
3 1761 08116744 7

35

HLÍDKA.

Redaktor

Dr. PAVEL VYCHODIL.

Ročník XXXIII.

V Brně 1916.

Tiskem a nákladem papežské knihtiskárny benediktinů rajhradských.

LIBRARY AUG 25 1972 UNIVERSITY OF TORONTO

AP 52 H6 roč. 33

OBSAH.

Strana

Dr. A. Breitenbacher, Z kníž.-arcib. knihovny v Kroměříži — za † Fr. Hrbáčkem 526
Dr. K. Černocký, Problém života ve filosofii a biologii . . 1 109
Dr. J. Hejčl, Jak zčeštit vlastní jména biblická? 12
— Písně potěchy z dob války 237
Leoš Janáček, O průběhu duševní práce skladatelské 33 103 189
Alois Koudelka, Islandské písemnictví r. 1915 511
Václav Kubíček, Z dějin města Loštic 41 97 184 261 315 400 449 515 569 640 692 778
Emanuel Masák, Názory Z Krasiňského o umění a poesii 6 . 92
Aug. Neumann, Několik skladeb z 15. století 561
— Neznámá statuta moravská z 15. století 627 698
JUDr. Frant. Nosek, Pojem finanční soustavy a její vývoj 29 81 171
— Válečná daň pozemková 197 248 311
Jan Oliva, Nový způsob vyučovati katechismu 18 86 179 259 305 383 485 504
Jiří Sahula, Rozhled po husovské literatuře z r. 1915 165 253 327 389 520 576 633 685 769
— Nesplacený dluh 406
Jan Tenora, Účast kardinála Dietrichštejna za boje mezi arciknížetem Matyášem a Rudolfem II. roku 1608 24 117 174 242 321 377 461 497 582 621 708 764
Fr. Valach, K úpravě katechismu 714 757
P. Vychodil, K případu Masarykovu 333
Císař a král František Josef I. † 797
Posudky:
Vlastimil Kybal, Drobné spisy historické. Část I. Z cest a archivů (T.). Julius Bessmer S. J., Das menschliche Wollen (Dr. B. Vašek). Dr. Paul Hoffmann, Die antithetische Struktur des Bewustseins (Dr. J. V.). Boh. Zahradník-Brodský, Dům ztraceného štěstí. Letní bouře. Nová píseň. Světlo za oknem. Omyl, který učinila (M.) 46
Dr. Ant. Vřešťál, Katolická mravouka (V.). Dr. Pfeilschifter, Deutsche Kultur, Katholizismus und Weltkrieg (Dr. Jos. Vrchovecký). Karel Klostermann, Ecce homo. Ivan Olbracht, Žalář nejtemnější. Karel L. Srbík, Bludičky. M. Běňa, Děti Slovácka, velké i malé (M.). Fr. K. Krouský, Ta mlynářská chasa 122
A. Patera, Bohemika knížecí Dietrichštejnské knihovny v Mikulově (T.). Dr. Alois Soldát, Válka. V. Š. Kronus, V boji o štěstí. F. X. Svoboda, Vlna za vlnou se valí (M.). P. Dejmek, Metelice . 201

Dr. Vilém Mathesius, Dějiny literatury anglické (A. K.). Antonín Sova, Kniha balladická. K. B. Ort, Kde domov můj? (M.) — Knihovna lidu a mládeže: Karel Vrátný, Krása duše. Bohumil Brodský, Soumrak. Washington Irving, Náčrtky. Julius Košnař, Pět legend ze staré Prahy. Dr. Fr. Přikryl, Ss. Cyrill a Method v upomínkách památek starožitných na Moravě. Alois Dostál, Na paběrce. Robert Hamerling, Ahasver v Římě, Fr. S. Procházka, Gogol mládeži 269
Dr. Josef Kachník, Lidské vášně a jich výchova. Prof. Josef Kobosil, Dějiny vychovatelství (V.). S. Budde, Noologische Paedagogik (M.). Otakar Theer, Všemu na vzdory. Petr Křička, Šípkový keř. Bohumil-Zahradník-Brodský, Zápas s osudem. Pozdní květ. Karel Červinka, Země. Eduard Kučera, Vendelínův očistec a ráj. K. Sezima, V soumraku srdcí (M.). — Knihovna lidu a mládeže: L. N. Tolstoj, Kavkazský zajatec. Garšin V. M., Válka. Rudyard Kipling, Šotkova kouzla. Oscar Wilde, Dvě knihy pohádek. Svetozar Hurban Vajanský, Suchá ratolest (A. S.) 344
Ferdinand Strejček, Josef Václav Sládek. Jos. V. Sládek, Americké obrázky a jiná prósa (M.). Dr. K. Wenig, Dějiny řečnictví řeckého. V. Vlček, Druhové z mládí. Anna Ziegloserová, V rozkvětu léta. — Knihovna lidu a mládeže: R. J. Kronbauer, Děti v jeskyních. Vlasta Pitnerová, Dvě povídky. Barbora Mellanová, Dva obrázky z ovzduší válečného. Jos. Č. Havlín, Mosaika (M.). Theodor Jeske Choiński, Po rudém vítězství. Frant. Jiří Košťál, Časové obrázky. Charles Kingsley, Řecké báje. P. Giuseppe, Hlavní hříchy v kukátku. Karel J. Zákoucký, Rozechvělé vášně. Knihy v dřívějších ročnících „Hlídky" nedoporučené (A. S.) 413
Jiří Polívka, Povídky lidu opavského a hanáckého (Vl.) Josef Hanuš, František Faustin Procházka (V.). Miloš Marten, Akkord. Theod. Jeske Choiński, Seksualism v powieści polskiej (M.). — Knihovna lidu a mládeže: František Herites, Pěkná hodinka. Frant. Sekanina, Enšpíglova šibalství. Václ. Šlosar, Ze svatohorského údolí. Frant. Čech, Na janovické poště. Karel Waldhauser, Ta pravá. Jan V. z Finberka, Vzbouřená nitra. K. M. Čapek, Kašpar Lén, mstitel (M.). F. J. Andrlík, Různé snahy. Jak. Arbes, Romanetta II. Alois Dostál, Planá růže. Theodor Jeske Choiński, Hasnoucí slunce. Knihy v dřívějších ročnících „Hlídky" nedoporučené (A. S.) 467
Ferd. Strejček, Lumírovci a jejich boje kolem r. 1881 (M.). Jos. Fröbes, Lehrbuch der experimentellen Psychologie (V.). Josef Hofer, Povídky z Kopanic. M. Jahn, Ráj a jiné povídky. Karel Šípek, Lidé šprýmovní a historky o nich. — Knihovna lidu a mládeže: Antonina Domaňská, Pážata knížete Zygmunda. J. Š. Baar, Ptáci. Václav Špaček, Mezi bratry. Karel Klostermann, Vypovězen (M.). Kristian Novák, Svatý Hostýn. J. S. Turgeněv, V předvečer, První láska, Šlechtické hnízdo. Knihy v dřívějších ročnících „Hlídky" posouzené a doporučené (A. S.) . . 533

Ignát Herrmann, O živých, o mrtvých. — Titanism v novém českém dramatě (Stanislav Lom, Vůdce) (M.). Paul Zifferer, Die fremde Frau (V.). — Knihovna lidu a mládeže: Marie Gebauerová, Péťa pes. Josef D. Konrád, Tureček. Boleslav L. Černý, Šotek (M.). E de Pressensé, Roza. V. Lužická, U potoka Stříbrného, A v potu tváře pracovati budeš. F. J. Andrlík, Spolužáci, Bez rodičů, Zápisky chorého dítěte. Jan Dolenský, Hvězdičky, Sedmikrásky. V. J. Němirovič-Dančenko, Sám sobě pomáhej! Působení majora Bobkova. F. X. Svoboda, Bitevní vichřice. Karel Kainrásek, Smíření. Jan Ev. Nečas, V ovzduší našeho Radhoště. A. B. Bouthier, Setník. Jan Vyhlídal, Hanácké děti. Knihy v dřívějších ročnících „Hlídky" posouzené a doporučené (A. S.) 588

Antonín Salač, Isis, Sarapis a božstva sdružená (V.). Dr. Otto Willmann, Die Wissenschaft vom Gesichtspunkte der katholischen Wahrheit (Dr. J. Vrchovecký). J. Š. Baar, V temných barvách. Boh. Zahradník-Brodský, Hrst novel. — Knihovna lidu a mládeže: Alois Dostál, Rozvětvená rodina. Petr Kopal, Farář z Černodola. Karel Klostermann, Mrtví se nevracejí. Josef D. Konrád, Čím srdce, čím jsi zhřešilo? Karel Jonáš, Žebrochtivci (M.), Servác Heller, Na horách. J. Arbes, Poslední dnové lidstva. John Habberton, Hýta a Batul. Jan Klecanda, Matčino vítězství (J. J.). V. Lužická, Opuštěná, Učte se! Šípková růžička, Babiččiny loutky, Z chatrče a z domu. V. B. Třebízský, Národní pohádky a pověsti. K. Světlá, Škola mé štěstí. Fr. Hoffmann, Obětovnost dívky, Hrabě a medvědář. Knihy v dřívějších ročnících „Hlídky" posouzené a doporučené (A. S.) 647

Dr. František Drtina, Úvod do filosofie. Jiří Mahen, Duha. Václav Hrubý, Lidé jednoho dne. Oskar Wilde, Obraz Doriana Graye. — Knihovna lidu a mládeže: Gabriela Preissová, Jerla. K. V. Rais, Káča a jiné obrázky (M.). Tereza Nováková, Na Librově gruntě. J. S. Machar, V záři hellenského slunce. G. Nyric, Milovati budeš bližního svého jako sebe samého. Žofie Podlipská, Malá tulačka, Chůvička, Pod lípou. Václav Kosmák, Výbor ze spisů. A. B. Šťastný, Z pestrého záhonu. J. Prokeš, Povídky z Krkonoš. V. Špaček, Dětské žití. A. R. Husová, Mezi vílami a trpaslíky (A. S.). Joh. v. Jensen, Ledovec. Ed. Štorch, Život v pravěku (J. J.) 722

Dr. František Drtina, Úvod do filosofie. Albrecht Lichtwark, O kultu květin. Gabriel Ronaj, Pane, smiluj se nad námi! Alois Jirásek, Písničky a jiná prosa. — Knihovna lidu a mládeže: Kazimir Przerwa Tetmajer, Anděl smrti. Karel Leger, Augustin Fojtík, Trest, Káťuška. Karel V. Rais, Za světem, Horské kořeny. A. V. Šmilovský, Setník Dřevnický, Starý Měchura, Nebesa, Procul negotiis. Kar. Leger, V zátiší. Jiří Mahen, Kamarádi svobody. Jul. Zeyer, Dobrodružství Madrány, Gompači a Komurasaki, Rokoko, Sestra Paskalina 784

Rozhled náboženský:

Rodiště Páně? Čtvrtá prosba Otčenáše. Cestovní výbava vyslanců Kristových. Corpus catholicorum. Francouzské pověry. Arcibiskupství Olomoucké. Missijní seminář v Miláně 50
Římská otázka. Methodisté v Římě. Dětská kázání. Případ Kohnův. Německý spis o Husovi. Temno A. Jiráska. Ruský kostel v Praze. Diecésní děkanské konference v Paderborně. První sv. přijímání v diecési Limburské. Anglické konverse. Jen angličtí biskupové na územích anglických. Církevní musea. Varšavská diecése. Deutsche Reichskirche. Islam. Sňatky různobarevných plemen. Redukce paraguajské. Sbírka na africké missie. Sliby protialkoholní 129
Boj a mír v životě. Starocírkevní či jen starokřesťanský? Učitelé církevní. Lidový zpěv při bohoslužbě. Čtení evangelia v řeči domácí při mši? Missie maloasijské. Sociální missijní společnost v Unrách. Katolíci v Mexiku. Volnomyšlenkáři 205
Římská otázka. Kard. Mercier. Španělští katolíci a Francie. Unie za ruského vpádu. Missie. Řehořský kalendář. Katolictví na Balkáně. Křesťanství a socialismus 273
Sv. Petr v Římě. Zpověď u nekněží. Obraz boží. „Noli me tangere." O klení 353
Obrat v náboženské filosofii? Církev a trest smrti. Lidový zpěv v kostele. Modlitba Ave Maria. Kongregace oblátů. Změny biskupa Chomyszyna v rusínské řecko-katolické bohoslužbě. Z missií. Protestantský spolek mladíků v Čechách. Vidění císaře Konstantina V. 419
Missie v království polském. Snahy bisk. Chomyszyna. Rusíni v Jižní Americe. Katolictví v asijském Turecku 478
Majetek u řádů žebravých a ženských. Biblika (Lk. 16, 19; Žid. 12, 2; Fil. 2, 7). Lidová píseň duchovní 541
Vidění Konstantina V. Římská otázka. Cholmsko k Polsce. Zednářstvo. Kněžské jednoty. Církevní právo. Missijní škola na Velehradě. Ještě F. F. Procházka a pauláni 599
Věci římské. Soukromá zjevení. Nedělní klid. Missijní společnost sv. Josefa. Katolictví ve východní Haliči. Náboženské poměry Rumunska. Církev anglikánská a ruská 657
K římské otázce. Kněžský oděv. Taneční zábavy a kněžstvo. Francouzské a vlašské kněžstvo ve vojsku. Německý kostelní zpěvník. Výklad 1 Kor. 13, 3. Německé missie 733
Jazykový spor v Kanadě. Obsazování biskupství ve Sp. státech. Biskupské reservaty. Symbolika obřadů. Biblika (2 Kor 2, 16; 1 Kor 13, 3; Mt 24, 43; Lk 2, 7; Ijjob). Eucharistie. Ruští bohovědci o poznání Boha. Smíšená manželství, náboženství úředníků, bezkonfesní důstojníci, klid od honů za služeb božích v Německu 800

Rozhled vědecký a umělecký:

Z charvatského písemnictví. Studium středověku. Německé válečné

písemnictví. Belgie. Církevní umění v Gorici. Hethité. Marseillaisa. — Planetoidy. Domnělé oběžnice za dráhou Neptunovou. — Vši 56
Jak zčeštiti jména biblická. Spor o Kanta. Přírodověda bez přírody. Nekázeň v myšlení. Bergson. Statistika v Rakousku. Šíření knih. Posudky. Nakladatelé v Polsku. Gregorianský kalendář v Turecku a Bulharsku. Ypry. — Rychlost hvězd 138
Cizí slova v němčině. Učená společnost v Pešti. Františkáni a pavláni v chorvatské literatuře, malířství a hudbě. Strohalův soupis chorvatské glagolice. Divadlo v Záhřebě. Chorvatské malířství. Naše listy v Dalmacii. — Padoucnice. — Ústřední slunce? — Z mnichovského antikvariátu 217
Václav I., Přemysl Otakar II., Václav II. Prof. Dr. Václav Novotný o Husovi. Týž v Časopise Matice moravské. Díla historické komise při Matici moravské. — Německý duch. — Modrá barva oblohy 285
Zákon a soudce. — Stížný list pánů českých do Kostnice. Prof. Dr. Václav Novotný. Prof. Dr. Jaroslav Bidlo. Prof. Dr. Josef Pekař o Fr. J. Vavákovi. J. L. Červinka a Pekař o Velehradě. Původ notového písma. — Malomocenství. Známky života. Drieschův vitalismus 356
Rukopis Královédvorský v Č. Museu. O Bedřichu Smetanovi. Zpěv u Stabat Mater. — Egoismus překonán? — Zajímavé skupení oběžnic. — O stárnutí 429
„Volná myš.“ a prof. Dr. V. Novotný. „Museum“ bohoslovecké. Francouzské písemnictví v budoucnu. Lékařské názvy u sv. Lukáše. Konce darwinismu. — Změny na měsíci 481
Z písemnictví polského. Verdi a Němci. — Hvězdy letních nocí. Létavice v srpnu. — „Střevnice.“ — Lidověda za války 547
Zákon přírodní a duch. Hvězdy letních nocí 605
Úprava knih. Povznesení divadla. Předpojatost ve vědě. Význam trestu. — Darwinismus. Pamět hmoty. Teplota a velikost zvířat. Hvězdnaté nebe v září a v říjnu 666
Rozloha Polska. Místní jména v cizích řečech. Myslící zvířata. — Sestrojení kruhu. Obloha v listopadu 737
Soustředění katolické práce duševní. Ozdravění divadla. Bahrovo drama „Die Stimme“. Obchod s obrazy. Deutsche Bücherei v Lipsku. Haecklovy Světové záhady. Stáří bakterií. Měření zeměkoule a slunce 805

Rozhled vychovatelský:

Přebytek středních škol. Studium reálné. Pražská Minerva. Německé vysoké školy a válka. Školství v Čechách. P. Linden. Pobožnosti v ústavech. Školní samospráva. České vychovatelské časopisy 63
Školní knihovny. Biblická dějeprava. České školství ve Vídni. Peštský ústav pro nervosní děti. Studentské sebevraždy. Universita v Cholmě a v Gentě 150

Žákovské knihovny. Žáci bez vyznání. Tělesné tresty. Vojenský výchov mládeže. Špatné spisy válečné. Novota ve světelných obrazech. Školství v bývalém ruském Polsku 224
Vojenský výchov mládeže. Zdivočilost mládeže za války. Dětská svědectví 291
Rodina či školka? Opatrovnice kojenců. Kino. Obchodní akademie v Krakově. Ústav pro trestní paedagogiku v Pešti. Josef Lošťák. Učitel odpadlík 362
Ústavy pro mladé vězně 437
Válka a děti. Volba povolání. Školní psychologové. Analfabeti v Hercegovině. Školdozorci v severní Francii. Rozdíl v národním humoru? 488
Vyzvídání náboženských představ u dětí. Boj proti špatným tiskovinám. Sebevraždy a škola 552
Odchovanec kněžského gymnasia dle Bahra. Špatná literatura vinou moderních směrův, erotomanie 610
Nové čítanky. Katechismus. Střední škola. Ženský služební rok. Posluchačky na německých universitách 672
Zločinnost mládeže. Pohlavní paedagogika. Z universit. Frintaneum 742
Návštěva vysokých škol. Pohlavní vychovatelství. Péče o zrak. Válečná poesie 811

Rozhled hospodářský:

Kolping. Hmotné poměry kněžstva v bývalém ruském Polsku. Cenné papíry našeho mocnářství 69
Úprava pojišťování. Nové daně v Čechách. Dividendy cedulových bank. Kursy státních papírů. Rakouská válečná půjčovna. Kodaňské zápisy o následcích války. Savský most. Příjmy hereček v Německu 155
Úsporné vklady. Hospodářství v království Polském 229
Lidnatost. — Banco di Roma 296
Lidnatost Polsky. Vnitřní kolonisace v Německu a v Rakousku. Reforma pozemková. Návrh bisk. Prohászky. Katol. ženské spol. 367
Zásobování obyvatelstva. Podělování vysloužilců v Uhrách. Papír 439
Výživa středostátů. Rozdílení pozemků v Uhrách. K ženské otázce. Zabavované spisy. Knihkupecké pohledávky 491
Výživnost zeleniny. Kopřiva a bob za bavlnu. Pojištění pro případ mateřství 557
Náhražky tuků. Modely ptáků ve školách. Zdravotní předpisy v závodech. Podmořská telegrafie bez drátu 614
Zásobování potravinami. Státní příjmy. Automobily pro poštovní holuby. Bráfův zemědělský dotazník. Vídeňská společnost pro křesťanskou sociologii. Pax. Přídavek moravskému učitelstvu 678
Bohatství Polska. Bagdadská dráha. Úrodnost Sv. země. Drahota. Nové banky. Porody vídeňské za války. Lidnatost. Lékařství dneška. Bubliny v litině. Ze socialismu 746
Výživa. Kopřiva. Dělnictvo po válce. Sbírky N. fr. Presse 814

Rozhled politický a vojenský:

Pro všechny případy. Česká orientace. Svoboda tisku r. 1848. Náš dualismus. Válečná pense. Uniforma červeného kříže. Nóty Wilsonovy. Konec války? Poměr raněných a vyléčených v německém vojsku 74
Změny v Rakousku. České strany. Socialní demokraté polští a němečtí. Autorita či svoboda? Habeas-Corpus Act. Na bojištích. Uveřejňování válečných zpráv. Učitelé vojenských škol . . . 161
Sněmy a zahraniční politika. Samospráva v Rakousku. Lucemburská krise. Bojiště. Prapory u zeměbrany. Medajle za statečnost. Nová anglická vzducholoď. Puška se zrcadlem. Latina v pruských kadetních školách 234
„Český" projev pro čtyrshodu. Soustředění českých stran. Změny v sociální demokracii. Poláci v Německu. Dvě politické vraždy. — Jarní offensiva. Portugalsko. Válka ponorek. Anglické námořnictví. Lodní stroje 300
Bohoslovci ve zdravotní službě. Legitimační listy. Ničení hmyzu. Situace (Amerika, Irsko atd.). Lodní stroje 371
Veřejná správa. Vojenské hodnosti. Státní půjčky neutrálů. Válka. Mír? Krvina v Albanii. Lodní stroje 442
Soustřeďování stran. Vlašská vláda. Mexiko. Vojenské sňatky. Bojiště. Automobily ve francouzském vojsku. Jak slyšeti střelbu z děl. Irský biskup a irská vzpoura 493
Maďarská oposice. Německý kancléř. Politika ruská. Mekka . . . 659
Foersterův pacifismus. Brněnská censura. Politikové maďarští. Balkán. Státní smlouvy. Zkušenosti z války. Boj proti létadlům. Regulátor výšky u aeroplánů. Vzlet vodních létadel 617
Sněmování v Rakousku. Polský stát? Rumunsko. Řecko. Učitelé záložními důstojníky. Zkoušky sněhových krytů. Ocelové přílby. Francouzské dělo 52cm. Radiodynamické torpedo. Soukromý majetek za války 681
Vražda min. předsedy. Nová vláda. Válka. Přístroj na výpočet vzdálenosti výbuchů. Vojsko Sp. Států. Japonsko 753
Císař a král Karel I. České soustředění — říše polská — Halič. Válka. Rumunské pevnosti. Kněží a učitelé z Čech ve válce. Sionitská legie. Medikové u sanity. Obrovské létadlo. Občanstvo z Německa ve službách válečných 816

Příloha v každém čísle: Dr. P. Vychodil, Z doby Sušilovy.

Ročník XXXIII. Číslo 1.

HLÍDKA.

Problem života ve filosofii a biologii.

Dr. K. Černocký.

To co nazýváme životem, druhdy různé pojímáno. Prvotní představa živého, povstavšího přímým vštípením „života“ do tvorů božstvem, jak ji podávají nejstarší výklady náboženské, měla člověka nejen za dokonalý útvar vyjádření toho, co nazýváme život, nýbrž vlastně za jediný úplný. Zvíře mělo jakýsi jen život, rostlina žádný. Život pozorován vlastně ne v těch projevech, které dnes nazýváme vitálními, nýbrž dle těch jevů, kterým říkáme dnes psychické. Pohyb sám byl potud jen projevem života, pokud mělo se za to, že pochází od příčiny, která duší se nazývá. Tato duše však původně neměla žádných jiných leč psychických vlastností. Ztotožňováním psychického se živým povstalo celé bájesloví řecké a římské vypravující o životě v podsvětí. Tak vysvětliti si možno, že víra v pohanský stát bohův udržeti se mohla i mezi nejvzdělanějšími a nejvyspělejšími mysliteli starověku. Psychické bylo skutečným, jsoucnost bájesloví byla psychickou, proto tedy i skutečností.

Jen poznenáhla rozvratem a určováním pojmu psychického děly se obraty v posuzování a rozlišování psychického od živého. Vždy pak byla to zvláštní ponětí psychologická, která připravovala změny v nazírání biologickém. Dějiny vitalismu nejsou dějinami přetvořování se celkového posuzování živého, tak jak je přírodní vědy vypěstovaly, neboť přírodní vědy samy o sobě nikdy vitalismu nepostrádaly, nýbrž jsou podáním a popisem oněch růzností, které působil vliv poznatků přírodovědeckých na ponětí života jako útvaru individualního a pak socialního. Ať pozorujeme dobu platonského strádání pojmů či

dobu, kdy žili nejhrubší materialisté, vždy zároveň vidíme, že práce přírodovědecká jevila v těch dobách obyčejně úpadek, a těžko tvrditi, že by úpadek tento byl nastal jen sklamáním, které ochromilo bádajícího ducha, když znovu nepodařilo se mu vniknouti v onen kruh poznání příčin nejvniternějšího dění přírodního. A nebyli to vždy ani přírodozpytci, kteří vitalistické důsledky tvořili, nýbrž často jen vynikající osobnosti života společenského jako na př. v dobách encyklopedistů francouzských. Učí li nás dějiny revidovati naše závěry dle měřítka životních potřeb a okolností, pak podávají nám fakta dějinná vypravující o osudech názoru na život obraz jednak vztahu a významu lidského já k celku přírodou zvanému jednak zhodnocování těchto vztahů pro život náboženský a sociální a to upoutáním všech těch hodnot k tomu, co nazýváme dnes psychickým.

Brzo po onom náboženském posvěcení práce vědecké, které podaly mythologie, po onom počátku, který nazvali bychom modlitbou ranní, odloučilo se sice přemýšlení o záhadách života od podání mythických, nezbavilo se však dlouho ještě onoho způsobu nazírání, které nazýváme dnes psychologisujícím. V dějinách věd přírodních objevil se sice záhy směr, který měl pásku tuto přetrhnouti, dění dle vlastních hledisk, jak se domnívali oni myslitelé, čistě přírodovědeckých vyložiti, ten však vždy shroutil a rozplynul se v jistý druh spekulace dle vzorů psychologických.

Hylozoismus řecký tvoří pojem síly samy sebou vznikající. Heraklit udává počátek ohňů. Oheň, který přetvořuje skupenství těles a nehybné hmoty k toku přivádí, jest tedy představitelem jiné síly než mechanické a fysické. Heraklit sám však nedovedl toto působení přeměn a jich vznikání vysvětliti, než že ztotožňoval je s psychickým děním samým. Tak jak vzniká myšlenka v těle, tak vzniká síla ve hmotě, tak jak plyne myšlenka z myšlenky, tak působí jeden úkaz této síly druhý. Nejen myšlenky nýbrž i projevy životní povstávají, nejsou tvořeny tak jak tvořeny bývají na př. hmotné tvary rukou živou.

Ani Pythagorejci ani Eleaté, kteří více než Heraklit a jeho druhové pozorováním dění přírodního se zabývali, nebyli s to podati hlubší ponětí projevů životních ba oni pojem vývoje biologického jen zatemnili. Zenon popírá úplně i pohyb a říká, že i letící šíp spočívá, jelikož se nachází každým novým okružníkem jen na jednom místě. Je veliké množství neměnitelných bytností, které buď jakostí jsou stejné neb různé. Tyto různosti pak jsou příčinou změn, dění a stávání se.

Tak jako pozorujeme ve světě sociálním, ethickém a náboženském, že vzmábání se poznatků jednoho druhu bez jistého pojítka je pořádajícího, jakým bývá na př. zájem humanitní, vede k rozvratu k postupnému jich znehodnocování a odhazování, tak i poznatky přírodovědecké, které nebyly zasazeny do trvanlivější a opravdovější skupiny představ, buďto stávají se hříčkou malicherným anebo leží ve pracovnách vědců nepoznány, zaprášeny a časem se ztrácejí. Jako Pythagorejci tak i Eleaté hodnocením dějů přírodních se zabývali, přece k hlubšímu ponětí biologickému ani tolik nepřičinili jako hylozoismus svým zdánlivým mysticismem, proto, že zřetel těchto obrácen byl více ku vniternímu zažívání poznatků přírodních v ústředí tohoto dění, v člověku jako bytosti psychologické. Jak veliký vliv a důležitý úkol měl zájem psychologický na př. ve tvoření kosmologií, dokazují zvláště dějiny řecké filosofie. Empedokles z Agrigentu přejímá znovu stanovisko evoluční a přikládá princip vývoje psychologickému zjevu lásky. Z organických bytostí povstaly nejdříve ze země se vyvíjející rostliny, pak teprve zvířata. Jednotlivé jich části vznikly ojediněle, spojily se pak vzájemnou láskou. Místo theorie praplození přejímá theorii znovuplození. Z počátku byly bytosti, které měly jen oči, jiné jen hlavy, ramena nebo vlastně byly očima, hlavou, rameny. Teprve později počaly se tvořiti vedle bytostí, které náhodile některé tyto části organické slučovaly a nestvůrami byly, také bytosti, které účelně a organicky různými těmito částmi byly obdařeny.

Jmenuje-li Empedokles tímto účinným činitelem tvoření lásku, jistou náklonnost, nebo dovolávají-li se později myslitelé všeobecnější příčiny jako na př. ducha (νοῦς), jak na př. činí Anaxagoras, jest to vždy znamením, že pozorování přírodní vyvolávají v přemýšlení myslitelově jisté sklony, které nutkají ho přímo k tomu, stotožňovati své vlastní dění s děním všehomíra, které diktují mu pak přímo věty vlastní zkušenosti psychické, překládají a vpisují je do veršů veliké epopeje světového dění. Co nutká člověka k tomuto básnění vědeckému, jest převaha jakou jeho vlastní psychická skutečnost chod jeho myšlenek obtěžkává, jest to to, co je předmětem psychologie po výtce, vývoj a postup myšlenkový. Ani tenkráte když prohlásili Demokrit a Leukipp atomy za jediné činitele jsoucna a duši jen atomem nazvali, nestalo se to bez předběžného hlubšího ponětí psychologického, neboť podkladem jejich Plného a Prázdného jako Jsoucího a Nejsoucího je zjev souvislosti duševního dění, protiva vědomého a nevědomého. Jak mohli by jinak i Nejsoucí za skutečné označovati, kdyby nebyl jim

tanul na mysli obraz Nevědomého zdánlivě neprožitého, jehož přece jako stavu zvláštního trvání i zvláštní důležitosti nemohli nepostřehnouti. Atomy tvořící Plné nejsou pak jiného původu než ony neviditelné řady myšlenek bezprostorných, jako řada bodů po sobě naskakujících a mizících zdánlivě stejného vzezření. Ať vědomky ať nevědomky, ať zjevně ať přetvářkou, vždy zjevuje člověk výsledky přemýšlení svého zároveň, stav duševní disposice. Jeho rčení v kterémkoli oboru lidského bádání jeví alegorický obraz jeho osobní psychologie.

Že vlastní biologie se svými vědami pomocnými a příbuznými tak pozdě se zrodila, toho závadou a příčinou zdají se rovněž ony problemy, které svou nenasytností ve tvoření závěrů zžíraly všechny výhonky bádání po osnovách děje životního. Ani starověku ani středověku nescházelo na bystrosti pozorování, která jednak mohla vésti k vynálezu nástrojů a method zkoumání přírodovědeckého, nedostávalo se však nepředpojatého a neobmezeného zření, které by, prosto tak mnohých poetických, ethických a theologických problemů proniklo onou záplavou různých thesí a proposicí. Platonovi staly se idey skutečnem a pojmy jejich obměnami. Aristotelovi stávají se příčinami změn v úkazech přírodních jisté tvary a druhy stupňů života. Život není všem společný princip činnosti a dění, není proto různým, pokud v různých hmotných seskupeních různým se jeví, nýbrž úkazy života jsou různými proto, že každému z nich podložen různý způsob toho, co nazýváme živým. Dokud byla duše a její mohutnosti pojímány jako výhradní na ostatním přírodním dění původem a činností nezávislý, v sobě samém a sobě samému určený a ohraničený celek, považován tedy přirozeně i život vůbec za souhrn jistých daných, vyměřených a neměnitelných sil. Třídění v anima vegetativa, sensitiva a intellectualis, kterým rozčleněn život ve tři hlavní skupiny, nepovstalo pozorováním životních projevů vůbec, nýbrž v jejich souvislosti se skupinami známek psychických, rozvrhnutím dle stupně vlastního života duševního. Člověk postaviv se tenkráte do středu a ohniska všeho jsoucího učinil objevy svého vlastního nitra měřítkem a osnovou všem oborům přemýšlení, podkladem bádání přírodního. Tak jak nacházel příklady a analogie svých mohutností rozumových v říši živočišné, kterou konečně roztřídil dle principu vztahu k člověku, tak hleděl i prvky citové, které sám u sebe postřehoval, promítati v nepřehlednou řadu pudů, kterými zvířata obdařena. Prvotní ponětí pudů nebylo sestrojeno na základě pozorování podmínek, ve kterých živočich povstal — o životě rostlin vyprávělo se jen v bájích — nýbrž dle toho, jak vysvětlován

vznik lidských žádostí a tužeb. Tenkráte mluvilo se tak, jakoby Tvůrce byl psychický celek člověka rozdrobil a jednotlivým druhům zvířecím rozdělil. Tenkráte nahrazovali metafysickou psychologií vůbec biologii. Připisovala-li se zvířatům duše, která byla původem života, a mluvilo-li se přece jestě o životě (vita) jako něčem zvláštním, pak byl tento „život" jen jakýmsi tajemným prostředím, na které naráželo ono psychické „anima". Zjevy života, které nemohly přímo býti vysvětleny z některých mohutností psychických, zůstávaly nevysvětleny nebo připisovány neznámým mohutnostem (facultates occultae). Život sám sebou měl jen potud cenu, pokud byl považován za pojítko duše. Duševní samo podobalo se notám, život linkám, které duševní hodnoty dávají znáti. To, co nazývá se vitálním, byly vlastně úkony psychologické, kterým nedostávalo se ethického předpokladu dobra neb zla (indifferentní), anebo byly to úkony, které tvořily předehru či ozvěnu psychického, nevědomé. Celé filosofii středověké znamená živoucí totéž co jsoucí, bez atributu psychického. Rozeznává-li však přece živoucí a jsoucí, pak činí tak jen proto, aby jsoucímu (živoucímu) stanovila řád a hodnotu ve smyslu theologickém.

Byly to úchvatné koncepce ducha lidského, které přinésti měly brzy požehnání i myšlení biologickému, ne sice svými thesemi, nýbrž jemností argumentace, kterou si i Spinoza oblíbil. Mnozí oddávají se předsudku, jakoby starověká a scholastická filosofie svojím vypínáním nad osnovy přírodovědeckých pozorování byla překážela rozvoji hlubšího ponětí přírodovědeckého a biologického; a přece nebylo nic přirozenějšího a dalšímu vývoji filosofie prospěšnějšího než ono vyšinutí spekulace. I alchymie středověká měla význam pro chemii. Ani čarodějství a magie neobjevily se bez předběžných fází a nezůstaly bez účinků na pozdější myšlení lidské. I absurdnost má svoje psychologické styky.

Již r. 1348 musel Mikuláš de Autricuria v Paříži odvolati jisté věty, mezi nimi také větu, že v přírodě nic jiného se neděje než pohyb, pojení se a třídění atomů.

Nastala revise všech vztahů redukované skupiny poznatků. Soustředění zřetele. Návrat k původním pramenům poznání, člověku.

(O. p)

Názory Z. Krasińského o umění a poesii.

Napsal EMANUEL MASÁK.

Krasiński nenapsal zvláštního díla esthetického, ale v obsáhlé korrespondenci, jež pro svou vzácnou upřímnost jest nejlepším komentářem jeho života i jeho práce, zůstavil množství myšlenek o umění i posudkův o současných i dřívějších, domácích i cizích básnících a jejich dílech, takže Adam Grzymała Siedlecki nazývá jej právem „theoretikem polské poesie v době emigrační“, „kritickým geniem oné doby“, „rozeným kritikem umění a literatury“.[1])

V esthetických názorech Krasińského lze dobře poznati stopy vlivů současných směrů literárních: odumírajícího klassicismu a panujícího právě romantismu, ale ještě více jest v nich patrna souvislost s jeho rozvojem filosoficko-náboženským. Táž myšlenka, která po celý život svým záhadným leskem poutala skoro všechny síly jeho duše a vedla je po strmých často cestách filosofických systemů, než zazářila jasně ve světle víry, určovala také poměr básníkův k umění a zvláště k poesii: byl to problem nesmrtelnosti duše a života věčného.

Prvním uměleckým ideím, jež mladistvý básník si osvojil četbou význačných děl klassicismu, nové vážné obzory otevřel zejména Fridrich Schlegel, Chateaubriand a Mickiewicz. Od nich poprve slyšel Krasiński, že křesťanství je základem veškeré pravé poesie a nejvznešenějším předmětem jejím že jest Bůh, lidstvo a nesmrtelnost duše; že větší cenu při básni má obsah nežli forma, tak jako krása duševní převyšuje klasický ideal tělesné krásy . . .

Vlastním vniterným poznáním pochopil tyto pravdy teprve později, ale již tehdy neobyčejně povznesly jeho ducha a v dobách utrpení poskytovaly silné útěchy. Poesie přestala mu býti hračkou a stávala se velikou životní povinností, ba vyrůstala v jeho očích v cosi posvátného a božského. „Kdyby nebylo poesie, nevím, co by člověk činil na světě a zda by mohl žíti, obklopen stále jen chladnou skutečností.“ (Pisma Z. Kr. VII, 147.) A ucítiv v sobě silné vanutí jejích křídel, poznal také hned svůj budoucí úkol. Vyznává otci (1830): „Pravda a jen pravda může býti krásnou a půvabnou v našem věku, všechny

[1]) »Myśli o sztuce«, 1912, str. 12, 39, 40.

ozdůbky, květy stylové jsou ničím, není-li myšlenky; všechno na té myšlence záleží — a proto, chci-li býti nyní něčím, musím se učit a učit a učit a pravdy všude hledat, nedávaje se klamati blyskotkami, jež svítí nějaký čas, jako světlušky na trávě v květnu, a potom hasnou na věky.“ (Pisma VII, 196—196).

Této pravdy mínil básník tehdy hledati ovšem jen srdcem a citem, pohrdaje důkazy střízlivého rozumu, jenž byl pro něj „věčným vládcem na poli klassicismu“: Krasiński stal se romantikem z přesvědčení. Poesie romantismu, jako „ničím nespoutaný projev srdce“, byla mu nejvyšším měřítkem všech poměrů lidských; podle ní posuzoval i náboženství: velebil nadšeně katolicismus a odsuzoval protestantismus, protože v něm „není nic poetického, všude panuje chladný rozum a citu jest málo nebo žádný“. (Pisma VII, 151.)

Má-li poesie takový význam, pak vyrůstá do nesmírna i poslání básníkovo, v něž musí věřit a jehož si musí býti vždy vědom, jsa za svou činnost zodpovědný samému Bohu. Jen z atmosfery romantismu mohla vzejíti nadšená apotheosa básníka, jak ji podává Krasiński v listě k příteli. „Víš, čím jest básník? Víš, že Bůh má zrak obrácený na básníka? Neboť Bůh přece sesílá mu chvíle nadšení. Básník není pouze jedním ze zrn písku, rovným miliardám jiných, uspaných na břehu oceánu: básník, toť pyramida v poušti, kterou vichr vznesl nad světem a káže ji spěti vlastními cestami, by poutníci klekali před jejím příchodem.“ (Listy do Reevéa 1832.)

Vzor takového básníka z milosti boží a vůdce lidstva viděl Krasiński především v Dantovi, z polských pak v Mickiewiczovi. „V něm jest opravdová poesie, neboť hledá pravdy a jedině pravdy, zemře z hladu, a nebude vymýšleti falešných citův; od nebe dostalo se mu nadšení, jaké vyznačuje věštce, nadšení spojeného s velikou silou myšlenky. K tomu jest velká harmonie mezi jeho obrazivostí a jeho srdcem.“ (List do Fr. Morawskiego 1833.) Nedostatek této harmonie cítí básník bolestně v celé ostatní současné literatuře, zejména v modní literatuře francouzské. Odsuzuje přísně Huga, Balzaca a „celou generaci ponurých básníků, kteří mají příliš mnoho obrazivosti a příliš málo citu“. Avšak „obrazivost bez srdce vede nejednou ženy ke zločinu a muže vždy k hlupství ... Obrazivost bez srdce toť tolik jako satan ve vlastní osobě“. Odsuzuje je také proto, že „žádné pravdy nemají za podporu, jen tu, jež přináší peníze“; hoví pudům obecenstva, jehož podrážděné nervy žádají si stále nového vzrušení ... „Já nejednou pláči touhou po středověku, po oné poesii, jež vytvořila

Danta a vyzvedla gothické kathedrály. Kde je dnes ona poesie?" (Pisma VIII, 413—419.)

Požadavek vnitřní harmonie duševních sil, zvláště obrazivosti a srdce, vedl Krasińského ještě k jiné harmonii: mravní život člověka a především básníka musí souhlasiti s hlásanými od něho idealy, a to ve shodě se skutečností. V prvním období své tvorby odvracel se Krasiński s pohrdáním romantika od skutečného života a hledal doplnění v krajině snů. Vyznává příteli, že padal hned únavou, měl-li dva kroky sestoupiti na zemi, pověděti několik slov, sejíti k denním událostem, ač ve svých snech necítil nikdy nejmenšího vysílení. (Listy do Reevéa 1833.) Rozvoj zásad filosoficko-náboženských vedl jej nyní k tomu, že začal uznávati i své povinnosti k reálnému světu. A přední povinností básníkovou jest, aby nejen slovy ukazoval druhým lidem cestu k nejvyššímu idealu, ale aby také sám celým svým životem uskutečňoval, zosobňoval tento ideal — aby svou píseň sjednotil s činy a z činů zase vykřesal píseň.

„Kdysi toužili jsme státi se bytostmi poetickými — píše příteli — dnes třeba nám býti bytostmi morálními, žíti v lůně skutečnosti, t. j. býti každé chvíle hotovými k boji mezi svými ideami a činy... I v tom jest ohromná poesie: neboť není to již láska, sláva, potřeba písně a vypravování, nýbrž pocit, že vykonáváme svou povinnost v temnotě, odkázáni na zapomnění, bez myšlenky na jakoukoliv odměnu lidskou... Proto budu básníkem po celý život: ať jako rolník či mnich, voják, bohatý či chudý či jako řemeslník, budu vždy básníkem, nedbaje o to, budou-li se mi podivovat nebo mne chápat..." (Listy do Reevéa 1833.)

A dále ještě rýsuje Krasiński nový ideal básníka a zároveň program své práce. Nebude již tráviti dni posloucháním andělův a vyvoláváním ďáblů: bude člověkem v celém významu toho slova, a tak porozumí svým bratřím... Básník musí býti mužem silného charakteru, musí ovládati sám sebe, aby mohl ovládnouti rozbouřené vlny života: i do nich se musí vrhnout, „vypíti číši štěstí i smutku, úspěchu i odporu", aby pak bohat zkušenostmi obohacoval jiné. A více pravé poesie nalezne v životě reálném, v duši cítící, trpící a bojující, než v poesii slova, než u básníků, kteří místo aby sami zakoušeli city a fakta, spokojují se pravidelnou návštěvou divadla a tam se učí jakoby z přírody...

Pro romantického básníka, jenž měl dosud zrak obrácený jen k vlastním snům a obsah vlastní duše cenil nade všecko, bylo těžkým

úkolem smířiti se s reálným světem a rozuměti radostem i smutkům ostatních lidí. Krasiński snažil se ulehčiti si ho oblíbenou svou ideou oběti. Byl přesvědčen, že „náš věk jest věkem oběti a pokání“, že „obět ze sebe učiniti jest povinností svatou, od Boha přikázanou“. „V hloubi srdce má každá duše šlechetná něco světějšího nad slávu: je to idea oběti neznámé, mlčící, tiché, povinnosti, již třeba splnit pro vlastní slávu vnitřní“. (Listy I, 173, 1831.) Takovou obět přináší také básník, když pracuje pro druhé lidi bez myšlenky na jakoukoliv odměnu lidskou. Dojde ovšem své odměny: číně tak krásnou svou duši rozmnožuje zároveň její schopnosti pro život věčný. Jedná podobně jako Kurcius: „Zřeknuv se veliké individualnosti pozemské získává individualnost věčnou.“ (Listy II, 65, 1834.)

Než všechny tyto pěkné myšlenky nedovedly najednou změniti odpor, jaký pociťoval romantik k všednímu životu i k lidem. „Necítím se schopným k takové úloze“, přiznává se příteli v trpké chvíli slabosti. „Společnost jest pro mne strašnou silou — odpuzující. Každý styk s bytostí lidskou působí mi hrůzu a zabíjí ve mně veliké nadšení. Silný jsem toliko tehdy, když jsem sám. Běda mi!“ (Listy do Reevéa 1833.) Vysvětloval si to tím, že je to již v povaze každého básníka, v jeho psychické organisaci, aby trpěl rozporem svého idealu se skutečností. Umělec okouší nevyslovitelných rozkoší, ale při tom jest jeho tragickým osudem, že musí trpěti více než kdokoliv jiný na světě. Jest egoistou, neboť obsah vlastní duše staví vždy nad veliký obsah života mimoosobního.

„Je pravda, jeho egoismus jest vznešený — ale nepřestává býti egoismem. Co zůstává umělci tedy, když vidí, že musí přestati býti sebou, chce-li poznati štěstí? Tu se začíná jeho peklo. Umělec nepozná na př. nikdy, co to znamená pravdivě milovati ženu, neboť pro umělce všechno vůkol — jest jím samým. On tvoří všechno: svět, sochu, verš, milenku. Miluje svá díla, ale nemiluje ničeho mimo to. Proto skutečnost jest proň jedem. Proto nemůže nikde nalézti splnění svých tuh, cíle svých snů. Vše, co není jím, jej znechucuje a vede k zoufalství. Žije uprostřed lidí jako Kain se znamením kletby na čele. A přece miluje svět šíleně, touží po štěstí pro lidi, ač svět odmítá jej při každém kroku. Jakmile však je sám, cítí se šťastným. Je silný jako polobůh. — Hle, proč velký umělec nebývá nikdy ani dobrým manželem ani dobrým otcem! To je strašné!... Draze platí za dar, že mohl nahlédnouti do tajemství bohů! Jediná malá krůpěj, jež spadla z nebes na tvé čelo, činí tě neschopným k životu na zemi;

a přece, bohužel, nestáváš se jí andělem, nepřestáváš býti člověkem — pouze nemůžeš míti bratří.“ (Listy do Reevéa 1833.)

Krasiński stále více se přesvědčoval, že takový poměr umělce ke světu a lidské společnosti jest n e z d r a v ý. Psal právě své mladistvé arcidílo, „Nebožskou komedii“, jejíž hrdina, hrabě Jindřich, má všecky známky byronského básníka, jak jej líčí v uvedeném listě a jakým konečně až dotud byl Krasiński sám. V něm vytvořil svou vlastní podobu, soudil ji kriticky a také odsoudil. Hrabě Jindřich padá vinou nepravé, životu odcizené poesie, jíž obětoval štěstí své rodiny, hyne svým egoismem, nedostatkem víry a lásky. „Za to, že's nic nemiloval, nic nectil mimo sebe, mimo sebe a myšlenky své, odsouzen jsi — odsouzen na věky!“ A umíraje volá: „Poesie, buď mi prokleta, jako já sám budu na věky!“ (Písma I, 65, 71.)

I v dopisech odříkal se básník výslovně B y r o n a, přiznávaje, jak dosud podléhal jeho vlivu. Nyní byl mu Byron „toliko upírem noci dlouhé a bouřlivé, hrozivým, dokud trvají temnoty, ale zapomínaným, když vychází zora. A toliko při paprscích slunce možno hledati a nalézati . . .“ (Listy do Reevéa 1834.)

Také pro Krasińského vycházelo nové slunce, v jehož paprscích bledly dosavadní hvězdy umělecké a objevovaly se nové pravdy — bylo to prací ducha zvolna dobývané s v ě t l o v í r y. Jím očistil se v duši básníkově také ideal umění a povznesly se vysoko představy o úkolech umělecké tvorby. Jakýmsi manifestem nových jeho názorů jest list ke Gaszyńskému.

Přítel-básník horoval pro poesii, jež by vyhovovala a sloužila výlučně potřebám doby. A tu mu odpovídá bývalý byronista: „Ty chceš přizpůsobovati poesii d u c h u č a s u? Což jest poesie maitressou pomíjejících okolností? Literatura románů, dnešní francouzská literatura, toť u mne maitressa za peníze, toť u mne opičení se po nepochopeném Byronovi — neboť pravím ti, že ho nechápou: servile imitatorum pecus. Ale poesie týká se celého rodu lidského, a ne jednoho kraje, jednoho kusu času a prostoru. Ona shrnuje věčnost a nekonečenost pod křídla svoje, a proto právě byla vždy a musí vždy býti n á b o ž e n s k o u, to jest musí mluviti o veliké záhadě, kterou Bůh uložil lidstvu: o tušeních jiného života, o vzpomínkách na to, co předcházelo náš příchod na zemi, o nadějích a obavách, o tom všem, co se zove citem bytosti žijící v h r a n i c í c h a určené kdysi k životu b e z h r a n i c. Jiným slovem zove se to všechno n á b o ž e n s t v í m — a to, co ty určuješ

poesií, zove se po lidsku politikou, filosofií, zákonodárstvím atd., ale nikdy poesií!"

„Poesie, toť odvěčná píseň lidstva! Poeta může býti chemikem, advokátem atd., ale poesie nemůže býti ani chemií ani politikou atd. Neboj se o ni; ona dovede žíti uprostřed parolodí i mlátiček, uprostřed vražd i spletených účtů... Bude mluviti o Bohu, o věčném odsouzení a o vyvolených — zatím co dole povedou se boje o rozpočet, o svobodu neb útisk, o kolonie neb intervence... Zajisté že poesie mění své formy podle dob a okolností, ale jí jest všechno jedno, má-li vynutiti tajemství stvoření, úpadku, smrti a dalšího života z pyramid egyptských či z tureckých svatyň nebo německých kathedrál; a poněvadž náboženství křesťanské jest posledním, doplněním všech jiných, poesie nepřestane býti křesťanskou." (Listy do Gaszyńskiego 1834.)

Podobnými slovy vyjadřuje se Krasiński o něco později k jinému příteli: „Víš, Jindřichu, co jest poesie? Jedním slovem: je to individualnost lidská, jdoucí mimo čas a prostor pod všelikými podobami na zemi i na hvězdách; poesie, toť předtucha nesmrtelnosti a vzpomínka minulého bytí. Poesie, toť moje „já" postavené tváří v tvář s Bohem." (Listy do Reevéa 1835.) (O. p.)

Jak zčeštit vlastní jména biblická?

Dr. J. Hejčl.

Je nám proti srsti, nalézáme-li naše vlastní jména česká, osobní i místní, v jiném jazyku zkomolená, zpotvořená, ano pozastavujeme se, nejsou-li dle českého pravopisu přesně psána. Zajisté právem. Avšak ethické heslo: „Co nechceš, aby tobě jiní činili, nečiň ty jim," platí také v případě, že přejímáme cizí vlastní jména do jazyka českého.

Vlastní jména biblická nemohou býti výjimkou, popředně jde-li o kmen slova. Bylo by tedy přepisovati do češtiny biblická jména hebrejská, aramská (i řecká) tak, jak velí pravopisná a přepisová pravidla těcho jazyků. Na př. אַהֲרֹן = 'Ah^{a}rôn, יִשְׂרָאֵל = Jisrā'ēl, יְשַׁעְיָה = J^{e}ša^{c}jâ^{h} (= Isaiáš!), יְהוֹשֻׁעַ = J^{e}hôšu^{ca} (= Josue!) פֶּקַח = Pêqaẖ (= Phacee dle Vulgaty!), פְּקַחְיָה = P^{e}qaẖjâ^{h} (= dle Vulgaty Phaceia!) atd.

Ačkoli tento způsob přepisu dlužno žádati od knihy vědecky odborné, nelze ho zavésti v pracích ustanovených pro širší kruhy, na př. v Bibli lidové.

Nemůže býti úkolem tohoto článku podati zásady, dle kterých jsou vlastní jména biblická zřečtěna ve starých převodech řeckých, jak jsou zlatiněna v překladech latinských, jen tolik budiž poznamenáno, že staří Čechové nezčešťovali jich z původních tvarů, nýbrž ze jmen již zlatiněných a ta jména že byla zlatiněna ze jmen zřečtěných. I Kralická Bible, ač překlad dle originálu, ponechala z pravidla běžná znění dle předloh latinských. Tak na př. píše Aron (Ex 4, 27. 28. 29. 30. a jj), Izrael (Gn 32, 28 a jj), Izaiáš, Iozue.

Tato metoda jest oprávněna i dnes, ovšem ale dlužno ji zdokonaliti. Při tom bude třeba jako jinde kráčeti střední zlatou cestou, přihlížeti ku tvarům původním, ale dbáti také tvarů zdomácnělých, zakořeněných, pokud jsou správné.

a) V lidové Bibli nelze užívati přepisu přesně vědeckého, ježto bylo by třeba čtenáře teprve seznamovati s pravidly jeho; nemá-li však ponětí o písmu hebrejském, byla by mu ta pravidla velmi nepřístupná. Takový pokus činí sice Nivard Schlögl v „Die Heiligen Schriften des Alten Bundes . . ." Wien u. Leipzig 1915 ff. Přepisuje na př. názvy knih biblických J^{e}hošu^{ca}, Š^{e}muel, 'Ezra, N^{e}ẖemja, J^{e}hudit, Ijjob, Jirm^{e}ja,

Jhezqel a pod. Ježto je však jeho Bible „dem deutschen Volke gewidmet“, nucen na zvláštní záložce čtenáře o této transkripci hebr. jmen poučovati. Zda-li se pokus Schlöglův zdaří, ukáže budoucnost. Kautzschova Bible (protestantská), která je také určena „jeder Art von Lesern den Inhalt des Alten Testaments, so wie es mit den Mitteln der heutigen Schriftforschung geschehen kann, im klaren heutigen Deutsch zu vermitteln“,[1]) aspoň nedbá tak přesného přepisu, spokojujíc se s názvy u protestantů běžnými, jako Josua, Jesaja, Jeremia, Ezechiel, Hosea, Obadja, Micha, Haggai a pod.

b) Přepis přesně vědecký v lidových knihách působí po stránce knihtiskařské techniky značné obtíže a jest

c) těžkopádný. Ten balast bychom ostatně rádi snesli, kdybychom viděli praktický jeho užitek. Toho však není.

Možno zejména:

α) Místo polohlásek (označených v hebr. ševa zvučným) psáti plné samohlásky, tedy na př. místo Jirmja: Jirmea, místo Šmuel: Šemuel, místo Nhemja: Nehemja, místo ʼAhron: Aharon, místo Jhôšûᶜ: Jehošua a pod.

β) V populárních spisech není třeba označovati hrdelnice ʼaᶜ t. j. ʼāleph a ᶜajin, ježto je na mnoze aspoň přibližně vyslovujeme bezděčně. Píšeme-li na př. Aharon, vyslovujeme náslovné A s přídechem, který se rovná hebrejskému ālefu, třebas ho v písmě neoznačujeme. Píšeme-li baal se dvěma a (ne tedy bál!), vsouváme nutně mezi obě a hrdelnici, podobnou hebrejskému ᶜajin, i když jí neoznačujeme.

γ) Přesně vzato, měli bychom označovati délku slabik způsobem ve vědeckém přepisu obvyklým. Pro poučení širších vrstev stačí však, ano doporučuje se takořka (ale viz níže) označovati kvantitu způsobem českým, t. j. šikmou čárkou, tedy místo Aharôn: Aharón, místo Jisrāēl: Jisráél, místo Ješajâʰ: Ješajá a pod.[2]) Kvantita slov hebrejských bývá však velmi často těžkopádná, někdy dokonce sluchu českému nesnesitelná, na př. Móáb, Jerúšálém, Jerícho, Abél-Béth-Maachá,

---

[1]) Tak řečeno sice v předmluvě k prvému vydání z r. 1890, ve třetím vydání však z r. 1909 (Tübingen, Mohr) výslovně poznamenáno: »Bei alledem sind wir den Grundsätzen, die für die erste Auflage zwischen dem Herausgeber *(E. Kautzsch)* und den Mitarbeitern *(Budde, Guthe, Hölscher, Holzinger, Kamphausen, Kittel, Löhr, Marti, Rothstein, Steuernagel)* vereinbart wurden, und auf die wir hiermit ausdrücklich verweisen, keineswegs untreu geworden.« A opět tamže: »Nich minder hoffen wir den gebildeten Laien zu dienen, die sich . . . dem Alten Testamente zuwenden.«

[2]) Tak naznačuje délku samohlásek také prof. *Dr. Rudolf Dvořák* ve svých »Žalmech« (Část I. Praha 1911. Rozpravy české akademie, třída III., číslo 35.).

Ebjáthár, atd. atd. Proto se doporučuje pro běžnou potřebu vůbec kvantity slabik neoznačovati a ponechati volný průchod českému jazyku, jak si kvantitu slabik vytvoří sám. Ani Schlögl (viz výše jeho přepis) kvantity neoznačuje. Ostatně tečková soustava masoretská označuje více jakost samohlásek než délku!

c) Při běžném přepisu stačí dbáti rozdílu mezi dyšným f (ph) a tvrdším p jakož i mezi dyšným ch (χ) a tvrdším k (při „kaf"), není však nutno úzkostlivě rozlišovati bh a b, dh a d, gh a g (ba snad ani ne th (ϑ) a t), ježto dyšné znění jmenovaných hlásek je našemu uchu příliš židovské, odporné.

d) Ačkoli jsme učinili výše tolik ústupků a vzdálili se vědecky přesného přepisu původních vlastních jmen, nelze připustit, abychom vypouštěli souhlásky, třebas i toliko jemné jako ʿajin, he, chêth.

α) Nelze proto na př. Kenaʿan, baʿal, Balaʿam (Bilʿám) stahovati v Kanán, bál, Balám, ale dlužno psati Kanaan, baal, Balaam. Viz výše c β.

β) Nelze doporučovati místo Hadórám přepisovati Adoram, místo Lahabím: Laabim, místo Jehúdá: Juda, Aaron místo Aharon a pod. jak činí Vulgata (Srv. přepis LXX do řečtiny: Λαβιείμ, Ἰούδας, avšak Ὀδοῤῥα. Bible Kralická Adorám (Gn 10, 27), Juda (Gn 49, 9), Laabim (Gn 10, 13).)

γ) Srv. Chavvá, Εὔα (LXX), Eva (Vulg.); Channá, Ἄννα, Anna; Nóach, Νῶε, Noe (Bible Kral. Noé) a jj.

e) Nelze také schvalovati záměny souhlásek, jako na př.

α) ʼÚzal přepisovati Huzal (Vulg. 1 Par 1, 21).

β) Gíchón nelze přepisovati Gehon, Chavílá Hevila, Chêth Heth a pod.

γ) Místo význačného ṭ nelze klásti dyšné th nebo d na př. ʼElípheleṭ: Ἐλιφαλαϑ, Púṭ: Φουδ a pod.

δ) Jest vysvětlitelno, že Latiníci přepisovali písmě kaf svým c, a že vznikl obyčej čísti c jako české c před měkkou souhláskou, avšak dlužno se ohraditi proti tomu, přenáší-li kdo hebrejské vlastní jméno do našeho jazyka. Nač na př. hebr. ʼAškenaz přepisovati v češtině Ascenez? Srv. také „Cedron" s hebr. Qidrón (s význačným k = q).

ε) Pochopitelno, že působilo Řekům i Latiníkům obtíže přepis hebr. š(ín), že je přepisovali buď pouhým s, nebo ss, nebo spřežkou χσ, proč však by se nemělo původní š uplatniti v jazyku českém, kde nepůsobí nejmenších obtíží? Proč bychom neměli vyslovovati Taršíš místo Tarsis, jako správně na př. vyslovujeme Šalomoun, a ne Salomon,

Šimon a ne Simon a pod. Zvláštní zmínky zasluhuje běžné slovo „mesiáš", které prý dlužno psáti messiáš. Proč? Původně zní to slovo mášíach, přepsáno do řečtiny Μεσσίας a podobně do latiny. Ta 2 s znamenala, že dlužno čísti š, ne však zdvojené s! Pro dvě s není žádného filologického důvodu!

Tím, že nebylo šetřeno původních zvuků, vznikl u nás ve vlastních jménech biblických zmatek. Budeme mu čeliti snahou, přiblížiti se aspoň postupně ke tvarům původním, nesmíme však vzdalovati se jich tím, že bychom se přizpůsobovali ve všech důsledcích zásadě fonetiky v písmu českém. Nelze proto souhlasiti s „Pravidly českého pravopisu" (Praha 1913), dle nichž prý dlužno psáti Izák, Izrael[1])

f) Ve snaze (rozumné a opatrné) přiblížiti se biblickými vlastními jmény k původnímu znění bude lze vymítiti různé nečeské koncovky,

α) zejména koncovku ita či ve množ. čísle ité. Vyskytují se na př. tvary Moabité, Ammonité, Kanaanité, Jebusité, Hetité a pod. Není úkolem těchto řádků pátrati po původu této koncovky, stačí poznamenati, že není česká a že třeba rozhodně ji vypleniti. „Israelité" asi již zůstane[2]), avšak jinde možno ji bezohledně vyhladiti.

Té koncovky ita budeme velmi snadno postrádati, ježto máme své poctivé české přípony:

α) an (Moravan, Pražan atd.) Možno tedy místo Galaadita, Hetita, Jebusita užívati tvarů Galaaďan, Heťan, Jebusan.

β) ec. Tedy na př. místo Edomita, Kanaanita: Edomec, Kanaanec,[3]) ženské: Edomka, Kanaanka, místo Israelitka, Moabitka, Sunamitka: Israelka, Moabka, Sunamka a pod.

---

[1]) Josef psáno však v »Pravidlech« s s, také Jerusalem (s poznámkou, že dlužno čísti z).

[2]) Právě tak jako »Husité«. Abych poukázal na ohavnost této koncovky, podávám několik analogií. Jak by znělo na př. českému uchu, které není dosud otupeno některými »českými« žurnalisty, na př. Filištité, Arabité, Řečité, Římité. O nic lepší není Táborité, ba ani ne Husité. Část české žurnalistiky neví si rady, jak jmenovati obyvatelstvo Epiru, píše tedy Epiroťané a pod. (Jak krásně!) Jiní nevědí, jak pojmenovati stoupence Venizelovy, pomohou si však velmi snadno, vezmou z německého denního tisku »Venizelisté«! Dejme tomu, že poslanci se jmenují Prášek, Záruba, Urban, Havlík, Zavřel. Každý Čech bude nazývati jejich stoupence Práškovci, Zárubovci, Urbanovci, Havlíkovci, Zavřelovci a nikoliv Práškity, Havlíkity, Zavřelity a pod. Proto stoupenci Venizelovi slují česky Venizelovci a pod. — Obyvatel Epiru sluje česky Epiřan nebo Epirec.

[3]) Zajisté též u mimobiblických vlastních jmen by se doporučovalo činiti podobně, tedy na př. Asijci místo »Asiaté« (od toho odvozené »krásné« příd. jméno »asiatský« místo asijský).

γ) Dle obdoby Rus (vlastní jméno osobní i místní, množ. Rus-ové) možno považovati na př. Moab za jméno místní (= Moabsko) i za jméno příslušníka národa: Moab (= Moaban), množ. číslo Moabové (= Moabané, Moabci) a pod.

δ) Ostatně možno užívati přídavných jmen zpodstatnělých, jak činili staří, tedy: Samařští,[1]) Jerusalemští, Hebronští, Amalečtí (ne Amakekitští) a pod.

g) Kdysi kolovaly v češtině tvary „europejský". „afrikánský" a podobné, tvořené z latinských přídavných jmen podobně zakončených (africanus). Rozumným snahám se podařilo nahraditi je kratšími, odvozenými přímo od podstatného jména, tedy od „Europa" europský, od „Afrika" africký a pod. Podivno však, že zbytečné přípony vzaté z adjektivních koncovek řeckých a římských nevymizely také ze jmen biblických. Říkáme na př. dosud aramejský (dle lat. aramaeus), chaldejský (dle lat. chaldaeus). Proč bychom netvořili přídavných jmen přímo od původního jména podstatného, tedy od 'Arám: aramský, od kaldu kaldský nebo aspoň chaldský, podobně jako tvoříme od 'Aráb arabský?

h) K tomu, by jméno biblické bylo zčeštěno, patří také jeho skloňování. Je sice pravda, že „není" proti duchu jazyka českého neskloňovati cizích jmen vlastních. Nechceme místo „není" čísti „nebylo", tolik však dlužno uznati, že jest neskloňovati cosi méně dokonalého nežli skloňovati, a že jazyk český postupem doby si navykl skloňovati z pravidla slova cizí, kterých staří neskloňovali. Proto dlužno stanoviti zásadu: Hleď biblická vlastní jména skloňovati. U některých jmen jde věc hravě, u jiných naskytují se obtíže, nelze však tvrditi, že jsou nepřekonatelné. Věc usnadňuje na př. častá koncovka „iáš". Ačkoliv jsme se výše přimlouvali, by vymítěny byly různé koncovky zbytečné, nelze měřiti tímto měřítkem koncovku na „iáš", ačkoli je také původu latinského (vlastně řeckého), ježto nám poskytuje značné výhody při skloňování. Tak na př. Ješaja, Jirmeja, Nehemja, Obadja, Pekachja a j. vv. nebylo by skloňovati tak snadno jako Isaiáš (z řeckého Ἡσαΐας latinské Isaias), Jeremiáš (Ἱερεμίας, lat. Jeremias), Nehemiáš, Obadiáš a pod.

V hebr. je velké množství vlastních (teofonických) jmen s druhou složkou já(hu), zkrác. já, na kteroužto slabiku navěšovali staří s, považujíce předešlé j za samohlásku i. Dlužno litovati, že není tato zásada ani ve Vulg. důsledně provedena. Srv. jména Abia (na př. 1 Sam 8, 2.),

[1]) Povšimnutí zasluhuje běžné »Samaritán« (od latinského Samaria). Toto slovo má dvě koncovky: 1) it a vedle toho 2) án. Stačilo by »Samařan« (srv. »Samařsko«).

Achia (tamže 14, 3), Ahia (1 Par 11, 36) a j. Phaceia. Ježto působí tyto tvary při skloňování obtíže, možno právem obdobně ku tvarům výše uvedeným psáti je s koncovkou š a zdloužiti předešlé a, tedy: Abiáš, Achiáš, Ahiáš, Fakeiáš. Je-li i mezi dvěma samohláskami, možno právem se zřetelem na původní jeho platnost souhláskovou psáti j, tedy místo Fakeiáš: Fakejáš a pod.

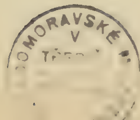
Jiná vlastní jména skloňovati dle všeobecných pravidel. Obtíž působí jména zakončená (zdánlivě) dvěma samohláskami, jako na př. Gabaa, Sarvia (2 Sam 14, 1. a jj). Dle získaných zkušeností, nemůžeme-li se takovému slovu vyhnouti (místo „Judea" lépe: „Judsko" a pod.), nejlépe skloňovati dle vzoru „ryba", předchází-li koncovému a samohláska tvrdá (Gabaa), dle vzoru „duše", předchází-li samohláska měkká (Sarvia). (Ovšem, že bude dlužno nějakou nedůslednost prominouti.) Tedy Gabaa, gen. Gabay, dat. Gabae, akk. Gabau, vok. Gabao, lok. Gabae, instr. Gabaou. — Sarvia (jméno Davidovy sestry) gen. Sarvie, dat. Sarvii, akk. Sarvii, vok. Sarvie, lok. Sarvii, instr. Sarvií.[1])

(O. p.)

[1]) K posledním návrhům budiž mi dovolena poznámka. Koncovka -áš se mně nijak nechce zamlouvati: jestiť nepěkná a mění značně zvuk jména, tak že snaha po původním znění se jí zpola maří (vyslov: Jesaia — Isaiáš). Sušil zcela správně chtěl různé ty Barabbáše a satanáše vymýtit, ale poněvadž to před tím nebývalo, nesmělo se tak státi ani potom.

Co do zásady, skloňovati cizí jména jak jen trochu možno, podotýkám vůbec, že moderním názorům a potřebám rozmanitost tvarů není žádnou předností. Čeština arciť nemá členu ani pádových předložek (de, of...), by jimi skloňování nahradila, ale což dělati? Násilným skloňováním se nepomůže. Nesmíme totiž mluvu posuzovati jen okem, nýbrž také a hlavně uchem. Řekněte ve společnosti, že jste byli v Borde-au-ksu (Bordeauxu, jak se psává), co si o vás pomyslí? A »v Bordó-u« jistě neřeknete. Nač tedy v písmě to prazbytečné -u zavěšovati?

Pro jména p. spisovatelem naznačená třeba, myslím, stanoviti — nikoli nedůslednosti, nýbrž nové vzorce. Tak jako v někdejších mluvnicích nebylo vzoru daň, jen samé »výjimky« od kost, tak nutno doplniti nynější vzorce novými, na př. Píša Píše Píšovi Píšu Píšo Píše Píšou — dativ a lokál ku Gabaa (místo navrhovaného Gabae) snad Gabai, jelikož oběma pádům jotace jest podstatná, atd. *R.*

Nový způsob vyučovati katechismu.

Napsal JAN OLIVA.

Jako národům, tak i náboženstvím nastane po válce této úsilovné zápolení. Které náboženství bude chtíti obstáti čestně v tomto zápasu duchů, bude muset napnouti všechny své síly, ukázati lidstvu jasným a přesvědčivým způsobem, co má v sobě dobrého a spasného. Hlavně tu půjde, jako vždy šlo, o lid, o vrstvy lidové. Tomu lidu bude muset i náboženství naše katolické jasným a přesvědčivým způsobem ukázati, že to, co ono mu přináší v ohledu duchovním, je pro něj nejpotřebnější a nejcennější. Hlavní úkol připadne tu vyučování mládeže v náboženství. To jakoby byli katecheté katoličtí již před válkou tušili. Důkazem toho je čilá práce jejich v otázkách týkajících se vyučování náboženství vůbec a katechismu zvláště. A nejen listy katechetické, i jiné listy katolické častěji o tomto snažení referovaly. Kdož by si tu nevzpomněl, jak častokráte na př. „Hlídka" v rozhledu náboženském i vychovatelském o těchto snahách a o těchto směrech čtenáře své poučovala.

Tato činnost neustala ani v době válečné. Jednotlivci i celé spolky pracují tu horlivě dále, jáko by chtěli se co nejvíce a nejlépe připraviti na ideové zápolení po válce. Připomínám tu z jednotlivců zvl. Viléma Pichlera, katechetu vídeňského, jenž v letošních „Christlich-paedagogische Blätter" má o úpravě budoucího katechismu několik článků. Ze spolků připomínám spolek vídeňských katechetů a hlavně spolek našich katechetů v Praze, jenž o úpravu katechismu horlivě se snaží. Právě čta v novinách zprávu, že tento spolek se officielně súčastní kommisse, která za předsedání kanovníka Dra Tumpacha v brzké době bude jednati o zásadách, dle nichž má býti definitivně upraven katechismus pro obecné školy.

Otázka katechismová není však důležita jen pro obecné školy, je důležitá pro všechno vyučování náboženství, jelikož je katechismus základem všeho náboženského vyučování. A že na dobrém základě všechno záleží, netřeba mnoho připomínat. — Tedy i pro střední školy všeho druhu je otázka tato důležitá. „Hlídka" častěji i v tomto směru se vyjádřila. Z této příčiny podávám v ní svůj příspěvek k řešení této důležité otázky.

Co jsem knězem, zabýval jsem se hodně i touto otázkou, theoreticky i prakticky (ve škole). K čemu jsem vzhledem ke katechismu dospěl, podávám zde stručně k veřejnému p r o z k o u m á n í.

I.

Mnoho bylo uvažováno o tom, která kniha náboženská má pro obecnou školu větší význam, katechismus či dějeprava biblická, takový totiž význam, že by vyučování od ní mělo míti svůj hlavní ráz. Dle mého mínění, po uvážení všeho, co o tom bylo napsáno, je nesporno, že katechismus jest a zůstane hlavní učební knihou katolického náboženství v obecní škole.

Každá učebná kniha, má-li býti vhodná, musí míti dobrou soustavu, dle které celá ta učebnice je zpracována. Platí-li to o každé učebnici, platí to i o katechismu. Katechismus jakožto učebnice náboženství katolického musí míti dobrou soustavu t. j. katechismus musí býti zpracován podle soustavy takové, která jedině a výhradně odpovídá katolickému náboženství, chceme-li říci i: katolickému světovému názoru. A poněvadž toto katolické náboženství čili tento katolický světový názor je na světě pouze jeden jediný, musí i katolický katechismus míti svůj zvláštní jedinečný ráz, takový, že ho nemá a nemůže míti žádné jiné náboženství. Jen tak bude oprávněn nositi název katolický katechismus v plném významu toho slova.

Tomu, dle mého mínění, jež dále zdůvodním, neodpovídá plně a všestranně a v celém významu toho slova dosud žádný katolický katechismus. Rozběhy mnohé k němu učiněny, ale důsledně a všestranně pravá katolická soustava nebyla provedena v žádném dosavadním katechismu. Tím nijak nesnižuji práci dosud vykonanou, ani nemluvím nějak necírkevně. Neníť otázka úpravy katechismu nijakým dogmatem, nýbrž věcí praxe církevní, stále se vyvíjející. Vždyť již dávno voláno po jednom katechismu pro celou církev, dosud však marně; není však pochyby, že jednou k takovému katechismu dojde a v něm jistě pravá katolická soustava bude tvořiti základ. Dokud se tak nestane, je volná diskusse o katechismu. Volnosti té užito i zde.

Není třeba dlouho pátrati, abychom našli příčinu, proč katechismus náš jako učebnice nemá dosud soustavy, jež jedině vzplývá z katolického náboženství. Příčina ta je tato: soustava čili schema našich katechismů ve většině případů, počínaje hned Canisiem, je sestavena jakožto obrana proti katechismu Lutherovu a Kalvínovu, tedy v jakémsi vlivu, ať již přímém nebo nepřímém, soustavy katechismové protestantské, a proto probírá více méně jednotlivé hlavní oddíly dle těchto protestantských katechismů.

V tom vidím hlavní vadu soustavy našich katechismů. Katechismus katolický, má-li zasluhovati plně a všestranně tento název, musí se postaviti přesně a výlučně na katolické stanovisko, jinými slovy: musí býti jasným, stručným obrazem katolického světového názoru. Jen tak vyplní svůj úkol, jen tak bude základem, na kterém budou moci stavěti dále střední i vysoké školy = soustava katechismu bude se víc a více rozvíjeti ve středních a vysokých školách, bude tu nepřetržitá spojitost základního hlediska, a tímto způsobem uplatní se zásada lectore unius libri timeo, timeo v dobrém smyslu, proto, že takto vnikne do samých základů katolického náboženství a stane se tím jeho nadšeným obráncem.

Kdo bude chtíti takto katechismus sestaviti, musí dbáti trojí cesty:

1. jednotlivé hlavní oddíly katechismu musí sestaviti ze schemat tradicí posvěcených čili takových schemat, které se během času při církevním vyučování samy vytvořily, jako na př. je symbolum apoštolské, patero církevních přikázání z Nového a desatero božích přikázání ze Starého zákona, avšak toto v úpravě v církvi mu dané.

„Od prvých křesťanských dob přimykalo se vyučování v náboženství ku stálým církevním formulím a výčtům, a tak to zůstalo i při velké většině katechismů," praví o tom katecheta Vilém Pichler v Christlich-paedag. Blätter (1915 str. 201). Věc tato jest ostatně všeobecně známa a proto není třeba více o tom se rozepisovati.

2. Druhá cesta záleží v následujícím: v katechismu naší doby musí se bedlivě přihlížeti k potřebám naší doby, musí se tedy položiti zvláštní důraz na jisté body našeho náboženství, jež právě v naší době stojí v popředí života. A položí se důraz na ně tím způsobem, že se z nich učiní hlavní oddíly katechismu, rovnocenné oněm oddílům z tradice katechetické vyplynulým, o nichž u 1. bylo uvažováno.

Za takové oddíly považuji: učení o mši svaté (a bohoslužbě vůbec, kde mše svatá zaujímá význačné místo), o askesi a o církvi.

„Třetí kapitola Skočdopolova katechismu (o bohoslužbě) jest velikou, zvláště dobrou vlastností jeho katechismu, které nemá žádný jiný; a právě nevědomost o veliké ceně naší bohoslužby jest hroznou chorobou duchovní mnohých katolíků doby naší, ta je to, která prázdné činí chrámy, ta jest příčinou lehkomyslného mluvení: Já se modlím doma atd. — Nemohu tedy zatajiti svého přesvědčení, že bych si vroucně přál, aby jedna kapitola našeho katechismu měla nápis — o bohoslužbě." Vychovavatel 1885, str. 234 od nejmenovaného autora, vůbec se však článek ten (Moje myšlenky o katechismu) připisuje tehdejšímu professoru

pastorálky v Hradci Králové, pozdějšímu biskupovi našemu Eduardu Brynychovi.

3. Třetí cesta týká se spojení obou předešlých po stránce vniterní, tedy vniterní, vlastní soustavy katechismu. Vniterní soustava katechismu, jak už výše podotčeno, musí přesně a výlučně odpovídati katolickému světovému názoru, katolické zásadě. Tento požadavek není dosud v žádném katechismu uskutečněn a v tom vidím, jak rovněž již podotčeno, hlavní vadu dosavadních katechismů. To ukázati a dokázati jest hlavním cílem této práce.

1.

Při praktickém vyučování ve škole vždy více jsem poznával, že vyučování katechismu a vyučování našeho náboženství vůbec musí vycházeti (t. j. na prvním místě učiti) od toho, čím se liší katolické náboženství ode všech ostatních. Že i jiní kněží z duchovní správy přicházejí k témuž úsudku, toho nejnovějším dokladem jsou slova Josefa Schönigera, faráře v Sedleci u Karlových Varů v Korrespondenz Blatt für den katholischen Klerus Oesterreichs 1915, str. 700: „Proti protestantismu musíme zvláště v novější době tvrdě zápasiti a musíme, abychom uchránili katolické křesťany před sváděním, dáti ostře vyniknouti rozdílům mezi katolickým náboženstvím a protestantismem ve prospěch náboženství katolického.“

Katolické náboženství se liší ode všech ostatních jasně a všem, i malým dětem, srozumitelně svou úctou kříže a znamením kříže. Kříž s tělem Páně (crucifix) a znamenání se křížem, obě jakožto symboly smrti Páně na kříži, jsou zevnější i vniterní rozeznávací známkou katolíkův ode všech ostatních náboženství na světě. Proto musí katolický katechismus v tomto bodu hledati své nejzákladnější, nejvniternější, principielní, rozdělovací, ale i sjednocovací hledisko.

1. Že se křížem lišíme a dělíme ode všech ostatních náboženství, jest všeobecně známo, a proto postačí jen na věc upozorniti. Od protestantů všech směrů lišíme se křížem zcela přesně. Helveté kříže vůbec nemají, Lutheráni mají sice kříž, ale bez těla Spasitelova. Krátce řečeno, žádná protestantská denominace nemá kříže takového, jako my.

Více asi některé čtenáře překvapí, že svým křížem lišíme se i od pravoslavných. A přece tomu tak. „... východní církve vždy a

až dosud přísně zachovávají zákaz starozákonní: nebudeš si dělati obrazu vyřezávaného!" [1])

Kříž, jakožto symbol smrti Páně na kříži, vede nás katolíky k tomu, že stále jsme pamatováni na význam této smrti. A význam ten jest na výsost důležitý, ba přímo pro náboženství křesťanské rozhodný.

O tom nás poučují především mnohé výroky svatých apoštolů. Klassickým v této příčině jest výrok sv. Pavla 1 Kor 2 1. 2.: „A já přišed k vám, bratři, nepřišel jsem s vyvýšeností řeči nebo moudrosti, zvěstuje vám svědectví Kristovo. Nebo nesoudil jsem, že bych co jiného mezi vámi uměl než Ježíše Krista, a to ukřižovaného." Ku Galat. praví týž apoštol 6, 14: „Ode mne odstup to, abych se chlubil, leč v kříži Pána našeho Ježíše Krista, skrze něhož mi ukřižován jest svět, a já světu." Srv. též Ef 2, 16.

V evangeliu sv. Jana 12, 32 stojí slova Páně: „A já, když povýšen budu od země (na kříž), všecko potáhnu k sobě." (To pak pověděl, znamenaje, kterou by smrtí měl umříti) dokládá k tomu evangelista ve verši 33.

Za druhé nám o tom svědčí výroky dobrých katolických theologů.

„V každém směru největší dílo dějin — to nemůže křesťan nikdy zapomenouti — bylo vykonáno více božskou silou utrpení než podivuhodnými skutky; vznešená učení a mocné zázraky Kristovy jsou jen úvodem k jeho utrpení svět přemáhajícímu a svět vykupujícímu; ono Consummatum est zaznělo dolů s kříže!" [2])

„Vlastním válečným heslem evangelia je slovo o kříži. Vzíti na se svůj kříž, neznamená však, přede všemi obtížemi a odpory bázlivě zalézati ke kříži a bez hlesu nechati se vésti na jatky. Dějiny utrpení Ježíšova jsou vznešenou písní nejvyššího duševního hrdinství. Kříž není jatkou bezmocného poddání se, kříž jest pomník nekonečného vítězství, císařským praporcem vše přemahající božské síly..." [3])

„Když vše kolísá, nekolísá naše víra v božské řízení světa. Stat crux, dum volvitur orbis." [4]) „Stat crux, dum volvitur orbis. Tato

---

[1]) Hlídka 1915, 414.

[2]) Prof. Dr. *Jos. Mausbach* ve sbírce pro frontu určené Kraft aus der Höhe. 4. vyd. 1915, 9.

[3]) Biskup Dr. *Mich. v. Faulhaber* v téže sbírce str. 58.

[4]) Prof. Dr. *Jindř. Schrörs* v téže sbírce str. 85.

myšlenka nechť nás kněze těší a od nás nechť posilujíc a povzbuzujíc nechť přichází i na naše věřící.“ [1])

Ani protestanté nemohou se ubrániti, aby neprojádřili rozhodný význam smrti Páně na kříži pro učení křesťanské.

„. . . od počátku veřejného života Ježíše Krista je středem jeho myšlenek a cílem jeho snažení smrt; očekával, že po smrti vstane z mrtvých a bude povýšen k božské slávě.“ [2])

„Ukřižovaný Kristus na Golgotě se svým pokojem v trýzni smrtelné, se svou modlitbou za své úhlavní nepřátele, se svou láskou bezmeznou a svou dokonalou odevzdaností do rukou svého nebeského otce uchvacuje nás bezprostředně jakožto nejvyšší zjevení boží k nám, jež nás zároveň ponižuje a povyšuje, trestá a těší. [3])

„Tak povznesl se (v přítomné světové válce) nad klamné obrazy naturalistické mravnosti křesťanský ideál oběti, jak nejčistěji vyzařuje z kříže Kristova.“ [4]) (P. d.)

---

[1]) Prof. Dr. *Fr. Schubert* v Korrespond. Blattu 1915, 707.

[2]) *Windisch* v Theologische Rundschau 1912, 157.

[3]) Dr. *Emil Pfennigsdorf:* Christus im deutschen Geistesleben 1915, 89.

[4]) Týž l. c. 168.

Účast kardinála Dietrichštejna za boje mezi arciknížetem Matyášem a Rudolfem II. roku 1608.

Napsal JAN TENORA. (Č. d.)

Na nabídky císařovy odpovídal císaři samému dvojím psaním 13. května. Poukazoval, že mínil se spojenými královstvími a zeměmi o nich vysloviti se na sněmu čáslavském. Poněvadž však bylo to nemožno, odkazoval na odpověď, která se na tajný memorial kardinálův dává. Podle tohoto memorialu může arcikníže své další požadavky předložiti, odpověď na ně že bude bez průtahu dána. Arcikníže tedy má za nejlepší, aby císař při svém stáří a při nynějších rychlých bězích měl ohled na ulehčení sobě ve svých panovnických starostech a na odpomoc stížnostem jednotlivých zemí, a proto aby byl srozuměn s tím, co již druzí předkové jeho za svého živobytí rovněž učinili; arcikníže bude pak císaři povždy netoliko bratrem, nýbrž poslušným synem. Znamenají-li však návrhy císařovy toliko odklad a prodlení, nebude arcikníže vinen, propukne-li nevole všech zemí, a vznikne-li nějaká škoda. Aby se všemu prodlení zabránilo, vytrhne Matyáš budoucího dne do Kolína.[1])

Tento požadavek, aby císař zřekl se vlády a postoupil ji odbojnému bratrovi, byl určitě a obšírně formulován v odpovědi, která se téhož dne dostala kardinálu Dietrichštejnovi na společnou jeho instrukci s nejvyššími zemskými úředníky i na jeho tajný memorial. Arcikníže Matyáš legitimoval její provenienci slovy, že jest co nejkratčeji sestavena po zralé poradě s přítomnými stavy spojených království a zemí, bez jejichž vědomí a vůle posud nic nejednal ani nezačínal. Přijímal vděčně podle memorialu korunu uherskou s jejími připojenými královstvími a zeměmi i obojí arciknižectví Rakouské, což císař dobrovolně a úplně postupuje, ale žádá sám a spojené s ním země, aby ještě před sněmem na 21. květen rozepsaným byla vydána uherská koruna s ostatními klenoty, a aby stavové uherští, rakouští i moravští, ježto jsou s druhými spolčeni, propuštěni byli ze svých přísah a závazků do poslušenství Matyášova; na všecko aby byly zhotoveny náležité listiny, a arcikníže aby byl do skutečného držení dosazen a korunován. Poněvadž však království uherské pro stálé války a povstání

[1]) *Hammer-Purgstall*, l. c. II. příloha č. 221, str. 107. *Hurter*, l. c. VI. 18.

nemůže se samo proti Turkům uhájiti, nýbrž potřebuje pomoci od sousedních království a zemí, poněvadž pak císař listem svým arciknížeti nabídl čekanství království českého a memorialem naznačil, že chce království české ve své nepřítomnosti purkrabím spravovati, poněvadž jest císař také stár a zemdlen, aby po tak dlouhém panování raději správu tu přenesl na svého bratra než na někoho cizího, aby se špatná vláda zase zlepšila; beztak jsou mysli většinou nakloněny k arciknížeti, jenž nehledá ničeho než zachování císaře a rakouského domu a pokoje království a zemí. Proto žádají, aby bylo arciknížeti Matyášovi hned na nynějším českém sněmu holdováno, a aby byl korunován; za to bude povždy císaři vděčen a nápomocen a nejen jako bratr, nýbrž jako poslušný syn a zavázaný služebník proti všem jeho nepřátelům nasadí hrdlo i statek, rovněž že postoupí mu svého podílu na Tyrolsku, že se přičiní o totéž u druhých arciknížat, a také dalším žádostem císařovým bude pokud možná po vůli. Stalo by se tak po příkladě krále Vladislava a císařů Ferdinanda a Maximiliana, kteří také nechali za svých životů své nástupce v Uhřích a Čechách korunovati a jim přísahati, a přece sami zůstali císaři a králi. Toto všecko mělo býti nezbytně hned císařem zajištěno, a kardinál a nejvyšší zemští úředníci měli se vrátiti s tím, že bude to všecko na sněmě rozepsaném na 21. květen jistě ve skutek uvedeno.

Dále požadoval arcikníže a spojenci jeho, aby zemská hotovost v Čechách byla všude zastavena, všecek císařský vojenský lid aby byl propuštěn a žádný nový aby se nenajímal, jakož aby žádná pomoc proti arciknížeti a zemím s ním spojeným nikde nebyla hledána, — aby však vojsku spojenců byl vykázán vhodný příbytek a dostatečné opatření aby se mu dováželo, a aby se proti ujednání vídenskému, prešpurskému a jiných spojených zemí [1]) docela nic nepodniklo. Stane-li se tak, slibovali, že se již nestanou žádné násilnosti, a že větší ještě uherské vojsko, které za nimi táhne, bude zadrženo.

Co se týče odpuštění císařovým radám a služebníkům, z nichž někteří těžce se prohřešili proti veškerému křesťanství a zemím, ježto tolik křesťanské krve bylo prolito a země do největší zkázy byly uvrženy, nebudou trestáni, ale Ladislav Berka za jeho provinění proti zemi aby byl na žádost spojených království a zemí a zvláště markrabství moravského císařem vzat na závazek, že se postaví před stavy na

[1]) Rozumí se ujednání v Ivančicích.

Moravě, a že se zachová podle jejich výpovědi, a to pod trestem vyobcování ze všech zemí císařových.

Ještě pak vymiňovali si arcikníže a spojená království a země předložiti další důležité články a poukazovali na potřebu, aby císař dal svým vyjednavatelům ke konečnému ujednání plnou moc a bezpečné glejty. Konečně opakovali znova, na čem jim nejvíce záleželo, aby bylo totiž na začátku rozepsaného českého sněmu přede vším jiným a jedině předsevzato přijmutí Matyášovo za krále a korunování.[1]) Na všecky tyto požadavky dávali lhůtu třídenní; kdyby se toto vyjednávání rozbilo, ještě po tři dni nemělo býti nepřátelství zahájeno.[2])

Touto odpovědí na návrhy císařovy osvědčil skutečně arcikníže Matyáš, že chce na císaři všecko, a země s ním spojené diktovaly svému dosavadnímu panovníkovi také všecko. Pro císaře shledávají slova výčitek a odsouzení, a pro sebe mají do zásoby farisejské ospravedlňování; císaře zbavovali všeho, jak panování, tak i vážnosti před sebou samým, sobě však všecko dovolovali a dopouštěli; pro sebe posud bez boje usurpovali již spojenci zpupné právo rozhodného vítězství, a svého panovníka zdeptali již svrchovaným ponížením. A při tom všem skutečném potření úlisná slova o arciknížeti jako bratru, synu, služebníku tím více odpuzují.

Jen v jedné příčině byla zachována úmyslná reserva, ježto odpověď měla v tom býti ozvěnou císařských instrukcí a memorialu. Jako v těchto listinách nebyla Morava výslovně jmenována, tak bylo i v odpovědi. Ale že memorialem otázka Moravy byla v okolí Matyášově považována za definitivně rozhodnutou, viděti z požadavku Matyášova a jeho spojenců, aby také stavové moravští byli propuštěni z povinnosti a poddanosti císařovy do poslušenství arciknížete. Císař však podle současných zpráv mínil nejvýše, aby Morava byla dána Matyášovi do správy, aby tamější odboj byl uklizen.[3]) Jinou pak nejasností jak instrukcí tak odpovědi byla otázka, jaký bude poměr arciknížete jako čekance nebo krále k císaři? Císař zajisté, chtěje zůstati naprosto samostatným panovníkem v Čechách, nijak se o tom ani nezmiňoval, ale přece poukazem, že by ustoupil do Tyrolska, dával arciknížeti do ruky zbraň, aby se sám domáhal vlády v Čechách. A Matyáš chopiv se

---

[1]) Slova originálu: »die oben angedeutte böhemische wallsachen«.

[2]) Mikulovský rodinný archiv, svaz. 342, originál. Tištěno poněkud vadně v *Hammer-Purgstall*, l. c. II. příl. č. 220, str. 103—107.

[3]) Vatikánský archiv, *Borghese*. II. 150. lett. 6. Renzi píše 19. května kardinálu Borghese o memorialu císaři podaném před 14. květnem.

toho chtěl býti zvolen za krále českého, a podle své odpovědi chtěl také sám převzíti vládu nad královstvím, — ale zase dle současné zprávy až by byl přijat ode všech zemí přivtělených ke království, chtěl císaři do jeho smrti zaručiti reversem svobodnou vládu nad Čechami.[1]) Takové nejasnosti a neurčitosti různého výkladu schopné a další ještě nevypověděné požadavky bylo věru těžko urovnati ve lhůtě tří nebo šesti dní. K tomu ještě na žádné straně nebylo opravdové víry ve vzájemnou upřímnost.

Čeští nejvyšší zemští úředníci měli ještě 13. května odpoledne audienci u arciknížete Matyáše.[2]) Při návratu do Prahy předjížděl je kardinál Dietrichštejn, jenž tam přibyl 14. května mezi 6. a 7. hodinou; úředníci dojeli až večer.[3])

Za prvotní nejistoty i obavy, jak bude v Čáslavi, povolil císař i to, čemu dříve tak houževnatě odpíral, aby sešel se s nenáviděným bratrem Matyášem, a ještě nad to sám listem z 12. května zval jej k sobě.[4]) Ovšem ještě z listu toho ozývá se projev svrchované panovnické moci císařovy, když poroučel, aby Matyáš propustil a odstranil Cavrianiho a nepoužíval nespolehlivého Caesara Galla k vyjednávání s Turky,[5]) ale takové rozkazy působily ještě méně nežli dříve, a spíše vzbuzovaly úsměv vítězícího odboje. Rovněž odpověď císařova ze dne 13. května na relaci kardinálovu a spoluvyslaných s ním ze dne 11. května, aby usilovali jak mohouce, aby Matyáš se svým vojskem dále nepostupoval, nebyla již nic platná, ježto ani nedošla v čas.[6]) Ve skutečnosti byly to projevy slabosti a tísně, které nikterak nebyly s to, aby zastavily odhodlaný a zdárný postup nepřítelův.

Arcikníže Matyáš se svým vojskem hnul se dále hned 14. května; o 9 hod. ráno byl na Nových Dvořích u p. Kašpara z Žerotína, kde byl skvostně pohostěn, a potom bral se dále vedle Kutné Hory do Kolína, kam přibyl o 3 hod. a ubytoval se v císařském zámku.[7])

---

[1]) Tamže.

[2]) Diarium l. c. opis v zemském archivě v Brně.

[3]) Mon. Hung. hist. 319—322.

[4]) *Hurter*, l. c. VI. příl. CCXXXI. str. 626. Že by Matyáš sám žádal teď za schůzku s císařem, jak dí *Hurter* VI. 21, mám za vyloučeno.

[5]) Tamže, l. c. VI. 21. *Hurter* domnívá se, že působil u císaře vliv Hannewaldtův. — *Gindely*, l. c. I. 220.

[6]) Mikulovský archiv rodinný, svaz. 342, originál.

[7]) Diarium, l. c. — Paměti *Mikuláše Dačického* z Heslova, I. 351. — Kutná Hora byla osazena vojenským lidem moravským a rakouským hned jak arcikníže přitáhl do Čáslavě. *Tomek*, Dějepis Prahy, XII. 438.

Odtud hned jako rozkazující vítěz v sebevědomém rozhorlení vytýkal listem kardinálovi, že se na straně císařské příměří ruší, ježto císař povolal do Čech ze Slezska pěší pluky Pezův, Puchheimův a Gaisbergův, z nichž něco bylo přes noc v Poděbradech, a naléhal, aby se kardinál postaral, aby všecky takové nepřátelské skutky byly zastaveny a císař hned bez dalšího průtahu rozhodl se o požadavcích Matyášových, jinak že na to vojsko udeří.[1]) Rovněž psal tehdy nejvyšším úředníkům českým, aby rozpuštěno bylo vojsko sebrané na pomoc císaři, a aby dováženy byly jeho vojsku potraviny.[2])

Když bylo v prospěch jeho, zdůrazňoval arcikníže příměří, které prý zakazuje císaři ve vlastní zemi chystati si obranu, ale sám mezi tím dobře se staral, aby se mu v čas dostalo pomoci a posily. Dne 15. května psal do Horních Rakous, aby mu dnem i nocí nejkratší cestou poslali 1500 jezdců a dával zemi té jako již z plné panovnické moci rozkazy, jimiž poslední stopy císařské moci rušil, zemského hejtmana a jiné věrné do vězení dával a statky jejich konfiskoval, při čemž, jak již bylo na jeho straně obvyklo, císař byl opět obviňován z rušení pokoje a arcikníže vyvyšován jako obhájce pokoje a oprávce vlády. Rovněž z Uher z horních měst chtěl Matyáš pro sebe získati nové vojsko posud ve službách císařských.[3]) Zároveň 15. května vypravil nové poselství do Slezska, aby vyjednal si tam přistoupení knížat a stavů k úmluvám ivančickým a aby získal pro sebe jejich pomoc; sliboval při tom, že oslabené privileje budou napraveny a že stížnostem jejich bude odpomoženo.[4]) Arciknížeti na pomoc vypravili také stavové moravští (nejv. úředníci, soudcové zemští a osoby ode všech čtyr stavů přidaní) ze Slavkova 13. května do Vratislavě ke sněmu slezskému poselstvím Weykharta ze Salmu, Ladislava Šlejnice ze Šlejnic, Jana st. Kobylku z Kobylího a Viléma Pražmu z Bílkova.[5]) (P. d.)

[1]) Mikulovský archiv rodinný, svaz. 342, orig. Tištěno vadně: *Hammer-Purgstall*, l. c. II. příl. č. 223, str. 108. V listě tom jmenován jest pluk Gaisbruckův místo Gaisbergerův

[2]) *Kameníček*, l. c. II. 462.

[3]) *Hurter*, l. c. VI. 22—24; příl. č. CCXXXII. str. 627—631.

[4]) *Hurter*, l. c. VI. 36, 37.

[5]) *Kameníček*, l. c. II. 620.

Pojem finanční soustavy a její vývoj.

JUDr. Frant. Nosek.

Obor působnosti veřejných korporací, ať se nazývají státem, obcí, zemí, krajem, hrabstvím nebo gubernií, byl na různých místech a v různých dobách ovšem vždy jiný, ale plnění dotyčných jejich úkolů bylo vždy trvalým základem jistých vydajů. Ať se již stát, jako jako na př. římský, omezoval celkem jenom na udržení pořádku uvnitř (soudnictví a správa) a bezpečnosti na venek (vojenství), nebo ať rozšířil obor své působnosti na nejrůznější pole péče sociální a hospodářské, jak státy moderní činí v míře stále vzůstající, vždy potřebuje k tomu jistých zdrojů příjmů, které právě z povahy věci musejí býti rázu stálejšího. Spořádaný průběh veřejné správy nelze si mysliti bez jistých trvalých předpisů, upravujících používání jednotlivých příjmových zdrojů, tedy bez zákonů finančních a předpisů o organisaci a vedení jednotlivých ústavů veřejné správy, jako jsou železnice, pošta, telegraf atd. anebo bez předpisů o používání soukromohospodářských zdrojů příjmů, jako jsou státní lesy a hospodářské statky, státní podnikdy průmyslové atd.

Soubor pak všech těch různých ústavů a právních předpisů, které stanoví, ze kterých zdrojů plynou příjmy státu z jeho samosprávných těles a které upravují způsob, jakým se to děje, nazýváme finanční soustavou.

Dva základní momenty to jsou, jež určují individuelní povahu každé finanční soustavy: jeden ryze hospodářský, druhý veřejnoprávní nebo řekněme politický.

Co do prvého je zcela samozřejmo, že na každém stupni vývojovém bude se celkový stav hospodářský takřka zrcadliti ve finanční soustavě dotyčného státu. Jinak zajisté musí vypadati finanční soustava ryze agrárního státu se začátečnickými způsoby hospodářské těžby a jinak finanční soustava státu průmyslově vyvinutého s rozvětveným obchodem a četnými obraty peněžními při vyspělém obchodu úvěrovém. Naturální hospodářství starého Egypta se státními sklady obilí, vydávaného in natura, jako odměna za služby vojenské i civilní, mohlo znáti jedině daň pozemkovou, odváděnou zase jenom in natura jistou částí sklizně.

Jestliže pak ve státech středověkých naturální dávky dříve či později proměňují se v peněžní a druží-li se k nim pozvolna i platy

z výnosu řemesel a obchodu, pak odpovídají tyto novější články berní soustavy tehdejším hospodářským poměrům právě tak, jako v nové době snažíme se daněmi z obratu cenných papírů nebo z přírůstku ceny nemovitostí postřehnouti onu zvláštní berní způsobilost, která může vzniknouti jenom za nynější organisace úvěrové a za posunu cen půdy, způsobených zejména stavebním ruchem v obvodu velkých středisk obchodu a průmyslu.

Druhý moment, pro povahu finanční soustavy směrodatný, je moment veřejnoprávní. V tom směru nerozhoduje ovšem jenom politický útvar státní správy a vzájemný mocenský poměr jednotlivých vrstev obyvatelstva, nýbrž i vlivy, které theoretické nauky a politická hesla vykonávají na zákonodárné činitele. Tak mocenské postavení **římských** patriciů dovedlo jim zajistiti svobodu berní pro jich pozemky, podobně jako ve středověkých státech daň pozemkovou musil nésti ponejvíce jenom poddanský lid. Vliv ústavy státní a nejasné názory právní nauky na povahu daně, která dlouho nebyla chápána jako nucená veřejnoprávní dávka, jeví se nám zejména v úpravě pozemkové daně za římského císařství. Italská půda a některé starší provincie byly jakožto ager publicus populi Romani nebo také jakožto provinciae senatus posuzovány jako svobodné volné vlastnictví dotyčných držitelů a proto prosty pozemkové daně. Naproti tomu území již za principátu dobytá (provinciae principis nebo caesaris) posuzovány byly zásadně jako vlastnictví panovníkovo, ale jedině z toho důvodu, aby se mohla nějak odůvodniti daň pozemková z této půdy vybíraná (provinciae tributoriae). Daň je tu zavedena patrně jako soukromoprávní úplata, tedy skoro jako nějaké pachtovné za pozemky z vlastnictví císařova dotyčným držitelům k používání přenechané. Když však význam senátu římského jako konstitučního činitele klesal a v stejném poměru k tomu vzrůstala moc panovnická, tu byla berní povinnost rozšiřována postupně i na ta území římské říše, která původně byla od daně osvobozena, až berní reformy Diokletianovy za neomezené již moci panovnické odstranily všeliká dřívější privilegia v tom směru a dani pozemkové podrobily i půdu italskou.

Jako jiný příklad mocného vlivu momentů politických na berní soustavu možno uvésti většinu **švycarských** kantonů. Za poddanství pod cizím panstvím musily zejména t. zv. švycarské prakantony poměrně velmi značné přímé daně odváděti a což tedy divu, že po vypuzení cizích vogtů jejich obyvatelstvo, které švycarskou svoji svobodu vidělo právě v neplacení daní, nebylo nikterak ochotno uznati opráv-

nënost nějakých přímých dávek pro svůj kanton, jenž pak musil hraditi své potřeby, tehda ovšem ještě neznačné, z daní spotřebních a cel, které spotřebník platí ve zvýšené ceně dotyčného předmětu, aniž si uvědomí, jaká kvota ze zaplaceného obnosu připadá na daň v celkové ceně jaksi utajenou. Tím možno vysvětliti tu jednostrannost starších berních soustav švycarských kantonů, v nichž přímé daně úplně scházejí.

Dalším příkladem sem spadajícím je působení velkých politických hesel první republiky. Liberté bylo to kouzelné slovo, jemuž se musilo vše podrobiti zcela bez ohledu na to, je-li to k dobru celku čili nic. S pojmem svobody ve smyslu francouzských politiků zdálo se prostě nesrovnatelným jakékoli zasahování veřejných orgánů do oblasti soukromé, které je nezbytně nutné, jakmile má se dojíti na poli přímých daní k výsledku, který by aspoň poněkud odpovídal základním zásadám o spravedlivém rozvržení berní. — Žádati však od poplatníka nějaké přiznání, vyžadovati od něho údaje o jeho majetkových a výdělkových poměrech, bylo něco v očích francouzských občanů naprosto nepřípustného, a proto vypěstována soustava přímých daní ze všech evropských nejbídnější! Všechny takové daně měly ráz přísně věcný a jenom oklikou snažily se postihnouti berní způsobilost. Za příklad budiž jenom namátkou uvedeno, že za účelem zdanění výnosu domovního nebylo vyžadováno žádných přiznání od majitele domu, tedy žádných údajů o výši nájemného skutečně docilovaného, ba že toto nebylo ani přibližně stanoveno odhadem nějaké snad komise, jen aby se bylo vyhnulo jakémukoli třeba sebe menšímu obtěžování poplatníka. Daň byla totiž ukládána podle sazby odstupňované podle množství dveří a oken každého stavení. Takovéto důsledné ustupování před heslem svobody mělo však nezbytně výsledek stojící v přímém rozporu s druhým velkým revolučním heslem rovnosti, jelikož stejnoměrné rozdělení berního břemene jest bez zasahování v individualní sféru zkrátka neproveditelným, a tak se vyvíjel francouzský system berní až do nedávné doby jednostranně na poli daní nepřímých, hlavně spotřebních, které přece hlavní váhou spočívají na širokých vrstvách konsumujícího lidu, který potom proti správným zásadám sociálně politickým nese hlavní břímě veřejných dávek.

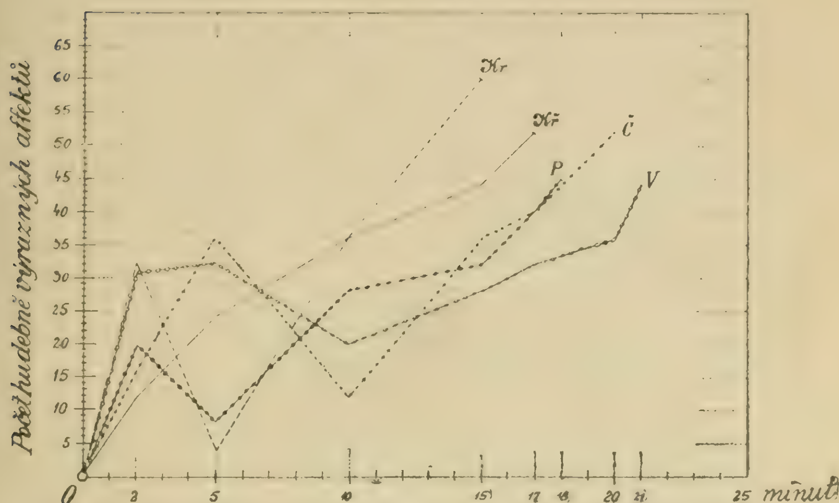
Momenty, tvářnost finanční soustavy v tom kterém státě určující, a to jak hospodářské tak i politické, stojí v proudu dějinných změn a tím již jest pro každou finanční soustavu dána jeho časová a místní relativnost. Než pozorujeme-li dějinný vývoj finančních soustav evropských států, tu shledáme, že základní rysy tohoto historického vývoje

jsou stejné, nebo jinak řečeno, že ve státech evropské civilisace nalézáme i na tomto poli jisté typické úkazy, a to jak co do vývoje tak co do přítomného stavu i co do vývojových tendencí. Tím nemá býti řečeno, že vývoj ve všech státech probíhá docela přesně podle nějaké snad šablony, nebo že by v určité době bylo dotyčné stadium vývojové ve všech státech stejné. Jen tolik tím řečeno, že v celku ten vývoj probíhá útvary stejnými, ovšem tu rychleji, jinde volněji a že v době, kdy v některém státě jest vývoj ještě na některém nižším stadiu, bylo jinde již dosaženo vyššího stupně v této vývojové řadě. (P. d.)

O průběhu duševní práce skladatelské.

Křivky průběhu affektů hudebních. Sděluje Leoš Janáček.

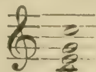
Ob. 1. Křivky práce při harmonizování nápěvu. *

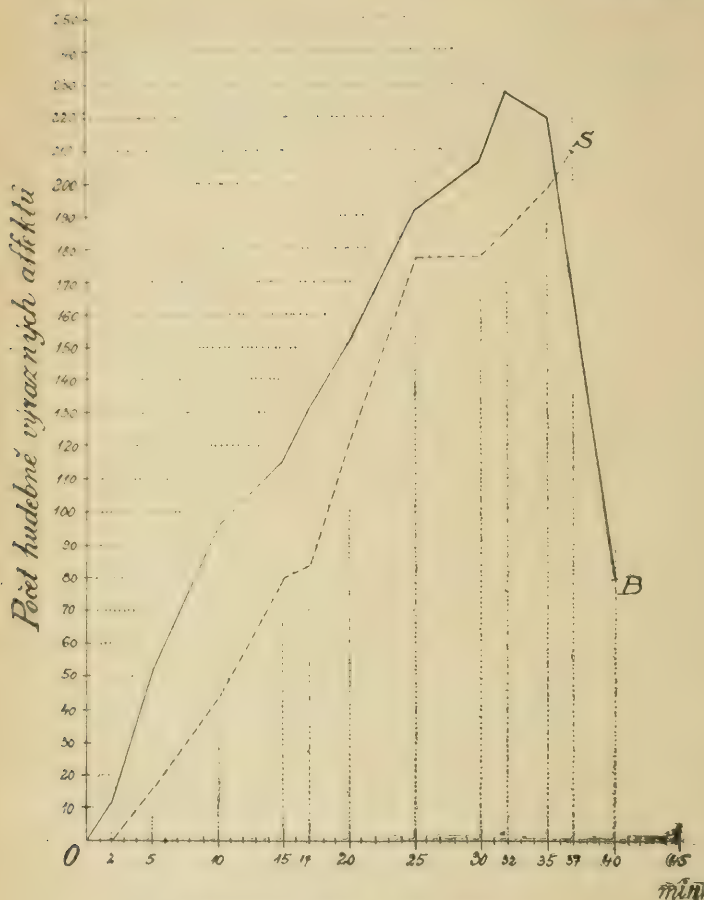
Názvy dějů psychologických assimilace (splynutí), associace (sdružení), apperccpce (osvojení), reprodukce (vybavení, tvoření), zhusta se v rozpravě vyskytující, dokládám pro srozumitelnost příklady z oboru hudebního.

Assimilace (splynutí). Slyším-li tón, buď zazpívaný, buď zahraný na jakémkolvěk nástroji, buď v přírodě způsobený jakkolvěk, jest již jediný výsledkem splynutí (assimilace) mnoha tónů. Toto splynutí jeví se barvou tónu.

V plenu varhan zaniká na př. velký trojzvuk Mixtury; v oktávové poloze trojzvuku ztrácí se oktáva: oboje jsou jevy splynutí.

Apperccpce (osvojení), associace (sdružení). Vidím-li notu, její tečku, její stopku, osvojil (appercipoval) jsem si ji.

Položím-li notu na určité místo pěti linek, sdružuji ji s tímto svazkem linek, a sdružuji ji konečně i s klíčem je to děj associační noty s pěti linkami a s klíčem.

* S toužebností očekával jsem Hospodina;
a vzhlédl na mne
a vyslyšel prosbu mou
a vložil v ústa má nový hymnus Bohu našemu!

Podívám-li se na případnou té notě klávesu, **sdružuji notu s klávesou;** »vezmu-li« k tomu onu klávesu buď úhozem neb tlakem, je to sdružení (associace) **noty, linek, klíče s klávesou a případným pohybem.**

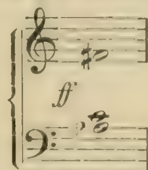
Ozve-li se mi po onom pohybu klávesou **tón**, přibývá jím poslední složka v průběhu associačním.

A) Vysvětlivky skladebné (reprodukční).

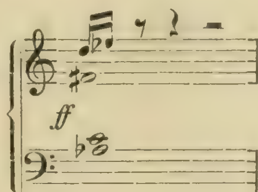
1. Průběh affektu, došel-li tónového výrazu, jest nejjasnějším, nejzřetelnějším výkonem duševní práce.

Na kolmici obrazců 1. a 2. vytčen jest počet proběhlých, hudebně výrazných affektů, na vodorovné odměřen čas, ve kterém probíhají.

2. Když by nás zaujal, na př. plenem varhan, souzvuk

na tak dlouho, aby nedal bloudit mysli, těkat pozornosti, tak že bychom jím byli proniknuti zcela, že bychom zapomenuli na sebe i na okolí, pak je připravena základna, na níž jeden affekt hudebním výrazem zřetelně se vyzdvihuje.

Pevný svaz associační noty a případného tónu a naopak, jest podmínkou t. zv. absolutního hudebního sluchu. Pevný svaz tónu a klávesy usnadňuje hru improvisační.

*

Osvojen (appercipován) je tón, slyším-li jej s pozorností, neb když ozve se i nevolán, nehledán, neočekáván.

Tón může se osvojit samotný neb ve sdružení s notou, klávesou, pohybem atd.

Osvojení i sdružení jsou průběhy dějů.

K čemu pozornost v tomto průběhu se dříve obrací, tím návodem osvojení počíná.

Osvojení tónu může se díti tudíž samostatně, neb návodem noty: — hraji z not, — návodem klávesy: — příznak hry improvisační, — návodem pohybu, na př. napjetí oktavové, budí již dojem oktávy.

Assimilace, associace, appercepce béře vznik buď cestou smyslů nebo podnětem centrálním mozkové kůry. Tímto centrálním podnětem lze myslit si tón (appercepce) určité barvy (assimilace) a spojit jej v mysli i s případnou notou, klávesou nebo pohybem atd. (associace).

*

Reprodukce (vybavení, tvoření). Průběh každého z těchto dějův uzpůsobuje na něm účastněné orgány, navyká je. Obojí cestou, centrálním podnětem a cestou smyslů,

V sopránových tónech d^2—es^2 cítíme průběh affektu jediného.

*

3. Stupně minutové od 0 do 2 min., od 15—17 min., jsou odměřeny pro zjištění rychlosti počáteční práce a práce uprostřed úkolu.

*

Jednotlivé body křivek pracovních získáváme v těch místech, ve kterých protne se rovnoběžka vedená z určitého počtu affektů, na př. na obrazci 1. z čísla 2, s kolmicí vztyčenou z bodu proběhlých minut, na př. 2 minut.

Tyto sečné body spojeny (buď hladkou přímkou neb tečkovanou nebo prorývanou atd.), dělají případnou křivku průběhu hudebně duševní práce.

*

4. Citový proud affekční vázal se v práci 1. toliko na tón; v práci 2. přibyl příval citový buzený textem. Všechen ostatní příliv citový, mimo vlivy denní doby (pracováno mezi 10—11 hod. ráno), vliv místnosti pracovní, byly oddáleny. Zejména nevěděli elevi pracující, že byli vůbec a za jakým účelem pozorováni. Nebyli popoháněni ku spěchu v práci ani k jejímu zdržování; připomenuto, že práce spíše nebo později hotova se stejně cení.

Pracující vpisovali do úlohy čas proběhlý malou čárkou a nad ní počet minut (na př. ^{5} neb ^{15} min.) na tom místě práce, na kterém je povel zastihl.

Toto vpisování nepatrný zlomek časový zabralo; nicméně bylo by třeba jej odečísti od průběhu pracovní doby.

*

5. Výraz affekční v práci 1. šel následovnou cestou:

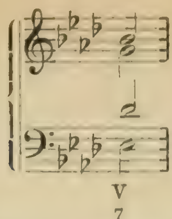
a) tón sopránový, na př. přivádí na mysl (reprodukce) souzvuk nejvhodnější vzhledem k plastice harmonické (zásadou zmírněného kontrastu, vztažné relace), t. j. V. stupeň

---

lze tento průběh buď v jeho celosti, neb částečně z těchto částic v jiném připojení oživit: je to děj reprodukce věrné (pamětné) neb reprodukce nově tvořivé.

Reprodukovat tón (tvořit tón) lze jen z dřívějších tónových průběhů. Reagovat tónem (ozev tónem) mohu i na barvu, pohyb — na jakýkolvěk podnět.

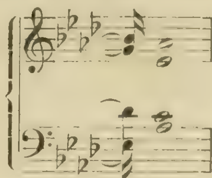
* *
*

b) Pouhým již pomyšlením následného souzvuku as-c-es (jenž přišel na mysl ku tónu as[1] tak, jak souzvuk es-des-j hes přivolán tónem hes), střetnou se v mysli v jednom okamžiku tóny obou souzvuků.

c) Z této spletny zvukové vyplynou konečně na hladinu jasného vědomí tóny druhého souzvuku (appercepcí řízenou jakoukolvěk dimensí citovou), když z mysli vymizely tóny prvého souzvuku.

Na souzvuku es-j-hes-des lpělo jeho vlastní teplo citové; ono účinkuje ještě v oné spletně zvukové es-as-des-c-j-hes a přestává hřáti, když o sobě již účinkuje samostatně druhý souzvuk as-c-es. Proud citový jistého rázu, výslednice, se tu zakončuje. To je podstata affektu.

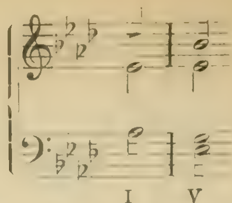
Tak radost ani žal netrvají věčně, ani pláč ani smích. Prostý, ale bohatý jest průběh affektů tónových: vždyť hudba je řečí affektů.

*

d) Průběh (process) appercepční jde ze spletny tónův obou souzvuků čtyřmi proudy, čtyřhlasně.

Každý proud (affekt jednoho hlasu) uvědomil se v práci 1. odděleně.

6. Affekční výraz nesledovaný v průběhu ve všech podrobnostech, přivoděný toliko v úhrnném účinu, v navyklé úpravě, neb již automatisovaný, jevil se snad v práci 1., ve spoji:

7. Affektu hudebního výrazu lze již proběhnout ve zlomku vteřiny (od $^{3}/_{10}$ až $^{8}/_{10}$); křivky pracovní 1. ukazují, že probíhal svaz čtyř affektův i dvě minuty. Byla to pracujícím ještě těžká práce; vždyť před desíti měsíci neznali ničeho o souzvucích a jejich spojích.

8. Byl „dán soprán k harmonizování“ t. j. řada affektů vbíhajících jeden do druhého byla v úkolu již notována.

Návodem této notace bylo třeba pracujícím si reprodukovat celou řadu affektů sopránových; dělo se tak za úplného ticha t. j. reprodukovalo se podnětem centrálním.

V odstavci 5. bylo řečeno, kterak každý tón sopránový přivábil k sobě trojzvuk určitý.

Z povšechného jeho obrazu vyplynul určitý jeho tvar i poloha postupným zakončováním affektů bassového, altového a tenorového.

Vždy bylo třeba si tu připamatovat ráz určité dimense citové: smíru, vzruchu neb záměny.

Určitý svaz těchto dimensí citových dělá ráz spoje souzvuků: tato příznačná resultanta citová byla při každém spoji udržována ve vědomí.

Počátek práce byl náčrtek přivábených sopránovým tónem souzvuků (děj assimilační) a připamatování oněch příznačných resultant (výslednic) citových ve čtyřhlasném svazu affektů.[1]

*

[1]) **Příloha k obr. 1.**

♩ = 60 — 10 — 15 2 5 17 — 30 — o—V

I V I I V I V I V I

6 4—3 4—3 6 3 7

5 9—8 4

4—3

9. „S toužebností očekával jsem Hospodina,
a vzhlédl na mme
a vyslyšel prosbu mou
a vložil v ústa má nový hymnus
Bohu našemu!“

Třeba přečíst si skladateli tento text a jistě první jiskra tónová zasvitne v motivu nového hymnu: všechen výraz hudební, tak jak by napadal postupně s textem, byl by jako pod krovem oné povýšené nálady nového hymnu. I vzdálena čeřila by se tato nálada svitem pronikavým: k ní by se připínaly motivy očekávání, vzrůstala by naděje a s jásotem vzplanula by duše ve zhuštěných, semknutých akkordech nového hymnu. Co tu nového cítění (mimo tónové) jímžto zvlněna mysl!

V křivce pracovní ob. 2. není zřejmý tento přírůstek nového přílivu citového; též celý postup associační i reprodukční, řízený zvláštní, odchylnou od slovesné, vztažní relací, nelze vyčísti z křivky.

Jedině nápadný úbytek vykonané práce v posledních minutách, (25—30), když pro nový hymnus nezbytně bylo již třeba výrazu, poukazují na jistou utajenou práci: prozrazují, že tu se teprve hledal onen výraz nového hymnu.[1])

*

---

[1]) Příloha k obr. 2.

Moderato.

Tenor 1. 2. — Bass 1. 2.

S tou-žeb-no-stí o-če-ká-val jsem Ho-spo-di-na, a vzhlé-dl na mne, vy-sly-šel pro sbu mou a vlo-žil

10. Všechno splývání citové, zředění, zhuštění, přibarvení tou neb onou vlnkou citovou, mizí v „křivce pracovní“.

*

Stejně měřen affekt, jenž rovně, ztuble zakončuje, jenž břitce vzrušuje, jenž uklidňuje a usmiřuje, jenž „z místa na místo“ se kolébá, jako chuchvalec mlhy pozdvihované a ukládané vánkem do jiného zákoutí.

Křivka pracovní mohla by při bedlivějších a podrobnějších záznamech časových mnoho z onoho průběhu vztažné relace motivů, t. j. jejich ukládání povýšeném neb poníženém, předním neb pozdějším, zachytnouti.

Vlivy tvořivé resultanty citové byly by na křivce patrny, když by v průběhu affektu i jeho ráz, jeho povýšenost v tonině a v modulaci toninové byl zaznamenán. Barevné odstíny křivky by tu dobře napomáhaly. (P. d.)

* * *

v ú-sta má a vlo-žil v ú-sta má zpěv no - vý, hym-nus

Bo - hu na - še - mu.

Z dějin města Loštic.

Václav Kubíček. (Č. d.)

K úhradě výdajů turecké války vzniklé roku 1737 vypsal císař novou mimořádnou berni, z níž na Moravu připadlo 333.333 zl. 40 kr. Obnos tento měly složiti vrchnosti samy „s ušanováním chudého poddaného“. Na lán bylo rozpočteno 8 zl. 20 kr. a na komín 1 zl. 57 kr. 2 den., měl tudíž Unčov platit za Loštice úhrnem 391 zl. 16. kr. 1 den. Zaplatil to skutečně s výhradou, že se na nich bude hojit, až se rozhodne pře stran daně majetkové.

Ale zemský výbor stavovský, jak hore sděleno, rozhodl 3. srpna 1737 v neprospěch Unčova a nových námitek neuznal. Se stejným neúspěchem potkala se v říjnu 1738 prosba k tribunálu.[1]) Ačkoli podobné spory kláštera tišnovského a města Telče byly téhož roku ve dvorní kanceláři vídenské příznivě vyřízeny pro jejich ochranná městečka Vejmyslice a Slavonice, odhodlal se Unčov nicméně, učiniti tamtéž poslední pokus. Ale císař dne 1. prosince 1738 zamítl odvolání.[2]) Unčov chtě nechtě musel se spokojit a majetkovou daň v letech 1734—1736 místo Loštic složenou pokládati za nedobytnou. Bylo toho celkem, soudních výloh nečítaje, 548 zl.[3])

Lépe utvářily se pro Unčov vyhlídky stran daně turecké. Roku 1738 byla tato daň vypsána stejným obnosem jako předchozího léta zas jen pro vrchnosti samy „s ušanováním chudého poddaného“, ale královským patentem ze dne 4. července bylo jim dovoleno přibrati si na pomoc poddaná městečka. K tomu cíli měly vrchnosti svědomitě vycenit výnosná práva svých městeček. Vynášelo-li to které právo přes 50 zl., mělo městečko z každé zlatky přispěti své vrchnosti po 6 kr., z výnosů pod 50 zl. však jen po 3 kr. Pomoc, jíž se tímto

---

[1]) »Schlechthin abgewiesen.«

[2]) Rekurs šel do Vídně »express« od 8. do 17. listopadu.

[3]) Unčov chtěje podati k císaři novou remonstraci, píše 2. ledna 1739 Haymertovi, zdali by si netroufal »denjenigen H. Referenten, welcher in dieser loschitzer Sache gearbeitet hat und etwas hart sein möchte, etwas anzunehmen, mit etwan 100 Duggaten dahin zu lenken, dass er unser gesuch favorabler als zuvor referiren möchte«. — Dne 9. ledna 1739 zasílají zemskému sekretáři Milockému do Brna 2 dukáty »aus sonderbarer Zuversicht, dass Sie, obschon es vor diesmal nicht geschehen, in zukunft da etwan wiederum movirt werden sollte, die arme Stadtgemeinde in gut- und favorableren Andenken haben würden«. (věta: »a zavazujeme se, každoročně tolik zasílat«, v konceptě přetržena)

způsobem mělo dostati z Loštic unčovské komoře vrchnostenské, nebyla sice značná, ale přece vítaná, jelikož to měl býti stálý příspěvek roční k mimořádné berni města Unčova.

Na radu zemského tajemníka, jehož přízeň si Unčov byl neopominul zabezpečit,[1]) byly výnosy městských práv loštických oceněny toliko povšechně a co nejníže, tak že na Loštice připadlo přispívati vrchnosti ročně jen 165 zl. Unčovská pokladna byla tehdy následkem vysokých platů zemských tak vyčerpána, že město vidělo se nuceno zažádat o císařské povolení k vypůjčce 2000 zl. Hlavním důvodem žádosti koncem června 1739 vyřízené bylo, že peněz potřeba k úhradě výdajů, jež vlastně patřily Lošticům.[2])

Míněna tu nejen daň majetková místo Loštic Unčovem zaplacená a vzdor odvolání k nejvyšší stolici na poddané obci nedobytná, nýbrž i příspěvek k dani turecké za léta 1737 a 1738, jemuž se Loštice vzpíraly, arciť neprávem.

Když několik upomínek vrchnostenských o zaplacení 330 zl. prošlo bez výsledku, byli oba purkmistři Frant. Fiala a Štěpán Karafiát s jedním sousedem z obce den před sv. Prokopem 1739 povoláni do Unčova a zavřeni ve sprostém vězení.[3]) Dvojí prosba obce, aby vězňové k vůli polním pracím v nastalé zatím žně byli propuštěni aneb aspoň mohli být jinými vystřídáni, zůstala marna. Vrátili se teprve po 16 dnech.[4]) Zatím královský tribunál na stížnost a dotaz Loštic stran příspěvku k dani turecké, odkázal tazatele na znění patentu z roku 1738, Unčovu pak vytkl, že „špatně jednal uvězniv Loštické a zdržuje jich u vězení zvláště v tento žňový čas“. Nálada sporná se tím na čas uklidnila.

Den sv. Prokopa, jenž se v městě od starodávna světíval výročním trhem a slavností kostelní, byl toho roku nejen úředním vězňům v Unčově málo slavný, nýbrž i v Lošticích nebývale roztržitý. Příčinou byly několikaleté rozmíšky mezi obcí a farářem o plat na kaplana.

Slíbený koncem listopadu 1728 příspěvek na vychování kaplana platila obec ani ne dvě léta. Po odchodu Bedřicha Gerischera, jenž od března 1730 stal se zámeckým kaplanem v Bílé Lhotě, neplatila

---

[1]) Znaje ochotu unčovských pánů prosí sekretář Milocký o půl centu svíček, za něž pošle »dankbare Zahlung«.

[2]) »Zur Abtragung der loschitzer Praestandorum.«

[3]) Patrně měli v Unčově dvojí vězení: sprosté a »lepší«.

[4]) Z obecních účtů za r. 1739: »Jak pan Franz Fijala starší purkmistr, Štěpán Karafiát a jeden z obce do Unčova citirováni byli a tam se v areštu drželi, dáno, totiž purkmistrovi za 16 dní denně po 30 kr., Štěpánu Karafiatovi po 24 kr., Antonínu Křejpskému po 18 kr., Jakubu Smrčkovi, kterej peníze pánům areštantům donesl, 25 kr.«

nic. Když tedy roku 1733 kněz Bartoloměj Vitek, rodák páloninský, odešel za kaplana do Konice, zůstala farnost celý rok bez výpomocného kněze. Vždy třetí neděli byly Loštice bez služeb božích, jež se konaly v Měrotíně. Když ústní jednání s farářem v té záležitosti nevedlo k cíli,[1]) stěžovala si obec prostřednictvím vrchnosti u konsistoře, od níž byla poukázána k příspěvku. Ale nedávala ho, ačkoli farář vzav si od nového roku 1735 kaplana žádal pro něho jen 40 zl. a šest sáhů dřeva — ostatek že sám doplatí. Vzájemné kyselosti daly podnět k nové žalobě a k novému šetření děkanem mohelnickým.[2]) Teprve když farář roku 1737 kaplana propustil, nabídla se obec přispívati po 3 kr. za každého farníka, ale písemně nechtěla se k tomu zavázat.

Tak se stalo, když farář na sv. Prokopa 1739 oznámil v kostele, že příští neděli nebude mše sv., že obec to považovala za urážku, jelikož to bylo oznámeno před množstvím cizího lidu, který se byl sešel na výroční trh. Jednání o kaplana postupovalo od té doby ražněji a skončilo tím, že obec k dobru farního obročí směnila zádušní pole Glugarovo pod „Kozím vrchem“ za jiné lepší „Na panském“, začež farář povinnost chovati kaplana převzal sám na sebe.

Po smrti císaře Karla VI. byla královna Marie Terezie přinucena krvavě zápasit o dědictví rakouské. Nesnáze válečné cítila Morava zprvu zvýšenou berní a při průchodech vojska.[3]) Loštice vydaly roku 1741 za odvedené dva brance 102 zl. 45 kr. Z platů zemských se jim toho léta srazilo za přípřež od míle a od centu v zemi po 3 kr., za hranicemi země po 5 kr.

Horší čas nadešel, když pruský král Bedřich na sklonku roku 1741 vpadl do Čech, kdež jeho spojenci Sasové v noci dne 25. listopadu dobyli Prahy. Jiné vojsko pruské, pod maršálem Schwerinem vtrhlo současně do Horníhc Slezska, obsadilo 19. prosince Opavu, načež ihned překročilo moravské hranice. Na Štědrý den bytoval Schwerin v Unčově, odkudž ve svátek božího narození vytáhl a stanul před Olomoucem,

---

[1]) V účtech obecních r. 1734: »Deputirovaným, kteří na faře strany kaplana byli, 1 zl. 12 kr.«

[2]) Unčov při vyšetřování vytýká děkanovi, že je v dopise tituloval pouze »Ehrsame und wohlweise Herren«. Děkan se omlouval, že se řídil brněnským titulaturním kalendářem a že budoucně to napraví.

[3]) V Unčově bytoval r. 1740 pluk Alt-Daun. Téhož a následujícího roku byli tam umístěni nemocní a ranění vojáci, pro něž na 90 domů se musilo vyklidit, zvláště po bitvě u Molovic. Zemřelo jich tam během toho roku dle úmrtní knihy kostelní 83. Městského lidu pomřelo na 300 osob vinou nákazy vojskem rozšířené. (Arch. zem. brněn. místodrž. odděl. Militaria 1758).

jenž mu 27. prosince otevřel brány. Po odchodu vojenské posádky olomucké zbyly na Moravě jen hrstky rakouského vojska v Brně a v Uh. Hradišti. Mohly se tudíž pruské čety z Olomouce bez překážky rozbytovati severně až po Mohelnici a Zábřeh.[1]) Když pak rakouské vojsko opustilo také Čechy, pošinul hrabě Schwerin pravé křídlo pruské dne 9. ledna 1742 až na české hranice u Mor. Třebové. Obranné postavení zaujímaly posádky v Litovli, Zábřehu, Landskroně a na Mírově.[2]) V jiných osadách bytovali jen k vůli spíži.

Také v Lošticích ležel počátkem ledna 1742 pruský oddíl. Dne 10. ledna prosí městská rada vrchnost unčovskou, aby obec židovská dodala svůj díl dřeva a světla pro vojenské byty. Důstojníci, z nichž jmenovitě se připomíná německý básník Ew. Krist. Kleist v Moravičanech, krátili si čas honbou v okolních lesích.[3]) Loštičtí pytláci byli v podezření, že pruské důstojníky vodí na zvěř do Doubravy.[4]) Ostatně však šlo všechno tak obyčejným chodem, že Unčov zamýšlel koncem ledna vykonati v Lošticích obvyklou úřední obnovu. Leč další příběhy tomu zabránily.

Dne 27. ledna měl král Bedřich válečnou poradu v Landskroně, odkudž druhý den potom časně z rána odcestoval přes Zábřeh a Litovel do Olomouce. Téhož dne přitáhl z Čech do Zábřehu kníže Mořic Dessavský se 700 muži. Po třídenním odpočinku hnulo se vojsko posledního ledna přes Mohelnici, Moravičany a Loštice ke Konici, odtud pak dále k Brnu. Tam se začala soustřeďovati branná moc pruská.[5]) Hrabě Schwerin měl uloženo, dodávat armádě spíži a peníze.

Za tím účelem vypsal hned 7. ledna válečnou kontribuci po 3 zl. z lánu a 40 kr. z komína. Víc než dvojnásobný obnos byl vymáhán v únoru, za kterýž měl olomucký kraj odvésti 390.554 zl. Pro měsíce březen a duben uloženo kraji olomuckému celkem 202.196 zl.,

---

[1]) Der erste schles. Krieg 1740/2. Herausgeg. vom grossen Generalstabe. Berlin 1893. II. sv. p. 237.

[2]) V Litovli batailon Selchow a pluk žandarmů, v Zábřehu batailon Sydow, v Landskroně bat. Jeetze, na Mírově komp. granátníků, v Mor. Třebové odděl. jízdy o 290 koních. (l. c. Übersichtskarte Nro 7. 8. Svazek III. p. 29.) — Oester. Erbfolgekrieg. *Maxm. Ritter v. Hoen* und *Andr. Kienast.* Vídeň 1898. III. sv. p. 305. — Zeitschrift des Vereines 1899. p. 405.

[3]) Moravia 1840 p. 28. a zápisy v obecní truhlici moravičanské.

[4]) Stížnost polesného z Nových Zámků dto 19. ledna 1742 v měst. registr. unčov. Z obce Mor. Třebové dodáno Prusům do Loštic 27 měřic plev po 4 kr., 10 centů sena po 1 zl., 10 centů slámy po 30 kr. (Zeitschrift des Vereines 1899 p. 438.)

[5]) Archiv für oesterr. Gesch. sv. 40. p. 420. 421.

z čehož připadalo na lán po 13 zl. 31 kr. a na poddanský komín po 1 zl. 10 kr.[1]) Vždy ze 4 lánů měl býti pruské armádě postaven branec ve věku od 18 do 36 let.

Byly tedy už tyto válečné dávky značné nečítaje cenu potravin a píce, jež osady musely odvádět. Dne 7. února přísně poroučí vrchnost obci loštické, ihned odvézti do pruského skladiště v Boskovicích určenou částku spíže, totiž mouku, oves, slámu a seno jakož i peněžitý obnos místo masa, jinak že by vrchnost aby se zbavila zodpovědnosti žádala o vojenskou exekuci.[2])

Jen takové drobty zachovaly se o Lošticích z oněch dob a ani ty ne v pamětech místních. Časové dopisy a záznamy na radnici byly pruským vojskem zničeny.[3]) Ale z jiných zpráv je známo, že Prusové brali všechno, nač přišli: v domech slídili po skrytých věcech a zásobách, loupili i prádlo, peřiny a šaty, vynucovali nejenom spíži a potraviny, nýbrž i dobytek, zvláště koně, měli nařízeno zničit, čeho nemohli vzít s sebou, schopné muže pak násilím zařaďovali do vojska.

V zoranou půdu padlo tudíž provolání královny Marie Terezie, když v polovici února vybídla moravské poddané, zejména též obyvatelstvo kraje olomuckého do zbraně proti nepříteli — slibujíc jim prominutí berních nedoplatků, úlevu daní a volnost dovozu cizí soli. Ve smyslu tohoto královského patentu odebral se baron Ghilanyi, jenž koncem února byl v čele 6000 Uhrů přitáhl do kraje přerovského, osobně přímo v prostřed území obsazeného Prusy — do Unčova, odkudž dne 1. března vyzval okolní lid k povstání.[4]) První se hnula krajina kolem Zábřeha, kdež se spojilo na 1200 ozbrojených dobrovolníků.

(P. d.)

---

[1]) Der erste schles. Krieg. Berlin 1893 sv. III. p. 125. — Archiv für österr. Gesch. sv. 40 p. 394. — Panství búzovské platilo za leden po 3 zl. 16 kr. z lánu a po 1 zl. 47 kr. z vrchnostenského komínu.

[2]) V mimořádném sezení městské rady unčovské 30. března: »wird proponirt, ob man für die loschitzer Stadtgemeinde die preusische Anlag entrichten solle. Conclusum: Man möge nur mit dieser Abführ suspendiren und es lassen auf die Execution ankommen, damit man ihnen dadurch nicht gelegenheit gebe, sich zu beschweren«. Z měst. regist. unčov.

[3]) »Die hiesige Kanzlei von den königl. preusischen Truppen ruinirt und verworfen worden« — píše měst. rada loštická r. 1752.

[4]) Moravia 1840 p. 48.

Posudky.

Vlastimil Kybal, Drobné spisy historické. Část I. Z cest a archivů. Pelclova Knihovna Rozhledů V. 1915.

Ve svazku tomto shromažďuje spisovatel první část svých drobných spisů historických ve čtyřech článcích, které byly již dříve uveřejněny v časopisech. Črta Knossos je vzpomínkou na cestu do Hellady a zvláště na kulturu minojskou na Krétě z doby 2500—1400 př. Kr.; článek Exulanti jest ozvěnou českých exulantů (mezi nimi Pavel Skála ze Zhoře r. 1630 a 1633, Komenský 1643 a 1649, Figulus 1649 a 1653, Holík ještě 1671), z nichž vyznívá bída, zklamání, zoufání a žádosti aspoň o podporu a odměnu za služby Švedům prokázané. Ostatní dva články mají již programovou spojitost. Simanky dávají spisovateli podnět k tužbě, aby bádání tamější mělo význam praktický a vědecký, aby byla možna: Monumenta Bohemiae Septimancana, a zvláště ve článku Čeští historikové v Římě, kde podle Krofty a z vlastního názoru líčí postup prácí české historické expedice, jest hojně podnětů, návrhův a perspektiv do budoucnosti české práce v Římě, tak že se článek stává kritikou, sice oprávněnou a znalostí věcí podepřenou, ale místy přece jen zatrpklou, malých a mnohdy i nezdravých našich poměrů. Zcela správně vymezuje při tom spisovatel celkový program české vědecké práce historické: uvnitř má býti pevně organisován a na venek v nejtěsnějším styku se zahraničními vědami historickými, tak že by byla česká práce vědecká přirozenou a rovnoprávnou částí velkého snažení světového.

Články psané většinou na místě pobytu co do formální stránky zajímají také teplým dechem osobního zájmu spisovatelova. *T.*

Julius Bessmer S. J., Das menschliche Wollen. Freiburg in B. 1915. Str. 276.

Bessmer je znám již svými prácemi o poruchách duševního života a o jejich příčinách. Nemá za sebou bezprostřední rozsáhlé praxe psychiatrické; ale s velikou pílí prostudoval nejlepší díla o chorobách duševních. Ostatně jeho účelem také není léčiti duševně choré, nýbrž zužitkovati zkušenosti, k nimž se psychiatrie dopracovala, v působnosti kněžské a tak obohatiti pastoraci výtěžky z cizích polí. Tím udržuje pastorace stejný krok s intensivními pokroky vědy, a nejeden přežitek, který již po věky byl v praktické působnosti kněžské jako samozřejmý princip uznáván, bývá odstraněn. Je-li v takovýchto mostech, které spojují svět theologie a svět výzkumů experimentální vědy, zachovávána správná míra, nejeví-li se v nich jen překotná touha po novotách, lehkomyslně odhazující všechny zkušenosti, jež církev za staletého

svého trvání nastřádala, a bezpodmínečně se klanějící každé větě pronesené moderní vědou, pak znamená každé takové zprostředkující dílo pro církev jistý zisk.

Spisovateli šlo hlavně o to, by mohl udati a odůvodniti, jak možno vypěstiti za správnými cíli jdoucí a silnou vůli, jak možno ze všech mohutností, jimiž duše člověka disponuje, vytvořiti posily pro vůli; dále vyšetřiti, které jsou překážky vůle a jak je odklízeti. Kniha tvoří pro každého, kdo si chce uvědomiti psychologické podmínky úspěšné činnosti hodegetické ať ve škole ať v kostele, ať ve spolku nebo vůbec ve veřejnosti, velmi dobrou pomůcku, která jej upozorní i na nejskrytější hybná péra v duši, která mu v plné jasnosti vyjádří nejednu myšlenku pastorační, kterou jen ve formě mlhavého tušení v sobě nosil. Bessmer však nespokojuje se tím, aby zákony vniterního dění konstatoval; on je také odůvodňuje, a při tom i fakta našeho vlastního vědomí, i these a myšlenky scholastiky i výzkumy současné psychologie jsou pečlivě zužitkovány. Také vztah mezi různými směry duševní činnosti a jejich vzájemná odvislost jest rozbírán. O mnohých problemech časových, k nimž vychovatel stanovisko zaujmouti musí, — jmenuji na př. „moral insanity", důležitost citů pro vůli, poměr rozumu a vůle a z nazírání na tento problem plynoucí buď voluntarismus anebo intellektualismus atd. — nalezne čtenář spolehlivé poučení. — Co bych knize vytýkal, je to, že spisovatel se nechal trochu daleko strhnouti svojí zálibou pro abnormální zjevy v duševním životě; příslušné statě vyplňují celou třetinu knihy. Vysvětliti lze tuto věc asi hlediskem — a je to jistě hledisko důležité, — že při poruchách duševní činnosti vystupují v markantních obrysech zjevy vnitřního života, které v nenápadnějším stupni i u lidí normálních se vyskytují, tak že v oněch případech vyvinutých mnohem lépe můžeme sledovati jich známky, projevy, podstatu, příčiny, léčení. — Zvláště důležité jsou partie o výchově ku chtění (str. 159—202), o citech vyšších (str. 34—50), o vlivu vůle na jednotlivé mohutnosti duše (str. 71—110), o křesťanství a tvorbě vůle (242—270). *Dr. B. Vašek.*

Dr. Paul Hofmann, Die antithetische Struktur des Bewusstseins, Grundlegung einer Theorie der Weltanschauungsformen. Berlin 1914. Str. 421. Cena 10 K.

Spisovateli, soukromému docentu filosofie v Berlíně, jde tu o rozbor organisace lidského ducha; pátrá po formuli, jíž by všechny typy lidského myšlení a stupně jejich příbuznosti, vzdálenosti a blízkosti došly výrazu. K pravdě všeobecně platné žádný typ myšlení dospěti nemůže. „Jednotlivý, po poznání toužící člověk a okamžik jeho poznání jsou soběstačnými, nepotřebují po jiných osobách a jiných dobách šilhat" (str. 14). Lhostejným smí prý být každému, co ten který soudí, co za pravdu má, co ta která doba v otázkách důležitých soudila a co budoucnost soudit bude. Ve skutečnosti byla by však taková lhostejnost nepřirozeností.

Dle spis. je faktem nezvratným, že různé typy myšlení pro různé názory v světě jsou předurčeny. Jedná-li se o posouzení nových projevů vědomí, stačí, konstatujeme-li ten který již známý typ myšlení, a nebo, nedá-li se do nich vřadit, prohlásí-li se, že se jedná o typ zcela nový, a věc je hotova. Hofmann mluví o zvláštním řádu typicky různých organisací vědomí a praví o něm: „Do takového systemu však může být každý daný zjev zařazen a tak nabýváme přirozené klasifikace nepřehledné náplně (Fülle) empirických růzností dle jejich podstatné příbuznosti nebo cizosti“ (str. 15).

Lidské vědomí není ztrnulým, v určitém stavu trvalým útvarem. „Je v stálém životě, každý daný stav jeho pudí k svému vlastnímu přetvoření, poukazuje k novým, ještě dosažitelným formám“ (str. 16). Není tedy divu, že mnohý myslitel representoval hned ten, hned zase onen typ myšlení. Poznáme-li strukturu některého vědomí, poznáme také hned, ku kterému světovému názoru posléze jistojistě dospěje.

V lidském vědomí nacházíme různé typické formy, které s typicky různými p o h n u t k a m i k různým světovým názorům zcela nutně vedou. Pravda v těchto názorech — souhlas s věcí je něčím vedlejším. „Nám může býti zcela lhostejným, jakým je vědomí o sobě; dosti a mnoho je dosaženo, když rysy obrazu, představy, jež se nám nutnými jeví, a jen ty s dostatečným uznáním jejich rázu nutnosti základem theorie, jež sobě sama neodporuje, udělat dovedeme“ (str. 18). Autor mluví sice také o pravdě, ale má o ní týž pojem jako Goethe. Pravdou je mu taková theorie, s níž se dá n ě c o d ě l a t. Jinak tvrdí, že světové názory jen rozborem životního citu (Lebensgefühl) lze pochopit; tento cit tvoří prý pozadí jejich a je určen různými hodnotami a momenty vůle. Bez rozporu není prý žádný světový system, a často jde prý rozpor až do základního pojmu. Píše o různých názorech, „jež v struktuře našeho myslícího vědomí jsou založeny.“ Na str. 113 praví o mysticismu, že je zvláštním typem a dosud jediným, zcela důsledným systemem mezi ostatními. „Makrokosmos a mikrokosmos nebo svět a myšlení — nebo vědomí — jeho spadají v jedno“ (str. 114). Toť snad jediný, zcela důsledný názor světový!

Co se učenci napřemýšleli, proč si filosofové tak odporují. Příčina je jednoduchá: Antithetická struktura vědomí! *Dr. J. Vrchovecký.*

* * *

Boh. Zahradník-Brodský, D ů m z t r a c e n é h o š t ě s t í. — L e t n í b o u ř e. — N o v á p í s e ň. Romány. Nových sebraných spisů sv. III. Str. 604. C. 5·40 K. Praha 1916.

— — S v ě t l o z a o k n e m. — O m y l, k t e r ý u č i n i l a. Romány. Sv. IV. Stran 502. Cena 4·50 K. Praha 1916.

Sebrané Spisy B. Brodského v třetím svém pořadí a také u třetího nakladatele přinesly dosud výlučně větší romány z poslední doby neobyčejně pilné, až nadměrné tvorby spisovatelovy. Nelze však znamenati při nich dalšího vzrůstu, jaký se objevil před několika lety,

kdy Brodský od prostých vesnických a městských obrázků řadou obsáhlejších novel přešel k široce založeným románům ze života rodinného a společenského. Nové práce nesou se týmže směrem a vykazují tytéž přednosti i vady. Spis. zná dobře současný život, postřehuje bystře drobné i velké otázky dotýkající se mysli moderního člověka, dovede z nich zajímavě kombinovati románové zápletky a vypravovati je s obratností zkušeného romanopisce, ale při jejich řešení utkví ve většině případů na povrchu. Nestará se příliš o psychologické prohloubení a zdůvodnění, své postavy i jejich duševní processy popisuje šablonovitě, tak jako šablonovitě často sestavuje i dějovou osnovu.

Z románů prvého uvedeného tu svazku nejvíce upoutá „Dům ztraceného štěstí“ v jednotlivostech málo pravděpodobným, ale jímavým motivem obětavé mateřské lásky: matka, pro účast na vraždě manžela odsouzená k doživotnímu žaláři a po 20 letech pro kajicnost propuštěná na svobodu, přichází do domu svých dětí, vychovaných od strýce, nepoznána zastává u nich službu hospodyně a získává si ponenáhlu jejich srdce i vážnost, aby pak dosáhla i jejich odpuštění a bolestně zaslouženého štěstí. Neobejde se to ovšem bez mnohých větších i menších lží, k nimž p. spis. nutí i faráře s omluvou, že „beze lži se neuchráníme těžších následků“!

Druhé dva romány „Letní bouře“ a „Nová píseň“ jsou jen novými variacemi staré historie lásky: v obou opravdové lásce staví se na překážku vypočítavé ženy, ale k uspokojení čtenářek všechno šťastně skončí několikerou svatbou.

Brodský vůbec rád staví proti sobě příkré kontrasty povah ušlechtilých a mravně zkažených a snaží se pak všemi prostředky, aby vštípil čtenáři buď sympathie neb odpor k nim. V obojím případě nanáší barvy tak silně, že tendence spisovatelova stává se až nepříjemnou. Typickým dokladem toho je třebas román „Světlo za oknem“, jehož děj čerpán je z tak často Brodským již kresleného prostředí venkovských statkářů: jeden bratr, zhýčkaný pošetilou láskou své matky, je zhýralec neštítící se žádných prostředkův k ukojení svých vášní, ničící štěstí rodin i vlastního bratra a končící konečně násilně ranou v souboji; druhý jest muž krajně šlechetný, napraví všechno, co zavinil bratr, ano jde tak daleko, že, ovdověv, pojme za choť bratrem zneuctěnou ženu svého hajného, když její muž v pravý čas se zabije pádem s patra.

Podobný, šťastně smířlivý tón vyznívá skoro ze všech románů Brodského. Proto není divu, že jsou velice oblíbeny u čtenářů, kteří se dovedou lehce přenésti přes leckterou psychologickou nesrovnalost, nečiní velikých nároků na krásu slohu a nechávají se unášeti jen poutavým dějem, kresleným často hodně realisticky, zvláště ve věcech t. zv. „lásky“. Brodský hoví tu úplně modě a líčí se zálibou sceny, jež i každý jemnější realista přejde prostě mlčením. *M.*

Rozhled

Náboženský.

Rodiště Páně — stáj či jeskyně? Po našem zvyku spíše stáj či chlév, po německém spíše jeskyně. Tübinský novozákoník Belser (Quartalschr. 1915, 288), posuzuje dílo olomouckého Dra Klametha o místních zkazkách palestinských dovozuje proti němu, že ač Justin a Origenes, tedy velmi vážní svědkové, mluví o jeskyni (spelaion), třeba dáti stáji přednost. Posvátný text u Lukáše zdá se tomu přisvědčovati (jesle). Belser pokládá slova andělská „v plénkách zavinuté“ za znamení, po kterém měli pastýři božské dítě od jiných zde odpočívajících rozeznati, pravě: Naši svatí dva příchozí nenalezše — jako asi víc jiných — přístřeší v přeplněném Betlemě, odkázáni na ovčinec mimo městečko pro stáda pastevců betlemských zřízený, jimž tentokrát bylo stáda svá hlídati pod širým nebem a odkud poučeni andělem spěchají do ovčince a vypravují jiným spolunocležníkům jeho, jak lze Luk. 2, 18 rozuměti, co byli viděli a slyšeli.

Když pak se Betlehem poněkud vyprázdnil, přestěhovala se sv. rodina tam.

Byla-li jaká dobytčata spolu ve skrýši, a jaká, o tom se Písmo nezmiňuje: idyllické vyprávěnky a kresby toho druhu jsou nevinnými fantasiemi, vyvolanými hlavně asi starozákonním, že „vůl a osel zná koryto pána svého,“ totiž že k němu spěchá a je najde; právě tato zvířata sotva v ovčinci byla. Antifona „in medio animalium“ evangelickou zprávou není podepřena, leda v nejširším nebo v obrazném smyslu.

*

Čtvrtá prosba Otčenáše (Chléb náš vezdejší . . .) odjakživa různě vykládána: o chlebě tělesném totiž i duchovním; tímto pak vyrozumíván Kristus, též eucharistický, nebo slovo boží. Nevysvětleno dosud jedinečné řecké slovo epiusion (česky vezdejší, každodenní). Římský dekret 20. prosince 1905 (Sacra Tridentina) praví, že Otcové téměř souhlasně prosbu onu vykládají o chlebě svátostném a o denním jeho přijímání.

Bamberský prof. Aicher posuzuje dílo sarajevského jesuity Bocka tomuto předmětu věnované (Bibl. Ztschr. 1915, 244 dd) ukazuje proti němu: Dle zachovaných svědectví jest výklad hmotný starší než eucharistický. Origenes vykládá prosbu tu duchovně, ale hlavně o Logu vůbec. Tertullian taktéž duchovně, proti názoru v Karthagu zobecnělému, ale taktéž hlavně o Kristu vůbec; u něho „výklad eucharistický jest přídavkem duchovního“ vůbec. Cyprian ponechává obojí výklad, eucharistický i tělesný, na vůli. Athanasius též má výklad duchovní, ne však zřejmě ve smyslu eucharistickém, jako Cyrill Jerus. a Jeronym.

Basilius, Řehoř Nyss., Zlatoúst a j. mají jen výklad hmotný; za nich totiž už ani v klášteřích východních denně nepřijímáno. Augustin zná trojí význam: hmotný, eucharistický a naukový, z nichž dle příležitostí zdůrazňuje ten či onen. „O jednotné, důsledné tradici nemůže tu býti řeči, nýbrž jen o vývoji a eklekticismu, jenž volí dle osobní náklonnosti a dle časových poměrů“ význam jeden nebo druhý.

Jest sice samo o sobě nápadno, že uprostřed zájmů duchovních v Otčenáši jmenován, jak už Tertullian, a to s pochvalou podotýká, zájem hmotný, obsahující arciť jediným slovem chleba všechny hmotné potřeby, ale v celku nauky Kristovy to není pranic nápadného, ant i k těmto potřebám častěji se vrací. Nebyl-li pak Otčenáš přednesen a přikázán před samou poslední večeří, prvým to eucharistickým přijímáním — což pravdě nepodobno — pak by eucharistický význam čtvrté prosby teprv byl pochybný, neboť podle toho by se jím ani apoštolové bývali neřídili.

Rozumí se samo sebou, že vývody tyto mají na mysli jen vědeckou otázku starobylosti a praxe dějinné: bylo by přec jen divno, že celá dlouhá století by tohoto třebas nepřímého příkazu byla nešetřila. Praxe nyní zavedené tedy se to vše nedotýká.

Aicher vyvrací též domněnku, že by Otčenáš již u apoštolů nebo prvokřesťanů byl určitou modlitební formulí býval. Sice by nemohla míti dvojího z části odchylného znění, jak jest u Matouše a Lukáše, a Didache by nenásledovala znění Matoušova s nejasným epiusion, jež ani Řekovi nebylo srozumitelné a jeví se jen umělou napodobeninou aramské předlohy Matoušovy, nám ovšem neznámé.

V akademické rozpravě o světě sv. Pavla a tehdejším cestovnictví probírá biblista Dr. A. Steinmann výbavu vyslanců Kristových dle Mt 10, 9 Mk 6, 8 Lk 9, 3 a 22, 23. Slova onoho rozkazu, po př. zákazu Kristova značně se rozcházejí: Mk hůl dovoluje, Mt a Lk zakazuje; Mk dovoluje opánky (sandály), Mt 10 a Lk 10 je zakazují, Lk 9 jich nezmiňuje. Neshoda řešena všelijak: jinotajně (dle Otců), rozlišováním hypodemat a sandalií, holí opěrných a branných atd.! — vesměs neuspokojivě. Steinmann pochybuje, že by zákaz věcí na cesty takořka nezbytných byl původní — původní jest pouze Mk, kdežto Lk kolísá s ohledem na aramského Mt a na Mk; řecký Mt jest asi porušen.

Různé památky počátků protestantismu vyvolaly v Německu skoro před sto lety obrovský podnik Corpus reformatorum (zakl. Bretschneider), v němž mají otištěny býti všechny spisy, dopisy a listiny původců i průkopníků t. ř. reformace.

Po podobném Corpus catholicorum, těch totiž, kteří na obranu katolické pravdy vyvstali, j. Cochlaeus, Eck, Emser, Faber, Gropper, Kling atd. volá se již přes půl století. Nyní chce J. Greving v Münsteru i. W. podnik uskutečniti (v. Theol. Revue 1915 č. 17/18).

Za hranici navrhuje r. 1500—1563 (sněm Tridentský). O spolupracovníky nebude v Německu potíž. Na hmotné zajištění navrhuje G. zapsané společenstvo se stálými nebo jednou pro vždy udělenými příspěvky (1000 M zakladatelé). Třebas porady o způsobu práce ještě asi déle potrvaly, není pochyby, že se k ní přikročí.

Bezděky namítá se potřeba podobné práce i u nás co do období husitského. Díla Husova a jeho stoupenců nejsou sice také ještě vydána, ale obdobně jako v Německu postavy odpůrcův husitství a činnost jejich obecenstvu našemu známy jsou takořka jen v karikaturách husitských, i není příliš silným slovo, že český dějepis doby té jest — vědomky neb nevědomky — silně zfalšován. Již vědecké písemnictví r. 1915 to zřejmě ukázalo, a jakkoliv úřední zástupcové jeho snaží se zastaralé předsudky co nejvíc udržeti, nemohou ani oni ubrániti se přesvědčivosti nových poznatků. Širším kruhům pak by se uveřejněním obranných spisů (v překladech) naskytla příležitost, uslyšeti také druhou stranu a utvořiti sobě správný úsudek dosavadním dějepisem namnoze zkalený. I nám nutno „náš mrtvý kapitál mobilisovati“, abychom se trochu vzmužili a před „pokrokem“ pořád nezalézali.

Práce by pak se mohla rozšířiti též na dobu pozdější.

*

Z Francie, říše osvícenství a pověry, jak obojí velmi často bývá spojeno, před válkou i za války slyšeli jsme mnoho zpráv potvrzujících známá slova: Kolik musí věřiti člověk, jenž nechce věřiti nic! Přesycený, přepjatý, nervosní, ba hysterický z velké části národ zmítá se mezi officielní nevěrou a soukromým pobožnůstkářstvím jako loďka bez kormidelníka, hově namnoze hypnotickému individualismu, vůči kterému všechna theologická věda, za posledních let i ve Francii znamenitě pokročilá, jest bezmocná a bezvlivná.

Známý missionář a ethnolog ze Steylu, F. Schwager píše (Theologie u. Glaube 1915, 677) o nových Faits mysterieux de Bordeaux, jak je popisuje časopis Le Saint Enfant Jésus de Prague (1914) a letáky odtud otištěné. Teď sice není obavy, že by šmejd ten nyní se dostal k nám a někoho pobláznil, ale časem, kdož ví!

Madame Marie Mesmin, klíčnice v Bordeaux, koupila si v Lourdech sošku P. Marie a postavila si ji ve svém bytě. Již 1907 ona a pak jiní — nejmenovaní — pozorovali, že socha pláče jako živá. Pak viděla Mesminová v kostele zjev P. Marie v lourdském úboru, jenž jí nařídil zbudovati na určitém místě kapli a sirotčinec a choditi denně k sv. přijímání (smírnému). Generální vikář dal sošku odnésti, a již neplakala; bylť Mesmince od svaté Panny sděleno, že bude plakati jenom v jejím bytě!

Tatáž paní dostala v Toursu sošku Santissima Bambina, která taktéž plakala, dokud jí nedonesli na ono chystané staveniště; zde pak začala 31. května 1913 vydávati přelíbeznou, neurčitou vůni, kterou sdělovala i jiným předmětům na blízku stojícím. Časopisy „Revue Mariale de Lyon“ a „Le Propagateur des trois Ave Maria“ (!) zcela

vážně vypravují o dvou soškách, jak voní jednou víc, jednou méně, jedna víc nebo méně než druhá; odjinud naopak se vypravuje, že vůně neubývá, což prý je důkazem nadpřirozeného vlivu.

P. Schwager končí svou delší zprávu slovy: Tak tedy se pracuje ve Francii — i se strany theologicky vzdělané! — aby se naše svaté náboženství čím dál více zmaterialisovalo. Jaká to bezedná propast mezi náboženským duchem Evangelií a listův apoštolských a mezi touhle úrovní náboženských orgánů francouzských.

*

Nedlouhá, ani ne 25letá doba dvou českých nešlechtických arcibiskupův Olomouckých zůstane asi episodou. Oceniti ji po pravdě a právu jest ještě nemožno. Mnohé zdálo by se příliš osobním.

*

Před pětašedesáti lety r. 1850, 1. prosince schválil papež Pius IX. missijní seminář milánský. Byl to první větší krok Italie na na missijním poli. Dnes má seminář v missiích 8 biskupů, 127 kněží a 26 bratrů. Mimo Seminario patří mu ještě apoštolská škola v Monza u Milánu a missijní tiskárna, jež vydává týdeník Le Missioni Cattoliche a měsíčník Propaganda Missionaria. Seminář pracuje ve východní Asii, Indii a Číně, jak ukazuje přehled z r. 1914 (na str. následující).

Missijní činnost obsahuje 2 diecese Haiderabad (Přední Indie u indického oceanu) a Bengalsko (u řek Ganges a Bramaputra) a 4 vikariaty Barma (Zadní Indie), Hong-Kong, Honan (Čína) jižní a Honan severní. Území diecese Haiderabad patří mohamedánskému knížeti Nizamovi, nejmocnějšímu z knížat indických, vasalovi však Anglie. Obyvatelstvo většinou hlásí se k hinduismu a animismu — modlářství. Missie sama je nejzdařilejší prácí semináře a zároveň vzor indických missií. Především věnuje se nejnižším a nejchudším třídám, v novější době zdárně řeší i školskou otázku. Má 2 chlapecká gymnasia a několik dívčích pensionatů. Kandidáti kněžství studují v semináři italských jesuitů v Mongalúře (na západě Přední Indie). Počet křesťanů na začátku missie 200 vzrostl na 22.000.

Bengalsko patřilo původně k diecesi Kalkutě, teprve roku 1886 zřízeno biskupství samostatné.

Ve vikariatě barmském před missionáři milánskými pracovali františkáni (1554), jesuité (1604), barnabité (1830), obláti P. Marie z Turinu (1881) a také pařížský seminář.

Když roku 1840 Angličané zabrali ostrov Hong-Kong, usadilo se zde též několik missionářů. Teprve r. 1858 připadl celý ostrov

Stav missie v roce 1914:

missijní stanice	kněží evropští	kněží domorodí	bratři	sestry	katechisté	katolíci	katechumeni	hlavní staniee	vedlejší stanice	kostely a kaple	školy	žáci	křest. dohromady	křest. dospělí	velkonoční zpověď	velkonoční sv. přijímání	ústavy (hospice, sirotčince atd.)	chovanci
Haiderabad	27	1		88	112	22.736	9427	25	180	111	54	2780	2773	972	13.000	10.953	20	408
Bengalsko	16		6	17	113	9125	1200	12	193	105	63	1188	1056	445	4396	2573	27	300
Barnia	22		2	12	258	18.193	7655	12	235	247	57	1989	2069	517	8627	8000	28	1105
Hong-Kong	32	10	13	148	62	18.500	2150	27	165	114	108	4115	6553	1804	14.000	10.500	26	1494
Honan jižní	23	10	—	39	269	22.074	10.500	27	588	221	149	2432	7098	1043	12.500	11.300	5	1194
Honan severní	23	2	5	48	281	11.230	3261	12	366	89	165	2488	5146	996	7126	5795	4	427
Úhrnem	143	23	26	352	1095	101.858	34.193	115	1727	887	596	14.992	24.695	5777	56.649	49.121	110	4928

semináři milánskému. Missie má domorodý kněžský seminář s 20 alumny. Evropských sester jest 86, domácích 62.

V jižním Honanu působili původně jesuité (1632), později pak lazaristé. Missie trpěla mnoho boxery. Severní Honan byl od jižního pouze samostatným vikariatem odloučen.

V každém ohledu je vývoj missií milánského semináře zdárný a vykazuje do budoucna naděje nejlepší.

Vědecký a umělecký.

„S a v r e m e n i k“, měsíčník chorvatských mladých spisovatelů, kteří se před desíti lety odloučili od „Matice hrvatské“, v níž zůstali většinou živly konservativní, naříká v posledních svých číslech 1915, že „nejmladší generace chorvatská“ stižena byla jakousi kletbou a ztrácí člena za členem. R. 1909 zemřel Vladimir Vidrić, po něm Janko Polić, Milan Vrbanić, A. G. Matoš († 1914) a při železničním neštěstí na státním nádraží záhřebském dne 11. srpna 1915 na kusy roztrhán teprve 26letý kadet-aspirant Vilko Gabarić.

Z nářku Savremenika dalo by se souditi, že jde o spisovatele, kteří byli ozdobou i chloubou chorvatské současné literatury. Zatím předností těchto spisovatelů moderních byla neobyčejně lahodná dikce básnická, zvučnost verše a případnost obrazův, ale obsah jejich básní je chudobný, o hlubším myšlenkovém podkladu nelze u nich mluviti. Bylif hlasateli hesla „umění pro umění“, o více jim nešlo.

Nejproslulejší z nich byl novohellenista V l a d i m í r V i d r i ć (1874—1909), jenž si oblíbil plastickou poesii hellenskou, čerpaje z ní světlo i náladu pro genrové obrázky a drobné výjevy ze života, v nichž mu běželo hlavně o zachycení barev přírody, nějakého kousku jasného nebe, nebo zelené louky s pestrým kvítím, ozývající se rozpustilou veselostí kozonohých satyrův a lesních nymf, jež u něho neustále vystupují jako v básních hellenských. Jeho kniha „B á s n i“ (1907) je plna lásky k ženě, lásky smyslné. Půvab ženského těla, pohlavní nevázanost — toť motivy, jež si vybral z poesie hellenské pro své romance. Velký odpor vyvolal Vidrić v řadách konservativních svou básní „G o n z a g a“, kde světce Aloise staví vedle nevěstky před bránu rajskou. A takovou dionysskou a heineovskou poesii mladší generace básnická zvolila si za vzor.

Mezi žáky Vidrićovými pěkné naděje vzbuzoval nešťastný V. Gabarić, jehož prosa byla sice slabá, ale básně vynikaly bezúhonnou formou a lyrickým nadšením. Jeho podrávské krajinomalby podávají několik rozkošných obrázků kraje, vynikajícího jasným sluncem a dobrým vínem.

Neobyčejně krásné krajinomalby podal A. G. M a t o š ve sbírce „N a š i l j u d i i k r a j e v i“ (1910). Matoš psal prosou, ale s takovou vřelostí citů, vzletem myšlenek a s takovou skvělou formou i nádherným slohem, že jeho krajinomalby vyrovnávají se nejlepším básním. Matoš byl vlastně pamfletista, velice obávaný kritik, připomínající ruského Burenina. Jeho duchaplných polemik a nemilosrdných satir obávali se jak chorvatští, tak srbští spisovatelé, ježto

po několik let psal zlomyslné karrikatury na nenáviděné spisovatele. Dlouhý čas byly jeho péru uzavřeny téměř všecky listy, přes to však zůstal Matoš nejčilejším kritikem jihoslovanským, jehož úsudku se spisovatelé dovolávali.

*

Od podzima r. 1911 vychází v Mnichově Münchener Museum für Philologie des Mittelalters und der Renaissance, jež vydává Friedrich Wilhelm, professor mnichovské university. Publikace tato není časopisem, nýbrž více sborníkem, jenž vychází ve volných lhůtách tak, že vždycky tři díly tvoří jeden svazek. Jednotlivé díly vycházejí dosti pomalu. Nedávno vyšel první díl svazku třetího, tedy asi za dvě leta svazek. Mnichovské Museum vytklo si za úkol pěstovati filologii středověku a renaissance, filologii pojímanou v nejširším slova smyslu jakožto jazykově tu i historii literární. Sborník chce sloužiti studiu řečí a literatur národních, jmenovitě ač ne výhradně germánských, ale vedle toho chce věnovati zvláštní pozornost středověku i novější latině. Ukázalť se podrobnějším zkoumáním, že národní literatury velmi mnoho dědictvím přejaly z duševního a duchovního pokladu, společného kdysi v latinské formě všemu evropskému křesťanstvu. Tak třebas prvotní vzory mnohých pěkných pohádek moravských anebo bájí v Erbenově Kytici zpracovaných musili bychom hledati až ve středověkých rozprávkách, ať už jsou to Gesta Romanorum či jiné četné a lepší, ovšem i méně známé sbírky.

Z tohoto jediného případu (jiných bylo by lze uvésti mnoho) je zjevno, že studium středolatinské literatury je nezbytným základem ke studiu všech literatur národních, které začaly vyrůstati ze středověké půdy. Latina byla ve středověku a v době renaissanční společným majetkem veškeré západokřesťanské oblasti kulturní, a proto žádný literární historik, ať západoslovanský ať germanista ať romanista, nemůže se obejíti bez znalosti literatury středolatinské, ač-li nechce býti ledabylý. Mnichovské Museum chce v tomto směru býti vůdcem. Také literární vztahy a příbuznosti mezi západem a východem nemají zde zůstati bez povšimnutí. Předem však vyloučila redakce rozhledy, bibliografii a referáty literární, což myslím nebylo podniku na prospěch. Pěstitelé středolatinské literatury v Německu vyrostli namnoze z filologů klassických, v menšině z romanistů anebo jiných, a tak jejich literární rozhledy středolatinské nacházejí přístřeší v časopisech věnovaných filologii klassické anebo románské. Je zde dosud citelná roztříštěnost a nesjednocenost a není pro středolatinskou filologii žádného ústředního orgánu. Takovým mohlo býti právě mnichovské Museum. Mimochodem připomínám, že mezi spolupracovníky jeho je P. Michael Huber O. S. B.

Bohužel bylo v dosavadních sešitech látky speciálně středolatinské poměrně málo, tak že od vlastního vytčeného cíle se Museum skoro vzdaluje. Obsah je někdy až příliš odbornický, protož ve formě nynější sotva může Museum očekávati, že najde četnější čtenářstvo. Doplňkem Musea jest Münchener Archiv für Philologie des Mittelalters und der Renaissance, jenž přináší práce podobného rázu jako Museum, ale obšírné v oddělených svazcích. V souvislosti s Museem i Archivem je ještě třetí sbírka Münchener Texte, jež vydává rovněž Fr. Wilhelm. Zde jsou uveřejňovány drobnější texty, latinské i germánské, pro potřebu filologických seminářů.

Středolatinská filologie slibně začala, pracovalo se a pracuje tu i onde, mnozí snášeli látku, ale celé věci cosi schází. Řekl bych, že schází podžehnutí. Ale i toho se bohdá dočekáme časem svým, a pak se zhřejí při tom ohni mnozí, kteří dosud byli zaujati jenom ledovými krásami antickými. Ale organisace a soustředění veškeré práce v tomto oboru musí nutně předcházeti.

*

Vzrůst německé válečné literatury ukazují nejlépe některé číslice, jež zaznamenává podle bibliografie lipského knihkupectví prosincové „Das lit. Echo": od června do září roku 1915 stoupl počet vydaných válečných spisů ze 4518 na 6395. Podle jednotlivých oborů připadá na vojenství 1174 spisů, na náboženský a duchovní život 1128, na politiku, život hospodářský a kulturní 1590, na krásnou literaturu a umění 1696 atd. V prvních měsících války dosáhly největšího počtu spisy nábožensko-vzdělávací, nyní přešlo prvenství na zábavnou literaturu.

Dle téhož časopisu vydává německá vojenská správa v obsazených válečných územích 66 novin, které z větší části vycházejí denně. Z toho v obsazených částech Ruska vychází jich 9 : 6 v německé řeči, 2 v polské a 1 v ruské. V Belgii jest vydáváno 46 novin: 29 v řeči francouzské, po případě německé a fr., 17 ve vlámské. Ve Francii vychází 11 novin: 9 v něm. a 2 ve fr. řeči.

* *
*

Důležitý národnostní proces prožívá nyní Belgie. Evropská válka a obsazení velké části země přivedly do zcela nového stadia hnutí vlámské, jemuž se otevřely nové perspektivy a přiblížily idealy, na něž před válkou sotva bylo možno pomysliti. Národnost vlámská, kdysi v kulturním životě tak slavná — známá jest na př. vlámská škola malířská: Rubens, van Dyck, Jordaens, Snyders, Fyt, Brouwer, Teniersové, Brueghelové a j. — zdála se býti odsouzena k úplnému vyhynutí. Vedle sporů s druhým národem Belgii obývajícím — Vallony, původu keltsko-románského — působil k tomu nejvíce vliv francouzský. Katoličtí Vlámové cítili se vniterně více poutáni katolickým prvkem francouzským, než národně příbuzným, ale protestatským živlem hollandským. Vyšší stavy podléhaly kromě toho již odedávna lesklé francouzské kultuře.

Když bylo zřízeno zvláštní belgické království, celá jeho vnitřní organisace byla francouzská. Vlámští pracovníci byli z úřadů vytlačeni, časopisy vlámské proměňovány ponenáhlu ve francouzské a národ vlámský jako takový nebyl uznán; vyšší jeho stavy měly býti úplně pofrančtěny, aby společně s Vallony byl utvořen jediný národ belgický. Celá státní správa, armáda, vyšší školství, obchod a průmysl, ano i vyšší duchovenstvo, poutané namnoze i závazky ke kat. šlechtě, pracovalo ve smyslu belgického státu ve prospěch jazyka francouzského.

Že přes to vlámský prvek zůstal zachován, možno děkovati jen lidovým vrstvám, malým občanům a rolníkům. Z těchto vrstev přešlo

pak silnější hnutí i do literatury. Rodenbach, Pol de Mont, Mac Leod, Vermeylen, De Raet, Hugo a August Verriest, Gezelle, Streuvels a j. chtěli, aby hnutí vzalo si za úkol nejen boj za práva jazyka, nýbrž také snahu po vlastní dokonalé kultuře vlámské. Než hnutí toto zůstalo pouze literarním a nepřineslo nijaké větší změny. V posledních letech před válkou šířil se jazyk francouzský stále více i v obecných školách, věda mluvila francouzsky, ani jediný literarní časopis vlámský nemohl se udržeti, knihy vlámských literatův a umělců byly z největší části tištěny a čteny Hollandsku. Žádný Vlám nemohl dojíti nějakého místa ve státním úřadě, neprohlásil-li se za „Belgičana". Stát musil býti silným, a první podmínkou toho bylo, aby byl v sobě jednotným a ne složen ze dvou národů!

Ještě na počátku války vyšel v Antverpách spis „Un parti national", vydaný stranou francouzsko-vallonskou proti snahám uplatniti jazyk vlámský na universitě v Gentu. Praví se v něm: „Úmysl založiti vlámskou vysokou školu musí býti rozhodně překažen. Brzy přijde čas, kdy vlámská řeč vůbec zmizí z veřejnosti". Mnozí Vlámové skutěčně již také pod tlakem okolností ztratili všechnu naději na vzkříšení své národnosti a smířili se s tím, že budou „Belgičany" francouzsky ovšem mluvícími.

V poslední době objevilo se nové hnutí, o němž se podrobněji rozepsal v „Hochlandu" (prosinec 1915) hollandský spisovatel Václav Frankemölle. Ohniskem tohoto hnutí jest město Gent, předním jeho tlumočníkem farář z Gentu Domela Nieuwenhuis Neygaard a stoupenci jsou hlavně mladší intelligentní Vlámové. Domnívají se, že nadešel okamžik, kdy se má definitivně rozhodnouti o osudu národa. Obnoví-li se poměry, jaké byly v Belgii před válkou, národnost vlámská nepochybně vyhyne. Zachrániti ji možno jedině tím, že se přetrhne umělé pouto, jež spojovalo Vlámy a Vallony: že zmizí belgický stát a Flandry připojí se jako jihonizozemský stát ve svazku Německa po bok ostatních germánských zemí, Hollandska a Skandinavie, majíce ovšem zaručena všechna vlámská práva řeči a kultury.

Tato poslední podmínka bude asi nejdůležitější a nejpalčivější otázkou vlámského hnutí. Němci sice prohlašují, že v případě užšího připojení Flander k říši nebudou se nijak dotýkati národní samostatnosti Vlámů, a syn nynějšího guvernera belgického, mnichovský prof. svob. pán von Bissing, výslovně napsal spolku nizozemského studentstva na jeho dotaz o této věci: „Čeho si přejete, aby Vlámové zachovali svou vlastní kulturu, své zvláštnosti a svou samostatnou národní existenci, jest v souhlase nejen s mým osobním názorem, nýbrž, pokud vím, i s názorem německé vlády." Ale přes to nejsou zcela bezpodstatny ani pochybnosti vlámského básníka Streuvelse, že nižší a zanedbaná kultura vlámská nedovede dlouho odolati jazykově příbuzné vysoké kultuře německé. „Přes veškera práva a svobody, přes výhody v ohledu společenském a hospodářském, budeme strženi tímto velikým proudem německé kultury, zanikneme v něm, aniž bychom mohli klásti nejmenší odpor: nejbližší generace našeho národa splyne již s Němci."

*

Ve Zprávách Společnosti pro ochranu památek, čís. 9., (Mitteilungen der k. k. Komission für Denkmalpflege) přináší Anton Morassi úvahu o barokním umění v gorickém arcib. domě — při dnešním boření města přece snad ne ještě pouhá historická vzpomínka, neboť dom přes malé poškození zdá se bude zachován. V ital. slov. přímoří — na Friaulsku — zalehaly v každé době jen pozdní ozvuky všeho uměleckého ruchu a tedy dlouho trvaly staré tradice, než zvítězily nové. Renaissance 16. a 17. století ani vůbec vítězně nepronikla proti staré gotické tradici. A poč. 18. století nový směr umění — barokní nešel z Italie, ale ze severu. Jen že tu obojí duch se srážel a splétal a tak tu vidíme severní idey a severní formy prováděné vlašskou rukou a s vlašským vkusem. A to dodává zvláštnosti barokním řezbám v domě gorickém (kazatelna, hlavní oltář a postranní tři oltáře). Staly se, praví autor, vzorem pro mnoho prácí v provincialních kostelích. Jsou to prosté bezprostřední výtvory ducha, který přetvořoval a převáděl: převáděl svým naivním způsobem gothiku přímo v barok a proto mají při vší své nedokonalosti a nedovršenosti umělecké svůj velký význam.

*

Neznámou dosud řeč kmene Hethitů, kmene maloasijského z polovice II. tisícletí před Kr., podařilo se ze zachovaných nápisů vyluštiti bibliot. víd. university Bedř. Hroznému. Dne 16. pros. přednášel objev svůj na schůzi spolku víd. „Eranos Vindobonensis“, když se jím byl už dříve pochlubil v berlínské „Orientgesellschaft“, kde vzbudil veliký zájem a sensaci. Orientu nejbližší veleměsto a veleříše evropská by tímto objevem připojilo značnou míru zásluh k poznání Orientu, o něž se dosud přičiňovaly hlavně západoevropské, vzdálenější národy: Angličané, Francouzi a Němci.

*

Marseillaisa má nápěv z Credo jakési mše z 18. stol. Tak píše J. J. Graaf v holl. St. Gregorius-Blad a po něm Musica divina. Poznámka, by se nesoudilo ukvapeně, že kostelní skladby podobné světským jsou vždycky vzaty z nich, jest pozoruhodna: můžeť býti také naopak.

*

Planetoidy. Naše soustava sluneční není ještě daleko tak prozkoumána a prohledána, že by v ní nebylo lze nalézti ještě něco nového. Každým rokem přibývá nám oněch malých oběžnic — nebo mohli bychom lépe říci oběžniček — které kolotají okolo slunce v prostoru mezi velkými oběžnicemi Martem a Jupiterem. Již Keplerovi nezdálo se k pravdě podobným, že by tak široký prostor mezi Martem a Jupiterem měl býti úplně prázdným, a domýšlel se, důvodně, že by v tomto prostoru měla býti nějaká velká oběžnice. Než za jeho doby, ba i hodně později, byly pomůcky hvězdářské ještě slabé, a nemohly proto objeviti v tomto záhadném prostoru domnělou oběžnici. Až teprv

1. ledna 1800 objevil kněz Piazzi na Sicilii náhodou první oběžničku ve zmíněném prostoru, jíž dáno jméno Ceres; do roku 1807 byly už objeveny čtyři: Ceres, Pallas, Juno, Vesta, a těchto čtyř bylo zatím dosti do roku 1845.

Avšak po roce 1845 začaly se přímo rojit nové oběžničky mezi Martem a Jupiterem, tak že do r. 1900 jich bylo objeveno 456, a do června 1915 přibylo nových 335, takže jich máme nyní 791, jež jsou katalogisovány, a jichž dráhy jsou vypočítány; avšak počet jejich není ještě vyčerpán; neustále jsou objevovány nové a nové. Velký počet těchto oběžniček objevil nás slezský krajan Jan Palisa, místoředitel c. k. hvězdárny ve Vídni.

Tyto členy naší soustavy sluneční lze skutečně a dle pravdy zváti oběžničkami, největší mezi nimi, Ceres a Vesta, mají sice v průměru asi 300 nebo 400 km, dle jiných hvězdářů 700 až 800 km, avšak nejmenší mezi nimi, ku př. „Stephania“ a „Hamiltonia“ mají průměr jen o 7 nebo 5 km, ba „Albert“, jehož Palisa objevil r. 1911, měří v průměru jen asi 4 nebo 5 km. Jsou to skutečně jenom tělíska nebeská, oběžnice v malém a nejmenším vydání; ba lze se právem domýšleti, že většina jejich, dosud neobjevená, jest tak maličká, že jich našimi dnešními dalekohledy vůbec objeviti nelze; a proto také velká část oněch, jež byly objeveny zvláště v tomto století, byly objeveny citlivou deskou fotografickou.

Co do původu jejich, domýšlejí se hvězdářové, že jsou to chatrné zbytky a trosky velké oběžnice, která kdysi obíhala okolo slunce mezi Martem a Jupiterem, a která nějakou světovou katastrofou vzala za své. Kdy to bylo, a jak se to stalo, kdož nám to poví?

*

Domnělé oběžnice za dráhou Neptunovou. Hvězdáři nevěří, že by dráha nejvzdálenější oběžnice, totiž Neptuna, byla nejzazší hranicí naší soustavy sluneční, ba jsou přesvědčeni, že za Neptunem je ještě aspoň jedna nebo dokonce dvě velké oběžnice, které obíhají okolo slunce.

Toto přesvědčení vnuká dnešním hvězdářům tatáž příčina, kteráž vedla na začátku let čtyřicátých minulého století Leverriera, když výpočtem na svém psacím stolku objevil Neptuna. Tenkráte byly u dráhy tehdejší nejzazší oběžnice, totiž Urana, pozorovány nepravidelnosti a poruchy, kterých nebylo lze vyzvětliti jinak, než působením neznámé oběžnice, která dle přesvědčení hvězdářů zcela jistě obíhala okolo slunce za dráhou Uranovou. Francouz Leverrier, — a ostatně zároveň s ním i Angličan Adams — vypočítali skutečně velikost, vzdálenost i dráhu neznámé do té doby oběžnice, která pak dne 23. září 1846 skutečně byla objevena zcela blízko onoho místa, které Leverrier dle svého výpočtu udal.

Nyní znovu jeví se nepravidelnosti a poruchy u dráhy Neptunovy, ovšem tak nepatrné, že aspoň zatím nemají mnoho významu. Avšak větší nepravidelnosti a poruchy jeví se u dráhy Uranovy, kterých nelze přehlédnouti, a kterýchž nelze ani vysvětliti působením Neptu-

novým; nýbrž třeba míti za to, že za drahou Neptunovou jest ještě aspoň jedna, nebo dokonce dvě oběžnice, posud neznámé, které působí ony zmíněné poruchy a nepravidelnosti Uranovy a Neptunovy.

Hvězdáři dokonce už vypočetli dle příkladu Leverrierova vzdálenost oněch domnělých nových oběžnic a praví: poznačíme-li vzdálenost země od slunce jako jednotku, pak jest Neptun vzdálen od slunce 30 jednotek, a ona první posud neznámá oběžnice za Neptunem, 45 až 50, a ona druhá 70 až 75 jednotek. Také hmotu oněch neznámých posud oběžnic hvězdářové už vypočetli a praví, že ona prvá oběžnice obsahuje asi osmkrát tolik hmoty, ona druhá asi 32krát tolik hmoty jako naše země. Jako místo, kde lze a třeba hledat aspoň onu první neznámou oběžnici, hvězdářové udávají souhvězdí střelce a kosorožce, kterými slunce prochází v zimě. Zatím nevíme ovšem nic jistého, avšak bylo by velmi zajímavé, kdyby hranice naší soustavy sluneční posunuly se nám aspoň ještě jednou tak daleko, než nyní sahají.

*

Nepříjemné zkušenosti zavšivených vojáků, zvláště na ruském bojišti, zavdaly podnět k bedlivějšímu studiu vší (pediculus corporis n. vestimenti). Jenský prof. Hase vypravuje o svých výzkumech na bojišti samém zajímavé věci: Po celé týdny míval denně přes 1000 těchto živočichů pod rukou (u jednoho Rusa, který se 3 měsíce nepřevlékal, jich našel 3800), jejichž činnost ovšem i na vlastním těle dával prováděti. Veš prý nekouše ani neštípe, nýbrž píchá a ssaje krev, a to jen teplou z těla; tato okolnost ztěžuje pěstění vši za účelem vědeckým, neboť je tu nebezpečí nákazy skvrnivkou (typhus exanthematicus, pak též febris recurrens). Přes to i badatelka Hilda Sikorová statečně se tomu věnovala, objevy Haseovy, Heymannovy, v. Prowazkovy a j. platně doplňujíc. Doba ssací jest asi 8—23 minut, množství krve najednou velmi skrovné, tak že třeba častých útoků. Když hladná veš začíná ssáti, nedbá ani, že se jí noha nebo tykadlo uřezává. Samečků jest méně než samiček, jsou také menší. Vajíčka bývají snášena na místech chráněných a vzdušných, zvláště ve švech. Vyvíjejí se za tepla kolem 30° v 6—8 dnech, při 12°—20° ve 12—16, při 37° v 5 dnech. Chlad v mokru vydrží veš spíše než horko v mokru. Topiti je tedy ve vodě nebo nechati v šatech na chladném vzduchu vyvěšených o hladě nepomůže od nich; vydrží tu až i 4 dny. Horko však jim působí větší hlad, a tak pocházejí. Samečci žijí průměrně 37 dní, samičky 40. Vajíček snášejí 4—7 denně. Tlak snesou poměrně velmi veliký. Hladné hledají světlo, nasycené se ho štítí. Čich zdají se míti: za rukou nejvýš 2 cm vzdálenou hladová veš běhala. Pohyblivost její je dosti značná na plochách drsných; na zcela hladkých, zvláště kolmo postavených se neudrží. Citlivost lidí k píchnutí vši jest velmi různá: mnozí ho vůbec necítí, i není divu, že je tolik hostitelů stále zavšivených, kteří však jsou proto choulostivějším sousedům tím nebezpečnější.

Vychovatelský.

Již dávno před válkou bylo často poukazováno na to, že **přebytečnými středními školami** množí se nadměrně studovaný proletariat a ubírají se schopné síly jiným, hlavně ručním zaměstnáním. Nyní za války pocítily se dobře následky tohoto nepoměru, a proto není divu, že otázka školská stává se od delší doby předmětem živých diskussí. I v Německu z většiny ozývajících se hlasů jest viděti, že veřejnost není s dnešní školou spokojena: škola musí vycházeti ze života a zároveň býti pro život; nesmí si býti sama cílem, nýbrž jen prostředkem k cíli — ve skutečnosti vidíme však často pravý opak.

Doklady k tomu uvádí v delším článku o „otázce školského vzdělání v plemeno-politickém ohledu“ medicin. rada Dr. Jos. Grassl („Hochland“, prosinec 1915). Dle něho pro mnohé kruhy přišla válka zrovna jako vykoupení z duchovní potopy „vzdělávacího luxusu“. Takový luxus dal se ještě snésti v době mocného hospodářského vzestupu, ale v době, jaká nastane po válce, byl by zcela neospravedlnitelným marnotratnictvím. Veliké škody z něho plynoucí jsou již nyní patrny. Tím, že Němci vždy více se vzdalovali ruční práce, bylo nuceno mnoho „studovaných“, doma neupotřebitelných lidí hledati si zaměstnání v cizině, kdežto zase do země musilo býti povoláváno množství cizích dělníků. „Celou armádu ztratili jsme pro svůj nynější životní boj tím, že naši synové se vystěhovali, a mnoho armád vyživili jsme v míru svým nepřátelům, když jsme jim poskytovali příležitosti ku práci ve své zemi. Celková škoda, kterou jsme tím utrpěli, činí aspoň milion bojovníků. Vydáváme se v nebezpečenství, že vzdělávání své půdy a zužitkování jejích plodů přenecháme cizím pracovníkům — a přece životní síla národa spočívá v pokud možno úzkém spojení s vlastní půdou“.

Mnohá povolání žádala zvýšeného předběžného vzdělání nikoli z vniterné potřeby, nýbrž jen k vůli větší společenské vážnosti. Přišlo to tak daleko, že k vydávání poštovních známek požadovalo se vysokoškolské studium... Válka způsobí sice velké mezery i v řadách studovaného úřednictva, ale tím jeho poměry se nezlepší: prácedárce úředníků bude, jako u každého válčícího národa, tak zadlužen, že nebude možno pomýšleti na zlepšení platů nebo na rozmnožení úřednických míst. Kdežto svobodný občan, rolník, řemeslník, obchodník, dělník přizpůsobí své požadavky trvale zvýšeným cenám životních potřeb, člověk s pevným platem, zvláště státní úředník, bude neobyčejně stísněn vládnoucími hospodářskými poměry. Přijde čas — prorokuje pisatel článku — že bude hmotně výhodnějším býti zedníkem nežli státním úředníkem...

Národ v ohledu plemeno-politickém nebude však míti z toho škody. Úředník, jenž, aspoň v malých a středních městech nezřídka

svým životním luxusem a snahou napodobovati kapitalisty dával svému okolí podnět ke zpanštilému způsobu života, bude nyní donucen k jednoduchosti, a tím omezí se také nával ke studiím i k úřednickému povolání a více lidí věnuje se jiným zaměstnáním, kde jest nedostatek pracovních sil.

Z podobného důvodu zavrhuje pisatel článku také požadavek t. zv. „jednotné školy“ (viz min. číslo „Hlídky“, str. 810), aby všem nadaným dětem bez rozdílu původu byla poskytnuta možnost studovati. Pak by nestudovaná část národa byla podružnou, klesla by ve všeobecné vážnosti a převaha studovaných byla by teprve příliš velikou. Důsledkem byla by tyranie školského vzdělání, jež nyní je seslabována právě tím, že nestudovaní naši druhové z lidu přirozenými schopnostmi a vlastním sebevzděláním tvoří účinnou protiváhu.

Často pronášená žaloba, jak je škoda, že ten neb onen nadaný člověk nemohl studovati, platí jen podmínečně, totiž právě jen pro onoho člověka; pro společnost není to ke škodě, nýbrž docela k prospěchu, má-li stav rolnický, občanský a dělnický mezi sebou schopné hlavy, jež nejen dovedou hájiti práva svého stavu, nýbrž dopomáhají mu i ke vzrůstu a rozkvětu.

*

V jiném článku téže revue předpovídá insp. Dr. Jos. Hess vzhledem k budoucím úkolům německé říše silný vzrůst realného studia a vybízí něm. katoliky, aby za všech okolností podrobili se této nutnosti. „Je známým zjevem, že katolicismus jako takový — můžeme to snad říci — ukazoval oproti realnému vzdělání stále jakousi zdrženlivost. Má k tomu ovšem své velmi hluboko založené a dobré důvody, nad nimiž nemožno jen tak beze všeho pohrdavě pokrčovati rameny. Třebas však se jevily nyní tak jako dříve dobrými a podstatnými, přece nemožno se uzavírati povážlivé konsekvenci, že katolíci v hospodářském oboru tím déle zůstávají v zadních řadách, čím déle se chovají odmítavě k realnému vzdělání. Bylo by proto důtklivě si přáti, aby účast katolíků na příslušných ústavech vzrostla tak, jak to aspoň poněkud odpovídá jejich početnímu poměru v obyvatelstvu“.

*

Zakladatelka ženského studia u nás neunavná Eliška Krásnohorská s chloubou pohlíží na zralý plod svých průkopnických myšlenek. První dívčí střední škola skoro celé střední Evropy, pražská Minerva, slavila v podzimních měsících 1915 čtvrtstoletí svého založení. Propagatorské práce Náprstkovy v letech šedesátých nenašly dosti pochopení a ohlasu. Teprve velikému úsilí Krásnohorské se podařilo v letech 90tých vypracovati s odborníky osnovu dívčího studia v Čechách. Pomocí Ženského výrobního spolku zřízen spolek ku podpoře ženského studia a velikou benevolencí i přispěním pražské městské rady byla 30. září 1890 otevřena přípravka pro pátou třídu gymnasijní; přihlásilo se 53 žaček. Dnes čítá Minerva, městské realné gymnasium dívčí (městská rada pražská převzala Minervu r. 1910 do své správy) 14 tříd se 459 žačkami. Učitelský

sbor čítá 28 sil, z nichž je 19 akademicky vzdělaných žen, odchovanek Minervy. Ženská studující mládež byla v roce 1913/14 takto na středních školách zastoupena: Minerva 459 žaček, studující hospitantky na chlap. gymnasiích 560, na realkách 320, dívčích lyceích 1700, vinohradské dívčí gymnasium.

Letošího roku 1915/16 je na universitě pražské: filosofie 121, medicina 120, technika 1 posluchačka. Dosavadní výsledek universitního studia: lékařek 25, professorek na stř. škol. 94 (41 absolventek Minervy), universitních doktorek filosofie je 19. V jiných povoláních jsou Minervistky: učitelek 15, vychovatelky 3, úřednice 4, spisovatelky 2, umělkyně dramatické 2, hudební 1.

První ženské voje, jež Minerva na kolbiště vědecké starostlivě vypravila, osvědčily po 25 let svou životní sílu a chuť ku povznesení nejen ženy samé, ale celého národa. Na tomto nekrvavém poli jest české středo- ba vysokoškolsky vzdělané ženě přáti vavřínů nejhojnějších.

*

Vysoké školy říšsko-německé jsou ve válce zastoupeny vysokým procentem svých posluchačů. V uplynulém roce bylo na německých universitách asi 65.000 posluchačů (5000 žen a 2500 cizinců). Na 22 universitách studovalo 53.000 (4575 žen), na 11 vysok. škol. technických 10.000 (100 žen), na 6 vys. školách obchodních 1000, na třech školách zvěrolékařských 1000, třech školách zemědělských 600, třech hornických akademiích 400. Čtyři lesnické akademie pro nedostatek posluchačů vůbec otevřeny nebyly. Zapsáno a skutečně přítomno na školách bylo ze 65.000 posluchačů pouze 18.000 (5000 žen a 2500 posluchačů cizích států), tedy vlastně jenom asi 12.000 posluchačů mohlo opravdu studovati, nežli povoláni k vojenské službě. Před válkou zapsáno bylo 66.000 mužů, dle toho je ve službě vojenské asi 54.000 čili 86 ze sta. Za války německo-francouzské bylo ve zbrani celkem 32% universitního studentstva, v nynější válce 78%, 88% techniků, 87% zemědělců, 72% obchod. akademiků, 90% hornických akademiků, posluchači akadem. lesnických jsou všichni ve zbrani.

Ze studentek stojí ve službě válečné 200 v odděleních zdravotních. Z Německa samého jich studuje 4400, ostatní jsou hlavně nyní z naší říše, Švycarska a Ameriky. Dle náboženského vyznání je 60% evangel., 25% katol. a 15% židov. vyznání. Katoličky převládají v Bonnu a Münsteru, nepatrně jsou zastoupeny zvláště v Kralovci a Rostokách. Židovky v počtu značném navštěvují university berlinskou, lipskou, vratislavskou a mnichovskou, v Berlině tvoří dokonce $^{1}/_{5}$ studentek. Filosofii a filologii a dějepis studuje 2258, mathematiku a přírodopis 860, lékařství 1150, zubařství 42, nauku důchodovou a hospodářství 172, právo 78, evangelickou theologii 7 a farmacii 12.

Proti minulému roku jest větší návštěva na universitách pruských, pokles pak na bavorských a bádenských. V letním semestru 1915 bylo na 11 pruských universitách zapsáno 3162 žen (předešlý rok 2505), na třech bavorských 459 (543) a dvou bádenských 406 (582). Návštěva jednotlivých universit: Berlin 1023, Bonn 492, Mnichov 383, Heidel-

berg 252, Göttingen 242, Münster 240, Maribor 279, Lipsko 230, Vratislav 226, Franfurt 161, Freiburg 154, Kralovec 150, Jena 137, Halle 122, Kiel 93, Tubinky 59, Strassburg 56, Würzburg 44, Giessen 32, Erlangen 28 a Rostock 28. Na 11 technikách bylo v letním semestru 1915 zapsáno 106 studentek, z těch studovalo 27 chemii a farmacii, 21 architekturu, 4 elektrotechniku, 2 stavební inženýrství a 27 odbory všeobecné.

*

Dle tabulek statistických, jež vydala zemská školní rada, byl stav školství v Čechách v roce 1914 takový: Školních okresů bylo 123 (69 česk. a 54 něm.), škol měšťanských bylo 624 (382 čes. a 242 něm.), z těch bylo chlapeckých 358, dívčích 266. Škol obecných bylo 5693 (3359 čes. a 2334 něm.), z toho chlapeckých 389, dívčích 359, ostatní jsou smíšené; mimo to bylo 231 škol. expositur. Na 581 školách učilo se polodenně, na ostatních bylo celodenní vyučování. Ubylo škol hospodářských, ze 143 bylo pouze 69, průmyslových kursů z 21 jen 10, škol mateřských ze 426 zůstalo 399 a opatroven ze 171 bylo otevřeno 157, i počet dětí zde poklesl s 42 na 36 tisíc. Soukromých měšťanek s právem veřejnosti bylo 24 (ze $^2/_3$ němec.) a soukr. obec. škol 167 (94 čes. a 73 něm.), bez práva veřejnosti jsou 4 němec. měšťanky a 36 škol obec. (19 čes. a 17 něm.).

Školou povinné mládeže bylo 1,145.742 (575.099 chl. a 570.643 děv.) Z tohoto počtu chodí do měšťanek s právem veřejnosti 112.030 (51.000 děvčat), do soukromých měšťanek 2265, do veřejných škol obec. 1,002.022, do soukromých 18.512; do škol vyšších a odborných 17.549. Asi 3440 dětí pro vady tělesné a duševní nemůže býti vyučováno. Celkem chodí do škol českých 702.305, do škol německých 418.402.

Na měšťankách s právem veřejnosti učilo 3294 sil učitelských (2277 mužů a 1017 žen), na veřejných školách obecných bylo 16.720 (12.143 mužů a 4577 žen). Učitelů náboženství ustanovených školními úřady bylo 644, úřady církev. 3781. Na 1142 školách vyučovali náboženství učitelé světští. Učitelek ženských ručních prací bylo 3328.

Učitelských ústavů bylo 8 čes. a 8 němec. státních, 3 české byly ještě soukromé, z nichž jeden během roku byl postátněn. Na státních bylo 236 sil učitelských a 1562 chovanců (1004 čes. a 558 něm.) Soukromé ústavy měli 49 sil učitelských a 320 chovanců. Dívčí ústavy byly 2 státní, český a německý s 56 učitelskými silami a 397 chov. (202 čes. a 195 něm.) Soukromých ústavů dívčích bylo 13 (8 čes. a 5 něm.) s 245 silami učitel. a 1160 chovankami (786 čes. a 374 něm.) V roce 1914/15 na 45 gymnasiích v Čechách (z toho 21 real. gymn.) bylo 9824 žáků i s privatistkami, z nich bylo do pole povoláno 372, professorů bylo 845 a povoláno bylo 196; při tom 9 ústavů dosud zprávy o svém stavu nepodalo.

*

Dne 4. listopadu m. r. zemřel v Cáchách ve věku 63 let známý pracovník na opravě katechismu, jesuita P. Jakub Linden. Roku 1900 vydal poprvé jako rukopis tištěný přepracovaný střední katechismus Deharbeův, jenž byl radostně uvítán novějším katechetickým hnutím, kdežto starší směr, zejména světící biskup Dr. Knecht, jej ostře odsuzoval. Linden však zvítězil a r. 1908 byl jeho katechismus, několikrát ještě podle opravných návrhů přepracovaný, zaveden ve všech bavorských diecesích, vyjímaje augsburskou. Že neuspokojuje všech, jest ovšem přirozeno; i nejnovější mnichovský směr mnoho mu vytýkal, ale všeobecně se uznává, že oproti dřívějším katechismům a zvláště oproti katol. rakouskému znamená obrovský pokrok. Každá další práce v tomto oboru bude musiti počítati s Lindenem, jenž také svými theoretickými studiemi přispěl nemálo k rozvoji katechetické methody.

*

„Blätter für Anstalts-Pädagogik“ dotkly se v 7. čísle 1915 otázky, která stojí za uvážení. Týká se pobožností v ústavech výchovných. Je třeba veliké opatrnosti k tomu, aby nebylo zaváděno příliš mnoho vnějších pobožností, protože s vývojem náboženského života vyvinulo se na stromě církve hojně květů, různých pobožností devítidenních a j. květů ctihodných. Ale i člověk odrostlý cítí, že nabere-li na sebe příliš povinností takových, že to k prohloubení náboženského života mnohdy nepřispívá. Nutno zde provésti jisté zjednodušení, aby ústřední náboženské myšlenky tím více mohly působiti. Ať stojí jasně v popředí náboženského života Kristus a Matka boží; když ti budou své plné světlo rozlévati v mladistvých duších, docílí se účinků pronikavějších, než když je náboženský život jen mosaikovým obrazem, složeným z úcty k četným světcům a světicím. Referent zdůrazňuje, že tím naprosto nemá býti úcta k světcům podceňována a znehodnocována; má býti zde v duševním životě provedeno pouze to, co provedl papež Pius X. s církevním rokem: aby tím více vynikly ústřední, nábožensky nejúčinnější myšlenky církevního roku, nutno bylo poodstaviti pohnutky jiné, jež se během několika století nakupily v církevním roce v takové míře, že se vůdčí pohnutky až ztrácely.

*

Školní samospráva neboli školní stát po vzoru americkém neosvědčuje se prý ani ve Švycařích, tam tedy, kde by se toho člověk nejméně nadál. Ve zprávě o školství v kantoně Thurgau praví se: „varujeme důrazně, obětovati takovým hračkám část tak vzácného času školního“. V průmyslové (realné) škole v Cyrichu byla samospráva zavedena přede dvěma lety. Nezdar vedl k tomu, že příštího roku zjednodušena, ponechán totiž jakýsi svaz, ale bez soudnictví. Odpadlo tím sice mnoho třenic, ale také mnoho — zájmu; činovníci svazu neměli potřebné vážnosti, tak že účastenství ve svazu nemělo smyslu. Pokusů pak zanecháno.

*

Listy vychovatelské, vydávané dosud spolkem katolických učitelů (red. K. Tiray a Dr. Jos. Kratochvil) přecházejí do majetku Matice cyrillo-methodějské a mají býti orgánem vychovatelské akademie. Spolek sám ujal se Katolického učitele, jejž nyní pořádá řed. J. M. Kadlčák. — Pražská Křesťanská škola (red. V. Špaček) zanikla.

Hospodářsko-socialní.

Čtvrtého prosince 1915 připadlo 50. výročí smrti zakladatele spolků katol. tovaryšů Adolfa Kolpinga. Byla to jedna ze vzácných vůdčích povah, jež vynaložila všechnu životní svou sílu na uskutečnění velké myšlenky. Při smrti svého otce truchlilo 400 spolků se 40.000 členů; tehdy dílo Kolpingovo v hlavních rysech bylo už hotovo. Všechnu namáhavou práci svou věnoval reformě řemeslnického stavu a sice reformou řemeslnické mládeže na podkladě náboženském. Poznav z autopsie jako učeň a tovaryš hrozivý úpadek řemesla, mocnou rukou zasáhl do problemu pracujících tříd. Svobodářské hnutí podkopalo základy posvátných tradic, vybudovaných zkušeností celé řady let, zničilo cechy, ale nového pořádku nevytvořilo, otevřevši proletariatu dvéře dokořán. Místo teplého rodinného poměru mistrovských dílen nastoupil chladný, sobecký poměr prácedárce a pracujících sil. Tovaryši byli odkázáni na ulice a hospody. To viděl Kolping. Jako 24letý muž opouští verpánek a dává se zapsati do třetí třídy gymnasijní, za 3 a půl roku na to na mnichovskou theologickou fakultu; železnou svou energií přemůže všechny obtíže studia, aby jen stavu, z něhož vyšel, za každou cenu pomohl.

Nejdříve musí získati pro svou myšlenku tovaryše, „protože v tovaryši je budoucí mistr a král učně“. Jde mu tedy s jemným paedagogickým porozuměním vstříc. „Dva lidské věky chodil řemeslník světem a nikdo mu nepodal láskyplné ruky, každý jím jen opovrhoval. Opovržení budí vzdor. Protože se na něho zapomínalo, stal se takovým, jakým je“. Tak se staly Kolpingovy tovaryšské spolky socialně paedagogickým uměleckým dílem.

S velkou bolestí vidí Kolping nábožensko-mravní chabost řemeslnického stavu. „Většina tovaryšů je dnes ve větších městech a dílnách nakažena hrubou nevěrou“. Co z nich bude? „Zástup k ráně připravený, jenž čeká jen příhodné chvíle, aby jako krvežíznivý tigr napadl společenský pořádek. Svedeni jsou tito lidé dosti, a ztrativše Boha, nemají čeho více ztratit“. Kolping ztracené chce znovu nalézt a zachránit. Ví dobře, že jen nábožensko-mravní upevnění mladého člověka dovede jeho i celou společnost uchrániti před zkázou. „Církev nemůže a nesmí vzdalovati se socialní otázky, nesmí občanský život ponechati zapřisáhlým svým nepřátelům, musí do života bez bázně před bojem se svými protivníky“. A tak ho vedou reformní myšlenky k oltáři, dává se totiž r. 1845 vysvětit na kněze.

S optimismem, jenž i v nejhorších hledá a vidí dobro, začíná svůj plán prováděti v Düsseldorfě, pak v Kolíně. Pod jeho vedením roste v Kolíně počet tovaryšů každý měsíc. Vyžebrav si v pravém slova smyslu prostředky peněžité, zakupuje dům a otvírá první spolkovou místnost. Ve vlastním domě pak už myšlenka jeho mohutněla víc a více. V kursech vyučovacích prohlubují tovaryši své odborné

znalosti, ve schůzích mají zábavu a poučení, přednáškami a službou boží vychovávají svůj náboženský charakter. Členové pak roznášejí zprávu o „novém domově“ po celém Německu. Kolping sám pak jezdí, řeční a získává přívržence. Arcivévodovi Maximilianovi rakouskému Kolping píše: „Za nového proudu průmyslu na východ — záslubu o to má též řemeslník — musí o to býti postaráno, aby řemeslo zustalo křesťanské; je třeba tedy věnovati mu největší pozornost. I tovaryšským spolkum proto připadá zde značná misse. Musí býti vybudovány hospice v Cařihradě, Smyrně, Alexandrii...“ Práce Kolpingova byla jen úlomkem velké socialní práce: „nikterak jsme nepojali ohromnou myšlenku, spolkem katol. tovaryšů řešiti socialní otázku“, sám se přiznává. Jeden stav pouze, jednu třídu mládeže si vybral, aby svým dílem hluboko zasáhl do národního a rodinného života, zlepšuje, vychovávaje, chráně

Svou životní prací razil Kolping, socialní praktik minulého století, vedle biskupa Kettelera, soc. theoretika, cestu nynějšímu katol. spolkovému životu. Všechny spolky tovaryšské sdruženy jsou v mohutný Svaz se sídlem v Kolíně nad Rýnem. Do Svazu patří 1270 spolků s 90.000 členu činných tovaryšů, a 135 000 členů mimořádných (mistrů), spolkových domů a hospiců 408 (v ceně asi 32 milionů K), spořitelny jsou zřízeny v 654 spolcích a vloženo zde téměř 2,350.000 korun, v ústřední pohřební pokladně pojištěno 4500 členů na 1,000.000 K, v nemocenské ústřední pokladně je 4200 členů, tělocvičný odbor má 198 spolků se 4633 členy, svazový orgán „Kolpingblatt“ vychází týdně v 55.000 výtiscích.

Světová válka hluboko zasáhla i do života spolku katolických tovaryšů. Okrouhle 60.000 členů je ve válce. Život spolkový je ovšem mrtvý. Hospice všechny jsou proměněny v lazarety a domy pro rekonvalescenty. Z 80 spolků arcidiecese kolínské sebráno na zasílání „Kolpingblatt“ vojinům-tovaryšům v poli 35 000 marek a 20.000 marek věnováno Červenému kříži. Dosud padlo v poli 5000 členů, 2100 dostalo železný kříž, mezi nimi 7 železný kříž I. tř., tři velkou zlatou a 1 železný půlměsíc. Zkouška ohněm, již tovaryšské spolky za dnešní války prodělávají, zůstaví je jistě počtem sice oslabené, duchem Kolpingovým však vždy proniknuté, svěží a silné.

*

Když na vídeňském kongresse r. 1815 připadlo Polsko Rusku, nastala otázka, jak upraviti hmotné poměry katolického kněžstva. Po 40letých poradách zřízeno bylo konečně r. 1864 za předsednictví knížete Čerkaského „reformní komitee“, jehož vypracované návrhy měly za následek carský úkaz 14. prosince 1865, jímžto všechny nemovitosti katol. duchovních byly prohlášeny za státní majetek. V úkaze se praví: „Ku zajištění stálé výživy světského římsk. katol. duchovenstva, všechen majetek nemovitý i movitý, jež tomuto duchovenstvu nebo duchovním institucím, proboštstvím, kapitulím, seminářům a klášterům patří, podléhá správě a nařízením státním“. Výnos těchto statků měl sloužiti na vydržování duchovenstva. Téhož

roku byla provedena i reforma klášterů; i jejich statky zabaveny a předány správě státní. Zavřeno bylo 110 mužských a 4 ženské kláštery, ponecháno 45 mužských (1072 mnichů) a 17 ženských (333 řeholnic) klášterů, ale přijímání nových členů bylo zakázáno, takže kláštery čekalo vymření: dnes je pouze 10 mužských a 1 ženský klášter. Od roku 1905 však ve zvláštních případech byl vstup do klášterů zase dovolen.

Majetek světského duchovenstva odhadla vláda nízko na 8,442.915 rublů, klášterní pak majetek na 3,329.851 rublů, nepočítaje v to výnos lesů.

Fary byly rozděleny ve tři třídy. Do první třídy náleželo 47, do druhé 120, do třetí 1481 far, k tomu ještě patřilo 817 vikariatů. Katolíků bylo tehdy v ruském Polsku asi 3,607.000 duší, tedy jeden kněz připadl na 1700 obyvatel katol., od té doby stoupl počet katolíků na 7·5 milionů, jelikož pak se počet kněží málo jen zvětšil, připadlo r. 1905 na jednoho kněze 2855 duší; mimo to dle zákona měly se ještě hraditi příjmy 1 arcibiskupa a 6 biskupů, jakož i příslušných kapitul.

Příjmy byly takové: arcibiskup 6000 rublů, biskup 5000 rublů, preláti u metropolitních kostelů 600 rublů, u ostatních kapitul 450 rublů, kanovníci u kostelů metropolitních 450 rublů, u ostatních 300 rublů, farář první třídy 600, druhé třídy 450, třetí třídy 300 rublů, vikář 150 rublů. Štolové poplatky byly stanoveny zákonem z roku 1817 a měly platnost až do dnes; vláda sice slibovala reformu, ale dosud k ní nedošlo. Úhrnná suma vládou povolených příjmů činila 860.299 rublů. Pro řeholníky a jeptišky povolila vláda r. 1866 roční summu 158.740 rublů. Stálým však ubýváním členů smrtí činil obnos v r. 1906 jen 41.435 rublů.

Veškerá plocha zrušených statků církevních obnášela 173.146 jiter. Z toho pozemky méně než 90 jitrové byly rozděleny za malý poplatek nemajetným sedlákům, z ploch velkých učiněna majoratní panství, jež se prodaly (vlastně daly) vládou důstojníkům a vyšším státním úředníkům s podmínkami, že jich nikdy neprodají katolíkům.

*

V době od 1892 do 1903 bylo kvittováno podle tabulek měnové statistiky II./3. fin. ministerstva různých cenných papírů a to:

	v Rakousku			v Uhrách		
		z toho umístěno v cizině:			z toho umístěno v cizině:	
v roce	v celkové nom. hodnotě	nom.	neboli v % celkové emisse	v celkové nom. hodnotě	nom.	neboli v % celkové emisse
	millionů korum:			millionů korun		
1892	140·46	8 96	6·4	67·03	7·81	11·7
3	946·24	178·42	18 9	1.231·30	287·01	23·2
4	420 81	169 37	40·2	124·33	36·36	29·2
5	386·43	180 87	46·8	277·12	72·89	26·3
6	266·05	144·35	54·3	115·60	20 65	17·8
7	284 80	62·34	21·9	221·91	42·04	19·0

1898	114·82	34·16	29·7	106·84	20·40	19·3
9	178·72	17·99	10·1	69·23	10·23	14·7
1900	215·86	112·69	52·2	185·15	20·98	11·3
1	323·16	47·08	14·6	75·96	19·92	26·2
2	476·58	261·24	54·8	1.168·90	622·25	53·2
3	363·51	84·98	23·4	(výkaz pro 1903 ohledně Uher schází)		

Neobyčejná výše sum emittovaných v Uhrách v letech 1893 a 1902 vysvětluje se provedením konversí v oněch letech, kdy pokaždé přes jednu milliardu starších výše úročitelných papírů bylo vyměněno za novější, níže súročitelné.

Procento, vyjadřující účastenství ciziny na našich emissích cenných papírů, vykazuje neobyčejné kolísání a vyjadřuje tak konečnou výslednici všech těch momentů při každé emissi rozhodujících, jako jsou: větší nebo menší pohotovost volného kapitálu na světovém peněžním trhu, důvěra ciziny v hospodářskou sílu emittujících institucí, spořádané poměry politické nebo naopak jejich rozháranost atd.

*

Kolik a kde v cizině bylo umístěno rakouských, uherských a bosenských cenných papírů koncem r. 1903 o tom obsahují tabulky měnové statistiky II/3. fin. ministerstva tento odhad:

	v Německu	ve Francii	v Anglii	v Hollandsku	v Belgii	v Švýcarech	v jiných zem.	v cizině bez zevrub. udání	celkem
	millionů korun								
Všeobecný (společný rak.-uherský) státní dluh a dluh král. a zemí na říšské radě zastoupených . .	1281	590	16	303	139	38	18	38	2423
Jiné rak. cenné papíry	1581	2073	244	42	35	73	5	332	4385
Rak. cenné papíry celkem	2862	2663	260	345	174	111	23	370	6808
Uherský státní dluh	1288	473	76	169	50	13	—	—	2069
Jiné uherské cenné papíry	443	134	20	133	10	112	5	—	866
Uherské cenné papíry celkem	1731	607	96	302	69	125	5	—	2935
Bosenské cenné papíry	60	—	—	—	—	6	—	—	66
Dohromady	4653	3270	356	647	243	242	28	370	9809

Celkový obnos našeho zadlužení do ciziny činil tedy okrouhle 10 milliard, což by při 4% míře úrokové znamenalo, že k súročení tohoto obnosu nutno každoročně odvésti do ciziny okrouhle plných 400 millionů K úroků.

Nezbytnost platiti do ciziny má za následek, že se u takto platícího nemohou udržeti v oběhu zlaté mince, ježto hned vyplynou do ciziny. S tím souvisí otázka tak zv. placení hotovými, to jest v podstatě plná a neomezená směnitelnost bankovek za drahý kov u pokladen cedulové banky a tedy celá otázka zlaté měny vůbec.

Když pak není možno platiti zlatem do ciziny, tu nutno sáhnouti ke druhému mezinárodnímu platidlu, ke směnce. Nezbytnost zaplatiti cizozemskému věřiteli směnkou znějící na některé platební místo jeho domácího státu, má v platícím státě za následek stále čilou poptávku po cizozemských směnkách neboli devisách a tedy stále vysoký jejich kurs. V tom však leží již podnět k vývozu zboží do ciziny, který se musí díti za všech okolností a tedy mnohdy i přímo na útraty domácí spotřeby, čemuž pak bývá napomáháno i zákonnou úpravou dopravních tarifů (nižší sazba pro zboží jdoucí do ciziny po delší trati, nežli pro zboží mezi dvěma tuzemskými body třeba značně bližšími), ochrannými cly anebo také dokonce vývozními premiemi, to jest určitými obnosy, placenými vývozci z veřejných prostředků za každou jednotku míry neb váhy vyvezeného předmětu, právě jako odměna za vyvezení. To má někdy za následek, že předměty tuzemské provenience jsou doma zdražovány jen proto, aby se v cizině mohly prodávati třeba i pod výrobní cenou, aby takto byly způsobilejšími konkurenčního boje na světovém trhu. Uvedeným se vysvětluje drahota ve státě vyvážejícím. Vykazuje-li statistika dovozu a vývozu pravidelně značnou převahu vývozu nad dovozem, nepotřebuje to býti dokladem nějakého nadbytku dotyčných předmětův u vývozce, nýbrž svědectvím, že prostě vyvážeti nutno, aby vyrovnána byla značně passivní mezinárodní bilance vývozcova.

Politický a vojenský.

Pro všechny případy. Nový rok, totiž příští rok, snad bez prorokování, stojí ve znamení míru. Jaký ten mír bude, jak posune hranice, zdá se konečně bez významu. To nebude to, co dá novou tvářnost světu! Vždyť podle řeči všech súčastněných — o rozšiřování hranic nikdo nestojí! A i když se skutečně „zkorrigují“, když i zaniknou staré státečky a povstanou nové — od likvidace války všichni čekají více. Čekají nových ideí, nových institucí, nových pokolení.

Historikové i politikové přinášejí reminiscence: tak a tak to bývalo po velikých válkách, takové nastávaly převraty v myslích a zařízeních. Po válce přirozeně, jako po době horečného náporu, nastane ochabnutí, utišení — ale ne v nečinnosti. Z venku se pracující uchýlí dovnitř — je slyšet méně třesku a hluku. Ale pracuje se intensivně znovu. Vždyť samo sebou nutká to všude k restauraci. — A žádná restaurace ovšem neděje se už v téže formě, v jaké bylo staré budováno. To už samy sebou pronikají formy a idee nové. Nejbližší nám minulé století nemělo oddechu od 1789 do 1815. Polovice století opět označena nepokoji a válkami: revoluce 1848, krymská válka — a závěrek její „znovuzrození“ Italie a něm.-franc. válka. Války z konce a počátku století: bursko-anglická, rusko-japonská, balkanská, to vše byly pouze rozběhy, další či bližší výbuchy téhož ohniska, které vedlo k nynější válce, jež jest opravdu „imposantním“ jejich — dá Bůh — zakončením. Nazývají to různě podle stanoviska — výslednice vývojová byla přirozeně mnohotvárná; nemožno jí jedním slovem a jedním zjevem charakterisovati. Po Napoleonovi zrodil se idealismus, národy a státy oživaly, znovu se seskupovaly, ale též reakce, absolutismus, kapitalismus, industrialisace. Historie nesnese opětování: analogie, podoby ano, ale ne opakování téhož. Po půlstoletí šel také vývoj dále: přišel parlamentarismus, demokratismus, socialismus, kulturní proudy realismu ve všech úborech. Vývoj státu od právní ideologie došel ke kulturně-socialní praxi: vývoj práce od manchestrovství až ke skupinné (trust) výrobě, sorganisované odborově shora i zdola, vedoucích i pracujících; od osoby, která počátkem století značila vše, přešla industrialisace ke skupinám (společnostem a družstvům), v nichž osoba neznamená nic nebo málo. Napoleonské války daly vznik Rotschildům — dnes ani v bankovnictví osoba a jméno jednotlivcovo nic neznamená. I Rotschild stal se jen heslem celé skupiny bankovně průmyslové. V ideologii dnešní války nazývají ji dokonce mnozí posledním pokusem nevázané svobody (manchestrovské) porazit organisaci. Ale zdá se, že toto hledisko jest nepřípadné. Vždyť boj vedou právě dva nejlépe sorganisované (industrialně i socialně) státy: Anglie a Německo. A v této organisaci patří Anglii prvenství myšlenky a počinu, Německu zevrubnost a důkladnost praxe. V obou státech však organisace právě dodělává se velikých výsledků.

V Napoleonských válkách kult lidu — z revoluce — ustoupil kultu vůdčí osoby a přišel absolutismus, třebas omezenější než absolutismus 18 století. Demokratismus musel býti znovu vzkříšen v polovici století a v letech 70tých, kdy od Paříže až po Sofii zavedeno všeobecné rovné volební právo (u nás a v Italii po etapách! Rusko a Turecko pak s vývojem se opozdily až na prahu nové epochy). Moc panovníkova ustupovala a všude „vlády“ a strany politické nabývají vedení osudů národa. A přece zase na konec epochy jsou to osoby panovníků, které rozhodují a vedou (skvělá vůdčí úloha něm. cís. Viléma), národy samy staví své panovníky do popředí. Od 30tých let se rozvíjející socialismus — jako by se rozplynul v tom všeobecném dnešním požáru. Byly už příznaky jeho přerodu dříve: vstoupil do vlád v Anglii a Francii, stával se polovládním v německých státech i u nás, nabýval formy pouhé politické strany, Co bude s nacionalismem? Dávají mu vinu, že on zavinil dnešní válku světovou; že to byla vzájemná nenávist národů, nahromadivší se až k šílenému vybuchu. Bude triumfovat? Bude posílen? Bude obrozen, zušlechtěn? Myslíme, že o nacionalismu nemožno takto mluviti, není kulturním, vývojovým proudem, ale přirozeným citem národů, který neuhasne ani nepomine. Ale projevy jeho mohou býti v různých dobách různé.

Mysli všech malých národů — zabývají se obavami právě tohoto druhu. Jaký bude nacionalismns velkých národů — či lépe států — po válce? Sobecký, bezohledný, surový, vše ničící? Či prozřetelný, osvícený, kulturní, vyšším zájmům sloužící a pro ně získávající? Není to snad boj za beznárodnost státu? Dosud právě velké státy byly výlučně národní: Anglie anglisovala prakticky všude a všecky ty četné národy v její říši žijící i při té velké autonomii, jakou dávala osadám a národům; ještě více Francie a ještě bezohledněji a násilněji Rusko. Také Německo chtělo býti jednolitým národním státem a ty úlomky národu, jež mělo na pomezí svém, vtělovalo si i národně.

Jednojazyčné státy vyvinují se i v Americe, třebas proces namnoze teprv začínal!

Směr vývoje sotva odbočí od všeho toho dobrého, což už v minulém století získáno. Myslí a mluví se všeobecně, že stát vyjde z války posílen. Že tedy státní potřeby z účtů národních individualit budou se ochotněji ukájeti a opatřovati. Poměr mezi praktickou jednojazyčností státu a mezi národní svérázností má už mnoho osvědčených forem, přibude nová, lepší? A je ta jednojazyčnost státu vůbec posledním slovem? Z těchto starostí a otázek vyplývá formování nové politiky, koncentrování u nás, u Poláků, posledně porady měli i čeští Němci.

Ale na tyto starosti pohlíží se jako na malá provinciální hlediska, která buď vůbec nepřijdou k platnosti, nebo budou vedlejší v tom příštím velkém vývoji věcí.

Velkého slohu musí býti příští formace a transformace hospodářské. K vůli těm se válka vede, praví většina posudků od počátku války, tak zněla většina proroctví před ní. A tyto hospodářské otázky? Sloučení střední Evropy v jeden celek — čili hospodářská cesta pro Německo na východ, přes Turecko na východ, do Asie! Obnovení hospodářského celku staré říše římské, jenže dnes s těžiskem severněji položeným. Zlomení nesnesitelné nadvlády Anglie na všech mořích a na všech pevninách, Anglii patří všecky důležité posice na celé zeměkouli; diktuje ceny a podmínky všemu hospodářskému životu celé zeměkoule. A z nervosnosti a strachu před novými soupeři poslední dobu stávala se čím dále bezohlednější a nepohodlnější.

Ale dojde vůbec na úkoly hospodářské velkého slohu? ptají se druzí. Vždyť co nikdo nečekal a nikdo nepředvídal, navalilo se tolik břemen kapitalových na všecky bojující státy, že jen urovnání těchto nákladů samo o sobě bude ohromnou úlohou hospodářskou na několik desítiletí. Náklad válečný udáván v něm. říš. sněmu přibližně denně na 320 až 330 mil. marek, v srpnu pouze 300 mil., před tím na jaře byl asi 250 mil. Průměrný náklad 200 mil. marek už by za těch 520 dní válečných vzrostl přes 100 miliard, a on jest ještě vyšší. Sama německá vláda vyžádala si úvěru 40 miliard marek, a v Rakousku dosud výpůjčkami státními sebráno 13 miliard, náklad sám jest o několik miliard větší. Mají tedy samy dva státy Rakousko a Německo, už přes 50 miliard nákladu válečného, a jejich náklad je o mnoho menší než států „čtyrdohody“. Tu sama Anglie spotřebovala tolik, co obě dvě říše naše pospolu, Francie pak tolik asi nebo o něco méně než Německo. Rusko čítá nákladu válečného na 15 miliard rublů. Tak byl by úhrnný počet spotřebovaného od vojsk kapitálu jen ve čtyřech velkých státech na 170 mild. korun, s malými státy a Italií jistě na 200 miliard. Tyto závratné číslice budou po válce míti svou sílu a budou účinkovati mocně na výslednici vývojovou — jak? nedovedeme ani pomysliti. Takových dluhů nesplatí Rotschild! Toho už jeden bankéř neovládne, ani společnost bank — tu už vězí v tomto kapitalismu celé národy.

Dluhy všech států po válce se více než zdvojnásobí, v Německu zmnohonásobí. Dosavadní dluhy států byly však přece ne li zcela, tedy aspoň z části dluhy investiční, tedy bylo za náklad ten něco poskytnuto, co přímo (dráha, průplav a pod.) nebo nepřímo (budova, škola, dobroč. zařízení) neslo užitek. Avšak válečný náklad je čistě konsumním, spotřeboval se, byl sněden, zužit, aniž po něm co zůstalo, co by ať přímo ať nepřímo výnos dávalo.

Mluví se často o katastrofalním zadlužení států v této válce. Zůstane-li to při té míře, jak uvedeno, nepotrvá-li válka příliš dlouho — přibývá nyní měsíčně asi 10 miliard marek nových nákladů — tedy by státy beze všeho břemeno toto unesly, aniž by se zakrvácely, zjednají-li si v mírové dohodě jisté a trvalé záruky hospodářského prospívání. Zvláště Německo i po té stránce bude státi nejpevněji. Mělo před válkou poměrně tak malý státní dluh, že i po válce zůstane

daleko výhodněji položeno než ostatní státy. A má to dobré, že až na malý pruh ve vých. Prusku a v jihozáp. Německu, nebylo nikterak válkou zpustošeno. Své potřeby vojenské všecky si dodávalo samo, vyjma něco životních potřeb, jež ostatně vždy v té míře béře z ciziny. Vše má doma výborně zřízeno: dráhy, průplavy, školy, socialní opatření, tak že není třeba na sesílení pokroku nové sumy věnovat, stačí stávající udržovat. Všecky ostatní státy Anglii vyjímaje jsou hůře položeny: zpustošeno a zničeno v nich mnoho (Francie, Belgie, Rusko, Rakousko, Srbsko, a přibude asi brzo i Italie). Zadluženy mnohem silněji, zařízeny mnohem hůře (ani Anglie nevyjímaje) a tak i břemen bude víc i zdrojů výnosových méně. Přistupuje k tomu centralní položení Německa, a husté i soustředěné jeho obyvatelstvo a tím tedy i soustředěná a výnosná práce jeho. Toho dobrodiní nemá vylidňující se Francie, nemá ho řídko obydlené, pro svou rozlohu bezpomocné Rusko, ani stranou ležící naše říše a Italie, nehledě k ostatním méně výhodným podmínkám obou. Anglie ležíc stranou centrem Evropy přirozeně nebyla, ale se jím učinila, shodivši s toho prestolu Francii — nyní zápasí o toto prvenství s Německem. Německo dosáhnuvši dohody hospodářské s námi a s Balkánem a s Tureckem, i kdyby Anglie jinak nepokořilo, má na začátek dosti. Rusko od záp. Evropy německým zájmovým pásmem odtržené, samo bude musit hledat sblížení s tímto.

Naše říše už jen ve spojení s Německem a spolu v to středoevropské pásmo vsunuta bude se moci a směti vyvíjet. Hovoří-li se a projednává nyní mnoho hospodářské spojení s Německem, je to jen příprava nutného kroku v budoucnosti. Před touto otázkou zaniká pro svou nepatrnost a samozřejmost tentokrát i otázka rak. uher. vyrovnání, jež bývala doposud naší nejhlavnější záležitostí hospodářskou! Pro náš průmysl jest otázka těsnějšího spojení s Německem snad jen otázkou nové organisace, pro uherský průmysl však z části i otázkou existence. Proto Uhři se rozpakují. Ale vidí své výhody na jiné straně. K této středoevropské hospodářské jednotě však mohlo dojíti i bez války. Německo k ní pracovalo i mírnou cestou. Také Rakousko posledně při uzavírání obch. smluv (1907) se sblížilo s Rumunskem a Bulharskem, Německo s celým Balkanem a v Turecku hojně zasazovalo svá střediska zájmová. Válkou nabylo sjednocení více životnosti a nutnosti. Po válce budou všecky ty státy, od Skandinavie po Perský záliv, chtějíce nechtějíce, jednou zájmovou skupinou.

*

Jádro orientace českých stran označil filosof bývalého realismu slovy: synthesa duševní. Sazeč olomouckého denníku vyjádřil to s chybou: synthesa dušení; nemá však ten muž ducha věštího?

*

„Osvědčujeme se veřejně, že při plném užívání svobody tisku chceme vždy šetřiti pravidel následujících:

1. Aby svornost, mezi obyvatelstvem českým i německým ve vlasti naší tyto dni šťastně se objevivší, nebyla rušena, nýbrž udržela

se pevně, a to na zásadě úplné rovnosti, tak aby Němcové před Čechy, ani Cechové před Němci neměli přednosti žádné; protož horlení se strany české, aby této rovnosti ve všem teprve skutečně účastni se stali, nebude za rušení té svornosti považováno.

2. Aby spojení koruny české s říší rakouskou svazkem konstituční monarchie nebylo nikde a nikterak ani ve spor ani v pochybnosť uvažováno, nýbrž všemožně hájeno.

3. Aby spisové bezbožní a rouhaví, čelící upřímo proti citům náboženským a proti dobrým mravům, nezprznili nikdy literatury naší národní.

4. Aby soukromný život a jednání kteréhokoliv obyvatele nebyly přetřásány veřejně ve smyslu pohoršlivém a na cti urážlivém, leč by spolu propadaly soudům zemským.

Mimo to našla-li by se kde tiskárna, jež by skutkem a vědomě dopouštěla se čeho proti kterémukoli z pravidel těchto, zavazujeme se o to, aby jí ode strany naší žádného výdělku více se nedostalo, což napodobně platiti má i o knihkupcích, kteříž by vědomě a zúmyslně rozšiřovali spisy závadné pravidlům těm i obecnému tudíž dobrému vůbec.“ (Podpisy.)

Náš pokrok jeví se také v dnešní skutečnosti a zkušenosti proti tomu usnesení českého spisovatelstva ve schůzi 20. března 1848.

*

V řeči o poměru Zalitavska a Předlitavska poučil nás hr. Tisza, že r. 1879 (před podnikem bosenským) vláda uherská úředně upozornila rakouskou, že mocnářství naše není jedinou říší, nýbrž dvěma říšemi. Teď to tedy víme. O každém novém přírostku budou prý rozhodovati obě polovice, tedy obě říše spolu.

*

U nás vydáno nařízení o započítávání válečných let při výměru pense.

Oněm, kterým náleží započítati léta válečná za nynější války, se má při výměru pense připočítati rok, když buď během války aspoň 3 měsíce konali činnou službu, anebo bez ohledu na trvání služby se účastnili bojů nebo byli před nepřítelem zraněni nebo následkem útrap válečných, tedy i epidemie, se stali ke službě neschopnými.

Těm, kteří po čas války konali ve více kalendářních letech činnou službu, má se při výměru pense za každý kalendářní rok započítati jeden rok válečný, když během toho roku buď aspoň tři měsíce, nebo bez ohledu na trvání konali činou službu za podmínek shora uvedených.

*

Pro civilní funkcionáře červeného kříže zavedena uniforma podobná vojenské. Výložky jsou na přední polovici červené (u lékařů černé), na zadní bílé s červeným křížem. Distinkce se nosí na rukávech blusy i pláště a to u delegátů a lékařů zlaté, u výpomocného personálu červené. Poboční zbraň se nenosí, pouze v poli jest dovoleno se vyzbrojiti opakovací bambitkou.

*

Nóty Wilsonovy Německu a zvláště Rakousku stávají se přímo zpupnými. Opíraje se o plutokracii z války bohatnoucí a o velkou většinu obecenstva Anglii slepě oddaného, troufá si nám takřka poroučeti.

Zprávy novin o ruchu protiválečném v Americe jsou velice upřílišené, jako vůbec zprávy o vzpourách a pod. v nepřátelských zemích. Nám přejí v Americe pouze Irové, Němci, Poláci, Slovinci, Charvati, pak Čechové se Slováky, pokud se hlásí k náboženství; Američané sami jen z malé části, neboť jsou Anglií zaslepeni, zvláště polovzdělanci, jichž tam tolik. „Když v Londýně prší, vyhrnují si v New. Yorku kalhoty."

Wilson sám jest umíněný, pedantický kantor z matky Angličanky, jenž podle ústavy americké jest na 4 leta neobmezeným pánem Spojených států, daleko samostatnějším než konstituční panovník u nás, neboť odpovědné vlády tam není, Wilson pak si za ministry a za státního tajemníka vybral osoby hodně bezvýznamné. 4. července 1915 odhalen v Karolině pomník generála Greenesa, který slavně bojoval ve válkách 18. stol. proti Angličanům. Wilson proto ku slavnosti nešel, aby prý neporušil neutrality! Do Mexika voziti zbraně zakázal, ač by straně pořádku byl tak mohl umožniti vítězství, do Evropy je posílá.

Vytýká teď, že Rakousko posílalo zbraně Burům a že r. 1854/5 (za krimské války) Prusko dodávalo zbraně Rusku. O této věci zjištěno velezajímavé pozadí. Konsul anglický tehdy skutečně objevil v Kolíně velké zásilky zbraní plovoucích po Rýně k moři, prý do Ruska. Vláda pruská měla ve sněmovně horké chvíle z interpellací. Zatím však se ukázalo, že zbraně ty v německých továrnách objednány za anglické vládní peníze, aby konsul měl co objeviti a podplacení poslanci mohli ve sněmovně dělati melu ve prospěch Anglie.

*

Konec války?

Papež prý zná nynější podmínky míru, a prohodil proto něco o hluboké propasti mezi oběma stranami. Švycarský předseda výslovně řekl, že navrhnouti mírové jednání jest ještě nemožno.

Přirozeně Francie, nejvíce trpící, nemůže o mír jednati, pokud Anglie nechce, nehledě ku „svatému egoismu" vlády. proti které by se celý vztek národu obrátil, kdyby přestala do něho vtloukati, že Elsasy musí nazpět k Francii.

Italie, která sice ve všech válkách se zahraničním nepřítelem vždycky prohrála, a jen doma mezi vlastními stranami mívala války vítězné, nemá dosud mnoho co ztratiti.

Anglie vidí svůj podíl ve válce více ve financování jejím než v účastenství svého vojska. Síla její jak peněžitá tak vojenská jest sice poněkud otřesena, ale daleko ještě ne zlomena, snad ani ne nalomena. Ale obrat může velmi brzy nastati na východě, v Egyptě a Indii.

Rusko, mohoucí coufati takořka do bezmezna, zvláště dokud má záda kryta, nesnadno, ne-li nemožno porážkou donutiti k míru. I mír Portsmouthský (v rusko-japonské válce) byl vlastně vynucen více domácí revolucí, jež Japonsku již již umdlévajícímu přišla na pomoc. A snad i nyní jen ta zase Rusko k míru přiměje.

Nehledíc tedy k nepředvídatelným změnám nemožno se brzkého míru naditi, aspoň ne takového, jenž by byl trvalým. Každý pokořený velkostát za nynějších poměrů použil by mírové přestávky jen k přípravě na brzkou odvetu. Tu zameziti nám třeba úsilnou vytrvalostí až do konce.

*

Dle novin bylo v minulém roce války u německého vojska 89·5% raněných ošetřeno tak, že se stali opět služby schopnými; 8·8% zůstalo neschopnými a 1·7% zemřelo.

Příznivý poměr ten jest průměrný. V srpnu 1914 bylo schopných jen 84·8%, 3% zemřelo, 12·2% bylo neschopných. Později se poměr zlepšoval, tak že v letních měsících stoupl počet schopných až přes 91%.

Ročník XXXIII. Číslo 2.

HLÍDKA.

Pojem finanční soustavy a její vývoj.

JUDr. Frant. Nosek. (Č. d.)

Pokusme se nyní vytknouti jednotlivá typická stadia v rozvoji finančních soustav.

V germánských státech, vzniknuvších na troskách římské říše, pak postupně v říši francké a německé byly hospodářské poměry a politický útvar v celku stejné. S hospodářského hlediska máme tu agrární stát s extensivním způsobem hospodaření a na poli veřejnoprávním vystupuje nám všude útvar feudální neboli lenní. Tehda ještě nepatrné potřeby nalézaly úhrady v naturálních příjmech ze statků korunních, při čemž se nečinil rozdíl mezi majetkem státním a soukromým jměním, právě jako se nečinil rozdíl mezi potřebami krále jako soukromé osoby a potřebami státu. Plnění vojenské povinnosti se děje osobně na náklad dotyčných účastníků, veřejné práce, zejména stavby sporých ještě cest, musí obyvatelstvo plniti také naturálně. Jediné, co by bylo možno označiti jako daň, jsou dávky spotřební a cla, které koruna vybírala s odůvodněním docela soukromoprávním. Jedná se tu o tak zvané regály neboli vyhražená práva královská, kamž spadá na př. regál horní a s ním související regál mincovní, regály týkající se nápojových dávek a podobné, což všechno potom bývalo přenecháváno osobám jiným za jakousi úplatu, odváděnou královské komoře. Dnes v tom ovšem vidíme docela správně nepřímé daně, tehdy však věc vykládali jako úplatu za přenechání práv, jedině králi náležejících.

A jako se zřízení lenní šířilo v Evropě od západu na východ, tak docela i pozorujeme, že naznačený berní systém vyvíjí se postupně všude tam, kam zřízení lenní zasáhlo.

V druhé fási vývojové vyskytují se již prvky přímých daní, ale charakteristickým znakem je, že jsou to jenom zjevy mimořádné, tedy nikterak snad stálé články finančního systému. V té době zápasu mezi mocí královskou a mocí jednotlivých stavů — vzpomeňme tu jen hlubokého poklesnutí moci královské a neobyčejného vzrůstu moci jednotlivých hrabat a knížat v německé říši v XIII. stol. a pak postupně u nás za posledních Přemyslovcův a zejména v době jagellovské — podařilo se namnoze stavům strhnouti na sebe výnos královských regálův a přenésti také i korunní statky v neomezené vlastnictví soukromé, čímž se ovšem příjmy královské koruny neobyčejně ztenčily. Rozvolnění poměru lenního mělo za následek první počátky žoldnéřských vojsk, jež pak bylo nutno vydržovati z pokladnice státní. Tu právě bývaly zápletky válečné — na západě války křižácké a u nás pak později války turecké — příčinou toho, že panovník obyčejně upadl do dluhů, k jichž úhradě však obvyklé komory nestačily. A tu stavové k žádosti panovníkově brávaly na sebe jistou část dotyčných korunních dluhů v ten způsob, že se zavázaly panovníkovi k uplacení jeho dluhů něčím přispěti. Při tom bývalo však všemožně zdůrazňováno, že se jedná jen o věc docela mimořádnou a že podobné příspěvky jsou se strany stavů docela dobrovolné, jak tomu nasvědčují názvy v té době pro dotyčná plnění s oblibou a důsledně užívané: subsidio charitativa nebo také mírněji extraordinaria, donum gratuitum atd. Sumy panovníkovi povolené rozvrhly potom stavové na poddaný svůj lid více méně libovolně, obyčejně podle měřítka nanejvýše primitivního: na př. stanoveno prostě, že z určité plošné výměry orné půdy poddanských statků má se odvésti jistá dávka (z každého jitra 1 zl. rýnský), při čemž naprosto se nepřihlíželo k individualní povaze dotyčného pozemku a s tím tak úzce souvisejícím rozdílům co do výnosnosti.

Než potřeba takovýchto mimořádných subsidií se stává stále častější, jak se úkoly státu a tedy také jeho potřeby znenáhla množí s postupujícím vývojem. Vedle majetku pozemkového nabývá znenáhla významu i majetek domovní v městech, kde dochází již k úplatnému přenechávání používání obytných místností, takže se domy stávají také zdroji výnosnými. S rozvíjejícím se obchodem a rozkvětem řemesel vznikla znenáhla třída lidí zámožných i bez držby pozemkové. A tu při stoupající potřebě počíná se zdaňovati již jmění vůbec, ne tedy již

jenom majetek pozemkový. Věc provedena na př. v ten způsob, že se daň stanovila ½% z čistého jmění, jehož výše zjištěna pak buď odhadem zvláštních komissí nebo na základě přiznání poplatníkova, které bylo úředně ustanovenou komissí zkoumáno. Při tom však nutno zvláště vytknouti, že se tu nejednalo o zdanění jmění jako takového, čehož nejlepším dokladem je ta okolnost, že jmění, které žádného výnosu neposkytovalo, jako na př. zámecké parky, opuštěné, nepoužívané domy a pod., bývalo z berní povinnosti vyňato, takže se jednalo jedině o zdanění výnosu ze jmění, při čemž však nebyl zjišťován tento poplatný výnos sám, nýbrž používalo se technicky ovšem ještě velmi nedokonalé formy zdanění na základě jmění samotného. — Ježto však se jednalo právě jenom o zdanění výnosu ze jmění, tu je snadno pochopitelno, že příjem, který komu plynul beze jmění, tedy po většině příjem pracovní, nemohl zůstati nepovšimnut. A proto uložena někdy současně se zdaněním jmění také hned na př. 10%ní daň ze všelikého výnosu obchodu a živnosti, ze služebních platův osob s pevným služným ustanovených a z příjmů svobodných povolání, jako lékařů, právních zástupcův a pod. Někdy bývala věc provedena technicky velmi hrubě: všechno obyvatelstvo rozvrženo na větší nebo menší počet tříd, vždy s celkovým příjmem podle hrubého odhadu asi tak stejným. Při tom se však mnohdy nepřihlíželo ani k majetkovým a výdělkovým poměrům dotyčných osob, nýbrž jen prostě ku společenskému jejich postavení, takže na př. starousedlí měšťané zařaděni do jedné společné třídy, všichni řemeslničtí tovaryši zase do jedné, osoby s právem akademickým tvořily také zvláštní skupinu, vše vždy bez ohledu na konkretní, majetkové a výdělkové poměry. Daně způsobu právě naznačeného se nazývaly často daněmi třídními (Klassensteuer) a bývaly s daněmi majetkovými různým způsobem kombinovány. Daně majetkové vyskytovaly se častěji již ve 13. a 14. stol. zejména v Hollandsku a později pak i jinde, u nás počínají se častěji objevovati koncem století 17ho. Hlavní doba jejich rozkvětu, nejčastěji ve spojení s daněmi třídními, spadá u nás do 18. stol. Při tom však to byly stále ještě zásadně jenom dávky mimořádně vybírané vždy k jistému specifickému účelu, jak svědčí namnoze již i jejich pojmenování: na př. daň turecká (Türkensteuer) k úhradě nákladů vleklých válek tureckých, nebo daně dluhové (Schuldensteuer), jež měly sloužiti k umoření státních dluhů kontrahovaných z různých příčin.

V období tomto bývaly přímé daně pokaždé ještě zvláště povolovány stavy, při čemž ovšem bylo nutno někdy překonati různé obtíže.

Proto se státní správa s oblibou obracela k daním nepřímým, k jichž nové úpravě, resp. zvýšení, svolení stavů buď vůbec nebylo třeba, zejména tam, kde běželo o někdejší regály, nebo bylo snažší toho dosíci, ježto odpor stavů v tomto směru, podle zkušenosti, býval jenom slabší. Ostatně byly ovšem daně nepřímé, jak jejich povaze plně odpovídá, trvalým článkem berního systému, kdežto daně přímé nabývají této stálosti teprve pozvolna, jak vzrůstající opět moc panovnická, namnoze až k absolutismu, dovedla vybaviti se z vlivu stavů v otázkách berních, takže se i daně přímé stávají trvalými, když s novodobým rozvojem státu stoupají rapidně také výdaje. Důležitým pro rozvoj daní přímých jest i to, že úřady patrimoniální, kterým dříve náleželo provádění státních zákonů berních a jež v tom směru zcela přirozeně obzvláštní horlivosti neprojevovaly, byly nahraženy byrokratií státní.

V tomto období uskutečnil se také přerod někdejších mimořádných, ale jednotných majetkových a třídních daní ve větší počet různých trvalých přímých daní. Jak již bylo naznačeno, měl daní majetkovou, resp. třídní, býti zdaněn vždy souhrn všech příjmů dotyčného poplatníka, ať již plynuly v jednotlivých svých částkách ze zdrojů jakýchkoli. Než, jak již také stala se zmínka, nedokonalá finanční technika nebyla s to zjistiti celkový příjem, což mělo za následek, že stále víc a více přihlíženo k výnosnému zdroji samotnému a tento pak zdaňován bez ohledu na hospodářskou souvislost s ostatními částkami jmění poplatníkova a bez ohledu na jeho pracovní příjem, ale za to také docela bez ohledu na individuelní jeho poměry, platební jeho způsobilost oslabující, jako jsou: zadluženost, četnější rodina, nemoci a jiné. Ale nebyla to jen nedokonalá finanční technika, jež způsobila toto zatlačení poplatníkovy individuality při daních přímých. V 18. věku uplatňují se totiž pozvolna již liberální názory o občanské svobodě, jež se projevovaly potom ve snaze vyhnouti se pokud možno každému zasahování v individuelní sféru poplatníkovu. Tím ovšem naznačený směr vývoje byl silně podporován, takže daň, která prvotně byla jednotná, nebo která jako jednotná aspoň byla myšlena, rozpadá se v řadu specielních daní, jež samostatně zatěžují jednotlivé zdroje výnosné a v dalším vývoji pak se každá berou samostatnou cestou. — V tom smyslu přistoupila u nás k dani pozemkové staršího již původu roku 1812 daň výdělková, později (1820) daň domovní a r. 1849 zdanění příjmu ze služného a výdělku osobního a aspoň theoreticky také zdanění ze jmění kapitálového. — Všeliké vůbec existující příjmy dají se zařaditi do některé z uvedených kategorií, v níž pak byly zdaňovány

samostatně, a my tu mluvíme o daních objektivních, protože daně ty, přihlížejíce výlučně jen ku předmětu zdanění, ponechávají subjekty daně, poplatníky, docela mimo zřetel. Majitel úplně předluženého statku nebo domu musil platiti úplně stejnou daň jako jiná osoba, jež měla stejný rozsah půdy nebo stejný výnos z domu, byla však dluhův úplně prosta. Daň se tu stávala jaksi již reálním břemenem, váznoucím přímo na dotyčném zdroji výnosovém. Je to tak zvaná soustava daní výnosových, kterou ve většině evropských států v jisté době nalézáme skoro bezvýjimečně. U nás byl to typ panující do konce roku 1897, mnohé státy německé říše ho měly ještě ve 20. století, Rusko ho má posud atd. (O. p.)

Nový způsob vyučovati katechismu.

Napsal JAN OLIVA. (Č. d.)

Uvedené výroky postačí, abychom poznali, jak smrt Páně a symbol její kříž hned od počátku křesťanství byly ve své váze poznávány a ceněny. Toto křesťanské dědictví neporušeně zachovala v celém rozsahu jediná církev katolická. A není nejmenší pochybnosti, že i na dále je neporušeně zachová. A ještě více můžeme říci: církev katolická to bude, která v budoucnosti význam smrti Páně vždy více bude světu objasňovati a vysvětlovati. Důkazem toho jest její úcta k symbolu této smrti, ke kříži. Kdo zná dějiny církve, ví, jak ona vždy více rozšiřovala úctu ke kříži a tím i vždy více vnikala do mystického oboru křesťanského. Na této cestě církev se nezastaví, nýbrž bude na ní jistě pokračovati a tak bude vždy lépe lidstvo uváděti v porozumění nevystihlého tajemství Kristovy lásky v jeho Golgotské oběti vykupitelské. A čím lépe takto věřící budou rozuměti významu smrti Páně, tím lépe budou také rozuměti všemu tomu, co předcházelo před Velkým pátkem v Jerusalémě a co po něm následovalo v dějinách církve. Co tím míním, vysvitne snad lépe z přirovnání. Jdeme-li od pramenů řeky nějaké po jejím toku delší dobu, pak staneme a ohlížíme se zpět k pramenům, máme s tohoto svého stanoviště jasný vhled v tok oné řeky. A právě tak když pohlížíme ze stanoviska významu smrti Páně, jak nyní se nám jeví, zpět po dějinách církve až k oběti Kristově na Kalvarii, máme s tohoto svého nynějšího stanoviska jasný vhled ve vše to, co smrt Páně znamená. A s tohoto stanoviska nynějšího posuzujeme pak jasně i vše to, co se smrtí Páně souvisí (vše to, co ji ve Starém zákoně předcházelo a co s ní v Novém zákoně je v nerozlučném, podstatném spojení.) To jsou na př. svátosti, to je církev a její dogmata. Nebýti smrti Páně na kříži, nebylo by ani oběti ani svátostí, nebyla by ani církev v té podobě, jak ji máme. Proto s tohoto bodu, tímto hlediskem musíme posuzovati vše ve Starém zákoně a v Novém zákoně vše to, co se v evangeliích vypravuje před smrtí Páně a zřízením církve mezi jeho z mrtvých vstáním a nanebevstoupením. Příkladem chci znázorniti, jak si ono pohlížení s udaného hlediska představuji.

Při výkladu evangelia se často zapomíná, že evangelium, totiž jednotlivé jeho předpisy, napomenutí, příkazy a pod., se má vykládati s konečného stanoviska evangelia čili se stanoviska, jaké

nastalo, když všechna hlavní zařízení evangelia Kristova, jako jsou církev, svátosti, byla již od Pána Ježíše ustavena a definitivně zařízena. Na to, jak řečeno, často se zapomíná. Ve 3. nocturnu feriae IV in Dedic. Eccl. v homilii se vypravuje, jak Zacheus dal polovici svého statku chudým a oklamal li koho v čem, navrátil čtvernásob, a tím že napravil všechnu svou vinu. Dle našeho nynějšího stanoviska by mu to nic nepomohlo bez zpovědi, proto se má při výkladu evangelia o Zacheovi na tuto okolnost vždycky ukázati; neukáže li se, pak by se mohlo mysliti, že dobré skutky samy o sobě shlazují i nyní těžké hříchy, což však po smrti Páně na kříži a po ustanovení svátosti pokání neplatí.

Pán Ježíš si počínal jako paedagog postupně, kdežto nám třeba si počínati opačně, se stanoviska, kterého on konečně došel, musíme pohlížeti zpět na jeho dřívější učení. Viz výše analogii se řekou.

Proto přísně vzato správně si počínají při vyučování náboženství v Německu v 1. třídě, kde učí nejprve o Pánu Ježíši a teprve na základě tohoto stanoviska později učí partiím ze Starého zákona. Nejdůsledněji provedeno bylo by správným pořadí následující: z evangelií smrt Páně, potom skutky apoštolské a listy apoštolské, pak evangelií části ostatní, na konec Starý zákon. — Co zde naznačeno, máme fakticky provedeno v nejstručnější míře v apoštolském vyznání víry! To mimovolně cítili skladatelé katechismu, proto dávali všude na prvním místě toto symbolum apostolicum.

Co stojí v evangeliu o ospravedlnění skrze skutky před zřízením církve katolické, má svou platnost pro takové lidi a národy, kteří neznají dosud církve katol. nebo nemohou za to, že v ní nejsou. Kdo ji však zná a může do ní vstoupiti, pro toho je církev se svými svátostmi jedinou prostřednicí!

Zde zároveň vidíme, jak mají se vykládati články dějepravy.

A další důsledek je, že pro praktické vyučování náboženství, pokud jde o milost, ospravedlnění a pod, mnohem lepší jsou příklady z dějin církevních, než-li z dějin biblických; tyto jsou více pro vzdělanější.

2. Ke kříži se musí stále přidávati učení o zmrtvýchvstání Páně a jeho nanebevstoupení. Klasickým svědkem je tu opětně sv. Pavel 1 Kor 15, 17: „... nevstal-li Kristus z mrtvých, marná jest víra vaše, nebo ještě jste v hříších svých“.

„Žádný fakt nevtiskl své stopy tak hluboko do dějin, jako tento (z mrtvých vstání Páně.) Bez něho neměli by-

chom vůbec křesťanství a křesťanské kultury. Dějiny Západu byly by vzaly docela jiný obrat. Bez životních sil křesťanské víry byl by antický svět sám v sobě se rozpadl, a bez kázně církve nebyla by nikdy možnou se stala křesťansko-germánská vzdělanost. Nemůžeme uvěřiti, že by pouhá obrazotvornost byla mohla vytvořiti tak velikou a dobrou věc. Dějiny světové nebyly pak soudem dějinným. Popíráme-li vzkříšení, popíráme tím i spravedlivého a svatého Boha. Nemůžeme již věřiti ve vítězství dobra na tomto světě, šel-li Ježíš touž cestou jako Jidáš. Víra v mravní řád světový, tato podmínka veškeré mravní práce na sobě a na jiných, kácí se úplně, popíráme-li tento jeden fakt...

Bez víry ve vzkříšeného Pána a jeho nebeské oslavení není možná živá víra v Boha. Čím plněji však víra ve Vzkříšeného projímá duši, tím pevnější stává se naděje, že nebeský otec neopustí svého dítka ani v nouzi smrti. Přistupte blíže, vy svatí a spravedliví, vy mučeníci a vítězové ze všech dob, avšak i vy neznámí trpitelé a rekové víry, kteří jste na poli válečném nebo v žaláři nebo v některé chatrči duši svou odporoučeli Pánu! Průvod smrti byl již často namalován, kdo však nám vylíčí průvod života, v jehož čele kráčí Kristus, vítěz nad smrtí? Jen několik postav nechť vstoupí před zraky naše: Štěpán, jemuž v hodině smrti tvář září, jako tvář anděla; Ignác, jenž na hranici vstupuje a v plamenech chválí svého Pána; Chrysostom, jenž v namáháních vyhnanství v bídě odevzdává svou duši se slovy: „Bůh budiž zveleben za vše!“ Jakub Böhme, mocný švec, sklonil své čelo myslitelské s veselou důvěrností: „Nyní odcházím do ráje!“ Schleiermacher slaví krátce před svou smrtí se svými ještě jednou hody lásky Kristovy, aby tak na věky se svými byl spojen... Císař Vilém I. odchází odsud jako křesťanský patriarcha s vyznáním Simeonovým: „Oči mé viděly spasení tvé!“ a jeho mocný kancléř (Bismarck) umírá se slovy modlitby: „Pane můj, věřím, pomoz nevěře mé a přijmi mne do své nebeské říše!“ Tennysonovi, básníku „In memoriam“, vydal jeho lékař toto svědectví: „V celé své praxi neviděl jsem nic vznešenějšího nad smrt Tennysonovu.“ — Věru, cestovatel africký Livingstone má pravdu, když, obklíčen jsa nebezpečenstvími smrti, napsal do svého denníku: „Smrt je slavnou událostí pro toho, kdo jde k Ježíši!“ [1])

„Co Kristus předpovídal, vyplnilo se; umřel na kříži a vstal z mrtvých. Proto kázali jeho učeníci hned po jeho vzkříšení, že obě-

---

[1]) *Dr. Em. Pfennigsdorf* l. c. 291—3.

toval svůj život za naše hříchy a že mocí boží byl vzkříšen a k nebeské slávě povýšen. To je ústřední pravda evangelia; kdo ji odmítá, nezná vůbec evangelia. Právem řekl Albrecht Ritschl, pro křesťana že je to synthetickým soudem a priori, že Kristus vstal z mrtvých.“ [1])

Kristus Pán sám jasně naznačil, jak jeho smrt, vzkříšení a nanebevstoupení co nejúžeji spolu souvisí, naznačil to tím, že známky svého ukřižování, rány své, nechal si i na svém oslaveném těle a vstoupil s nimi na nebesa.

3. Co dosud uvedeno o smrti Páně, o jeho vzkříšení a působení na nebi jest hlavním obsahem symbolu apoštolského „věřím v Boha“ a proto toto symbolum je zároveň první hlavní částkou katolického katechismu.

Místo symbolum říkáme také vyznání nebo snesení (víry).

Hlavní obsah symbolu právě uvedený se doceluje v symbolu druhým neméně důležitým učením o nejsvětější Trojici Boží — ovšem rozsahem již na první pohled vyniká onen hlavní obsah, čímž se naznačuje i zevně větší důležitost prvého učení.

Bůh trojjediný † kříž (v udaném smyslu a rozsahu) — tak možno krátce označiti obsah první hlavní části katolického katechismu. Bůh trojjediný je znakem křesťanství vůbec, kříž (v udaném smyslu a rozsahu) je specifickým znakem katolictví; na to si vzpomínáme současně dělajíce znamení kříže s příslušnými slovy: ve jménu Otce i Syna i Ducha svatého.

„V Canisiově Kurtzen Underricht a v rakouském katechismu výslovné pojmenování apoštolského vyznání víry (jako první hlavní části katechismu) odpovídá lépe věci, než u Dietenbergera, v Canisiově katechismu z r. 1596, u Deharbea, Lindena a vůbec velice často užité pojmenování první hlavní části: „O víře“. Z tohoto pojmenování nemožno jasně seznati připojení k církevní formuli (symbolu), ani obsah a význam této hlavní části. Není při ní účelem, ukazovati dětem, čemu mají věřiti — tu by se musilo mluviti i o svátostech, zvl. o zkušebním kameni víry; nýbrž chceme dětem do srdce vložiti nadmíru důležitá učení o řízení trojjediného Boha, o tom, jak nás vede církev, a o věčné odplatě, protože tyto věci obsahují nejmocnější pohnutky k nábožnému životu.“ [2])

---

[1]) *Dr. Eug. Sachsse*, Einführung in die praktische Theologie. 1914, 39.

[2]) *Vilém Pichler* v Christl. paedag. Blätter. 1915, 203.

2.

Učení o nejsvětější Trojici a učení o kříži v podaném rozsahu je tedy první a základní částí celého katechismu. Co to znamená, objasní nám analogie z počtů. Při všem počítání stále a stále se vracíme k základu všeho počítání: k sečítání, odčítání, násobení a dělení. Nechť početní operace jsou sebe vyšší a složitější, tyto 4 momenty početní stále v nich probleskují, tvoří jejich základ. Právě tak kříž a Trojice je takovým základem katolického náboženství: nechť si sebe více v něm pokračujeme a jej pronikáme, tento základ vždy a všude se nám ukáže.

A v tom máme zároveň pokyn, jakým způsobem k první hlavní části katechismu musíme připojovati ostatní katechismové hlavní části: musíme je připojovati tak, aby kříž a Trojice v každé té části nám probleskovaly jako jejich základ.

O to se nyní pokusíme.

1. Co asi souvisí nejúžeji se smrtí Páně na kříži, tak že to musí býti dle právě řečeného postaveno hned za učením o kříži jakožto druhá hlavní část katechismu? Je to mše svatá a proto mše sv. je druhou hlavní částí katolického katechismu.

„Mši sv. náleží první místo před svátostmi. Kristus sám, dříve než byl nějakou svátost ustanovil, slavil a ustanovil tuto oběť. Mši sv. dáti v čelo prostředků milosti a nikoli teprve jako mimochodem o ní jednati u svátosti Oltářní, je dále zdůvodněno tím, že mše svatá je nejvyšším oslavením Boha a že nás v obětní hostině (ve svatém přijímání) spojuje s obětí na kříži, a že všechny svátosti z oběti Kristovy na kříži, jejímž novým představením oběť mešní je, dostávají své milosti. Jak nutno je našim křesťanům velikou důležitost mše svaté vštípiti! Jak mnoho jich jest, kteří mši svatou kladou na stejný stupeň s nějakou modlitební pobožností, a nevědí, že býti při mši sv. není jen pouhou pobožností, nýbrž je spoluobětováním, přinášením božské oběti k nejvyššímu oslavení božímu, a že každý křesťan, jenž spoluobětuje, plní první a nejvyšší náboženskou povinnost, oslavení Boha, a tak náleží ku „královskému kněžstvu Kristovu“ (1 Petr 2, 9), čest to milostí nanejvýš bohatá. To vše je dosti příčin, mši sv. i ve školním vyučování dávati přednost před svátostmi a probírati ji na prvním místě.“ [1])

---

[1]) Farář *Josef Schöniger* v Sedleci u Karlových Varů v Christl. paedag. Blätter 1915, 213.

Tyto vývody faráře Schönigera se velice podobají vývodům prof. Brynycha ve Vychovateli 1885, 234 výše již uvedeném.

Že názor zde pronášený o veliké důležitosti mše svaté je úplně církevní, vidíme ze samého missálu. Hned po pozdvihování říká kněz při každé mši svaté: „Unde et memores, Domine, nos servi tui, sed et plebs tua sancta, ejusdem Christi Filii tui Domini nostri tam beatae passionis, nec non et ab inferis resurrectionis, sed et in coelos gloriosae ascensionis: offerimus praeclarae majestati tuae de tuis donis ac datis hostiam puram, hostiam sanctam, hostiam immaculatam, Panem sanctum vitae aeternae, et Calicem salutis perpetuae."

A v témže missálu secreta na neděli 9. po svatém Duchu zní: „Concede nobis, quaesumus Domine, haec digne frequentare mysteria: quia quoties huius hostiae commemoratio celebratur, opus nostrae redemptionis exercetur."

Jak úzce souvisí mše sv. s křížem, vidíme i v jednání protestantů: zavrhují kříž a důsledně dle toho zavrhují i mši svatou.

Bohužel, někde místo aby lidi ke mši sv. přiváděli, od ní je odvádějí. Tak někde k vůli škole aneb i jen pohodlí pohřby překládají se z dopoledne na odpoledne. Druhý den po pohřbu na mši svatou přijdou jen nejbližší příbuzní. Na vesnicích věru není potřeba takto jednati proti přání církve a tím zlehčovati mši svatou. (P. d.)

Názory Z. Krasińského o umění a poesii.

Napsal EMANUEL MASÁK. (O.)

Další vývoj zmírnil nejeden příliš ostrý úsudek mladého básníka, ale nicméně jádro jeho uměleckého názoru zůstalo nezměněno: je to, jak patrno, čistý individualismus a idealismus, shodující se s celým citovým základem romantismu. Ovšem cizího romantismu, neboť polští romantikové stáli vesměs ve službách toho „kousku prostoru“, který se nazýval Polskou. Krasiński ještě po několika letech psal: „Přizpůsobuje-li kdo umělecké dílo jednomu toliko stavu, jedné toliko zemi, píše paškvil, politicko-satirickou analysi, a ne báseň“ (Listy do Gaszyńskiego, 1847) Za čas dotkly se však mocně i jeho srdce osudy vlastního národu: pozoruje, jak upadá v něm víra v budoucnost, jak horlivě propagují se zásady materialistické a revoluční, sám použil poesie jako zbraně v boji o vítězství křesťanského idealismu.

Na prvním místě ovšem šlo mu o idealismus v umění, jak jej hlásal již ode dávna. Za svého dlouholetého pobytu v Italii seznámil se podrobně, zvláště v Pompejích, s uměním antickým a srovnával je s vrcholnými díly umění křesťanského: převahu a vítězství tohoto viděl právě v jeho idealismu. „Starověcí šli od nekonečnosti v konečnost, co z první mohli uchvátit, opisovali druhou. My vycházíme z konečnosti a spějeme v nekonečnost... Oni byli syny země a zemi prokopávali; my jako elektřina rozšiřujeme se v prostor a toužíme vzhůru, neboť jsme syny nebes...“ Srovnává pak stavby pompejské s kolínskou kathedrálou: v Pompejích viděti všude dokonale vyměřené tvary, sloupy podivuhodně krásné — ale všechno je těsné, omezené, skončené. V Kolíně zase všechno ukazuje k nebi. „Krása formy není tu rytmická jako v Pompejích, ale pod formou žije organický, velký duch. V Pompejích není ducha, toliko tělo, tělo sice samo v sobě překrásné, ale vždy omezené a ne živé... Znali toliko jednu část člověka, tělo — my zpíváme o stvoření složeném z duše a těla, mezi nimiž bývá boj, spor a bolest i ruch. Odtud u nás jest více skutečnosti, pravdy a proto i poesie nežli u nich. Většina lidí bude ti ovšem tvrditi, že starověcí byli reálnější, neboť reálností obyčejně lidé rozumějí hmotu. Ale u mne skutečností je to, co jest v myšlenkách Boha a dílech přírody; a proto, poněvadž stojíme výše snahou i věděním, jsme reálnějšími. Čím jest

kdo blíže Bohu, tím jest pravdivějším, skutečnějším.“ (Listy do Gaszyńskiego, 1835.)

Poměr člověka k Bohu a otázka věčnosti jest největším problemem lidstva a zároveň nejvznešenějším předmětem umělecké tvorby: každé pravé umění musí o něm mluviti, jinak bylo by zbytečným a prázdným. Tato myšlenka opakuje se neustále v různých obměnách v dopisech básníkových z oněch let „Je toliko jedno poetické thema ve vesmíru — a to jest člověk jednající svou nesmrtelnou individualností pro Boha nebo proti Bohu. Poesie zakládá se na předtuše osobní nesmrtelnosti. Všechno, co se dálo se mnou, než jsem přišel do slzavého údolí hledat bídy; všechno, co mne čeká, až skončím sbírati paběrky bídy na tom světě — toť moje poesie.“ (Listy do Reevéa, 1836.) „Symbolisovati pravdu nejvyšší — jest úkolem básníka; objevovati ji — filosofa; býti jí — Boha. Není jiné poesie, mimo tu, která se uzavírá ve třech slovech: Bůh stvořil člověka.“ (Listy do Reevéa, 1837.)

Poesie stává se tak Krasińskému zároveň s filosofií důležitou pomocnicí náboženství: jeť na jedné straně odvěčným výrazem bolesti lidského ducha nad bídou pozemského života a zároveň prorockou předtuchou života věčného, na druhé straně ukazuje člověku jasně svůj pravzor, nejvyšší Pravdu a Krásu — Boha. „Poesie — píše Słowackému — dle mého zdání jest věčné předvídání nejvyšších forem, jaké na zemi či v nebi nabudou kdysi reálného života. Kdyby nebyla tím, byla by fikcí; že však tím jest, jest pravdou. V ráji nebylo poesie, v nebi nebude poesie psané; poesie zpívaná či psaná jest odvěčným výkřikem nedostatku, výkřikem bolesti nad přítomností a zároveň hymnem radosti nad budoucností. Je to božstvo lidského ducha, jež se bouří uvnitř něho, než se dostane na venek, než se stane krví jeho a tělem. Proto všechny vlny poesie od počátku světa valí se nezadržitelným potokem vzdechův a písní k nejkrajnější své formě, k činnosti, k reálnosti andělské . . .“ „Ano, plno smutku jest na té zemi: ale povoláním básníka jest roztrhnouti onu černou záclonu a za ní sochu Boha — buď ukázati, jestliže už stojí, nebo vykovati citem a vůlí, jestliže jí dosud není.“ (Listy do Słowackiego, 1840.)

Tak skoro náboženskou úctou obklopoval Krasiński poesii, poněvadž sám na sobě se přesvědčil, jak tento vznešený názor o jejím úkolu přispěl mu, že snadněji nalezl východisko z labyrintu těžkých filosofických systemů a zvláště že se vysvobodil ze zajetí pantheismu. Pantheisté — tak uvažoval tehdy — chtějí, aby hmota a duch jedno byly, by mimo přírodu nic již nebylo. Je-li duch a hmota jedno, pak

i nadšení, umělecká tvorba jest jednotou se zevnějším světem. Co více: nadšení, tvorba — toť jen nevolnický vliv zevnějšího světa. ..Rci mi, kde je krása, kde poesie?... Neboť není poesie bez nesmrtelnosti duše...“ (Listy do Gasz., 1836.) „Celá poesie pantheistická nemůže překročiti úrovně indických model obromných a nestvůrných, strašlivých a tísnivých. Je cosi brutálního v takové poesii. Ztrácejíc lidské hledisko, poesie přestává býti pravdivou a harmonickou.“ (Listy do Reevéa, 1837.)

Pravdivou a harmonickou může býti pouze křesťanská poesie idealismu, jež ve všech faktech pozemského života shledává neviditelnou ruku Prozřetelnosti, „prst Boží“, jež pozdvihuje skutečnost k jejím idealním prazřídlům, k „reálnosti andělské“, a tak přibližuje království boží na zemi. Neposkvrňuje se kalem a špínou současnosti, ale zachovává z každé doby — podobně jako soudy boží — jen to, co jest v ní skutečně vznešeným, dobrým, pravdivým a života hodným, co „svou přirozeností náleží skutečně do okruhů věčného života. V tom jest poesie věcí svatou a jaksi nebesky, božsky vážnou“. (Listy do Koźmiana, 1846.)

Tento svůj názor o křesťanské poesii vyjádřil Krasiński nejjasněji ve svých bystrých, ač ovšem někdy jednostranných úsudcích o Shakespearovi. Shakespeare je dokonalým realistickým básníkem: má zásobu zkušeností životních, má cit pro lidskou bídu, umí výborně pozorovati a analysovati jednotlivé zjevy, takže nikdo ho v tom nepředstihne. Chybou jeho však je, že zůstal jen na povrchu života a nedošel k hluboké příčině všech věcí. „Schýlil hlavu a očima dosahuje toliko k zemi. Není v něm naděje, není spojení země s nebem... Shakespeare má cosi podobného oněm starým diplomatům, kteří ti vykládají, že největší světové revoluce a války povstaly z jakési drobné intriky. Intrika byla, nezapírám, ale bylo ještě něco více — prst boží!“ (Listy do Gaszyńskiego, 1837.)

„Zevnější mechanism života zemského hýbe se v něm (v Shakespearovi), ale kde jest hluboký, věčný jeho organism?... Velký to mistr dissonancí — dissonance jsou polovinou života; leč kde jest přechod v harmonii, v neskončenou pravdu a krásu?... Zkoumá povahy lidí, jako fysik nebo chemik těla: ví, že lidé se mučí, že srdce pukají, krev a slzy a pot teče; ale neví, proč, oč, nač, nedomýšlí se, že by celé to utrpení mělo býti k něčemu vyššímu. A plakati, mučiti se, krváceti pro nic za nic jest ve věci samé smutným bláznovstvím; teprve tam jest opravdová a vznešená tragičnost, kde utrpení má účel,

kde život lidských pokolení jest pojat jako muka vznášející se stále výše k Bohu, muka rozvíjející všechny síly přirozenosti lidské k tomu, aby kdysi přestala a přešla v jasný blankyt, ve spojení země-rakve s nebem kopulí svatyně! Smrt a bolest jest momentem tragickým, ale jen potud, pokud má v sobě již zárodek zmrtvýchvstání, neboť život toliko jest poesií, kdežto smrt úplná, absolutní jest ničím, jest hloupostí . . .“

Na Shakespearovi viděti vliv materialismu anglického, „toho národa, který se nikdy už nepovznesl a nepovznese nad krajní myšlenku tělesného prospěchu. Byron stál již duchem mnohem výše — proto také jej Anglie vyhnala. Leč my dnes stojíme již daleko od Byrona a od Shakespeara ještě dále: dlouho leželi jsme v hrobě, leč z hrobu vracíme se již k Bohu. Taková jest víra moje, taková logika moje.“ (Listy do Słowackiego, 1840.)

Maje vždy na paměti naznačený tu vznešený úkol poesie, odsuzoval Krasiński i všechny ony současné básníky, kteří tvořili pouze pro tento svět a u kterých viděl buď nedostatek vniterné pravdy nebo nedostatek idealismu a víry. Tak odsoudil na př. H e i n e h o, o němž se tehdy mnoho mluvilo. Přítel Gaszyński oznámil Krasińskému, že poznal osobně tohoto německého básníka a slyšel z jeho úst jakousi vtipnou větu. Krasiński znepokojen o svého přítele pronáší hned svůj úsudek: „Jindřich Heine jest výrazem stařecké filosofie, upadající v dětinství, vracející se k materialismu a lehkomyslnosti, tak jako Victor Hugo jest arciknězem stařecké poesie. Heine a celá jeho škola, chtějíce nutně vytvořiti něco nového, nepozorovali, že se vraceji k velmi starým zásadám, že staví obráceně na nohy předrevoluční materialism Helvetiův a dvorních pánů, převléknuvše jej toliko v měšťácké šaty . . .“

V dalším pak charakterisuje přiléhavě protivného sobě skeptika: „Ten člověk zpříjemní svou přítomností mnoho snídaní a obědů, zalíbí se mnohým lidem, vytkne mnoho vad, vtipných postřehů tisíc za hodinu vysype z rukávu — ale památka jeho dlouho nepotrvá, jeho myšlenky půjdou s jeho tělem v prach a nicotu. Je z řádu užívajících, v í r y ž á d n é n e m á . . .“ (Listy do Gaszyńskiego, 1836.)

„Víry žádné nemá! . . .“ Toho žádal Krasiński přísně od každého básníka, jenž přece dle jeho názoru měl býti jaksi prostředníkem mezi nebem a zemí, aby sám byl naplněn vírou ve vniternou pravdu svého idealu a důsledně aby s ní souhlasil také celý jeho život. Nadšení básníkovo nesmí býti pouze dílem obrazivosti, nýbrž výrazem celého přesvědčení. Těžko se ho dobývá, a proto přirozeně umělecká tvorba musí nésti stopy tvrdého zápasu ducha na cestě k dosažení pravdy:

umělec musí býti přímo knězem své idee, pro ni se obětovati, pro ni trpěti. „U mne básník, který je toliko umělcem, nemá nic lidského, jest bytostí zavěšenou mezi nebem a zemí, pochybnou jako mlha, všech tvarů služebnice dokonalá a žádného paní... jest abstrakcí, ale ne organismem obsahujícím v sobě plný odraz Boha. Jeho velikost jest podobna oněm slepým přírodním silám, jež zbaveny svědomí a citu mohou světlem zahrnouti celý obzor na potěchu lidem, anebo též jím otřásti a proudy elektřiny vtlačiti v zemi tisíce žijících lidí. Leč pověz sám, zdali taková síla není nižší než každý z těch zabitých lidí?“ (Listy do Gaszyńskiego, 1837.)

Jest proto nejpřednějším úkolem básníka, jenž jest si vědom své zodpovědnosti před Bohem a lidmi, aby učinil nejprve svou duši krásnou. Tím vytvoří umělecké dílo, jež má již samo v sobě mnohem vyšší cenu než pomíjející jeho díla psaná a jež těmto dodává teprve pravé krásy. „Větší jest poesie, vyplním-li jednu povinnost, než napíši-li deset básní. Ctnostným býti znamená — celou duši svou proměniti v báseň.“ „Sebe stvořiti krásně, býti sobě samému arcidílem — zdaž to není nejvyšším stanoviskem umění?“ (Listy do A. Potockiego, 1838.)

Na tomto „nejvyšším stanovisku umění“ Krasiński již zůstal. Přispělo mu zajisté, že vytvořil díla tak vznešená, jako jest „Předsvit“ (1843) a „Žalmy“. A také vlastní jeho duše, prošlá ohněm nesčetných utrpení, vyrostla skutečně v „morální krásu“, jež svou čistotou a ušlechtilostí působí dodnes i na vzdáleného pozorovatele. A cítíme, že z nejhlubšího jejího přesvědčení vyplynula slova, jimiž básník napomínal přítele, rovného sobě básníka, Julia Słowackého: „Chovej duši svou jako harfu eolskou, povýšenou nade všecky dlaně lidské, přístupnou vanutím nebes: ať hrají na ní myšlenky Boha, paprsky hvězd a křídla přeletujících andělů, ne však myšlenky lidí, pařížské redakce domněnky a rozpravy... Nedůvěřuj nikdy chvilkovým potleskům lidským. Všechno, co má žíti a trvati, musí podstoupiti nejprve boj... Co ihned dochází aprobace davu, nebude žíti dlouho, věř mi, Julie! Jsi určen žíti, nevzdáš-li se sám věčnosti pro pomíjející klamy!“ (Listy do Słowackiego, 1840, 1841.)

Z dějin města Loštic.

VÁCLAV KUBÍČEK. (Č. d.)

Pruský oddíl 100 mužů vyslaný k vymáhání válečných dávek byl nucen se vrátiti s nepořízenou. Od té doby si Prusové na panství zábřežské netroufali.[1]) Řadovému vojsku dobrovolníci ovšem čeliti nemohli, za to však byli neúnavně činni v drobném boji, přepadávajíce menší čety a hlídky. Tak padl jim dne 21. března nedaleko Mohelnice do rukou saský kapitán Braun, jenž jakožto kurýr z Drážďan jel k armádě.[2])

V Unčově samém, odkudž k lidovému povstání vyšel tak účinný podnět, bylo ticho. Prusové zabavili tam pokladnu masného krejcaru, jehož nedoplatky v obnose 3114 zl. 41 kr. začali v prvních dnech března vymáhat od okolních panství a měst.[3]) Kromě jiných platův a dávek muselo město zasílati do Olomouce dubové pražce. Uložené kontribuce pruské těžko se sháněly. Když dne 21. března vzkázal šternberský velitel, že míní poslat 40 ulánův a 100 mužů pěších na exekuci, usnesla se rada v mimořádném sezení vzhledem k tomu, že město není schopno obrany a vyhlídky na pomoc žádné, vyzvat obec k placení.[4])

Obec byla by raději vyčkala vojenskou exekuci a zbraně se chopila, nechala však úmyslu, když magistrát vysvětlil měšťanstvu, že by potřebné opevnění města a zaopatření potravin k obléhání stálo též mnoho peněz, obrana pak sama, dokud není naděje na pomoc, že by se minula s cílem. Nicméně ujednáno, že se město má dle možnosti přichystati k obraně. Bojovné náladě dostalo se posily, když dne 23. března na Veliký pátek se roznesla zpráva, že velitel brněnské posádky maršál baron Seher-Toss nařídil úředníkům panství liechtenštejnského, aby

[1]) Archiv für oesterr. Geschichte. Sv. 40 p. 421.

[2]) Oesterr. Erbfolgekrieg 1740/48. *Marm.* Ritter von *Hoen* und *Andr. Kienast.* Vídeň 1898. Sv. III. p. 406 — Na tento případ vztahuje se zápis v úmrtní matrice vyšehorské »1742 Augezd 22. Martii. Quidam leutnantius de exercitu saxonico tunc hostili in Moravia trajectus per insidias (licitas) in campo Augezdensi bei denen Wachtelsträuchern; quia tamen catholicus, sepultus est sabato sancto ad OO. SS. 24. Martii.«

[3]) Moravia 1840 p. 12.

[4]) Tyto a následující zprávy o válečných dějích v Unčově z »Protocolla sessionum magistr. 1742« v měst. registr. unčov. Dosud jich nebylo nikde použito.

neodbírali poddaným zbraní, nýbrž je ozbrojovali a sami vedli proti nepříteli. V Unčově mimo zbrojnici městskou chovala se také zásoba královské zbraně a střeliva. Na žádost obce usnesla se rada, opatřiti měšťany zbraní a střelivem po desíti nábojích, zdvojnásobiti stráže v městě a na předměstí a vydati rozkaz, aby se ihned všichni sešli u městského hejtmana, jakmile zavíří bubny. Tím vyhověno bojovnému zápalu obce. Rada sama si od něho neslibovala nic a hleděla pomoci městu jinými prostředky.

V neděli velikonoční odpoledne přijelo do města devět ulánův od pruského velitele sovinecké posádky Illmesa s písemním nařízením, aby všichni městští poddaní se všemi vozy, každý se 16 pytly, se neprodleně vypravili do Dlouhé Loučky, odvézt odtamtud spíži do Šternberka. Zatím měli uláni zůstati v městě na exekuci. Na snažnou prosbu města bylo sice k přípřeži určeno toliko 20 vozův a uláni hned v pondělí odpoledne odvoláni, spolu však pohrozil sovinecký velitel, že zítra nebo pozítřku pošle nových 60 mužů, nebudou-li do té doby dávky a platy už dřív uložené odvedeny.[1]) Měly totiž dle rozkazu ze dne 28. března unčovské statky do 24 hodin dodati 222 centů mouky, 1230 měřic ovsa nebo ječmene, po 638 centech slámy a sena, do čtyř dnů pak 11 mužů brancův a 4481 zl., město samo pak mělo nachystat 5401 zl. Spíže měla se nejen z městských statků, nýbrž i z okolních panství svážeti do Unčova.

Magistrátní členové vyslaní do Olomouce k vůli snížení tohoto předpisu vrátili se 30. března celkem s nepořízenou. Krajský hejtman Blümegen jim nevěděl porady,[2]) pruské velitelství pak vyřídilo písemní prosbu města v ten způsob, že z uložených platův a spíže nelze nic upustit, brance však že možno vybavit každého 50 zlatými.

Téhož dne 4. dubna došlo nařízení od majora Ferholze ze Šternberka, složiti do 48 hodin 600 zl., sic že bude město zpleněno. Prosby o úlevu zůstaly bez výsledku. I nezbývalo, leč uložené obnosy 5401 a 600 zl. rozvrhnouti mezi měšťany a vyzvati je k zaplacení. Spolu napomenul magistrát obec k modlitbě a denní návštěvě mše sv., přísně pak zakázal vybíhati do dědin pod ostrou pokutou 10 tolarů.[3])

---

[1]) Uložené dávky byly podobné, jak nařízeny 25. března panství úsovskému. Moravia 1840 p. 20. (Cfr. *Šujan,* Brno ve Vlastivědě mor. p. 260.)

[2]) Mínil: »wann man Geld hätte, möchte man solches abführen, wann aber keines vorhanden, da wäre nicht zu helfen«.

[3]) Usnesení z 9. dubna 1742.

Armáda pruská v těch dnech už konala přípravy opustit Moravu. Země, již Prusové dosud osadu za osadou vyžírali a loupili, byla tou měrou zpuštěna, že nemohla vojska déle živit. Veliké nesnáze působilo pruskému vojsku lidové povstání moravské. Dobrovolníci, jichž počátkem dubna bylo na čtyři tisíce mužů, unavovali Prusy neustále drobným bojem, ničili cesty a mosty nepříteli příznivé, rušili spojení jednotlivých oddílů, menší čety pruské padaly jim bez milosti do rukou.

Podobným způsobem byli činni královští husaři, kteří rovněž počátkem dubna z hlavního ležení u Landskrona a kde jinde mohli překvapovali nepřítele na severní Moravě. [1]) S jejich asi pomocí upadla do zajetí pruská posádka bytující v Mohelnici. [2]) Takového druhu byly hmotné příčiny, jež pruské voje hnaly ze země.

Král Bedřich, jenž dne 5. dubna vytrhl z hlavního ležení u Židlochovic, byl pochodem přes Vyškov a Prostějov 9. dubna už v Litovli. Tam se k němu připojily pluky došlé ve dnech 7. a 8. směrem přes Olomouc pod velením bratra jeho Viléma. V úterý dne 10. dubna táhlo pruské vojsko od Litovle Lošticemi. V měšťanském domě č. 15, jenž tehdy právě nalíval, vypilo šest beček piva. Král s předním oddílem vojska nocoval téhož dne v Mohelnici, kdež obdržel dopis polského krále, jenž ujišťoval ho spojeneckou věrností a že souhlasí s pochodem do Čech. [3]) Z Mohelnice oznámil plukovník královské gardy šlechtic Bredow magistrátu třebovskému, že tam zítra dorazí na odpočinek král se svou družinou, aby tudíž bylo přichystáno dostatek chleba, piva, kořalky, masa a píce pro tisíc koní, jakož i teplé jídlo. [4])

Hluboké lesy na cestě od Mohelnice k Mor. Třebové byly obsazeny myslivci a dobrovolníky z okolí, takže tam král 11. dubna dorazil se značnými ztrátami. Ubytoval se s oběma bratry svými v knížecím zámku. Výpalného muselo město a panství složit po 4000 zl. nepočítaje v to cenu věcí uloupených. Král sám předcházel příkladem. Vykládá se, že osobně otvíral paklíči skříně hejtmanovy, u něhož bydlel. [5])

[1]) Oesterr. Erbfolgekrieg 1740/48. *Maxm.* Ritter von *Hoen.* III. sv. p. 445. — Der erste schles. Krieg 1740/2. Herausg. vom grossen Generalstabe. Berlin 1893. Sv. III. p. 126.

[2]) *Syručék,* Geschichte Müglitz p. 20. Jiné črty z těch dnů *P. Pinkava,* Okres Litovelský ve Vlastivědě p. 106.

[3]) Der erste schles. Krieg l. c. sv. III. p. 153. — Chronista (Archiv für oesterr. Geschichte sv. 40. p. 418) zaznamenal z tehdejšího pobytu králova: »Puerilis actus regis Miglicii fertur«. Co to asi bylo, není známo.

[4]) Zeitschrift des Vereines — 1899, p. 435.

[5]) Archiv für oester. Geschichte sv. 40, p. 442.

Při odchodu do Svitav a dále do Čech dne 13. dubna bylo pět mladých mužů přinuceno do vojska, koně, krávy a jiný dobytek z města i sousedních dědin odveden a sta vozů naloženo spíží.[1]) Ze šestnácti koní, jež Loštice na ten účel byly přinuceny dodati k přípřeži, nevrátil se už žádný. Prusové si je podrželi. Přes panství *búzovské* táhlo pruské vojsko od 8. do 12. dubna a vynucovalo výpalné [2])

Téhož dne, kdy pruský král opouštěl Třebovou a blížil se k českým hranicím, vjížděl arcivévoda Karel Lotrinský v čele rakouského vojska slavně do Brna. V Olomouci ležel ještě princ Dětřich Dessavský se 17.000 muži pruské armády. Byl už také na odchodě z Moravy.

Dne 20. dubna došlo do Unčova nařízení královské komisse vojenské z Prostějova, cesty a zejména mosty co nejrychleji upravit. Dlel tam ještě pruský proviantní komissař s oddělením hulanů. Jelikož magistrát se obával, že město nemohouc složiti žádaných platů bude zpleněno, solní pokladna vyloupena a královské skladiště zbraní rozebráno, vyslal rychlého posla do Prostějova o pomoc. Druhý den na to v sobotu 21. dubna rozdělil jednotlivým radním vojenské hodnosti, rozvrhl měšťanstvo ve čtyři setniny a poručil opravit městské hradby a valy. Stráže u skladišť a bran byly sesíleny. Mužstvo, jež z okolních panství se čekalo do města, mělo být opatřeno zbraní a patřičně rozestaveno k hájení města.

Patrně nebylo v Unčově ještě potuchy, že pruskému vojsku na Moravě hoří už půda pod nohami. Zpráva, kterou dne 18. dubna poslal princ Dětřich králi do Čech z ležení u Slavonína a dopis králův odeslaný princi dne 16 dubna z Vysokého Mýta, byly poslední vojenské depeše, jež mohly projít na cestě přes Litovel a Mor. Třebovou. Rakouští husaři spojení mezi obojí armádou přerušili úplně. V noci

---

[1]) Zeitschrift des Vereines 1899, p. 436. 438.

[2]) Z účtu búzovského panství v zámeckém archivě: »*Auf Plünderung*: den 8. und 9. Aprilis 1742 bei dem Ein- und Abmarsch des königl. preussisch. Intzischen Infanterie Regiments den Vortruppen wie auch Ober- und Unterofficiren, dann den gemeinen Soldaten geben müssen 400 fl. — Den 10. und 11. April von dem Schwerinischen Infanterie regiment, dann dabei habenden Husaren den Unterofficiren sammt Gemeinen erlegen müssen 150 fl. Den 12. April in der Nacht von obgesagten Schwerinischen Regiment einem Husaren comando ablegen müssen 68 fl. — Und den 16. April als das Sydowische Infanterie- wie auch das Nassau'ische Gawalerieregiment eingerückt, einem Nassau'ischen Herrn Lieutenant, um dass derselbe das Regiment von Busau weiter hat abmarschiren lassen -- geben 5 fl.«

dne 20. dubna vyklidili poslední Prusové Olomouc a táhli přes Šternberk a Beroun k Opavě stále znepokojováni husary a domácími povstalci.[1])

Z rakouského vojska, jež 23. dubna pod Karlem Lotrinským vtáhlo do Olomouce, usadila se v Unčově setnina pandurů. Kromě výloh na hostiny a zpropitné dostávali od obce denně 15 zl. 17 kr. Velitel měl denně 5 zl. diskrece a pro pět osob stravu — v poledne o čtyrech, večer o třech jídlech s másem vína denně pro osobu. Aby držel dobrou kázeň, slíbena mu nad to „pěkná diskrece“ až bude odcházet.[2]) Obec byla by se pandurů ráda zbavila a nabídla proto na radu a prostřednictvím velitelovým dva tucty dukátů jenerálovi, aby setninu přeložil jinam. Dne 7. května byla vystřídána setninou karolinských husarů.

Také v Lošticích leželo po pět neděl oddělení husarů s majorem, jimž se z obecní pokladny zaplatilo 76 zl. 22 kr. Byli do Loštic odesláni vlastně k ochraně židů, jejichž domy v první polovici května byly vojskem vydrancovány.[3]) Židovská obec složila za leden a únor na vypsanou dávku pruskou 27 zl. 20 kr. Když za březen a duben připadlo na ně 150 zl., prosili židé 29. března v Unčově, že nemohou hned platit, jelikož jim o výročním trhu v Šumberku[4]) bylo pobráno za 400 zl. zboží a peněz, aby se tudíž hrozená exekuce vojenská neposílala. Na opětné poručení vrchnostenské z posledního dne března nemohouce sehnati peněz, nabídli do zástavy 136 lotů stříbra ze sbornice, což však nepřijato a rychtář s přísežným zadržen ve vězení. Teprve když obec složila aspoň polovic, byli oba vězňové 16. dubna propuštěni a posvátné stříbro přijato na čtrnáct dní do zástavy až do složení druhé polovice. Kromě toho vynutili na nich Prusové 100 zl. Poslední ránu zasadilo jim vydrancování domů v květnu.

Že také v loštické obci křesťanské byla toho roku citelná bída, zapsáno sice není, ale dá se myslet. Jakého způsobu bylo vojenské sužování se strany přátel i nepřátel, možno posoudit ze soudobého zápisu

[1]) Der erste schlesische Krieg l. c. sv. III. p. 172.

[2]) »Convenable Discretion«.

[3]) Z protokolu o sezení unčov. magistrátu dne 17. května: »Loschitzer Stadtlrath berichtet die vorgenommene Plünderung bei den Juden und bitten, sie vor aller Vivres und Fouragelieferung und Beitrag für das Hussarencommando, so zum Schutz der Juden dahingeschickt wurde, loszusprechen, wobei H. Amtsbürgermeister proponirt, dass resp. der Plünderung bereits eine Untersuchung bei dem Stadtlrath angeordnet worden. — Conclusum: wann der Bericht über die Plünderung einkommen wird, soll alles dem Kreisamt angezeigt werden.«

[4]) na Květnou neděli 18. března?

obce moravičanské: „Toho nepřítele jsme s velikou těžkostí očekávali a jej pak s profanty a přípřežím ve dne v noci živiti museli a odpočinku jsme neměli skrze hulány, kteří sem tam jezdili. Tenkrát jsme mnoho zkusili, neboť jsme byli dočista obráni, 55 koní, k tomu vozy, také hovězí a černý dobytek i drůbež, šatstvo, zkrátka všechno nám pobrali, také zvláště na penězích sužováni byli, které jsme vojsku dávati museli.“ [1]) Dne 3. května vypůjčila si obec ke své „důležité veliké potřebě“ z panských sýpek 54 měřic hrachu a 26 měřic ječmene.[2])

(P. d.)

[1]) Zaznamenal tehdejší obecní písař rektor Ludvík Wagner.

[2]) Žádné sdavky nejsou zapsány v Lošticích od 21. ledna do 22. května 1742, na Búzově od 31. ledna do 16. srpna, v Moravičanech od 30. ledna do 15. května, v Měrotíně od 29. ledna do 11. června. Na Búzově se v únoru dokonce ani nekřtilo.

O průběhu duševní práce skladatelské.

Křivky průběhu affektů hudebních. Sděluje LEOŠ JANÁČEK.

B) Vysvětlivky reakční.

12. Hudební výraz affektu je dílem reakce.

Č e h o t o v ý r a z, to napovídá reprodukční process.

V percepci (v pozadí vědomí) tají se s nějakou představou i zárodek reakce; v appercepci podněcuje se reakce a prvním reakčním projevem roste.

Prvním akkordem skladateli přibývá „chuti" k práci.

Pohyb reakční, ať je to chvění tonové, ať artikulační, ať dotekové, je buď zjevný (viditelný, slyšný), neb utajený od neznačných pohybů rtů, jazyku, od sotva pocítěného napínání svalů artikulačních do „utajení na mysli". V y t č e n é s r e a k c í o s t a t n í d ě j e n e l z e j e d n o t l i v é v j e j i c h p r ů b ě h u o s a m o c o v a t.

Zdá se někdy, že tóny „samy se v hlavě" rojí, zdá se, jak by děj tvořivý jen sám ze sebe se vymotával: nápad tónový za nápadem.

Jindy vábím a shledávám si slovem předměty, ohřívám se v jejich teplu citovém — a teprve vtírá se reakce tónem.

Jisté je, že ve výrazu hudebním, v reakci tónem, je průběh affektu nejjasnější, nejdokonalejší. A naopak: tónem a svazy tónů budí se a uskutečňuje se průběh a f f e k t ů n e j č i s t š í c h.

*

V notaci vynechává se z průběhu affektu část vrcholná, ona spletna d v o u tónů, dvou akkordů po sobě znějících.

Reakce může se opozdit: než notu napíši, uvažuji, rozpoznávám.

Čas opozděné reakce je zahrnut v času celkového průběhu affektu.

Též čas strávený p s a n í m not a čas následného osvojení noty samotné, poznávání s p r á v n o s t i její — to vše shrnuto v celkovém průběhu affektu.

A v notě samotné mám poznat opětně tón jí zachycený (děj druhé reprodukce); to vše probíhá v tak drobných dobách, jež ve složitých pracích odděleně zaznamenat již nelze.

V pracích nezjištěno, následovala-li n o t a c e h n e d p o a p p e r c e p c i t. j. h n e d p r ů b ě h e m a f f e k t u, nebylo-li p o c h y b o v á n o, rozpoznáváno, nebylo-li v o l e n o mezi různými způsoby

zakončení affektu — a konečně, nebylo-li někdy snad psáno spíše — než domyšleno! Zlomky časové jdou v těchto specielních úkolech experimentalní psychologie do tisícin vteřiny a bez Hippova chronoskopu nelze se tu obejít.

*

Reakci lze oddalovat, a jindy reakcí předstihuji osvojení toho, nač reaguji. Reakce mohou tvořiti též řetěz spojitý; na affekt reaguji tónem nebo barvou, mimikou atd.; na onen tón opět jménem tónu, na jméno tonu notou, a notu konečně vyhrávám.

*

V práci ob. 1. reagováno notou na průběh hudebního affektu.

*

V práci ob. 2. šel řetěz reakční z textu na výraz hudební, z tohoto pole tvořivosti svezl se jménem tónů, nápěvu — souzvuku, na notaci.

*

13. Notací nereaguji vždy na pohotový, předem určený, očekávaný tón — souzvuk, ale ve tvůrčí reprodukci těká tón v bezdnu a klikatině střelek associačních než jím reaguji.

Rukopisy skladatelů mluví o tom výmluvně. Co v nich přetrhaných, opravených, vymazaných a doplňovaných míst!

14. „Propsaný" čas není nepatrný. Ví každý skladatel, jak let jeho myšlenek je zdržován, trhán notací.

I reakce notou jest již na mysli, ale než je nota a těch not v linky vepsáno! Proto si skladatelé vypomáhají náčrtky význačných obratů v proudu myšlenkovém.

I v práci ob. 1. a ob. 2. je času i pouhými náčrtky zabráno.

15. Jsou známy číslice průměrné reakční doby na slyšený tón,[1]) je to zlomek tisíciny vteřiny: $\frac{216 \text{ až } 230}{1000 \text{ s}}$ Avšak čas reakční průběhu hudebního výrazu affektu nebyl dosud experimentálně vyšetřen.[2])

Tuto vědeckou práci lze u nás, na oddělení skladebném varhanické školy, vykonati.

Není studií o reakci nově tvořeným tónem na podnět jiný než tónový.

Připomínám na př. reakci tónovou na slovo, na barvu a na prostý cit té neb oné dimense.

---

[1]) *L. Lange*, Phil. Stud. B. 4, 1888.

[2]) Podle zkušenosti myslím, že jistě je čas reakční při (7)—8 menší než (8)—7 neb (5)—3 atd.

Reakce hudební na **slovo mluvené** jistě nejrychleji se ozve. Vzbudí **nápěvek** mluveného slova reakci podobnou a **při nejshodnějších podmínkách reakčních dojde se podoby nápěvku mluvy**. Podoba nápěvná na př. všech **otázek** je známa.

V práci ob. 2., jak již řečeno, vyšla první reakce ze slova.

O reakci hudební na **barvu** už často mluveno. Někdo prý až **slyší** určitou barvu jistým, stálým tónem. Ba mnohý skladatel začne skládat při pohledu na určitou barvu, na př. při pohledu na zeleň, na výheň ohně.

Jisto je, že plocha barevná, zeleň louky, lesův, ozve se snadno **toninou**, záblesk barevný **tónem**.

A kolik skladeb nese jméno **Nocturno**!

Reakci uvolní u jednoho zádumčivost, u druhého veselí. Jiný pozdvihuje si ještě toto **prostředí** kontrastem: z nehybné vážnosti padá do krajního veselí drobných, nezřízených affektův. A po rozpustilém veselí nalézá snadno zádumčivé, vleklé, unylé tóny.

Reakce pod **vlivem okolí** má zrovna příznaky typické; jeví se jak v mluvě, v hudbě a „v celém našem jednání". Zdržuje se, chvátá, uvolňuje se a vysýchá. Nápěvky mluvy na ulici a v tichu u krbu, písně táhlých strání, údolí řek a hospodské svědčí o tom.

Nemyslím, že **střízlivost učební síně** napomáhala jak tvořivosti tak reakci při práci ob. 1. i 2.

Pokusy reakční mají důležitost vědeckou, ale odkrývají též tenkost záhad associačních, osvětlují dílnu skladatelovy duševní práce.

16. „Uměním" jest napsat svou skladbu.

Vzpomínám malého příkladu.

Namanul se mi v mysli kratičký nápěvek. Byl neodbytný, stále se mi vtíral.

Ale jména tónů cis^2-es^2-d^2, jimiž mi zprvu vyzníval, jen jaksi těkala po něm.

A zněl mi nápěvek tak jasně! Až nepříjemně bylo mi z oné těkavosti, prchavosti jmén tónových; „ne svůj" jsem chodil.

Tu „z čista jasna" namanou se a přilnou k němu jména d^2-fes^2-es^2 a kryjí se s ním, „jak by to vše bylo srostlo". Té výšky byla myšlena melodie a nikoli výšky cis^2-es^2-d^2.

Jest podmínkou správné reakce pevné, navyklé sdružení tónu a jeho jména.

Proto reakce motivu [notový příklad] jmény cis^2-es^2-d^2 tak z něho prchala, nepřiléhala.

Když tolik nepříjemnosti, těkání, uvažování a na konec poznání vloženo mezi počátek reakce a jejího správného zakončení, není divu, že mnohdy reakce mnoho času zabere.

Nesprávná reakce hlásila se ale vždy nepokojem, neklidem.

*

U koho není oné podmínky associační správné reakce, tomu lze zpívat, hrát tóny na jakékolvěk jméno. Připomínám na př. solfežování.

* * *

Myšlenek „skvostných“ i „nových“ má kde kdo; nápěvků roztomilých píská si leckdo — ale vyhrát, napsat je, vyslovit, vytesat, najít pravý oheň barev, tento průběh reakční nedaří se každému.

17. Všechna práce reakční jest v „křivkách“ ob. 1. a ob. 2, shrnuta s prací reprodukční. Taktéž ve stupnici časové po pěti minutách a od 0 do 2, od 15 do 17, 30—32 po dvou minutách, jest obsažen jak průběh reprodukční tak reakční.

c) Myšlení hudební.

18. Práce hudebně-duševní ob. 1., ob. 2. nesou již ve jménech úkolů příznak myšlení hudebního.

I v prosté harmonisaci, ob. 1., jsou určité vztahy jednotlivých částí, obzvláště počátku ke konci, k umístění t. zv. kadence a klamu, vztahy harmonické v sestrojení výsledných souzvuků.

Nejsou to jen vztahy srovnávací, ale i vztahy důvodné, jež jsou podstatou myšlení hudebního.

Myšlení hudební dělá píseň nebo praeludium, symfonii neb operu a je jisté, že mnoho času zabírá.

V práci ob. 2. je vyspělejší než v práci ob. 1.

*

19. Zvláštního způsobu jest myšlení hudební při úkolu obrazu 2.

Při skladbě na text jde myšlení hudební obyčejně cestou aglutinace slovní.

Již v jediném slovu nasedá tón k slabice podle její váhy a významu, tu delší, kratší, tu vyšší, nižší.

Je dílem myšlení seřadit nápěvky v melodii v podřadné, nadřadné, souřadné.

D) Vysvětlivka rytmická.

20. Křivky průběhu duševní práce ničeho nevysvětlují o sčasování affektu.

Skladatel práce ob. 1. je zcela zabrán jen průběhem affektu a neprožívá jeho sčasovacího účinu: práce jeho je sražena.

I ve skladbě ob. 2., prožívá se tento účin jen přibližně.

Po ukončení affektu pozornost snadno těká; doba odpočinku tu mizí nepozorovaně.

*

Práce o — V, ob. 1., vykonána v 22 minutách a reprodukce věrně rytmická uběhla by při ♩ = 60 v 18 vteřinách.

Práce o — S, ob. 2., dohotovena v 37 minutách a rytmická reprodukce při ♩ = 60 trvala by asi 20 vteřin.

A velká díla pracují se i léta a provedení zabere dvě — až čtyři hodiny.

E) O hodnotě díla hudebního.

21. Objektivní hodnota skladby spočívá v její originalitě. Jediný záblesk originelní zabezpečuje skladbě místo v literatuře hudební.

Uznává se, že v melodii každá změna tónu ve výšce, v délce, každý nádech v síle jest ohlasem citlivým změn životní náladovosti, jež vynuceny příčinami vnitřními neb zevnějšími.

Jsme-li s to v poslechnuté melodii ony změny životní náladovosti sami prožívat, buď plně neb do jisté míry, plout s tímto proudem citovým, když přibližně nebo zcela se v nás rozkládá a váže nás: pak získává melodie na subjektivní hodnotě. Skladba mluví buď ze srdce všech nás, neb roztesknívá jen vyvolené — neb spojuje mysl skladatelovu už jen s nadějí na budoucí porozumění.

22. Ne tak plně se uznává, že tón i ve svaz akkordu má vnikat svým zvláštním processem duševním a vázat se jím s jinými tóny v souzvuku.

Ne jako sevřené, hotové věci, ne symbolem, tak jak užíváme slova, třeba akkordu užívat.

V akkordu třeba se střetnout tónům ve víru každého z nich zvláštní citovosti a výraznosti; jí má se ozývat, jí vzepřít se.

Ale neprožívat oněch zvláštních nádechů tónů ve chvilkovém splynutí, ztavení tónů v akkord, neprožívat každého z těchto tónů jako reakci zvláštní na zvláštní popud a vyznět akkordu a

svazům akkordů jen tuhostí akkustickou, pak akkord jako výraz jest jen vzdáleným symbolem, jenž snese pro vratký vztah vazbu s každým slovem, s každou náladou. Nepříčí se ničemu.

Kolik je skladeb C-dur toniny aby nezačaly a neukončily přiučeným akkordem c-e-j?

Jest možné, aby všichni ti jejich c-e-j skladatelé vústili v tento souzvuk z nálad na vlas stejných?

Snad je znějící akkord sám o sobě prost jakéhokolvěk processu, snad jest jen jedinou hladkou zvučnou plochou?

Nikoli. Jednak z jakési nálady i jediný akkord vyplyne a do jakési vpadne. Ale jistě assimilace jeho součástek má svůj zvláštní směr, jenž určuje i průběh osvojovací.

Ač vědomí obsáhne současný shluk čtyř až šesti různých tónů, přece každý z nich svou silou a významem jinak do něho vniká a vychází, jinak vynořuje se a splývá.

Je zkušeností, že každý z nás akkord jinak slyší. Každý jej jiným pořadem osvojuje. Každý v něm napřed ten neb onen tón vyslyší, ba některý jeho tón ani „neslyší“.

Zlořád výhradného symbolismu akkordického jest posledním zjevem onoho skladebného směru, jenž výrazné umění hudební vsunul na cizí pole výtvarného umění.

*

Všechno učení o „harmonii“ na varhanické škole v Brně dbá průběhu osvojovacího všech částí souzvuku; proto lze nám je vyjímat jako výraz v průběhu affektu. Stačíme na křivky průběhu této hudebně duševní práce. (O. p.)

*

Problem života ve filosofii a biologii.

Dr. K. Černocký.

Ludvík Vives praví v knize De anima et vita (1538), že nejedná se o to, co je duše, nýbrž o to, „kterak působí" a že nutkáni jsme poznati ne podstatu, nýbrž výkony duše. Duše jest mu původem života organického. V prsou je sídlo životní síly, která projevuje se pohnutími mysli. O poměru činnosti mozku a srdce nepodává ovšem výkladu. Duši jeho, kterou bychom nazvali vitalní nebo životem ve smyslu biologickém, mají nejen zvířata, nýbrž i rostliny, a ten působí síly ve hmotě utajené. Renaissance myšlení ovšem neznala ještě jiného nežli starověké pojímání pomocí „duchů životních" (Lebensgeister) Galenových. Dle tohoto ponětí, které i Melanchthon ve své psychologii ohřívá, tvoří se čtyři základní moky v žaludku a v játrech, z těch tvoří se krev, která zase zvláštním pochodem v srdci připravuje „ducha života" (spiritus vitalis), tento pak přetvořuje se v komorách mozkových konečně v ducha živočišného (spiritus animalis).

Ani veliké a smělé odhady kosmologické, ani nová hnutí ethická, která tou dobou zasáhla myšlení lidské, neměla okamžitého a přímého vlivu na ponětí života, ani ona nesprostila soudnost přírodozpytce onoho rozlišování v látku a látce daný útvar či způsob bytí, život. Ještě dlouho potom, kdy už položen základ novodobé filosofii, nebylo jiného než mystického nebo čistě filosofického pojímání života. Jen poznenáhlu, zase z mystických počátků pantheismu, počíná se vybavovati názor novodobého mechanismu, který připravoval biologické ponětí života.

Bernardino Telesio nahražuje logický a noetický požadavek látky a formy neurčitým výkladem, silou, která jednak látku zhušťuje, jednak rozřeďuje. Telesio rozvrhuje působení všeho živého na prostor, který jemu jest něčím od látky různým. Živé stává se zřejmým jako působení síly, avšak ne ve smyslu vniterných různých jakostí (životů), nýbrž jako tvary jedné síly v prostoru různě se jevících. Tvořily-li dříve zvláštní síly životní zvláštní jednotky živočišné, přetvořována nyní jednotka, život, různým seskupením prostorným ve zvláštní skupiny zjevů. Tak povstal mechanistický názor Descartův. Ve spise Passiones animae upozorňuje Descartes, že tělo nejen proto umírá, že mu duše uniká, nýbrž proto, že ústrojnost tělesná je zničena. Mechanistický názor, který jinak ve filosofii sváděl k materialismu proto, že

filosofie hledá přímou spojitost mezi příčinou a účinkem, pomáhal pak biologii vybudovati názor o životě, který úplně eliminuje článek spojitosti ve smyslu filosofické příčinnosti.

Descartův mechanistický názor o životě byl do jisté míry podnícen Harveyovým učením o oběhu krve. Jeví-li se život jako jednotka dění tak pravidelného, jakým jest oběh krve, a ukazuje-li tutéž pravidelnost ve všech útvarech stejných, podobnou pak v obdobných, pak podmíněno to, co nazýváme životem, jen trváním jistých pravidelných vztahův a tvarův. I Descartes zmiňuje se sice o duších (spiritus) života, kterými jsou mu dílem smyslně, dílem nadsmyslně se jevící představy, avšak tyto představy nejsou ničím jiným než výpomocnými tvary, ne příčinami živého samého. I ony jsou podmíněny jen těmitéž pravidly útvarů živého, jako vůbec živé samo.

Způsob rozlišovati prostorné a seskupené, jako zvláštní podmínky bytí a života, od prostorného, avšak v celkový řád nesdruženého, neživého, je také podkladem vytvoření noetického systemu Spinozova. Spinoza rozlišuje dvě velké vlastnosti (attributa) Boha, to jsou rozprostřenost a myšlení. Stern nazývá Spinozu ve své předmluvě k Spinozovu theol. polit. traktatu Koperníkem novodobé filosofie a Windelband praví, že Spinozovy vlastnosti božské jsou k podstatě věcí v témže poměru, jako rozlohy prostorné k prostoru samému. Descartes rozlišoval res extensa a res cogitans, duši a tělo, obě současně stávající, týmže zákonem řízené a působící podstaty, Spinoza spojil obě tato kola téhož mechanismu dvěma kolejnicemi, připínaje mechanismus dění k mechanismu a zákonitosti pozorování. Má-li duše vlastní život a má-li tělo vlastní život a jestliže tento dvojí život podmíněn pravidelností vztahův a podmínek jednoho i druhého, pak má Descartes pravidelnost a zákonitost stavů seskupení za život, Spinozovi pak stává se pravidelnost myšlení a pozorování vůbec životem. Jinak řečeno, Decartes vynořuje osnovy života a Spinoza přesunuje zřetele života. Tak povstal jeho panzoismus, který později měl značný vliv na Fechnera. Tím odpověď na otázku, co je život, ani tentokráte sice nebyla dána, avšak otázka sama stala se zřejmější. A to jistě také znamenalo postup a pokrok.

Tenkráte nastal také veliký chvat v práci přírodovědecké a můžeme říci, že tento nový popud k práci vědecké neměl zase jiného smyslu nežli hledání života. Počaly první pokusy chemické. Místo zlata a elixiru života hledány složky života v jeho nejjednodušších tvarech. Pojem života sám sebou stal se podřadným proto, že byl příliš všeobecným, ne však proto, že by se byl stal méně cenným, než byl

středověkým filosofům. Uspořádanost, zřejmá v největších obrysech přírodního dění, stává se čím dále tím více patrnou ve svých obdobách, v nejmenších útvarech drobnohledných, až odmyšlí se ode všech pozorovatelných tvarův a za příčinu živého klade se zákon — pravidlo samo. Ustrojenost a ústrojnost, ustrojenost ve smyslu scholastické „materia“, ústrojnost ve smyslu „forma“, nabývají významu principu přírodovědeckého, život sám jest ale souhrnem zjevů. Buffon nehledá už pod drobnohledem zvláštních druhů tvorův, ale prohlašuje, že „není až do nekonečna v sobě skrytých zárodků, nýbrž jedna organická hmota, která stále je činna, stále náchylna se tvořiti, jiné, sobě podobné části si přivlastňovati a podmaňovati, vytvářeti bytosti takové, jakými jsou ony, které je vnímají“.

Chemie sahá znovu k atomistice, fysiologie k materialistickým výkladům o těle živočišném, jako fysickém stroji. Mluví se zase o jakosti krve a sídlech úkonů životních. Zase přicházejí na řadu Leibnizovy monady a De la Mettrieův exprit animal. De la Mettrie vytýkal Leibnizovi, že hmotu spiritisoval, místo co by duši zehmotnil. Příčinou života není duše, nybrž duch živočišný, který však nepůsobí dle vzoru dřívějších životních sil, jakýmisi nárazy ve stroji tělesném, nýbrž každá tkáň ústrojného těla žije vlastním popudem, život není vyvolán, nýbrž objevuje se tak asi, jak objevují se jiné úkazy přírodní, kdykoli nastaly podmínky, které je přivolaly. Tento materialismus obsahuje zárodek k fysiologii buňky. Materialismus, který dříve býval filosofickou věrou, který upoutal dříve na sebe i náboženské sekty, stává se jen výpomocnou hypothesou věd přírodních. Tvořily se hypothesy o světle, emanační Newtonova a undulační Huyghensova, kterou srovnal Fresnel pomocí transversálních kmitův etheru, hypothesy o magnetismu a elektřině pomocí etheru, při tom však dobře se vědělo, že vlastnosti etheru nevyplývají ze smyslné zkušenosti, nýbrž volí se rozumem tak, aby vykládaly zjevy skutečně pozorované. Podobně tvořily se také současně nové theorie fysiologické pomocí „životní síly“ a jiných výrazů, kterým podkládaly se požadavky nezjištěných dosud zákonitých příčin.

Filosofie, jsouc výrazem sklonu a směru myšlení lidského, měla zase značný vliv na odhadování a dohadování přírodovědecké. Filosofické soustavy Lockeova a Humeova, které zdají se chovati tak málo opravdovosti, proto že — jak se říká — postavily před tak mnohé stávající závěry otazník, zahájily skepsí a negací nový oddíl v úvahách biologických. Jistě je zajímavým a pozoruhodným, že právě ony these,

které popřely tak mnohou hodnotu filosofickou, vyhranily znovu pojmy jsoucna a skutečna, přivodily novou theorii poznání smyslného. I zde onen zřejmý fakt, že nikde, kde poznáváme živé a psychické, nenacházíme přímé příčinnosti, mathematické názornosti, nýbrž všude nastupuje způsob filosofického vsunování dohadů, jeví se potřeba spojovati věty poznání t. zv. exaktního s větami diktovanými současným nebo převládajícím směrem filosofickým. Je těžko říci, zda teprv systém Kantův byl tvůrcem nové této theorie poznání, či zda filosofie Kantova byla výsledkem a důsledkem nového způsobu nazírání. Jistým však je, že tato nová theorie poznání a filosofie Kantova tvoří dvě souběžně se rozvíjející větve jednoho druhu přemyšlení.

Starší theorie poznávání - a k těm třeba počítati na př. i Leibnizovu — spočívají vesměs na názorném výkladu o zrcadlení se světa zevnějšího v duši člověka jakoby v temné komoře. Obraz světa zevnějšího vniká smysly, jakýmisi voditeli, do prázdné, prostorně založené duševní mohutnosti poznávací, a tam nacházejí obrazy své uspořádání. Obraz odpovídá úplně předmětu. Na této zásadě spočívá i filosofie a psychologie Chr. Wolfa (Prinzip des zureichenden Grundes). Stanovisko, které zaujala novodobá filosofie anglická, postavivši člověka sice do středu svého pozorování, ne však, jako starší, do středu a ohniska všeho dění přírodního, přivodilo i v oceňování poznání lidského rozvrat. Základem poznávání lidského nejsou jistá pravidla, daná výhradně lidskému smyslu, nýbrž pravidla položená za základ všeho dění vůbec. Člověk nepoznává proto tak jak chápe, že má k tomu zvláštní schopnosti poznávací, nýbrž že smyslové jeho nadání řízeno je těmitéž pravidly, kterými děje se všecko ve světě. Hobbes praví, že vše, co se ve světě děje, jest pohyb. Tento pohyb převáděn bývá smyslovým ústrojím a nervy do mozku a z mozku do srdce, zde naráží na odpor a zpětný náraz, neboť ústrojí samo stále jest v pohybu. Pro tento zpětný náraz, který jakési zevnitřní snažení představuje, promítáme předmět smyslného čití do světa zevnějšího. Angličtí empirikové upozornili na to, že mezi poznatelným a poznaným jest ještě poznávající, ústrojí, které nikterak není jen trpným prostředím, kterým vjemy procházejí, nýbrž chová samo jistý druh řetězu pravidel, od těch pak závislým se stává poznání samo.

Mezitím znovu zaváděn do theoretické vědy přírodní princip příčinnosti a fysiologie smyslův octla se v područí těchto evolutionistických ponětí. Cítící podmět jest výtvorem svého okolí. Světlo dělá zrak, pročež zobrazuje zrak světlo náležitě, adaequatně. Vývoj nové theorie

poznávání vstoupil do druhého stadia. Hledána ona pravidla, kterými řídí se poznávající ústrojí, zkoumáno, jaká je svézákonnost ústrojí toho, a tu zase objevují se jak v theorii samé, tak také v názoru na život prvky psychické. Život, jehož útvarnost tak všeobecně dle zákona příčinnosti vysvětlena, sám jeví se jako vybavování se jistých, ve všemíru utajených sil, ne sice ve smyslu primitivního a dřívějšího hylozoického vitalismu, nýbrž ve smyslu teleologického determinismu. Živé myšleno jako poměrné a vyvolané seskupení sil, jejichž pojítkem je činitel mimofysický, výběr. Smysl živého není jiný jako filosofický, zachování druhu, způsob života jest vysvětlen noeticky přizpůsobováním k okolí, poměrům. Tato theorie uplatňovala se pak tou měrou, kterou rozvíjela se experimentalní chemie a fysiologie, čím více hledala pod drobnohledem jednodušší a individualnější úkazy živého a organického, až stanovena buňka za prvotní a původní zjev života. Tato jednotka biologická má před jinými filosofickými, jakými byly na př. monady Leibnitzovy a realy Herbartovy, tu přednost, že zahrnuje v sobě jen dvě základní vlastnosti, assimilaci a dissimilaci, ze kterých mají ostatní odvozeny býti.

Problem života, založený na počátku novověké filosofie na mechanickém názoru o součinnosti souřadných úkonů, znovu se rozplynul v řadu jednodušších a ojedinělých úkazů, jakými staly se způsob připřijímání potravy, vzrůst protoplasmy (buničiny), dělení, rýhování vajíčka, pochody, odštěpení a tvoření výtvarů jeho. Třebas ještě mnozí z novodobých badatelů, jako John Hunter, Alexander Humboldt, Bichat a Magendie, Berzelius a Liebig, Volkmann a Valentin, a sám zakladatel moderní fysiologie, Jan Müller, přidržují se dosud životní síly, jest jim tato nyní více požadavkem soubornosti názoru a vyznáním nedostatečnosti jiných příčin, než příčinou živého. Na otázku, co jest příčinou života, odpovídají jako odchovanci systemů filosofických proto, že odpověď jest jim naléhavou potřebou nitra, proto že nedáti odpovědi považovali za provinění proti stávajícímu zvyku zaokrouhlování názorů životních, doplňování fakt zkušenosti zažitky vlastní vniterné skutečnosti.

Záhada života jeví se vlastní vniterné skutečnosti jako aktivita, pojem aktivity pak máme z pozorování sebe sama vnitřním smyslem. Prestýž vnitřního smyslu také to byl, který vedl Müllera k zbudování theorie t. zv. specifických energií. Je dvojí možnost, která podmiňuje naše poznání smyslových jakostí: buď přicházejí do ústředí mozkových z různých nervů různé tvary podráždění, jimž odpovídají různé počitky, a nebo děje podráždění vedeny jsou stejně, avšak v ústředích mozko-

vých vznikají pocity různé jakosti, podle toho, s kterými částmi mozku se nerv smyslový spojuje. Müller zastává druhou možnost a to na základě pozorování, že i po vyříznutí oka vznikají na př. ještě pocity světelné z příčin vnitřních a také tlakem na jiné části mozkové. Dle tehdejšího názoru sídlily by pak specifické energie mozkové v různých oddílech mozku. Pocitem nevstupovaly by pak do vědomí věci, nýbrž stavy vlastních nervův, avšak představa a úsudek jsou vždy hotovy vztahovati děje pocifované ve vlastních nervech na vnější příčiny. Všechny pocity mohou povstati ze subjektivních příčin. Okolí nemůže v nás vytvořiti jiných pocitů, než jaké můžeme sami vybaviti. Smyslné pozorování nepodá nám proto odpovědi o podstatě a povaze na nás nezávislého světa vnějšího, proto že stykem se světem pocifujeme vždy jen sebe samy. Theorii Müllerovu propracoval dále H. Helmholtz.

Třebas našla tato theorie vážné odpůrce, jako Volkmanna, Webera a později hlavně Wundta, třebas svého významu pro psychologii z části již pozbyla, přece nezůstala bez vlivu na pozdější názor o živém a zvláště na formulaci otázky po příčinách života. Objevení se této theorie na jedné straně a vytváření se positivismu po kriticismu ve filosofii na druhé straně, bylo znamením, že hlediska na život také změněna. Zahrnován-li život dříve jako souhrn vlastností, jejichž základním obrazem jest pohyb, pojímáno-li dříve působení živého jako všestranná činnost, vycházející z jednoho, jakoby živého bodu, označen nyní každý jednotlivý zjev za život sám o sobě: život sám nemá vlastnosti tak jak je má na př. smyslné, nýbrž jeho t. zv. vlastnosti a schopnosti jsou jen analogie psychické zkušenosti. Životní činnost není sálání jakési síly směrem přímky, nýbrž jest naskakováním jednotlivých bodů, zjevů vůbec tam, kde křižují se podmínky života. Otázka po původě života stala se totožnou s otázkou po podmínkách života. Biologovi není život operací, nýbrž jejím výsledkem.

Neživým, hmotou mrtvou, je to, co nikterak nemůže súčastněno býti na jakémkoliv střetnutí se podmínek života. Stůl, stojící nečinně, jest mrtvým, protože pozbyl možnosti nabývati podmínek života, jakých mělo dříve dřevo stromu, není „mrtvým" proto, že by hmota, dřevo zseknuto pozbylo nějakých vlastností, které označujeme vlastnostmi živého a kterým podkládáme příčinu, života s ranou. Rozdíl mezi pojímáním života dříve a v tomto stadiu je ten, že považován dříve život za to, co zjevy působí, kdežto nyní stanovisko pozorování posunuto. Není dříve života, dokud nejsou dány podmínky jeho. Zjevy jsou životem samým. Pozorujeme živé, poněvadž poznáváme zjevy. Mluvíme

o vlastnostech živého, poněvadž rozeznáváme nestejnost zjevů. Domýšlíme se podstaty zjevů, poněvadž víme, že mají trvání, a vše co trvá, zdá se nám býti připoutáno na smysly, které jsou podmětem dojmu. Dáváme příčiny zjevům, poněvadž cítíme kontinuitu svého poznávání. Představujeme si působení síly životní dle způsobu sledů, pocituv a dojmů z vjemů, jichž nabýváme zkušeností právě tak, jak představujeme si také původ těchto úkonů životních nastupováním podmínek dle obrazu tlaku a pohybu, pohybu a přenesení jeho na předmět. Je to ponětí psychologické, založené fysiologií poznávání smyslného. Její vznik hledati dlužno u J. Müllera. Müllerovi byla životní síla útulkem, kde našel svoje specifické energie, jakési druhy nebo části její. Jeho theorie stala se biologii vzorcem, dle které snad neuvědoměle popsal či opsal znovu to, co nazýváme živým a životem.

Místo ve složitých a široce založených projevech života, jaké vykazuje tělo živočišné, hledán život v nejjednodušších případech, v buňce, protoplasmě (buničině), místo v odvozených pohybech reakce hledán nyní prvotní zjev života již v podráždění samém. Tyto pojmy života sestavuje a seřaďuje vlastní věda, biologie. Otázka, co je život, změnila se v otázku, jaký je život. Otázka, odkud život, přetvořena v otázku, kdy počíná život. Místo filosofických dohadův o původu života nastupují biologické theorie, za kterých podmínek vznikají nejjednodušší pojmy života. Úkolem těchto theorií jest odpověď na otázky: Co stává se s kyslíkem hned jakmile protoplasmou (buničinou) byl zachycen? Kde hledati body podráždění a jaký jest bezprostřední a první účinek na protoplasmu? Co příčinou odštěpování (dissimilace) a vznikání tvarů? Kdy nastupují úkazy, nám připadající jako působení sil, a jakého druhu jsou ona napjetí, která jednak jeví účinky tepelné, jednak světelné a elektrické záchvěvy?

Biologie nedomýšlí se, že by jí bylo kdy přáno nalézti nějaký povšechný a zvláštní princip života, vždyť se jí o to ani nejedná, ona toliko co nejvíc hledí přiblížiti se k těm bodům, kde patrným stává se to, co ve velkých obrysech každému jeví se zvláštním, činným způsobem jsoucí, život. Že pak i v těchto tak jednoduchých projevech, o kterých jedná biologie, možno právě tak, jako v posuzování vyšších útvarů životních, pozorovati tentýž zjev, patření z různých hledisk, tak že každému z patřících jiná stránka v popředí se staví, toho dokladem jsou zase různé theorie biologické.

Nejstarší theorie biologická je ta, která vznikání života dle vzoru tepelného stroje vysvětluje. Jejími tvůrci byli Lavoisier a Justus Liebig.

Život vzniká okysličováním, kterým povstávají chemická napjetí. Nasazování činnosti životní pojímáno tu znovu mechanicky, při tom ovšem zanedbávána jiná stránka biologického pozorování, totiž trvání a procházení jistých chemických hodnot v jiná seskupení. To nahraditi měla theorie t. zv. osmotická (vstřebování a procházení), zdůrazňující více důležitost základních chemických vlastností přilnavosti. Jiní theoretikové pomáhali si ve výkladech působení živého vsunováním pomocných pojmů mezi vlastní stav protoplasmu (buničiny) a vybavování činnosti živé. Pojmy těmi byly fermenty (přejímání činnosti přechodnými činiteli) a síly elektrodynamické. Ti, kteří chtěli býti zvláště exaktními a chtěli vysvětlovati je známými a všeobecně platnými zákony přírodními, přibírali pak jako předpoklady molekuly. A mezi tyto výklady mísí se zase hned zaznívání onoho pověstného „ignorabimus“. (Zevrubnou kritiku theorií biologických obsahuje: Prof. Dr. M. Kassowitz, Allgemeine Biologie I. Wien 1899.)

Filosofie, která odedávna posuzovala život dle způsobu jeho nejpatrnějšího a nejvyššího zjevování se, kladla tomu, co po sobě následuje jako jednotlivé úkazy, počátek, podkládala původ, stanovila, že původ musí býti právě tak příčinně odůvodněn, jako jednotlivý vyšší zjev jeho. Analogie, kterými život a jeho původ vysvětlovala a popisovala, byly jednak obrazy psychologické, jednak noetické Filosofie počala psychologii, psychologie pak splodila theorii smyslného poznávání, z této pak zrodila se první ponětí biologická. Biologie, přeživši sotva onu theorii smyslného poznávání, zdá se neznati svých prarodičů, filosofie a introspekce, a přece chová patrné znaky svého rodu. Biologie, mluvící řečí novou, svěží, vypravuje i dnes ještě podání svých předků, často až moc zřetelně. Zájmy se změnily. To, co bylo filosofii i skutečností i výkladem, stalo se ovšem jen znázorněním. Zjevy zůstaly tytéž, třebas že jejich počet biologií rozdroben. Původ poznání filosofického i biologického jest jeden, smyslné tvary. Počítá li biologie s nimi jakoby algebraicky, dosazuje psychologie za ně hodnoty. Obojí pak různí se od sebe jen asi jako slovo psané a mluvené. Mají své dějiny a svůj vývoj pojmy, mají pojmy svá historická postavení v myšlenkovém ději lidstva, mají i různou důležitost u jednotlivce, různý význam i v různých koncepcích ducha.

Účast kardinála Dietrichštejna za boje mezi arciknížetem Matyášem a Rudolfem II. roku 1608.

Napsal JAN TENORA. (Č. d.)

Současně odpovídal na zakročení poselstva ze Sas a Branibor těmto kurfiřtům obšírným spisem, z něhož zase vyznívají známé tony neupřímnosti a překrucování. Výtky, které jemu 16. května kurfiřt saský činil, že nespokojuje se ani nyní nabídkami císařovými, a že sám jsa tak proti pokoji podkopává důstojnost císařovu, nezadržely ho ovšem. Matyáš ubíral se dále, kam ho jeho ctižádostivost nesla a jeho spojenci vedli. A aby dosáhl cíle, připravovali mu spojenci půdu mezi stavy českými, které vybízeli na sněm do Prahy, kde by svrhli otrocké jho.[1]) V Praze na sněmě mělo padnouti konečné rozhodnutí.

Tam zatím u dvora císařského konány porady o odpovědi Matyášově. Hned jak dojel 14. května kardinál Dietrichštejn ještě před 8. hod. ráno měl společnou audienci s členy tajné rady Lamberkem a Attemsem u císaře. Druhého dne na Nanebevstoupení Páně (15. května) byla dlouhá porada tajné rady a všech úředníků království českého, při níž vyslaní k arciknížeti podávali zprávu; trvala nepřetržitě od 9. hodin ráno až mezi 4. a 5. hod. odpoledne.[2]) K císaři byl zprvu připuštěn kardinál s druhými tajnými rady. V audienci té dostalo se však kardinálu od císaře výčitek, že předložil arciknížeti bez souhlasu císařova návrhy, o nichž nebylo v instrukci řeči, a že si na to stěžovali také jeho spoluvyslanci. Kardinál prosil císaře, aby dal zavolati jeho spoluvyslance. Stalo se tak, a před císařem dotazoval se kardinál těchto vyslaných, a žádal je, aby mu dosvědčili, oznámil-li jim takové a takové podmínky. Odpověděli, že je tak pravda. Když byli všichni potom propuštěni, dával si však podezřívavý císař znova volati každého vyslaného zvlášť, a kázal jim, aby pověděli, zdali kardinál jednal o něčem, čeho by jim dříve nebyl oznámil. Vyslaní odvětili, že měli sice jakési podezření, ale že skutečně shledali, že to, o čem kardinál jednal, bylo v memorialu, jenž mu byl císařem dán, a dokládali, že nechtějí býti vinni, aby snad kardinál upadl do nemilosti císařovy.

[1]) Žerotín: A. Č. XXVII. 349, 350.

[2]) Monum. Hung. hist. III. 320; *Renzi* uvádí, že trvala od 8. hod. ráno do 6. odpoledne. (Vatik. archiv, *Borghese*, II. 150 lett. 6.)

Vinen byl však u nedůtklivého a podezřívavého císaře kardinál sám; dovolil si referuje o odpovědi Matyášově otevřeně podotknouti, že všecka ta záležitost se nedojedná, nedopustí-li císař arciknížeti titulu krále českého. Císař pohněván odvětil, aby se žádný neopovážil namlouvati mu takovou věc, a prohlásil tajné radě i zemským úředníkům, že tohoto nedopustí. Zároveň jim uložil, aby hledali způsob k úmluvě za jiných podmínek.

Těžko bylo však urovnávati rozpor v názoru na celkovou situaci, který od sebe dělil stranu císařovu a stranu Matyášovu. Arciknížeti, jenž skutkem zmocnil se již Uher, Rakous a Moravy a ještě další cíle sledoval, jednalo se také o zabezpečení konečného výsledku, jenž měl býti postaven na pevný, nepochybný základ. Nové seskupení zemí Matyášových tak mělo býti provedeno, aby státoprávně nebylo žádných námitek. Co do Uher a Rakous nebylo velikých potíží, ale zadrhlejší byla otázka, jak se utváří poměr Moravy, a po případě i jiných zemí posud ke království českému připojených pod Matyášem k tomuto království a zároveň co bude s nedílností celého království. Zajisté působením zmocněných z moravských stavův a zvláště Žerotínovým byl položen od arciknížete požadavek, aby byl zvolen a korunován za krále českého; požadavek tento zdál se pak naprosto nezbytným, aby nový poměr mezi Čechami a Moravou zůstal státoprávně přípustným. Od stavů moravských nebyla zamýšlena snad naprostá separace Moravy od království českého; osobní rozluka měla ovšem na všechen případ nastati, ale vnitřní, posud tak těsné spojení obou zemí mělo býti zachováno, a společný svazek měl býti udržen korunováním panovníka Moravy za krále českého. Moravané nechtěli míti žádného zvláštního markraběte, nýbrž markrabě jejich měl býti zároveň králem českým. Kardinál Dietrichštejn, jako biskup moravský, rozuměl dobře, proč stavové moravští tento požadavek kladou, a souhlasil s ním z ohledů státoprávních jak celé Moravy, tak svého knížectví biskupského zvlášť. V této příčině nepostavil se za čáslavského vyjednávání proti arciknížeti a Moravanům, maje také jejich požadavek za nejsnazší a nejlepší rozřešení při oddělení Moravy od Čech, ale věda, jaký odpor se zdvihne u císaře proti korunování Matyášovu, snažil se tuto propast překlenouti vzájemnými ústupky: Matyáš by upustil od korunování, a císař by mu dopřál titulu krále českého.

Ale jak požadavek Matyášův, tak kompromis kardinálův narazil na rozhořčený odpor na české straně. Císaři bylo úplně nesnesitelno, aby snad nenáviděný Matyáš byl zároveň s ním českým králem, anebo

měl jen titul královský, a zemští úředníci čeští nechtěli připustiti žádného odloučení Moravy od Čech; měli k tomu ovšem své závažné důvody. Schylnost kardinálova na stanovisko Moravanů byla jim proti mysli, a podezřívali všecko jeho vyjednávání, o jehož nejdůležitější části jim nebylo napřed od císaře nic ani oznámeno. Vůbec všecky požadavky moravské naplňovaly je nedůvěrou a byly jim urážkou jejich předního postavení v království českém. Byly tedy na samé straně císařově tři proudy, které měly další dohodou splynouti v jeden: kardinál Dietrichštejn vyslovil se kromě odstoupení Moravy arciknížeti i pro to, aby Matyášovi dopřálo se titulu krále českého, císař toto zhola odmítl, ale byl již povoloval, aby správa Moravy byla předána arciknížeti, a nejvyšší zemští úředníci postavili se proti obojímu. Že kardinálův náhled podlehne, a zavdá podnět jen k nevraživosti na něho, bylo na bíledni.

Tajní radové a zemští úředníci radili se zvlášť od sebe, ale scházívali se opětně ke společnému rokování. Hlavní nesnáz působila otázka odloučení Moravy od Čech. Zemští úředníci nikterak s tím nechtěli souhlasiti, kdežto u tajných rad bylo více povolnosti k tomu. Když pak zase všichni, jak radové, tak úředníci, přednášeli císaři o této neshodě, vidělo se císaři, že proti důvodům přivozovaným od úředníků nemůže se žádný stavěti na odpor, a rozkázal, aby instrukce o Moravě v tomto smyslu byla napsána.[1]) Císaři bylo stanovisko zemských úředníků českých velmi vhod, mohl se aspoň omlouvati, sám že by povolil, ale že nemůže přece tím u svých věrných Čechů nelibost vzbuzovati; našel oporu v českých pánech, aby nemusil nenáviděnému bratru tolik ustupovati. A čeští pánové měli pěknou příležitost osvědčiti svou loyalitu k císaři a projeviti, že ho brániti a obhajovati budou, a tak zase mohli očekávati, že císař bude jim zavázán, že vážnost jejich i ohledy na ně stoupnou, a že vyhoví jejich přáním i požadavkům.

Zprvu strach a obava, aby stavové čeští na sněmu v Čáslavi neprohlásili se pro arciknížete a aby císař nepozbyl všeho, dohnaly jej k tomu, že ve všem ustupoval, aby jen něco zachránil. Ba aby jen sám sebe zachránil, pomýšlel odejeti a uchýliti se do Drážďan. Již bylo všecko k odjezdu uchystáno; po čtyři noci byli u dvora koně osedláni a doprovod vojenský připraven. Z Drážďan došla však od-

[1]) Vatikánský archiv, *Borghese,* II. 150. lett. 6.

pověď, že kurfiřt nevěří, že by arcikníže Matyáš až na Prahu táhl; že ani stavové čeští od císaře neodpadli, a proto že neradí, aby po třicetiletém panování Prahu opouštěl. Kdyby však přece mínil město opustiti, že by mu větší bezpečnost poskytl Norimberk nežli Drážďany. Císař vyslechl toto odmítnutí se slzami a hořekoval tehdy, že je ode všech opuštěn, a že nemůže důvěřovati ani svým služebníkům a radům.[1]) Ale teď mimo nadání, když ukazovalo se, že Čechové zůstanou věrni, posice císařova znamenitě se upevnila i přes to, že Matyáš s vojskem dále táhl. Zrovna jakoby úlohy se vyměňovaly: kde dříve byla zaraženost a nejistota, hlásilo se více důvěry, a kde dříve bylo sebevědomí a troufalost, nastávaly rozpaky.

Jako proti odloučení Moravy, tak postavili se nejvyšší zemští úředníci proti druhému požadavku Matyášovu, aby byl na sněmě českém prohlášen za českého krále, aby byl korunován a aby mu bylo přisaháno. Odmítli jej slovy, že mají jednoho Boha a jednoho krále, s nímž chtějí živi býti i umříti, a tak úplně postavili se po bok císaři, jenž také ani titulu královského Matyášovi dopřáti nechtěl.[2]) Právě pro tyto dvě otázky protahovalo se další vyjednávání s arciknížetem a nedařilo se.

Dne 16. května byla dána kardinálovi a nejvyšším úředníkům zemským nová instrukce k arciknížeti Matyášovi, která byla odpovědí na požadavky jeho. V ní úplně zvítězilo stanovisko nejvyšších zemských úředníků. Císař odmítal odloučení Moravy pravě, co se týče Čech a Moravy, že zůstane při dřívější české instrukci vydané z české kanceláře; císař ani nemůže více povoliti, protože nejvyšší úředníci zemští a stavové tak žádali. Ano i dosavadní koncesse chtěly býti odvolány. Co se týče Uher a Rakous, nebylo ve vedlejším memorialu kardinálově o nich řeči, nýbrž jen o Čechách a Tyrolsku, pročež domýšlí se císař, že arcikníže setrvá na svém prvním požadavku, to jest aby měl v Uhřích a Rakousích jen úplné vladařství. Ale nyní císař porozuměl, že Matyáš chce býti dokonce korunovaným králem uherským a bezprostředně panujícím vladařem v arcivévodství rakouském. Než koruna uherská byla první, které dostalo se od Boha císaři, jenž ji posud tolik obhajoval, a Rakousy jsou také jeho dědičným knížectvím, — pročež doufá císař, že se arcikníže spokojí úplným vladařstvím, tak aby královská a arciknížecí důstojnost zůstala císaři, aby v potřebách měl autoritu a prostředky

---

[1]) *Gindely*, l. c. I. 221; *Hurter*, l. c. VI. 25. Arch. Vat. *Borgh.* 150. lett. 6.
[2]) Tamže.

zemím těm pomáhati. Nespokojí-li se tím arcikníže, pro zamezení krveprolití a pro bratrské příbuzenské svazky staniž se, jak v písemní odpovědi arciknížecí stojí, ale pod těmito podmínkami: císař si vyhražuje všechny tituly jak království uherského tak jiných zemí jako doposud; dále aby listiny o tom jakož i uherská koruna s druhými k ní náležejícími klenoty nebyly tu v zemi odevzdány, nýbrž zapečetěné po komisařích císařských poslány a teprve na příštím sněmu uherském a rakouském s potřebnými k tomu císařskými proposicemi otevřeny; potom aby se císaři za všechnu dosavadní starost a péči o Uhry a Rakousy dával odtud doživotní roční plat, o kterýž stalo by se porovnání a zajištění; konečně kdyby Matyáš dříve zemřel, aby zase Uhry a Rakousy spadly na císaře. Že se arcikníže vzdává svého podílu na Tyrolsku, a že se zavazuje také u druhých arciknížat to vymoci, přijímá císař s díky a žádá o tom listinu. Ještě se pak doporučovalo v instrukci vyslancům císařovým, aby udržovali dohodu s poselstvím kurfiřta saského a braniborského, ale odpíralo se, aby se vyslaným dala plná moc, jak žádal arcikníže, ježto prý císař neví, o čem by se třeba mohlo jednati; bezpečné průvodní listy císař beze všeho vydá, ale v jakém kolikráte nebezpečí byli nejvyšší zemští úředníci, sami že arciknížeti oznámí. Na ostatek měli žádati vyslanci, aby Matyáš v království českém již škody nečinil a dále nepostupoval, nýbrž své vojsko co nejspíše nazpět odeslal; stane-li se tak, že císař zastaví také všecko zbrojení. Ve všech ostatních otázkách odkazoval císař na svou dřívější instrukci vyšlou z kanceláře české.[1] (P. d.)

---

[1]) Mikulovský archiv rodinný, svaz. 342, originál.

Posudky.

Dr. *Antonín Vřešťál*, c. k. ř. prof. české univesity, Katolická mravouka. Díl II. podrobný. Část druhá. Nákl. Dědictví sv. Prokopa v Praze 1916. Podíl č. 59. Str. 612. C. 10 K.

Třetí a poslední tento svazek jedná o povinnostech křesťana k bližnímu, tedy o předmětě velmi důležitém. Jest sice povolání naše podstatně nadzemské, příčinně i eschatologicky v Bohu kotvící, ale pozemský život jest prováděním a podmínkou jeho. Naproti jednostrannému směru v životě náboženském, vyčerpávajícímu se v pěstování citů a úkonů náboženských v užším smyslu (modlitbou, svátostmi), bez přiměřeného ohlasu v životě společenském, nutno zvláště nyní zdůrazňovati nesmrtelná slova ap. Jana (1. list 4, 20): Řekneli kdo: Miluji Boha, a bratra svého nenávidí, lhář jest. Neboť kdo nemiluje bratra svého, kterého vidí, kterak může milovati Boha, jehož nevidí?

P. spis. vykládá povinnosti tyto (láska bliženská, pravdomluvnost a věrnost, spravedlnost atd.) obvyklým způsobem pro praktickou potřebu duchovního správce, nešíří se tedy o zásadách a záhadách psychologických a vůbec filosofických (láska rozkázaná? altruismus? a j. pod.). Lež na př. odsuzuje se přirozeným zákonem, jelikož mluva není na to, aby zakrývala myšlenky, jak se říkává, ačkoli najasná nebo na př. posunková může vésti k nedorozumění. Na str. 119 zmíněný názor Lehmkuhlův, že obžalovaný smí zločin svůj zapírati, jest u právníků zobecnělý. V předůležitém oddílu o spravedlivosti či spravedlnosti má p. spis. hojně příležitostí osvědčiti svou znalost věci a bystrý úsudek. Jednotlivosti probírati vedlo by však daleko. Namátkou činím některé poznámky.

Bezdůvodné týrání zvířat na př. zove s Noldinem a j. jen hříchem lehkým, ač podle okolností je přísně odsuzuje; rozumové důvody ovšem tak praví, ale cit neotupělého člověka při pohledu takovém mluví jinak — odsuzuje ostře čin sám, a ještě více neřest ukrutnosti.

V nauce o úroku, kde p. spis. může se odvolati na svoji dřívější podrobnou studii, není zajisté bez významu, že i dnes ještě jsou učenci katolického smýšlení, kteří úrok z půjčky peněz odsuzují; nepopírají docela, že půjčené peníze mohou býti nepřímo plodné — což úrok ospravedlňuje — ale dovozují, že úrok je hlavním původcem a oporou nynějšího kapitalismu, jehož katolický moralista a sociolog může jen litovati a s nímž opravdová náprava poměrů společenských jest nemožna. Jednotlivec jím ovšem vinen není a nemůže proto býti odsuzován, pročež mravověda otázkou tou dále se obírati není povinna.

Ve stati o daních nevím zdali jest nesporná důslednost. P. spis. i zde věren jest nauce o zákonech čistě trestních, poenálních. Závaznost platiti daně pak liší dle daní přímých a nepřímých. Pochybuji, že by

zásady zde stanovené odpovídaly nynějším poměrům daňovým. Sice vzhledem k tomu, jak se veřejnými penězi ve státech často plýtvá, penězi to mnohdy mozolně vydělanými, mravní cit byl by snadno ochoten, jistých závazků sebe a jiné zbaviti. Ale na druhé straně nesmí se zapomínati, že společnost nepřímých daní stejně potřebuje, jako přímých, nebo jinak řečeno, že nedostatečnost přímých nahrazuje a doplňuje nepřímými. Že tyto nejsou vždy správně rozděleny, stihajíce někdy i nutné potřeby životní, je pravda, a není snad daleka doba, kdy jistý druh jejich, aspoň uvnitř státu (městská spotřební daň na př.) docela pomine. Není pak ani nemyslitelno, že by stát, maje jinak dosti příjmů, zrušil i takové nepřímé daně, jako jest poštovné, že by zadarmo vozil, nechal telefonovati atd. Chi vivra, vedra — říkají prý Taliáni. Ale rovnosti by v tom nebylo. Kdo mnoho píše, ať platí mnoho známek. Kdo v hlavních městech chce píti pivo nebo víno, ať si na ně připlatí; vždyť prorocký nářek „aquam nostram pecunia bibimus" platí již nejen v městech, nýbrž někde i na venkově. Zdali každý, kdo u spotřební stráže něco propašuje, je sám nad sebou pro ten úspěch spokojen, nevím, ale o mnohých pochybuji. P. spis. nucen stanoviti výjimku u pašeráků z řemesla, ale ne pro pašování samo, nýbrž pro nebezpečí jiných zločinů. Představme si však na př. nyní nějaké větší celní podvody — nepašeráků, to že by bylo zcela nelišné, jen poenální?! A neotupuje-li ono drobné pašování trochu také útlost svědomí, již právě teď potřebí pěstovati, jak se bohužel pořád přesvědčujeme? Nevím sice a netroufám si říci, jak otázku o závaznosti nepřímých daní rozhodnouti, ale jsem přesvědčen, že theoretickým „ničevo!" spokojivě rozhodnuta není, a vážný, svědomitý muž ho sotva použije, již proto, že sebe, po př. svůj stav, vydává v nebezpečí zahanbení; myslím také, že mnozí celní prohlídce vyhýbají se více z nechuti k proceduře než ku placení dávky nebo z přesvědčení, že není závaznou. Srv. též frankaturu neúředních dopisův atd.! Důvod, že ukladatel daní nechce ve svědomí pod hříchem zavazovati, mohl by, jak u světských vrchností (ne zákonů!) vůbec, již býti odložen ad acta; to by k celé tyranii svědomí ještě scházelo, aby nějaký Salandra nebo Poincaré dle libosti směl člověka ve svědomí zavazovati!

Z drobností poznamenávám, že p. spis. častěji poukazuje ke katechismu a jej i opravuje, učitelům náboženství jistě vhod. Místa biblická uvádí však latinsky.

Svazkem tímto ukončeno dílo, jímž vysoké učení české bohovědě splácí opět jeden z dávných dluhů. Kéž vykoná hodně mnoho dobrého u čtenářů svých! V.

Dr. *Georg Pfeilschifter*, Deutsche Kultur, Katholizismus und Weltkrieg. Freiburg 1910. Str. 494.

Ani ve snách nikomu nenapadlo, že světová válka bude někým válkou náboženskou prohlášena. Vždyť žádné okolnosti tomu nenasvědčovaly. Veliký údiv ba zrovna úžas vzbudil proto hlas z Francie,

a to se strany katolíků, že Německo vede válku jen proto, aby nejen katolickou církev, nýbrž i křesťanství zničilo. Před vánočními svátky vydali francouzští katolíci, sdružení v „Comité catholique" dílo: „L'Allemagne et les Alliés devant la conscience chrétienne", v němž se totéž opakuje, co již v díle „La guerre allemande et le catholicisme" Německu se vytýkalo. Skoro v téže době, kdy druhé francouzské dílo vyšlo, vydalo v Německu dvacet vynikajících učenců a publicistů za redakce Pfeilschifterovy dílo, v němž útoky katolíků francouzských mírně odrážejí. Každý z těchto spisovatelů zabývá se zvláštní výtkou. Dílo je všech invektiv na odpůrce prosto.

V prvním pojednání, které tvoří jakýsi úvod k dalším, zabývá se Mausbach „literarním prohlášením války francouzských katolíků", upozorňuje na nebezpečí, jež jejich nepředložené jednání v zápětí míti může a odůvodňuje nezbytnou potřebu odpovědi se strany katolíků německých. „Jest li spravedlivý soudce míru viny na světové válce stanoví, vina Německa bude nejmenší", dí frýburský historik Fińke v dalším článku, jímž podává obraz doby před válečným požárem. Bonnský profesor Schrörs odbývá výtku, že se Němcům jedná o náboženskou válku. Výtka směšnější se vůbec ani nedá myslit. Lippert T. J. píše o náboženském smýšlení něm. národa. Zajímavým je článek prof. Sawického o stanovisku německé filosofie k válce; stanovisko to kryje se skoro úplně se stanoviskem křesťanským. Právě nejznamenitější filosofové zavrhují důrazně nauku o právu silnějšího. Switalski v článku „Psychologie výpovědí o surovostech válečných" podává cennou látku v té příčině. O německých vojínech psalo se ve Francii, že jejich protikatolický ba protináboženský fanatismus jde do krajnosti. O té věci píše vydavatel díla a uvádí hojně dokladů, jaký náboženský duch v něm. vojsku je. Knöpfler srovnává pastýřské listy francouzských a německých biskupův. Přepjatý nacionalismus francouzských hodnostářů církevních zrovna zaráží a bude pozdějším věkům smutným dokumentem. Platz srovnává francouzský a německý kulturní boj v začátcích a následcích a upozorňuje na veliký rozdíl mezi oběma. Rektor mnichovské university šl. Grauert pojednává o tom, zda se Němcům ve světovém zápolení o světovou nadvládu jedná. Muth, vydavatel „Hochlandu", píše o všelidském rázu německého ducha a německého umění. Biskup Faulhaber líčí skvělými barvami náboženský život katolíků německých; jeho příspěvek patří k nejkrásnějším celého díla. O německé kultuře socialní píše autorita nad jiné povolaná — prelát Pieper. Dílo je zakončeno Schmidlinovým pojednáním: „Katolické Německo a pohanské missie", v němž zásluh katolíků francouzských v té příčině nepopírá, ale dokládá, že ani katolíci němečtí, chudší, v posledních letech nelenili.

Není pochybnosti, že si katolíci francouzští svými válečnými publikacemi proti Německu hrozně zadali, a že, až vystřízliví, se jistojistě tomu divit budou, jak je vášeň zaslepila.

Vydavatelstvo se postaralo, aby dílo do šesti cizích jazyků bylo přeloženo.

Dr. Josef Vrchovecký.

* * *

Karel Klostermann, Ecce homo! Román. Stran 574. Praha 1915.

Nový rozlehlý román Klostermannův jest ideově přímou apologií **křesťanské lásky k bližnímu**, třebas leckde poněkud tolstojsky zbarvené. Jeho hrdina — prostý železniční zřízenec Václav Šíra — již svým zevnějším zjevem, tváří zušlechtěnou utrpením připomíná umučeného Spasitele, takže skoro každý při prvním setkání s ním má dojem: „Vypadá jako Kristus Pán před Pilátem.., jen trnová koruna mu chybí... Ecce homo by člověk zvolal!“ Než i celý jeho život je ztělesněním základní věty učení Kristova o lásce, jejímž vrcholem jest odpouštěti ubližujícím a odpuštěním, nikoli mstou, překonávati zlo. „Ty jsi svatý člověk!“ volá s podivením bratr, jemuž odpustil krutou zpronevěru. „Jsem prostě člověk, nic víc, a přesvědčil jsem se, že co zlého, zlým a po zlém se ani nevyvrátí ani v lepší neobrátí... Zlu se učiní konec jenom odpuštěním. Mstu si Pán Bůh vyhradil pro sebe; to stojí psáno v Písmě svatém, to jest pravda a tomu třeba věřit.“

Nejvíce mu ublížila žena: svedena touhou po mateřství dvakrát se mu zpronevěří a odejde s jiným, ale vždy jí odpustí, omlouvá, volá zpět a chce vyléčiti její duši, ovšem nešťastným lékem, který všecko zase pokazí. Ale po všech zklamáních nezoufá, žije aspoň nadějí, že žena přece jednou k němu se vrátí, třebas dohnána bídou, třebas jako zcvrklá babička o berlách. Dosud se jí nedočkal...

Spisovatel všemožně se vynasnažil, aby zdůraznil a odůvodnil vznešenost křesť. lásky, zvláště aby ji zbavil výtky slabosti. Šíra jeví se skutečně jako „bohatýr duší“, ale nicméně čtenář neubrání se dojmu, že jeho dobrota byla přílišná a že více prozíravé energie bylo by ho uchránilo mnohého neštěstí. Necítíme také nikde, že by ho to stálo nějaké sebepřemáhání, nevidíme, jak dospěl takové neobyčejné duševní síly: zdá se býti skoro neuvědomělou, vrozenou, nemůže ani jednati jinak. Spis. sám to snad cítil a vysvětluje — dědictvím po Českých Bratřích!! „Ve vás — praví Šárovi přednosta stanice — žije duše oněch starých, dávno vyhynulých Českých Bratří. Jakoby tahle duše byla do vás přešla dědictvím po některém z vašich dávných předků, který byl z nich. Pro tu měkkost a dobrotivost se nehodíte do tohoto světa. Tu a tam se některý objeví, aby se rozhlédl, je-li svět zralý, aby přijal jejich zásady.“

V románu není tedy vniterného rozvoje a také zevnější děj je docela chudičký. Rozsáhlá kniha jest vyplněna většinou dosť únavnými debattami jednak o povaze Šárově a otázkách s ní souvisejících, jednak o poměrech železničních, vystěhovaleckých, manželských atd. Jsou podávány ovšem, jak u Klostermanna jsme zvykli, vážně. Jen na jednom místě mohlo docela dobře odpadnouti několikeré zneužití posvatných církevních slov v profanním smyslu.

Z četných vedlejších osob s patrnou zálibou líčí spisovatel postavu venkovského dobráckého faráře, jenž slovy i skutky hlásá evangelium pravé křesť. radosti a s františkánskou prostotou dovede ji objevovati všude, i v utrpení a zármutku. Než přes to podivně zní z úst kněze, když mluví o svém koni, že brzy „bude v Pánu“, a když na smích

posluchačův odpovídá: „Nevěděl bych, proč by Hospodin nemohl si vzíti k sobě i koně, když tento po celý svůj život nikomu neublížil a poctivě konal, co mu bylo uloženo . . .“

Ivan Olbracht, Žalář nejtemnější. Román. Stran 189. Praha 1916.

Olbrachtův román, zhuštěnou formou a bystrou psychologickou analysí značně vynikající nad román Klostermannův, ideově může býti skoro jeho protějškem: dělník Šára hlásá lásku, jež zapomíná na sebe a obětuje se za jiné, zvláště za ženu — hrdina Olbrachtův, komisař Mach, jest egoistou, který snaží se zbaviti ženy a lásky k ní, aby dosáhl vniterné svobody a vyšel tak ze „žaláře“.

Je sevřen trojím žalářem: nešťastnou náhodou v nejkrásnějším mužném věku ztratí náhle zrak; brzy však poznává, že slepota, hrozná člověku, který kdysi viděl, není ještě nejtemnějším žalářem, „možno se s ní časem jako s družkou spřáteliti a žíti s ní — její vnější temnota jest často ozařována vnitřními světly.“ Mnohem horší trýzní stala se mu žárlivost: trpěl jí, dokud mohl užívati všech smyslů, hlídal každý pohyb své ženy a v ničem jí nevěřil; při slepotě, kdy byl odkázán na pouhý sluch, žárlivost vyvrcholila v muka přímo nesnesitelná, život po boku ženy změnil se v peklo pro oba. Byla to již tma nejen vnější, ale i vnitřní. Tušil to od počátku slepoty a proto chtěl se dobrovolně se ženou rozejíti, aby jí ulehčil a nerušenou prací dal svému životu účel. Povolil však její lásce, zůstal a přesvědčil se, že láska je žalář nejtemnější. Láska činí nás sobeckými, závistivými, násilnými, zasněnými a tedy i línými. A co jest mnohem horší — olupuje nás o svobodu: přijde, a rozum se rozplyne, cit oněmí a nasládne, vůle změkne z ocele v bláto a stane se neplodnou touhou a nytím. Muž chtěl by vynalézti nové přírodní zákony, chtěl by obroditi lidstvo, osvoboditi svůj národ, svou třídu . . ., ba chtěl by pouze myslit, chtěl by jednat, chtěl by žít — a nemůže. Propadl lásce, je v žaláři a nemožno ven: láska jej omámí, ohluší a oslepí . . .

Jak patrno, dospěl tu hrdina románu k podobnému přesvědčení jako církev, když ukládá svým kněžím celibát, jako mnozí slavní mužové, kteří zasvětili celý svůj život vědě nebo nějaké velké myšlence. Ale právě tato vyšší myšlenka chybí komisaři Machovi: když prolomí konečně svůj „žalář lásky“ a vypudí podezřením (zda oprávněným či neoprávněným, o tom je čtenář v nejistotě tak jako sám hrdina) svou manželku, stane se sice slavným národohospodářem, organisátorem a rádcem celého kraje — ale věnuje se tomu z potřeby, aby při své slepotě vyplnil něčím prázdný čas. Nejvyšší jeho pohnutkou bylo sobectví, z něhož vyplynula osudná žárlivost; snaží se je zakrýti řadou sofismat, aby si na nich konstruoval svou theorii o třech žalářích, ba aby omluvil konečně i svou žárlivost: vidí v žárlivosti jen „podvědomou touhu po svobodě, vzpírání se a poslední revoltu citu mužné svobody proti žaláři a poutům lásky . . . Žena nestojí za to, abys pro ni ubil svobodu.“

Spisovatel tak sotva dovedl získati sympathie čtenářovy pro svého hrdinu, jehož duševní proces jinak vylíčil skutečně se vzácným uměním, takže kniha neobyčejně upoutá a místy i vzruší. Můžeme doufati, že v mladém spisovateli — „Žalář nejtemnější“ je teprve druhou jeho knihou — vyroste vážný a silný talent belletristický.

Karel L. Srbík, Bludičky. Román. Stran 190. Ludmila, roč. XVII, sv. 5. V. Kotrba. Praha 1915.

Jak názvu tak motivu bylo již několikráte použito v naší povídkové literatuře. Ani obsahově nepřináší kniha nic zvláštního; „hrdinka“, dívka slabé vůle a stejně slabých mravních zásad, jest náhle postavena do kollise: zasnoubí se právě bohatému vdovci, jehož dcerušku několik let vychovávala, když ještě týž večer vrátí se první její milenec z Ruska, kam se utekl jako politický provinilec. Kolísá dlouho mezi oběma, na konec ujíždí s milencem, ale ještě s cesty se vrátí a hyne v plamenech domu svého snoubence, jehož dcerušku chtěla zachrániti, založených někdejším svůdcem jejím, jenž nyní z ní chtěl kořistiti.

Román, jinak velmi napínavě kombinovaný, jest plný nedůsledností nejen psychologických, ale často i věcných, jež mohl p. spis. po trochu bedlivější prohlídce své práce snadno odstraniti. Nejslabší stránkou je kresba povah, schematická, neživotná, operující přívalem slov, jimiž se vnitřní jádro jen zastírá, takže ani jediná postava nezůstaví ve čtenáři trvalejšího dojmu. I v tomto ohledu tedy skutečně „bludičky“!

M. Běňa, Děti Slovácka, velké i malé. Str. 126. Olomouc 1915.

Na první pohled jest patrno, že kniha povstala z feuilletonů denních či týdenních krajinských listů, psaných v různých dobách a za různým účelem, mnohdy hodně osobním. Spisovatel — učitel — chlubí se hned na počátku, že jeho láska k dětem „je téměř nekonečná a nevyčerpatelná. Kamkoli se šinula moje noha po obšírné naší zeměkouli, všude stály před mými dveřmi zástupy drobných lidí.“ Nejzajímavější, plny upřímného humoru jsou obrázky ze života těch nejmenších, tří- až šestiletých junákův a dívenek; důvěrné kamarádění se školáky a školačkami sotva však prospívalo kázni... A zdá se, že leckde místními poměry i celý tento styk hodně zahořkl. A není divu. Občané neradi nesou, když o nich neb o jejich dětech prozrazuje (a to někdy málo zabaleně) různé věci v novinách, nemlčí, a p. spis. zabarvuje pak své dojmy tím černěji, až povstanou z nich i karrikatury.

Odpudivě působí v posledních črtách skryté narážky i zjevné útoky na malíře Uprku. Chtěl-li si své účty vypořádati s ním v novinách, je to jeho věcí, ale v knižním vydání, a to ve sbírce určené pro lid, o to nikdo nestojí. *M.*

Ta mlynářská chasa, ta se hezky nese. Mlynářské historky *Fr. Karla Krouského.* Uspořádal Frant. Bukovský. Přítel domoviny XXX. Nakl. E. Beaufort v Praze. Str. 380.

Krouský (1823—1909), vyučený mlynář, pak kavárník, novinář, bojovník v povstání polském 1863, pobyv na Rusi, na konec v Nových Benátkách zabýval se spisovatelstvím a fotografikou. Čtenářům pražských novin v letech šedesátých byl oblíbeným zpravodajem. 1904 vydal své vzpomínky z těch dob.

I v této sbírce mlynářských humoresek víc než ony zajímají dvě cestopisné vzpomínky z Uher a z Brestu Litevského. Povídky jsou rázu veselého, ale příliš všední obsahem i podáním, bez křenu a bez zajímavosti. Prostý čtenář, jenž se rád zasměje i ničemu, snad se jimi pobaví. Přesvědčení p. vydavatelova, „že stojí skutečně za to, aby byly souborně vydány“, nesdílím.

Rozhled

náboženský.

Nepříznivé výsledky válečné nutí semitsko-zednářské vůdce Italie hledati někoho, na koho by v případě úplného nezdaru vztek davů obrátili, by se neobrátil proti nim. Není tedy ani zvláštních zpráv potřebí, že bezpečnost Vatikánu není právě největší.

Již dříve navrhovali katolíci španělští a hollandští, by se katolíci neutrálních a možno-li i válčících států sešli třebas ve Švycařích porokovat o „římské otázce“ a co v zájmu jejím podniknouti. Teď kdy odhaleno, že Italie souručenství své s trojshodou prodala mimo jiné za tu podmínku, že mezinárodnost papežství nebude připuštěna k mírovým jednáním — jako byla zmařila účast jeho v Haagu — nabývá otázka ta vážnější podoby: Italie vítězná jistě by vynaložila vše, aby mezinárodnost otázky té sprovodila se světa, Italie poražená bude se mstíti na Vatikáně a Církvi. Kdo ví, nebudou li diplomaté pozdě litovati, že tak slepě holdovali novoitalské zásadě: Roma intangibile, důvěřujíce prohnaným diplomatům vlašským až do poslední chvíle.

*

Napjatých poměrů římských obratně používá propaganda methodistská, rozlízajíc se mezi vzdělanou třídou italskou. Když papež nedávno římské katolíky varoval, jakž jeho povinností, některé německé listy zdvihly obvyklý poplach pro tento domnělý útok na protestantismus vůbec, ačkoliv sekta ona v Německu valně rozšířena není. Katolické listy naproti tomu upozornily, že „Burgfriede“ nemůže znamenati, aby jedna strana bez obrany a odporu druhé na úkor a ujmu její dobývala stoupenců.

*

Dětská kázání v římském kostele Ara coeli, o nichžto jsme tu již psali, i v nynější vánoční době konána, arci bez přítomnosti středostátních kleriků. Zvláště děvčat prý hodně „kázalo“. Až sem tedy ani silná reformní ruka Pia X nedosáhla.

*

„Případ Kohnův“ závětí jeho, jíž odkázal $1^1/_3$ milionu K na českou universitu v Olomouci, nabyl před národem českým docela jiné tvářnosti: národ se s arcibiskupem Kohnem nejen smiřuje, nýbrž jej i mezi velké dobrodince své zařazuje Je to „česká mysl“, rys české povahy, že za hmotný, i s nijakými obětmi nespojený dar, kterýž ovšem pro národ znamená veliký čin osvětný, zapomíná všeho, co předešlo nemilého.

Dobře tak! Ale nedobře jest, že zapomnění to svádí „pokrok“ ku zpětným výčitkám, jakoby kněžstvo z pouhého vzdoru bylo způsobilo pád Kohnův a tím zamezilo ještě štědřejší mecenášství jeho.

Ne, tak to nebylo. Co by se bylo s dalšími důchody z arcibiskupství Olomouckého stalo, kdyby je byl Kohn podržel, nikdo věděti nemůže, třebas bychom se směli domýšleti, že by jich byl stejně velkodušně použil: bylť on vedle všech, a to četných malicherností svých též mužem smělé koncepce, ačkoli bez dostatečného rozhledu v českém životě a jeho potřebách, a byl by konečnou závětí svou, již ze schválnosti, na rozdíl od svých vysokorodých předchůdců, možná je všechny překonal. Ale že se tak nemohlo státi, to kněžstvem buď vůbec nezpůsobeno, aneb jen z pramalé, málo rozhodné části. Tak mocným totiž kněžstvo nebylo a není! To mohly provésti a provedly jen mocnosti jiné, jimž on odkazem též odpověděl. Že si kdysi na poradu prý o té věci pozval právě Machara, stavitele národních šibeniček, náleží jako na př., že chtěl začátek století slaviti 1. ledna 1900, k četným extratourám zvěčnělého, o nichž ať si každý myslí, co chce.

Oprávněná, vděčná radost z velkolepého odkazu nemůže však životopisu dárcova diktovati samojediná. Ne vždy finis coronat opus. Nelze tu vydávati se v zevrubný rozbor záhadné téměř povahy arcibiskupa Kohna, aniž bylo by příjemným úkolem připomínati, co předešlo a přivodilo jeho pád; jak z posledního čísla prostějovské „Archy“ viděti, odhodlal se k tomu povolanější svědek, Karel Dostál. Aby nebylo nedorozumění, jímž i sám Kohn trpěl, budiž výslovně podotčeno, že přes leckteré rozpaky (nad jeho původem, byrokratismem, neurčitostí ve věcech národnostních a j.) vítali jsme jej s nadějnou radostí a radostnou nadějí, nebylo tedy nechuti zásadní. Až nastalo zklamání . . .

Avšak o tom p. Dostál napíše, čeho potřebí. My tu, v náboženském rozhledu, chceme se zmíniti jen o těch slovech jeho závěti, jimiž dotýká se vynucené svojí resignace. Napsalť, že přes úpěnlivé prosby jeho neoznámila mu římská kongregace, kým jemu co za vinu kladeno; pouze prý odpověděla, že působnost jeho není k dobru svěřené diecese, protož aby se vzdálil.

Poznáváme v tom bezprocesním rozhodnutí cosi jako t. ř. amotio oeconomica — správní opatření, odůvodněné nějakými vadami v úřední činnosti, bez dalšího výkladu, pokud byly zaviněny osobností neb chybami postiženého neb jen odporem svěřencův, jichž důvěry a úcty byl pozbyl. Jakkoliv neobyčejný to případ v novějších dějinách hierarchických — v politické správě je zcela všední — právník Kohn nemohl nevěděti, že případ jest právně možný a že sám u svých podřízených několikrát, třebas v jiném způsobu téhož práva či (dle něho) nepráva byl podobně, jen že krutěji použil.

Ale i toť konečně vedlejší pro otázku, kterou zde máme na mysli, otázku nejvlastněji náboženskou, otázku svědomí. Víměť, že předpisy církevní neustávají činovníkům církevním, docela důsledně v duchu náboženském, náboženství vlastně jedině důstojném, povinnosti jejich na srdce klásti pod touto konečně nejvyšší sankcí, jaká jest v náboženství možná, pod sankcí svědomí. Čím vyšší pak hodnostář, čím méně dozorců nad sebou a čím více práva nebo moci v sobě má, tím důležitější jest instance tato.

Arcibiskup Olomoucký jest bez odporu velmi mocný pán, i bylo potřebí vyrovnané, ucelené povahy a veliké svědomitosti, by povinnostem svým dle vzorův a příkazův apoštolských dostál, rovnováhy nepozbyl a moci své nezneužil, potřebí již proto, že jeho nikdo nenapomínal, nekáral a nepoučoval, nechtěl-li on sám, čili, jak jedna rozjímací kniha již o knězi praví, že jemu nikdo nekáže. Ano i když se tak stane, může jeho duševný poměr ke kázání býti zcela mimořádný: víme, že arcibiskup Kohn právě o kněžských exerciciích pokoušel se o skutek, na který by byl trest depositionis, ztráta všech kněžských práv i příjmů.

Snahou jeho prý bylo co nejvíce povznésti svou diecesi, kněžstvo i lid; tak vyjádřil se vůči hodnostáři, s nímž dosti důvěrně mluvíval — nelze říci příteli, neboť takové povahy přátel nemají a neznají. Dvojí tedy věc: vědomí chvalné snahy a vědomí takořka neomezené moci, k tomu pak silná, ačkoli snadno vysvětlitelná dávka neomylnictví, a — balvan byl na svahu. Muž, který měl příležitost seznati diecesi jako snad nikdo v ní, viděl povznesení její i v tom, že o visitacích stavěny mu slavobrány, pořádána banderia a pod., nevěda nebo nechtě věděti, že mnohdy duchovního správce stálo mnoho proseb neb i peněz, než tu parádu sehnal. Bylo kolikrát směšno pozorovati jeho spokojenost na těmi Potemkinovými vesnicemi. Méně směšno již bylo, že dle toho se řídila kvalifikace duchovního. Stereotypní třískání a házení třebas vadnými, ale posvěcenými paramenty, peskování a snižování duchovních před lidem i před dětmi atd. atd. byly výjevy, jimž podobných by v civilisované naší společnosti žádný ani sebe vyšší dozorce z civilních úřadů mnoho nepřečkal! Toto povznášení diecese bylo tak důkladné, že náboženská věc v celém národě se z něho dosud nevzpamatovala, a jen poměrná moderní netečnost k ní měla tehdy zásluhu, že nedošlo k veřejným bouřím.

Ku srovnání se světskými inspekcemi řekne se ovšem: Ale toť něco jiného.

Uznávám: Ano, něco docela jiného. Ale tím hůř! Napsáno to ostatně více k vůli oněm nahoře zmíněným dámám i pánům „od pokroku“, kteří teď mluví o kněžské mstě za pouhé potrestání několika nepořádných panáčků. Tehda mluvili a psali také jinak, poctivěji, s vědomím, že kdyby jim jejich inspektor jen desetinu toho provedl, byli by pobouřili celý svět. Kněží ovšem nuceni zvykati i na horší věci.

Za těch okolností čekal myslím kde kdo, že tento testator aspoň v tak vážné chvíli, třebas byla závět psána asi půl roku před smrtí, aspoň slůvko smírné napíše.

Nestalo se.

Byl o své nevině přesvědčen? Byl tehdy, když tak násilnickým, bezohledným způsobem postupoval proti těm, jež úředně nazýval bratřími, byl tehdy aspoň přesvědčen, že jedná správně?

Kdož to ví?

Ale byl o správnosti svého postupu přesvědčen i tehdy, když náležely minulosti, když leccos v jeho podezřeních ukázalo se bezpodstatným, když opodál těch zápasův, jež konečně každý veřejný úřad

přináší, mohl klidně své svědomí zpytovati, zvláště pak když ocítal se věčnosti tváří v tvář?

Nemíním ani onoho šablonovitého odprošování, jež nám ustavičným opakováním sevšedňuje a ovšem také valně ceny pozbývá, ale upřímné, mužné slovo, jež by i s mravní osobností smiřovalo. Vždyť chybující jsme všichni.

Slovo to nepronešeno.

Tedy asi bona fides, klidné svědomí, přesvědčení! Čím déle se tímto problemem „přesvědčení" zabývám, tím nepronikuutelnějším se mi stává. Bože dobrý! Co všechno již napácháno „z přesvědčení". Co prý není ex (bona) fide, jest hříchem; tedy také naopak. Jest možno, aby ta bona fides — v češtině nemáme vhodného výrazu — tedy přesvědčení bylo všude, kde se předstírá? aby všechny ty skutky, které prý bona fide, z přesvědčení byly spáchány, byly hříchy jen materialními? Poslední instancí náboženskou jest, jak praveno, svědomí. Ale spoléhejte na svědomí u někoho, kdo ho nemá!

I světský zákon uznává omluvu dobrého neb aspoň nezlého úmyslu, ačkoliv následků činu jím neomlouvá. V mravním oceňování skutku s kolika asi složkami třeba počítati? Že to není pouhé vědění a vědomí, o tom snad už není pochyby. Vůle jde prý jen za dobrem, ovšem pokud rozumem poznáno a uznáno: co však všecko se mísí v toto poznání, kolik vášní, zlozvyků, předsudků...? Není-liž i tragika svědomí čili přesvědčení, tragika ne sice tak okázalá jako na jevišti divadelním, ale za to tím smutnější, tragika mravní? Kdo nás soudí, Bůh jest, praví apoštol. Ale z eschatologie víme, že soud stejný pronese nad sebou každý již napřed, jakmile spadne záclona tělesnosti s očí jeho: to bude to přesvědčení čisté, neporušené, pravá bona fides.

Opakuji: Co vše páše se bona fide, z přesvědčení, všude, intra et extra muros! Jaký úkol tu má náboženství, pravé náboženství, ne pouhého rozumu ani pouhého citu, nýbrž obojího, náboženství pěstované skutkem, vychovem, návykem, celým životem duševným i zevnějším, náboženství všestranně život ten pronikající! Kolik zde vážných úkolů, nejen theoretických, nýbrž i praktických: svědomí burcovati, bludné přesvědčení opravovati, správné tvořiti — vše to dle oněch věčných pravidel zákona křesťanského, zvláště zákona věčné lásky, bez nichž sebe lepší úmysly a skutky jsou hluchým lomozem. „Casus Kohn", s nímž se tímto bohda navždy loučíme, káže nám všechněm řečí velmi důraznou a může, jsa s této stránky uvažován, více prospěti než celé ty miliony jeho snad prospějí...

*

O Husovi vydal německý spisek Dr. Anton Thir, jednatel sekavského Rechtsschutzvereinu (nákl. Styrie v Hradci). Co jsme před časem vytkli Schachingovi, kterýž ovšem jsa českým pramenům blíže měl z nich více čerpati, to třeba vytknouti i Thirovi, že totiž z novějšího bádání o Husovi nezná pranic; nejnovější „pramen" jeho je právě zase — Schaching, nejstarší Weber, Allgemeine Weltgeschichte z r. 1870. Nesmí se namítati, že novější bádání uveřejněno jen česky:

málo platno, kdo něčeho potřebuje, musí se tomu naučiti, a nechce-li nebo nemůže, ať toho vůbec nechá. Vědecké ceny spisek Thirův nemá: obrana hlediska církevního v povšechných rysech je sice správná, ale v jednotlivostech, zvláště co osobnosti a nauky Husovy, jak v jeho chvále, tak v jeho haně, jest mnoho nesprávného neb neúplného. Zvláštní jest, že němečtí spisovatelé více nevšimnou si toho, že mocná ochránkyně Husova, královna Žofie, Češka nebyla, což pro posouzení není bez významu. Česká jména píše Dr. Thir celkem správně; toliko arcibiskupa Zbyňka píše: Zajik v. Hasenburg. O Kompaktatech praví: Papst Pius II. hat endlich auch die Kompaktaten verworfen und so die frühere Einheit wieder hergestellt. No, tak růžové to nebylo, ani výsledek ani nešikovné, neprozíravé jednání předběžné, neřkuli potomní vůči Jiřímu z Poděbrad.

Jest opravdu litovati, že německým katolíkům zatím nedostalo se lepšího poučení o věcech husitských. Nejrozumnější by bylo, kdyby si teď pořídili překlad spisu Sedlákova nebo aspoň výtah z něho.

*

Na Boží Hod vánoční bylo při bohoslužbě v plzenském ev. sboru čteno z Jiráskova románu Temno.

V „Osvětě“ (nyní nakl. J. Otto, nakl. spisů Jiráskových) věnoval mu Fr. Sekanina zvláštní článek.

Jirásek chystá prý román z doby předhusitské, bez pochyby také tak „historický“, jako je trilogie husitská.

Ano, v některých hlavách je temno, tuze temno!

*

Ruský kostel v Praze má býti kostelem vojenským.

*

Paderbornský biskup Dr. Schulte zavedl 1911 roční diecesní konference všech děkanů, po př. jich zástupců (definitorů). Těmto pak náleží obsah konferencí sdělovati kněžstvu na měsíčních konferencích dekanatních.

*

První sv. přijímání u dětí v Limburské diecesi stanoveno na 11. rok.

*

Anglický starokatolický biskup Mathew s četnými členy své církve vrátil se do církve katolické. Vysvěcen byl od utrechtského jansenistického biskupa, tedy dle obecné nauky platně, ač nedovoleně, ale nestojí, jak sám píše, na tom, aby hodnost a práva biskupská mu byla ponechána, nýbrž podrobuje se rozhodnutí papežskému.

Za posledních 5 let vrátilo se k nám 86 anglikánských kněží, z nichž 15 jest katolickými kněžmi.

Méně potěšitelná je zpráva, dle níž Anglie vyslancem Howardem dala Kurii na srozuměnou, že ve svých zemích nepřipustí leč anglické biskupy. Pro missie byla by to zatím krutá rána, jelikož nebude možno změnu tu bez poškození jejich ihned zavésti. Opět jeden průlom do „obecnosti“ církve naší.

*

Církevní museum má býti zřízeno ve Vídni (Leo-Gesellschaft.) Pokusy o taková musea staly se již v Gorici, Linci, Pölten, Terstě. Někde kostelní klenotnice jsou již drobnými musei. Jelikož pak nařízení o sbírce kovů výslovně vylučuje předměty umělecky neb historicky cenné, budou takové i dále zachovány; ty pak, jež takové ceny nemají, škoda schovávati a cenu jejich nechat ležeti ladem — právě teď mohou obecnosti nejlépe prospěti. Kolik na př. zlaté předměty přispějí k velepotřebnému rozmnožení našeho zlatého pokladu, nezasvěceným arci nesnadno říci; podle zkušeností jinde nabytých pravděpodobno, že kovová hodnota jejich se přeceňuje — pakli ne, tím lépe.

*

Varšavská diecese za německé správy pomalu se zotavuje. V čele jest arcib. Kakowski se světícím biskupem Ruszkiewiczem. Má 14 děkanství, 297 farních a 50 pobočních kostelů, 3 kláštery. V loni vysvěceno 13 kněží, alumnův je 151 a 6 na petrohradské akademii duchovní. Katolíků má celkem 2,179.715, z toho 519.129 ve Varšavě samé.

Zprávy, jež číslici tuto podávají, neuvádějí, které doby se týká. Mělať Varšava před válkou 1,200.000 obyvatel (snad i s vojskem), po obsazení německým vojskem ovšem o mnoho méně, a ačkoliv se mnoho uprchlíků vrátilo, bylo 28. listopadu min. r. všech obyvatel 803.224, bez nižších tříd vojenských pak 789.289.

*

Jenský theolog H. Weinel navrhuje ve zvláštním spisku zříditi jednotnou deutsche Reichskirche, aby roztříštěné protestantské církve byly v ní spojeny. Jednak prý je tam mnoho různých sekt, jednak ponechány záležitosti náboženské (až na pověstný říšský Kanzelparagraph) jednotlivým státům, což jednotě jest na závadu.

*

Islam v uherské sněmovně uznán za dovolené vyznání náboženské. Proti tomu byla prý jen lidová strana, a to pouze „z důvodů zásadních“, rozuměj asi náboženských.

Otázka tato ostatně skutkem v zásadě vyřízena byla již annexí Bosny a Hercegoviny a dle nynějších poměrů jinak řešena býti nemohla, kdy stát už dávno přestal býti tělesem nábožensky jednolitým. Pochopitelno také, že se teď o našem spojenci tomto víc píše: jaké jsou jeho názory, životní zvyky, jaký jest možný poměr k nám pro budoucnost.

Nepříznivě vykládáno ještě za této války, že pohraniční armenské obyvatelstvo křesťanské bylo z hranic ruských přesídleno do vnitrozemí. Vysvětleno to však tím, že štváno Anglií sloužilo ruskému nepříteli, kterýž ovšem už dlouho prováděl silný vliv mezi křesťany maloasijskými, ne tak v zájmu náboženství jako politiky, a i nyní chtěl se o ně opírati. Turecko jako stát, o jehožto jsoucnost se v této válce hrálo, nemohlo toho trpěti, a ani s našeho hlediska nemožno proti krokům těm nic namítati, jelikož nešlo tu o nějaké pronásledování

náboženské. Turecko zrušivši před válkou t. ř. kapitulace, totiž právní výsady příslušníků cizích států (křesťanských), zaručilo se, že bude dbáti svobody náboženské, a pokud zprávy došly, slibu tomu snaží se dostáti, tak že by přestaly dosavadní více méně prekérní poměry protektorátní. Jak tu již napsáno, mohl turecký úředník francouzské kněze, kteří na začátku války si stěžovali, že turecká vláda jejich školy a ústavy zabírá, odbýti podařenou ironií, že jakožto nepřátelský stát, jsa s Francií ve válce, nedopouští se daleko takové bezprávnosti, jako jejich vlastní vláda pařížská, která v míru zabírá kláštery a ústavy svých vlastních poddaných. Styky s křesťany středostátů a neutrálními, jakož i se sv. Stolcem jsou zcela korrektní.

Náboženské názory turecké našim čtenářům vypisovati bylo by zbytečno. Jsou monotheisty jako my a židé, Krista však ctí jen jako lidského, ač po Mohammedovi nejvyššího proroka, Trojice tedy neuznávajíce. Posmrtný život uznávají, ačkoli si jej pestrými fantasiemi zobrazují (hurisky atd.)

Význam Mohammedův pro jeho dobu — nehledě k pozdějším krutým válkám — kladou novější dějepiscové hlavně v to, že obyvatelstvo arabské, po způsobu všech nomádů k jakési sladké nečinnosti nakloněné — jak až dosud moslemini jsou — chtěl burcovati k čilosti a činnosti. Pětkrát za den před modlitbou má se moslim umývati, při modlitbě prováděti pohyby takořka tělocvičné, má jísti lehkou stravu, nepíti alkoholu, měsíc ročně aspoň ve dne se postiti atd. U žen arci zřízení haremové má mnohé stránky opačné. Mnoho služebnictva podporuje pohodlí, návštěvy pořád přicházejí, ku kterým se třeba strojiti, stále se tu jí a kouří, slovem lenoší. Hoši tu tak zůstávají až do 10 roku, načež přijdou do selamliku, oddílu mužského; zvláště vyvinutá úcta k matce provází prý však Turka po celý život. Děvčata zůstávají v haremě, až se vdají, což se obyčejně stává o 14 letech.

O mnohoženství shodují se novější zprávy v tom, že ačkoli 4 t. ř. hlavní ženy, krom ostatních, povoleny, ve skutečnosti málokdo má víc než jednu. Paní Elise Marquardsen, dcera německo-tureckého gen. v. Kamphövener-paše, praví, že po léta obcovala v domácnostech nejvyšších i nejnižších, a že pamatuje se pouze na jeden případ, kdy vyšší úředník měl více žen v domě. Třebas tomu snad nebylo všude doslovně tak, tolik možno odtud i z jiných zpráv souditi, že mnohoženství daleko není pravidlem a že Turci, kteří pobyli v Evropě, právem smí mnohým křesťanům čeliti výčitkou mnohoženství nezákonného.

Hagia Sofia, píše jmenovaná paní dále, nemá polohy liturgické, k Mekce, i obracejí moslimové zraky své ku klenbě, kde dotýkal se jí dřívější hlavní oltář, a kde dosud, ač několikrát přelíčena — již pro zákaz mohammedanský, zobrazovati lidskou tvář — jeví se zřetelně tvář Kristova . . .

*

Sňatky mezi osobami různobarevných plemen jsou církevně platny i dovoleny, jak se samo sebou rozumí, není-li jiných překážek. Proti zákonodárství římskému, které sňatků mezi občany a

otroky neuznávalo, začátkem 3. stol. (za papeže Kallista) pronikla zásada, že manželství to jest platné; ohromná to vymoženost emancipační pro statisíce lidí, jiř vůči všelijakým machařinám nutno zdůrazniti. Když ve středověku zahnízdil se zlozvyk, že ku sňatkům nevolníků žádán souhlas pánův, Hadrian IV to odsoudil (v pol. 12. stol.)

Obtížnější stává se otázka sňatků mezi příslušníky různých plemen v osadách a missijních krajinách. Zásadně ovšem nelze proti platnosti ani tu nic namítati. Avšak je dosti příčin, pro něž naopak nelze sňatků takových podporovati, neboť má-li se manželství zakládati ve skutečné tělesné i duchovní vzájemnosti, jest samozřejmo, že za oněch poměrů případy takové budou jistě vzácné. Státní moc na př. německá také se snaží sňatky takové zameziti. Zásadní otázka, má-li stát právo stanoviti překážky manželství, nebývala, jak známo, stejně řešena; důsledně, dle povahy svátostné, řeší se ovšem záporně, ačkoli ve skutečnosti praxe církevní státních překážek šetří, a i v missijních krajinách jich šetřiti bude, dokud jimi ony smíšené sňatky vůbec a zásadně nebudou znemožněny, neboť toto by odporovalo duchu křesťanské rovnosti.

*

O paraguajských redukcích, osadách, jež jesuité mezi nepodmaněnými Indiany zřizovali, aby je otroctví (komend) uchránili (od r. 1609 až do 1767, kdy jesuité ve Španělích a osadách zrušeni), rozšířeno hrabivými dobrodruhy a zednáři již tehdy mnoho pomluv, které přecházejí až dosud ze spisu do spisu. Znamenitý znalec jižní Ameriky Dr. Hermann Lufft, nekatolík, vydal v Göschenově sbírce dva spisky o Americe španělské a portugalské a tu praví: „Die Methode der Reductionen ist in seiner Art der großartigste und erfolgreichste Versuch einer Regelung der kolonialen Eingebornenfrage, der je unternommen wurde“. Španělsko i Portugalsko ostatně dosti dlouho již pyká za zločiny na missijní práci spáchané, jejíž ovoce sice kdysi shrábło, které však mu nepřineslo požehnání.

*

Tříkrálová sbírka na africké missie slavila letos své stříbrné 25. jubileum. Popud k ní dán byl r. 1890 přičiněním kardinala Lavigerie na protiotrokářském sjezdu v Paříži. Papež Leo XIII, jemuž myšlenka každoroční sbírky vyložena, svěřil vše pětičlenné komissi (kardinalové: Rampolla, Simeoni, Vanutelli, Ledóchowski a Lavigerie). Komisse vypracovala osnovu záchranné práce pro Afriku: 1. Papež pošle okružní list všem biskupům světa ku potlačení otroctví a podpoře missií afrických a dovolí každoroční sbírku o svátku Zjevení Páně ve prospěch této práce. 2. Sbírka odevzdá se Propagandě v Římě. 3. Peníze měly býti procentně rozdíleny národnostem, kde sebrány byly, missiím už založeným nebo v budoucnosti povstalým. Papežský okružník Catholicae Ecclesiae vyšel skutečně již v listopadu 1890. Sbírkou stává se celý katolický svět obětavým dělníkem na vinici Páně.

*

Sliby náboženské, tu a tam v kostelích proti alkoholismu skládané, dle vážných hlasů se neosvědčují, zvláště u mládeže ne. Kdo

pováží okolnosti, za jakých se skládají — u nás nedávno „P. Elpidius“ také v tom směru působil — a naproti tomu si vzpomene, jak spletitá jest v morálce nauka o závaznosti a promíjení slibů, pochopí snadno, jaké s tím pak bývají potíže, jak nepříznivě působí lehkomyslně učiněné sliby na útlost svědomí. Tedy lépe snad spokojiti se pouhým předsevzetím, a ani to ne naprostým, nýbrž podle okolností omezeným, aby aspoň zneužívání alkoholu bylo zamezeno.

Budiž tu totiž připomenuto, ač to sem vlastně nepatří, že kázání protialkoholní mnohem méně se může opírati o důvody zdravotní než se namnoze za to má. Hrůzostrašné obrázky o zdravotních zhoubách alkoholem působených, obrázky psané i kreslené, dle úsudku nejvážnějších fysiologů nadmíru přestřelují. Etiologie z chorob alkoholu přičítaných uznává pouze asi toto: Jistě škodí alkoholismus, totiž nadprostřední požívání alkoholu, čivům a srdci. Méně jista, ačkoli pravděpodobna, je škodlivost jeho co do plodivosti a potomstva. Zdali působí též na kornatění cév, na játra, na ledviny, jak se vůbec za to má, není pokusy dokázáno. Dokázáno jest, že alkoholismus zmenšuje vzdornost těla proti některým chorobám ústrojí, jinak zapříčiněným, odkudž asi vznikly mylné názory, že ty které choroby jsou alkoholismem přímo zaviněny; byly by i bez něho vypukly, třebas ne vždy tak zhoubně.

Nebudiž to ovšem vykládáno za obranu alkoholismu, jehož rozumný a svědomitý vychovatel naprosto, v žádném směru, ať zdravotním, ať mravním, ať hospodářském, hájiti nesmí a nemůže. Má tím jen tolik býti řečeno, že výstrahy kazatelův a karatelů, pokud mají vzbuditi i onen „timor serviliter servilis“, nemohou se o důvody zdravotní opírati tou měrou, jak se psává: v této, jako v jiných podobných věcech (na př. co do kouření, hříchů pohlavních) i leckterá odbornická „Pastoralmedicina“ obsahuje výroky nesprávné, vědou aspoň neodůvodněné. Za dnešní čtenářské horečky pak snadno se státi může, že posluchači jsou o věci lépe poučeni a že pro ně nihil probat, qui nimis multum probat. Hlavními zůstanou i dále důvody mravní (důstojnost lidská, rozvrat rodinný atd.), ku kterým přistupují zdravotní a hospodářské, jichž účinek však není radno přeceňovati.

Katolíkům a duchovenstvu jejich častěji se vyčítá, že proti alkoholismu příliš málo podnikají. Výtky ty pocházejí někdy z chvalné horlivosti, někdy však také z agitace t. ř. temperenclářů neblahé pověsti. Neposledním pramenem jejich jest i reklama továren na „bezalkoholní“ nápoje a nevole těch, kteří pro jisté choroby nuceni alkoholu se zříci. Neškodí všímati si těch a takových „hlasů z obecenstva“, ale netřeba na ně bez ohledání přísahati. Kdo se alkoholu zdržuje, velmi dobře činí, kdo však ho mírně a rozumně požívá, nečiní nedobře. Je to samozřejmo, tak že ani netřeba dovolávati se Evangelia.

Vědecký a umělecký.

K poznámce red. ku článku „Jak zčeštit vlastní jména biblická“ v 1. čísle (omylem tam sliben ostatek) píše mu p. spisovatel:

„Koncovka -áš, (či přesněji toliko š) je tak zobecnělá u četných jmen a zakořeněná, že nelze jí vymítiti. To považuji za hlavní důvod. Na př. i jméno Ježíš je podobně tvořeno! (Řecké a latinské Jesus). Proto důvod, že se jméno s koncovkou š lépe skloňuje, považuji toliko za podřízený, ale přece vítaný, když již dlužno z vážnějšího důvodu koncovku tu podržeti. Získáváme tím také, že český sluch (i oko) hned rozezná jméno mužské od ženského. Ježto theoforická jména, jež tu hlavně mám na mysli, jsou vlastně celá věta, možno je dávati chlapci právě tak jako dívce. Na př. ʿAthaljá(hú) (= Veliký jest Jahve) může slouti právě žena (2 Král 8, 26; 11,1 nn) jako muž (1 Par 8, 26; Esdr 8, 7). Srv. pan Osolsobě a paní Osolsobě. (Proti tomu viz snahu jazyka českého po skloňování v: pan Nejezchleba, paní Nejezchlebová, pan Skočdopole, paní Skočdopolová.) Ponecháme-li u mužských jmen biblických zdomácnělou koncovku š, ihned bude patrný rozdíl mezi „Ataliáš“ a „Atalia“ (žena), případně Atalie (srv. Amalia, Amalie, a pod.)“ Tolik p. prof. Dr. H.

Budiž tu hned připojeno, co v posl. seš. „Listů filologických“ praví Fr. Novotný, posuzuje prof. Dra Sýkory překlad N. Z., že totiž „u jmen nejběžnějších právem podržel tvary přizpůsobené české výslovnosti, na př. Jidáš, Savel, ale méně vhodně píše též Eneáš, Lysiáš a p.“

Poznámka moje nechtěla ovšem p. překladateli S. Z. přidávati svízelů, jichž mu práce ta přináší beztoho dost, víc než my vzdálení tušíme, jsouce při každém novém sešitě jejím rádi, že je v takových rukou. Šlo více o to obrátiti pozornost k věci na oko tak prosté, a přece velmi spletité, chceme-li, aby katolický překlad Písma vyhovoval pokrokům českého jazykozpytu, což jistě chtíti musíme a chceme. Nepřísahám na každou větu školy Gebauerovy, ale tím méně mohu podceňovati bohaté výtěžky práce její. Předkové naši si — s Poláky — velmi libovali ve změkčování koncovek z latiny přijatých (na př. -áš, -uš m. -as, -us); zbavili jsme se některých, tak jako již nezpíváme přepěkného „krleš“, jiné jsme zvykem či zlozvykem, jak chcete, podrželi; ba českou výslovností jsme stejná jména různých osob i rozlišili (Jidáše a Judu, Saula a Šavla). Novější zásada, vlastních jmen v překladech neměniti, vedla mnohdy k obtížím co do skloňování; naproti násilným pokusům skloňovati jména, jichž koncovky se tomu vzpírají, zcela správně poukázal Gebauer na to, že duch a zvyk češtiny nikterak nežádá, by každé jméno bylo skloňováno.

Řekové a Latiníci jméno Ješuaʿ arci změnili v Jesus, ale koncovky -s do sklonění nepojímali (na př. „dulos Jesu Christu — servus

Jesu Christi, Annas — Annae, Caiphas — Caiphae) jako my své -š (Ježíše).

Novotný (u. m.) připouští „zčeštění“ u jmen „nejběžnějších“ — pravidlo to jistě hodně neurčité, ale pro praxi pochopitelné a takořka nezbytné. An se však brání tvaru tak zobecnělému jako „Eneáš“, ukazuje, že tak daleko jako naše biblické překlady zčešťovati nemíní, a jiní filologové asi též ne. O Sušilovi jsem se tedy zmínil proto, bych ukázal, že pokusy jeho, zavésti původní jména též do našich překladů (Barnaba — Barnaby atd.), jsou něco víc než podivínské bračky, o které by si ledakdo směl brousiti svůj rozoumek. Ale rozumí se samo sebou, že všude původních jmen už zaváděti nelze: praktické důvody p. prof. H. bez výhrady uznávám, nemoha ovšem zase k příkladu „Nejezchlebová“ nepodotknouti, že z něho teprve nevidíme, jak se žena, totiž muž její vlastně jmenuje, zda Nejezchleb či Nejezchleba; obojí jméno se, jak známo, vyskytuje.

I v těchto věcech podřízeného významu naskytuje se tedy, jak vidno, nesnadných otázek víc než dosť. Vždycky jsme cizího zboží přijímali víc než nám bylo potřebno a zdrávo, cizí jména však jsme si spodobovali víc než jiné převzatky, ač naopak bylo by lépe bývalo. Nyní aspoň ve jménech ukládá nám filologie „purismus“, třebas by ho jinde bylo též potřebí, a mnohem víc.

*

K d o v l a s t n ě K a n t a s p r á v n ě p o c h o p i l? Spor o Kanta není dosud vyřízen a není žádné naděje, že v budoucnosti bude jednou pro vždy vyřízen. Příčinou toho je Kant sám se svými spisy. Starokantovec professor Dr. Ludvík Goldschmidt nesvaluje však v té příčině viny na původce kriticismu, nýbrž na subjektivismus jeho vykladačův. Co nejdůrazněji snaží se to ve svém spisku temperamentně psaném „Verwahrung gegen die Behandlung Kants in Lehre und Schrift. Anruf an die Hochschulen und Regierungen“ (Gotha 1914 Perthes) dokázati. „Kritika čistého rozumu“ byla r. 1781 poprvé vydána, ale dosud dle názoru Goldschmidtova nebyla pochopena. Nižádným způsobem nelze prý pokantovské spekulace z ní odvodit. Kde kdo se „Kritiky č. r.“ dovolával, ale jakým právem, ani se neptejme. Hlavní dílo Kantovo dožilo se opravdu osudů divných. „Dle staré tradice vyučuje se filosofii na universitách — kdyby ony osudy byly oprávněny, musil by tomuto vyučování být udělán konec. Žádný člověk by se nemohl zastávat veřejných institucí, jež mládež ve zmatek uvádějí“ (str. 3). Jsou-li v otázkách, jež se stejnou měrou všech lidí týkají, různé „pravdy“ možny, jaký smysl mají snahy po pravdě objektivní? Žádá-li někdo, aby se jemu přesně dokázané názory místo subjektivních domněnek předkládaly, vytkne se mu nezřídka nezralost. U mnohých pojmů filosofických lze sobě, dí Goldschmidt, myslit vše, ale také holé nic. Lesklými hesly zastírá se často prázdnota. Pravá filosofie má všude pravdu hlásat; pravda její má na veškeren život působit. Heslo „Pryč od Kanta“ zamítá starokantovec, protože se ničím odůvodnit nedá, nejméně tím, že „živá přítomnost nesmí minulostí potlačována býti“ (str. 5).

Mnohý myslitel tvrdí, že filosofie 19. století je „přebohata“. G. naproti tomu praví: „Toto bohatství je málo zbožnou pohádkou, která jmény Fichte, Hegel, Schelling, Schopenhauer a k nim se pojícím chaotickým obrazem přesně se vyvrací“ (str. 5). Nazírání těchto idealistů a filosofie Kantova mají se prý k sobě jako oheň a voda. Deussen nazval filosofii Schopenhauerovu domyšlenou filosofií Kantovou. K tomu prý není ani nejmenší příčiny. „Schopenhauer missbraucht in jeder Zeile die Torheit der Menschen, die durch den Aberwitz sich geschmeichelt fühlen“ (str. 8) Rázně protestuje G. proti všem filosofickým spisovatelům, kteří Kantovo dílo „dle jeho ducha“ a ne dle písmen vysvětlují. Tento „duch“ vypadá skoro u každého jinak. Jeden akademický posluchač se chlubil, že Kantovi lépe rozuměl než Kant sobě. Na všech stranách lze prý pozorovat, že se ani vynikajícím myslitelům pochopení hlavního díla Kantova nedostává. Ba, z „Kritiky č. r.“ nebyl, dí Goldschmidt, ani titul pochopen. Kdo nám ukáže cestu k pravému Kantovi?

Správně pochopil prý Kanta Jiří Samuel Mellin († 1825) což autor kriticismu sám prohlásil, tvrdí Goldschmidt. Mellin byl pastorem v Magdeburgu, byl filosofickým spisovatelem a vydal dvanáct svazků „Enzyklop‍ed. Wörterbuch der kritischen Philosophie“. Vydání Kantových spisů, které berlínská Akademie pořídila, bude jednou dle mínění starokantovce G. znamením velikého úpadku filosofického myšlení, protože interpretace Mellinova byla úplně zamítnuta. „Mellins Einsicht in allen philosophischen Fragen ist bis heute von keinem Denker wieder erreicht worden“ (str. 14). Učenci jeho rázu byli by jistojistě německou filosofii ušetřili episody, „v níž ctižádost, ješitnost a závist hlavní pohnutky tvořily“ (str. 14).

Jisté depositum pravdy je dle G. u Kanta, a tím se hýbat nedá. Pravému jádru filosofie nebyl prý nikdo tak blízek jako kralovecký myslitel. Kdyby filosofové jeho se byli vždy přidržovali, nebyly by dějiny filosofie minulého století dějinami bludu. Dnes staly prý se poměry zrovna neudržitelnými a proto volá G. důrazně: „Jest čas: Procitněte“ (str. 15). Filosofie dnešní stojí hluboko pod filosofií 18 století; logická zdivočilost nynější filosofie nemá prý v minulosti žádné analogie. Nedostatek jednotné terminologie, babylonský zmatek řeči, odstředivé snahy, jež se ve filosofických přednáškách a spisech jeví bez cíle a východiska, to vše vylučuje, dí G., možnost pochopení základních otázek. Filosofické vyučování doby dnešní potřebuje nutně reformy, protože historické a psychologické přednášky zatlačují prý nejvznešenější úlohu filosofickou — metafysiku do pozadí.

Hlavním požadavkem Goldschmidtovým jest, aby „Kritika č. r.“ důkladně studována a dle svého jediného smyslu vysvětlována byla. Jen tak lze doufat, že anarchie myšlení bude odstraněna.

Protože bludné cesty moderní filosofie zná, chce od nich mládež odvrátit. „Výplody (totiž filosofické) 19 století nezasluhují žádného literarního zkoumání, žádného studia“ (str. 21). G. navrhuje úplnou změnu ve vyučování filosofickém, aby dobré věci bylo poslouženo. Je

pevně přesvědčen, jak sebevědomně píše, že „Kritika č. r.“ všechno splnila, co slíbila; ve svých hlavních bodech nebyla nikdy vyvrácena; její odpůrcové vyvraceli jen své domněnky, které do ní vkládali. „Die Kritik der r. V. ist eine vollkommen artikulierte Wissenschaft, hergestellt von einem Meister der Vernunftkritik und zur Lehre bereit, die sich lediglich mit Tatsachen beschäftigt und diesen Tatsachen entspricht“ (str. 23). „Kritika č. r“ je nepostrádatelnou vědou, jíž by se již na střední škole učit mělo, aby se zmatkům předešlo“ (tamže). „Kritika č. r. je obhájením víry, které jest jenom možným, když se hranice lidského poznání uznají“ (str. 24). Zlepšení obsahu „Kritiky č. r.“ je vůbec nemyslitelno. Každá odchylka od Kanta vede k bludům. To prý vidět nejzřetelněji na novokantovcích. „Kdyby Kant sám mezi novokantovci, nebo jak se nesmyslné (unsinnig) strany nazývají, se ukázal, dalo by se mu na srozuměnou, že jeho ponětí jeho vlastních spisů je zastaralé, a že má trpělivě čekat, až moderní bádání z jeho papírových ústřižků, z jeho sešitů pro kolej a intuicí nepředpojatých uchazečů o cenu — čím mladší jsou, tím lépe — jeho úplnou osobnost, jeho díla a jejich vývoj konstatují“ (str. 28). *Dr. J. V.*

P ř í r o d o v ě d e c k ý s v ě t o v ý n á z o r — b e z p ř í r o d y. Mluvíme li dnes o království belgickém bez Belgie a o království srbském bez Srbska, mluvíme i o přírodovědeckém názoru bez přírody. I filosofie má své osudy. Tentýž obor a shluk jevů byl druhdy různě pozorován a posuzován.

Vzpomínám si, jaký údiv ve mně vzbudil kdysi před mnoha již lety obraz, na který dívaje se z předu viděl jsem Boha Otce. Můj druh po pravici stojící však tvrdil, že vidí Ježíše Krista. Naše udivení dosáhlo konečně vrcholu, když prohlížejíce obraz ze strany levé, neviděli jsme na něm ani prvního ani druhého, nýbrž podobu velké holubice, znázorňující Ducha sv. Byl to obraz, na kterém přilepeny skleněné pomalované pruhy směrem kolmým, které na pravé straně pomalovány jinak i na levé, kdežto obraz, na kterém přilepeny, představoval rovněž něco jiného.

Něco podobného přihoditi se může dnes i pozorovateli filosofickému. Ba jemu daří se ještě hůře. Jemu jakoby ten obraz ucelený, který dlouho visel na stěně k údivu, slepený, se při prohlížení rozbil. Nachází jen části nebo střepy. Mluvíme-li o moderním přírodovědeckém názoru bez přírody, psychologii bez duše, nesmíme mysliti, že by jich nebylo. Ani přírodozpytec ani psycholog nemohou říci: není jich. Oni chtějí — neb aspoň smí — oba jen tolik říci: my jich nevidíme tak, jak je dříve vídali. (Psychologie bez duše. Meditace 1911.) Není filosofie, jak bývala. Virtuos na housle, který učí se hráti na klavír, začíná hráti jedním prstem. Pak hledá teprve souzvuk. Té harmonie, kterou zvykli byli slýchati ti, kteří dříve mysleli, ovšem nyní neslyšet. Nemáme moderního systemu filosofického. Máme jen cvičení, pokusy a napodobeniny. Ani t. zv. f e n o m e n a l i s m u s není filosofickou soustavou, ani jí nechce býti. Arnošt M a c h, jeho přední zastance, se „meta-

fysiky“ úplně zříká. Podobné stanovisko zaujímají i jeho soudruhové Avenarius, Schuppe, Ziehen, Cornelius, James, Loeb, Gomperz a j. Chtějí-li svými ponětími nahraditi to, co nazýváme filosofií, ví každý, že zříkajíce se předem „metafysiky“ jakékoliv, zříkají se nároků na to, co nazýváme ucelenosti a zaokrouhleností názorů. Pak ovšem ani jejich filosofie není filosofií. Jejich podávání zkušenosti nemůže nám však také zajistiti ani skutečného názoru přírodní vědy, tím méně filosofie. Věty jako: každý může mít svoji pravdu, dokazují jen tolik, že jsou si také toho vědomi. Vždyť i úkol vědy jest Machovi jen ten, ušetřiti člověku myšlenkovou práci: Věda učí ho jen užívat nahromaděných zkušeností generací a navádí ho ku sbírání zkušeností, ze kterých mají opětně budoucí těžiti. To nazývá Mach duševní ekonomií. Věda v novém pojímání nepodává nám hotových poznatků konkretních, nýbrž jen návod, jak je zjednat. To nemožno však ještě nazvati bankrotem filosofie, právě tak ne, jako bankrotem vědy, nýbrž nanejvýš zvrácením noetiky. Stanovisko Machovo, ani Avenariovo a Kleinpeterovo není proto vůbec možno nazvati empirismem ve smyslu filosofickém, nýbrž pouze empiriokriticismem ve smyslu noetickém. Nazýváme-li tento směr fenomenalismem, přihlížíme více ještě k stanovisku fysika experimentujícího než filosofa závěry činícího. Jak málo směr tento založen na logice a na psychologii, viděti také na př. z toho, že třebas oba hlavní zastanci jeho, Avenarius a Mach, shodují se v tom, že nemá se užívati názvů „fysický a psychický“ a mluvit se má jen o závislostech fysikalních nebo psychologických, přece domnívá se Avenarius, že třeba odstraniti tu introjekci, t. j chybu logickou, která je základem rozlišování, kdežto Mach naproti tomu kloní se k názoru, že třeba odstraniti extrajekci. Dle něho přimýšlíme společný substrát — hmotu, který zůstává, když všecky prvky poznatku (barvy, teploty a j.) odejmeme a promítáme substrát ten ven mimo sebe. Je to hnětení vlastních počitků, které zvykem bývá těch, kteří v zamyšlení mezi tím, co o něčem zcela jiném uvažují, myšlenkám svým tvar dávají, tento substrát pak zahazují, když se svou prací myšlenkovou jsou hotovi. Sedí-li někdo na vlastní čepici, ovšem ví, že ji má, ale má také věděti, že jí nemá na hlavě. Tvrdí-li fenomenalisté, že skutečný jest jen vlastní počitek, jistě mají pravdu. Tvrdí-li dále, že tento svět může býti pociťován, bezprostředně zkoušen, nikdy však znovu podán, mají také pravdu, ovšem mluvíme-li o určitém počitku jako jednotlivém, biologickém faktu, ne však, mluvíme-li jako o noetickém pravidlu a dokonce ne, myslíme-li při tom na psychologický úkon sám o sobě, ve kterém jakoby tento počitek objevil se na způsob „deus ex machina“, bez předchozích pochodů fysiologických. Vždyť mluví i Mach o přizpůsobení se myšlenek k faktům a myšlenek mezi sebou, processech to, které, jak praví, nelze ve skutečnosti přesně odděliti. Mluví-li Mach dále ještě o prvních vrozených dojmech, které bývají dočasnými náladami organismu spoluurčeny, a praví-li, že na pozdější dojmy smyslové mají vliv starší, vypravuje-li dále, že prvý proces je druhým komplikován, že procesy probíhají zprvu samovolně, později však

zvolna se uvědomují. pak provozuje ovšem také psychologii, a sice tu nejjednodušší, psychologisuje. Odbývá celou moderní psychologii zkrátka. Zavrhuje sice její moderní methody, ale přidržuje se jakéhosi populárního „snadno a rychle“. Mluví-li na př. Mach o hmotě jako o symbolu myšlenkovém pro poměrně stabilní komplex smyslových elementů, dokazuje tím zřejmě, že ví o skutečných sdružených představách, musí pak připustiti i jistou pravidelnost ne-li zákonitost tohoto dění a co je to jiného než přisouditi i psychologii samostatnou methodu a respektovati její soudy, které jsou jistě z nejzávažnějších v názoru světovém?

Nemožno proto mluviti o přírodovědeckém názoru světovém, nýbrž jen o způsobu nazírání jistých přírodovědců na svět. To co nazýváme světovým názorem, vyžaduje jistě více než zamítnutí „metafysiky“, svévolné omezení noetiky a zakřiknutí psychologie. Mluví-li oni vědci jako empirio-kritikové opravující tak mnohý ukvapený soud a varující před přepínáním a přehazováním pojmů na jedné a rozsekáváním jich na druhé straně, pak mluví jako věštci. Třebas oni sami nečinili by nároků na zákonodárce, přece třeba hlasu jejich dbáti. Netřeba se jich však lekati ani zcela zavrhovati. Musí i filosofie míti svoje dějiny a ona je také má. *Dr. K. Černocký.*

*

Socialistický spisovatel o filosofii Koelsch napsal nedávno: „... aber es ist heute überall Disziplin, nur nicht im Denken“.

*

Bergsonovi, nejoblíbenějšímu teď filosofu francouzskému, jenž také nazval Němce barbary, odpovídají tito (Wundt, Börke), že přece si od barbarů těch mnoho vypůjčil. Tak prý hlavní heslo jeho (elan vital) jest od Schopenhauera, též jeho intuice, pud a pod., dřívějšek života před neživotem od Schellinga a Fechnera atd. Leccos ovšem má i ze spekulace křesťanské, jak přirozeno; francouzští theologové proto zdůrazňují blízkost jeho s názory našimi, jichž arciť žádný filosof nemůže býti zcela prost.

*

Tolik statistiky jako tato dvě léta nenadělalo se snad za celou dobu, co toto odvětví státní správy rakouské se pěstuje. Začátky sahají do absolutismu (Karla V. a Marie Teresie), řádně ve správě státní zavedena 1829 (u nejv. účtárny), 1840 jako samostatný úřad; úkol její byl především hospodářský. 1863 konečně zřízena dle belgického vzoru — po němž jest i naše ústava vůbec — c. k. ústřední statistická komise.

Zajímavo jest, jak se tu choval absolutismus a jak liberalismus. Onen ovšem osoboval si neomezené právo vnikati do nejtajnějších tajností občanův, a jenom nedostatečnosti nebo nechuti vyšetřujících zřízenců lze přičísti, že poměrně tak málo o nich zvěděl. Ústavou vytýčená práva osobnosti učinila tuto netykavkou i v tomto směru: ačkoli povolána k vládě obecnost, bránili se jednotlivci její co nejvíc proti zasahování do soukromých poměrů jejich. Bránil se občan jednotlivý i v samosprávě sdružený a jen po něčem dařilo se zákono-

dárství státnímu hradbu tuto prolamovati, zvláště ve věcech berních, kde pořád nové a větší požadavky činěny, ale platy na ně odpírány. Naše statistika proto se omezovala téměř na sčítání lidu, přebírajíc jiné údaje z pramenů jiných (zprávy jednotlivých ministerstev): zásada soukromého tajemství celkem zůstávala, jako ji vidíme na př. v liberalismu anglickém.

Německý státní podtajemník Michaelis při jednání o výživě za války vytkl i německé statistice, že v této věci úplně selhala. Bylo to poněkud upřílišeno, ale mnoho pravdy v tom bylo i pro nás, jak ještě zakoušíme. Odborník Karel Přibram podotýká však, že tím nebyla vinna statistika sama, nýbrž nedostatečná výprava její: alle Statistik ist Zweckstatistik, pro určité potřeby, a na tyto nyní nastalé potřeby nikdo nemyslil aniž naši statistiku pro ně zařídil. Myslí proto, že jednak povinnost přiznávací, nyní tak zdůrazňovaná, jakož i centralisace statistické práce zůstane trvalým požadavkem státní správy i nadále. Na druhé straně však, co do vědecké i praktické stránky varuje od společného uveřejňování nekonečných číselných výkazů, na př. počtu učitelův a žáků na jednotlivých ústavech, bilancí peněžních ústavů, souzených a trestaných případův u jednotlivých soudův atd., jež posměšně zovou se „hřbitovy čísel“, jelikož jich nikdo nečte: das ist Buchhaltung und keine Statistik, praví, žádaje za to, aby se uveřejňovaly sice jen hlavní výsledky, ale provozené znaleckým rozborem předložené látky.

Tento zcela rozumný požadavek možno klásti na vědeckou práci toho druhu vůbec. Oblíbené „číslice ať mluví“ obyčejně se mine s výsledkem: číslice sice mluví, ale málokdo je poslouchá; mnozí lidé, i poučení chtiví, mají ne zcela neoprávněný horror tabellarum a budou povděčnější, když je spisovatel místo pracného opisování číslic poučí o významu jejich. Nepotřebuji snad podotýkati, že jsou tu četné výjimky, kde číslice uvésti nutno, jednak za podklad rozboru, jednak za pramen práce pro druhé. Ale dle své dlouholeté redaktorské i korrektorské praxe nemohu zase nepoznamenati, jak nepřesně tabellární výkazy bývají buďto pracovány neb opisovány; velmi často neshodují se součty, jindy zase stejné položky v různých rubrikách a pod., tak že pak nemají ceny ani v tom ani v onom směru.

*

Známý, opravdu chvalně známý nakladatel Eugen Diederichs v Jeně uveřejnil v prosincovém čísle svého časopisu „Die Tat“ malou statistiku k zajímavé otázce, jak se dostávají knihy do obecenstva. Sestavil ji pomocí malých dotazníkových lístků, jež přiložil k dílům svého nákladu.

Z 1000 došlých odpovědí objevuje se asi tento obraz: 300 kupců koupilo si svou knihu, že četli o ní příznivý posudek v časopisech, 200 dalo se pohnouti prospekty nakladatelství; z druhé polovice 170 koupilo si knihu na osobní doporučení přátel, 170 na doporučení knihkupců, zvláště také na reklamu ve výkladních skříních; 100, poněvadž znali již ostatní díla spisovatelova, 20 po dojmu z přednášky, 10 na

doporučení v knihách, 10 z vlastního studia, 10, když je dříve přečetli, 7 pro osobní známost se spisovatelem a 3 pro vazbu.

Viděti z toho, že největší vliv na koupi knih má doporučující posudek v novinách a časopisech. Vždyť také nakladatelské prospekty dosahují velké části svého dojmu tím, že uveřejňují aspoň příznivé věty takových posudkův. A z těch 170 lidí, kteří doporučili knihu svým známým, zajisté mnozí poznali je sami také jen působením tisku. Stejně zkušení knihkupci používají tisku, aby poučovali o knihách sebe a potom i obecenstvo. A mnozí z těch, kteří si koupili novou knihu proto, že znali již dřívější práce spisovatelovy, nabyli této znalosti také v časopisech.

Statistika Diederichsova neudává blíže, o která díla se jedná, takže nemožno z ní vyvozovati nějakých významnějších důsledků. Nicméně ukazuje jasně, jakou zodpovědnost mají časopisy i v tomto ohledu a jak chybují na př. i mnohé katolické časopisy, když otiskují beze všeho nakladatelem zasílaná doporučení knih, někdy i dosti podezřelých.

*

O posudcích novinek píše redakce „Kathol. Missionen“ (1916, č. 4): „Jen o těch spisech se podávají zprávy, jichž recensní výtisky se pošlou. Mlčení o některém spise [zde arciť o látce missijní jednajícím] znamená tedy jen, že nakladatelství neposkytlo recensního výtisku ... Žádná redakce není nucena o zaslaném díle psáti. Něco jiného jest, vyžádá-li si je za tím účelem redakce sama. Nemožno-li pak posudku z jakékoli příčiny uveřejniti, zdá se povinností, dílo vrátiti nebo koupiti“. K tomu ještě možno dodati, že pouhé oznámení mezi redakčními spisy mělo by nakladatelům u spisů podřízeného významu, které za recensi hrubě nestojí, stačiti. Neboť již s obchodního stanoviska může tu býti křiklavý nepoměr mezi požadavkem nakladatelovým a výlohami posudku (honorář, tisk atd.), které cenu posuzovaného spisu snadno daleko převyšují. Ten a takový může vzíti za vděk pouhým oznámením. S druhé strany ovšem se předpokládá, že vzdělaný čtenář pouhé oznámení mezi redakčními spisy pokládá za to, čím je: za oznámení, že spis vyšel, a nikoliv za doporučení jeho; hanlivé výbuchy přihlouplých horlivců proti této prý reklamě, jakými i my kolikrát počastováni, by pak odpadly.

Nám čeští nakladatelé poměrně málo spisů posílají, nemohouce se nadíti, co by očekávali, totiž bezvýhradné reklamy. I máme tu zcela volnou ruku, o kterém spise psáti chceme či nechceme. Nepopíráme, že mohou takto v obsahu revue nastati mezery, že totiž čtenářstvu někdy není referováno o spisech, o kterých by zvěděti chtělo a mělo; ale případů těch není poměrně mnoho — zvláště co do belletrie české — a důslednost také stojí za nějakou ujmu. O překladech zásadně nereferujeme, jelikož o významnějších dílech cizí belletrie a pokud možno i vědy píší — za pravidelných poměrů — odborní zpravodaji naši o cizích literaturách.

*

Jest pochopitelno, že válka měla všeobecně neblahý vliv také na rozvoj nakladatelské činnosti — s výjimkou ovšem oněch nakladatelů, kteří si nalezli nový zdroj ve „válečné literatuře". Nejvíce snad jest pozorovati tento úpadek v Polsku. Pilný bibliograf M. Rulikowski vydal na základě ankety zajímavý spisek o hmotném stavu polských nakladatelů za války („Księgarstwo i czytelnictwo polskie wobec wojny," Warszawa, 1915). Dovídáme se z něho mimo jiné, že v posledních letech bylo vydáno v ruském Polsku průměrně tři a půl tisíce děl ročně (r. 1909 děl 3 402; r. 1910 — 3.799; r. 1911 3.462); celková výše nákladu všech polských spisů obnášela přibližně 10 millionů výtisků ročně (r. 1909 — 9,582.022 ex.; r. 1910 — 9.999.956 ex.; 1911 — 9,340.530 ex.); průměrná cena roční vydavatelské produkce činila nejméně 2 230.000 rublů.

O zkáze, jakou vyvolala v těchto rozkvétajících poměrech válka, svědčí výmluvně další číslice: 15 nakladatelských firem vydalo za první půlrok války sotva 34 knih, z nichž jenom 15 bylo vytištěno po 1. srpnu r. 1914, ostatní byly již dříve připraveny k vydání. Z nich vědecké knihy byly 4, populárních a pro mládež 11, belletristických 13 a vojenských 6. Po okupaci ruského Polska přišly tam některé spisy z Krakova, ale počet jejich jest dosud minimální. Nové knihy vydávané v Haliči mají zatím málo co činiti s literaturou, týkají se většinou válečných událostí, především legií.

Obecenstvo polské nepocítilo prý dosud touhy po četbě. Zvláště klesla poptávka po belletrii; což by konečně nebylo nejhorším znamením; nebylo však zájmu ani o časové knihy, poučující na př. o zemích vedoucích válku. Poněkud větší pozornost byla věnována historickým dílům Předplácení časopisů prostřednictvím knihkupců přestalo úplně. A vůbec — praví Rulikowski — „neviděti dosud nikde návratu k normálním poměrům, kde se kupovaly knihy jako předmět nutné životní potřeby".

Těžké životní a hmotné starosti zatlačily přirozeně u Poláků zájem o literaturu, jež sama snad nebyla také docela bez viny. Lze však doufati, že je to zjev pouze přechodní, po němž nastane nový rozkvět.

*

Prvým lednem zaveden byl v Turecku gregoriansky kalendář. Tato záměna roku měsíčního se slunečním znamená odstranění půldruhatisícleté tradice. Turecký rok měl 12 měsíců, z nichž sudé měly 29, liché 30 dní; jenom v přestupném roku (jedenáctý z periody 30 let) měl i 12. měsíc 30 dní. Měsíční rok čítal tedy 354 (355) dní. Mohamedanská era, která počíná 622. rokem našeho letopočtu, zůstává ovšem nezměněna, rovněž zůstává v platnosti starý rok měsíční v životě náboženském, s nímž organicky srostl.

I bulharská vláda se usnesla zavésti náš kalendář, tak že tedy celý čtyrspolek i časově byl by jednotný.

*

Jedno z nejproslulejších měst belgických, staré Ypry, mají státi se obětí války; mají býti srovnány se zemí, aby dohoda na flanderském

bojišti zlepšila své postavení. Ypry jsou známy už v 9. stol. z bojů s Normany Ve století 10. hrabě Balduin flanderský zavedl zde výroční trhy na sukno. V 12. stol. byly Ypry nejvýznačnějším městem. Obyvatel mělo asi 80 000 ob. a soukenických stavů bylo na 4000. Soukenictví yperské bylo světoznámé. Španělové, Angličané i kupci z Lombardska trhy jeho navštěvovali. Yperská sukna byla nošena i na Východě a považována za nejjemnější. Flanderská města zavěšovala na své soukenné výrobky olověné značky, jichž se upotřebilo v 13. stol. 30.000—80 000, roku 1313 dokonce 92 500 Velké příjmy měly za následek zbohatnutí patricijských rodin, proti nimž r. 1280 povstali soukeníci a dělníci pro špatnou mzdu, jakýsi druh stávky to byl, a pak ostatní kupci, které patriciové mající všechnu moc v rukou z cechu vyloučili. Povstání bylo potlačeno, ale hrabata musili učiniti jakési ústupky. Ve stol. 14 vzniklo povstání proti flanderským hrabatům město musilo se však r 1382 vzdáti Francouzům. Následujícího roku obléhali je Gentští a Angličané; oblehatelé utrpěli sice ztráty nesmírné, ale Yprům zapálena čtyři předměstí obývaná tkalci, kteří po válce musili uchýliti se do Holandska.

V letech burgundského panství (1384—1482) bojovaly Ypry sice stále o svou samostatnost a průmysl, ale úpadku zabrániti už nemohly. Přednost Yprů přešla na Gent a Brügge.

Yperští, jsouce původem Germané. zachovali si svou flámštinu až do r. 1200 kdy stala se frančtina řečí úřední; za panství však burgundského frančtina téměř vymizela.

Za Ludvíka XIV. byly Ypry čtvřikrát obléhány: 1648, 1649, 1658, 1678. Na to byly až do r. 1715 v moci francouzské, pod míru pak v Raštatě připadly r. 1716 Rakousku Revolucionáři francouzští r. 1794 přivtělili Ypry zase Francii. Vídeňským kongressem r. 1815 připadly opět Belgii.

Ypry leží nedaleko francouzských hranic, u splavné už Yperlee; jsou železničním uzlem Ostende, Roulers, Armentières, Courtrai, Poperinghe, Rousselaer. Před válkou mělo město 17.400 obyv. a 3780 domů.

Z dob jeho slávy zachovala se velká tržnice na sukna „Gröste Markt“, je to nejkrásnější stavitelská památka ypernská. Základ k ní položil Balduin IX., hrabě flanderský, r. 1200, dokončena však byla až r 1304. Svou rozlohou a nádhernými arkadami podobá se dóžecímu paláci v Benátkách. Budova je dlouhá 133 m na ploše 4872 m². Tržnice je krásnou ukázkou profanní gotiky. Válkou byly opravné práce na budově, započaté r. 1908. zastaveny. Střecha a pokoje I. poschodí, kde bylo 12 obrazů od F. Pauwelse, částečně následkem granátů shořely, částečně velmi poškozeny.

Na východní straně budovy je přístavek, renaisanční radnice, i ta leží v ssutinách Ve středu tržnice vynikal nad čtyři vížky nárožní 70 m vysoký belfryd; jelikož ho nepřítel používal jako pozorovací stanice, Němci ho sestřelili. Budovu zdobí 44 soch hrabat flanderských, uvnitř pak jsou fresky od Guffensa a Swertsa.

Znamenitá práce v přechodním slohu 13. stol. je kathedrala sv. Martina, jejíž loď je stavěna r. 1254, boky však až v 14. století. Krásný je v kathedrale hlavní oltář z karrarského mramoru; v kathedrale je pochován Cornelius Jansen, biskup ypernský, zakladatel jansenismu († 1638). Chorové stolice a zpovědnice jsou krásná řezaná práce pozdní renaisance, mosazná křtitelnice pěkná památka 16. stol. Pěkně se vyjímá též masná tržnice s museem nizozemských mistrů, rovněž ve slohu gotickém. — Soukenictví dávno bylo nahrazeno průmyslem bavlnářským a krajkovým. Pokud ještě nějaké umělecké poklady zbyly, vždyť na město hozeno na 20.000 granátů, mají býti odvezeny do Paříže. Tak všechna krása staré kultury flanderské zmizí teď úplně!

*

Rychlost hvězd. Pojem „stálice“ jako hvězdy, která nemění svého místa a stojí nehybně a stále na jednom a tom samém místě, nevyhovuje dávno skutečnosti, a je dnes, abychom užili všedního rčení, překonaným stanoviskem. Halley, po němž pojmenována známá vlasatice, poznal a dokázal r. 1717 po prve, že domnělé „stálice“ nejsou vlastně stálicemi, nýbrž že se také pohybují prostorem světovým, ovšem pro svou nesmírnou vzdálenost tak pomalu, že jejich pohyb lze poznati a dokázati až teprv za několik století.

Proto ani naše slunce není „stálicí“ v přísném slova smyslu, nýbrž pohybuje se prostorem světovým dále rychlostí asi 20 km za vteřinu. Při tomto pohybu strhuje slunce ssebou ovšem i veškero svoje dvořanstvo, všechny oběžnice, měsíce, stálé vlasatice, které krouží okolo slunce jako poslušní sluhové okolo svého krále. Proto naše země, jež obíhá okolo slunce rychlostí asi 30 km za vteřinu, urazí zároveň se sluncem v prostoru světovém asi 20 km za každou vteřinu. Starý Mädler v minulém století domýšlel se dokonce, že vypátral ono ústřední slunce, okolo něhož obíhají všechny hvězdy, a tudíž i naše soustava sluneční. Mädler tvrdil, že oním ústředním sluncem jest Alkyone, nejjasnější hvězda ve známém souhvězdí „Kuřátek“, které jako část „Býka“ září na zimním nebi. Mädler také vypočetl, že naše slunce s celou soustavou sluneční oběhne okolo tohoto ústředního slunce asi za 20 nebo 22 let. Tato domněnka Mädlerova je dnes vyvrácena, a my zatím vlastně nevíme, okolo kterého středu naše soustava sluneční kolotá.

Dnešní hvězdáři pokládají jenom za jisto, že naše soustava slunečná pohybuje se ku předu směrem ku souhvězdí Herkulovu, které zdobí letní oblohu.

Rychlosti, kterými „stálice“ pohybují se prostorem světovým, jsou úžasné, nesmírné, rovněž jako i vzdálenosti hvězd. Známý francouzský hvězdář Flammarion hledal schválně hvězdu, která by měla největší rychlost, a nalezl ji v souhvězdí „Velkého Medvěda“; a vypočetl, že ona hvězda pohybuje se rychlostí asi 300 km za jedinou vteřinu.

Nejrychlejší „stálice“, kterou nyní známe, jest hvězda číslo 14 320 v seznamu hvězd, jejž vydal německý hvězdář Argelander. Tato

hvězda pohybuje se prostorem světovým rychlostí asi 580 km za vteřinu; — hvězda μ v Kassiopeji má rychlost „jenom" 109 km za vteřinu.

Ani mlhaviny, které jeví se našemu zraku jako slabé mráčky na noční obloze, nestojí na jednom místě, nýbrž pohybují se rychlostí dokonce ještě větší než jednotlivé „stálice". Tak objeveno, že známá mlhavina v souhvězdí Andromedy pohybuje se v prostoru světovém rychlostí asi 300 km, jiné mlhaviny dokonce úžasnou rychlostí až asi 1000 km za jedinou vteřinu.

Poněvadž tedy „stálice" neustále, ale ovšem velmi pomalu, mění svou vzájemnou polohu mezi sebou, proto budou dnešní souhvězdí naší oblohy za několik tisíc let vyhlížeti načisto jinak; a hvězdářové dovedou na př. nakresliti, jak bude vypadati známá skupina „Velkého Vozu" za 50.000 let; obraz úplně jiný než dnes!

Vychovatelský.

Zemská školní rada mor. nařídila, podobně jako se stalo k rozkazu ministerstva vyučování v ostatních zemích, důkladnou prohlídku žákovských knihoven školních, z nichž maji býti vyloučeny všechny spisy závadné svým obsahem ve směru vlasteneckém nebo náboženském a mravním. A ku podivu: kde se tato prohlídka koná skutečně svědomitě (a podezřelé knihy neukrývají se někam „na čas války“ v naději, že pak se poměry zase změní), objevují se spisy, jež jsou v přímém odporu se zákonem stanoveným účelem škol. vyučování. Což nebyla taková revise nařízena také již dříve? (na př. výnosem c. k. zem. šk. rady ze dne 2. ledna 1886, č. 10 504). A nebyli správcové škol zodpovědni za žákovské knihovny, jak to nyní zase zdůrazňuje uvedené nařízení? A kdo rozhodoval o zakoupení nových knih?

Nejsou tu jistě bez viny také katecheti. Zákon dává jim právo, býti přítomnu při zkoumání knih pro žák. knihovny a každé chvíle do knihovny nahlédnouti (rozhodnutí minist. kultu a vyuč. dne 3. června 1897, č. 4646). A katecheta, jemuž jde skutečně o dobro dětí a ne pouze o absolvování určité učebné látky, musí věnovati největší zájem i četbě mládeže, neboť ví, jak nesmírný význam má četba pro náb. přesvědčení a mravní život právě u měkké, ohebné a zevnějším dojmům tak přístupné povahy dětské.

Nestačí jen theoreticky při katechisování varovati před „špatnou četbou“: pouze negativní, zakazující činnost nevede nikdy trvale k cíli. Jest nutno, aby dítěti byla dána do rukou dobrá četba a byl v něm rozvíjen vkus pro ušlechtilou literaturu, pak nevznikne tak lehce touha po literatuře škodlivé. Dobře, může-li katecheta, aspoň na venkově, sám také z vlastní knihovny půjčovati knihy dětem, nikdy však nemá se vzdávati oprávněného svého vlivu na školní knihovnu: může dobré knihy navrhnouti, koupi nevhodných se brániti.

Nebojme se tolik, že nám — za nechvalným příkladem — někteří pp. „kollegové“ budou nadávati denunciantův a pod. Nadávati se nám bude tak jako tak, nuže ať je to tedy aspoň pro věc spravedlivou: dobré podporovati, zlé stavovati.

K obojí této činnosti je však nezbytně nutno, aby katecheta také sám znal literaturu pro mládež. Prospěje mu to i při náb. vyučování: může tu příležitostně poukázati na knihy v žák. knihovně a povzbuditi k četbě určitých knih. Tak vyjde také aspoň poněkud náb. vyučování z isolace, jaké propadá, když příliš málo si všímá ostatního školního života dítěte.

Poněvadž však jednotlivci není možno, aby všechno sám četl a zkoumal, bylo by třeba součinnosti několika učitelů, kteří by krátce a věcně, ale důsledně referovali o všech významnějších nových knihách pro mládež. Kat. učit. spolek v Německu má již po léta zvláštní ko-

missi pro dětskou literaturu, jež má i svůj vlastní orgán „Der Wächter für Jugendschriften“. Kromě toho každoročně k vánocím vydává zvláštní seznam dobrých spisů pro mládež. Podobnou činnost v tomto oboru vyvíjí také kat. kněžský spolek v Bavorsku. —

K poslednímu odstavci p. ref. dovoluji si připojiti kratičkou vzpomínku. Před lety (v „Hlídce literární“) jsem se pokusil o práci tuto, v níž mne vydatně podporovali Jan Vyhlídal, Alois Žáček a j. Posudky tyto a jiné pak stručně upraveny a vydány v sešitě „Knihovna lidu a mládeže“, jenž měl býti prvým a zůstal šťastně posledním. Proč? Inu, nebylo spolupracovníků. Knihovníci — i středoškolští, laikové i kněží si přehledy takové libovali; i žádal jsem nejsa dosti znalý požadavků školských a vychovatelských, aby ten a onen mi tedy svými posudky přispěli, když knihy čtou. Ale většinou měli „moc práce“, některý pak napsal posudek nemnoho kratší než knížka sama atd. Jen rad, co by mělo a jak by mělo býti, jsem míval i dále víc než dost: scházela vždy jen jedna: kdo by to všecko měl dělati. Nerozpakoval bych se pranic, začíti na stará kolena ještě jednou tam, kde jsem tehdy byl nucen přestati. Jestiť to práce třebas na oko neokázalá, ale důležitější než mnohé jiné. Kdo tedy má do toho chuť, ať se přihlásí. Nezáleží nic na tom, že přehled nebude úplný ani soustavný. Dle osvědčených vzorů jistě by někdo navrhl na to zvláštní výbor čili anketu. Ale tu již napřed připomínám, co jsem kdysi kdesi četl, že totiž kdyby Pán Bůh na stvoření světa byl svolal anketu, svět dosud by nebyl hotov.

Vím, že poslední léta na naši činnost literární působila velmi tísnivě. Ale oddávati se proto resignované passivitě bylo by velmi osudné pro věc naši. Duchovní správce a vůbec vychovatel buď si vědom, že dobrá kniha, dobrý časopis jest mu v úřadě jeho ne-li nejlepším, tedy jistě velmi platným spolupracovníkem, a dle toho se také zařiď. Doba jest i pro naši věc vážnější než myslíme.

*

V brněnském duchovenském „Věstníku“ byla vedena po dlouhý čas živá diskusse o poměru bibl. dějepravy ke katechismu. Jest jistě velice významno, že oproti iniciatorům všichni její účastníci, z řad katechetův i kněží z duchovní správy, vyslovili se pro to, aby bibl. dějinám bylo dopřáno v náb. vyučování mnohem více místa, nežli dovoluje dosavadní učební osnova, a aby aspoň ve dvou ročnících bylo jí vyučováno také samostatně vedle katechismu. Bude-li míti diskusse také nějaký praktický výsledek, je zatím velice pochybno. Bylo by však toho nejvýš třeba.

Rovněž uznává se všeobecně, že dosavadní naše „bibl. dějepravy“ — starý překlad knihy Schusterovy a novější Panholzerovy — svou těžkopádností, věcnou i slovní, jsou málo vhodny pro mládež. Nedostatku má se odpomoci zase — novým překladem jiné něm. bibl. dějepravy. Tak se aspoň z vážené strany navrhovalo ve „Věstníku“ a podle poslední (výroční) zprávy tamtéž „dočkáme se snad v tomto roku již vydání nové bibl. dějepravy dle vzorů německých“. Odezíráme-li i od toho, že zmíněný vzor není nijak nejlepší bibl. děje-

pravou německou (vyniká jen stručností a jednoduchostí), vtírá se přece jiná otázka: což jsme opravdu takoví ubožáci, že se nezmůžeme ani v tomto oboru na samostatnou práci?! A to zvláště teď, kdy jsme se dočkali nového pěkného překladu Bible! Máme snad zase na dlouhá léta spokojovati se při knize, dětem i katechetovi nejmilejší, pouhým překladem, a to dle všeho jen na rychlo upraveným? Pak jedná se také o obrazy! Nebylo by lépe při tak důležitém podniku počkati ještě nějaký čas a poraditi se vzájemně? Naším heslem musí býti: Českým dětem českou Bibli!

*

Správním soudem zamítnut odpor odpadlíka Th. Dra Doubravy proti zákazu české střední školy, kterou ve Vídni zřizoval. Úřady totiž upíraly mu nyní právo vyučovati náboženství, jehož kdysi nabyl jako katolický kněz.

Ve snahách o české školství ve Vídni chytá se pořád kočka za ocas. „Komenský“ měl předsedou posl. Düricha, který utekl do Švycar a odtamtud (v „La Nation Tchèque“) ostouzí Čechy v Rakousku, školdozorcem pokrokáře či volnomyšlenkáře Ulehlu a nyní přišel Doubrava.

Posl. Geßmann vítaje v zemské školní radě místodržitele Bleylebena, z Moravy přesazeného do Vídně, pravil m. j., že zdar školství dolnorakouského má jeden důvod také v tom, že tam není národnostních rozdílův, a přál si, aby tak zůstalo.

*

Psychologický výzkumný ústav pro nervosní děti byl založen v Pešti za pomoci uherského ministerstva kultu a vyučování. Má býti zároveň poradnou rodičům a vychovatelům, mohou však býti pojaty do jeho programu také jiné časové paedagogicko-psychologické otázky. Původcem ústavu je Dr. Jos. Vertes, ředitel střední školy pro nervosní žáky v Pešti.

*

V posledních letech před válkou často se u nás poukazovalo na množství studentských sebevražd. Naproti tomu z přesné statistiky zem. statistického úřadu, policejních a soudních orgánů v Prusku vysvítá, že tam sebevražd na středních školách ubývá. Není jich poměrně ani tolik, jako u ostatního mužského obyvatelstva téhož věku, kde jsou poměry stále nepříznivější.

U mnohého studenta nemohlo býti zjištěno, zda-li zahynul pouhou nehodou či sebevraždou, avšak počítají-li se i tyto pochybné případy k neprospěchu školy, jeví se za posledních 26 let znatelný pokrok. R. 1889 připadlo na 100.000 žáků 15·3; od té doby byl tento počet vždy menší. Největší v tomto období byl r. 1912, kdy připadlo na 100.000 žáků 11·8 případů.

Úřední zpráva uznává, že v četných případech vina sebevraždy tkví mimo školu: rozbroje s rodiči, odcizení nebo zatajení peněz, nemírné požívání alkoholu, nezřízené zábavy, pohlavní zrůdnosti a pod. Často se stalo, že studující postižený školním trestem nebo neprospěchem přišel domů, viděl na psacím stole nabitý revolver a dopustil se

tak nerozvážného činu. R. 1912 z 28 případů studentských sebevražd stalo se 6 střelnou zbraní vlastního otce. Neblaze působí také, když v rodině, ve veřejném životě, v novinách a knihách se mluví a píše o sebevraždě příliš lehkomyslně. Ke konci r. 1911 bylo v Německu oslavováno Kleistovo jubileum. Všechny časopisy oceňovaly význam tohoto básníka, při čemž se často velebilo jako hrdinství jeho násilné zakončení života. Nebylo to také jednou z příčin, že právě následujícího roku (1912) počet sebevražd mezi studentstvem zase stoupl?

*

Jako německá vláda obnovila ve Varšavě universitu, tak rakouská zřizuje v Cholmě jakousi universitu lidovou.

*

Po Varšavě Gent! Po Polsku Flandry! Německý generální guvernér v Bryselu chce splniti dávné přání Vlámů, míti v Gentě svou universitu, aspoň nařídil, aby do rozpočtu belgického na rok 1916 byla zařazena položka za účelem přeměny gentské university v universitu vlámskou. Tato tužba míti vlastní universitu datuje se u Vlámů od založení nynější Belgie r. 1831. Na 200 obcí vlámských žádá r. 1840 vládu o rovnoprávnost vlámštiny s frančtinou na universitách a ostatních školách v království, ovšem marně Teprve na kongressu pro řeč a literaturu v Antverpách r. 1896 otázkou znova pohnuto. Už tehdy počítáno s tím, že nová vlámská universita sotva bude zřízena. V Belgii jsou čtyři university: v Bryselu, Lovani, Lytichu a Gentu. Vlámům se tedy jednalo o přeměnu některé z universit na vlámskou. V Bryselu, Lovani a Lytichu převládá na universitě živel valonský, zbýval tedy Gent. Zde jsou 4 fakulty: filologická, filosofická, právnická, medicinská a pro vědy přírodní, k níž patří ještě různé školy technické. V roku 1897/98 bylo na universitě: 469 Vlámů a 121 Valonů a 104 cizinci; tito většinou navštěvovali techniku; možno tedy říci, že ze 100 bylo 80 Vlámů. Roku 1905 podrobilo se zkoušce 295 Vlámů, 28 Valonů, 11 z Brabantska.

Na kongressu v Antverpách ustavil se výbor pro zřízení vlámské university a ten roku 1897 podal vládě návrh, jejž vypracoval univer. professor J. Mac Leod:

1. Vláda ať požádá (nikoliv zavazuje) ustanovené professory a docenty, aby své přednášky konali vlámsky.
2. Všichni nově ustanovení professoři a docenti jsou vázáni přednášeti vlámsky.
3. Výjimku činí přednášky řečí romanských a o dějinách literatur.

Návrh vyvolal v protivné straně jen velkou nevoli, na uskutečnění se nepomýšlelo. Po prvém studentském kongressu v Gentu 1899 liberalní frakce vlámská ústy poslance Julia de Vigne, professora Pavla Fredericqa a antverpského starosty, který byl členem onoho universitního výboru, prohlásila se pro přednášky vlámsky a francouzsky. Tento návrh sledoval cíle politické spíše než aby mohl býti Vlámy přijat.

Universitní otázkou zabýval se důkladněji sjezd „Algemeen Nederlandsch Verbond“ v březnu 1907 v Antverpách. Spolek 2000 členný

ustavil ze sebe výbor, jenž celou otázku bedlivě měl prozkoumati a podati určitý návrh na její řešení. Usneseno setrvati na návrhu prof. Mac Leoda; toto mínění sdílely: sjezd vlámských učenců všech fakult r. 1910, 14. vlámský kongress pro vědu a zdravotnictví, 6. kongress vlámských právníků a 1. kongress vlámských filologů a historiků.

Roku 1911 podalo ve sněmovně 6 poslanců žádost za proměnu gentské university ve vlámskou:

1. Přednášky na universitě v Lytichu ať jsou francouzské a v Gentu pak vlámské.

2. Vlámština buď zavedena v Gentu v akademickém roku 1916/17, postupně na jednotlivých fakultách a školách.

3. Všichni universitní professoři a učitelské síly v Gentu zavazují se v rámci bodu 2. přednášeti vlámsky. Kdyby však dali přednost frančtině, zřídí se pro dotyčný předmět stolice vlámská, a studentům je volno navštěvovati přednášky v té či oné řeči. To platí před uzákoněním návrhu. Po uzákonění jsou professoři povinni přednášeti v řeči dle bodu 1. a 2.

4. Přednášky o francouzské literatuře a románské filologii budou na obou universitách francouzské. Němčině a kterékoli jiné živé řeči může se vyučovati v ní samé. Na každé fakultě a každé specialní škole university gentské královským nařízením ať jsou jedna nebo 2 přednášky ku zdokonalení posluchačů ve frančtině.

5. Universita lytišská ať má dodatečné přednášky pro inženýry ku získání hodnosti civilních inženýrů a stavitelů.

6. Na universitě v Gentu ať se zřídí: a) přednášky ku získání hodnosti báňského a civil. inženýra, b) vyšší zemědělská a zahradnická škola, c) škola zvěrolékařská. Přednášky jsou vlámské.

7. Školy pod čís. 5. a 6. uvedené musí býti zřízeny nejpozději v akadem. roku 1916/17.

8. Zkoušky mohou býti před komissí stanovenou 34. čl. zákona z roku 1891 buď vlámsky nebo francouzsky, ať posluchač navštěvoval kteroukoli universitu.

9. O materielní vydržování professorů postará se vláda.

Tento návrh zákona leží kdesi zahozený v aktech parlamentu. Snad se mu podaří třeba v jiném rouše dostati se nyní za německé správy na světlo.

Hospodářsko-socialní.

Cís. nař. ze dne 22. listopadu 1915 ř. z. upraveny byly s platností od 1 ledna 1916 jednotně předpisy o pojištění, mimo pojištění při dopravě námořní, pojištění zajišťovací a pojištění losů, všechny předpisy o pojištění proti škodě a to proti ohni, krupobití, pádu dobytka, o pojištění dopravním a proti povinnému ručení a pak, jakožto skupina druhá, o pojištění životním a úrazovém.

Ustanovení tohoto císařského nařízení znamenají rozhodně veliký pokrok na tomto poli, kde tak často nesvědomitá ziskuchtivost raffinovaných odborníků využitkovala prostotu jednoduchého člověka. Z toho důvodu jest nyní zásadní volnost smluvní na tomto poli značně omezena, ale také zavedeno nejedno nové ustanovení k ochraně pojištěnce proti úskokům pojistitele. Tak na př. se stávalo, že jednatel pojišťovny smluvil všeobecné podmínky a dal si podepsati prozatímní smlouvu, obsah definitivní písemné smlouvy, která pak pojištěnci byla zaslána, byl různými doložkami v neprospěch pojištěncův třeba podstatně pozměněn. Proto má nyní listina o pojištění podepsaná osobou, jež má uzavříti smlouvu pojišťovací, povahu pouhého návrhu, při němž musí do lhůty jednoho měsíce setrvati. V té době musí pojistitel zaslati definitivní smlouvu, jenom že jest povinen ještě zvlášť písemně pojištěnce na to upozorniti, jest-li že se obsah definitivní smlouvy od původního návrhu v něčem odchyluje, jinak jsou tyto odchylky pro pojištěnce nezávazny a smlouva jest platnou tak, jak zněla v původním návrhu. Ustanovení toto nemůže smlouvou stran býti změněno a zůstává tedy v platnosti i kdyby na př. pojištěnec v původním návrhu písemně prohlásil, že se podrobuje všem změnám, které pojistitel do definitivní smlouvy snad vloží.

Jako příklad ustanovení nového zase ve prospěch pojistitele možno uvésti, že smlouva jest neplatnou, jest-li že kdo uzavřel smlouvu pojišťovací na obnos přemrštěně vysoký s úmyslem zjednati si takto protiprávně hmotný zisk. Nebo uzavře-li pojištěnec dvě nebo několik smluv pojišťovacích ohledně téhož předmětu, jest povinen každému pojistiteli oznámiti obsah smluv s ostatními pojistiteli uzavřených. Pojištěnec může žádati náhradu škody sice od kteréhokoli z pojistitelův, ale nikdy ne více nežli škodu skutečně utrpěnou, pojistitelům pak přísluší navzájem nárok na poměrné vyrovnání. (Tak vznikne na př. na předmětu, který jest pojištěn u tří pojistitelův a to u prvního do 1000 K. u druhého do 2000 K a u třetího do 3000 K, škoda v obnosu 600 K, jejíž náhradu si pojištěnec vyřídí od prvního pojistitele, kterému pak oproti druhým dvěma přísluší nárok na poměrnou náhradu 200 K resp. 300 K.)

Podobným způsobem upraven jest poměr pojišťovacího jednatele k pojistiteli i pojištěnci, celá řada otázek, související s nepravidelností v placení premií, zrušení smlouvy, povinnosti pojištěncovy o oznámení

nastalé škody, jakož i jeho závazku pečovati o její zmírnění, o náhradě výloh s tím spojených atd.

Z ustanovení pak, jež se týkají pojištění životního, dlužno vytknouti aspoň jednu normu, důležitou pro posouzení celkové povahy našeho nařízení. Stávalo se totiž (a zejména v Berlině byla učiněna tato zkušenost), že rodiče uzavřeli pojišťovací smlouvu na dožití svého malého dítěte. Dítě pak skutečně zemřelo a rodičům dostalo se pojištěné summy. Aby tedy byl znemožněn tento zájem na úmrtí nedospělých dětí, tu ustanoveno, že smlouva pojišťovací na dožití dítěte pod čtrnáct let starého jest potud neplatna, pokud by pojistitel podle smlouvy měl v případě úmrtí toho dítěte ještě před čtrnáctým rokem jeho věku platiti více, než kolik obnášejí obyčejné náklady pohřební.

*

Zákonník zemský pro království České z roku 1915 obsahuje v 38. díle pod č. 83 císařský patent, který se snaží pro zemské finance otevříti nové zdroje příjmů. Některé z nich, a to zvýšená taxa z honebních lístků, zvýšené všeobecné hudebné za současného zrušení zvláštního hudebného, zemská přirážka v potravní dani z vína, vinného moštu, vinného rmutu a ovocného moštu a zemská dávka ze soukromé potřeby vína a vinného moštu, jsou vlastně jen modifikací dosavadních ustanovení a, neznamenajíce ani finančně mnoho, nás tu nezajímají. Naproti tomu zaslouží pozornost dvě dávky docela nové: dávka z přírůstku hodnoty nemovitostí a dávka ze zábav.

Hospodářský rozvoj a zejména stavební ruch v nejbližším okolí průmyslových a obchodních středisk měl za následek někdy přímo rapidní stoupnutí ceny jednotlivých pozemkových parcel, nebo již i vystavěných domů. Jest nesporno, že jsou to zisky skoro vesměs nezasloužené a prodá-li kdo svou nemovitost na př. za dvojnásobnou cenu nabývací jedině příznivou shodou okolností, k níž on sám nepřispěl ani tím nejmenším, pak jistě spočívá v tom vyzískaném plus zvláštní platební způsobilost. Proto nutno dávku z přírůstku ceny nemovitostí uznati plně odůvodněnou. Nutno to říci tedy i o nové zemské dávce v Čechách, jež má v celku za vzor úpravu této daně v zákonodárství německé říše. Úprava její je vskutku moderní a snaží se vyhověti požadavkům ethických zásad finančních, jak příkladno možno uvésti jen takto: čím vyšší procentuelní je stoupnutí ceny, tím spíše je také odůvodněno poměrně vyšší zdanění. Proto má tato dávka stupnici progressivní, obnášejíc

5% při vzestupu ceny nad 5 až včetně do 20% hodnoty nabývací
6% „ „ „ „ 20 „ „ „ 30% „ „
atd. až pak
21% „ „ „ „ 125 až včetně do 150% „ „ a
25% „ „ „ „ 150%.

Než vedle výše stoupnutí ceny přichází tu v úvahu moment časový, t. j. kratší neb delší doba, v níž se toto stoupnutí ceny událo. A tu bývají to právě spekulativní koupě a prodeje, kde v krátké

době bývá dosaženo velkých zisků. Zde ten moment poplatnost odůvodňující je zajisté daleko větší, než když někdo snad se ziskem prodá po 50 letech svůj rodinný domek. Z toho důvodu snižuje se dávka podle stupnice výše uvedené vypadající a to tím více, čím déle trvala držba, takto:

o 10%	trvá-li	držba	pro	vyměření	dávky	rozhodná	více	než	5	a	ne	déle	než	10 let
o 20%	»	»	»	»	»	»	»	»	10	»	»	»	»	15 »
o 30%	»	»	»	»	»	»	»	»	15	»	»	»	»	20 »
o 40%	»	»	»	»	»	»	»	»	20	»	»	»	»	25 »
o 50%	»	»	»	»	»	»	»	»	25	let.				

Co do ustanovení formálních dlužno vytknouti, že vyměření této dávky přísluší při nemovitostech ležících v obcích s více než 10.000 obyvatel, obecnímu starostovi, při nemovitostech v obcích menších král. česk. zemsk. inspektorátu pro zemské dávky Souvisí to ovšem s tou podvojností veškeré veřejné správy: státní a zemské. Věcně to zajisté výhodou není a dokonce již ne úsporným způsobem ukládání dávky, když přece všechna data, potřebná k vyměření této dávky ve většině případů musí býti vyšetřena také za účelem předepsání státních poplatků převodních, takže by dobře mohla býti vyměřována orgány státní správy finanční a jimi také ve prospěch autonomních korporací vybírána. Výnos její plyne z polovice do pokladen obecních a z polovice do pokladny zemské. Při tom však nutno hned na to upozorniti, že platnost dotyčných ustanovení omezena jest předem již do dne 31. prosince 1917, patrně do doby, kdy asi vejde v působnost všeobecná státní daň z přírůstku ceny nemovitostí, jíž tato zemská dávka bude asi musiti ustoupiti.

Stran dávky ze zábav dlužno přiznati, že zvláštní berní způsobilost projevuje se také v tom, když kdo jistý obnos věnuje na nějakou zábavu, tedy ukojí potřeby rozhodně jenom zbytné. Ale bylo-li výše řečeno, že dávka z přírůstku ceny nemovitostí je upravena vhodně, nutno říci o dávce ze zábav pravý opak. Proti základní myšlence, že dávkou má býti postižena přece ta zvláštní platební způsobilost, jak ona určitým použitím jmění se projevuje, stojí v příkrém rozporu ustanovení, že dávce této podléhají i zábavy bezplatně pořádané, takže je tu daň bez daňového předmětu resp. že se tu zdaňuje fakt zábavy, což by přece býti nemělo. — K této základní vadě se druží ještě naprosto pochybená úprava berní stupnice.

Dávka činí totiž z každé vstupenky:

a) při vstupném až včetně do 1 K . . . . . 10 h,
b) při vyšším vstupném až včetně do 2 K . . 20 h,
c) při vstupném vyšším než 2 K vždy 10% vstupného.

Je-li tedy do nějakého malého zábavního podniku (zvěřince, panorámy a pod.) vstupné 10 nebo 20 h, dávka obnáší 10 h neboli 100%, resp. 50% obnosu na zábavu vynaloženého, kdežto z drahých vstupenek na nejlepší místa do kinematografů a pod. se platí jenom 10%. Na posouzení tento příklad stačí.

Vedle procentuální sazby ze vstupenek vybírá se dávka tato ze zábav bezplatně konaných nebo přístupných bez zvláštních vstupenek

obnosy paušálními podle stupnice odrůzněné jednak podle množství obyvatel místa, kde zábavní podnik se koná (do 4000 přes 4000 do 10 000 přes 10 000 do 50.000 a přes 50 000), jednak podle povahy zábavy samotné (zvláštní sazby pro taneční zábavy, koncerty a hudební produkce a pak pro drobné podniky a to od minimální, nesnižitelné sazby 3 K do maxima 400 K za jednu zábavu resp. za den.)

Ustanovení zákona, sama o sobě již nevhodná, rozvádí pak prováděcí nařízení mezi jiným takto: . . . „dávka musí se platiti také z představení divadel loutkových, bramborových, králíčkových a jiných, ze střeleckých a výherních stánků a jsou tudíž dávce podrobeny i nejmenší zábavní podniky (boudy, komediantské družiny a pod) obveselující obecenstvo na veřejných místech o poutích, posvíceních, výročních trzích a lidových a jiných slavnostech.“ . .

Nechme docela stranou všechny ohledy finanční ethiky atd. Kdo však viděl někdy o pouti na vsi nebo v malém městečku králíčkové divadlo, kdo viděl, jak se většina drobných diváků rozutíkne, jakmile se objeví žena s talířkem, aby vybrala krejcarovou almužnu, ten si zodpoví bez nesnází taktickou — ne mravní — otázku, je li možno od podnikatele králíčkového divadla vůbec vydobýti 3 K daně!

Z výnosu dávek těch má připadnouti 40 % obci, 10 % pražskému nemocničnímu fondu a 50% zemi

Na konec budiž ještě vytknuto osvobození věrně v tom pořadí, jak je prováděcí nařízení obsahuje. Dávce ze zábav nelze totiž podrobiti: . . . „vojenské průvody s hudbou, vojenské koncerty, pořádané bez vstupného z nařízení vojenských úřadů na veřejně přístupných prostranstvích, církevní a náboženské průvody třeba s hudbou, pobožnosti pod širým nebem průvody spolků vojenských vysloužilců, ozbrojených měšťanských sborů a pod., jakož i provozování žebrácké hudby.“

*

Dividendy cedulových bank v procentech jich akciového kapitálu obnášely r. 1914—1907:

Rak Uher. banka	7 714	9 221	9·571	7·457	6·450	5 814	6·514	7 671
Něm. říšská banka	10 24	8 40	6 95	5·86	6·48	5·83	7·77	9 89
Banka francouzská	19	20	16	14	14	14	16	17·5
„ anglická	10	9½	9	9	9	9	9	9
„ italská	8	8	7⅔	7½	7⅙	6⅚	6⅓	5
Belgická národ. banka	—	17	16 8	16 6	16·6	16 6	16 6	16·6
Nizozem. národ banka	13·1	13·4	12 2	10 2	11·7	8·3	8·8	13·6
Banka černohorská	—	8	13·4	20	28	19	9 5	
„ španělská	20	19	19	19	19	19	19·5	20·5
Rumun. národ banka	44	43	38·8	35·2	34	32·8	32·4	33·95
Srbská národ. banka	—	—	10	10	9 8	11·2	9·5	10·8
Norská banka	10	10	10	10	9	9	9	8
Řecká národ. banka	21·26	20	20	20	20	20	20	19·5
Ottomanská banka	—	—	7	9	9	9	9	9
Bavorská cedul. banka	9	11	12	10	10	10	11	12

Saská banka	8	8	8	8	8	8	9	10
Bádenská banka	6	8	7	6¼	6½	5¾	7	8
Würtemberská banka	5	6¾	6	5¾	6	5	6	7
Švycarská nár. banka	4	4	4	4	4	4		
Banka alžirská	22	21	17					
Banka japonská	12	12	12					
Stát. banka marocká	6	6	3					

*

Kursy pevně súročitelných státních papírův evropských vykazují v období 1897 do 1913 všeobecně (vzdor jistému přechodnému osvěžení u většiny z nich kolem roku 1905) tendenci neustále klesající, jak patrno z tohoto přehledu:

Rok	4% rak. květ. renta		4·2% rak. stříbrná renta		4% rak. zlatá renta		4% rak. korunová renta	
	nejvyšší kurs	nejnižší kurs	nejvyšší kurs	nejnižší kurs	nejvyšší kurs	nejnižší kurs	nejvyšší kurs	nejnižší kurs
1897	102·50	99·90	102·45	100·10	124·95	121·—	102·35	100·—
1900	100·05	96·45	100·—	96·30	119·35	114·—	99·70	95·20
1905	100·70	99·75	101·65	100·25	120·50	117·10	100·70	99·50
1910	95·60	92·80	95·25	96·40	117·95	114·45	95·55	92·80
1913	86·15	79·95	88·75	82·95	109·—	102·10	86·40	80·—

Rok	3½% rak. investiční renta		4% uherská zlatá renta		4% uherská korunová renta		3½% říš.-něm. půjčka	
	nejvyšší kurs	nejnižší kurs	nejvyšší kurs	nejnižší kurs	nejvyšší kurs	nejnižší kurs	nejvyšší kurs	nejnižší kurs
1897	93·55	92·70	123·30	120·95	100·30	98·25	104·50	102·60
1900	87·80	82·50	118·97	113·55	95·10	90·—	99·10	92·75
1905	93·60	90·50	119·10	113·25	98·80	95·—	102·60	100·30
1910	85·75	82·45	114·25	111·—	93·70	91·40	94·30	92·—
1913	75·85	70·80	105·70	98·25	85·30	79·65	89·10	83·70

Rok	3% říšsko-něm. půjčka		3½% italská renta		3% neumořitelná francouzská renta	
	nejvyšší kurs	nejnižší kurs	nejvyšší kurs	nejnižší kurs	nejvyšší kurs	nejnižší kurs
1897	99·—	96·80	95·—	87·80	105·25	101·67
1900	89·—	84·90	95·40	92·50	102·15	99·10
1905	91·80	88·40	106·75	104·80	100·50	97·72
1910	85·50	82·57	105·40	102·50	99·25	96·95
1913	78·60	73·80	98·40	96·—	90·80	83·30

Rok	4% ruská zlatá renta z r. 1890 resp. 1902		2½% (až do roku 1903 2¾%) anglické konsoly (sjednocený stát. dluh)	
	nejvyšší kurs	nejnižší kurs	nejvyšší kurs	nejnižší kurs
1897	104·10	102.50	113·87	110·62
1900	100·50	98·25	103·25	96·75
1905	93·—	76·50	91·93	87·50
1910	93·90	90·60	83·25	78·87
1913	91·90	88·20	75·75	71·88

Vysvětlení pro tento zajisté zajímavý a jak vidno všeobecný zjev spočívá (ovšem mimo ještě jiné příčiny) v tom, že kapitalisté, kteří dříve s oblibou ukládali své přebytky ve státních, pevně súročitelných papírech, nechtějí se v novější době spokojiti již jenom nižším poměrně procentem, nýbrž ukládají své kapitály spíše tam, kde jim kyne větší súročení, třeba že to bylo spojeno zase s poměrně větším nebezpečím ztráty, tedy zejména do různých akciových podniků obchodních a průmyslových. To jest ovšem umožněno také průměrně větší znalostí dotyčných obchodů peněžních mezi širšími vrstvami obyvatelstva, k čemuž také přistupuje stále vzrůstající význam informační služby různých peněžních podniků. Pevně a poměrně nízko súročitelné papíry se tedy těší stále menší oblivě, pročež pak také i při nových emissích nastává nutnost stanoviti nižší kurs neboli populárně řečeno: dáti je laciněji.

*

Rak. válečná zápůjčková pokladna zapůjčila od počátku svého trvání (26. září 1914) až do 30. června 1915 celkem 86,053.470, z čehož poskytnuto bylo na zástavu cenných papírů a spořitelních knížek 67.547.860 a na zboží 18.505.610. Splaceno bylo do 30. června 1915 celkem 38,809.995.

Naproti tomu obnášela summa zápůjček poskytnutých uherskou válečnou zápůjčkovou pokladnou ku dni 30. června 1915 jen 21,205.900 K.

*

V Kodani sestoupil se spolek na probádání společenských následků války (Selskabet for Social Forsken af Krigens Fölger). Za tím účelem má sebráno a zpracováno býti vše, co v kterémkoliv jazyce o věci té napsáno bylo a bude. O postupu práce bude vydáván zvláštní věstník.

*

Že byl bělehradský železniční most přes Sávu v krátké době 11 neděl upraven pro dopravu, dlužno děkovati nové soustavě, již vynalezl inženýr Roth, stavební rada v ministerstvu železnic. Soustava jeho bude míti zvláště veliký význam pro stavbu provisorií, jež činí poškozené tratě v nejkratší době způsobilými pro obvyklou dopravu.

*

Herečky v Německu dle výkazu hereckého spolku z 50% mívají ročního příjmu pod 1000 m, 20% 1000—1500 m, 20% 1500 až 3000 m. Z toho třeba čítati nejméně 5% na obleky, záplaty agentům a pokuty. Každá operní zpěvačka ve sboru potřebuje prý ročně aspoň 20ý oblek.

Tedy bída. A to přes ohromné náklady na divadla. Vyvoditi z toho přirozený důsledek, aby stálých divadel bylo méně a aby tolik lidí nepovolovalo svému „neodolatelnému“ pudu po prknech, jež prý znamenají svět, bylo by ovšem nekulturní, třebas potichu i nejkulturnějších lidí mnoho tak smýšlí.

Politický a vojenský.

Za ruchu válečného připravují se veliké změny vnitropolitické, jichž podrobnosti dosud ovšem neznámy a snad ani nevypracovány, které však celkem možno označiti za omezení samosprávy a větší podřízení celé veřejné správy pod přímou moc státní. Jakým způsobem se to stane, zdali změnou ústavy neb jednotlivými opatřeními, nemožno dosud říci.

Jak býv. min. Fiedler upozorňuje, i dřívější obdobné přeměny dály se více tímto druhým způsobem, ač ovšem tehdy nebylo sborů zákonodárných, jež nyní sice nepracují, ale v nějaké podobě zajisté opět nastoupí. Vývoj historický bral se přes psané zákony, přes znění ústav, přes programy stran a národů. Tak koncem 18. stol. zvítězilo státní soustředění (k vůli reformám velikého slohu pro stav městský a selský), osvíceným absolutismem představované, potlačením stavovských ústav v zemích předlitavských, aniž ústavy ty změněny byly formalně. Tehdy proud ideový šel ze západu, z Francie a Anglie. Dnes stojíme na konci období, ve kterém proud ideový šel opačnou cestou z Německa a Rakouska na západ, a při tom ústava z r. 1867 zůstala nezměněna, jen že jí dnes jinak rozumíme, než jak ji četli a rozuměli naši předkové. Když změny života státního posouvají samé ústavy (Jellinkovy Verfassungswandlungen), tím více působí do programů politických stran. Ani naše české ústavní programy neodolaly účinkům změněných poměrů státních. Zjevu toho nevšímal si u nás dosud nikdo, že totiž naše programové názory ústavní prodělávaly změny nikoliv nahodile, ne proto, že se změnily vůdčí osoby a jejich názory, nýbrž proto, že se změnila povaha státního života i úkoly státu samého. Prožili jsme přechod státu právního (1780—1871) do státu kulturněsocialního (1848—1914) a dnes, zdá se, stojíme před branou státu vniterně imperialistického . . .

*

Soustředění českých stran započalo v Čechách společným projevem stran „mimoklerikálních“, vyjímaje socialní demokraty, kteří asi půjdou svou cestou dál, a agrarníky. Bylo to předvídati.

Zástupcové našich dvou stran, katolickonárodní a křesťanskosocialní, prohlásili, že onen projev neznamená pomíjení nebo vylučování těchto stran z národní součinnosti, nýbrž pouze zřejmé vytčení stanoviska vůči nim, s nimiž jinak ve věcech všenárodních hodlají jednati a postupovati společně. Zároveň vidí v něm pokyn, aby i naše strany podobně se soustředily.

Dle nedávných projevů mělo by vlastně býti řečeno, že již soustředěny jsou, a že tedy stojí dvojí koncetrace vedle sebe. Zda proti sobě, nemožno dle optimistické prohlášky oné rozsouditi. Jedno jest jisto: dle známého pořekadla německého „man muß etwas sein, um etwas zu werden“ budou naše strany — či strana — v celku jen tehda

něco znamenati, budou-li samy v sobě pevny a na pevné opoře co nejčetnějšího obyvatelstva založeny.

Polští socialní demokraté s Daszynskim v čele přihlásili se do společného polského klubu. Vídenští soudruhové všelijak o tom soudí.

*

V řeči o předloze, která omezuje svobodu tisku ve Francii, pravil Briand m. j.: Okamžik, kdy nynější princip autority ustoupí zásadě svobody, dostaví se zároveň s vítězstvím.

Pěkná alternativa, co?

*

Rok 1916 bude pro anglické zákonodárství památným i v tom, že sněmovnami teď zrušen Habeas-Corpus-Act z r. 1679, dle něhož Angličan nesmí býti vězněn bez předchozího vyšetřování a soudu. Nestává tedy jakýsi stav obležení, čímž se vláda chce pojistiti proti dělnictvu.

*

V německé sněmovně hlasovalo 21. prosince 1915 20 socialně demokratických poslanců proti válečnému úvěru a vydalo prohlášku proti válce 2. února 1915 bylo 92 členů strany proti 4 prohlásilo, že nikdo nemá býti nucen hlasovati proti svému přesvědčení, že smí se před hlasováním vzdáliti, ale nikoli demonstrativně. Jeden z těchto 4, Wolfg. Heine, sám odsuzuje nyní (Sozialist. Monatsh. 1915, seš. 26) ono odchylné hlasování, káže rozeznávati mezi „Einheit im Handeln“ a „Freiheit im Denken“. Důvod nynějšího odporu vidí ne v přesvědčení, že by hlasování pro úvěr prohřešovalo se proti zásadám internacionály — vždyť ve Francii, Anglii a Italii hlasuje tato proň též — nýbrž v úzkosti před odpovědností, v „Gewohnheit hergebrachter, bequemer Denkformen und die Scheu vor wirklichem Handeln, kurz: die mehr oder weniger bewußte Sehnsucht nach dem alten Stall“, maje za to, že odporem tím by strana pozbyla důvěry v národě nyní odevšad ohrožovaném.

*

Velká ruská novoroční offensiva, podniknutá jednak ze strategických ohledův, aby se totiž ulehčilo jiným frontám, jednak aby se udělal dojem v Rumunsku, nezískala dosud přes velké oběti ničeho.

Z Dardanel se Angličané vykradli v noci a Italie nepokročila ani o píď.

Nejvýznačnější událostí lednovou je dobytí Lovčenu. Kdo jel někdy automobilem z Kotoru serpentinami po příkré srázi kolem Lovčenu do Cetyně, dovede si představiti, jak odvážný to byl podnik. Pomýšlelo prý se na to hned z počátku války, ale jen s ohledem na věrného spojence italského nechán Lovčen na pokoji. Následky se brzy dostavily: obsazení Cetyně, kapitulace Černé Hory, největší rozčilení, výčitky a podezřívání v Italii, výčitky ve Francii a Anglii činěné Italii, protože nepřispěla Černé Hoře na pomoc. Odzbrojení černohorského vojska prošlo hladce; mnozí raději prý jdou do rakous-

kého zajetí než do svých domovů, kdež ovšem velký blahobyt na ně nečeká.

Vyjednávání o kapitulaci vedla černohorská vláda svými vyslanci a, jak se samo sebou rozumí, jménem královým. Že tento ještě než vyjednávání skončeno ujel a v cizině se hlásí ke čtyrshodě — noviny psaly o odporu značné části vojska černohorského proti kapitulaci, jenž však nebyl nikde pozorován — mohlo by se nazvati chytráctvím, kdyby — jím bylo. Nikola se o tom brzo přesvědčí. Kavalírské to jistě nebylo. K hanbě krále srbského přibyla ještě tato.

Řecko zůstává přes všecek nátlak čtyrshody neutrálním; chce prý nanejvýš dle vzoru Rumunska z balkánské války zasáhnouti až ku konci, aby z kořisti urvalo něco i pro sebe.

Čtyrshoda všecko si slibuje od jarní offensivy.

*

Uveřejňovati válečné zkušenosti jest od nynějška všem vojenským osobám dovoleno. Musí se však článek napřed předložiti nejvyššímu armádnímu velitelství (oddělení pro válečné zpravodajství) ke schválení. Zprávy nutno podepsati šarží a jménem autora a na titulním listě nebo na počátku článku má státi „Schváleno od vrchního armádního velitelství“ (oddělení pro válečné zpravodajství). Všeobecné úvahy o válečné situaci, mohou-li vůbec býti uveřejňovány, nesmějí býti podepsány ani jménem ani šarží autora. Úvah o možných nastávajících válečných podnicích uveřejňovati vůbec není dovoleno.

Veřejně přednášeti o válce je voj. osobám dovoleno, a to i v uniformě, předloží-li se přednáška napřed k censuře a koná-li se k dobročinnému účelu.

Fotografovati v poli, pokud se nejedná o věci, jež dlužno tajiti, je dovoleno, amatér jest však povinen poslati jeden otisk válečnému archivu. Uveřejňovati jest dovoleno jen fotografie censurované.

*

Učitelé na vojenských středních školách se berou z řad důstojnických. Byli to dosud ponejvíce nadporučíci, jimž byla napřed dána možnost navštěvovati několik semestrů na fakultě filosofické a hospitovati na vojenských školách. Měl se z nich vytvořiti zvláštní status vojenských učitelů. Protože však jich mnoho odešlo do pole a rychlá příprava důstojnického dorostu je nutna, třeba mnoho nových učitelů. Za tím účelem se zřídí ve Vídni přípravný kurs, v němž se aspiranti mají methodicky vzdělati zvláště v ohledu vědeckém, vychovatelském a hygienickém. Kurs bude trvati asi rok, velitelem je jmenován velitel vídenské kadetky, učiteli budou důstojníci aktivní i reservní, zvláště professoři vysokých a středních škol.

Frekventanty mohou býti důstojníci z povolání a z nich vyšlí důstojníci na odpočinku nebo mimo službu a to jen nadporučíci a setníci ne dříve jmenovaní než 1. května 1912, kteří vyhovují zvláštním podmínkám.

V první řadě se přijmou oni důstojníci, kteří se stali trvale neschopnými ke službě v poli buď byvše raněni před nepřítelem nebo následkem válečných útrap.

Obory jsou tyto: 1. Dějiny, němčina (zeměpis jako vedlejší), 2. dějepis a zeměpis, 3. přírodopis a zeměpis, 4. mathematika a fysika, 5. zobrazovací měřictví a mathematika, 6. chemie (mathematika a fysika jako vedlejší.)

Vyučování bude obsahovati: a) vědeckou přípravu ve předmětech odborných, b) přisvojení si vybrané mluvy a jasného způsobu ve vyjadřování se při přednášce, c) přednášky o methodickém výchově a hygieně školní, d) praktická průprava hospitací ve vídenské kadetce a ve středních školách civilních.

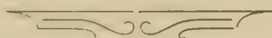
1. září 1916 otevřen bude při vojenských akademiích jednoroční kurs, v němž se mají abiturienti středních škol vzdělati na důstojníky z povolání a to: a) ve Víd. Novém Městě pro pěchotu, myslivce a jízdu, b) ve Vídni pro zeměbraneckou pěchotu a jízdu, c) na technické akademii v Mödlingu pro dělostřelectvo, zákopníky (sapéry) a dopravní oddělení, d) v oddělení technické akademie pro vodní stavby v Hainburgu pro pionýry.

Hlásiti se může, kdo: 1. je státním příslušníkem rakouským, uherským nebo bosensko-herceg., 2. byl odveden do konce října 1915 jako jednoroční dobrovolník, 3. se narodil roku 1897 nebo 1898, 4. má tělesnou soustavu, zajišťující vytrvalost, 5. se vykáže vysvědčením zralosti na gymnasiu, reálce nebo reálném gymnasiu, 6. se zaváže sloužiti aspoň 5 let jako důstojník z povolání, 7. sloužil k úplné spokojenosti v poli a 8. ten, koho možno považovati za zvláště způsobilého pro důstojnický stav.

Absolventi kursu stanou se 18. srpna 1917 poručíky.

Ročník XXXIII. Číslo 3.

HLÍDKA.

Rozhled po husovské literatuře z r. 1915.

Píše Jiří Sahula.

I. Dr. Jan Sedlák: Mistr Jan Hus.

Hledíce k drobným, ale důležitým husovským studiím Dra Jana Sedláka, přirozeně se zájmem jsme čekali na jeho celkové vylíčení života a díla Husova; a zájem náš nebyl zklamán.

Již účelné roztřídění rozsáhlé a spletité látky jistě vyžadovalo zvláštního bystrozraku. Nebylo snadno připojovati k chronologickému postupu vnějších osudu Mistra Husi vždy na místě nejúčelnějším přiléhavou rozpravu o duševním rozvoji mistrově tak, aby se spisovatel zbytečně neopakoval.

Co do vlastního úkolu, věrného a věcného vylíčení předmětu, podjal se ho S. po několikaleté důkladné přípravě, jejíž ukázky podal v četných otiscích pramenův i v samostatných rozpravách. Hlavnímu, často opakovanému požadavku, prostudovati literaturu traktátovou té a předchozí doby, vyhověl zajisté, pokud zatím jen možno bylo. Že theologické vzdělání mu práci usnadňovalo, rozumí se samo sebou, a po té stránce i souborný spis vykazuje výsledky, z nichž každý badatel, zvláště pak laik. jemuž ony otázky scholastické jsou více méně cizí, může se spolehlivě poučiti. Že to nebyly pouhé scholastické hříčky, jako mnoho jiných, ukázalo se v důsledcích, o nichž proticírkevník může souditi jak chce, o nichž ale dějepisec povinen souditi dle jich dějinného významu.

Že dosavadní českou i cizí práci v otázce Husově S. dobře zná a oceňuje, přesvědčí se každý z jeho spisu. O svém úkole napróti ní

praví: „Bylo třeba znovu probádati dobu před Husem a Husův poměr k tak řečeným předchůdcům jeho, prozkoumati filosofické a náboženské proudy doby Husovy, zrevidovati Loserthův soud o závislosti Husově na Viklefovi a určiti poměr českých spisův Husových k mistru anglickému, prostudovati Husovy postily a všimnouti si důkladněji literární činnosti přátel i odpůrcův Husových, hlouběji přihlédnouti k procesu kostnickému."

Konec konců výsledek mravenčí srovnávací práce S. nás vede k závěru: Viklef i Hus souhlasili v tom, že výhradní autoritou v dogmatice a mravouce jest Bible, nikoli živá autorita církve učící, nikoli papež s kardinály a biskupy. Ale — Viklef zpytoval Písmo rozumem vlastním, kdežto Hus Viklefovým. Tedy Hus lpěl na lidské autoritě také. Bibli znal český reformátor ovšem již před studiem spisů myslitele anglického, ale tento teprve „otevřel mu oči", tedy byl mu učitelem výkladu.

Právě pečlivého traktátového bádání bylo zapotřebí,. aby se určitě zdůvodnila významná skutečnost, že Husovy novoty nevyvřely z vyvařisek domácích, ale že byly rostlinami přesazenými z půdy cizí na nivy české. Sedlák pronáší základní úsudek: „Palacký, neznaje spisů Viklefových, věřil Husovi, jenž se v Kostnici Viklefa zříká, a nalézaje u kazatelů na konci XIV. stol. v Čechách některé opravné myšlenky Husovým podobné, usoudil, že Hus a husitství vyrůstá z kořenů domácích. Projevem tohoto názoru jest název „předchůdcové Husovi", jímž označil Palacký Waldhausera, Milíče, Janova a j. Časově jest předchůdnictví arci nesporné . . . ba více, Raňkovův a Janovův pojem církve, Münzingerova spekulace o svátosti oltářní, Bitterfeldův útok na jubilejní odpustky anticipovaly i jiné, důležitější nauky Husovy. Ale Palacký míní onen název ve smyslu příčinném, tak totiž, že Hus od oněch předchůdců přejal své myšlenky, prohloubil je a prováděl. A takové příčinné souvislosti, jež jedině by historikovi dávala právo mluvit o vzniku Husově z půdy domácí, nevidíme nikde. Možnosti její nelze sice předem popříti, ale ve skutečnosti nelze jí dokázati. Hus se tak zvaných předchůdců nikde nedovolává a na jeho literární činnost neměli téměř žádného vlivu . . . Husova genese, jak ji poznáváme z jeho spisův, jest jiná" (str. 370).

Příznačno, že Hus pomíjel vynikající literaturu domácí, připínaje se tak těsně k Viklefovi! Kdykoli byl volán k odpovědnosti za slova s hlediska dogmatického povážlivá, spěchal tázat se na obranu téhož Viklefa. Nešel všude za Viklefem v zámezí do krajnosti; leckde za-

stavil se v polou cesty, jistě cítil dobře, že nevyvodil náležitých důsledkův. Ale ani v tomto rozpačitém postavení nepohroužil se důkladně do studia českých svých předchůdců v radikalismu, aby z nich čerpal radu, jak ospravedlniti poloviční rozběh a vtisknouti mu značku ideové důslednosti. Takové počínání, pomíjení toho, co pronesli bystří myslitelé domácí, ovšem nemohlo vésti ke kladným, jasně vytčeným cílům. Hnutí husitské churavělo rozpačitostí, obojakostí — a na tom měl značný podíl svou zvláštní střední cestou i Hus. Tolik soudíme my.

Sedlákovi děkujeme za podrobnou a zdařilou líceň přerodu Husova. Jednotlivé etapy Husovy genese zachycuje spisovatel dle známých pramenů důmyslně. Když posoudil vývoj vniterní přeměny Husovy, může pak se zdarem objasniti příčiny a povahu jeho sporů veřejných, okázalých. Zjišťuje: „Roku 1410 vrcholí vývoj Husův na venek a jako pokračoval, tak i vrcholí Viklefem. Vniterně byl hotov asi již r. 1408, než se Hus staví v čelo viklefistův. A po celou dobu šestiletého boje mluví k nám z Husových spisův i z jeho jednání Viklef; neboť Hus nejen vypisuje z traktátů mistra evangelického, jakž nazývá Viklefa, nýbrž napodobuje ho i v jeho jednání, omluvách, útocích a přivinutí se k moci světské“ (str. 372). Na této pravdě po důkazech Sedlákových nemění pranic prohlášení samého Husa před otci kostnickými: „Co mě viníte Viklefem. Co mi do něho? Však jest Viklef nebyl Čech, aniť jest otec můj, ale byltě jest Angliš; protoť, psal-liť jest bludy, nechť zaň Anglišové odpovídají.“ (Winter: Život církevní v Čechách, 7.)

Přesné vymezení poměru Husova k Viklefovi pokládám tedy za nejcennější dosavadní plod husovských studií Sedlákových. Vždyť toto poznání jest nám směrnicí k správnému posuzování tolika skutků Husových! Angličanům nebylo potřebí připomínati, aby za svého Viklefa odpovídali teprve za sněmu kostnického. Promluvili o svém krajanovi jasně již dávno před obecným sněmem. Za to však Hus právě před sněmem byl povinen vydati konečný počet ze šíření novot viklefských. Jestliže v Čechách tak horlivě napadal ty, kteří veřejně odsuzovali 45 článků viklefských, působila na něho v Kostnici žádost, aby se vyjádřil o kacířských a pohoršlivých článcích Viklefových jasně, velice nemile.

Kostnická komise podrobila Husa ve vězení výslechu o zmíněných artikulích. Sedlák referuje o výsledku (str. 320): „Odpovědi Husovy na články Viklefovy jsou velmi opatrné a málo upřímné. Na 32 článkův odpovídá zcela záporně: „Nec tenui nec teneo“, u 10 praví, že by v jistém smyslu mohl býti nebo jest pravdivý, u tří neodvažuje

se ani tvrditi ani popírati. Jasně nepřiznává se k žádnému. Ale, jak víme, poměr Husův k Viklefovi nebyl daleko tak nevinný, jak jej zde Hus líčí."

Sedlák shrnuje dokumenty, jež byl předvedl dříve obšírně, a praví dále: „Komise, jež dle žalob očekávala, že hned tímto výslechem usvědčí Husa z bludů viklefských, byla výpověďmi jeho překvapena. S úžasem táže se ho, proč tedy, nesouhlasil-li s Viklefem, napsal potupné glosy k bule Jana XXIII, odsuzující Viklefa, a slyšíc od něho, že poznámky ty nenapsal on, nýbrž Jesenic, odchází s dojmem, že Hus jest ohledně článků Viklefových pravověrný. Velmi nemile dotkly se odpovědi Husovy jeho přátel. Slýchali z jeho úst, že ve spisech Viklefových jest pravda boží, od níž se ničím nedá odvrátiti, byli svědky bojů proti Zbyňkovi a doktorům, myslili, že Hus tuto pravdu v Kostnici obhájí, a zatím Hus hned v prvém výslechu se Viklefa zříká! Mrzí je, že vůbec vypovídal ve vězení, ježto tím přistoupil na stanovisko sněmu, vytýkají, že prozradil Jesenice, a obávají se, aby z bázně nepoddal se sněmu úplně... Těchto odpovědí na články Viklefovy, jež pak Hus i vlastní rukou napsal, přátelé jeho neopisovali, ač Hus častěji o to žádal — nebyly dle jejich mínění Husa důstojné a jim příjemné" (str. 320—322). Potom ovšem Hus znal se k radikalismu, jaký zvířil v Čechách, poněkud směleji.

Zásluhou Sedlákovou z mlžin se vynořily markantní rysy silnější individuality, důslednějšího výbojce, než jakým byl Hus. Míníme Jakoubka ze Stříbra, který do nedávna byl pokládán jen za Husova „pomocníka v evangeliu". Zatím však Jakoubek byl myslitelem svéráznějším a dovedl bystřeji současná themata novotářská domysliti než Hus. Byl tvůrcem, vůdcem, nikoli vedeným; čím však bylo jeho novotářství ráznější a blouznilství horlivější, tím potom sklízel trpčí plody v bojích s Tábory a Janem Želivským.

Zajímavo, že ve spise Sedlákově ztrácí mnoho ze své glorioly vynikající mistr Vojtěch Raňkův z Ježova, který býval i rektorem učení pařížského. S. k Vojtěchovým vývodům o církvi a moci papežské poznamenává: „Stojíme tu před novým, překvapujícím faktem, že již Vojtěch Raňkův zastával nauku o církvi, pro niž Hus umřel na hranici. Neboť učení Husovo jest totožné, pouze donatistický názor Vojtěchův převeden jest vlivem Viklefovým na predestinaciánský" (str. 43). Naproti tomu S. ukazuje, jak bystře hájil konservativní tradici proti Vojtěchovi arcibiskup Jan z Jensteina, který spisem „De potestate

claviuma" jest prvním obrancem katolické nauky o církvi a papežství v Čechách ještě před dobou Husovou.

Již před vydáním souborného díla tohoto Sedlák otevřel zamlklá ústa vynikajících odpůrců Husových. Naznačil při té příležitosti správné, že jasné pravdy se nedopídíme, budeme-li naslouchati pouze obranám a žalobám Mistra Husi a jeho přátel; potřebí také vyslechnouti stranu druhou a pak po náležitém srovnání lze pronésti spravedlivý úsudek. A dustojná mluva Štěpána z Pálče, Stanislava ze Znojma a j. v. jest skutečně velice významná. Důležito je stopovati, co proslulí mistři konservativní řekli do očí, nečekajíce, až plápol hranice umlčí mocného soka. Také dokázali, že jsou hotovi za své přesvědčení trpěti.

Jakkoliv utkvěl na Štěpánu stín jeho počáteční propagací vikleíismu, přece se nám jeví jeho postava v pozdějších letech ve světle krásném. A právě bádáním Sedlákovým vzrostl Páleč do veliké výše. Páleč se nebál podívati se do zraku Husova zpříma ani v okamžicích nejnapiatějších. Sám Hus pozval k sobě do kostnického vězení Pálče, aby — se mu vyzpovídal. Nedošlo k tomu, ale při shledání plakali bývalí přátelé oba. A Hus odprošoval Štěpána, že jej v Quidamonu nazval „fictor".

Z celého obsažného díla S. vysvítá, že Husovy novoty nebyly dílem jen jakési prostomyslnosti, že Hus nebloudil nevěda. Dlouho se udržovalo i mezi českými konservativci let nedávno minulých mínění, že Hus zabřídal v omyly nevědomky, nejsa řádně o lepším poučen. Nyní jest konec této nouzové legendy. Otázka papežství a církve byla přetřásána na universitách velice horlivě dávno dříve, než začal Hus veřejně vystupovati. Husa samého přímo a důvody přesvědčivými poučovala řada českých i jiných učenců. Dle toho možno posuzovati Husův odklon od autority církve učící.

Sedlák staví také do náležitého světla charaktery učených soudců Husových v Kostnici, připomínaje, že tito vynikající mužové pracovali o mravním obrodu křesťanstva také.

Někteří novější dějepisci vyslovovali mínění, že by se byl Hus sám nesprávně obvinil, kdyby byl odvolal tak, jak žádali kostničtí otcové. Nyní víme, že to není správné. Předložilť mu Zabarella novou formuli odvolací: nechť odvolá články vyňaté ze spisův, o článcích dosvědčených svědky pak ať prohlásí: illos articulos nunquam tenui nec praedicavi, et si fecissem, male fecissem, quia ipsos assero erroneos et iuro, quod nolo eos tenere nec praedicare. Ta formule je shodna

s onou, kterou před několika dny Hus nabízel sám, a Hus ji mohl tudíž klidně podpsati“ (str. 348).

Jaké světlo vrhá dílo Sedlákovo na starší práce katolické o době Husově? To, co s naší strany napsáno již dříve, dochází v podstatě výzkumy jeho potvrzení; ba více — nyní jest jasno, že jsme zbytečně leckdy coufali před legendami neustále opakovanými. (P. d.)

Pojem finanční soustavy a její vývoj.

JUDr. Frant. Nosek. (O.)

Než naprosté přezírání osoby poplatníkovy vede při daních výnosových k nesrovnalostem, které vystupují pak ještě příkreji, když se vzrůstajícími potřebami státu nutno sáhnouti ke zvýšení výnosu daňového. A tu se vrací finančně právní theorie a po ní také zákonodárství evropských států k prvotní myšlence jednotného zdanění celkového souhrnu všech příjmů poplatníkových, ať jsou původu jakéhokoli. Zdokonalená finanční technika umožňuje nyní již spíše zjistiti tento poplatný úhrn příjmův, a evropské státy zavádějí postupně novou daň, která přihlíží již plně k poměrům poplatníkovým, odečítajíc od hrubého příjmu úroky jeho dluhů, respektujíc početnost jeho rodiny, zejména slevami při větším počtu dítek a připouštějíc snížení při zmenšené jeho platební způsobilosti, způsobené nemocí nebo jiným trvalým břemenem. Je to tak zvaná (třeba že nesprávná) (osobní) daň z příjmu (Einkommensteuer), jejímž úkolem, aspoň pro první doby jejího trvání, bývá zmírniti dosavadní příkrosti přímých daní. Bývá totiž výnosu této nové jistě spravedlivější daně použito k větším nebo menším slevám na dosavadních daních výnosových, když již z důvodu finanční politiky není možno ihned zcela je odstraniti, čímž pak způsobuje se spravedlivější rozvržení celkového břemene daňového, a tedy důležitá socialní reforma, jak zajisté vysvitne z této úvahy: Oba výše zmínění držitelé stejně velkého majetku pozemkového, resp. domovního, jeden však zadlužený, druhý dluhů prostý, platili dosud na daních úplně stejný obnos. Nyní se sníží ovšem oběma dosavadní daně výnosové snad o $^1/_{10}$, snad o $^1/_5$, podle konkretních okolností dotyčné berní reformy v určitém státě, ale kdežto držiteli předluženého majetku nově zavenená daň příjmová nebude uložena, bude držitel jmění čistého musiti platiti tuto novou daň, čímž již nastává podstatný posun v dosavadním způsobu rozvržení daně.

Jak z naznačeného vyplývá, běží tu o jisté stadium přechodné, kde vedle starších daní výnosových, jejichž další vývoj stát jaksi uzavírá, jest nová daň spravedlivější a vývoje schopnější na tak dlouho, až snad později bude možno starší daně výnosové, které našim dnešním názorům a potřebám již nevyhovují, úplně odstraniti. Typ tento jest

nyní platný u nás, s různými modifikacemi v mnohých státech německé říše a jinde.

Daň příjmová zdaňuje tedy souhrn veškerých příjmů poplatníkových, ať plynou z jakéhokoli zdroje, počítaje v to i cenu bytu ve vlastním domě a cenu produktů vlastního hospodářství v domácnosti spotřebovaných, neboli to, co ve smyslu národohospodářské theorie nazýváme důchodem.

Leč povaha všech důchodů není plně stejna: někdy plyne výlučně z kapitálu, jindy výlučně z práce, velmi často z obou těchto zdrojův. I bylo by tudíž nesprávným, se stanoviska socialní politiky, odstraniti dosavadní daně výnosové bez jakékoli náhrady za ně, to jest bez zavedení nějaké nové daně, která by převzala jejich funkci v dosavadním berním systemu, totiž zatěžovati ještě zvláště tak zvaný důchod fundovaný t. j. plynoucí ze jmění. — Berní způsobilost osoby, která má pouze pracovní důchod, je značně menší než osoby jiné, s důchodem výlučně ze jmění plynoucím. Z příjmu pracovního nutno buď platiti pojistné premie nebo přiměřeně šetřiti, má-li se zajistiti také možnost obživy na dobu nezpůsobilosti pracovní, čehož při důchodu fundovaném není, protože tento plyne majiteli jmění bez ohledu na jeho individualitu. Již tím jest odůvodněno, aby souhrn daní, na důchod pracovní vypadajících, byl nižší, nebo jinak řečeno, je dobře odůvodněno, když z důchodů stejné výše nutno platiti stejně vysokou daň příjmovou (nebo theoreticky správněji řečeno důchodovou), jen když vedle ní uvalena jest na důchod fundovaný ještě dávka zvláštní. Tuto funkci plní daně výnosové, ovšem že ne dokonce. (Všechny důchody ve výši 3000 K platí stejnou daň příjmovou, jenom že je-li to příjem z domu, musí se vedle toho platiti ještě daň domovní. Ovšem tato se ale musí platiti i tenkráte, když čistého příjmu není vůbec a tedy také žádného příjmu fundovaného, který by musil býti zvláště zatížen.) Proto nutno hledati za ně náhradu dokonalejší, která v praxi bývá uskutečněna t. zv. daní majetkovou v uvedeném slova toho smyslu. Daň tato zdaňuje jenom čisté jmění poplatníkovo a při takovéto úpravě máme pak typ tento: jednotná daň příjmová a vedle ní (náhradou za daně výnosové) jednotná daň majetková (Vermögenssteuer). Pro naznačený úkol svůj, doplňovati daň příjmovou co do možnosti postižení vyšší platební způsobilosti fundovaného příjmu, nazývá se také někdy daní doplňovací (Ergänzungssteuer). Je to typ specificky pruský, který přijat v novější době mnohými státy německé říše a také některými (německými) kantony švycarskými. Pravděpodobno je

to typ, ku kterému spěje vývojová tendence také v jiných státech, zejména i u nás, pokud ovšem poměry finanční a ohledy sociální politiky dříve či později přerod berního systemu v naznačeném směru dovolí.

Pokud pak se nyní týká daní nepřímých, tu s netušeným rozvojem celého hospodářského života narůstá celá řada nejrůznějších daní, tak že na tomto poli vidíme největší rozmanitost a tedy úplně opačný vývojový směr, než jako jsme viděli při daních přímých, kde vývoj spěje k zjednodušení. Odpovídá to zcela povaze moderního hospodářského života, kde různé momenty, v nichž berní způsobilost se projevuje, mohou býti postiženy jenom celou řadou specifických daní. (Sem patří na př. již výše zmíněná daň z obratu cenných papírů, z přírůstku ceny nemovitosti atd.)

Dosažením stadia posléze vytknutého jest vývojová řada pro nás zatím ukončena. K tomu dlužno uvésti ještě některé typické momenty na poli finančního hospodářství státního: je to především fakt, že význam daní oproti soukromohospodářským příjmům státu z domain se neustále zvyšuje t. j. činí neustále větší a větší kvotu úhrnného příjmu, a za druhé že se v moderní době všude sahalo k použití státního úvěru a že dluh státní narostl všude do značné a někdy dokonce i povážlivé výše. Vytknuté zde zjevy dostavují se postupem rozvoje dříve či později všude a to bez ohledu na útvar státní ústavy, stejně v republikách jako konstitučních a absolutních monarchiích.

K vytknutí uvedených vývojových typů možno ovšem dospěti jedině induktivní abstrakcí. Proto stojí proti těmto stejnostem základních rysů ve skutečném vývoji toho kterého státu v jednotlivých podrobnostech podstatné a mnohdy velmi významné rozdíly, jak ovšem přirozeně vyplývá z individualně různého vývoje hospodářských a politických poměrů v každém státě. Sledovati tyto podrobnosti může však jen pozorování odborné.

Účast kardinála Dietrichštejna za boje mezi arciknížetem Matyášem a Rudolfem II. roku 1608.

Napsal JAN TENORA. (Č. d.)

Poněvadž třídenní lhůta míjela, odjeli kardinál Dietrichštejn a zemští úředníci ještě večer 16. května do Kolína k arciknížeti. Kardinál jel rozladěn a roztrpčen; velice jej hnětla nedůvěřivost císařova a jeho výčitky, které se zase znova třebas nepřímo ozývaly v nové instrukci. V Praze trpce si stěžoval španělskému vyslanci San Clementovi, a zanášel se zase záměrem požádati o propuštění a vrátiti se do své diecese.[1]) V době, kdy soudilo se, že vysoko stojí v přízni císařově, kdy vykládalo se, že 8. května vymohl mu Hannewaldt u císaře správu biskupství vratislavského[2]) bolestně pociťoval, že ocítá se v nemilosti, a že vytýká se mu, že překročil své instrukce. Císař ho podezříval, jakoby stranil Matyášovi a přijal jeho požadavky proti císaři, ale křivdil mu v té věci. Kardinál byl císaři věren a nedal se zlákati ani arciknížetem a nepodkládal se jeho přáním a požadavkům jako nuncius, s nímž se po tu všecku dobu rozcházel. Jen čestné jest pro kardinála svědectví nunciovo, že není, aby se ve všem dal snadno ohnouti, nemusí-li, že řídí se svým vlastním rozhodnutím, jež však není nikdy leda dobře míněným.[3]) Soudil-li, že nezbývá, než popřáti arciknížeti titulu krále českého, byl o nezbytnosti toho přesvědčen ohledy na vzájemný poměr Čech a Moravy, jak by i do budoucna obstáti mohl, neboť nebyla to otázka nikterak jednoduchá. I když byla císaři nanejvýš nemilá, nedávala mu přece práva k odmítnutí a odsouzení všeho dosavadního jednání kardinálova, které bylo tolik stěžováno umíněností a neobětavostí císařovou, jenž tak stroze pronesl tehdy obvinění, že kardinál zavinil jeho nynější stav.[4]) Za všecky neúmorné, věrné a obětavé služby dostalo se mu tak příkrého odbytí a takového sklamání ve všech představách: zálibně a ctižádostně vzal na sebe úlohu prostředníka, sliboval si úspěch, pověst, slávu, — a v nezdaru

[1]) Vatikánský archiv, *Borghese*, II. 150. lett. 6.

[2]) Briefe und Acten, l. c. VI. 378.

[3]) Vatikánský archiv, *Borghese*, II. 150. lett. 3 z 11. května.

[4]) Briefe und Acten, l. c. VI. 380; list San Clementa králi španělskému ze 17. května.

slyšel leda výčitky a cítil zahanbení a škodolibost. Vliv jeho tím více klesal, čím více císař přikloňoval se na stranu nejvyšších zemských úředníkův a českých stavů, jejichž význam zase tím více rostl.

Do Kolína dojeli 17. května ráno. Tam se obecně očekávalo, že císař povolí; tou nadějí kojil se arcikníže Matyáš, doufal v to i nuncius a pánové moravští, kteří dleli u arciknížete. Když však vešlo ve známost, že požadavky Matyášovy odmítají se v nejzávažnějších otázkách, že císař nikterak nechce připustiti, aby Matyáš byl prohlášen za krále českého, a že stavové čeští nikterak nesvolují k odloučení Moravy od Čech, a když ještě k tomu rozhlášena byla výhrada císařova, aby odstoupené země zase spadly na císaře, kdyby Matyáš dříve zemřel, — rozpoutalo se obecné pobouření, že toho nikdy nestrpí, a že by raději chtěli býti pod Tatary a Turky, a tak proti císaři zuřili, jakoby byli ďáblem posedlí.[1])

Instrukce císařova byla ovšem shledána od arciknížete a jeho rad za nepřijatelnou; byla tedy audience císařských vyslaných, k níž připuštěni byli odpoledne 17. května,[2]) bezvýslednou a výhrady císařovy zavrženy. Ještě téhož dne vypravil kardinál zvláštního kurýra do Prahy, aby to oznámil.[3]) Na obou stranách stáli neústupně proti sobě: požadavek Matyášův, aby stavové čeští mu přísahali, že bude nástupcem bratrovým v království, odbývali Čechové, že nemohou přísahati, nebudou-li prve z dřívější přísahy propuštěni, a že se přísahá jen při korunování za krále, a o odloučení Moravy nechtěli naprosto slyšeti. A arciknížeti nezdálo se nikterak nástupnictví býti jistým, nebude-li přísahou stvrzeno, a Moravané nechtěli ani pomýšleti na to, že by ještě na dále měli zůstati pod svrchovaností císařovou. Nuncius viděl tu rozhodnou chvíli, bude-li se dále vyjednávati, nebo přeruší-li se všecko vyjednávání; sám zaražen vášnivostí v táboře Matyášově proti císaři, uklidňoval a působil u Liechtenštejna a Preinera, aby se vyjednávání nepřerušovalo a na sněmě českém dále jednalo, aby Matyáš zůstal v Kolíně se svým vojskem a upřílišenými požadavky nedával osudu svého i domu rakouského v sázku. Dne 18. května odjel nuncius z Kolína do Prahy, ale slyšel při odchodu od arciknížete, že postoupí s vojskem do Českého Brodu; omlouval nedostatkem obživy v okolí

[1]) Vatikánský archiv, *Borghese*, II. 150. lett. 8. z 20. května zpráva nunciova kardinálu Borghese.

[2]) Diarium l. c. má mylné datum 16. května.

[3]) *Renzi* nesprávně udává, jakoby potom instrukce císařova byla zase modifikována. (Vat. archiv, *Borghese*, II. 150. lett. 6.)

Kolína skutečnost, že chce vojskem svým tak blízkým činiti nátlak na sněm ve prospěch svuj a Moravanů.[1])

V odpovědi kardinálovi a jeho spoluvyslaným dané 18. května neustoupil Matyáš v ničem od svých požadavků dřívějších, jež prý jsou míněny k dobrému císaře, rodu rakouského, jeho království a zemí, svaté římské říše a všeho křesťanstva. Stěžoval si do úmyslných průtahů, jimiž se království českému jen ještě více škod působí: téměř denně jsou nové a takové podmínky předkládány, jimiž bývají předešlé nabídky, když ne zase odvolány, přece více zatemněny nebo umenšeny, tak že se zdá, že císař nemá ani chuti ani vůle ku smírnému porovnání. Co se týče Uher a Rakous, povolil císař již 8. května arciknížeti úplnou vládu, sobě nic jiného nevymiňuje než Čechy; tím pokládali arcikníže a země s ním spojené to za hotovou věc. Když však císař teď výslovně o Uhřích a Rakousích k témuž svoluje, přijímají to s díky, a nemají žádných námitek, aby císař i na dále užíval titulu království i ostatních spojených zemí, — ale rozhodně staví se proti výhradě císařové, aby uherská koruna s jinými klenoty a zápisy vydána byla až na příštích sněmech s císařskými proposicemi, ježto by to bylo zase odkladem a podnětem k nové nedůvěře, a je to také proti vídenskému míru. Všecky císařské proposice odmítajíce trvají na tom, aby Uhry a Rakousy byly hned bezpodmínečně postoupeny, koruna a zápisy arciknížeti neprodleně vydány, v zápisech těch aby byli stavové své přísahy a závazku sproštěni, a v nich aby bylo poznačeno, že arciknížete za svého krále, panovníka a pána přijímají; čeho bude dále třeba, že již arcikníže sám u stavů pohledávati bude, jakož již beztak stavové na posledním sjezdě v Prešpurku na psaní císařovo prohlásili, že není potřebí, aby císař nějaký sněm rozpisoval, nýbrž že ochotně se dostaví na svolání arciknížete. Rovněž skutečnému odmítnutí výhrady císařovy, aby se mu dával roční plat a aby zase země na císaře spadly, kdyby arcikníže dříve zemřel, rovnají se další slova, že o tom jednati jest věcí sněmův, a že není to v moci arciknížete, ale že se arcikníže za to přimluví, bude-li se to na sněmích jejich požadovati. Potom přecházejí k svému požadavku o Moravě, o níž císař ve své odpovědi nečiní zmínky, a ježto arcikníže a země s ním spojené nemohou od toho ustoupiti, prosí, doufají a tak tomu rozumějí, že se po jejich žádosti stane. Co se pak koruny české dotýče, očekávají, že císař při tomto sněmu českém netoliko podle svého nabídnutí jednati

[1]) Vatikánský archiv, *Borghese,* II. 150. lett. 8.

bude o nástupnictví arciknížete, nýbrž podle jejich požadavku o zvolení, holdování, korunování a spravování země podle příkladu dřívějších císařův a králů pro dobro císařovo i zemí, kterým by jinak nastaly přílišné těžkosti na nepřekonatelnou škodu domu rakouského, sv. římské říše i všeho křesťanstva. Proto vypraví také arcikníže a země s ním spojené na sněm své vyslané. Aby byl pak sněmu blíže a aby místo, kde nyní leží, nebylo příliš obtíženo, vybere se arcikníže do Českého Brodu a bude zachovávati u vojska kázeň na ochranu stavů, ale aby bylo vojsko jeho potřebně zásobováno, a aby stavové nedostavili se na sněm ozbrojeni. A poněvadž arcikníže a země s ním spojené nepožadují více, než co může rychle a bez prodlení býti dosaženo, a ustavičným poselstvím sem i tam jen čas se ztrácí a vojsko na škodu království se zadržuje, žádají, aby byla dána vyslaným císařovým plná moc, aby když docíleno shody v hlavních věcech, i vedlejší mohly se zároveň dojednati. Na stížnosti nejvyšších zemských úředníků, jejich služebníkův a jiných bude vše vyšetřeno a vinníci potrestáni, ale veškeré škodě dalo by se odpomoci, kdyby bylo toto jednání hned skončeno. Stavové čeští aby dali vojsku nějaké potraviny, neboť nemuže býti živo jen ze vzduchu. Na konec zkrátka prohlašují, svolí li císař k tomu všemu, dobře, nesvolí-li, nesvolí, — a přičiňují pohrůžku, že arcikníže a země s ním spojené nemohou se již zdržovati, a že budou nuceni pomýšleti na jiné prostředky za tím, k čemuž od Boha všemohoucího, od tolika rozličných království a národů jsou povoláni.[1]) Současně odepsal arcikníže císaři v tom smyslu; přidáno bylo jen licoměrné politování, že tolik škod Čechy trpěti musejí.[2])

Také u arciknížete Matyáše a jeho spojenců bylo vědomí, že nadešla doba konečného rozhodnutí. Se svých požadavků v odpovědi této jen na pohled uctivé, v podstatě však úplně odmítavé neslevili ničeho, a tím většího důrazu jim dodávali rozhodnutím přiblížiti se k Praze. Buď po dobrém, nebo násilím chtěli si jich uznání vynutiti, a doufali také, že se jim to podaří; až dosud postup se jim dařil a vojskem svým měli převahu. Nevěřili, že by v Praze dosud skoro bezbranné mohli potkati se s odporem, nevěřili v opravdovou neústupnost nejvyšších zemských úředníkův a spoléhali na své přátele v českém sněmu.

Kardinál Dietrichštejn a nejvyšší zemští úředníci vrátili se s odpovědí do Prahy 19. května odpoledne. Tam v městě byla již nálada

[1]) Mikulovský archiv rodinný, svaz. 342, originál; koncept v archivě spojené dvorské kanceláře ve Vídni I. A. 1., opis v zemském archivě v Praze.

[2]) *Hurter*, l. c. VI. 27.

jiná; obecně vracela se odvaha. A také císař, jenž jsa všemi překotnými událostmi zastrašen zase pomýšlel, že pojede do Norimberka, kam svolá říšský sněm, již se poněkud uklidňoval, čehož zásluhu si přičítal papežský nuncius, jenž z ležení Matyášova podával mu denně zprávy a ujišťoval, že zpraví ho včas o všem. Ale zajisté více na něho v tom působily projevy Čechů, kteří ho ubezpečovali svou věrností, slibovali ho obhajovati a vzkazovali, aby se jen ničeho nebál. Do Prahy přibylo již několik tisíc zemské hotovosti, tři sta pěších pluku Pezova s četnou jízdou, nad vojskem císařovým ustanoven byl maršálkem Tilly, brod přes Vltavu byl dobře osazen, měšťané a řemeslníci se ozbrojovali.[1]) Rozličné dobrodružné pověsti se rozhlašovaly a snad úmyslně ode dvora šířily. Sám Hannenwaldt vykládal, že Uhři varují císaře, aby bez jejich vědomí a svolení neposílal arciknížeti koruny uherské a neprohlašoval ho za krále, ježto neuznávají nikoho kromě císaře; stalo-li by se tak, že by si vyvolili třetího. Stavové hornorakouští konali prý v Linci sněm a všichni se pro císaře vyslovili a čekají jen rozkazu, co mají činiti. Stavové slezští, zvláště vévoda Karel Minstrberský, rovněž prý tak se nabídli, všichni jsou pohotově a chtějí u císaře žíti i umříti. Ze sedmi českých krajů táhne prý již zajisté na 40.000 jízdných a pěších; všichni poddaní v Čechách jsou velmi odporni arciknížeti a horlivě jsou pro císaře. Mohlo prý by to zajisté ještě podivně dopadnouti.[2]) Skutečně bylo v Čechách pobouření proti nevázanému vojsku a tím zároveň proti arciknížeti. Odjinud se císař pomoci teprve dožadoval; do Slezska psal teprve 18. května, aby vévoda Karel Minstrberský knížatům a stavům oznámil, že císař bezpodmínečně schválil mír s Turky, a aby stavy vyzval, aby přispěli císaři pomocí.[3]) (P. d.)

[1]) Vatikánský archiv, *Borghese*. II. 150. lett. 6. Srv. *Tomek*, Dějepis Prahy, XII. 438, 439.

[2]) Briefe und Acten, VI. 378; zpráva ze 17. května.

[3]) *Hurter*, l. c. VI. 37.

Nový způsob vyučovati katechismu.

Napsal JAN OLIVA. (Č. d.)

Jako při první hlavní části katechismu učení o kříži se nám docelilo učením o nejsv. Trojici, tak i v této druhé hlavní části učení o mši se doceluje učením o modlitbě a hlavně modlitbě bohoslužebné a s tím úzce souvisejícím učením o církevním roku a jeho liturgii.

„Poněvadž při proměně týž jediný, svět vykupující obětní akt bohosidské hlavy se koná a tento obětní akt jest absolutně dokonalá Λατρεία, k níž má se připínati všechno subjektivní bohoslužebné konání členů, pro něž tento akt uprostřed nich se koná, jeví se nám proměna jakožto ústřední a nejvyšší bod veškeré bohoslužby, nejprve mše svaté, avšak i liturgické modlitby hodinek, jak již výše (sv. I 227, ve 2. vyd. 255, sv. II 10) poznamenáno bylo ... v proměně spočívá dále pramen všech milostí, které při slavení oběti ex operato celebrantovi a věřícím se udělují, jakož i v jistém smyslu (srv. s. II 10 pozn.) i pramen cněch milostí, které církev ve svátostech a svátostinách uděluje volné i nevolné přírodě. Kořenem života pro všechen církevní rok stává se mše sv. v první řadě rovněž proměnou, ve které nejen oběť kříže, nýbrž i s touto obětí související a v ní vrcholící ostatní fakta spásy, jež během církevního roku ve spořádané řadě se představují, in mysterio se vykonávají; totum redemptionis opus (in Missa) exercetur, a sice děje se toto vykonání tajemně-reálně právě při proměně, ve které proto bijí tepny života církevního roku.“ [1])

Na uvedené str. 10 praví pak Thalhofer mezi jiným: „Ne nadarmo církev ... od nejstarší doby i svátosti i svátostiny i zjevně co možná nejúžeji připojila ku slavnosti oběti mešní, ano docela do ritu mešního, kde to šlo, přímo včlenila. Velice krásně projadřuje se o tom kardinál Bona takto: Haec majorum nostrorum religio fuit, ut omnes sacrae et ecclesiasticae functiones, sacramentorum administrationes et quaecunque benedictiones intra Missarum solemnia peragerentur; omnium enim ultima perfectio et consummatio Eucharistia est, a qua vim energeticam et sanctitatem accipiunt (rerum liturg. lib. II c. 14. n. 5).“

---

[1]) Dr. *Val. Thalhofer*, Handbuch der kathol. Liturgik. 1. vyd. 1890, II. sv. 219.

V poznámce na této stránce 10. vyjadřuje se přesněji o poměru mše sv. a svátostí takto: „... považuji mši sv. jenom potud za pramen očišťující a posvěcující milosti, jež se ve svátostech a svátostinách uděluje, pokud je totožnou s obětí na kříži, pokud v ní oběť na kříži stále trvá. V každé z nesčetných mší sv., jež denně se obětují, koná se jediná oběť kříže, a tato, — jakožto stále trvající v církvi boží — jest pramenem všech milostí, tedy i oné milosti, jež ve svátostech a svátostinách se uděluje“.

Po tomto vysvětlení jest jasno, že jsem správně jednal, když jsem ke mši sv. připojil jen modlitbu bohoslužebnou a církevní rok, svátosti však a svátostiny nechal k oddílu jinému. Souvisejí sice svátosti i svátostiny se mší sv., ale přece ne tak, jako hodinky a církevní rok, proto jen tyto poslední dva členy necháme přímo při oddílu o mši svaté (bohoslužbě).

O nich uvedu ještě slova Thalhoferova ze svazku I. 2. vyd. str. 255: „K oběti mše svaté jakožto k prvnímu aktu kultu náleží i modlitba. Oběť a modlitba byly od jakživa hlavními částmi každého kultu... Poněvadž Spasitel ve své církvi ministerio sacerdotum koná touž oběť, kterou vykonal na kříži..., rozumí se samo sebou, že v církvi na zemi i jeho prostřednická modlitba nesmí scházeti. Jakožto jeho viditelní zástupci vykonávají ji liturgové při oběti (před a po proměně), v officielních hodinkách (breviíři), při udělování svátostí a svátostin a kde vůbec vystupují jako liturgické osoby, modlí se tedy ex officio...

Že všechny officielní modlitby... mají objektivní cenu, jenž jim náleží právě jako modlitbám prostřednickým, rozumí se vlastně samo sebou. Takový prostřednický ráz a objektivní cenu mají především modlitby vykonávané od liturgů ve spojení s eucharistickou obětí. Sv. Chrysostomus ... o modlitbách, které kněz při liturgii mluví, praví: Sacerdotum orationes sunt potentiores, quibus si debiliorum (fidelium) vota conjungantur, simul cum eis ascendunt in coelum“.

Tolik postačí o druhé hlavní části katechismu, obsahující učení o mši svaté, modlitbě a církevním roku. Že základem všech těchto učení je kříž a nejsvětější Trojice, netřeba už ani dokazovati; kdo pozorněji přečetl vývody naše právě podané, je o tom dostatečně přesvědčen. Proto tato druhá hlavní část katechismu je jistě správně zařazena dle pravidel výše u 2. podaných (hned na začátku).

2. Co přijde za třetí hlavní část katechismu, po tom, co řečeno, každý lehko uhodne. Je to učení o svátostech a svátostinách. I dítě ví, že tím se lišíme od protestantů; hned nám odpoví: evangelíci nechodí k zpovědi.

Co takto na první pohled je patrno, třeba proniknouti dle zásad v této práci zachovávaných.

Svátost jest posvátný děj, kterým udílí se člověku milost ke spasení potřebná čili jinými slovy svátosti jsou prostředky spasení... Platnost svátostí nezávisí na spolupůsobení toho, kdo je přijímá, jen když má vůli je přijmouti. K hodnému přijetí nezbytna jest příprava, jež v příčině svátostí mrtvých záleží ve víře, naději, lásce a lítosti nad spáchanými hříchy, v příčině svátostí živých ve stavu milosti, jehož dojíti lze hodným přijetím svátosti pokání.

Touto přípravou před přijetím svátostí a přijetím samým v duši člověka stává se důležitá změna, která krátce dle starodávné formule dá se projádřiti slovy: placatio Dei et sanatio voluntatis a ještě kratčeji slovem pokání v širším smyslu.

A čím nejlépe docílíme pravé přípravy a požehnaného přijetí svátostí? Co nejužším spojením se smrtí Páně a jeho z mrtvých vstáním, jak nám to jasně ukazuje chování se svatých apoštolů. Smrtí Páně na kříži, jeho z mrtvých vstáním a nanebevstoupením a s tím souvisícím sesláním Ducha sv. změnil se úplně život apoštolů k dobrému, ze slabých, hříšných, stali se hodní, spravedliví, svatí. „Před z mrtvých vstáním Páně nebyly vůbec dány podmínky spásy pro znovuzrození jednotlivých lidí. Neboť teprve v tomto faktu, jenž proto v oboru křesťanského světového názoru zůstává naprosto základním, dokonal se pravzor nového lidstva, dle něhož mělo býti v budoucnosti přetvořeno. Po z mrtvých vstání Páně a skrze ně prožívají učedníci, o tom nelze pochybovat, v sobě proměnu: pokoření se narovnávají, zmalomyslnění dostávají novou životní odvahu. Avšak tato duševní změna smýšlení neděje se náhle, nýbrž pomalu a spojuje se s ní — to je význačné při tom — správné poznání smrti jejich Mistra. Učí se pohlížeti na tuto událost v docela jiném světle... Zpětný závěrek na úplnou vnitřní změnu dříve zažitou je možný teprve po události o letnicích. Zde vidíme něco zcela nového, vidíme tu účinným princip aktivity, jenž dříve patrným se nejevil. Ukazuje se — vedle mluvení rozličnými jazyky — v první řadě v tom, že apoštolé dosud

veřejnosti se stranící stali se nyní ke smrti ochotnými svědky a vyznavači vzkříšeného Spasitele." [1])

Tak nás svátosti ve svém rázu jakožto prostředky pokání v širším smyslu po své stránce objektivní (o čemž viz u mše sv. v předcházejícím oddílu) i subjektivní (právě podané) přivádějí ke kříži a nejsv. Trojici, tedy i třetí hlavní část katechismu odpovídá zásadám uvedeným výše u 2. (hned na počátku).

Objektivní stránkou svátostí se míní, že všechna moc čili milost, která ze svátostí plyne, pochází ze smrti a z mrtvých vstání Páně, subjektivní stránka svátostí týká se přípravy pro jich přijetí (čili pokání v širším smyslu.)

Po obojí stránce, a hlavně po stránce subjektivní, předpokládají svátosti jakožto nezbytnou podmínku některá učení. Učení ta jsou: výklad desatera přikázání božích a patera přikázání církevních, učení o dobrých a zlých skutcích.

Že učení tato jsou k řádnému přijetí svátostí nezbytná, o tom není třeba zvláště se rozepisovati, věc je všeobecně známa, hlavně při svátosti pokání čili sv. zpovědi.

Doplněním svátostí v jistém smyslu můžeme nazvati svátostiny. I to je všeobecně známo a název sám (sacramentale, svátostina) na to ukazuje.

Tím jsme probrali všechny pododdíly třetího hlavního oddílu katechismu, a máme o tom tento přehled:

Třetí hlavní oddíl katolického katechismu je pokání v širším smyslu a má tyto pododdíly:

1. přikázání a to: 10 přikáz. božích, 5 přikáz. církevních,
2. dobré a zlé (hříšné) skutky,
3. svátosti,
4. svátostiny.

Středem tu je pododdíl třetí, svátosti.

Že celým tímto oddílem, když jej důsledně probereme, lišíme se od protestantů, je každému hned patrno, proto dále toho nedokazuji.

Méně bude známo, že i od církví pravoslavných se tu lišíme, ačkoli na první pohled se zdá, že tu rozdílu není. Proto třeba toto dokázati.

Kdo chce postihnouti v tomto bodu rozdíl mezi námi a pravoslavnými, musí vniknouti hodně hluboko do učení o svátostech. Dobře

---

[1]) Lic. *Alfred Eckert*, Einführung in die Prinzipien und Methoden der evangelischen Theologie, 1909, 148—9.

k tomu ukazuje článek F. Kattenbusche v Real-Encyklopädie für protestantische Theologie und Kirche 3. vyd. r. 1900, sv. 17., str. 83 až 84, pod nadpisem: Placatio Dei und sanatio voluntatis. Z něho tu uvádím:

„U Augustina ukazuje se patrně nová, ode dávna připravovaná, nyní skutečně definitivně se ustalující odlišnost mezi západem a východem křesťanským. Nesmíme chtíti hledati tuto odlišnost u každého jednotlivého theologa a musíme se vubec vystříhati, odlišnost tu zabsolutňovati. Avšak v celku nedá se popříti, že není pouhou náhodou, jestliže Augustin rozvinul zvláštní theorii hříchu a milosti a to na základě živého vnitřního cítění a hluboké osobní nálady, kteroužto theorii východ, do něhož tato theorie také byla přinesena, nepochopil, ano vědomě odmítl. Nemůžeme zde zacházeti do podrobností. Pouhý fakt, že Augustin v západníku Pelagiovi našel svého hlavního odpůrce, musí nás chrániti před upřílišováním. Přes to zůstává pravdou, že pojmy v nadpisu tohoto odstavce (Placatio Dei a sanatio voluntatis) jen pro západ staly se opravdovými problémy. Kdo Augustina a Athanasia dovede srovnati a to specielně v ohledu jejich „praktické“ christologie, jejich „soteriologie“, přisvědčí, že západ a východ propastí náboženského cítění byly rozdvojeny a to že je nejhlubší příčina, proč dosud nemohly se opět nalézti ... Doba po Augustinovi vždy co nejhlouběji cítila moment v i n y (přejatý ze soteriologie Augustinovy) ... mimo jiné i proto, že nejvíce byly čteny jeho Confessiones. Proto možno dobře říci, že pojmy čili „problémy“ p l a c a t i o D e i a s a n a t i o v o l u n t a t i s i na dále označuje se něco, co ve svém zvláštním způsobu n á l e ž í k z á k l a d ů m ř í m s k é h o k a t o l i c i s m u“.

(P. d.)

Z dějin města Loštic.

VÁCLAV KUBÍČEK. (Č. d.)

3. Dohra daňových rozepří.
(1743—1752.)

Stavba a znovunadání špitálu. — Kněz Florian Tetour z Tetova. — Daňový spor s vrchností urovnán prozatím. — Jak se maloměšťané rozepřeli s nákladníky o právo vářečné. — Hospoda u »Labuti". — Obecní hospodářství špatné. — Rozsudek vrchnosti nákladníkům příznivý. — Ani u vyšší instance nepochodili maloměšťané. — Smlouva s Unčovem o daň. Potvrzení výsad a nový trh výroční. — Stav města sto let po válce třicetileté. — Daňový spor s vrchností ukončen.

Špitál, jenž se poprvé připomíná roku 1534, stával v Lošticích od nepaměti Z původního nadání patřilo k němu na tři měřice pole „za vodou" čili, jak se později říkalo, „za luží". Správu pole, jakož i almužen sbíraných od špitálníků, vedl obecní úřad. Odkazy, věnované špitáli v závětech, půjčívaly se sousedům pod úrok. Za války švédské špitál spustl.[1]) Z darův a odkazů byl však opraven do té míry, že koncem 17. věku se tam už bydlelo. Chudé přijímal do něho farář s vědomím městecké rady.[2]) Byl však tehdy co do stavby i důchodů chatrný. Nově založen a nadán byl roku 1742 od loštického rodáka, kněze Floriana Tetoura z Tetova.

Tetourové z Tetova patřili ke starému rodu panskému původem z Čech. Pan Vilém Tetour byl vojenským hejtmanem krále Matyáše, od něhož nabyl města Kyjova a panství zlínského.[3]) Král Vladislav zastavil mu klášter Hradiště. V letech 1490 koupil panství malenovské, na němžto své choti, Barboře ze Žerotína, upsal 3000 zl. mor. věnného práva.[4]) Na sklonku šestnáctého století začal rod Tetourů vymírat a chudnout.[5])

---

[1]) V dekan. matrice mohelnické z r. 1671: »Hospitale olim fuit, modo dirutum.« — Daniel Glugar v poslední vůli z r. 1660: »Poroučím z domu mého, kdyby k prodaji přišel, na stavení špitále zdejšího 15 zl. mor.«

[2]) R. 1737 na žádost hrobařovu o místo ve špitále usneseno v radě, že má jíti k p. faraři; bude-li on srozuměn, že rada není proti.

[3]) *Volný* Mähren IV. 70. 536.

[4]) *Volný*, Mähren IV. 283. — Archiv český VI. 524. — Pozdější »Tetaur« znělo původně „Tetour": »Fridrich Tetúr vlastní rukou.« (Čas. Mat. mor. 1906 p. 44.) — R. 14 0 »Thetúr z Thetova« (Pôh. VI 62.)

[5]) *Paprocký* v „Zrcadle" z r. 1593: (fol. 150) »Zde na Moravě, když jsem tuto knihu spisoval, bylo živých několik osob tohoto rodu (Tetour) v stavě rytířském,

Do Loštic přistěhoval se po válce třicetileté Hendrich Sebald Tetour z Tetova, bývalý hejtman vojenský [1]) a koupil roku 1649 dům č. 13 vedle brány závodní za 1600 hřiven velkých. Pobyv několik let jako důchodní na Mírově, zemřel v Lošticích roku 1685. Z trojího manželství zbyl po něm jediný syn Jan Antonín Sebald. Ten se stal důchodním na klášteře Hradišti. Roku 1703 koupil v Lošticích za 750 hřiven grunt, č. 78 v Hradské ulici, kdež roku 1708 zemřel ve věku 36 let, zůstaviv po sobě vdovu Zuzanu, tři syny a dceru.

Florian Viktorin, narozený 29. května 1704, byl ze synů nejmladším. S bratrem Janem studoval na kněze a byl roku 1727 vysvěcen. K prvotinám vycházel z domu č. 14, za jehož majetníka, Karla Kácele, se ovdovělá matka byla provdala. [2]) K oslavě prvotin přispěla obec střelbou a darem 60 liber masa a 7 liber másla. [3]) Pobyv šest let ve Švábenicích za kaplana, stal se tamtéž po jednoročním držení obroči pustoměřského roku 1736 farářem a děkanem. [4])

Jakožto malíř-samouk vymaloval pro hlavní oltář kostela v Pačlavicích obraz sv. Martina a pro kostel ve Švábenicích dva velké obrazy: ukřižování Páně a snětí s kříže. [5]) S rodným městem stýkal se dobře až do smrti. Roku 1740 půjčil obci obnos 400 zl., pro farní kostel pak chystal bohatou nadací zádušní. Do dějin města zapsal se zvláště znovuzaložením špitálu.

Jednání o tom začalo v podzim válečného roku 1742. Dne 28. října obec, jíž děkan švábenský byl sdělil svůj úmysl „na místě spustlého špitálu jinší z gruntu nový příbytek pro domácí chudý vlastence

o nichž jestliže jaké potomky mají věděti nemohu.« — Rytíř Jan Jiří Tetúr z Tetova majitel dvorce v Heřmanicích a některého zboží v Tasově, zchudl úplně válkou třiceti letou a hlásil se v Bíteši o »list chudoby«. (*Tiray*, Dějiny města V. Byteše II. 37. Vlastivěda V. Mezříč p. 166 k r. 1642.)

[1]) »Capitain«.

[2]) Při smlouvě svatební r. 1713 si vymínila pro své tři synáčky po 15 hř. a každému po jedněch včelách a jedné krávě. Dcera byla již vybavena z podílu 606 hř. na domě č. 13

[3]) Z obecních účtů za rok 1727: »Mládencům, kteří při drženej novej mši pana Floriana Tetauera stříleli, na pivo 1 zl. 18 kr. — K primici pana Tetauera za prach 2 zl. 15 kr. — Za 60 funtů hovjezího masa à 3 kr. 2 den. . . . 3 zl. 30 kr. — Za 7 funtů másla à 10 kr. . . . 1 zl. 10 kr.«

[4]) Bratr jeho Jan byl od r. 1732 farářem v Roketnici u Jaroměřic (nyní v diec. brněnské), kdež r. 1735 zemřel 36letý.

[5]) *Volný*, Mähren IV. 366. — *D'Elvert*, Schriften IX. 386.

vystaviti" — zavázala se na jeho žádost listinou, jemu ke stavbě „všelijakým dovážením a dodáváním rozličných potřebností ku pomoci přispěti — chudobným pak na tom stavení přebývajícím dle možnosti své k vyživení jejich ročně obětovati, jim každoročně šest sáh pálícího dříví vykázati a stavení anebo sarta tecta v svojím stavu a dokonalosti zachovati".[1])

Novostavba provedena v místech dřívějšího špitálu u kostela během roku 1743. Byla to přízemní budova sedm sáhů délky a čtyr sáhů jednoho střevíce šířky, s dvěma okny v průčeli a po dvou na obojí straně. Uvnitř byly původně čtyry pokoje, kuchyň a kaplička k domácí modlitbě. Před špitálem mínil zakladatel postavit kamennou sochu sv. Barbory, ale nedošlo k tomu. Ústně pak se zavázal, že až do své smrti bude ve špitále živiti tři osoby a svého času že složí na to potřebnou jistinu. Zatím dostával od něho každý špitálník ročně 12 zl. Vrchní dozor a jmenování správce špitálu si vyhradil pro sebe.

Daňové spory s vrchností utlumila na čas tíseň válečná. Jakmile nejhorší zlo pominulo, přihlásily se opět. Královský tribunál poukázav roku 1739 loštickou obec na patent z předešlého léta, vyslovil tím v její neprospěch. že Unčov jakožto vrchnost má skutečně právo přidržet ji k příspěvku na daň majetkovou vrchnostem předepsanou. Výše příspěvku se měla ve smyslu patentu určiti dle výnosu městeckých práv, pokud ty výnosy nejsou zahrnuty v tamním katastru. Sporná otázka se tím sice zjednodušila, ale nerozřešila. Šlo nyní o to, co lze pokládati za výnosná práva a jak odhadnouti jejich užitek.

Proti odhadu vrchnostenskému, dle něhož měly Loštice přispívati ročně 165 zl., podala obec v září 1739 námitky zemskému výboru. Zemský tajemník Ant. Milocký pracoval tam ve prospěch Unčova. Jeho přičiněním usneseno v Brně, že se obci loštické v případě nepovolnosti předpíše majetková daň přímo, zatím pak[2]) nařízeno krajskému hejtmanovi olomuckému, aby vyšetřil skutečný výnos obecních práv loštických.

Krajský hejtman Frant. Ant. Šubíř z Chobíně oznámil to počátkem února 1740 Unčovu s poznámkou, aby magistrát měl zatím strpení a Loštice stran příspěvku nesužoval. Unčov v této stránce poslechl, ale jinak si nedal ujít žádné příležitosti, kde podle vrchnostenského práva mohl úřad loštický potrestat. Roku 1740 mimo vězení,

---

[1]) Listina v obecním archivě lošt.

[2]) 5. října 1739, praesent. 30. ledna 1740.

v němž byli na rozkaz vrchnosti držáni jiní radní, „seděl v areště“ unčovském purkmistr starší 35 a rychtář 33 dní.[1]) V srpnu následujícího roku zavřeni tamtéž „pro neposlušnost“ do vězení městského purkmistr s rychtářem, obecní písař pak do šatlavy. Celkem sedělo toho léta z obce a z úřadu loštického 14 osob po 49 dní „pro nepořádky v odvádění kontribuce“.

Tak odpovídal Unčov královskému tribunálu, jemuž si obec stran věznění stěžovala. Pravou příčinou byla však nepovolnost stran příspěvku k dani majetkové. Krajské šetření o výnosu městeckých práv nekonalo se však vzdor opětovné žádosti Unčova ani v roce následujícím ani v roce válečném.

Koncem července 1743 vypsal tribunál pro moravské vrchnosti majetkovou daň obnosem 266.666 zl. 40 kr. Unčov, jenž toho roku trpěl požárem, prosil krajského hejtmana poznov, aby svěřenou komissi neodkládal dále. Krajský hejtman vyhověl tentokrát unčovské prosbě a přijel dne 2. prosince do Loštic. Po úsilovném jednání podařilo se mu docíliti shody mezi obcí loštickou a vrchností. Srovnal totiž obě strany v ten způsob, že Loštice se uvolily na daň Unčovem v letech 1737—1739 zaplacenou krom odvedených už 156 zl. položit ještě 200 zl. ve lhůtách do konce roku 1745. Od příspěvku 50 zl. mor., k němuž byl Unčov povinen dle smlouvy z roku 1699 na vyjednání dvou nových trhů výročních, obec ustoupila. Pro budoucno se však zavázala ke všem mimořádným úkladům, jež by se netýkaly výlučně vrchnosti samé, přispívati třetinou.[2])

Tolik bylo písemně stanoveno v zatímní smlouvě, podepsané před polednem 3. prosince. Nad to pak hejtman, znaje loštické, že rádi se z daného slova vyzouvají, pojednav o věci s radou a výborem a potom s celou obcí, dal smlouvu potvrdit rukoudáním jednotlivě ode všech súčastněných.

Dlouholetý spor daňový byl takto vzájemnou dohodou vyřízen tak lehce a hladce, že dějepisec mimovolně se táže, zdali tu nebylo hlubších pohnutek než pouze snahy o smír a pokoj. Proč přistoupilo město bez dlouhých průtahů na podmínky tak zřejmě příznivé Unčovu? Odpověď dává tehdejší ovzduší loštické: v obci samé vyskakovaly jiskry nové rozepře, k níž bylo potřeba míru s vrchností. Byl to spor maloměšťanů s nákladníky o právo várečné. Jiskry ty doutnaly v popelu již dvacet let.

---

[1]) V obecních účtech čítá se jim každému po 30 kr. diét.

[2]) »Více nebylo lze dosáhnout« — sděluje 4. prosince referent unčov. magistrátu.

Várečné právo náleželo 25 nákladníkům, majitelům „výsadních domů“ na náměstí. Pivovar byl někdy v sedmnáctém století postaven nákladem obce, jež jako celek rovněž měla várečné právo. Jakým způsobem nabyla toho práva, není známo. Jen tolik jest jisto, že dům č. 66, roku 1581 obcí koupený a v letech 1598 upravený za radnici, byl výsadní a že snad vzhledem k němu patřil obci várečný podíl — ač neměla-li ho již před tím. Že v písemních památkách se o tomto právu celé obce děje zmínka teprve roku 1651, nerozhoduje o jistotné starobylosti jeho. Též o ročním počtu obecních várek se nelze určitě vysloviti pro nedostatek zpráv. Roku 1701 je řeč o jedné, 1706 o pěti. Zdá se, že právem bývala toliko jediná, že však v letech, kdy mimořádné výdaje obecní byly veliké, se souhlasem nákladníků se jich vařívalo víc. Když souhlas odepřen, nastávaly třenice mezi maloměšťany a nákladníky. (P. d.)

O průběhu duševní práce skladatelské.

Křivky průběhu affektů hudebních. Sděluje Leoš Janáček. (O.)

24. Práce ob. 1. svědčí o tom, že poznává se opět průběh akkordu a připojení akkordů, že pracovník vyznal se v průbězích svazů affektů; je dokumentem školským, výchovným.

Práce ob. 2. měla již mít hodnotu hudebního výrazu osobitého, myšlení hudebního samostatného.

Těchto osobitých příznaků v přiložené skladbě mnoho není; svědčí spíše jen o skladebných zásadách školy.

Skladebná práce měla dosíci rychlosti nápadu hudebního; každé slovo sice se prožívá, všechny střelky associační i komplikační (uvedeným textem) myslí sice probíhají, ale pro svou spletitost a rychlost průběhu ustupují ve vědomí, tak že toliko jejich výsledná nálada ovládne skladatele ve skladbě motivu každého slova i jeho základny harmonické.

* * *

25. Na křivkách ob. 1. a ob. 2. lze vyčísti počet affektův a čas jejich průběhu. V příštích pracích rozlišeny budou affekty podle vládnoucích dimensí citových, buď smíru, vzruchu, napětí, úklidu atd. Sledovat i rytmickou hodnotu affektů, bude již složitějším pokusem.

26. Jaké vysoké mety tvůrčí svým dílem dospěl skladatel, bude lze vyslovit tehdy, až bude jistých bodů, případů reprodukčních, associačních a reakčních, od kterých lze měřiti.

Ony jisté body, které nezbytně zjistit třeba, jsou

reakce tónem na tón,

process reprodukční spějící k jedinému tónu,

associace omezena zprvu na plochu jediného souzvuku, jediné toniny.

U všech těchto průběhů třeba variace časové jedné vteřiny nejen po několika vteřinách, ale i po „dobách zanesených již životem“.

Jsou to experimenty hudebně-psychologické, avšak mají cenu pro všechno myšlení, neboť je známo, že tónu nejvhodněji lze užít pokusně ve všech dějích psychických. —

Obdivem pozříme pak zejména na rozpětí associační, kterého se v moderní skladbě dosáhlo. Zabírá tu velký skladatel ve svém velkém díle nejen hudební, ale celý svět.

F) Poznámky zvláštní.

27. *a)* Poznámky k ob. 1.

Práci lze sledovati na pěti křivkách (pět pracujících):
o—Kr, přerývaná křivka,
o—Kř, hladká křivka,
o—P, křivka tečky a čárky,
o—Č, křivka hvězdy a tečky,
o—V, křivka kroužků spojených.

*

Pracováno za úplného ticha.

*

Průběh affektů sopránových byl nápěvem sice určen, ale bylo třeba pracujícím jej opět prožít. Celkový průběh reprodukční i apperccepční byl ze sopránového průběhu řízen a veden.

*

Affekty probíhající jako „melodické dissonance" nejsou čítány.

*

Z křivek práce ob. 1. lze usouditi: o hutnosti harmonické, o času, v němž zdolána práce, o čilosti průběhu a o methodičnosti práce.

*

Nejhutnější, největší práce (56 affektů) vykonána o—Kr v nejkratší době (15 min.); nejmenší, ač associačně nejpokročilejší práce o—V (40 aff.) vykonána v nejdelší době (21 min.)

*

V prvých pěti minutách jeví se prudký průběh práce u všech pracujících (o—V 32 a, o Kr. 30, o—P 20, o—Č 36, o—Kř 24).

V druhých pěti minutách ubývá nápadně práce (o—V udělá jen 6, o—Kr 5, o—P 8, o—Č ničeho, o—Kř 12).

V třetích pěti minutách vzmáhá se opětně nová práce (o—Kr 20, o—P 4, o—Kř 8).

Ve čtvrtých pěti minutách roste ještě příbytek (o—V 7, o—Č 15).

Nejkřiklavější je tato vlna vzestupu a poklesu práce u o—Č (36—0—0—7) a u Kr (30—5—20).

*

Vyjmeme-li zvlášť čilost průběhu práce 1. a 2. minuty a 15. a 17. minuty, pak jest pokles ještě očividnější:

o—V z 31 affektu prvých dvou minut klesá na dva patnácté až sedmnácté minuty,

o—P z 20 na 9,

o—Č ze 16 na 4,

o—Kr z 12 na 7.

Duševní práce prvých okamžiků, prvých dvou minut, je veskrz výkonem největším.

*

Vlivy, způsobující tuto měnlivost čilosti průběhu práce, jsou složité. Příčiny poklesu duševní práce jsou buď únava, buď kolísání pozornosti, buď složitější a obtížnější appercepce jednotlivých míst v úloze, buď opozďování reakce následkem vložených do práce jiných činností duševních.

V práci ob. 1. přičítám minimum práce od 15 do 17 min. těžkému průběhu appercepčnímu.[1]) Reakční duševní práce uvázla na dějišti těchto minut (7mý takt) v přemítání a úvaze.

*

Zvratný pohyb křivek ukazuje, že vykonaná práce se ještě jednou přežívala t. j. pomocí notace opět poznávala.

V tom případě je zvratný pohyb křivky příznakem odpočinku a nabírání hutnější výslednice citové, jež je vzpruhou. Proto zvratný pohyb křivky odhaluje i methodu práce.

Švih v práci počáteční poukazuje též na práci náčrtkem t. j. na neúplnou reakci; na dobu poklesu připadá doplnit reakci.

*

Až bude lze osamotit práci pouhého náčrtku, pak vynikne i věrohodný poměr doby reprodukce tvořivé k reprodukci opětného poznávání.

*

Výraz hudební váže se v této práci na čistou představu tónovou. Není průzračnějších, jasnějších a, obrazně řečeno, světějších nad affekty vázané na čistou představu tónovou. Není v nich nenávisti, ale ani lásky. Náš život ostatní teprve zabodává se v ně ostnem zloby, neb je ovane dechem touhy.

[1]) Stálý pohyb čtvrťový v úloze nabádal v taktu sedmém hledat dva souzvuky, avšak kvartového průtahu užít bránilo sopránové c^2.

Chceme-li tyto hudební affekty prožít, třeba se jim oddat, třeba jim dopřát vlády v naší náladě denní; třeba se nám nastrojit tak, aby nás mohly zaujat: pak teprve zatopí naši duši jakoby stříbřitým chvěním měsíčným.

V těch chvílích jsme čistými i — dobrými.

*

Jak řečeno (v odst. 2. a 5.), jest postup dvou tónů, znějících neb reprodukovaných, hudebním výrazem affektu.

Jest okamžik v tomto postupu, v němžto střetnou se oba tóny v simultanní spletně.

V onom okamžiku položí se i časově na sebe; proto rozlišujeme i několik simultanních dob jasně, obzvláště lpějí-li na tónech různé výšky neb síly nebo barvy.

Okamžik spletny je tudíž svazem tónovým i časovým; její účin rytmický zatlačuje se ve vědomí jen nesouměrnou silou druhého, nastupujícího tónu oproti prvému, zanikajícímu.

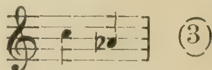
Obvyklý ve skladbě současný průběh čtyř až šesti různých affektů (čtyř až šestihlasný jejich postup) obsáhne naše vědomí: vycifujeme ráz spoje dvou akkordů.

Ale není již ve vědomí v té chvíli plného účinu spoje místa pro nic jiného. Co by se tam ještě vtíralo, bylo by již na úkor tomu, co obsahuje.

Náš hudebně theoretický výraz affektu[1]) je „spojovací forma"; ona je formou průběhu citového.[2])

Spletna tohoto průběhu (okamžik simultanního střetnutí se dvou tónů melodie) je dobou největšího vzrušení citového.

Theoretickou značkou spletny jest intervall simultanní nastupujícího s předcházejícím tónem, na př.

Materielní obsah affektu vynikne po druhé době jeho průběhu, v očistě druhého tónu od simultanního svazu s předchozím tónem.

28. *b)* Poznámky ku práci ob. 2.

Měnlivost (oscilace) čilosti pracovní jeví se i v této práci.

---

[1]) *Leoš Janáček*, Úplná nauka o harmonii, Brno, J. Píša.

[2]) *Wilhelm Wundt*, Grundzüge der physiol. Psychologie, II, str. 188.

O—B (křivka hladká) vzmáhá vždy po péti minutách 52—44—20—36—40—16—0—0 affektů.

O—S (křiv. přerývaná) vzmáhá 16—28—36—42—56—0—20—12.

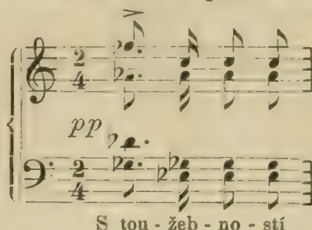
Tvořivost u o—B pravidelně se vlní, u o—S jedinou vlnou se zvédá a náhle padá.

*

Průběh práce mezi 1—2. a mezi 15—17. minutou jest u o—B přibližně stejný (12—16); o—S nepracuje ani mezi 1. a 2. minutou ani mezi 25. a 30. minutou.

Snímek rukopisu byl by tu poučný. Rozvážně vepsané slovo Largo napovídá, že zdouval se tu proud citový přibíral nových přítokův, až po 30té minutě v náhlých modulacích tonin z Des na D—F nalézají výrazu slova „hymnus Bohu našemu".

Nastrojit sebe ku práci skladebné na uvedený text, nastrojit sebe toninou, tempem a taktem jest výkonem prudkým v prvých dvou minutách. O—B sdělal v nich i první akkordy.

O—S byl té době zaujat jen toninou F-dur a v práci vnesen vlněním taktu 3/4.

G) Příznaky innervační.

29. Na obrazu 3. a) a b) přenesen výkon o—Kr a o—V z ob. 1. na plochu; c) a d) jest výkonem o—B a o—S z ob. 2.

Obraz 4. a) b) c) d) jsou tytéž výkony přepočteny na krychli.

Poměr čistých ploch ku tečkovaným, čistých krychlí ku tečkovaným jest poměrem počtu hudebně výrazných affektů ku probíhajícímu času.

*

Tímto znázorněním průběhu hudební duševní práce jsme blíže účinkům fysiologickým, jež se vážou na affekty. Rozpínavost, pohyb, váhu a tlak připomíná obrazec plochy i krychle.

*

Když již prostou radost, žalost neukryjeme v obličeji, tím méně dovedem zatajit prudké vášně. Ozývá se v jejich průběhu srdce klokotem, dech vyrážíme, tepna bije mlátem. A jindy nenahmatáš tepny, dechu nepopadneš, „krve se nedořežeš“.

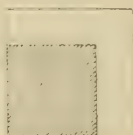
Obraz 3.

▢ · 1 minuta, ▢ · 1 affekt

a.

b.

c.

d.

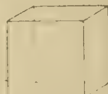

Obraz 4.

▢ · 1 minuta ▢ · 1 affekt

a.

b.

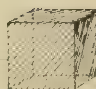

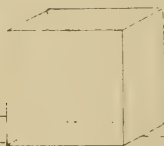
c.

d.

I kráse a pravdivosti skladby nevěříme, dokud „po zádech mráz nejde“, dokud nezapomeneme dýchat, dokud obličej nestrnul, dokud se nezbarví ruměnně, aby hned na to nepokryl se bledostí.

*

Než affekt hudebního výrazu dojde, co utajeno změn fysiologických!

A zjevných reakcí jsou rukopisy trhané i „ulízané“, drobné hřmotné, úhledné až okrasné, klikaté až čmárané výmluvným dokladem.

Co gest vymrští reakce, co výmluvných vzhledův a ztracených v prázdnu. Kolikrát odložíš péro a zase se ho chopíš, hlavu podpíráš, v dlaň ukládáš!

Váhy netušené by nabyla krychle plna duševní práce, kdyby sčítal se v ní všechen její tlak krve, ožímání srdce, rozdmutých plic horký dech.

Snad by žárem rudě zahořela!

*

Příznaky innervační dechu, tepny a tlaku krve v průběhu affektu jistě jsou ve vztahu k činnosti associační, reprodukční a apperцepční.

Z té příčiny jsou nezbytné studie innervační.

*

Zase jest hudební affekt k těmto studiím nejvhodnější. Snadno lze jej vzbuditi, na sobě samém a v jiném. Snadno lze jej sledovat a obměňovat; spojovat v harmonické svazy, usazovat v melodii.

Snadno lze k tónu připojit určité associace a konečně rojem jich obemknout tón.

Ve všech těch případech budou innervační příznaky jiné; budou důkazem hloubky associační, hloubky citové.

Budou ale též důkazem plytkosti a povrchnosti, nepravdivosti výrazu hudebního.

Jsou nezbytné pro průkaz objektivní hodnoty díla.

*

Všechna tato práce dosud nevykonána. Toužil již po ní psycholog W. Wundt.

Mimochodem připomínám nápěvky mluvy, jejich důležitost při těchto pokusech.

*

Z celé rozpravy plyne, že nelze dosud přistoupit k objektivnému hodnocení, posuzování hudebních děl.

H) Dodatek k příloze.

30. Použité školské práce umožňují sledovat děj reprodukční v jeho vývinu. V harmonisaci nápěvu ob. 1. vine se

reprodukce vázána na tón, vázána citově jen na ony tvary tónové, souzvukové, jimiž mysl pracujících podle osnovy učebné byla naplňována, mysl před desíti měsíci hudebně nevzdělaná.

*

Ve skladebném pokusu ob. 2. na vytčený text děj reprodukční sbíhá se již z celého vědomí. Citová záplava přelívá se z tónů do všech zákoutí svědomí. Tón nasedá na vzrůst každého děje duševního.

Pevná tříletá osnova učebná připouští sledovat z čeho bere a jak bere reprodukce tvořivá.

* * *

Brno, 30. září 1915.

Válečná daň majetková.

JUDr. Frant. Nosek.

Každá válka, ať již při ní spolupůsobí všechny vymoženosti moderní techniky, nebo ať již máme na mysli války starších dob, s poměrně nečetnou mocí brannou a primitivní technikou válečnou, přináší již z povahy věci samotné vždy velmi značné výlohy, o jichž úhradu nutno pak se nějak postarati. Ani dnes již není nám tajno, že všechny státy v nynější válce účastněné dříve či později budou donuceny sáhnouti k otevření nových daňových zdrojů pro vyčerpané svoje pokladnice. Žádný způsob daně není při tom ovšem zásadně vyloučen, zajímavo toliko je, že se pozornost obrací hlavně ku jmění, jakožto zvláště způsobilému bernímu předmětu. Bylo by však omylem domnívati se, že jde snad o nějakou myšlenku úplně novou a moderní. Naopak, již v dřívějších dobách rádi se obraceli při daních válečných právě k majetku státních občanův, i nebude od místa, aspoň docela stručně si povšimnouti několika případů válečné daně majetkové u nás v 18. stol., kdy časté zápletky válečné téměř neustále nutily vypisovati válečné daně, a to hlavně daně majetkové.

Ze starší doby uvádím jen majetkovou daň, vypsanou právě v roce druhého obležení Vídně od Turků, tedy roku 1682, která ze zemí českých a dědičných zemí rakouských vynesla celkem na 3 mil. zl. rýnských. A tu, vzpomeneme-li tehdejších bojů proti Turkům v Uhrách, pak nepřekvapí nás opětné vypsání majetkové daně cís. pat. ze dne 24. listopadu 1702, jenž na všeliké jmění, pokud dává nějaký výnos, uložil daň poměrně velmi vysokou, totiž plné 1% z ceny dotyčného jmění. Neboť kdybychom předpokládali 5%ní míru úrokovou, bylo by to 20%ní zdanění výnosu. Při tom je zajímavo, že bylo zdaněno nejenom jmění hmotné, nýbrž také odhadní cena právních nároků, jako byly na př. desátky, různá práva horní, právo vybírati spotřební dávky nápojové, které příslušelo mnohdy městům nebo patrimonialním vrchnostem (taz, ungeld). Dani bylo podrobeno všeliké jmění státních občanů v hranicích států se nalézající. Jmění cizinců podléhalo dani jenom tenkráte, bylo-li nemovité. Naproti tomu kapitálové pohledávky cizinců v cizině bydlících proti tuzemským dlužníkům byly daně prosty. Důvod je na snadě. Rozhodnou tu byla obava, že by daň mohla míti za následek vypovídání dotyčných pohledávek, pak s tím spojené vy-

plynutí kapitálu do ciziny a tedy všeobecné zhoršení poměrův úvěrových. A podobně nutno zvláště upozorniti na osvobození všelikých pohledávek proti pokladně státní nebo pokladnám stavovským, ať byl věřitelem státní občan nebo cizozemec. Důvod je tu patrně týž, který v moderní době způsobuje osvobození státních dluhopisův a podobných papírův od daní kapitálových, jimž úroky peněžní jinak podléhají.

Vedle toho je zajímavo osvobození, které jest již jaksi uznáním existenčního minima. Je to osvobození nejchudší vrstvy rolníků, kteří podle slov patentu jsou již dosti stiženi stálou daní pozemkovou neboli kontribucí, a pak osvobození osob, jichž celkové jmění 500 zl. nepřevyšovalo, ale jen když neměly žádného výdělku ani služného.

Největší obtíž působila patrně otázka, jak postihnouti soukromé pohledávky knihovně nezajištěné a tedy nezjevné. Patent, jistě ne bez příčiny, výslovně praví, že takovéhoto jmění bylo při dřívějších daních majetkových vždy nejméně přiznáno a zdaněno, protože dlužníci z pochopitelných příčin raději přiznali své jmění hrubé, neuvádějíce svých dluhů, takže věřitele nebylo možno tak snadno postihnouti, nebyl li sám poctivý a tedy sám svého jmění řádně nepřiznal. I bylo nařízeno, že každý dlužník jest povinen zaplatiti sice daň z celého svého jmění beze srážky dluhů, že však jest oprávněn, po případě povinen věřiteli při výplatě úroků po př. kapitálu sraziti příslušnou kvotu daně. Že se tím dlužníkům valně neposloužilo, jest patrno. Jistě v nejednom případě donutil věřitel hospodářskou svou převahou dlužníka, aby mu vyplatil úroky beze srážky, zejména hrozbou vypovězení kapitálu, takže zde daň způsobila vlastně jenom zvýšení úrokového břemene, když dlužník musil nésti daň za věřitele.

Pro všechny záležitosti s vybíráním této daně související zřízena byla v každé korunní zemi zvláštní komise, jíž bylo nutno podávati zvláštní přiznání na předepsaných formulářích. Osoby stavu svobodného podávaly přiznání každá samostatně, osoby stavu poddanského měly býti zahrnuty v přiznání svého pána. Při tom bylo uloženo hned s podáním zapraviti také polovici daně vypadající na přiznávací jmění, pro zbytek pak byly povoleny dvě čtvrtletní lhůty. Složil-li kdo ihned celou daň, poskytnuta mu sleva plných 10%, jako zase naopak bylo nutno platiti 10%ní úroky z prodlení.

Pro úplnost nutno se zmíniti také o ustanoveních trestních. Kdežto nyní činívá pokuta pro zatajení nebo zkrácení obyčejně jisté multiplum daně, měl tenkráte celý zatajený majetek připadnouti fisku a udavači z toho příslušela jedna třetina.

Patent sám sice několikráte zdůrazňoval, že jde o dávku docela mimořádnou, poměry však byly daleko silnější. Proto již po roce bylo nutno vypsati znovu daň majetkovou, jenomže v obnosech značně mírnějších, totiž jenom jednou pětinou částek před rokem povinných. A podobně ještě roku 1705 a 1706 znova byly vypsány daně majetkové. Pak po přestávce několika let objevuje se nám válečná daň majetková znovu patentem z 3. května r. 1712. V té době blížila se již válka o dědictví španělské ku konci a tehdejší finanční poměry státu charakterisují nejlépe slova patentu samotného, že totiž „... ein jeder, so zu sagen, den letzten Heller hergeben und sich bescheiden muß, daß die Noth weder Freiheit noch Immunität operiren lässet . . .“ Přímým důsledkem toho pak bylo, že státní a stavovské cenné papíry tentokráte již nebyly od daně osvobozeny. A tu je zajímavo, jak s tím souvisí nový způsob vybírání daně, jenž se v jistém směru udržel dodnes. Bylo totiž stanoveno, že pokladna státní, po př. pokladna stavovská jest povinna při výplatě kuponů sraziti hned daň vypadající na jmenovitou hodnotu dotyčné obligace, a pak nebylo již nutno, aby majitel těch papírů přiznával je ještě zvláště ve fassi se svým ostatním jměním. Zde již má svůj původ nyní platné ustanovení, že na př. spořitelny, vyplácejíce úroky ze vkladův uložených na knížky nebo pokladní poukázky, mají hned sraziti příslušnou částku daně a odvésti ji státní pokladně. (Že se úroky vyplácejí nezkráceně a daň nese ústav sám, jest jiná otázka!)

Pak je zase poměrně delší přestávka, až pro nepokoje v Italii a nebezpečenství hrozící se strany Francie bylo roku 1734 znova nutno vypsati daň majetkovou, v celku podle vzorů starších. A o deset let později vypsána znova majetková daň, pozoruhodná tím, že za základ pro vyměření nebylo bráno nyní jmění samotné, nýbrž šestiletý průměr jeho výnosu, kapitalisovaný na základě 5%ní míry úrokové. Znamená to zdokonalení, neboť nyní daň byla stejnoměrnou i při různosti súročení. Dříve totiž činila z kapitálu 10.000 zl. daň vždy stejně 100 zl. a tedy buď 25% nebo jenom 16·67% čistého výnosu, podle toho, byl-li dotyčný kapitál súročen 4% nebo 6%. Nyní však byl týž kapitál brán za základ v prvém případě obnosem 8000 zl. a v druhém obnosem 12.000 zl., daň pak obnášela 80 zl., po př. 120 zl., činíc nyní takto vždycky stejně 20% výnosu poplatného jmění.

S válkou sedmiletou otvírá se nové období majetkových daní. Tak v letech 1766—1770 byla každoročně ukládána tato daň, aby se tak

sebraly prostředky k umoření dluhů, způsobených zmíněnou válkou, věcně pak úprava její kolísá.

Nade všechny dřívější daně majetkové vyniká vysokou sazbou, plných 10% z čistého jmění, daň vypsaná roku 1810, jež měla sloužiti k postupné sanaci tehda neobyčejně již rozrušených státních financí. Ku provedení jejímu však nedošlo následkem známých událostí z roku 1811, státního úpadku.

To, co tu předesláno, má býti jaksi dokladem toho, že různé obtíže, s nimiž provedení daní majetkových dříve zápasilo, nejsou ani dnes bez významu, hlásíce se v té či oné formě vždy poznovu k platnosti. Náklady dnešní války vyvolávají zase otázku, jak opatřiti státu zvýšené příjmy, a je to zejména odborný i denní tisk v německé říši, jenž se čile zaměstnává otázkou budoucí válečné daně majetkové. Všechny úvahy vycházejí z přesvědčení, že přes očekávané válečné náhrady přece jenom bude nevyhnutelně nutno velkou část nákladu toho obrovského zápasu nésti z vlastního, že tedy bude nezbytno sáhnouti k daním a to k daním poměrně velmi značným.

V drobnostech se ovšem názory rozcházejí. Dnešní říše německá jako taková nemá totiž žádných pravidelných přímých daní. Úhradu pro její potřeby poskytují quotielní obnosy, poskytované jednotlivými státy, tak zvané příspěvky matrikulární, a pak výnos některých daní nepřímých, které byly říši vyhraženy. Je tedy možno, že zamýšlené ty budoucí válečné daně budou vybudovány výlučně jenom zákonodárstvím říšským, jak ostatně již jest pro to dán příklad v tak zvaném zbrojním příspěvku (Wehrbeitrag) z roku 1913, zvláštní to majetkové dani, která byla myšlena jako mimořádná, a to jenom jednou ad hoc uložená dávka k úhradě nákladů spojených s dalekosáhlou reformou branné moci německé říše. Také je však možno, že bude jednotlivým státům uloženo opatřiti nezbytné ono zvýšení příjmů říšských, a pak by se otázkou tou musilo zabývati zákonodárství jednotlivých státův. Ostatně je však také samozřejmo, že nejsou nikterak vyloučeny kombinace daní říšských s novou úpravou berní soustavy jednotlivých států.

(P. d.)

Posudky.

A. Patera, Bohemika knížecí Dietrichsteinské knihovny v Mikulově. Soupis rukopisů knihoven a archivů, vydávaný Českou Akademií. V Praze 1915.

Mikulovská knihovna se svými bohemiky, známá již Dobrovskému, prohlédnutá také Bočkem, z něhož má Jungmann nespolehlivé údaje a jehož zpráv použil i d'Elvert, popsána byla obšírněji Dudíkem roku 1868 (Handschriften der fürstlich Dietrichsteinischen Bibliothek zu Nikolsburg in Mähren v Arch. f. öst. Gesch. XXXIX). Ale Dudík nepodal popisu všech tamních bohemik a Patera, prozkoumav r. 1887 knihovnu, sestavil si zevrubnější popis jejich, který ochotou jeho byl v rukopise každému přístupen. Význam bohemik mikulovských, zvláště pro dobu husitskou, v nichž kromě traktátů Husových, Jakoubkových, Lupáčových, Příbramových, Rokycanových a celé řady souvěkých spisovatelů jsou zastoupeni také předchozí horlitelé o nápravu, vynikl v poslední době bádáním Dra Sedláka, jenž shledal tam důležité příspěvky ke svým prácím. Tím stupňovaný zájem o bohemika mikulovská byl podnětem Paterovi, že upravil s pomocí Dra Trávníčka a A. Špaldáka svůj soupis do tisku, jenž teprv nyní skutečně vydán. V Mikulově jej zrevidoval a doplnil úvodem a rejstříkem A. Špaldák, jehož také zásluhou jest, že pokud možno určeny byly traktáty bezejmenné. Přece však ještě u mnohých traktátů nezjištěn jejich původce a jsou dosud neznámy. Že soupisem, v němž popsáno 70 rukopisů, vydáno bylo významné upozornění na bohatý, ještě neprobádaný pramen historický, patrno z toho, že z bohemik těchto nejstarší rukopis je z 13. století, ze 14. stol. jest asi 6, z 15. stol. přes 50, ze 16. stol. asi 7, a ze 17. stol. 3. Při popisu je literatura pečlivě uváděna a k snadnější orientaci uveřejněn seznam začátků.

Otázka, odkud dostala se tato bohemika do mikulovské knihovny, není v tomto soupisu rozřešena; knihovnou Ferd. Hoffmanna svob. pána z Grünbüchlu zajisté nikoliv, ježto z jeho knih jediné číslo II. 159 obsahuje význačné traktáty, jež patří do ostatního nejdůležitějšího oddílu bohemik. *T.*

Válka po právu přirozeném a mezinárodním. Prof. Dr. *Alois Soldát.* Nakl. V. Kotrba v Praze 1915. Str. 124. Cena 1·50 K.

Nejen z důvodů praktických, nýbrž i vědeckých bylo záhodno, aby zástupce katolického církevního práva na české universitě, spjatého ovšem těsně s katolickou mravovědou, ujal se slova o válce. Spis jeho, ač nevelký rozsahem, bohat jest obsahem, opíraje se o prameny zajisté spolehlivé. Vyhovuje proto také obojí zmíněné potřebě, podávaje

přesné pojmy příslušných námětů s dějinnými doklady a poskytuje cenné látky pro časové poučení širších kruhův.

Projednav otázky povšechné o válce a míru vůbec, obírá se nynějším právem válečným na souši i na moři jak co do válčících stran tak i neutrálů. V závěru poukazuje na světlé i stinné stránky válek a jejich následků. Není pochyby, že válka staví náboženské vědomí a cítění před mnohé a vážné záhady, jichž obvyklými výklady zcela spokojivě řešiti nelze, jako neprohlédáme všech tajů světového dějstva vůbec; nezbývá konec konců leda spolehnouti v prozřetelnost božskou a neoddávati se ani přílišnému optimismu ani pessimismu.

Na str. 4 praví se, že „dokud bude některý stát bráti v porok světové panství...“; porok zde má znamenati totéž co nárok, kdežto po-rok etymologicky i zvykově značí totéž co po-mluva. V novinách a j. teď pořád opakované „za doby války“ by z pravidla mohlo zníti češtěji prostě: za války. Vídenský právník se nepíše Lamasch. „Uplatnění trestající spravedlnosti nepatří...“ a pod. věty bylo by lépe jinak stylisovati. „Zavržitelnějším lži a podvodu jest ovšem přímá vražda...“ (40) vztahuje se sice ku „prostředku“ nahoře jmenovanému, ale na prvý pohled zaráží.

* * *

V. Š. Kronus, V boji o štěstí. Román Str. 271. Zábavy večerní, roč. 36, sv. 5. V. Kotrba. Praha 1915.

Podle úvodního věnování byl román napsán již r. 1908, patrně pod dojmem předcházejících agitací pro rozlučitelnost manželství. Prvotním účelem spis. asi bylo ukázati neblahé následky rozvodu: předpokládaje, že zákon rozvodový je také u nás již uskutečněn, kreslí smutný obraz takové rozvrácené rodiny, v níž náboženský život docela vyhynul. Manžel, záletný divoch, vstoupil po rozvodu do nového manželství, manželka odešla k otci, hmotařskému nevěrci. A tu počíná jí vlastní boj o vniterné štěstí. Odolává nátlaku otcovu i jeho stejně nevěreckého přítele, ale duševně rozervána a smrtí dcerušky skoro zoufalá hledá klidu v Luhačovicích a pak v cizích lázních. Nalezne jej, když nalezla tam spíše víru. Zcela jí proměněna smiřuje se s pobloudilým manželem, jenž zatím ve svém neštěstí dospěl také k víře, a obrací na konec i svého otce.

Processu náboženského obrácení rozvedené manželky, jenž měl býti závěrem románu, věnoval spisovatel hodně místa a úvah. Cesty milosti boží jsou ovšem rozličné a nevyzpytatelné, ale myslím, že sotva dovedl přesvědčiti čtenáře, když tolik zdůrazňuje oproti známým slovům Tomáše Kemp., že převrat její byl dílem cestování po cizích lázních: v nezdravém ovzduší domácím nikdy prý by se nábožensky tak nevzchopila. Domácí ovzduší tvořil však v té době pouze nevěrecký otec, a ten ji provázel všude i v cizině, neustávaje ani tam od svých řečí a výčitek. A doma také měla zbožnou přítelkyni, jež vedle očišťujícího vlivu utrpení připravovala její obrácení.

Kdo se nenechá odraziti někdy až příliš vytyčovanou tendencí (viz na př. biblické citáty jako spisovatelovy dodatky skoro po každém větším oddílu, ano někdy i prostřed vypravování!) — přečte si román se zájmem. Povznášíť se nad jiné práce tohoto druhu i zřejmou snahou o formalní a slohovou krásu, ač doporučuje se větší jednoduchost a umírněnost: jeho řeč je často zrovna přeplněna obrazy, a mluví tak ne pouze on sám, ale i osoby románu; třebas byly z vyšších tříd, působí to přece dojmem nepřirozenosti a strojenosti.

F. X. Svoboda, Vlna za vlnou se valí. Román. Stran 498. Praha 1915.

Nová práce Svobodova náleží jistě k jeho nejvážnějším spisům a zaslouží pozornosti již pro svou vysokou mravní hodnotu. Sleduje do nejzazších důsledků kletbu hříchu, zdánlivě tak nepatrného: lži. Sběhlý student Kvíčala setká se s chudou dívkou a ve své žvatlavé chlubivosti představí se jako supplent. Poznav její čistou, pro pravdu zanícenou a odporem ke lži naplněnou duši, stydí se pak přiznati, skrývá úzkostně svou lež i tehdy, když se stala jeho manželkou: vydává se za professora, ač je zaměstnán v nakladatelství. Tím ocitl se v kličce, jež se stále více zadrhuje: starou lež musí podpírati vždy novými, „vlna za vlnou se valí". Každé chvíle přistihl se při nějaké nutné lži, až shledal, že lže neustále, že zhoubný strom, rostoucí mezi ním a ženou, pln je výhonkův a že den ode dne těžší bude jeho vyvrácení.

A skutečně nedovedl ho vyvrátit, neměl nikdy přes nejlepší úmysly tolik síly, aby se přiznal ke své navrstvené lži: bojí se, že by se tím shroutilo celé jeho manželské štěstí, že by ztratil úctu své ženy. Čím více jejím vlivem duchovně se očišťuje a zdokonaluje, tím hnusnější jest mu lež, tím více pod ní trpí. Až přijde nutná katastrofa: pozbude místa a v největší bídě o peníze boje se prozrazení svých lží chce ukrásti miniatury v uměl. prům. museu. V zápase s hlídačem usmrtí tohoto a sám pak skončí sebevraždou.

Román, jehož zakončení Svoboda převzal ze skutečné události v Praze před několika lety, působí silným dojmem: bez zřejmě vytýkané moralisující tendence jen svým klidným psychologickým vývojem musí naplniti čtenáře odporem ke každé lži a přesvědčiti jej, že i ty zdánlivě malé chyby kazí povahu člověka, seslabují vůli a spojují se konečně v rezavý řetěz hříchu a snad i zločinu. Spisovatel na konec zdá se býti poněkud fatalistou a vidí v příběhu Kvíčalově „prsty kohosi tajemného, jenž hravě spřádá milliony vlakének, zachytává je, trhá, odhazuje..." Ale věřící katolík častěji během četby mimoděk si pomyslí, jakým lékem pro takovou nešťastnou, hříchem štvanou duši byla by upřímná zpověď, jež by přiložila sekyru ke kořeni zla! *M.*

P. Dejmek v povídce „Metelice" (Libuše 1915) má cosi proti „strohým dogmatům, jež nedají se srovnat s rozumem". P. Dejmek snad připustí, že Bůh o sobě, o vesmíru, o člověku, jeho původu a

určení, jeho blahu a neblahu něco víc ví než p. Dejmek a než každý člověk: proto Bůh dal Zjevení a dogmata, z části abychom je rozumem pronikali, z části abychom je — zatím — věřili. Snad jest p. Dejmek jinověrec, nuže ať se podívá, co o tom píše evangelista (Jan 20, 31): To však psáno jest, abyste věřili, že Ježíš jest Kristus, syn boží, abyste věříce život měli ve jménu jeho.

A což spiritismus mu není „strohý“, že si v něm tak libuje? —

S praktického hlediska budiž vůči našim lidem podotčeno, že není radno sbírky, v nichž častěji závadné spisy se vydávají, odebírati a předpláceti po ročnících, nýbrž kupovati z nich jen dobré spisy jednotlivě, třebas byly takto o něco dražší; co jest mi pak platen lacinší šmejd?

Kdyby se to soustavně provádělo, dostavily by se aspoň z části příznivé následky u nakladatelův a možná i u některých spisovatelů, by dbali aspoň slušnosti a neuráželi nejsvětějších citů čtenářstva. Jest čas povstati z netečnosti a buditi svědomí, že podpora špatného písemnictví jest součinností ve zlém.

Rozhled

Náboženský.

O boji a míru v zevním a vniterném životě vydal J. Mausbach pozoruhodné rozpravy, z nichž buďtež uvedeny některé myšlenky.

Cíl, k němuž věřící křesťan dle učení Kristova spěje, jest mír, avšak cesta, jež k tomu vede, je cestou boje. Bez boje neobejde se na této cestě nikdo. Stránka duševní a tělesná jsou v člověku úzce spjaty a tím povstává boj zcela přirozeně. Nemají-li choutky tělesné zvítězit, je třeba stálé ostražitosti a odhodlanosti k boji. Rázem jediným nikdy nemůže v mravním životě jednou pro vždy boj býti dobojován. Znovu a znovu musí býti podnikán a často jen s napjetím všech sil bývá vítězně ukončen. Že boj takový je s mnohými nepříjemnostmi spojen, že je často velmi bolestný, není neznámo. Písmo samo nazývá život bojováním a vybízí nás na četných místech, jakých zbraní v boji mravním užívati třeba. Boj takový je však dalek zásad Nietzscheových. Filosof nadčlověka zbožňuje zrovna bojovnou sílu a to naprosto bezohlednou a staví ji mimo všechny mravní zásady. Ale nesmí se zapomínati, že boj takový života nepozvédá na vyšší stupeň, nýbrž že tím pravý život neobyčejně trpí. „Pravé já stává se teprv silným vůči slepým, dolů táhnoucím mocem, když ve vyšší zákonnitosti a moudrosti základ a obsah životní našlo. V této duševní důstojnosti a jistotě hledí boji klidně vstříc a čerpá z něho opravdu novou sílu a samostatnost. V míru kříží se snadno zájmy mravní se sobeckými, povinnost a příjemnost, tak že vážnost mravního se zatemňuje. Těžká hodinka boje přivádí vyšší já k plnému pochopení; svědomí rozlišuje jasně mezi tím, co by člověk rád chtěl, a mezi tím, co činit má, vůle snímá pouta vášnivých pudův a rozhoduje se svobodně dle svého nitra. Je dobře, když často, svobodně nebo nuceně proti náladě a náklonnosti jednáme; tím předně lépe poznáváme, jak jsme se vším nižším spjati, ale rozbíjíme také některá pouta přírody, zkoušíme a zvyšujeme sílu, jež skutečně nám náleží, na niž pak ve vážných bojích spoléhat můžeme. Tuto cenu boje, která vše duševní a opravdu osobní povznáší, právem Kant zdůraznil“ (str. 88, 89). I Eucken souhlasí s tímto názorem.

Zásadní rozdíl mezi fysickým a mravním bojem je ten, že každý člověk, který boj mravní vede, jistojistě odměny své dojde. Bez víry v Boha schází ovšem záruka potřebná. Filosofickými abstrakcemi se v té příčině nedocílí ničeho. „Člověk není abstrakcemi živ, nýbrž chlebem pravdy, která jest normou a pramenem dobra zároveň, která svými přikázáními i vůli nadchne a oplodňuje“ (102). To bylo Kantovi tak důležitým důvodem, že víru v Boha pro mravní boj nezbytně postuloval. Mravní boj, vedený v duchu křesťanském, jest velikým dobro-

diním pro společnost lidskou, protože se velicí nepřátelé její — zlé náruživosti a vášně potlačují.

Některé moderní směry ethické prohlašují, že stálý boj mravní bez míru je pravým ideálem a proto přenáší se tento boj i na absolutno. Dle Hartmanna je mravní dokonalost jen tenkráte možnou, když dobro a zlo stále proti sobě stojí a boj nikdy neutuchá. Boj je prý nejvyšší formou lidského chtění, vývoj, který se mezi samými protivami děje, pravým a zdravým vývojem, který nikdy konce dojít nemá. I věčnost má prý jenom tenkráte pro nás smysl, když v boji mravním se bude pokračovat. Názor ten je přepjatým přeceňováním významu boje. Jako totiž s bojem fysickým tak jest i s bojem mravním. Konečným cílem obou je mír. Čím déle válka trvá, tím jasněji se to nahlíží. Stálý mravní boj beze všeho míru a bez naděje na mír byl by něčím hrozným, podlamoval, ba ničil by přímo energii. Jaký smysl měl by boj ve vědě, kdyby žádná naděje na jistou, objektivní pravdu učencům stále na mysli netanula? Žádný! „I kdyby výsledky boje byly sebe slavnější a skvělejší, na bojišti nitra má poslední slovo víc než na každém jiném mír“ (118). Žádný lodník nevede loď úmyslně na rozbouřené na moře a na místa, plná skalisek pod vodou se skrývajících; a tak nesmí v mravním životě nikdo úmyslně těžkých bojů vyhledávati.

Blaženosti a míru, jenž na věčnosti vítězům kyne, nepředstavují si nepřátelé křesťanští správně. Již Aristoteles, myslitel jinak střízlivý, považoval patření na Boha za nejvyšší formu blaženosti a zároveň nejvíc vyvinutou činnost pro duši. „Noch deutlicher betonen die christlichen Denker, dass Gott, wie er in sich selbst nicht tote Substanz, bloss gegenständliche Wahrheit ist, sondern das lebendige Wahrheitsdenken und der heilige Wille, so auch als lebendige Inspiration in die Seelen einzieht, um alle ihre Anlagen zu vervollkommnen und zur höchsten Tätigkeit des Denkens und Wollens zu entflammen“ (132).

„Jest-li mír lidský tak sladkým pro blaho smrtelníků, tím více bude božský mír občerstvujícím pro věčné blaho nebešťanův“, praví sv. Augustin. *Dr. Jos. Vrchovecký.*

*

O dějinách dogmat, které psáti zamýšlí vratislavský docent Dr. Haase, vyslovuje se vzhledem na svůj spis z r. 1911 v „Katholik“ (1916, 60 dd) takto: Vida, že děliti dějiny ty v křesťanské a církevní není správno, vymezuji obor ten jakožto lidskou vědu o dějinách dogmat. Křesťanské dogma jest, co člověk jakožto křesťan věřiti povinen, t. j. co v psaném nebo mluveném slově božím obsaženo. Co jednotlivě k tomu náleží, totiž je dogmatem, může od nanebevstoupení Páně určovati pouze učící úřad církevní, Kristem v církvi ustanovený a charismatem věroučné pravdy opatřený, nikoli theologická věda.

Odvolané rozdělení v dějiny křesťanské a církevní rozeznávalo názory theologův o věcech křesťanských a vlastní nauku církevní. Oprávněno bylo pouze potud, že jako dějiny filosofie přispívají k po-

znání filosofické nauky, tak také dějiny theologické spekulace, ovšem i jinověrecké, přispívají k osvětlení dogmat, kterýmžto jménem starověk označoval i bludné nauky. Ale nynější věda, která v dějinách dogmatu nevidí „Raritäten- oder Rumpelkammer“ (Krüger) nápadů všech theologů, přidělila tuto sbírku jinému odvětví, symbolice nebo dějinám theologie vůbec, jež ovšem, jako dějiny náboženství, bohocty atd., jsou dějinám dogmat vědou pomocnou.

I jinak známou otázku, kterak totéž, na př. nauka o Písmu, podání a církvi, může býti pramenem, tedy podkladem víry a zároveň jejím předmětem (srv. Apolog. křesť. II. 495 dd), otázku ne snadnou a i pro dějiny dogmat důležitou, řeší H. tak, že tyto „skutky Zjevení“ jsou dějinám dogmat předpokladem a východiskem, ale co do dějinného vývoje a vytváření zároveň jejím předmětem. Odvolává se na to, že Mat. 16, 18. 19 (o pověření Petrově) i vědecky jest nesporno, že tedy katolický dějepisec dogmat i když vychází od nadpřirozeného rázu oněch předpokladů, přece jest „voraussetzungslos“. Myslím, jak i na uv. m. naznačeno, že této otázky nelze docela přesně rozřešiti, jako nelze nadpřirozena vůbec našimi pojmy všestranně vystihnouti, ale možno ji spokojivě objasniti. Je v tom také na katolické straně příčina nedůvěry k práci o dějinách dogmatu (modernismus), ačkoliv i Tomáš Aqu. po různu o vývoji nauky křesťanské jedná, arciť více spekulativně než historicky. Nynější dějepisec dogmat povinen ovšem — ono nadpřirozené východisko předpokládaje — ubírati se přesně cestou vědecké historiografiky.

Podobný je spor o názvy starocírkevní a starokřesťanské písemnictví. Onoho užívá na př. Bardenhewer ve svém velikém díle, kdežto Harnack ostře proti němu se ozývá, namítaje, že o církvi a církevním písemnictví možno mluviti až později, kdežto první dvě nebo tři století znamenají nejistotu a kolísání nauky, směs pozdější katolické nauky s bludy, totiž bludy s pozdějšího církevního hlediska. Zástupcové, ba původcové nauky tehdejší, Tertullian, Novatian, Klemens, Origenes, Dionysius Al. a j. museli z části býti církví zapřeni, kdežto pro vlastní nauku její v té době marně hledáme synodních ustanovení nebo jiných svědků. Předstírané souvislosti církve s prvokřesťanstvím není, proto nelze mluviti o písemnictví starocírkevním, nýbrž jen starokřesťanském, do něhož náležejí ovšem i sektaři.

Tolik Harnack.

Mezery ve svědectvích písemných tu ovšem jsou. Ale sám H. připouští, že ku konci 2. století konaly se schůze biskupů, zvláště východních, kde jistě o přejaté nauce, vůbec o věcech církevních se jednalo, třebas porady nezaznamenány. A pro druhé století jest velmi vážný svědek, sv. Irenej, kromě oněch shora jmenovaných, kteří také značnou částí vydali svědectví nauce přejaté, od níž arciť jinak se odchýlili. Harnack mluví o „strašidle deposita fidei jsoucího od začátku“, kdežto nauku církevní vlastně prý stavěli onino z části zbloudilí učitelé; ale nemůže upříti, že jakási regula fidei, křestní vyznání v Římě před polovicí 2. století již bylo, jehož obsah v Písmě mnoho-

krát odůvodněn a jež tedy zastupuje právě ono depositum fidei a souvislost s Písmem. Že je věroučitelé jako Irenej dle dobové (protignostické) potřeby změnili a takto za zděděnou nauku předkládali, snadněji se řekne než dokáže. (Srv. J. Stiglmayr v Ztschr. f. k. Theol. 1916, 115 dd.)

*

Tamtéž pojednává C. A. Kneller, kdy a jak církevní učitelé za ně prohlášeni:

1.—4. Ambrož, Augustin, Jeronym a Řehoř V. dekretalkou Bonifatia VIII 20. září 1295.

5. Tomáš Aqu. bullou Pia V 11. dubna 1567.

6.—9. Athanasius, Basilius, Řehoř Naziansky a Zlatoúst pouze breviářem Pia V 1568.

10. Bonaventura bullou Sixta V bezpochyby 14. března 1588.

11. Anselm k prosbám následníka Jakoba III kongregací obřadů 3. února 1720.

12. Isidor taktéž 25. dubna 1722.

13. Petr Chrysologus dekretem Benedikta XIII 10. února 1729.

14. Leo V bullou Benedikta XIV 15. října 1754. Před Piem V nebyl ani v římském breviáři, kdežto Leo II ano.

15. Petr Damiani kongregací obřadů 27. září 1828.

16. Bernard brevem Pia VIII 20. srpna 1830.

17. Hilarius k žádosti francouzských biskupů brevem Pia IX 13. května 1851.

18. Alfons brevem Pia IX 7. července 1871.

19. František Saleský brevem Pia IX 16. listopadu 1877. Žádost na sněmě Vatikanském podepsalo 452 biskupů.

20.—21. Cyrill Alexandrijský a Jerusalemský kongregací obřadů 28. července 1882.

22. Jan Damašský taktéž 19. srpna 1890.

23. Beda taktéž 13. listopadu 1899. — Leander uctívá se za učitele církevního v územích španělských a v řádě benediktinském.

*

Lidový zpěv v kostele doporučuje A. Schmidlin, „Bistumssekretär" v Strassburgu E., v diecesním listě, z těchto důvodů:

1. náboženských, i ve S. Z. zdůrazněných; zpěvu dar udělil Tvůrce lidem zajisté ne na to, aby ho k nejvyššímu účelu, k bohoslužbě neužívali. (Pius VII 16. ledna 1817 udělil i odpustky všem, kdo duchovní zpěv podporují a provozují.)

2. výchovných, v náboženském cítění a smýšlení vzdělávajících. „Jako je špatné vyučování, jehož jen málokteří jsou účastni, kdežto většina učitelem zanedbávána, tak nedostatečným by bylo také vzdělávání lidu bohoslužbou bez lidového zpěvu... Největším nepřítelem pravé lidové pobožnosti v pravdě jest passivita při bohoslužbě. Kdybychom se mohli zkoumavě podívati na nedělní obecenstvo v leckterém kostele, kde kromě zpěváků na kůře a kněze u oltáře ani jeden člověk úst ku chvále boží neotevře, napadlo by nám mimoděk slovo Spasitelovo: Misereor super turbam".

3. společenských — unum corpus et unus spiritus, sicut vocati estis eadem spe vocationis vestrae (Ef. 4, 4)

4. obranných, naproti jinověrcům, kteří — aspoň dříve — v lidovém zpěvu měli největší vnadidlo.

5. esthetických, neboť i když je zpěv cvičených zpěváků snad (někdy!) umělečtější, v účinnosti společný mohutný zpěv jej daleko překonává.

6. mravních: Záliba v ušlechtilém zpěvě kostelním sama jsouc ušlechtilá zušlechťuje a poněkud i obrňuje proti sprostotě zpěvu zkaženého. „Je mehr in der Kirche gesungen wird, desto weniger braucht es von der Kanzel herab zu donnern".

7. pastoralních: „Kdož pak chce žádati, aby takový plnokrevný výrostek celou hodinu jako Raffaelův anděl nehybně vydržel, aby od začátku až do konce dlouhé často bohoslužby zůstal pohřížen do své modlitební knížky . . . ?" atd.

Slova taková v úředním listě zajisté překvapují. Myšlenky tyto nadhodili jsme již častěji, čtenářům našim nejsou ničím novým. Dle zásady: sacramenta propter homines — sacramenta v nejširším smyslu bohoslužebných výkonů vůbec — časem snad i jinde prorazí si cestu názor zdravého rozumu, jako zde co do zpěvu. Zajímavo jest, že rozpravu Schmidlinovu souhlasně otiskuje právě Caecilienvereinsorgan (1916, seš. 1.)

Vedle snah o jednotný zpěvník celého Německa je tento projev pozoruhoden tím, oč se opírá a odkud vzešel. Válka, opět válka ukázala jim, co po staletí zanedbáno neb aspoň ne dostatečně pěstováno. Ačkoliv protestanté v městech také již dávají si zpívati a duchovní koncerty prováděti od jiných, přece průměrné občanstvo zná zásobu duchovních písní, jež vojíni společně zpívati dovedli, kdežto katolíci ne vždycky; na toto peccatum omissionis naráží bod 4. Maně vzpomínáme si tu na rajhradského pověstného etymologa P. Václava Kříže, jak za nových agitací náboženských uprostřed minulého století sedával v Syrovicích před svou farkou s housličkami a učil ovečky své zpívati, aby se mu nezatoulaly, jak se bylo obávati. Ovšem, byl to josefinista, jenž i jinak pokládal za prospěšnější při jistých obřadech používati více češtiny, jako mnozí jiní.

I u nás dějí se pokusy obnoviti a dále vésti, co bylo přerušeno: staročeský a literácký zpěv. Psali jsme o tom již, souhlasně i pochybovačně, jak bylo třeba.

V německém onom článku zajímají také slova o delší bohoslužbě, o knězi a kůru, kterážto slova předpokládají, že spis. myslí na zpívanou mši svatou, tedy na změnu contra legem, kterýžto zákon právě onen cecilský orgán po tolik let tak houževnatě zastával. Jak německé katolíky známe, jistě od svého požadavku neupustí ani tehdy, až nynější protirománský odpor jejich popustí.

Hudebníku při tom napadne, co bude pak z vlastního hudebního umění církevního, budou-li možna veledíla jako na př.

Beethovenova mše nebo Mozartovo Requiem, ba snad i jako mše Palestrinovy a pod.

Církevní, neb určitěji, bohoslužebná hudba nezná žádného pourlartismu: buď je to modlitba — „pozdvižení mysli a myslí k Bohu" — anebo k bohoslužbě nepatří. To tedy rozhodnouti, bude úkolem budoucnosti, také jakési Zukunftsmusik. Že už i teď nastaly značné změny proti dřívějšku, ví každý: nástroje mizí s kůru jeden za druhým, dle toho i skladby se mění. Že tou hudbou budoucnosti chorál nebude, možno jistiti bez prorokování. V Římě samém ostatně zpívá se chorálu asi nejméně, tam se duše národa bezohledně uplatňuje; „scuola Gregoriana" jí zůstala vždy cizí.

*

Přes Lugano přichází pověst, že Benedikt XV. nařídil (nebo nařídí), aby při každé mši svaté, bez pochyby farní nebo školní, ne docela soukromé, jichžto se slouží třebas několik najednou, předčítalo se evangelium také v řeči domácí. Zvyk ten jest prý v jihoslovanských krajích, sám jsem jej zastal v Sarajevě. Nebylo by nic nemožného, ačkoli — souvisí li to s velkolepými reformami Pia X co do úpravy breviáře a missálu, především však Vulgaty — by se mohlo předpokládati, že nařízení ono bude vydáno, až bude počet evangelních perikop rozhojněn a pořad jejich upraven; dle dnešní úpravy by se jich vystřídalo velmi málo (velkou většinou de communi.)

Proto budiž tu pouze zaznamenáno jako pověst.

*

O vztahu Italie ku katolickému východu píše univ. prof. Dr. K. Lübeck z Fuldy v „Köln. Volksz.": Prvními missionáři západní části orientu po roce 1054 (schisma byzantského patriarchy Michaela Caerularia) byli Italové. Od prvé polovice 13. stol. působí zde velmi účinně zvláště františkáni; první jejich missijní stanice jsou na svatých místech palestinských; později pak pastorují ve všech větších městech orientu. Tak r. 1232 podaří se jim v Cařihradě získati pro unii řeckého patriarchu Germana II. V témže století pracují na východě též dominikáni, později italští karmelité a kapucíni. Hlavní činnost vyvíjejí ovšem synové „chudáčka z Assisi", jichž veliké obětavosti a nadšení zdál se východ vraceti v náruč Krista a církve.

Hlavní pole missijní zůstalo však v Palestině a Syrii, kdež vybudováno několik klášterů a škol, v nichž k platnosti víc a více přiváděna italština. Křižácké války měly pro Italii výsledek ten, že italský obchod razil si vždy více cestu na východ, kdež od 7. stol. neobmezeně obchodovali Arabové. Znenáhla stala se italská města Benátky, Amalfi, Pisa, Janov důležitými spojovacími uzly mezi západem a východem. Přirozeně, že v obchodních kruzích maloasijských i palestinských uplatňovala se též italština, anebo stala se skoro řečí obchodní. Do vnitrozemí nesli ji při své činnosti kazatelské a školské františkáni. Za nedlouho zaznívala od břehů Jordanu, Eufratu, Tigridu až k Černému moři, jsouc až do polovice 19. století téměř hlavní řečí západoevropskou, jíž mluvilo se na východě. Františkáni, kteří nepodlehli

ani za velkého rozmachu říše osmanské, byli v těchto dobách skoro jedinými zástupci západní církve na východě.

Když pak Francie přejala protektorát nad katoliky na východě, těšili se s počátku i františkáni z velké její přízně. Později však z důvodů politických začala Francie posílati své missionáře, kteří svou činností nejen že souběžně šli s františkány, nýbrž záhy svým počtem i větším vzděláním je předčili, zatlačujíce přirozeně jejich vliv i vliv italštiny více do pozadí. A tak v polovici 19. století nastoupili na místo Italů na východě Francouzi. První objevili se v Syrii roku 1831 francouzští jesuité, 1840 v Cařihradě a Malé Asii školští bratři, 1856 francouzští dominikáni nastoupili místo svých italských bratří v Mossulu (vilajet Bagdad.), 1858 franc. karmelité počali v Bagdadu svou činnost. V roce 1878 usadili se v chrámu sv. Anny v Jerusalémě franc. Bílí otcové a téhož roku přišli do Palestiny franc. školští bratři. O čtyři léta později přibyli do Cařihradu a odtud do Malé Asie assumptionisté. Roku 1890 vystavěli si franc. trapisté v Zatrunu u Jaffy klášter, 1904 založili franc. benediktini klášter na hoře Olivné. K tomu přidružily se řády ženské: vincentinky, sestry společnosti sv. Josefa, klarisky, sestry sionské, karmelitky, sestry smírné atd. Těmto francouzským řádům mužským i ženským Italové ani quantitou ani qualitou rovnati se nemohli. Svým obezřelým a ohleduplným působením získaly si francouzské řády všechny sympatie u domorodého obyvatelstva. Vliv františkánů upadal a bývalý jejich prestýž přešel na Francouzy.

Italie byla na počátku minulého století uvnitř příliš ještě rozervána a politicky neucelena, mimo to nepřátelská církvi. Tu ovšem nemohla a nepomýšlela ani na posílení svého italského prvku na východě zakládáním škol, aby tak se zdarem čelila novému hnutí francouzskému. Ale i později, když nastala jakási konsolidace, v církevní nenávisti jevila málo pochopení pro vliv a politický význam kulturní práce svých italských missií na východě; ba dokonce práci jejich ztěžovala. Na př. františkáni zřídili v Aleppě r. 1858 obchodní školu, leč vláda italská místo aby ústav podporovala, založila v devadesátých letech ústav druhý, svůj — který ovšem za krátko padl, zbytečnou soutěží oslabil ústav františkánův, sám ničeho nevyzískav.

Když však Italie počala provozovati svou středomořskou protitureckou politiku, poměry se poněkud zlepšily; ba dokonce přejala po berlínském kongressu (1878) protektorat na východě nad italskými salesiany, františkánkami a sestrami Cottolengovými a zároveň dle sil jich činnost podporovala. I italštině snažila se dopomoci k bývalé platnosti. Dnes je v tureckém východě 67 italských škol s 5000 žáky. Ale zajímavo jest, že italští františkáni, kapucíni a karmelité i se svými kláštery, kostely a školami patří pod protektorát francouzský, tedy i celá františkánská kustodie Sv. země.

Italské řády, zvláště františkáni, dobyli si o získání, ochranu a obranu posvátných míst palestinských nesporné zásluhy. Jich oběti, mnohdy i krví a životy placených v útrapách od mohamedánu a ještě

více od Řeků jim připravovaných (na 4000 jich zemřelo smrtí násilnou), křesťanský svět vždy bude vzpomínati s vděčností. Nelze však zapříti, že naděje začátkem 13. stol. do nich kladené přece v tak mnohém sklamaly. Františkáni, hlavně co se týče odštěpených církví na východě, vykonali velmi málo; ani hospodářsky a socialně, ani vědecky a mravně, ani církevně a nábožensky za celých těch 600 let jich nepozvedli.

Dr. Schmidlin má za to, že tento nezdar lze vysvětliti romanským plemenem, které při svém missionaření příliš politisuje; jeho názor není asi správný. Missionáři francouzští mají ve Sv. zemi plný zdar, ač u nich politika hraje značnou roli. Dr. Lübeck vidí tento nezdar, což jest asi přijatelnější, v přílišném latinisování všeho náboženského života na východě. Nepochopili ducha lidu tamějšího. Východan lpí na svých obřadech a náboženských zvyklostech celou duší. Neboť ztrátou politické samostatnosti v obřadu církevním vidí stělesněn kus své rázovité národnosti. Odloučení od těchto náboženských tradic zdá se mu býti národní zradou.

Všeho toho nedbajíce, františkáni zaváděli všude obřad latinský, majíce za to, že tím zamezí návrat k schismatu. Schismatikové cítili se tím přirozeně uraženi a nastalo tak mezi Římem informovaným františkány a mezi východem jakési napjetí.

Po eucharistickém sjezdu v Jerusalemě (1892) byl Řím hlavně přičiněním kardinála Lavigerie informován o celém stavu náboženském na východě. Leo XIII. vydal po sjezdě patriarchů v Římě bullu (1894) Orientalium dignitas, kterou východanům církevní jejich zvláštnosti ponechává. Dosud však františkáni s orientaly se nesblížili; aspoň všem jejich církevním slavnostem prý důsledně se vyhýbají a jich se straní. Jistě ku zvýšení a zdaru missijní činnosti náboženský pokoj a svornost byl by s prospěchem velikým. Zdá se, že Němci připravují si půdu pro budoucí protektorát nad Sv. zemí. Bavorští františkáni aspoň už vyslali první německé předvoje ke konci minulého roku na missijní pole palestinské.

Rakouské vlády missijním záležitostem ze známých příčin věnovaly tuze málo pozornosti, a nebýti přímého zasahování panovníkova bylo by možná i to, co tam máme, ztraceno bývalo. Najdou se z nynějších zkušeností nové směrnice pro vládní zástupce katolického Rakouska?

Anglie sice pozdě, ale za to s tím větší energií počala si všímati i v ohledu náboženském východu. Za tím účelem založen r. 1799 Church Missionary Society. Když r. 1800 Angličané obsadili Maltu, zvolil si ji zmíněný spolek r. 1815 za střed své náboženské středomořské propagandy. Missijní činnost však zde většinou vyvíjeli němečtí odchovanci basilejského missijního semináře, a tak spolek r. 1850 se rozpadl. Za to už r. 1841 vláda anglická dorozuměna s Pruskem založila v Jerusalémě „anglické-protestantské biskupství.“ Prusko bylo na tomto „biskupství“ súčastněno vydržováním biskupa 12.000 m. ročně a mohlo každého druhého biskupa, který však musil býti Angličan,

jmenovati. Za druhého biskupa této nové „diecese sv. Jakuba“ Samuela Gobata počíná vlastní anglická činnost missijní. Gobat počínal si tak obratně, že činnost jeho stala se direktivou i missionářům francouzským. Vlivem anglického vyslance v Cařihradě lorda Stratforda Canning de Redcliffe uznal sultán protestantismus v Turecku jako „náboženskou společnost.“ Za 33 let svého „episkopátu“ Gobat protestantismus v Turecku pevně usadil, a to hlavně školami. Roku 1872 měl 25 škol zřízených s 1000 žáků; při jeho příchodu (1847) byla v Jerusalemě pouze škola františkánská s 20 hochy. Před světovou válkou pak měla už Anglie na východě 126 škol s 10.000 dětí, Amerika 273 škol s 18.000 žáků; protože pak v Turecku i školy americké jsou považovány za anglické, je vliv Anglie na východě pochopitelný. Vedle těchto škol pracovaly pro Anglii různé společnosti missijní, třebaže mají nátěr školský: „Britsko-syrské školy“ (1854), angličtí quakeři 1869), „libanonská školská společnosť“, irští i angličtí presbyteriani, „protestantsko-syrská kolej“ v Beirutě, založená proti katolické universitě sv. Josefa (1875), již spravují francouzští jesuité. Tamější křesťané hleděli původně na anglické missie s nedůvěrou; řečtí biskupi hrozili dokonce exkomunikací těm ze svých příslušníků, kteří klonili se k protestantismu. Leč Anglii podařilo se získati patriarchu Řehoře VI v Cařihradě, že tento ve „vyznání víry“ v „39 artikulích“ anglikanských, jak mu je arcibiskup canterburský Archibald Campbell poslal, nalezl „ducha řecké pravověrnosti“. Americká společnost „American Board of Commissioners for foreign Mission“ pracující v zájmu Anglie za působiště svých missií vzala si Syrii, Persii a Palestinu, v poslední pak době všechnu pozornost věnovala Armenii k veliké ovšem zhoubě této země. Nadané, chudé Armeny posílá tato společnost na americké university na své útraty, volba oboru je úplně svobodná; do vlasti pak vracejí se sice lékaři, právníci, professoři atd., ale zároveň náboženští nihilisté, jichž úkolem je zakládati za pomoci amerických svobodných zednářů tajné politické spolky protiturecké k osvobození Armenie do náruče Anglie.

Neustálé nepokoje v Armenii vyvolaly r. 1895 se strany Porty hrozné krveprolití; 90.000 Armenů zaplatilo tehdy životem nesvědomité štvanice Amerikou a Anglií placených agentů, v roce 1909 ještě 20.000. Celá Armenie rděla se krví svých křesťanských synů, zatím co Anglie měla zase před civilisovaným světem důvod k barbarismu Abdul Hamida II, jenž víc a více viděl v Armenii politického i náboženského nepřítele svých panislamských plánů, a na druhé straně vděčnost Armenů, jichž se zdánlivě ujímala, a novou příležitost míchati se do turecké politiky. Jednání Anglie bylo tak průzračné, že v letech 1895—96 tehdejší ruský ministr zahraniční svou protianglickou politiku neviděl lépe posílenu, než když popřeje Armenům pod ruskou vládou úplné svobody; žel že už r. 1898 generalní guverneur kavkazský, kníže Galicin od této praxe upustil a Armeny utlačoval. Tak je nešťastný lid armenský vháněn, jsa s obou stran, turecké i ruské neprozíravě tlačen, do náruče Anglie, která Armenie používá pouze

k svým sobeckým cílům. V první řadě pracuje Anglie na východě politicky i obchodně a pak teprve rozsévá anglikánský protestantismus. Říšské časopisy německé vybízejí k nejučinnější práci jak v Německu tak zvláště v Rakousku, jež dosud na missijních polích mělo pouze 250 missionářů, paralysovati tuto školskou expansi čtyrdohody na východě. Stav školský před válkou byl: Francie 530 škol, 54.000 žáků, Amerika 273 škol, 18.000 žáků, Anglie 126 škol, 10.000 žáků, Rusko 105 škol, 12.000 žáků, Italie 67 škol, 5000 žáků, Německo 23 škol, 3000 žáku, rakouští lazaristé řídí kolej sv. Jiří v Cařihradě, jinak Rakousko na východě škol nemá. Francie sama má skoro tolik škol jako Amerika, Anglie, Rusko, Italie a Německo dohromady (530 až 594), dokonce počtem žáků je o 6000 předčí. Vedle 828 škol čtyrdohody s 81.000 žáky jsou ústřední moci na Východě zastoupeny 23 (24) školami (5 katol.) s 3000 žáků. Rakousko je povinno své cti, jako stát katolický, tak soudí aspoň říšské časopisy, po válce věnovati všechnu svou pozornost missijnímu poli na východě, zvláště kdy Turecko, jako spojenec nebude jistě kulturní práci missionářů německých a rakouských překážet a ji znemožňovat.

*

Fr. W. Foerster píše v únorovém čísle „Hochlandu“ s nadšením o činnosti nového katolického řádu v Uhrách, t. zv. „Socialní missijní společnosti“, a staví ji za vzor Němcům. Dle něho hlavní překážka každé úspěšné a skutečně požehnané socialní práce spočívá v nedostatku osobností, jež by vykonávaly socialní činnost ne pouze ochotnicky, jako vedlejší práci, jako zaměstnání ve volných chvílích nebo docela jako sport, nýbrž z povolání a s náboženskou oddaností celého člověka. Jednotlivci konají v tom ohledu velice mnoho, ale právě jejich cenná síla se spotřebuje a roztříšťuje, poněvadž jim chybí stejnorodé cvičené pomocné síly. Této úlohy ujala se „Socialní missijní společnost“ v Budapešti: do socialní pracovní organisace vnesla myšlenku řádovou, takže povstal jaksi střední člen mezi řádem a světskou akční skupinou, pohyblivý a zároveň hluboce nábožensky zakotvený a spojený, jenž se dá nejspíše snad přirovnati výchovným řádům 16. století, na př. školskému řádu sv. Jana B. de la Salle.

Zakladatelce, paní Ed. z Farkas, prvním podnětem pro její organisaci byly dojmy ze socialní práce „armády spásy“; tyto dojmy ukázaly jí, jak velice na jedné straně chybí moderní socialní práci náboženská inspirace a tradice a na druhé straně jak velice jest potřebna církevní socialní akci docela specielní, s jejími velikými principy úzce spojená a přece pohyblivá organisace.

V tomto přesvědčení byla založena r. 1908 v Budapešti pod protektorátem knížete kardinala-primasa a biskupa Prohászky „Soc. missijní společnost“ jako organisace žen, jež se zabývá činností socialní a karitativní: péčí o mládež, ochranou dětí a žen, opatrováním nemocných, navštěvováním věznic, vydáváním a rozšiřováním dobré četby atd. Společnost nechce monopolisovati pro sebe katolickou socialní

práci, nýbrž spíše sloužiti celému kat. ženskému hnutí ve všech jeho oborech důkladně vycvičenými pracovnicemi.

Členky rozeznávají se dvojí: vnější a vnitřní. První jsou dámy, jež spolupracují v ústavech společnosti, podrobují se jejímu duchu a jsou přičleněny k sestrám jako dobrovolné pomocnice. „Vnitřní členky“ jmenují se sestry a jsou dílem studované, dílem prosté síly. Řídí se řeholí sv. Benedikta. Po přijetí následuje zkušebná doba, pak noviciat, po něm praxe v socialním semináři. Noviciat trvá v přísné uzavřenosti nejméně rok, a to na venkově. Socialní seminář, v jehož domě musí připravující se tam sestry bydliti, uvádí do socialní praxe všech oborů. Sester jest nyní 54. Nosí jednoduchou světskou uniformu, dámy odznak miss. kříže.

K ústavům společnosti, k nimž se přidružují stále nové podniky, patří mimo již jmenované: kancelář pro ochranu žen, reformatorium, obecná škola, mateřská školka, útulek pro děti, lidová kuchyně, dva útulky pro ženy, domovina pro mravně ohrožené dívky, socialní škola pro ženy, časopis „Křesťanská žena“; zakládá se válečný sirotčinec. Dále jsou tu tři válečné lazarety pro 500 raněných, kromě toho pravidelná služba ve věznicích, u policie, při soudu mladistvých. Konečně od počátku války byly zřízeny 4 šicí dílny, kde jest úplně zaměstnáno denně 125 dělnic.

Se zvláštní pochvalou zmiňuje se Foerster o ústavu pro ženské mladistvé provinilce, t. zv. reformatoriu. Jest úplně vedeno sestrami, které jsou socialně a paedagogicky zvláště důkladně k tomu vzdělány a zcela oddány své věci. „Kdo uváží, jak často starým řádovým ústavům, jež přejímají takové polepšovny, chybí moderní výcvik a znalost určitých socialních poměrů, z nichž přicházejí jejich chovanky, a kdo na druhé straně ví, jak nedostatečně v mnohých státních ústavech jest postaráno o ženy nábožensky a výchovně vysoko stojící, musí přiznati, že „Soc. mis. společnost“ vyhovuje naléhavé potřebě naší doby... Velice důležitou předností její je také, že čistě theoretické vyučování při vzdělání sester nezabírá přes veškeru důkladnost přehnaného místa, jak se to často děje při našem (německém) socialní vzdělávání. Hlavní věcí je tu praktická učebná doba v nejrůznějších oborech socialní práce, při čemž je dbáno také zvláštních schopností novicky; zamýšlí se, že každá sestra, ať si zvolí jakoukoli socialní práci, musí setrvati rok ve službě při opatrování nemocných. A skutečně takové praktické uvedení do služby člověku jest neskonale důležitější než mnohé z theoretických kursů, jichž diplomy dávají mladým dámám illusi, že jsou nyní skutečně již připraveny k velkým zodpovědnostem svého budoucího socialního povolání“.

*

Katolíci v Mexiku za hrůzovlády Carranzovy prožívají doby nejkrutějších zvěrstev, jak jsme se již zmínili, připomínajících zuření neronské a jakobinské. Dle novin podali katolíci Unie Wilsonovi jakožto protektoru Carranzovu protest proti tomu řádění, ale tajemník jeho jejich údaje z části popřel; nestalo se nic. „Catholic Advance“

uvádí Wilsona takto mluvícího: „Žil jsem v blahobytu, celou svou rodinu jsem zaopatřil, mexickou revoluci podnítil, všecky zákazníky náboji opatřil, katolíky vždy a stále urážel, a když srdce mé po celý rok důsledně bylo denně pukalo, oženil jsem se s bohatou vdovou a v Mexiku udělal jsem největšího a nejsprostšího darebu presidentem.“

To je ta dollarová lidskost a lidumilnost.

*

Německý volnomyšlenkářský svaz v severních Čechách úřady rozpuštěn a odpor jeho od nejvyššího soudu zamítnut: překročoval prý stanovy a dnes prý nelze si přáti, aby bezkonfessijnost byla takovým způsobem šířena.

Že různé toho a podobného druhu tiskoviny, na př. Macharovy, byly zabaveny, je známo z novin.

Starý kterýsi škarohlíd řekl: Principiis obsta: sero medicina paratur, dum mala per longas invaluere moras.

Vědecký a umělecký.

Ke snahám vymýtiti z němčiny cizí slova přidružil se nyní také obor vychovatelský. Důkladně začala se zabývati touto otázkou „Paedagogická centrála“ v Berlíně: za pomoci četných vynikajících odborníku pracuje o slovníku, jenž by obsáhl zněmčení všech dosud užívaných cizích výrazů vychovatelské vědy. Ve zprávě o tom praví se mimo jiné: „Cizím slovem vylučuje se zdravý rozvoj řeči; naše slova stávají se prázdnými. Musíme se snažiti, abychom zdravým zněmčením odborných vyrazu usnadnili svému přičinlivému, ale často v cizí řeči nedostatečně cvičenému dorostu přístup k vědeckým výsledkům ... I když jest nutno přiznati, že cizí slova nedají se úplně vyloučiti, ano že v historickém ohledu nedají se nikdy zcela pohřešovati, musíme se přece pokusiti, aby při nejmenším nebyla tvořena již žádná nová cizí slova a aby bylo omezeno užívání dosavadních, jež konečně budou pocitována tím rušivěji, čím méně četně vystupují. I když první pokus nepodá nic dokonalého, přece musí jednou v naší vědě býti učiněn vážný počátek k zněmčení“.

S jakými obtížemi setká se taková práce, jest viděti již z toho, že se nemohli sjednotiti ani na přiměřeném německém výrazu pro svůj ústav — „Paedagogickou centrálu“!

I v češtině by se ovšem naskytaly obtíže, ale jistě ne větší, jelikož duch její jaksi sám sebou se cizímu výrazu brání. Jen chtíti!

*

Maďarští katolíci založili sobě v Pešti učenou společnost po způsobu německé Görresgesellschaft a vídenské Leogesellschaft. Má pěstovati všechna vědecká odvětví kulturně významná pod zorným úhlem křesťanství.

Není pochyby, že snahy jejich se potkají se zdarem, více snad než u samé Leogesellschaft. Majíť své stoupence — což jest hlavní — ve školách, středních i vysokých, s průpravou vysokoškolskou, hojné pomůcky a popudy. Skoro jako u nás.

*

Veliké zásluhy řádu pavlánského a zvláště františkánského o rozvoj chorvatské vzdělanosti v Bosně, Hercegovině, Dalmacii i Chorvatsku a Slavonii uznávají i nejliberalnější kulturní historikové jihoslovanští, k nimž druží se posledně o. Jelenić knihou o františkánském řádu v Bosně a Hercegovině. Sám „knězožroutský“ chorvatský měsíčník Savremenik doznává, že „františkáni a pavláni mají na každé stránce chorvatských dějin zapsány řádky, ba celé stránky zlatým písmem“. Řád pavlánský dal Uhrám i Chorvatsku prvního největšího státníka v osobě Jiřího Utješinoviće, františkánský prvního lidového básníka v osobě Andreje

Kačiće-Miošiće (1702—1760). Zvláště Bosna i její františkáni jsou nerozdílní přátelé. Vše, co literatura do osmdesátých let minulého století v Bosně přinesla, připadá františkánům, kteří jediní šířili osvětu mezi křesťany pode jhem tureckým. Největších zásluh o rozkvět literatury chorvatské v Bosně i Hercegovině získali si františkáni Franjo Jukić (1817—57), Martin Nedić (1810 95) a zvláště Grga Martić (1822—1905), autor proslulé epické básně „Osvetnici“ (Mstitelé), opěvující poslední dobu Bosny před okkupací.

Značné jsou rovněž zásluhy těchto řádův o církevní malířství chorvatské, ač v té věci málo píle se věnovalo dosud prozkoumání maleb v klášterech těchto řádů. Monografie o malířích z řádů těch napsali Janko Barlé a Ker. Šegvić, jenž zvláště prozkoumal drobnomalby Bonaventury Razmiloviće ze 17. stol., jimiž tento přední drobnomalíř ozdobil choralní knihy, v nichž odhaluje stopy vlivu renaissance i baroka a jemný smysl R. pro domácí chorvatské motivy.

Prozkoumání staré chorvatské církevní hudby a zvelebení církevního zpěvu vzalo si za úkol družstvo „Sv. Cecilie“, založené asi před desíti lety a vydávající vlastní list „Sv. Cecilie“, jejž rediguje Janko Barlé, jenž si dobyl největších zásluh o ušlechtění písně církevní a hudby. I třeba uznati, že spolku se podařilo nalézti mnohou perlu z chorvatské hudební minulosti a zvelebiti zpěv lidu v jazyku chorvatském i staroslovanském, v kostelích městských i venkovských, jakož i hru na varhany, čímž nejlépe se ušlechťuje lid.

*

Rudolf Strohal v knize Hrvatska glagolska knjiga hleděl sloučiti knihopisně vše, co dosud bylo psáno i tištěno chorvatskou glagolicí. Kniha počíná popisem slovanské bohoslužby u Chorvatův od nejstarší doby, ukazuje, jak velkou zásluhu o šíření glagolice měly řády, zvláště benediktinský a později františkánský, jak se vzdělávalo glagolášské duchovenstvo, jaký vliv měla reformace na šíření glagolice atd. Vytknouti nutno, že drží se příliš jen starých výzkumů — Kukuljevićových i Šafaříkových — nevšímá si mnohých novějších studií o věci té, zvláště co se týče protestantských, glagolicí psaných knih.

*

Dne 14. října 1915 uplynulo dvacet let od doby, kdy byla otevřena v Záhřebu nová divadelní budova. Ke dni tomu uveřejněno několik reminiscencí a přehledův uplynulých dvacíti let, a den sám v divadle dosti slušně oslaven. Vzpomenuto zvláště zásluh prvního intendanta tohoto divadla Stjep. šl. Miletiće, zajištění opery zemskou i městskou podporou a pokroku dramatické tvorby v době té. Repertoir od typicky klassického (Scribe) přes typicky burgeoisní (Augier, Sardou) přišel k typicky eklektickému, který jde souběžně s rozvojem hlavního města Záhřebu. Ale bylo viděti, že budova divadelní je příliš veliká pro obecenstvo, jež hledá v divadle skutečné umění, velmi malá však pro obecenstvo, jež požaduje zábavy. Při představeních „Veselé vdovy“ polovice obecenstva nedostávala lístků,

kdežto při představení „Bratří Karamazovů" bylo divadlo — prázdno. Intendant Trešcec chtěl tomu odpomoci zřízením t. zv. „intimního" divadla, jež bylo sloužilo čistému umění a udržovalo se příjmy „velikého" divadla, ale myšlenku tu odstavila válka. Personal divadelní ztratil přední síly, Fijana, Mandroviće, Dimitrijeviće, sloupy dramatu, o nový dorost starala se především dramatická škola Miletićova, z níž vyšli Vavra, Bach, Raić, Prejac.

*

Mezi mladými malíři chorvatskými pozorovati dva směry. Jeden má známku umění západu, druhý známku národnostní. Zástupci prvého směru byli hlavně Josip Račić a Miroslav Kraljević, u nichž patrny stopy francouzského impressionismu, jehož se drží také Vlad. Bećić a Branko Petrović, kteří nemajíce vzorů velikých doma, napodobovali nezbytně cizinu.

Vliv znamenitého sochaře Ivana Meštroviće znamenati na pracích mladých malířů Mirka Račkého, Ljuby Babiće, Jerolima Miše, Dušana Kokotoviće i Petra Križaniće, kteří zastupují směr národní vedle grafického umělce Tomislava Krizmana.

V poslední době na pracích Maxim. Vanky znamenati třetí směr, který lze nazvati — španělským, ježto malíř pracuje v duchu současných španělských malířů, hlavně Ign. Zuloagea, bratrů Val. i Ramona Zubiaurreů, od nichž přijal idey, kolorit i techniku uméleckou. Jako bratři Zubiaurreové malují hlavně náboženské věci, procesí a hry, tak Vanka ve větších komposicích kreslí nábožné chorvatské Zagorce. Jen že napodobuje vzory španělské, Vanka zapomíná, že krajina zagorská v Chorvatsku neposkytuje barev biskajských provincií a povaha Chorvatů nepodobá se povaze Španělů. Pro tuto jednostrannost jeho náboženské malby nepůsobí dosti silně, bezprostřední upřímností a svěžestí. Zdá se však, že Vanka v posledních prácích poněkud se zbavil jednostranného napodobování cizích vzorů.

*

Naše listy v Dalmacii jsou: Dan a Naše Jedinstvo ve Splitu, Hrvatska Kruna v Zadru, Prava crvena hrvatska v Dubrovníku, Hrvatska Misao v Šebeniku. Odlevou na jihu uvolnil se také veřejný život, chrabrými činy Dalmatinců povzneslo se národní sebevědomí, mnohoslibný ruch se ozývá; jmenovitě snahy o posílení našeho tisku jsou v popředí veřejného zájmu.

*

Padoucnice nevyzpytatelná dosud, hrůzná choroba. dle nejnovějších výzkumů zdá se záviseti na účinku měsíce a ovzduší vůbec. Tak již 1898 soudil Arrhenius, nyní též R. Ammann v Cyrichu, jenž pozoroval na 200 tisíc případů za 7 let. Období záchvatů bývá 27—29 dní, nejvíce v prosinci, nejméně v červnu, nápadně často v 10 - 4 hodiny noční. Za to paprsky sluneční působí na zdraví ubožáků takových příznivě.

*

Jest nějaké ústřední slunce?[1]) Otázkou ústředního slunce, které by bylo středem nebo těžištěm veškerých těles nebeských, začali se zabývati hvězdáři teprve tenkráte, když Newton objevil a dokázal svoji pravdu všeobecné tíže čili gravitace nebo všeobecné přitažlivosti. Takovými věcmi sobě staří hvězdářové hlavy nelámali. Jim byla země středem všehomíra, okolo země otáčela se celá obloha se všemi hvězdami, i se sluncem.

Teprve Koperník sesadil zemi s tohoto povýšeného stanoviska, učinil středem soustavy sluneční naše slunce a prohlásil, že země jest vlastně jenom oběžnicí, podřízenou slunci, okolo něhož obíhá zároveň s ostatními oběžnicemi, před nimiž nemá nijakých zvláštních výsad a výhod. Kepler pak ukázal, v jakých drahách země i ostatní oběžnice okolo slunce kolotají, a Newton konečně korunoval tyto práce a dokázal svým učením o všeobecné gravitaci, proč oběžnice právě a zrovna v těchto drahách okolo slunce obíhati musí. Newton dokázal, že tato všeobecná gravitace působí nejenom na naší zemi, nýbrž v celé soustavě sluneční: naše země udržuje svůj měsíc v patřičné vzdálenosti a v určité dráze, Jupiter i Saturn vládnou všeobecnou gravitací nad všemi svými měsíci, a slunce konečně jako mocný král provozuje neobmezenou vládu nad všemi svými oběžnicemi i se všemi jejich měsíci.

Když pak hvězdářové se přesvědčili, že domnělé „stálice“ nejsou vlastně „stálicemi“, nýbrž že se také pohybují prostorem světovým, protivila se jim myšlenka, že by tyto „stálice“ bez ladu a skladu, v největším nepořádku kolotaly a bloudily prostorem světovým jako bludné ovce bez určité příčiny a bez jistého cíle. Mimoděk vtírala se hvězdářům myšlenka, že působnost oné všeobecné gravitace není omezena toliko na naši zemi a na naši sluneční soustavu, nýbrž že ona gravitace jako všeobecná, světem hýbající síla působí i v nejdalnějších končinách všehomíra. I začali hledati nějaký střed, okolo něhož by pokud možno všechny hvězdy kroužily.

První byl německý filosof Kant, který učinil středem všehomíra nejjasnější hvězdu celé naší oblohy, totiž Siria. Po Kantovi obíral se obšírně touto myšlenkou Lambert, který jako samouk vlastní pílí a vytrvalostí sobě obsáhlých vědomostí dobyl; tvrdil, že každá stálice má jako naše slunce svoje oběžnice, měsíce a vlasatice, a tvoří s nimi dohromady „soustavu prvého řádu“. Četné „soustavy prvého řádu“ kolotají společně okolo jiného, většího středu, a tvoří dohromady „soustavu druhého řádu“. Četné „soustavy druhého řádu“ obíhají zase okolo jiného, ještě většího středu, tvoříce dohromady „soustavu třetího řádu“ atd., až konečně a důsledně všechny soustavy by obíhaly okolo jednoho a to největšího středu. Lambert dokonce připouštěl, že středem oněch „soustav vyššího řádu“ nemusí býti ani „stálice“, zářící vlastním světlem, nýbrž může jím býti i těleso tmavé, a pokládá za možné, že by po-

---

[1]) V 2. čísle »Hlídky« 1916, str. 148: »naše slunce s celou soustavou sluneční oběhne okolo tohoto ústředního slunce asi za 20 nebo 22 let« má správně státi: »asi za 20 nebo 22 milionův let«; tak aspoň se domýšlel hvězdář Mädler.

dobným středem vyšších řádu mohla býti i mlhavina v Orionu, kterou, ač je tělesem tmavým, vidíme přece, poněvadž nám ji osvětlují a ozařují sousední stálice.

Hvězdář Argelander domýšlel se, že nalezl onen střed veškerých hvězd v souhvězdí Persea, Boguslawski tento střed hledal zase v souhvězdí „Jižní ryby“, jejíž nejjasnější hvězda jest Fomalhaut. — Konečně přišel r. 1845 Mädler, který netvrdil sice jako Kant, že by středem všehomíra byla nějaká „stálice“ obromných rozměrův, ale myslil, že středem všehomíra muže býti zcela dobře i domnělé těžiště veškerých soustav hvězdných, ku kterým počítal i naši dráhu mléčnou. I srovnával za tím účelem vlastní pohyb četných stálic, a na konec nalezl hledaný střed všehomíra, nebo aspoň jeho těžiště v nejjasnější hvězdě „kuřátek“, v Alkyone, nebo v její blízkosti. Jednoduchým zpusobem vypočítával pak, že na př. naše slunce s celou svojí soustavou oběhne okolo tohoto ústředního slunce asi za 20 nebo 22 milionův let, opisujíc při tom kruh tak ohromný, že se nám tato dráha slunce nejeví jako křivá, nýbrž jako rovná čára.

Dnes jest ovšem toto učení Mädlerovo odbyto; žádný hvězdář nehledá dnes již onoho ústředního slunce, okolo něhož by obíhaly veškery hvězdy. Hvězdáři mají zatím práci bližší a vděčnější: hledají totiž směr, kterým se ubírá naše slunce prostorem světovým, a bod na obloze, ku kterému se pohybuje, aby alespoň tato pravda byla konečně s veškerou jistotou zajištěna. Teprve budoucí pokolení mohou doufati, že se jim podaří nalézti onen střed, okolo něhož kolotá naše slunce, pak snad i ostatní hvězdy.

Ačkoliv hvězdáři upřeli Alkyoně právo, nazývati se středem všehomíra, přece v nejnovější době dokázali, že jest to těleso nebeské nade vše pomyšlení ohromné, proti němuž mizí i naše slunce. Podle nejnovějších výzkumů jest Alkyone, a s ní celá skupina „kuřátek“ od nás vzdálena asi 250 světelných roků; totiž světlo, kterým Alkyone září dnes, a které dnes vidíme, vyslala tenkráte, když naši předkové psali rok 1.666 po Kr., tedy před 250 lety. Kdyby naše slunce bylo posunuto do této vzdálenosti 250 světelných let, pak by okamžitě kleslo na malinkou hvězdičku, deváté to velikosti, kterou bychom pouhým okem dávno už neviděli; bylo by k tomu potřeba už hodně velkého dalekohledu. Ku porovnání oné vzdálenosti 250 světelných let, které svělo potřebuje, aby z Alkyony dospělo k nám, ačkoli urazí každou vteřinu asi 300.000 km. uvádíme, že světlo sluneční potřebuje k nám asi 500 vteřin nebo 8 minut a asi 20 vteřin.

A kdybychom řekli, že světlost a velikost Siria, nejjasnější hvězdy celé oblohy, rovná se 1000 jednotkám, pak by naše slunce bylo jenom 34, Sirius jest tehdy asi 30kráte větší a světlejší než naše slunce, — avšak ona Alkyone byla by asi 19.747, tedy asi 580krát světlejší a mohutnější těleso než naše slunce, tedy skutečně hvězda nade vše pomyšlení ohromná, která by byla zajisté schopna vládnouti nad okrskem mnohem větším, než jaký jest přidělen našemu slunci.

*

Jeden z nejstarších antiquariatů v Německu (založ. 1859) mnichovského Ludvíka Rosenthala vydal právě katalog svých starých rukopisů a miniatur z Evropy, Asie a Afriky od 8.—19. století. Seznam obsahuje 155 čísel:

I. Rukopisů má 477. Nejcennější z nich jsou: „XXIV Praeludia aus allen 12 Dur und moll Tönen vors Clavier von Joh. Seb. Bach Dir. Mus. Leipzig". Rukopis má 90 psaných stran, z čehož 62 je psáno vlastnoručně Bachem. Nejlepší znalec Bacha Filip Spitta tvrdí, že rukopis pochází z let 1732—1740. Udaná cena činí 32.000 M.

Chroniques Dites Matiniennes. Francouzský rukopis z XV. st. (1460) s jednou velkou a 23 malými miniaturami; cena 24.000 M.

Dyalogues des Creatures. Francouzský rukopis z XV. st. (1482). Má 2 velké a 120 malých miniatur; cena 20.000 M.

„Fragment einer unvollendeten Oper: Die Hochzeit, von Richard Wagner. Dem Würzburger Musikverein zum Andenken verehrt. Introduktion: Chor und Septett". Rukopis má 36 stran. Na konci je vlastnoruční přípis: „Würzburg den 1sten März 1833. Richard Wagner"; cena 20.000 M.

Horae Beatae Virginis Mariae et Sanctorum. Latinský rukopis 1498 na pergameně 164 listů, z nichž 15 je kalendář a jeden je čistý. Má 15 celostranních a 44 malých miniatur; cena 12000 M.

Horae Beatae Mariae Virginis, z XV. stol. 200 listů, 10 celostranních a 10 malých miniatur; cena 10.000 M.

Z Wagnerových děl má ještě antiquariat: Skizze zu einer Sinfonie in E-dur. Vlastnoruční rukopis mistrův (1834), významný pro tvorbu mladého Wagnera; cena 5000 M. Orchesterbearbeitung des Rossinischen Duettes: „Die Seemänner" in Partitur und Stimmen. (Riga 1838); cena 7500 M. Rukopis psal mistr v 25. svém roce, v prvním roce svého kapelnictví v Rize. Vollständige Partitur zu einem Orchesterstück aus der ersten Zeit seiner Künstlerlaufbahn. 2800 M. Pak ještě drobnější práce — Wagner-Reliquien aus Mottl's Nachlass — celkem 4.

I pro nás Čechy jsou tam některé zajímavosti:

Wappenbuch. Devadesát šlechtických znaků, většinou české šlechty (Mich. Slawata, Frhr. v. Chlum, Nic. v Bibra, Ad. Wenzel Dlauhovesky v. Langendorf, Ignatz Graf Wratislaw, Zahorzansky v. Worlik, Graf Dohna, Graf Harrach, Chr. v. Seydlitz, Jan Bukowansky v. Bukowa, Heinr. Vikt. Janowsky v. Janowitz, Pragensis, Graf Wrschowitz a j.)

Prag. Ordinarium aut Directorium chori in usum ecclesiae Pragensis. (XVI. stol.)

Missale Pragense ad usum ecclesiae S. Viti (XIV. nebo XV. st.) Poznámka o něm praví: „Précieux missel bohémien de toute rareté". Obsahuje 176 listů, z nichž 108—176 obsahují Proprium

de sanctis, a mezi nimi: Translatio S. Wenceslai, Sti Adalberti, Sigismundi, Erasmi, In festo S. Viti, Procopii, J. Ludmilla, S. Wenceslai, In translatione J. Ludmille. Cena 800 M.

Breviarium in usum Franciscanorum prov. Bohemiae. Rukopis je psán v Italii a pochází ze XIV. st.

Z klassiků je zde Ovidius Publ. Naso: Metamorphos. libri 15. Rukopis pochází z VIII. stol.; Juvenal Satirae cum glossis marginalibus. (XV. stol.); Cicero De officiis libri tres. Epistola ad fratrem suum Quintum. Rukopis psaný v Italii v XV. stol., z téhož století jsou Epistolae ad Curionem et Marcellum cum notis criticis: Aristoteles Physica — XIV. stol.; Livius Perbrevis summa de romanorum illustribus gestis — XV. stol.; Virgilii Aeneis c. scholiis et glossis interlinear. Lib. I. II., 34 — XII. — XII. stol.

II. Miniatur evropských a inicialek obsahuje katalog 64.

Pěkné jsou: Kreuzigungsgruppe; německá práce z XII. stol. (121 : 152 mm). Portrait (asi angl. krále Jindřicha III), pěkná anglická práce ve zlatě a barvách ze stol. XIII.; Scènes de la vie de Jésus Christ; pět francouzských drobnomaleb z XIII. stol. I několik českých miniatur sbírka chová: Initialen A. E. G. J. L. M. R. S. V. ze stol. XVI. (1500); z téže doby — Initiale D; Andreas der Heilige mit dem Kreuz v inicialce D (130 : 130 mm); velmi hezké z téže doby jest Herabkunft des Heiligen Geistes v inicialce S (130 : 125 mm). V oblouku inicialky sedí Maria Panna, po levici Petr, po pravici Jan, v zadu pak ostatních 10 apoštolů.

Abendmahl, das letzte, v C inicialce (140 : 125 mm); Himmelfahrt Mariae, v G inicialce (135 : 125 m; Verkündigung Mariae, v M inicialce (135 : 135 mm); Initiale R v osmi barvách (16½ : 15½ cm) (1480); Auferstehung Christi, v R inicialce (130 : 115 mm) a konečně Maria mit dem Kinde, v S inicialce (145 : 130 mm); všechny tyto české věci jsou z antifonářů.

Z egyptských je nejhezčí Portrait-Kopf einer Coptin, asi 2000 let starý.

Z čínských jsou hezké akvarely ryb, ptáků, květin a plodů — Collection von 101 Blatt. (1790—1800).

Indie je zastoupena obrázkem ze XVI. stol. Fürst inmitten seines Hofes, kol něho 15 osob, a pěknou perokresbou rovněž ze XVI. stol. Eine Versammlung vornehmer Indier. Acht indische Volksscenen, skvostná miniatura z XVIII. stol.

Barevné perské Illustrationen zu den Gedichten des Hafiz ze XVII. st. mají za autora dle všeho Mohameda Ali, je to 6 listů. Pod evropským vlivem z téhož století je Madonna mit Kind, pěkná perská perokresba.

Krásná turecká práce je 160 Bll. türkische Kostümbilder (1660). Zastoupeny jsou: Egypt, Habeš, Čína, Korea, Tibet, Indie, Persie a Turkestan. Je to krásná galerie, umělecky i peněžně velmi cenná.

Vychovatelský.

K poznámkám min. č. o žákovských knihovnách došlo několik dopisův. Jeden zastává se katechetův, jimž tam vytčeno, že místy ne dosti dbale a rázně o věc se starají. Poukazuje k tomu, že kde není ve sboru dobré vůle, katecheta, i kdyby chtěl vydávati se stále v trapné spory a srážky, nepořídí mnoho.

Čemuž také možno věřiti — vždyť cesty, jimiž se knihy žákům propašují, mohou býti rozličné . . .

Z toho hlavně důvodu i jiní praví, že jediná cesta nápravy jest, aby seznam nezávadných spisů pořízen byl shora a tam-odtud také závazným i výlučným byl prohlášen.

Dle všech známek zdá se, že tento způsob, jakkoliv není pro vychovatele ex offo tak nazývané příliš lichotivým, bude nezbytný. Nebudiž tu přiděláváno výčitek, jichž poslední doba na hlavy učitelů již tolik snesla: ale jisto jest, že pusté experimentování, které se škole vytýká po stránce methodicko-didaktické, roztahovalo se — a přezíráno — i tam, kde již možno mluviti o nihilismu, jak náboženském, tak vlasteneckém.

Že tu nápravy třeba, uznává se aspoň teď, pozdě sice dosť, ale přece.

Jak školské úřady věc zařídí, nelze věděti, ale ovšem ani předpisovati. Bude-li o seznamě takovém pracováno, bylo by zajisté dobře, aby ti, kteří tím pověřeni jsou nebo budou, spisy rozhodně závadné oznamovali postupně, ne až najednou, aby totiž ostatní jich už čísti nepotřebovali. Neboť že to práce duchamorná, netřeba ani zvlášť podotýkati.

Vzhledem k tomu zdá se vlastně zbytečným počin náš, uveřejňovati soukromé posudky v „Hlídce“. Ale snad také ne. Uznají-li tedy přátelé „Hlídky“ za dobré, aby se práce ta konala, ať nabídky, po případě příspěvky svoje pošlou buďto p. gymn. prof. Al. Sládečkovi do Valašského Meziříčí, který v pořádání jejich se vzácnou ochotou chce se uvázati, anebo redakci do Brna, která mu je dodá. Upozorňujeť pak ve svém dopise, že nutno při každém spise uvésti, pro který stupeň nebo věk se hodí. Dále též na to, že při spisech pro střední školu bude velice záhodno, všímati si, zda spis nepodporuje školského studia v té neb oné třídě. Všimne-li si toho příslušný učitel a poukáže-li žáky na to, přibude zájmu o vyučování i o knihu.

*

O dětech bez vyznání prohlásil ke stížnosti otcově nejvyšší soud, že dle řádu školního třeba je přihlásiti k některému z uznaných vyznání, v němž by byly vyučovány.

*

Ostudná záležitost tělesných trestů ve škole měla by jednou býti rozhodně upravena, aspoň tak, aby jí nebyly zaměstnávány

soudy. Nelze ovšem dětí ponechati libovůli prchlých a bezohledných vychovatelův, ale tím méně mají vychovatelé vydáváni býti nezbednosti děcek a mstivosti nerozumných rodičův. Úžasná zpustlost mládeže jest jakoby výsměchem na mazlení s nepoddajnými kluky ve škole. Nedávno též osvobozen u soudu v Čechách žalovaný kaplan i učitel: trest tělesný — zakázaný ostatně jen školním řádem, nikoli státním zákonem — je dovolen, i když ostaly nějaké tělesné známky (ovšem pouze na čas), pokud nebylo ublíženo zdraví.

Lekaři ovšem by též neměli býti tak příliš ochotni dosvědčovati ublížení na těle.

*

I v Německu již, zdá se, pominula doba prvotního nadšení pro vojenský výchov mládeže, jež na počátku války zrovna suggestivní silou zachvátilo massy, i vojenské a politické kruhy; i na říšském sněmu byl podán návrh zákona, aby vojenský výchov stal se nuceným: všichni mladí Němci od 6. do 16. roku mají býti podrobeni všeobecnému tělesnému výcviku a od 16. do 18. roku, po případě až ke vstupu do vojska mají obdržeti kromě všeobecného také zvláštní vojenské vzdělání.

Nyní však začínají se ozývati stále důrazněji rozvážné hlasy, které vystupují nejen proti každému nucení v té věci, nýbrž varují i před vojenským výchovem vubec. A nejsou to pouze hlasy vychovatelů, nýbrž i samých vojenských kruhů.

Tak s vojenského stanoviska odsuzuje zřizování „omladinobran“ v „Hochlandu“ (leden 1916) generalmajor Friedrich Otto. Pokud by se jednalo pouze o to, aby v „omladinobranách“ otužovala se změkčile vyrůstající městská mládež, aby pecivalci seznamovali se s přírodou a aby se budilo a pěstovalo vlastenecké smýšlení, bylo by možno hnutí jen vítati. Ale s čistě vojenského stanoviska zdá se mu pochybeným pokus, hochy již válečně připravovati s politickou tajnou myšlenkou, že tím bude možno zkrátiti dobu voj. služby v míru. Hoši se teprve tělesně i duchovně vyvíjejí. I když jsou zdánlivě docela zdraví, není možno předem viděti, budou-li kdysi jako mladí muži schopni válečné služby. Mnozí z nich vojenskými cvičeními, která správně-li založena a prováděna, jsou velice namáhavá a také s nebezpečími spojená, utrpí škodu na svém zdraví. Stane se tak zejména u slabých, ale ctižádostivých a velice horlivých mladíků. Mnozí tedy vykonají poloválečnou přípravu omladinobrany nadarmo. A nebudou-li cvičení vedena znalecky a odborně důstojníky, pak jsou vojensky bezcenná a zvrhnou se v neužitečné hraní si na vojáky, tím více, chybí-li kázeňské prostředky k získání vojenské bezpodmínečné poslušnosti. Na této však spočívají především dosavadní mimořádné výkony německé válečné moci.

Výsledky dosavadních, za obecného válečného nadšení velmi četně založených omladinobran jsou dle něho velmi nestejné a úplně odvislé od schopnosti vůdce a cvičitele. Kde nebyli cvičiteli bývalí zkušení důstojníci a poddůstojníci, jsou výsledky žalostné, věc sama

neužitečná a podle okolnosti i škodlivá. Navrhuje proto, aby vojenská cvičení mládeže v městech omezila se jen na střední školy, kde by je vedl bývalý dustojník-professor. Upozorňuje však zároveň, že nynější válečné nadšení pro omladinobrany nepotrvá stále také za míru, vždyť již nyní lze pozorovati v celém hnutí ponenáhlé klesání. „Ostatně pro vojsko a loďstvo dostačí, když nastupující rekruti budou připraveni pro voj. službu tělocvikem tělesně a školním vzděláním duševně. Čistě vojenský výcvik a výchov dokonaleji se vykoná výlučně ve vojenských oddílech“.

S výchovného stanoviska obírá se touto otázkou v únorovém čísle téhož časopisu Dr. J. E. Dahl. Diví se, proč vůbec povstalo toto hnutí tvořiti omladinobrany. „Snad vojensky selhala německá mládež ve světové válce? Chyběla vojínům vychovaným na obecných, středních a vysokých školách zmužilost, odhodlanost a kázeň? Kategorický imperativ omladinobraneckého hnutí zní jako tichá výčitka těm, kteří nyní venku bojují a krvácejí“.

Dospívající mládeži, zvláště velkoměstské, nedostávalo se dosud dobrého výchovného působení. Náboženské a politické organisace se pokoušely vyplniti tuto mezeru. Massy mládeže nemohly však přirozeně obsáhnouti. Tu vidí omladinobrana pole své činnosti: chce býti tedy výchovným prostředkem a svou úlohu chce řešiti tím, že se snaží vštěpovati vojensko-technickou zručnost pod pláštěm národní povinnosti. Tento výchovný prostředek je však nebezpečný tím, že přenáší methody vojenského výchovu na výchov mládeže. Co jest dobrým pro dvaceti- až třicetiletého, může pro šestnáctiletého znamenati těžké ohrožení vniterního života. V praksi možno zažíti příklady, jak ničivě působí na mladistvou duši na př. kasárenský ton . . . Zachází-li se se žákem v nejvnímavější době jeho mládí paedagogicky nesprávně, stává se největším nepřítelem školy a učitelů. A přece působí ve škole osoby vzdělané, znající duševní život mládeže! K jakým nestvůrnostem to povede, když mládež bude se musiti přizpůsobiti paedagogickým methodám vojenského výchovu!

Má-li tedy hnutí míti výchovnou cenu, nemá-li upadnouti v paedagogický dilettantismus nebo sesurověti v dressuru, musí býti přičleněno ke škole a ne ke kasárnám. Cvičení musí se právě tak methodicky přizpůsobiti stupni vývoje jako vyučování tělocviku. Docela vyloučiti se musí tak zv. noční cvicení, jež dle dosavadních zkušeností končí se „v hekatombách pro Bakcha a Venuši“. Že nutno ponechati nejširší možnost k plnění náboženských povinností, jest samozřejmo pro toho, kdo uznává náboženství jako výchovného činitele. „Dějí-li se pokusy vyloučiti náboženskou stránku, musí to povolané kruhy vybízeti k opatrnosti“.

Celkový svůj a jistě správný názor shrnuje spisovatel ve slova: „Naše mládež nepotřebuje vojenského výchovu, nýbrž mladé pokolení nutno tělesně a duchovně tak vychovávati, aby ve věku k vojenské službě povinném bylo schopno rázně chrániti nejvyšších národních statků“.

Podobně odsoudil zvláště nucené zakládání omladinobran prof. Dr. Hoffmann ve váženém týdenníku pro politiku a kulturu „Allgemeine Rundschau“. Uvádí také důvody hygienické a výchovné, načež praví: „Obáváme se, že rozmnožení německé lidové síly vojenským výchovem mládeže hojně zase bude odpykáno nedostatky, jež tím budou vneseny v duchovní a nábožensko mravní výchov mládeže. Tato výzbroj dorůstajících členu lidového celku tvoří však jádro národa“.

V paed. časopise „Pharus“ chtěl zaujmouti své stanovisko k této otázce také prof. F. W. Foerster; radakční poznámka v únorovém čísle oznamuje však, že jeho článek „Kritisches zur Wehrkraftbewegung“ nebyl „úřední vojenskou censurou bohužel připuštěn k uveřejnění“.

U nás, jak známo, byla vydána podle německého vzoru také některá úřední nařízení o vojenském výcviku mládeže vyšlé ze školy. S jakým výsledkem, těžko zatím souditi. Jeví li se již v Německu ochabnutí prvotní horlivosti, bude u nás tím větší. Ostatně se zdá, že nařízení vyšla poněkud předčasně, a celé důležité otázce jen se prospěje, uváží li se ještě jednou důkladně se všech hledisk, zvláště však s hlediska výchovného.

*

Četné paedagogické listy německé začínají vážně se ozývati proti záplavě špatné válečné literatury pro mládež, jež nastoupila nyní místo bývalých indiánek, detektivek a pod. Časopis „Schule und Haus“ udává, že vyšlo 20 různých serií asi s 300 svazků, jež „líčí naší mládeži válku s perspektivy lupičův a vrahů, nebo vypravují o hrdinách, při nichž za polní šedou maskou třpytí se pernatá ozdoba indianského náčelníka“. Jisté velkofirmy vrhly se na výrobu válečných knih pro mládež a docilují při odbytu čísel, jež znějí skoro fantasticky. Tak knížky jakéhosi Jiřího Gellerta „Im Schlachtgetümmel des Weltkrieges“ prodalo se za 2 měsíce 1,200.000 výtisků!

*

V německém paed. časopise „Paedagogische Blätter“ podává seminární učitel Walter Stein z vlastní zkušenosti zprávu o novém vynálezu v oboru světelných obrazů, jenž může býti cenným pro školy i spolky. Pro používání skioptikonu jako vyučovacího prostředku byla vždy největší obtíž v tom, jak zaopatřiti si přiměřené obrazy. Některé závody a ústředny půjčovaly sice obrazové serie, ale mnohdy nebyly v nich právě nejlepší sceny, krajiny atd., jichž by bylo potřeba pro školu nebo přednášku. Také poplatek za půjčení byl dosti značný a používání omezeno jen na určitou dobu. Nyní však známá velká továrna na skioptikony (Liesegang v Düsseldorfu) zbudovala t. zv. „globoskop“, jímž se dají na připojené, aluminiovou massou potřené zachycovací stěně reprodukovati neprůhledné obrazy, jako pohledky, výstřižky z časopisů, schematické kresby, mapy atd.

Jak zmíněný učitel oznamuje, užívá se nového přístroje s velikým úspěchem již v několika městech jak ve školách, tak ve spolcích, kde

jsou pořádány poučné i zábavné „válečné večery“. Ve Štětíně zřídila městská rada zvláštní podnik, kde každého měsíce nejméně v osmnácti všedních dnech konají se za součinnosti učitelstva bezplatná představení pro mládež obecných škol, pro střední a vyšší školy pak nejméně jednou týdně. Poněvadž jest možno upotřebiti neprůhledných obrazů, naskytá se tu nevyčerpatelné zřídlo k názorňování.

*

Školství v b. ruském Polsku, podléhajícím německé správě, bylo uspořádáno nařízením nejvyššího vojenského velitele gen. pol. maršálka, jež obsahuje některé i pro naše poměry zajímavé věci. Praví se tam mezi jiným: „Všechny obecné a střední školy jsou přístupny dětem všech obyvatel bez omezení a bez rozdílu náb. vyznání. Pro obecné školy jest však rozhodující zásada vyznání náboženského. Školy mají pěstovati náboženské smýšlení, zvykati mládež kázni a pořádku, podporovati poslušnost, pilnost, pravdomluvnost, rozvíjeti zárodky vzdělání mravného charakteru a ušlechtilých snah. Náboženské vyučování obstarávají a vedou náboženské společnosti (evangelická, katolická a židovská) pod dohledem civilní správy. Kde tyto nestarají se dostatečně o náboženské vyučování, bude zařízeno vládou, aby důkladné náboženské vzdělání mládeže bylo zaručeno.“

„Vyučovací řeč ve všech německých a židovských školách jest německá, jinak polská.“ Ruská řeč jako vyučovací řeč i jako vyučovací předmět odpadá ve všech veřejných i soukromých školách. Polské učitelské síly mohou vyučovati němčině jako učebnému předmětu na středních a vyšších stupních, jsou-li dostatečně znalí německé řeči.“

„Učebné a školní knihy mohou býti zavedeny jen se svolením civilní správy. Ruské učebné knihy jsou zakázány. Úřední řeč pro německé a židovské učitele jest německá, pro polské polská nebo německá. Podle toho vedou se také úřední knihy.“

Hospodářsko-socialní.

Výše úsporných vkladů svědčí o hospodářském rozvoji, ale považovati vklady spořitelní za jediné sudidlo, bylo by velmi pochybeno. Značnou úlohu v tom směru hraje i celková národní povaha, tedy zejména způsob života (srv. známou šetrnost středních vrstev francouzského venkova), jakož i větší nebo menší podnikavost, jež neukládá do spořitelny, nýbrž snaží se těžiti v průmyslu a obchodu. Vedle toho však je možno v přehledu mezinárodní statistiky spořitelní, níže uvedeném, sledovati nejen, jak celkový obnos úsporných vkladů se v několika málo desitiletích zmnohonásobil, což je zase nejlepším dokladem toho, jak rychle Evropa v posledních létech bohatla a v čemž pak lze zase snadno nalézti vysvětlení pro nejeden povážlivý sociální zjev, nýbrž možno tam nalézti i zajímavé srovnání na př. co do průměrné výše jednoho vkladu nebo kolik vkladatelů připadá na každých 100 obyv.

Rakouských spořitelen

roku	bylo celkem (bez filialek, expositur, sběren atd.)	celkový souhrn všech vkladů činil millionů korun	průměrná výše jednoho vkladu činila korun	Zápůjčky od nich poskytnuté činily millionů korun		na dávkách vyplaceno mill. korun
				na hypotheky	na cenné papíry	
1885	365	1.971·6	1.020	1.285·8	504·0	5·60
1890	430	2.565·6	1.070	1.665·6	708·6	8·58
1895	488	3.194·8	1.110	2.250·8	888·0	—
1896	502	3.319·8	1.126	2.345·0	909·6	—
1897	515	3.433·0	1.140	2.441·7	899·1	13·80
1898	531	3.518·0	1.152	2.538·3	894·8	10·64
1899	550	3.602·5	1.154	2.624·3	915·7	9·25
1900	559	3.717·9	1.162	2.972·3	1.315·0	10·46
1904	595	4.573·5	1.290	3.097·4	1.336·8	12·00
1905	611	4.747·9	1.306	3.208·9	1.325·3	11·00
1906	625	4.904·4	1.321	3.329·8	1.319·9	11·50
1907	639	5.077·0	1.315	3.442·2	1.411·1	16·08
1908	650	5.393·9	1.350	3.570·0	1.566·1	11·69
1909	655	5.719·9	1.389	3.763·3	1.651·4	11.21
1910	669	6.045·2	1.418	3.966·3	1.646·1	9·66
1911	675	6.359·8	1.450	4.145·1	1.559·8	8·70
1912	684	6.415·6	1.457			

Roční přírůstek spořitelních vkladů v období 1901—1913 činil 183, 255, 213, 205, 174, 156, 173, 317, 123, 325, 315, 56, 103 mill. korun. Naproti tomu v roce 1914, kdy v listopadu staly se splatnými již první splátky na první válečnou půjčku, vykazuje úhrn spořitelních vkladů poklesnutí o 1,200.000 K, v čemž však nejsou ještě započítány spořitelny haličské a bukovinské.

V Prusku bylo koncem roku 1913 celkem 1.765 spořitelen, jež měly 5.288 filialek, sběren atd; jednotlivých vkladů bylo celkem na počet 14,417.642, v úhrnném obnosu 13.111,268.000 marek. Na jednoho obyvatele (ne tedy vkladatele) připadalo průměrně 316 m.

Sasko mělo 1913 361 spořitelen, 3,437.807 vkladatelů, 1 954·2 millionů m. vkladů.

V Bavořích bylo téhož roku 1,148.006 vkladatelů, vklady činily celkem 706 mill. marek, na jednoho vkladatele připadalo 614, na jednoho obyvatele 100·7 marek.

Celkový obraz o spořitelních vkladech v Německé říši koncem roku 1913 by vypadal pak takto:

	počet vkladatelů	summa vkladů v mill. marek
Prusko	14,417.642	13.111·3
Sasko	3,437.807	1.954·2
Bavory	1,148.006	706·0
Bádensko	753.799	954·3
Württembersko	841.511	626·3
Hessensko	339.581	433·5
Ostatní státy	2.933.311	1.903·4
Celá říše celkem	23,871.657	19.689·0

tedy téměř 20 milliard marek.

Francie měla

roku	vkladních knížek celkem	Úhrn vkladů v mill. franků činil: u poštovní spořitelny (Caisse naturelle d'épargne)	u spořitelen obecních atd. (Caisses d'épargne ordinaires)	Průměrná výše jednoho vkladu činila franků
1882	4,645.893	47·6	1.754·9	388
1909	13,658.000	1639·7	3.833·4	401
1910	—	1.709	—	—

Ve Velké Britanii bylo

v roce	u poštovní spořitelny: vkladatelů	vklady činily v mill. liber šterlingů	u ostatních spořitelen: vkladatelů	vklady činily v mil. liber šterlingů
1892	5,452.316	75·85	1,501.920	42·39
1910	11,832.176	168·87	1,827.460	52·26

Italie měla úhrnem vkladů v mil. lir

roku	u obyč. spořit. jako jsou obec. a pod. (Casse di risparmio ordinarie)	u konsum. a úvěr. společenstev (Societa cooperat. et soc. ordin. di credite)	u poštovní spořitelny
1880	686·6	177·2	46·3
1912	2492·0	1266·4	1948·2
1913	2726·7	?	2091·5

V Belgii bylo v roce 1911 celkem 1254 spořitelen, s 2.901.753 vkladateli a úhrnným obnosem vkladu 1.007,933.463 franků neboli na jednoho vkladatele průměrně 347 franků.

Ve Švýcarech bylo

roku	spořitelen	vkladatelů	s úhrným obnosem vkladů v mil. franků	na jednoho obyvatele franků
1862	235	355.291	131·9	52·6
1872	303	542.162	288.8	108.2
1908	1045	1963.147	1592·4	448·0

V Nizozemí bylo

roku	spořitelen	vklady činily v tisících holl. zlatých	vkladatelů	u poštovní spořitelny vkladů v tisících holl. zlatých	u poštovní spořitelny vkladateli
1860	136	5.545	54.374	—	—
1870	171	11.105	89.704	—	—
1880	273	36.671	224 069	—	—
1890	256	61.545	301.928	21.250	281.870
1900	300	79.939	359.690	84.697	829.131
1910	353	110.879	451.747	164.278	1510.033

Dánsko mělo koncem března 1913 celkem 520 spořitelen s 1,376.766 vkladateli a úhrnným obnosem vkladu 838,210.559 korun.

V Norsku bylo koncem roku 1912 celkem 508 spořitelen s 1,078.704 vkladateli a úhrnným obnosem vkladů 567,407.598 korun (oproti 539,322.381 korun v roce 1911).

Švédsko mělo

v roce	sporobank celkem	sporobank vkladatelů u nich	sporobank vkladů v tisíc. korun	u poštovní spořitelny vkladů korun	u poštovní spořitelny vkladatelů	u poštovní spořitelny průměrnou výši vkladu
1905	415	1 374.632	601.751	54,658.804	567·023	96·40
1912	438	1,664.163	904.236	47,716.785	569.534	83·78

Rusko mělo

roku	vkladatelů	ze 100 obyvatel měli vklad spořit.	vklady činily tisíc korun	na jednoho obyvatele korun
1908	6.559.757	4·10	3,064.400	19·14
1909	5,939.700	4·24	3,255·925	19·88
1910	7,449.000	4·48	3,547.000	21·31

V Japonsku bylo roku 1910 spořitelen 476 s celkovým obnosem vkladů 266·61 mil. yenů. Poštovní spořitelna měla koncem roku 1911 celkem 10,236.637 vkladatelů s úhrnnými vklady 162·89 mil. yenů.

Finsko mělo

roku	spořitelen	vklady činily finských marek	vkladatelů bylo
1903	268	104,472.494	173.391
1909	361	215,472.494	278.367

Finská poštovní spořitelna měla koncem roku 1910 celkem 59.723 vkladatelů s úhrnnými vklady 7,237.594 finských marek.

Ve Spojených Státech bylo

roku	sporobank	vkladatelů	vklady činily v mil. dolarů	průměrná výše vkladů na jednoho vkladatele dolarů
1820	10	8.635	1·14	131·86
1830	36	38·035	6·97	183·09
1840	61	78.701	14·05	178·54
1850	108	251.354	43·43	172·78
1860	278	693.870	149·27	215·13
1870	517	1,630.846	549·87	337·17
1880	629	2 335.582	819·11	350·71
1890	921	4,258.893	1,524·84	358·03
1900	1002	6,107.083	2,449·55	401·10
1903	1078	7,035.228	2,935·20	417·21
1908	1453	—	3,479·19	—
1909	1703	—	3,713·41	—
1911	1884	9,794.647	4,212·584	430·72
1912	1922	10,010.304	4,451·819	444·72

Pro celkový přehled a srovnání poslouží následující tabulka, kde všechny hodnoty převedeny na měnu korunovou. Hvězdička u jména státu znamená, že jsou ve výkaz pojaty také vklady u poštovní spořitelny. V Uhrách vykázán stav všech úvěrních ústavů vůbec, ne tedy jenom spořitelen, čímž se ovšem srovnání s ostatními státy stává méně přesným.

Stát	rok	suma vkladů v mil. korun	průměrem na jednoho obyvatele korun	vkladatelů bylo celkem	ze 100 obyvatel bylo vkladatelů
Německo	1913	23.627	352·68	23,871.657	35·63
Velká Brit.*	1910	5.301	118·06	13,659.636	30·42
Rakousko*	1912	13.519	466·17	11,076.822	38·55
(u spoř. obyč.	1912	6.416	221.24	4,404.506	15·54)
(u pošt. spoř.	1912	7.103	244·93	6,672.316	23·01)
Francie*	1909	5.149	131.14	13,678.585	34·85
Italie*	1913	4.577	130·78	8,424.449	24·06
Rusko*	1910	3.547	27·31	7,449.000	4·48
Uhry*	1913	4.124	193·61	2,169.487	10.19
Dánsko	1913	1.106	395·00	1,376.766	49·16

Švýcary	1908	1.521	427·84	1,963.147	55·29
Švédsko*	1912	952	170.00	2,233.697	39·82
Belgie	1911	1.049	138.00	2,901.753	39.76
Norsko	1915	749	312·08	1,078.707	44·95
Nizozemí*	1910	547	92.10	1,961.780	33·00

*

V království Polském Německo obsadilo plochu 74 647 km², čili 5,230.000 hektarů Rakousko plochu 52.303 km². Z obsazené půdy obdělali Němci 4,343.000 ha, Rakušané 2,972.000 ha.

V území Němci obsazeném bylo v roce 1911 koní 702.000, hovězího dobytka 1,322.000, vepřového 321.000 kusů; v území rakouském pak 558 000 koní, 1,065.000 kusů hovězího a 305 000 kusů vepřového dobytka. Následkem války ubylo v německém 204.000 koní a 490.000 kusů hovězího dobytka, v rakouském 185.000 koní a 428.000 kusů hovězího dobytka. K novým prácím bude dlužno dokoupiti, nehledě ani k náhradě koní motory a voly, 68.000 koní. Vezmeme-li za koně 500 mk, bude jen v německém území 34.000.000 marek třeba. Krav bude zapotřebí 163.000 kusů po 225 mk, tedy zase 37,000.000 marek.

Na zakoupení zrna k osevu bude zapotřebí 88,000.000 marek, aby se mohly oseti dvě třetiny orné půdy v území německém. Obratového pak kapitálu bude zapotřebí asi 75,000.000 marek.

Politický a vojenský.

Požadavek pronesený v pruském sněmě, by se rokovalo též o nynějších poměrech válečných, po případě mírových, podnítil k zásadním úvahám, pokud jest záhodno, aby volení zástupcové lidu spolurozhodovali v otázkách politiky zahraniční.

Kladná odpověď zdá se býti samozřejmou, ale přece není. Proč? Proto, že tu chybí správný předpoklad, totiž potřebné vědomosti o skutečných poměrech. Poslanci nemohou míti osobních styků s různými súčastněnými staty: mají-li jaké vůbec, jsou to jen státy jednotlivé, a v nich zase jen jednotlivé, obyčejně neúřední osobnosti a jejich strany, tak že názor jejich jest obyčejně jednostranný. Většina poslanců však buď neví o těch věcech vůbec nic aneb jen to, co píší noviny. Považíme-li však, že t. zv. velký tisk takořka vesměs jest zakoupen jistými zájemníky, uznáme, že to pramen nikoli nejspolehlivější. Zbývá tedy vždycky zase jen zahraniční úřad, jenž poslance, obyčejně v důvěrných schůzích o poměrech poučuje, ovšem pokud může a chce. Jestiť i ta důvěrnost mezi několika sty lidí, z velké části snad opposičních, vždycky nespolehlivá. A co do jejich rad — zahraniční úřad sotva se takto jimi může říditi, nehodí-li se do jeho programu. Není tedy divu, že na př. Rusové svým spojencům, Anglii a Francii, právě jejich chloubu, parlamenty, vytýkají, jelikož prý národní sílu spíše seslabují než posilují. Ve vnitřní politice účast lidu jest namnoze výhodná, v zahraniční skoro nikdy. Tak se soudí.

*

Že podle všech příznaků bude samospráva v rakouských zemích a obcích po válce omezena, podotkli jsme již častěji, netajíce nikterak, že z důvodův úsporných i v zájmu řádné a nestranné správy bylo by záhodno hledati a nalézti způsob, jímž by prospěch státu i všech tak různorodých částí jeho byl lépe opatřen než dosud.

Vídeňské listy panujícího směru probíraly otázku tu ovšem s jakousi důvěřivou škodolibostí oproti „provinciím" a byly by veškeru samosprávu nejraději hned odklidily. Nyní vlastní jejich stranníci upozorňují, že i tato hůl má dva konce, a tož se trochu brzdí, i shledávají se také světlé stránky, jichž autonomie jistě naprosto nepostrádá. Určitých návrhův arciť podává se pramálo. Kdyby však tato náhlá přízeň k samosprávě neměla býti lépe založena než na tom, aby zůstalo vše při starém, totiž aby jako dosud zůstalo jich co nejvíce u koryta veřejných úřadův a příjmů, pak by vybízela k tím větší ráznosti a říznosti v úklidu.

Hornorakouský místodržitel bar. Handl povolán do ministerstva k práci o reformě státní správy. Listy konservativní vítají to s povděkem, chválíce Handlovu odbornou znalost i zdatnost, jakož i spravedlivé rakouské smýšlení.

*

Horké dny prožívá panovnice vévodství lucemburského. Zednářsko-liberalní strana jsouc u vesla napodobila v kulturních věcech sousední Francii a vynucovala vévodkyni opatření příčící se jejímu svědomí. Když pak tato odvolala se volbami k národu, seschla se dosavadní sněmovní většina na dva hlasy, i povoláno ministerstvo mírnější. Za to mstí se peněžní svět, prohlašuje všechna příslušná opatření vlády této za neplatná.

*

Na bojištích nic zvláště význačného. Všude ponejvíce jen dělostřelecký boj a noční šarvátky předních hlídek.

Že se na jiných frontách něco chystá, jest jisto, ale co, není známo, a kdyby bylo známo, nedá se to na buben. Novinářské články obsahují pouhé kombinace. Neomalenost dohody proti Řecku je stále větší, a nebýti polohy, jež činí Řecko zrovna bezbranným proti námořním útokům, šlo by už dávno s námi. O vydání Bessarabie Rumunsku prý se v Rusku vážně jedná. Za jakou cenu? Nedůvěra Ruska ke Švédsku je stále větší a jeví se v četných obranných opatřeních ve Finsku.

I Wilson zaharašil šavlí proti Německu, spor o Lusitanii povolností Německa uklizen. Nyní se čeká, co tomu řeknou Američané, až Německo bude prováděti zostřený boj ponorek proti ozbrojeným obchodním lodím, ohlášený na počátek března — lhůta dosti dlouhá, aby američtí občané měli kdy takové lodi opustiti. Anglicko-americká shoda k dosažení nadvlády nade všemi moři je stále zřetelnější, za to je dohodě spojenec Japonský čím dále nespolehlivější.

Pro nový ponorkový boj je Německo dle novinových zpráv vyzbrojeno ponorkami značně větších rozsahů než byly dosavadní. Jsou prý podoby doutníkové, opatřeny pancéřem a několika děly, jichž kalibr však neznám.

*

Pluky zeměbranecké budou nyní též poděleny prapory. Na jedné straně zobrazen bude orel malého znaku rakouského, v jehož středu umístěn bude znak rodu habsbursko lotrinského otočený řetězem zlatého rouna, na druhé straně vyšita bude iniciálka J. Veličenstva a v rozích císařská koruna. Prapor je bílý, na lemu jsou plaménky černožluté a červeně stříbrné v podobě trojúhelníků.

*

Medajle za statečnost téhož druhu mohou se od nynějška i vícekráte udělovati. Vyznamenaný nosí sice jen jednu, ale na stužce upevní se vodorovně hladká 8 mm široká sponka ze železa chráněného proti rezu. Udělena-li po třetí nebo po čtvrté, tedy se upevní takovéto sponky dvě, po případě tři v rozličné délce rovnoběžně na téže stužce.

*

Britisch naval air service vypravil dle zpráv anglických novin novou malou řiditelnou vzducholoď k účelům pozorovacím. Zdola pozorována vypadá jako Zeppelin, ač s ním nemá nic společného. Výzbroj je nepatrná, možno však na ní vézti hybnou látku dosta-

tečnou až pro cestu 400 km. Může vystoupiti až do výše 2500 m a manévruje lehce i při silném větru. Vzducholodi budou prý míti za úkol stráž na anglickém pobřeží, které bývá navštěvováno Zeppeliny.

*

Švýcar Bürgin v říjnu 1915 na střelnici Allchevillské u Basileje zkoušel svou pušku se zrcadlem, která prý se dá upotřebiti dobře v nynějších bojích v zákopech. Přístroj váží jen 150 gramů a může se na každé pušce upevniti. Protože se ho použije jako periskopu u ponorek, může střelec pomocí něho ač sám zcela ukryt střílcti i pozorovati nepřítele. Osvědčí-li se to, pak bude odstraněno plýtvání střelivem, a bezpečnost střelce se nepoměrně zvětší.

*

Neválečná, ale pro německé vojsko i pro nás zajímavá zpráva kolovala tuhle novinami, když vyslovena naděje, že vzdělání technické, jehož potřebu válka ukázala, v příští škole dojde nadvlády a zatlačí klasické studium ještě více do pozadí.

Pruské kadetní školy totiž v 9 třídách mají 46 závazných hodin latiny (naše gymnasia v 8 třídách jich mají 49). Tak zavedeno již 1843. Když r. 1873 studijní komise žádala změnu tohoto nepoměru, ba úplné odstranění latiny z oněch škol, ministerstvo vojenství dalo v odpověď, že se mu nevidí . . . Mnoho důstojníků totiž jak pro samostatné studium tak pro formalní vzdělání nemůže prý latiny postrádati.

Uvádíme bez poznámky, nejsouce ostatně nadšeni osnovou a způsobem, jak se v našich školách toto studium pěstuje. Jestiť bohužel až příliš formalní, a což horšího, nepřimyká se k názorům křesťanským, nýbrž ostává stále v ovzduší pohanského humanismu, který po staletí otravuje celá pokolení naše náboženskou lhostejností, jsa jiným, cizím světem ve světě našem: výsledek je ten, že i starý, z části cenný obsah duchový časem vyvětrá a nový, křesťanský se neuchytí. Zbývá opravdu jen forma. Proto v Německu snaží se spojovati výhody onoho studia se zdravým duchem náboženství křesťanů.

Ročník XXXIII. Číslo 4.

HLÍDKA.

Písně potěchy z dob války.

Dr. J. Hejčl.

Kdy doléhá na nás železná pěst války, jaké svět neviděl, bude snad zajímati čtenáře „Hlídky“ čísti v novém rouchu nádherné potěšné básně největšího starozákonného proroka, Isajáše, zpěvy, které vznikly rovně v dobách rušných, našim, v malém aspoň, podobných. Snad možno z nich dosud vážiti nějakou krůpěj útěchy. Bude i zajímavo to nové roucho slov Isajášových srovnati se starým, do kterého je oděly naše dosavadní české překlady. Čtenář postřehne, že zastaralý jest i překlad Bible kralické.

„Čtrnáctého léta [1]) krále Ezechiáše táhl Sennacherib, král assyrský, proti všem hrazeným městům judským, a zdobýval jich“ (4 Král 18, 13 — Is 36, 1). Tu zprávu potvrzuje a doplňuje sám Sennacherib: [2]) „Na své třetí výpravě táhl jsem do země Chatti. Luliho, krále sidonského, porazila hrůza před leskem Méh Veličenstva, i prchl daleko do prostřed moře... Chazaqiau (= Ezechiáš) pak judský, který se

---

[1]) Nelze na tomto místě vyšetřovati, jest-li číslice 14 původní. Zatím odkázáno budiž na výtečný komentář *Šandův*, Die Bücher der Könige. Zweiter Halbband. Münster i W. 1912, str. a srv. *N. Schlögl*, Die Bücher der Könige. (Kurzgefasster wissenschaftlicher Kommentar zu den Hl. Schriften des A. T. auf Veranlassung der Leogesellschaft. Wien 1911, str. 294.) Budiž toliko poznamenáno, že, jak historicky zjištěno, výpravu tu podnikl Sennacherib r. 701 př. K.

[2]) Překlad nejnovější do němčiny podán v *Hugo Grossmann*, Altorientalische Texte und Bilder zum A. T. Tübingen 1909, str. 119 n. Tam udány také starší překlady tohoto klínového nápisu na »v á l c i T a y l o r o v ě«, který jest nyní majetkem musea Britského. Český překlad (starší) viz též ve Vigouroux-Podlaha, Bible a nejnovější objevy v Palestině. IV. Praha 1902, str. 26 nn.

byl jhu mému nepodrobil, — čtyřicet šest jeho pevných, hrazených měst, jakož i nesčetná malá města v jejich okolí zdrcující působivostí dobývacích beranů, jakož i náporem obléhacích strojů, bojem pěchoty, podkopy, průlomy jsem obléhal a dobyl jich. 200.150 lidí, malých i velkých, mužů i žen, koní, mezků, oslů, velbloudů, hovězího dobytka, bravu nesčetné množství odvedl jsem jakožto kořist. Jej samého zavřel jsem jako ptáka v kleci v Jerusalemě, jeho sídelním městě . . .“ V Jerusalemě bylo tehdy zle. Velekrál poslal k Ezechiášovi, aby vydal své hlavní a sídelní město. Poselstvo použilo tehdejšího mezinárodního práva poskytovaného parlamentářům k tomu, by poštvalo lid proti králi, by Ezechiáš byl svým vlastním vojskem donucen splniti přání mocného samovládce. Proto mluví vyjednavatel (který stál asi na místech dnešní Jafské brány) ne tehdejším assyrským jazykem státním, ale jazykem malého národa — mluví judsky! (4 Král 18, 17 dd.) Když se zhroutilo úsilí assyrských parlamentářův o skálopevnou důvěru krále i lidu v Jahva, kterou mocně podepřel Jesajáš, poslal mocnář, který měl tehdy v jižní Palestině svůj hlavní stan, list vzdorovitému malokráli do Jerusalema. Svatopisec podává obsah jeho v 4 Král 19, 10: „Toto rcete Ezechiášovi, králi judskému: Ať neošálí tě bůh tvůj, v něhož doufáš, a nemysli: Nebude dán Jerusalem do rukou krále assyrského! Ty sám jsi slyšel, co učinili králové assyrští všem zemím, kterak je pohubili; zda tedy ty (jediný) budeš moci vyváznouti? Zda vysvobodili bohové národů všecky ty, jež pohubili otcové moji, (na př.) Gozan, Haran, Resef, obyvatelstvo Edenu, které bylo v Telassaru? Kde je král Chamatu, král Arpadu a král města Sefarvaim, Hena' a 'Jvvá?“ Ezechiáš považoval slova listu právem za rouhání, které metá zpupný Assyr Jahvovi všemohoucímu ve tvář. Jde do chrámu, rozvinuje dopis před Jahvem, chtěje takořka obžalovati velekrále z urážky pravého, všemohoucího Boha a písemným důkazem žalobu doložiti, a ve vroucí modlitbě prosí, aby Jahve svému lidu pomohl a tak dokázal všem králům země, že On jediný je Bůh. Ta modlitba došla milostivého přijetí. Nechať mluví Písmo samo!

4 Král 19, 20. I vzkázal Isajáš, syn Amosův, Ezechiášovi: Toto praví Jahve, Bůh Israelův: Zač modlil ses ke mně stran Sennacheriba, krále assyrského, slyšel jsem.

21a Tato je řeč, kterou Jahve promluvil o něm:[1])

---

[1]) Pozn. k v. 19, 21. — Kritika vesměs uznává, že dlužno tu přestaviti některé verše, chceme-li nabýti věcné i časové souvislosti. Viz komentáře výše uvedené a srv.

32b Nevejde do tohoto města,
ani nevstřelí do něho šípu,
nenastaví na ně štítu,
aniž nasype hráz proti němu!

33 Cestou, kterou přišel, se vrátí,
avšak do města tohoto nevejde.
34 Záchranným štítem jsem tomuto městu,
pro mne a sluhu mého Davida.

29 Tobě pak, Ezechiáši, bude toto znamením:

Jezte letos, co kde najdete,
na rok pak, co se samo zrodí,
třetí rok však sejte a žněte,
štěpujte vinice, jezte z nich plody!

30 Co zbude z Judova lidu, zapustí
kořeny dolů a plod vydá vzhůru.
Vyjdouť z Jerusalema zbytky,
zachráněnci s hory Sion.
Horlivost Jahva vojsk to učiní.

Schlögl, Die Heiligen Schriften des Alten Bundes, IV. Band, 1. Teil, J'ša ja. Wien u. Leipzig 1915, str. 49 nn.

K v. 32 d může býti pěknou illustrací vypuklina assyrská britského musea, která znázorňuje, kterak dobývali staří pevnosti, a kterou podává *C. Bezold* v Ninive und Babylon, Bielefeld und Leipzig 1903, obr. 86. Oblehatelé kryjí se zvláštními velikými štíty, z pod kterých metají střely na obhájce a tak blíží se ke hradbám. — K technice dobývací patřil od pradávna násep, kterým dobyvatelé město obemkli.

K v. 29. »co se kde najde«, hebr. »s ā f î ' h«, jest obilí, které vyrostlo ze zrní při žni na poli utrouseného. — »co se samo zrodí« hebr. s ā h î š) jest obilí, které vyrůstá na poli ležícím ladem nebo úhorem.

K v. 30. *Schlögl* škrtá 30 d (zachráněnci . . .), aby také tato sloka měla čtyři řádky, jako sloky předchozí. Není však oprávněno tak činiti, ježto není dokázán předpoklad, že také tato sloka musila míti toliko 4 řádky a nemohla jich míti 5! — Až assyrský výbojce odtáhne od Jerusalema, vyjdou z něho uprchlíci, kteří se tam ukrývají a těmto zbylým dostane se hojného potomstva.

V. 21b—28 je tak zvaná »posměšná píseň«. Nenuceně dá se rozděliti ve dvě stejnoměrné, desetiřádkové sloky. Všimni si pravidelné přerývky v každém verši.

V. 21b. »panenská dcera sionská« = »dcera jerusalemská« = obyvatelstvo jerusalemské.

V. 22. — »Svatý Israelův« = Jahve.

V. 23 d líčí zpupnost assyrských mocnářů tak věrně, že se zdá čtenáři, jako by tu byly zhuštěny sáhodlouhé přepychové nápisy vladařův assyrských, které dávali psáti

32a Proto praví Jahve o králi assyrském toto:

I.

21b *Pohrdá tebou a posmívá se tobě panenská dcera sionská,*
za tvými zády hlavou pokyvuje dcera jerusalemská.
22 *Koho jsi potupil a komu ses rouhal? Proti komu jsi mluvil*
Proti komu jsi vysoko pozdvihl oči své? Proti Svatému Israelovu
23 *Utrhal jsi Jahvovi a myslels „Se spoustou svých vozů*
vyjel já jsem na vrcholy horské, do nitra Libanonu,
zpodtínal jsem vysoké cedry jeho, jakož i vybrané jedle,
*došel jsem nejdalnějšího zátiší jeho, nejbujnějších hvozdů.**
24 *Já jsem vykopával a pak pil jsem vody cizozemské,*
vysušil jsem chodidly svých nohou všecky hrazené proudy."

Na tuto hrdou, sebevědomou řeč assyrského Veličenstva odpovídá Jahve, že by neměl moci nad městy judskými, kterých dobyl, kdyby

---

na deskách kamenných, tabulkách hliněných, na vypuklinách, válcích a hranolech, kterými zdobili dvorany svých paláců, chtějíce se i budoucím věkům pochlubiti, jakými velkými činy (i ukrutnostmi) se vyznamenali. — »Sargon, zástupce Bélův, vznešený kněz Ašurův, miláček Annův a Daganův . . . nesčetná mohutná horstva s příkrými průsmyky si otevřel, propátral jejich cesty, táhl po neschůdných, neušlapaných stezkách, jejichžto poloha naháněla hrůzy, překročil rokle pramenů . . .« (Keilinschriftliche Bibliothek (JJB) II. Berlin 1890, str. 40.) — »V lesnatých, vysoko strmících horách na obtížném pozemí jel jsem na koni a vůz svých nohou dal jsem si řemeny vytáhnouti na jedno příkré místo vyšplhal jsem se jako sajka« (Sennacherib, KJB II. 86). — »Na hory Amanu jsem vystoupil, trámů cedrových, cypřišových jsem nasekal« (Asurnaṣirpal KJB I Berlin 1889, str. 109). — »Krovy ze dřeva cedrového, vysokorostlých cedrů které plodí hory Amanus, Libanon a Ammanana (Antiliban) jsem přikryl jej (palác Tiglat Pilesar IV (III) KJB II, str. 23). Toť pouze několik příkladů.

V. 24. — Když chtěl nepřítel zpustošiti cizí zemi, dal všecky prameny i cisterny ucpati, zaházeti a zničil všecky nádržky, vodovody, průplavy (= »hrazené proudy«). Místo »hrazené proudy« překládají mnozí hebr. jeʼôrê māṣôr = proudy egyptské (ramena a průplavy Nilu). Nelze však z této zmínky a z toho, že první panovník assyrský, který podnikl výpravu do Egypta r. 671, byl teprve Asarhaddon, vyvozovat, že tato »posměšná píseň« vznikla po Isajášovi. *Schlögl* čte jeʼôrê ʼêthān, t. j. proudy trvalé, nevysychající (Die Hl. Schr., str. 21*).

K v. 23 mohla by býti illustrací vypuklina na sloupu, nalezeném v Sendžirli, majetek musea berlinského, která představuje assyrského velkokrále Asarhaddona, an drží na otěžích jako soumary Tirhaku, krále egyptského, a Baʿal a, krále syrského. (Viz obr. čís. 1. u *Bezolda*, Ninive und Babylon.) Podobně vodívali na udidlech nebo kroužku zajaté krále jako zvířata také Asarhaddonovi předchůdcové. Co činili tito jiným, stane se nyní Sennacheribovi... Jahve podobným způsobem ho donutí, že odtáhne. Tak se také stalo. 4 Král 19, 35 dd.

mu nebyla dána s hůry, kdyby nebyl Jahve dopustil, co byl dávno zamýšlel za trest a za mravní nápravu svého lidu:

II.

25 *Zdali slyšíš? Od pradávných časů, chtěl jsem to učiniti,*
od dob starých pomýšlel jsem na to, teď jsem způsobil to:
v pahorky ssutin by byla obrácena města opevněná,
26 *jejich obyvatelstvo vysílené by se třáslo a hanbilo,*
trávě polní by se podobalo, bylině vzcházející,
rostlinám na střechách a na pastviskách — za žhavého větru.
27 *Kterak vstáváš a sedáváš, kterak vycházíš — a se vracíš, vím já.*
28 *Protože jsi tedy proti mně zuřil, že došla zpupnost tvá uší mých,*
proto vstrčím kroužek svůj do tvých chřípí — uzdu svou do tvých pysků;
nazpět odvedu tě zase cestou, po které jsi přišel.

Účast kardinála Dietrichštejna za boje mezi arciknížetem Matyášem a Rudolfem II. roku 1608.

Napsal JAN TENORA. (Č. d.)

Z Kolína počalo se vojsko Matyášovo hýbati 18. května, hlavní jeho síla vytáhla druhého dne časně ráno, s ní i pomoc moravská Tiefenbach a Golczen každý s 500 jezdci. Do Českého Brodu dojel arcikniže o 2. hod. odpoledne.[1] Ve vojště jeho bylo málo pěších, artilerii očekával teprve. Kázeň byla špatná.[2]

Na pohled stavěl se arcikníže, jakoby si byl svou věcí úplně jist, a jakoby si nic nedělal z toho, že se k němu Čechové posud nepřidali. Poukazovalo se na to, kdyby s nimi nebyl srozuměn, že by přece tak blízko ku Praze se nepřiblížil. O poselství nejvyšších úředníků zemských vyslovil se arcikníže pohrdlivě, že je císař vysílá, ale že jsou největšími nepřáteli císařovými, a smál se tomu všemu.[3] Ale za takovým podceňováním skrýval se zajisté utajovaný hněv, že zrovna skoro u cíle potkává se s překážkami. Proto byl také rozhořčen na rady císařovy ještě více než na císaře samého, ačkoli neměl s ním docela žádné útrpnosti; jedinou jeho obavou bylo, jak se často projadřoval, aby si císař sám něco neudělal.

Domýšlivá nedůtklivost Matyášova zazněla zase utkvělou již falešnou ozvěnou, když odpovídal z Českého Brodu 20. května vévodovi bavorskému Maximilianovi na jeho zprostředkovací nabídku ze 4. května. Opět osvědčoval, že nebyl příčinou nedorozumění s císařem, a jak prešpurské a vídenské úmluvy svědčí, nepečoval o nic jiného, než o čest boží, zachování náboženství katolického a navrácení kostelův a církevních statků; jeho cílem je zachrániti císaře, dům rakouský, jeho země, sv. římskou říši a všecko křesťanstvo před záhubou, která hrozila již některým zemím; právě proto spojily se s ním Uhry, Rakousy

---

[1]) Vatikánský archiv, *Borghese*, II. 150. lett. 8. Diarium l. c.

[2]) Vatikánský archiv, *Borghese*, II. 150. lett. 8. Dne 9. května vyzýval arcikníže Jiblavské, aby mu pomáhali při dopravě artilerie. *Chlumecky*, Die Regesten str. 84. Jihlavští dali za tím účelem 150 koní; *d'Elvert*, Chronik der Stadt Iglau, l. c. 260.

[3]) V poselstvu císařově byl ovšem také přítel a stranník Matyášův Thurn. O něm vyslovil se později (po vpádu pasovském) arcikníže Leopold, že je zlým člověkem, jenž za sladkými slovy ukrývá špatné úmysly. a na všecek způsob na císaře tvrdě dotírá. (*Hurter*, l. c. VI. 412.)

a Morava a jsou k témuž ochotni až na několik „interessovaných" také obyvatelé z Čech a přivtělených zemí. Za prostředkování vévodovo děkuje, ale musí zprvu vyčkati odpovědi císařovy na požadavky, jež mu byly předloženy.[1]) Takovým klamavým předstíráním a omylnými zprávami, jakoby všichni byli za ním, chtěl si na všech stranách udržeti mínění, že jeho věc je spravedliva, jeho posice velmi silna, a že musí následovati kapitulace císařova: císař spoléhá prý na Pražany, ale ty uvede do zmatku 5000 hajdukův. Ale druzí, a to stranníci arciknížete, viděli již jinak: velmi pochybovali, že by mohl Matyáš Prahy násilím se zmocniti, a měli za jisto, že již nemůže dlouho vydržeti v poli.[2]) Peníze pro vojsko své musil sháněti výpůjčkami.[3])

Přece však dosáhl arcikníže svým postupem úmyslu zastrašiti a k povolnosti nakloniti na dvoře císařském. Císař podléhal chvilkové náladě, která se měnila dle hrozícího nebezpečenství; zprvu klonil se k tomu, jak mu radila tajná rada, ustoupiti do Tyrolska, a potom zavrhoval to a pojal k tajné radě nedůvěru.[4]) Bratru Matyášovi zaleknut jsa jeho blízkostí povoloval a zase přece se vzpíral, — všude polovičatost vyplývající z obav i nových nadějí. A při tom celým jednáním vine se snaha zachrániti aspoň na pohled před světem svou reputaci, a zároveň hluboce zakořeněná nedůvěra proti Matyášovi: na všecko chce míti od něho jen písemné zajištění a zabezpečení. Skutečná i domnělá opuštěnost císařova ode všech dojímala i papežského nuncia, jenž teď, ačkoli sám byl císaře opustil, se svého stanoviska uznával také některé dobré stránky vlády císařovy a bál se, že průběhem dalšího jednání náboženství katolické utrpí.[5])

Na požadavky arciknížete znova přednesené byla dána císařem opět odpověď instrukcí z 20. května pro kardinála a nejvyšší úředníky zemské. Hlavních požadavkův arciknížete a zemí s ním spojených se téměř ani nedotýkala, a nové ústupky činily se ve věcech jen podružných. Císař opakuje, že na snažnou žádost a prosbu arciknížete postupuje jemu Uhry a obojí Rakousy, ponechávaje si s ním a vedle něho tituly těch zemí, s čímž Matyáš také souhlasí. Korunu uherskou a jiné klenoty patřící k ní vydá císař zítra arciknížeti, ale rád by

---

[1]) Briefe und Acten, VI. 383. *Hurter*, l. c. VI. 24.

[2]) Vatikánský archiv, *Borghese*, II. 150. lett. 8.

[3]) *Chlumecky*, Die Regesten str. 81. Od Jihlavských vypůjčoval 9. a 28. května po 300 tol.

[4]) Briefe und Acten, VI. 381; Vatik. archiv, *Borghese*, II. lett. 6.

[5]) Vatikánský archiv, *Borghese*, II. 150. lett. 8.

viděl, aby císařův uherský sekretář Tiburc Himmelreich zůstal při tom, až bude koruna do Vídně dopravena. Koncepty zápisův a listin na Uhry a Rakousy chce císař dáti zhotoviti, potom má arcikníže nařídíti vhodné osoby, které by k vyřízení toho byly nápomocny; naproti tomu žádal císař, poněvadž co se Uher a Rakous týče vyhověl žádosti a prosbě arciknížete, a již dříve zakázal se na sněmu se přimluviti, aby se stal arcikníže čekancem království českého, s čímž může býti dobře spokojen, aby reversem podepsaným a spečetěným arciknížetem a osobami ze zemí s ním spojených, které u něho jsou, před přijetím uherské koruny [1]) dostatečně ujistil, že ani sám, ani jeho vojsko od Českého Brodu dále nepotáhne, nýbrž že zase co nejspíše ze země odtáhne bez jakéhokoliv ublížení. Rovněž aby arcikníže hned poslal písemně císaři postoupení svého tyrolského podílu a přislíbení, že ode druhých arciknížat totéž vyjedná. Co se ročního platu císaři z postoupených zemí týče, protože pánové ze všech stavů, kteří jsou u arciknížete, jsou ke všemu jednání zplnomocněni, mohou zajisté na něco jistého svoliti, pročež aby již nyni arcikníže u nich zakročil, aby platná připověď následovala. Co se týče Čech a Moravy, odkazoval císař jen na svou českou instrukci z 8. května. Glejty pro vyslance na císařský dvůr nebo na sněm rozkázal císař již do Českého Brodu poslati; bylo-li by ještě něčeho třeba, aby kardinál s ostatními komisaři o to se dodomluvili a to srovnali. Poněvadž však císař neví, o jakých ještě jiných věcech bude se jednati, dával kardinálovi a ostatním komisařům společně plnou moc, aby to vyslechli, a nebude-li proti tomu zvláštního rozmyšlení, aby to spokojili; bude-li však něco důležitého, aby to se svým dobrým zdáním císaři oznámili, že dá hned odpověď. [2])

Kardinál a nejvyšší úředníci vypravili se ještě večer 20. května do Českého Brodu. Ráno 21. května měli audienci, při níž odevzdali věřící list císařův [3]) a přednesli svou instrukci. Po audienci stěžoval si u nich velice Liechtenštejn, Žerotín a Preiner, že císař nezastavil zemské hotovosti, nýbrž že se v ní pokračuje, a že se také silně vojsko najímá, — musejí prý tedy také býti pamětlivi jiných cest, aby se zabezpečili. Kardinál odpověděl, že nemohla se hotovost zemská zastaviti, ježto arcikníže přitáhl tak blízko ku Praze; hotovost je pro jistotu jak

[1]) *Hammer-Purgstall*, l. c. 84. zcela chybně praví: »hingegen erwarte der Kaiser den Revers des Erzherzogs über den Empfang der ungarischen Krone«.

[2]) Mikulovský archiv rodinný, svaz. 342, originál.

[3]) Tištěn u *Hammer-Purgstall*, l. c. II. příl. č. 225 str. 109.

císaře tak stavů, kteří by se jinak na sněm nedostavili.[1]) Spojenci arciknížete nechtěli připustiti zbrojení císařovo, a arcikníže sám zatím očekával posily.

Dne 22. května dostala se vyslaným odpověď arciknížete, který zdvořile, ale rozhodně trval na svých požadavcích a přizpůsoboval je na sněm český. Opakoval, že císař může užívati titulů postoupených zemí; očekával korunu, klenoty její, zápisy a listiny, o čemž vydá žádané potvrzení. Listiny o Uhřích a obojích Rakousích mohou býti hned na císařském dvoře zhotoveny a arciknížeti k prohlédnutí zaslány. Revers však, že arcikníže se svými dál nepotáhne, nýbrž co nejspíše odtáhne, a že vzdává se svého tyrolského podílu, a že o témž jednati bude také s druhými arciknížaty, odmítl, dovolávaje se neuspokojených požadavků svých a zemí s ním spojených, zvláště že není ještě dohody o Moravě a Čechách; protože se bude o tom teprve jednati na sněmu českém, může se teprve žádaný revers dáti, až bude všecko na straně císařově splněno. Arcikníže a země s ním spojené přijímají s díkem, že císař se zakazuje dojednati arciknížeti na českém sněmu nástupnictví a volbu na korunu českou, ale Morava, která z důležitých příčin nemůže již dále zůstati pod starou vládou, jest ještě neuspokojena a musí býti zároveň s ostatními spojenými zeměmi spokojena. Poněvadž by však odloučení Moravy od koruny české způsobovalo mnoho nesrovnalostí pro mnohé společné věci a zájmy, a bylo by se obávati záhubných škod a velikých nepořádků jak pro království a země spojené, tak také těžkostí pro císaře, proto žádají arcikníže a spojené s ním země císaře, aby nerozpakoval se také ještě povoliti, aby byl Matyáš korunován, aby mu bylo holdováno, a aby byla správa Čech postoupena raději bratrovi než cizímu purkrabímu, a císař aby sobě ve svém stáří přál odpočinutí; arcikníže by se vždycky k němu osvědčoval jako vděčný poslušný bratr a syn, co nejvýše by ho v jeho císařských a královských důstojnostech uchovával a uctíval a za něho dokonce život by nastavoval, jakož i království a země ochotně připříkají toho se zasluhovati hrdly a statky. Co se týče ročního platu z království a zemí postoupených byl by arcikníže rád císaři po vůli, ale ježto jeho svolení může se státi jen na řádném sněmu, aby císař posečkal, že arcikníže věrně se přimluví, a také s plnomocníky spojených zemí nepochybně doufá, bude-li arciknížeti koruna česká úplně postoupena, že přese všecky dosavadní nepříležitosti tak se vůči císaři

[1]) Mon. Hung. hist. IV. 3—6.

ukáží, aby mohl býti dobře spokojen. Jakož pak arcikníže dal vyslancům císařovým bezpečný list, tak aby dány byly vyslancům arciknížecím glejty od císaře a zvlášť ode všech tří stavů koruny české. K projednání vedlejších článků aby byla dána císařským vyslancům úplná plná moc, protože posíláním sem a tam mnoho času zbytečně se maří a prodléváním samému království veliké škody se působí.[1])

Od poselství kardinála a nejvyšších úředníků zemských do Čáslavě nepokročilo vyjednávání v nejdůležitějších otázkách nijak, ba stal se ještě krok zpátky; arcikníže a jeho spojenci trvali pevně na svém programu, a císař tehdejší ústupek svůj, že postoupí Moravu arciknížeti, vlastně odvolal na rozklady nejvyšších úředníků českých, a jen ve věcech celkem podružných dále povoloval. Arciknížeti však neprospělo ani vojsko jeho, které postoupilo tak blízko ku Praze, ano ještě mu uškodilo. Rozjíždělo se širou krajinou a bralo, nač přišlo, až se obíraní sedláci proti němu stavěli a svého si bránili. Když 22. května zase si Uhři vyjeli, obořilo se na ně na 500 sedlákův a dva z nich zabili. Proslýchalo se, že se shluklo sedláků na dva, na tři tisíce. Do toho si stěžoval 23. května listem arcikníže Matyáš kardinálovi a žádal, aby takové násilnosti se nedály a sedláci aby se rozešli a domů vrátili, sice že by na ně udeřil a je rozehnal.[2]) Loupeže a nevázanosti vojska Matyášova nezískávaly mu ovšem sympathií ani u pánů, kteří sjížděli se na sněm do Prahy, jenž původně byl rozepsán na 19., ale zahájen byl až 23. května. Stavové přibývali s ozbrojenou čeledí svou, a zároveň docházela zemská hotovost; dne 21. května přišlo jich přes 14.000.[3]) Byly to ovšem zástupy nevycvičené a neuspořádané. Vycvičeného vojska měl císař najato jen 2000 jezdcův a 2500 pěších.[4]) Velikou převahu měl ovšem arcikníže, jemuž zase na pomoc přibylo 2000 Uhrů; vojska jeho bylo přes 20.000, ale přece pochybovalo se, že by se mohl zmocniti Prahy jinak než obležením.[5]) Síly na obou

[1]) Mikulovský archiv rodinný, svaz. 342, originál. Tištěno: *Hammer-Purgstall*, l. c. II. příl. č. 226, str. 110–112.

[2]) Mikulovský archiv historický, svaz. 158, originál.

[3]) Monum. Hung. hist. IV. 3–6.

[4]) Zpráva kardinála Dietrichštejna ze 16. června 1608. (Mkul. archiv historický, svaz. 158, vlastnoruční koncept kardinálův.) Počet 4500 srovnává se s *Gindelym*, l. c. I. 221, až na to, že *Gindely* uvádí 4000 pěších a 500 jezdcův. Relace kurfiřtu falckému udává císařské jízdy 1800 a pěších 1700, a dodává, že Kaplíř bude veleti 3000 jezdců, a města Pražská že mají 4000 jízdy i pěších.

[5]) Počet přes 20.000 jest údaj kardinálův z 16. června. — Vatikánský archiv, *Borghese*, II. 150 lett. 9. z 26. května.

stranách se oceňovaly a odtud do budoucna se kombinovalo, — ale zatím vyvstal na zápasišti nový rozhodující činitel: český sněm, v jehož moci spočívalo zahájiti a upraviti další vývoj dějin českých.

Na dvoře císařském ovládl vliv nejvyšších zemských úředníkův a tajní radové byli zatlačeni do pozadí. Tajným radům dávána byla vina od zemských úředníků, že ode dávna byli proti stavum českým a že oddalovali císaře od nich, aby jim nebyl po vůli, a dávná nevraživost obnovovala se a propukala znova když někteří úzkostliví radové měli císaře k odchodu ze země, proti čemuž rozhodně vystupovali zemští úředníci. Prudce vytýkali radům, že pamatují jen na sebe a na vlastní bezpečnost, čemuž ovšem nasvědčovalo v instrukcích císařových neustálé dovolávání se amnestie pro služebníky a rady císařské, a nenávist arciknížete proti radům cizozemcům a v zemi neusedlým tak často projevovaná setkávala se s plným ohlasem u pánů českých, z nichž zejména pan Valdštejn zle na ně dotíral; Attems byl nazván zlodějem, jenž pro své špatné svědomí stará se o svou bezpečnost, ale nic nedbá, stane-li se království české bez obrany kořistí nepřátel.[1]) Při takových výstupech nebyl předseda tajné rady kardinál Dietrichštejn súčastněn a netýkaly se ho: za cizince nemohl býti v Čechách jmín biskup olomoucký, jehož zboží žďárské také dílem v království leželo, a také vždycky postavoval se proti odchodu císařovu. Ale jako ostatní radové, kteří byli teď nedůvěrou císařovou zaraženi a výčitkami zemských úředníků zastrašeni, byl tím vším dotčen také vznětlivý kardinál, jehož nejlepší úmysly se nedařily; nálada jeho rychle se měnila: hned nemluvil o ničem jiném než o jednání s arciknížetem, a hned nechtěl o tom ani slyšeti.[2]) (P. d.)

---

[1]) Kr. bavorský státní archiv v Mnichově, skříň černá 547/4 fol. 394—397. *Gindely*, l. c. I. 222.

[2]) Vatikánský archiv, *Borghese*, II. 150. lett. 9.

Válečná daň majetková.

JUDr. Frant. Nosek. (Č. d.)

Soustavy tyto nejsou nikterak jednotné. Jednu skupinu tvoří vůdčí stát německé říše, království Pruské a k němu se druží Sasko a jednotlivá ta saská knížectví, pak Badensko a Hessensko s jednoduchým moderním systemem přímých daní, které jsou vlastně jenom dvě: daň příjmova a pak daň majetková neboli tak zv. daň doplňovací (Ergänzungssteuer). Nejdůsledněji je věc ovšem provedena v Prusku: Daně staršího původu, tedy pozemková, domovní a vydělková byly jako daně státní zákonem ze dne 14. července 1893 zrušeny v ten způsob, že je orgány státní finanční správy pruské sice i nadále vyměřují a vybírají, ale nikoli pro pokladnu státní, nýbrž výlučně jenom pro útvary samosprávné (tedy obce, kraje a okresy). Výše naznačená pak soustava dvou přímých daní státních vychází z toho theoretického předpokladu, že základ berní způsobilosti může býti jenom dvojí a to důchod (tedy souhrn všelikých čistých příjmů dotyčného jednotlivce) a pak čisté jmění. Zajisté právem. Vždyť je snadno možný veliký roční důchod bez jakéhokoli jmění. Vzpomeňme tu jen velikých platů služebních, poskytovaných vedoucím silám některých velkozávodů průmyslových, zejména přidruží-li se k tomu značné tantiemy, aniž by tu in concreto bylo nejmenšího jmění. Naproti tomu není vyloučeno, že může existovati jmění značné výše s výnosem snad poměrně malým anebo v některém roce dokonce žádným. Ale hospodářská situace dvou osob, z nichž jedna měla jenom 3000 M služného, druhá pak rovněž tolik výnosu ze svého velmi značného jmění, které jsouc uloženo snad v akciích celé řady podniků jistého druhu vyneslo jenom následkem velmi nepříznivé konjunktury tak málo, jest úplně různá. Kdyby toto jmění v některém roce vůbec ničeho nevyneslo, nebo kdyby majitel celé řady průmyslových podnikův utrpěl i značnou ztrátu, tu hospodářsky zůstává přece daleko silnější, než ona osoba s malým příjmem pracovním, při čemž stačí vzíti v úvahu na př. jenom význam kreditu. A tu právě daň příjmová, stoupajíc a klesajíc s výší ročního důchodu, určena jest k tomu, aby postihla také vyšší zisky konjunkturalní a vůbec berní způsobilost v důchodu každého jednotlivce utajenou, daň pak majetkovou neboli doplňovací stíhá berní způsobilost, spočívající právě ve faktu vlastnictví nějakého jmění, takže obě daně, jak patrno,

navzájem co nejúčelněji se doplňujíce mohou v konkretním případě býti současně vedle sebe (na př. majitel průmyslového závodu nebo rolnického statku s čistým výnosem), nebo každá z nich sama o sobě bez druhé (na př. továrník, jenž v určitém roce skončil se ztrátou platí jenom daň majetkovou, lékař, mající příjem jenom ze své praxe, platí jenom daň příjmovou). — Daň příjmová jest pak v celku upravena jako u nás, daň majetková však, ponechávajíc menší jmění (do 20.000 M) nezdaněno, pohybuje se vzestupně od nejnižší sazby 1‰ až do 2‰ z čistého jmění (což by, předpokládáme-li 5%ní míru úrokovou, znamenalo 1%—4% zdanění výnosu dotyčného poplatného jmění). Nyní jest ovšem zřejmo, že při takovéto úpravě berní soustavy nebylo by třeba nějaké nové daně majetkové, že by tu dostačilo, ovšem snad s jistými modifikacemi, zvýšiti přechodně jenom sazby daňové, na př. zdvojnásobiti je snad na 10, snad na 20 let.

Naproti tomu ve druhé skupině říšskoněmeckých států, kde se dosud zachovaly starší berní soustavy tak zv. výnosových daní, tam již pro povahu těchto berní nelze jen tak prostě sáhnouti ku zvýšení jejich sazeb, a problem ten platí v plném dosahu svém i u nás, kde také máme kombinaci moderní daně příjmové se staršími daněmi pozemkovou, domovní, výdělkovou všeobecnou a zvláštní, s daní rentovou ze jmění kapitálového, zvanou také — ovšem nesprávně — důchodovou, s daní z vyššího služného a od roku 1914 ještě s dávkou tantiemovou Daň příjmová — zcela věcně a klidně uvažováno — by snesla a jistě také bude musit snésti podstatné zvýšení sazeb, čehož však o ostatních přímých daních naprosto říci nelze. Především proto, že by se zvýšení dosavadních daní zcela jistě přesunulo a tak by konečně byl daní stižen někdo, koho zákon naprosto neměl na mysli. Vezměme jenom daň d o m o v n í. Válečná daň majetková ze jmění domovního měla by zajisté stihnouti majitele domu a ne snad pomocí přesunutí, způsobeného zvýšením činže, nájemníka, který bude postižen přiměřeně svým poměrům již zvýšenou daní příjmovou a novými nebo zvýšenými staršími daněmi spotřebními. Tam pak, kde by se daň nepřesunula, jako kde se jedná o užívání vlastních budov k účelům průmyslovým nebo obchodním, a kde daň dopadá velmi nestejnoměrně podle toho, jest-li majitel zadlužen čili nic, znamenalo by každé zvýšení berní sazby jenom ještě další zvětšení všech dosavadních nesrovnalostí. Již z těchto stručně naznačených důvodů jest patrno, že bude naprosto nezbytno sáhnouti k zavedení daně nové, která by lépe vyhovovala našim nynějším názorům o spravedlivosti daňové nežli daně dosavadní. Není a ovšem

ani nemůže býti účelem této stati, zabývati se do podrobností subtilními otázkami konkretní úpravy této válečné daně majetkové. Má býti jen naznačeno, jak dalekosáhlý je to problem, jak mocně zasahuje do všelikého hospodářského života a jak mnoho na tom záleží, která z možných úprav in concreto skutečně bude zvolena

Východiskem svých úvah učiňme theoretický předpoklad, že by se jedenkráte o to jednalo, opatřiti válečnou daní asi 15 milliard korun. Odhad tento jistě není přemrštěný, uvážíme-li dosavadní úhrnnou výši emittovaných válečných půjček a uvědomíme-li si aspoň poněkud ohromné ztráty na válečném materiálu, jakož i škody, způsobené v krajích válkou přímo postižených. Pro jednoduchost výpočtů možno úhrnný obnos národního jmění u nás odhadnouti asi na 150 milliard korun, při čemž se ovšem nečiní nijaký nárok na objektivní shodu tohoto odhadu s realní skutečností. Výše zmíněných 15 milliard, jež by bylo nutno opatřiti válečnou daní, znamená nám tedy asi 10%ní ztrátu, způsobenou válkou na národním jmění. Materialně se jaksi jedná o 10%ní ztrátu na všelikém jmění, která bude realisována a formálně provedena uložením a vybíráním válečné daně. Způsob jejího uložení mohl by pak býti v podstatě dvojí; každý z nich má jisté výhody, ale také obtíže a jak z dalšího vysvitne, bude tu rozhodovati celá řada různých momentův o tom, zvolí-li se způsob jeden či druhý. Bylo by totiž možno zdaniti veškeré jmění vůbec jaksi objektivně jednotnou 10%ní sazbou vždy zcela bez ohledu na subjektivní poměry majitele dotyčného jmění, což by bylo spojeno s poměrnou jednoduchostí a umožnilo relativně také bezpečnější postižení všelikého jmění, bylo by však nezbytně spojeno s celou řadou nesrovnalostí se stanoviska spravedlivého rozdělení daňového břemene. Naproti tomu je druhá možná cesta — totiž zdanění jmění s ohledem na individuelní poměry poplatníkovy, tedy zejména i procentualně různé zatížení jmění různé výše — spojeno nezbytně se značným zasahováním orgánů finanční správy státní do sféry soukromé, které však v zájmu správného stanovení vyměřovacího základu a socialně spravedlivého rozvržení daně nesmí býti překážkou nepřekonatelnou.

Kdyby se tedy zvolil způsob první a všeliké jmění mělo býti jenom docela objektivně zdaněno sazbou 10%ní, pak by se stanovil jistý den jakožto směrodatný pro zjištění výše všelikého jmění. Tak na př. zjistilo by se podle závěrečných účtů nějaké akciové banky, že akciový kapitál obnášel celkem 25 milionů korun, reservní fondy 2 miliony korun, souhrn všech pohledávek 5 mil. korun a celkový

obnos vkladů na knížky atd. u dotyčného ústavu na 30 mil. Rozdíl jednotlivých uvedených druhů jmění jest patrný. Akciový kapitál, reservní fondy a pohledávky jsou jměním akciové společnosti, vklady na knížky jsou jměním jednotlivých vkladatelů. Zákon však nečinil by tu žádného rozdílu v tom směru, nýbrž uložil by na celkový souhrn 62 mil. korun 10%ní daň v obnosu 6 200.000 K, který by se také od ústavu samotného vybral. Vnitřní vyúčtování pak by se již ponechalo ústavu, aby na př. cenu svých akcií snížil o jednu desetinu, nebo jinak řečeno, aby v našem příkladě ze svého akciového kapitálu odepsal 2,500.000 K. Podobně bylo by také možno ze všech vkladův u dotyčného ústavu vkladatelům odepsati jednu desetinu, nebo snad jen částku menší a ostatek zaplatiti z prostředkův ústavu samotného, podle toho, zda by zákon snad zároveň nařídil odepsání příslušné kvoty ze vkladů, používaje ústavu jenom za prostředníka při vybírání daně, anebo byla-li by v tom směru ponechána smluvní volnost ústavu i jeho vkladatelům a pak zda by celkové hospodářské poměry nutily ústav nésti břímě daně z vlastního, nebo celé či z části přesunouti je na vkladatele. Pokud se týká pak majetku pozemkového, tu by se velkostatek v ceně 200.000 zatížil 10%ní daní ve výši 20.000 K podobně jako nějaká menší usedlost v ceně jenom 20.000 K quotielně stejně vysokou daní v obnosu 2000 K. Stejně bylo by možno postupovati při majetku domovním, při podnicích průmyslových a obchodních. Se závažnými obtížemi bylo by spojeno zdanění soukromých pohledávek a to jak knihovních, tak i knihovně nezajištěných. Při pohledávkách knihovních možno ovšem ještě zjistiti věřitele a tudíž také uložiti mu daň t. j. dovoliti majiteli zadluženého domu, aby zaplatil daň jen z čisté ceny své budovy, tedy po srážce hypothekarních dluhův, a věřiteli uložiti daň z hypothekarních pohledávek. Ale také je možna cesta ta, že by se nedovolilo dluhy srážeti, nýbrž že by majitel zadlužené reality musil zaplatiti daň z celé její ceny, bez ohledu na dluhy a že by se mu jenom ponechalo právo, po případě uložila i povinnost sraziti věřitelům při soukromém vyúčtování quotu daně na ně připadající, takže by dlužník vyplatil pak místo zajištěných 10.000 K jenom 9000 K, nahražuje si takto oněch 1000 K, které sám již dříve v celkové dani za svého věřitele musil zapraviti. Při pohledávkách knihovně nezajištěných a tedy nezjevných, by to byla dokonce při zásadě objektivního zdanění vůbec jediná možná cesta, jak pohledávky tyto postihnouti. Že by však dlužník nebyl hospodářsky vždy tak silný, aby mohl věřiteli vnutiti příslušnou quotu daně, jest patrno.

Musil by zajisté dlužník v mnohém případě z obavy před vypověděním kapitálu násti daň ze svého, což by mělo mnohdy za následek pro dlužníka nejen příkrou nespravedlivost, nýbrž v nejednom případě jistě také úplnou hospodářskou katastrofu.

Ovšem vybrati najednou ze všelikého jmění 10%ní daň, jest hospodářskou nemožností. Snad by ještě bylo možno všeobecně odepsati 10% ze všech úsporných vkladů na knížky, pokladní poukázky, běžné účty u bank, ze všech bankovních dluhopisů, zástavních listův, akcií, státních papírův atd. Nemožností absolutní zůstává to však při majetku pozemkovém a domovním a převážnou většinou i při podnicích průmyslových a obchodních, protože tu není prostě potřebných hotovostí, na př. u majitele rolnické usedlosti v ceně 20.000 K, aby zaplatil najednou celé 2000 K. Kdyby pak se potřebné obnosy měly snad opatřiti najednou kreditem hypothekárním, tu jest nemožnost něčeho takového patrna již vzhledem k ohromné výši obnosů, kterých by najednou bylo zapotřebí. (O. p.)

Rozhled po husovské literatuře z r. 1915.

Píše Jiří Sahula. (Č. d.)

II. Duševní disposice Husova před smrtí.

Než obrátíme zřetel k jiným husovským prácím, zastavme se ještě u velmi významné kapitoly souborného díla Sedlákova. Obtížno, ale velice důležito jest řešiti choulostivou otázku, z jakých příčin setrval Hus i po četných domluvách Otců v odporu ke koncilu až do konce.

Z pečlivě snesených dokladů Sedlákových vysvítá, že Hus šířením zásad Viklefových chyboval vážně proti dogmatice katolické, pastorálním pravidlům, opírajícím se o dlouholetou zkušenost, i proti vývodům jasného rozumu. S. uvádí okolnosti dosvědčující, jak se Hus mohl již v Čechách dobře poučiti o svých omylech. Tím větší měl k tomu reformátor příležitost v Kostnici, kde nebylo dovoleno tleskající ulici rozptylovati mistru důkladný sebezpyt. Je také nesporno, že vězeň počal vážně pochybovati o správnosti některých novotářských nauk, které dříve v Čechách šířil směle. Již ono formální odmítání Viklefa a odpovědi na bludné artikule svědčí zřetelně o vážných rozpacích Husových. Vždyť se s počátku zdálo, že se mistr sněmu poddá zcela. Ale konečně přece volil raději hranici než odvolání. Tato odhodlanost imponovala a dosud imponuje netoliko ctitelům Husovým, ale částečně i jeho rozhodným odpůrcům.

Jak tedy vysvětliti takové odpory? Nelze tvrditi, že by se byl rozhodl k ztrátě života z pouhého vzdoru, z osobního justamentu muž vroucím náboženským citem proniknutý. Nezažehnává všech pochybností výklad, že Hus vytrval ve vzdoru hlavně pod tlakem svých přátel anebo k vůli záchraně cti českého jména. Pohnutky tohoto závěrečného odporu nedovedou dostatečně vysvětliti ani ti, kteří poukazují na protesty Husovy proti odvolání článků nehlásaných. Otázka tak choulostivá není rozluštěna jasně a úplně ani veřejným osvědčením Husovým.

Přirozeně i S. se před odpory pozastavil a rozpakoval se pronésti soud zcela určitý, přesně vymezený. Líčí duševní stav Husův po třetím veřejném slyšení (8. června 1415) takto: „Těžké boje duševní bylo nyní prožíti Husovi ve vězení... Vzpomíná své činnosti v Praze, jak vše, čemu učil, prohlašoval za zákon boží..., vzpomíná, jak nadšeně

v Betlemě vybízel zástupy, aby setrvaly v pravdě té... Má zapříti nyní celou svou minulost...? Nikoliv, to jest naprosto vyloučeno... Ale jeho svědomí, svědomí katolického kněze, jej znepokojuje. Chtěl jen dobro, to si může klidně říci, dobro národa a dobro církve; ale dal se Viklefem zavésti dále, než jest mu nyní milé. To by tedy mohl a měl odvolati... Hus má tato dobrá hnutí svědomí za pouhá pokušení, jež musí přemáhati. Konejší se tím, že článkům, jež jsou potvrzeny svědky, nikdy neučil, což sice není úplně pravda, ale Hus si to stálým opakováním vsuggeroval tak, že jest o tom přesvědčen; ty články odvolati by mu tedy bylo tolik co lháti, křivě přísahati a jednati proti svědomí. Články ze spisů má z části také za křivé, nemůže tedy odvolati všech, a ke kterým se přiznává, ty chce odvolati, dokáže-li se mu, že jsou bludné; vždyť všeliký blud zavrhuje. Tak jest popření autority učitelského úřadu církevního posledním útočištěm Husovým... Vžil se nyní úplně v myšlenku, že jest nevinen, že pro opravnou činnost jeho celý sněm jest mu nepřítelem a že má trpěti mučednictví pro pravdu boží. Staví si před oči světce Starého i Nového zákona, jak rádi trpěli pro Boha, stotožňuje se s Kristem, jenž větší muka trpěl od velekněží a fariseův, a sílí se nadějí na odplatu věčnou. Listy, jež v té době posílá přátelům v Kostnici a v Čechách, jsou ovšem výrazem této duševní disposice, hraničící na blouznivost náboženskou. Jsou v nich dojemná, opravdu kněžská napomínání, provanutá láskou přátelskou a láskou k zákonu božímu, tklivé vzkazy na rozloučenou a stesky pokorného trpitele, jakým Hus arci v životě nikdy nebyl, ale jsou v nich také nespravedlivé stížnosti na žalobce, na Sigmunda a na sněm, a hněvivé výkřiky vzdorné mysli“ (str. 341—343).

S. věděl, že stanul před úkolem velice obtížným, když měl vylíčiti psychologický proces Husova nitra po třetím slyšení. Ti historikové, kteří obranu reformatorovu před kostnickým soudem uznávali povšechně za správnou, zhostili se úlohy své snadno. Ale nově objevený material, svědčící proti Husovi, učinil otázku posledních reformatorových myšlenek valně spletitou. Jak tu rozptýliti mlžiny, které se věší na tak důležité okamžiky uvězněného? I po výkladu Sedlákově zbývají tu některé záhady; jsou zde úsudkové mezery, schází tu myšlenkový tmel, který by přirozeně spojil v jednolitý obrazec jevy vlastností sobě odporujících. Ovšem, protivy se stýkají, ale jest potřebí jasně stanoviti, na jaké půdě sdružily se odpory v duši Husově.

Jest pravdou, že vzpomínky na minulost, na napjaté očekávání českých viklefistů mocně Husa zdržovaly od podrobení. Čechové zvykli si viděti v Husovi přísného soudce, Bohem povolaného reformatora křesťanstva vůbec. Mnoho viklefistů doufalo, že betlemský kazatel na sněmu bude hráti přední úlohu, že reformatorská slova mistrova vzbudí nadšený údiv a že skloní šíje většiny otců. Kdyby členové sněmu byli pokládali Husa aspoň za sobě rovna, kdyby jej byli přičlenili ke sboru aspoň jako jednotku skromného významu, byli by se viklefisté s takovým výsledkem smířili. Ale že evangelický mistr, soudce církve byl prohlášen za velikého provinilce, bylo pro ně překvapením velice trapným. Tím horší bylo pro ně pomyšlení, že by Hus odvoláním potvrdil správnost sněmovního soudu. O tom betlemský kazatel dobře věděl. Ale taková nesnáz ještě nebyla pro Husa rozhodující. Vždyť stál tváří v tvář bolestné smrti; muž hluboce věřící živě si představoval Soudce nejvyššího, zpytujícího srdce i ledví, na jehož spravedlivost tak často sám poukazoval.

Uvážíme-li, čemu Hus učil v Čechách tak často a zřejmě, je dosud přece jen záhadou, jak si mohl při jasném vědomí vsuggerovati, že článkům, potvrzeným svědky, neučil a že by byl odvoláním urazil své svědomí. Jestliže se klonil k odvolání článků některých, není dosud uspokojivě rozřešena otázka, proč se vžil úplně v myšlenku, že jest nevinen, že má trpěti mučednictví pro pravdu boží. Také nutno teprve zdůvodniti, jak mohl Hus ve vězení docházeti k přesvědčení, že chtěl jen dobro národa a církve, že jest pokorným trpitelem. Tu by bylo potřebí dokázati, že k Husovu obvinění arcibiskupa Zbyňka z kacířství vedly jen pohnutky šlechetné, že celá řada nespravedlivých žalob viklefského tábora na reformatory katolické prýštila z křesťanské lásky a vůbec z pohnutek nejšlechetnějších. Vždyť přece je známo, že Husův tábor vzplanul velikým hněvem proti mužům zcela bezúhonným, jakmile zavadili o přízi dogmatických novot viklefských. Kdo užívá v náboženských debattách sofistiky a snaží se přesunouti chytře spor na jiné pole, není právě přesvědčen, že by se zastával nejprospěšnějších myšlenek pro národ a církev. Co prováděla hlučící ulice proti pravověrným mistrům a jiným konservativcům, bylo málo křesťanské. V Praze proskakovaly veliké bludy; vlivní příznivci převratu sami podporovali svatokupectví a hověli i jiným pohoršlivým zlořádům. Kdo tedy hlásal, že mu jde o očistu radikalní, ale proti takovým výstřelkům kárného hlasu nepozvedl, svým mlčením pronikavou reformaci zdržoval; prozrazoval, že mu často mocná protekce jde nad prospěch náboženského života.

Bylo přece nápadno, proč při veliké shovívavosti k přestupníkům strany jedné tak prudká palba se soustřeďovala proti hříšníkům strany druhé. Když byla sláva Husova v Praze na vrcholu, projevil pravé hrdinství kněz takový, který manifestačně se hlásil do tábora konservativního; a zvláštní zmužilost osvědčil učený theolog, který se odvážil dogmatické novoty potírati. Za viklefského volání po svobodě kazatelského slova byli konečně z Čech násilně vypuzeni nejbystřejší hlasatelé zásad konservativních.

Není potřebí zde dále rozvinovati pochmurný obraz, který lze snadno doplniti ze souborného díla Sedlákova a jiných známých spisů. — Kdo vše dobře uváží, požádá o bližší objasnění, jak si mohl Hus klidně říci, že chtěl jen a jen dobro národa a církve.

K popření autority učitelského úřadu církevního mohl dospěti Hus ve svém nitru ovšem daleko snadněji. Byly tu reminiscence na papežskou trojici, na vzájemné obžaloby papežských soků. Hus právě v Kostnici seznal, jak naložil sněm přísně s Janem XXIII, který do té doby dle přesvědčení veliké části křesťanstva byl nejvyšší autoritou učící a vrchním pastýřem. Odmítnutí obšírných debat při veřejných audiencích budilo v něm domněnku, že otcové si nejsou svými důvody dosti jistí.

Ale jak omluvil Hus docela ve svém svědomí jiná svoje pobloužení (výše uvedená) v okamžicích nejvážnějších, to posud jasně vyloženo není.

S. aspoň něco napovídá, ale neodvažuje se pokročiti dále. Připomíná, že Hus dobrá hnutí svědomí pokládal za pouhá pokušení, jež nutno přemáhati, a že jeho duševní disposice hraničila na blouznivost náboženskou. A tu by byla nit k rozvinutí dalších dedukcí, prst, vybízející k hlubšímu prozkumu.

Jest věru nápadno, že při tak široce rozvětvené literatuře husovské tak málo pozornosti posud věnováno charakteru českého apokalyptismu. Ačkoli je to thema velice zajímavé, posud nikdo se nepokusil o soustavné vylíčení povahy a dějin myšlenkového hnutí tak důležitého. A přece tento zjev brál v husitském hnutí úlohu velice významnou. Materialu bylo k zpracování pohotově dosti již v minulém století; v letech nynějších objeveny prameny nové. Poznali jsme, jak i vynikající dějepisci naši váhali vytknouti důležitý význam tohoto blouznilství v dějinách českého převratu. Naopak, místo důkladného vyšetření a konstatování silného vlivu na útvar husitských sekt, snažili se podíl apokalyptismu podceňovati,

připouštěli jeho silný vliv jenom na menšinu husitův anebo líčili apokalyptické záchvaty jako výraz neškodné sentimentality bodrých, zcela prostomyslných lidí. Silné výbuchy apokalyptismu husitského dle našich dějepisců (minulého věku) se jeví jako pouhé episody, mezi nimiž těžce lze postřehnouti pevnou, soustavně pěstěnou souvislost.

Jest však pravdou nepochybnou, že u nás nepřetržitě rostl apokalyptismus již od času Milíče z Kroměříže. Co tento veliký asketa v blouznivé extasi zasel, šířilo se mezi mystiky valem a vyvrcholilo v letech 1419—1420 ve fanatický chiliasmus táborský. Předpovědi o Antikristu již za moralního úpadku papežského stolce vábily svým vzrušujícím obsahem. Netoliko slova Zjevení a druhá epištola sv. Pavla k Sol., ale i jiná místa biblická horečně přibírána k důkazům, že se čas Antikristův naplňuje, že dojde v nejbližších letech k odstranění ohavnosti zpuštění, k druhému příchodu Kristovu, k realisaci bezhříšného království Kristova na zemi. Tvrzeno, že již r. 1366 narodilo se dítě Antikrist. Hierarchie sice přísně vystupovala proti poplašným zvěstem, ale pochmurný myšlenkový proud se valil jako dalmatská řeka dle vnějších okolností hned veřejně, hned utajeně, aby pak vyrazil za vlnění tím bouřlivějšího. Každá sensační apokalyptická přepověď zaznamenávala mocnou ozvěnu mezi prostomyslnými mystiky, kteří se počali odchylovati od starobylých církevních tradic.

Dědictví po Milíči ujal se Matěj z Janova a jiní vynikající theologové, apokalyptické roztroušené zvěsti shrnovány v soustavu blouznivého učení. Mistři Jakoubek ze Stříbra a Hus nalezli v antikristování vydatný agitační prostředek. Čím byly poměry na papežském stolci zbědovanější, čím více mezi českými viklefisty převládal názor, že od živé nejvyšší autority učitelské nutno obraceti pozornost k Písmu, tím mohutněji v očích mystiků vzrůstala příšera Antikrista. Hovory o Antikristu stávaly se viklefistům denním chlebem. V Husovi nauka o náplni času Antikristova nalezla již proto zaníceného propagatora, že o vládě Antikristově mluvil vážně jeho nejmilejší učitel Viklef.

Modernímu čtenáři (jakéhokoli přesvědčení) jest přímo nechutné přečasté antikristování Husovo. Pohodlnými frasemi o Antikristu odbýval mistr otázky, které vyžadovaly vážného rozumového řešení.

Uvádíme jen aspoň některé doklady, jakými vlnami byla duše Husova unášena. Plzeňským (v letech 1411—1412) píše, že byli dříve svým náboženským životem příkladem celé země české. Jednota jejich

byla „v dobrém svatá“. Pokračuje však: „Znamenal to nepřítel boží, ďábel, želeje toho zbudil Antikristovy a své údy, aby z vás boží milost a vóli vypudili, a jemu dóm, bídnému duchu, z něhož byl jest vyhnán, navrátili, aby on pojma sedm duchóv horších zase se navrátil, aby hóře bylo nežli prvé.“ V betlemské kapli 22. června 1410 kázal: „Hle, vyplněno jest proroctví, které píše Jakub z Terama, že 1409 vyvstane pronásledovatel evangelia a víry Kristovy; totiž sám papež nyní zesnulý, nevím, je-li v nebi či v pekle, který píše na svých oslích kožích, aby arcibiskup spálil knihy Viklefovy.“ — Roku 1411 napsal anglickému viklefskému knězi Wychovi: „Věz, nejmilejší bratře, že lid nechce slyšeti leč písmo svaté ... Proto zvedl se ďábel, poněvadž hnuto jest již ocasem samého Behemota a zbývá, aby Pán Ježíš Kristus potřel hlavu jeho. Hle, ocasu jeho zlehka jsem se dotekl a otevřel tlamu svou, aby mne spolu s bratřími pozřel. Zuří nyní a lživým slovem brzy kaceřuje, brzy lichotí, brzy plameny trestu zveličuje, rozšiřuje pochodeň bleskotu hrůzného v diecésích okolních, ale doma neodvažuje se temena mého dotknouti. Neboť ještě nepřišla hodina, poněvadž ještě nevyrval z tlamy jeho skrze mne a bratry mé Pán těch, které k životu slávy předurčil; pro ně dá statečnost hlasatelům evangelia, aby samého Behemota aspoň při ocase trápili, dokud hlava jeho s jednotlivými údy jeho úplně by nebyla potřena.“ (Dr. V. Flajšhans, M. Jan Hus 1915, str. 175, 181, 196—197.)

Slova o Antikristu, jeho údech, říši ďáblově na zemi, o apokalyptické nevěstě a šelmě zaznívají nejenom ve větších spisech, ale i v drobných listech Husových v české zemi tak často, až tak časté operování Antikristem budí ve čtoucím nudu. Za věku Husova však slovo Antikrist bylo heslem zápalným, nebezpečným.

Svému apokalyptismu zůstal Hus věren i v Kostnici; přemýšlení o zlobě Antikristově, o konečnem zdolání lstivého vraha duší lidských bylo Husovi v trudných okamžicích útěchou, podporou — a omluvou radikálních kroků. Vždyť dle Husova domnění nebylo potřebí vésti si mírně a šetrně proti zloduchu Antikristovi, který vládl na straně římské.

(P. d.)

Nový způsob vyučovati katechismu.

Napsal JAN OLIVA. (Č. d.)

3. Tu nastává nám důležitá otázka: jsou předeslanými 3 hlavními oddíly vyčerpány všechny základy katolicismu, či následují za nimi ještě jiné oddíly?

Odpověď na tuto otázku můžeme dáti teprve po souborném, celkovém uvážení všeho toho, co předešlo. Souborné celkové uvážení zní dilemmaticky: možno-li na základě 3 předešlých hlavních oddílů vytvořiti — jakožto jich spojení nebo jich doplnění — nějaký nový hlavní oddíl, pak musíme k dilemmatu odpověděti kladně a přidati čtvrtý hlavní oddíl; nemožno-li ony oddíly spojiti nebo doplniti, musíme odpověděti záporně a přestati na uvedených 3 hlavních oddílech.

Mám za to, že třeba odpověděti kladně a přidati čtvrtý hlavní oddíl.

Co bude jeho obsahem? To již napovězeno. Jsou-li správné dosavadní naše zásady o uspořádání katechismu, musí v tomto čtvrtém oddílu býti základem opětně kříž (smrt Páně a jeho z mrtvých vstání a nanebevstoupení) a nejsv. Trojice, obsahem však musí býti tento oddíl spojením nebo doplněním nebo obojím zároveň předešlých 3 oddílů. Mám za to, že máme my katolíci takový prvek ve svém náboženství, jenž docela odpovídá tomu, co v předešlé větě bylo řečeno o základu a obsahu čtvrtého oddílu. Prvkem tím zdá se mi býti askese ve vlastním svém významu, tak že by tedy askese byla tím hledaným čtvrtým členem a my bychom mohli říci: čtvrtý hlavní oddíl katolického katechismu jedná o askesi.

Nahlédneme-li do dosavadních katolických katechismů, pokud mi známo v žádném nenajdeme nějaký oddíl o askesi. Je tam sice jednáno o cnostech, dokonalostech, evangel. radách, následování Páně, ale není to nic soustavného a tak podaného, aby důležitost toho byla očividná. A přece katolíkovi není neznámo, jak velice důležitý prvek života a učení katolického tají se v askesi. Jak si možno vysvětliti, že na to v katechismech tak zapomínáno? Dle mého mínění neděje se tak snad proto, že by děti nebyly schopny něčemu o askesi se naučiti, nýbrž proto, že tu působí nepřímo vliv protestantský, o kterém jsem na počátku této práce jednal. Protestanté nemají žádné náklonnosti k askesi, ba přímo jí pohrdají, proto ve svých katechismech o tom soustavně nejednají a dle toho i katolické katechismy

nevěnovaly askesi tolik péče, jak by bylo třeba dle katolického světového názoru.

Na zdůvodnění stanoviska zde zastávaného, že třeba askesi, která je vrcholem katolického světového názoru a souborem všeho učení o kříži a nejsvět. Trojici, o mši sv., modlitbě a církevním roku, o pokání v širším smyslu (čili o přikázáních, dobrých a zlých skutcích, o svátostech a svátostinách), že tedy třeba askesi věnovati zvláštní hlavní oddíl, uvádím některé výroky Písma.

„Nebo k tomu jste povoláni (abyste trpěli), poněvadž i Kristus trpěl za nás, pozůstaviv vám příklad, abyste následovali šlépějí jeho... kterýžto hříchy naše nám na svém těle vnesl na dřevo, abychom hříchům zemrouce spravedlnosti živi byli... 1 Petr 2, 21. 24.

„... s Kristem ukřižován jsem. Živ pak jsem již ne já, ale živ jest ve mně Kristus...“ Galat 2, 19. 20. „Ode mne pak odstup to, abych se chlubil, leč v kříži Pána našeho Ježíše Krista, skrze něhož mi ukřižován jest svět a já světu.“ Galat 6, 14.

„... budeme-li s Kristem trpěti, budeme s ním také kralovati: pakli ho zapřeme, i on nás zapře“. 2 Tim 2, 12.

Mimo Písmo i věda theologická podává zdůvodnění mého stanoviska. Uvádím zde slova dra Mattesa ve článku Ascese v 1. vyd. Kirchenlexikonu (v dodatcích r. 1859 str. 61—66): „Křesťanská askese jeví se ve dvojí podobě: jako negativní a positivní činnost. Onano je přemáhání nepřátelských mocností.... tato je osvojení si a konání ctností... Avšak touto positivní činností se askese nekončí, askese se dokonává teprve ve třetí činnosti, jež se spojuje s oběma předešlýma, a kterou můžeme nazvati náboženskou v užším smyslu, nebo chceme-li, i mystickou askesí. Tato třetí činnost čili třetí stupeň askese zabírá výhradně t. zv. náboženské úkony: účastenství v církevně-náboženském životě, ve veřejné bohoslužbě, přijímání svátostí (pokání a oltářní), užívání svátostin a co s tím souvisí...

V negativní askesi jde o mravní sjednocení člověka s Bohem, souhlasnost lidské vůle s vůlí boží; na tom závisí náš osud na věčnosti ... Pro každého člověka, jenž uznává jsoucnost hříchu t. j. pro každého křesťana... askese od nás negativní nazvaná do jisté míry je naprosto nutná.

Neméně nutná jest i t. zv. positivní askese ... poněvadž je nezbytným doplňkem askese negativní.

Askese náboženská je vrcholem veškeré askese...

Není však tím příliš mnoho tvrzeno a přes cíl mířeno? Netvrdí se tu nic menšího, než že každý křesťan musí konati askesi, musí býti asketou; kam by to však ve světě přišlo, kdyby se to mělo uskutečnit! Ovšem v tom, co pověděno, je obsaženo toto tvrzení a nemůžeme skutečně nic jiného než prohlásiti: každý člověk, jenž chce býti s Bohem opět spojen a věčně spojen zůstati... musí konati askesi, musí býti asketou... Jen nesmí při tom zapomínati, že askese se jeví v mnohých podobách a tyto opět v mnohých stupních. Z toho něco žádati neznamená všechno žádati; říci, každý křesťan musí býti asketou, neznamená říci, že musí býti úplně a jenom asketou...“ Tolik Mattes.

Myslím, že, co podáno, postačí k důkazu, že učení o askesi tvoří nezbytný hlavní (4.) oddíl katolického katechismu.

Po ukončení tohoto 4. hlavního oddílu vrací se nám otázka, kterou jsme jej začali: jsou předeslanými 4 hlavními oddíly vyčerpány všechny základy katolicismu, či následují za nimi ještě jiné oddíly?

V odpověď na tuto otázku musíme uvažovati podobně, jak tam naznačeno, a po vykonané úvaze dojdeme k poznání, že předeslanými 4 hlavními oddíly vyčerpány jsou základy katolického světového názoru (neboť jest-li askese, jak ukázáno, doplnění a vrchol učení katolického, nemůže už nic z učení toho následovati) a že tedy nenásleduje žádný sourodý nový oddíl.

Ovšem musíme hned dodati k odpovědi této doplněk rozhodující váhy: odpověď právě daná platí o katolickém světovém názoru, pokud se týká jednotlivce (jednotlivé osobnosti křesťanské). V tomto směru jsme oněmi 4 oddíly skutečně vyčerpali hlavní základy katolicismu. Kříž Páně, totiž jeho smrt výkupná v první řadě platila vykoupení a spasení jednotlivých osobností; podobně mše sv., podobně pokání v širším smyslu, podobně askese v první řadě mají na zřeteli spasení jednotlivých osobností.

To, co jest katolické, jsme všude náležitě zdůraznili. Abychom ještě názorněji si to představili, podávám zde o tom přehledné schema. Ve schematu tom podle základního prvního oddílu: nejsvět. Trojice — smrt Páně na kříži řídí se všechny ostatní oddíly:

1. hlavní oddíl: věřím v Boha: nejsvět. Trojice — smrt Páně na kříži,
2. „ „ bohoslužba: modlitba — mše svatá,
3. „ „ pokání v š. sm.: přikáz., skutky — svátosti, svátostiny,
4. „ „ askese: askese v širš. sm. — evang. rady (askese vl.)

Omezení výše učiněné slovy: pokud se týká jednotlivce (jednotlivé osobnosti křesťanské) napovídá, že předeslanými 4 hlavními oddíly není zcela vyčerpáno učení katolické, nýbrž že učení to bude asi míti ještě širší rozsah. A tomu je skutečně tak.

Učení katolické čili katolický světový názor mimo stránku týkající se více jednotlivce má ještě stránku týkající se více celé společnosti katolické v celku pojaté čili jak nyní říkáme stránku sociální. Na tuto okolnost právě v našich dobách nesmí se nejen zapomínati, nýbrž naopak ona se musí co nejvíce zdůrazniti a co nejpečlivěji propracovati. To činím v tom, co hned následuje; tím zároveň poznáme některé další hlavní oddíly katolického katechismu.

*

Třebas chceme sociální stránku našeho katolického názoru co nejpečlivěji propracovati, přece celkem vývody následující budou dosti stručné. To proto, že i zde platí zásady při individuální stránce (ve 4 hlavních oddílech výše propracovaných) udané a zdůvodněné, tak že postačí prostě k nim odkázati na příslušných místech.

Musí tudíž i v této sociální stránce katolického názoru základem všech jednotlivých oddílů býti smrt Páně na kříži a nejsvět. Trojice, a základ ten musí v každém oddílu jasně a patrně prozařovati. To je první hlavní zásada.

Druhá hlavní zásada je, že jednotlivé hlavní oddíly této sociální stránky musejí býti seřazeny analogicky tak, jak tomu bylo při stránce individuální, čili konkretně řečeno: druhý hlavní oddíl této sociální stránky musí býti založen na prvním hlavním oddílu, ale zároveň musí býti doplněním čili rozvinutím oddílu prvního, a v podobném poměru bude třetí k prvnímu a druhému atd.

Máme-li na zřeteli právě uvedené 2 hlavní zásady, můžeme již zde na počátku sociální stránky udati, kolik hlavních oddílů zde můžeme míti. Je zde plná analogie ke stránce individuální, jak se dále ukáže, a proto jsou zde rovněž čtyři hlavní oddíly.

4. Co pak je prvním hlavním oddílem sociální stránky katolického světového názoru? Musí to býti jev následujících známek: základem jeho musí býti smrt Páně na kříži (a jeho z mrtvých vstání a nanebevstoupení se sesláním Ducha sv.) a nejsvět. Trojice, obsahem jeho musí býti sociální stránka katolického světového názoru, ale tak, že i individuální stránka téhož názoru, jak konkretně

se podává ve 4 hlavních oddílech individuálních (totiž ve věřím v Boha, mši sv., pokání a askesi) se tu náležitě uplatňuje čili že sociální a individuální stránka harmonicky se tu pojí, ač ovšem sociální dává všemu svůj ráz a své zabarvení.

Všem uvedeným známkám odpovídá pojem „církve". To podrobně zdůvodňuji takto:

Především vzhledem k základu:

„Hic secundus Adam, inclinato capite, in cruce dormivit, ut inde formaretur ei conjux, quae de latere dormientis effluxit". Slova sv. Augustina ve 3. nocturn. officia Pretiosissimi Sanguinis.

„De latere (Christi) sanguis et aqua. Nolo tam facile, auditor, transeas tanta secreta mysterii... Dixi baptismatis symbolum et mysteriorum, aquam illam et sanguinem demonstrare. Ex his enim sancta fundata est Ecclesia per lavacri regenerationem et renovationem Spiritus sancti... Ex latere igitur suo Christus aedificavit Ecclesiam, sicut de latere Adam ejus conjux Heva prolata est. Nam hac de causa Paulus quoque testatur, dicens: De corpore ejus et de ossibus ejus sumus; latus videlicet illud significans. Nam sicut de illo latere Deus fecit feminam procreari, sic et de suo latere Christus aquam nobis et sanguinem dedit, unde repararetur Ecclesia". Sv. Jan Chrysostomus v témž officiu 2. nocturnum.

Tak kříž a církev patří k sobě; církev se vždycky šířila a šíří dosud a bude se šířiti i na dále křížem: věrověstové všude přicházejí s křížem v ruce (cf. obrazy sv. Cyrilla a Methoděje).

Za druhé vzhledem k obsahu:

Co Kristus Pán při své smrti získal najednou pro očištění a obnovení všech lidí, to církev má stále podávati každému jednotlivému věřícímu, aby mu to prospělo pro jeho vlastní duši. Církev je takto ústavem spásy pro každého jednotlivého věřícího. Zde světle a jasně se ukazuje v souladě sociální (církev je ústav) a individuální (pro jednotlivce určená) stránka církevní. Církev dosahuje spasení jednotlivců individuálně tím, co uvedeno ve 4 hlavních oddílech katolického názoru individuálního, totiž symbolem, mší sv., pokáním, askesí. Tím se jednotlivec obnovuje, tím se připojuje co nejvíce ke smrti Páně, a tak kříž a obnovení člověka pomocí církve nevyhnutelně patří k sobě. (P. d.)

Z dějin města Loštic.

VÁCLAV KUBÍČEK. (Č. d.)

Roku 1723 bytovalo v městě vojsko. Na zapravení výloh a na měsíční diskrece pro hejtmana a praporečníka, aby „drželi dobrou kázeň“ mezi mužstvem, chtěla obec vykonat „několik várek“.[1]) Městecká rada, v nížto s mladším purkmistrem zasedalo v tom roce osm maloměšťanů,[2]) povolila na ten účel káceti v lese palivo. Kácelo se však bez vůle a vědomí staršího purkmistra Frant. Fialy, měšťana výsadního domu č. 13. Též ostatní nákladníci nebyli srozuměni s osobovanými „několika várkami“, a když maloměšťané jim proto právo várečné zakazovali, ba hrozili i uzavřením pivovaru, vznesli věc stížně k vrchnosti.

Unčovský magistrát předvolal po vyšetření záležitosti sedm občanů s mladším purkmistrem Ondřejem Krausem a uvěznil je na osm dní jako buřiče.[3]) Když je po pěti dnech 24. července pro nastávající žně propouštěl, byl už posel z Loštic na cestě do Brna ke královskému tribunálu, jenž stížnost 27. července předloženou téhož dne vyřídil rozkazem do Unčova, aby vězňové, není-li podstatné překážky, ihned byli propuštěni. Unčov odepsal, proč oněch osm bylo potrestáno vězením, a tím se věc na ten čas ukončila.

Ale pivní nesnáze nepominuly. Řád kartuzianský, jenž kromě Moravičan a Doubravice byl od roku 1717 také pánem statku lechovského, činil koncem roku 1736 přípravy ke stavbě panské hospody na území doubravském při samých hranicích města Loštic. Z hospody hrozila městským nákladníkům škoda, jelikož odbyt piva, omezený bez toho jen na místní spotřebu, byl by se ztenčil vycházením občanů do nedaleké místnosti na pivo cizí. Ale přese všecky protesty úřadu loštického byl hostinec s názvem „u bílé labutě“ následujícího roku přece postaven.[4])

---

[1]) »etwelche Gebräu Bier«.

[2]) Celkem skládala se rada ze 13 členů, z nichž dva byli purkmistry a jeden rychtářem.

[3]) »Aufwiegler«.

[4]) První křestní zápis »ex caupona bílá labuť« 7. října 1739. — R. 1750 přiznává z něho kartuzianský řád 20 zl. nájemného. Ještě r. 1832 je zájezdním hostincem (č. 36), později zbořen. Nyní v těch místech polní trať »N a l a b u t i.«

Návštěvy nové hospody od loštických obyvatel byly neustále příčinou drobných mrzutostí, vůči nimž nákladníci stáli bezmocni, v maloměšťanech však budily se jimi touhy po lepší úpravě várečné výsady. Nerozřešený spor z roku 1723 dával těm snahám naději na splnění.

Obecní hospodářství za těch let nebylo nejlepší. Soudy s vrchností stály mnoho peněz, jež se obyčejně vypůjčily.[1]) Zdroje obecních důchodů, zejména lesy — byly zanedbány a vysýchaly rok co rok více. Příjmy z obecních várek, jež konal a šenkoval obyčejně buď purkmistr anebo jeden z obou městských hospodářů, byly nepatrné a nepravidelné.[2]) Nedobré poměry hospodářské byly mezi jiným zaviněny tím, že v městecké radě zasedávali členové vzájemně spříznění. Při úřední obnově v říjnu 1742 stěžovala si obec na špatné hospodaření s prosbou, aby příbuzní byli z úřadu propuštěni. Vyřízení prosby odloženo.[3]) Druhá žádost, aby dva z obce byli přibráni ke správě městských důchodů, zamítnuta vůbec. Nálada nespokojenosti takto živená byla pařeništěm, v němž klíčila tím rychleji touha maloměšťanův, aby výnosné právo várečné bylo jednotlivým nákladníkům odňato a přiřčeno veškeré obci jakožto celku.

Myšlenka vtělená v těchto snahách nebyla zdánlivě bezdůvodna. Pivovar byl obecním majetkem, vydání na opravu budovy a náčiní hradilo se z obecních důchodů. Výsada varní nebyla dosavadním domům várečným knihovně připsána. Při krajské komisi dne 2. prosince 1743 byla výsada vaření piva uznána za výnosné právo obecní. Zapomnělo-li se okolnosti, že právo várečné provozovali od nepaměti výhradně toliko majitelé 25 domů, dalo se z oněch tří důvodů lehce dokazovat, že výsada varní náleží veškeré obci jakožto celku.

Hlavním šiřitelem této myšlenky byl František Bauhofer, syn bývalého ranhojiče městského na č. 63. Když roku 1723 si nákladníci v Unčově stěžovali na maloměšťany do rušení várečné výsady, byl na žalobné listině také jeho podpis. Zatím upadl do dluhů, musel přes polovic polností odprodat a směnil konečně roku 1743 otcovský dům na rinku se šestnácti mírami pozemků za uliční číslo 79 s rovněž

[1]) Roku 1738/9 »od paní komandantové« z Olomouce 800 zl. »k zaplacení nepotřebných rozepří«. Roku 1740 od švábenského děkana 400 zl. Koncem r. 1743 zastaveno 15 měřic obecního pole za 470 zl.

[2]) Roku 1736 žádná várka obecní, roku 1737 ze dvou čistý výnos 24 zl., při čemž palivo šlo z obecních lesův a do vydání se nečítalo, r. 1738 jedna, 1739 jedna s čistým výnosem 27 zl., r. 1740/1 žádná, r. 1742 půldruhé s výnosem 42 zl.

[3]) »Deferatur«.

tolikou výměrou pole, k čemuž mu za puštěné právo várečné připlaceno 600 zl. U něho konaly se schůzky a domluvy maloměšťanův. Aby se schůzky překazily, zapověděno prodávati mu pivo ve vědrech, a když si objednal pivo ze Žadlovic, zabavili je nákladníci. Leč domluvy už byly u konce.

Dne 24. ledna 1744 sešla se obec na valnou hromadu v radním domě, kde přečten, schválen a 96 občany podepsán memoriál určený vrchnosti, aby varní výsada byla přiřčena obci. Městské pečeti však, kterou chtěli ke spisu přitisknout, starší purkmistr Karel Hepil, sám také nákladník, nevydal, ačkoli v radě sedělo devět maloměšťanův a osm z nich stálo při obci.

Nákladníci vidouce, že tu jde o životní zájmy jejich, nečekali na vrchnostenské rozhodnutí. Hned potom[1]) si stěžovali v Unčově, že starodávné výsady chtějí se jim zkrátit. Konání schůzek zemským řádem zakázaných oznámili krajskému úřadu, jenž Bauhofera odsoudil za to k veřejné práci v Olomouci. Obecní starší Jiří Tikal byl stejně potrestán.

Zatím unčovský magistrát vyšetřiv spornou záležitost pronesl dne 3. března rozsudek znějící venkoncem ve prospěch nákladníků. Ale když rozsudek dosud zapečetěný měl dne 17. března býti předčítán ve valné hromadě, vznikl na podnět Jiřího Tikala takový hluk, že čtení nebylo možno, ač starší purkmistr jménem vrchnosti třikrát nařídil ticho.

Čtyři původcové vzbouření měli se na poručení vrchnosti dostavit do Unčova, odešli však vzdor zákazu mladšího purkmistra Ondřeje Špičky, jehož prosili o dovolení, s plnou mocí 96 maloměšťanů[2]) do Brna na poradu k advokátu Hrdiborskému.[3]) Vrátivše se na Zelený čtvrtek 2. dubna, byli dle rozkazu vrchnosti uvězněni, druhého dne však na prosbu maloměšťanů vzhledem ke slavnosti velikonoční propuštěni s uložením, aby se po svátcích dostavili do Unčova.

Na Zelený čtvrtek byl shromážděné obci přečten vrchnostenský rozsudek ze dne 3. března. Tentokrát bez překážky. Zněl pro maloměšťany jako prohra.

Dle rozhodnutí vrchnosti jednali nákladníci správně, že zabavili cizí pivo podloudně přivezené proti zřízení zemskému a prastarým výsadám městským. Pro budoucno nemá se žádný z obyvatel opovážiti

---

[1]) praesent. 28. ledna.

[2]) ze dne 22. března.

[3]) Přičiněním Hrdiborského vyhráli r. 1737 podobnou rozepři měšťané v Bystřici nad Pernštýnem. (*Tenora*, Paměti měst. Bystřice n. P. p. 162.)

proti dávným obyčejům místním dovážet cizí pivo pod trestem vězení, zabavení piva a pokutou 4 zl. mor., z nichž polovice připadne obci, ostatek vrchnosti. — Rovněž pod trestem vězení a pod pokutou 1 zl. mor. nesmí žádný úmyslně a jakoby na vzdor[1]) chodit na pivo do okolních osad, nýbrž mají všichni „pivo v městečku vařené jakožto spolusousedé píti a tudíž v obci všechno dobré užívat a všechno zlé trpět".

Nad zachováním toho má z moci úřadu svého bdíti městecká rada. Várečná výsada zůstává na dále dosavadním nákladníkům jakožto jediné oprávněným od nepaměti a žádost maloměšťanův, aby právo varné patřilo celé obci, se zamítá, jelikož ničím není odůvodněna. Sběratel podpisů Karel Skokan odsouzen pro budoucí výstrahu tentokrát jen k týdenní nucené práci v Lošticích v poutech a železech, všem pak podepsaným, zvlášť obecním starším pohrozeno čtvrtletním trestem téhož druhu pro případ, že by se věc opakovala. Výlohy komisní a soudní, jež by vlastně měli nésti maloměšťané, zaplatí se vzhledem k polehčujícím okolnostem z obecní pokladny.

Tak zněl rozsudek. Jako krůpěj medu přidáno v něm závazné prohlášení nákladníků, že jelikož nyní várky místo po dvanácti jsou po šestnácti sudech, budou platiti z každé o 30 kr. více do městských důchodův a že na vlastní útraty budou pořizovati všechno náčiní do pivovaru.[2])

To byl výsledek sporu začatého s úplným zapomenutím okolnosti, že nelze tak lehce hýbati výsadou od nepaměti nerušeně užívanou. Advokát Hrdiborský, k němuž do Brna maloměšťané v březnu poslali o radu, poučil je, že by další kroky tímto směrem byly bezúspěšny, lépe však že by bylo, domáhati se většího poplatku z pivních várek a z pálení kořalky.

Z pálení odváděl se dosud do pokladny obecní nepatrný peníz a i ten málo kdy,[3]) z várky platili nákladníci po 1 zl., nyní pak uvolili se přidati půl zlatého. Zvětší-li se poplatky z obojích užitků, rozmnoží se důchody na prospěch veškeré obce.

K tomu cíli maloměšťané hned po přečtení rozsudku prosili městskou radu o vydání několika potřebných dokladů. Ty však jim odepřeny. Velikonoční alleluja za takových poměrů neznělo radostně.

[1]) excessive.

[2]) Opis rozsudku v obecním archivě loštickém. Zevnější jeho vzhled svědčí, že se ho nejednou potřebovalo a že do něho častěji bylo nahlíženo.

[3]) V účtech obecních jen r. 1740 uvádí se příjem »z kořalkových kotlů 6 zl. 51 kr.«

Ve čtvrtek po svátcích měli se čtyři původcové bouřlivé valné hromady ze dne 17. března postaviti vrchnosti k uvěznění. Přišli však pouze dva, jimž uložil magistrát čtyrtýdenní vězení. Když za čtrnáct dní potom prosili o propuštění, museli místo nich se dostaviti jiní dva a seděti tak dlouho, dokud se před vrchnost nedostaví oba ostatní ze čtyr původců vzbouření. Ti ve čtvrtek po svátcích místo do Unčova odešli do Brna stěžovat si právnímu zástupci. Navrátivše se z Brna byli rovněž v Unčově zavřeni.

Dne 20. dubna přinesl posel zemského advokáta Krištofa Hrdiborského do Loštic žádost určenou vrchnosti unčovské o vydání potřebných dokladův a o propuštění vězňů. Přílohu plné moci, podepsané 96 maloměšťany, zadržel mladší purkmistr Ondřej Špička, že ji sám odevzdá v Unčově, žádost pak samu zanesl posel unčovskému magistrátu. Ten žádaných opisů vzdor opětovné prosbě Hrdiborského nevydal pod záminkou, že advokát nemá plné moci k vedení pře. Ani vězňů nepropustil.

K rozuzlení zamotaného sporu nezbývalo, leč obrátiti se k vyšší stolici. Dne 25. června 1744 podalo 96 občanů loštických prostřednictvím advokáta Hrdiborského stížnost u královského tribunálu, že vrchnost nechce vydati žádaných opisů k vedení pře, že strpěla Ondřeji Špičkovi svévolné odnětí plné moci a že dosud vězní loštické občany, „kdyžtě nejsme města Unčova nevolníci, nýbrž svobodní poddaní[1]) a tudíž se s námi nemá zacházeti jako s nevolníky".

Tribunál nechal stížnost půl roku ležet, dozvěděv se bezpochyby, že se stala bezpředmětnou. Unčov totiž počátkem července propustil vězně a potrestal Ondřeje Špičku za to, že zabavil plnou moc, osmidenní vazbou. Když tedy magistrát v lednu roku 1745 byl tribunálem napomenut, aby poddaným proti slušnosti neubližoval, a měl se vyjádřit o stížnosti, zbývalo jen, vydati maloměšťanům žádané opisy, čemuž nyní vyhověno. Žádost však sama, kterou potom obec podala u krajského hejtmanství v Olomouci o zvýšení poplatků z pivních várek a z pálení kořalky, byla dne 21. října 1746 vyřízena záporně.[2]) (P. d.)

---

[1]) »privilegirte und den freien Abzug habende Untertanen«.

[2]) Jen tento výsledek je znám, celé soudní jednání schází ve spisech, jež ostatně jsou v měst. registr. unčov. a v zemském arch. brněnském (místodržitel. odd. L. č. 188).

Posudky.

Dr. Vilém Mathesius, Dějiny literatury anglické v hlavních jejích proudech a představitelích. Část druhá: Zápas o národnost. C. 6 K.

Spis opravdu vzácný u nás, ba — myslím — i v Anglii byl by vzácný, pokud totiž jde o přehlednost při stručnosti a přec úplnosti; spis psaný nejen s láskou, nýbrž i s vědeckou nestranností — dokladem toho stať o J. Wycliffovi (str. 166—174). Opravdu kus kulturní historie. Zabírá pak tato druhá část dobu od sklonku XI stol., tedy od té doby, kdy se Anglie octla v těsnějších stycích s Francií a ostatní pevninou západoevropskou, až do XV století, a dovídáte se z ní, jak kultura latinská a francouzská působí na obrod nové anglické literatury, jak vlivy ty v ovoce uzrávají (srv. část třetí: Půlstoletí Chaucerovo), jak se hlásí k slovu samostatnost, až do anglické renaissance a reformace. Co spisu zvláštní ceny dodává — kromě prohlédání k soudobým proudům osvětovým — jest po mém soudu obšírné, četnými doklady doložené podání najmě básnických prací z těch dob. Aspoň kdo u nás bude chtíti nabýti jakéhosi hlubšího názoru o Chaucerovi a jeho pracích, neobejde se bez tohoto spisu. Končím pouze přáním, aby p. autor v díle započatém stejně zdárně pokračoval. Úprava knihy slušná a otisk cizích slov (pramenův atd.) až úzkostlivě přesný. *A. K.*

* * *

Antonín Sova, Kniha balladická. Básně. Stran 167. Praha 1915.

Ballady jsou v nové české poesii, podávající většinou drobnou lyriku, zjevem tak řídkým, že obsáhlá sbírka jich od předního básníka musí vzbuditi pozornost. S obvyklou formou balladickou, jak ji známe u Erbena, Nerudy, Quisa atd., mají Sovovy básně málo společného, nejvýš jen pochmurný ráz, leckde romantický nádech a často i fantastické živly, jež ovšem Sova přetvořuje v symboly, stejně jako prvky a události, vzaté ze skutečného života. Tak stává se kniha těžkou a při veškeré zpěvnosti a mnohdy dramatické živosti nevýraznou a mlhavou. Nejčistěji a nejněžněji vyznívá přirozeně, skoro dětsky naivně vypravená „Ballada o Andělce“, venkovském děvčeti, jež unikne svému otci na selskou svatbu, pocítí ve svůdném ovzduší první nebezpečná hnutí, ale s probuzeným svědomím zachraňuje se útěkem, aby pak nevědomky cestou utonula v močále.

Jádrem knihy jest však dříve již (1903) samostatně vydaná „Ballada o jednom člověku a jeho radostech“. V těsně sevřených, hudebních slohách a s jakousi usmívavě dravou ironií kreslí tu básník člověka toužícího po radostech, ale bolestně zklamaného, poněvadž

hledal jen rozkoší lidských a nedovedl nalézti si a pochopiti radostí vyšších, nadzemských. „Radosti staré viděl mřít, — leč nových neznal vyhledati.“

On křídel nemoh' zdvihnout, žel,
on do hloubek se nepohřížil,
on nemoh' orlem k nebi plout
od pozemského odpoutaný,
a nemoh krásu obsáhnout,
duch jeho nechápal ji, planý,
on nebyl silným, velkým dost,
on nad pozemské nevyrost.

Karel Bohdan Ort, Kde domov můj? Verše. Stran 54. Praha 1915, v době světové války. Nákl. vlastním.

Neveliká knížka chce býti svým zevnějškem časovou, válečnou: obálka jest ozdobena obrazem vojína, stojícího v noci na stráži a vzpomínajícího na vzdálený domov. Toť skoro jediný motiv, jímž „velká doba“ nadchla básníka, vedle stesku nad padlými bojovníky a modlitby o „velký zázrak, by Bůh zas věčný uveď v zemi klid“.

Převážná většina ostatních čísel jsou bezvýznamné celkem „písně“, častokráte a mnohem lépe již vyzpívané. Snad ani jedna z nich nezaujme hlubší myšlenkou, původnějším novým obrazem, přiléhavě vyjádřeným citem. Pan spis. prohlašuje se sám za žáka Hálkova: „Má píseň duše — s Tvou se písní pojí — můj Mistře, pěvče, věčně předrahý“ — ale zdá se, že bylo by nutno zajíti ještě hodně dále do minulosti: vývoj novější poesie zůstal naň úplně bez účinku. Nejnápadněji se to jeví po stránce formalní: verše jeho jsou tvrdé, trhané, zápasí často s rytmem i rýmem. Bez rozpaků rýmuje: dřímá — hlína, stromy — hoví, Boha — zdolá, zpěv — snech, krajů — žalů atd. Je tu i plno slohových neborázností, jako na př. v básni „Matičce“:

V lásky spěť Tvoje objetí,
sladko pak Tvému dítěti,
pohled Tvůj těší, když milý.

Nebo „Poslední píseň“:

A z těch květů — duše mojí
spleťte věnec — v ruku dejte —
tělo mrtvé — ruka chladná —
ničeho se nelekejte.

Při tom je přesvědčen, že jeho zpěv „snad budí lidí vztek a hněv — a kolem mrtvé kamení — bez lásky k písni — k umění“, že jen „kritikova duše sobecká mu pohanu v tvář vmetla“.

Pouze v zájmu katolické naší poesie nutno spisovateli zřejmě říci, že jeho verše básněmi nejsou. Něco dobrého snad mohl by vytvořiti v poesii dětské, jak ukazují zdařilejší prostinké písně „Ježíškovi“, „Vánoční zpěvy“, „Píseň sirotka“. *M.*

Knihovna lidu a mládeže.

Karel Vrátný: Krása duše. 1902. — Několik pěkných obrázkův ušlechtilých žen a dívek, dokazujících, že jen z upřímně cítěného a skutkem osvědčovaného náboženství vychází ona ušlechtilost, která jest ozdobou člověka každého a ženy zvláště. Většina článků vyňata z knihy professora a filosofa florenckého, Augusta Contiho, dva pak ze „Sebraných spisů Václava Kosmáka" a krátký popis výletu do Italie. Knihu doporučujeme každému, obzvláště dospívajícím děvám, které v ní najdou poučení, jehož by u moderních spisovatelů marně hledaly.

Bohumil Brodský: Soumrak. 1900. — Spisovatel líčí rodinné štěstí důchodního Zajíčka ve venkovském městě, v jehož domě vládne křesťanský výchov. Rodina četná, žijící ve skrovných poměrech, dochází pěkného zaopatření: synové vystudují, dcery se dobře provdají. Naproti tomu rodina zámožného doktora Kekuly, ve které jejich jedináčku dostává se „moderního" výchovu a všechno se mu dovoluje, dochází v něm trpkého sklamání. Hodné dítky jsou požehnáním rodiny, kdežto nehodné stávají se jejím neštěstím. Hodí se pro lid.

Washington Irving: Náčrtky. Přel. Karel Mušek. — Knížečka obsahuje celkem osm črt amerického spisovatele, dobrého pozorovatele lidských povah, z nichž rád vybírá to, co na nich dobrého (Žena, Zničené srdce, Vdova a její syn). V „Stratford-on Avon" seznamuje nás zajímavým způsobem s rodištěm znamenitého Shakespeara. „Rip van Winkle" a „Legenda ze Spícího dolu" svým humorem a nevšedním líčením krásy přírodních jevů a života starých hollandských osadníků v Americe pobaví každého. Možno doporučiti. V překladu ruší některé, snad více tiskové chyby.

Julius Košnař: Pět legend ze staré Prahy. 1905. — Svatovojtěšská legenda, Zvonky Loretanské, Vánoční legenda z kláštera bl. Anežky české, Svatotomášská legenda, Roráty v kapli Svatováclavské — prodchnuty jsou duchem náboženským a vlasteneckým a seznamují s některými památnostmi staré Prahy. Lépe by se však snad četly, kdyby poznámky dějepisné byly vloženy do vypravování. Doporučujeme do knihoven lidových.

Dr. František Přikryl: SS. Cyrill a Method v upomínkách památek starožitných na Moravě. 1905. — Dr. František Přikryl: SS. Cyrill a Method v památkách starožitných na Moravě a ve Slezsku. Díl druhý. 1907. — Dle starožitných památek a pověstí lidových sleduje spisovatel činnost našich sv. věrozvěstů na Moravě a ve Slezsku. Ač nelze vše bráti za dokázanou dějinnou pravdu, nelze spisovateli upříti dobré snahy, vnésti trochu světla do nejstarších náboženských dějin naší vlasti. Kniha pobaví milovníka našich dějin a místopisu, a vybaví také u čtenářů z lidu pěknou vzpomínku.

Alois Dostál: Na paběrce. 1912. — Knížečka tato jest vlastně čítankou z kratičkých povídek, z nichž mnohé dovedným a

satyrickým způsobem kritisují různé události denního života. Doporučujeme za četbu pro lid.

Robert Hammerling: Ahasver v Římě. Báseň o 6 zpěvech. Přel. Jaroslav Vrchlický. — Básník líčí Nerona, opojeného leskem své moci, pohrdajícího všemi zákony božstev a lidského rozumu, kterak hledá věčné žití v ukájení svých rozmarův a choutek, na konec života však poznává svůj hrozný omyl. Naproti Neronově touze po věčném žití v rozmarech vystupuje tu marná touha Ahasvera — věčného člověka-Kaina — po klidu, který by mu mohla přinésti smrt. Zakončení básně, líčíc křesťanství toliko jako přechodní zjev, v němž Ahasver vidí možnost jen chvilkového odpočinku, neuspokojuje. Báseň plna skvostných líčení (jako požáru Říma, mučenictví prvních křesťanů, Neronova zlatého domu), vzbuzuje co do formalního provedení obdiv; nelze však mlčením pominouti, že drastické líčení neřesti (Neronovy lásky k matce Agrippině, mrzkostí římských bacchanalií) neustálenou povahu mládeže jen podráždí, ošklivostí k neřesti však nenaplní; pročež nelze četbu celé básně doporoučeti.

Gogol mládeži. Výbor z děl Nikolaje Vasiljeviče Gogola. Uspořádal Fr. S. Procházka. — Nejdelší prácí sbírky je „Taras Bulba“, povídka ze života Zaporožských kozáků, kde zvěčněna chrabrost jejich, jejich svérázný, nevázaný život na Kosové Siči, výprava proti Polákům, hrůzy její, při čemž mladší syn hrdiny, Ondřej, prožívá episodu lásky k Polačce. Zahyne však vlastní rukou otce svého; ale starší bratr, hejtman Ostap, upadne do polského zajetí. Strašlivá scena, kterak má býti Ostap ve Varšavě odpraven. Konec udatného Spartana Tarasa Bulby. Je zde mnoho romantiky, ale na zušlechtění srdce nepůsobí valně. — Z večerů na dědince blízko Dikaňky vybrány práce tři: „Ivan Šponka a jeho tetička“, v níž zachycen kousek života na Malorusi, „Ztracený list“ a „Začarované místo“, v nichž líčeny romantické a děsné příhody, jež obrazotvornosti mládeže přenechávají volné pole. — „Návštěva na Manilovce“ jest ukázka z románu „Mrtvé duše“, jehož hrdina, Pavel Ivanovič Čičikov, chtěje se státi bohatým statkářem, aby se mohl dobře oženiti, kupuje „mrtvé duše“ (zemřelé mužíky, zapsané ještě do úředních knih, jako by byli ještě živí), poněvadž dle počtu duší oceňoval se v Rusku majetek. — Povídka „Nos“ o nepravdě podobné věci, jak pan rada ztratil nos, který našli v housce. Nos putoval po světě, až ho konečně majetník našel na pravém místě — jest výsměchem na fantastické spisovatele. „Plášť“ pak jest historka ubožáka, snílka, který má v celém životě neštěstí.

Ač nelze upříti, že četba dovede pobaviti mladou obrazotvornost, přece třeba vyznati, že poznámky o studentském životě, leckde v textě vtroušené, ač týkají se studentského života v dobách dřívějších na Rusi, nedovedou povznésti vážnosti vychovatelův u naší studující mládeže. *A. S.*

Rozhled

Náboženský.

Římská otázka probírána za nynější války se všech možných hledisk, aby připravena byla půda spokojivému řešení v jednání mírovém.

Abychom však nebyli na omylu co do světové nálady, nutno hned podotknouti, že na rozhodnou úpravu její naléhají ve válčících státech s vládním, aspoň tichým souhlasem jen katolíci rakouští a němečtí, k nimžto připojují se některé orgány liberalní.

A čtyrshoda? Pro tu římské otázky vlastně není.

R. 1862, kdy snahy o sjednocení Italie za Cavoura, Garibaldiho atd. stále se uplatňovaly, žádalo 8943 vlašských duchovních Pia IX, by se panství světského (potere) vzdal a se vznikající Italií se smířil. O pokuse pozdějšího starokatolíka JUDra Schulte, utvořiti jakýsi sbor na pomoc papeži-vladaři, jsme již psali.

2. října 1870 byla známá komedie plebiscitu. Zapsáno bylo hlasů 167.548, hlasovalo 135.291; z nich 133.681 pro připojení církevního státu k Italii, 1507 proti, 103 byly neplatné.

13. května 1871 byl schválen zákon o zárukách (guarantigie), dle něhož měl papež m. j. vyhražen státní důchod 3,225.000 lir. Při sedisvakanci, když se o to požádá, měl býti též vyplácen. O úrocích nestanoveno nic. I bez nich by do 13. května 1915 byl stát papeži dlužen 141,900.000 lir.

13. listopadu 1871 zákon papežem odmítnut.

Půl roku po sněmě Vatikanském obrátili se porynští maltézáci na Viléma I stran poměrů papežských (1871). Císař adressu přijal a (ústně) prohlásil, že zabrání Říma bylo skutkem násilným, proti němuž po ukončení války s ostatními knížaty bude nutno zakročiti.

Italie však proti všemu, ostatně ne dosti vážnému zakročování obratně ukazovala svůj garanční zákon, se kterým může dělati a dělá, co chce. Původcové zabrání církevního státu (Cavour atd.) pomýšleli sice původně na jakousi mezinárodní úpravu poměrů papežských, ale jen tak dlouho, dokud se báli, že tento tak dalekosáhlý čin vzbudí sjednocené Italii mocné protivníky v cizích vládách. Pomalu se přesvědčovali, že obavy jejich byly bezpodstatné, že sílu světového zájmu na osudech sv. Stolce přeceňovali, a když i náš Beust je ujistil, že se jim do garančního zákona míchati nebude, mohli si spokojeně oddechnouti, že pak už jim do té polévky nenaplivne nikdo.

A nenaplil.

Není tedy divu, že od té doby Italie zuby nehty se proti všelikému mezinárodnímu projednávání otázky brání, a že důsledně také cizí státníci, třebas osobně nejkonservativnější, v parlamentech a

delegacích prohlašovali otázku římskou za netykavku: Italie nesměla býti drážděna. Jestiť — mimochodem řečeno — jen dějepisnou povídačkou, co se v českém tisku pořád opakuje, že Bismarck smířiv se s Kurií nebyl by od toho býval ve prospěch její zakročiti. Znaje jisté osobní stránky Leona XIII nabídl mu rozhodnutí ve sporu o Karoliny jen aby jej získal pro své záměry proti nepovolnému Středu — facio, ut facias: všecky pokusy však, uvésti onu otázku i jen do nezávazného rozhovoru (o návštěvě císařově u papeže, o návštěvě papežského vyslance v Berlíně) obratně zmařil, a druhý člen dvojspolku nemohl ovšem jednati jinak, zvláště ne, když se z dvojspolku stal trojspolek.

U ostatních velmocí, jež by se o zmezinárodnění mohly zasaditi, stačí uvésti jen jména: Rusko? Francie, nynější Francie? Anglie, jež by snad byla papeži nabídla Maltu, kdyby byl chtěl pánům udělati tu radost a opustiti Řím? Což pak ta znala kdy nějaká mezinárodní práva? A Spojené Státy se svými zednáři v čele?

Je dobře nevzdávati se ideálův, ale ty nesmí se státi naivnostmi. Aspoň za politickou moudrost nesmí býti vydávány.

Dlouho mělo se za to, že Italii překáží hlavně požadavek samostatného papežského nebo chceme-li, církevního území; odtud Roma intangibile. Není tomu dávno, co poslední pamětníci a požadovači církevního státu ze sboru kardinálského zmizeli: zdali však i jim byl takovýto malostát víc než symbolem samostatnosti, možno vážně pochybovati — za záruku její, s celým svým vojskem a se vším, co k obraně území náleží, mohl považován býti před sty lety, nikoli však dnes! Zdali pak dnes aspoň takové symbolisování bylo by možné, na př. usamostatněním Vatikánu a třídy Leonské, jak před 40 lety nabízeno a i teď, ovšem jen v přátelském tisku zmiňováno, kdož to ví? Státoprávního významu by nemělo, jelikož i pak by to byl jen státek ve státě, na tento ve všem poukázaný. Uvažme kromě zmíněných prostředků, kterých stát potřebuje, také ten nejpotřebnější: peníze. Víme, že sv. Stolec z darů celého světa vydržuje missie v celém světě. Ale rozumí se samo sebou, že nejvíc prospěchu odtud má především Italie, ku které nyní sotva se všude najde tolik ochoty a štědroty, ať zůstanou poměry jak jsou aneb ať nějaký pruh území stane se samostatně papežským; i o tomto předůležitém bodě němečtí katolíci velmi rázně jednají. Mluvme si upřímně, bez zastírání skutečných podmínek a ještě více, bez vměšování dogmatických otázek, jež do rozpravy o státě církevním jako dějinné, tedy náhodné události sotva patří, ačkoliv providentielní význam její uznati možno: byloť papežství velikým i bez moci státní, jest jím a bude jím bez ní i dále. Že loupež zůstane loupeží, jest pravda; ale poslední papežové sami násilí tomu ustoupili přijímajíce některé výhody garančního zákona (poštu, telegraf, immunitu míst a osob atd.) ač zákona neuznali, ba kard. Antonelli, ač proti němu protestoval, chtěl přijmouti i stanovený pro sv. Otce peněžní důchod, jenž ovšem nevyplacen, jelikož odepřeno zákon uznati formalně. Další, dosti klikaté cesty občasného vyjednávání vypisovati přesahovalo by účel těchto řádků: jakmile došlo se

k zásadním bodům, pokaždé s té neb oné strany zmařeno. Jsouté zásadní hlediska příliš různá, aby sblížení jejich bylo snadné.

Ještě třeba se zmíniti o nunciaturách, které zdají se vyjadřovati státoprávní poměr panovníka k panovníku. Avšak jen zdají. Nezastupujíť nunciové papeže jakožto hlavu státu, a nezastupovali ho jako takového ani tehdy, když jí byl, nýbrž jen jako hlavu katolické církve a jejích příslušníků v tom kterém státě, tedy jen v otázkách náboženských a s náboženstvím souvislých. Dokazovati toho dále netřeba.

Dle toho, co nahoře uvedeno, jsou rozpravy o mezinárodním řešení římské otázky v příštích mírových úmluvách zatím jen akademické, třeba se v středostátech nejvážnější mužové pro né vyslovovali. Italie si arciť pospíšila se závorou: mezi podmínkami účastenství jejího ve válce je také ta, že římská otázka v mírovém jednání přetřásána býti nesmí. Možno, že by si Anglie a snad i Francie věc rozmyslila, kdyby Benedikt XV více zasahoval ve prospěch čtyrshody; ač také možno, že by teď něco slíbila a pak nedodržela.

Ale i spisovatelé vlaští spatřují v návrhu, aby poměr Italie k papežství na mezinárodní poradě byl stanoven a — což ještě důležitější — také pod mezinárodní záruky byl postaven, útok na důstojnost a neodvislost italského státu; sám vůdce vlašských katolických poslanců Mosca každému takovému pokusu odporuje, mluvě v případním sporu italské vlády s Kurií o cizích přímo soudcích!

V památném článku odpověděla Civiltà cattolica (4. března 1916). Předpokládajíc s Moscou, že by šlo o mezinárodní zákon, praví, že neodvislost státu byla jím ohrožena jen tehdy, kdyby šlo o příslušnost ve věcech státu podřízených. Jelikož tu však možno mluviti jen o příslušnosti a právu co do věcí čistě náboženských, které přece státu podřízeny nejsou neb aspoň podřizovány býti nemají, tedy jest obava před porušením státní nezávislosti bezpředmětnou. Ale, praví poloúřední orgán Vatikánu dále, jest na to vůbec potřebí zákona, by diplomacie ve sporných případech takových zakročovala? Vždyť nebylo dosud zákona takového, a přece intervence se dály.

Zdrželivou mluvu tuto lze si na první pohled snad vysvětliti ohledem na censuru, neboť že by Civiltà dosavadní intervence shledávala dostatečnými, sotva lze předpokládati. Vlastním vysvětlením jest, co následuje, že totiž papež Benedikt XV o zmezinárodnění zárukového zákona, které jeho názorům neodpovídá, nikdy nemluvil, naopak že nechtěje vládě působiti nesnází, očekává přiměřenou úpravu poměrů s důvěrou v Boha od vítězství citů spravedlivosti, které mezi lidem italským v jeho zájmu by rád měl šířeny.

Rozhodnutí tedy odloženo. Jaké jsou asi pohnutky toho? Civiltà některé naznačuje, kteréž ostatně jsou samozřejmy, ale přes to, na tom místě, překvapují. Jednak nejsou ani mezinárodní úmluvy

stálé a bezpečné, jednak i tato medajle má svůj rub: s více zdánlivých ručitelů nastoupilo by také více skutečných pánů (padroni). Papež nesmí pořád býti považován za nezletilého svěřence, jemuž má býti dáno více poručníků místo jednoho.

Tolik asi Civiltà. Není snad neskromné připojiti k tomu pohnutku asi hlavní: že totiž nikdo vlastně neví, jak by se zajišťující zmezinárodnění mohlo provésti: co by do podrobna mělo obsahovati a jakou „záruku záruk“ těch stanoviti. Závady toho naznačeny nahoře.

Tedy: Roma locuta, causa — zatím — finita, a to v ten smysl: Bohu poručeno! Proto může „evangelický Bund“, který ze samého strachu, aby papežská (a polská) otázka nebyla jako po roce 1871 přetřásána, uznal za dobré kancléře Bethmanna-Hollwega upozorniti na toto ohrožování jednoty, klidně spáti, nebo vlastně víc hleděti si náboženství než politiky.

*

Kardinálu Mercierovi dána německým vladařstvím v Belgii pro jeho poslední pastýřský list výstraha. Vláda nehodlá již, jako v lonském případě, obírati se jeho námitkami, že mu bylo mylně rozuměno, nýbrž zakazuje rozšiřování listu pro politické pobuřování kněžstva i lidu, vyhražujíc si další kroky. Nebude dále obviněných kněží ponechávati soudu církevnímu, nýbrž bude je souditi sama dle zákonů soudu vojenského, jelikož jeho „Eminence sama dává příklad nepoddajnosti“ a má „za to morální zodpovědnost, že tolik duchovních se dává strhovati k politovaníhodným přestupkům.“

Nejvíce mělo by k. Merciera zahanbiti, že kompromittuje sv. Otce a jeho sliby, že kardinál „vrátě se z Říma zachová úplnou umírněnost“, a že fanatické, i biblických slov zneužívající výroky o výsledcích války spojil právě se zprávou o návštěvě a vzkazích sv. Otce. Již tam v Římě tropena s ním allotria, církevnímu účelu cesty jeho docela cizí; byl prý tam m. j. jakožto předseda sboru pro úpravu církevních studií, ale při tom nepokládal za nemístné nechat se oslavovati od ulice, přijmouti návštěvu knězožrouta Brianda a pod.

Budeme-li biti se všech stran, neprozíravost takových hodnostářů jistě k tomu nemálo přispěje. Francouzští pisatelé pamfletu proti středostátům líčí válku jakožto boj protestantismu proti katolictví — tedy boj „protestantského“ Rakouska a Německa proti „katolické“ Francii, „katolické“ Anglii a „katolickému“ Rusku. Kdo by se tu nesmál, kdyby to vše nebylo tak smutně hloupé a možná osudné!

Kard. Mercier jakožto filosof má v novoscholastice zvučné jméno, tak že tentokrát možno do slova říci: Si tacuisses, philosophus mansisses. Dejme tomu, že by si něco takového byl dovolil biskup v Haliči za ruského obsazení, anebo v jiných krajinách, třeba v Mechlíně samém, kdyby nešťastnou náhodou byli se ho zmocnili Francouzi a biskup proti nim takhle vystoupil: jistě by ho byli naučili „věčně mlčeti“. A pomineme-li konečně všeho, jedna z pastýřských ctností zove se prudentia.

— česky nemáme pro to (Pastoralklugheit) zcela přiléhavého výrazu, je to cosi jako obezřelost — a jako arcibiskup k. Mercier zajisté jí od podřízených kněží žádá: že jí sám nemá, dokazuje v této vážné době, tedy právě tehdy, kdy nejspíše ji může a má osvědčiti, napořád. Jen kolik lidí zavede do neštěstí svým výkladem slov: Co prospěje člověku...?!, výkladem to zhola nepřípustným, ba v tomto případě nesvědomitým.

Nejnovější zprávy oznamují, že tajemník M-ův dopisoval si s belgickou vládou v Havru. Našlo-li se při prohlídce jeho bytu něco vyzvědačského, jak se praví, nebylo by divu, kdyby se s ním naložilo dle vojenského práva. Protest arcibiskupův „pro omezování náboženské svobody“ byl by pak nedůstojnou vytáčkou.

*

Španělsko za nynější války stalo se nám duchově takořka nepřístupným a my jemu. Čtyrshoda se namahá dosť, aby je zatáhla do války proti nám, ale všechny zprávy o úspěchu jejím třeba přijímati velice nedůvěřivě: portugalský příklad varuje.

Nejbližší sousedka, Francie, a to katolická Francie zkusila i tam dělati náladu svým pověstným sborníkem o poměru katolictví k válce. Augustinian P. Ideas však odbyl osobivost jeho tak důkladně, probrav zase poměr Francie ke katolictví, že jí o smýšlení španělského kněžstva nemohlo zustati žádných pochybností..

Jak o věci soudí španělské obecenstvo, prozrazuje L. Bertrand, spolupracovník Revue des deux mondes, znalec španělských poměrů, za nějž se pokládal a jinými byl pokládán. Ač Revue není výslovně protikatolická, B. sám katolictví nepřeje a je znevažuje; proto jeho svědectví je dvakrát cenné. Vydalť se do Španěl na agitační cestu, a sotva překročil hranice, cítil cosi jako studenou sprchu. Důvod soucitu se středostáty shledal jednak v úctě k pořádku a udatnosti jejich naproti francouzské zženštilosti, ale hlavně v cítění náboženském, katolickém, jež Bertrand praví skoro u všech Španělů býti upřímným a účinným. Co do zmíněného sborníku Baudrillartova a spol. odpověděno mu: „Držme se skutečnosti. Císař německý, jest on či není ohleduplným ochrancem katolictví? A republika francouzská, pronásledovala a pronásleduje ona katolíky či ne?“

Katolické soucítění a sounáležitost není ve Španělsku planým slovem, dí Bertrand dále. Naše proticírkevní politika poštvala proti nám nejen katolíky, nýbrž vůbec věrce celého světa. Vyhnané řehole žijí z velké části ve Španělsku, kde pouhý zjev jejich pobuřuje mysli proti Francii. Právní zástupce v San Sebastianu pravil B—ovi: „Pane, my viděli vaše klášternice na našich ulicích žebrati. Bezpráví, které jste na těchto ženách spáchali, považujeme jakoby spácháno na nás. To jsou věci, které se nezapomínají nikdy.

I „liberálové španělští jsou skoro všichni katolíci a kladou si za čest jimi býti“. B. tázal se nižšího úředníka, který mluvil hodně liberálně, není-li protestant. „Já protestant? Já jsem apoštolsko-římský

katolík. Chápu však docela, že někdo je protestant, žid nebo moslim. Čeho nechápu, je země bez náboženství."

Slovem, B. pohořel všude, od Barcelony až do Madridu. S francouzskou „union sacrée" tam nechtí nic míti, třeba ji hlásali i zaslepení abbés. (V. Stimmen der Zeit 1916, 6).

*

V sarajevské „Vrhbosně" píše Ratko o Unii v Haliči za vpádu Rusů 1914—15. Ačkoli carský manifest ze dne 17 (30) dubna a 17 (30) listopadu 1905 sliboval ruským poddaným svobodu svědomí, své taktiky proti unii Rusko nezanechalo; ruská byrokracie mínila, že oba manifesty týkají se jiných náboženských vyznání, jenom ne unie, tak že miliony Ukrajinců a Bělorusů musily dále snášeti násilí a ponížení vlastního svědomí. Rusko nejen bálo se otevříti dvéře unii, nýbrž lekalo se též rozvoje unie v Haliči, kde četné misie, nábožensko-literarní spisy podporovaly vzrůst náboženského uvědomění mezi Ukrajinci, spojenými s Římem.

To bylo trnem v oku Rusům pravoslavným. Založili v Petrohradě „Haličsko-ruské družstvo", jež řídili hrabě Vlad. Bobrinskij, arcibiskup Evlogij, exarcha cařihradského patriarchy pro Halič Antonij, počajevský archimandrita Vitalij a general Skagurevskij. Úkolem družstva bylo šířiti pravoslaví v Haliči, organisovati poutě do kláštera počajevského na Rusi. R 1911 zřízeny pravoslavné fary v Haliči, na něž dosazeni popi, vychovaní v Rusku. Pravoslavofilské noviny počaly útočiti na řecko katolické biskupy. Haličský vzduch byl těžký, vypukla válka a ruské vojsko zaplavilo na počátku větší část Haliče, začalo ničiti unii a s ní spojené ukrajinství, šířili pravoslaví a kult cara ruského.

Hned na počátku války 16./8. 1914 vydal „Karpato-russkij osvoboditelnij komitet v Kijevě" provolání ke všem obyvatelům haličským, aby všude dobře přijímali ruské vojsko, jež nese v Halič „svobodu i štěstí, nese pravoslavnou víru". Vojska, táhnoucí do Haliče, měla nařízeno sesazovati ony faráře, kteří za vpádu Rusů nebyli ve svých farách. Také ti duchovní, kteří jenom náhodou nebyli ve svých farnostech a došli později, byli jako by byli utekli před Rusy, sesazeni, aby prý „nepobuřovali své farníky".

Sotva se Rusi zmocnili Lvova, zatkli řecko-katolického metropolitu And. Szeptyckého a odvezli ho do vnitrozemí ruského, tak že unie zůstala v Haliči bez obhájce, an Přemyšelský biskup řeckokatolický živořil v obklíčeném Přemyšlu kdež brzo zemřel, Stanislavský pak byl ve Vídni. Tím spíše mohli pravoslavní prováděti dávno zosnované záměry.

Ruská vláda na počátku nevystupovala v Haliči nepřátelsky proti unii, chtěla zachovati pravidla slušnosti a hlásala snášelivost. Tak na př. hr. Bobrinskij 23. září 1914 představenstvu města Lvova řekl, že jeho „heslem jest úplná úcta ke každému náboženství a úplná snášelivost". Zatím však již 27. září Haličsko-dobročinné družstvo v Petrohradě jalo se prováděti rozhodnutí S. Bendasjuka, podle nichž úřady, měly se snažiti

šířiti pravoslaví v Haliči; téhož dne sv. synod petrohradský Halič svěřil Žitomirskému arcibiskupu Evlogijovi, jenž v Chołmu proslavil se svým bezohledným šířením pravoslaví mezi uniaty. Mimo to 9. října v ruských novinách uveřejněna zpráva o záměrech ruské vlády v Haliči stran náboženských poměrů, jež docela odporovala vyše uvedenému sdělení chefa ruské vlády. Dne 14. listopadu arcib. Evlogij sice prohlásil, že je proti všemu násilí vůči unii, řka: „Já příliš miłuji a mám v úctě pravoslavnou víru, než abych dopustil, aby se šířila nedůstojným způsobem". Ale brzy na to vydal svůj pastýřský list věřícím i duchovenstvu řecko-katolické církve, kdež se raduje, že Halič konečně je sloučena s Ruskem, dodávaje, že nestačí jednota státní, nutna též jednota mysli, víry a modlitby, by nastala organická jednota s Ruskem. S Evlogijem přišlo do Haliče mnoho pravoslavného duchovenstva z chołmské diecese, mezi nimiž vyznamenal se zvláště Mitrockij. Ti začali hned svou práci, jejímž výsledkem bylo vypovězení četných farářů na Sibiř a četná úmrtí řecko-katolických kněží (58), na jejichž místa usazováni jen „spolehliví", jimž generalní gubernator svěřil správu farností uprázdněných, nebo pravoslavní popi, kteří agitovali pro pravoslaví hlavně tím, že slibovali za přijetí pravoslaví veliké statky.

Počínajíce od ledna 1915 ruské noviny i vláda mluvily o úpadku unie v Haliči. Evlogij za svou neúmornou práci při šíření pravoslaví obdržel od cara vysoké vyznamenání: brillantový kříž na kamilavce (cylindrická čepice pravoslavných duchovních.) Z úspěchů pravoslavných radovalo se veškero novinářstvo, liberalní kruhy mlčely. Zatím co vláda a vyšší kruhy — aspoň na počátku — připouštěli náboženskou snášelivost, nižší vrstvy beze všeho ohledu a pokrytectví hned od počátku ukazovaly právo silnějšího: vojenská správa ve Lvově, kdež před válkou byl jediný pravoslavný kostel, zabrala několik kostelů a kaplí pro sebe, měníc řecko-katolické kostely v pravoslavné. Nebylo ušetřeno ani kathedrály stanislavské ani přemyšelské. Kromě popů šířily pravoslaví též noviny.

Ale úspěchy pravoslaví byly pouze zdánlivé, živá akce nepřinesla očekávaných plodů. Na jaře 1915 přinesly ruské noviny zprávu, že v Haliči založeno 120 pravoslavných farností — ovšem nepřipojily, že založeny byly násilně, pod nátlakem nagajky a kopí ruských kozáků. Jakmile ruské vojsko odtáhlo, nezbylo ani stopy po pravoslavných farách a jejich věřících. Je sice pravda, že k pravoslaví přešli i někteří duchovní a některé vesnice — dohnáni z většiny velikou nouzí, v níž žili duchovní řecko-katoličtí i jejich farníci. Ale většina duchovních nedbajíc výhrůžek vlády, která pod uvarováním přísných trestův a vypovězením na Sibiř zakazovala kněžím vysvětlovati lidu rozdíl mezi pravoslavím a unií, zůstala věrna unii, poučovala své věřící a utvrzovala ve víře. Tak o. Matvijejka obcházel dům od domu, vysvětloval, co je unie a co je pravoslaví, a jeho práce potkala se s užitkem: lid přestal choditi do pravoslavných kostelů, daleko chodil ke zpovědi ke katolickým kněžím. Ovšem za

smělý krok svůj o. Matvijejko odvezen na Sibiř a s ním asi 200 podobných odvezeno do vnitrozemí na Rusi.

Za nebázlivými kněžími šli také věřící, kteří trpělivě pro víru snášeli ruskou nagajku i vyhnanství na Sibiř. Toto nelidské jednání ruské vlády s lidem řecko-katolickým ano i s dětmi pro víru odsuzovali nejen katoličtí, nýbrž i nekatoličtí žurnalisté. Ba i ruský pravoslavný biskup Nikon v Krasnojarsku ve svém článku „Orli a havrani“, uveřejněném v Birževých Vědomostech (č. 11983 r. 1915) nemilosrdně posuzuje taktiku ruské vlády v Haliči a pana Bobrinského, Čichačeva i Evlogije nazývá havrany. Ruský Mirabeau, poslanec Miljukov, v dumě 29. srpna se vyslovil: „Byli jsme svědky nekulturního pokusu, abychom zničili národnost a víru obyvatelstva nově dobytých zemí...“ Na katolickém sjezdu ve Filadelfii 8. pros. 1914 bylo protestováno proti ničení unie v Haliči. I anglické a italské noviny odsuzovaly jednání ruské vlády s unií. Poslanec Ginnel 5. února 1915 podal v anglickém parlamentě interpelaci stran metropolity Szeptyckého. V Italii na obranu unie povstal Corriere d'Italia.

Z veškerého jednání ruské vlády i církve s unií jde na jevo, jak velice se mýlili, kdo myslili, že se Rusko brzy obrátí na katolickou víru! —

Tedy: Jest ještě živá víra, která dovede podstoupiti nejtěžší oběti, opravdové mučenictví, nekrvavé sice, ale přes to velmi strastné, a vedle něho také krvavé?! Odpověď nám dávají nejen zámořské missie, nýbrž i blízcí soukmenovci. A krev tato jako v dřívějších stoletích jednak bude semenem nových vyznavačů pravé víry, jednak bude volati o pomstu nad zlotřilým a prohnilým caesaropapismem.

Zprva šetřeno i mezinárodních zvykův okkupačních, za Bobrinského však proti právu nuceni obyvatelé vyvěšovati ruské prapory, pomáhati při opevňování, soudy podřízeny dozoru správnímu a pod.

*

Unitští biskupové v území námi obsazeném rozhodli se pro řehořský kalendář i v církevním roce. V Turecku, jak známo, náboženské slavnosti z kalendáře toho, právě přijatého, spolu s letopočtem hedžry vyňaty. Bulharsko taktéž kalendář náš přijalo; v Srbsku atd. aspoň pro náš styk zaveden.

Viděti na tomto příkladečku, který sám o sobě neznamená vlastně nic, jak nesnadno zakořenělé zvyky opravovat. Budeť mezi lidem na čas mnoho nesnází, a bylo by jich i jindy, kdyby válka nebyla; mezi unity prý už protesty jdou. Ale v zásadě přece zas jeden cop náleží dějinám; škoda, že jenom jeden.

*

Katolická správa na Balkaně:

Albanie má 3 katolická arcibiskupství: Skadar s biskupstvími Alessio, Pulati, Sappa, pak Drač a Skoplji.

Bosna a Hercegovina má arcibiskupství v Sarajevě s diecesemi Banjaluka, Trebinja a Mostar.

Bulharsko má biskupství Nikopolis, apoštolské vikariáty Sofia a Filippopolis.

Rumunsko má arcibiskupství Bukarešt a Jassy.

Řecko má tři církevní provincie: Atheny, Naxos, Korfu.

O Srbsku ani teď se nic neproslýchá.

Turecko má na Balkaně jen málo katolíků s apoštolským delegátem v čele.

*

Ještě před vypuknutím války napsal o missiích katolických a protestantských poučný spis Bedřich Schwager z kongregace božského Slova.

Když byl v Japonsku r. 1873 zrušen výnos o pronásledování křestanů, započali katolíci i protestanté svou missijní činnost v Japonsku a na Formose za stejných okolností. V roce 1912 bylo v Japonsku i na Formose 70.582 katol., ale 90.496 protestantů. Pracovníků měla missie prot. 3174 (1909), katol. 1109 (1911). 48 katol. škol (1 universita) mělo 7041 žáků, protestanté měli 175 učilišť (3 university) s 18.993 žáky; katol. sirotčince měly 969, protest. 2351 chovanců; katol. semináře měly 77, protest. 619 kandidátů. Protestanté mají 5 knihtiskáren, 2 bibl. společnosti a jednu „Buch- und Traktatgesellschaft"; methodistické nakladatelství v Tokiu rozšířilo r. 1907 v Japonsku, Číně, Korei, ostrovech Havajských a Filippinách na 1,585.870 výtisků různých spisů, což činilo dohromady 70 milionů tiskových stran; katolíci mají jen jedno nakladatelství v Tokiu.

Na Korei pracuje od r. 1831 pařížský missijní seminář — do roku 1912 bylo 78.850 pokřtěných a 5000 katechumenů; protestanté začali r. 1882 a r. 1909 měli 89 609 pokřtěných. Protestanté mají 22 vyšších škol a 900 škol nedělních, něco podobného katolíci vůbec nemají a proti protest. 977 nižším školám mohou se katolíci vykázati pouze školami 114.

V Číně pracují katol. missionáři od r. 1582, protestanté teprve od 1807, účinně vlastně až od r. 1842. Katolíků, pravda, je 1.431.258 a protestantů jen 324.819, ale protestanté vynikají školstvím. Obecných škol mají 2526, vyšších 590, všech pak žáků 79.823; katolíci mají vyšších škol jen 157 (z nichž mnohé jsou vlastně jen školy obecné) se 6545 žáky. Katolíci mají asi 20 knihtiskáren, jež ročně vytisknou asi 850.000 exemplářů; 9 traktatních společností protest. vytisklo za rok 7,677.896 exempl. Šanghaiské presbyter. nakladatel. vytisklo v r. 1908 skoro 2 miliony čínských a 113.200 výtisků anglických úhrnem o 113,800.000 stranách. Nemocnic mají protest. 170, katol. 97.

V Siamu působí katol. missionáři téměř 300 let, ovšem začátek byl zde příliš krvavý a výsledek tedy pranepatrný, vždyť ještě roku 1809 byl zde pouze jeden missionář; nyní jich působí 227, katolíků je 24.025; protest. missie začaly r. 1840 a mají 283 pracovníků, 5222 komunikantů a 17.200 příslušníků.

V Indii, patřící Nizozemsku je katol. (missie započaly r. 1808) 55.000; protestantů 517.000, kteří mají 1020 škol státních (1910)

o 150.296 žácích, mimo to vláda podporuje ještě 1985 škol soukromých, z nichž většina jsou protestantské. Katol. škol je 100.

V Přední Indii a Zadní Indii britské jsou katol. missionáři činni téměř 400 let; kraje tyto však trpěly velmi pronásledováním, osadní válkou a zrušením řádu zde zapracovaného, totiž jesuitů. Dnes je zde katolíků 2,423.286, katechumenů 95.358 — pracovníků pak 9616. Protestanté mají přívrženců 1,617.617 (mezi těmi však je 500 000 nekřtěných), pracovníků je 8500. Katolíci mají: 4116 škol s 250 400 žáků, 55 seminářů, 8 kolejí pro domorodce, 18 missijních tiskáren; protestanté: 13 034 škol s 511.920 žáky, 148 seminářů, 40 kolejí a 27 tiskáren.

Missie na Východě (zeměpisně obsahuje tato missie kraje od Persie a Arabie až po Balkán s Egyptem) čítá 730.000 katolíků latinského i východního ritu. Protestanté začali zde pracovati teprve v 20. letech 19. stol.; ale mohou býti s výsledkem spokojeni. Sama American Board pro Malou Asii v r. 1903 měla 13 640 členů a 45.000 přívrženců, 5 chlapeckých a dívčích kolejí s 2400 žáků i žákyň, 380 škol obec. s 18.600 dětí, 8 sirotčinců a 5 velikých nemocnic. V Egyptě americká presbyter. missie sama čítala 33.000 křesťanů.

Nápadný rozdíl osvětlují poněkud číslice podpory z obou stran. Největší mezinárodní katol. spolek „Dílo šíření víry“ měl v roce 1913 6,500.000 marek příjmů; kdežto protestanté v r. 1911 v samém Německu 8.650.000 marek, v Anglii pak, Skotsku a Irsku téměř 36.000.000 marek. Na Korei měly katol. missie příjmů nejvýš 160.000 marek, protestantské missie pouze z Ameriky ročně dostávají 2 miliony. Právě v Americe je nepoměr podpor obou náboženství veliký. Tak v r. 1913 katolíci Mexika, Střední a Jižní Ameriky sebrali 454.400 marek, protestanté Kanady a Spojených států za jeden rok 50 milionů. I jednotlivci protestanté odkazují missij. spol. protest. veliké sumy peněz, tak r. 1909 John D. Kennedy v New Yorku odkázal 16 milionů marek, následujícího roku jiný protestant z téhož města 4 miliony, a r. 1911 American Board dostala na zvýšení svého fondu pro vyšší vzdělání 4 miliony marek (dotud činil 8 milionů); presbyterianům v témže roce bylo odkázáno 12 milionů marek.

Jiným klíčem ku pochopení velikého rozmachu miss. prot. je velmi čilá propaganda. V posledních letech povstaly četné professury pro miss. vědu a nové organisace. Každá nedělní škola má svého zvláštního missijního učitele, jenž přednáškami, knihami, mapami, obrazy poukazuje a získává mládež missijní myšlence. Má však toto veliké hnutí protestantské vadu: hodnotou je dalekou za početně menší prací katolickou, o nějakém vnitřním prohloubení, opravdu náboženském není řeči, svědčí o tom veliký počet různých sekt, které v podstatě mají křesťanské jen jméno, duch zůstal pohanský.

*

Původem křesťanství a naukou socialismu o něm obírá se spis prof. Dra Kiefla Die Theorien des Socialismus über den Ursprung des Christentums.

Nesprávné předpoklady svedly některé spisovatele hlavně přívržence socialismu k názoru, že totiž křesťanství nebylo sluncem, jež bídu a útrapy životní zapuzovalo, nýbrž ovocem této bídy a těchto útrap; jinými slovy: „Křesťanství bylo ve svém nejvnitemějším jádru hnutím socialním, jeho nejhlubší vzpruhou hospodářská bída a nouze, jeho mravnost lstivé zaobalení hmotných zájmů bídných lidí a otroků, jeho zakladatelem nebyla žádná osobnost, nýbrž vysněný ideál, dílo milionů lidí v tvořícím mythu“ (str. XVII). Křesťanství nevzniklo prý z květu antické kultury, nýbrž ze spodiny tehdejšího lidstva, ne z myšlenek tehdejšího ducha, nýbrž ze hmotné bídy tehdejších proletářův. Naproti tomu dokazuje Kiefl, že prakřesťanství nebylo pouhým hnutím socialním, že smutné poměry hospodářské nejsou jeho kořenem, ano že se vlastně církev nejstarších dob socialní otázkou kat exochen nezabývala. Nedá se upřít, že církev hned v prvních dobách chudých se ujímala, o ně pečovala a jinak utlačovaných se zastávala, ale záleží na tom, co církev za svou první a hlavní povinnost pokládala. Kiefl soudí zcela správně, že se církvi jednalo o to, aby nejhlubší kořen socialní bídy — mravní zlo — odstranila.

Obtížným místem pro exegety jest 21 verš sedmé kapitoly druhého listu ke Korinťanům. Víc než padesát stran věnuje Kiefl tomuto verši; různé výklady z doby nejstarší, ze středověku a novověku se uvádějí; nejen katolické i evangelické prameny cituje autor. Správný výklad nesvědčí nijak proti velikému apoštolu národů, neboť dle svědectví skoro všech exegetů neměl snad nikdo tak soucitné srdce pro otroky jako sv. Pavel, což i z jiných listů jeho vysvítá.

Ve stati: „prakřesťanství a socialní otázka“ dokládá se, že hlavní myšlenky křesťanské do života společenského zcela přirozeně zasahovaly. „Že skutky lásky v prakřesťanství byly čistě nábožensky orientovaným zjevem a nikoli socialním výronem ve smyslu moderního socialismu, podotýká s důrazem i Harnack. ‚Sloužící láska je také uplatněním lásky k Bohu. Tím že Ježíš sám tuto lásku ukázal a silou a životem státi se kázal, naučili se jeho učenníci největšímu a nejblaženějšímu, čemu se v náboženství přiučiti lze, totiž v lásku boží věřiti“‘ (115). V nejstarších spisech křesťanských vidíme základní sílu celého hnutí křesťanského příliš jasně — totiž lásku k Bohu. Veškera karitativní činnost církevní měla tento podklad, bez něhož by nebyla ničím. Reformami společenskými, změnou poměrů hospodářských tehdejšího spuchřelého světa nezabývalo se křesťanství, protože každá revoluce byla zločinem dle jeho nauky.

Domnělý proletářský ráz křesťanství první doby vyvracejí nejstarší doklady. „Není pravda, že teprv za císaře Commoda, tedy koncem druhého století, lepší stavy pozvolna křesťanství se otvíraly. V té době vidíme, že vývoj dospěl již vrcholu. Jinak nemohl Klement Alexandrijský propuknout v jásot, že není třeba jíti do Athen nabýt vzdělání. ‚Celý svět stal se Athenami a Helladou pro Logos‘ (145). A Klement uvádí jména četných myslitelů, již křesťany se stali. Skvělé

odpovídá Origenes Celsovi na výtku, že jen nevzdělaní se do nauky křesťanské zasvěcují a do církve přijímají.

Kristus upozornil na nespravedlivé rozdělení statků pozemských, mluvil také o klamu štěstí pouze pozemského, avšak určitého programu socialního, platného pro vždy a pro všechny, nepodal. Původní idea státu byla v křesťanství první doby konservativní. I vůči ostatním institucím socialním zaujímala církev stanovisko konservativní; nejinak bylo tomu v otázce otroků. „Jisto je, že evangelium od prvního dne svého, kdy bylo hlásáno, zásadu náboženské jednoty všech lidských duší ohnivými písmeny na nebe napsalo. Ale církev byla toho daleka, aby z této náboženské jednoty ihned také ideu politické jednoty vyvodila“ (171).

Nábožensko-mravním povznesením lidstva připravovalo pozvolna křesťanství konec otroctví. Četnými místy Nov. Zákona (1 Petr 2, 9; Efes 1, 18; 1 Kor 2, 15; Gal 3, 28) zdůrazňovalo nové učení jeden ze svých hlavních bodů. „Ačkoli stará církev těžiště své naděje do života záhrobního překládala a dětem svým pod nejtěžšími tresty změnu zevnějších socialních poměrů přivodit zakazovala, prokázala přece stavu otrockému nesmírné dobrodiní tím, že, ačkoli občanský poměr nechala nedotčen, k vnitřní proměně a mravnímu posvěcení vzájemného poměru mezi pány a otroky pracovala. Klassickými jsou apoštolské výroky, které nejvyšší mravní požadavky otrokům kladou. Tak nepřinesl jistojistě žádný císařský výnos tolik opravdového a hlubokého zmírnění v bídě otrocké jako napomenutí Petrovo v prvním listě v druhé kapitole 19. verši, když někdo pro svědomí z bázně boží i zlému pánu úctu prokazuje a nevinně trpí, to že je milostí a přináší čest před Bohem (189). Zásad podobných marně hledáme ve škole stoické. Jednotliví stoikové klonili se sice v té příčině k lidštejším názorům, ale většinou dělo se to jen v theorii; praxe jejich byla obyčejně opačnou. „Lásky boží k lidem neznal řecký duch, ani stoa ne. O pronikavé lásce lidské nemohlo u ní ze základů systemu jejího být žádné řeči“ (202). „Stoa, jsouc ve veškerých svých základech neschopna, aby zlepšení socialního stavu přivodila, upadala do neplodnosti a ztratila tím své existenční právo. Jeden z jejích největších synů, císař Mark Aurel, který tak krásná slova o lidské svobodě hlásal, stal se jedním z nejkrvavějších pronásledovatelů křesťanů“ (119). Křesťanská láska rozvíjela se později, kdy stoa skoro úplně v zapomenutí přišla, ještě víc.

Tím že křesťanství každý revoluční převrat jako veliké zlo zavrhovalo a reformu lidstva z nitra změnou smýšlení a zušlechtěním povah přivodit se snažilo, dokázalo nejlépe, že není ovocem hospodářského miserabilismu. *Dr. Jos. Vrchovecký.*

Vědecký a umělecký.

Dobou posledních Přemyslovců podrobně obírá se v ČČH. 1915 prof. Josef Šusta. O Václavu I a Přemyslu II důmyslným, kritickým rozborem pramenů ve článku: „Kritické příspěvky k počátkům Přemysla II Otakara“ dospívá k závěru, že padají i tvrzení Palackého o otcovské nelásce Václava I i Lorenzovy útoky na mravní povahu Otakarovu, a srovnávaje listiny a prameny letopisné, uvádí domnělé neshody v soulad a osvětluje příčiny odboje Přemyslova proti otci, zjišťuje počátek tohoto zápasu (v červenci 1247) i dobu skutečného boje (na jaře 1248), v němž byl král Václav skoro úplně vytlačen z Čech, až pomoc z Němec a vítězná srážka u Mostu umožnila návrat Václavův a vedla v listopadu 1248 k smlouvě o novém rozdělení vlády v zemích českých mezi otcem a synem, která zůstala v platnosti až do srpna 1249, ač i za toho času docházelo k místním bojům. Nenadálým přepadením Prahy a úplným pokořením a zajetím Přemyslovým v září 1249 nabyl král zase úplné moci v Čechách.

Ve článku „Václav II a koruna polská“ vypisuje, jakých právních opor Václav II užil, když se koncem července 1300 vypravil za korunou polskou do Hnězdna, které se mu koncem srpna po porážce Lokýtkově dostalo, čímž dosáhl cíle již před mnoha lety vytčeného, k němuž mu dopomohla vojenská moc, bohatství i obratnost diplomatická. Zase pramenův užito v novém osvětlení a vzájemném styku a cíle vědomá vláda Václava II zdůrazněna.

Rehabilitací krále Václava II jest článek další: „Skládal Václav II básně milostné? Napsán jest proti B. Bretholzovi, jenž ve článku: „König Wenzel II von Böhmen — ein Minnesänger?“ (Zeitschrift des deutschen Vereins für die Geschichte Mährens und Schlesiens, XVII. 250—258) líčí Václava II jako analfabeta a slaboduchého pobožnůstkáře, zakrnělého ubožáka, neschopného samostatného myšlení a vyšších snah duševních, jako ubohého blbečka a bezmocného slabocha. Prof. Šusta dokazuje, že zásadní popírání, že by Václav nemohl býti skladatelem básní milostných, nemá podkladu, že hledisko Bretholzovo jest nehistorické, spíše žurnalisticky nežli vědecky obratné. Sám kreslí obraz Václava II v těchto hlavních obrysech: Souvěkovci karakterisují jej jako krále nebojovného, velikého ctitele duchovních a klášterů, — ale jeho sláva jde světem, a doma dovede vnitřní mír svých zemí železnou rukou udržovati, a mladší současníci projevují jeho památce neobyčejnou úctu. U vlády Václavovy vidíme jako zvláštní rys její jakousi nebázlivost před odvážnými pokusy novotářskými, touhu po novém, neobvyklém, což jest projevem hloubavé osobnosti královy. V jeho české politice jeví se pevné směrnice základní: měl ctižádost a šíravou touhu po evropské moci ne menší nežli jeho otec, byl duch naplněný touhou po vědění a vynikající diplomat. Ze schopnosti svých

rádců dovedl velmi důkladně těžiti, bystrostí ducha svého uměl překonati obtíže těžkého dědictví otcovského, uklidniti vír vnitřních bojů rozvášněných velmožův a zdokonalením ústroje vládního zesíliti moc koruny tak, že se Čechy opět stávají jádrem nové, veliké říše Přemyslovské. Při tom byl silně dotčen proudem hlubší religiosity, nebyl však tupým zastrašencem, jenž by se bezmocně chytal pláštíku církve. Byla u něho ovšem jakási nervová zatíženost, která se hlásila podrážděnou náladou mezi lačným užíváním světských radostí a tvrdou askesí, která byla však výrazem skutečných vnitřních bojův ušlechtilé duše. Nebyla to jednoduchá a prostičká povaha, nýbrž duch složitý, v jehož nervově rozechvělé duši byly vztahy velmi těsné mezi mystickou zaníceností náboženskou a mezi profánní erotikou. Není tedy naprosto nutno z obrazu osobnosti Václava II smazati rys básnické schopnosti, který mu dodává jakéhosi zvláštního půvabu, třeba šlo snad jen o dočasnou hříčku mladých let.

*

Vykládaje ideový základ husitský prof. Václav Novotný opět a opět ve svých spisech a článcích zdůrazňuje svou theorii, že co se týče poměru Husova k Wiclifovi Hus slovy Wiclifovými pronášel jen obsahově totožné nebo k témuž spějící starší myšlenky reformní tradice domácí; můžeme prý vždy opakovati větu, že Hus často slovy Wiclifovými vyjadřoval myšlenky své, — ano tuto svou utkvělou thesi stupňuje až k výroku: „nikdy a nikde nezřekl jsem se a nebudu se nucen zříci své these, že Hus mluví někdy slovy Wiclifovými snad ani nevěda“; „není prý to Wiclif, jenž z Husa mluví, i když doslovně se ozývá, je to Hus vyjadřující se slovy Wiclifovými“. Z této své vlastní představy utvořil si Novotný neomylnou poučku, a zrovna v chorobné nedůtklivosti obviňuje z předpojatosti všecky, kteří s ním souhlasiti nechtějí. Na slabiny stanoviska Novotného poukázal znova v ČČH. 1915 (str. 392—899) Kamil Krofta ve vystižném posudku o spise Novotného: „Náboženské hnutí české ve 14. a 15. století“; posudek je dokladem vratkosti a neudržitelnosti thesí Novotného, jenž by tak rád vnutil všem své neúprosné přesvědčení, jež si byl zálibně zkonstruoval. Je tu opět pathologická ukázka, že kdo jiným vytýká předpojatost, sám bývá nejpředpojatější.

Zajímavým postupem událostí stalo se, že volnomyšlenkářský předák prof. Dr. V. Novotný je spolupracovníkem Časopisu Matice moravské, který m. j. v ročníku právě vydaném (1915) uveřejňuje jeho „Na obranu“ proti prof. Dru J. Sedlákovi, jmenovitě co do remanenční nauky Husovy.

Historická komise při Matici moravské, jíž kard. Bauer přispíval značným obnosem, vydala dosud 3 díla, a mezi nimi jest 1. Korrespondence Jana Helceleta, o které jsme svou dobou podali zprávu, a 3. Akty Jednoty bratrské, jež vydává protestant prof. Dr. Jaroslav Bidlo.

*

Čím jeví se zvláštnost německého ducha? Dle marburského professora Hermana Cohena, který r. 1914 o tomto thematu v Kantově společnosti přednášel a přednášku ve sbírce „Philos. Vorträge" vydal, jeví se zvláštnost ta nejzřetelněji v německé filosofii. Začátky její nacházíme prý u kardinála Mikuláše z Kusy a proto nazývá Cohen tohoto myslitele „representantem a instauratorem německého filosofování" (str. 9). Mezi řeckým duchem — hlavně pokud se u Platona jeví — a duchem německým jest prý veliké příbuzenství. Kant jest obnovitelem Platonovým a to „im Stile der Vollendung" (18). V myšlení autora kriticismu pozoruje Cohen národní obrat a doufá, že tato tendence všeobecný národní rys v dějinách německého ducha vytvoří. Německému duchu přiřkla by se špatná zvláštnost, dí Cohen, kdyby jeho zvláštní rys z universalního ducha lidského nějak nevyznával. Co Řekové započali, v tom Němci pokračovali a sice „s kongenialností — toť jejich zvláštní ráz" (20). Cohen chválí německou filosofii, že se racionalismu přidržela a v idealismus jej vybudovala. Nyní prý záleží na dalším zdokonalení jejím. Neníť prý jen otázkou duševního zdraví, nýbrž životní otázkou německého ducha, zda se má ku Kantovi či Hegelovi přiklonit. Všichni, kteří se na této křižovatce německého idealismu nedovedou k jasnému rozhodnutí propracovat, vedou na cesty nejisté. „Německý idealismus — toť idealismus Kantův. A jest li jinak v tomto jménu zdokonalení v historickém smyslu dochází výrazu, pak jest každé smíchání jiného jména s ním historickým vybočením (Ablenkung), jež od spolehlivého vůdce na cestě vždy jest osudným" (22). Kant — spolehlivý vůdce!

I v Kantově ethice jeví prý se zvláštnost německého ducha. Nejen v theoretické, nýbrž i v praktické filosofii dovedl se německý duch řeckému přizpůsobit. Idealismus Platonův vrcholí v idei dobra, která základ ethiky tvoří. Rozlišováním mezi logikou a ethikou přivedl prý Kant ethického ducha k dokonalosti. Ethika jeho je dostatečně jasným dokumentem filosofické originality. Nebylo by nic paradoxního, kdyby někdo originelní ethiku stavěl nad jeho logiku. Z každé skuliny v této ethické budově vyzírá německý duch. „A kdyby ještě dokladu bylo třeba, že idealismus Kantův jest výtvorem německé filosofie, pak podalo spojení theorie a praxe pro bytí a nebytí národa neklamný důkaz pro tuto věc. Kdo takovou vojenskou družinu (Heerbann) okolo sebe shromáždit dovedl, z toho musel německý duch ve své historické podstatě promluvit a prorokovat" (33). Ačkoli německý duch došel Kantem jakési dokonalosti, má se přece o dalším zdokonalení zvláštnosti německého ducha stále pracovat. Cohen dí, že je v té příčině nezbytně třeba, aby se k tomu vážně pracovalo, by ve vědeckých principiích, zvláště pak ve všech otázkách duchovědných bylo souhlasu dosaženo, nebo aby se aspoň touha k takovému souhlasu odnášela. Ale souhlasu smíme hledati jen tenkráte, dí Cohen, podržíme-li svou zvláštnost jako vůdčí pravidlo. „Ztratí-li se toto, jest veškerá harmonie ilusí. Jiní národové mohou dle téhož národního základního pravidla

jednat“ (44). Dle zvláštnosti toho kterého národa musí i jeho filosofie zcela přirozeně býti jinou.

O zvláštním rázu německého ducha tvrdí marburský novokantovec optimisticky, že jest nevyčerpatelným a nepomíjejícím jak pro národ německý tak i pro veškeren mravní svět. *Dr. J. Vrchovecký.*

*

O modré barvě oblohy. Obyčejný čtenář lidově poučných spisů přírodně-vědeckých dovídá se s podivením a překvapením, že obyvatelé měsíce — jsou-li tam jací — by viděli oblohu nebeskou úplně černou; na této černé obloze září slunce celý den měsíční, který tam trvá asi 14 našich dnů, a slunce není s to, aby tuto černou oblohu rozsvětlilo a rozjasnilo, takže na této černé obloze září hvězdy i ve dne, ba i v nejbližší blízkosti slunce. Tento úkaz zdá se býti čtenářovi podivným a téměř neuvěřitelným, poněvadž z vlastní zkušenosti ví, že naše obloha nebeská jest krásně modrá, že na ní hvězdy začínají blednouti, když slunce před svým východem jenom se blíží, a zmizí úplně ještě dříve, než slunce úplně vyjde, ačkoli jsou na nebi jako před tím; zmizí totiž úplně v záři sluneční. A najednou se dovídá, že na obloze měsíčné hvězdy září zároveň se sluncem, ba přímo vedle slunce.

Další četba jej ovšem poučí, že obloha měsíčná jeví se proto černou, poněvadž na měsíci není vzduchu, jako na naší zemi, a proto jsou tam nemožny podobné úkazy jako na naší zemi, totiž nenáhlé svítání, rozednívání se, soumrak ranní a večerní, a proto na měsíci mění se noc náhle a najednou v den, a den zase náhle a najednou v noc bez pomalého přechodu: kam totiž na měsíci dopadají paprsky sluneční přímo, tam jest oslňující den, a kam paprsky sluneční nemohou dopadnouti přímo, tam jest úplná tma, a proto čirá noc.

Proto jest pro zmíněného čtenáře zajímavou otázka: Proč pak jeví se nám na zemi obloha nebeská krásně modrou? Na tuto otázku odpoví průměrný, dvanáctiletý školáček venkovské dvojtřídky srdnatě a přesvědčivě: Modrá barva oblohy jest vlastně modrá barva vzduchu. Podle tohoto výkladu, který školáček slyšel ve škole, jest malé množství vzduchu, řekněme ve školní světnici úplně bez barvy; avšak vysoká vrstva vzduchu, která do výšky několika set kilometrů obepíná naši zeměkouli, jest barvy krásně modré, a tuto krásně modrou barvu my pak připisujeme obloze. Na objasnění tohoto úkazu školáček slyšel možná ve škole tento obdobný výklad: malé množství vody, třeba ve sklenici nebo v láhvi, neb dokonce i v potůčku, jest úplně bez barvy a průhledné, avšak v rybníce a v řece, kde jest větší množství vody, jest voda už zelenkavá nebo modravá, a dokonce v moři, kde jest jí ohromná spousta, jest voda načisto modrá.

Školáček tedy ví, proč naše obloha jest krásně modrou; avšak kdybychom se pro jistotu otázali učence, do jehož odboru tato otázka vlastně patří, tedy třeba hvězdáře nebo fysika, pak by se asi rozpačitě usmál a řekl by snad: My vlastně do dneška nevíme s jistotou, proč naše obloha jest krásně modrou. Zmíněný obyčejný výklad není

vědecky zjištěn. Neboť kdyby mohutná vrstva vzduchová, modře zbarvená, vznášela se mezi námi a tělesy nebeskými, jako modrý závoj, pak bychom najisto očekávali, že by slunce, měsíc a hvězdy, vznášející se za tímto nebo nad tímto modrým závojem, měly býti rovněž modré barvy, tak asi, jako kdybychom se na ně dívali modrým sklem.

Jiný výklad praví, že vzduch není nikdy úplně čistý a průhledný, a že vzduchové částečky a vodní páry, ve vzduchu se vznášející, propouštějí sice světlo červené a žluté, které nám se jeví jako ranní a večerní červánky, ale že nepropouštějí nýbrž odrážejí a rozptylují světlo modré, čímž obloha nám se jeví modrou. Avšak ani tento výklad není bez námitek; neboť předpokládá, že vodní páry vznášejí se ve vzduchu v podobě vodních, dutých bublinek, asi jako mydlové bubliny, které modré světlo ne jednou, ale několikráte odrážejí, a tím oblohu sytěji a modřeji zabarvují. Tento výklad jiní učenci potírají, poukazujíce k tomu, že páry vodní nevznášejí se ve vzduchu v podobě dutých bublinek, nýbrž v podobě mikroskopicky malinkých kapiček.

Proto ještě jiní učenci vykládají modrou barvu oblohy zvláštním zařízením lidského oka, které jest prý schopno i hodně slabé modré světlo ještě postřehnouti, kdežto červené a žluté světlo nemá na oko lidské žádného účinku. Tím se stává, že oko lidské postřehuje z rozptyleného světla slunečného paprsky modré, avšak nikoli paprsky červené a žluté.

Nelze popříti, že vodní páry, ve vzduchu se vznášející, jsou v nějaké souvislosti s modrou barvou oblohy. Cestovatelé nám nadšeně vypravují o krásné, sytě modré obloze v krajinách jižních, najmě rovníkových, kde vzduch jest za jedno mnohem čistší než u nás, a pak teplé větry rovníkové odnášejí vyvinující se vodní páry na sever a na jih do pásem chladnějších. Také ve vnitrozemí při stejné zeměpisné šířce jest obloha modřejší než na moři a v krajinách přímořských, poněvadž nad mořem a v krajinách přímořských vodní páry a jemné mlhy ve vzduchu se vznášející činí oblohu bledě modrou.

Vodní páry, ve vzduchu se vznášející, působí také ještě jiným způsobem. Neboť paprsky světelné, které při východu nebo západu slunce nebo měsíce pronikají husté a parami nasycené vrstvy vzduchu nad obzorem, barví vzduch do žluta, ba až do červena, způsobujíce tak červánky ranní anebo večerní, z čehož zdá se vysvítati na jisto, že vzduch paprsky modré odráží a rozptyluje, ale červené a žluté propouští; proto bývají také červánky večerní rozsáhlejší a barvitější než červánky ranní, poněvadž večer bývá vzduch více nasycen parami vodními než ráno. Proto pozorujeme také, že měsíc, stojící vysoko na nebi, svítí světlem téměř úplně bílým — stříbrojasná luna, — ba často nám se zdá, že má až modravý nádech, ale za to když vychází, zvláště když jest úplňkem, je žlutý, ba nezřídka až krvavě červený. Rovněž býváme nejednou podivem a úžasem naplněni, když slunce, krvavě zbarvené, a ještě k tomu hodně zvětšené, zapadá v rudé zá-

plavě světla: i tento velkolepý úkaz třeba vyložiti působením vodních par, nad obzorem se vznášejících.

Modrá barva oblohy jest asi výslednicí několika složek, a tyto složky by byly: modré světlo sluneční, které vzduch odráží a rozptyluje, pak černá barva prostoru světového, jenž působí jako pozadí, na které promítáme modrou oblohu, a konečně bělavá barva vodních par a zvláště malinkých jehlic ledových, vysoko ve vzduchu se vznášejících. Více zatím nevíme.

Vychovatelský.

Článek Dra Foerstra o vojenském výchovu mládeže, o němžto zmíněno v posledním čísle „Hlídky“, že nebyl censurou připuštěn, jest přece nyní uveřejněn — po případné asi úpravě — v březnovém čísle měsíčníku „Pharus“. Dalo se předem tušiti, jaké asi stanovisko zaujme autor díla „Schule und Charakter“ k této otázce, o níž pořád živě se uvažuje ve sloupcích paedag. časopisův i v poradních síních sněmoven. Foerster přiznává sám, že i ve vážném měsíčníku „Süddeutsche Monatshefte“ poctěn byl titulem „Beschwichtigungsprofessor der deutschen Begeisterung“. Přes to nepřestává upozorňovati na veliké škody, jež hrozí mládeži nejen z vojenského vzdělávání, ale i z upřílišeného tělesného výchovu vůbec.

Již nyní lze pozorovati, že nové vojenské a sportovní spolky mládeže tolik duševně zaměstnávají mladé lidi, že jim nezbývá dosti energie a pozornosti pro vlastní povinnosti. Tělesná cvičení stávají se jim často záminkou, že zanedbávají školní neb ostatní denní práce, což jistě není dobrou přípravou k vytrvalosti na bojišti. Mladý muž, který se vědomě a s celou ukázněností naučí věrně vykonávati své školní povinnosti, jest i pro obranu vlasti mnohem lépe vyzbrojen nežli jiný, jenž jest sice připraven pro všechny tělesné a technické požadavky polní služby, jemuž však chybí ona veliká schopnost svědomitosti a obětavosti, bez níž i nejobezřelejší válečný výcvik ve vážné chvíli přece selže.

Příliš rozšířený spolkový život mládeže odváděl ji již před válkou od života rodinného. Nyní ještě cvičení „omladinobrany“ pohltí všechen volný čas a všechnu sílu mladých lidí a zbaví je tak skoro úplně vysoce důležitého výchovného prostředku: v rodině učí se člověk nejlépe přemáhati sebe a podřizovati své naivní a dobrodružné sobectví vážným povinnostem a zodpovědnostem. „Jen dobrý syn bude také dobrým vojínem“.

Než militarisování péče o mládež, zavedení vojenského tonu, vojenských cvičení a voj. organisace ohrozí také samo vojenské vzdělání, poněvadž tu bude spolupůsobiti příliš mnoho dilettantismu a zmatené směsi hry s vážností. Spolky mládeže, pokud se zaměstnávají tělesným výchovem, mají pečovati o všeobecné základy fysické otužilosti. specificky vojenské ať je však z nich vyloučeno. Nic nebylo by škodlivějšího než příliš mnoho zahrávání si s vážností vojenské kázně a s hroznou tragikou krvavých konfliktů národů. Důvěrný styk s vojenskými formami, zařízeními a výhodami podporuje u mládeže velikášství a vyvíjí v jednání i v řeči zvláštní náchylnost k jistým „lancknechtským“ mravům a výsadám.

Přirozeno, že spisovatel vystupuje i proti přemrštěnému tělesnému a technickému výchovu mládeže důvody známými již z jeho dřívějších

spisů: vidí v něm hlavně nebezpečenství pro důkladné vzdělání charakteru i pro jeho lidskou kulturu.

Pro zachování moderního státu a všech jeho kulturních statků jest výchov mládeže k duchu míru a dorozumění mnohem důležitější než výchov vojenský. Neboť ani nejprozíravější státník nemůže v konstitučně řízeném státě provozovati mírovou politiku, je-li národ jen chaosem válečných vášní a nejsou-li ani vzdělanci vědomě vychováni pro civilisované methody ve vyrovnávání rozporů.

Budoucí paedagogika nesmí zapomněti, že nemá vytvořiti národ vojáků, nýbrž muže, jimž bude vykonávati vysoké kulturní tradice a řešiti mnohé důležité národní úkoly. Takovým úkolem jest na př. přetvořiti nyní za války nařízený pokoj mezi stranami a třídami ve skutečný národní pokoj, pod jehož ochranou nutné rozpory zájmů a názorů mohly by býti projednávány bez drsných a vášnivých osobních urážek. Kdo si uvědomí, jak velice jest k této úloze třeba uměti spoutati válečné pudy, ctíti cizí práva, cvičiti se ve snášenlivosti — uzná také, že pro novou generaci výchov k pohotovosti mírové jest nejméně aspoň tak důležitý, jako výchov k pohotovosti válečné. „Či chceme, aby jednostranně válečně vychovaná mládež prováděla budoucně boj tříd, boj stran a konfessí podle válečných zásad vzájemného ničení? Chceme zajisté tělesně silnou, obrany schopnou mládež, ale hlavní váha našeho výchovného působení musí přece směřovati k vysoké kázni, jak zjednati a udržovati mír".

Sluší zajisté dávati císaři, co jest císařovo; ale císař sám, to znamená: stát, chce-li se udržeti uprostřed všech rozpoutaných žádostí a vášní, jež vyrážejí z vystupňované hmotné kultury, potřebuje více nežli kdy jindy spojení s vyššími mravními silami, aby budil na všech stranách dobrou vůli k dorozumění.

„Skutečná branná moc státu spočívá nejen v jeho vojenské statečnosti, ale ještě více v jeho poctivé lásce k míru, to jest v důsledné vůli k dorozumění a k sebekázni, jež se jeví ve slově i písmě každého jednotlivého občana a tak vyzařuje také na venek a zamezuje nepřátelské koalice účinněji, než to dovede nejvýš vyvinutá vojenská defensiva . . . Vezmou-li si však moderní národové ze světové války skutečně poučení, že jest třeba ještě více stupňovati pouze vojenskou defensivní práci, bude konec evropské kultuře".

*

Neodvisle od Foerstera, ale přece namnoze v souhlase s jeho názory podaly v lednu katolické učitelské spolky v Bavorsku ministerstvu kultu pamětní spis, kde poukazují na pozorované dosud nedostatky vojenského výchovu mládeže a na mnohé škody z toho plynoucí: jest ohrožováno často zdraví žáků, oni ztrácejí zájem a radost ze školní práce, klesá autorita učitele ve škole a rodičů v rodině. K tomu přistupují zvýšená nebezpečenství ulice a nočního

života, znesvěcování neděle a svátků, příležitosti k požitkům alkoholu a nikotinu. Žádají proto, aby vojenská příprava mládeže, pokud se zdá býti nutnou, byla aspoň ponechána na pozdější dobu, asi po dokonaném 17. roku života.

Že ani vládní kruhy v Německu nejsou všude nadšeny pro vojenský výchov takového rozsahu, jak jej navrhovali mnozí horlivci, ukazuje řeč ministra kultu v bavorském zemském sněmu dne 4. února 1916. Prohlásil, že pokládá za vhodné, aby tato otázka byla projednána až po válce, poněvadž teprve tehdy bude možno využíti všech válečných zkušeností a budou se moci uplatňovati všechna již nyní tak velice se různící mínění; před konečným rozhodnutím nutno také bedlivě prozkoumati názory příslušných orgánův a zástupců školy i vychovatelů mládeže. Čistě vojenská příprava musí však býti položena pokud možno do pozdějšího věku. Musí se všemožně bráti ohled na potřeby a zařízení školy a péči o mládež. Přáti jest si také, aby vojenská cvičení mládeže nekonala se nikdy v neděli.

Zástupce vojenské správy pak prohlásil, že tato jest rozhodně proti pravidelným cvičením o nedělích a svátcích. Průmyslové i zemědělské obyvatelstvo musí v zájmu blaha země a říše smířiti se s tím, že podle místních poměrů bude věnováno vojenským cvičením půl všedního dne. Otázka vojenského výchovu bude však rozřešena teprve jednotně pro celou německou říši.

*

Zdivočení mládeže za války, o němž se nyní tak často mluví, ozřejmil četnými statistickými doklady z berlínských poměrů známý professor trestního práva Dr. Fr. v. Liszt ve své přednášce „Kriminalität der Jugendlichen im Kriege.“ Berlínskou centrálou pro péči o mládež uveřejněná statistika vykazuje v r. 1913 celkem 1109 trestních případů u mužských mladistvých provinilců. Tento počet stoupl v r. 1915 na 1790 případů, což ukazuje zjevnou souvislost s válkou. Pozoruhodno jest, že trestní případy nejsilněji stoupají u dětí od 11 do 14 let, nejméně u 16- až 18tiletých.

Totéž ukazují také statistiky z jiných měst. Na př. v Mnichově počet mladistvých provinilců do 16 let se oproti r. 1913 zdvojnásobil, kdežto u starších stoupl jen o třetinu.

Příčinou vzrůstající zločinnosti mládeže není snad špatnější hospodářská situace nebo menší možnost výdělku, nýbrž nedostatek výchovného působení a dozoru. Důkazem pro to je zvláště zjištěná skutečnost, že v míru veliké množství mladistvých bylo trestáno pro žebrotu, tedy trestný čin vyplývající z hospodářských poměrů; v Mnichově na př. r. 1913 bylo jich neméně než 136, kdežto ve válečném roce 1915 toliko 32. Rovněž o plné dvě třetiny zmenšil se počet mladistvých stíhaných pro tuláctví. Okolnost, že mnoho strážníků bylo povoláno k vojenské službě, nemá valného vlivu, poněvadž celkový počet k soudu mladistvých předvedených provinilců je skoro stejný. Za to jest nápadna a velmi povážlivá změna v druhu trestných případů: rok 1915 vykazuje více než dvojnásobný počet odsouzených

pro zločin krádeže a pro hrubé chování. Následkem války také ještě je špatný zjev, že oproti dřívějším rokům nadmíru vzrostly společné, často v tlupách prováděné krádeže mladých lidí. Počet žáků trestaných pro krádež stoupl ze 14% na 26%, učeníků docela ze 12·6% na 30%!

Jinou příčinou velikého vzrůstu krádeží u dětí je stoupající jejich požívavost, jevící se hlavně mlsáním, kouřením, touhou po zábavách dospělých, divadle, kinu atd. Na tomto posledním zvláště není viděti, že by byla válka. A mezi nejstálejší návštěvníky náleží mládež, namnoze ještě školní. Byly sice vydány kdysi zákazy a různá nařízení, ale na to se dávno zapomnělo, protože zůstala pouze na papíře. Nedá-li maminka peněz, vezmou si děti samy, a když to nejde doma, okrádají cizí, třebas vlastní spolužáky i učitele. Nedávno v dělnické obci v brněnském předměstí vzalo děvče učitelce celý její měsíční plat, asi 150 K.

*

Zajímavý doklad, jak nespolehlivé jsou často svědecké výpovědi dětí, oznamuje se nám z předměstské obecné školy. Do 4 třídy přestěhoval se v prosinci 1915 nový žák N. V polovici února rozdávaly se školní zprávy. Druhý den potom přišel N k třídnímu učiteli, „že maminka chce vědět, proč on nedostal školní zprávu.“ „Tys nedostal? Což jsem ti ji nedal? Vždyť jsem se ptal: Kdo nedostal? — a tys se nehlásil!“ „Myslil jsem, že jsem zde chvilku, že ji nedostanu.“

Celá třída křičela, že N dostal šk. zprávu první ze všech. A pak se počaly znenáhla vybavovati podrobnosti. Tak S viděl jej, jak dával šk. zprávu do lavice a „byl celý červený“. A (soused): „Ukazoval nám ji ve škole v lavici“. K: „Když jsme se pomodlili, vytáhl ji z lavice, složil, dal ji do kabelky, ale kabelku nezavřel“. S: „Mně ji také ukazoval a říkal, že má strach, že bude doma bit, protože má dvojku z mravů“. L: „Mně ji ukazoval na ulici a honem ji zavřel a dal si ji do kabelky — bylo to přede dveřmi.“ M viděl, jak ji na ulici rozdělával a díval se do ní a měl ji celou od sněhu promočenou. H: „Mně řekl ve škole, že jí nedá mamince podepsat, že si ji podepíše sám“. Týž chlapec našel dokonce druhého dne školní zprávu u kapličky roztrhanou: bylo tam ještě „Karel“ — „N“ bylo roztrháno.

Takovými podrobnostmi zdál se chlapec, jenž stále, i před nadučitelem a svým poručníkem tvrdil, že nic nedostal, usvědčen naprosto ze lži. I učitel nechal se strhnouti výpověďmi žáků a věřil jim, zvláště když N se valně nebránil, jen stále opakuje: Já jsem nic nedostal. A přece — měl pravdu! Za nějaký čas nalezl učitel školní zprávu ve skříni, vždy pečlivě zamykané! Dal ji tam nevědomky asi tehdy, když zpráva byla vyhotovena a podepsána a oddělení zmíněného chlapce — při polodenním vyučování — nebylo právě ve škole.

To stalo se ve škole chlapecké, ve čtvrté třídě, u hochův otrlých, nikterak hysterických. Lhali oni? Toho nelze mysliti. Dětská obrazivost, spojená s nedostatkem soustředěné pozornosti, pracuje úžasnou měrou.

Představme si nyní citlivější, vnímavější děvčata. A představme si tuto mládež jako svědky nebo svědkyně, při jakémkoli vyšetřování, zvláště u soudu: jak snadno stávají se takové výpovědi osudnými, jmenovitě přistoupí li k fantasii ještě zloba — dětí či dospělých, kteří jí mohou vsuggerovati všechno. Jaké obezřelosti, ba přímo nedůvěřivosti tedy třeba učitelům, vychovatelům, zpovědníkům, ano všem lidem proti žalobám a stížnostem dětí, nemá li někomu býti ukřivděno, byť i jenom na cti!

Hospodářsko-socialní.

Zájem o lidnatost zemí neb států jevil se dřív obyčejně až tehdy, kdy pociťován škodlivý úbytek, úbytek tedy značnější. V novější době nemizí tato záležitost z veřejné pozornosti, ačkoli nápadný úbytek celkem nejevil se ve zvláštním ohrožování veřejných zájmů, vyjímaje snad Francii a její odvetné choutky. Je to statistika vůbec, která v občasných sčítáních lidu na lidnatost, její vzrůst neb úbytek, počet porodův a úmrtí pozornost obrací; přirozeně při tom zdůrazňují se rozdíly národnostní, náboženské atd.

V hrubých rysech od zániku starověku pozorovati zde tři období: původně se o lidnatost mnoho nestarali, leda až se rozmohlo nevolnictví. Vojenské ohledy, jež nyní jsou v popředí, tehdy nerozhodovaly, jelikož vojenská služba nezakládala se na zemské nebo státní povinnosti ani celkem na národní příslušnosti.

Druhé období, nedávno skončené, vyznačuje se obavou přelidnění.

Třetí pak ozývá se naopak obavami o nepoměrný úbytek lidstva v Evropě.

Nynější válka otázku tuto posunula do popředí. Zmíněná Francie a její 1—2dětská soustava, i na venkově panující, posuzována různě. Ti, kdo měli na paměti jen peněžní bohatství, ji schvalovali: děti stojí mnoho peněz, které takto uspořeny pro židovskozednářské banky. Kdo bohatství národu neb státu hledal také ve výrobě zboží, ať hmotného ať duševného, nesoudil už tak příznivě, byť i byl materialistou jako ti peněžníci: nebálť se ještě nadvýroby maje na zřeteli rozsáhlá odbytiště světa. I ve Francii začal se jeviti nepokoj, třeba si za své peníze mohli koupit všechno; byloť v tom mnoho zboží z ciziny, a to již k národnímu zboží nepřispívá. Ani malthusianismus, obávající se přelidnění, nedovedl obav těch zaplašiti, neboť právě jeho omezování porodů ve Francii vládlo a ji ohrožovalo.

Přes to však nauka tato působila i jinde: poukazováno na př. na to, kolik Čechů, Poláků, Slováků, Jihoslovanů, Němců z říše nuceno jíti za výdělkem ven, buď do sousedství aneb i do zámoří. Všelijaké domysly a výmysly o rostoucím proletariátu a nemožnosti jej zaměstnati a vyživiti, ukazovaly příšeru přelidnění v nejkřiklavějších barvách, a ani střízliví odpůrci malthusianismu nebyli vždy bez rozpaků nad těmito jevy, jichž popříti nemohli.

Otázka nebo-li, učeněji řečeno, problem není skutečně jednoduchý, ačkoli naproti vystěhovalectví mohlo se naopak zase poukazovati na to, kolik tisíců zemědělského lidu potřebovalo Německo odjinud, kolik ho potřebovaly Čechy, ano i Morava, kolik Vlachů živilo se v rakouském přímoří i vnitrozemí atd.

Stěhování za chlebem nelze proto šmahem považovati za následek přelidnění. Bylo by napřed nutno vyšetřiti, za jakým chlebem se

dálo, zdali doma všechny možnosti vyčerpány, zdali síly pracovní dle poměrů domácích správně rozděleny, a pak teprve by bylo možno usouditi, zdali domácí půda — v nejširším významu — na výživu celého pravidelného dorostu stačí neb nestačí.

Mezi tím pak, co posílány do Francie výčitky pro úbytek obyvatelstva, pozorováno již déle i jinde, že vlastně ani jiní národové nemají proč jásati, třeba se v malthusianismu ukolébávali. V drobných zápasech mezinárodních, na př. na pomezí německofrancouzském, českoněmeckém, maďarskoslovenském atd. počítána úzkostlivě každá „duše", která kde přibyla nebo ubyla. Byly to arciť jen číslice vztažité, jež v nekrvavých bojích těch vyvolávány: lidnatosti vůbec se netýkaly neb nezdály týkati, jelikož co na jedné straně ubylo, na druhé přibylo.

Avšak brzy pozorováno také, že i číslice naprosté se ponenáhlu menší, že v kulturních zemích lidstva nepřibývá poměrně a pravidelně, že poměr „kolébek a hrobů" se povážlivě přesouvá. V Čechách r. 1913 proti r. 1912 přibylo jen o 380 dětí více, v Německu 1870—1910 přibývalo za desítiletí na 1000 obyvatel po 40·7, 38·2, 37·3, 33·9 dětech, 1911—1913 už jen po 29·5, 29·1, 28·3 za rok. V Rakousku za posledních 20 let klesl počet porodů ze 40 na 30 per mille. 1913 narodilo se tu o 150 tisíc dětí méně nežli 1902.

Válka nynější, která lidstvo stojí už nejméně 5 milionů mladých, většinou zajisté zdravých mužů, vyzývá k protiopatřením „za frontou". Napoleonské dlouholeté války spotřebovaly asi 2 miliony mužů, třicetiletá válka, jistě ne katolictvím zaviněná zbavila německou říši poloviny, Čechy samy dvou třetin obyvatelstva. Vše to se nahradilo, nahradí se i nynější ztráty.

Ale jak?

Rusku do války přibývaly přes dva miliony lidí ročně, Německu 885 tisíc, Rakousku 560, Anglii 460, Italii 380 tisíc ročně, Francii dokonce jen 13.000! Od této požadoval Zola rodiny o 12 dětech, sám ovšem svými spisy přispívaje ku zničení rodinného života a plodnosti snad nejvíce, tak že z desíti rodin asi 5 jich má po 1, druhých 5 po dvou dětech. „Viricultura" francouzská, jak ji Molinari nazývá, nedaří se přese vše pokusy státní, odměňovati rodiny o více dětech. Klasická Hellas a Roma, jež se nám pořád vystavuje za vzor, namáhala se taktéž nějak zastaviti úpadek celé slávy, jež trvala tak krátce, snad právě proto, že byla tak slavná a lesklá! Římané, dle Montesquieu, ničíce všechny národy ničili samy sebe.

Strach z přelidnění, který ještě nedávno z učených míst se ozýval, ustupuje strachu opačnému: volá na poplach a rojí se požadavky, co všechno má slavná vláda učiniti, aby hrozící nebezpečí bylo odvráceno. Ale jak sotva kdo z těch národohospodářů neb zdravotníků předpokládá, že úbytek porodů nastal z obav malthusianských, tak také sotva kdo věří, že nové jich theorie lidnatosti prospějí. Státní zakročení (proti praeservativům, alkoholismu, prostituci atd.), i kdyby se dálo, nepostačí, ač může blahodárně působiti odklízením aspoň zevnějších podmínek. Zlo jest následkem přesycené kultury,

pěstěné nad to ještě divadlem, belletrií atd. — ne posléze také poučováním.

Vychovatelé jistého směru slibovali jen od poučování kdovíjaké divy. Znalci dějin by o tomto předsudku, který známe již od Sokrata, měli souditi střízlivěji. Ve větších městech ohlašují se teď napořád přednášky o pohlavních nemocech a pod. Vídenská orientalní škola psychanalytika Freuda otravuje svými orientalními fantasiemi současnou kulturu ještě víc než už otrávena. Člověk čta ohlášku o přednášce takové MUDoktorky nebo MUDra pomyslí si: Ale vždyť vaši nastávající kollegové. posluchači lékařství, jistě jsou o všem tom, co tady klukům a žabkám vykládati chcete, lépe poučeni — nuže čím to, že mezi nimi pohlavní nemoci jsou tak rozšířeny, o jiných věcech nemluvíc?!

Řekne se: kdyby ze všech posluchačův jen i docela skrovná část měla z přednášky skutečný užitek, stála by přednáška za to. Ano, kdyby u jiných minula bez účinku, pak ano. Ale že se jich mnohem více z ní pokazí, jest víc než pravděpodobno, a pak jí nelze vůbec schvalovati.

Otázka tato jest podstatně otázkou mravní, totiž mravnosti křesťanské se týkající. I z liberálních kruhů říšskoněmeckých uznalo se, že ze všeho, co v otázce této nyní napsáno, nejcennější, k jádru pronikající jest, co biskupové němečtí vzkazují německým katolíkům: především posvátnost mravu křesťanského před manželstvím a v něm, jeho práv i povinností, a ostatní vše (poměry společenské, hospodářské, zdravotní) na základě tom snadněji se upraví, kdežto tyto samy bez oné čím dále tím horšími budou.

Něm. posl. Naumann, jehožto jméno teď častěji čteme, pravil: Vlastní půdou neplodnosti jest (v Německu) úřednictvo, tedy vzdělanci, „vědoucí", ani učitelstva nevyjímajíc, ačkoli do nedávna na sebe obracelo (aspoň u nás) slova Žalmu: Generatio „rectorum" benedicetur. Vyšší úřednictvo co do plodnosti stojí jestě mnohem níže. Obyčejný zjev, že po válkách bývá větší počet porodů, v Německu po r. 1871 nenastal: blahobyt té doby porušil přísnost mravů, poražená jinak Francie diktovala svůj mrav vítězům. Jak zlo pokračovalo, zmíněno nahoře. Hospodářská tíseň tedy zde ani jinde nerozhodovala a nerozhoduje.

O plodnosti v třídách duševně pracujících jedná MUDr. Eisenstadt v „Deutsche Postzeitung" obšírně, ale ovšem hlavně s hledisk hospodářských a zdravotních. Hlediska hlavní, mravnostní, jsou lékařům namnoze vedlejší, ba i cizí, i není divu, že všecky ty theorie zůstávají šedými theoriemi. On myslí, že hlavní příčinou neplodnosti v úřednictvu jsou pozdní sňatky jeho. Možná, ale naproti tomu nebylo by pražádnou výhodou pro lidské pokolení, kdyby se uzavíraly sňatky jen dle pohlavní zralosti a pudu. Vždyť nejde jen o to, aby děti byly plozeny, nýbrž také o to, aby byly řádně vychovány. E. a mnozí jiní s ním nevidí nebo nechtějí viděti, že při neplodnosti nerozhoduje pouze přírodní schopnost, nýbrž také vůle; proto ani nepokládají praeservativy

za tak škodlivé jak skutečně jsou; snad mínění takových znalců lze přičísti, že veřejný obchod ten se vládou vůbec trpí.

Emancipace v této chvíli našla dobrou záminku, aby se ozvala proti celibátu — ne tak kněží, o kterých se raději dělají šťavnaté vtipy, ani jeptišek, jež by teď byly jen konkurentkami, nýbrž — učitelek; u těch by se konkurence odpustila, zvláště kdyby si braly zas učitele. Bylo by to jistě pěkné: dvojí učitelský plat, ledabylá občasná práce slabší polovice ve škole, ledabylá v rodině a — potomstvo? No, vždyť u problemu plodnosti a lidnatosti nejde o počet sňatků, nýbrž o počet dětí: tím, že se slečny učitelky dostanou na veřejné útraty (za plat nebo pensi) pěkně pod čepec, není ještě řečeno, že budou také chtít býti matkami, ačkoliv toto se uvádí za hlavní důvod, proč na př. kněží neb jeptišky nemohou býti dobrými učiteli, zvláště ne vychovateli!

Orientální fantasie, o které již byla řeč, má ještě jiné návrhy, na př. že by mělo býti na čas dovoleno dvojženství i nemanželské obcování, nemanželské děti že by měly býti uznávány za zcela rovnoprávné s manželskými atd. Celé ovzduší našeho života se tímto orientalismem prosycuje a otravuje, křesťanský lid jed ten vědomě i nevědomě vdechuje a tak o svou víru i mravnost se připravuje. A ani bouře válečná ovzduší toho nepročistí — spíše, zdá se, naopak, neboť ti živlové poznávají a pociťují válku jen z její nejpříjemnější stránky... Proto jsou tak bujní a mají tak bujné nápady!

*

Za příležitosti darů, které papež Benedikt XV postiženým krajům (polským a jihoslovanským) věnoval, psáno též o finančních pohromách Vatikánu, jmenovitě následkem nesnází v „Banco di Roma", kterýžto ústav teď mnoho ztratil v podnicích tripolisských; psáno totiž, že to banka vatikanská a že Vatikán takto nepřímo podporoval nebo předcházel válku o Tripolis.

Jak nyní noviny oznamují, Banco di Roma vyřizoval sice běžné peněžní záležitosti Kurie a jejích úřadů, měl tedy ve správě část jejich peněz, avšak úřední bankou vatikanskou nebyl, nemohl tedy ani vatikanskými penězi větších podniků zřizovati. Neměltˇ ani ve stanovách určení, že jest ústavem katolickým, jako je mají Banco Ambrosiano nebo Piccolo Credito Romagnolo.

Že příspěvků peněžitých Vatikánu teď značně ubylo, rozumí se samo sebou; nezbývá než přizpůsobiti se poměrům, čímž ovšem i různé vědecké a missijní ústavy budou postiženy.

Politický a vojenský.

Dle českých novin vydali prof. Dr. T. G. Masaryk, býv. posl. Dürich, pařížský malíř a mazal karikatur Kupka, pak jakýsi Čermák a Fischer jménem českého národa protirakouské osvědčení ve prospěch čtyrshody. Ač rozumí se samo sebou, že těchto pět, až na Masaryka bezvýznamných lidí nemůže mluviti za český národ, najde se jistě dosti přátel, kteří je národu budou házeti na krk.

Stran prof. M. budiž na tu adresu dovolena kratičká poznámka. Když před třiceti lety obsazovala se místa na nové české universitě, obsazena — ne od národu, nýbrž odjinud — veledůležitá stolice filosofie odpadlíkem od víry katolické, jenžto, jsme-li dobře zpraveni, nenáležel a nenáleží ani k žádnému vyznání v Rakousku dovolenému, ač formálně ku kterémusi z nich přihlášen. Favorisovati odpadlíky na vysokých školách bylo tehdy, či snad ještě jest? modou. Ohled na katolické Rakousko, na katolický národ tehdy ani později neplatil. Mocní přátelé prof. M—a, pokud jsou ještě na živě, mohou se — místo národu! — chytiti za nos anebo ještě lépe by bylo, aby je někdo chytil za uši. Říká se: régner c'est prévoir. Ti pánové neprozíraví nebyli, Bůh uchovej! Jenom nedali pozor, aby nůž, kterým se řízlo do katolického masa, nezajel hloub. Anebo předvídali a zamýšleli i toto?! U některých by se tomu člověk nedivil.

Za války naučili jsme prý se píditi také po vzdálenějších původcích zla. Nuže budiž i v tomto případě na takové ukázáno. Masarykovy osobnosti a činnosti nebudiž tu prozatím vzpomínáno; snad příště. Co způsobil, způsobil hlavně jako nástroj systému.

*

4. března ohlášeno předáky strany křesťansko-socialní (statkář Fr. Šabata, předseda, univ. prof. Dr. Fr. Kordač, místopředseda) a strany národně konservativní-katolické (prelát Dr. Jos. Burian a řed. Ervín Červinka), že obě sloučily se „až do doby (!) valného sjezdu“ pod názvem „Spojená strana katolická“.

Stalo se tak vzhledem k soustřeďování jiných českých stran, ze kterých však pouze staročeská a realistická se prohlásily za netrvající. Mladočeská, pokroková a národně-socialní se jen zkoncentrovaly. Program jejich, třebas vykládán samým Dr. Fiedlerem, nezamlouvá se ani socialním demokratům, ne pro to, co praví, nýbrž pro to, čeho nepraví, t. j. že nepraví vlastně nic. Lze nyní chápati, proč. Ale strana katolická z celého jednání a pak z prohlášení bývalého staročecha Mattuše mohla vycítiti, co bylo předpokládati: že v nejdůležitějších, náboženských a osvětných otázkách bude jí spoléhati pouze na sílu vlastní.

*

Ve straně socialně-demokratické udály se silné změny. Polští soc. demokraté vstoupili do Polského klubu, jehož Daszynski stal se místopředsedou. Ryt. Bilinskému jest přáti, aby toto dílo bylo šťastnější než leckteré jiné, které v široké liberálnosti své ukul.

Říšskoněmečtí soc. demokraté pro válečné otázky se rozštěpili. „Mírumilovná“ část, mezi nimi Bernstein, Haase, Ledebur — celkem 18 členů, k nimž asi též Liebknecht přistoupí, oddělila se od celku.

*

Poláci v pruském sněmě marně usilovali o to, aby obvyklé rozpočtové položky, v nichž vidí ostny proti sobě namířené, byly vypuštěny. Teď prý není radno co měniti.

*

Dvě politické vraždy, jedna vykonaná, druhá zamýšlená, zaměstnávají bratrstvo rusko-francouzské. Nepřítel války Jaurès hned na začátku jejím zastřelen v kavárně, a soud nad vrahem dosud neproveden, jelikož prý v tom zapleten ministr zahraničí Delcassé.

Poradce hysterického carského domu „mnich“ Rasputin měl býti taktéž najatými lidmi odklizen; záleželo na tom vedle jiných ministru Chvostovu, který teď za svou neobratnost má pykati.

*

Jarní offensiva provádí se, ale Němci u Verdunu. Rusové hledí pomoci silnými útoky proti Hindenburgovi na severu i proti nám ve východní Haliči. Vlaši po útocích prostřed března povolili; možno, že brzy bude se jim samým spíše brániti, než aby útočili neb jinde spojencům pomáhali.

Z Balkanu a Východu neoznamuje se nic důležitějšího, ale v Anatolii se pilně připravují.

*

K nepřátelům středostátů přibylo Portugalsko, jež si prostě přisvojilo 71 německých lodí, které se tam zdržovaly od počátku války, jež však byly mužstvem před vydáním většinou tak poškozeny, že bude k jich opravě potřeba aspoň tří měsíců. Německo na to odpovědělo vypovězením války a naše říše přerušila s Portugalskem diplomatické styky, tak že je s ním nyní v takovém poměru, jak Německo k Italii. Anglie prý bude hraditi Portugalsku náklad na válku, Portugalsko pak prý dá za náhradu svému protektoru své vojsko k disposici. Námořní moc Portugalska je nepatrná, lodi vesměs zastaralých typů z minulého století.

*

O zostřeném boji ponorek zatím nemnoho slyšeti. V Německu mu obětován velkoadmiral Tirpitz, tvůrce německé námořní moci, jenž sice před válkou se prý bránil převaze ponorek, ale nyní byl pro jich nejvydatnější, bezohledné používání.

*

V anglických kruzích námořních se mnoho mluvilo o možnosti, že bude povolán lord Fisher za vrchního velitele moci

námořní. On je prý vynálezcem nového typu lodí, jež tam jmenují monitory a jež válečný zpravodaj Bartelet takto popisuje: Nemožno říci, kde je příď lodi, protože je z předu i ze zadu úplně stejná. Na zcela ploché palubě postavena jediná mohutná věž, z níž vyčnívají dvě obrovská děla. Těžko je říditi směr plavby, protože loď je zcela plochá a značně široká. Tajemství její je konstrukce pod hladinou, loď je po obou stranách pod hladinou jaksi vyhloubena, tak že výbuch torpeda buď zůstane bez účinku anebo se aspoň značně oslabí. Rychlost je nepatrná, čemuž se při nemotorné podobě nelze diviti. Výzbroj sestává ze dvou 35·6 centimetrových děl a několika děl na obranu proti létadlům.

Mimo tyto velké monitory jsou ještě jiné menší téhož druhu, vyzbrojené jedním dělem 15·2 cm a jedním 23·4 cm kalibru a třetí, ještě menšího typu, opatřené dvěma 15·2 cm děly. Posádka čítá 70 mužů.

Poprve se objevily tyto lodi u Dardanel, též bombardování Zeebrügge se účastnily, ale mnoho prý nezmohly tu ani tam.

Ke kladení min sestrojeny malé křižníky o nosnosti něco přes 3000 tun. K nim patřila nedávno torpedovaná Arabis.

V loděnicích anglických a amerických hotoví prý se pro Anglii množství malých motorových člunů, jichž se má užívati jako lovců min. Jsou asi 18 m dlouhé a 3 m široké a vyzbrojeny jediným rychlopalným dělem. Tři silné stroje jim dodávají rychlost 35 mořských mil. Nyní jest prý asi 500 těchto člunů na mořích v činnosti. Nové ponorky anglické liší se od starých tím, že mají místo šesti osm torpedových rour. Rychlost obnáší nad vodou 19, pod vodou 14 námořních mil. Délka obnáší 60 metrů.

Rusko koupilo od Japonska 4 pancéřníky, jež pozbylo za války ruskojaponské. Jsou to: Retvisan, Peresvět, Poběda a Orel; v Japonsku obdržely jména: Hizen, Sagami, Suvo a Ivami. Vystavěny byly v letech 1898—1902 a v letech 1907—1908 v Japonsku modernisovány.

*

Lodní stroje s veškerým svým příslušenstvím jsou zdrojem a ústředím všech pohybů, jaké loď vykonává, a je-li pohyb životem, pak jsou stroje srdcem lodi, z něhož různými cévami tato síla životní se lodi přivádí. Dle povrchního postřehu dalo by se souditi, že lodní stroje mají toliko ten účel, aby lodi umožnily pohyb od místa k místu; uvážíme-li však, že loď žije i za klidu, tedy v době, kdy těleso její odpočívá, připoutáno jsouc buď k bóji neb ke kotvě ve vodách před přístavem, vidíme, že třeba tu prostředků, které jí i za této zdánlivé nehybnosti umožňují, aby žila svůj, řekněme, technický život.

Při plavbě lodi jsou arci v činnosti všecky její stroje; přicházejí tu tedy k akci jak stroje hlavní tak i — ovšem dle nahodilé potřeby — stroje pomocné, kdežto za klidu bývají v pohotovosti jenom technická zařízení druhu poslednějšího.

Pohotovost lodních strojů pak vůbec jest podmíněna zařaděním lodi k té které skupině.

Loď ve výzbroji (in Ausrüstung) musí býti připravena k odplutí nebo k pohybu, jakmile dojde rozkaz, kdežto lodi v první nebo druhé záloze bývají k odplutí přichystány po předchozím návěští, jímž se vlastně zařazují do skupiny lodí ve výzbroji.

Výprava lodě k odplutí, tedy příprava jejího strojního zařízení jest potom asi tato:

Především naloďuje se uhlí do skladišť, upravených zpravidla v prostorách mezi kotly a stěnami lodí, dále plní se kotly sladkou (měkkou) vodou, pak utěsní se všechny kotlové závěry. Přípravy tyto předpokládají již samy sebou, že stroje jak hlavní tak i pomocné jsou již náležitě smontovány a utěsněny, aby potom bezzávadně mohly býti dány do pohybu.

K pohybu hlavních strojů lodních užívá se u velkých obrněnců jakož i u veškerých lodí dopravních vodní páry, která se vyvinuje v kotlech, jichž počet určen jest opět počtem strojů nebo silou jejich. Kotly tyto jsou ovšem obrovských rozměrů, každý zpravidla o šesti topeništích a o přetlaku páry 12 až 16 atmosfer, ačkoli i kotly o vyšším tlaku nejsou nijakou vzácností.

Jejich tvar je úplně válcovitý, rovné plochy vyskytují se u nich jen v komorách plamencových a pak v čelech kotelních; zde nutno dbáti o pečlivé vystužení těchto ploch, jinak by obrovskému tlaku páry neodolaly.

Vystužení toto obstarávají jak roury kouřové, jimiž prostupují žhavé plyny, aby teplo své sdělily vodě je obklopující, tak i železná táhla, umístěná mezi rourami, dále svorníky výstužné tam, kde běží o vystužení dvou ploch prostorově blízkých.

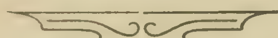
K napájení kotlů o tlaku vyšším dvou atmosfer lze použíti jen vody měkké, tedy vody pitné, ve které není rozpuštěno mnoho minerálních látek (sody, vápna, soli atd.) Starší typy kotlů bývaly napájeny vodou mořskou, ale tlak v nich vyvinutý nesměl nikdy překročiti přetlak dvou atmosfer, poněvadž za vyšší teploty vodní, jaké je třeba k napjetí páry vyššího stupně, minerální látky mořské vody se spekají a tvoří známý a pro bezpečnost kotlů osudný kotelní kámen.

Zásoba vody pitné, tedy oproti mořské vodě měkké či dle námořního názvosloví sladké, kterou lodě načerpají v přístavu ze zdrojů přírodních, nestačila by ovšem na dlouho, kdyby se z ní měl nahražovati úbytek vody přeměněné v páru. Proto jsou všecky stroje parní zařízeny na skapalnění spotřebované páry, jehož docílí se tím, že pára ze strojů vycházející vede se do nádob (hustičů), jimiž v rourách dobře utěsněných prohání se chladná voda mořská. Zkapalněná pára čerpá se vývěvami do cisteren, do nichž ústí ssací potrubí kotelních napáječek, které vodu tlačí opět do kotlů. Naprostého koloběhu vodního arci tu docíliti nelze; je proto dlužno úbytek zásoby vodní v cisternách nahražovati vodou destilovanou, které se dobývá odpařováním vody mořské v přístrojích destilačních, vytápěných opět parou buď z kotlů hlavních nebo z kotlů pomocných.

Příprava topenišť k rozdělání ohňů děje se tím způsobem, že se plochy roštové pokryjí ve výši asi dvou decimetrů vrstvou uhlí; u dveří topenišť narovná se uhlí do hranice tak, že se jí otvor topeniště uzavře. Šikmo na hranici naklade se dříví palivové smíšené s odpadky čisticí, olejem a mastnotou prosycené bavlny nebo koudele. Oheň se rozdělá při zavřených dveřích popelníků, aby vzduch do topeniště nemohl vnikati. Plameny, kterými dřevo vzplane, prostupují navrstveninu uhlí v předu plamenců a znenáhla je zaněcují až celá hranice vzplane. Oheň v předu plamenců hořící udržuje se v tomto stavu asi po dvě hodiny a sesiluje se znenáhla přikládáním čerstvého uhlí. Teprve když bylo docíleno dostatečné zásoby uhlí rozžhaveného, rozhrne se žhavina hřeblem, popelníky se pootevrou a oheň se postupně sesiluje. Není rozhodně dovoleno vytápěti kotle tak rychle, aby vývin páry nastal snad v době jedné nebo dvou hodin. Zahřívání těles kotelních musí se díti znenáhla a tudíž stejnoměrně ve všech částech kotlů, jinak by kotle mohly utrpěti trhliny, zvláště na místech, kde jsou jednotlivé desky jejich snýtovány, nebo ve stěnách rovných, v nichž zašroubovány jsou roury kouřové. Výtop kotlu hlavního trvá zpravidla šest až osm hodin; od tohoto předpisu jsou dovoleny úchylky jen ve případech výjimečných. (O. p.)

Ročník XXXIII. Číslo 5.

HLÍDKA.

Nový způsob vyučovati katechismu.

Napsal JAN OLIVA. (Č. d.)

Výsledek dosavadního našeho uvažování je tento: učení o církvi jest prvním hlavním oddílem katechismu katolického v jeho společenské části. Poněvadž ta část však navazuje na 4 hlavní oddíly výše uvedené, jest učení o církvi pátým hlavním oddílem katolického katechismu vůbec.

Myslím, že jsem tím dostatečně zdůvodnil, proč činím učení o církvi jednou z hlavních částí katolického katechismu. Váha a význam církve jakožto „ústavu spásy“, tedy jakožto absolutní podmínky v našich dobách, přímo kategoricky si žádá takového význačného zařazení. Že nesmýšlím tak jenom sám, nýbrž že i jiní kněží v duchovní správě podobně rozpoznávají potřeby naší době, o tom na důkaz uvádím vývody faráře Jos. Schönigera z Christlich-paedag. Blätter 1915 ve Věstníku katechetském (při Vychovateli), str. 175 až 179:

„Autor pohřešuje tu [v Augsburském katol. katechismu, který má ze všech za nejvhodnější] (i v jiných pokusech ke katechismu) výklad úzkého vztahu pravého náboženství (křesťanství) s církví (katolickou). Následek toho jest prý osudný moderní blud, že možno jest míti náboženství, ano i býti ‚také‘ katolíkem a nedbati církve. Katolíkem ano, klerikálem ne! V tom bludu miliony lidí jsou udržovány od liberalismu, posilovány od protestantismu a nových moderních sekt (theosofů, spiritistů). Snad blud ten nebyl by poplet mnohých a odcizil katolickému náboženství, kdyby ve škole učení o církvi nebralo se jako vedlejší věc, nýbrž vykládalo se v úzké

souvislosti s náboženstvím křesťanským. Kdyby našemu katolickému lidu vštípilo se již ve škole přesvědčení, že lze míti pravé náboženství a své povinnosti náboženské plniti jen v nejužším spojení s církví Kristovou, věru žádný katolický křesťan nestyděl by se býti ‚klerikálem' a každý katolík považoval by za věc samozřejmou, žíti v nejužším spojení s církví. Nyní čas to napraviti! Učení o církvi nemá se příště jako namátkou při devátém článku probírati, nýbrž má býti základem veškerého vyučování náboženského...

Myšlenka, že v církvi Kristově, totiž katolické, vtěleno jest pravé náboženství, totiž křesťanské, má veliký praktický význam...

Církev, viditelná říše boží na zemi, není nic jiného, než Kristus jako Bohočlověk, pokračující ve svém díle spasitelném (tajeplné tělo Kristovo).

Od církve přijímáme víru, jíž Kristus učil; od církve přijali jsme křest a všecky milosti ku svému posvěcení, jichž nám získal Kristus, jakožto nejvyšší kněz, svou smírnou obětí na kříži; od církve nařizují se nám přikázání boží, která Kristus, božský král, dal a vysvětlil, bychom dosáhli blaha časného i věčného. Býti spojen s Kristem v úřadě učitelském, kněžském a královském církve, toť pravé náboženství. Neboť pak jsme spojeni opět i s Bohem. Náboženství je tedy opětné spojení lidí s Bohem (když se byli lidé odtrhli od Boha hříchem)...

Tak prý křesťané poznají pravé náboženství, náboženství Krista Vykupitele, křesťanství, jímžto s Bohem jsou spojeni skrze Krista v církvi a dospějí ku přesvědčení, že nesmějí se odtrhnouti od církve, nemají-li se odloučiti od Krista, od Boha a pravého náboženství, pak není možno, aby vinou nedostatečného vyučování stali se ‚los von Rom' a církev jako klerikalismus zamítali neb docela napadali. Věc opravdu vážná! Tisíce odpadá jich od katolického náboženství, miliony katolíků propadlo náboženskému indifferentismu a mezi nimi i široké vzdělané kruhy. Autor míní, že hlavní vinu na tom má špatný systém, dle něhož jsou zpracovány náboženské knihy pro školy národní a střední...

Katolická církev jest viditelné království boží na zemi, v němž Ježíš Kristus, Spasitel světa, žije dále a nás s Bohem v království nebeském spojuje... Nazývati církev říší či královstvím božím, srovnává se i s Písmem. Autor zaznamenává mnohé výroky a podobenství, kde Kristus mluví o království božím a myslí církev... Církev jest viditelným královstvím božím. Tím jest řečeno, že církev

skládá se z lidí a má vládce, který nařizuje (hlavou církve jest papež), a poddané, kteří poslouchají (všichni křesťané, kteří jsou ve spojení s papežem). Jest i královstvím ‚božím‘, protože ji založil Bůh, Kristus, který jest její hlavou neviditelnou...

Syn Boží stal se Vykupitelem lidstva. Ježíš Kristus přinesl opět svým božským učením rozumu světlo a vůli, nejsilnější pohnutky k dobrému, ve své božské smírné oběti milosti rozhřešení a posvěcení a jakožto božský král nárok na nebeské království. V církvi tedy pokračuje Kristus ve svém vykupitelském díle pro všecky lidi...

Jedině v církvi katolické může křesťan správně plniti své povinnosti náboženské... není-li spojen s církví, musí utrpěti škodu na svém náboženství a své povinnosti náboženské nemůže plniti anebo jen špatně.“

Starší kněží diecése královéhradecké si vzpomenou, že v tomto směru hlavně pracoval professor Brynych. Jeho povídky „Kříže a kalichy“, jeho „Štít víry“ a „Světlo pravé“ a jeho „Oltář“ jsou toho výmluvným svědectvím. „Oltář“ vydal jako biskup úředně. —

Po učení o církvi, předůležitém, přicházíme

5. ke druhému hlavnímu oddílu katolického názoru po stránce socialní. Základ jeho již známe, obsah dá se lehko uhádnouti, držíme-li se zásady výše vyložené, že tento oddíl musí pokračovati na podkladě učení o církvi, ale zároveň v učení tom pokračovati, je dále rozvíjeti a zdokonalovati.

Tomu všemu všestranně odpovídá učení o „obcování svatých“ čili o „církvi bojující, trpící a vítězné“. Proto učení o obcování svatých je druhým hlavním oddílem katechismu katolického v jeho socialní části a zároveň šestým hlavním oddílem katolického katechismu vůbec.

Na důkaz této věty uvádím vzhledem k základu učení o obcování svatých toto:

„Ani u Skočdopole ani u Doležela nemluví se o tom, čím jsou (svatí ve svém obcování) spojeni, a nenacházíme toho potom dále ani v textu v žádném z našich katechismů, ač se to v Skočdopolu před traktátem o Obcování svatých naznačuje.

Pojítkem nejsou modlitby a přímluvy atd., ty jsou následek spojení onoho. Jeden dogmatista, u nás dosti známý, praví, že pojítkem tím jest víra, naděje a láska — ohledem na nás a svaté by to snad postačilo, ale kde zůstává Kristus? Proto raději bych se přidal k těm, kteří pojítkem tím nazývají milost Kristem vydobytou, ve

svatých působící. Ta milost, řinoucí z jediného pramene krve Kristovy vhodně nás činí jediným tělem; ta milost působí, že konáme skutky záslužné, tedy prospěšné, poněvadž jsme jediným tělem, všem prospěšné. — Bez těchto věcí, myslím, není jasného pojmu o Obcování svatých." [1])

Že obsah učení o obcování svatých je širší než učení o církvi, je tedy jeho dalším rozvojem a doplněním, vidíme jasně z té okolnosti, že učení o církvi má na zřeteli církev zde na zemi (bojující), kdežto obcování svatých mimo to jedná ještě o církvi v očistci (trpící) a v nebi (vítězné čili oslavené).

Catechismus Romanus ad parochos praví, že obcování svatých je quaedam superioris articuli (totiž artic. de sancta ecclesia catholica) interpretatio.

6. Důsledně pokračujíce dle zásad svých přicházíme po učení o obcování svatých k učení o pokladu církve čili pokladu zásluh všech 3 církví.

Co se míní tímto pokladem? To jest všem theologům dostatečně známo, proto nemusím o tom se rozepisovati, uvádím jen vědecký termin „thesaurus (ecclesiae vel meritorum)", aby si každý hned vzpomněl, oč tu jde.

Učení o tomto pokladu mohlo by se přidati k učení o obcování svatých. Proč je tedy činím samostatným hlavním oddílem?

Nejen z ohledů methodických, že se takto lépe ukáže na důležitost tohoto učení, nýbrž hlavně z důvodů věcných, pokud se týkají obsahu tohoto učení, neboť základ se tu nerůzní od základu obcování svatých a církve. To nyní blíže vysvětlím.

Vzhledem k základu učení o pokladu uvádím slova papeže Klementa VI z jubilejní bully r. 1350 [2]): „Když jednorozený Syn boží na oltáři kříže se pro nás obětoval, neprolil jen jednu kapku své krve, jež by byla jistě pro své spojení s božským Slovem postačila, nýbrž prolil takořka proud krve. Jak veliký musí tedy býti, neměla-li jinak zůstati taková slitováníplná oddanost nadarmo a bez užitku, poklad, jejž tím své bojující církvi získal! K tomuto přebohatému pokladu přistupují ještě zásluhy nejblaženější Rodičky boží a všech vyvolených od prvního spravedlivého až do posledního. Vyčerpání nebo umenšení tohoto pokladu nemožno se obávati, jak pro nekonečnost zásluh Kristových tak i proto, že poklad sám tím více roste, čím větší

---

[1]) Prof. *Brynych*, Moje myšlenky o katechismu, ve Vychovateli 1885, 237.
[2]) Viz Kirchenlexikon 2. vyd. 11, 1601 (z roku 1899).

počet je těch, již jeho používáním jsou vedeni ku spravedlivosti. Tento poklad Kristus skrze sv. Petra, nositele klíčů, a jeho nástupce, své zástupce na zemi, svěřil církvi, aby jej spravovala ku spáse věřících."

Vzhledem k obsahu učení o pokladu zásluh, že totiž učení to jest věcně širší než učení o obcování svatých, tedy jeho doplněním, uvádím zde slova Einigova[1]): „Pravdivost možnosti a skutečnosti pokladu opírá se o učení o obcování svatých a (mimo to) o zástupném zadostučinění... Zástupné zadostučinění pozůstává v tom, že jeden místo druhého, zvláště za tresty, jež spravedlivosti božské mají se odpykati, vykoná usmíření. Každý dobrý skutek spravedlivého má totiž dvojí cenu: cenu zásluhy a cenu dostiučinění čili smíření... Dobrý skutek, pokud je záslužný, nemůže býti přivlastněn nikomu jinému... Může však dostiučinění t. j. vytrpění trestu nebo odčinění viny býti odstoupeno na druhého a to tak, jako by tento sám býval měl dostiučiniti... Zvláštního použití nalezlo toto učení o vzájemném konání pokání již záhy připojením na veřejné pokání..." Toto zástupné zadostučinění jest právě ono doplnění učení o obcování svatých, pro které jest nutno učení o pokladu odděliti od učení o obcování svatých a učiniti je hlavním oddílem. Sám protestant R. Seeberg přiznává, že „theoretický podklad učení o pokladu jest v pojmu zásluhy a v pojetí křesťanské dokonalosti. Tak je tento pojem theoreticky co nejúžeji spojen s katolickým učením." [2])

Majíce právě uvedené vývody o základu a obsahu učení o pokladu církve na mysli, můžeme jistě právem říci: učení o pokladu zásluh je třetím hlavním oddílem katechismu katolického v jeho socialní části a zároveň sedmým hlavním oddílem katolického katechismu vůbec.

7. Zbývá nám poslední hlavní oddíl katolického názoru po stránce společenské.

Že oddílem tím jest učení o odpustcích, pozorný čtenář jistě již sám uhádl.

Vrací se nám tu otázka: nebylo by lépe dáti učení toto přímo k učení o pokladu, se kterým tak úzce souvisí? Pokud jde o základ jeho, jistě by to šlo, avšak přece jsem považoval za lepší, učiniti je samostatným hlavním oddílem. Nejen z důvodů methodických, že takto lépe se ukáže důležitost tohoto učení pro praktický život (odpustky skutečně dosáhly v nynější praxi církevní velikého rozsahu), nýbrž

---

[1]) Kirchenlexikon 2. vyd. 11, 1602—3.

[2]) Real-Enzyklopaedie für protest. Theol. u. Kirche. 3. vyd. 14, 418.

hlavně z důvodů věcných, pokud se týkají obsahu tohoto učení, neboť základ se tu neliší od základu pokladu, obcování svatých a církve. Na vysvětlení uvádím

vzhledem k základu učení o odpustcích (že totiž základem jest, jako všude výše, smrt Páně na kříži a nejsvět. Trojice) toto: postačí tu poukázati na to, co výše bylo pověděno o základu pokladu, neboť odpustky se udělují právě z tohoto pokladu; můžeme říci, že odpustky jsou praktickou a poklad theoretickou stránkou jedné a téže věci.[1])

Vzhledem k obsahu učení o odpustcích, že totiž při odpustcích věcně máme o jeden moment více při pokladu a že tudíž jsme logicky nuceni činiti učení o odpustcích samostatným hlavním oddílem, ukazuji na slova dogmatika Simara:[2]) „Nejbližší předpoklady a základy odpustků tvoří jednak učení o časných trestech za hříchy, jednak učení o pokladu zásluh církve." Právě to učení o časných trestech jest ono věcné plus při odpustcích oproti pokladu. (P. d.)

---

[1]) cf. *Seeberg* l. c. 418.

[2]) Lehrbuch der Dogmatik, 2. vyd. 1887, 767.

Válečná daň majetková.

JUDr. Frant. Nosek. (O.)

Z povahy věci tedy vyplývá, že by nezbylo, leč rozvrhnouti dotyčnou daň majetkovou na celou řadu let, dovoliti tedy na př. její splácení ve 20 ročních lhůtách. Ale tím samým změní se nám již podstatně sama vnitřní povaha daně. Kdežto při okamžitém zaplacení celé daně musilo by býti pramenem daně, to jest oním hospodářským statkem, jehož se přímo k zaplacení daně použije, jmění samo, jest při postupném splácení jejím možno zapraviti ji z výnosu dotyčného jmění, takže předmětem daně, to jest oním statkem, který v každém směru je rozhodným pro celý způsob uložení daně, zůstalo by ovšem jmění samo, ale pramenem daně byl by nyní jeho výnos. Majetková daň z domu v ceně 100.000 K činila by 10.000 K. Kdyby se splácelo pak těchto 10.000 K po plných 20 let a kdyby dům ten nesl čistého výnosu 5% neboli 5000 K ročně, pak bylo by možno zaplatiti z tohoto výnosu potřebnou každoroční splátku 500 K, což se rovná 10% z čistého výnosu. Naznačeným způsobem proměnila by se 10%ní majetková daň v 10%ní zdanění čistého výnosu na dobu 20 let.

Pozorujme nyní na několika příkladech účinky takovéto daně na celkové hospodářské poměry. Skutečností, které žádné zákonodárství světa nepřemění, jest, že nikdo nepovažuje určitý příjem za čistý, pokud na něm ještě vázne jakékoli plnění, a to ať soukromé nebo veřejnoprávní. Když by mně nyní výše zmíněný dům po odečtení veškeré režie a dosavadních daní i se samosprávnými přirážkami nesl oněch čistých 5000 K, na něž by však byla nově nyní uvalena ještě ona roční splátka majetkové daně ve výši 500 K, zbude mi skutečně čistých jenom 4500 K. Možno že se podaří účinek daně paralysovati zvýšením nájemného a tedy přesunutím daně, vzhledem k tendenci majetkové daně naprosto nežádoucím, protože pak daň ponese poplatné jmění jenom formalně, materialně však postihne ona osoby zcela jiné, než zákonodárcem bylo zamýšleno. Jiným povážlivým zjevem jest, že takovýto způsob uložení daně znamená však přímé znehodnocení dotyčného objektu majetkového, jak by se obzvláště projevilo na př. při prodeji domu po zavedení daně. Když se totiž nepodaří daň přesunouti a tedy vlastně výnos zvýšiti, tu bude nový nabyvatel domu ochoten dáti zaň jakožto kupní cenu jenom onen obnos kapitálový, který od-

povídá té doby panující míře úrokové a čistému výnosu domu, to jest výnosu již po srážce majetkové daně. Kdyby tedy prodej se uskutečňoval v době panující 5%ní míry úrokové, kdy tedy ze 100.000 K kapitálu bezpečně uloženého dostanu 5000 K úroků, pak budu ochoten za ten dům dáti jen obnos přiměřeně menší, v našem případě jenom 90.000 K (to je čistý výnos 4500 K : 5% = 900 = 1% ceny domu). My zde mluvíme o tak zvané amortisaci daně, při níž tedy nabyvatel na ujmu zcizovatele ponechá si jaksi jistý obnos ceny trhové jakožto fond, z něhož by daň zapravoval. Zjev ten má za následek naprosto neodůvodněné a povážlivé posuny v poměrech majetkových, tedy nezaviněné ztráty na jmění při zavedení daně a jednou zase bezzáslužné obohacení, až by daň uplynutím doby odpadla a výnos jmění se tím zvýšil. Výsledek našich úvah byl by podobný, kdybychom měli na zřeteli jmění uložené v cenných papírech. Papíry s pevným súročením 5%ním nesly by skutečně jenom 4·5%, což by se nezbytně projevilo ihned přiměřeným snížením jejich kursu. Přílišné klesnutí kursu nemůže býti však lhostejno již ze stanoviska veřejného úvěru. Kdyby se snad chtělo odpomoci favorisováním veřejných půjček v ten způsob, že by od daně byly osvobozeny, pak by to znamenalo zase nespravedlivé zatížení úvěrových papírů soukromých a tedy ochromení jak průmyslu tak obchodu.

Jak vidno, jsou důsledky naznačené úpravy daně majetkové tak těžké a povážlivé a při tom daň sama v účincích svých tak nespravedlivá, že vzdor jisté jednoduchosti co do ukládání a vybírání, nelze s možností jejího zavedení v naznačené formě vůbec počítati. Jakási výhoda, že by nebylo při tom třeba vyšetřovati výši jmění u každého jednotlivce a vyhnouti se tak vnikání ve sféru soukromoprávní, mizí úplně proti naznačeným škodným důsledkům a mimo to nemůže býti rozhodnou již z toho důvodu, že daně vskutku moderní, jako je daň příjmová, již nyní vyžadují v nejednom směru dosti dalekosáhlé zasahování v majetkové poměry poplatníkovy.

Stežejní zásadou budoucí daně majetkové bude tedy, že se ukládá vždy na základě individuelně vyšetřeného jmění s přiměřeným ohledem také ještě na ostatní poměry poplatníkovy, platební jeho způsobilost oslabující (četná rodina, nemoci atd.) Způsob tohoto zjištění může ovšem zase býti různý: buď se poplatníku uloží zásadně povinnost celé čisté jmění správně udati, tedy podati zvláštní přiznání k dani, které pak činí základ a východisko pro celé řízení vyměřo-

vací, anebo se stát spokojí pouze individuelním odhadem jmění bez spolupůsobení poplatníkova.

Co do výše daně možno důvodně očekávati, že sazba daně nebude jednotná. Vždyť také odejmouti na př. z 500 K uspořených za dlouhou řadu let v tuhé práci za častého odřeknutí si mnohdy velmi naléhavých potřeb, řekněme jenom 50 K, je subjektivně pociťováno jako ujma daleko větší, než vzíti snad plných 20% z milionového jmění, nabytého dědictvím. Tato zmínka o různosti berní sazby při jmění různé výše vede nás k otázce, neslušelo-li by mimo to rozlišovati jmění vyzískané prací a jmění původu jiného. Tento požadavek je sám o sobě jistě správný, musí však zůstati mimo realní skutečnost jenom ve sféře idealu. Neboť jest naprostou nemožností ve všech případech stanoviti provenienci jmění, ježto spolupůsobení práce a kapitálu při získávání jmění jest neobyčejně mnohotvárné, ano mnohdy přímo individuelní. Představme si jen, že někdo výlučně jenom prací dopomůže si k několika tisícům provozovacího kapitálu a pak dále svým přičiněním domůže se až velkých průmyslových závodů, které pak dědictvím přejdou na jeho potomky, u nichž by měly býti zdaněny.

Přesná stupnice daňová bude ovšem věcí konkretní daňové úpravy, při čemž jest ovšem samozřejmo, že hlavním momentem pro stanovení její výše bude právě výše potřeby, již bude z výnosu daně hraditi. Tolik však je téměř jisto, že jmění malé, několik tisíc provozovacího nebo základního kapitálu v obchodě či živnosti, zůstane daně prosto, načež by daň, počínajíc mírnou sazbou, snad $^1/_4$‰, stoupala zvolna při větším poněkud jmění na ½‰, na 1, 2, 3 snad i 4 až 5‰ neboli v této nejvyšší sazbě až na ½% poplatného jmění ročně, což by při 5%ním výnosu ze jmění znamenalo 10% daň, uvalenou na tento výnos.

Nejdůležitější však při takovéto úpravě daně je to, že jak přesunutí daně tak i její amortisace je téměř úplně vyloučena, protože daň jest odpoutána ode jmění a připnuta svou existencí cele k individualitě poplatníkově a činíc vždy podle konkretních okolností případu jinou kvotu zdaněného jmění, neposkytuje objektivně bezpečného základu pro výpočet potřebný jak k přesunutí tak k amortisaci. Malý příklad nám tu postačí. Jednalo by se nám na př. o amortisaci daně při papírech jistého druhu, na př. zástavních listech hypoteční banky. Dejme tomu, že jest jich za 20.000 K nominalní hodnoty v majetku jisté osoby, která má vedle toho ještě pozemky, celkem na př. čistého jmění 100.000 K, na které by byla uložena sazba majetkové daně

obnosem 1 ‰ (což by při 5%ní míře úrokové znamenalo 2% z výnosu). Tytéž papíry, ale jenom v úhrnném jmenovitém obnosu 5000 K, jsou v majetku osoby s několika miliony jmění, na něž by připadla sazba 5 ‰ (neboli podle hořejšího předpokladu 10% z výnosu) a pak by tu byla jistá osoba, s pracovními úsporami ve výši 5000 K, uloženými také v těchto papírech, ale bez jakéhokoli jiného jmění, a zůstala by daně vůbec prosta. Jak zde vidíme, jest výnos papírů jednoho a téhož druhu zdaněn podle individuelních poměrů poplatníkových jednou dvěma, jednou deseti procenty a jednou je daně prost. Kdyby tedy osoba, podléhající vysoké dani majetkové, snažila se při koupi cenných papírů daň jaksi amortisovati stlačením jejich kursu, nebude jí to dobře možno, protože tu jsou ještě jiní, kdož jsou ochotni dotyčné papíry koupiti, platí však daň nižší anebo neplatí dokonce žádné a budou tedy ochotni koupiti ony papíry za vyšší kurs, který bude musiti tedy uznati i ona osoba vysokou daní majetkovou stižená, neboli jinak řečeno, nebude moci daň amortisovati. Co do přesunutí je tomu podobně. Kdežto jeden majitel domu, jsa zámožný, podléhá vyšší dani a je tedy nakloněn ku zvyšování činže, platí jiný, méně zámožný, daň nižší a třetí je dokonce daně prost, takže u něho nebude podnětu zvýšení, pročež již ohledy pouhé opatrnosti a nezbytného zřetele na výši nájemného v jiných domech zabrání zvyšování činže v domech zámožných majitelů.

Je zřejmo, že tato úprava daně umožnila by dosažení hlavního cíle: spravedlivého rozvržení daňového břemene se současným vyloučením přesunutí a amortisace daně a tedy s vyloučením všech jenom daní samotnou uměle vyvolaných posunů majetkových. Je samozřejmo, že detailní úprava té příští daně válečné bude se musiti zabývati celou řadou otázek, pro něž zde není místa a které nás zde také ani nezajímají. Ale již i z uvedeného je zřejmo, jak dalekosáhlý bude její význam pro všechen hospodářský život, i jest si tudíž jenom přáti, aby již od počátku cílevědomě pokračujíc volila k dosažení svého účelu jenom prostředky nejvhodnější a vždy již předem dobře uvážené.

Z dějin města Loštic.

VÁCLAV KUBÍČEK. (Č. d.)

Pozornost lidu byla v druhé polovici roku 1744 zaujata válečnými příběhy. Dne 8. října vpadl pruský major husarský Hans Schütz přes Landskron s 270 muži do Mor. Třebové, přinutil město k výpalnému 400 dukátův a dal je pak nicméně i s okolím vyplenit. Potom přepadli tito lupiči Zábřeh, kdež purkmistr téměř do smrti byl zbit. V Šilperku vydrancovali město, zapálili je i s kostelem a postříleli na 80 lidí.[1])

Břímě válečných výdajů dolehlo na zemi nebývale. Roku 1745 dostoupila berně výše 41 zl. 24 kr. z lánu. Za dodanou spíži vojenskou dostaly Loštice toho roku 208 zl. 3 kr. náhrady. Unčov platil z městského komínu po 7 zl. 42 kr., tudíž ze 277 komínů 2132 zl. 54 kr. Na prosbu moravských stavů povolila vláda, že mohou k úlevě vrchnostenské daně majetkové přibrati na pomoc poddané svých měst a městeček dle počtu lánův a komínů. Příspěvek Loštic k této dani vrchnostenské byl ujednán dohodou dne 3. prosince 1743. Nyní měla domluva uzráti ve skutek, ale věc narazila na obtíže.

Z domluvených roku 1743 dvou set zl. Loštice neodvedly Unčovu dosud nic. Též ujednanou třetinu z celkového předpisu mimořádných berní vrchnostenských, jež ode dne smlouvy za půl druha roku obnášela 135 zl. 24. kr., nechtěli platit, dokud prý smlouva nebude řádně vyhotovena. Načrt její ležel ještě při krajském úřadě v Olomouci. Unčovský magistrát vyzdvihl jej odtud počátkem června 1745 a jednohlasně se usnesl, aby smlouva dle návrhu ze dne 3. prosince 1743 ve třech stejnopisech se vyhotovila a zpečetila.[2])

Městský úřad loštický však proti všemu nadání odepřel podpis a zaslal smlouvu hejtmanovi baronu Šubířovi s námitkami: že jim při domluvě 3. prosince 1743 nedopřáno dle prosby jejich času k rozmyšlení a že k dohodě přistoupili tehda jen z úcty a bázně před hejtmanem.[3]) Tehdejší domluva, ukládající Lošticům třetinu mimořádných berní

---

[1]) *Dvořák*, Dějiny Moravy p. 805.

[2]) »Quod semel placuit, displicere nequit«, připsal charakterně jeden z radních jakožto své votum.

[3]) »ex metu reverentiali«.

vrchnostenských, že je proti smlouvě z roku 1699, dle které jsou povinni přispívati vrchnosti jen „svým dílem“. Tak psali krajskému hejtmanovi. Současně pak prosili u královského tribunálu o nařízení, aby než smlouva se uzná za platnou, jim od vrchnosti nebylo křivděno.

Vyžádav si dobrozdání hejtmanovo, jenž smlouvu měl za právoplatnou a závaznou, královský tribunál byl jiného mínění.[1]) Shledal totiž, že by bylo proti zemskému zřízení i proti smlouvě z roku 1699, kdyby Loštice měly převzíti třetinu všech mimořádných úkladů vrchnostenských, a že by bylo nejlépe, zřídit úplně novou smlouvu zřetelnější a jasnější, aby se předešlo možným neshodám.

Loštické obci sporumilovné bylo to vítaným pokynem, rozepříti se s vrchností poznovu. Úřední šetření stran výnosných práv obecních, námitky a protinámitky zaměstnávaly a roztrpčovaly skoro sedm let obě strany, až konečně Unčov zůstal vítězem. Hlavní pozornost obce se zatím obracela čas od času k jiným dějům.

V únoru léta 1746 vyřídila dvorní kancelář loštickou žádost o potvrzení městských výsad a povolení nových trhů výročních. Od podání žádosti uplynulo čtrnáct let. Působením Unčova zůstala napřed ve Vídni tři léta bez pohnutí. Teprve v březnu 1735 zaslala ji dvorní kancelář brněnskému tribunálu s rozkazem, aby o žádaném stvrzení výsad slyšel unčovský magistrát, stran dvou nových trhů pak krajský úřad olomoucký a obojí zprávu s vlastním dobrozdáním vrátil do Vídně. V Brně byly nové dva roky ležení. V dubnu 1737 sdělil královský tribunál olomouckému hejtmanovi rozkaz dvorní kanceláře s dodatkem, aby si vyžádal zprávy od tržních osad v obvodě čtyr mil kolem Loštic, zdali by jim nové dva výroční trhy nebyly na škodu. Současně tázal se tribunál Unčova, má-li co poznamenati k žádanému stvrzení výsad, aby to co nejspíš oznámil. Opisy obou listů byly zaslány též do Loštic, kdež dne 12. dubna prosí obec městskou radu, aby se přičinila o brzké vyřízení staré žádosti.

Ale vrchnost nespěchala s nařízeným poznamenáním. V srpnu téhož roku 1737 bylo v neprospěch Unčova rozhodnuto, že z vlastní pokladny vrchnostenské jest povinen odvésti majetkovou daň za léta 1734—1736 bez příspěvku Loštic, při čemž zůstalo vzdor námitkám i odvolání. Proto se s vyjádřením otálelo.

Teprve když královský tribunál podnětem Loštic oň v Unčově upomínal,[2]) odpověděl magistrát, ale vyhýbavě. Dosud že se zdráhal

[1]) Rozhodnutí ze dne 8. března 1746.

[2]) dto 6. března, praesent. 11. července 1738.

dáti vrchnostenský souhlas k potvrzení výsad, jelikož Loštice nechtějí uznat Unčova za vrchnost dědičnou aniž se uvoliti k příspěvku na daň majetkovou, nýbrž v obojí příčině se daly do soudů, jež dosud nejsou provedeny. Proti smlouvám z let 1697 a 1699 že Unčov nic nenamítá, jelikož však obě se zakládají na starých listinách výsadních, mají se i tyto předložiti spolu k nejvyššímu schválení. Jinak bylo by se obávat „velkých nepřístojností od těchto beztoho vždy zpurných a nepokojných lidí“. Zároveň také ať uznají Unčov za vrchnost dědičnou a pilně odvádějí berně.[1])

S takovými výhradami udělen vrchnostenský souhlas. Při tom však pracovalo se na příslušných místech, aby nejvyšší stvrzení se oddálilo. A tak opětně po dvou letech teprv odešla žádost loštické obce s dobrozdáním královského tribunálu z Brna do Vídně, kdež jí usouzeno dalších šest let úředního odpočinku. Konečně dne 14. února 1746 byla žádost královnou Marií Terezií vyřízena. Oba plnomocníci loštičtí z roku 1732 byli už jen na papíře: Jan Zvěřina, měšťan z č. 120 se roku 1737 z Loštic odstěhoval, Anton Herold, barvíř na rinkovním čísle 118 odešel roku 1742 na věčnost.

Vyřízením dostalo se oběma smlouvám z konce sedmnáctého století královského stvrzení, a to bez výhrad Unčovem toužených. Výsadní listy z let 1638 a 1674 nebyly v potvrzení zahrnuty, aniž učiněno zmínky o vrchnostenském titulu. Za to však ze dvou nových trhů výročních, o něž Loštice byly prosily, povolen toliko jeden jakožto třetí ku dvěma dosavadním, a sice na neděli před sv. Matoušem.[2]) Vymožení trhu stálo přes 100 zl. Dvorní poplatek stvrzovací obnášel 30 zl. 40 kr. a poštovné 2 zl. 24 kr.[3]) Jelikož císař Karel VI., jemuž žádost před čtrnácti lety podaná svědčila, zatím byl zemřel, vyplynula z pozdního vyřízení jejího ta výhoda, že městské výsady nemusely se poznovu předkládati k císařskému stvrzení a tím ušetřeno výloh i mrzutostí.[4])

Na podzim světila se nová školní budova. Byla postavena nákladem hotových peněz 111 zl. místo staré, jež padla za oběť požáru.

---

[1]) Dopis ze dne 15. července 1738 v měst. regist. unčov.

[2]) Dle přiznání z roku 1756 konaly se: 1. v den sv. tří králů — 2. v den sv. Prokopa — 3. v neděli před sv. Martinem.

[3]) Moravičanští mají k roku 1747 zapsáno o »konfirmaci privilegií«, jejichž hlavní list měli tehdy v Unčově schovaný: »stálo nás to od dekretirování za pergamen a šňůry co přišlo do císařské kanceláře 109 zl. a Janu Derkovi 30 zl.«

[4]) Unčovské výsady městské byly v letech 1737 a 1747 potvrzeny dvakrát.

Byl to rok velmi suchý: od božího Vzkříšení nepršelo do sv. Václava. Hned po žních stála kopa slámy 6 zl. Mimo jiné berně platila se toho roku též daň z hlavy.[1])

V obci bylo neklidno. Soud s vrchností pohlcoval velké obnosy, proti nímž se obec marně vzpírala.[2]) Prohraný soud maloměšťanů

---

[1]) V Moravičanech platil pololáník 48 kr., zahradník 24 kr., podruh 12, z dětí a čeledi přes 18 let po 4 kr. O Lošticích se nezachoval seznam daně z hlavy. Podával by věrný obraz tehdejší populace, jako jej podává o panství búzovském seznam uložený v tamějším archivu zámeckém. Dle něho čítalo se r. 1746:

	sedláků	zahradníků	podruhů	majetnic ženských	úhrnem mužů	úhrnem žen	úhrnem dětí a čeledi do 18 let	úhrnem dětí a čeledi přes 18 l.	celkem obyvatel
v měst. Búzově	4	11	64	20	79	74	154	38	345
v Podolí	3	12	11	7	26	26	71	9	132
v Obectově	1	8	8	2	17	16	41	12	86
v Javoříčku	1	—	2	—	3	3	9	3	18
v Březině	—	5	4	1	9	9	30	4	52
v Milkově	4	1	7	—	12	12	43	1	68
v Ospilově	2	6	9	6	17	15	48	4	84
v Kadeříně	2	2	4	2	8	8	20	3	39
v Blažově	4	7	8	2	19	19	46	7	91
ve Svánově	5	2	7	5	14	14	31	9	68
v Kozově	8	1	18	9	27	25	78	13	143
v Jeřmani	4	1	11	3	16	17	41	5	79
ve Veseličku	2	3	2	6	7	7	26	2	42
ve Vojtěchově	3	5	19	11	27	23	61	7	118
v Řimicích	8	5	6	3	19	19	70	7	115
v Červ. Lhotě	—	13	14	3	27	26	52	10	115
v Hrabí	4	2	4	1	10	9	25	3	47
ve Hvozdečku	4	8	11	9	23	23	60	4	110
na Volešnicích	—	—	9	1	9	8	11	4	32
úhrnem	59	92	218		369	353	917	145	1784

[2]) Při obnově úřadu dne 31. ledna 1746 vyjadřuje se obec, že nic nemá proti vrchnosti, stran smlouvy nechce se pouštěti do žádných processů, protestuje proti všem

s nákladníky o větší poplatky z várek a z pálení[1]) nepřidal pokoje. Jelikož domluva ze dne 3 prosince 1743 byla zrušena, muselo město celou daň majetkovou naň připadající platit samo. Bylo jí za ten rok 316 zl. 17 kr. Dle rozvrhu měli nákladníci přispívati k této dani po 1 zl., kdežto maloměšťané chtěli po každém 2 zl.

Tak v lůně obce samé se chystal nový soud. Dne 28. listopadu 1746 vystavuje 99 občanů mimo várečné měšťany plnou moc dvanácti sousedům k jednání s advokátem, placení výloh a v případě potřeby vypůjčení peněz k vedení pře. „Jsouce my ve všelikých anlogích, v marších a jinších všelikých daních přetahováni, tak že nám toho déle snášeti možno není, majíce my pivovar obecní, že bychom skrz něj a jiné přináležející případnosti obecní prostředkem dobrého hospodářství lépe se vynacházeti mohli“, — chtěli „takové obecní zvelebení předsevzíti“ soudem. Došlo-li k němu skutečně a jak skončil, prameny nedokládají.

Válka o dědictví rakouské, k vůli níž roku 1747 čtyry pěší pluky zimovaly na Moravě se značnými výlohami pro poplatníky, dospívala k míru. Královna skvěle odrazila útoky nepřátel. Podstatně dopomohlo k tomu ruské vojsko, jež v síle 36.000 mužů pod vedením knížete Repnina spěchalo podepřít královskou armádu do Nizozemí. Počátkem června 1748 překročilo slezské hranice a táhlo Moravou do Čech. Kolem sv. Jana Křtitele tábořil pluk ruského vojska dva dny v Moravičanech.[2]) Dříve však, než ruské vojsko došlo hranic nizozemských, zjednáno mezi Francií a královnou příměří a vojsko se vrátilo. Část jeho přezimovala od polovice října v Čechách a na Moravě.[3])

---

dotyčným výlohám, jelikož rada již dvojí sbírku poslala do Brna, — obec že trvá na tom, co slíbila p. hejtmanovi.

[1]) 21. října 1746.

[2]) »R. 1748 Moskoviti mašírovali na Francouze, ale nepořídili tam nic; než tam došli on urovnal pokůj s naší milostivou královnou. V naší moravické obci jsme jich měli celé rekement do třetího dne. Dělali sobě volně ledakde na vsi. Museli jsme jim dříví dávat na vaření: 24 sáhů tvrdého po 1 zl. 48 kr. a 12 sáhů měkkého po 1 zl. 12 kr.« Zápisky v obecní truhlici moravičanské.

[3]) Celkem bytovalo na Moravě z počátku 11, od února pak 1749 dalších 10 pěších pluků. Pluk se skládal z 9 kompanií, pro kteréž se denně čítalo 1349 porcí chleba a tolikéž krup, 225 porcí ovsa a tolikéž sena, 350 otepí slámy, tři sáhy tvrdého a 9 měkkého dřeva. V okolí Loštic, jež byly z bytování vyminuty, ležely ruské oddíly přes zimu v Unčově, v Litovli, Úsově, v Rovni, Vranové, Vranové Lhotě, v Mohelnici a v Moravičanech. Výlohy za stravování vojska mělo Rusko hradit moravským stavům, od nichž jednotlivé osady dostávaly výplatu dle účtu. (Podrobné zprávy v zem. arch. brněn. Místodržit. odd. M. č. 8.)

V Moravičanech ležela přes čtyry měsíce kompanie 150 mužů z pluku Vologotského.[1]) Odtáhli v polovici února 1749. Za stravování při pochodu vojska dostalo se Lošticům 259 zl. 40 kr. náhrady.[2])

Rok 1749 vábí k pohledu, jak pokročilo město za sto let uplynulých po válce třicetileté. Pohled je zajímavý proto, že učí, jak zdlouhavě a pomalu zarůstaly rány tehda zemi zasazené.

Ze 160 domů v obojí obci — křesťanské i židovské (139 a 21) — zbylo po míru Westfalském pouze 94 obydlených čísel (84 a 10) s počtem asi 650 duší. Do roku 1677, tedy za prvních třicet let, osídleno poznovu čtrnáct domů křesťanských a tři židovské. Během dalších třiceti let zlepšily se životní poměry tak dalece, že křesťanských domů nově postavených a nově osazených přibylo dvacet osm. Čítáť se roku 1709 soukromých čísel v obci křesťanské 119, a veřejných — radnice, fara, škola, špitál, dva mlýny a pivovar — sedm. Dřevěné jatky na náměstí, chatrč u cihelny a pastýrna se nepočítají za čísla.

(P. d.)

---

[1]) »Potom zpátkem jsme dostali kumpanii Moskovitů na vinterkvartiry totiž« 150 mužů; ti u nás leželi skrz 4 měsíce i víc. Musili jsme jim dávati chlíb, krópke lámaný z ječmene. Za 2 měsíce jsme jim zemleli rži 164 měřice, ječmena za ty dva měsíce na krópky jim zděláno $78^4/_8$ měřic, ovsa jim vydáno 100 měřic, sena 133 centů, slámy 17 centů. V pazderni měli lázeň, tam se pařili a udělali si tam pelešení.« (Ze zápisků v obecní truhlici moravič.) — Dne 18. února 1749 vyjadřuje se obec moravičanská, že Karel Nitschen, velitel (capitain) kompanie pěšího pluku Vologotského s podřízeným mužstvem po 4 měsíce a 6 dní v obci bytoval a stravoval a mužstvo se vždy pokojně chovalo. Jen 9. února vznikl v bytě velitelově neopatrností sluhovou požár, jímž bylo zničeno 7 domů. — Škodu vyceněnou úředně na 716 zl. hradila vrchnost kartouzská, jež velitele pro jeho vzorné chování zprostila veškeré náhrady. (Zemský archiv brněn. Místodržit. odd. M. č. 8.)

[2]) Čítalo se při tom: porce chleba o 1 libře 25 lotech po $2\frac{1}{2}$ kr., porce krup čtvrt mírky po $2^3/_5$ den., porce ovsa $^1/_{10}$ měřice po 15 kr. a porce sena o 15 librách po 7 kr.

Účast kardinála Dietrichštejna za boje mezi arciknížetem Matyášem a Rudolfem II. roku 1608.

Napsal Jan Tenora. (Č. d.)

Ovládající vliv zemských úředníků, členů to českých stavů, na něž teď císař ve své tísni jedině spoléhal, projevil se při jednání o proposici císařově na sněm. Běželo o to, jakými slovy má poznačeno býti, že arcikníže Matyáš má po smrti císařově státi se králem českým. Stanovisko pánů českých bylo, že království české není dědičné, nýbrž volební, a že má tedy v proposici obsažena býti žádost císařova, aby arciknížete za pána volili. Vyhražovali tedy konečné, svrchované rozhodnutí českému sněmu, kterýž stavěn byl jak nad vůli císařovu, tak nad žádost arciknížete. Toto stanovisko zdálo se povážlivým jak nunciovi tak španělskému vyslanci, kteří jednali s tajnou radou a velmi usilovali, aby v proposici nebyla řeč o volbě, nýbrž aby jen povšechnými slovy žádala o následnictví pro arciknížete; zdálo se jim, že arcikníže nebude uspokojen odkazem na budoucí volbu, a že zájmy domu rakouského, podle nichž království české bylo pokládáno za dědičné, měly by býti co nejvíce ochráněny. Ale zakročení jejich bylo bezvýsledné; tajná rada skleslá na mysli byla pro to, aby císař přistoupil na stanovisko českých pánů.[1])

Tajná rada mnohým naléháním uprosila císaře, aby sám zahájil sněm, aby ho přece mohli Čechové viděti a se přesvědčiti, že jejich král jest živ. Z nuzné potřeby odhodlal se k tomu císař. K nevídané podivané sběhlo se převeliké množství lidu, které ho radostně vítalo. Císař bral se s veškerým svým dvorem, s nejvyššími úředníky i tajnými rady; hned za ním šel kardinál Dietrichštejn. Ve sněmu se císař dlouho nezdržel; promluvil několik slov po německu, která opakoval česky nejvyšší kanclíř: císař děkoval stavům, že se v tak četném počtu dostavili, a oznamoval, že budou předneseny některé proposice k obecnému dobrému království, a omluviv se churavostí vrátil se do svých komnat. Potom ve sněmu byla přečtena proposice, jíž císař na žádost arciknížete se přimlouval, aby stavové k tomu povolili a tímto sněmem se přiznali, že arciknížete Matyáše za krále, pána a za vrchnost

[1]) Tamže.

svou voliti a korunovati budou po smrti císařově, kdyby císař neměl legitimních dědiců.[1])

K jednání s arciknížetem Matyášem, jenž chtěl u stavů na sněmu vyhledávati toho, což císařská proposice s sebou přinášela, byl dán ještě 23. května od sněmu jeho vyslaným glejtovní list. Druhého dne v sobotu večer[2]) dojeli vyslanci tito do Prahy. Nejpřednější z nich byli: z Uher Valentin Lépes, biskup vesprymský, a Mikuláš Thurzo, z Rakous Eustach Khuen-Belasy a Jiří Erazim Tschernembl, z Moravy Karel z Žerotína a Václav Zahrádecký ze Zahrádky. Přijeli ve 100 koních a na 15 vozech komorních s velkou nádherou. Při jejich příjezdu stálo celé město ve zbrani, aby ukázalo, že tam není bázně.[3])

Ale za to připadla bázeň na dvůr císařský. Již dávno neovládal císař situace a překotný proud událostí strhl jej s sebou; zachytiti se a opříti nebylo o koho. Od Čechův očekával ještě a hledal záchrany, ale zároveň aby se bál, jak draho si musí od nich pomoc vykoupiti. Český sněm přejal nyní výkonnou moc; neovládal ho císař ani nejvyšší zemští úředníci, kteří vlastně jako údové stavů domnívali se míti největší vliv; sněm ukázal se býti nepoddajným živlem, který dobře pro sebe těžil ze svého dominujícího postavení, a při tom byl sebevědomým a povážlivým rozhodčím mezi svářícími se císařem a arciknížetem. Bylo jasno, že vyhraje strana, ku které nakloní se sněm, a že tedy bude určovati hranice a diktovati podmínky smíru, a proto bylo snahou arciknížete získati si sněm, zájmem císařovým neznepřáteliti si ho. Arcikníže ve své touze zmocniti se na císaři všeho, již napřed nabízel se povoliti ve všem, a císaři při úsilí zachrániti, co se dalo, nezbývalo, než povoliti v tom, čeho si sněm přál. Podle všech dosavadních tradic a zvyklostí císařových bylo mu toto podrobení se sněmu nanejvýš trapno, ježto se příčilo všemu jeho názoru a ponětí o svrchované moci panovnické, ale při tom z jeho ponížení povznášelo ho vědomí, že přece ve všem nezvítězí nad ním jeho nenáviděný bratr, jemuž nechtěl císař nikdy ustoupiti v nejhlavnějším požadavku, aby byl arcikníže Matyáš hned na tomto sněmu volen a korunován za krále českého, —

---

[1]) Vatikánský archiv, *Borghese*, II. 150. lett. 9. *Tomek*, l. c. ČČM. 1856, sv. IV 134. *Beckovský*, l. c. II. 13, kde proposice otištěna.

[2]) Vatik. archiv, l. c. výslovně uvádí: v sobotu večer; omylem tedy má *Tomek* l. c. (také Dějepis Prahy, XII. 441) datum 25. května.

[3]) Vatik. archiv, l. c. Relace kurfiřtu falckému z 15/25 května (l. c.) místo Khuena-Belasy jmenuje Harracha, a místo Václava Zahrádeckého Gundakara Liechtenštejna a dodává, že Karel z Liechtenštejna odepřel přijíti.

na to bylo kdy, až po smrti císařově, umřel-li by bez legitimních dědiců; zatím měl se Matyáš spokojiti slibem, že teprve potom bude volen a korunován. A to bylo také stanovisko stavů českých.

Velikou většinu českého sněmu tvořili evangelíci a bratří. Ještě před zahájením sněmu začali 22. května scházeti se a rokovati, jak využiti vhodné příležitosti, aby jim byla povolena a pojištěna svoboda náboženství ve smyslu české konfesse. A hned tehdy usnesli se, aby nepřistupovali na žádné proposice královské, dokud jim nebude povolena náboženská svoboda. Otázka náboženská, která posud u sporu význačně politickém hrála podružnější úlohu, vstupovala v Čechách do popředí a stala se zatím, aspoň na chvíli, osou celého vývoje. Rozrážela také ještě více než doposud stavy české, kteří kolem ní se skupili, od moravských, kteří ji nechávali stranou a zdůrazňovali jen politický význam tehdejšího jednání. V pojetí tehdejší situace rozcházeli se naprosto i vůdcové stran, třebas byli souvěrci a před tím důvěrní přátelé: na příklad Žerotín nikterak nemohl podříditi svému politickému stanovisku Budovce, jenž nade všecko položil otázku náboženskou. K tomu, aby ji rozřešili, zdálo se českým stavům, že nadešla vhodná příležitost. Požadavky evangelických a bratrských stavů donesl 24. května Václav Budovec z Budova ve spise o 25 článcích, z nichž první žádal o stvrzení kofesse české, předložené na sněmu r. 1575 císaři Maximilianovi; spis podepsalo hned asi 200 pánův a přes 300 rytířův, i všecka města královská kromě Plzně, Budějovic a Kadaně. Zároveň ohlašovali se stavové tuze nahlas, kdo by při tom společném porovnání státi nechtěl aneb je rušil, aby z okna vyhozen byl.[1])

Zvěsti, že sněm nebude pracovati, pokud nebude v Čechách zaručena svoboda náboženská, vyvolaly veliké znepokojení v kruzích katolických. Nuncius i španělský vyslanec snažili se překaziti každé ústupky náboženské a zároveň s kardinálem Dietrichštejnem nuncius zastával se zájmů náboženství katolického u arciknížete, jenž skutečně vyhnul se každé zmínce o svobodě náboženské při projednávání svých žádostí na sněmu českém. Rovněž císař se vyslovil, že nikdy v té příčině nepovolí,[2]) — ale daleko obtížněji bylo nátlaku v tísni neustoupiti. V té zadrhlé nesnázi nejvhodnějším prostředkem pomoci si z nouze a zbaviti se všech nepříjemností zdál se opět býti císaři útěk z Prahy. Chtěl tajně ujeti a byl by úmysl svůj provedl, kdyby

[1]) *Hrejsa*, Česká konfesse, 434, 435. *Beckovský*, l. c. II. 18.

[2]) Vatik. archiv, *Borghese*, II. 150. lett. 9.

ho byl na kolenou neuprosil nejvyšší kancléř Zdeněk Popel z Lobkovic,[1]) aby zůstal v Praze pamětliv jsa své cti a důstojnosti císařské. Ale vrtkavost císařova a neustálé spory nejvyšších zemských úředníků s některými tajnými rady a presidentem válečné rady hr. Sulzem majícími císaře k odchodu rozdráždily konečně úředníky tak, že i císaři samému vytýkali jeho nečinnost a úplné zanedbávání obecného dobrého, jež jsou příčinou toho všeho hnutí. Odvracejícího se císaře zadržel nejvyšší kancléř Zdeněk z Lobkovic a donutil ho vyslechnouti, jak je zle zemi. Rozechvělý a zastrašený císař slíbil konečně, že zůstane, ale za první a jedinou povinnost ukládal zemským úředníkům, aby ho ochránili; — toto osobní stanovisko převažovalo všecky ostatní zájmy císařovy. Své stranění se lidí omlouval obavou před nástrahami nepřátelskými.[2])

Zatím co se takové zprávy ze zákulisí vynášely — arcikníže Matyáš měl dobrou vědomost o všem, i o každé maličkosti ode dvora císařova — sbližovali se v Praze poslové arciknížecí na sněm s vlivnými osobami. Na podkladě vzájemných rozhovorů zjednával se přehled dosavadních událostí a činila se nálada pro budoucí rozhodnutí. Dne 25. května byl hod boží svatodušní; sněm nezasedal. Druhého však dne (26.) bylo dáno ve sněmě slyšení poslům arciknížecím. Podle instrukce dané Matyášem v Českém Brodě 23. května promluvil obšírnou a ozdobnou řeč officielní řečník arciknížete Karel z Žerotína a podal instrukci stavům českým. Byla ovšem vypracována ve smyslu arciknížete s obvyklými již úchylkami od pravdy a s nesprávnými nadsázkami; na účet císařův veleben byl arcikníže, který jen pro dobré království českého vešel ve smlouvu prešpurskou a pro obranu přátel, zvláště pak stavů českých, vojsko najímati musil. Ze zvláštní péče o království české volal stavy české do Čáslavě, když se tam však s nimi pro zákazy císařské nemohl dojednati, chápe se vzácné příležitosti nynějšího sněmu českého, aby jim skrze své posly vyložil úmysly své. Toto své vojenské tažení nevzal před sebe nějakým zlým nebo křivolakým úmyslem, ale aby dokázal jim svou otcovskou lásku a lítost nad nimi, aby utvrdil žádostivý pokoj, aby navrátil jim zna-

---

[1]) Relace kurfiřtu falckému z Prahy 15/25 května v kr. bavorském tajném státním archivě (černá skříň 547/4 fol. 394—397) výslovně jmenuje nejv. kancléře, Žerotín v listě svém k Hodickému ze dne 28. května (*Pešina*, Mars Moravicus II, fol. 55) píše: »supremus stabuli praefectus«, což *Chlumecký* (l. c. 469) vykládá na nejvyššího štolbu, jímžto jmenuje pana z Valdštejna.

[2]) Tamže srv. *Gindely*, l. c. 222.

menitá práva a svobody, aby napravil správu a vládu v mnohých příčinách přes příliš zašlou a pokaženou, jakož již k poslům českým ve Znojmě otevřeně se pronesl a ohlásil. Domnění mnohých, jakoby císař již dávno ke stvrzení pokoje povolil, není správno; arcikníže sám beze vší pomoci císařovy tak toužený pokoj způsobil. V této částce bylo sice stavům napomoženo, ale přece zůstávají v staré míře druzí i obtížnější nedostatkové. Nynějším slibům císařovým aby stavové ne věřili, a proměny v některé stránce aby nekladli hned za nápravu, a nikomu jinému nepřičítali než arciknížeti a jeho lidu válečnému, a jest obava, že jak arcikníže s vojskem odtrhne, zase všecko na staré šlépěje nastoupí, ježto budou stavové jeho ochrany zbaveni. Protož chtějí-li stavové sobě stále a trvanlivě pomoci, nejzpůsobnějším prostředkem a nejbližší cestou toho jest, aby stavové arciknížete nejen za čekance vyhlásili, nýbrž sobě za pána a krále dokonale zvolili ze své dobré a svobodné vůle a při tomto sněmu vyhlásili, a také i korunou a jinými královskými znameními potvrdili i na stolici královskou dosadili; císař pak vzhledem na svůj věk spracovaný, na léta svá nejedněmi těžkými a nebezpečnými nemocemi a nezpůsobnostmi zemdlená a sešlá, též na potřebu a velikou nouzi poddaných svých potřebujících krále zdravého, k práci a správě způsobného, u vládě a v povinnostech svých královských netesklivého, zvyklého a prošlého, aby raději život pokojný a tichý sobě zvolil, nežli by na škodu zemí a poddaných svých, na ublížení svého zdraví, na ujmu a zmenšení důstojenství i slavného jména svého a celého domu rakouského správu královskou na sobě zdržoval. Za to by arcikníže postoupil císaři svůj podíl v Tyrolsku, vyjednal by mu tam podíly jiných bratří a strýců svých a vydával by mu každoročně summu peněz. Čechům pak připovídal, že je při právech, řádech, svobodách a privilejích zachová, a což jim změněno nebo protrženo bylo, že všecko nahradí a napraví. Stavové učiní-li po žádosti arciknížete, sami sobě děkovati budou. S touto žádostí arciknížete Matyáše srovnávají se všichni arciknížata, jak patrno ze snešení jich vídenského.[1]) Tím způsobem také se předejde, aby země ke království českému připojené, které pod tou prvnější správou, řízením

[1]) Tato vídenská smlouva arciknížat byla tehdy v českém překladě stavům českým podána. Vidimována byla od konšelův a starších města Brodu Českého 24. května 1608, — schválně byla tedy do češtiny tehdy v kanceláři Matyášově v Českém Brodě přeložena. Tak se také vysvětluje, jak se smlouva v Českém Brodě zachovala. Otištěna *Tonnerem* ve spisu: Ondřeje z Habernfeldu vypravování o vojně české od r. 1617, str. 102—106.

a panováním nijak déle zůstávati nemyslí a nemohou, nebyly na nějaký čas odděleny, což by se musilo státi s mnohou nepříležitostí. Když byla pak přednesena omluva arciknížete co do lidu jeho válečného, do něhož slyšeti naříkání a stížnosti, skončeno projevem, že se arcikníže v tom ve všem příjemně, volně i skutečně najíti dá, a jim i potomkům jich vší milostí se zakazuje a nad nimi všemi i nad jedním každým obzvláště milostivou a ochrannou ruku držeti laskavě a milostivě se ohlašuje.[1])

Z řeči Žerotínovy jasně vyznívalo, že arcikníže Matyáš, jak se byl již dříve vyslovil, chce všecko — chtěl býti hned skutečným králem a panovníkem ve všech zemích císařových. A poněvadž bylo nemyslitelným, aby římský císař byl bez vlastní země, znamenala tedy žádost arciknížete pro císaře také ztrátu koruny císařské. Vskutku byl by císař zbaven všeho: jak zemí, tak cti. (P. d.)

---

[1]) *Beckovský,* l. c. II. 24—32.

Rozhled po husovské literatuře z r. 1915.

Píše Jiří Sahula. (Č. d.)

V listě rozlučním na odchodu do Kostnice (po sv. Václavu 1414) vybízel, aby se jeho stoupenci modlili k Pánu, „pakli jest k našemu lepšímu, aby mě ráčil navrátiti, i tam i zase veda bez poskvrny: abychom ještě spolu v jeho zákoně sě poučili, a Antikristových sítí něco porušili, a budúcím bratřím po sobě dobrý příklad ostavili“. Z Kostnice v prvých dnech svého pobytu poslal Jakoubkovi list, v němž dí: „Nepřátelé moji řekli, že mi nebude dáno slyšení, leč dříve zaplatím dva tisíce dukátů sluhům Antikristovým na výlohy“.

16. listopadu 1414 píše do Čech: „Najmilejší, prosím vás, aby jsúce živi vedlé zákona Božího, pilni byli svého spasení . . ., aby nedali se sklamati poslóm Antikristovým, jenž hříchy lidu lehčí . . ., moc svú veličí, ale Pána Ježíše Krista v pokoře, v chudobě, v trpědlivosti a v práci následovati nechtí. O nichž prorokoval jest milostivý Spasitel, řka: ‚Vstanú falešní prorokové a svedú mnohé.‘ A vystříhaje své věrné, dí: ‚Varujte se falešných prorokóv, jenž přichodí k vám v rúše ovčím, a vnitř jsú vlci hltaví; po ovoci jich poznáte je.‘ Jistě potřebie jest veliké věrným křesťanóm, aby pilně sě ostříhali; neb dí Spasitel, že i vyvolení byli by svedeni, by to mohlo býti. I protož, najmilejší, bděte, aby lest ďábelská nepodtrhla vás. A tím buďte pilnější, čím více Antikrist sě protiví: súdný den sě blíží, smrt mnohé trutí, a synóm Božím nebeské se královstvie blíží . . . Víte, najmilejší, že haněním Antikrist na nás sě osopil a ještě mnohým na vlas je neuškodil, jakožto i mně, ač sě je velmi obořil na mě.“

Ve veršování, přiloženém k Husovu listu z března 1415, psáno: „Buď s námi Kristus, ať nezhltí nás Antikristus.“

Po třetím slyšení Hus psal přátelům v Kostnici: „Věztež jistotně, že veliký boj jsem měl se sny, abych se jich nedržel . . . Všecko žalářování mé, kam veden budu a jak se potom vskutku stalo, jsem viděl, třebas ne v té způsobě. Hadi mnozí častěji se mi zjevili, majíce hlavy i na ocasích, ale žádný nemohl mne uštknouti, a mnoho jiného. To píši, ne že bych se pokládal za proroka a vynášel, nýbrž abych pověděl vám, že pokušení jsem měl na těle i na duši a převeliký strach, abych nepřekročil přikázání Pána Ježíše Krista.“ — 10. června „věrným Čechům“ píše: „Také prosím vás, zvláště Pražené, aby na

Betlém byli laskavi... Pro to místo ďábel sě rozhněval a proti němu farářóv a kanóvníkóv popudil, spatřiv, že jeho království v tom místě sě rušilo.“ — 13. června: „Bóh s vámi, milí Čechové, i se mnú hříšným, pro jehož svatý zákon trpím.“

Někdy 16. června Petru z Mladenovic: „Nemám odvahy směle říci se svatým Petrem, jenž mám nesrovnatelně menší horlivost a statečnost než on Petr, že nikdy se nezhorším nad Kristem, byť všickni se zhoršili. Mne totiž Kristus dosud nikdy výslovně blahoslaveným nenazval, aniž mně tak veliké dary přislíbil, a nastává mi protivenství tužší, zarputilejší a od většího počtu lidí... Nyní největší starost mám o bratry naše, kteří, myslím, souženi budou, jestliže Bůh ruky své nevztáhne, a bojím se, že mnozí se pohorší.“ — Asi téhož dne projevuje Hus v listě k Janovi z Chlumu a Václavovi z Dubé veliké uspokojení nad odsouzením a sesazením Jana XXIII. Cítí v tom činu veliké zadostučinění pro svou theorii. Připomínaje, že Páleč s jinými nazvali papeže hlavou a srdcem církve, pramenem nepřesýchajícím, studnicí, z níž se prýští moc k nižším, a útočištěm bez nedostatku, odpovídá s vítězným sarkasmem: „Již stojí věrné křesťanstvo bez papeže, pouhého člověka, majíc Ježíše Krista za hlavu, kteráž je nejlépe spravuje, za srdce, kteréž je duchovně živí, dávajíc život milosti, za pramen, kterýž svlažuje je sedmi dary Ducha svatého, za studnici, z níž se prýští všelicí potokové milostí, za útočiště velehodné a bez nedostatku, k němuž se já ubohý utíkám... Plně poučen jsem zároveň s vámi, že ne každý čin, výrok neb nález sněmu od Jezu Krista, soudce nejspravedlivějšího jest schvalován. Blaženi tudíž, kdož zachovávajíce zákon, poznávají, ubíhají a odmítají nádheru, lakotu, pokrytství a lest Antikrista a jeho služebníků, příchodu nejspravedlivějšího soudce očekávajíce v trpělivosti.“

20. června píše přátelům v Kostnici, že zbývá buď odvolati anebo býti upálen. Ale Bůh dá „ducha rady a statečnosti, abych mohl osidlu Satanovu uniknouti a v jeho milosti na konec zůstati. Amen“. — 23. června v listě Janovi z Chlumu: „Ó svatý Bože, jak široko moc a krutost prostřel Antikrist! Avšak doufám, že ukrácena bude moc jeho a více obnažena bude nespravedlivost jeho ve věrném lidu... A nechť zuří Antikrist, jak chce, nebude mocnější naproti Kristovi, jenž ho zabije dechem úst svých, jakož dí Apoštol.“

Bylo zcela jisto, že vzplane veliký fysický zápas mezi katolictvem a viklefskými Čechy, jestliže tito z poslušenství církve vystoupí. To předvídal každý politik, který trochu o církevno-politických poměrech

přemýšlel. Hus však v apokalyptickém zanícení představoval si budoucnost poněkud jinak. 24. června povzbuzoval listem „všecky věrné“, aby jen jeho knihy četli a nevydávali jich k pálení. „Stójte pevně, nebť úfám Bohu, žeť sě vás Antikristova škola lekne a necháť vás u pokoji, a sbor z Konstancie do Čech nepřijde; nebť mám za to, že prvé mnozí z toho sboru zemrú, než na vás knih dobudú, a z toho sboru rozletí se po světě jako čápi, a když zima přijde, poznajíť, co sú létě učinili.“ Na to sarkasticky tepe Jana XXIII i kostnický sbor a dodává: „Jistě jižť sě zlost, ohavnost a hanba Antikristova oznámila na papeži i na jiných v sboru; již věrné slúhy Boží mohú znamenati z řeči svého Spasitele, co jest mínil, řka: ‚Když uzříte ohavnost na místě zpustilém, jenž jest prorokoval Daniel ... ktož čte, rozuměj ...‘ Ó, by bylo lzě popsati zlosti, aby věrné slúhy (Boží) sě jich ostříhali! Rád bych, ale úfám Bohu, že dá jiné po mně statečnější, i že jsú nyní, jenž lépe oznámí zlost Antikristovu, a nasadí svých životóv k smrti pro pravdu Pána Ježíše Krista, jenž dá vám i mně věčnú radost. Amen.“

29. června píše Janovi z Chlumu a Václavu z Dubé: „Ze včerejšího listu vyrozuměl jsem předně, kterak nepravost nevěstky veliké, to jest zlomyslného shromáždění, o kteréž (čte se) v Apokalypsi, obnažuje se a obnažena bude, s kterouž nevěstkou smilní králové země; jak tamtéž se praví, smilní duchovně, od Krista a jeho pravdy odpadajíce a souhlasíce se lží Antikristovou, ze svedení, z bázně aneb z naděje spolku pro získání cti světa.“ [1])

Tedy Hus nesl si svůj houževnatý apokalyptismus do Kostnice. Co horlivě řečnil a psal o Antikristu a jeho potrestání v Čechách, to stručně opakoval ve svých listech kostnických; i v žaláři pojímal slovo „Antikrist“ ve smyslu mystickém a pevně byl přesvědčen, že ten zloduch jest v táboře konservativců. Prudce útočí na Antikrista a sluhy jeho v Kostnici zrovna tak jako v Čechách, vycházeje ze zásady, že by mírnost, shovívavá šetrnost k tomu démonu vlastně byla chybou. Kdo se hluboce nezamyslí nad povahou apokalyptismu Husova, tomu zůstane vždycky hádankou, proč mistr v Kostnici často pronáší slova odpuštění svým žalobcům, aby hned v následujícím okamžiku prudce napadal ty, které pokládá za notorické sluhy a údy Antikristovy. Apokalyptická sféra vysvětluje zde protimluvy. Hus v Kostnici rekapituluje stručně apokalyptické vidiny Jakoubkovy, Matěje z Janova a jiných

[1]) *V. Flajšhans*, Listy z Kostnice, str. 13, 19, 31—32, 69, 83, 92, 96, 102—103, 106—107, 110, 126, 131—134, 152—153.

českých apokalyptiků. Setrvává v těch názorech, jež horlivě hlásal v Praze i na českém venkově. Píše o lstivosti Antikristově, osidlu Satanovu, připomíná, jaká soužení nastávají před soudným dnem věrným Kristovým za vlády Antikristovy; bojí se, aby se mnoho dobrých nenechalo zviklati v okamžicích nejkritičtějších; strachuje se, aby sám se nepohoršil nad Kristem. Předpovídá, jak Antikrist bude poražen dechem úst Ježíšových atd. I jeho sny jsou ohlasem apokalyptických představ. Husův duch byl tak pevně připoután k viklefsko-české nauce o zjevení, že se mistr přímo strachoval, aby uposlechnutím některých rozkazův a rad neprokázal neopatrně Antikristu některých služeb. Proto také několikrát se zmiňoval o velikých pokušeních. Sám se pokládal za přední stráž lidu vyvoleného proti zuřivosti a svodům Antikristovým. Jestliže by tedy zemdlel v boji, co lze očekávati od těch věrných, kteří k Husovi hledí jako k přední autoritě? Třebaže tito lidé nejsou bez chyb, tonuli by v omámení a zlořádech, uvázli by v sítích Antikristových zcela, až by jejich vůdce veřejně se poddal. Apokalyptické ovzduší v něm posilovalo mínění, že otcové kostničtí jednak schválně jednak bezděčně jsou ve službách úhlavního protivníka pravdy boží. Když pak někteří konservativní návštěvníci žaláře Husova povzbuzovali mistra k odvolání důvody nepřípustnými, špatně volenými, tím více byl Husův odpor proti Antikristovým svodům posílen. Sesazení Jana XXIII ovšem Husa utvrdilo v antikristování silně; domníval se, že již dochází k důkazu, jak Kristus sám bez „bludných hlav“ lidských bude spravovati církev svou; Antikrist utrpěl velikou ránu. A nebojoval sám Hus proti Janu XXIII prudce již před zakročením kostnického sněmu? Sněm částečně přiklonil se k té cestě, jakou volil již dříve v boji proti Janovi Hus.

Není nutno tvrditi, že si Hus vsuggeroval domněnku o úplné správnosti svého učení a jednání. Pod zorným úhlem apokalyptismu nacházel různé o m l u v y i pro ty své chyby, které mohl a měl i v nejkritičtějších okamžicích pochopiti. Hus pokládal za veliké kacíře i hříšné pravověrce, kteří svými skutky zlehčují poznanou a přijatou pravdu. Vžil se do myšlenky, že otcové stojí mravně pod ním, tedy že sami holdují kacířství. Věřil ochotně každé pomluvě o demoralisaci sboru; vždyť takové představy spadaly vhodně v rámec jeho apokalyptických představ, jichž se držel houževnatě. A právě před tímto sborem má přední zápasník s Antikristem veřejně se přiznávati ke svým chybám na veliké pohoršení věrných? Což na tom, že proti Husovi stojí celý sněm! Vždyť přece jest psáno, že Antikrist bude velice

mocný; bude si počínati tak chytře, že i ctnostní ocitnou se v nebezpečenství omámení.

Hus vlastní rozpaky zaplašuje opětovaným tvrzením, že ve skutečných bludech zatvrzele setrvati rozhodně nechce. Nechť se mu dá obšírné poučení, nechť soud změní poněkud formu své taktiky. Pak se přesvědčí množství, zdali Hus pokládá za dobro všecka svoje poblouzení.

Aby však pohoršení z faktických chyb přece jenom nevzniklo mezi věrnými, volí Hus k nápravě cestu jinou. Hovoří přímo k svým ctitelům, povzbuzuje jich, aby nedrželi z jeho spisů toho, co by bylo jasně bludným shledáno. Žádá viklefisty, aby si nebrali příkladů z jeho chybných skutků. Husovo svědomí se uklidňovalo na základě apokalyptických předsudků. Mistr se domníval, že cestu ke smíru s Bohem naprosto nemusí nastoupiti prostřednictvím sboru; již proto ne, že jej otcové vybízeli k veřejnému odmítnutí článků, které rozhořčeně ze své nauky vylučoval.

S hlediska apokalyptických úsudků mohl býti také Hus přesvědčen zcela přirozeně, že je trpitelem pro pravdu boží. Byltě stíhán od muže, jejž nazýval již v Čechách velikým Antikristem a jemuž imputoval celou řadu těžkých hříchů proti Desateru.

Tedy v apokalyptismu nacházíme vhodný klíč k seznání Husovy duševní disposice v Kostnici. Člověk přecitlivělý, který odprošuje i Pálče, plane nesmiřlivým hněvem při každé vzpomínce na Antikrista.

Sedlák ve svém díle mluví o apokalyptismu Jakoubkově a Husově ovšem také. Ale váhá dosud vysvětliti kostnickou Husovu „duševní disposici, hraničící na blouznivost náboženskou“ — právě disposicí apokalyptickou. Zde není nutno ani užívati slova blouznění. Vždyť z listů kostnických patrno, že se Hus uměl často brániti velice bystře, což naprosto nesvědčí o duchu obestřeném chorobnými představami. Lze zde však mluviti o fixní idei, které si Hus neutvořil sám. Vždyť přece náplň času Antikristova dávno před ním zvěstovali i někteří katoličtí pravověrci. Církev ovšem prokazovala lidskému rozumu a zvláště zaníceným asketickým mystikům velikou službu důrazným odmítáním divokých výkladů Zjevení; přes to však theologickým úvahám o této knize a II. listu sv. Pavla k Sol. ponechávala značnou volnost. Živá a velice vnímavá letora Husova přejala dědictví po apokalypticích jiných, naplnila vzrušujícími vidinami jak Prahu tak český jih. Vždyť právě Táboři vyrazili s apokalyptickou naukou nejsměleji. Opakovali horlivě slova, která čteme v Husových spisech. Ale šli ještě dále, ne-

zapomínajíce vyvoditi krajní důsledky z toho Husova učení, jež považovali právem za pouhou nápověď toho, co se mělo domysliti a dopověděti. Českým jihem zavířil totiž fanatický chiliasmus, jehož vlny těžce zasáhly i Jakoubka s jeho pražskými stoupenci.

To jest právě důležito, že Hus autoritou svou dal v Čechách apokalyptismu nejmocnější sankci, tak že potom pražským mistrům byla obrana proti táborskému chiliasmu velice znesnadněna. Na protesty mohli Táboři odpovídati citováním Husa i Jakoubka.

Sedlák osvědčil, že mnoho pramenů k širšímu posouzení českého apokalyptismu zná; vždyť sám snesl velice cenné nové doklady. Doufáme tedy, že v příštím vydání „M. J. Husa“ po podrobném prozkumu pramenů poví nám o tom zjevu více. A jestliže nyní psal o Husově „disposici, hraničící na blouznivost náboženskou“, jistě vtiskne disposici té příště určitější rysy. (P. d.)

K případu Masarykovu.

P. Vychodil.

Ve zmínce minulého čísla (str. 300) o případě tom praveno, že vinu hledati třeba hlavně v systemu. Postup na vysoké školy neděje se, jak známo, automaticky: tam se nehlásí, tam se povolává. Osobně nelze nikomu zazlívati, když se toho domáhá. Všeliká konfessijní štvanice budiž nás daleka; ale když rovnoprávnost, tož rovnoprávnost, suum cuique — ceteris paribus tedy percentulně.

Ale toho ceteris paribus právě prý není: jsmeť prý inferiorní, ve vědě totiž. Co do veřejné činnosti vědecké ovšem, jakostí i množstvím, a za těch 30letých poměrů na universitě, konec konců přec jen jediné vychovatelně pro pravidelnou práci vědeckou, bylo by věru nemalým divem, kdyby bylo jinak. Zapomíná se však při tom trochu, že poměry ty dělá si universita sama, její strany a jejich směry: boj o život, kdo s koho, ten toho, může nejlépe tam studovati každý, kdo by o něm jinak pochyboval. Evangelické podobenství o oušku jehly a učenci katolického přesvědčení provádí se tam v jistých oborech opravdu s vědeckou nepředpojatostí, totiž tak, že nepředpojatá vědeckost nalézá se vždy právě jen u nábožensky „nepředpojatých". Jen tak možno si na př. vyložiti, že ve filosofickém semináři před lety sbíralo se na stavbu modlitebny — kdyby v tom shromáždění, velkou většinou jistě katolickém, někdo byl navrhl sbírku na katolický kostel, ti pánové jistě by se byli zbřídili. Když jednou byl v Mnichově sjezd psychologů, požádal jsem, nemoha sám jeti, p. prof. Dra Čádu z osobní známosti, aby mně o něm něco napsal. Na článek nebylo kdy, poslal mně tedy z cesty delší dopis, který jsem, netuše nic zlého, uveřejnil a po pravdě podepsal. Neptejte se však, jaký tartas za to spustila zlatá mládež v Praze proti zamýšlené professuře jmenovaného učence, proti „zklerikalisování" university! Pro takovou, zkrátka řečeno, hloupost, že dopis byl v „Hlídce"! Ovšem, za mládeží stála tu ne-mládež. Mrzí mne dosud, že jsem prof. Čádovi za ochotu jeho způsobil takovou nepříjemnost, ale nemohu si odepříti, bych toho neuveřejnil, neboť mluví to za celé knihy.

Rozumí se pak samo sebou, že takto dávaná možnost a příležitost k vědecké práci vede k přiměřeným důsledkům: na jedné straně snaživost všemožně podporovaná, na druhé straně sebenedůvěra a malátnost.

Zásadou universitní je svoboda učení. Že má své meze, mělo by taktéž býti zásadou, vyšší ještě než jest ona prvá. Že věda jest sama sobě účelem, říká se sice napořád, ale nestává se proto o nic pravdivějším; tím méně jest universita sama sobě účelem. Zákon možno posuzovati, snad i odsuzovati, ale přes to třeba se podle něho chovati, dokud je zákonem ne nemravným. Když napsal jsem jednou, že nemá nám vzdáleným vyčítána býti nevšímavost k tomu, co se na universitě děje, jelikož by si toho měli všímati především oni, kteří jsou na blízku, ulevil si kdosi tam odtud v obvyklém slohu slovem denunciace, silným oním slovem nemyslícího davu. Jakoby činnost učitelská vůbec, a na universitě zvlášť, byla nějakým povinným tajemstvím! Nemluvě ani o tom, že největšími špiniteli nemilých učitelů bývají právě vykřikovatelé denunciace.

Svoboda universitního učení vztahuje se na různé věci, na rozsah i obsah látky. Na fakultě filosofické jsou obory, kde učiteli možno přednášeti o všem možném i nemožném, uzná-li, že to s předmětem jeho nějak souvisí. Předměty takovými json zvláště odbory filosofické (v užším smyslu) a historické. I v tom jest veliká výhoda učení universitního co do činnosti literární. Středoškolský učitel nemůže svých přednášek uveřejňovati, byť byly sebe důkladnější a pracnější — vysokoškolský, maje svobodnou volbu látky a nějakých těch 5 . . . hodin týdně, může ovšem rozvíjeti „bohatou činnost“ literární, jejíž odbyt postavením jeho z pravidla aspoň zajištěn. Uvádím to jednak vzhledem k částé domněnce, že přednášky vysokoškolské týkají se — jak na př. na bohosloveckých ústavech, bohužel — jen látky zkušebné, jednak abych poněkud naznačil, co znamená 30—40letá činnost universitního professora v generacích posluchačů, v našem případě tedy také prof. Dra Masaryka.

Nehodlaje se zabývati celým jeho životopisem pomíjím, co napsáno i nalháno o jeho mládí, o jeho příjmení atd. Jsouť ještě (v Brně a j.) vrstevníci jeho, kteří by o tom mohli napsati spolehlivou pravdu, kdyby chtěli. Je z moravského Slovenska čili Slovácka (z Hodonína); Dr. Jan Herben jest jeho krajan. Gymnasium studoval ve Strážnici, v Brně a konečně ve Vídni, zde též universitu. Již tehdy jako domácí učitel nabyl přístupu do vlivných a mocných domů. Z jednoho připadl mu později po dlouhých soudech značný odkaz (prý přes 60.000 zl.) samovraha F., což uváděno v souvislost s M. spisem Selbstmord als soziale Erscheinung. Souvisí s ním pak také přívlastek „filosof samovraždy“, název, jehož — pokud míněn ve smyslu hanlivém — nelze nazvati jinak

nežli sprostou pomluvou, ku které spis nikterak neopravňuje, náležeje i obsahem i směrem k čelným spisům o smutném tom předmětě vůbec.

Ze studijních cest na západ přinesl si M. nejen nové vědomosti, nýbrž i nové přesvědčení náboženské, přestoupiv — snad z příčin rodinných — k jakési sektě anglikanské. Habilitoval se ve Vídni, pak poslán na českou universitu, s nejlepšími auspiciemi . . ., které ani později žádným odporem v Čechách vážně poškozeny býti nemohly. Předcházela jej pověst západníka již tehdy, jinak o něm v Čechách málo bylo známo.

Západnická byla filosofie v Praze i tehdy již, jen že ze západu bližšího (Herbart). M. přinesl západnější, positivismus Comteův, empirismus Millův a j. Směr sociologický zajímal jej více než filosofie čistě theoretická.

Z kollejí anglických přinesl i nové způsoby styků s posluchači mimo posluchárnu. Pověstnými staly se tehdy jeho čajové večírky, na něž i posluchače zvával. Potřebným přispíval soukromě radou i pomocí. Co do mravních poměrů, jmenovitě pohlavních, nehrál si na schovávanou, přetřásal i nejožehavější věci v přednáškách, na něž se posluchači zrovna hrnuli, nejen proto, nýbrž vůbec pro nová, životu blízká hlediska. Zkušení učitelé vědí, líp než já, jak způsob takový mládež poutá, moha arciť býti také na ujmu důkladnému vědění. Nemohu M-ovy učitelské činnosti dále posuzovati, nemaje na to dosti spolehlivých zpráv, ale dle toho, co do veřejnosti o ní proniklo (z obojí strany, nejenom protivné), zdá se, že posluchačstvo svoje velice přeceňoval, jak co do schopnosti tak co do vůle.

V novinách naší strany mu vytýkáno, že příliš volným projednáváním choulostivých otázek spíše kazil než napravoval. To ovšem těžko dokázati. Není však snad od místa připomněti, že to dálo se v době, kdy farisejsky ještě pohoršovali se nad nemravnými prý partiemi učebnic mravovědy pro bohoslovce (III. ročníku), tedy mládež rozumově i mravně jistě vyspělejší a vyzbrojenější než průměrně byla ona akademická, a že mravověda ta nešíří ba ani nezmiňuje se o věcech, jež tam byly asi hlavními, a to zhusta ad hominem.

Jinou, zásadní vadou dle našeho názoru bylo to, v čem M. viděl zásadní svůj úkol i zásluhu: odpoutati mravnost, již viděl obecným indifferentismem náboženským ohroženu, od náboženského, takto již nejistého podkladu. Nebyl v tom ani prvým ani posledním. Práce ta může prováděna býti, povšechně řečeno, dvojím způsobem: Buď ethik od náboženského podkladu vůbec odezírá, nevšímaje si ho leč histo-

ricky a nechávaje ho v kritice na pokoji — anebo uznává za nutné podklad ten kritikou napřed odkliditi, svým nahraditi a jenom na tomto budovati. Toť půdorys obojího směru, ovšem půdorys jen zhruba označený.

M-ova výbojná, sebevědomá osobnost prvou cestou se dáti nemohla. Jakkoli snášelivý byl z počátku ve stycích osobních a snad i vědeckých — srv. zálibu jeho v diskussích, ač i do těch dával se vlastně jen s vědomím své převahy a s jistotou vítězství — časem nemohl neoctnouti se v příkrém odporu k náboženství skoro všech svých posluchačů.

Již proto ne, že sám je byl docela formalně opustil. Tak vážný a důsledný byl, aby cítil, že před myslivějšími posluchači jest povinen vydati počet ze svého poměru k náboženství, tedy především katolickému. A tu osobnosti takové, jakou byl on — sám kdysi prohodil cosi jako že dogma o neomylnosti neshledává docela nepochopitelným, když tě neomylnost osobuje si třebas i leckterý universitní professor — nezbývalo než katolictví nebo jak se říká církevnictví potírati. A tak se také dálo. Útočil na ně i na jednotlivé nauky jeho ve spisech čím dál prudčeji; zdali a kolik i v přednáškách, nevím, ale na tom nesejde, vždyť ani knih nebo článků nepsal pro sebe. Při tom stále opakováno, jak úsilovně „hledá Boha". Možná, ačkoli hledání to připadalo člověku trochu jako detektivním, ale přes to snad není nesprávná domněnka, že se silno klonil k anglickému agnosticismu. Kterýsi ctitel jeho napsal, že dle jeho přesvědčení by M. byl schopen a povolán založiti nové náboženství. Již ve 4. třídě gymnasijní prý nemohl mu katecheta Matěj Procházka na jakousi pochybnost podati spokojivé odpovědi. Nevím, ale myslím, že i sebe učenější středoškolský katecheta, který žákovských „námitek" šmahem neodmítá, jak prý někde dělávají, se nad tím pousměje. Mimochodem jen podotýkám, že M. Procházka, ač v pozdním věku čilost jeho také v školskou šablonu ochabovala, v té době, o kterou jde, byl apologeticky velmi činný a všestranně obeznámený („Procházka ví všecko!" odkazoval naň sám Sušil). Zdali M. znal i katolická díla obranná, nevím; ostatně samo studium ovšem k víře nevede, a M. sotva již poučení hledal, neřkuli aby ho byl následoval. Jako statisíce jiných urážel se lidskostmi katolictví, ač jako filosof mohl si pomysliti, že i božské v lidstvu se může jeviti jen lidským způsobem, a že tento lidský způsob ovšem může se státi až i příliš lidským, aniž božské proto přestává býti božským. Ba právě proto jest božské tu, by lidské očišťovalo a povznášelo.

Stačí tu opět dovolati se jen učitelů, jak mládež právě „kritiky“ je dychtiva, nešetříc v ní nikoho, docela nikoho. Neříkejte, že tolik a tolik procent abiturientů přichází na universitu bez víry. Že jich jest víc než dosť, jest bohužel pravda, ale kdo pouhé klackovitosti a velikášství věku tomu vlastního nezaměňuje s nevěrou, mohl by se přesvědčiti, že této nebývá tolik, jak se zdá a jak časem pak skutečně bývá — zásluhou university ovšem i jiných vlivů, jistě však ne důkladného studia!

Zdali prý Bůh Newtonův a Bůh italského sedláka je týž, byla také jeho námitka, jistě od psychologa velmi málo vtipná, ba tak nemístná, že netřeba se jí ani vážně obírati. Jakoby nebylo tak u všech poznatků! A jakoby náboženství záleželo v přesných pojmech, ne v osobním vztahu k Bohu, k Bohu dle osobní možnosti a schopnosti poznanému! A jakoby tu nebylo stálé nauky náboženské, která i ty nepřesné sedlákovy pojmy stále tříbí a očišťuje!

Směr sociologický ještě častěji než filosofování theoretické setkává se s jevy náboženskými a M. nejen jim nevyhýbal, nýbrž naopak je vyhledával, aby jich ve svém směru a výkladu použil. Nejsa spokojen Palackého výkladem českých dějin hledal pravý smysl jejich, zdůrazňuje v nich stránku náboženskou nad politickou, ovšem ve smyslu svém. I „božnost“ Palackého nabývala u M. jiné podoby: není mu sice jako Comteovi bohem lidstvo, ale humanita jest mu jako náboženstvím, cílem a ideálem lidského pokroku po stránce mravní. To vyčetl z doby husitské, reformační a bratrské, protireformační a osvícenské — od Husa až po Havlíčka. Když vítězně, jak se za to mělo a má, vybojován boj o padělky staročeské, dokračováno na další, kdež ovšem prameny už nepřipouštějí volné hry obrazotvornosti co do událostí, nezamezujíce jí však co do výkladu: i padělá, falšuje se tento — snad bezděky, snad schválně, kdož to může rozsuzovati? Předpojatost jest vyloučena, ale ovšem jen — katolická; tať byla by nevědeckou, kdežto jinde jest jen samá věda a nic než věda. I když dějepisci M-ých spisův historicko-kulturních valně necení — právě zástupce rakousko-českého dějezpytu na české universitě prof. Dr. Pekař je v zásadě odmítl — infiltrace myšlenek jejich jest v dějepisectví českém nepopíratelná.

Po boku této spisovné propagandy kráčela propaganda osobní, totiž odpadlictví mezi českými vzdělanci, s universitními professory v čele. Jak tito před tím smýšleli, jest jejich věcí, formalní odpady však měly býti demonstrací a příkladem, jenž táhne; co s tím souviselo a souvisí, zmíněno nahoře. Jak to souvisí s naším „případem

M-ým", z pochopitelných příčin dnes podrobněji rozbírati nelze. Náboženského podkladu měly tak málo, jako když Gustav Adolf anebo Zimní král přišli hájit víry. Ba řekli byste, že právě odpady ty měly by za nynějších okolností poukazovati jinam než ke čtyrshodě. Avšak o to v jádře nejde. Vždyť ani čeští protestanté M-a co do vyznání v theorii za svého nepřijímají, ačkoli všechny orgány jeho jim věrně sloužily a oni jeho a jejich služby velice rádi přijímali: a přece M. vydává manifest proti středostátům, hlavně ovšem proti Rakousku, jež má býti roztříštěno, totéž Rakousko, v němž ani M-ovi ani jeho stoupencům se nevedlo právě zle. Ovládalť nejen vysoké, nýbrž i nižší školství — poslance prof. Dra „Dertynu" rozhorleně nazval kdysi bývalý místodržitel Coudenhove ministrem vyučování v Čechách, ku vlivu mocných přátel přibyl vliv poslanecký, zajisté rovněž velmi mocný, když se tomu řemeslu rozumí, atd. Proč tedy vlastně má Rakousko býti roztříštěno a Čechy nevím komu připadnouti, neporozumíme leč právě z oněch předpokladů, jež ovšem bylo možno jen z daleka naznačiti. Rakušanství se říká a spolu s ním ještě něco jiného se míní.

Půdu v tom směru dále zpracovávali četní stoupenci t. ř. realismu, jenž ze směru vědeckého, v zásadě ne neoprávněného, stával se politickým, arci v nejširším smyslu, an zabíral v působnost svoji všechny otázky veřejné, náboženskými počínaje, a to pod zorným úhlem strany a jejích zájmů. Čeho pozbývala odchodem toho neb onoho vynikajícího člena, nahrazoval jí přírůstek číselný, jenž ve strannických bojích konečně rozhoduje.

Palaistrou neboli cvičištěm byla právě universita a co s ní souvisí. Ctitelé M-ovi kromě jiných zásluh přičítají mu také tu, že s ním zavál na vysokém učení pražském a tedy v české vědě svěžejší vzduch. Nemělo by se však zapomínati, že tehdy česká universita jako česká teprve vznikla, a že tedy od těch několik desítek jejích professorů mohlo a muselo se přece čekati víc než od desítky jediné, která — mluvím arciť jen přibližně — na staré universitě působila. Že by však politické a osobní štvanice, do nichž akademická mládež, jak obyčejně, zapřáhána, byly vážné vědecké práci právě tuze prospívaly, sotva kdo řekne a dokáže. Za to vedly nesporně k nemalému sesurovění veřejného života. M-ova rozhodná, ano i bezohledná, žádných překážek se nelekající osobnost, ztělesněný Wille zur Macht, v epigonech odrážela se nejvíc právě tímto směrem, jehož humanitním už nazvati nelze. Na universitě samé bývaly výstupy, za něž by jinde, na př. i v nejsvobodnějším Švycarsku dali pánům několikaměsíční prázdniny, ovšem se

srážkou frekvence. M·ovi ani theoreticky nelíbilo se v katolictví to stálé ukrčování, uprošování a žebronění — z nemalé části zajisté právem — ačkoli vedle toho pořád veleben Tolstoj se svým: neodpírejte zlu! a statečně nadáváno klerikálním kohoutům! Rozčilovalť M-a i ten nad pomyšlení chabý a začasté i nešikovný odpor jejich, jenž mu vlastně jen prospíval, totiž vlivu jeho v davech, o který šlo — méně arciť v úsudku lidí, kteří ještě trochu samostatně myslili. V poslední době nebyl M. prý již ani na universitě tak oblíben jako dříve. Ale na tom už nezáleží, vždyť konečně, co byl poslancem — a aby jím zůstal, neodmítnul ani mandátu na Valašsku — málokdy se na universitě ukázal. Napadán proto a pro jakýsi mimořádný příplatek professorský dosť často. Suď si o tom jak kdo chce — na Hané říkají: čert be dobryho nežral! Když to jde, proč ne?! Vždyť k tomu patří dva: „blázen, kdo dává, a ještě větší, kdo nebere". A M. byl i v těch věcech dobrým mesologem, znaje z příslušného prostředí víc než my tušíme. Protivníci utěšovali se dokonce, že prý je lépe, když jest ve sněmovně a ne na kathedře, aspoň prý tolik nepokazí! A jemu to šlo také k duhu, vždyť žáků má už víc než dosť, žáků, kteří — proti evangelickému výroku — jsou i nad mistra.

Teď za války při stížnostech na samosprávnou (obecnou a měšťanskou) školu za účinný lék navrhováno, by všechno školství bylo postátněno. Bloudkové! Jakoby státní škola a státní učitelé již proto byli rakouštější! Vložme si sem zase kousek „denunciace" z oboru M-ovi blízkého. Ať řeknou pánové poctivě, jak může v žácích buditi ukázněnost, ohled k veřejnému řádu a k autoritě — jakékoliv, i jejich! — to, co oni vykládají na př. o Husovi, o českém povstání, o protireformaci? Tuhle sám prof. Dr. Krofta, za mírnějšího pokládaný, v otázce Husově napsal, že historik nepovažuje církev za něco absolutního, což jest asi tolik, jako že historikovi Hus vůči ní stál jako strana proti straně! To že je správné stanovisko historika — nepravím katolického! — k věci Husově na začátku 15. století?! Víra katolická není věrou otců. Oběti bouří jsou nutným přívěskem revolucí, jako revoluce jsou nutným prostředkem pokroku — za to však potrestaní revolucionáři jsou — mučeníky. Nuže, proč nám zazlívají soud opačný? Defenestrace pražská jest buď legračním kouskem nebo odvetným skutkem opposice bezprávím prý podrážděné — poprava odbojných pánův jest ukrutnou justifikací. Exulanti jsou mučeníky za víru, neboť volati cizí mocnosti na pomoc proti zákonnému králi — to není zemězradou. Pak ovšem sprostá vražda sarajevská . . . avšak nechme toho!

Opakuji: system je špatný. Právě zemřel bývalý ministr vyučování Marchet, za něhož provedeny pronikavé změny ve školství; při tom hodně harašeno pokrokem, osvětou, volností a svobodou. Byl to ministr vysloveně politický, hlubšího rozhledu ve věcech školských neměl, ale dal si říci, jen že od každého, kdo přišel a s ním to uměl. O změnách, které za něho provedeny ve školství středním, bylo tu předloni a vloni obšírně projednáno. Co do škol vysokých vyznačena doba jeho nesmrtelnou ostudou v případě Wahrmundově (útoky na katolictví v přednáškách), při čemž odehrána hlavní zkouška k rozhodnému útoku. Bouře „vybily" se (skoro doslovně) také v Praze a tam snad zanechaly nejzřetelnější stopy — po čem nic, to u Čechů z pravidla se uchytí. M. použil těch příležitostí k řečnění o volnosti vědy a učení. Správněji a poctivěji bychom řekli: Volnosti professorů v učení. Proti někdejší krajnosti úzkoprsé krajnost druhá.

Snaha vydati školu docela v rozhodování učitelstva jest pochopitelná, máme-li na mysli jen vědění a správu. Méně pochopitelna jest nebo měla by býti právě sociologovi. Podnikatel, továrník, lékárník atd., nepřímo tedy celá obecnost by se pěkně poděkovala za to, kdyby z vysoké školy chodili jí inženýři, chemikové atd. takoví, jakými jsou filosofy. A nejvyšší zájem téže obecnosti, světový názor, výchov mládeže atd., to má býti obecností ponecháno libovůli professorově? Dejme tomu, že některý professor otravuje posluchače po semestry tím, co mnohdy uveřejňuje ve spisech (nemíním jen věcí protináboženských, ač ovšem jsou hlavní), není to škůdce obecnosti? A nemá obecnost právo, ano povinnost postarati se, aby zamezeno bylo takové maření času a peněz, tím více pak kažení mládeže, příštích vůdců společnosti? Bezděky napadá mi tu jeden výrok prof. Hartla. Čta o Platonově politei, přišel ku známým utopickým myšlenkám o tom, že by bylo nejlépe řízení obecnosti (státu) svěřiti filosofům. Hartl k tomu prohodil: „Meine Herrn, nur das nicht!" A nebyl tehdy ještě ministrem, byl také professorem.

Řekne se ovšem, jak obyčejně: Přesvědčení, vědecké přesvědčení! Kdyby bylo možno shromážditi samy vědce ob čas, aby ta svá přesvědčení před sebou navzájem vyložili a věcně probrali, bylo by to zcela zdravé, ačkoli možno se vsaditi, že by ve většině případů zas každý odešel s přesvědčením, se kterým přišel. Avšak ani tohoto korrektivu není u veřejnosti, tím méně ovšem v posluchárnách u studentů. Kam to vede, viděti. Nejsou to jen naši lidé, kteří mluví o anarchii v duchovědách.

Když Wahrmundské mely nepřestávaly, přimělo to konečně i nejvyšší instanci k ostré otázce vůči Marchetovi: „Bude-li pak na universitách jedenkrát pořádek? !

*

Na konec několik slov osobních a z části také redakčních. Ukončili jsme totiž vloni 20. ročník nynější Hlídky, jež jako předchůdkyně její Hlídka literarní často, aspoň pokoutně uváděna ve spojitost s M-em a jeho stranou. Proč, opravdu nevím, ale chci zkrátka pověděti, proč asi. Neplatí tu qui s'excuse s'accuse, neboť celý ten poměr pro starší literáty není pražádným tajemstvím, mladší pak častéji zaslechnuvše ony agitační pomluvy (z Prahy) žádali mne, abych proti nim vystoupil v zájmu Hlídky. Odkládal jsem to až na nějakou makavou příležitost, a i v poslední době čekal jsem, až vyjde v Praze jistý spis, jenž by mně ji podal. Zatím, jelikož teď asi tak brzy nevyjde, používám příležitosti této.

Koho to zajímá, ujišťuji už napřed, že jsem u M-a nikdy na čajovém večírku nebyl, neboť nebyl jsem pozván, a pak, z Rajhradu do Prahy na čaj jest přece trochu daleko. Nikdy jsme spolu ani nemluvili, osobně se tedy neznáme.

První „setkání", písemné totiž, událo se, když jsem o jeho spisku „O studiu děl básnických" uveřejnil zprávičku v „Komenském". Věda ze zpráv soukromých i veřejných, že M. nepřeje směru starovlasteneckému, pokládal jsem výrok jeho, že látka sama nečiní báseň vlasteneckou, za jakousi posměšnou ironii, ancť se to v poetice rozumí samo sebou. Tehdy mně M. psal krátký list, méně asi k vůli poděkování než k vůli poznámce, že výrokem oním nechtěl nikterak vtipkovati, nýbrž že jej myslel vážně.

Po způsobu londýnského „Athenaea" a německých litteraturblattů založil v Praze svoje „Athenaeum", časopis pro vědeckou kritiku. Za spoluredaktory získal zástupce všech hlavních odborů vysokoškolských, katolická theologie byla tehdy ještě vědou (prof. Dr. Kl. Borový). Tam dostal jsem se, jako Pilát do Creda, také za „spolupracovníka". Byl tam totiž M. uveřejnil posudek o mém překladě a výkladě Aristotelovy Poetiky s několika výtkami co do českých názvů, moha ovšem příliš doslovnému překladu — výkladu ne! — vytknouti mnohem více. Filosofické názvosloví působí při práci aristotelské ne sice jedinou, ale mezi jinými značnou potíž, jmenovitě žádá-li se, aby jeho názvy byly důsledně stejnými názvy českými podávány. Ačkoli jsem v dalším překladě víc než bylo správno zásady té uposlechl — opět k nelibosti

M-ě — měl jsem se za oprávněna, poukázati dopisem k redakci (či redaktoru?) „Athenaea“ na nemožnost postupu takového při neustáleném a nedůsledném významu odvozenin z téhož kmene v češtině (srv. na př. zcela různý význam názvů cit a pocit). Tím jsem měl věc za odbytu, když tu překvapen jsem byl korrekturním otiskem či obtahem, jak v tiskárnách říkáme, svého výkladu, spolu s výzvou, bych jej dle libosti rozšířil. Jelikož jsem původně nepomýšlel na nějaký článek, nemohlo to, co jsem byl napsal, v podobě článku zůstati tak stručné a kusé. Proto jsem něco dodal a stať jakž takž zaokrouhlil, ohlížeje se dle svých zkušeností tiskárenských až příliš na útraty korrektur, a měnil v hotové sazbě co nejméně, nemoha tušiti, že M-ovi by na tom nebylo nezáleželo, kdybych celý článek jednolitě byl vypracoval znova, ano že by to byl raději viděl.

Když se potaji chystal boj proti Rukopisům, začatý článkem Gebauerovým v Ersch a Gruberově naučném slovníku, podána o tom záhy zpráva (zda první?) v „Hlídce literarní“ stálým referentem jejím. Ale nic víc nežli zpráva, jakož ani později se strany redakční nic pro ani proti Rukopisům nepsáno. Jak tedy mohla „Hlídka l.“ nazývána býti protirukopisnou, jest mně a jistě i těm, kteří tak mluvili nebo psali, hádankou. Odborní znalci mezi našimi spolupracovníky se o věci té nerozepisovali, já pak nemaje ve zvyku psáti o tom, čemu nerozumím, tím méně. Že jsem nezaznamenával takových obran, které ani neodborníku nemohly se jeviti vážnými, nemohlo se vykládati za odpor k Rkp. Mně osobně jako asi každému jinému průměrnému literátu vadí tu zákon literárněhistorické souvislosti, nepoměrná vyspělost jejich formalní — M-ovy námitky esthetické jsou asi nejslabší ze všeho, co proti Rkp. napsáno — jíž jeví se v starém písemnictvu našem jako meteory; žádný výklad nápadného úkazu toho spokojivě nevysvětlil.

Spisek můj „Důkazy jsoucnosti boží a dějiny jejich“ z r. 1889, tedy v letech, kdy M-ovo odchylné stanovisko náboženské již veřejně přetřásáno a námi odmítáno, zvolil M. za podklad diskusse mezi účastníky filosofického semináře a probíral jej docela věcně, třebas ovšem důkaznosti důvodů zásadně neuznával. O témže spisku byl církevní censor v Brně po některých věcných poznámkách pronesl celkový úsudek v ten smysl, že není zjevno, pro koho vlastně jest napsán, tedy jako že je zbytečný. M. tedy věděl, pro koho apologetický spisek je — nevadily mu ani četné latinské citáty — censor náš toho nevěděl. Bylo to věru praslabé povzbuzení, které by jiného začátečníka bylo od další práce bezpochyby odrazilo, zvláště

kdyby v ní byl viděl také prostředek nějaké karriery, na niž konečně každý takový pracovník má právo. Já ovšem jsem si pro svoji osobu z nevlídného toho přijetí mnoho nedělal, ukončiv svoji karrieru ještě než byla začala, ale když v pozdějších letech posluchači onoho censora se mne ptávali, co jsme si s ním udělali, že v přednáškách nepříznivě se o mně vyslovuje, vysvětlil jsem si leccos, co se mé ostatní činnosti v brněnské diecesi v cestu stavělo, zvláště když i bývalý biskup Brněnský Dr. Bauer nejbližšími rádci svými a potom z Prahy byl takto zpravován; že i v Praze, Králové Hradci a Olomouci podobně „pracováno“, podotýkám jen mimochodem. Věděti to r. 1895, kdy umlouvána přeměna „Hlídky literarní“ v nynější „Hlídku“, nebyl bych její redakce převzal; nestalo se tedy jen mojí vinou, že svěřena rozkřičenému „masarykovci“!

Drobotinu tuto uvádím na poučenou i na výstrahu, jak se kde jednalo a snad ještě i jednává, zároveň pak také na vysvětlenou, že co do osobního chování M-ova ke mně šetřil jsem a šetřím, přes tu velikou propast mezi našimi názory zející, osobně pravidla: Noblesse oblige. Že i onomu nyní už zesnulému censoru mohl jsem prokázati službu vydáním jeho spisův a jinou pomocí, bylo mně na konec též už jen zadostiučiněním, an zajisté poznal, že se mýlil, nemoha již ovšem odčiniti následků zaseté nedůvěry, která časem odjinud agitačně rozdmychována. Záminek se našlo po chuti, jmenovitě jak začala honba na modernisty. Dřív už poukazováno ku př. na to, že ze spolupracovníků „Hlídky“ dva kněží odpadli, pozdější realisté pp. Svozil a Kunte. Jakkoli nemilé jsou redakci případy takové, vytloukati z nich kapitál člověk poctivý nebude. Pana S. znal jsem osobně ze dvou nebo tří krátkých návštěv u jeho krajana v klášteře, pozoroval, že jest náchylný k unáhleným úsudkům, jež bylo v příspěvcích jeho nejednou mírniti, ale dále jsem o něm nevěděl nic nepříznivého. Pana K. pak vůbec neznám, a články jeho kněžstvu se zamlouvaly — možná, že by v Čechách bylo prospělo více si jich všimnouti. Ale ostatně tomu, kdo by případy ty chtěl dále rozmazávati, budiž z podobných příkladův uveden za všechny jeden, klasický. Redaktor dogmatické bully r. 1854, tedy nejvyšší důvěrou poctěný, za několik let potom odpadl ... Arciť se vrátil, ale té naděje ani u oněch dvou jmenovaných se snad nechceme vzdáti. Před několika lety přišel do Brna zástupce (bývalé) pražské duchovenské jednoty vyjednávat o vydání velkého spisu dogmatickoliturgického a nedlouho potom odpadl, taktéž k realistům. Kardiognosis není údělem lidským, a kdo

se ji domnívá míti, hlediž, aby se mu nepřihodily horší věci, na př. četné ty ostudy s různými tajemníky neboli sekretáři a důvěrníky stran, a proto aby druhých lehkovážně nepomlouval. Když takový důvěrník na rozloučenou napíše, že „v katolické straně zametačem nebude“, bylo by radno poohlédnouti se napřed doma, jestli tam všechno v pořádku, a nás nechati samy o svou pravověrnost se starati.

Redakce „Hlídky“ s M-em a jeho stranou dále neměla jakživa nic činiti. Před několika lety psal mi na (posledním) lístku, bych několik čísel poslal kterémusi učenci, jenž se zabýval otázkou tam projednávanou. Použil jsem té příležitosti, bych mu několika slovy naznačil, jak já pohlížím na oblíbené jeho „sub specie aeternitatis“. Byl jsem totiž kdysi před tím, když řádění „osvětářské“ na Moravě stávalo se již nestydatým, připomněl, což i teď činím, ohromnou odpovědnost M-u a všech ostatních za náboženské a mravní spousty, v dorostu takto působené. M. k tomu veřejně odpověděl poznámkou o „vyhrožování“. Tu jsem v dopise poznamenal, že k osobním útokům neměl jsem a nemám příčiny, a tázal se ho, čím já, chudák, jemu bych mohl vyhrožovati; předpokládaje pak, že atheistou není — tak aspoň častěji ujišťoval — poukázal jsem k tomu, čím vyhrožovati netřeba, co — aspoň u mne — rozumí se samo sebou, t. j. ku species aeternitatis.

Toť všecko.

Posudky.

Dr. Josef Kachník, Lidské vášně a jich výchova. Dle ethických zásad sv. Tomáše Akvinského. Vzdělávací knihovny katolické sv. 64. Str. 110. C. 1·30 K. Nakl. V. Kotrba v Praze 1916.

Spis probírá s hlediska výchovného ony jevy tělesnoduševné, které peripatetika nazývala pathe neboli pathemata, dle ní pak scholastika passiones, což tu venkoncem překládáno názvem vášně. Vylíčiv, jak vášeň vzniká, probírá „jedenáct vášní ve smyslné snaživosti lidské“, dle výchovné důležitosti jednotlivé stručněji neb obšírněji. Budiž k obsažnému spisu dovoleno několik poznámek jen zásadních, neboť v podrobnostech následováno osvědčených výměrů mravovědných, tak že tu až na nějaké přání co do větší přehlednosti v třídění neb co do větší zevrubnosti poznámek fysiologických nezbývá co připomněti.

Že ono „dle ethických zásad sv. Tomáše Aq.“ nechce býti pouhou etikettou spisu, jak u mnohého jiného, o tom poučuje předmluva, vytýkající, že „po stránce ethicko paedagogické Summám sv. Tomáše nejen u nás, ale i jinde dosud skoro žádná pozornost nebyla věnována“. Čtu zajisté správně, kladu-li důraz na slovo „paedagogické“, neboť katolický moralista ví, že všechny novější spisy jeho odboru zakládají se hlavně na Summě Tomáše Aq. A tu se mi zdá ona nevšímavost novoscholastiků k paedagogickým zásadám T. vysvětlitelnou, an kníže scholastiky předmětem, o který tu jde, obírá se hlavně ve své soustavě mravovědné (Prima secundae theol Summy), maje na zřeteli člověka dospělého, s mravní příčetností, tedy in esse a nikoliv in fieri, geneticky, u člověka dospívajícího. Rozumí se ovšem samo sebou, že tyto vývody jeho, pokud jsou psychologické, možno a nutno zužitkovati také v paedopsychologii, a na základě jejím také ve vychovatelství, jak mu obyčejně rozumíme, totiž ve výchově dospívajících. Ale v soustavě vychovatelství třeba je doplniti z bádání pozdějšího, popisného, kterým se scholastika výslovně nezabývala; jakkoli výtečné vychovatele jistě měla, vychovatelské soustavy své nepopsala. Platí zde o ní totéž, co o jiných učitelích duchovního života vůbec, na jejichž výchovné myšlenky p. spis. právem upozorňuje.

Dále namítají se pochybnosti co do zvoleného názvosloví. P. spis., jak zmíněno, překládá „passio“ venkoncem „vášeň“. Dovodiv docela správně, že vášně takto pojaté nejsou nikterak něčím, co by bylo třeba stoicky umrtvovati, nýbrž že jsou to docela nezbytná vehicula virtutum, polemisuje proti spisovatelům, kteří káží je krotiti a potlačovati. Tu jest právě nedorozumění, aspoň v některých případech. Čechu „vášeň“ a „vášnivý“ atd. znamená a tuším i dále znamenati bude, jako Stoikům pathos, spíše cosi výstředního, mravně býti nemamajícího, než onen stav duše o sobě nelišný (srv. str. 29 dd.) Chceme-li

scholastický výraz „passio“ mermomocí zčeštiti jedním všeplatným slovem — NB. vypovídáť se on i o tělesech neživých! — pak nutno hledati jiný český výraz. Co do věci samé nelze si tajiti, že názor náš se stoickým nerozchází se tak daleko, jak se psává; srv. nauku peripateticko-scholastickou o ctnosti jakožto středu krajností, a aequanimitu asketův!

Affektem rozumí p. spis. „hnutí v rozumové části duše“ odvolávaje se na S. theol. 1. 2 q 22 a 2 c; a 3 ad 3, kde prý tak nazváno. Hledal jsem, vzhledem k tomu, že sv. Tomáš názvu toho málokdy, a to v jiném smyslu užívá, ale na uvedených místech nic takového nenašel; tam ani na dále uvedeném místě (1. 2 q 24 a 3) nepraví se nic jiného, nežli že passio spatřuje se vlastněji v žádosti smyslové než rozumové a že dobrou či zlou může býti nazývána dle toho, řízena-li rozumem a vůlí či ne. O citaci spisu bylo by ještě více podotknouti, ale budiž toho pominuto.

Ostatně překlad slova „affectus“ slovem „dojem“ ve skutečné mluvě sotva se osvědčí, podobně jako zcela pochybené habitus = držebnost (ctnost by pak byla dobrou držebností...), delectatio = pochoť a j.

Herbartovo učení pěstoval u nás již před Jos. Durdíkem m. j. zvláště Dastich.

Posléze budiž ještě podotčeno, že ani modernímu myšlení ani našemu názoru o jednotě duše nesvědčí přílišné tříštění jevů duševných, v jakém si libovala scholastika, jdouc dle mistra svého za slovy, jichž význam chtěla vysvětliti; sám sv. Tomáš, ačkoli uvádí oněch 11 „passí“, opět a opět poukazuje na to, kterak souvisejí pod vyššími pojmy.

Prof. *Josef Kobosil*, Dějiny vychovatelství. Též knihovny sv. 56.

V sešitech dosud vydaných obsaženy dějiny až po filanthropismus (Basedow atd.) Doporučuje již napřed první tento spis toho druhu sestavený na základě katolickonáboženském, poukazuji na předmluvu jeho, dle níž má sloužiti především praktické potřebě nastávajících katechetů.

Dějiny vychovatelství před Kristem podány pohříchu příliš stručně, zvláště vychovatelství řeckého, jemuž tolik děkujeme. Co na př. napsáno tu o Aristotelovi, naprosto nedostačuje; jestiť vychovatelství jeho obsaženo nejen v Politice, nýbrž i v Ethice a Retorice, onde se stanoviska státu (polis), zde více se stanoviska osobního.

V Předmluvě uvedena čelná díla, ze kterých čerpáno, ve spise samém však uvádějí se pod čárou četné jiné práce, které by snad lépe bylo bývalo sestaviti zvlášť jakožto seznam české práce v tomto oboru; jakým pak věcným dokladem nebo pramenem může dnes, po tolika nových objevech a spisech býti článek o čínském, indickém a perském školství ve „Školníku“ z r. 1871, neb o vychovatelích řeckých a římských z roku 1864?! V.

Novou „noologickou paedagogiku“ na základě filosofie Euckenovy sestavil univ. docent v Hannoveru *G. Budde* („Noo-

logische Paedagogik, Entwurf eniner Persönlichkeitspädagogik auf der Grundlage der Philosophie Rudolf Euckens“, Langensalza 1914). Má na mysli hlavně gymnasia, jež chce přetvořiti v jednotnou střední školu jakožto přípravu pro školy vysoké, Dosáhne se toho tím, stanoví-li se gymnasiím správný výchovný cíl. Spisovatel posuzuje staré výchovné směry: paedagogiku individualistickou, socialní, moralní (Förster), volnou (Ellen Key), osobnostní, experimentalní atd. Poukazuje na jejich jednostrannosti a zavrhuje zvláště protináboženskou tendenci mnohých školních reformatorův. Obrací se pak proti paedagogice intellektualní, jež opanovala od r. 1837 pod vlivem Hegelovým německá gymnasia a jako jejich výchovný cíl postavila učence, úředníka. Budde jí vytýká, že cvičí jen rozum, přeceňuje dějepisné vědění, přetěžuje ducha a tělo, trýzní paměť, šíří tak zv. všeobecné vzdělání, jež klade na všecky žáky tytéž požadavky na škodu individuality, zavádí policejní kázeň, jež ničí osobní samostatnost, a konečně zanedbává vzdělání charakteru a vnitřní kulturu.

Paedagogický intellektualismus musí býti z gymnasií odstraněn a výchov charakteru musí se státi hlavním úkolem školy. „Potřebujeme lidí, ne učenců.“ K tomu nepomůže hellenství, jak se domnívali ještě novohumanisté, nýbrž základem celého výchovu musí se státi německý idealismus, a to v podobě, jak jej představuje filosofie Euckenova.

Na ní pak v dalším buduje Budde svou novologickou paedagogiku. Jako výchovné prostředky označuje vyučování, kázeň a svobodu. Cíl vyučovací rozeznává: humanistický, jenž pěstuje cit, vůli, rozum, obrazivost; socialní, jenž učí znáti lidskou společnost, stát a jeho rozvoj; přírodní, jenž uvádí v přírodu a její zákony. Hellenství chybí cit pro utrpení a tmu života, jenž jest tak charakteristický pro křesťanství a němectví, chybí nábožensko-ethický směr, a proto při vší své velikosti nemůže býti základem opravdu humanistického vzdělání; takovéto vzdělání jest možno na základě němectví, jež jest synthesí hellenství a křesťanství. Vyučování němčině, něm. klassické literatuře musí proto zaujmouti přední místo na všech německých školách. Vedle němčiny středem učebné osnovy na gymnasiích musí býti náboženství jako podstatná část pravé německé bytosti, a pak dějiny. Cizí řeči musí býti omezeny: latina a angličina ať jsou předměty povinnými, řečtina a frančtina nepovinnými. Jako správnou vyučovací methodu označuje Budde výchov k samostatnosti a doporučuje umírněnou samosprávu žáků. Všeobecné vzdělání je dle něho fantomem; dnes třeba vzdělávati tak, aby silnější vloha přišla více ku svému právu než slabší.

S některými výtkami spisovatelovými proti staré intellektualní škole možno jistě souhlasiti, stejně jako dlužno oceniti jeho idealní směr ve světovém názoru a zdůrazňování potřeby nábožensko-ethického výchovu. Ale zamítaje intellektualismus upadá Budde do jiné krajnosti: nová jeho paedagogika, jež ve značné míře zanedbává rozumové vzdělání, byla by jen novou jednostranností. *M.*

* * *

Otakar Theer, Všemu navzdory. Básně. Praha 1915.

Kniha Theerova, jistě nejvýznačnější z básnických sbírek poslední doby, není tak revolucionářskou, jak by se zdál naznačovati její nápis. A hlavně není důslednou, ideově sjednocenou, nýbrž nese ještě příliš stopy jakési rozpolténosti básníkovy, jíž nelze nazvati vždycky zápasem vedoucím k vítězství a opravňujícím k výkřiku: Všemu navzdory! A přece praví o sobě hrdě, že již „nalezl vonnou dobu uzrání“, „z úzkosti dní, z vratkosti dnešku dozrál k jistotě“, že „krásnější nežli náš květen jest věčný náš, uzrálý podzim!“ Snad vznikla ona myšlenková nejednotnost tím, že do sbírky byly pojaty i některé básně z dřívější doby „nejistoty a vratkosti“.

Ve vědomí své básnické zralosti buduje si Theer svou novou poetiku navzdory všem zákonům poetiky staré; posmívá se básníkům čítajícím slabiky, „nakadeřeným slokám s kytarou rýmů v loktech“, „hříčkám o čtrnácti verších“ a ostatním umělým výtvorům, jimž „gotická okna hradů hleděla do kolébky“, ale z nichž dnes zeje jen „ubohá stařecká tvář, parukatá, napudrovaná, zádušlivá“. Co tu však positivního radí básníkovi, žít plamenným srdcem, naslouchat čistými smysly přírodě, jež jest „nesmírným rájem obrazů“, sestupovati až ke kořenům pravdy — není jistě nijakým novým požadavkem. A sám konečně i pro tuto sbírku napsal dosti „nakadeřených slok“ s rytmem a rýmy docela dle starých pravidel. A nejsou to právě nejhorší básně! Píše ovšem také volným veršem, ale to činili u nás již mnozí dávno před Theerem. A leckdy je tento jeho volný verš vlastně typograficky rozloženou dosti všední prosou; tak třeba v básni „V neděli v restauraci“ nebo v popisných částech básně „Mé Čechy“.

Opravdověji zní jeho „navzdory!“ tam, kde je volá proti hmotě a vášni. Ač zpívá ještě časem tu zcela krotké, tu ohnivé milostné písně, přece vůle snaží se již ovládnouti srdce a praví mu: „Léta jsi těkalo ze slasti v slast, mne nebýt, neznáš trpět, ni vlást.“ Poznává, že vášeň zanechává v duši jen stesk a rmut, přemáhá ji, usiluje s mužnou odhodlaností o mravní čistotu a vítězí konečně sám nad sebou. „Než ve mně byla síla, vyšší než lidský vznět. Já slzy měl v očích. V nitru však jas.“ „Bil se's: duch, a padla hmota.“ V tom blahém vědomí vlastního vítězství pojímá jej jakási „závrať věčnosti“, cítí se „blátu dál a Bohu blíže“.

Celá poslední část knihy vyznívá v tento náboženský motiv. Snad i tu chtěl básník zavolati své „navzdory!“ povrchním názorům dnešního věku, nábožensky netečného, zmítaného horečnou touhou po časné moci a vidoucího cíl svého života jen v hmotném požitku. Chápeme, že bylo k tomu třeba mužné smělosti, aby právě v této době, kdy mnozí ve válečných výsledcích vidí jen úspěch hmotné kultury, zlata a průmyslu, vyznával básník tak zjevnou víru ve vítězství idealismu, aby s takovou důvěřivou jistotou prohlašoval, že jen v Bohu nalezne zneklidněná moderní duše svůj pokoj a sílu. „Ne zlata, ni meče, tvé však, Otče náš, tvé jest království, moc a sláva na věky!“

A v básni „Čím jsi?“ doznává, že nepřivedl ho k víře v Boha strach z hromu a blesku, neb dnešní člověk „bez bázně do oblak sáhl“; ale Bůh utrpením a bolestí navštívil jeho duši: „Zde, o Bože, zde vím, že z dlaní tvých beru život či smrt.“

Ale zmíněná na počátku nedůslednost jeví se i zde: ač jinde mluví zcela zřejmě o osobním Bohu, v básni „Žijem s Bohem a s bohy“ jsou stopy jakéhosi mythologického pantheismu i fatalismu. „Hvězdy, vody, ctnosti, za vším bozi bdí. — Nad nimi všemi zachmuřený a hrozný Osud.“ Ani v mohutné a skutečně krásné trojdílné básni „Golgota“ není jeho názor o Kristu křesťanský. Básník ve snaze podati nové vysvětlení tragické smrti Kristovy opomíjí docela její vykupitelskou ideu: Spasitel nemyslí tu na hřích a spásu světa, nýbrž na svůj osobní bol. V první části („Království světa“) přemáhá na poušti troje originelně pojaté pokušení ďáblovo a volá pak: „Hosanna, Otče, jenž's mne synem učinil! Bychť zapochyboval na krátko, mně odpusť...“ V druhé části, poněkud vodnaté to parafrasi kázání na hoře, hlásá Kristus sílu víry a lásky, ale ve třetí („Na kříži“) zapochyboval o svém poslání, když s hory sestoupil do zkaženého ovzduší města, a proto nebesa jej zapřela. „A sláva božství se změní v balvan, zdrtí v tobě člověčství, kde jsi hledal úkryt... Dnes ráno u Golgoty ne pod křížem, to pod božstvím on padl, jež nedoved již nésti...“ Podle některých obrazů se zdá, že Kristus měl tu býti poněkud i symbolem umělce: začne-li umělec pochybovat o své tvůrčí síle a o svém poslání, sestoupí-li s čistých hor idealu v bahno nízkých lidských zájmů, klesá.

Další vývoj básníkův ukáže teprve, jsou-li nábožensko-ethické prvky silně v této knize vystupující jen prchavou náladou či počátkem vážnějšího sklonu celé jeho bytosti; aspoň závěrečná báseň projevuje již klid srdce zakotveného v Bohu:

Život plyne jak sen
tomu, kdo se s Bohem spojí.
Hodin sled jde duší tvojí
očarován, okouzlen.

Není hrůz, ni žalných tuch
na tvé pouti světa nivou;
rukou svou tě vede živou
divotvorný boží duch.

Pokud nad tebou ta dlaň,
čím je smrt a její děsy?
Boží duchu, poli, lesy
veď mne, řiď mne, pěsť mne, chraň!

Petr Křička, Šípkový keř. Básně. Praha 1916.

Po knize Theerově, často myšlenkově těžké, někdy útočné a nových cest hledající, působí básně Křičkovy skoro jak osvěžení: asi jako když vyjdete z uměle pěstěné, vůněmi a barvami přeplněné zahrady a usednete na mezi pod kvetoucí šípkový keř. Prvotina básníka, jenž upozornil na sebe doposud jen překladem básní Valerija Brjusova (ve Sborníku svět. poesie), přináší ještě mnoho věcí nezralých, ba naivních, jež měl ponechati klidně ve stolku ve svém „tlustém, černém

sešitě“; tak na př. „Psaní zavěšené na kliku matčiny ložnice“, některé milostné básně a okamžité nápady. Ale sbírka obsahuje několik čísel drobných lyrických perliček, prostých, nehledaných obrazův a opravdovým citem prohřátých nálad, pro něž rádi přehlédneme ostatní nedostatky a těšíme se, že nám ve spisovateli vyrůstá nový jemný básník.

Básnický obzor jeho je dosud nerozlehlý, příroda, láska k matce a otci, v posledním oddíle i k milence, záhada života, bolesti a smrti a konečně i ojedinělé motivy válečné. Z těchto právě vznikla jedna z nejkrásnějších básní celé sbírky, „Medynia Glogowska“, kreslící suggestivně náladu a dojmy vojínovy za bitvy, kdy při vzpomínce na matku, otce, milenku a vlast nezbývá než zvolati s důvěrou: „Buď, Pane, vůle tvá!“ A končí:

Lukášku, Vávro, chlapci ušlechtilí
z moravské dědiny,
Bůh rozsoudí. My, čestni, jak jsme žili,
umřeme bez viny.

„Vpřed!“ Běží, běží dle povelu mého
zřídlými řadami...
Ježíši tichý, srdce pokorného,
smiluj se nad námi!...

Boh. Zahradník-Brodský, Zápas s osudem. — Pozdní kvě Romány. Str. 432. Praha 1916.

Děj u obou románů je vzat z oblíbeného u spisovate prostředí šlechtického. V prvním člen staré rodové šlechty dostane se sňatkem do styků se šlechtou peněžní, jež svou nepoctivostí byla by jej málem přivedla do rodinné zkázy. Podniká trochu dobrodružnou cestu do Ruska hledat tam zdroje nových příjmův, ale zatím jeho dcera nalezne tam bohatého ženicha v osobě šlechetného ruského knížete. Spis. nanesl hodně silných barev, aby vylíčil oba kontrasty: zkažený život jistých vídenských kruhův a přirozený život ruský. Jest patrno, že poznal ony krajiny z vlastního názoru; na konec se omlouvá, že na přání censury mnohé musil vynechati. Děj je sice leckde málo pravděpodobný, ale zajímavý. — Druhá práce, méně zajímavá, má motiv poněkud podobný nedávnému románu „Nová píseň“: pozdní lásku důstojníka-statkáře k mladé dívce, dceři té, již beznadějně miloval ve svém mládí. I zde nakreslil spis. několik ušlechtilých postav. Celek působí smířlivě.

Karel Červinka, Země. Román. Praha 1912.

Ač to není v knize nijak poznamenáno, jest román pokračováním dvou předešlých: „Rodina“ a „Dědicové“. Celek podává rozlehlý obraz života lesnické rodiny, jejíž odvážný jeden člen chtěl zakotviti pevně svůj rod, aby se nemusil plahočiti v cizích panských službách, a koupil kus země, vlastní statek. Po jeho smrti stal se

statek předmětem sporů mezi četnými dědici, a syn, jemuž konečně připadl, neužil nijak vlastní země: zůstal v panské službě, dopláceje ještě na hospodářství, jež po jeho smrti přešlo v cizí ruce. Neboť země potřebuje rukou, které by se jen jí zabývaly, které by jí s láskou sloužily . . .

Kniha při svém prostinkém, příliš rozvleklém ději upoutá jen čtenáře, jenž má smysl pro líčení přírodních dojmů a obrazů a pro studium lidských povah se všemi jejich slabostmi i vášněmi. Velice laciným brakem jsou některé lehkovážné náboženské narážky a vtipy, na př. o faráři, že prodával odpustky, dovoloval lidem ve žních svobodně hřešit, jen aby mu od práce neutekli a pod. Celkem četba sotva někoho povznese a zušlechtí.

Eduard Kučera, Vendelinův očistec a ráj. Praha 1914.

Přiznávám se, že jsem přišel sotva do polovice této „humoristické“, četnými obrázky zdobené knihy. A vím, kdybych ji přečetl celou, nedovedl bych se ani jednou zasmát nějakému podařenému vtipu. Pražská rodina, do níž nás spisovatel uvádí, plná jakýchsi strýčků a tetiček, kde všichni jakoby neměli zdravého rozumu, vzbuzuje spíše útrpnost než-li smích. „Humor“ záleží na př. v tom, že ženich strká knedlíky za límec místo do úst, jiný se směje až dá nohu na stůl do zelí a pod. Že nechybí ani dvojsmyslných vtipů, rozumí se již samo sebou.

K. Sezima, V soumraku srdcí. Román. Praha 1914.

Román má zřejmě protikatolickou tendenci. Podává smutný obraz náboženských a společenských poměrů v krkonošské vesnici, kde se odehrává urputný zápas mezi katolíky a spiritisty a částečně i soc. demokraty. Nejzbožnější děvče v jakémsi náboženském pobloznění poddává se vůdci katolické strany, pokryteckému a vyděračnému faktorovi, hledá pak „pravdy“ u spiritistův, až vyhnáno matkou dochází ochrany u podivína, hlásajícího nové náboženství jakéhosi pantheismu či monismu a proto oběma stranami nenáviděného. Při něm jsou také všechny sympathie spisovatelovy. I mezi spiritisty uvádí aspoň některé pěkné povahy, kdežto v kat. straně jsou vesměs pokrytci nebo hlupáčci jdoucí slepě za svými vůdci. Kněz jeden jest nevěrec, staví se proti katol. straně, jiný je zištný fanatik. Kniha zanechá ve čtenáři nejvýš truchlivý dojem, zmírněný jen vědomím, že spisovatel (učitel) jest až příliš zřejmě jednostranný a že skutečnost jest přece jen jiná.

M.

Knihovna lidu a mládeže.

L. N. Tolstoj: Kavkazský zajatec a povídky národní. Přeložil Josef Krejčí. — Je zde celkem 16 prostých povídek, vesměs směru mravoučného, jež pobaví i dítky na nižším stupni.

G a r š i n V. M.: V á l k a. Přeložila B. H e r b e n o v á, 1913. — Spisovatel, který sám jako dobrovolník prodělal tažení Rusů na Balkán r. 1877, líčí zde mistrně a pravdivě útrapy dlouhých pochodů a válečné hrůzy na bojišti. Hodí se dospělejší mládeži.

R u d y a r d K i p l i n g: Š o t k o v a k o u z l a. Přeložila P a v l a M o u d r á. — Jsou to zkazky ze starodávných dějin Anglie, jež návodem šotka Pucka různé osoby z oněch dávných dob vyprávějí dětem Danovi a Uně. Jsouce našim dětem úplně cizí nebudou jich zajímati.

O s c a r W i l d e: D v ě k n i h y p o h á d e k. Přeložila M a r i e J e s e n s k á, 1914. — Dle nápisu dalo by se souditi, že kniha jest vhodnou četbou i pro útlejší mládež. Toho však nelze říci o všech pohádkách. Snad „Sobecký obr, Šťastný princ, Dům a Hvězdné dítě“ poskytnou přiměřenou četbu starší školní mládeži, ostatní však předpokládají čtenáře již hodně pokročilé, — jiní by smyslu jejich neporozuměli, — a květnatá mluva sama o sobě by jich nepobavila. Spisovatel obrací se tu proti osobnímu utilitarismu a nabádá k soucitu. Jinak čtou se pohádky Wilde-ovy velmi pěkně. Jen na str. 126. zmínka o auto da fe snadno by mohla u studujícího, jemuž často i odjinud bývají o inkvisici vštěpovány názory nesprávné, utvrditi mylný názor o tomto úkonu, jehožto jméno neznačí než „vyznání víry“.

S v e t o z á r H u r b a n V a j a n s k ý: S u c h á r a t o l e s t. Román. Zčeštil M i l. M e d v e c k ý. 1893. — Spisovatel líčí usychající odrodilé zemanstvo slovenské. Hlavní osobou je Stanislav Rudopolský, majitel zámku v Rudopolí, který navrátiv se z ciziny, kde byl vychován, svými styky s rodinou statkáře Vanovského a jeho přátely, především učitelem Tichým pojme náklonnost k tomu zanedbanému a šálenému lidu slovenskému, v němž pozoruje přirozenou dobrotu a dřímající poklady duševní i pracovní energie, které skýtají naději v lepší budoucnost. Ovšem zdají se povahy jednajících osob až na Vanovského poněkud neucelené, ale tomu se nelze diviti u lidu, kterému stále jest snášeti ústrky, a spisovatel se snaží podati plastický obraz skutečnosti. Knihu lze doporučiti, třeba dychtivého čtenáře neupoutá.

A. S.

Rozhled

Náboženský.

Že sv. Petr v Římě byl a tam mučenickou smrtí zemřel, bylo kdysi z tendenčně protestantských, pak tendenčně kritických důvodů popíráno. Že to však byl omyl, je dnes každému badateli, který není zaslepen („sich nicht verblendet"), na bíledni, praví Harnack ve své kritické Chronologii (I 244).

Jiný známý učenec protestantský Hans Lietzmann vydal v loni v Bonně zvláštní spis o pobytu obou knížat apoštolských v Římě. Odmítaje legendární Martyrium Pauli neb Actus Vercellenses postupuje takto:

Úřední kalendář města Říma od Furia Dionysia Filokala z roku 354 má 29. června svátek sv. Petra a Pavla, 22. stolce sv. Petra. Onen svátek týkal se přenesení ostatkův jejich ad Catacumbas (S. Sebastiano) r. 258, druhý, zavedený kolem 300, na začátek biskupství Petrova v Římě. Přítomnost ostatkův u sv. Sebastiana dokazuje jednak nápis papeže Damasa, jednak místní vykopávky Waalovy (v březnu 1915), které odhalily podzemní zdivo, způsobem stavby ukazující na 2. polovici 3. století, a nápisy i grafitty tam zachované; v nich písaři vzývají apoštoly ony o přímluvu a dosvědčují, že na hrobech apoštolských konány pamětní hostiny.

Odkud ostatky tam přeneseny, nutno dále stopovati ze zprávy římského kněze Gaia proti montanistu Proklovi, jemuž se nabízí hroby jejich ukázati, totiž u silnice ostijské a ve Vatikaně (kolem r. 200), t. j. na těch místech, kde nyní jest Confessio Petri (v basilice) a S. Paolo fuori le mura. Kdyby si křesťané byli chtěli pohřebiště apoštolů někde vybájiti a nebyli ctili starou památku, nebyli by to jistě kladli na tato tehdy docela zpuštěná, k bohoslužbě zcela nevhodná místa, mezi hroby pohanské, kdyžtě tou dobou měli již své úpravné katakomby; ve sporech s východem (na př. o svátky velkonoční), který rád odvolával se na hroby svědkův apoštolských, bylo by jistě velice působilo ukázati hroby knížat apoštolských v katakombách. Ale nic takového se nestalo.

O stavbě nynějšího velechrámu sv. Petra zjištěno, že předešlý kostel na tom místě vystavěn od Konstantina V. (a syna Konstanta), před tím tam nebylo žádného. Confessio nebyla uprostřed polokruhu apsidy, což nasvědčuje, že stavitelé nechtěli k vůli stavebnímu plánu původním hrobem hýbati. Chrám sv. Pavla, vystavěný Theodosiem a Honoriem shořel 1823, ale na místě staršího kostela, též díla Konstantinova. Proč ostatkům Pavlovým nevěnována též nějaká velkolepá svatyně hned, vysvětluje listina v Collectio Avellana: vadila tu silnice

na tiberském břehu, která teprve z rozkazu jmenovaných císařů byla přeložena.

Lietzmann praví, že nechápe, jak možno vzhledem k těmto a k písemným svědectvím (1 Petr 5, 13; Klemens Řím., Ignatius Ant.) s rozhodnutím ještě váhati, kdy každá jiná domněnka o Petrově konci hromadí obtíž na obtíž a nemůže dovolati se ani jediného spolehlivého pramene.

*

Zpověď skládaná u nekněží vyskytuje se skoro pravidelně v církvích východních až do konce středověku, kdy i tam počet svátostí pevně na 7 stanoven. Zvyk ten opíral se asi o názory pneumatické a enthusiastické, kteráž charismata nositele své stavěla jaksi nad průměrné věrce a zjednávala jim dle výrokův evangelických u těchto vyšší moc. Přirozeně byli to zvláště mniši, metanoikové po výtce, mučeníci kajícnosti, vstupem do řehole jakoby po druhé pokřtění, kterým přisuzována moc svazovati a rozvazovati platně neboli svátostně, možno-li tento přesně dogmatický název na tehdejší názory přenésti. Předpokládáno namnoze, že hříchy odpouštěti může jen bezhříšný, a za takové pokládáni právě oni, kdežto kanonista Balsamon (12.—13. stol.), přičítaje tuto výsadu jen biskupům (vkládání rukou při svěcení na biskupství prý snímá všecky hříchy), připravuje obrat v názorech, dokonaný Simeonem Soluňským, jenž laickou zpověď i pro případ nutnosti zamítá, třebas ne docela rozhodně.

V církvi západní pozorovati stopy její také již ve starověku a zcela zřejmě vyskytuje se od 11. století. Význam její spatřován však jen v pokorném vyznání a sebezahanbení — moc rozřešovací jí v theorii nepřičítána, ačkoliv Albert Vel. ji zove svátostnou, Tomáš Aqu. jako svátostnou. Škola františkánská (Alexander Hal., Bonaventura, Scotus) jí nepřála a přispěla takto k obratu v názorech, tak že od 14. století i v theorii pokládána jen za úkon pokory. Nauka novotářů o všeobecném kněžství urychlila vytříbení pojmů, tak že koncem 17. století mizí laická zpověď i z náboženských obyčejů lidových.

*

Obraz boží, dle kterého člověk stvořen a vykoupením přetvořen, vykládají bohoslovci, jak známo, o podobnosti duše lidské, zřetelnější to stopě a odlesku bytnosti božské nežli jest jakákoliv jiná ve viditelném nebo řekněme raději v empirickém světě. Würzburský orientalista Hehn stopuje výraz ten a význam jeho v starovýchodních náboženstvích, došel k pozoruhodným výsledkům. Tam znamená obraz časem boha samého, zjev nebo zástupce jeho. Podobně u Platona, Filona a ve spisech hermetických, tak že pojem ten v dějinách náboženských není méně významný než pojem loga. Podobně představuje se i v Písmě, již v dějinách stvoření (Gn 1, 26 překládá Hehn: Učiňme člověka obrazem svým, což ovšem hebrejskému textu lépe odpovídá než: podle o. s.) Zvláště však ve slohu sv. Pavla (2 Kor 4, 4; Kol 1, 15) výraz ten jest významný: v christologii je to živé zpodobnění Boha, vtělení, v nauce o milosti je to synovství boží (obraz = syn), v nauce o vykoupení je to zástupnictví boží (obraz = zástupce). Hehn

sám upozorňuje, že tu nejde o nějaký nový obsah theologie paulinské, ale o zajímavý a cenný příspěvek k jeho názvosloví a porozumění.

*

Velikonoční noli me tangere, jímž Pán z mrtvých vstalý odbývá Marii Magdalskou (Jan 20, 17), náleží k oněm výrokům, nad nimiž vykladači marně si hlavu lámou; crux interpretum. Následující věta: nondum enim ascendi ad Patrem ukazuje sice na nějakou souvislost, ale onoho odmítnutí přece nevysvětluje. Vykládá se totiž tak, že Maria vidouc Spasitele nikoli v podobě oslavené (mělať jej napřed za zahradníka) domnívala se, že vrátí se k dřívějšímu společenství s učenníky, kteroužto představu Spasitel odmítá poukazuje k novému vyššímu společenství v oslavených tělech, které však té chvíle ještě nezačalo — nondum enim ... Dr. K. Kastner pokouší se o zcela nové odůvodnění a objasnění (Bibl. Ztschr. 1915, 344). Předpokládá se, což není a snad nikdy nebude zjištěno, že Maria Magdalská jest ona hříšnice u Luk. 7, 36. Dále předpokládá se, že Pán zjevil se Marii M. v těle neozářeném, a to jenom nějak lehce oděném, jak bývají na východě při polní práci. Maria byla smyslností zhřešila, i nemá jí tedy v té chvíli poskytnuta býti záminka, natož příležitost smyslné útěchy (objetí nohou Páně), nýbrž příležitost jemného zahanbení a pokání. Podobný ráz pokání a odpuštění mají též výjevy s nevěřícím Tomášem, se sv. Petrem a se sv. Janem, který s bratrem Jakobem byl domáhal se prvenství: kleslý Petr jest po důtklivých otázkách teprve postaven v čelo a ačkoli výslovně poukazuje na přítomného miláčka Páně (Jan 21, 21: co však s tímto?), Pán ho neoslovuje.

*

Jihoslovanští biskupové vydali pastýřský list, ve kterém m. j. vystupují proti klení. Jelikož tento zlozvyk většinou, jak známo, nebývá těžkým, ano mnohdy ani všedním hříchem, není-li urážkou vědomou a zamýšlenou, jsou jistě nějaké vážné důvody, které biskupy ke kroku tomu přiměly.

Rouhání (Bohu potupná řeč — blasfemie) samo o sobě jest ovšem hříchem velmi těžkým, ale často slova rouhavá pronášena bývají ze škaredého zvyku, v rozčilení atd. beze vší pozornosti na smysl jejich a ovšem i bez rouhavého úmyslu, tak že z této příčiny (ex imperfectione actus) stávají se všedními hříchy nebo vůbec bezhříšnými, ačkoli vždy trvá povinnost zlozvyk ten již k vůli pohoršení odložiti. Podobně má se věc se zlořečením (maledictio, na př. vem tě čert a pod.) a braním jména božího nadarmo.

Mezi dětmi na venkově považována slova taková za hříchy nejtěžší — ne asi bez viny chybné katechese — ačkoliv je slyší kolem sebe napořád. Statečně sakrovati stává se za to výsadou a známkou mužnosti u výrostků, bráti jména Ježíš, Maria nadarmo zlozvykem dospívajících děvčat; obojím ovšem zvyk ten pak již zůstane. Aby ženská zasakrovala, bylo dříve na venkově málo slýcháno. V městech a u dělnického lidu vůbec je to zvykem zcela všedním, jehož ani vzdělanci se neštítí, jakkoliv jest i společensky hrubý a neslušný.

Vědecký a umělecký.

O poměru soudce k zákonu vydal H. Reichel v Cyrichu poučný spis. V druhé polovici 19. stol. nastoupil — v duchu Montesquieuově — po absolutismu panovnickém absolutismus (psaného) zákona, který chtěl všechny poměry právní obsáhnouti, všem novým poměrům stačiti a proto přivodil jakousi hypertrofii zákonů. Nové proudy myšlenkové (individualismus, voluntarismus, protipolicejní amerikanismus atd.) ku konci minulého a na začátku nynějšího století opíraly se tomuto absolutismu, zhusta ovšem tak, že místo něho by byl nastoupil ještě méně žádoucí absolutismus — soudce.

Reichel vycházeje ze zásady, že nejvyšší na světě je dobro, zaujímá hledisko střední: Soudce zásadně jest vázán zákonem. Toho žádá právní jistota. Ale není to vázanost na písmenu, rozhodným jest účelný obsah (Zweckgehalt) zákona. Ten-li nevysvítá ze zákona samého, nutno jej vyvoditi z časových poměrů naší právní společnosti. Zákon není totéž co právo a právo není totéž co zákon, t. j. není celé právo v zákoně a ne všechno, co je v zákoně, jest po právu. Zákon jest prostředkem k účelu: účelem jeho pak jest právní řád a pořádek. Jakmile v jednotlivém. případě zákon příčí se myšlence a úkolu práva, může nastati povinnost dáti přednost požadavkům právní myšlenky, jež jest nad zákonem, i proti tomuto. Pouhá neúčelnost nebo nepříhodnost nestačí sice, aby tuto nutnost odůvodnila, ale tato nastupuje, jakmile zákon příčí se neúprosným požadavkům společenské mravnosti. —

Jak vidno, není tu ještě docela přesných pravidel, jakž ostatně nebylo jich ani za bezvýhradné platnosti psaného zákona; ví to každý právník a jistou měrou i obecenstvo: v těchto podrobných věcech skutkových jest neomylnost nemožna. Zdravého jádra však v tomto odporu proti známému: Dura lex, sed lex! nelze neznamenati. Našemu názoru náboženskému se nepříčí, ba naopak, platí-li ještě apoštolova slova o jhu a zlořečení „zákona“, z pod něhož nás Kristus vysvobodil, přibližoval by se názor ten správnému pojetí zákonodárství v duchu křesťanském vůbec. Dokonalým arciť žádné lidské dílo není a nebude. Jmenovitě jest nebezpečí přílišného subjektivismu a libovůle soudcovy dle jeho osobních názorů politických, společenských neb náboženských. Zcela spravedlivým soudcem jest a může býti jedině Bůh.

*

V ČČH. 1915 str. 399—410 napsal prof. Josef Pekař referát o spise prof. Václava Novotného: „Hus v Kostnici a česká šlechta“, jímž doprovázel článek Ant. Masáka: Popis a ocenění pečetí při stížném listě. Pekař v něm poukázal, že věcný rozbor stížného listu českých pánů z 2. září 1415 byl pominut cele a jako doplňkem upozornil na některé naskytující se problémy, které zajímavě

rozřešoval. Stížný list jest mu významným politickým projevem samého národa, jenž záležel pouze z pánů a drobné šlechty, z nichž zvláště se snášeli páni z Čech a Moravy na sjezdu, a zvláště vladykové na sjezdech krajských. Z panského sněmu dne 2. září vydán byl zvláštní list protestní jménem husitských pánů českých a moravských, a za tři následujících měsíců došlo podle všeho k organisaci velkého projevu vší šlechty české, rozdělené v nové listy podle zemí, stavů a krajů; zbytkem tohoto projevu je 8 listů známých z koncilu kostnického o 452 pečetích ze tří krajů českých (Bechyňska, Chrudimska a Čáslavska) a ze tří moravských (Olomoucka, Jihlavska a Hradištska); — ostatní listy se ztratily, neboť podle zprávy Mladenovicovy vedle panských pečetí bylo pečetí drobné šlechty z Čech a Moravy skoro tisíc. Poměr pánů a vladyk, kteří se ku projevu přihlásili, byl asi 58 ku 950. Projev sám jest mistrovsky stylisován. Zajímavý referát skutečně rozmnožil podstatně naše vědomosti o protestaci české, před jejímž významem ustupuje do pozadí ne tak významný poměr české šlechty k Husovi za jeho pobytu v Kostnici a ostatní otázky, které se odtud vybavují, a jež Novotný obšírněji vypisuje; některé referent rovněž kriticky rozebírá. Na tento referát odpověděl Novotný obšírnou polemikou v Čas. Spol. přátel star. čes. (XXVIII. 105—122), na niž zase dává Pekař v ČČH. 1916 str. 232—237 odpověď, která je v nejednom ohledu pozoruhodna. Viděti z ní, kam vede neomylná nedotknutelnost, podrážděná nervosita, nešetrná umíněnost a domnělá povýšenost nade vši vlastní chybu ve vědě. Na místě mužného přiznání se k nedopatření a nepovšimnutí si pramene, popravuje Novotný pramen nepohodlný, převrací průkaznost materiálu, zvláštní methodou ediční ponechává čtenářům dovtípiti se, co jest cenné a co nemá ceny, prokazuje neobyčejnou vytrvalost přemluviti čtenáře, že černé je bílým, a snaží se sebe i čtenáře dlouhými, ovšem v základě pochybenými výklady přesvědčiti, že nejde o chybu, nýbrž o vědecký čin a o novou pravdu. Čeho si nepovšimne, „mlčky odmítá“, nedovoleným postupem pramen si přizpůsobí, o čem pramen jeho přímo se nezmiňuje, to není, a ani býti nesmí.

Co do poznámky dubnového čísla str. 286 žádá p. prof. Dr. Novotný, abychom „podle pravdy konstatovali, že nejsem a nikdy jsem nebyl členem nebo příslušníkem, tím méně tedy předákem, spolku či sdružení (skupiny, organisace, nebo jak to kdo chce pojmenovati), kterému se dává jméno Volná Myšlenka“.

Konstatujeme ovšem bez váhání, ale p. prof. N. nebude snad uražen, když jej upozorníme, že nic takového, co on opravuje, v naší zprávě nebylo řečeno. Vždyť i bez organisace možno někde býti „předákem“ — pro společenské postavení, na př. universitního professora, a „volnomyšlenkářským“ — pro . . . inu pro soukromé vyražení.

Též p. prof. Dr. Jaroslav Bidlo na témže místě jmenovaný píše nám, že není protestantem, což taktéž bez rozpakův otiskujeme; věcný význam poznámky naší zůstává tím zajisté nedotčen (srv. posudek p. dv. rady prof. Dra Golla v posledním sešitě ČČH.)

*

Ve studii o Františku J. Vavákovi (ČČH. 1916, str. 192—216), k níž daly podnět vydávané jeho „Paměti“, opakuje prof. Pekař svůj dřívější projev, že jest nám korrigovati běžný úsudek o tom, jak teprv práce buditelů mrtvou prý takřka massu národní probouzela k životu; spíše vidíme, jak dávno před prvými obranami duch jejich žije tu a tam v lidu, a Vavákovo živé vědomí národní, prozrazující se v Pamětech jeho od počátku, tedy od r. 1770, stačí samo za oporu mínění, že český člověk neodcizil se ani v dobách zdánlivě největšího úpadku lásce k rodné zemi a českému jazyku, že myšlenka národní nebyla nikterak mrtva a že není dobře možno mluviti o „probuzení“, „vzkříšení“ v tom smyslu, jak se namnoze děje. Pekař jmenuje ruch buditelský agitací českonárodní, a dokládá, že se v ní účastnil Vavák sám, a že v ní tuším má význam větší, než kterýkoli ze známých nám z učebnic skladatelů obran jazyka českého a vůbec buditelů 18 století. Jeho živá a účinná láska k vlasti, k českému jazyku a české minulosti je plodem vlastního studia, jeho pilné četby staročeské literatury a jeho vrozené zvídavosti, píle a nadání. Vědomí národní, předpokládá Pekař, čerpal od mládí z českého prostředí, v němž vyrůstal, neboť Pekař je přesvědčen, že žilo a trvalo ve všech vrstvách společnosti nepřetržitě; Vavákova četba je ovšem prohloubila a zveličila. Že toto vědomí národní živo bylo zejména v společnosti většiny českých kněží, a to jak dříve tak později, ukazují dějiny naší novodobé literatury s dostatek. Nevraživé slovo „Času“, že Vavák byl „zjev ojedinělý, parádní exemplář, vypěstěný od kněží a vrchnostenských úřadů“, odbývá Pekař, že je to soud diktovaný víc nechutí k Vavákovi nežli znalostí jeho díla. Od kněží byli vypěstěni všichni naši velcí mužové hluboko do 19. stol. Že by pak Vaváka vychovaly vrchnostenské úřady, není jen nepravda, ale v nepochybné tendenci své skutečná pomluva.

*

J. L. Červinka uveřejnil v Osvětě 1915, č. 4—6 studii: „O poloze velkomoravského hradu Velehradu“, v níž znovu pokouší se dovoditi, že je pravděpodobno, jak z důvodů historických tak zejména archaeologických, že na dnešním Velehradě (po případě v Starém Městě neb Uherském Hradišti) nelze hledati místa, kde byl stával hlavní hrad říše velkomoravské, a kde by bylo domnělé sídlo sv. Methoda V ČČH. 1916, str. 225 zmiňuje se o studii té prof. Jos. Pekař, pravě, že ho nepřesvědčuje: v historickém výkladu má za hlavní omyl, že Červinka listinu domněle z r. 1202 (nemá vlastně žádného data) vylučuje z pramenů, kdežto Pekař vidí v ní zlistiněný akt z let 1222—1228, takže slova její: „vallum antiquae civitatis“ nemohou znamenati val „Starého Města“, nýbrž jen val starého hradu čili „hradiště“. „Hradiště“ říkalo se v lidu městu založenému r. 1253 Přemyslem Otakarem II., ač mu dal jméno úřední „Nový Velehrad“, — což je dostatečným důkazem, že město založeno bylo v opuštěném hradišti nebo sousedství jeho, a že toto hradiště bylo zvláště významné

nebo nápadné, nemohlo-li uměle volené jméno paměť jeho v lidu zatlačiti. Poloha hradiště toho nevadí nikterak, vždyť opevnění chráněná vodami a bažinami byla Slovanům nejbližší a nejznámější. Je tedy nepochybno, že existenci zvlášť významného starodávného hradu na místě dnešního Uh. Hradiště neb Starého Města dokazuje: 1. jméno Hradiště, 2. jméno Velehrad, 3. tradice již z doby kol r. 1300, jež považuje Velehrad za sídlo Methodovo, 4. listiny domněle z r. 1202 a snad i z r. 1228, 5. i jiné známky, na př. nápadná hojnost starých kostelů na místě, o něž jde, i v sousedství, nebo topické jméno „králův stůl“ nasvědčují zdaleka domněnce o bývalém sídle biskupském i královském. Archaeologický důkaz Červinkův nemá průkaznosti, neboť archaeologie nemůže říci: zde nebylo žádného hradu v devátém stol. — Vše to není nijak na závadu jiným domněnkám Červinkovým, jenž patrně stojí především na tom, že Velehrad nebyl hlavním hradem říše velkomoravské, že zejména nebyl onou „ineffabilis munitio“ annálů franckých. Starší středověk vlastně neznal pojmu „hlavní, sídelní hrad země“, — panovník nemíval stálého sídla a je víc než pravděpodobno, že na Moravě byly hrady vojensky mnohem významnější než Velehrad. Co se týče onoho „ineffabilis munitio et omnibus antiquis dissimilis“ nepokládá jí Pekař, jak Červinka má za jisto, za zbudovanou po způsobu hradišť staroslovanských, nýbrž praví, že snad spíše bylo by lze mysliti na pomoc byzantského opevňovacího umění, jiež si Rostislav při svých stycích s Byzancí dobře mohl sjednati.

*

O původu notového písma a zpěvu vyzkoumáno dosud asi toto. Nelze ho hledati ani v Římě ani v Byzanci ani u Židů. V indské Sama-Veda pozorovati značky, které snad měly upozorňovati na přízvuk v přednesu. Podobné pozorovati u Armenů, Židů a Byzantinců. V těchto značkách, které ve zpěvné Syrii a Armenii čím dál víc se rozvíjely, dlužno hledati začátky n e u m. Celý proud obchodnický, jenž táhl ze Syrie a z východu vůbec do Ravenny, kde sv. Ambrož učil zpěvu antifon, přešlému odtud teprv do Říma za Celestina I (422—432), do jižní Francie a odtud do Švycar a Německa, vodní cestou do Anglie a Irska, přispěl i k rozšíření syrskokřesťanského zpěvu v těch krajích, jmenovitě t. ř. alleluja, bohatě melismatického zpěvu bohoslužebného. Písmo dle písařských škol bývalo ovšem různé.

Ze S. Z. převzala církev střídavý sborový zpěv, notace v primitivní podobě jest asi původu iranského. V Římě vytvořen z těchto prvků časem t. ř. řehořský chorál, ovšem ne od Řehoře I, a ten vlastně do hudby zavedl soustavnost a řád. Ale před tím, jak z rukopisných pramenů vysvítá, Řím v bohoslužebném zpěvě nikterak vedoucím nebyl. Jednohlasý jest původní tento zpěv církevní (chorál) z té prosté příčiny, že řádné vícehlasé hudby tehdy vůbec neznali — není v tom tedy pražádné mystiky nebo umělecké tajnosti.

*

Malomocenství (lepra) neboli p r o k a z a (Sušil) jest prý, jak jsme se učili, nemocí velice nakažlivou; proto v S. Z. předepsáno, aby

prokažení přebývali oddáleni od jiných obyvatel, aby příchozí z daleka voláním na sebe upozorňovali atd. Jedna missijní sestra v soukromém listě píše o tom ze Surinamu (dle Kathol. Miss.): „Nepředstavuj si, že tak snadno se staneme malomocnými. Ne, toho velkého štěstí, státi se mučenicí lásky, neháží milý Pánbůh ubohému človíčku jen tak do klína. Ze všech nakažlivých nemocí jest prokaza nejméně nakažlivá. Že zde tak rozšířena, má jiné příčiny. Celý Suriname jest vlastně dovoleným neb nedovoleným způsobem zpřízněn. Kromě toho rostou zde byliny, které jistým způsobem smíchány a připraveny dávají jed, který vypit nebo na nějakou i malou ránu položen působí prokazu. Častější než se snad myslí jsou tu případy, že lidé na smrtelné posteli se přiznají: Tolika neb tolika lidem dal jsem prokazu. Zkušenost ukazuje, že prokaza takto jedem způsobená jeví se mnohem prudčeji a vede do hrobu rychleji nežli zděděná... Život ubohých prokažencův jest pravým mučenictvím, a když hodní, křesťansky vychovaní lidé v boji o ctnost tak často klesají, co lze očekávati u těchto ubožáků, kteří často v modloslužbě a všech ohavnostech pohanství vyrostli a nyní jsou mučeni chorobou, která právě smyslné náruživosti tak dráždí?“ Pisatelka jest žena velmi vzdělaná, ošetřuje prokažené a jest lékárnicí ústavu, tak že úsudek její jest jistě cenný.

*

Známky života jsou dle bonnského fysiologa Püttera asi tyto: Především schopnost dělení (buněk), tedy vzrostu, která souvisí se schopností výměny látek stavebních a spotřebních. Jsou však četné výjimky v obojím směru. Na př. nedělí a neobnovují se po narození již buňky oční čočky, citlivé buňky v mozkové části sítnice atd. Na druhé straně možno i v odumřelých podstatách někdy znamenati nějakou výměnu látek.

Druhá známka života je drážlivost, schopnost pohybu (výroby elektřiny), jímž odpovídají k přiměřenému podráždění. Tato známka jest naproti prvé sice podružná, ale na obrat ji zase jaksi doplňuje: podstaty, které již nejsou schopny výměny látek a vzrostu, tedy které by mohly považovány býti za odumřelé, mohou přece prokázati svůj život, odpovídají-li činným pohybem k podráždění.

Třetí známka života je neporušenost ústrojného útvaru čili struktury, totiž ono jednotné seřazení částic buňky, které podmiňuje společnou a nezbytnou součinnost jich všech, aby celek uvedeného dvojího úkonu byl schopen.

Prvé dvojí známky lze již přístroji dosavadními přesně zjišťovati, třetí ještě ne zcela bezpečně — sestrojiti takové jemné nástroje, toť ještě další úlohou.

Otázka života právě na rozhraní jeho jest velmi nesnadná, ale ovšem také velmi důležitá. Jakkoliv jistým jest fysiologii rozdíl ústroje a nerostu, živého a neživého, tak nesnadno jest jej v jednotlivých případech vždy zjistiti.

V témže 53. č. berlinského týdenníku „Naturwissenschaften“ obrací se jenský fysiolog Schaxel proti Drieschovu vitalismu,

jenž obnoviv peripatetický názor o entelechii jakožto neprostorném působiteli prostorných tvarův organismů, zavedl do fysiologického bádání opět jakýsi pojem duše („psychoid“). Od induktivní analyse ústrojného dějstva obrátil se však Driesch v posledních letech k vitalismu deduktivnímu, oněmi rozbory nikterak ještě dosti nepodepřenému, tak že zdá se končiti v jakési naturfilosofii, kterou vitalismu v oprávněném slova smyslu neposlouží. Schaxel naproti němu praví: Živočich jest organismus typicky stavěný a typicky se vyvíjející. Každý druh omezen jest na svoji typickou soustavu úkonů. Živočich není ani zcela volným co do možností svého chování ani otrokem okolních účinků. Není v něm nic účelného, co by jej uschopňovalo čeliti všem okolnostem, ale není ani loutkou popudů. Spíše pohybuje se vždy v mezích své typické úkonové soustavy (Aktionssystem).

Ve smyslu analytické přírodovědy je to správně řečeno, ale nemůže zameziti snahy, dospěti také k nějaké synthesi, k pojetí celkovému. Sám pojem typu příčí se nemožnému vysvětlování čistě mechanickému, jež právě směry vitalistické vyvolalo.

Vychovatelský.

Jest lépe vychovávati malé děti v rodině či v mateřské školce? — uvažuje v časopise „Pharus" (1916, čís. 3.) mnichovská učitelka J. Huberová. Obojí má svoje výhody i nevýhody, což závisí na různých okolnostech.

Výchov rodinný jest ovšem ideálem: rodičové a zvláště matka jsou nejpřirozenějšími ochránci a vychovateli svých dětí. Mnozí slavní mužové všech dob věnovali vděčnou kapitolu prvním dětským letům po boku matky, a nezřídka bývají tyto první dojmy rozhodujícími pro celý další život člověka. Podmínkou však jsou příznivé rodinné poměry, především manželství vybudované na mravně-náboženském základě, kde muž jest hlavou a zaopatřovatelem, žena středem života v domě. Tuto podmínku vyplňují nejlépe prosté rodiny, kde není ani přebytku ani bídy.

Dítě v bohatých rodinách zřídka se těší stálému spolužití s rodiči, kteří společenskými povinnostmi, cestováním a zábavami všeho druhu často jsou odváděni z domu. Dítě jest ponecháváno vychovatelkám nebo služebným, které nikdy nenahradí matky. Jest jimi stále hlídáno, nedostává se mu dětské společnosti a tím příležitosti, aby se učilo býti samostatným, vynalézavým, snášelivým. Nejhůře jest na tom, je li zároveň jedináčkem. Pro takové děti je školka pravým dobrodiním: tam mnohý malý tyran rodiny poznává, že není osou, kolem níž se všechno točí, učí se podřizovati druhým, uskromňovati se, laskavě se chovati, zvykati na jistý denní pořádek, zaměstnávati se hrou, prací atd.

Velikým dobrodiním jest dále školka při naprosto nepříznivých rodinných poměrech, zvláště je-li matka nucena pracovati mimo dům, onemocní-li některý člen rodiny nebo je li byt nezdravý, příliš malý.

Školky však mají také své vážné nedostatky. Pobyt velkého často množství dětí v uzavřených prostorách působí na útlý věk jistě škodlivě; špatný vzduch a rozšiřování nakažlivých nemocí nenechají se vždy překaziti. Individualisování při velkém počtu dětí je skoro nemožné. Plaché, nesmělé, slabé, nesamostatné, v řeči zaostalé dítě utone snadno v masse, což pro další vývoj není bez škodlivého účinku. Děti honí se při hře z činnosti do činnosti, zřídka jsou ponechány samy sobě a zvykají si na to tak, že se potom samy vůbec nechtějí a nedovedou zaměstnávati.

Když pak přijdou do školy, kde se postupuje obyčejně pomaleji a důkladněji, mají dlouhou chvíli, nejeví zájmu, učitelé si stěžují na jejich hravost, neklid a nepozornost. Často viděti u nich také nedostatek citu autority naproti škole. Tu odlišují se nápadně a s prospěchem děti vychovávané stále v rodině. Všechno ve škole je jim nové, všechno zajímavé, jsou sebranější, pokojnější a pozornější. A

trochu obratnosti, v níž vynikají nad ně děti ze školky, osvojí si děti z rodin za několik týdnů také. Nejhorší je, chtějí-li některé slečny učiti děti ve školce již také školním vědomostem!

Výsledek jest tedy asi tento: vychovávati v rodině, když jest to možné, to jest když může dítě býti v rodině se skutečným rodinným životem, k čemuž náleží zejména také spolužití více dětí; vychovávati ve školce, když jest to nutno, to jest když dítě nemá doma takového rodinného života.

*

Nové vychovatelské povolání ženské začíná se slibně vyvíjeti v Německu: úředně ustanovené řádně vyškolené opatrovnice kojenců a krajské ošetřovatelky, jichž potřebu vyvolala stále vzrůstající úmrtnost malých dětí. Jejich úkolem není tak vlastní ošetřovatelské zaměstnání, nýbrž činnost dohližitelská a poradní. V první řadě mají dozor nad schovanci a nad nemanželskými dětmi vychovávanými u příbuzných: vedou stále důkladný jejich seznam, občas je navštěvují a přesvědčují se o péči o ně. Kromě toho sprostředkují adopce, starají se o padlé dívky, zaopatřují je a jejich děti v útulnách a klinikách. Také u hospodyní a manželských matek svého kraje musí krajská ošetřovatelka snažiti se působiti k tomu, aby malé děti vyrůstaly v pokud možno nejzdravějších životních podmínkách. Kdo zná venkovské poměry, ví, jak těžko bývá tam odstraniti nějaký starý zlozvyk, za kořeněný nesprávný názor. Povolání „krajské sestry“ není proto vždy snadné a jest k němu třeba veliké obezřelosti a zvláště lásky a trpělivosti. Poněvadž jednotlivé návštěvy u všech matek rozlehlého někdy kraje nemohou býti tak často vykonávány, zřizuje krajská ošetřovatelka ve všech větších vesnicích poradnu pro matky, kde lékař děti prohlíží a udílí rady, kdežto ona zase oznamuje mu výsledky svých domácích návštěv.

Již z tohoto krátkého přehledu činnosti jest patrno, jak mnohostranná a důkladná musí býti příprava k povolání krajské ošetřovatelky. Z ohledu na samostatnost práce a na organisační a repraesentativní povinnosti žádá se především bezpodmínečně vyšší školské vzdělání, k němuž musí přistoupiti vzdělání odborné ve všeobecné péči o nemocné a zvláště o kojence. Po složení zkoušky z těchto předmětů jest pak předepsána delší, nejméně dvouletá praktická činnost při ošetřování nemocných, v dětské klinice a v útulku pro kojence.

Pro odbornou přípravu krajských ošetřovatelek jsou zřízeny v Německu dosud tři školy: v Kolíně, v Lipsku a ve Frankfurtě n. M. K úspěšné činnosti ovšem se předpokládá zralejší věk a upevněný charakter. Ústředí katolických ženských spolků v Kolíně vybízí zvláště kat. ženy, aby se více věnovaly tomuto záslužnému a slibnému povolání, „neboť při úzkém styku krajských sester s lidem má konfesse podstatný význam. A lze očekávati, že toto povolání v nejbližší budoucnosti vždy více bude se šířiti, poněvadž úřady v zájmu dnes tak naléhavé populační otázky budou pokud možno nejúčinněji podporovati péči o kojence“. Služné krajských ošetřovatelek není ještě

podle poměrů všude stejné; obyčejně obnáší 1800—2400 marek, k čemuž přistupují přídavky na cestovní výlohy asi 500—600 marek ročně.

*

Školními úřady u nás bylo nařízeno vyšetřiti na všech školách, kolik dětí chodí do kinematografických divadel, jak často, ve kterou dobu, na jaké hry, kolik platí atd. Výsledek, ač nemůže býti naprosto spolehlivým, poněvadž větší děti zvyklé již podobným dotazům nepřiznávají plné pravdy, bude jistě zajímavý a snad se stane podnětem, aby návštěva těchto divadel byla dětem úplně zakázána a co hlavního, aby zákaz také byl skutečně prováděn.

V Bavorsku chopilo se toho zkrátka vojenské velitelství a spolu se zákazem prodeje tabáku, lihových nápojův a kouření mládeže do 17 let nařídilo: „Majitelům světelných divadel se zapovídá dovoliti přístup ku představením mládeži do 17 let bez rozdílu, nalézá-li se v průvodu dospělých či ne. Také těmto se zapovídá bráti mládež s sebou. Nalepovati nebo vystavovati plakátové obrazy jest majitelům kina zakázáno.“ Na přestoupení zákazu stanoví pak trest až 1 roku vězení, při polehčujících okolnostech peněžitou pokutu až 1500 marek, po případě i ztrátu živnosti.

K tomu připojily se v některých okresích také školní úřady a nařídily, aby přistiženým žákům byla odepřena podpora učebnými pomůckami: mají-li peníze na zábavy, doutníky a cigarety, musí je míti také na zakoupení knih, sešitů a jiných potřeb. Žákům pokračovacích škol bude odepřeno propuštění ze školní povinnosti.

Podobné zákazy, jež snad brzy objeví se také u nás, aspoň částečně omezí rozmáhající se zlo, zvláště u výrostků, kteří nyní vydělávají mnoho peněz a nedovedou s nimi rozumně zacházeti. Ale jest otázka, kdo má za nynějších poměrů prováděti důslednou kontrolu všech nařízení, na níž jedině spočívá úspěch, kdo má napomínati neb udávati přestupníky? Na dobrovolné zakročování ideálních přátel mládeže nemožno jistě spoléhati. Odvažte se jen napomenouti na př. takového kouřícího výrostka! Místní policie na př. v brněnských předměstích dnes již skoro vůbec není! Nezbude snad, než i tento dozor ve větších místech vojensky organisovati.

*

Poláci hodlají 1. září v Krakově otevříti první třídu vyšší obchodní akademie, aby dívkám polským umožnili nyní i po válce tak pro ně důležité vyšší obchodní vzdělání. Podle schematismu středních škol v Rakousku z r. 1914 bylo středních škol chlapeckých (gymnasií i škol realných) 478, dívčích 106; obchodních škol chlap. 77, dívčích samostatných 17; při tom v 55 školách chlapeckých byly i kursy ženské. Návštěva dívčích škol ve zmíněném roce byla asi tato: v gymnasiích českých: 941, polských: 3844, německých: 1013. Na učitel. ústavech českých: 1527, polských: 3526, německých: 4096. V lyceích českých 1738, polských 740, německých 6903. V obchodních školách (4 třídních, dvoutřídních a kursech jednoročních) Češek 2063, Polek 590, Němek 3845. Vyjádříme-li tyto číslice procentně, ze 100

děvčat střed. škol navštěvovalo gymnasia: Češek 15, Polek 44, Němek 6; učitel. úst.: Češek 24, Polek 40, Němek 26; v lyceích: Češek 28, Polek 9, Němek 44; v škol. obchod.: Češek 33, Polek 7, Němek 24. Ze 100 děvčat v Rakousku navštěvujících zmíněné školy, bylo v gymnasiích: českých 16, polských 66, německých 18; v učitel. ústavech: Češek 17, Polek 38, Němek 18; v lyceích: českých děvčat 18, polských 8, německých 74; ve školách obch.: Češek 32, Polek 9, Němek 59. Ve školním roce 1916 počet vzrostl ve školách obchodních: Češek 4965, Polek 791, Němek 6578 t. j. v procentech: Češek 40%, Polek 7% a Němek 54%; přírůstek tedy proti roku 1914 u českých škol obchodních dívčích 14%, polských 34%, německých 74%.

Když už žena konkuruje ve vědě i umění s mužem, je rozumné a oprávněné i obchodně dáti jí rovnocenné vzdělání s mužem. Může li studovati střední školy i university s mužem a stejných s ním v lékařství, filosofii a brzo snad i v právu dosáhnouti hodností, je pochopitelná její snaha i na poli obchodním, jež po válce tak slibnou maluje perspektivu a rozmach, muži se vyrovnati. Může-li Česka v Praze, Němka ve Vídni, tedy Polka ať se obchodně vzdělá v Krakově a je prukopnicí malého ještě obchodu a průmyslu polského.

*

Ústav pro trestní paedagogiku byl založen při soudu mladistvých v Budapešti. Úkolem jeho jest říditi péči o mladistvé provinilce podle zásad novější trestní a paedagogické vědy. Zvláště mají tu býti podle vědeckých method zpracovávány zkušenosti nabyté při těchto soudech, aby tak péče o zkaženou mládež byla v nejvyšším stupni přiměřena skutečnosti. Ústav chce dále buditi zájem a porozumění pro výchov zanedbaných dětí a konečně podporovati praktické a theoretické vzdělání oněch osob, jež jsou ve službě soudů pro mladistvé, polepšoven, ochranoven nebo se chtějí věnovati podobným povoláním. Za členy ústavu přijímají se dle toho v první řadě právníci, lékaři a vychovateli, kteří se chtějí naznačenými úlohami prakticky a theoreticky zaměstnávati.

Laboratoř ústavu má býti trestno-paedagogickou klinikou pro zanedbané a spustlé děti. K laboratoři jest připojeno museum, kde mají býti shromažďovány a vystavovány učebné předměty pro přednášky a materialie pro vědecké práce a trestno-paedagogické bádání. Vedle něho zřízeno jest pozorovací místo pro takové děti, jež byly odstraněny z dosavadního svého okolí, jejichž chování musí býti pozorováno a individualita zkoumána. Konečně ústav věnuje se sám také praktické péči o děti a mládež.

*

Vdova po bývalém zemském školdozorci Josefu Lošťákovi nedávno zemřela a dle novin mrtvola její v Žitavě spálena. Tedy demonstrace. Stalo-li se tak z vůle nebožčiny, vysvětlovaly by se tím z části as také pokrokářské odstíny v činnosti Lošťákově, neboť někdy, jak známo, jest nesnadno rozlišovati mezi paní inspektorovou a paní inspektorkou.

*

Učitel odpadlík v Moravských Budějovicích, zbavený úřadu, když obyvatelstvo četnými podpisy projevilo mu nedůvěru, zanechal přesvědčení bezkonfesního a nabyl přesvědčení starokatolického, aby odvolání jeho k nejvyššímu soudu mohlo se opírati o příslušnost k vyznání zákonem uznanému. Nejvyšší soud skutečně všechny předešlé rozsudky zrušil a nařídil nové šetření. Dle novinových popletených zpráv nelze se odůvodnění rozsudku dohádnouti. Rozhodovala asi zmíněná okolnost, že odpadlík zatím přistoupil k zákonnému vyznání, a pak snad také to, že úřední instance první třídy, místní školní rada k protestu obyvatelstva se nepřidala, nýbrž naopak učiteli dala vysvědčení pochvalné.

Hospodářsko-socialní.

Polské země v druhé polovici 19. stol. a začátkem 20. možno přirovnati ke kotlu, v němž napjetí páry stále vzrůstá; od r. 1857 až 1910 vzrostla zde lidnatost o 105%, hlavně na venkově. Poněvadž pak rozvoj průmyslu byl nepatrný, nemohl přebytek lidnatosti nikde se zaměstnati. Kancléř Caprivi správně kdysi řekl: „Každá říše musí vyvážeti tovary nebo lidi.“ Polsko tedy musilo vyvážeti lid. Dle statistických dat prof. Buzka vystěhovalo se z Haliče, Poznaňska, Západního Pruska, Horního Slezska a kraje olštýnského v letech 1901—1910 940.700 osob, skoro tedy milion. Dle údajů statistických z Ameriky, vystěhovalo se v letech 1821—1910 z Ruska a Polska za moře 2,511.064 osob, při čemž na poslední desítiletí samo připadá 1,597.000 osob. Zámořská emigrace ruská je skoro všechna z krajů bývalého Polska, zemí pobaltických a Finska.

V r. 1907 živilo se v Poznaňsku průměrně na 100 ha půdy 49 hlav rolnictvím, v Západ. Prusku 44, kraji olštýnském 43, v polském 68. Aby si Poznaňsko zabezpečilo hospodářský blahobyt, musilo během 50 let — 1861—1910 — vyvézti 629.100 lidí do ciziny. Ročně stěhovalo se z Poznaňska kolem 23.230, Pruska Záp. 19.760 osob. Tím přirozeně lidnatost poklesla. Od r. 1858—1910 v Záp. Prusku vzrostla o 50%, Poznaňsku 48%, olštýnském kraji 34%, kdežto v království Polském o 167%, knížectví Těšínském 129%, Horním Slezsku 105%, Východ. Haliči 77%, Západ. Haliči 68%. Následkem velkého rozmachu průmyslu v Německu v posledních dvou desítiletích, vystěhovalectví do Zámoří pokleslo. V letech 1881—1890 vzrostla lidnatost v Hor. Slezsku o 9·5%, Poznaňsku 2·8%, Záp. Prusku 2%; 1891—1900 ve Slezsku 12·1%, Poznaňsku 7·7%, Prusku Záp. 9·1%; 1901—1910 ve Slezsku 18·2%, Poznaňsku 11·3%, Záp. Prusku 9%. V Haliči počalo vystěhovalectví sice později, ale právě před válkou bylo v plném rozmachu. Přírůstek lidnatosti činil v Západní Haliči v letech 80tých 8·8%, v devadesátých tolikéž, od 1990—1910 7·7%; ve Vých. Haliči v týchže letech 12%, 11·7%, 10·8%. Jako válka učinila přítrž vystěhovalectví, tak snad po ní bude odpomoženo i vzrůstajícímu pauperismu polského lidu.

*

Ku konci minulého roku šířena byla v Německu myšlenka zpětného osazení zahraničních Němců v říši německé. Rusko vypudilo tisíce německých sedláků, jimž nutno zjednati nový domov. A nebude to ani tak nesnadné. Válkou utrpí více obyvatelstvo venkovské než městské, statisíce hektarů půdy má býti získáno zkultivováním a osazováním rašelinišť a pustin. Dosud prováděli ono kultivování zajatci a získali asi 70.000 ha půdy. Je zajímavo, že i v naší říši usazováni Němci z říše. Do Uher byli povoláni už ve stol. 12. a usídleni v úrodném Sibiňsku. Větší měrou prováděna tato kolonisace za Leopolda I a Karla VI;

zvláště pak za Marie Terezie a Josefa II, který i do Haliče, když r. 1772 připadla Rakousku, povolal německé sedláky z Porýnska asi 12.000 hlav. Německý osidlovací spolek nutí tyto haličské Němce k návratu do staré vlasti, protože jim hrozí popolštění; r. 1910 bylo v Haliči s obcovací řečí německou jen 90.114 osob — Čechů na př. v Dol. Rakousích je 122.329; — a tyto německé kolonie radí poslati spíše do německých obvodů v Rakousku na př. v Korutanech, Krajině a Přímoří. A skutečně pokus už učiněn, spolek „Südmark“ usídlil od r. 1906 v okolí štýrského Mariboru 75 rodin v počtu 438 osob a v Bosně soukromým podnikatelstvím umístěno skoro 10 000 říšských Němců. A přece v Rakousku připadá na každých 10 000 obyvatel 45·4 vystěhovalců (v Německu 3·9). Do Spoj. států v letech 1911—13 odešlo z naší říše 433.707, do Argentiny a Uruguaye 11.850, Kanady 51.422, Brasilie 5201. Bude jistě nutno po válce zabývati se otázkou vnitřní kolonisace.

*

K této vnitřní kolonisaci přistoupí nutně i otázka reformy pozemkové. Správně v srpnu 1914 byla císařským nařízením půda rolnická vzata v ochranu před spekulanty a skupovači. Výkonnost pozemková bude tím nutnější, čím více budeme chtít zmenšit svou potravinovou závislost na cizině. Mimo to bude stát míti závazky nejen k invalidům, ale i k poloinvalidům, takže jest pochopitelnou snaha v Německu zakládati „válečnické domoviny“, aby invalida nebyl na obtíž státu a obci. A dle Německa i u nás. Tyto domoviny mají býti obdařeny takovou výměrou půdy, aby na nich rodina při selském způsobu hospodaření obstáti mohla. Pánem domoviny stane se uchazeč, když zaplatí plnou její cenu, nebo když se zaváže platiti za propůjčení roční rentu, která se vtělí na pozemku jako realní břemeno (domovina rentovní), nebo převezme domovinu za roční nájemné. Domoviny jsou nedělitelné a jen pro určité účely mohou se dluhem zatížiti, majitel sám je musí obdělávati nebo obývati. Vrchní domovinský úřad bude míti pod sebou úřady pro jednotlivé země. Peníze k tomu dá stát a hypoteční banky vydáním zástavních listův, a pojišťovny, spořitelny, sirotčí pokladny cestou zákona mají býti donuceny, aby část svých kapitálů věnovaly k utvoření domovin. Takové návrhy byly tlumočeny letos v únoru na bytové konferenci ve Vídni; u nás je rozšiřuje prof. Rauchberg a v Německu (i v Praze přednášel v lednu) berlinský vůdce pozemkové reformy Adolf Damaschke. Tyto myšlenky přirozeně narazí na spoustu překážek dosti těžko odstranitelných, ale jádro je zdravé: invalida s kolovrátkem nesmí býti trvalou památkou světové války.

U nás Vídeň se usnesla zříditi válečnickou domovinu pro 650 rodin při trati státní dráhy z Vídně do Budapešti, tedy na historické půdě severně od Ašprů, věnovala pozemek a příspěvek ½ mil. kor. na stavby budov, jichž celkový náklad rozpočten na 55 mil. korun. A karlovický biskup Arpád Varady věnoval 116 katastralních jiter a 40.000 K pro zřízení ústavu, v němž by váleční invalidi byli

cvičeni v různých prácích, jakož i cvičeni pro zemědělské vedlejší zaměstnání, jako chov včel, pěstování drůbeže atd. Pro tento ústav bylo v diecesi karlovické sebráno 60.000 K. Invalidní úřad vénoval ústavu 100.000 K.

*

Aby vojínům, kteří se vrátí z vojny, živobytí ulehčeno bylo, obnovil biskup Prohászka návrh už před lety přetřásaný: dáti polnosti velkostatků v drobný nájem. Podrobnosti, jak to provésti, nutno ovšem teprv dojednati: nájem dočasný nebo věčný, za jakých záruk na obě strany, pod čím dozorem atd. . ? Vůbec uznává se, že bez zakročení státního tu postupovati nelze, nemá-li nastati zmatek a právní nejistota s jedné a nestejnoměrné rozdělení s druhé strany. Nápadno jest, že zdůrazňuje se při tom hlavně ochrana národnosti! Prohászka především, ač ne výhradně, myslí na velkostatky duchovenské a věc týká se tedy předně těchto hodnostářů; ti zásadně proti návrhu nejsou, ale nechtějí se ukvapiti. Proč, domyslíme se snadno, považíme-li, že asi 60% uherské půdy vůbec jest v majetku neb nájmu ne-křesťanském, a ačkoli se biskupův návrh všude chválí, nepozorovati, že by příklad jeho táhl.

Jisto jest, že v našem mocnářství a právě v Uhrách zemědělství a co s ním souvisí mohlo v nynější zkoušce obstáti mnohem lépe, kdyby se ho náležitě hledělo. Tak na př. ubylo v říši za deset let po 1900 skotu o 250 tisíc, roční vývoz 100tisícový obrátil se v dovoz! V Uhrách 1870—1890 přes 118 tisíc samostatných usedlostí zmizelo, ročně 350—450 tisíc statků změnilo majetníky, od let devadesátých asi 20 tisíc ročně jich vydraženo, zadlužení půdy rostlo o 350—400 milionů K ročně a ročně asi 100 tisíc rolníků nuceno se vystěhovati, jelikož nemají doma výživy! Ohromné plochy totiž ponechávají se pouze k účelům přepychovým. Ve velkoměstech, kde se takto tvoří jejich plíce (veřejné sady), je to oprávněno, ač trochu méně by též neškodilo, ale po venkově je to takořka hříšná zbytečnost, ubírati takto půdy pro výživu lidu. Válka i to má napraviti. Kéž jen!

*

Katolické ženské spolky v Německu jsou:

1. Služky mají od r. 1907 v Mnichově svůj „Svaz katol. spolků služek“; všechny spolky svým členkám poskytují nábožensko-mravní podpory, ochrany právní, sprostředkují místa, hájí pracovní mzdu i dobu služek, pořádají pro ně zvláštní kursy pro vedení domácnosti, pracují o zlepšení socialního jejich postavení. Od r. 1910 řídí v Mnichově sekretariat svazu spolkový organ „Haus und Herd“. Ve svazu je dosud 100 katol. spolků služek s 13.000 členek; i služky venkovské jsou od r. 1908 organisovány hlavně v Bavorsku ve „Spolku katol. služek venkovských“. Všech katolických služek v Německu čítá se na 400.000.

2. Na četných místech v Německu povstaly v devadesátých letech katol. spolky dělnic, které r. 1904 utvořily v Berlíně „Verband katholischer Vereine erwerbstätiger Frauen und Mädchen Deutschlands“.

V roce 1912 patřilo sem 240 spolků s 30.000 členek. Organem svazu je „Frauenarbeit“, menší listy jsou „Küche und Haus“, „Fachblatt für kaufmännische Gehilfen“, „St. Agnesblatt“. Členka platí týdně 10—40 feniků. V jižních Němcích založeny o dva roky později (1906) „Verband süddeutscher katholischer Arbeiterinnenvereine“ se sídlem v Mnichově. V roce 1912 patřilo k němu 120 spolků s 20.000 členek. Tyto mají svůj organ „Arbeiterin“ a „Haus und Herd“. V západních pak Němcích povstal „Verband westdeutscher katholischer Arbeiterinnen-Vereine“, obsahuje 60 spolků s 20.000 členkami, organem je „Aufwärts“.

3. Válka vyvolala v říjnu 1915 „Vereine für gewerbliche Gehilfinnen“, jež pravděpodobně přidají se ke svazu dělnickému.

4. V roce 1893 založeny byly spolky pro kupecké pomocnice, z nichžto vznikl „Gesamtverband katholischer kaufmännischer Gehilfinnen und Beamtinnen Deutschlands“ s centrálou v Kolíně. K svazu patří 60 spolků s 8600 členkami.

5. Nejstarší katol. spolek ženský jest „Verein katholischer deutscher Lehrerinnen“, založený r. 1885; r. 1913 čítal 100 okresních sdružení a 10 vedlejších spolků s 16.000 členkami. Jsou zde organisovány učitelky škol obecných, nadučitelky a učitelky vyšších ústavů dívčích. Organem je „Monatsschrift für katholische Lehrerinnen“ a „Mädchenbildung“.

6. V roce 1911 byl založen první spolek katol. studentek, který do r. 1915 vzrostl na 10 a utvořil „Verband katholischer Studentinnen Deutschlands“. Hlavní střediska jsou v Berlíně, Mnichově a Frýburku.

A co my?

Nedávno zašel v Čechách jediný list pro katolické ženy „Jitřenka“. Co to? Vždyť ženy nejsou v poli a peněz plyne do obcí víc než jindy.

Katolické učitelky kde jste? Zvláště vy, absolventky klášterních paedagogií, co děláte?

Politický a vojenský.

Theologům, kteří se vzdali výhody jim paragrafem 29. branného zákona udělené a přihlásili se k sanitní službě, jest dovoleno nositi zvláštní uniformu barvy zelenošedé, jež se celkem podobá kroji pomocného personalu červeného kříže a to: čepici placatou (Tellermütze) se znakem červeného kříže, klerikalní kabát jako pro vojenské kněze, ale o 10 cm. kratší (tedy sahající 10 cm. nad střed kolena), na límci s odznakem červeného kříže a distinkcí z prýmek ze žlutého hedvábí, kalhoty a plášť na límci též s odznakem červeného kříže, beze sponek na ramenou.

Je záhodno, aby se co nejvíc alumnů hlásilo ke zdravotní službě; ztratí tím sice snad nějaký čas svých studií, ale zlomí zbraň těm, kteří žehrají na § 29, a prospějí celému stavu, protože je téměř jisto, že otázka ta po válce přijde na přetřes a že nechuť některých činitelů se může mstíti na celých generacích.

*

Vojenští kněží v poli měli dosud veliké potíže s legitimačními lístky. Jednak šli mnozí do pole neobeznámeni s předpisy, dle nichž jen ten může býti zapsán do matrik jako mrtvý, jehož úmrtí jest potvrzeno na l. l. buďto dvěma očitými svědky smrti nebo lékařem, jednak nenašli na nich všecka data potřebná k zápisu, a zadní strana byla celá popsána zápisy o očkování. Nyní zavedeny nové l. l. dvojnásobné velikosti (6×9 cm) s těmito rubrikami: pluk, šarže, jména, náb vyznání, rok odvodu, číslo v hlavní knize, domovská obec, okres, země, rodné místo, země, rok: očkován proti neštovicím, tyfu, choleře, poznámka. O úmrtí má býti vyrozuměn: Vyrozuměn. Na zadní straně: Padl (zemřel): kdy?, kde? Pohřben: kdy?, kde? Potvrzení smrti dvěma svědky. Zapsán do úmrtní knihy. Soukromé poznámky (závěť atd.)

Z počátku války bylo předepsáno nositi l. l. s pouzdrem v pravé kapse u kalhot, protože však tyto často na obvazištích odhozeny nebo zaměněny, vedlo to často k osudným omylům, proto bylo nařízeno již počátkem roku 1915 nositi pouzdro s l. l. na tkanici kolem krku.

*

Největší snad trýzeň působí v poli hmyz, jenž se vrhá nejen na ty, kteří jsouce v zákopech, nemají časem několik neděl příležitosti vyměniti prádlo, ale i na ty, kteří jezdí v automobilech. Zkoušeny nejrozmanitější prostředky, ale dosud i ty nákladnější selhaly všecky. Buďto hmyz pouze vypuzovaly aneb) neničily zárodků. Vrchní štábní lékař Dr. Walko doporučuje nyní v časopise „Der Militärarzt“ formazin, preparát t) z kyseliny mravenčí, shotovený Drem Rußem v Rumburku. Ničí vši i vajíčka. Není jedovatý, nedráždí kůži, nehoří a jest velmi laciný, neboť odvšivení jednoho muže stojí jen 1 halíř denně.

Aby se odpomohlo nedostatku střeliva, zařídila francouzská vláda i námořní arsenaly pro výrobu střeliva ku potřebě vojska pozemního. Následek toho je, jak si jakýs odborník v „Nouvelliste" stěžuje, že pancéřové torpedové čluny a ponorky, jichž stavba již při začátku války byla značně pokročila, dosud nejsou dohotoveny.

V italské loděnici ve Spezzii byla nedávno dohotovena a odeslána do Rio de Joneiro pomocná loď pro ponorky jménem Ceara na účet vlády brasilské. Tato zajímavá loď je 100 m dlouhá, 15 1/2 m široká, má ponor 4 m a nosnost 3735 tun. Uvádí se v pohyb dvěma šestiválcovými stroji o 4100 koňských silách. Největší rychlost obnáší 13 1/2 mil.

Loď veze velkou zásobu topiva a jiných potřeb pro šest ponorek, jež se z ní mohou šestkrát zásobiti; aby je mohla opatřiti i elektrickou silou, jsou na ní též mocné akkumulatory. — Slouží za kasárnu pro mužstvo šesti ponorek, může vykonati potřebné opravy ano i zdvihati pomocí dvou mohutných jeřábů potopené ponorky o 400 tunách z hloubky 40 m za 30 minut.

Nejnovější severoamerický naddreadnought Kalifornia, jenž nedávno dán do stavby, bude míti nosnost 32000 tun, elektrický pohon a děla kalibru 380 mm. Tímto novým typem chce Amerika ostentativně dokázati, že se chce přidržeti velkých lodí přes veliký význam ponorek.

O rozsahu amerických dodávek čtyrdohodě podává nám zprávu úřední výkaz za rok 1915, v němž bylo vyvezeno za 765 millionů šillingů látek výbušných, za 467 mill. automobilů, za 23 mill. létadel, za 498 mill. koní a mezků, za 1633 mill. se vyvezlo „železa a ocele", rozuměj: děl, strojních pušek, střelných zbraní, ostnatého drátu atd. Dle N. Y. Evening Post vyrábí a vyváží se od ledna t. r. denně 200.000 dělových nábojů ze Spojených států. Ponejvíce jsou to 7·5 centimetrové šrapnely, Francie objednala poslední dobou větší množství nábojů 20·5 a 28·5 centimetrových.

I diplomaticky straní Wilson nepřátelům středostátů. „Poslední slovo" Německu má vyraziti jedině možnou zbraň proti blokádě, provozované sice skutkem, ale nezařízené jak dle námořního práva zařízena býti má, totiž skutečným „obležením" břehů. Nemohouc se toho odvážiti Anglie ruší neutrální paroplavbu a v jejich státech zřizuje dozorčí místa, by žádné zboží tam dovezené nemohlo do středostátů. Že Německo ponorkové války se vzdáti nebo jí po přání Ameriky upraviti nemůže, nechce-li se prohlásiti poraženým, jest na bíledni. Přerušení diplomatických styků neznamenalo by sice ještě války, jíž ostatně Spojené státy sotva si přejí, ale bylo by jí nedaleko. Vojensky by ani ta mnoho neznamenala, neboť jednak by jí ubyl dodavatel čtyrdohody, jednak vojenská síla severoamerická valně pohotova není. Ale Německo by pak pozbylo skoro všeho obchodního loďstva v neutrálních přístavech. Možná ostatně, že harašení Wilsonovo zamýšlí jen odvrátiti pozornost od ostudy, kterou si uřízl výpravou do Mexika: nejen že tam pořádku neobnovil, naopak přišel velmi

nevhod a Mexičané podporováni Japonci ukázali vojsku jeho cestu nazpět.

Japonci protestují proti zákazu států severoamerických, jenž jim brání usazovati se v nich.

Irové, hlavní opora demokratické strany Wilsonovy z odporu proti Anglii, nehodlají dále, zdá se, nečinně přihlížeti k jeho anglomilským kouskům. O bouřích v Irsku samém není jistých zpráv, ale že byly podporovány z Ameriky, není pochyby. Sir Casement, jenž plavil se do Irska (boj sorganisovati?), přece anglickým nástrahám neušel, byv poznán (prozrazen?) a zatčen právě když se chystal vstoupiti na irskou půdu. Jiné zprávy arci mluví o komedii smluvené s vládou: vehnati Iry do nerozvážných kousků. Žalostný konec revoluce by tomu skoro nasvědčoval.

*

Pro události na bojištích nemáme teď po všem tom ohromném, co předešlo, správného měřítka. Tak na př. zuřily u Verdunu kruté boje, které vojska francouzská velice oslabily a Němcům zjednaly důležité úspěchy, aniž se mluví o rozhodné bitvě. Jistě však jimi předskočeny a zmařeny byly veliké útočné přípravy francouzské.

Turecko ztratilo po Erzerumě důležitější, protože přístupnější Trapezunt, i nuceno tu býti více na stráži než podnikům egyptským a mesopotamským vhod; avšak i tyto pokračují poměrně příznivě.

Hospodářské smlouvy čtyrspolku s Rumunskem zdají se býti dobrou předzvěstí, že na té straně zůstane vše jak bylo dosud. Pokusí-li se Rusko prolomiti si cestu Rumunskem jako jeho přátelé Řeckem, nastaly by ovšem nové zápletky, které by však pro Rusko sotva skončily tak příznivě jako 1877-8. Dějiny se vždycky neopakují.

*

Lodní stroje. (Č. d.) Parní kotle jsou umístěny v nejspodnější prostoře lodní, z pravidla ve dvou komorách, oddělených železnou stěnou, jejíž dvéře se za jízdy při bouři nebo za útoku či ve válce vůbec vzduchotěsně uzavírají. Strop i stěny komor kotelních chráněny jsou silným pancéřem, aby náboje nemohly kotlům ublížiti.

Při sesílené jízdě uzavrou se kotelny vůbec. Vzduch potřebný k hoření vrhají do prostorů před kotly silné ventilatory, které jej čerpají ssacími rourami z paluby. Všechen prostor kotelen je za takové jízdy naplněn stlačeným vzduchem napjetí vyššího nežli jedné atmosféry. Vzduch takto stlačený proudí do popelníků a odtud s párami mezi roštnicemi do ohňů, aby spalování uhlí bylo vydatnější a aby se tudíž docílilo rychlého vývinu páry. Je samozřejmo, že vzduch takto přetlačený dýchají i topiči kotle obsluhující, a již proto služba jejich jest velmi obtížná, nehledíme-li ani k vedru, které z ohňu sálá při každém otevření dveří u topenišť.

Se stanovištěm inženýra nebo ředitele strojního dorozumívají se buď samočinným telegrafem nebo telefonem.

Převoz uhlí ze skladišť obstarávají uhliři, kteří jsou aspiranty stavu topičského; k vytápění lodí určeni jsou topiči, jimž velí nadtopič;

kromě toho má tu hlídku několik starších poddůstojníků ze stavu strojnického, kteří jsou zodpovědni službu majícímu řediteli strojů.

Každá loď moderního typu má hlavní stroje dva, z nichž každý převádí práci na vlastní hřídel, na jehož konci je upevněn lodní šroub. Systém lodí dvoušroubových má nepostradatelné výhody; dociluje se tím větší rychlosti lodě a zabezpečuje se jí také možnost plavby v případu, že by se jeden stroj porouchal; jinak je loď dvoušroubová i pohyblivější, pokud se týče její otáčivosti na prostoře pokud možno nejmenší.

Stroje k pohybu šroubů lodních určené jsou různých soustav; z hruba lze je rozděliti na dvě skupiny a sice na stroje s parními písty a na stroje turbinové.

U strojů pístových účinkuje pára přímo tlakem na plochy pístu, jichž pohyb, řízený rozváděči páry (Steuerung), převádí se ojnicemi na kliky hřídelů. Stroje tyto jsou zpravidla třícylindrové; průměr cylindrů čili válců větší se úměrně s napjetím páry: válec, pracující tlakem páry přímo z kotlů přiváděné, je průměru nejmenšího; pára z tohoto válce, když byla tlakem a expansí svou působila na jeho píst, odvádí se do šoupátkové komory válce druhého, značně většího, kde opět tlakem arci již menším účinkuje na píst, načež převede se do komory válce třetího, největšího, jehož výfukové prostory spojují se rozváděčem střídavě s kondensatorem, kde vývěvy způsobují vzduchoprázdno čili vacuum o tlaku — 0·7 atmosféry.

Stroje pístové mohou býti buď horizontální nebo vertikální; jsou však vždycky zvratné, jako stroje lodní vůbec, t. j. směr jejich otáček možno přiměřeným postavením zařízení zvratného (Umsteuerung) říditi buď v tom či onom směru. (Loď pluje buď do předu nebo do zadu). Systému výstředníkového s kulisami, jako je tomu u železničních lokomotiv, tedy též zvratných, se však u lodních strojů již neužívá, leda jen u typů starších a menších.

Systém zvratný u novějších strojů lodních je složen z pák a z táhel zakloubených v ojnici, jejíž kloub vykonává oscilační pohyb, jenž se v segmentech obloukových přeměňuje v pohyb vodorovný nebo vertikální, který se sděluje parním šoupátkům čili rozváděčům. Postavením těchto segmentů řídí se pak směr otáček stroje jakož i stupeň expanse, s jakým stroje pracují. Postavení těchto segmentů nebo jakéhokoli zařízení zvratného u strojů lodních do té neb oné polohy nedá se zmoci silou lidskou. Ku práci, kterou tedy na lokomotivě vykonává strojvůdce, když přehozením páky buď kulisu zvedne nebo spustí, je třeba u lodních strojů menšího pomocného přeřadného strojku (Umsteuerungsmaschine), který sám sebou jest opět zvratný. Teprve zvratné zařízení tohoto strojku obsluhuje ředitel strojů ručně, pohybuje při tom zvratnou pákou buď jedním nebo druhým směrem, kterémuž nepatrnému pohybu následuje pak změna ve směru obrátek stroje hlavního.

Uvedení do pohotovosti k pohybu strojů hlavních (bevor die Hauptmaschinen dampfklar gemeldet werden) předchází celá řada opatření přípravných. Tak dlužno především spustiti pumpy centri-

fugální, které čerpají vodu z moře a tlačí ji do rourových systémů kondensátorových; potom uvedou se do pohybu vývěvy, které vyssávají zkapalněnou páru z chladičů a pumpují ji do cisteren. Asi dvě hodiny před tím, než-li se počne se zkoušením strojů hlavních, dlužno přikročiti k zahřívání oněch částí jejich, které při pohybu přicházejí s parou do přímého styku: jsou to tedy komory šoupátkové a tělesa parních válců. Stěny těchto částí jsou dvojité a prostorami v mezistění pouští se zvláštními ventily znenáhla teplá pára, aby zahřátí celé té hmoty litinové dělo se pozvolna a stejnoměrně.

K vyzkoušení strojů co do jejich pohyblivosti smí se přikročiti teprve po předchozím důkladném zahřátí válcových stěn, aby pára, která do válců při chodu strojů vstupuje, se neochlazovala a nekapalněla. Náhlé proměně páry ve vodu uvnitř parního válce následovalo by nejtěžší poškození stroje: buď prasknutí nebo úplné roztříštění válcového víka, kterouž poruchu nelze opraviti prostředky po ruce jsoucími a stroj takový je pak úplně neschopný dalšího výkonu.

Zkoušení strojů nutno také dříve ohlásiti veliteli lodi nebo orgánu konajícímu službu na palubě; děje se tak proto, aby záď lodi byla volna, aby šrouby svým pohybem nepoškodily nějaký člun, který by se té chvíle snad v těch místech u lodi zdržoval.

Před zkouškou hlavního stroje přezkouší se též a sice velmi pečlivě návěstní zařízení, vedoucí z můstku velitelova do strojoven, kterým velitel lodi dává strojníkům své rozkazy. Návěstní zařízení toto pozůstává z mechanického telegrafu oboustranného t. j. velitel otočením kliky spojené s rafií postaví telegraf na značku „zvolna v před“ při čemž ve strojovně posune se za hlasitého zazvonění ukazováček na tutéž značku. Na důkaz, že povelu bylo ve strojovně porozuměno, otočí orgán zde službu konající kolečkem, rovněž rafií opatřeným, až se rafie tato kryje s první, která ji předešla. Na můstku velitelově poskočí rafie z polohy dřívější také na značku, na kterou byl velitel rafii první posunul a krytím obou ukazovadel zde podán je důkaz, že rozkaz uvnitř strojovny je proveden. Opatření toto je nesmírně důležité zvláště v kritických okamžicích, kdy je nutno stroje z plného pohybu do předu uvésti do pohybu zpátečního. Na správném pochopení takového rozkazu a na rychlém jeho splnění závisí v mnohých případech nezřídka osud celé lodi. Uvésti stroje pracující plnou parou ve směru do předu náhle do pohybu zpětného dovolenoť arci jen ve případech velmi vážných, jako je tomu při náhlém nebezpečí srážky s jinou lodí, nebo při vypuštění torpéda, kdy loď, která je vypustila musí hleděti, aby co nejdříve se vzdálila od lodi, která má býti torpedem zničena. Náhlý zvrat strojů je proto nebezpečným, poněvadž počne se tu plnou parou pracovati proti živé síle setrvačnosti, se kterou těžké části strojů v původním směru se pohybovaly. Je to nejchoulostivější okamžik, v němž je téměř vidným boj obou protisměrných sil: setrvačnosti a násilného výpadu páry, která proti ní zaútočila. I těžký trup lodní pociťuje toto střetnutí a zachvívá se jakoby úzkostí. Šrouby ve vodě zuřivě tlukou svými křídly do vln zvířených a odva-

lujících se od lodi a pění je, jakoby je kdosi šlehal obrovskou metlou. Loď se hrouží hlouběji a zahaluje se zčeřenými vlnami; znenáhla však ustává ve svém pohybu v před a v téže chvíli již přituluje se ke kyprému prostředí jı obklopujícímu a jme se chvějivým pohybem klouzati směrem opačným.

Strojním telegrafem dávají se rozkazy ku čtyřem variacím pohybu strojů: „stát“, „zvolna“, „poloviční silou“ a „plnou silou“. Povel „stát“ čili stav klidu strojového, je jaksi neutrální, kdežto ostatní povely mohou se týkati buď pohybu v před nebo zpět. Při pokynu „zvolna“ pracují stroje asi jednou třetinou počtu obrátek; při jízdě s „poloviční silou“ konají stroje asi polovinu obrátek z počtu, jakého se dociluje při jízdě sesílené nebo zrychlené. Kromě tohoto návěstního zařízení může se velitel lodi dohodovati s ředitelem strojů buď telefonem nebo rourami hlásnými, tedy telefonem rourovým. Jím uděluje do strojů pokyny ohledně zvýšeného nebo zmenšeného počtu obrátek strojových, které nutno často měniti, plují-li lodi buď v rozvinuté linii, aby se bočně vzájemně kryly, nebo jedou-li za sebou („in der Kielwasserlinie“) při čemž je zas nutno, aby vzájemná jejich vzdálenost se neměnila.

Řízení počtu obrátek děje se hlavním připouštěcím ventilem, který se ručně buď pootvírá, aby se více páry do stroje vpustilo, nebo se přiuzavírá, aby méně páry do stroje vnikalo. Počet obrátek lze odečísti na indikátoru obrátkovém (Tourenzähler) nebo se otáčky též počítají podle hodinek. (O. p.)

Ročník XXXIII. Číslo 6.

HLÍDKA.

Účast kardinála Dietrichštejna za boje mezi arciknížetem Matyášem a Rudolfem II. roku 1608.

Napsal JAN TENORA. (Č. d.)

Neskromná, přepjatá žádost arciknížete, kterou si vynucoval svým válečným lidem, hraje si zároveň na ochránce stavů českých proti císaři, nemohla sebe pěknějšími slovy zakrýti vnitřní neupřímnosti a neukázati vlastního podnětu: ctižádostivé zloby a nenávisti. Úplné snížení a odsouzení císařovo mělo však v zápětí pyšné přeceňování se arciknížete, jenž se postavil do falešné posice milostivého ochránce stavů českých: stavové by ničeho nedosáhli od císaře, kdyby byl arcikníže s vojskem svým nepřitáhl, a nemusejí se žádného nebezpečenství obávati, protože nad nimi drží arcikníže milostivou a ochrannou ruku. Než jaký to kontrast mezi slovy a skutky: podle arciknížete měli by vlastně stavové býti vděčni jeho vojenskému lidu za ochranu, a podle stavů byl to lid loupežný, škodný, horší nežli pohanský, jenž všude vpadal, všecko bral, vraždil, loupil, pálil![1])

Bleskotnými frasemi nezaslepil ani arcikníže ani Žerotín těch, kteří měli větší rozhled a kteří měli smysl pro povinnost a pro čest a vlastní důstojnost. Taková slova nezískávala, nýbrž urážela; byla přímo potupou stavovského sebevědomí a sebeurčování. A zvláště v jedné příčině byl sněm u veliké většině úplně zklamán: ani v proposici arciknížecí ani v přednešení sněmovním nebylo zmínky o náboženské

---

[1]) Slova nejvyšších úředníkův a soudců zemských z 31. května.

svobodě.[1]) Nestalo se tak snad z ohledu na katolíky ve sněmu, ale vyšší ohled svazoval ruce arciknížeti, jenž jinak tak štědře rozdával sliby, a osobní stanovisko zavíralo ústa jeho řečníku Žerotínovi. Nesměl si arcikníže v rozhodující chvíli znepřáteliti krále španělského ani apoštolskou stolici, odkud právě byl vypraven na dvůr císařský zvláštní legát, jehož úkolem bylo působiti ve prospěch arciknížete, aby byl zvolen za římského krále. A Žerotín nepokládal otázku náboženskou za vůdčí a rozhodující otázku tehdejšího boje; jen pro náboženství nebyl by se zbraně nikdy chopil; vždyť i jemu hlásalo náboženství, aby se prokazovala panovníkům poslušnost, úřadům úcta, nepřátelům láska, čest komu čest, clo komu clo, a pokoj aby se zachoval se všemi. Pro náboženství chopiti se zbraní proti panovníkovi bylo mu hříchem.[2])

Nemohl tedy uspokojiti české stavy sebe skvělejší výkon řečnický, jenž byl v podstatě své neupřímný, všecko sobě osobující a k stavům jen tak milostivě se sklonující, jenž při tom mlčel o otázce náboženské svobody, která v první řadě zaujala mysl většiny. Naopak když byli stavové o tom přednešení asi hodinu uvažovali, zdůraznili ve své odpovědi svou solidaritu s císařem: s poděkováním arcikníželi z jeho tak milostivé k nim náklonnosti oznámili, že míní věc tak důležitou ve zdravé a bedlivé uvážení vzíti, a oč by se nejen mezi sebou, než i s císařem usnesli, jim ve známost uvésti.[3])

Podkladem však dalšího vyjednávání jejich s císařem bylo splnění požadavkův evangelických stavů, jichž domoci se chtěli veškerou silou. Stavové sami ujali se dalšího vedení a velení ve své věci bez ohledu na nejvyšší zemské úředníky, i proti nim, jimž zase 27. května oznámili, že se v žádné vyjednávání o ničem nedají, pokud jim žádosti jejich o svobodě náboženské nebudou povoleny. Druhého dne vynutili si slyšení u císaře. Šli tam všichni společně v počtu velikém a dávno nevídaném s takovým hlukem, že Ladislav Berka se vyslovil, že zrovna tak postupují, jako před tím Moravané v Brně.[4]) Císaři podali artykuly, o nichž se byli usnesli, a exemplář české konfesse po německu vy-

---

[1]) Že se náboženská svoboda od arcikníželc očekávala, patrno z domnění některých pánů českých, že Matyáš bez práce všeho dosáhnouti může, slíbí-li zachování privilejí království a náboženskou svobodu. (Relace kurfiřtu falckému z 15/25 května l. c.)

[2]) A. Č. XXVII. 369, 406. Ale císaře a jeho dvůr nenáviděl Žerotín až nepříčetně. V jednom jediném listě užívá výrazů: »aula ... scelerum magistra, ... officina nequitiae, ... scortum istud abominationum«. Tamže, 384.

[3]) *Tomek*, l. c. ČČM. 1856, svaz. IV. str. 136.

[4]) *Pešina*, Mars Moravicus, II. fol. 55; tak oznamuje Žerotín 29. května Hodickému.

tištěné. Dne 29. května dostalo se jim písemné odpovědi císařovy, ve které císař ke všemu svoloval, a jen žádost o stvrzení české konfesse odkládal ke sněmu nejprve příštímu, který by byl o sv. Martině. Stavové dne 30. května přistoupili k tomu a povolili odklad ten, ale s podmínkou, aby na budoucích sněmích nebyli povinni jednati o žádných proposicích, pokud by prvé artykul o náboženství na místě postaven nebyl, a mezitím aby všichni tři stavové i lidé poddaní pro náboženství od nikoho nebyli utiskováni, nýbrž náboženství své svobodně a bez překážky provozovati směli. Císař k tomu všemu svolil.[1])

Za daných poměrů bylo svolení císařovo jediné možné, aby zachránil, co by se dalo zachrániti. Že nepovolil ve své svrchované tísni hned prvnímu náporu o svobodu náboženskou, lze vysvětliti tradicemi dosavadní politiky císařovy, která přece zůstávala povždy katolickou, do níž pak účinně zasahoval vliv nunciův, jenž skládal naději v odklad,[2]) a zajisté také španělského vyslance i tajné rady při veškeré její skleslosti; rovněž i domnění o povýšené důstojnosti císařské nade všecko nedovolovalo jen tak kapitulovati před požadavky poddaných. Aspoň na venek mělo se ukázati, že císař je svrchovaným panovníkem, který v milosti své povoluje, ale přec míru své povolnosti ustanovuje.[3]) Ve skutečnosti bylo ovšem stavům již napřed povoleno všecko, a provésti to formálně, bylo jen otázkou času krátce vymezeného. Stavové spokojili se s tím, neboť bylo pro ně výhodnějším a čestnějším dorozuměti se se svým císařem povolujícím, než podlehnouti nátlaku vojska arciknížete; s císařem rozhodovali stavové sami o sobě, kdežto jinak by arcikníže rozhodoval sám o nich. A k tomu ještě vzhledem k nevěrnosti a odboji v jiných zemích zůstali ozářeni leskem věrnosti a spolehlivosti. Tak se navzájem doplňovaly povolnost a ústupnost ku vlastnímu obapolnému prospěchu.

Význam toho srovnání se stavů s císařem byl na bíledni. Císař v nejistotě a nebezpečí získal pevnou oporu, a čeští stavové byli posíleni ve svém sebevědomí. Úspěch jejich vlastní káral ze lži argumentaci arciknížete, jakoby bez něho nic nemohli; bez jeho pomoci dosahují, čeho chtějí, a proto nepotřebují jeho vnucované ochrany. A co znamená dohoda stavů českých s císařem pro arciknížete, o tom nebyli na jeho straně v pochybnostech: všecek dosavadní výsledek byl

---

[1]) *Tomek*, l. c. str. 136—138.

[2]) Vatikánský archiv, *Borghese*, II. 150. lett. 9.

[3]) Uváděti odklad náboženské otázky u císaře, jak míní *Gindely*, l. c. 228, ve spojení jen s císařovou chorobou, nedostačuje zajisté a neuspokojuje.

ohrožen a budoucnost jevila se již předem jako zklamání a rozkotání se dalekosáhlých záměrů. Žerotín, jenž sledoval snahy českých stavův o náboženskou svobodu s nadějemi i obavami, předvídal dobře, že arcikníže a jeho spojenci nedosáhnou ničeho jiného než následnictví pro arciknížete, a že jest se obávati jejich podnikům daleko větších překážek, ano Žerotín počítal i s možností úplného nezdaru a pro ten případ zabezpečoval si útočiště ve Francii.[1]) Souhlasně s ním o další nemohoucnosti Matyášově vyslovil se Tschernembl, že arcikníže nemůže pomýšleti na dobytí Čech, nechtějí-li stavové jeho vlády, a přestával již na výsledku, uspokojí-li aspoň jeho legitimní požadavek o nástupnictví.[2]) Hrozící nezdar a možné zklamání veškeré výpravy arciknížete také tak rozdráždilo a přivedlo z míry hlavního vůdce odboje moravského Karla z Liechtenštejna, že dal se dokonce strhnouti k nepříčetné hrozbě, že se chce vším úsilím přičiňovati, aby se stala Morava královstvím, a Čechy aby byly jen vévodstvím.[3])

Příkré stanovisko protivných stran proti sobě umožňovalo však perspektivu do budoucnosti. Od té chvíle bylo lze velmi pravděpodobně usuzovati, jaký bude výsledek veškerého zápasu mezi císařem a arciknížetem, že císař zůstane panovníkem v Čechách, ale že bude zkrušen a vůlí stavův ovládán, a že arcikníže bude jen částečně uspokojen, nejvíce pak že získá význam a moc stavů, kteří svobodně zadávají korunu ve svém volebním království. Na útraty moci panovnické vzrůstala moc stavů.

Rozvadění bratři císař a arcikníže tím horečným napětím byli také neodolatelně zachváceni a neustali se navzájem obviňovati. Císař poručil psáti bavorskému vévodovi Vilémovi, že k zamezení krveprolití učinil arciknížeti takové návrhy, které by sotva otec svému synu, nerci bratr bratrovi povolil. Ale to všecko jest ničím, naopak arcikníže sbírá jen posily den ze dne. Hannewaldt, který to vévodovi oznamoval, dodával pak ještě, jaká jest přítomná situace, při čemž ovšem přepínal tvrdě, že Sasové jdou císaři na pomoc. Pravda byla, že Slezané, kteří mají prý 7000 jízdy pohromadě, jsou císaři věrni, a že Čechové jsou velice rozezleni, že arcikníže válečně vpadl do země; zvláště pak nad

[1]) *Pešina*, Mars Mor. II. fol. 55; list Žerotínův Hodickému z 28. května. Jak Žerotín úsilně pracoval pro Matyáše, viděti také z jeho jednání s francouzským agentem Baugym, pomocí jehož chtěl získati arciknížeti přízeň krále francouzského. *Kybal*, l. c. 96. Č. A. XXVII. 350. *Chlumecký*, l. c. 474.

[2]) *Gindely*, l. c. I. 231.

[3]) Relace kurfiřtu falckému z 15/25 května, l. c. *Chlumecký*, l. c. 457.

míru rozhořčeni byli na domýšlivou pánovitost Moravanův a Rakušanů.[1]) Podobně stěžoval si císař u kurfiřta mohučského a falckého, že arcikníže s vojskem přitáhl tak blízko k jeho residenci, že stále vojsko posiluje, že žádná nabídka mu nedostačuje. Proto je císař přinucen také zbrojiti, a napomíná kurfiřty, aby byli pohotově, aby k němu také přitrhli.[2]) Bylo to ovšem marné napomínání, ano dokonce byl císař zklamán se strany, odkud přece stále pomoci očekával: kurfiřt saský 29. května psal císaři, aby splnil své přípovědi bratrovi a neřídil se „jesuitskými" radami, před nimiž ho varoval vždy věrně již od počátku svého kurfiřství.[3]) List tento, jenž jest zároveň vyzváním, aby císař byl po vůli evangelickým stavům, jest také dokladem, že vyslanci kurfiřtů saského a braniborského byli za jedno se snahami stavovskými o náboženské svobodě, jak byl přesvědčen i nuncius.[4])

Arcikníže zase naopak použil všeho proti císaři. V táboře Matyášově byl dopaden Vlach jménem Jan Baptista Casal, který z rozkazu presidenta válečné rady císařovy hraběte Sulza chtěl přiměti pana de la Croix, aby vstoupil do služeb císařových; nabízel mu, že bude jmenován nejvyšším nad 500 jezdci, a vojákům jeho že bude rozděleno 4000 tolarů, přidají-li se s ním k vojsku císařovu. Tento případ, jakých podobných tolikráte již arcikníže použil pro sebe, aby odluzoval vojsko císařovo, byl hned všestranně upotřeben. Casal byl vyslýchán, nebyl-li najat, aby otrávil arciknížete nebo jeho vysoké důstojníky, což rozhodně popřel; byl dotazován na vojsko císařské, na jeho rozdělení a náladu, na zemskou hotovost a na obecné smýšlení. Arcikníže pak hned 27. května psal císaři o této zradě; totéž že činil nejvyšší Althan a druzí vojenští radové. Arcikníže sice že nemyslí, že by císař o tom věděl, ale aby nemusil volati na pomoc hajduky z Horních Uher, kteří jen na povel čekají, žádal sám a země s ním spojené, aby císař sám se rozhodl a působil u stavů českých, aby o požadavcích jeho a zemí nejdéle do tří dní odpověděli, aby takové zrádné osnovy a nové najímání a přivádění vojska pod každou záminkou a od každého se zastavilo, a strůjci nástrah těch aby byli po zásluze potrestáni. Kdyby i arcikníže pro svou osobu dal se zaslepiti bratrskou láskou, kterou věrně a upřímně nepomýšlí na nic jiného než na velebnost a důstojnost

[1]) Briefe und Acten; l. c. VI. 386; list Hannewaldtův z 26. května.

[2]) *Hurter*, l. c. VI. 39; psaní ze 27. května.

[3]) Tamže, l. c. VI. 41.

[4]) Vatik. arch. *Borghese*, II. 150, lett. 9.

císařovu, nedají se již zdržeti země s ním spojené, jichž nemůže již nijak déle ukonejšiti. Jest tomu již 43 dní, co vytrhl z Vídně; kdyby byl neušetřoval císaře, mohl by býti zde za 6 dní. Do tří dní očekává určité vyjádření a předem již osvědčuje, že nebude vinen dalšími následky a nutnými opatřeními.[1]) Současně psal svým vyslancům do Prahy o této zradě Sulzově a Althanově a stěžoval si, že císař si dovoluje všelijaké pletichy v Horních Uhřích a Rakousích, a že do země pořád více císařského vojska táhne. Se strany arciknížete jedná se jen čestně a upřímně, — ale na straně císařově je to míněno poctivě? Vyslaní nechť stavům udají takové pletichaře a žádají za vysvětlení, u koho míní zůstati. Dále ať požadují, aby válečný lid nebyl do země uvozován, sice že hajduci dají se na pochod. Nerozhodnou-li se stavové čeští vážně zakročiti proti Sulzovi, Althanovi a druhým, bude arcikníže nucen postoupiti ještě blíže ku Praze. Zároveň měli si vyslaní stěžovati u císaře, že se nevydává uherská koruna, a u tajné rady měli působiti, aby byly arciknížeti Čechy odstoupeny. Druhého dne zase kázal svým vyslaným, aby si u císaře a stavů stěžovali, že se přehlíží hotovost litoměřického kraje, aby táhla ku Praze, a že se sbírají vojáci i sedláci; nebude-li to zastaveno, že použije své vojenské moci. Nebude-li zakročení vyslaných nic platno, mají opustiti Prahu.[2]) Arcikníže stával se nedočkavým a nervosním; ujišťování o milostivé ochraně obracelo se v nepřátelskou hrozbu a tam, kde nepořídily sliby, mělo působiti zastrašení. Ale ani tak nepřiblížil se ku svému cíli; srovnání se stavů s císařem bylo pro arciknížete pravou pohromou. (P. d.)

---

[1]) Mikulovský archiv historický, svaz. 158. orig. *Hurter*, l. c. VI. 35.

[2]) *Hurter*, l. c. VI. 35, 36.

Nový způsob vyučovati katechismu.

Napsal Jan Oliva. (Č. d.)

Podobně praví Wildt:[1] „Odpustky jsou nejen rozvázání trestu (absolutio), nýbrž zároveň i odstranění jeho (solutio)... protože však skrze odpustky odpuštění trestu se povoluje in forma absolutionis, tím, že se vykoná úkon moci rozvazovací, definují se odpustky absolutio juridica, annexam habens solutionem ex thesauro. Tím se podává nutná souvislost učení o odpustcích s učením o thesaurus meritorum.“ A Klotz dodává:[2] „Při odpustcích spolupůsobí 2 příčiny, rozvazovací moc církve jako causa formalis, kterou, a poklad jako causa materialis, ze které nebo na základě které odpustky se udělují.“

Dobře tudíž napsal častěji vzpomenutý farář Jos. Schöniger:[3] „Nauka o odpustcích jako dodatek svátosti pokání jest velkou methodickou chybou. Nepatří totiž mezi svátosti, nýbrž ke stati o pastýřském úřadě církve. Neboť církev neuděluje odpustků mocí svého úřadu kněžského, nýbrž mocí svého úřadu pastýřského. Pak nezaměňovalo by se odpuštění hříchů za odpuštění trestů časných...“

Výsledek našeho uvažování o zařazení odpustků zní: učení o odpustcích je čtvrtým hlavním oddílem katechismu katolického v jeho socialní části a zároveň osmým hlavním oddílem katolického katechismu vůbec. —

Tím jsme probrali katolický světový názor, jak jest uložen v katechismu, po jeho socialní části. Než se s touto částí úplně rozloučíme, musíme se dotknouti ještě jedné otázky.

To, co v této společenské části jsme uvedli za hlavní oddíly (totiž církev, obcování svatých, poklad, odpustky), jest uvedeno již při symbolu (věřím v Boha) slovy: věřím ... svatou církev obecnou, svatých obcování, hříchů odpuštění. Proč tedy totéž uvádí se dvakrát s různým charakterem: při symbolu podružně a po stránce individualní, zde samostatně a po stránce socialní? Nešlo by obojí spojit nějak na jednom místě za sebou?

---

[1]) Kirchenlexikon 2. vyd. 1 (1882) 97—98.

[2]) Kirchenlexikon 1. vyd. X (1859) 904.

[3]) Viz Věstník katechetský při Vychovateli 1915, 115.

K námitce této odpovídám:

Při symbolu se mluví o církvi jakožto specialním faktu zjevení božího, podobně jako se tu mluví o jiných specialních faktech (stvoření světa, početí Páně, narození jeho...), tedy o faktu založení církve, pokud tento fakt jest výhradně účinkem zjevení (působení) božího — kdežto při socialní stránce mluví se o církvi v jejím dějinném působení, jež jest výsledkem dvou činitelů: božského a lidského prvku v církevním konkretním životě. Uplatňuje se tu tedy dvojí úplně různé stanovisko a proto je zcela na místě podle těchto 2 různých hledisk mluviti o církvi na 2 místech.

Podobně tomu jest při ostatních oddílech: obcování svatých (pokladu) a odpustcích. —

Jako jsem na konci individualní stránky uvedl přehledné schema o tom, co jest v ní všeobecně křesťanského a specificky katolického, podobně bude asi čtenář očekávati příslušné schema i zde. Avšak takové schema zde neuvádím, poněvadž toho není třeba, jelikož při zevrubném prozkoumání jest patrno, že oddíly v socialní části zařazené (církev...), jsou-li celé a nezkomolené, nemohou býti jinými než katolickými. Církev (pravá se všemi známkami a papežem) není žádná jiná než katolická, obcování svatých pravé a dokonalé jest jenom v církvi katolické, a pod. dále. Proto celá socialní část křesťanství jest výhradně katolická. U protestantů, pravoslavných a pod. společností jsou nanejvýš jenom větší menší zlomky z této socialní části.

Tím jsme vyčerpali všech 8 hlavních oddílů katolického katechismu; 4 se týkají více individualní, 4 více socialní stránky katolického učení.

Přece však nejsme ještě úplně hotovi. Třeba ještě úvodu a závěrku katechismu. O tom nyní krátce se zmíním.

*

V úvodu ku katechismu musí se, stručně ovšem, pojednati o náboženství vůbec a podobných otázkách asi v tom směru, o čem jedná fundamentalní theologie. Tedy: zjevení, náboženství, písmo, tradice, zevnější milost, církev...

Poslední slovo (církev) potřebuje vysvětlení, neboť o církvi jedná se, jak již víme, též při symbolu a při 5. hlavním oddílu vůbec, tak že zde by přišlo jednat po třetí. Proto třeba zařazení toto odůvodnit.

Víme již, že při symbolu se jedná o fakt zřízení církve přímým působením božím, při 5. oddílu že se jedná o socialní dějinné působení církve jako zvláštního ústavu, v obojím případě tedy jde o materialní

stránku církve — kdežto zde v úvodu se jedná o církev po stránce pouze formalní, jakožto formě, ve které a kterou se nám podává zjevení boží, kteréžto zjevení boží po stránce materialní jest pak zpracováno v uvedených 8 hlavních oddílech katechismu. Tím dostatečně odůvodněno toto zvláštní formalní pojednání o církvi v úvodu. Pojednání to bude ovšem velmi stručné.

Tím se zároveň vyhovuje přání faráře Josefa Schönigera výše uvedenému, že učení o církvi má býti na začátku katolického katechismu. On tam radil ovšem celé učení o církvi, my zde pouze jeho formalní stránku, materialní stránku jsme dali na 2 místech do katechismu vlastního. Ona formalní stránka jest vlastně jenom hledisko, jak s církví za jejího vůdcovství máme pohlížeti na oddíly katolického světového názoru, jinak ještě řečeno: ona formalní stránka jest více methodickou stránkou církve.

Na konec katechismu zařazuji velice stručný, ale nutný odstavec: „konfesse". Pojem tento odpovídá pojmům náboženství, církve atd. v úvodu dotčeným, ale jest nad ně bohatší tím, že v sobě obsahuje ve zvláštní úpravě výsledky osmi hlavních oddílů katechismových. Tím celý katechismus dosahuje vhodného svého zakončení. Učeně a obšírně podává část látky zde zařazené nová theologická věda, „náboženská lidověda".

*

Dlouhé dosavadní řeči krátký smysl jest: přehledné schema rozdělení katechismu katolického vypadá takto:

Úvod: náboženství...

1. hlavní část: symbolum.	5. (1. soc.) hlavní část: církev.
2. „ „ mše svatá (bohoslužba).	6. (2. soc.) „ „ obcování svatých.
3. „ „ pokání v širším smyslu.	7. (3. soc.) „ „ poklad zásluh.
4. „ „ askese.	8. (4. soc.) „ „ odpustky.

Závěrek: konfesse...

Má-li schema toto obstáti, nepostačí, že jsme podrobně probrali jeho jednotlivé složky, třeba ještě podrobiti schema toto jako celek souborné celkové vnitřní kritice.

Kritika ta musí se provésti po dvojí stránce: methodické a věcné.

Methodickou stránkou myslím, zda-li žáci obecné školy mohou si snadno toto schematické rozdělení katechismu pamatovat? Myslím, že mohou.

Habrich shrnuje dotyčné požadavky pod titulem „Přehledné uspořádání látky učebné" a praví: „Jakožto všeobecný požadavek pro jasnost představ a poznání musí býti zdůrazněno: budiž postaráno

o dobrý pořádek a rozčlenění učebné látky... Při tom důležito, aby počet bodů nebyl příliš velký. Rozčlenění nebo rozdělení nemá z pravidla obsahovati více než p ě t stejných, souřadných bodů.“ [1]) — V hořejším schematu je sice 10 bodův, ale přes to lehce dá se ukázati, že není proti zásadě právě uvedené. Úvod a závěrek pamatují se lehce a z celé řady možno je tedy vyloučiti. Zůstane 8 bodův, ale ty, jak schema ukazuje, dají se snadno rozděliti na 2 skupiny po 4 bodech; první skupina obsahuje individualní stránku učení katolického, druhá skupina stránku socialní. Tím se rozdělení velice zjednoduší a snadno zapamatuje. Vím tak ze školní praxe.

V ě c n o u s t r á n k o u s o u b o r n é k r i t i k y míním vniterní čili z á k l a d n í p r v e k, jenž celé to schema ve v š e c h jeho hlavních oddílech p r o n i k á a v n i t e r n ě dohromady p o j í, jenž jest, krátce řečeno, duší tohoto schematu. — Pozorný čtenář předcházejících vývodů se jistě rozpomene, že při každém hlavním oddílu jsem na tento prvek ukazoval a dle něho vše ostatní zařazoval, tak že nyní třeba jen ze všeho toho vyvoditi úhrn. P r v k e m t í m b y l n á m v š u d e k ř í ž ve významu udaném (smrt Páně na kříži a co s ní souvisí [vzkříšení, nanebevstoupení, seslání Ducha sv.]) Zdá se mi, že jsem se nemýlil, když jsem za j e d n o t i c í m y š l e n k u p r o v š e c h e n z á k l a d a pro všechno r o z d ě l e n í katechismu vzal kříž. Veden jsem byl při tom úvahami, z nichž tu uvádím toto:

Prof. Dr. Josef Jatsch v Korrespondenz-Blattu 1915, 228 praví slovně O p f e r t o d C h r i s t i, e i g e n t l i c h d e r M i t t e l p u n k t d e s g a n z e n C h r i s t e n t u m s, a ukazuje v delším výkladu na význam smrti Kristovy na kříži, zvláště v přítomných událostech. Vyjímám z nich pro náš účel následující: „Jako křesťanství dle své nejvniternější podstaty nesměřuje k pozemskému obšťasnění svých vyznavačů, tak nesmí ani křesťanská zbožnost býti považována jako pojištění před časnými nehodami. Musí býti řízena jiným směrem, jenž zvláště v listech apoštolských silně je zdůrazněn a jemuž bychom mohli dáti jméno nějak s θύσις složené, snad ‚thysiofil‘. Ukazuji k místům jako jsou: 1 Petr 2, 19 a 21; Kol 1, 24; 1 Kor 4, 16 n.; 9, 27; Řím 8, 37 n. a četná jiná, kde přímo se proslovuje, že jest úkolem křesťana trpěti. Tato stránka křesťanské nábožnosti ustoupila v naší kulturně blažené době v pobožnosti lidové silně do pozadí, snad i proto, že v kázání se málo zdůrazňuje. Válka sama sebou vede nás k tomu,

[1]) Christl. paedag. Blätter 1915, 138—9, článek *W. Pichlera.*

abychom mluvili o oběti; neboť jak můžeme jinak vysvětliti nevypověditelné útrapy a nesčetná úmrtí mladých lidí, které pro svůj díl přece jen sotva zasloužily si jako trest tak těžké věci?

Idea oběti v křesťanském životě je ostatně ideou specificky katolickou. Na ní zakládá se instituce církvi katolické vlastní, instituce života mnišského. V životě katolických svatých hraje idea ta hlavní úlohu. Jestliže v posledních desítiletích i v katolické církvi poněkud pobledla, nese vinu toho namnoze nevědomky rationalistické pojetí života, jež ovládlo ve veřejném i soukromém životě, silně jsouc podporováno protestantismem...

Oběť je životní zákon lidstva. Právě nejlepší musejí často trpět, a to nezaviněně, aby prospěli svému lidu... Ve světle tohoto faktu životního jeví se i obětní smrt Kristova, vlastně střed křesťanství, přístupnějším našemu přirozenému porozumění. Naopak zase právě obětní smrt Kristova může tvořiti východisko pro uvažování oběti v dějinách lidstva a specielně ve válce..."

„Forma kříže ukazuje dvojí věc: rozprostírá své rámě a praví lidstvu: pojď! Rozprostírá své rámě a praví lidstvu: stůj! Proto praví slovo In hoc signo vinces všechno: je to láska i příkaz, svoboda i povinnost, mez i nekonečnost." [1])

Důležitost kříže a vzkříšení Páně uznávají sami protestantští theologové. „Zamilovanou myšlenou Cremerovou bylo, napsati christologii, jež se měla státi ‚Christologie des Kreuzes'. Zlomek z tohoto myšlenkového světa leží před námi ve spise: Gethsemane. Ein Beitrag zum Verständnis der Geschichte Jesu und unserer Erlösung. (Gütersloh 1902.)" [2]) A o známém theologu Troeltschovi napsal Jul. Glücklich: [3]) „Troeltsch vysvětluje (ve svém spise Die Soziallehren der christlichen Kirchen und Gruppen, 1908 a 1912), jak nová obec po smrti Kristově vznikla tím, že zůstalo centrum, víra v povýšeného Krista, jak tato víra tvoří nový kult, novou ethiku... jak se biskupská, svátostní a tradiční církev stala druhým základním dogmatem, zachovávajíc základní myšlenky evangelické ethiky, ovšem ve značném zúžení."

Zda-li jsem dobře učinil rozdělení látky katechismu, pozná se též z úvahy o formalním a materialním principu katolickém a protestantském.

---

[1]) *Fr. Blei* v Hochlandu 13 (1915) I. 321.

[2]) *J. Hauszleiter* v Real-Enzykl. für protest. Theol. u. Kirche, 23 (1913) 335.

[3]) Český Časopis Historický 1914, 196.

Formalní princip[1]) protestantský je písmo sv.
" " katolický je infallibile magisterium Petro-Apostolicum = slovo boží od magisteria toho podávané = učení církevní = tradice formalní.

Materialní princip[2]) protestantský po stránce objektivní je spravedlivost Kristova
" " protestantský po stránce subjekt jest víra, kterou se spravedlivost Kristova přisvojuje } ospravedlnění.
" " katolický je písmo svaté + tradice materialní = prameny, z kterých se poznává učení = z kterých učitelský úřad béře své učení = zjevení boží.

Porovná-li čtenář pozorně tento přehled principů s rozdělením katechismu výše provedeným, pozná snadno, že formální princip katolický jest obsažen v tom, co jsem dal do úvodu, a princip materialní že jest obsažen v 8 hlavních oddílech.

Methodicky je důležitější princip formalní, proto správně napsal prof. Dr. Schrörs,[3]) že princip katolický vtělen v církvi a papežství, a proto správně žádá farář Jos. Schöniger, aby učení o církvi bylo v katechismu pojednáno na prvním místě. Chybuje ovšem v tom, že chce, aby tam bylo projednáno všechno učení o církvi, kdežto tam dle mého zařazení patří jenom formalní část učení o církvi.

(P. d.)

---

[1]) sluje též regula fidei proxima.
[2]) sluje též regula fidei remota.
[3]) Kraft aus der Höhe 80.

Rozhled po husovské literatuře z r. 1915.

Píše Jiří Sahula. (Č. d.)

III. Mravní úroveň duchovenstva z doby Václavovy.

Své úsudky o mravnostním stavu konservativních vrstevníků Husových spřádala husovská literatura r. 1915 namnoze dle staré šablony. Většinou šlo se vyšlapanými pěšinkami, v podstatě pronášeny takové náhledy, jaké jsme četli o protivnících betlemského kazatele již v minulém století. A přece rok Husův vyžadoval, aby bylo podáno něco určitějšího, podstatnějšího; zvláště intelligence toužila po plastickém, přesvědčivém zobrazení tehdejšího mravnostního prostředí. Kdož ze spisovatelů pohroužili se v studium pramenů, sami cítili, jak jest nechutno opakovati jen staré floskule; k vůli zpestření svých prací tedy přidali aspoň něco ze středověkých obžalob. Popřáli volného slova viklefistům, ale apologie obviněné strany pominuli. Na základě takového jednostranného výslechu vynesli ovšem úhrnný soud nad mravním úpadkem konservativního kněžstva hned.

Taková methoda jest ovšem velice pohodlná, ale za nesprávnou ji prohlásí netoliko historik z povolání, nýbrž každý nepředpojatý pozorovatel. Jest přece potřebí vyslechnouti pozorně strany obě a pak spravedlivě srovnávati. Ale i po bedlivém prozkumu jest nyní velmi těžko pronésti posudek definitivní. Otázka mravní úrovně duchovenstva na hranici XIV a XV věku je tolik složitou, že nám neposkytnou plného jasna ani objevy nové řady vzájemných rekriminací protivných táborů tehdejších.

Toť jisto, že obě strany v žáru boje přestřelovaly. Ba ani skroušená vyznání jednotlivých stran nejsou bezpečným vodítkem; jsou nespolehlivými dokumenty zvláště tam, kde se generalisuje. Vždyť přísní reformatoři zvučně kárali různé hříchy vlastních církví i za jejich moralního rozkvětu. Často právě veliká volnost slova bezohledných kazatelů svědčí, že jejich posluchači vynikali vřelou tužbou po nejidealnějším uplatnění království Kristova na zemi. A naopak: v které straně řečníci a pisatelé dotýkali se nepravostí jen zlehka, kde jen z dálky a způsobem obecným naznačovali prostředky nápravy, tam stejnověrci neradi slyšívali pravdu plnou a nejevili zájmu o pronikavé reformy; zkrátka v takové náboženské společnosti bývalo marasmu více než v jiné církvi, kde se šlehaly nepravosti nebojácně. Přísná

slova starozákonních proroků, na př. nikdo neprohlásí za důkaz, že mravnost národa židovského byla menší než okolních pohanů. Vždyť veliké hříchy a neřestné kulty sousední národy ubíjely, kdežto lid vyvolený vždy po překonání mravní krise se vzchopil k životu novému.

Nedostačí tedy spokojiti se bádáním ve vzájemných rekriminacích a skroušených konfesích. Vždyť náhodně sehnanou hrstkou citátů toho druhu bylo by možno „mravně popraviti“ každou společnost v kterémkoli století. V jak temném světle by stáli committee kališní kněží i laikové, kdybychom je chtěli posuzovati dle postily Rokycanovy a žalob českobratrských! Ba pochmurný obraz by poskytovala sama Jednota českobratrská docela v době horlivého moralisujícího úsilí, kdybychom přihlíželi výhradně k výtkám Rokycanovým, vzájemným kritikám vynikajících náčelníkův a k pokorným konfesím.

Kdo se snaží v přemýšlení o mravní mdlobě duchovenstva konservativního v době Husově proniknouti k světlu, nechť se naučí předně rozlišovati od základů. Má uvážiti, jaké byly moralní požadavky tehdejší a co stačí k vysvědčení dobrých mravů nyní. Na př. nyní žádný mystik, žádný asketa neukládá všemu lidu křesťanskému tak přísných povinností, jaké vkládal na bedra každého věřícího Milíč z Kroměříže, Matěj z Janova a Hus.

Jest nutno přihlížeti k mravní úrovni samých reformatorův a k jejich theoretickému hledisku. Při tom dlužno pátrati, zda-li jejich reformační řeči měly za účel výhradně mravní očistu, či zda moralistní hřímání mělo své cíle postranní, tajené. Každá doba má svá hesla, své koníčky, jichž se chytají ti, kteří usilují o popularitu a snaží se získati důvěru davův i k podpoře plánů jiného rázu. Již Písmo stýská si na falešné proroky v lidu israelském, kteří byli obmyslnými škůdci. A heslo reformace bylo takovým koníčkem v lidstvu po všecky věky. Tedy jen bedlivě zkoumati povahu a úmysly jak útočníků tak apologetů doby Václavovy!

Pak teprve bude možno poněkud určiti, pokud mravní stav duchovenstva odpovídal požadavkům doby, dále pokud lze jej schvalovati se stanoviska křesťanstva nynějšího a konečně — jak se srovnával s mravními názory nynějších rationalistů. Dle toho pak bude možno rozhodnouti, které společnosti v době přítomné mají právo nad nekázní onoho kněžstva se rozčilovati a do jaké míry jsou jim přísné výtky dovoleny.

Budiž nám rozuměno! Katolická mravouka je stále tatáž. Ale některé hříchy vzbuzovaly ve středověké společnosti katolické daleko

větší pohoršení než u věřících nynějších. Naopak špatnosti, které se nyní odsuzují jako veliké zločiny, byly považovány také za hříchy smrtelné, ale nebyly provázeny stupňovaným opovržením.

Na př. znesvěcení dne svátečního anebo porušení postů bylo ve středověku kritisováno daleko přísněji než nyní; rovněž tak lichva. Ale tělesné tyrání, drsné slovní půtky a j. v. promíjeny snadno. Viklefovci zapovídali pořádati v neděli i některé zábavy nevinné, ba takové, které vlastně byly výrazem snah uměleckých; protestovali proti knihám, sochám a obrazům, jež samy sebou náboženských zájmů nepoškozovaly. V té příčině tedy moderní rationalista spíše pochválí toleranci konservativců než upřílišenou pruderii stoupenců Husových; zkrátka jest nucen přisvědčiti, že nelze výtky viklefovců, metané odpůrcům v tvář, schvalovati šmahem.

Dlužno míti na zřeteli také tehdejší scenerii socialní a kulturní, obchodní a hospodářské vztahy k sousedním zemím. Vývoj světských záležitostí, který spěl dosti rychle k novověkému zmodernisování lidské společnosti, dotýkal se věcí náboženských dosti citelně a nedal se zastaviti rázem ani v těch krajích, kde kněží svorně kárali citelné škody, které z toho vznikaly životu náboženskému.

Za takových okolností nebyla vina jenom na církvi; kněží byli začasté unášeni mocnými proudy, které vznikaly a čile byly podporovány proti vůli církve vlivnými společnostmi laickými. A pak — kněží nepředstavovali kastu rodovou, dědičnou, v které syn přejímá jmění, práva i chyby svého otce. Kněžský dorost přece byl rekrutován za vlády katolického celibatu z laiků, kteří si přinášeli do duchovenského stavu chyby, na které si zvykli větším dílem v laickém prostředí. Pak ovšem, zvláště dospělé kandidáty bylo těžko napravovati. Víme dobře, jak tehdy stát a církev byly těsně spjaty, jak se věci náboženské s jinými veřejnými prostupovaly, mísily. Ale přece i zde jest potřebí poněkud rozlišovati a vytknouti, které zlořády byly umožněny po výtce silným vlivem mocných laiků. Každému což jeho jest! Na př. za velikou část protikatolických a protireformních výstředností krále Václava nemožno přece volati na soud katolickou církev!

Po těchto nutných poznámkách sledujme, jak husovská literatura z r. 1915 vyhověla požadavkům nestranné kritiky.

Z Flajšhansova péra vyšel v Matici Lidu spis „Mistr Jan Hus". Spis. uvádí jako nejvýznamnější dokumenty zkaženosti kněžstva tehdejšího — generalisující výtky Husovy. Prý k poznání úpadku státu českého a církve „stačí otevříti soudní protokoly a nařízení sy-

nodní, abychom se přesvědčili, jak hrozný byl zejména úpadek duchovenstva a jak náhlý v prvých letech arcibiskupství Jana z Jenštejna. Ale nejlépe o tom poučí několik výroků Husových, jenž právě v těchto dobách dorůstá v muže... Uvidíme, že to nejsou pouhé obraty kazatelské.“

Nyní bychom tedy čekali skutečné důkazy. Ale Flajšhans poukazuje na zmínku Husovu o zvyku, aby kněží smilní byli topeni a uvádí další slova mistrova: „O milý Kriste! by každý, jenž jiné horší zlým příkladem, byl tak utopen, málo by kněží i zákonníkóv ostalo, počnúce od papeže až do nejmenšího, jenž jest pilen lakomství, pýchy i smilství! I kam by sě děli kuběnáři kněží i mniší, a my moře nemáme?“ Ovšem to by byl sám Hus měl dokázat. Zatím však znal pouze malou část kněžstva domácího a o mravní úrovni ciziny věděl něco jenom z náhodného doslechu.

Dle Husa páchají nepravosti kněží s ženami v samém kostele. „Ale díš: Křivdu mluvíš, kněží hanobíš!“ Hus hned se brání jmenováním jednoho případu, neuváděje jména provinilcova. Bylo nutno kostel znovu posvětiti. Ale již si bere právo zpovšechňovati: „Aby měli všechny (kostely) proto světiti, snad by málo bylo klášteróv i kostelóv, by neměli svěceni býti.“ Ano — snad!

Následují přísná slova Davidova proti hříšníkům starozákonním a pak všeobecné, ničeho nedokazující povzdechy nad špatností kněží i laiků. Potom výklad, jak hrozně se zpronevěřuje Kristu kněz smilný. Na to zmínka o ostrém citátu sv. Bernarda, adresovaném kněžstvu století dvanáctého, napomenutí lehkovážného kněze a pak tvrzení: „Věř mi na mé svědomí, že sem mnoho shledal kněží, jenž s vlastními sestrami takměř každý deň, i na vánoce, i na velikú noc shřešili sú. A také sem nalezl, jenž (s) svými duchovními dcerkami též sú přebývali!“ Toť jistě hodně silný tabák, řekli bychom si žertem, kdyby věc nebyla tak vážná. Avšak, která pak listina svědčí, že se tyto zrůdnosti dály? u lidí příčetných? A že by to mohli tropiti beztrestně? Na veřejné pohoršení? Pravím veřejné, chtěje věřiti, že Hus nelhal (ačkoli píše, že „shledal“ — snad byl při tom?!), nýbrž že opakoval hrozné ty pomluvy po jiných, což ovšem ho neomlouvá před žádným soudem. Patholog i moralista ví, že incestus jest možný, ale „mnoho kněží“ — „každý den“ — „s vlastními sestrami“ — tyto nehoráznosti staví jej před otázku, nejde-li spíše o perversitu fantasie Husovy. *(P. r.)*

Po výkladu různých neřestí lidských Hus praví: „A tak v pravdě shledáme, že někteří mají jestřáby, raroby, sokoly, krahujce, psy,

koně za bohy, jako lovci; někteří voly, krávy, ovce, svině, jako měšťané a sedláci; někteří zlato, stříbro, jako všichni lakomci.“ Ohledáme-li podstatu výtek, tážeme se, kterým majitelům jmenovaných věcí lze vyčítati ono vlastnictví jako hřích smrtelný? Ani většina vrstevníků nepokládala za hřích mírné lovení pomocí sokola, psa a pod. Ještě div, že také Hus nevytýkal přísně lov ryb; jistě jen vzpomínka na sv. apoštoly ho zdržela. Pražský, dobře honorovaný mistr ovšem nebyl nucen chovati si krávy a ovce; kdyby se byl však stal na venkově plebánem, sotva by byl chov domácí zvěře pokládal za hřích.

„Co pak nyní biskupové? sami smilní“, káral přísně Hus, který neznal soukromého života ani čtyř biskupův. „A jakýž otec, tací synové... Črt črtu oka nevykline, a zmek oba do pekla vezme“. Narážel-li mistr na cizí biskupy, lidu zcela neznámé, jak ta slova vlastně měla sloužiti k duchovnímu povznesení posluchačstva? Bezohledné hanění duchovenstva poslouchali také velice rádi světáci, aby pak sofisticky tím úspěšněji mohli omlouvati zlořády vlastní. Vždyť Husovy řeči chválili i velice bujní královští dvořané, kteří nejevili sklonu k sebenápravě. A bylo-li potřebí vytýkati takový neřestný život biskupům domácím, který z nich dával v té době veliké ono pohoršení?

„V Moravě kdys, jakož praví, kopu farář dával od kolébky; protož převzděli tomu platu cunabules, česky pokolební. A v Uhřích platí každý farář od dítěte; a čím jich více má, tím více biskupovi peněz dá. Tak sú mi pravili, kteříž sú v Uhrách bývali.“ — Tedy „jakož praví“ a „tak sú mi pravili“.

Jinde vypsal Hus citát ze sv. Bernarda o rozmařilosti kněžské a pak dodal: „A v Čechách také s. Bernarte! ač si nebyl, ale jáť povím, žeť mají pivo i staré i mladé, i husté i tenké. Když světští k nim přijdú neznámí, tehdyť jim dadí tenkého pivce, aby mněli, že oni to pivce pijí, a také aby méně vypili. Pakliť toho čijí, že u nich snad chce po smrti ležeti, aneb že mají čáku, že jim chce něco dáti, tehdy podtočí dobrého z pitancie, aby jedna pitancie druhú přitáhla, a pitancie slove hojné u nich pití a rozkošné jedení. A tak nebožátka ustúpili sú (v) rozkoši tělesné od světa, že není lidí v světě, by měli k tělu bydlo rozkošnější.“ — Jen kněží byli tak hříšní, že se odvážili míti pivo staré i mladé?! Jen kněží nalili jednomu hosti hustého a jinému řídkého! Jen duchovenstvo znalo slovo „pitancie“ a mluvilo o větších hostinách!

Flajšhans uvádí také tento Husův dokument: „O svatý Bernarte! by nyní visitoval, to jest navštívil kláštery a ohledal je, nalezl by

těch dvanácte ohavností v klášteřích, a jiných mnoho ohavnějších, jichž hrozno jest psáti.“ Které kláštery sám Hus tak pozorně visitoval, že tam nalezl dvanáct různých ohavností?

Tak a podobně Flajšhans dokazuje (26—32), že Husovy pomluvy nebyly pouze kazatelskými nadsázkami. Sám uvádí dále slova Husova o klepařství, i nebyl by se proti historické kritice nikterak prohřešil, kdyby je byl obrátil také na Husa, po případě na sebe. Vždyť Páleč, jenž Husovi klepařství vytýká, zaslouží aspoň tolik víry, jako Hus.

To s hlediska historického.

S hlediska reformního snad ani Flajšhans neřekne, že to byla správná, „dobrého pastýře“ důstojná cesta, nemluvíc ani o nestranné spravedlivosti, která nevidí chyb jen na protivníku, nýbrž také na svých lidech — Hus by s nimi byl měl dosti práce, kdyby byl chtěl zametati napřed doma!

Prof. Dr. V. Novotný české veřejnosti podal knihu „Náboženské hnutí české ve 14. a 15. století. Část I. Do Husa“. Na základě pilného studia posuzuje tam (na str. 18—56) mravní stav církve celé a zvláště provincie české dosti rozvážně. Srovnává různé hlasy a doklady soudněji nežli Flajšhans. „Bylo by křivdou, kdyby někdo chtěl středověké církvi římské upírati její ohromný kulturní význam, její znamenité účastenství v duševním vývoji lidstva, od onoho pokroku, jaký znamenal křesťanský názor světový proti pohanskému, až k nepřímým popudům k zbudování světového názoru novověkého, od onoho prostředkování a upravování antické civilisace až k zakládání vlastní kultury, samostatné, schopné vývoje. Toto kulturní poslání, které církev zejména v první, větší půli středověku celkem svědomitě plnila, dovedlo jí pojistiti nejmocnější zbraň, zbraň ducha, která usnadňovala její vítězství v zápasech s mocí světskou.“

Ale v těchto zápasech dle Novotného běželo o svrchovanost papežské vlády nad světem. Tu však třeba poznamenati, že zase některým mocným rodům a státům šlo o moc nad papežstvím, tak že boj papežské kurie o světovládu začasté byl naopak obranný, měl pojistiti bezpečnost těch práv, která právě měla. Jestliže Bonifác VIII své požadavky stupňoval, hned za dvě léta po jeho smrti Klement V pokořil se světské moci příliš, až v krátkém čase papežský dvůr avignonský se stal vasalem dvora pařížského. Co bylo světu lepší?!

Novotný poukazuje, jak mravní úpadek stolce papežského působil neblaze i na církevní poměry země naší, která ovšem s Avignonem byla v těsném spojení. Arnošt z Pardubic hleděl svědomitě reformovati.

„Přičiňoval se především o úpravu patronátních poměrů a organisace farního duchovenstva, a úřední záznamy o této činnosti ji za něho i za jeho nástupce Očka ukazují ve světle vzorném... Ani zde neobešlo se bez konfliktů, v nichž však zpravidla souhlas bude zníti s postupem Arnoštovým. Jistě nebude nikdo vytýkati, jestliže na př. úřad arcibiskupský nejednou zasáhl do pravomoci světských patronů, když z nedbalosti nebo lakoty po delší dobu opomíjeli své kostely řádným duchovním obsaditi... Již zde však úsilí jeho, výsledkem korunované, nezřídka bylo ohrožováno soustavným vkračováním do práv jednotlivých patronů; a třeba tím v první řadě byli postihováni patroni duchovní, neobešlo se bez jiných, a jistě příklad tento nemohl ani na snahy úřadu arcibiskupského působiti prospěšně.“

Aby se zamezily veliké nesnáze, přesně vytčeny hranice četných farních obvodů. Farář dle nařízení Arnoštových před začetím bohoslužeb měl se přesvědčiti, není-li v kostele nikdo z cizí farní osady; byl-li tam nalezen, měl ho z kostela vyhostiti. Tak se mělo zabrániti různicím mezi faráři aneb ziskuchtivému kořistění z nahodilé popularity. Ale toto opatření „musilo bezděčně buditi podezření, že nezáleží tak na pobožnosti samé, jako na formalním plnění určitých předpisů...“

Mnišské řády, z ohledů namnoze zištných, nejčastěji porušovaly práva duchovenstva farního lákáním osadníků k svým bohoslužbám. Opíraly se při tom o privileje papežské; kázenská působnost arcibiskupova se na ně nevztahovala. Na druhé straně však laik měl býti dle Arnoštova nařízení odkázán v záležitostech duše na faráře, k němuž necítil důvěry.

„Arnošt byl první, komu se v Čechách podařilo provésti úplné vynětí kléru z pravomoci soudů světských a podřízení jeho soudům duchovním. Sám sebou ani tento požadavek nebyl neoprávněný, když již všude jinde byl proveden, a mohl býti i užitečným proti skutečným přechvatům moci světské. Nicméně při tehdejším přepjatém sebevědomí moci duchovní stával se nebezpečným, ano přímo škodlivým... Nic nebylo snažší, než dostati některou záležitost před soud duchovní. Obyčejně stávalo se to tak, že při jakémkoli právním jednání kněz, byl-li jednou stranou, učinil straně laické podmínkou, že se při nedodržení úmluvy podřídí soudu duchovnímu. A byla-li již podmínka sama povážlivá, lehkomyslný začasté postup soudů duchovních musil pohoršovati ještě více. Nejobyčejnějším donucovacím prostředkem byla klatba, exkomunikace, jíž bez ostychu užíváno i v případech důležitých, ale i když měl dlužník býti donucen k placení, i když měl zedník dosta-

věti včas dům a podobně... Rozumí se samo sebou, že postup takový, někdy přímo frivolní, musil zlehčiti instituci klatby, k čemuž však přistupovala kurie sama, i přímo svým zneužíváním i nepřímo."

Stran nadměrného počtu duchovenstva Novotný usuzuje: „Bohatství církve samo, ač jistě velmi přitažlivé, nebylo ani jedinou ani snad nejdůležitější příčinou této nadvýroby duchovenstva, třebas celý tehdejší systém sváděl k vykořisťování majetku církevního také jinak. Všeobecně rozšířený zlozvyk bylo t. zv. mnohoobročnictví (pluralitas beneficiorum), to jest spojování několika hodností, arci především výnosných, v jedněch rukách. Ač to bývalo zakazováno, kvetlo a rostlo to ustavičně... Ale úbytek, který v počtu duchovních tímto hromaděním nastati mohl, nebyl tak značný, jak by se mohlo očekávati... Mnoho bylo těch, kteří se dali svésti nadějí na tučné prebendy. Ale ještě více bylo těch, kdo se dali vábiti již samým privilegovaným postavením duchovenstva, jemuž se těšil každý jeho příslušník, byť i jen nižšího svěcení. Nadpráví, jehož pouhým přijetím svěcení bylo lze dojíti, samo o sobě stačilo způsobiti onu povážlivou nadvýrobu. A tak se ocitujeme před zajímavým zjevem: Kdežto s jedné strany bohatí mnohoobročníci tyjí z několika skvěle nadaných obročí, s druhé strany vzniká otázka kněžského proletariatu, množí se počet kleriků, kteří, nemajíce dostatečných příjmů z kostela, hledají výživy způsobem všelijakým."

„Ti potom rozmnožovali řady t. zv. potulných kněží (clerici vagi), kněží bez místa, proti nimž, když stávali se svízelí, i snesení synodální musila zakročovati... Vedle těch, kdo bez vlastní viny stávali se obětí dotčených právě poměrů, mnohem více bylo těch, kdo přijímali svěcení jenom proto, že se tímto způsobem hleděli prostě pojistiti a zabezpečiti, začasté odhodláni těžiti z těchto výhod v zaměstnání jakémkoli, nezřídka ani nemajíce v úmyslu pachtiti se za drobnými úřádky a povinnostmi duchovními. V otázce kněžského proletariatu tehdejšího neběží o to, nebo hlavně o to, že byl nedostatek míst k výživě kněžstva dostačujících, nýbrž prostě o to, že bylo výhod stavu tohoto zneužíváno. Není snad ani třeba podotýkati, že všemi těmito poměry mravní stav tehdejší společnosti trpěl nesmírně."

Vypočítav hlavní neřesti duchovenstva, dokládá Novotný, že „bylo by ovšem nesprávné tvrditi, že zkaženo bylo kněžstvo všecko, že v ohromném počtu tehdejšího duchovenstva nebylo vůbec lidí řádných anebo takových, kteří, ač jinak oddáni vládnoucímu systemu a dotčeni všemi jeho vadami, jichž si nebyli téměř vědomi, přece jinak

nedopouštěli se špatností a zločinů . . . Jistě nikdo nebude tvrditi, že všickni kněží byli takoví, jako ti, s nimiž se před církevními úřady setkáváme. Ale stejně jest pravda, že kněží pohoršlivě a někdy přímo špatně žijících bylo více, než jich v aktech těchto úřadů nacházíme.“

Poukazuje-li Novotný několikrát na velikou právní vyvýšenost duchovenstva, mělo by se ovšem připojiti, jak často zvláště v době Václavově byla práva kněžská protrhována, ba nohama šlapána. Vždyť se někdy zacházelo i se ctnostnými hierarchy jako se zločinci. Učení katoličtí reformatoři právě od viklefovců byli pronásledováni tak, že měli někdy menší bezpečnost než nejprostší laik. Jestliže se netrestaly všecky větší přečiny kněží hned s plnou přísností, uvažme, že násilí spáchané na sv. Janu Nep., Jenstejnovi, Zbyňkovi a jiných prošlo také zcela lehce, jako by bývali představení stavu privilegovaného znamenali méně než nejnižší dvorský sluha. Jiných ještě bodů dotkneme se při jiné příležitosti. Novotný postoupil k světlu mnohem blíže než jiní, ale ani stávajících dokladů nevyčerpal ku zpracování příslušných úsudkův úplně.

Prof. Dr. Kamil K r o f t a značně se zasloužil o popularisování historické vědy spisem vydaným ve sbírce „Za vzděláním“ (Mistr Jan Hus, jeho život a význam). V klidných řádcích snaží se podati lidu to, co jest vědecky zdůvodněno. Demoralisace kněžstva dotýká se jen lehce, poněvadž je si vědom asi sám, jak těžko v malé knížce věcně projednati otázku tolik spletitou.

Hned v čele spisu praví: „Sotva se křesťanská církev povznesla ze svého ponížení a domohla se uznání i moci ve světě, počaly se ozývati hlasy nespokojenosti s jejím stavem. Znova a znova žalováno, že ústupky, jež činila hříšnému světu, odcizuje se svému původnímu určení, že přijímá do sebe hřích a marnost světskou . . . Nespokojenost se skutečným stavem církve vzmáhala se zvláště ve věku XIV, kdy církev, vymanivši se za předešlých století dlouhým a vítězným zápasem, jehož nejznámějším projevem byl boj o investituru, z dřívější závislosti na moci světské, dosáhla nebývalé moci na světě a nebývalých práv pro sebe i své kněžstvo, zároveň však všechny své části uvedla v tuhou závislost na ústřední moci papežské stolice, která vnitřní jejich poměry upravovala namnoze podle svých zvláštních potřeb a zájmů s potřebami a zájmy křesťanstva ne vždycky totožných. Z nespokojenosti se rodily i tenkráte snahy opravné . . . Také v Čechách, jež příznivý vývoj politický i kulturní učinil střediskem vzdělanosti západoevropské, objevují se v druhé polovině XIV. století vážné

snahy opravné. Jako jinde byly by snad po čase také u nás zanikly bez hlubšího a trvalejšího účinku, byly by zůstaly pouhou episodou našeho národa, kdyby nebylo muže, který svým životem, působením i smrtí učinil je na dlouhou dobu nejvyšším cílem a zájmem národním a tak dějinám svého národa dal na staletí zvláštní jich ráz, v němž tkví i obecný jich význam pro dějiny lidstva. Je to prostý kazatel betlemský mistr Jan Hus z Husince" (str. 3—4).

Nesprávné je domnění, že moralní stav církve ocitl se na šikmé ploše, jakmile se církev domohla uznání i moci. Z ponížení vymanil církev proslulý papež Řehoř VII (1073—1085). Tento muž povznesl autoritu církve vysoce. Následovali osvícení a šlechetní papežové jiní, kteří netoliko posilovali moc církve dále, ale uměli také velice důmyslně reformovati. Innocenc III (1198—1216) právem se řadí k největším mužům světa. Tento papež dbal o povznesení křesťanského života všestranně. Kdo se odvažoval nepříznivě kritisovati přece, činil tak ze sobectví a z odporu proti mravnímu obrodu. Zkrátka, od té chvíle, kdy církev začala dýchati docela volně, uplynula dlouhá doba, než začalo křesťanstvo propadati vinou hierarchie mravnímu úpadku. Spravedlivé výtky na notorickou a značně rozšířenou demoralisaci bylo možno pronášeti teprve po přesídlení papežského dvora do Avignona; pak teprve se činily veliké ústupky hříšnému světu.

Aby opravné snahy v Čechách nezanikly bez hlubšího a trvalejšího účinku, k tomu nebylo potřebí v Čechách žádného viklefovce. Hluboký účinek reformace nemusí se projevovati bouřlivými převraty. Nejobratnější reformator je takový, který dovede vésti duše k obrození bez velikého hluku, aniž by vzbuzoval nenávistné podráždění davů. Hus ostatně navázal na velice svědomitou a horlivou reformační práci horlivců jiných, jíž není možno nazývati jen episodou. Velice pilná opravná práce zaměstnávala u nás řadu vynikajících reformatorů katolických po půl století již před Husem. Betlemskému kazateli nevtiskla veliký historický vyznam akce moralisující, ale jeho brojení proti moci papežské, proti tradičním církevním řádům. Hus jest v náboženských dějinách významnou osobností jako dědic dogmatických zásad Viklefových, jako původce církevního rozkolu a apoštol apokalyptismu. Za to však v příčině reformace mravní volili konservativní horlivci prostředky důmyslnější, které slibovaly trvalejší úspěch, než jakého bylo možno se nadíti z návrhů Husových. Ačkoli Hus měl očistnou snahu horlivou, dá se dokázati, že jeho taktika částečně rozvoji, obecné a trvalé reformaci českého národa překážela. Zdravé

tradice Arnoštovy a činnost jeho pokračovatelů byly skříženy nedočkavými výkřiky prostomyslného lidu, který si představoval moralní obrod národa jako věc jednoduchou.

Universitního mistra a rektora sotva lze zváti prostým knězem; na schopnost a postavení prostého kněze tehdy byly nároky skrovné. Hus však rozproudil veliké hnutí netoliko svou výmluvností, nýbrž i proto, že byl hodnostářem na generalním učení.

Ke konci svého spisu (str. 61—62) Krofta loyalně uznává, že odsouzení Husovo nebylo dílem msty demoralisovaných kněží. Praví: „Není pochyby, že mnozí z domácích odpůrců Husových povstali proti němu z podobných nízkých důvodů, o všech to však zajisté tvrditi nelze. Zvláště oba mužové, kteří Husovi zasadili v jeho velikém boji s mocí církevní rány nejtěžší, jeho učitel Stanislav ze Znojma a někdejší jeho přítel Štěpán z Pálče, k svému vystoupení proti Husovi byli přivedeni jistě důvody jinými, hlubšími, vážnějšími. Rovněž koncil kostnický nesmíme si mysliti jako shromáždění lidí nízké úrovně mravní a duševní, jimž šlo jen o to, aby se zbavili nepohodlného kazatele jejich nepravostí... v popředí koncilu stáli a v něm rozhodovali mužové nejen veliké učenosti a širokého rozhledu, nýbrž i nesporné mravní výše, a právě tito mužové měli také rozhodující vliv na odsouzení Husovo. Kardinál Petr d'Ailli, na konec hlavní mluvčí koncilu ve věci Husově, za mladých svých let snad ještě ostřeji než sám Hus svými kázáními i spisy tepal mravní nedostatky kněží doby tehdejší a s nemenší horlivostí usiloval o napravení porušeného stavu církve. A vedle něho zasedali na koncilu také jiní mužové podobného smýšlení. Bylo by pošetilé domnívati se o všech těchto mužích, že chtěli odsouzení Husovo ze msty za to, že se svou mravokárnou činností nešetrně dotýkal kněží." (P. d.)

Z dějin města Loštic.

VÁCLAV KUBÍČEK. (Č. d.)

Aby osadníkům dosud bezpolným se usnadnila výživa, pustila obec s vůlí a vědomím vrchnosti roku 1708 jeden a dvaceti domkařům po dvou měřicích pole „Pod stádly". Byl to kus role, „která prv všelikým chrastím zarostlá byla a k vyklučení od sousedův jest přišla". Pole připadlo domkům „na časy budoucí a věčné" a platilo se z měřice po 22 kr. půlročně do městských důchodů.[1])

Do roku 1728 — tedy ve dvaceti letech — přibylo soukromých domů křesťanských toliko sedm. Nově stavělo se tehda většinou z cihel nepálených a ze dřeva. Když roku 1718 děravým komínem dřevěným vznikl v č. 14. požár, shledáno při nařízeném vyšetřování, že v 85 domech jsou komíny jen dřevěné, mezi nimi pak několik z latí urobených. Dva domky byly vůbec bez komínů, patrně k ušetření berně kominné. I nařídila vrchnost, aby nebezpečné úzké komíny dřevěné byly do dvou měsíců nahrazeny cihelnými, ostatní aby se vyzdily „časem". Roku 1728 bylo židovských domů 17, křesťanských 133, a sice 7 veřejných, 25 várečných, 78 domů s polem a 23 domků bezpolných.

Za posledních dvacet let 1728—1749 přistavěno konečně šest domů křesťanských a dva židovské. Bylť při soupise roku 1749 v obci křesťanské 139 a v židovské 19 čísel, všech domů v Lošticích úhrnem 158. Tedy za sto let po míru Westfalském bylo ještě o dvě čísla míň než před válkou.[2]) Sté výročí míru zakončeno novostavbou radnice, k čemuž obec hotově složila 611 zl. 14 kr.[3])

[1]) Byly to domky s nynějšími čísly III. VI. VIII. XIX. XXI. (nyní v židovské čtvrti, ale tehdy ještě obydlené křesťany) 4. 5. 6. 9. 27. 100. 101. 107. 129. 130. 131. 134. 135. 137. 142. 144. — Roku 1719 přidělilo se poznovu z obecních rolí »Na stádlech« po dvou měřicích k číslům VII. 98. a 114, po jedné pak měřici k č. XI. 99. 127. a 160 s povinností, »aby z jednej každej měřice po 44 kr. ve dvojích terminech do ouroka rychtáři odpraviti hleděli«.

[2]) Ještě pomaleji vzmáhal se Unčov. Roku 1643 bylo tam 357, roku 1748 jen 293 domův. Obyvatel se čítalo roku 1754 pouze 1866.

[3]) Ku stavbě spotřebovalo se 42 900 cihel, tesařům dáno 66 zl., těmže za pivo 2 zl. 30 kr. — Od tření červenej barvy na vežku 15 kr. — Za křidlicu, 400 kusů, sto po 18 kr. = 1 zl. 12 kr. — Za bílej plech na vežku 1 zl. 20 kr. — Malířovi od pozlacení knofliku a od hodin malování 9 zl. 30 kr. — Za 18.000 a 6 kop šindele, tisíc

Soudní jednání stran příspěvku k vrchnostenské dani majetkové vleklo se do nekonečna. Koncem roku 1748 dostoupil souhrn obnosů, jež Unčov byl odvedl místo Loštic jakožto daň tureckou a majetkovou, s úrokem výše 3440 zl. Unčov všemi silami snažil se přiměti Loštice k placení.[1]) Sporné spisy proležely celý rok 1749 u zemského výboru stavovského, po jehož dobrozdání, Unčovu příznivém, královský tribunál v únoru 1750 rozhodl, že Loštice za léta 1745—1748 jsou povinny příspěvkem k vrchnostenské dani majetkové.[2])

Mlčky bylo v tom rozhodnutí obsaženo, že dlužno zaplatiti vrchnosti též příspěvky k dani turecké za léta 1737—1739. Unčovský magistrát k zaplaceným obnosům za těchto sedm let připočetl též úroky z prodlení jakož i 100 zl. soudních útrat a žádal v dubnu 1750 po loštické obci úhrnem 3810 zl. Proti placení úrokův a soudních útrat odvolaly se Loštice, když jim Unčov hrozil exekucí, v září 1750 do Brna, kdež zůstala záležitost až do roku 1752.

Léto roku 1750 bylo velmi mokré a nadělalo přívaly a povodněmi mnoho škod.[3]) V jaře následujícího roku rozvodnila se náhlým roztáním sněhů Třebůvka, protrhla břehy a záplavou zničila osení mezi Lošticemi a Moravičany. Moravičanským zkaženo takto 901 měřice pole a jeden dům voda podemlela. Záznamy o škodě v Lošticích se nezachovaly. Unčov tehdy stavěl vlastním nákladem vojenskou kasárnu a mínil k další stavbě použít loštické pohledávky.[4])

Poslední rozsudek ve příčině daňových příspěvků vydal královský tribunál v prosinci 1752. Unčov se svým požadavkem úrokův a

---

po 2 zl. 45 kr. = 50 zl. 32 kr. — 29 fůr a 3 měřice vápna 88 zl. 45 kr. — Mistru zednickému od stavění rathouze za 273 dní po 27 kr. 123 zl. 9 kr.

[1]) Dne 14. ledna 1749 táže se brněnského advokáta Taubenkorna: »quibus viribus auch quâ via vel modo wir das Stadtl Loschitz zu Bezahlung der rückständigen Türken- und Vermögenssteuer executive anhalten könnten«.

[2]) Podobný proces prohrálo v onen čas proti své biskupské vrchnosti město Mohelnice. Dne 25. října 1749 obrátili se měšťané až k samé císařovně, že už 15. rok soudí se s vrchností stran přetěžování v břemenech veřejných a obecních. Soud se týkal zejména příspěvku k vrchnostenské dani majetkové, o níž rozhodl tribunál 28. dubna 1749, že Mohelnice jest povinna k příspěvku, kterýž pod hrozbou exekuce má do šesti neděl zaplatit počna rokem 1745. Když nezaplatili, nařídil dne 13. srpna 1749 biskup mírovskému hejtmanovi, aby obecní pivovar a dvůr sequestroval, a obecní užitky odsud prodával na úhradu povinného příspěvku. Sekvestrovi má se denně platit po 1 zl. (Zemský arch. brněn. místodržit odd. M. 16.)

[3]) *Stief*, Geschichte der Stadt Sternberg p. 57.

[4]) Obšírná zpráva o tom v zem. arch. brněn. Milit. 1751 č. 20.

soudních výloh v obnose 1372 zl. byl zamítnut. Za to souhlasně s jeho počtem přiřčeno Lošticům za léta 1745—1748 daně majetkové 1261 zl. Stran daně turecké pak za dobu 1737—1739 stanoveno, že Loštice jsou jí povinny dle výnosu svých obecních práv a užitkův. O výši toho výnosu ať se strany dobrovolně shodnou a dle toho má se pak příspěvek vyměřit.

Při úřední obnově dne 6. února 1753 docíleno shody skutečně. Ze žádaných 1000 zl. spustila vrchnost 175 zl., načež obec rukoudáním se podvolila, zaplatit 825 zl. daně turecké a 1261 zl. daně majetkové. Ústní dohoda stvrzena pak 12. února písemní smlouvou, v níž se obec loštická, zastoupená po dvou členech z rady, výboru a obce, zavázala, odvésti dlužné obnosy ve lhůtách do roku 1757. Padesát zl. mor. — 58 zl. rýn. — jež Unčov obci dlužil na vymožení nových trhů výročních, se ovšem odrazilo z povinné částky. Den potom sdělil unčovský magistrát zprávu o docílené shodě krajskému hejtmanovi a podělil odměnami úředníky, kteří se zvláště zasloužili o vyřízení dlouholeté rozepře. [1])

Pro Loštice měl dlouhý průběh sporu takto zakončeného svůj rub a líc. Pojmy o povinnosti a výši daňového příspěvku vůči vrchnosti byly vinou dotyčných patentů mlhavy a nejasny: během sporu se vyjasnily ve prospěch Loštic. Ale vyjasnění stálo je mnoho. Za jedno poklesl následkem nedodržené smlouvy z roku 1743 mravní jejich úvěr v očích Unčova na dlouhá léta. Dosavadní stálý přívlastek, dle něhož Loštičtí v unčovské vnitřní řeči úřední byli zváni „zpurní a nepokojní", mění se ve slovo „lstiví".

Též hmotné výlohy opětovných soudů byly značné. Číselně nejsou v obecních účtech zaznamenány, jelikož se na ně buď v obci sbíralo nebo vypůjčilo odjinud. Jistě však byly mnohem větší, než úleva daně soudy dosažená. Klesalo-li město co do hospodářských poměrů stále víc na mizinu, byly k tomu ony soudy s vrchností neposledním přívažkem.

---

[1]) Městský syndikus Stau. Monse »für so viele extra Mühe und Arbeit« a za to, že věc unčovskou proti dvěma advokátům zastával, čímž se na 150 zl. palmare pro právního zástupce uspořilo, dostal darem 6 dukátů čili 25 zl. diskrece; místní aktuar Bayer 2 dukáty čili 8 zl. 24 kr.; zemský účetní (Buchhalter) Demut 6 dukátů. Zemský sekretář Milocký, jemuž posledně r. 1750 z Unčova odesláno soudek másla a 12 dukátů »occasione der Loschitzer« a jenž za »patronisování loštické záležitosti« měl slíbenu další diskreci, zatím zemřel.

4. Snahy o hospodářské ozdravění obce.
(1752–1757.)

Hlavní zdroje obecních důchodů: mýto. — Cihelna. — Obchod solní. — Honitba. — Rybolov rybniční a říční. — Obecní pozemky. — Výměra obecního lesa. — Stavební dřevo. — Lesní důchody nepatrné. — Jednání o deputáty pro městskou radu. — Obecní důchody částečně zlepšeny. — Obecní várky. — Zdravé návrhy krajského komissaře stran šetření lesa. — Místo deseti radních šest. — Hostění vrchnosti při úřední obnově. — Vládní zákaz hostin renovačních.

Mezi úkoly, jež připadly roku 1748 v obor nově zřízeného úřadu zemského, královskému zastupitelstvu a komoře, byl též vrchní dozor nad obecním jměním ochranných a poddaných měst.[1]) K tomu cíli měly se obecní účty do čtyr týdnů po konci roku předkládati vrchnosti, jež byla povinna do dvou měsíců zaslati je královskému zastupitelstvu.

Aby se obecní důchody zlepšily, zaváděl se jejich pronájem soukromým osobám. Též v Lošticích jednalo se roku 1752 o takový pronájem. V červenci upomínal krajský hejtman unčovský magistrát o sdělení, má li proti pronájmu jaké námitky nebo připomenutí. Na dotaz vrchnosti odpověděl úřad loštický, že by se nevyplácelo, pustit jednotlivé důchody z vlastní režie a pronajati je. K přehledu o stavu obecního hospodářství zaslal dle vládního rozkazu výpisy z obecních účtů za šest let. Jelikož výpisy ani z Loštic ani z jiných měst nebyly dosti spolehlivé k seznání, jak se hospodaří s obecním jměním, nařízeno císařským výnosem v říjnu téhož roku místní šetření v dotyčných městech.

V Lošticích se konalo šetření stran obecního hospodářství teprve za rok potom. K lepšímu porozumění věcí, o nichž se mělo jednati, dlužno předeslat několik poznámek.

Hlavní zdroje městských důchodů byly kromě mlýnů, z nichžto se platila smluvená při prodeji roční činže, — lesy, obecní pozemky, lovy, mýto, cihelna, obecní várky a solní obchod.

Mýto loštické, dle popisu z roku 1669 jedno ze 132 soukromých mýt na Moravě, bylo tehda svědeckými výpověďmi uznáno za oprávněné.[2]) Nové šetření konalo se u přítomnosti krajského hejtmana v Lošticích koncem roku 1695[3]) na rozkaz zemského hejtmanství,

[1]) Cís. výnos ze dne 15. listopadu 1749.

[2]) Notizenblatt 1881 p. 85.

[3]) V obecních účtech o tom: — »chodíce kolikráte do Mohelnice kouřadu v příčině konfirmirování mejtní tabule, utraceno 3 zl. — Item nemohouce v Mohelnici téhož

u něhož Loštice byly zakročily o potvrzení mýtní tabule. Podle ní se platilo z nevázaného vozu 4 groše bílé,[1]) stěhoval-li se kdo z města, z vozu vína neb obilí po 1 gr. — z prázdného vozu půl groše — z trakače obilí nebo čehokoli půldruha denáru, z kusu sukna 2 den., — „z koně nebo jiného dobytka hovězího“ 2 den. — z prasete, ovce, kozy a jiného dobytka drobného po 3 den. — z tragače mezulánu nebo plátna 3 den. — když někdo karlátky, jablka neb ořechy vezl, byl povinen mýtnému z každého druhu dáti plný klobouk a kromě toho zaplatit 1 groš. V tomto znění byla mýtní tabule potvrzena.[2])

Patentem ze dne 30. prosince 1747 bylo mýto kusové čili ze zboží v celé zemi zrušeno a zavedeno všeobecně mýto vozní a dobytčí s poplatky dle většího, prostředního a menšího tarifu. Poplatky ty byly všude stejny.[3]) Při tom poznov uloženo dotyčným majitelům mýt, upravovati příslušný díl silnice.[4]) Už dříve před tím odváděla se z Loštic čtvrtina, později[5]) třetina mýtního výnosu do veřejné pokladny. Po císařském patentu roku 1747 patřila z mýtních příjmů polovice veřejné správě na opravu silnic. Trvání loštického mýta, o němž se tehda vyšetřilo, že není dostatečně podepřeno starými listinami a důvody, povolila vláda nicméně.[6])

---

dosáhnouti a musejíc se do Brna hlásiti — panu registratoru od vejtahu z tejž mejtní tabule diskreci přisláno 9 zl. 19 kr.«

[1]) »von ungebundenen Wagen«. — Pojem vysvětluje mýtní taxa vyškovská z r. 1465: »Od zavázaného vozu, nechce-li kupec dáti ohledati.« (*Lechner*, Die ältesten Belehnungs und Lehensgerichtsbücher des Bist. Olmütz I. 127.)

[2]) 3. listopadu 1695. — Z Loštic do Brna platilo se r. 1734 vozního mýta 6 zl. 15 kr. Tolikéž r. 1736. Povoz stál 4 zl. 48 kr. — Ze dřeva pro vlastní potřebu vezeného neplatili Loštičti v okolí žádného mýta. Roku 1721 stěžuje si loštická rada búzovskému hejtmanovi, že měšťané vozící dříví koupené z lesu hrab. Kolovrata, musejí v Balatkově mlýně platit mýta z každé fůry 1 kr. 3 den., kdežto dosud nikde v okolí z dříví pro svou potřebu koupeného mýta neplatili; nepřestane-li to, že budou z búzovského dřeva též mýto brát. (V zám. arch. búzov.) — Císařským nařízením byly mýtní tabule roku 1726 tištěny. V seznamu dotyčných míst též »Stadtl Loschitz, böhmisch und deutsch beisammen«.

[3]) *D'Elvert*, Schriften XXV. 484.

[4]) jak se to na Moravě dělo dle zřízení zemského, aby »kdež svá mýta mají, mosty, cesty, silnice opravovali a stala-li by se skrze jejich neopravení komu jaká škoda, poněvadž mejta a když by kdo mejto prohnal nebo projel, i náklady berou — napravovati povinni byli«. (Archiv český, XI. 339)

[5]) roku 1741.

[6]) Zprávy o tom v zemském archivě brněnském (místodržit. odd. M. č. 8). V seznamu míst, »welcher Mäute in justificirt zu sein befunden und per novam concessionem

Prosincovým patentem roku 1747 bylo mýto loštické zařaděno do třetí — nejnižší stupnice sazby, dle níž se vybíralo vozního mýta: 1. od naloženého vozu, kterýž všelijaké cizí kupecké zboží neb osoby pocestné veze, z každého zapřaženého koně neb jiného tažného dobytka 2 kr. — 2. od naloženého vozu se zbožím v markrabství zrostlým nebo dělaným, nebo vezoucího osoby z Moravy, z každého zapřaženého dobytka 1 kr. — 3. od vozu s obilím, dřívím, senem, máslem a jinými potravinami a stavivem, jež se k prodeji veze, po ½ kr. — 4. od naloženého trakače polovic. — Mýta dobytčího se platilo: z dorostlého kusu dobytka hovězího nebo koňského určeného k prodeji ½ kr. — Ze tří kusů svinského nebo ze čtyr telat, skopcův a ovcí taktéž ½ kr., z drůbeže se neplatilo.[1])

Zprávy stran mýtních příjmů v Lošticích jsou kusé. Roku 1711 přijato dle obecních účtů 55 zl., v letech 1719 a 1720 neslo mýtní nájemné ročně 50 zl. Za let 1727—1739 přijímáno průměrně po 45 zl. nájemného. Rokem 1740 převzala obec mýto ve vlastní správu. Jelikož výtěžek klesl hned toho léta na 20 zl., nařídila vrchnost, aby se mýto buď veřejnou dražbou pronajalo nebo mýtný aby vzat byl pod přísahu. Leč výsledek toho i následujícího roku zůstal stejný. Roku 1743 zaneseno v účtech pouze 13 zl. 45 kr. s poznámkou, že „za ten rok se více nevybralo“. I v letech 1745 a 1746 poznati z položek 16 a 18 zl., že se vlastní správa obecní nevyplácela. (P. d.)

---

verliehen worden« Loštice, Mohelnice etc. Nomine taxae má se od nich vybrat po 6 zl.

[1]) V Unčově se vybíralo mýto dle sazby první — nejvyšší. — Mýto bylo v Lošticích pouze jedno, zvané hlavní, kdežto třeba pod hradem Búzovem bylo mimo hlavní mýto v městečku také ještě čtvero mýto vedlejší čili hajné, a sice ve Hvozdečku, Podolí, Jeřmaní a Červené Lhotě. Búzovské panství si je zřídilo po roce 1747, muselo je však r. 1775 na rozkaz vlády zrušit.

Nesplacený dluh.

K jubileu Karlovu píše JIŘÍ SAHULA.

Jistě šestisetleté výročí narození Karla IV náleží v Čechách k jubileím nejvýznamnějším. Jistě ne bez příčiny předkové naši svorně právě tohoto panovníka nazývali Otcem vlasti. Samému Husovi byl vnuk zasloužilého Václava II „světlem knížat, císařem svaté paměti“. Památka Karlova byla posvátnou katolíkům i českým sektařům XV. a XVI. století veskrze. V době velice těžké r. 1804 davy českého lidu s kvílením se sbíhaly k otevřené hrobce Karlově, vzývajíce jeho jméno jako svatého patrona.

V X. století upevnil državu českou svatý Václav, pochopiv, že zdárná politika, která má zabezpečiti národu prospěchy trvalé, základ má v předvídavosti. Svatý kníže jasně seznal, kam směřují různé složky tehdejšího života doma i za hranicemi a podle toho politiku svoji spravoval. Tak byl zabezpečen zdravý rozvoj knížectví i do velice vzdálené budoucnosti.

Velebystrým obnovitelem českého státu však byl i dědic knížete-mučeníka Karel IV. Tento panovník byl nadšeným ctitelem osoby sv. Václava, ale i vladařských ctností jeho si vážil. I on raději se vyhýbal válkám, ačkoliv jeho život byl velice pohnutý až do smrti. Sotva jedno nebezpečenství pominulo, již se přivalila vlna ještě hrozivější. Karel pravidelně unikl nastraženým sítím tak obratně a nenápadně, že národ sám nebyl vyrušován z klidu; český lid měl takový pocit bezpečnosti, jako by se bylo ani nejednalo o veliké převraty politické.

Když počal Karel v Čechach vladařiti, podobala se země naše kvílící, oloupené vdově z Jeremiášova žalozpěvu. Státní anarchie byla tehdy v Čechách hrozná. On sám poznamenal: „Zemští páni stali se tyrany, nebáli se krále, jak by se slušelo, poněvadž království mezi sebe rozdělili“. Jak obratnou politikou finanční tak ozbrojenou mocí povznesl Karel vážnost svého královského trůnu, tak že ústřední vláda nabyla dostatečné síly k práci pro blaho obyvatelstva.

Patero korun spočinulo na Karlově hlavě: císařská, německá, česká, lombardská a arelatská. Karel se stal nejmocnějším a nejváženějším panovníkem v Evropě. Právě proto, že mu byla udělena vrchní moc v říši německé, mohl bez bojův a jiných nesnází zahraničních

zvelebiti moc i koruny české, jejíž politické zájmy v některých důležitých bodech tak úzce souvisely se záležitostmi Německa. Zlatá bula Karlova přinesla nejurčitější vyjasnění o poměru obou států a přiznala království českému tak značné výsady, až budí podiv, že stavové říše německé se vším projevili souhlas. Dle Zlaté buly byl stát národa českého — jak dí Kalousek — svrchovaný a samostatný. Tak promyšleným rozhodnutím Karlovým byly rozluštěny ožehavé otázky, které by byly za jiných okolností působily mnoho trapných sporů ještě třebas po dvě století.

Národnostní věci dvou kmenů obývajících naše království řídil Karel rukou nejšťastnější. Ačkoli byl Čechem velice uvědomělým, ačkoli nazýval českou řeč i před cizími notabilitami „milovanou, ušlechtilou“ a pod., přece jenom věděl, že planý a ztřeštěný radikalismus nacionální nejméně by slušel králi, který jest zároveň panovníkem německým. Proto usiloval, aby přirozených svých práv národ český i v městech si dobýval nikoli fysickým nátlakem, ale postupně svým vzděláním, hospodářskou silou, právními smlouvami, zkrátka cestami přirozeného rozvoje; takto, kde byl nečeský nátěr, padal sám sebou. Památná jazyková nařízení Karlova, která lidu českému tolik lichotila, vpadla do času, kdy již český živel všestranně zmohutněl. Jakkoli byla Praha sídlem císaře německého, přece se stala češtější než za vlády vynikajících Přemyslovců. Jazyk český za Karla IV těšil se doma i v cizině tak veliké vážnosti, jako nikdy v časech předešlých aniž kdy potom.

Karel učinil Prahu ohniskem středoevropské vzdělanosti, založiv zde universitu v době, kdy v residenčních městech států sousedních vysokého učení nebylo. Ovládaje plynně pět jazyků, podporoval rozvoj literatury a spisoval sám. Podnikal velkolepé stavby a příkladem svým povzbuzoval i jiné; v Čechách nestavělo se chrámův a paláců tak horlivě nikdy před tím ani potom. Karlovým přičiněním zkvetla v Čechách umění, která do jeho doby ve střední Evropě se vůbec nepěstovala.

Moderní pracovníci v otázkách národohospodářských s podivem čtou důmyslná nařízení Karlova pro zvelebení domácího obchodu, pro svobodu českých obchodníků, zabývajících se vývozem do států cizích. Otec vlasti staral se o úpravu cest pozemních i vodních, byl obratným učitelem promyšleného zemědělství. Z jeho zásluh o vinařství, sadařství, lesnictví, rybnikářství atd. těžily celé věky.

Zásluhou Karlovou rozvětvil se v Čechách průmysl do netušené šíře i hloubky; spolu také panovník obezřele dbal úpravy společen-

ských poměrů stavu řemeslnického, aby lačná konkurence nečinila ze slabších společenské vyděděnce.

Jak se Karel vůbec staral o udržení společenské rovnováhy obyvatelstva, zřejmo také z jeho pečlivé ochrany drobného rolnictva proti přehmatům šlechty.

Církevní akce Karla IV zvyšovala i politickou mohutnost českého státu. A právě nezdary sektařů století XV jsou nepřímým důkazem, že Karel postupoval v té věci cestou správnější a bezpečnější než pozdější čeští rozkolníci. Střízlivý duch Karlův viděl dobře do budoucnosti; ještě krátce před smrtí děsilo jej pomyšlení na následky církevního rozkolu.

Panovník tak veliký zajisté zaslouží vděčné pozornosti českého národa. Praviť sám Flajšhans: „V něm stojí v čele státu první moderní panovník.“

Národ zlatým věkem nazval j e h o dobu, a nikoli dobu pozdější, která z ní jen tyla a jen proto nevedla k úplné zkáze, že měla z čeho týti.

Sebevědomí všech vrstev obyvatelstva českého nikdy nebylo tak veliké jako na rozhraní století XIV. a XV., kdy zde byl tak veliký hospodářský blahobyt. Sám Karel si přál, aby rozvoj university se dál k prospěchu českého živlu, říkaje Čechům: „Jak vzrostete ve vědách, vy budete páni a dědici.“

*

Byli jsme zvědavi, jaké stanovisko zaujmou k památce Karlově letos české kruhy, co učiní zvláště úřední zástupci veliké Prahy, která posud měrou tak hojnou těží z obrovitého díla Otce vlasti. K poctě Husově zbudováno nákladné sousoší, vypsána veliká cena na jeho životopis, r. 1915 vyšla řada knih k vůli vřelému ocenění zásluh Husových. Psány hymnické úvodníky v novinách, kde nedostatek věcného podkladu nahražován vzletným bombastem, nadšenými apostrofami.

Oslava Karlova odbyta v tomto měsíci jednoduše. Od r. 1878, kdy podal samostatné dílo o Karlovi národu českému Kalousek, žádný český laik-historik se nepokusil o samostatné důkladné spracování knihy věnované výhradně památce Karlově, ačkoliv jest tu tolik vděčné látky a tolik příležitosti k oslavě českého živlu, ke vzpruze národního sebevědomí! Zatím německý historik Emil Werunsky vydal v letech 1880—1892 trojsvazkové dílo „Geschichte Kaiser Karls IV. und seiner Zeit“.

Ovšem psány v květnu v listech aspoň články novinářské. Většina z nich však byla suchými schematy, málokde se ozvalo vřelé slovo, ačkoliv historická látka tolik vábila k nadšené oslavě. Při tom všem ještě bylo zjevno, jak se data úryvkovitě vypisují z ledajakých starších kompilací bez samostatné práce duševní, bez souvislosti s dneškem.

Hlavním pramenem tu byl článek v Ottově Slovníku Naučném; novináři totiž byli přesvědčeni o jeho přesnosti. Co do směru jeho neznamenati nic pozoruhodnějšího; jako jiné články o českém středověku vyjadřuječ i ten ono pojetí českých dějin, jaké tehdy bylo obvyklé. Ale stranická tendence jeví se i v rozsahu jednotlivých článků. Památce radikálních vůdců národních věnuje se celkem nepoměrně více tiskových sloupců než vynikajícím předákům konservativním. Na př. Husovi věnováno 82 sloupců, Žižkovi přes 14, Rokycanovi 8, Václavovi IV přes 13. Za to však Arnoštovi z Pardubic 2, Štítnému 6 a — Karlu IV také jen 6.

Tedy Václav IV nad Karla IV. To zrovna řve.

Ale i věcné nesprávnosti jsou v článku tom zcela šablonovitém či jak říkáme komisním, bez badatelské značky, bez hlubšího pojetí. Pisatel praví na př., Karel měl v Paříži „za učitele dvorského kaplana Jana de Cara“. V následujícím sloupci pak napsáno: „R. 1344 uzavřel v Avignoně papež Kliment VI, bývalý učitel Karlův na dvoře francouzském, s Karlem a Janem Lucemburským smlouvu“. Poněvadž se před tím stať ani slovem nezmiňuje o nejproslulejším vychovateli Karlovu Petru Rogerovi, má čtoucí dojem, jako by se byl stal papežem Jan de Cara. O vynikajícím paedagogickém talentu tohoto Jana není známo nic. Za to o Petru Rogerovi (potomním papeži) psal sám Karel s velikým nadšením. Při jednom kázání Rogerově sám rozjímal u sebe: „Čím jest to, že taková milost z toho člověka ve mne se vlévá?“

Prý r. 1346 za pobytu Karla a jeho otce v Avignoně „papež naklonil se k mínění, aby Karel ucházel se o korunu římskou“. Ve skutečnosti však spolek domu lucemburského s papežem proti Ludvíku Bavorovi byl hotov mnohem dříve. Karel byl vybrán od papeže za kandidáta stolce římského již r. 1344, kdy za delšího pobytu obou Lucemburků v Avignoně již se staly určité úmluvy. Nepojala tedy papežská stolice takový plán teprve 1346.

Roku 1337 prý Karel bojoval jako přívrženec Benátčanů proti Martinovi de la Scala. Onen Karlův sok se však jmenoval Mastino della Scala.

Když se Karel octl r. 1347 s vojskem v Domažlicích, došla ho zpráva, že Ludvík Bavor zhynul. „Karel tušil, že za změněné situace stane se vítězem. Hned rozpustil část vojska a pokusil se o uznání měst nejbližších“. — Karel netušil pouze, byl si svým vítězstvím již jist. Přece však věděl, že s Ludvíkem neubyli všichni jeho mocní odpůrci. Proto pokračoval ve válečném tažení do Bavor. Teprve když samo Řezno se mu poddalo, propustil největší část vojska a ponechal si malý průvod.

Vzdorokrál Günther ze Schwarzburgu „nemohl doufati v budoucnost, pročež v květnu 1349, když Karel slíbil za něho zaplatiti dluhy, složil korunu“. — Čtoucí utvoří si přirozeně představu, že se Karel zbavil protivníka jednoduše úplatkem. Předně Günther koruny nesložil, protože žádné neměl. Kromě strany bavorské se k němu nepříznával z vlivných politiků skoro nikdo. Bojovný Günther však nechtěl ustoupiti po dobrém. Karel tedy vytáhl proti němu s říšským vojskem, svedl s jeho slabými četami několik půtek a oblehl ho v Eltveilu nad Rýnem (pod Mohučí). Tu se dal Günther do vyjednávání sám. A tak 26. května 1349 Günther a nemnozí jeho přívrženci uznali Karla za krále římského; za to pak Karel zapsal Güntherovi a jeho dědicům některé důchody v říši. Tedy skutečnost se valně liší od dojmu, jaký vznikne po přečtení zprávy ve slovníku. Karel zdolal Günthera rytířsky.

Když přibyl Karel r. 1333 z Italie do Čech, pečoval, aby „opravil hynoucí hrad královský“. — Zatím však královský hrad pražský byl tak zpustlý a pobořený, že jej Karel líčil jako zříceninu. Vždyť mladý vladař byl nucen upraviti si příbytek v domě purkrabském, kde zůstával po dvě léta. Karel neopravoval, ale na rozvaleném spáleništi podnikl nádhernou novostavbu ve slohu gotickém.

Karel „vydal se koncem září 1354 do Říma. Přišel do Italie téměř bez vojska ... Nepřicházel chtěje boj, ale mír. Dne 6. ledna vložena mu na hlavu železná koruna lombardská v Miláně, a 5. dubna korunoval jej Innocenc VI za císaře“. — Přišel-li Karel do Italie téměř bez vojska, těžko si vysvětlí čtenář znalý tehdejší řevnivosti a bojovnosti italských velmožů, jak mohl náš panovník proniknouti živ a zdráv až do Říma. Karel vypravil se na cestu italskou r. 1354 počátkem října; odejel v průvodu o 300 koní za Alpy. Na cestě však jeho ozbrojenci stále se množili. Když pak Karel 22. března opustil Florencii, provázelo jej již 5000 českých a německých rytířův a 10 000 mužů vojska italského. To byla na tehdejší dobu armáda veliká.

V Miláně přijal korunu lombardskou 5. ledna 1355. Dne 5. dubna Karla v Římě nekorunoval papež; císařskou korunu vložili na hlavu českého krále kardinálové Petr a Jiljí.

„Okolnost, že Karel zvolil Prahu za své sídlo, přivedla jej na myšlenku rozšířiti město". — Tato okolnost však byla zcela podružná. Praha se ovšem stala sídlem netoliko krále českého, ale i císaře německého. Zdálo se tedy, že pro nával cizinců bylo nutno založiti Nové město. Ale je to domnění mylné, protože právě v Novém městě usazoval panovník skoro výhradně obyvatelstvo české. Založení nové čtvrti městské vyvolala prostá nutnost (vzrůst obchodu, průmyslu atd.)

„Po Pseudovaldemarovi, kterého r. 1384 z důvodů politických uznával za pravého pána Branibor, přiřkl panství nad Branibory Wittelsbachům". — Karel zemřel již 29. listopadu 1378; je tu snad chyba tisku (místo 1348)? Nelze však s bezpečností mluviti o Pseudovaldemarovi. Vždyť sama knížata Rudolf Saský, Albrecht Meklenburský i Albrecht Anhaltský přísahou stvrzovala, že starý nápadník markrabství braniborského jest Valdemarem pravým. Notorickému podvodníku by byl Karel rozhodně nepřispěl svou pomocí.

Spis. praví, že r. 1347 sice se podařilo Karlovi přiměti vévodu rakouského Albrechta k neutralitě, ale „to nezměnilo Karlovo neštěstí válečné". — Kdyby býval Karel zbraní zdolán, jak mohl tak brzy triumfovati bez odvetného boje nad svými nepřáteli? Pravdou jest, že Karel po několika vítězných bojích počal obléhati i hrad proradné Markéty. Když pak na pomoc Markétě přispěchali Bavoři, Karel je porazil na hlavu a vypudil. Teprve před synem Ludvíkovým ustoupil Karel k Tridentu. Potom vedena válka se štěstím střídavým, až Karel všecko, čeho v Tyrolsku dobyl, dal za veliké sumy v zástavu svým pomocníkům. Docílil aspoň tolik, že dobytím některých měst italských proti Bavorům překazil svému sokovi chut na válečné tažení do Italie. Tedy neutralita Albrechtova prospěla Karlovi značně, takže Karel z jihu vrátil se s výsledkem uspokojivým.

Karel r. 1355 „pokoušel se, aby byl přijat zákonník Majestas Carolina, obsahující ústavu, právo trestní i občanské, část řádu soudního i předpisy policejní, ale pokus jeho nedošel uskutečnění". — Pravdou však jest, že se uskutečnilo z Majestátu něco přece.

„Krátce před smrtí zničil Karel dílo, jemuž byl věnoval svůj život. Rozkotal budovu českého státu, o niž se tolik přičiňoval". To „zničení a rozkotání" vidí pisatel již v tom, že Sigmundovi přiřknuto

Braniborsko, Janu Zhořeleckému díl Lužice a Václavovi panství české. A což Morava, Slezsko a část Lužice, které setrvaly v pevném svazku s českou zemí dále? Kalousek praví: „Historický účinek péče Karlovy o celitost koruny české byl znamenitý; právní spojitost Moravy, Slezska a Lužic s Čechami přestála během věků mnohou těžkou zkoušku“. Jinde dí o rozdělení dědičné državy: „Z tohoto přehledu ... vysvítá tuším zároveň, že v žádném případě nemohl se tomu slušně vyhnouti, vyjma snad u svého syna Jana, jehož podíl byl dosti nepatrný. Při tom však moc Václava IV jakožto hlavy celého rodu byla tak znamenitá a vynikající, že podíly postoupené ostatním členům rodu jí příliš neztenčily. Že Václav IV nepanoval tak mohutně, jak otec jeho, toho příčina shledává se toliko v osobách, které byly rozdílné, a nikoli v institucích, jež byly jednostejné. Právě největší svízele, jimiž Václav IV okolo r. 1400 trpěl, dokazují jasně, že neštěstí jeho nepocházelo z rozdělení državností rodových, nýbrž z příčin docela jiných; mezi těmi byla sice zištnost a nesvědomitost příbuzných, ale nikoliv zděděný a oddělený majetek jejich.“

Posudky.

Ferdinand Strejček, Josef Václav Sládek, jak žil, pracoval a trpěl. Praha 1915. Stran 237.

První větší životopis Sládkův nevyhovuje všem požadavkum, jaké bychom v takové dílo kladli. Spisovatel v úvodě sám přiznává, že mu nešlo „tak o hodnocení, definitivní ocenění činnosti Jos. V. Sládka, jako o ideovou základnu pro další studie, o výklad básníkova života a práce a návod k snadnějšímu pochopení a porozumění umělecké individuality jeho, a to metodou, která umožní a také zpříjemní četbu knihy i čtenáři bez zvláštní průpravy odborné“. A nutno uznati, že k naznačenému účelu spis. snesl množství látky zajímavé a většinou dosud veřejnosti neznámé; pramenem byly mu hlavně osobní údaje básníka samého, vzpomínky jeho žijící choti a bohatá korrespondence. Na tomto podkladě vyrůstá před námi dosti jasně obraz Sládkův, postava člověka-trpitele, jenž neúmornou prací dovedl po tak dlouhou řadu let přemáhati trapnou chorobu a na konec skromně napsati: „Budu spokojen, řekne-li mi někdy Bůh, že svůj život jsem nezmarnil.“

Po jedné stránce jest však obraz Sládkův v knize Strejčkově značně neúplný: důležitým prvkem ve vývoji básníkově byly otázky náboženské, a těch spis. dotkl se jen letmo nebo jich mnohdy i docela pominul. Tak na př. bylo by zajímavo věděti, jak se udál první náboženský převrat u Sládka: chtěl býti knězem, a třebas to bylo hlavně na přání otcovo, přece nemůžeme se při jeho vážné povaze domnívati, že by neměl víry; cynický výsměch přítele hr. Kounice odvrátil jej sice od myšlenky na kněžství, naučil jej několika protikněžským frasím, ale jaká proměna se asi stala, že za několik let hrdé volá své „Nevěřím!“ A pak zase návrat k Bohu a k víře v život posmrtný, v níž vedle práce nalézal útěchu v utrpení! Vyjasniti také tyto cesty ducha básníkova bude jistě záslužnou prací, k níž spis Strejčkův přímo vybízí.

Jos. V. Sládek, Americké obrázky a jiná prósa. Vydal Ferd. Strejček. Dva díly. Str. 314 a 354.

Je to posmrtné vydání vzpomínek z pobytu básníkova v Americe v letech 1868—1870, uveřejňovaných kdysi v „Nár. Listech“ a „Lumíru“. Některé z nich mají i dnes ještě cenu literarní a kulturněhistorickou, jiné upoutají čtenáře často v humoru podaným líčením dobrodružných potulek 23tiletého spisovatele, jenž byl v Americe učitelem, lovcem, kostelníkem, varhaníkem a redaktorem. K nejpěknějším náležejí vzpomínky na polského kněze exulanta, jenž se ho v nejtěžší době přátelsky ujal a „v němž nalezl člověka, jakého nepoznal nikdy před tím a s jakým těžko setkat se i dále“.

Jinak však, kde se dotýká náboženských poměrův a otázek, projevuje Sládek úplně názory vladnoucího tehdy liberalismu: velebí nadmíru protestanty, mluví o „českých zarytých ultramontánéch“, „kutnách“, „zpátečnících“ a předpovídá jim: „V zemi Washingtonů a Franklinů není pro vás půda, pánové! V Evropě dohospodaříte!“ Jak známo, byl tu Sládek i co do Ameriky prorokem prašpatným. Zvláště nepříznivě odbývá činnost známého velezasloužilého českého kněze P. Hessouna, ač přiznává, že „s obdivuhodnou zručností vyeskamotoval (!) z kapes svého věrného stádce 20.000 dolarů na postavení české školy a 30.000 dolarů na český kostel.“ A přece v dalších vzpomínkách ze svého života, připojených k „Americkým obrázkům“, vypravuje, jak pražský farář ujal se přátelsky jeho otce-tovaryše a jak jen pomocí jiného katolického kněze dostal se na studie...!!

Nic zvláštního, pravda? *M.*

Dějiny řečnictví řeckého. Díl I. Od dob nejstarších až do počátku století IV. př. Kr. Napsal Dr. *Karel Wenig*, docent české university v Praze. Nákl. Č. Akademie 1916. Str. 325.

Řečnictví a řeči mají ve staroklassickém životě i písemnictví velmi důležité místo. Život občana vyčerpával se většinou ve veřejnosti (politika, soudnictví), a to v jednání na nečetná střediska omezeném (hlavní města), i bylo příležitostí i podnětů k řečnění víc než dost. Jmenovitě Jonové (Atheňané), zdá se, rádi se poslouchali, jak říkáme. Písemnictví pak zachovalo mnoho řečí samých o sobě, a pak takových, jež vkládány do spisův historických nebo básnických; nevíme sice, pokud v oněch případech jde o řeči osob, kterým v ústa kladeny, a pokud o skladby dějepiscův samých — ale jsou zde a jsou cennými složkami těch kterých spisů.

Dr. Wenig podává českým odborníkům prvé obsáhlé a soustavné dílo o řečnictví řeckém, neboť, z pochopitelných příčin, jednáno o něm dosud jen v drobných, zvláště programmových rozpravách. V I. dosud vydaném svazku po příhodných poznámkách úvodních nastiňuje vývoj řeckého řečnictví až do IV. století, správně vytýkaje podíl sofistiky v něm, pak zevrubně probírá jednotlivé zástupce, a to dle dříve obvyklého postupu napřed na Sicilii (Platonův Gorgias na př.), pak retoriku ve vlastním Řecku, pak částečně retoriku attickou dle kanonu desíti retorů, konče zatím Lysiem. U každého předeslány životopisné zprávy, následuje seznam a rozbor jednotlivých řečí i celkové ocenění. Obrovsky narostlá literatura ovšem zevrubně uvedena, jakož i různé názory různých učencův o sporných věcech.

Po stránce formalní budiž podotčeno, že v úvodních částech příliš časté a obšírné poznámky pod čárou bylo lépe, aspoň z části, kde podle obsahu možno, vsouvati do výkladu nad čarou. V citaci klade se proti zvyku po zkratce v. (= viz) jméno spisovatele v akkusativě,

na př.: „V. u nás V. Sládka, Dějiny řecké lit.“ — logicky sice správně, ale snad ne docela vhodně, zvláště u jmen cizích.

Jak praveno, jest cenné dílo toto určeno jen pro odborníky, ale dle vytčené povahy svého předmětu obsahuje četné, vzdělanci zajímavé poznatky o životě a vzdělanosti řecké vůbec.

* * *

Václav Vlček, Druhové z mládí. Praha 1907. Stran 430.

Román, jeden z posledních a také umělecky nejslabších spisů Vlčkových, obsahuje životní příběhy dvou „druhů z mládí“: bývalého katol. kněze a advokáta, vypravované při jubilejní maturitní schůzce. Český kaplan na smíšené osadě zapřede neopatrně milostné pletky s jemnou a zbožnou dívkou. Aby je násilím přetrhl, odjede do Ameriky. Ale náhodou i rodina dívčina jest neštěstím nucena hledati útočiště v Americe. Setkávají se a kněz po krátkém duševním boji přestoupí k jakési bratrské sektě, aby se mohl s Bohdankou oženiti. Jeho příběh pohne druha advokáta-nevěrce, že se odhodlá vstoupiti v manželství s dívkou, s níž po léta žil „jen tak“.

V obou příbězích jest hodná dávka sentimentalní romantiky, jež zaujme zvláště ženské čtenářstvo. Ale právě tomuto bych knihu nejméně doporučil: mnohá sentimentalní nebo zase raffinovaná dívka snadno nechala by se zlákati líčením dosaženého „štěstí“ Bohdančina. Spis. stále vynáší sílu její lásky, velebí sňatek bývalého kněze jako šlechetný čin a se zálibou uvádí různé lidské námitky proti celibátu. Jiným nebezpečím knihy jest náboženský indifferentismus: kaplan, líčený s počátku jako kněz svědomitý a nadšený, přestupuje skoro docela klidně k prot. sektě, nikde ani slova, že by si činil výčitky. A čtenář odnese si na poučenou slova jeho přítele: „Vždyť je to bez toho pouhá náhoda, v jaké jsme kdo zapsán matrice.“

AnnaZiegloserová, V rozkvětu léta. Povídky. 1916. Stran 165.

Kniha vyšla v knihovně určené pro lid, ale pro katolický lid se rozhodně nehodí. Hlavně ne svou tendencí. Spisovatelka jest redaktorkou pokrokového „Ženského Obzoru“ a jeho snahy propaguje i ve svých povídkách. Především arciť „právo ženy na (volnou) lásku“. Rozvedený manžel chce se vrátiti ke své bývalé manželce-herečce; odmítá jej: cítí se tak volnou bez manželství, když může svobodně si voliti svého přítele („Perutě volnosti“). V nejdelší povídce „Návrat“ mladá malířka stane se — ovšem obč. sňatkem na pražské radnici — manželkou bohatého muže, jenž „rozvázal i svoji příslušnost k víře“ a jako pravý pokrokový člověk trpí, třeba s bolestí, lásku její k herci. Po smrti jeho malířka provází tělo za hranice ku spálení, jež spis. líčí velmi poeticky, odváží si domu hrstičku popela v malé nádobce, celou cestou drží ji v náruči, povídá tomu popelu o svém velikém hoři . . . a za krátko vrhá se v náruč svého milence. A takovým tónem se nese celá kniha.

Knihovna lidu a mládeže.

R. J. Kronbauer, Děti v jeskyních. Praha 1903. — Spisovatel líčí zde podle svých návštěv život nešťastných dětí v různých pražských lidumilných ústavech: dětí slepých, hluchoněmých, opuštěných a zanedbaných, ztracených a zase nalezených. Popisuje zvláště jejich tklivé vánoční slavnosti, jejich práci i zábavy, různé radostné i smutné příhody; při tom poučuje i o namáhavé, láskyplné činnosti vychovatelův i kněží, kteří vedou ty chorobné lidské bylinky z temnot tělesných i duševních na slunce. — Kniha dobře se hodí dospělejší mládeži: nejen budí porozumění a soucit k nešťastným dětem, ale učí také vážiti si zdraví a vzpomínati vděčně lásky rodičův. I dospělý najde v ní dosti věcí zajímavých i poučných.

Vlasta Pittnerová, Dvě povídky. Ludmila 1915. — První povídka „Na kovárně" sahá svým dějem do válečného roku 1866: válka způsobí, že poraněný mladý kovář přes dřívější odpor svých rodičů může si vzíti chudé hodné děvče. Ohlas válečné bouře ve vesnici na žďárských horách vylíčen pěkně a pro dnešní poměry zajímavě. Za to jaksi mdle působí druhá povídka „Márinka", jež má podobný motiv: chudé děvče získá si svou dobrou povahou zámožného synka. Snad obšírná líčení módy a jiných odborných krejčovských věcí „ze starých časů" zaujmou více čtenářky než čtenáře.

Barbora Mellanová, Dva obrázky z ovzduší válečného. Ludmila 1916. — Vlastně jen první obrázek dotýká se blíže nynější války a její ozvěny v odlehlé vesnici. Spis. líčí tu dosti živě rozruch při mobilisaci, účinky zpráv o poraněných a padlých, uklidňující působení kněze, činnost vojenských kněží atd. Povídkovým pojítkem jest nezištná láska dívky, jež zůstane věrna i zmrzačenému vojínu. Bojím se skoro, že tento motiv bude se nyní až do omrzení opakovati ve většině „válečných" lidových povídek, podobně jako jiný motiv ve druhém obrázku: chudá dívka zaměstnána za ošetřovatelku v lazaretu, zamiluje se do lékaře a šťastně ho dostane. Spis. ráda vyhledává dojímavých životních okamžikův a při tom ještě hodně idealisuje; proto asi její povídky, plynně vypravované, mnohým čtenářům se líbí. A je to konečně pro ně také lepší, než broditi se stále jen bahnem vášní a hříchů.

Jos. Č. Havlín, Mosaika. Praha 1914. — Knížka obsahuje 20 povídek, většinou jen náčrtků ze všedního života o studentských láskách, o záletech vdaných paniček a pod. Jsou pěkně s jakousi ironií vypravovány, neurážejí mravního citu nikde, ale pro lidové knihovny jsou v celku zbytečny. *M.*

Theodor Jeske Choiński, Po rudém vítězství. Přeložil Frant. Wolf. Praha 1913. — Dějištěm tohoto romanu budoucnosti jest Varšava, kde socialismus zvítěziv, ujímá se vlády. Tu však se osvědčuje, že socialismus sice dovede bořiti staré řády, nového však nedovede ničeho postaviti. Theorie socialismu se pěkně poslouchá, provésti se však nedá — jest v pravdě utopií, jak sám nadšený vůdce

socialistické vlády Utopijski na konec doznati musí. — Kniha hodí se obzvláště tam, kde zásady socialismu buďto jsou již rozšířeny nebo se šíří.

Frant. Jiří Košťál: Časové obrázky. Praha 1899. — Ve dvou statích podává spisovatel obrázky současného českého života. V prvé líčí nynější spolkový život oproti starému v pravdě vlasteneckému; nyní pracuje se ve prospěch národa po nejvíce hubou: Slavně slavme Čechů slávu, při tom však hledá se vlastního prospěchu: dřív však sobě vzdejme chválu. — V druhé stává se obec slavnou, poněvadž odmítla uvítati vysokého církevního hodnostáře — slavné neuvítání. Za to táž obec pořádá slavné uvítání prvního hosta, který sestoupí s vlaku na nově zřízené zastávce, a tím byl okresní vymahač nezaplacených daní — přišel fendovat — neslavné uvítání. Ač vypravování jest poněkud zdlouhavé, obsahuje mnohou pravdu.

Charles Kingsley: Řecké báje. Přel. B. Šimková. Král. Vinohrady 1910. — Knížečka obsahuje tři povídky: o Perseovi, o Argonautech, o Theseovi. Ač název knihy zní: Řecké báje, správně v obsahu nadepsány jsou jako povídky, poněvadž zkazky z mythologie řecké zpracovány tu hodně v duchu anglickém. Studující, pro něž určeny býti se zdají, z četby velkého prospěchu míti nebudou. Několik stráneček z řecké mythologie by jim více posloužilo nežli 183 stránek této četby. Jinak sleduje kniha, jak na konci poznačeno, cíl mravoučný: Všechna síla a ctnost přichází od Boha. Stanou-li se však lidé pyšnými, nechavá je Bůh choditi po jejich cestách, až zahynou.

P. Giuseppe, Hlavní hříchy v kukátku. Brno 1910. — Dle vzoru kukátkáře snaží se spisovatel v sedmi krátkých povídkách vylíčiti sedmero hlavních hříchů a ukázati jejich ošklivost a zhoubnost. Jen při lenosti se to jaksi nepovedlo. Tu lenoch, zanechav studií, na nichž neprospíval, stává se zámožným a váženým měšťanem a na konec tchánem svého bývalého profesora. — Povídky jinak neobsahují nic závadného a proto je lze doporučiti.

Karel J. Zákoucký, Rozechvělé vášně. Praha 1905. — V jedenácti krátkých povídkách, z nichž některé i do humoru haliti se snaží, pokouší se spisovatel podati, k čemu různé vášně a náklonnosti — dobré i zlé — člověka vedou. Obsahem jsou nezávadny, ale na některých místech děj není psychologicky odůvodněn.

Knihy v dřívějších ročnících „Hlídky“ nedoporučené: D'Annunzio Gabriele, Triumf smrti (1896). Dítě rozkoše. Přel. Václ. Hanus (1899). Arleth Louis, Kniha osamělého (1901). Auředníček Ot., Intimní dramata (1896). Bakule Fr. K., Žena a její kouzlo (1903). Bergeret Gaston, Manželské drama (1896). Brabec Adolf, Listí padá (1898). Brtnický Lad., Dvanáct dní na moři egejském (1908). Coppée Fr, Vinník. Přel. J. J. Benešovský Veselý (1900). Čadek Jan, Venkovské popěvky (1907). Čechova Růžena, V paprscích touhy (1908). Červinka Otak., 1848 Román a skutečnosti (1906). Dančenko Nemirovič, Knížata bursy (1897). Daudet A., Lydiin hřích (1896). Dyk Vikt, Hučí jez a jiné prosy (1904). Z novel Anatola France. Přel. F. M. (1896). Garšin V.,

Povídky. Přeložil V. Mrštík (1896). Gellner Fr., Po nás ať přijde potopa (1903). Goncourtové Edm. a Julius, Germinie Lacerteusová (1899). Gorkij Maxim, Foma Gordějev. Přel. J. Wagner (1903). Haggard H, R., Kleopatra. Přel. Jos. Bartoš (1899). Hamon A., Duševní povaha anarchisty. Přel. Jaroslav Jiroušek (1899). Hamza Fr., Zálesí (1902). Havlasa Jan, Jak sny umírají (1906). Havlík Josef, Z menšího obzoru (1898). Havlůj L., Epigramy II., III. (1907). Hladík Václ., Vášeň a síla (1902). Hradečnický K. V., Začarován (1911). Hrůza Ant., Drobná prosa (1910). Husová A. R., Drobné povídky (1896). Hýsek Miloslav, Literární Morava v letech 1849—1885 (1912). Janeček Jaroslav, Před bránou vyšších světů (1903). Jonáš Karel, Hostinec u krásné paní (1903). Kalina A. P., Myšlenky a hesla našich dnů (1907). Kallus, Valašsko v písních (1906). Kálman Mikszáth, Dobři Palócové. Přeložil G. N. Mayerhofer (1896). Kaminský Bohdan, Cesta na Parnass (1902). Noemi (1902). Karásek Jiří z Lvovic, Mimo život (1898). Hořící duše (1899). Gothická duše (1900). Lásky absurdné (1904). Hovory se smrtí (1904). Klášterský Ant., Živé stíny (1896). Klika Josef, Osvětou a výchovou k životu (1902). Klose Ant., Z tohoto světa (1902). Kolman Kar., Zámecké povídky I. (1911). Konrád J., Hřích (1901). Sazavské vlny (1896). Kronbauer R. J., Světlo v temnotách duševních (1896). Jizvy (1901). Rina (1902). Kronus Věnceslav, Z pohorských chalup (1912). Krylov, Za třetí. Přel. El. bar. z Bílé a B. Prusík (1896). Kvapil Jaroslav, Padající hvězdy (1898). Kupka Frant., Slunovrat (1915). *A. S.*

Rozhled

Náboženský.

Obrat v moderní náboženské filosofii? Vliv Kantovy filosofie na filosofii náboženskou minulého století byl velmi zhoubným. Nejvíce zmatku způsobila tvrzení, že metafysika je pojmovým básněním. Někteří myslitelé jako na př. Ritschl považovali metafysiku za nebezpečí pro náboženství a všude se jí proto vyhýbali. Tak rozšířilo se toto mínění u četných myslitelů minulého století, že se nový protestantismus k němu úplně přiklonil. Naproti tomu píše v lonském ročníku (sv. 158) „Zeitschrift für Philosophie und philosophische Kritik“ Kurt Kesseler v článku „Hauptprobleme der Religionsphilosophie“. „Náboženství bez metafysiky je nemyslitelným“ (str. 34). Náboženství jen pro tento svět (Diesseitsreligion) je mu contradictio in adiecto. Nejdůležitější pojmy náboženské jsou pojmy metafysickými a k pravdě náboženské lze jen cestou metafysickou dospěti. Kantových názorův o této věci dlužno se vzdát. „Vzdáme-li se metafysiky, padá náboženství, neboť co ještě náboženstvím po tom zůstává, není již náboženstvím“ (36). Idea boží bez transcendence — bez metafysického vymezení nehodí se za základ náboženský. „Každá filosofie náboženská končí v metafysice a nejhlubší základ vší metafysiky vězí ve věčném tajemství“ (48).

O náboženství a kulturních hodnotách pojednal mimořádný profesor frýburské university, Jonáš Cohn, v „Kantově Společnosti“. Že náboženství i v moderní době je kulturní hodnotou a sice významnou, uznává Cohn otevřeně. Individualismns náboženský, který každou náboženskou společnost s určitým kultem a kredem zavrhuje, není idealem filosofovým. „Tak se náboženská společnost a náboženská služba (Feier), církev a kultus požadují, nikoli jako ústupek potřebám lidu, nýbrž z přirozenosti věci“ (24). „So lange besondere religiöse Offenbarungsquellen anerkannt werden, an denen zu zweifeln Frevel ist, ist die religiöse Form und die religiöse Gemeinschaft eindeutig und sicher gegeben, nur in dieser Gemeinschaft und an dieser Form wird der religiöse Gehalt ergriffen“ (25). Neuznává-li se však pramen zjevení a sice pravý, jak je tomu i u Cohna, pak je pravá forma náboženská a utvoření náboženské společnosti, které by i trvání zabezpečeno býti mělo, tak tvrdým oříškem, že ho žádný moderni myslitel nikdy nerozlouskne. Upřímně uznává Cohn, že ani filosofie ani jiná věda problemů životních rozluštit nedovede a že se to ani v budoucnosti nepodaří. „Kdy a jak náboženská forma vznikne, která volnému duchu dokonalý kulturní život umožní, zda hlavně křesťanství tuto formu v sobě obsahuje“ . . . (25) o tom nechce Cohn rozhodovati.

Dr. J. Vrchovecký.

*

Otázku, má-li církev zásadně právo trestati smrtí, řeší lovaňský kanonista Vermeersch ve svém díle o toleranci záporně. Ačkoli někteří theologové od 13. stol. byli opačného názoru a tento i v zákonech církevních poněkud prosvítá, určitě uzákoněn prý nebyl. Církev prohlašovala pouze, kdo jest kacířem, a odevzdávala jej rameni světskému k potrestání, které se řídilo v podstatě starořímskými císařskými zákony, jež pořád obnovovány. Prosba církevní při tom vyslovovaná, by života provinilcova bylo šetřeno, pronášena hlavně na ochranu příslušných kleriků od irregularity (ex defectu lenitatis).

Španělskou inkvisici považuje V. za také církevní.

Tolerance náboženská není plodem protestantismu, jenž jí neznal (a nezná), nýbrž novější nauky o přirozeném právu. Domněnka, že by snášelivost rozlukou církve a státu získala, jest prý mylná.

*

O lidovém zpěvě v kostele psali jsme tu nedávno (208 d.) V měsíčníku Musica divina, orgánu Schola austriaca (opat Alb. Schachleiter) píše P. Horn o zpěvu v národním jazyku při zpívané mši sv. (Hochamt). Obírá se známým pravidlem, že při ní zpěv takový není dovolen, a praví, ve kterých diecesích zákaz takový dán, tam že jest ho šetřiti. (V Brněnské za biskupa Bauera dán m. j. v předpise o svátostném požehnání, platí tedy a fortiori pro mši sv.)

Z velice opatrných vývodů P. Hornových, jenž by za lidový zpěv rád co nejvíce se přimluvil, ale nemoha se opříti o zákony, netroufá si, vyjímáme: Předpisy ony (i motuproprio z r. 1903) týkají prý se především chrámů biskupských a kollegiatních, kde je dostatek schopných a cvičených zpěváků; jsouť skoro vesměs vyňaty z Pontificale a Caeremoniale. Jak Dr. P. Wagner (Die Messe im Mittelalter) ukazuje, nebývala zpívaná mše dříve tak častá jako dnes, a zpěv sboru přidával ke slovům mešním od kněze říkaným (zpívaným) cosi vlastního, v nich neobsaženého, kdežto dnes jen je opakuje. Jak a kdy se přeměna tato stala, není ještě vyjasněno; Wagnerovi zdá se, že tehdy, kdy obřad mše gregorianské, která sama sebou je vždy slavná, přenášen na missa peculiaris, soukromou, která dříve slavena vždy obřadem předgregorianským. V Italii na venkově zpívaná mše jest prý namnoze čímsi neslýchaným, po celý rok. Horn okolkuje dovolává se antiqua consuetudo našich krajin (jakoby ta co platila!), tichého souhlasu biskupův atd. Víme prý, že jeden vysoký hodnostář církevní osobně přednesl Piovi X záležitost lidového zpěvu, jemuž papež ostatně i sám přál; odpovědí bylo, ať lid jen zpívá ve své mateřštině, pouze responsoria aby byla latinská. Jeden rakouský hodnostář vyjednával prý o to ve smyslu privilegia, jednání to však smrtí jeho přerušeno. Jiný ve své diecesi dovolil zpěv lidový mimo největší svátky. Kterémusi polskému biskupu lidový zpěv 22. dubna 1899 z Říma dovolen a biskupu Polockému 29. ledna 1904 k dotazu, zdali tomu tak, odpověděno kladně, ale s poznámkou, že motupropriem 1903 věc ta zatím zásadně vyřízena — máme li na mysli slova tohoto („při slavných liturgických funkcích“), . byla by vyřízena záporně; výrok

jeho, že „vlastní liturgickou řečí římské církve je latina“, můžeme ovšem mysliti pouze na jisté kraje, neboť v celých zemích, jež také hlásí se k církvi římské, jest řečí tou řečtina atd.

Jak vidno, jde tu o písmenu či ducha. T. ř. ceciliánský neb u nás cyrilský ruch byl by věci náboženské — o kterou přece hlavně jde — lépe posloužil, kdyby to, co dnes tíseň doby vymáhá, byl pěstoval hned od začátku.

Ve Vídni zaveden nový kostelní zpěvník, jenž se velmi chválí, průkopník tamější prof. Ant. Drha cvičil s dětmi jednu píseň z něho v Baden u Vídně(!), po čemž následovala porada o zavedení zpěvníku, maďarský biskup Balás zakázal obvyklý zpěv jediného varhaníka a nařídil cvičiti děti, v rakouské části Vratislavské diecese dějí se porady o nový zpěvník — všecko věci, které dávno máme a které dnes u nás mohly výše státi, kdyby jich bývalo jak náleží hleděno.

*

Tamtéž rozepisuje se Dr. O. Weißenbäck o stáří modlitby Ave Maria. Text pozdravení andělského (slova andělova a sv. Alžběty) byl sice věřícím hned v prvých stoletích doporučován, avšak v liturgii objevuje se teprve ku konci 6. stol. v antifonáři Řehoře Vel. a sice v offertoriu 4. neděle adventní. Před 12. stol. není nikde závazná znalost této modlitby uváděna, jak dnes dle katechismu věděti ji je příkazem — jen apoštolské vyznání víry a modlitbu Páně musí každý znát. Ve spojení s otčenášem jak ji máme dnes uvádí se poprvé na synodě pařížské (1198), jež konána biskupem Odonem de Soliaco. Koncem 12. stol. a začátkem 13. stává se Ave Maria už modlitbou lidovou. V 15. a 16. stol. nebyla ještě tato modlitba pojata do knih katechetických; sám římský katechismus v r. 1566 obsahuje: apoštolské vyznání víry, desatero, modlitbu Páně a učení o svátostech. Ačkoli na př. Die Nürnberger Bettelordnung (1476) předpisuje: „daß die, welche die Erlaubnis um ein Almosen zu bitten erlangen wollten, das Paternoster, Ave Maria, den Glauben und die zehn Gebote auswendig wissen mußten“.

Jakou měl během doby text této modlitby formu? V nejstarších zprávách jedná se vlastně jen o dvě slova: Ave Maria. Ale už v antifonáři Řehořově obsahuje offertorium slova andělova i sv. Alžběty. A tento text vykládají Albertus Magnus, Tomáš Aquinský, Bonaventura atd.

K těmto slovům přidal papež Urban IV (1261—1264) „Ježíš Kristus Amen“, obdařiv tento přídavek odpustky 30 dnů. Tato forma udržela se až do počátku stol. 16. Formu nynější zavedl r. 1568 Pius V; ovšem že vedle této modlitby v pozdravení andělském zachovaly se četné prosebné varianty v lidu, ježto nařízení papežské týkalo se více modlitby breviře. Takové varianty jsou: Sancta Maria ora pro nobis (Amen); Mater Dei, ora pro nobis peccatoribus; Sancta Maria ora pro nobis nunc et in hora mortis. U hudebníků v 16. stol. byla nejoblíbenější forma: „Sancta Maria, Regina caeli, dulcis et pia, o mater Dei, ora pro nobis, ut cum electis te videamus“ (Orlando di

Lasso). Teprve v druhé polovici 17. stol. nynější formy i v lidových modlitbách se už používá. Ave Maria tvoříc s otčenášem celek v modlitbách církve až do 19. stol. málo poměrně bylo zhudebněno; známější práce z té doby komponovali: Giov. Pierl. da Palestrina (1525—1594), Jakob Arcadelt (1514? — 1557), Tomaso Ludovico da Victoria (1540? — 1613?) a Orlando di Lasso (1532—1594). Se vzrůstem marianského kultu přibývá i zhudebnění pozdravení andělského.

*

Dne 25. ledna l. r. slavila kongregace oblátů P. Marie 100. výročí své tiché, ale rozvětvené a požehnané činnosti. Před 100 lety na den obrácení sv. Pavla dva světští kněží francouzští Eugen de Mazenod, ze staré rodiny šlechtické, a vikář z Arles, Jindřich Tempier, usadivše se v opuštěném bývalém klášteře karmelitů v Aix v Provenci, položili základní kameny k mohutné budově, rozvětvené dnes ve všech pěti dílech světa. Neměli původně v úmyslu založiti novou řeholní rodinu, nýbrž duchovně zanedbaný lid v diecesi spojil obě idealní duše k účinné a pouze jemu věnované pastoraci. „Provensalští missionáři“, jak jim lid říkal, svou blahodárnou činností obrátili na sebe pozornost biskupa v Digne, jenž rostoucímu kroužku nadšených kněží nabídl poutní místo ve své diecesi Notre-Dame du Lans. S tím volné sdružení kněží, jež poutala jen domácí pravidla, skládá 1. listopadu 1818 v Aix řeholní sliby. Po sedmi letech usazují se poprvé mimo svou diecesi v Nimes (depar. Gard) a přijímají jméno: „Obláti sv. Karla Boromejského“.

Jelikož však vláda francouzská a gallikanští biskupové ztěžovali jim jejich činnost missijní, obrátil se zakladatel de Mazenod k papeži Lvu XII o potvrzení mladé své řeholní rodiny. Papež 17. února 1826 prosbě vyhověl, dav missionářům jméno: „Kongregace missionářů oblátů nejsvětější a neposkrvrněné Marie Panny“. (O. M. I. neb Obl. M. I.) Missie nejnižších vrstev lidových v městech a venkově byly hlavním úkolem nové společnosti.

V roce 1823 strýc Mazenodův, Fortunát de Mazenod, biskup v Marseille, svěřil oblátům kněžský seminář své diecese. A roku 1834 řídí kněžský seminář na Korsice v Ajaccio a zakládají zde prvý řeholní dům ve Vico. Před tím už r. 1832 papež Řehoř XVI. jmenoval zakladatele Mazenoda titulárním biskupem v Ikosiu a visitatorem v Tripolsku a Tunisu. Roku 1837 je už Mazenod nástupcem svého strýce na stolci biskupském v Marseille a dvě léta později přijímá předsednictví „křesťanské osídlovací společnosti pro francouzskou severní Afriku“.

Na světové zámořské pole missijní byli obláti povoláni r. 1841, kdy na prosbu montrealského biskupa Bourgeta usazují se první obláti v St. Hilaire u Montrealu v Kanadě, zároveň jako první mužský řád od obsazení Kanady Angličany (1763). Působnost jejich byla tak blahodárná, že představený kanadské missie už r. 1847 stal se biskupem v Bytown, kteréžto město změněno 1856 v Ottawu a 1858 stalo se hlavním městem Kanady. Dnes řídí zde obláti církevní universitu

státem r. 1866 uznanou a potvrzenou Lvem XIII. r. 1889. Universita má fakultu theologickou a filosofickou s dvoujazyčným kursem gymnasijním a obchodním; professorů má 56 (43 oblátů), žáků 550. Z Montrealu přišli obláti do Sv. Bonifáce u jezera Winiperžského r. 1845, do státu Oregon 1847, Texas 1852, Quebec 1853, kde jim tamější arcibiskup svěřil obtížnou pastoraci mezi Indiany kolem zálivu sv. Vavřince a Labrador. Před tím r. 1849 pronikli obláti až k řece Athabasca a jezeru Otročímu, r. 1856 k řece Mackensii a jezeru Medvědímu, r. 1857 na ostrov Vancouver na západě; ba dokonce roku 1859 založena missijní stanice blízko polarního kruhu. Činnost oblátů na severu dalekého Západu je patrna z počtů katolíků a celého duchovního života. V roce 1853 bylo v oněch končinách 5000 katolíků, r. 1913 273.000; provincie jsou 2 s 8 diecesemi, v nichž pracuje 176 kněží světských, 353 řeholních, 228 oblátů se 103 bratry a 650 sester řehol., hlavních stanic je 294, škol obecných 350, škol pro indiany 35, karitativních ústavů 40. Dobré vysvědčení činnosti této dal r. 1911 v Ottawě Andrew Mc Kenna, vysoký úředník kanadského ministerstva: „Až budou dány veřejnosti annály činnosti kongregace — pak objeví se dílo, jež v ohledu historickém bude závoditi se slavnými „Relations“ jesuitů (zprávy jesuitů o jich činnosti v Kanadě v 17. a 18. stol.) Obláti pravda nemusili símě evangelia v Kanadě zvlažovati vlastní krví, jako jesuité; ale i jejich setba byla namáhavá v utrpení o hladu a žízni a zimě v krajích, kde dnes stojí města s chrámy a školami. Co dnes katol. církev na dalném Západě kanadském znamená, jest jen výsledek jejich práce! Z Kanady rozvětvili svou činnost do Spojených Států a Mexika. Avšak i mimo Ameriku jsou obláti činni.

V roce 1848 založena missie na Ceylonu, jež nyní má dvě diecése Jaffna a Kolombo. Při příchodu oblátů měl Ceylon asi 116.634 katolíky, na Jaffnu připadalo 30.000 s 10 katol. missionáři, nyní pak jen v roce 1913 bylo: dětských křtů katol. 1648, pohanských dětí 64, křtů dospělých jinověrců 14 a pohanů 271, dohromady 1997, svateb 552, sv. přijímání 334.822, biřmování 40, zaopatřování 669, svátost posled. pomazání přijalo 884. V diecesi pak Kolomba v roce 1914: dětských křtů kat. 8748, dětských křtů jinověrců 62, dětí pohanských 450, dospělých jinověrců 167, pohanů 1717 — dohromady 11.138, sňatků 2440, sv. zpověď vykonalo 756.835, sv. přijímání přijalo 1,764.691, zaopatřených bylo 2926, svátost posl. pomazání přijalo 3913, biřmování 4335.

Velkou pozornost věnovali zde obláti především školství. Dnes má ostrov 25—30 vysokých škol (kolejí), jichž posluchači jsou připravováni ke zkoušce na státní universitě v Cambridge. Tak na př. v roce 1912 podrobilo se takové zkoušce 669 studentů z různých kolejí, 191 navštěvovalo ústavy katol. (116 koleje oblátů). Protestanté sice mají více vyšších škol, za to ve školství obecném vynikají missie katol. Obláti sami mají v diecesi Kolombo: v Kolombo samém velkou kolej sv. Josefa (24 professorů 1000 žáků) a kněžský i chlapecký

seminář, v Negambo a Chilaw vyšší školy anglické; mimo to 247 škol chlapeckých — 26.200 žáků a 240 dívčích s 19.740 žačkami.

V diecési Jaffna: V Jaffně samé kněžský seminář, kolej sv. Patrika (22 professorů a 500 studentů), v Mannaru a Anuradhapuře vyšší školy anglické; 130 škol obecných s 8000 dětí.

Roku 1852 založena missie v Natalu v jižní Africe, jež dnes čítá: 1 biskupa, 24 missionářů, 14 bratrů a 25 katechistů, 50 bílých a 20 domorodých sester; má 25 chrámů a kaplí, 20 škol (1350 žáků), katolíků jest asi 20.000.

Nejmladší missijní osady oblátů jsou v Australii (1894) a jižní západní německé Africe (1896).

Při smrti svého zakladatele Mazenoda r. 1861 čítala kongregace 4 provincie: jižní a severní Francii, Anglii a Kanadu, a 5 missijních vikariatů: Red-River, Oregon, Texas, Ceylon a Natal, 70 kolejí s 370 členy, jedním arcibiskupem a 6 biskupy.

V letech 80tých vypuzeni z Francie uchýlili se obláti do Holandska, Švýcarska a Německo-Lotrinska. R. 1885 otevřeli juniorat ve Sv. Karlu u Valkenburgu, činnost jejich omezovala se pouze na diecése Mety a Strassburg. V roce 1893 začali vydávati německy psaný měsíčník Maria Immaculata v 10.000 výtisků a roku 1894 založen „Der Marianische Missionsverein", čítá 65.000 členů. Roku pak následujícího zřízena německá provincie kanonicky s mateřincem v Hünfeldu u Fuldy; pracují v zámořských missiích v jižní německé Africe. Německá provincie čítá 157 kněží, 95 kleriků, 148 bratří, 192 junioristů. Svůj dorost vychovává kongregace v junioratech (čekatelé řeholního stavu zde absolvují gymnasium), jest jich 14 se 600 žáky a scholastikatech — našich seminářích — má jich 9. V celé kongregaci oblátů je asi 600 Němců. Na Moravě jsou z této německé kongregace obláti ve Fryšavě (1912).

Dnešní mohutný strom kongregace obsahuje: 9 provincií, 12 missijních vikariatů, 360 kolonií ve všech pěti dílech světa. Členů je 2420; před sto lety položené dva kameny staly se věru základem pevným monumentalní budovy, jejíž nápis samým Lvem XII kongregaci daný — Evangelizare pauperibus misit me — v pravdě stal se životním programem oblátů s výsledkem jistě více než uspokojivým. Stoleté výročí oblátů je radostnou revisí kulturní tiché jich práce na světovém závodišti zušlechtění lidstva.

Žehrá se často na vznikání nových a nových řádův. Jak dějiny oblátův ukazují, jde tu se začátku obyčejně o nějakou mezeru v církevní organisaci, totiž v její činnosti, a o dělbu práce. Kdyby o to bylo jinak postaráno, nebylo by třeba pořád nových organisací, jichž varietas sama o sobě non delectat a jak v románských zemích viděti — tam skoro všechny vznikají — není v náležitém poměru k výsledkům. Ovšem, bez nich bylo by tam snad ještě hůře.

*

Zprávy našich novin zmínily se o pastýřském listu stanislavovského řecko-katol. biskupa Řehoře

Chomyszyna hlavně proto, že se jím zavádí řehořský kalendář. List však obsahuje ještě mnoho jiných důležitých věcí. Krakovský měsíčník „Przegląd Powszechny“ (1916, č. 4) věnuje mu delší článek, kde jej nazývá „historickým dokumentem velice významným pro celou rusínskou společnost“. Z každé jeho myšlenky vyzařuje horoucí příchylnost k víře a církvi, upřímná a rozumná láska k národu, neobyčejná apoštolská energie a něčím neotřesené vědomí povinnosti těžkých úkolů pastýřských, před něž postavily biskupa události za ruského vpádu.

Vyznává s lítostí, že národ rusínský neosvědčil se věrným poslání, jaké mu svěřila Prozřetelnost ve slovech Urbana VIII: „Moji Rusíni, doufám, že vámi přivedu k návratu východ“. Proto nová nařízení biskupova mají úkolem napraviti chyby, činiti pokání za ně a pracovati o uskutečnění myšlenky boží. Týkají se hlavně vnitřního obrození rusínské církve, jež musí záležeti v užším spojení s dvojím ohniskem vnitřní síly a životnosti katolicismu: papežským primátem a Eucharistií.

Zá války ukázala se nutnost jistých změn. Věci na pohled nepatrné nabyly velikého významu, poněvadž nepřátelé silně na nich budovali a jimi dovedli zasaditi národu tolik ran, přivésti mnoho lidí na scestí. Přes unii s Římem zachovaly se v liturgických knihách jisté výrazy, jež velice přispěly k obalamucení rusínského lidu za ruského vpádu. Nebylo odlišováno jasně pravosláví od církve sjednocené, která v liturgii také užívá výrazu „pravoslavné víry“. Při kostelních pobožnostech příliš málo se modlili za papeže, ano jeho jméno nebylo ani uváděno. V starých církevních knihách užíváno tam, kde se vzpomíná světského panovníka beze jména, slova „car“, jež v běžné mluvě označuje vždy cara ruského.

Všechny tyto a jiné ještě nedostatky odstraňuje ve své diecesi biskup Chomyszyn. Tak na př. místo slova „car“ zavádí slovo „imperator“, místo „pravoslavný“ „pravověrný“. Nařizuje modlitby za papeže. Zrušuje svátek konaný na památku prvních sedmi círk. sněmů, poněvadž církev katolická počítá již 20 všeobecných sněmů, jež mají stejnou autoritu, jako prvních sedm sněmů, uznávaných také schismatiky.

K povznesení úcty nejsv. svátosti oltářní, jež „zmrtvěla v církvi ruské“, ustanovuje biskup, aby slavnost Božího Těla konala se budoucně slavně vždy v týž den, na který připadá, a nebyla přenášena na následující neděli, jak bývalo dosud. Dále má býti co nejvíce šířena úcta k mučeníku za unii, k sv. Josafatu, jež dosud byla zanedbávána. „Veliká hanba pro nás, že jsme zapomněli na toho světce a nectili jsme ho tak, jak náleží . . . . Abychom to napravili, prohlasme jej svým patronem a obráncem a následujme ho v otevřenosti a stálosti při vyznávání víry katolické!“

K sesílení jednoty s církví římskou má sloužiti konečně zavedení řehořského kalendáře. Kalendář nesouvisí sice bezprostředně s vírou katolickou, ale slavení svátků zároveň se schismatiky a odlišně od církve obecné přivádělo již nejednou prosté lidi ke ztrátě víry.

Zvláště poutě ve sváteční dny do schismatických míst, na př. do Suczavy v Bukovině a do Poczajova v Rusku, vedly opět a opět k odpadlictví od pravé církve. Že ze zavedení řehořského kalendáře netřeba se obávati ani latinisace ani odnárodnění, ukazuje již příklad německých protestantů, kteří na počátku XVIII. věku přijali řehořský kalendář a nepodlehli proto žádným podobným vlivům.

Podiv budí energie, s jakou biskup Ch. se rozhodl k tak důležitým změnám, k nimž za pokojných dob bylo by třeba schválení provinciální synody. Než svolání synody, praví biskup, není věcí snadnou a vyžaduje dlouhých příprav. Nyní taková synoda již proto jest nemožna, že dvě diecese, Lvov a Přemyšl, jsou bez pastýřů. A bylo třeba jednati rychle, aby pro blaho prostého a ne dost uvědomělého lidu nastalo jasné a rozhodné odlišení od schismatu. Biskup ostatně učinil vše po důkladných poradách, po jednomyslném schválení své kapitoly i ordinariatu ve Lvově a Přemyšlu.

Reformy biskupa Chomyszyna nenarazily na odpor se strany Rusínů, až právě na reformu kalendáře. O tuto jednalo se již několikrát od počátku unie (1595), ale vždy marně. Také nyní ohražuje se proti ní „Rada Ukrajinská“: ať prý se celá věc odloží, až se navrátí metropolita a až bude možno svolati synodu . . . A podle denních zpráv polských listů místodržitel bukovinský, hr. Meran, jemuž biskup Chomyszyn oznámil změnu kalendáře v diecesi stanislavovské, obrátil se do Vídně s protestem proti této reformě „z ohledu na válečnou dobu a na budoucí zájmy a úkoly Rakouska mezi ukrajinským národem“. Budoucnost ukáže, zdali moudré nařízení energického biskupa zvítězí. Řecko-katol. biskupové v Uhrách usnesli se již definitivně na opravě kalendáře.

*

Z východnoasijských misií oznamuje německý věstník „Katol. Miss.“, že na ten čas velice utrpěly povoláním mladších, tedy práce nejschopnějších missionářů k vojsku do Evropy a nedostatkem hmotné podpory jak z Francie tak od domácích úřadů, ku kterým se dříve přece s úspěchem mohli obraceti. Ale jsouce na všeliké katastrofy zvyklí, snaží se začáteční nesnáze napjetím všech sil překonávati: i neduživí a sestárlí podnikají opět nejtěžší práce, domorodí pak vynasnažují se co nejvíc, aby vzniklé mezery vyplnili.

Japonští šintoisté používají války, jak bylo předvídati, ku štvaní proti křesťanství, které prý nedovedlo války překaziti. Ačkoliv se šintoismus vydává jen za tresť zděděných vlasteneckých názorů a zvyků, obsahující ovšem též jakési zbožňování vynikajících předků, nelze nepozorovati, že má jménem vlastenectví býti zdůrazněn a upevněn jakožto domácí soustava náboženská proti křesťanství. Vyučování jest podle něho zařízeno, bájemi jeho, kteréž ovšem dále závazků mravních neukládají a vzdělanější třídě právě jen bájemi zůstávají, odchovává se mládež. Od r. 1889 povolena sice ústavou svoboda náboženská, avšak nedůvěra ku křesťanství se všemožně živí a přijmouti je bývá spojeno se ztrátou veřejných míst. Hmotný rozmach říše není křesťanství přízniv.

Poněkud lépe než v Japonsku samém jest na Korei. V celém císařství je 159 tisíc katolíků, r. 1915 přibylo jich přes 4000, 1800 v Japonsku, 2300 na Korei.

V Číně přibylo r. 1915 katolíkům přes 100 tisíc duší, tak že jest jich přes 1748 tisíc. Celkem připadá jeden katolík na 244 obyvatel, jeden kněz na 754 katolíků a na 183.648 obyvatel. Jako politická tak i náboženská štvanice japonská ztěžovala missionářům práci v Číně.

Dojemné jsou popisy loučení missionářů s domorodci, kteří nechápajíce povinnosti vojenské odchodem svých vůdců a rádců byli poděšeni. Od té doby, co umožněno si dopisovati, působí missionáři aspoň takto na své opuštěné stádce. P. Larribeau píše o tom z Koreje: „Dopisy missionářů jsou v takové úctě jako snad svým časem byly listy sv. Pavla. Teď chápu možnost, že apoštolské listy doslovně odříkávány a od úst k ústům šířeny, kde nebylo možno opatřiti si opis anebo kde nikdo neuměl čísti, a ještě více četné opisy jednotlivých listů“.

*

Ze zprávy protestantského či bratrského „Křesťanského spolku mladíků“ v Čechách o 30. jeho roce vyjímáme (dle brněnské Bethanie pověstného Kostomlatského): „Neoslavili jsme veřejně 500letou památku Husovu, ale tím více vzpomínali a modlili se v soukromí aby Bůh sklonil se k národu našemu a dal mu duchovní obživení. Prosíme tak i nyní. Prosíme, abychom byli světlem našemu národu . . . Nemůže býti magnetem duším uhněteným, sevřeným a nešťastným Kristus, který z mrtvých nevstal, neboť pak je marná víra naše a ještě jsme v hříších — a nemáme co nabídnouti národu a marně se snažíme získati jej pro náboženství neživotné, abstraktní s vědeckým nátěrem, bez živého Krista. Ne, ne! Marná snaha a marná naděje. S lidmi tohoto druhu, kteří mluví o náboženství, o potřebě jeho, o spojeném protestantství a zvýšeném úsilí získat pro něj národ, ale Beránku božímu za hříchy naše obětovanému, který umřel a z mrtvých vstal a je živým Spasitelem hříšníků dosud, se vyhýbají a oba principy reformace — ospravedlnění z víry v Syna Božího a závaznost Písma — přecházejí, přes všecky jinak styčné body jíti nemůžeme, i kdybychom v českém protestantismu měli státi ojediněle.“

Spolek má 116 členů (z nich 50 na vojně), vydával až do minulé zimy „Mladého křesťana“ (ve 1300 výt.), měl svůj „Husův odbor“, který teď splynul s „Křesťanskou snahou“, odbor střádalů, „Modrého kříže“, od 9 let také odbor sester. V pondělí a neděle 1915 bývala „modlitebná chvilka“ (rozjímán Žalm 119, průměrná účast 11 členů), večírky s přednáškami a občerstvením nějakým (čaj neb ovoce) v soboty („účastníků sešlo li se 20, byli jsme rádi“).

*

K labarum císaře Konstantina a k vidění „V tomto (znamení) zvítězíš“ vrací se H. Schrörs v innsbrucké Ztschr. f. kath. Theol. (1916, 238 dd) Otec dějepisu církevního Eusebius Caesarejský, jenž nám o vidění dle zprávy císařovy vypravuje (Vita Const. I 28 d),

pokládá je s císařem za zevní zjevení boží, nikoli za osobní sen nebo přelud obrazivosti císařovy, o jehož pravdomluvnosti v přísaze proto netřeba pochybovati.

Schrörs dovozuje: Současníci ostatní nepraví o tom nic. Jediný Lactantius uvádí sen Konstantinův před bitvou s Maxentiem, ale o vidění kříže ví jen cosi neurčitého („eine dunkle und unbestimmte Kenntnis"; De mort. persec. 44).

V témže století sv. Cyrill Jerus. († 386), jehož biskupství náleželo k metropoli Eusebiově a kterému spis Eusebiův sotva byl neznám, píše synu Konstantinovu Konstantiovi o svém vlastním vidění světelného kříže (7. kv. 351), velebí císařského otce a jeho vztah ke kříži, ale ne k onomu, který se prý byl císaři zjevil, nýbrž k tomu, který v Jerusalemě matkou jeho Helenou objeven a který se skvěl na císařských praporech. Ani sv. Ambrož ve slavné smuteční řeči na Theodosia V., ačkoli chválí Konstantina, že prvý z císařů víru (třeba že teprv na konci života) přijal a nástupcům zůstavil, nezmiňuje se o nijakém zjevení; Schrörs podotýká naopak, že zmínka o hříších pozdním křtem císaři odpuštěných nijak neprozrazuje, že by jej „biskupský státník" byl pokládal za hodna onoho zvláštního tak významného omilostnění.

V těchto záporných známkách vidí S. důkaz, že samo století IV., císaři nejbližší, neprojevuje vědomí o skutkové nadpřirozené události, jež přece v dějinách křesťanství hrála tolikou úlohu, t. j. že buď za takovou neuznávána aneb, což pravdě velmi nepodobno, že vědomí o tom záhy vymizelo. Slovem, tradice objektivnímu zjevení nenasvědčuje. Rufinus, Sokrates, Sozomenos a Prudentius (V. stol.) nezakládají se na tradici, nýbrž opisují pouze Eusebia. A též ani další tradice nezakládají, neboť samostatně pracující Sulpicius Severus, Paulus Orosius a jeho rádce sv. Augustin se o zjevení tom nezmiňují. Ba jiná, t. ř. silvestrovská legenda, vzniklá již v 5. stol., vykládá obrácení císařovo jinak (císař za pronásledování křesťanů stižen prokazou, které zbaven křtem od papeže Silvestra uděleným atd.); tato pak ujala se na východě i na západě mnohem pevněji (padělaná Donatio Constantini atd.), až kritičtější renaissance vrátila se k Eusebiovi, jehož legendě zvláště Baronius pojistil budoucnost. Římský breviář přes to dával pořád silvestrovské pověsti přednost (Dedicatio basilic. 9. listop. a 18. listop.), až v nejnovější době ve čtení o sv. Silvestru obě spojeny (31. pros.)

Vědecký a umělecký.

8. května 1916 usneseno valnou hromadou Českého Musea vyloučiti Rukopis Královédvorský z oddílu rukopisů XIV. století a zařaditi jej do století XIX.

Zda se rukopis postěhuje kdy nazpět?

Bezděky vzpomene si tu člověk na ctihodnou řadu obhájců všech příslušných oborů, jazykovědy, dějezpytu, paleografie atd., domácích a cizích — ti že se všichni mýlili? Nechce se tomu ani věřiti, ale nemožné to není: věda neomylná není.

*

Památka prvého provedení Smetanových oper 1866 (Braniboři v Čechách 5. ledna, Prodaná nevěsta 30 května) podnítila řadu přiměřených oslav, přednášky, jubilejní cyklus v Národním divadle pražském, zvláště pak Smetanovu výstavu.

Na postavení pomníku jeho sešlo se dosud 43.000 K. Místo zajištěno na Žofíně. návrh pomníku vyhotovil Myslbek, o provedení jeho dosud nerozhodnuto.

Hudební revue uveřejňuje několik příspěvků k životopisu. Dr. Servác Heller připomíná, že S. sám příliš nehoroval pro svou Prodanou nevěstu, která zamýšlena původně jakožto komická operetta a po léta nebyla vlastně hotova, totiž tak, jak ji nyní známe. Původně se v ní mluvilo prosou, 1870 složeny místo toho recitativy, jakož i některé tance a sbory a teprv časem došlo na nynější úpravu. „Myslíte-li, že mi děláte nějakou zvláštní radost, když Prod. n. tak velebíte, pravil Smetana ještě 1882 po stém provedení Hellerovi, jste na omylu; když vás slyším takto mluvit (byl ohluchl 21. října 1874 a jen písemně se mohl dorozumívati), zdá se mi, že mým ostatním a lepším operám vůbec nerozumíte, moje síla a radost je docela jinde“. Neměla by mu kritika dáti za pravdu? Budiž tu podotčeno, jak nelibě dotýká se citu Čechova, zvláště hraje-li se Prodaná v německém divadle, že právě koktavý blbeček pojmenován Vaškem, jménem po výtce národním, tedy skutečný böhmischer Wenzel. Možná, že někdo najde pro to nějaké hluboké důvody, ale přesvědčivé sotva. Srovnávati tohohle Vaška s německým Michlem nelze. (Prvý překlad do němčiny pořídil prof. theologie Dr. Laurin.)

Z Ervína Špindlera rovněž zajímavých vzpomínek vyjímáme odpověď k otázce Š—ě, „které místo v dosavadních [S. neudává, do které doby, dle obsahu bylo to jistě v druhé polovici let sedmdesátých] operách svých pokládá mistr za nejšťastnější, pokud jde o dokonalou shodu melodie se slovem, jakož i o vystižení nálady orkestrálním doprovodem“. Smetana překvapen otázkou déle rozvažoval, pak poukázav na to, jak nesnadno otázku zodpověděti, vyznal, že „abstrahuje-li od melodičnosti nápěvu a má-li

výhradně jen na mysli nejdokonalejší shodu, abych tak řekl kongruenci mezi slovem a zpěvem, a po té citovou stránku duše, kterou má orkestr vystihnouti... Vendulčina meditace, začínající slovy: Jak zapomněl by na ten krásný čas, kdy měsíček nás vídal pospolu (1. jedn. 7. výstup) jest rozhodně nejkrásnějším místem v mých dramatických prácích hudebních, ať již se přihlíží k nejdokonalejšímu splynutí slova i nápěvu a nebo k nejúplnějšímu vystižení melancholické nálady, která ovládá duši opuštěné Vendulky, průvodem orkestrálním".

Jinou méně známou drobnost připomíná Š. z druhého pobytu Sm-ova v Praze (od r. 1861), kdy nedostav ředitelského místa u divadla, byl nucen otevříti si klavírní školu. Již před odchodem svým do Göteborgu (1856) byl dvorním virtuosem císaře a krále Ferdinanda (od konce 1850). Teď však nejen panovníku koncertní skladby hrával, nýbrž i čtyrručně s ním skladby, s jaké tento byl, hlavně lehoučká cvičení Diabelliho; bylť se panovníku „teprve nedávno v klavíru zalíbilo, tak že sám pomalu hře klavírní přiučiti se zamýšlel". Hrávalo se dvakrát nebo třikrát za týden a za každou návštěvu dostával S. 4 dukáty; zkracovala se, kdykoli vojenská stráž ubírala se s hudbou ku hradu, neboť Ferdinand měl ve vojenských pochodech „veliké zalíbení a nejen nohama dle taktu přešlapoval, ale i prsty na sklo oken přesně dle pochodu bubnoval, dokud hudbu vůbec slyšeti bylo", po čemž už ke klavíru se nevracel.

Známo jest, že (společensky) hlavním odpůrcem „wagnerské" hudby Smetanovy byl Rieger, intendant divadla, který měl za to, že lehčí českou operu lze složiti pouze na základě národních písní, kdežto S-ovi se zdálo, že by takto vznikla nějaká směsice, quodlibet, ale ne jednotné umělecké dílo; rozhovor o tom ukončil Smetana negalantním výrokem, že Rieger „tomu nerozumí", což ovšem ku smíření vésti nemohlo, nehledě k tomu, že S. hlásil se ku straně mladočeské.

*

Tuhle napsal hudební zpravodaj brněnských „Lidovych novin" —c (Kunc?) na konci zprávy své o provedení Dvořákova Stabat mater v Brně 29. dubna: „Účin tento mohl však býti ještě hlubší, kdyby si všichni byli uvědomili (jednotlivci, zejména solisté byli si toho vědomi), že Stabat mater je vlastně modlitba, již sluší nejen zpívati, ale se i modliti".

*

Egoismus překonán? Říkává se, že s pokrokem vzdělanosti lidstvo poznalo po stránce theoretické svého škůdce v egoismu a že se povzneslo k idealu humanity (Dr. Fr. Krejčí s jinými). Z toho by se soudilo, že aspoň filosofové egoism zásadně zamítají. Zatím nejen v politice, nýbrž i ve filosofii slyšíme: „Platz dem Egoismus"! (podtitul díla Benedikta Lachmanna: „Protagoras, Nietzsche, Stirner" v „Bibliothek für Philosophie", již vydává Ludvík Stein). Protagoru chválí L. pro jeho známé tvrzení, že člověk měrou všeho, ale ještě více proto, že učil relativismu mravních pravidel, že prospěch a škodu prohlašoval kořenem mravního dobra a zla. Od řeckého sofisty pře-

chází L. filosofem nadčlověka k individualismu Stirnerovu. Tohoto myslitele staví nad Nietzsche-a a známý spis jeho „Der Einzige und sein Eigentum“ nazývá nesmrtelným. Nietzsche-ovi se vytýká nejasnost, při níž se dá v š e myslit, ale též h o t o v é n i c. „Nelze přehlédnout, že spisy Nietzsche-ovy jsou plny odporů; nejen v dílech různých období, nýbrž v každém svazku nacházíme zhusta názory a nauky sobě odporující“ (13). Příčinu toho shledává L. v převládání stránky básnické. Přes veškerou nejasnost o názorech filosofa nadčlověka je aristokratický individualism jeho s egoismem totožný. Avšak vlastním apoštolem egoismu, který všechny ostatní daleko převyšuje, je Stirner. „Pryč s každou věcí, jež nemůže být zároveň cele věcí mou“, volá emfaticky Stirner. „Míníte, že má věc musí být aspoň věcí dobrou? co je dobrým, co zlým? Já jsem sám svou věcí a nejsem ani dobrým ani zlým. Ani to ani ono nemá pro mne smyslu“. „Božské je věcí boží, lidské věcí lidskou. Mou věcí není božské ani lidské, není jí pravda, dobro, právo, svoboda (das Wahre, Gute, Rechte, Freie)... Mir geht nichts über mich“. Žít a obětovat se pro nějakou idei, pro právo, pravdu, dobro, zákon, vlast, dobrou věc — toť hotový zmatek. Žít sobě a pro sebe, toť pravá životní moudrost. Právo jednotlivcovo sahá tak daleko jako jeho moc. „Právo o sobě“ — toť utkvělá myšlenka. Žádného slova sobec tak nenávidí jako slova: „jsi povinen“. S bližním nelze se o hodnotách mravních vůbec dorozumět a toť podle Lachmanna nejsilnějším a nejpřirozenějším zdůvodněním egoismu.

V osmnáctém svazku „Archiv für systematische Philosophie“ uveřejnil M. Siems pozoruhodný článek o ethických problemech se stanoviska přesné logiky. V y b u d o v á n í e t h i k y o p r a v d u v ě d e c k é d o s u d s e l h a l o, dí Siems, a věří-li se dosud, že se to snad budoucně podaří, nesmí se zapomínat, že vedle vědeckého stanoviska je „beze vší pochyby a v každém případě ještě jiné stanovisko možným, totiž čistě osobní. Neboť tolik jest jasno: Je-li všeobecně platnou vědeckou větou, že láska k bližnímu je dobrem mravním, nepřekáží mně uznaná správnost této věty nijak, abych neměl lásku k bližnímu za více méně opovržení hodnou a sám osobně k stanovisku Nietzscheovu se nepřiznal“ (412). Učenec může hlásat, že je povinností bezpodmínečnou, abychom mluvili pravdu; avšak zároveň může, když toho všeobecné dobro vyžaduje, dovolit, a odporučit i lež, aniž by sobě odporoval. Žádá-li některý učenec, aby při projednávání ethických otázek každý vše úplně potlačoval, co je č i s t ě o s o b n í m, přehlíží se, že požadavkem tímto žádají se nemožnosti. Úkolem myslitele, který se ethickými záhadami zabývá, jest, aby přesně se snažil ozřejmit, co je mravně dobrým, co je povinností a co je rozumným jednáním. Při tom nemá žádného praktického požadavku klást, nýbrž má přenechat jednotlivcům, zda chtějí mravně dobře, zda podle povinnosti nebo podle rozumu jednati. Jednáním opravdu rozumným je, toužíme-li po štěstí j e n subjektivním; zásada tato je Siemsovi „prakticko-filosofickou pravdou“. Pr jednotlivce jest „péče o vlastní jen zcela osobní blaho (das eigene höchst-persönliche Wohl) rozumnou; ještě žádný filosof

nedovedl říci, zda můžeme prakticky platný důvod míti, abychom bližnímu skutečně nezištně pomohli, nebo abychom vůbec něco činili, z čeho žádného osobního prospěchu nemáme". Společenský eudaimonismus, který pro blaho společnosti velí pracovat a nic nedbá těch, kteří mimo společnost jsou, nazývá Siems „čistým egoismem". „Nelze popříti, že filosofie, jež tvrdí, že něco je dobrým, něco jiného povinnosti, něco třetího jediné rozumným, v žádném ohledu neuspokojuje. Člověk praktického života takovou filosofií nezmoudří, nýbrž se jen poplete". Aby z tohoto zmatku vybředl, je prý nezbytně třeba kompromisu mezi vědeckým subjektivismem a všeobecně lidskou snahou po objektivním pokroku v ethice. Úvahy, jež k takovému kompromisu vedou, nejsou však vědecké, protože jsou „více méně osobností uvažujícího podmíněny".

Podstatou člověka jest egoismus, praví profesor mediciny Dr. Rawitz ve svém díle „Der Mensch". Sobectví je mu hybnou silou všeho, co jednotlivci konají; jiné hybné síly lidského jednání není. „Jenom slabomyslní a hlupáci (Schwachköpfe und Dummköpfe) mohou to popřít. . . . Sobectví ovládá člověka a vládne lidstvem" (96). Člověk, který toho uznati nechce, je dle Rawitze „nejhorším, nejbrutalnějším a zároveň nejnebezpečnějším sobcem". Odstředivé snahy egoismu snaží se společnost zmírniti. Život je mu zvláštní formou pohybu molekulárního a všechny jevy životní jeho varianty. Vše, co je, každá myšlenka, každý skutek je molekulárním pohybem nejen podmíněn nýbrž vynucen.

Podobné zásady hlásá Vilém Kleinsorgen ve spise, již titulem svým nápadném „Zellular-Ethik als moderne Nachfolge Christi". Snahám „Společnosti pro ethickou kulturu" vytýká „ethické fušerství". Ctnost a přirozené je mu totéž. Jedině oprávněným principem ethickým je prý pud sebezáchrany. „Zkušenost učí, že jen takoví jedinci na těle a na duši zdravými zůstávají, kteří svou vůli k životu plně uspokojují" (54). Je samozřejmo, že jen egoismem lze vůli k životu plně uspokojit. Egoismus a altruismus nejsou dualismem, nýbrž gradualismem téhož pudu sebezáchrany; není tedy mezi nimi podstatného rozdílu. Prapodivným je názor, který Kleinsorgen na 51. str. uvádí: „Eine gemeine, rohe, niedrige Natur gibt es für uns nicht mehr, vielmehr haben wir mit staunender Bewunderung ihre Grösse und Erhabenheit erkannt und selbst von ihren Anfängen mit Ehrfurcht und Achtung zu denken gelernt". Docent bonnské university Dr. Verweyen táže se sarkasticky v posudku díla Kleinsorgenova: „Jakou úctu vynucuje si snad zjevení přírody mnohonásobného vraha?" (Zeitschrift für Philosophie und philosoph. Kritik. 152 sv. 237 str.)

Egoism překonán není, v praktickém životě máme ho velmi mnoho a hlavní zásluha patří v té příčině „přirozené" ethice, jejíž přívrženci nezřídka i hodně nepřirozené skutky přirozenými prohlásili.

Dr. Jos. Vrchovecký.

*

Zajímavé seskupení oběžnic. Na začátku tohoto roku poskytovala nám hvězdná obloha pohled velmi zajímavý, a při tom skutečně krásný. Zářily totiž na večerním nebi čtyři velké oběžnice, kterými byla jakoby vytýčena a určena přibližně ekliptika nebo-li dráha, kterou slunce vykoná jednou do roka, kdežto měsíc ji proběhne jednou za měsíc. Pravíme, že oněmi čtyřmi oběžnicemi byla určena dráha slunce, ovšem nikoli přesně, nýbrž jenom přibližně; poněvadž oběžnice neobíhají okolo slunce přesně v rovině ekliptiky, nýbrž odchylují se poněkud od ní, vystupujíce někdy nad ni, a pak zase sestupují pod ni. Avšak kdo sobě ony čtyři oběžnice spojil v duchu kruhovitou čárou, která sahala od západu až na východ, viděl aspoň přibližně dráhu, kterou slunce koná mezi hvězdami. Ony čtyři oběžnice byly: na západě Venuše, která jako večernice vzdalovala se od slunce, a spěchala jakoby naproti Jupiterovi, s kterým se setkala v blízké konjunkci 13. února. Při této konjunkci stála Venuše ani ne celý průměr kotouče měsíčního severně od Jupitera. Pohled na tyto dvě zářící oběžnice byl skutečně překrásný už tenkráte, když se k sobě přibližovaly, a vábil k sobě zraky i obyčejných lidí, kteří sobě zachovali jenom smysl pro ušlechtilou krásu v přírodě. Jenom škoda, že největší požitek byl pokažen, poněvadž 13. února bylo zamračeno, a proto nebylo možno největší sblížení Venuše a Jupitera pozorovati. Dále od Jupitera na východ stál bledý Saturn, a ještě dále na východ od Saturna vynořoval se z mlh nad obzorem červený Mars.

Neméně zajímavé seskupení máme opět v květnu, červnu a září mezi Venuší a Saturnem. Je totiž známo, že oběžnice pohybují se okolo slunce ve skutečnosti od západu k východu, avšak někdy se nám zdá, že zůstanou na své dráze úplně státi, pak ubírají se zase od východu na západ, pak zastaví se zdánlivě zase, a na konec pokračují ve své dráze od západu k východu; ba nám se dokonce zdá, že v těch místech, kde oběžnice zůstanou stát, opisují kličky, které vystupují nad ekliptiku nebo sestupují pod ni. Právě letos opisuje Venuše tuto kličku v oněch místech, kde Saturn v souhvězdí Blížencův ubírá se pomalu svou dráhou; a proto jsou letos tři konjunkce mezi Venuší a Saturnem, a to 24. května, 22. června, obě večer, a třetí 6. září ráno.

Venuše vzdálila se od slunce nejdále na východ 23. dubna, na své další dráze okolo slunce dohnala Saturna 24. května — první konjunkce, při které totiž Venuše stála necelých 7 průměrů měsíčných nad Saturnem — ; tři dny na to, 27. května, Venuše, předběhnuvši Saturna, zářila v největším lesku jako večernice; v dalekohledech poněkud větších bylo ji pak viděti jako úzký srpek; — 11. června zůstane Venuše zdánlivě stát na své dráze, pak se obrátí a putuje od východu na západ, tedy zase nazpět, a při tom přiblíží se k Saturnovi po druhé — druhá konjunkce 22. června, při které bude státi Venuše necelý průměr měsíčný pod Saturnem. Až do této doby bude Venuše večernicí; jenom škoda, že souhvězdí Blíženců, ve kterém Venuše a Saturn se potkávají, blíží se už v květnu, a tím více ještě v červnu k západu; tím také Venuše a Saturn budou se topiti

v mlhách a párách nad obzorem, tak že my té krásy nebeské neužijeme a jí se nepokocháme.

Venuše pak blíží se zemi a 3. července prochází mezi zemí a sluncem, takže jí nevidíme, podobně jako nevidíme měsíce, když jest „nový měsíc". Po 3. červenci přechází Venuše na pravou, západní stranu slunce, a my ji pak uvidíme jako „jitřenku" před východem slunce; při tom pohybuje se směrem zpětným, totiž od východu k západu, až 25. července se zase zdánlivě zastaví na své dráze, obrátí se a bude se pohybovati „směrem přímým", totiž zase od západu k východu, při čemž 9. srpna bude v největším lesku jako jitřenka. Na své další dráze dožene Saturna 6. září po třetí — třetí konjunkce v tomto roku — při čemž bude Venuše státi asi 6 průměrů měsíčních pod Saturnem; 12. září odchýlí se Venuše nejdále od slunce na západ, totiž na pravou stranu slunce, a pak blížíc se zase ke slunci, bude se vzdalovati od Saturna, s nímžto se pro tento rok rozejde.

*

O životě, stárnutí a dlouhověkosti píše v „Osv." prof. Dr. K. Chodounský jakoby na oslavu 80. narozenin Dra K. Mattuše. Co je živá hmota? Organisace živé hmoty je vratká. Každý druh bytosti má své zvláštní bílkoviny a ty se od sebe podstatně odlišují v každém jednotlivém ústroji. Počet druhů bílkovin v živých tělech jde do miliard. Buffon a později Flourens dokazovali, že trvání života je funkcí trvání vzrůstu. Člověk doroste 20. rokem a žije pětkrát tak dlouho, velbloud v osmém roce a žije 40 let. Ukázalo se tedy, že výpočet takový neplatí ani pro obratlovce. Dle jiné domněnky bylo by trvání života závislé od rychlejší nebo pozvolnější výměny látek. Živočichové studenokrevní těší se delšímu životu. A přece malý kanár dožívá se 17—20 let a srdce jeho tepá 1200krát za minutu, kdežto želva, jejíž srdce tepá jen 20—25krát za minutu, zachová se více než 100 let. Havran, orel a j. dosahují přes 100 let. Mečnikov hájí názor, že smrt nastupuje u živočichů sebeotravou. Rubner založil svou theorii na předpokladech, že živá látka se opotřebuje. I tato theorie byla však zamítnuta. Friedenthal tvrdil, že trvání života souvisí s poměrem váhy mozkové k váze ostatní živé látky v těle. Tento poměr pak jmenuje cefalisačním činitelem. A přece vše to jest jen pokusem. Trvání života ozřejmí prý jen výklad jeho vzniku.

Utneme-li koš se žábrami ascidií, změní se tento poznenáhlu v kuličku, ve které vymizí veškerá bývalá organisace. Po třech týdnech počne se kulička prodlužovati a objevovati se nové ustrojení, až konečně z uťatého koše utvoří se zase celý nový exemplář mladé ascidie. Loeb docílil uměle odchlípením povrchní blány vajíček mořského ježka a vložením jich do mastné kyseliny v mořské vodě počátky vývoje ve vajíčkách. Vývoj pokračoval, když vajíčka vložil na 20—60 minut do silněji sehnaného roztoku solného.

Život je proto pojímán jako nepřetržitý řetěz dějů vývojových, z nichž poslední fází je smrt. Ze smrti nejsou vyňati ani prvoci. Ani ti nejsou nesmrtelni, jak se soudilo. Ani buňka, prvok, se nemůže

děliti tak, jak je. „Chystajíc se z nějakého imperativu k dělení, odbourá veškeru svou organisaci, čímž zakončuje svůj individuelní život“. Veškeré podstatné mohutnosti vývojové tkví, jak Ch. míní, v zárodku. Vývoj řízen a veden je především neměnitelnými silami zárodečnými a v druhé řadě teprv uplatňují se měnivé síly vnější. Jednotlivé fáze vývojové dokonávají se u každého druhu v přesných předurčených dobách. Dokonalým vývojem naplněna je také hlavní úloha zárodečných sil vývojových a další dění životní je řízeno získanými silami individuálními. Tu nastává druhá doba života, jest to doba pokračujícího stárnutí.

Stárnutí bylo by dle toho druhou stránkou života, a smrt vznikem života podmíněna, netoliko vnějším zakončením života, vlivy smrtonosnými.

Dr. K. Č.

Do širší veřejnosti pronikly zprávy, že to, čím se otravujeme, vyměšujeme si sami ze svých ledvin (adrenalin). ale že zároveň v sobě chováme či vyrábíme protijed — trypsin. Jakmile se v krvi tohoto začne nedostávati, začíná stárnutí, tedy umírání. Teď jen ještě zbývá maličkost, nalézti příčiny toho nepoměru a jej — zameziti.

Mnichovský fysiolog v. Müller pravil o věcech těch ve slavnostní řeči: „Vidíme, že se posud nepodařilo najíti spokojivé vysvětlení jevu tak všedního, jako stárnutí a smrt živoků, že naproti němu stojí učenec právě tak bez porozumění jako děcko. Nejsou-li to vůbec nejjednodušší a nejprvotnější otázky života, o které všechny naše poznavací pokusy se tříští?“

Známky stárnutí jsou: Starozrakost, jež počíná kolem 50. roku, ačkoli pružnost čočky menší se už od prvého desítiletí, aby v 75. roce klesla na nicku. Dále úbytek paměti, asi po 30. roce začínající, totiž pro nové dojmy, nikoli pro minulost; s tím souvisí snižování obzoru a přizpůsobivosti, přeceňování cizí uznalosti, majetku atd. a i zralá tvořivost, aspoň do jisté doby. Pak úbytek svalové síly, po roce 35. a tuhnutí údů: rigor signum senectutis.

Dle Mühlmanna a Ribberta starobní úmor prý má fysiologickou příčinu v ochabnutí mozkových úkonův. Avšak to dle M. výjimkou. Skoro vždy jest příčinou úmoru choroba, která u starce proto jest nebezpečnější, jelikož podlomena vzdornost ústrojí. Nějaké zvláštní, starobě (po 50. roce) vlastní choroby není. U muže není nic, co by odpovídalo ženskému klimakteriu. Diabetes vystupuje častěji v letech čtyrycátých, albuminurie také spíš než po letech padesátých. Nejobyčejnější chorobou stáří bývá rakovina, „nejtemnější záhada v pathologii, nejčernější v therapii“ — zvláště však arteriosklerosa, kornatění cév, ačkoliv i to, jako rakovina vyskytuje se v dřívějších letech. O arteriosklerose praví M. doslovně: „Vorzugsweise sind es die Kreise der ernst angelegten Pflichtmenschen, unter denen sie ihre Opfer sucht. An den Gefäßen und damit am Herzen rächt sich die Vorgeschichte des Mannes: jedes Übermaß an Erregung, Arbeit und Genuß, an Sorge und Angst hinterläßt an den Arterien seine Schäden.“ Ovšem jsou různé způsoby a příčiny těchto srdečních poruch, vinné i nevinné. —

Obvyklý nazor, že úmor jak u stroje nastává opotřebováním ústrojí, je tedy správný, ale nevysvětlený a sám též nic nevysvětluje. Lékařská nebo lépe řečeno fysiologická věda dosud též ne.

Křesťanské zjevení nám praví, že Bůh smrti neučinil, ano že pračlověku dal i tělesnou nesmrtelnost, ovšem jakožto věno mimopřírodní. Rozumí se samo sebou, že by lidé ani bez pádu nebyli zde věčně živi bývali, ale přechod na jiný, zduchovnělý svět byl by se dál jiným způsobem, snad jako spánkem nebo pod. Bylo by zajisté příliš smělé uváděti to nějak v souvislost s dosavadními výsledky vědeckými, an dar onen pádem pominul, ale mimovolně cos takového napadne.

Vychovatelský.

Již v šedesátých letech minulého století vznikla v Americe myšlenka, aby místo dosavadních žalářů vedených zásadou odstrašujícího trestu byly zakládány pro mladé vězně ústavy výchovné, jichž úkolem by bylo vésti je k polepšení života. Myšlenka se ujala a zařízeno pro vězně poprvé odsouzené ve věku od 16 do 30 let mnoho tak zv. „Reformatory-prisons", v nichž trest jako odplata vůbec odpadá a užívá se ho jen k tomu, aby přivodil polepšení. Ameriky následovala Anglie, pak zvláště Dánsko a Norsko.

Seznáno ovšem brzy, že jakéhosi polepšení dá se dosáhnouti jen při delším pobytu ve vězení. Proto zavedeno pro obyvatele „Reformatory-prisons" odsuzování na neurčitou dobu: vězeň má zůstati ve vězení tak dlouho, až na základě svého chování bude uznán správou ústavu za opět upotřebitelného pro lidskou společnost.

V Německu byl učiněn před 4 roky první praktický pokus s ústavem, jenž by methodicky sjednocoval tuto výchovnou či polepšovací myšlenku s dosavadní zásadou odplaty. Ve Wittlichu v Prusku bylo založeno vězení pro mladé trestance, o jehož výsledcích s velikým uznáním se rozepisuje v časopise „Pharus" (1916, 52 dd) ředitel N. Moll. Vůdčí myšlenka ústavu záleží v tom, že místo dosavadního „obyčejného trestního postupu" zaveden „postup progressivní": vězeň má možnost dospívati po více stupních ke vždy větší svobodě uvnitř vězení, jež pak skončí se zatímním propuštěním; je však ještě dále pod zákonně řízenou ochrannou dohlídkou, aby mu byl usnadněn příkrý přechod k úplné svobodě pohybu ve světě.

Dosavadní způsob života ve vězení spíše překáží výchovu a polepšení mladých vězňů. Při jednotvárnosti denního pořádku a denní práce uhasíná ve vězni každá snaha po vyšším cíli. Vězeň žije více passivně než aktivně. Dostane určenou práci, obdrží mechanicky bez svého přičinění v ustanovenou hodinu svou stravu neb oděv a jest posílán bez své vůle hned tam, hned onam, jakož právě denní pořádek předpisuje. Pak nedostatkem cviku slábne činnost vůle a vězeň po svém propuštění nemá v ní žádné opory.

Vězení stává se dále školou prohnaných darebů; stálým pobytem cítí se tu jako doma, dovedou se tu domoci různých výhod a využitkovat slabost dozorčího personálu ve svůj prospěch. Pokojní, skromní živlové ustupují do pozadí a pociťují trest dvojnásobně. Dozorci často neohlašují provinění svých podřízených proti domácímu pořádku, aby se vyhnuli výtce, že nedovedou si poraditi s vězni.

Tyto nedostatky značně zmirňuje „progressivní postup". Trestanci — ve věku od 18 do 21 let — jsou rozděleni na 4 třídy, odlišující se oděvem, prací a různými výhodami ve stravě, mzdě, zábavách atd. Chová-li se trestanec v nejnižší třídě po 4 měsíce řádně, postoupí do vyšší atd. Při tom jest přidělen veliký úkol duchovní správě a činnosti

vzdělávací ve všech oborech. Přísnou kázní, zbavením mnohých svobod, stálým dozorem činí se zadost nejen trestní myšlence, ale poskytuje se také hojně příležitosti ke cvičení vůle, dává se vězni cíl, ukazuje se mu, že záleží jen na něm, chce-li svůj osud zlepšiti či zhoršiti. I ve vězení jest obdařen jistými právy, jež budí v něm pocit cti a důvěry a vtiskují mu jasné přesvědčení, že jeho představení smýšlejí s ním dobře. Důsledkem toho jest ochotná poslušnost a chut ku práci, jež jest konečně základem všeho polepšení.

Proti nové „vězeňské paedagogice“ činí se ovšem také námitky. Zdá se na př., že špatnějším živlům lépe by se líbil pobyt v takovém pěkně zařízeném ústavě než tvrdý životní boj. Pisatel ukazuje však, že podle zkušenosti jest tomu naopak: právě takové živly pro svou nedbalost nedostanou se do vyšší třídy, neboť postup klade takové požadavky na chování a pilnost, že lidé slabé vůle se k nim nevzchopí; v nejnižší třídě pak jsou trestní poměry ještě obtížnější než v ostatních vězeních dosavadní soustavy.

Na jinou námitku, že poskytovanými výhodami podporuje se pokrytectví, odpovídá: člověk, který celý rok „představíral“ vzorné chování a velikou píli, aby postoupil do vyšší třídy, musí se pravděpodobně dále „přetvařovati“ i po svém propuštění, a pak jest konečně lidstvu stejně pomoženo, jako konáli to opravdové. Pozorování činěná na propuštěných z wittlichského vězení, kteří stojí pod ochranným dozorem, ukazují ostatně nejlepší výsledky.

Celkem vzato jest tento „progressivní postup vězeňské paedagogiky“ jen jakýmsi přizpůsobením k dnešnímu školství vůbec, kde celý náš třídní system, i na středních školách, znamená „progressi“, spojenou s přiměřenými výhodami: s jakou úctou na př. pohlíží malý školáček 1. třídy na vyrostlého chlapce z poslední třídy, student na studenta universitního, a touží v duchu po době, kdy se mu bude moci vyrovnati! A „odměňovací system“ na starých školách, nyní zavržený, měl v sobě přece také něco dobrého!

Hospodářsko-socialní.

Co do zásobování obyvatestva ve středostátech r. 1915 a 1916 nutno uvážiti průběh událostí od r. 1914. Ruským vpádem do nechráněných krajin (Haliče, Bukoviny, Vých. Prus) značné zásoby potravin i jiného zboží byly ztraceny a utečence bylo nutno opatřovati ze zásob vnitrozemských.

Ty doplňovati nebylo již možno tou měrou, jako dříve, neboť jednak obsazené plochy byly pro to ztraceny, čímž nastal značný úbytek výroby, jednak čím dál více vázl dovoz z ciziny, pokud ho potřebí, a konečně, jak nyní úředně se přiznává, r. 1915 byl co do sklizně velmi nepříznivý, zvláště v Německu pro sucha, u nás pro začátečná sucha a pozdní nevčasná mokra.

Když pak podařilo se nepřítele z obsazených míst vypuditi, ano jeho krajiny obsaditi, nastala nutnost postarati se i o jejich opatření, neboť že tam ničeho nezbylo, rozumí se samo sebou. R. 1915 některé z nich dovedly se arci vyživiti samy, ale ne všechny a ne docela. Totéž platí o Srbsku, Černé Hoře a Albanii, které teprv letos poněkud se zotavují a nebudou potřebovati tolik dovozu jako dosud.

Ale přes to přese všechno — naznačeny tu ovšem jen hlavní příčiny — celkové zásoby středostátů snad nebyly a nejsou nedostatečny, ale byly nedostatečně rozdělovány, jednak pro obtíže dopravní, jednak, a to hlavně zločinným počínáním jistých známých a vždy takto se osvědčujících podnikatelů, kteří zásoby na spekulaci hromadili a dle libosti vydávali neb nevydávali.

Souvisí to s otázkou překupnickou a dodavatelskou, která není tak jednoduchá jak se mnohdy za to má. Již v míru namahali se lidumilní poslanci, aby na př. vojenská správa odbírala potřeby vojska přímo od výrobců, čímž by vyloučila dodavatelskou lichvu a výrobcům přece pomohla. Ale již tehdy pokusy často selhávaly. Nemůžeť vojenská správa potřeb svých sháněti po jednotlivcích a čekati, až se podaří je sehnati, nýbrž potřebí tu přesné jistoty, jak co do množství tak co do lhůty. A takových záruk nebylo, neboť ani hospodářská skladiště ani průmyslové svazy se v dodávkách obyčejně neosvědčily; úřadovny těch a podobných podniků jsou snad dobře zařízenými písárnami, ale nespolehlivými dodavatelnami, které nad to při neuvědomělosti a neochotě jednotlivých výrobců s podvodnou soutěží spekulantů soutěžiti nemohou.

Tyto a podobné potíže tím víc objevily se za války, kdy teprv nemohlo se čekati, jak a kdy potřebné potraviny a ostatní ohromné zásoby pro vojsko se seženou. Nezbývalo zase nic jiného než použíti dodávkových prostředníků, jimiž byli hlavně oni osvědčení obchodníci, jak je nyní ze soudních líčení namnoze poznáváme. Neosvědčila se ani společenstva, vládou za tím účelem takořka utvořená neb aspoň pověřená, jak ukázal případ s vídenským „Miles“. Právě ve Vídni, jejíž

zásobování jako každého velkoměsta vyžaduje zvláštních opatření, vedle ustavičných stížností na nedostatek a přílišnou drahotu jistých potřeb čteme nabídky vagonových (a to jenom vagonových) dodávek všeho druhu; zajímavy jsou zvláště stálé nabídky macešův, ač je dávno po velkonocích, anebo zprávy, že do Vídně za dva měsíce (březen a duben) letos dopraveno 28 milionů vajec proti 8 milionům vloni, a přece jich na trhu není. Viděti, že přese vše upozorňování a výstraby zboží se kdesi hromadí, jednak z neodůvodněných obav, jednak z úmyslů lichvářských.

Nové smlouvy s Rumunskem, které jednak samo má velké zásoby obilnin, jednak jistě si je — opět známými cestami a prostředníky — dovede opatřiti ze sousedství východního, jsou s to, by obavy o nedostatek potravin z části zaplašily. Jde opět jen o to, by dovezené zboží bylo správně rozděleno. A tu německá vláda vidouc, že příslušná jednání se spolkovými státy jednotlivě ztěžují a protahují nezbytná opatření, spolkovou radou 22. května 1916 zmocněna, zříditi pod přímou pravomocí říšského kancléře pro celou říši jednotný zásobovací úřad (Kriegsernährungsamt), jenž má právo vyšetřovati, obstavovati a i vyvlastňovati všecky zásoby u kterýchkoli majetníkův a dle potřeby přidělovati i rozesílati, čeho kde potřebí. A v Rakousku dle dosavadních zkušeností nezbude než učiniti tolikéž. Bude to opatření nejen válečné, ale i pro příště směrodatné.

V obojí polovici mocnářství rakouského zakázán soukromý prodej příští sklizně a všechny smlouvy toho druhu prohlašují se neplatnými.

Zprávy o nadějích v příští letoší sklizeň v Rakousku jsou dosud celkem příznivé, ač ovšem ještě nerozhodují; z některých moravských krajů se oznamuje, že ovocná úroda (třešně a jablka) následkem chladna nebude tam tak hojná jako byla vloni.

*

K návrhu biskupa Prohászky, by velkostatky vysloužilcům, kteří se z vojny vrátí, poskytly nějakých pozemků ve vlastnictví nebo stálý nájem, poznamenal primas Csernoch, novináři tázán, že mezi biskupy o tom již dříve jednáno a v zásadě příznivé rozhodnuto: církev jistě učiní, co bude možno, ale národ očekává, že i ostatní velkostatky vykonají svou povinnost. Není však pravda, vece dále, že všude je touha po pozemku — někde naopak se ho štítí; „já sám častěji jsem zkusil, že lid pozemku nechtěl, ať se mu nabízel za podmínek sebe příznivějších“. A tak to bude asi i jinde, tak že ani v této věci není socialistická šablona odůvodněna. Bezhlavým parcelářstvím poškozen by byl nejen střední rolnický stav, jak jsme zkusili, ale byla by ohrožena i výnosnost půdy, o niž v budoucnu třeba co nejúsilovněji se přičiniti, o čemž právě teď jsme se přesvědčili nebo mohli přesvědčiti. Doby, kdy každý mohl sníst a spotřebovati, co vyrobil, a vyrobil jen tolik, co mohl sníst a spotřebovati, u nás dávno minuly — to by měli věděti a na mysli míti právě ti nejspíše, kteří vše možné i nemožné žádají od státu, od veřejnosti, zvláště „národohospodáři“ v úřadech a redakcích.

*

Uhrám průmyslově poněkud zaostalým naskytuje se v podzemních plynech laciná a bohatá hnací i osvětlovací látka. Lonský výbuch jejich v sedmihradském Kissármás přiměl takořka po zlém vládu a peněžnictví k tomu, by si této síly více všimli, což je tím potřebnější, jelikož uhelná zásoba Uher stačí prý již jenom asi na 65 let a vodních sil (Dunaje, Tisy atd.) taktéž není řádně používáno. Jediný hlavní pramen dal za 24 hodin 800 tisíc čtverečných m. plynu, kteréžto množství do dvou let vzrostlo na 1 mil. m., tak že by on sám stačil na osvětlení a pohon v Buda-Pešti.

V Rakousích používá se takových plynů ve Welsu, v Němcích v Neuengamme u Hamburgu, v Hannoversku a Westfalsku, nejvíce však v severní Americe (v Pennsylvanii, Indianii, Ohiu a j.), kde tato ložiska souvisejí s ložisky petrolejovými. I tam obávali se napřed, že proudy plynů brzy ustanou, tak že by se nevyplatilo je zachycovati, zatím však dalším vrtáním (až do 900 m!) jich jen přibývalo.

*

Nějaké potíže ovšem nastaly. Ubylo dělnictva, ubylo tedy také výroby. Ale ne tolik, aby bylo třeba ceny tak zvyšovati. Doma zásoby zapírány a za hranice vyváženy. Ani toto by konečně nemohlo býti odsuzováno, ba právě naopak, jen kdyby se doma za to nelichvařilo.

Spolek papírních interessentů podal vládě i příslušným společenstvům zajímavý rozklad, v němžto za hlavní příčinu nedostatku označuje bezmezné plýtvání papírem, jak v tisku novin, tak v písárnách úředních, tak ve školách, tak v obchodech (prazbytečné balení předmětů všeho druhu). O novinách praví: Vycházení denníkův jest válečným prostředkem, jejž nutno zajistiti. Jsou však ta ustavičná opakování a ty nabubřelé články novin také válečným prostředkem a je v zájmu naší vážnosti v cizozemsku, by objem novin nebyl zmenšen?! V této vážné době čte aspoň 95% jen zprávy o událostech a nedbá bezúčelných slohových cvičení... Místo co se takto a jinak nejméně 1000 vagonů papíru doma vyplýtvá, bylo by správnější a naší vážnosti i měně prospěšnější, přenechati co možno nejvíce papíru našim spojencům na Balkaně a dále vyvážeti jemné papíry do Hollandska a Norska.

Je pravda: Papír stal se nám věcí bezcennou; již ve škole se jím na míru plýtvá. Spořivost i zde by byla velice zdravá. Že však přes to by továrníci mohli býti v nárocích trochu skromnějšími, je stejně pravda. Ale jistá třída lidí chce těžiti ze všeho — a nejsnáze těží se ovšem z cizí nesnáze. Pijavice nátury své nezapře. Píšou se vzletné články o „Neuorientierung“, ale pro druhé; pisatelé a jejich zaměstnavatelé zatím lichvaří se vším, i s těmi frasemi i s tím papírem, na kterém jsou psány a tištěny.

Politický a vojenský.

O chystaných změnách ve veřejné správě (státní, zemské, obecní) pronikají na veřejnost jen zprávy neúřední, tak že nemožno zjistiti, jak dalece příslušné přípravy pokročily, ano zdali se vůbec jaké dějí.

Pokusy zjednodušiti a zlaciniti celkovou státní správu, která jest bezpříkladně nákladná, skončily jak známo rozchodem císařského výboru, který za tím účelem byl sestaven. Zdali práce jeho nějakému nástupci odkázány, není známo.

Píše se o nové úpravě okresních hejtmanství. Po bok přednosty politického, není-li zároveň odborníkem ve věcech technických a hospodářských, mají právě takoví býti postaveni, aby příslušné práce bez dlouhého dopisování s ústředími byly tu zpříma vyřizovány.

Podmínkou zdárného postupu prý jest při tom, aby v čele měst místo zástupců politických stran a směrů byly rovněž osobnosti správních a hospodářských věcí znalé. V obcích menších může jí býti obecní tajemník, kterýžto úřad prý může býti svěřen některé místní vzdělané osobě (faráři, učiteli, lékaři, lesníku neb hospodářskému správci). Jelikož dozor hejtmanský dle nadřečeného byl by tu pronikavější než dosud, možno připustiti, že by jmenované osoby i vedle svého vlastního povolání na to stačily, kdyžtě již nyní na př. učitelé místy správu obcí vedou. Samospráva by to ovšem pak už nebyla.

Rozpravy o této autonomii obcí, zvláště městských, prodělaly v krátké době zajímavé obraty. V prvém návalu nadšení pro všemožné soustředění, v začátcích války, vzdáváno se u vládnoucích stran autonomie skoro venkoncem: uznávánoť, že správa bude tak zjednodušena a zájmy jejich i tak budou dobře opatřeny. Avšak tu ze „sudetských“ zemí přišla důtka s výstrahou: co že jim to napadlo, vydati národnost svou v těchto zemích takovému nebezpečí! A německý nationalverband porozuměl i uznal, že pro záchranu národnosti nutno bezpodmínečně trvati na autonomii německých měst. Z čehož vidno, oč vlastně šlo.

Hledisko naše co do t. ř. ochrany národností jest jasné: Dejte každé národnosti, co jí po přirozeném právu a po zákonu patří, i netřeba žádných ochranných opatření, ani shora ani zdola. Ochranná opatření znamenají vždycky cosi výjimečného na ujmu rovnoprávnosti a podněcují vždy znova zhoubné boje národnostní. Jako jednotlivce tak i národ a národnost má chrániti zákon sám sebou, a nečiní-li toho, je špatný. Naopak zase, poskytuje-li dostatečné ochrany stejně všem, a přes to jedna nebo druhá národnost

upadá, jest vina v ní a nezaslouží, aby mimořádnými, pro druhé snad i škodnými prostředky byla uměle chráněna.

*

Za míru je v našem vojsku nejvyšší šarže III. hodn. třída (generál pěchoty, jízdy, polní zbrojmistr), za války jmenován býval nejv. vůdce polním maršálkem v I. hodn. třídě. Posledním byl arciv. Albrecht. Velké rozmnožení vojska za nynější války mělo za následek zřízení šarže generálního plukovníka v II. hodn. třídě, jež udělena napřed šefu generalního štábu bar. Conradovi z Hötzendorfu a arciv. Eugenovi a pak též armádním velitelům, ministrům, křid. pobočníkovi, celkem 16 vynikajícím generalům.

Pro velitele naší moci námořní utvořena též nová hodnost velkoadmirála (v II. hodn. třídě). Tato hodnost je dosud zavedena jen v Německu, Anglii a Rusku. Souvisí to s vývinem našeho námořnictva. I hodnost admirála není ještě u nás stará, teprve před 41 lety propůjčena bar. Bourguignonovi za osobní zásluhy. Tegetthoff velel u Visu ještě jako kontreadmiral a po vítězství byl jmenován viceadmiralem, tím pak zůstal až do své smrti (7/4 1871).

*

Dle výpočtů Kodaňské studijní společnosti pro sociální válečné otázky učinily neutrální státy do 1. ledna 1916 tyto válečné půjčky: Nizozemí 823 millionů, Rumunsko 240 mil., Švédsko 183 mil., Řecko 147 mil., Švýcary 146 mil., Dánsko 134 mil., Norsko 81 mil. Výlohy tyto vztahují se nejen na částečné zvýšení moci válečné, nýbrž též na opatření učiněná na hranicích válčících sousedů. Tento náklad obnášel jen v Nizozemí do konce 1915 127·5 millionů zlatých. Obnosy opatřeny půjčkami a novými daněmi, mezi těmito je kuriositou daň z křestních jmen, již musí platiti každý, kdo jich má více než jedno, a jež prý vynese půl mil. zlatých.

*

K doplnění oddílů vzduchoplaveckých zřídí se 15. července 1916 nový kurs, v němž se mohou důstojníci a důstojničtí aspiranti vzdělati na vzduchoplavecké pozorovatele a technické důstojníky. Mohou býti přijati: jednoroční dobrovolníci, kteří s prospěchem složili zkoušku záložních důstojníků, kadeti, praporečníci, záložní i aktivní poručíci. Podmínky: zkušenost válečná ve frontě, nepřekročený 30. rok, svobodný stav, tělesná způsobilost. Žádosti nutno podati do 1. června 1916 buď u vojenského nebo u armádního velitelství.

Ztráty italských alpských střelců obnášely do konce dubna 65% celkového počtu.

Dle zprávy novin pracovali Italové čtyry měsíce o podkopech vrcholu Col di Lana a vložili do nich na sto metráků výbušné gelatiny. Brzy po půl noci ze 17. na 18. dubna přivoděn výbuch, jímž se Italové zmocnili obou vrcholků hory (2462 m). Byl to první podkopový podnik velkého slohu v horské válce, který sice slouží ke cti italským mineurům, ale výsledek není v nižádném poměru k rozsáhlosti podniku. Neboť jeden vrchol horský zde tolik neznamená. Dobytí jeho mělo býti jen průpravou ke zmocnění se nové části silnice dolomitské, ale k tomu nedošlo. I zde nepřátelská offensiva předskočena naší a 1-roční jubileum vlašské zrady minulo se docela bez jubila.

Z velkého povyku, který se dělal ve Francii po příchodu ruských vojáků v síle asi jedné divise do Marseillu lze pozorovati snahu, udělati dojem na domácí obyvatelstvo. S posíláním doplňovacích sborů to tam vázne, v továrnách a na polích mají pomáhati černí, hnědí a žlutí nositelé kultury z Asie a Afriky, Angličané se nemají k tomu, aby převzali větší podíl břemene na svá bedra, dělá se tedy povyk s několika tisíci ruských vojákův, aby Francouzi věděli, že ještě není zle a že dle ministerských výroků ještě možno čekati, až (dosud ovšem vítězící) čtyrspolek přijde prosit o mír.

Úleva na našem východním bojišti umožnila naši útočnost na jihozápadě, právě na oslavu výročí vlašské zrady. Povaha hornatého bojiště a ovšem i velepotřebná obezřelost nedopouštějí překotného postupu, ale již dosavadní výsledky jsou dobré a slibné.

Na Balkaně je skoro klidno. Řecká vláda přece ubájila se aspoň potud, že cizí vojska (francouzská, srbská, anglická) nepůjdou řeckým územím, leč od Soluně a Kavally. Posud udály se tam jen drobné potyčky s Bulhary.

S bojišť tureckých po kapitulaci Angličanů v Kutelamaře není významnějších zpráv. U Černého moře Rusové, zdá se, nepostupují, za to hledí zmocniti se Persie — zda aby se spojili s Angličany či na svůj soukromý účet pronikli k Perskému zálivu, kdož ví?

Bitva verdunská zuří dále za pozvolného postupu Němců. Král anglický děkuje národu, že přijatou brannou povinností umožnil postaviti do pole 5 milionů mužů. Bude jich vyčerpávané Francii brzy potřebí.

A co mír?

Noviny ob čas oznamují, jak papež s mírovými návrhy svými (u Wilsona a j.) nepochodil. Byť i to pravda bylo, není v tom pro papeže nic nečestného, jakkoliv jistý tisk papežovu vážnost zprávami takovými snižovati se domnívá. Wilson, možno li novinám věřiti, prohlásil, že chvíle zprostředkování nadešla, ale jindy zase, že válčící musejí se o podmínkách dohodnouti sami — tedy stará obojetnost.

Protivníci naši ovšem pořád mluví o jistotě svého vítězství a svých úspěchů. To samo ještě nesmí nikoho másti, zvláště u Francouzů ne. R. 1871 koncem ledna, kdy Jules Favre za francouzskou vládu předběžné podmínky míru tři dny před tím byl už podepsal, úřední „Moniteur“ plamennými slovy ujišťoval, že Francie neuzavře

míru za nepříznivých podmínek, jako odstoupení území, které zatím již odstoupene bylo.

Konec konců tedy nemožno než bez výhrady přidati se k tomu, co jistý denník nedávno napsal, že totiž mír se blíží. Toť zajisté tak bezpečně pravda, jako že po dnešku bude zítřek a ne včerejšek.

*

Velitel rakouských vojsk v Albanii shromáždil 1. května pohlaváry albanské ve Skadru a domluviv jim, aby se zanechalo zločinného zvyku, který Albanii vylidňuje a pustoší, krevní msty neboli krviny, přimél je k závaznému slibu, že zatím aspoň 6 měsíců bude se zachovávati bessa, pokoj.

Hrozný ten zvyk vyvinul se u divokého národu přirozeně z nedostatku právního řádu, ba byl zákonem Luk Dukašinovým i uzákoněn: nejbližší příbuzný zavražděného jest povinen násilnou smrt jeho pomstíti vraždou kteréhokoli mužského člena vrahovy rodiny. Tak se stávalo, že až 19%, ba u kmene Toptana až 40% scházelo násilnou smrtí. A který džakur (krvině propadlý) nezavražděn, buďto byl nucen se skrývati a ovšem zaháleti nemoha ven — jako pronásledovatel místo práce byl pořád na číhané — anebo utéci do ciziny; tak praví se, že zalidněno Kosovo Pole. A když nepodařilo se zkoliti džakura, ničen majetek rodiny a rodu.

Smír dařil se málokdy, jelikož pokládáno za nečestné vyrovnávati se pokutou peněžní (asi 600 K). Někdy zavedena bessa rozkazem sultánovým někdy domluvami duchovenstva, ale vykořeniti krvinu dosud nebylo možno. Bude-li vojenská vláda v Albanii delší, snad se to podaří pro nynější pokolení, až by dorost nabyl lepšího rozumu.

*

Lodní stroje. (O.) Chodu strojů hlavních nutno věnovati zvláštní bedlivost zejména při jízdě na rozbouřeném moři, když vlny loď již rozhoupaly. Nebezpečny pro stroje jsou pohyby lodi ve směru její délky, kdy příď její hlouběji se ponoří a záď se nazvedne tak, že šrouby otáčejí se z části ve vzduchu.

Uvážíme-li, že každý ze strojů vykonává práci až 6000 koňských sil, kterou vlastně odevzdávají křídla šroubu vodní hmotě, o kterou se opírají svými sborcenými plochami, tlačíce loď do předu, vidíme, že při náhlé změně tohoto odporového prostředí nastává značné porušení rovnováhy v chodu stroje. Odlehčení toto nutno vyrovnati okamžitě přiškrcením příchodu páry, jinak by se stroje rozeběhly na prázdno rychlostí tak závratnou, že by snadno mohlo vzniknouti zlomení některé části jejich, což by tím spíše nastati mohlo, když lodní šrouby nadobyčejnou rychlostí se otáčející v nejbližší chvíli zase do vody se vnoří. Poněvadž pak lodní stroje nemají dosud regulatorů, které by samočinně řídily přístup páry dle potřeby a tedy dle změny zatížení, jakého stroj při odevzdávání své práce na hřídele doznává, jako je tomu u strojů stabilných, tedy továrenských, nutno i zde chod strojů lodních říditi ručně.

Stroj není dovoleno za jízdy zastaviti bez předchozího povelu z velicího můstku, aniž smí se počet jeho otáček samovolně měniti. Nastane li porucha stroje tak vážná, že nelze již déle stroj v pohybu ponechati z důvodů, že by porucha tato mohla míti v zápětí úplnou nezpůsobilost jeho k jízdě, nutno případ oznámiti veliteli, který o dalším rozhodne.

Jsou od tohoto předpisu také výjimky, jež dovolují, aby stroj byl zastaven bez rozkazu velitele lodi; je to přípustno ku př. spadne-li kdo z mužstva, stroj obsluhující do organismu strojového. Případy tyto jsou velmi řídké, ale nemožny nejsou, zvláště za rozbouřeného moře, kdy se loď kymácí.

Zvláštní pozornost dlužno věnovati strojům při jízdě dlouho trvající (Dauerfahrt). Mohutná ložiska hřídelů a klik zahřívají se tu znenáhla i při vytrvalém a vydatném mazání olejem, a když teplota lůžek ustavičně se zvyšuje, nutno přikročiti k ochlazování jejich mořskou vodou. Je proto všechen stroj jakoby obetkán soustavou vodovodnou, z níž lze dle potřeby příslušným kohoutem vpustiti vodu do jeho lůžek a sice způsobem takovým, aby voda vnikala co nejúčinněji k plochám, které za pohybu se o sebe třou. V kritických případech, kdy proud z vodovodu nemůže přemoci stoupající teplotu lůžek, bere se útočiště k parní pumpě, jejíž plné proudy vrhají se na rozžhavené lůžko po celou dobu jízdy.

Nejbedlivější obsluhy vyžadují stroje za jízdy zesílené, kdy jde o to, dáti lodi nejvýše možnou rychlost. Za války vyžaduje se výkon tento arci nezřídka z příčin pochopitelných. Tu stojí muž jako muž u svého objektu, a všech zájem upoután je jedině k částem, které jsou mu k hlídání a k obsluze svěřeny. Strojovna podobá se té chvíle komoře parní lázně. Člověk i stroj koupe se tu ve směsi páry, potu, oleje a slané vody, která z chladičů lůžek proudí do pohyblivých částí strojních, které ji vrhají do všech prostorů strojovny.

V těch chvílích nejvyššího napjetí páry v kotlích a horečného téměř chvatu není pokdy k myšlenkám na smrt, které ovšem v případu katastrofy neunikne nikdo z přítomných té chvíle ve strojovně nebo v kotelně. Osudnou je zejména katastrofa, kdy loď následkem vniknutí vody do některého postranního prostoru zvrátí se „hlavou dolů“, kdy tedy lodní šrouby vynoří se na okamžik z hlubin vodních a otáčí se na prázdno. Je to hrůzostrašné divadlo, jehož několik vteřin trvající děj lze vylíčiti toliko dle dohadu, protože není očitého svědka, který by tomuto hýření zkázy a zániku unikl. Již okolnost, že do prostorů kotelních, kde dříve pára měla své místo, vnikne voda a že dostane se za nejrychlejších otáček strojů do útrob parních válců, dává tušiti hrozný rozsah katastrofy. Mohutná víka válců prolomí se pod nátlakem vody, kterou písty komprimují, a záplava vřelé vody zničí všechen život snad dříve, než vnikne sem ze sousedních komor příval vln mořských, nebo než explose parních kotlů dokoná dílo zkázy na dobro.

Vedle hlavních strojů hybných má každá loď celou řadu strojů pomocných, k nimž především patří stroje na osvětlování proudem

elektrickým a na vyrábění energie elektrické, která se pak převádí k příslušným motorům, jimž přísluší mnoho výkonů, jako jsou pohyby těžkých děl, vytahovadel nábojových, různých jeřábů na zvedání kotev, záchranných člunův a jiných a jiných. Důležitou součástí strojového zařízení lodního jsou též pumpy parní, které slouží hlavně k čerpání vody z prostorů, kam byla následkem proražení stěny lodní vnikla voda mořská. Všechny tyto pumpy lze nařiditi ssacími potrubími k prostoru takto ohroženému a sice prostřednictvím rourovodu drenážového, který má odbočky do jednotlivých komor lodních. K sesílení účinku těchto pump jsou na lodích zvláštní přístroje čerpací, zvané ejektory, pozůstávající z trychtýřových nádob, jimiž prostupuje tlak páry a způsobuje v okolí jejich vzduchoprázdnotu. Přístroje tyto nassávají obrovské masy vodní a chrlí je v nepřetržitém proudu mimo loď. Pracují arci, hledě ku spotřebě páry, náramně neekonomicky a proto užívá se jich jen v případech, kdy je loď nejvíc ohrožena a kdy parní čerpadla nemohou zmoci příval vody do lodě vnikající.

Důležitými pomocnými stroji válečných lodí jsou též vzduchové kompresory čili pumpy, které stlačují vzduch až na 70 atmosfér. Tohoto tlaku vzduchu užívá se k pohánění strojků, uložených uvnitř torpedových těles. Plní se jím nádržky vzduchové uvnitř torped, odkudž přivádí se ke strojům, které torpedo při vylansování z roury torpedové pohánějí. Také vymrštění torpéda z roury, kde je uloženo, nežli se vypustí proti nepřátelské lodi, děje se stlačeným vzduchem.

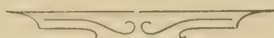
Za nahodilé zastávky lodi, kdy ohně pod kotly planou co nejživěji, dlužno arci přihlížeti k tomu, aby pára ve svém napjetí nepřekročila dovolenou mez. Přetlak nad přípustnou míru napjetí kontrolují pojišťovací ventily kotlů, které nadpotřebnou páru odvádějí do vzduchu. Protože však unikáním páry do ovzduší ztrácí se i voda z kotlů, odvádí se za nenadálého klidu strojů přebytečná pára do kondensatorů, kde se skapalňuje. Při tom dlužno arci ztlumiti též žár ohňů, což děje se tím, že se zamezuje přístup vzduchu k topeništím kotelním. Předvídá li se, že stroje zůstanou po delší dobu v klidu, shrne se žhavé uhlí ku dveřím topenišť, kde se udržuje při zavřených dveřích popelníků v ustavičné živosti. Říká se tomu, že lodi stojí pod tichou parou (unter stillem Dampf); napjetí páry v kotlech nesmí při tom klesnouti pod normál a také všecky stroje musí býti při tom v ustavičné pohotovosti.

Při konečném zastavení strojů v mateřském přístavu, kdy loď přechází do reservy, nechají se ohně dohořeti nadobro. Po vychladnutí kotlů i strojů přechází se pak k důkladnému čištění celého komplexu a k opravám částí jízdou porouchaných. Přebytečné mužstvo se vylodí a k opravě ponechá se na lodi asi třetina posádky, která se znenáhla s postupem prováděných oprav redukuje. V prostorách lodních, kde za jízdy hemžilo se personálem, zavládá znenáhla klid a ticho, až konečně zbude tu ojedinělá stráž, která za noci bdí, aby nikdo nepovolaný nevešel do strojoven a jíž přísluší též přihlížeti k tomu, aby do místností, teď úplně opuštěných, nevnikla voda některým ventilem,

jejž byl někdo za dne snad opomenul uzavříti. Vyžadují tedy stroje lodní a všechno technické zařízení lodí i za dnů klidu ustavičného dohledu a bdělosti, arci již ne tak úzkostlivé, jako v dobách, kdy loď se pohybuje v širých vodách a kdy každým jejím kovovým nervem proudí život, jehož výslednicí jest všechna její pohotovost v prostředí, které si energií svou podmaňuje potud, pokud soustava lodních strojů svým úkolům vyhovuje.

Ročník XXXIII. Číslo 7.

HLÍDKA.

Z dějin města Loštic.

VÁCLAV KUBÍČEK. (Č. d.)

Nejstarší známá cihelna byla původně pod lesem Rodlínem blízko nynější Vlčice.[1]) Jelikož se po válce třicetileté stavělo většinou z cihel sušených, vynášela cihelna obci nemnoho. Pec byla zařízena pro dvacet tisíc cihel. Roku 1727 obnášelo nájemné z cihelny dle smlouvy 13 zl. 30 kr. Tisíc pálených cihel počítalo se po 2 zl. 30 kr., nepálených po 1 zl. 9 kr. Tři léta potom se prodával tisíc domácím po 3 zl., přespolním po 2 zl. 45 kr. Od roku 1736, kdy cihelna přešla do vlastní správy obce, byly ceny opačné: v místě po 2 zl. 30 kr., cizím po 3 zl. Na jednu pec spotřebovalo se 20 sáhů dřeva. Cihlář od práce a vypálení tisíce dostával 1 zl.

Nečítaje spotřebované palivo vytěžilo se v letech 1736—1743 ročně průměrem 33 zl. Za válečný rok 1742 nic. Dle přiznání z roku 1749 byla cihelna v bídném stavu. Obec pro nedostatek dříví nepálila, jen někdy jednotlivci. Dle úředního šetření roku 1753 pálilo se ročně průměrem 40 tisíc, k čemuž zpotřebováno 40 sáhů dřeva po 1 zl. 45 kr., cihláři od pálení z tisíce 1 zl. 10 kr. a 4 měřice rži po 1 zl. 12 kr., bylo tudíž celkem vydání 121 zl. 28 kr., stržilo se tisíc po 4 zl. úhrnem 160 zl., obnášel tudíž čistý výtěžek roční 38 zl. 32 kr.

Výroba sanytru bývala v Lošticích zprvu soukromým podnikem. Roku 1685 nařizuje vrchnost unčovská, že „těm sanytrníkům vašim přísně zaporučíte, aby sanytr nikomu neprodávali, nýbrž dle

---

[1]) Ještě r. 1849 stál tam domek s číslem 91.

snešení zemského do císařské zbrojnice podle taxy odvážeti hleděli. Nesmělť se sanytr vyvážeti ze země, poněvadž býval značný nedostatek střelného prachu.[1]) Roku 1737 platil mistr sanytrník Jan Veit z Něm. Libin činže za hlínu na sanytr do městských důchodů 27 zl. Vyráběl sanytr až do smrti roku 1740 po mnoho let, ale obecní pokladna krom té jediné položky z toho neměla nic.

Obchod solní byl původně výsadou vrchnostenskou. Zvláštním nadáním udělovala se poddaným městům a městečkům.[2]) Kdy a kterak dosáhly toho práva Loštice, není známo. Patentem roku 1651 byly ve větších městech zavedeny císařské sklady rakouské soli.[3]) V Unčově připomíná se takový sklad roku 1697.[4]) Aby solní užitky pro císařskou komoru byly stálé, přejímaly vrchnosti ročně určitý počet centů, jež se pak rozvrhly na poddané osady. Nejméně určený podíl soli musela osada ročně zakoupit.[5])

Tento podíl odebíral obecní nájemce obchodu solního v Lošticích — solař — z unčovského skladu, cent po 6 zl.[6]) a prodával v obci s výtěžkem. Nájemné plynulo do důchodu. V letech 1727—1742 byl roční průměr nájemného „ze solního handlu“ 20 zl. Od roku 1746 ustáleno nájemné na 30 zl. Nájemcem byl za těch let kupec Alexander Staršovic, měšťan na č. 65, od roku 1747 stejnojmenný syn na č. 14.

Slabounkým proudem tekly obecní příjmy z lovů. Pan Jindřich Podstatský z Prusinovic prodal roku 1581 Loštice Unčovu „s lovy, hony a s čižbami“.[7]) Původně byly to bezpochyby užitky vrchnostenské, jež — ne-li dříve, jistotně pod panstvím unčovským přešly v užívání obce.

Čižby, v nichžto se chytalo ptactvo do sítí a lepem, byly v loštických lesích ještě roku 1746 „tři nebo čtyry“, ale příjem z nich není zaznamenán v obecních důchodech.

---

[1]) *Kameníček*, Zemské sněmy a sjezdy mor. II. 195.

[2]) Město Mohelnice dostalo právo prodávati sůl od biskupa Tasa r. 1460, Unčov od krále Vladislava r. 1514, Úsov od p. Albrechta Černohorského z Boskovic r. 1565. (*Volný*, Mähren V. 602. 150. 165.) Jan z Pernštejna r. 1540 povoluje měšťanům lipnickým, »aby sůl na obec kupována a v rathouze skládána byla, a kdož by ji chtěl z obyvatelův na prodej sekati, ten aby ji od starších nyučějších a budoucích kupovalc. (Archiv český XX. 445.)

[3]) *D'Elvert*, XXIV. 280.

[4]) Notizenblatt 1868 p. 5.

[5]) Obec moravičanská byla r. 1750 povinna odebrat od vrchnosti čtvrtletně 90 spížků soli po 48 kr.

[6]) *D'Elvert*, Schriften XXV. 611. před rokem 1748.

[7]) *Houdek*, Loštice p. 42.

Lesní honitba s říčním rybolovem byly počátkem století sedmnáctého z oněch práv, jichž užívala obec, ačkoli vrchnost se nevzdala svých nároku na ně. Teprve výsadní listinou z roku 1638 svolil Uničov, že Loštice „lov z lesův i řek svobodně užívati a nyní i budoucně svého vlastního hejnýho — ač chtějí-li — sobě chovati mohou“, jenž ne už vrchnosti, nýbrž jim samým „přísahou opovázaný bejti má“. Stejnoslovné svolení je v obnoveném listě výsadním z roku 1674.[1])

Pronajímati směla se honitba za těch dob jenom šlechticům.[2]) Ale v Lošticích se nepronajímala vůbec. Roku 1739 vytýká vrchnost úřadu loštickému, že si hon na ujmu obce a okolních sousedův osobuje několik povalečů, kteří tím zanedbávají svou živnost.[3]) Též pytláctví se provozovalo, jak bylo řečeno při roce 1712. Co zastřelili hajní, buď se někomu dávalo poctou nebo snědli členové rady.[4]) Jinak obec z honů neměla nic.

Poněkud výnosnější byl rybolov, nikoli však rybniční. Mimo soukromé rybníčky při č. XVII. 83. 150 a při cestě Labuďské, býval v Lošticích od starodávna rybník obecní, jenž dle zápisu z roku 1552 se lišil na vrchní a dolní. V obou se chovaly ryby. „Roku 1567 v pátek po sv. Řehoři Pěkný Jan na mukách a trápení svém seznal a na tom zemřel a konec svůj vzal, že jest s tovaryšem a pomocníkem svým Pavlem Turzou v domácích haltéřích po čtyřikrát každý 8 kapruov vzal.“ K Štědrému večeru dostávali od obce rybí deputát členové rady, obecní služebníci, učitel a farář. Ale počátkem osmnáctého století už místo ryb dávaly se peníze: po 12 kr. za deputátního kapra; patrně se tedy rybník neosazoval. Dle hodně skromného přiznání z roku 1749 zaujímal obecní rybník plochu čtvrti měřice, podobal se luži, jež v létě někdy úplně vyschla a ryby se do něho nekladly od nepaměti. Nečítaje toho, že se z něho voda vede do města, nešel prý užitek z rybníka žádný.

Jen říční rybolov něco vynášel. Nadační listinou roku 1565 pustil pan Jindřich Podstatský Dolskému mlynáři stav a struhu, aby

[1]) *Houdek*, Loštice 49.

[2]) Dvorní dekrety z r. 17 5 a 1726. *D'Elvert*, Schriften XIV. 148

[3]) »dessen sich einige Mussiggänger zum praejudie euerer Gemeinde und der Nachbarschaft auch mit Hintansetzung ihrer Profession anzumassen unterfangen« — píše Uničov 14. srpna 1739.

[4]) Při šetření r. 1753 se nalezlo »wann die angestellten 2 Waldheger etwas an Wiltpret eingebracht, so ist es entweder jemanden verehrt oder von den Individuis des Stadtlrats verzehrt worden«.

mu v tom „žádné překažky nikterak činěno nebylo, krom lapání ryb: toho mlynář i potomci jeho všelijak aby prázdni byli". Byl tudíž říční rybolov v Lošticích výsadou panskou. Skutečně však užívala již tehda řeky obec „od cihelny až po hranice moravičanské". Ovšem za plat do vrchnostenské komory. Za vlády unčovské připadl obci k užívání také díl řeky „Pod kamennými mosty".

Nájemné z rybolovu se odvádělo do městeckých důchodů. Na uznání práva původně vrchostenského vymínil si Unčov výsadní listinou roku 1638 a 1674, aby Loštice své pány „každoročně podle zdvořilosti jejich k postním časům a obzvláště k suchým dním něco rybami říčními obmejšleli".[1]) Za účelem rybolovu dělila se řeka v části, jež byly dědičně připsány k několika číslům domů. Roku 1650 měla řeka „dolní" šest kusů, z nichžto se platilo půlročně celkem 2 zl. mor. 16 gr. 3½ den., z řek „horních" pak 4 zl. mor. 11 gr. 3½ den. Ve století osmnáctém obnášela celoroční „vodní činže" 14 zl. rýn. 39 kr. 1 den.

Obecních pozemků, totiž pole, pastvin a luk bylo v polovici osmnáctého věku 424 měřic.[2]) Ty pozemky ležely však většinou výměry úplně ladem.

Bylotě z nich neméně než 315 měřic trávníků, totiž tratí, jež proto, že se nijak nevzdělávaly, zarůstaly travou. Užitečných pastvin bylo na těchto trávnících pouze 26 m.[3]) Tehda ještě nečinilo se rozdílu mezi starými a novými domy, jak se to začalo koncem století. Mohlo se tudíž pastvin užívat ze všech domů, k nimž patřilo kus pole. Kdo neměl pole, nesměl vůbec ani krav držet.[4]) Ba menším majetníkům i počet krav omezován. Při rozvrhu daně roku 1733 se usnesli ve valné hromadě zámožní sousedé, majitelé větších polností, „aby ti malí, kteří rolí na 6 měřic nemají, jenom jednu krávu drželi a který více má, aby za čtrnáct dní takovou krávu odpravil a jestli jí neodpraví aneb neprokáže, jak ji živiti mocti bude, tehdy že se kontraband učiní". Ale usnesení se neprovedlo. Při úřední obnově roku 1742 stěžuje si obec, že domkaři, kteří mají jen po dvou měřících pole, drží po dvou

---

[1]) *Houdek*, Loštice p. 49.

[2]) Na tento počet se přijde takto: dle katastru josefinského bylo těchto pozemků přesně 128 jiter 657 □ sáhů čili 385 měřic K tomu dlužno přičítat 37 m. pole a 2 m. pastvin, jež obec prodala r. 1784. Z toho bylo: 289 m neužitečných trávníků, 26 m. pastvin, 24 m. luk a 85 m. pole, úhrnem 424 m.

[3]) Dle katastru z roku 1756: 22 m po 680 □ sáhů moravských.

[4]) Při kupu chalupy č. 159 r. 1768 se novému majiteli »obmezuje, žádný krávy držeti; když bude mét roli, taky i krávy držeti mocti bude«.

kravách a působí jiným škodu. I nařídila vrchnost, aby domkařům, nemohou-li se vykázati dostatečnou spíží pro dobytek, nebylo dovoleno chovat více krav než jednu.

Obecních luk bylo 7 jiter 1408 čtver. sáhů čili okrouhle 24 měřic. Částečně se na nich páslo, větší části pak užívali oba purkmistři a rychtář za odměnu své úřední činnosti ve prospěch obce.

Obecní pole měřilo 85 m.[1]) Vzdělávalo se ho však pouze 52 m., a sice tak, že nejméně čtvrtina z něho ležela ročně úhorem. Pracovalo se na něm od pradávna obecní robotou.[2]) Robota působívala mrzutosti a stála víc, než pole skutečně vyneslo. Za léta 1739—1741 vytěženo z něho pro městské důchody ročně průměrem 14 zl. 23 kr. K zajištění dluhů, jež obec učinila na úhradu válečných výloh roku 1742 a soudních útrat rozepře vrchnostenské, zastavovalo se obecní pole začínaje rokem 1744 jednotlivým věřitelům, až 1. dubna 1753 byl zastaven poslední kus. Skládala se tehdy první lhuta platební povinnosti, k níž Loštice smlouvou ze dne 12. února byly Unčovu vázány.

Úhrnem bylo 52 m. obecního pole zastaveno pěti věřitelům za dluh 1370 zl., a sice tímto způsobem: zástavní věřitel užíval pole za roční průměrný plat 2 zl. 18 kr. z měřice, neplatil však nájemného do důchodů, nýbrž ponechal si z něho 6procentní úrok z půjčené jistiny, o zbylý obnos pak se dluh ročně zmenšoval.[3]) Po 6, 10 nebo 12 letech, do kteréžto doby nesměly dlužné jistiny žádnou stranou býti vypověděny, byla obec povinna zbytek složit. Takovým způsobem neslo pole obci ročně 119 zl. 42 kr. oproti 14 zl. 23 kr. z let 1739 až 1741. I nepatrné nájemné bylo tudíž daleko výnosnější než vlastní správa.

Dokud pole nebylo zastaveno, měl správu jeho pod sebou člen městské rady — obecní hospodář. Druhý hospodář — polesný — také z rady, pečoval o les, maje k ruce dva hajné, s nimiž tvořil lesní úřad. Hajní z obce volení městskou radou střídali se téměř co rok.

„Obecní hory“ byly nejdůležitějším pramenem důchodů městských. Za pánů búzovských obec jen užívala lesa, jehož

---

[1]) totiž 15 jiter 1584 □ sáhů dle josefin. katastru a 37 m. prodaných r. 1784.

[2]) Zápis z r. 1720 praví »von altersher«.

[3]) Na př. věřitel za půjčených 350 zl. užíval pole na 11 měřic, z nichž měl platit nájmu 25 zl. 18 kr.; z toho mu patřil 6% úrok 21 zl., ostatek 4 zl. 18 kr. se srážel z dlužné jistiny. Ačkoli takto dluhu ročně ubývalo, čítal se držiteli úrok stále z jistiny jakoby celé, byl tudíž značně ve výhodě.

právním majitelem byl pán. Unčov koupiv Loštice, ponechal obec nerušeně při dosavadním užívání a tak les přešel v obecní majetek. Jen hajný byl přísahou vázán unčovské vrchnosti, jež však i toho zbytku lesní vlády se vzdala výsadními listy z let 1638 a 1674. Lesa bylo v polovici osmnáctého věku 1270 měřic.[1]) Potřeba výslovně uvésti tuto výměru, aby ozřejmělo, jak se v ty časy hospodařilo s lesem. Tehdy „z lesa mívaly obecní pokladnice pro nedbalost a nehospodářství oubrnem velmi málo důchodu. Les Pán Bůh stvořil všem, les byla obec, to jest obecní majetnost. Tedy stínal menší stromky a smejtil, lámal, bral kde kdo a za drva zůstal věrně dlužen“.[2]) Právě proto se lesy vůbec nízko cenily. Když při jednání o prodej panství búzovského roku 1695 se čítal výnos lesní, připadalo na jednu měřici ročně průměrem toliko 5 krejcarů.[3]) S tohoto stanoviska dlužno pohlížet na výnos lesa v Lošticích. (P. d.)

---

[1]) Přesně dle katastru josefinského 423 jiter 453 čtver. sáhů. Je to první určitá výměra lesa. Obec r. 1749 přiznala »úředně« 130 m. lesního výsevu. Krajská komise r. 1753 naměřila 368.580 čtver. sáhů čili 691 m., a sice 405 m. jedlového a 286 m. borového, v obojím však pouze »Sperrgehölz«. K tomu podotkl unčovský magistrát, že by lesa se našlo přes 900 m., kdyby se bylo měřilo dle vůle zástupců vrchnostenských. Dle úředního šetření ze dne 21. května 1756 bylo lesa 388 $^7/_8$ m. A sice byl les trojího druhu: 1. Nademlýnem hodil se »als Gesperrholz« a bylo ho 238 $^2/_8$ m. 2. Boří, z něhož se některé stromy hodí na vodní trouby do Unčova. Toho bylo 70 m. 6 $^2/_4$ osmin. 3. Chrastí (»Gesträuch«), jehož se čítalo 79 m. 6 $^2/_4$ osmin. Sáh tvrdého dříví stál 2 zl. 15 kr. a měkkého 1 zl. 54 kr. — Z rozličných údajů těchto vysvítá, že měřítko nebylo jednotné a nelze tudíž počítati spolehlivě se žádnou výměrou, až s katastrem josefinským. Uváží-li se, že roku 1890, tedy 100 let po měření josefinském bylo lesa 1294 m. (*Houdek*, Loštice p. 17), nechybí se o mnoho předpokladem, že skutečná výměra v letech 1750 byla tatáž jako r. 1787, totiž 1270 m.

[2]) *Winter*, Kulturní obraz českých měst II. 521. 518.

[3]) Čítalo se na 13 500 rak. měřic lesní plochy celkem 1126 zl. ročně čistého výnosu. (*Fuchs*, Busau p. 118. 119.)

Nový způsob vyučovati katechismu.

Napsal Jan Oliva. (Č. d.)

Možná, že některý čtenář po pozorném prozkoumání toho, co předešlo, namítne proti uvedenému rozdělení, že jest neúplné, protože v něm není zmínky o učení na výsost důležitém, o milosti boží. Co o tom souditi se stanoviska této práce?

Že učení o milosti jest na výsost důležité, ba, dogmaticky mluveno (máme li na mysli milost v celém dogmatickém rozsahu), nejdůležitější, každý theolog z dogmatiky dobře ví. A přece nebylo možno učiniti učení o milosti[1]) nějakým zvláštním oddílem, jednoduše z té příčiny, že vniterný ráz, vniterná podstata milosti toho nedovolila. Milost boží co nejúžeji se připojuje ke všem oddílům, jest vniterným jejich doplněním, ba nejvniternějším jejich základem vzhledem k cíli člověka. Tento ráz nemožno vyjádřiti dostatečně tím, že by se učení o milosti dalo za jeden hlavní oddíl, třebas nejprvnější, nýbrž jedině tím, že se připojí na vhodném místě ke všem oddílům. Učení v 8 oddílech výše naznačených bude pak míti ráz více objektivní, učení o milosti boží bude míti ráz více subjektivní. Tím se v každém oddílu docílí zaokrouhleného celku, jenž jistě bude působiti mocně na skutečný náboženský život dítěte, zvláště pokud jde o skutečné nabývání a udržování milosti boží v duši, což jest konečným cílem všeho vyučování.

Všechna nynější milost, kterou lidé dostávají, je ze smrti Páně na kříži. Je-li tedy základem soustavy katechismové smrt Páně na kříži, musí parallelně s ní býti základem této soustavy i milost boží. Tomuto požadavku se činí zadost v mém rozdělení, upraví-li se každý hlavní oddíl tak, jak právě pověděno o několik řádek výše.

Dosavadní učení na milost boží málo dbalo, skutečný křesťanský život dětí se málo pěstoval. Milost boží byla jen jistou kategorií katechismu v určitém oddílu, ale nepronikala všechno učení katechismu. Tím také význam její pro život nebyl tak poznáván, jak je toho třeba. Způsobem ode mne naznačeným vynikne dobře duchovní organismus učení katechismového. „Při takovém uspořádání katechismu — abych

---

[1]) V dalších vývodech je řeč výhradně o milosti boží vniterné; ta se obyčejně myslí při slově milost boží, neurčuje-li se milost blíže.

užil slov Viléma Pichlera[1]) — může spisovatel (katechismu) každé učení tak podati, jak je při hlubokém, vnitřním uvažování v duchu vidí: myšlenky přirozeně, vniterně a harmonicky spojeny, jak u květiny kořen a stvol a listy a květ... Předstupuje-li takto učení za učením před ducha dítěte, pak bude přijímati obsah víry s láskou, porozuměním a přesvědčením, a také dobře v paměti jej uchová."

Co takto všeobecně pověděno o milosti boží, chci ještě více znázorniti některými konkretními příklady; z příkladů těch bude vidno, jak důležitá je tato stránka katechismu.

Pokora: „Třeba považovati za zvláštní zásluhu Schelerovu, že ve stati Zur Rehabilitierung der Tugend pokoru, tento základ všeho ethického bytí, posunuje opět do středu ethického uvažování a tak hluboko pojímá její kardinální význam... Jak velice Scheler ve zdůraznění pokory nachází se v souhlasu s duchem vlastně katolickým, vysvítá hned, otážeme-li se některého katolického díla. Vzpomeňme na př. na krásné vývody o pokoře v symbolice Möhlerově, jež vrcholí ve slově:[2]) ‚... právě pokora to je, na které všechno záleží, poněvadž v tomto je obsaženo všechno positivní...' Pokora jako specificky lidská ctnost je blaženě milující podřízení se tvora Bohu, blažené si přiznání, že nic nejsme bez milosti boží..."[3])

Víra, naděje, láska: La Vie intime du Catholique od Bainvela 1914 ukazuje, „že katholicismus je religion d'esprit a d'autorité, religion intime a sociale. Jde tu o víru, naději, lásku". Jde tu o dogmatickou víru, jež i poznání s sebou přivádí, to znamená, že tu jde o une foi raisonnable a affective zároveň. Jde tu o naději, jež vzhlíží na au delà a povznáší nad svět a nad vicissitudes humaines. V lásce vrcholí vše, láska k Bohu stojí v čele a má svou nejvyšší formu v „zapomenutí na sebe sama". Avšak tato láska vede i k vie de charité, k lásce k bližnímu.[4])

S věrou, nadějí a láskou co nejúžeji souvisí výraz velice často v evangeliích užívaný, království boží: „Království boží, nezviklatelná vyšší pravda, od níž jedině rozdíly a všechen rozpor (života) mohou býti přemoženy, je dle slova Kristova uvnitř v nás... bez království božího nemá království lidské přese všechny své filosofické systemy a všechno své vědění, jímž si zevnější svět částečně

[1]) Christl. paed. Bl. 1915, 173.
[2]) ve vydání 4. z r. 1835 str. 170, 181 (poznam. mé).
[3]) *Dietrich v. Hildebrand* v Hochlandu 13 (1916) I. 474, 476.
[4]) *Fr. Kattenbusch* v Theol. Rundschau 1915, 384.

podrobil, docela žádného smyslu. Překonání nicoty a smrti spočívá výhradně v síle víry a nikde jinde." [1])

Jak víra, naděje a láska, jak království boží, překonání nicoty a smrti souvisí skrze pokoru s milostí boží, nemusím zde dále vykládat; důležitost učení o milosti boží vůbec a v konkretních těchto případech zvláště je tím dostatečně naznačena.

Důležitost tohoto učení vysvitne nám však ještě více, obrátíme-li nyní zření poměru katolicismu k ostatním vyznáním, hlavně ku protestantismu; tu teprve nahlédneme do vniternějších rozdílův obou světových názorův a poznáme zároveň povýšenost názoru katolického.

Protestantský theolog Fr. Kattenbusch praví na př.: [2]) „Rozpor, nebo řeknu raději (abych míru souhlasnosti, jež přece zůstává, neoznačil za vedlejší) rozdíl ve výkladu ‚dobra' mezi protestantismem a katholicismem spočívá nejhlouběji v idei o tom, co je láska a spasení."

Spasení děje se ospravedlněním — tu jsme u nejvniternějšího rozdílu učení katolického a mimokatolického. „Učení o ospravedlnění jest jedním z nejdůležitějších celé katolické dogmatiky a zároveň jedním ze základních rozeznávacích učení mezi katholicismem a protestantismem. Jako totiž učení o písmu svatém jakožto jediném prameni a pravidlu (sola scriptura) jest formalním principem protestantismu, právě tak platí učení reformatorův o ospravedlnění pouhou věrou (sola fides) právem za materialní princip protestantský; bylo proto učení toto zároveň s úzce s tím spojeným učením o úplné passivitě člověka při konu ospravedlnění považováno od reformatorů samých za cardo rerum a za articulus stantis et cadentis ecclesiae." [3]) „Kdežto protestantské ospravedlnění jedině prostředkem víry v okamžiku, jedním rázem se stane a dalšího vytváření naprosto není schopno, pojímá katolické dogma ospravedlnění jako děj, jenž vázán jsa na průběh má určitá stadia, v nichž se dokonává. Tento děj nemůžeme lépe znázorniti, než jak učinil sněm Tridentský (Sess. VI de justificatione)... Činitelem tohoto děje mimo milost boží je svoboda člověka... Tím jsme zároveň se dostali ku vhledu do nejhlubší příčiny, proč protestantismus ospravedlnění pojímá pouze jako něco negativního a nedopouští, aby při ospravedlnění došlo k osvojovacímu ději, proto totiž, protože v člověku popírá svobodu vůle...

---

[1]) *Robert Saitschick* v Hochlandu 13 (1915) I 309—310.

[2]) Theolog Rundschau 1915, 382.

[3]) *Einig* v Kirchenlexikon 2. vyd. 10, 854.

Ospravedlnění je dle sv. Pavla v podstatě zničení starého a vytvoření nového svatého života. To vysvítá i z vysvětlení jeho, že toto ospravedlnění, jehož objektivní příčinou je Kristus, sprostředkováno je v člověku subjektivně pouze nejužším připojením se k jeho životu, totiž tím, že s Kristem umíráme, totiž hříchu, a v něm k novému životu povstáváme. Řím. 6, 2 d.“ [1] — Tak i zde vrací se nám základní prvek celé naší soustavy katechismové, smrt a z mrtvých vstání Páně.

Ku kterému hlavnímu oddílu ten který konkretní je v milosti boží, jak některé právě vyjmenovány, náleží, netřeba podrobněji zde již ukazovati, to čtenář, jenž má o tyto věci zájem, snadno sám si provede.

3.

Dosavadními vývody stanovil jsem celkový rámec katechismu čili všechny hlavní jeho oddíly po stránce více objektivní i subjektivní.

V odborném katechetickém časopise mohlo by se nyní ukázati, jak k těmto hlavním oddílům dají se přiřaditi na vhodných místech všechny podružnější články katolického katechismu, na př. učení o písmu sv. a tradici, o andělích, o člověku, o úctě ostatkův a obrazův atd., tak že by tím vznikl hodně podrobný přehled látky katechismové. Zde v „Hlídce“, kde nám jde o rámcový přehled katechismu, o hlavní, základní rysy, není této podrobné práce třeba a také by ku poznání hlavních zásad, jež mne při tomto nástinu vedou, nepřispěla, spíše by byla na závadu. Že to zde výslovně připomínám, děje se pouze z té příčiny, aby čtenář nemyslil, že jsem na tuto stránku zapomněl.

Jen tolik s důrazem vytýkám, že při všech těch podružných částech musí se, podobně jako při hlavních částech, ukazovati stále, jak to vše souvisí se základem celého katolického světového názoru: se smrtí Páně (v širším významu).

4.

Na tomto místě měl bych mluviti o názvosloví v katechismu. Opět tak neučiním z příčiny u předešlého bodu uvedené.

---

[1]) *Wörter* v Kirchenlexikonu 1. vyd. 9, 61. 58. 57.

Abych však přece aspoň nějak naznačil, jakým způsobem bych si představoval podrobnější provedení látky do tohoto bodu patřící, uvádím zde jeden příklad, jak by si měl počínati autor katechismu, aby ulehčil práci katechetovi i dětem.

Různé stupně milosti boží se v katechismu dosti přesně rozeznávají. Různé stupně lásky již nikoliv. A přece každý katecheta ví ze zkušenosti, jak by učení o lásce nabylo přehlednosti a jasnosti, kdyby se tak dálo zvláštními přídavky ke slovu láska. Stupně ty vyniknou nám lépe, uvážíme-li opak lásky, hřích: podle stupňu hříchu mohly by se nějak určiti stupně lásky. Je to zvláště třeba pro správné porozumění životu obyčejných lidí a zase lidí dokonalých, svatých.

A jako při lásce, je tomu podobně i při víře a naději.

Stupně hříchu jsou již mnohem více propracovány. Než i tu se mi zdá, že praktický život by radil vrátiti se ke staré myšlence svatých otců, hlavně Augustina, a rozeznávati tři druhy hříchu: malý, prostřední, velký. Logicky a soustavně vystačíme ovšem s dvojicí: velký, malý hřích, ale v praktickém životě to často činí obtíže. To jen tak mimochodem jako podnět k dalšímu uvažování o tomto předmětu.

II.

Účelem všech vývodů mých v I. polovině této práce bylo, usnadniti katechetovi hluboké vniknutí do obsahu pravd katechismu.

V II. polovici této práce jest účelem, usnadniti katechetovi vniknutí do methodického podání katechismu.

1.

a) Především zajímá nás tu otázka, jak možno docíliti jasného vhledu do toho, co z učiva katechismového patří do jednotlivých tříd resp. oddělení jednotlivých škol.

Jen zřídka se najde, aby každý školní rok tvořil zvláštní třídu; obyčejně bývají aspoň některé školní roky spojeny v jedné třídě. K vůli zjednodušení a přehlednosti v této práci pro každý školní rok předpokládám zvláštní třídu; kde má katecheta ve třídě 2 nebo i více školních roků, dovede si snadno vybrati z následujícího schematu, čeho potřebuje.

Při methodickém výběru katechismového učiva pro jednotlivé třídy musíme vycházeti od schopností dětí. Pěkným příspěvkem k roz-

poznání schopností dětí je článek v časopise Pharus 1913, 481 dd.: Begriff und Aufgaben der Jugendkunde, od univer. prof. Dr. phil. a jur. Klementa Baeumkera. Ve článku tom na str. 491 se uvádí, že děti až

do 7. roku	(6—7)	chápou	věci,	což W. Stern nazval stadium	substanční,
v 8. „	(7—8)	„	činnosti,	„ „ „ „ „	akční,
v 9. „	(8—9)	„	prostor. a čas. vztahy,	„ „	relační,
v 10. „	(9—10)	„	příčinné poměry,	„ „	relační,
v dalších l.	(11—14)	„	vlastnosti,	„ „	kvalitní.

Co tuto učeně a více abstraktně podáno, třeba převésti do srozumitelné konkretní formy. Tu pak přemýšleje o věci přišel jsem k následujícímu schematu:

1. školní rok: Bůh (totiž hlavní události, které Bůh činil pro lidi).
2. „ „ rodina (rodiče, děti, čeleď, blízcí příbuzní).
3. „ „ majetek (věci vlastní, věci cizí, zvířata, stromy) a práce.
4. „ „ vlastní duše (dobré a zlé skutky).
5. „ „ vrchnost (duchovní [papež . . .], světská [císař . . .]) = zástupci boží.
6. „ „ občanstvo (lid) [poddaní . . .].
7. „ „ národ (dějiny jeho, vynikající mužové a ženy, hlavně svatí).
8. „ „ lidstvo (v celku) = povaha, charakter lidský vůbec).

Při schematu tomto bylo vodítkem, aby od věcí pro dítě konkretních postupovalo se k věcem abstraktním, jak také duševní život dítěte se vyvíjí. Zdá se mi, že se nemýlím, mám-li za to, že Bůh jest pro dítě v normálních poměrech nejkonkretnější a tím i nejsnažší k poznání: je to jediná, v 1. školním roce zvláštní bytost, dítě se při tom nerozptyluje . . . Složitější jev již jest rodina, jak každý katecheta dosvědčí . . . A složitost a abstraktnost pokračuje tím více, čím přibývá dítěti školních roků. Jsou děti, které k posledním stupňům (občanstvo, národ, lidstvo) svými schopnostmi neproniknou, kdežto dřívější (Bůh — vrchnost) přece jaksi pochopí. (O. p.)

Účast kardinála Dietrichštejna za boje mezi arciknížetem Matyášem a Rudolfem II. roku 1608.

Napsal JAN TENORA. (Č. d.)

Arciknížecí komisaři oznámili 29. května stavům, oč se pokoušel Casal, dodávajíce ještě, že brzy potom přijel do ležení arciknížecího zase nějaký mladý pacholek, u něhož byl nalezen v pásu zašitý list svědčící nejvyššímu nad Ráci, jemuž se činilo veliké zakazování a slibovalo se mnoho peněz, aby jen od Matyáše se svým lidem odstoupil. Arcikníže oznámil to císaři. Ježto pak docházejí zprávy, že se každodenně sbírá veliký počet lidu ku Praze a cizí lid se verbuje, že arcikníže chce přezvěděti, co by tím bylo míněno; sice by pustil do království lid, který ještě za sebou zdržuje. Ještě pak si arcikníže stěžoval, že v jeho ležení jest veliký nedostatek potravin, pročež žádal, aby byly vozeny tam z okolních měst a vesnic za slušnou záplatu. Konečně dotazoval se, proč se mu tak dlouho odpovědi nedává.

Na tyto stížnosti, odmítaje za to zodpovědnost, odpověděl jménem stavů nejvyšší purkrabí,[1]) že stavové o tom Vlachu neměli dříve žádné vědomosti, až od komisařův arciknížecích, ani se to jich netýká; když arcikníže oznámil to císaři, zůstavují toho stavové při tom. Lid do Prahy se strhuje k ochraně císaře a stavů, lid verbovaný platí si císař sám, a tak je lid vlastní císařský. Co se týče potravin, že císař poslal dekrety do Hradce Králové, do Mladé Boleslavě, Poděbrad, Nymburka a jiných měst, aby neprodleně potraviny dovezli, je tedy naděje, že se poddaně zachovají. Ale zase při tom stavové sami si stěžovali, když někteří potraviny do ležení arciknížecího dovezou, že se jim tam nejen potraviny, nýbrž všecko, koně i vozy poberou. Také štráfováním dála se od vojska arciknížecího veliká škoda, tak že některé tvrze i dvory a kostely zloupili, všecko od potravy, dobytka, koní, vozů, ložních šatů, cínového nádobí s sebou pobrali, a nemajíce na tom dosti zvyráželi okna a kamna, a co pro velikou tíži uvézti nemohli, na cestě vysypali; toho všeho aby arcikníže nedopouštěl. Že ještě pak nedali stavové odpovědi, omlouval purkrabí tím, že stavové podali některé artykule císaři; jak se vyřídí, nepominou dáti odpověď.[2])

---

[1]) Adam ze Šternberka, jenž se stal nejv. purkrabím teprve 28. května (*Tomek*, Dějepis Prahy XII. 444, praví: 30. května); před tím byl nejv. komorníkem.

[2]) Sbírka *Cerroniho*, l. c. II. 207, str. 179—183.

Stavové splácejíce stížnosti zase svými stížnostmi odpovídali nebojácně a arciknížeti zrovna nepřátelsky. Proto arcikníže změnil své jednání, neodvážil se již stavům vyhrožovati, než dával se zase do pokojnějšího vyjednávání. Snad spolupůsobila výstraha kurfiřta braniborského, aby nehnal věcí do krajností, aby císař potom nenutil manů české koruny ku brannému zakročení.[1])

Ještě se však chtěl arcikníže dále pokoušeti, aby si získal Slezsko, ale tam žádné poselství jeho a zemí s ním spojených nepořídilo; knížata a stavové nedali se zlákati.[2]) Pokrytecké zastírání skutečnosti bylo příliš průhledné, tak že neúčinkovalo, a přece neustával arcikníže opakovati táž slova všude. Dne 30. května psal kurfiřtu saskému, že jest patrným důkazem jeho vážnosti k císaři, když s ním ku své vlastní škodě ještě vyjednává. A teď strojí lidé v zemi neosedlí a nikoli bezúhonní zlé pikle. Při tom, co se vyjednává, zbrojí se a sbírá se hotovost, pročež musil stanoviti již konečnou lhůtu; kdyby na konec zbraní udeřil, nebude ho moci nikdo obviňovati[3])

Když císař na žalobu arciknížete neodpověděl, poslal arcikníže předsedovi tajné rady kardinálu Dietrichštejnovi 31. května novou stížnost, do níž zahrnul všecky své požadavky. Vytýkal, že se neplní sliby a přípovědi císařovy, že budou listiny a zápisy na Uhry a obojí Rakousy zhotoveny a uherská koruna s ostatními klenoty zaslána, což se mělo státi již 21. května, a připomínal, co císař o koruně české a o nástupnictví připověděl, a co arcikníže na to 22. května odpověděl. K tomu byly požadavky arciknížete a zemí s ním spojených rovněž stavům českým předneseny, ale dosud nedostalo se na ně odpovědi ani od stavův ani od císaře. Žádal proto kardinála, aby působil, aby se již skutkem stalo, co císař povolil, a aby byly zaslány hned koruna a všecky listiny Uher a Rakous se týkající, a aby císař také co nejspíše rozhodnul se o koruně české a přičinil se toho dosáhnouti u stavů českých. Nestane-li se tak, bude to pokládati arcikníže a země s ním spojené za úmyslný odklad, čemuž tím více nasvědčuje to, co bylo zrádně hrabětem Sulzem, Althanem a jinými osnováno. Na psaní císaři o tom nedostalo se arciknížeti odpovědi, ani nebyli potrestáni strůjci toho, — za to však najímá se vojsko v zemi i mimo zemi a svolává se hotovost zemská. Arcikníže mohl by sice proti tomu zakro-

[1]) *Hurter*, str. 41.
[2]) Tamže, str. 36—39.
[3]) Tamže str. 41, 42.

čiti, ale zatím z bratrské lásky nechává toho v naději, že bude škoda zamezena, že nastane pokoj v zemích a že bude zachována císařova osoba a vážnost; bude-li však z toho nějaká nepříležitost, musil by to připočísti kardinálovi a ostatním komisařům, jimž měl toto psaní oznámiti, že si na tom nedali záležeti. Arcikníže žádal hned za odpověď. [1])

Kardinál sdělil se s ostatními komisaři o přípis arciknížete a odpověděl hned, že nikterak nezavdal v nejmenším příčiny k nějaké nemilosti. Proč koruna, klenoty a zápisy nebyly odeslány, dávno již oznámil císař arciknížeti, jakož i o hotovosti zemské. Co se týče koruny české, nebudou stavové s odpovědí prodlévati. O praktikách dřívějších a nynějších dokládal se kardinál svým dobrým svědomím že nevěděl, dokud arcikníže toho císaři nenapsal. Ve všem Bohu, císaři, arciknížeti a všemu křesťanstvu k dobrému sloužiti neopomine kardinál až do smrti, doufá tedy, že arcikníže nebude na něho vzkládati viny druhých.[2])

Arcikníže však ještě 2. června novým listem k císaři opakoval své žaloby. Kardinál odpovídal 4. června, že o některých stížnostech arciknížecích neměli tajní radové žádné vědomosti, pročež že jest nutno, aby obvinění hr. Sulz a Althan i jiní byli vyslechnuti. Stane se tak neprodleně, o čemž podává zatím kardinál zprávu. [3])

V pohnuté době stalo se slovo zrada slovem okřídleným. Všude mluvilo se jen o zradě. Arcikníže i jeho mluvčí na sněmě Žerotín neustávali si stěžovati do zrady na arciknížeti páchané, ale také na dvoře císařově roznášely se zprávy o zradě, která se zase páchá na císaři. Tam opět nabyl vrchu jiný vliv. Teď zase opanovala vojenská strana, která chtěla přivoditi rozhodnutí ne vyjednáváním, nýbrž zbraní. O vyjednávání se vyjádřila, že arcikníže již napřed ví, co bylo od císaře usneseno, jestě spíše, než bylo to napsáno. A proto Ramée již v květnu veřejně u hostiny pronesl, že císař jest od svých tajných rad zrazen a prodán. [4]) Za rozbouřených těch dob, kdy vášnivé výstřelky předrážděného nepřátelství propukaly, [5]) kdy tak snadno docházejí víry všeliké poplašné pověsti a za bernou minci přijímá se a dále vydává pravý opak pravdy, kdy dychtivě vyhledává se domnělý vinník, vy-

---

[1]) Mikulovský archiv historický, svaz. 158, orig.

[2]) Archiv spojené dvorské kanceláře ve Vídni, A. 1. originál: opis v zemském archivě v Praze. Koruna, klenoty a zápisy nebyly odeslány, protože arcikníže nesplnil podmínek císařem stanovených.

[3]) Mikulovský archiv historický, svaz. 158, koncept.

[4]) *Hurter*, l. c. VI. 34.

[5]) Pokus atentátu na Žerotína.

bíjelo se pak obecné rozčilení i na kardinálu Dietrichštejnovi. Byl na pohoršenou, zvláště nekatolíkům: on prý zradil císaře, on a žádný druhý uvedl arciknížete do Čech, a ozývaly se vyhrůžky, že ho ukamenují.[1]) Ve veřejných pasquillech byl předváděn jako lotr a zrádce, jenž by měl býti oběšen.[2]) Byl to zároveň výbuch nekatolického záští proti církvi.

Ohlas ulice nepůsobil však tenkráte na císaře, jenž se svého dřívějšího nespravedlivého odsudku činnosti kardinálovy přece zase dospěl k poznání, že má v něm horlivého a věrného služebníka. Dokonce chtěl jeho služby odměniti a dosaditi jej na uprázdněné biskupství vratislavské. Ale o biskupství toto ucházel se také arcikníže Karel. Císař nechtěl arciknížete,[3]) ale kardinál tak oddaný domu rakouskému zastal se ho nezištně a tak účinně, že konečně stal se přece Karel biskupem vratislavským.[4])

Než ani stížnosti a pohrůžky arciknížete Matyáše, ani podezřívání projevovaná vojenskými vůdci císařovými, ani Žerotínovo přemlouvání a setí nedůvěry k císaři, ani zase naopak vábení Uhrů k císaři od služebníků, ani vznětlivá nálada ulice neměly vlivu na další průběh jednání, které dokonce v očích mnohých stavů pozbývalo již zájmu, když byly požadavky jejich císařem povoleny k jejich spokojenosti. Účel stavův evangelických na tomto sněmě, na nějž se právě proto u tak velikém počtu sjeli, byl dosažen, a na konečném výsledku rozepře mezi císařem a arciknížetem jim tolik nezáleželo, a proto mnozí ze stavů, když dostalo se jim od císaře 29. května písemného povolení jejich žádostí, hned rozjížděli se domů ze sněmu.[5]) Zůstalí stavové konečně počali 31. května uvažovati o proposici císařské a žádosti arciknížete, a nesvolili k ničemu jinému, než k čemu svoloval císař sám, totiž aby byl Matyáš z jejich dobré a svobodné vůle přijat za čekance království českého pro případ, kdyby císař zemřel bez

[1]) Vatikánský archiv, *Borghese*, II. 163, lett. 284, a II. 23—24, fol. 122.

[2]) *H. Opočenský*, Pasquilly z posledních let vlády Rudolfa II. Český lid, 1907, 423—428.

[3]) Vatikánský archiv, *Borghese*, I. 641, fol. 359.

[4]) Briefe und Acten, l. c. VI. 403. Proti úřední této zprávě španělského vyslance píše nevěrohodně *Bodenius*, že prý Dietrichštejn velmi usiloval o biskupství vratislavské, a *Fischere* oznamoval, že nabízel své silně prodlužené biskupství olomoucké arciknížeti Karlovi za roční plat, ježto prý chce ho císař do Říma poslati (Br. u. Act. l. c. 437). Jsou to pouhé diplomatické klepy.

[5]) *Pešina*, Mars Morav. II. l. c. fol. 56.

přirozených dědiců manželských. Zaručovali stavové toto přijetí arciknížeti tím, že se to vloží do desk a vytiskne a reversem stavů pod pečetí zemskou že se tomu všemu dosti státi má, a výpisem spečetěným, od desk zemských; ale také žádali stavové od císaře i arciknížete revers, že toto jejich svobodné volení arciknížete za čekance a budoucího krále českého jejich právům na žádnou ujmu ani škodu není a býti nemá; dále arcikníže měl se v témž reversu zavázati, že jim všeliké povinnosti, jakož je předešlí králové čeští konali, tolikéž vykoná, a že za živobytí císařova v kralování, vladařství a panování království českého a zemí k němu příslušejících sám o své ujmě beze zvláštní vůle a povolení císařova a všech tří stavů se vkládati nebude; rovněž měl arcikníže stavům odvésti revers, že hned po vyřízení a zavření těchto věcí se svým lidem vojenským zpátky a touž cestou, kudy přijeli, odtáhne. Do toho lidu si velice a vysoce stěžovali stavové, že od něho jak na zámcích, tvrzích, dvořích, od svršků, nábytků i dobytků i jiných věcí jak stavům, tak poddaným veliké a téměř nenabyté škody se činí: již na mnoho mil od Prahy štráfují a vpadají, co mohou, vše berou, vraždí, loupí, pálí; jest to lid loupežný, škodný, právě nekřesťanský, horší než pohanský, a došlo-li by ke krvavé obraně, musil by arcikníže míti stavy omluveny. Stavům již není možno dále takových škod a drancování snášeti, pročež aby arcikníže nařídil, aby se to již nedálo, a aby každému bylo vráceno, co bylo pobráno. Konečně se stavové ohlašovali, že mimo toto jich dobrovolné snešení dále k ničemu jinému přistoupiti nemohou a úmyslu nejsou.[1])

S touto odpovědí danou jim 2. června, která rovnala se osvědčení věrnosti císaři a odmítnutí arciknížete, odjížděli jeho vyslanci z Prahy 2. a 3. června, když byl před tím Žerotín ještě požádal stavy české, aby se nerozcházeli, dokud nevyslechnou odpovědi arciknížete, a když ubezpečil, že každý výstupek lidu vojenského bude přísně potrestán, a že zase navráceno bude, co by vzato bylo. A aby nezůstalo jen při výtkách činěných od stavův arciknížeti, jal se Žerotín také si stěžovati, že neumenšují se praktiky proti arciknížeti a za nový doklad toho podal stavům spis Matyášův, jímž obviňováni byli Ferdinand Koncin a sekretář Himmelreich, že 30. května na schůzce s biskupem Lepésem a Mikulášem Thurzem pokoušeli se jménem císařovým odlouditi a odvésti Uhry od arciknížete.

---

[1]) Kodex *Hofrův* v zemském archivě brněnském str. 88—102 (sbírka *Cerroniho* II. č. 207).

Žerotínovi odpověděli stavové, že zůstanou v Praze, aby jen komisaři svým příjezdem dlouho neprodlévali. Co se škod dotýče, děkovali za zakázání se arciknížete, a zase osvědčovali, že o žádných praktikách vědomí neměli, a že s arciknížetem na sněmě upřímně míní.[1]) Ovšem byla to zase jen pěkná slova; skutkem byli již stavové na straně císařově, což mělo pro něho velikou cenu. Po dlouhé době porážek byl postup nepřítele zadržen a úspěch jeho ohrožen.

Dosavadní nejistota císařova pominula, když se za něho veřejně postavil český sněm s veškerým svým významem. Vratké postavení císařovo se upevnilo a moc jeho panovnická dostala zase podklad i oporu, tak že nebyl již jen odkázán na blahovůli a nabízení prostřednictví druhých panovníků, jichž se hned dovolával, aby je zase hned odmítal, když nevyhovovaly jeho nadějím a přáním a nepřinášely hned skutečnou pomoc. Jenom v tísni a v očekávání peněžité pomoci obracel se zvláště na nuncia a španělského vyslance, ježto věděl, že v otázce následnictví jsou na straně Matyášově, a že nesouhlasí s věčně odkládavou politikou, která nezískávala, nýbrž roztrpčovala. Ale právě následnictví Matyášovu vzpíral se císař, jak jen mohl, a když se tomu nemohl ubrániti v Čechách, nechtěl ho dopřáti aspoň v říši. Ovšem byla to sobecká, úzkoprsá politika odchovaná a živená nenávistí, která byla na úkor jak zájmům domu rakouského, tak katolického světa. Vyšší tyto zájmy chtěli vyrovnati s neporozuměním císařovým papež i španělský král, a proto usilovali, by přivedli císaře k tomu, aby arciknížeti Matyášovi bylo zabezpečeno také následnictví v říši. (P. d.)

[1]) Diarium, l. c. *Cerroni*, II. 207, str. 201—207 *Chlumecký*, l. c. 477 Koncina jmenuje Canzon.

Posudky.

P o v í d k y l i d u o p a v s k é h o a h a n á c k é h o. Vydal a komentářem kriticko-bibliografickým opatřil *Jiří Polívka*. Rozpravy č. akademie cís. Frant. Jos., tř. III., č. 43. V Praze 1916. Str. 176.

V. Tille ve své studii o českých pohádkách dí, že přesných sbírek, jež podávají kriticky skutečné vypravování lidu a obsahují pohádkové látky, jest poměrně málo, a to jen z pozdější doby: P e c k a T i l l e z Valašska, Š e b e s t o v á z Moravy, B o u c h a l a V o n d r á k z jižních Čech, H o š e k z východních Čech, V y h l í d a l ze Slezska, K u b í n z Kladska. Z Moravy jest nepoměrně víc látky, aspoň přibližně určené, nežli z Čech a ze Slezska. Slezsko je zastoupeno sbírkami Bukovanského, Praska, Vyhlídala, Slámy, Mikšíčka, z nichž toliko Vyhlídal činil přesné zápisy. O Bukovanském Tille praví, že zápis jeho jistě jest ne docela přesný, o Praskovi — že vyprávění jeho je stylem značně upravované, Sláma — že přelévá texty z jedné sbírky do druhé a Mikšíček — že sebral pověsti a povídky většinou z knih.

K těmto starším sbírkám přibyly „P o v í d k y l i d u o p a v s k é h o", jež sebral F r. S t a v a ř, rodák slezský z Holasic, a vydal a komentářem kriticko-bibliografickým opatřil známý odborník J i ř í P o l í v k a. Povídek slezských otisknuto úhrnem 31 a 4 různé popěvky. Zápisy Stavařovy jsou věrné a přesné, takže sbírku jeho pokládáme za nejlepší slezskou. Látka k povídkám nasbírána na valně zněmčilém západním Opavsku, jehož nářečí liší se poněkud od nářečí na východním Opavsku. Po stránce fonetické hleděl sběratel vypravování co možná nejpřesněji vystihnouti, pochybujeme však, že „k" zní jako celé „g" na př. ve slovích krk, bok, tak, jak a j.; též zdá se nám, že neprospívá srozumitelnosti nářečí valně odchylného od spisovné řeči spojovati dvě slova, na př. jagy (jak jí), chčełyšč (chtěl jít). Za nepřítomnosti sběratele, dlícího na frontě, vloudily se při korrektuře tiskové chyby: lev (lef, str. 20), nu (un, str. 21), grov (grof, 24, 33), krč (krdž, 71, 72).

Podobné chvály nemožno vzdáti P o v í d k á m z H a n é od Josefa Tvrdého. Jest jich celkem 22 a to 19 z Vyškovska a 3 z Malé Hané. Povídky nejsou zapsány foneticky a často nesprávným různořečím; zvláštnímu hanáckému slohu, na nějž největší klademe důraz, malá věnována pozornost. Nezkušení pomocníci Tvrdého setřeli specielní pel hanácký z povídek. Tvrdý jistě není rozený Hanák, vždyť by to musil cítiti a opraviti četné poklesky svých pomocníků, kteří četbou novin porušili své různořečí. Všimněme si toliko 3 povídek (asi na 3 stranách), pocházejících z Topolan a uveďme chyby proti nářečí tamějšímu: Nemosí (správně nemosi, str. 103), néstarší (néstarši, 103), vylila (velila, 103), jednu (jedno, 103), k obědu (k obědo, 103), její

(její, 103), nachystany (nachestany, 103), je (jich, 103), přioblikl (přeoblikl, 103), dost (dosf, 104), dát (dat, 104), žízeň (žížeň, 104), jednoho (jedneho, 104), nepomožó (nepomužó, 104), za něm (za ňém, 108), šel (šil, 108), ke krchovu (ke krchovo, 108), zidko (zitko, 108), s něm (s ňém, 108), prohlížel (prohližel, 108), s něm (s ňém, 108), na jitřní (jitřni, 109), z náruči (nároči, 109), šli (šle, 109), kuse (kose, 109), u noh (o noh, 109), nemohl (nemuhl, 109). Fr. Bartoš praví, že v Topolanech není přídechového *v* a *h* a v povídkách z Topolan píše se von, vona (ne však důsledně, na str. 104 třikrát on, ona). Myslíme, když přídechové *v* objevuje se v Topolanech při zájmenu on, ona, že i jinde se ho užívá. I ostatní povídky hemží se chybami. Referent Akademie cti její neposloužil, když je k uveřejnění doporučil.

Prof. J. Polívka v doslovu k „Povídkám kladským" poznamenává, že povídky ty v naší veřejnosti narazily namnoze na odpor dosti silný pro některá místa, urážející mravní city. Bohužel prý nepřihlíželo se k tomu, že je to přísně vědecká publikace, která má býti spolehlivým obrazem života našeho lidu. I v „Povídkách lidu op. a han." jsou taková místa. Ostatně, kdyby se měl vylíčiti spolehlivý obraz života našeho lidu, tu by se musila otisknouti každá hanebná anekdota, hrubě oplzlé odrhovačky, povídačky a nemravné řeči, jež mluví z velké části nynější mládež i svobodná intelligence. Ať poslechnou páni zábavu našeho lidu v mnohých hostincích na př. na Hané, kdy počne účinkovati alkohol, možná že by utekli jak hodnější jejich krajané. *Vl.*

F r a n t i š e k F a u s t i n P r o c h á z k a, český buditel a literární historik. Napsal *Josef Hanuš.* 1915. Rozpravy Č. Akademie III. tř. č. 39. Str. 132.

Ze svých prací o době osvícenské a jejích představitelích podává nám tu p. spis. opět jednu, o paulanském mnichu (Faustin jest jeho jméno klášterní), který do osvícenství stále více rostl a v něm i setrval, ačkoli se všemi výstřelky jeho nesouhlasil a v nepříznivém úsudku na př. o Husovi a husitství stýká se s úsudky „nejreakcionářštějšími" (případní pochvalu za toto krásné slovo s díky odmítám, neboť náleží panu spis.)

S p i s o v a t e l s k á práce Procházkova pilně a zevrubně tu popsána a pokud obsah její oboru pana spis. jest příbuzný, i slušně oceněna, t. j. po stránce jazykové a částečně i dějepisné. Místy jest látka trochu neuspořádaná (na př. opakování v oddílu I. a II.) Životopis o s o b n í dopadl velmi skoupě. Možno, že není k němu pramenů víc než jich p. spis. užil, ale pak to mělo býti pověděno.

Zásadně na správné ideové ocenění osvícenství a osvícenců, zvláště kněžských předpoklady, jež p. spis. k práci své přináší, beze vší pochyby nestačí. Pomíjím už i toho pokrokářsko-žurnalistického hlediska, které se vám tu v názorech i výrazech napořád vtírá: hlavní jest, že p. sp. neznaje a snad nemoha v jádře znáti nauk a zřízení, o která šlo, nedovede věcně vyšetřiti a zhodnotiti vlastních pohnutek a příčin v dalekosáhlých převratech doby. Místo četných dokladů z kterékoli

části spisu uvedu, by zpráva tato příliš nevzrostla, jen jeden, i panem spis. zvlášť vytčený (na str. 17.) Je to důvěrný stesk Procházkův k P. Adauktu Voigtovi, odhalující prý — dle pana spis. — „také mnohý zlořád v tehdejším životě klášterním“. Lovci „klášterních zlořádů“ se u nás množí již jako škodná zvěř, i třeba tedy někdy práci jejich prohlédnout více z blízka. Mladý, nadaný a hodně sebevědomý snaživec Procházka stěžuje si, že ačkoli v řádě „inter aequales excellerem semper (si inter Boeotos excellere magnum est“), přece „quum ad praemia capienda ventum esset“ jej s jinými „aut adversa fortuna aut imperitia choro adfixit“, že sice vede „inane Correpetitoris nomen“, učitele řeholních kleriků, ale že dána i spolubratru právě dostudovavšímu přednost před ním, jenž už dva roky čeká! (Mimochodem podotýkám po panu spis., že rukopisy Procházkovy se nesnadno čtou, a že latinské pomahal tu čísti p. šk. r. Dr. Viravský. Na tomto místě dopisu stojí: duos annos exspectanti, a hned na to: Itaque triennium iam exspecto . . .)

To tedy jest obsah stížnosti. Nevím, zda pan spis. latinskému textu rozuměl: v zájmu jeho čestnosti budiž předpokládáno, že nikoli, neboť jinak by jeho slova („mnohý zlořád“) nemohla býti nazvána jinak než praobyčejnou pokrokářskou pomluvou. Na str. 16 totiž uveden úryvek dopisu P-ova „Pateru regentovi, studiorum meorum fautori mihi omni observantia colendo: Vivo studeoque in incertum. Triennium iam labitur raro sane exemplo! [táž slova jsou i v listě právě zmíněném] quum . . . nihil video, quo cursum meum dirigere possim“. Nevysvítá ani odtud, jaká „praemia“ vlastně P. má na mysli, zda jen ponechání při studiích (theologických) a v učitelské činnosti aneb nějaké čestnější místo v řádě. Ze souvislosti zdá se vyplývati spíše ono prvé: P. obíral se pilně studiem (theologickým), opatřil si za své peculium (150 zl. uvádí vydavatel s ?) cenné pomůcky, a — představení, hlavně prvý, v řádě paulanském corrector nazývaný, ho nezaměstnávají dle toho; proto, dí ve zmíněném listě k Voigtovi, ustanovil se omnia studia in patriae emolumentum convertere, totiž k pěstování českého písemnictví. Hanuš k tomuto překypění střízlivě podotýká, že to „chikanování mladého snaživce“ sotva bylo jedinou pohnutkou obratu k literární historii, ale nevzchopil se ku správnému úsudku, že tu jde prostě o mladickou neukojenou ctižádost, jež o sobě by konečně byla pochopitelná a odpustitelná, ale z veleważných příčin představenými neukojitelná. Za to má hned pohotově silné slovo: mnohé zlořády!

Příčiny tyto buďtež jen zkrátka uvedeny. P. spis. sám praví, že P-a „svými studiemi a sympathiemi k nejnovějším a nejpokročilejším směrům v theologii budil asi podezření“ představených. To možno říci bez „asi“. Žádný jen poněkud svědomitý a přísahy své dbalý představený nemohl učitelem theologie v řádě ustanoviti stoupence zásad na př. Michaelisových v biblistice (jednoho, jinak vydavatelsky zasloužilého, z radikálních kritiků biblických toho jména, jenž i mezi protestanty stojí hodně v levo) nebo van Espenových a Sarpiových atd. v církevním

právě a dějepise. Procházka, jenž prý nezamítal „ani nejsmělejších reformatorů v theologii“, nazývá své spolubratry trochu nebratrsky „boioty“, t. j. jako hňupy, zahrnuje v to asi také ty představené, kteří jeho ochutnanou, ale neztrávenou racionalistickou vědou nebyli okouzleni. Možná, že se mu těmi vědomostmi nevyrovnali, možná také, že představení nebyli na výši theologické vědy a neuměli bujného spádu Procházkova uvésti v přiměřené řečiště — pokroku v tehdejší zubožené theologii totiž potřebí bylo — to vše možno připustiti, ale to vše nebylo by ještě klášterním zlořádem, jakoby nebylo bývalo dobrořádem, kdyby se nerozvážným osvícencům druhu Procházkova byla proti vlastnímu přesvědčení ponechala volnost v úřadě klášterním. To by teprve bylo dopadalo!

Historik, jímž Dr. Hanuš býti chce, nesmí se stavěti na stanovisko: co je osvícensky, to je hezky, nýbrž má odvážiti důvody obojí strany a uvážiti, že ti, kteří si nepočínali osvícensky, měli také svoje vědomosti a přesvědčení, tedy vážné protidůvody, dle nichž tak a nejinak aspoň v zásadě jednati byli povinni.

Tolik s hlediska historického vůbec.

V našem případě zajímati mělo pana spis. též věcné ovzduší, kde P-a žil. Řad paulanský, fratrum minimorum, velmi přísný, neměl a nemá v programmě svém zvlášť vyznačenu činnost vědeckou a školskou, nýbrž věnován jest, jako jiné řády františkanské, duchovní správě v širším smyslu. Činnost učitelská omezena vlastně na členy řádu a vědecká, předpokládajíc přiměřené předvzdělání duchovní a theologické, ponechána zálibě jednotlivcově, pokud jiným povinnostem nepřekáží. P-a sám na nějaké omezování si nestěžuje, jen že mu nejsou svěřeny přednášky. Činnost učitelská arciť v práci vědecké jednak sice zdržuje, ale jinak v ní také velice podporuje, kdo jí vůbec schopen a má do ní chuť. To P-a dobře vyciťuje a vyjadřuje. Avšak nedobře činí z toho nezbytnou podmínku, jakoby bez přednášení vědecky pracovati nemohl, a ještě méně dobře činí pan spis., když tak lehkovážně vypouští slovo „chikanování“. Bylo by zbytečno dodávati, že v té věci, co do zužitkování duševných schopností, chybovalo se v klášteřích dosť a dosť — vždyť jinde nebylo a není jinak! — ale P-a v řádě fratrum minimorum měl a mohl věděti, že ani nadání ani píle jeho nedává mu práva na žádané ono praemium, k němuž si ostatně sám byl zatarasil cestu svým racionalismem a snad i, choval-li se ku svým spolubratřím tak jak o nich smýšlel a mluvil, jako k boiotům, svým počínáním. Stěžuje-li si, že zůstává adfixus choro, totiž zavázán k modlitbě chorové, znalec klášterních poměrů by k tomu podotknul, že kde chorová modlitba zavedena, kastovnické neb i jen osobní dispensování od ní v žádné klášterní společnosti dobře nepůsobilo.

P. prof. Dr. Hanuš uvádí ještě něco jiného, „co Procházkovi pobyt v klášteře a v řádu ztrpčovalo: trapné postavení klášterů i jejich obyvatelů, zvláště idealnějších, citlivějších, kteří byli vystaveni v té době obecnému posměchu, podezřívání i ka-

ceřování, a to i ve věcech nejnevinnějších". Ipse vtip se! V.

Miloš Marten, Akkord. Mácha, Zeyer, Březina. Essaie. Praha 1916.

Martenovy literární essaie jsou psány obrazově bohatým, mnohdy až přetíženým slohem, takže se čtou jako básnické meditace. Ale za skvělou zevnější formou je dobře cítiti pilnou drobnou práci, jež do podrobností pronikla celé životní dílo každého básníka, srovnávala je s příbuznými duchy světových literatur a v bouři různorodých často tonů shledávala společné znaky, splývající v jediný krásný souzvuk. Před nějakou dobou také red. F. V. Krejčí stopoval vývoj novější české literatury, aby v ní našel doklady pro své náboženství monismu. Dle Martena však poesie naše v díle tří důležitých svých zástupců vyznívá konečně v akkord křesťanský.

Mácha dusil se sice ještě pod nánosem nejistot a klamů, jimiž mládí, doba a prostředí zatížily jeho myšlenku, ale bezděky ozýval se z jeho nitra hluboký, nábožensky očistný cit víry a mravního idealu. „Já miluju — vyznává — ba více než miluju, já se kořím Bohu." „Snažil bych se ukázati, kterak umění jest vítězstvím ducha nad přírodou a kterak působení poesie v poznenáhlém odpoutání otroků od hmoty se osvědčuje. Otrokové jsme my lidé..." V krajinářské lyrice Máchově, dokazuje Marten, nesmí se hledati pantheismus ani Rousseauovský útěk do přírody, ale prostě klad ducha, přirozeně milujícího život a instinktivně věřícího v jeho harmonii. Vysvětlení životní dissonance hledal Mácha „v zřídlech pokažené vůle naší".

Na mnohem širším podkladě založená studie o Zeyerovi dotýká se celé řady různých otázek tohoto tak zajímavého zjevu naší literatury. Uvažuje o jeho lidské i básnické fysionomii, o jeho romantismu, praeraffaelismu, o formalní stránce jeho poesie i subjektivní pravdivosti jeho postav, hlavně však o „ideových kořenech jeho tvorby".

Jednou ze základních složek světového názoru Zeyerova jest náboženská idea, jež ovšem vývojem stále se mění. „Obsahá celou stupnici metafysických vznětů, vystřídává téměř všecky formule vyznání... S neukojenou žízní se nořil do žhavé mlhy okkultní vědy („Na pomezí cizích světů"), obnovoval vidiny dávnověkých theogonií („Píseň za vlahé noci"), hledal identity prorocké pravdy („Opálová miska"), skláněl se k asketickým naukám Východu („Kunálovy oči") a konečně, když v sobě byl zvířil žíravý prach pochybnosti a zoufalství, spalujících nitro moderního člověka, vydechl s poslední zimničnou zbožností mystiku „Tří legend o krucifixu", „Trojích pamětí Víta Choráze", „Zahrady Marianské". Po deset let, jež přecházely „Tři legendy o krucifixu", vyhraňoval se v jeho duši katolicismus, jenž byl od začátku gravitačním středem jeho spiritualismu... Zprvu byl to sotva více než podiv, vzbuzovaný grandiosní architekturou katolické minulosti, jež poetu rozněcovala a v níž nalézal nad to důvěrnou a vášnivou poesii latinského plemene, onu vysokou míru lidského citu a ži-

votního ethosu, jež činí katolicismus sladkou věrou zraněných, toužících a chvějících se, věrou útěchy, odpuštění a smíru . . .

Choráz v „Trojích pamětech“ veden jest k Bohu cestou pokory a odříkání. Rozkoš, ctižádost i umění rozplývají se jako přeludy. „Nevěděl jsem, jak nechápavě hledím na křesťanství, když pouze jeho krása, poesie mě unáší . . .“ Jak upadají vnitru Chorázově božstva pozemského života, stoupá a zmocňuje se v něm nový sen: křesťanský sen lásky k bližnímu a utonutí v Bohu. Tak Zeyer — praví Marten — vyústil v katolicismu, jak k němu směřoval: citově, touhou, srdcem — ne myšlenkou, která v „Trojích pamětech“ je stejně neklidná, tříštivá a prchavá, jako na začátku jeho tvorby. „Zeyerovi chyběla myslitelská vůle. Chyběla mu stejně jako na příklad skepse, analyse a vlastně všecky pudy ideologovy. Také myšlenky pojímal a hodnotil především lyricky, jako bohatší nebo chudší zdroje vroucnosti a něhy.“

Poesie Březinova naplňuje poesii Zeyerovu: co Zeyer citově prožíval, B. hodnotí ideově. Není prý pantheistou: Březinova nadpřirozená vůle jest akt poznání a tvoření, mravní akt, který bytí ovládá a řídí zcela vědomě, spravedlivostí a moudrostí Ideou vůle stoupá Březina přímo k pojmu Bytosti, jeho „On“, „Nejvyšší“, „Věčný“ je vskutku cele Bůh; není to pustý deistický přelud těch, kteří nemají ani síly věřiti, ani smělosti nevěřiti, ale Bůh, kterého chválil sv. František z Assisi „Zpěvem Slunce“, k němuž se modlí latinský hymnista „Aeterne rerum Conditor“, „rerum Deus tenax vigor“, kterého Březinův kosmický sen předpokládá, jako oběžnice slunce: střed i důvod řádu, kterým jat . . . Veškero dílo Březinovo vyznívá prosbou k Bohu o milost, nadějí a věrou v tuto milost, jež jedině může zroditi nového, vykoupeného člověka, navráceného určení, pro něž byl stvořen, a podrobeného zase vůli, proti níž se vzbouřil. —

V jednotlivostech nemožno sice vždy souhlasiti se spisovatelem, jenž unesen nadšením pro své oblíbené básníky leckdy i nadsazuje, pravě na př., že „Zeyer první v Čechách požadoval plnosti a volnosti života a byl také první, jenž tuto plnost chtěl pro svou rasu“ atd. (na str. 75) — ale v celku jest jeho kniha dílo myšlenkově bohaté a zvláště naší pozornosti hodné.

Teodor Jeske Choiński, Seksualism w powieści polskiej. Warszava 1914. Str. 41.

Známý romanopisec a katolický publicista probírá tu celou řadu románů novějších polských spisovatelů: Przybyszewského, Żeromského, Zapolské, Srokowského a j., analysuje jejich hrdiny a hrdinky, jejich alkoholism, neurasthenii, nadčlověčenství, jejich novou mravnost a povýšenost nad „starými předsudky“ i filosofický podklad jejich činův, a dospívá k výsledku, že ještě nikdy nebyla polská literatura tak jako nyní zamořena sexualismem, a to většinou chorobným, úpadkovým. „Kdo by přečetl kupu nejnovějších polských románů, musil by se domnívati, že náš život vyplňuje toliko pohlavní láska, že se milujeme

od rána do večera, od večera do rána, nic jiného neumějíce, nechtíce, nežádajíce“ (31). A není-li život ještě skutečně tak zlý, může se jím aspoň částečně státi právě působením takových románů, jimiž mravní bezuzdnost proudem vniká do duší polských.

Kdyby tak někdo probral „moderní“ českou belletrii, nebyl by asi celkový obraz o nic radostnější. Ostatně je zajímavo, že většina románů spisovatelem tu probíraných byla přeložena brzy po vyjití do češtiny, ač nemáme dosud překladu mnohých stežejných děl polské literatury. *M.*

Knihovna lidu a mládeže.

Frant. Herites, Pěkná hodinka. — Skoro všech 11 povídek a obrázků hodí se dobře dětem vyšších i středních stupňů. Spis. snaží se vzbuditi lásku k chudým a trpícím, věrnost k vlasti a rodné řeči, soucit ke zvířatům, na předním místě pak důvěru v Boha, a to vše nevtíravě a přirozeně. Pravého účelu některých povídek děti snad zcela nepochopí, ale samy v sobě jsou pěkné. Závadného není v knize nic.

Frant. Sekanina, Enšpíglova šibalství. Praha 1910. — Středověký německý lidový spis i v Sekaninově úpravě pro mládež sotva se hodí našim dětem. Po stránce umělecké jest bezvýznamný a v mravním ohledu jistě nepřispěje k zušlechtění: vtip jest namnoze hrubozrný, „taškařiny“ většinou zlodějského a záškodnického druhu a opakují se často v různých podobách, takže unavují. Na několika Adámkových illustracích postavy kněžské vypadají skoro zrovna tak jako karikatury z „Kopřiv“ či „Rašple“.

Václ. Šlosar Doubravský, Ze svatohorského údolí. — Frant. Čech, Na janovické poště. Ludmila 1915. — Románek „Na janovické poště“ náleží k nezdařilejším z dosavadních prací Čechových. Osoby jsou kresleny pevnými tahy, vypravovaní je zhuštěné, životné a děj sice jednoduchý, ale zajímavý: skromný, nejvýš poctivý úředníček poštovní zachrání před nejhorším úpadkem lehkomyslnou rodinu svého představeného, když získal si také lásku jeho ušlechtilé dcery. — Málo vhodně jest před tímto románem otisknuta menší práce Šlosara Doubravského, jež povídkovou formou vypravuje známou legendu o sošce Svatohorské P. Marie, odnesené Švédy za 30leté války a zase šťastně nalezené. S legendou je spojen prostičký milostný příběh a hlavně líčení válečných útrap a švédských ukrutností. Nechybí ovšem ani různé zázračné události, jež soudnějšího čtenáře sotva přesvědčí. Uctívali-li tehdy sošku P. Marie tak, jak pan spis. líčí, pak výtky nepřátel o pověře a modlářství katolíků nebyly tak zcela neoprávněny!

Karel Waldhauser, Ta pravá. Zábavy več. 1915. — Knížka sama jest lepší než její nepříliš šťastně zvolený nápis. Obsahuje „tři povídky o lásce“, lásce čisté a obětavé. Spisovatel — je to, tuším,

jeho prvotina knižní — nevyhnul se sice úplně všední šabloně při tak ošlehané povídkové látce, ale přece znáti dobrou snahu, aby podal něco nového, dějem i slohem. Při tom jest kniha zcela nezávadná.

Jan Václav z Finberka, Vzbouřená nitra. — Čtyři povídky, spíše obrázky ze života chudých horských tkalců. Jsou smutné, jak již ukazují jejich názvy: Neblahé tušení, Zlá chudoba, Lopotné živobytí, Poslední okamžiky. A přece nepůsobí pessimisticky: vzbudí ve čtenáři pravý soucit k těžkému osudu nešťastných a naučí vážiti si těch prostých hrdinů, kteří v pevné důvěře v Boha nezoufají, obětují se pro děti a za hřích si pokládají reptati nebo vzpomínati toho, co bylo šťastně pro děti odbyto. Dojem knihy byl by ještě mocnější, kdyby spis. vyhnul se některým rozvláčným líčením a děj pevněji soustředil. Platí to zvláště o první nejdelší povídce. Jinak jest kniha i pro lid vhodná.

K. M. Čapek, Kašpar Lén, mstitel. Praha 1908. — Místy až odporně naturalistický román ze života nejnižších tříd pražských: zedník Lén zabije obchodníka, který svedl jeho milenku. V celé první části líčí se do podrobností rozmyslná příprava Lénova ke zločinu, v druhé ještě povídavěji soudní přelíčení, při jehož konci „hrdina“ náhle umírá. Spis. chtěl asi podati psychologický rozbor utkvělé myšlenky na zločin a vzbuditi společenský soucit pro lidi toho druhu. Pro čtenáře ne dosti vzdělaného a rozvážného může to však býti nebezpečné. *M.*

F. J. Andrlík, Různé snahy. Praha 1905. — Knížečka obsahuje čtvero povídek: Děti jedné matky, Jiná krev, Postup, Vyměněné dcery, jež jsou variace jedné a téže myšlenky, v mravoučných povídkách již tak často zpracované: dobrá věc, byť narážela na mnohé překážky, bývá na konec korunována dobrým výsledkem, zlá pak, byť byla i na nejlepší cestě, dochází sklamání. Spisovatel rád posílá pro štěstí do ciziny, a přece také: Všude dobře, doma nejlépe. Přes to možno povídky připustiti do knihoven lidu.

Arbes Jak., Romanetta II. Praha. — Svazek tento obsahuje tři romanetta: Zázračná madonna, Il divino Boemo, Vymírající hřbitov. — V prvním líčeny osudy dítka, spředené s medailonem Murillovy madonny. Medailon zachránil děvčátku, jež matka v zoufalství chtěla uškrtiti, život. Děvčátko později daruje medailon hochovi, který pak jako jinoch obírá se studiemi madonn, při čemž seznámí se s malířem, a ten jej uvede jako domácího učitele do domu lékárníkova, jenž sobě ono děvčátko vzal za schovanku. Ač dívka nemá záliby v lučbě, které ji má učiti, nezůstanou si lhostejnými a mladý muž béře sobě Ismenu, ač tato po smrti lékárníkově úplně odstrčena, za manželku. Žijí spolu spokojeně dokud muž se nedoví, kdo vlastně jest jejím otcem. Zvěděv to od ní, zapuzuje ji i s dítkem od sebe. V tomto trudném postavení nalézá Ismena poslední vůli lékárníkovu v zápiscích svého učitele o lučbě a stává se bohačkou. Ku zvýšení své krásy tělesné užívá, jak se dočetla v zápiscích, arseniku, a tu spatřuje v krásné té paní přítel malíř, vrátivší se ze studijní cesty do Španěl, vhodný model

ku dokončení kopie Murillova obrazu. Tato okolnost přivádí manžely opět k sobě — přichází k usmíření; ale štěstí netrvá dlouho. Ismena umírá následkem požití větší dávky arseniku, držíc v rukou medailon, který jí manžel přinesl zpět od zemřelého otce. V Il divino Boemo líčeny triumfy skladatele Venatoriniho v Italii, Čecha to — Myslivečka — z Prahy, který však po dvanáctileté slávě následkem měnivé lásky obecenstva umírá opuštěn ode všech přátel. Látky k romanettu Vymírající hřbitov poskytla náhrobní deska Ignatia Cornovy a pomník biskupa pasovského Leopolda z Thun-Hohensteinu, u něhož dívka, provázena starším důstojníkem, ztratila list císaře Josefa II Terezii Ditrichsteinové, provdané za hraběte Kinského. Poměr této k Josefu II a nešťastný její osud tu vysvětlen. Kniha, alespoň pro studující, se nedoporoučí.

Dostál Alois, Planá růže. Praha 1914. — Do továrny v Hošticích přišel mladý účetní, po němž obracely se oči všech místních slečen. Ten však k mrzutosti všech dal přednost skromné dcerce po revírníkovi, která ku zábavě přišla ozdobena jen planou růží. Leč sklamal se. Paní tchyně, která sdílela s nimi domácnost, najednou chtěla v městě hráti prim, což přivedlo dobráka účetního do dluhů. Přes to vše však zůstal poctivcem a nesáhl do kasy továrníkovy. Za to však sáhnul do ní nadějný synáček továrníkův; podezření ovšem padlo na účetního, který propuštěn a vyšetřován mnoho strádá. Utrpení jeho však prospívá jeho rodině, poněvadž mladá paní poznavši, že skromnost neškodí, chce zůstati skromnou planou růží i když pan účetní po dokázané nevině přičiněním továrníkovým obdrží mnohem výnosnější místo. Lze zařaditi do knihoven lidu.

Theodor Jeske-Choinski, Hasnoucí slunce. Přel. Aug. Kubes. Praha 1900. — Spisovatel líčí poměry v pohanském Římě za panování císaře Marka Aurelia, jehož záliba ve filosofii nikterak nedovedla napraviti zbahnělé poměry světovládného města a říše. Staré ctnosti Římanův, těchto podmanitelů celého světa, vymizely a na místě jejich usadily se prostopášnost a touha po zábavách, prameny mravní zkaženosti, která přivodila zkázu říše. — V té době vrací se do Říma z tábora na Dunaji tribun Publius Quintilius Varo, aby zaujal místo praetora v Římě. Tento patricij starého rázu, jemuž sláva Říma platí nade všechno, nedává však nikterak na jevo, že by se mu lehký život města líbil. V téže době přichází do Říma také z tábora na Dunaji praefekt legie Servius Claudius Calpurnius, syn Radboda, knížete markomanského, hledat svoji nevěstu Tusneldu, kterou zlotřilá ruka římská odvlekla do Říma. Servius je svědkem a bystrým pozorovatelem mravní hniloby Říma, která v něm budí odpor. Servius dlouho se namáhá najíti stopy své nevěsty; konečně ji nalézá ve shromáždění křesťanů v katakombách zároveň s Mucií Cornelií, snoubenkou praetora Publia Quintilia. Na hanebné udání tety Muciiny, Tullie Cornelie, která sama toužila po tom, státi se manželkou Publiovou a zmocniti se majetku své neteře, který by ji zachránil před hmotnou zkázou, přepadeno shromáždění křesťanův pohany a obě křesťanky,

Mucie i Tusnelda, postaveny před soud. Přísný a spravedlivý, zákonům Říma věrný praetor Publius odsuzuje obě, tedy i svou snoubenku, k smrti. Marně pokouší se Servius vyprositi milost oběma u Marka Aurelia, který nenávidí křesťanů; proto složí hodnost praefekta legie, aby se navrátil do své vlasti, kamž unese obě křesťanky, jichž se zmocnil, když vedeny byly na popravu. — Servius poznal v Římě, jak snadno pohaslo by slunce světovládného města úplně, kdyby nepřátelé jeho se spojili a zůstali svornými. Proto pracuje ve své vlasti o sjednocení všech kmenův, aby všichni společně udeřili na Řím. Práce se mu daří. V tísni vyzývá Mark Aurel praetora Publia, aby převzal velení legií proti germanským kmenům. Publius vyhoví jeho přání; leč tábor Batavů přemožen a Publius jen velkomyslností Serviovou na živu zachráněn. Na bojišti setkává se Publius s Mucií, která následovala vojska Serviova, a ačkoliv ji Řím odsoudil na smrt, přece k Římu lne láskou nezlomnou a od té doby provází Publia v přestrojení lékaře. Kmenové germanští prorazí až k Akvileji. Řím třese se bázní a posílá králi markomanskému Vadomarovi dary, kterými tento zlákán uzavírá s Římany přátelství, ochoten jsa jim vydati Servia, jehož však jeho kmenové obhájí. Servius vrací se do své vlasti. Než přátelství Římanů nebylo upřímné. Po roce vzpanul boj znova a Mark Aurel, který přezimoval ve Vindoboně, sám postavil se v čelo vojska. Postavení Římanů nebylo nejlepší; jen přičiněním legie melitské, pozůstávající z křesťanů, kteří žíznícímu vojsku vyprosili déšť na Bohu, dosahují vítězství. Servius v bitvě zahynul. Mezi mrtvými na bojišti nalezena též Mucia Cornelia. — Román hodí se do knihoven, předpokládá však čtenáře již sečtělé.

Knihy v dřívějších ročnících „Hlídky“ nedoporučené: Lachmanová N., Věčná otázka a jiné črty. Přel. V. B. Šumavský (1897) Lecomto du Novy H., Láska jest mým hříchem (1901). Z Lešehradu Em., Průseky (1904), Shroucení (1904). Lie Jonáš, Když slunce zapadne. Přel. V. Petrů (1899). List Pavel, Ztišené vlny (1910). Mahen Jiří, Díže (1912), Dvě povídky (1912). Mackay John Henry, Anarchisté. Přel. Skružný (1896). Malířova Hel., Popel (1914). Mantegazza P., Umění býti šťastným. Přel. V. Hanus (1901). Maryat, Příšerná loď. Přel. J. Wagner (1898). Masaryk T. G., Idealy humanitní (1903). Maupassant Guy de, Silný jako smrť. Přel. Zdráhal (1901), Miláček (1896), Svědomí vrahovo. Přel. P. Projsa (1899). Medek Rud., Dvě novelly (1915). Menčl Libišský J. Křt., Filosofie vášky (1911). Menčl Orlický J. Křt., Torquemada (1910). Naumann Jaroslav, Písně malostranské (1908). Nečásek Ant., Jarmo millionů (1906). Noskova Helena, Lidské srdce (1903). Novák Jaroslav, Z knihy života (1913). Nováková Tereza, Drašar (1915). Novotný J., Vojenské povídky (1915). Opolský Jan, Klekání (1901). Orlická O., Románky z pošty (1912). Patrný Jan, Červený princ (1912). Pisemský A. T., Hňup. Bojarština. Přel. V. Mrštík (1898). Pleščejev Al., Já mám ženu od operetty. Přel. Ščerbinský (1896). Podlipská Žofie, Horymír Neumětelský (1896). Pontopiddan, Mladá láska. Přel. V. Petrů (1896). Potapenko J. N., Smrtelný zápas. Přel. Ž. Po-

horecká (1903), Právo na štěstí. Nikdy (1896), Klaudie Michalovna a jiné povídky. Přel. Šebková (1897). Prévost M., Polopanny (1896). Przybyszewski, Cestou. Přel. K. Kamínek (1898). Ráž J. N., Povídky (1910). Ronay Gab., Sluneční píseň (1914). Scott Walter, Bludný rytíř (1896). Sezima Kar., Passiflora (1903). Shekenberg V., Slunce. Přel. Kosterka (1899). Schnitzler Arth., Umírání. Přel. Javůrek (1898). Schreinerová Olive, Vojín Petr Halket. Přel. Lona (1898). Schulz Ferd., Povídky Olšanské (1896). Skremova A., Konstancie Ringova. Přel. Kosterka (1899). Sokol E., Kresby (1906). Soldan Fr., Z mého panoptika (1903). Sova A., Povídky a menší črty (1903). Stašek Antal, Nedokončený obraz (1901). Sutnar Jar., Trosky (1897). Svoboda Fr. X., Směs žertu a žalu (1896). Svobodová Růž., Milenky (1902), V odlehlé dědině (1898). Šimáček M. A., Světla minulosti (1901), Lačná srdce (1904). Šlejhar Jos. K., Maloměstská idylla (1912), Zátiší (1898). Šnejdásek Jičinský Jan, Pan Doktor (1896). Šťastný A. B., Svěží praménky (1899). Táborský Fr., Hrdinné touhy (1906). Tolstoj J. N., Vzkříšení (1900). Tréval Emil, Rok v samotách (1903). Turgeněv J. S., Poslední práce a doplňky. Přel. Papáček (1902). Valdes A. P., Idylla nemocného (1898). Valdes A. P. a jiní, Tři španělské povídky. Přel. Pikhart (1896). Víková Kunětická B., Švycarské scenerie (1902). Vrba Jan, Radostné zaslíbení (1915). Vrchlický Jar., Nové překlady z Viktora Huga (1902) Zemanova-Humpal, Amerika v pravém světle (1903). Zola E., Řím (1896), Paříž (1898). *A. S.*

Rozhled

Náboženský.

Polské katolické listy zaznamenávají s radostí zdánlivě nepatrnou událost, že po dlouhé době bylo možno zaříditi lidové missie v obsazeném Království polském. Při ruském pronásledování Poláků nejtěžší rány dopadaly tam právě na církev katolickou. Nebylo to jen zjevné pronásledování, ale více ještě ukrytá ničitelská práce, s hora řízená, tiše a systematicky po celé století vykonávaná, jež směřovala k tomu, aby vyčerpala síly polského katolicismu a otrávila duše. V tajných instrukcích generálních gubernatorů jest vypracována celá soustava, jak zmenšiti počet polského duchovenstva, snížiti jeho úroveň, přetrhati jeho sjednocenost, osamotniti je a vychovati z kněží poslušné úředníky ruské, poddajné nástroje pravoslavné vlády. Mnohé z těchto instrukcí uveřejnil již polský tisk. A všeobecně je známo, jak vláda podporovala kněze odpadlé k mariavitům a vůbec celé toto bludařské hnutí.

Dnes jest viděti nejlépe hrozné následky této stoleté soustavy. „Przeglad Powszechny“ (1916, č. 5) přináší četné doklady a některých mu censura ani nepropustila. Široké vrstvy městského obyvatelstva stojí daleko od církve, vzrostla neobyčejně zkáza mravů. Již před válkou všechny protináboženské směry mezi Poláky, všechny extremní a falešné myšlenkové i mravní proudy vycházely z Království: jedni nazývali ten stav ethickým nihilismem, jiní pomoskvěním duše polské.

Proto mají nynější lidové missie neobyčejný význam. Missionáři dožili se ovšem často smutných zkušeností; lid přicházel namnoze s nedůvěrou, jen ze zvědavosti. Ale ponenáhlu ledy se lámou a ukazují se výsledky tiché, veřejnosti skoro skryté práce, vedené snahou po náboženském a mravním povznesení lidu.

*

Opravné snahy stanislavovského biskupa Chomyszyna, zvláště zavedení řehořského kalendáře (viz min. číslo „Hl.“), vyvolaly v rusínském tisku četné a živé polemiky!! Biskup odpovídá na ně nyní druhým listem, stejně neohroženým a historicky důležitým, z něhož objevuje se nám v pravém světle vniterní stav sjednocené rusínské církve.

Biskup zdůrazňuje především jako nepopíratelnou skutečnost: kdyby Rusko přijalo řehořský kalendář, nikdy nedošlo by u nás k takovému odporu, ale reforma nalezla by hned a všude plné uznání. Žádný neodvážil by se vytýkati, že se tím ohrožuje věc národní, že národ není ještě připraven a pod. Tou tajnou silou, která nás spojuje s ruským tělem, jest byzantinismus; od počátku již, kdy jsme

přijali víru z Byzancia, pronikl naši duši, nedovolil jí obroditi se životem vpravdě katolickým, otravuje ji dosud a opírá se každému duchovnímu sblížení s církví katolickou: ač nyní nejsme v schismatu, přece cítíme se cizími duchu katolickému, bráníme se jeho vlivu a každé i nejmenší přiblížení k církvi katolické vyvolává u nás různá podezření a obavy.

Nejpodstatnějším výsledkem byzantinismu jest pak podrobení církve světské vládě. V Haliči, z nedostatku vlastní vlády, utvářily se poměry tak, že církev rusínská dostala se pod vládu politických stran: ukrajinské a rusofilské. Tím klesla vážnost církve a svoboda její byla upoutána. „Vloženy na ni okovy a uzamčena jí ústa . . . Odtud pochází obava, aby církev u nás neožila a nesesílila; odtud boj proti klerikalismu, odtud odpor proti každé samostatné akci církve, odtud konečně odpor proti zavedení nového kalendáře bez předcházejícího otázání a schválení různých rozhodujících kruhů. Podle jejich názoru ony mají každou věc rozvážiti, národ připravit a potom dáti svoji sankci. Běda však biskupu, jenž by se odvážil učiniti něco bez nich v mezích své kompetence!“

Biskup vyzývá pak své kněžstvo, aby vytrvalo v boji o svatá práva víry a osvobození i důstojnost kat. církve. A to i tehdy, kdyby snad jednotlivci neb i celé farnosti odpadly. „Odpadnou toliko ti, kteří beztoho již srdcem a vírou nenáležejí k církvi. Na místě těch vetřelců síla boží vzbudí velké a silné duše.“

*

Náboženské poměry Rusínů usedlých v jižní Americe byly upraveny zvláštním dekretem obsaženým v „Acta Apost. Sedis“ ze dne 3. dubna 1916. Kromě různých nařízení o ustanovování kněží, o pravomoci biskupů atd. přináší dekret také některá zajímavá pravidla o styku sjednocených Rusínů s latiníky.

Rusíni mají choditi do svých kostelův a přesně zachovávati svůj obřad; v místech však, kde není rusínského kostela a kněze, nebo která jsou od kostela příliš vzdálena, mají se přizpůsobiti obřadu latinskému jak při povinnosti slyšeti mši sv., tak při přijímání svátostí. Tato prakse není však důvodem k trvalé změně obřadu.

Kněžím latinským jest zakázáno pod zvláštními tresty přemlouvati Rusíny ke změně obřadu; k takové změně může svoliti toliko kongregace de propaganda fide, a to pouze z důležitých příčin. I tehdy ještě jest volno Rusínům, stěhujícím se zpět do rodného kraje, vrátiti se s dovolením Ap. Stolce ke svému prvotnímu obřadu.

Při zpovědi a sv. přijímání jest dovoleno oběma obřadům navzájem si přisluhovati: latiník může se zpovídati u rusínského kněze a Rusín u kněze latinského; taktéž svátost oltářní může přijímati latiník ve vých. obřadu a Rusín v západním, vyjímaje velikonoční přijímání, jež každý jest povinen obdržeti od svého faráře, ve svém obřadu.

Posty a svátky mohou zachovávati Rusíni podle obyčeje krajin, ve kterých přebývají.

V manželství může žena následovati obřadu mužova; po jeho smrti může se však vrátiti ke svému obřadu. Děti obojího pohlaví jsou obřadu otcova; za obřadem matčiným jdou jen děti nepravého lože. Křest, udělený z nutnosti jakýmkoli knězem, nemá vlivu na změnu obřadu; kněz, který udělil křest, má dáti svědectví o tom vlastnímu faráři.

Tato nařízení, papežem potvrzená, platí na 10 let.

*

Katolictví v asijském Turecku jest před vážným obratem — ke svému prospěchu či neprospěchu, dle toho, jak mezery nastalé odchodem činovníků čtyrshody dovede vyplniti a nové styky se středostáty také svým dílem pěstovati.

Dosud je tam asi půldruha sta tisíc katolíků všeho všudy, což i na řídké zalidnění krajů těch jistě jest málo. Politický vliv se neosvědčil a bylo by bláhové jenom na něj spoléhati — náboženství šířené mečem nebo diplomacií nezapustí hlubších kořenů. Z onoho počtu připadá na arcidiecesi Smyrenskou s vikariatem Maloasijským a diecésí Chijskou přes 14 tisíc katolíků latinského obřadu, 89 kněží, 200 missijních sester. Patriarchát Jerusalemský (Palestina) má asi 20 000 katol. lat. obř., 245 kněží, 330 sester, 120 svatyní, 3 bohoslovná semeniště. Vikariát Aleppský (pro Syrii) má přes 12.000 k., 150 kn. a 500 s. Jako v Palestině, tak v Syrii působí několik řádů. Vikariát Arabský, kapucínům svěřený, má 8 mnichův a asi 500 katolíků mezi asi 10 miliony schismatikův a mohamedánův. Arcibiskupství Bagdadské (Mesopotamie) má přes 100 tisíc kat., 60 kn. a 130 svatyní. Prafektura na Rodu 240 kat. s 3 kn. Obvod Trapezuntský má asi 730 kat. 15 kapucínův a 30 sester.

Cařihrad sám kromě toho má asi 45.000 katolíků, z nich 25.000 lat. obř., 15.000 Armenův, ostatní počet rozděluje .se na jiné obřady. Je tu 70 kněží lat. obř., z toho 23 něm. (8 rak, 7 něm.), 30 vlašských.

Hrdost mohammedanská, náchylnost ke klidu, nechut ku vědění a k bohoslužebnému obřadnictví — ty a podobné rysy domácího obyvatelstva budou vaditi šíření katolictví, nehledě ani k úředním překážkám ve státním náboženství o sobě daným. Čilejší závodění u veřejném životě, jemuž Turecko nemůže se vyhnouti, nemá-li propadnouti osudu oblastí severoafrických, rozproudí ovšem i duševný život obyvatel jeho — jakým však směrem, bude záviseti na činnosti missijní. Mladoturecká strana zachránivši stát od úpadku politického uvedla nehybné síly jeho poněkud v činnost, avšak náboženské obnovy mu sama poskytnouti nemůže, pozbyvši evropským vzděláním víry v mohammedanismus a jiného vzdělání náboženského nenabyvši.

Vědecký a umělecký.

O Volné myšlence a poměru p. prof. Dra Václava Novotného k ní mluveno tu v předešlých číslech. Přítel náš K. M. posílá nám k tomu původní doklad. „Volná myš." uveřejnila 1. května 1913 ve svém orgáně „V. m." provolání ku sbírce milionu 10haléřů na oslavu památky Husovy. Provolání, projev zajisté úřední a programní, tedy „organisovaný" podepsaly tyto osoby: MUDr. R. Adamík, odborný lékař. JUDr. R. Aron, advokát. JUDr. Th. Bartošek, advokát. Ant. Bartošková, choť advokáta. Dr. E. Beneš, profesor Československé obchodní akademie. JUDr. Václav Bouček, advokát. MUDr. Zdeněk Bouček, odborný lékař. Dr. František Drtina, univ. profesor. Marie Faifrová, učitelka. JUDr. Karel Heller, mag. sekretář. Vilém Höfer, majitel domu. Dr. Ot. Kádner, univ. profesor. Dr. Frant. Krejčí, univ. profesor. Lad. Kunte, redaktor. Jaroslav Kvapil, chef činohry Národního divadla. Dr. František Loskot, spisovatel. J. S. Machar, spisovatel. František Mencl, vrchní inženýr. J. Mrazík, řiditel v. v. Jaroslav Motyčka, správce nakladatelství. Jul. Myslík, redaktor. Boža Novák, řiditel kanceláře Obchodní a živnostenské komory. Dr. Václav Novotný, univ. profesor. Ing. J. Pašta, revident. Ladislav Šaloun, akademický sochař. Josef Šráček, technik. Ing. Jan Švehla. K. V. Tuček, řídící učitel v. v. Dr. Ant. Uhlíř, profesor Československé obchodní akademie. JUDr. Janko šl. Wodwářka, advokátní koncipient.

*

Museum, časopis československých bohoslovců, dokončilo 50. ročník. Z lithografovaného „Jara", založeného Vladimírem Šťastným, později „Concordie" povstalo „Museum", se začátku též lithografované, později tištěné, takže dnes jest vlastně časopisem veřejným, arci pod dozorem a tedy z části také pod odpovědností představených. Redaktor jest sice každého roku jiný, ale to konečně na ráz listu nepůsobí. Naučné články jsou ovšem ohlasem školského studia, zprávy z alumnátů podávají to, co jsme čtávali v jiných listech studentských, zprávy o vlastním ruchu v kroužcích těch; i tyto zprávy jsou ostatně v „Museu" zcela stručné a věcné, bez osobních značek nebo myšlenek a návrhů.

Bylo by snad dobře, — až nastanou pravidelné poměry, pokusiti se o jakousi revisi pracovního programu, ne tak ani pouze k vůli „Museu", jež konečně i za nepříznivých okolností vykazuje chvályhodný obsah, ale k vůli přípravě na další práci. Nebudiž totiž tajeno, co tajeno býti nemůže, že dorost nových pracovníků jest na potřebu doby naprosto nedostatečný. Ve vědě i v umění. Návrhy mohly by se probrati napřed v jednotlivých „Sušilovkách", nejlépe snad s vědomím a posouzením odborných professorů, kteří se o věc zajímají a požívají důvěry posluchačů, a pak ve vzájemné poradě zástupců, kteří beztoho se ročně scházejí. Jsouť obory i začáteč-

níkům snadno přístupné, na př. dějepis (místní prameny!). V básnictví a povídce neviděti nových jmen. Je staré osvědčené pravidlo, že kdo nezačne záhy, nezačne vůbec. Není sice spisovatelství hlavním úkolem kněžským, ale na druhé straně dobří spisovatelé-kněží znamenají mnoho i pro věc, které hlavně slouží. Netřeba tu přeceňovati, ale ani podceňovati, zvláště v našich českých poměrech ne.

*

Francouzský kritik Alfons Seché uveřejnil v pařížském čtrnáctideníku „Le Correspondant" výsledek svých dotazů zaslaných všem slavnějším spisovatelům o thematě: jaká byla literatura franc. před válkou a jaká bude po válce. Celkový dojem literatury před válkou možno dle něho přirovnati dojmu člověka, jenž z vysoka pohlíží na rozpustile se bavící zástupy lidu při nějaké lidové slavnosti za ohlušujícího lomozu píšťalek, varhánek a harmonik. Hojnost a různorodost literarních plodův a divná při tom jalovost. Zřejmé přesycení budoarovou literaturou s chorobnou náladou, zřejmé hledání nových cest, nových způsobů vyjadřování. Jedni se obracejí ke klassicismu, ne aby ho následovali, ale aby v něm hledali podnětů. Jiní stávají se bojovníky politických stran, socialismu, revolucionismu, nacionalismu atd. Nade vším pak zaznívá křik po novotě, zavrhování všech tísnících pravidel, nejen rýmu, ale i rythmu. A přece zase v tom chaosu bylo cítiti také touhu po soustředěnosti a organisaci, za anarchistickými abstrakcemi probouzí se záchvěv odvěčných pravd, dokonává se obrat ke koncepci filosofické, většinou pod vlivem Bergsona a Boutrouxa.

Nejrozmanitější a často ovšem sobě odporující jsou úsudky o druhé otázce: jaká bude literatura po válce? Mnozí očekávají, že válka přinese obrození literatury v ohledu národním, mravním i uměleckém. Tak zvláště píše M. Barres, E. Verhaeren, Paul Margueritte, E. Faguette a. j. Z válečné vřavy prý vytrysknou nová tvůrčí zřídla nadšení, na velkém poli milosrdenství a soucitu s trpícími sesílí ideje patriotismu a humanity, namáhavé a bolestné zkušenosti zdokonalí smysl pozorovací, vnímavost a upřímnost. Válka, dle Brissona „šťastná katastrofa", vypudí prý i z divadla dekadentism, trhající nervy, jež budou příliš zcitlivělé, než aby strpěly útvory toho druhu, jakými v předposledních dobách bylo přesycováno obecenstvo otupělé již ve své blaseovanosti. Veliký vliv na přetvoření scenických hodnot bude prý míti také změněné postavení ženy. Či jest možno se domnívati — táže se E. Fabre, ředitel divadla „La Comédie française" — že by žena, kterou jsme viděli v tragických chvílích rozluky s milovanými statečnou a klidnou, chápající se řízení věcí hospodářských, obchodních i úředních místo válčícího muže, žena, která stanula u lože zmrzačelých a nemocných — mohla býti na divadelních prknech i dále tak hanobena, jak se bylo dálo po půl věku, kdy byla představována jen jako bytost plytká, rozpustilá, hýřivá, schopná jedině milostných dobrodružství?

Proti těmto optimistickým úsudkům je však na druhé straně zase řada hlasů, jež pochybují o dobrém účinku války na literaturu. Tak na př. Lucian Decares tvrdí, že „všechno zůstane při starém“ a válečná literatura přejde jako blyskavice. O divadle pak praví Urbain Gohier: „Mělo by se ovšem státi zdravým, mravným, veselým, posilujícím, ale bude ještě více židovským než kdykoli jindy, hystericko-patriotickým, a neupřímnost těch vykřičníků bude se jen vysmívati jemným citům.“ Několik spisovatelů zkoumá literarní poměry po válce franc.-německé r. 1870 a tvrdí, že války poskytují nejčastěji pouze themat k dílům, ale nepřispívají k vytvoření nových pojmů. Podobně odpovídá H. Bergson; vyznává, že vždy zamítal theorii odvislosti nauk filosofických od zevnějších okolností a událostí. Ovšem post factum jest možno pokoušeti se o důkaz, že ta neb ona spekulativní myšlenka souvisí s daným prostředím, ale totéž možno dokazovati při úplně rozdílných výsledcích.

Původce ankety vyslovuje pak celkový svůj úsudek asi takto: Shoduje-li se tolik při anketě súčastněných spisovatelů v tom, že literatura franc. po válce zmužní, přibere prvků zdravých, oživujících, prohloubí myšlenku národní a vítězně se sebe střese uschlou skořápku dekadentního cynismu, stane se tak nejen proto pouze, že byla válka, leč že již v době bezprostředně před ní byly v literatuře zárodky rozvoje těch idejí. Válka tedy nezmění řečiště duchovních proudů dnešní společnosti, ale přispěje vyvolaným otřesem k rychlejšímu dozrání klíčících snah, uchrání jich před rozptýlením, vtiskujíc době vážnost příznivou rozkvětu hlubokých a vznešených idejí.

*

Církevní podání, že třetí Evangelium a Skutky apoštolské napsal sv. Lukáš, lékař antiochijský a pak průvodce sv. Pavla, v nově doloženo také co do lékařské stránky. Jmenovitě Angličan Will. Kirk Hobart ukázal, že v obou dílech vyskytují se lékařské odborné názvy, jak je čteme v lékařských spisech Hippokratových, Dioskoridových, Aretaiových, Galenových.

V „Bibl. Zeitschrift“ (1915, 338 dd) ukazuje v. štábní lékař Schuster v jednom případě (Lk 4, 38: tchyně Šimonova byla postižena těžkou zimnicí) na dvá nové doklady odborného názvosloví. Nejen Galenus a Aretaios, nýbrž i Alexander z Afrodisiady, za výklady Aristotelovy „exegetou“ zvaný (v 2. stol. po Kr.), a zvláště Aulus Cornelius Celsus (kolem obratu 1. stol. před a po Kr.) rozeznávají horečku malou a velkou (pyretoi, febres parvae et magnae), tak že v oněch slovech evangelických dlužno spatřovati nejen obyčejný výraz o vysokém stupni horečky, nýbrž odborný příznak vážného nějakého zánětu, jak na př. Celsus rozpoznávati učí zánět plic.

Schuster na konci článečku svého uvádí slova A. Harnacka, jenž názorům léčebním ve starokřesťanství věnoval zvláštní, cenný spis (Medizinisches aus der ältesten Kirchengeschichte), slova, která s hořejším předmětem sice nesouvisejí, ale jako tam, tak i zde pro zajímavost opakována buďtež: „medicina měla by býti sestrou křesťanského

náboženství a ještě dnes lidumilný lékař a služebník Kristův patří dohromady.“ Ano, bejvávalo. Dnes lékaři, aspoň ti praktičtí, výkonní, bývají někdy největšími a nejškodlivějšími odpůrci názoru a života křesťanského, i není ojedinělou stížnost duchovních správců, že u nemocných jsou jim nápomocni ještě spíše lékaři ne-křesťanští. Materialistická „věda“ na tomto poli řádila a řádí nejvíce, nešetříc ani nejposvátnější osobní potřeby a touhy člověka na prahu věčnosti . . .

*

Berlinský biolog Oskar Hertwig končí své nedávno vydané dílo Das Werden der Organismen — eine Widerlegung von Darwins Zufallstheorie (str. XII a 710) slovy, v nichž vyjádřeno nebezpečí s naší strany odjakživa připomínané, nebezpečí vznikající pokaždé, jakmile věda předčasně mluví z oken na ulici a nezralé hypothesy hází mezi davy: „Výklad nauky Darwinovy, která ve svých neurčitostech je tak mnohoznačná, připouštěl také mnohostranné použití v jiných oborech hospodářského, společenského a politického života. Z ní mohl každý jako z delfských věšteb dle libosti odvozovati důsledky v otázkách těch . . . Když však tyto domnělé zákony žádnými zákony nejsou, není liž možno, že při jejich používání v jiných oborech nastanou nebezpečí pro společnost? Nemysleme, že lidská společnost může po celé půlstoletí úsloví jako: neúprosný boj o život, výběr vhodného, užitečného, účelného, zdokonalování výběrem atd. požívati jako vezdejšího chleba, přenášejíc je na nejrůznější obory, a při tom nepodléhati jich mocnému vlivu v celém směru svého myšlení!“

Hlavní vadu darwinismu vidí H,, jak už nadpis díla naznačuje, v jeho mechanickém nadužívání jevů náhodných ku stanovení dalekosáhlých zákonův o vzniku života, o vývoji tvarů a ovšem k neoprávněným důsledkům co do názoru životního a světového. Svou theorií přímého působení omezuje úkol a dosah biologie na to, by se snažila poznávati pravidla a zákony, dle nichž se jevy života seskupují a z nichž se pak jednotlivě vysvětlují. Přímým působením rozumí podnebí, potravu, okolí a pod., vesměs zevnější podmínky, odmítaje podmínky vniterné ve smyslu vitalistickém: neuznává tedy zásadního rozdílu mezi živým a neživým, nýbrž jen větší složitost onoho. Tím arciť odchyluje se od názorů našich a připouští nepřímo zase ony důsledky v životě, proti kterým se tak důrazně ozývá. Ale připomínaje, že není úkolem biologie sestrojovati světový a životní názor, vymezuje aspoň důsledně obor přírodovědy od duchovědy. Nejsou tím ani znehodnoceny cenné příspěvky, jež darwinismus k výkladu přírody podal, ale postavena aspoň nerozborná hráze proti ultradarwinismu, jako jest Weismannův a Haeckelův, z nichžto zvláště tento své přírodopisné pověry vnucuje lidstvu za novou, pravou víru.

Že i theorii vývojové vůbec, zatím vládnoucí, dlužno ještě mnohé záhady vysvětliti, než se stane zjištěnou naukou, o tom ani mezi vážnými přírodozpytci není pochyby. Jsouť úkazy vývoje, ale i stálosti v přírodě tak nápadné, že ani těch ani oněch přehlížeti nelze.

*

O změnách a nových útvarech na měsíci. Jan Neruda v jedné ze svých „kosmických písní“ táže se básnicky: „Měsíček že je mrtvý muž?...“ Neruda nemíní těmi slovy dotýkati se otázek hvězdářských nebo fysikalních odnášejících se ku měsíci, avšak naznačuje tím, že měsíc, tento věrný, neodlučný, básníky namnoze opěvovaný průvodce naší matky země, jest všeobecně pokládán za těleso nebeské vyžilé, odumřelé, mrtvé, na němž jest vyloučen jakýkoli život, jakýkoli pohyb a každá změna; podle obecného přesvědčení jest měsíc ohromným hřbitovem, jenž s námi putuje prostorem a jenž nám ve dne v noci staví před oči neutěšenou budoucnost, která neúprosně čeká také na naši zemi a na nás.

A přece čas od času pronikají zprávy o domnělých změnách a nových útvarech na měsíci — ovšem že v knihách nebo časopisech vědeckých; neboť pro širší veřejnost podobné zprávy jsou bez významu, nebo aspoň bez zajímavosti. — Avšak podobné zprávy o změnách a nových útvarech na měsíci budí u odborníků, kteří se na povrchu měsíčném vyznají, vždycky pochybnost a nedůvěru. Jsou hlavně dvě okolnosti, na jichž vrub může býti připočítáno, když některý nadšený a horlivý pozorovatel měsíce, který by rád na něm něco nového a zajímavého našel, skutečně také něco najde, ovšem na mnoze něco zdánlivě nového, co neodpovídá skutečnosti. A tyto dvě okolnosti jsou různá osvětlení měsíce, a pak tak zvaná librace.

Není lhostejno, slunce-li na měsíci vychází nebo zapadá, stojí-li vysoko či nízko, předměty na povrchu měsíčném vrhají-li stíny dlouhé nebo krátké, tyto předměty vidíme-li jasně a ostře nebo nejasně a neurčitě, kteroužto nejasnost a neučitost může ještě stupňovati a zvyšovati stav našeho ovzduší, za něhož pozorování se děje, zda-li totiž vzduch je čistý a jasný nebo snad promíchán vodními parami a mlhou nebo snad znečištěn kouřem či prachem. Z vlastní zkušenosti víme, že i krajina pozemská, nám známá, za různého osvětlení a za různého času pozorovaná zdá se nám býti jako změněna.

Librace zase pozůstává v tom, že měsíc jako by se kolébal a kolísal jednou se strany na stranu a po druhé zase nahoru a dolů, takže nám ukazuje poněkud více než polovici svého povrchu. Tím se stává, že tytéž předměty různou perspektivou nám se zdají jako změněny.

Aby nějaká změna nebo nějaký nový útvar na měsíci mohl býti zcela jistě a určitě poznán, musil by míti aspoň 1 km v průměru — a přece víme, že na naší zeměkouli, jejíž tvářnost mění vzduch i voda, sopky a zemětřesení, podobné rozsáhlé převraty jsou na nejvýš řídké. Tím méně lze se domýšleti, že by na měsíci podobné převraty se dály, když tam přece schází i vzduch i voda, jichž pozvolným, ale vytrvalým působením na zemi i nejtvrdší skály se drobí a rozmělňují. A že by na měsíci do dneška působily síly sopečné, netroufá sobě dnes nikdo dokazovati, poněvadž by podobná nauka ztěžkem došla víry, i kdybychom připustili, že nynější tak zvané krátery na měsíci jsou jícny sopek kdysi činných

Jediná možnost, která by mohla snad působiti změny na povrchu měsíčném, byl by náhlý přechod z ohromného vedra do příšerné zimy, kteréžto dvě protivy se na měsíci pravidelně střídají. Když jest na měsíci den, a ten tam trvá asi 14 našich dnů, pak prý slunce praží nemilosrdně na povrch měsíční, a žádné mraky nezadržují a nemírní toho žáru, tak že skály prý pukají a drobí se v této přímo pekelné výhni; a když pak přijde noc, a ta trvá na měsíci také asi 14 našich dnů, pak předcházející vedro klesá až na zimu světového prostoru, která obnáší asi 273° pod bodem mrazu, a pak prý skály zase pukají pod účinkem hrozné zimy. Jest ovšem otázka, zda-li se to všechno shoduje se skutečností, kdyžtě jedni tyto ohromné rozdíly mezi vedrem a zimou hájí, a jiní je popírají.

Přes to všechno bylo ohlášeno dosti změn na měsíci, a o všech nelze tvrditi, že by spočívaly na omylu. Sám W. Herschel domníval se, že roku 1783 objevil na měsíci dvě nová pohoří, kterých tam dříve nebylo. — Schröter (1745—1816), pilný pozorovatel měsíce, byl přesvědčen, že objevil na měsíci mnoho nových útvarův, avšak nikdo mu nevěřil, třeba že byla jeho pilnost a horlivost v pozorování uznávána a chválena. — Když pak Mädler (1794—1874) roku 1837 vydal svoji mapu měsíce a popis k tomu, prohlásil měsíc za těleso nebeské odumřelé, na němž není žádného života a žádné změny. Vážnost a úcta, které se těšil Mädler, byla příčinou, že asi po 30 roků nikdo sobě netroufal poukázati na nějakou změnu na povrchu měsíce. Až v říjnu 1866 zpozoroval najednou Julius Schmidt (1825—1884) v Athenách, že v „Mare serenitatis“, v severozápadní části měsíce, zmizel kráter Linné, dříve úplně zřetelný, asi půl druhé míle v průměru mající, a na jeho místě zůstala jenom bělavá skvrna, která při šikmém osvětlení jevila se jenom jako nízký, zvonovitý pahrbek, s nepatrným prohloubením nahoře. Mädler sám odporoval Schmidtovi a připustil toliko, že jícen Linné změnil sice svou podobu pro nějakou dobu, avšak časem že se vrátil zase do původního tvaru, takže o nějaké trvalé změně nelze vlastně mluviti.

Jiná změna týká se jícnu Hyginus, rovněž v severozápadní části měsíce, avšak hodně blíže ku středu kotouče měsíčního než Linné. Poblíže tohoto jícnu Hyginus objevil totiž v květnu r. 1877 Josef Klein (1844—1914), výborný znalec povrchu měsíčního, ohromnou, nálevkovitou prohlubeň, asi 5 km v průměru měřící, s propastí uprostřed. O této prohlubni tvrdil Klein zcela vážně, že jest útvarem zcela novým, který mohl povstati jenom po roku 1874, poněvadž tento útvar jest hodně nápadný, a nelze se domýšleti, že by byl ušel všem dřívějším pozorovatelům. Klein pojmenoval tento nový útvar „Hyginus N“. Povstala ovšem vědecká půtka, lze-li pokládati útvar „Hyginus N“ za útvar nový nebo útvar starý, jenž byl jenom přehlédnut od dřívějších pozorovatelův; avšak když jiní znalci, zvláště Neison a zmíněný Schmidt dali Kleinovi za pravdu, byl tento přesvědčen, že objevil první jistou změnu a první zaručený nový útvar na měsíci.

Nejnovější zajímavá zpráva o nějaké změně na měsíci týká se jícnu Eimmart, jenž má asi 40 km v průměru a leží v Mare crisium, rovněž v severozápadní části měsíce, v oné části měsíce, kterou vidíme jako úzký srpek, když začíná měsíce přibývati. Bylo totiž pozorováno, že tento jícen Eimmart byl dříve při každé lunaci pozvolna naplňován a zaplavován nějakou bílou hmotou, která prýštila ze severní obruby jícnu. Poslední podobnou záplavu bylo pozorovati v lednu 1913; v následujících měsících tyto výbuchy nebo snad lépe výrony slábly, až v květnu byl tento zajímavý zjev pranepatrný, a od té doby přestal načisto. Co se s tímto jícnem dálo, nelze zatím říci, a jest si jen přáti, aby nejen tato část měsíce, nýbrž celý jeho povrch byl fotografován, neboť tam, kde běží o nějaké změny nebo nové útvary, lze spoléhati jenom na fotografickou desku, která ničeho nepřehledne, ničeho nezapomene a neopomene.

Vychovatelský.

Mnozí paedagogičtí spisovatelé se domnívali, že válka bude míti neobyčejný vliv na myšlenkový rozvoj dětí. Jistého účinku nemožno ovšem popírati, ale nejnovější, pokusnou cestou získané výsledky ukazují, že tento vliv není dosud tak veliký, ba někde že jest docela nepatrný.

Práci takovou podnikla nedávno „Společnost pro experimentalně-paedagogické zkoumání" při katolickém paed. spolku v Mnichově a uveřejnila její výsledky ve sbírce „Pädagogische Zeitfragen" (č. 7.). Dětem mnichovských škol byla dána otázka, kterým lidem chtěly by se podobati. Zajímavo jest to, že krátce před válkou týmž dětem byla dána táž otázka, takže jest nyní možno srovnávati obojí výpovědi. A objevilo se, že při nynějších výpovědech zrovna tak jako při prvních asi polovice všech dětí volí své vzory z nejbližšího okolí a nikoliv snad ze současných válečných dějin. Když jsme rozdělovali otázky — praví pořadatel celé akce — bylo nám často řečeno, že jich není ani potřeba, že víme beztoho, že dětský idealní život jest vyplněn Hindenburgem a jinými hrdiny, hrdinkami lásky a obětavosti. Jest však významno, že přese všechno, co děti slyší v rodině a ve škole a co čtou, má bezprostřední okolí tak převládající, rozhodný vliv na tvorbu životních vzorů.

K podobnému výsledku dospěly výzkumné práce konané také na jiných místech. Tak na př. v měsíčníku „Zeitschrift für pädagogische Psychologie und experimentelle Pädagogik" (1916, 55 a n.) referuje Dr. Willibald Kammel, ředitel paedag. psychologické laboratoře ve Vídni o svém zkoumání konaném na žácích seminární cvičné školy. Vzal si za úkol poznati, jak válka působila na představu o budoucím povolání těchto hochů. Tíž hoši zodpovídali otázku o svém oblíbeném budoucím povolání také již r. 1914, před počátkem války, takže jest možno zase srovnávati. Pouze tři z nich vzdali se myšlenky na dříve volené povolání a chtěli býti vojáky, ostatní nejevili většího zájmu. Nejsou tedy v právu — praví Dr. Kammel — oni paed. spisovatelé, kteří chtěli viděti ve válce vysoce významného „paedagogického spojence".

*

Při péči o dorůstající mládež je zvláště důležita otázka dobré volby povolání. U mužské mládeže lze pozorovati již delší čas, že jen zřídka a nerada si volí povolání řemeslnické, a začne-li se přece učiti, brzy učení zanechává, aby jinde spíše a více vydělala. Nedávno jednalo se o tom také v pruské sněmovně poslanecké a mnozí řečníci vytýkali škole, že málo působí v tom ohledu: dětem má býti stále zdůrazňováno, že řemeslo má vždy ještě zlaté dno.

Učitelské listy („Pädag. Zeitung", 1916, č. 9) se hájí, že učitelé vyšších tříd obecných škol jistě konají i v tomto oboru svou povinnost,

ale bohužel vliv školy na volbu povolání je v celku nepatrný; mnohem více působí tu vliv rodičů, dobrých přátel, sousedův a pod. Chlapec často odpovídá učiteli: „Můj otec řekl, že se nebudu ničím učit, že musím hned něco vydělávat.“ Jest nemálo rodičů sobeckých, a ještě více jest krátkozrakých; a jest konečně i mnoho takových, kteří jsou skutečně v žalostném postavení a s bolestí čekají, až jejich chlapec něco vydělá. Vyskytuje se to zvláště v této době, jež sice mnohého učiní boháčem a mnohému pomáhá k dobrému výdělku, ale zároveň také přemnohým rodinám ukládá nejtrpčí strádání. Kyne-li pak nyní „mladistvému dělníku“ neobyčejně vysoký výdělek, jest výsledek zcela jasný a nemůže nikoho překvapovati. Ani škola nedovede tomu zabrániti. Spíše stát a řemeslnické organisace musí hledati prostředků, aby aspoň po uzavření míru byla mládež zase přiváděna k řemeslu.

Neméně důležitou otázku volby povolání u ženské mládeže řeší Spolek katol. učitelek v Německu hned prakticky: v mnohých městech zřídil poradny, kde učitelky vyšších tříd společně pracují pro blaho děvčat vystupujících ze školy. Před vánocemi a pak znovu před velikonocemi svolají matky těchto děvčat, vysvětlují jim v přednáškách význam i nebezpečí jednotlivých povolání, zodpovědnost matky v tom ohledu a pod. Jednotlivě pak udílejí rady ve zvláštních hodinách určených k rozhovoru. S poradnou je spojeno také sprostředkování míst.

*

Již delší čas ozývají se v Německu hlasy žádající, aby vedle úřadu školního lékaře byl zaveden také úřad školního psychologa. Úkolem jeho bylo by shromažďovati a zpracovávati pozorování učiněná na mnohých školách, pomáhati při volbě povolání, konati pokusy a přednášky pro učitele i laiky. Některá města jsou prý ochotna vyhověti po válce této žádosti.

Na odpor staví se však sami učitelé, poněvadž to pokládají za zasahování do svých zájmů. Tak píše na př. orgán saských učitelů („Leipziger Lehrerzeitung“ 1916, č. 13): „Úřad školního lékaře má zásadní souhlas učitelstva, poněvadž jeho těžisko spočívá v mimopaedagogických úkolech. Jinak u šk. psychologa: co jemu se přikazuje za úkol, náleží k nejvlastnějšímu oboru učitele. Jeho vzdělání musí býti takové, aby pro okruh své činnosti byl sám svým školním psychologem. Úkoly, jež nad to sahají, mohou býti vykonávány od takových učitelů, kteří zdají se k tomu uschopněni zvláštní náklonností a zvláštním studiem — a v době experimentalní psychologie není jich nedostatek. Že na základě svých praktických školních zkušeností jsou k tomu spíše povoláni než pouzí odborní psychologové, je samozřejmo.“

*

Vyučování analfabetů v Hercegovině, od let františkány pěstované, snaží se P. Didak Buntič, řed. františkánského gymnasia v Širokém Brijegu, od r. 1911 z popudu Hrvatské národné Zajednice soustavně upraviti a rozšířiti, připravuje tak půdu pravidelnému školství. Nadanější občany i žáky obecných škol navádí k tomu, by učili své sousedy čísti a psáti, ve volných lhůtách, beze škol, třebas

i pod širým nebem, kde se také konávají veřejné zkoušky. Občanstvo se do těchto kursů rádo hlásí, zvláště ženské; z vesnic okolo Širokého Brijegu bylo v minulém školním roce (1914/5) 78 takových učitelů z dětí obecných škol a 23 z rolníků, žáků přihlásilo se na 1800, z nichžto 1748 vyučování dokončilo s prospěchem. Podobné kursy zařizují se postupně i jinde.

*

Ve školách severní Francie Němci obsazené ustanovováni jsou školdozorci namnoze z vojenských kněží. Po dlouhé době slyší děti ve škole také něco o svém náboženství.

*

Rozdíl v národním humoru? Mnichovský humoristický týdenník napsal, jak důstojník láteří: „Professoren, Architekten, Schriftsteller, Komponisten — himmeldonnerelement, ist denn bei der ganzen Kompagnie nicht 'n einziger intelligenter Kerl?! Ich brauch' einen Schuster!“ — Brněnský denník to přeložil takto: „Professoři, architekti, básníci, skladatelé — mordsetsakra, co pak není u kumpanie ani jeden pořádný člověk?“

Hospodářsko-socialní.

Starost o výživu středostátů vede stále k novým -enkám, ačkoliv letoší úroda slibuje býti vydatnější lonské. Nutnoť jednak zabezpečiti se až do žní, jednak nahraditi, co soukromá neprozíravost anebo až příliš veliká prozíravost kazí. Dosavadní zkušenost ukázala, že místní opatření, na př. určení cen, spíše škodí než prospívají; tak přesvědčil se brněnský obecní úřad, co znamená stanoviti nejvyšší ceny na př. na ovoce nyní dozrávající — druhého dne byl trh bez třešní, neboť překupníci dostali jinde víc! V Německu proto správně zasahují do celkového obchodu, ať komu vhod či nevhod.

*

Rozdílení půdy v Uhrách, navržené biskupem Prohászkou (z rodu prý moravského), projednáváno také ve sněmovně a jak bylo očekávati, u šlechty nenalezlo bezvýhradného souhlasu. Idealní snahy šlechetného biskupa narazí ještě na mnoho překážek, vážných i libovolných. Tisza v zásadě není proti parcellaci, částečné ovšem, ale opakuje známé námitky, na př. co do lepšího obdělávání a tedy i výnosu při velkostatcích, ačkoli nucen přiznati, že i na těchto jsou četné nechvalné výjimky, v Uhrách totiž. U nás aspoň o Hané se praví, že zpracování malorolnické velkostatkářskému celkem již mnoho nezadá, aspoň všude ne.

Tisza opět zdůraznil ohledy národnostní.

*

Zástupkyně ženských osvětných spolků žádaly našeho ministra práv, aby umožnil ženám přístup k zaměstnáním právnickým, k advokacii, notářství, soudnictví atd. Odpovědí bylo, že na to nelze ani pomysliti, jelikož už dosavadní nával mužů k odborům těm jest přílišný.

Za to ministr osvěty ubezpečil učitelky žádající zrušení jejich celibátu, že o přáních jejich smýšlí wolwollend.

Vídenským novinám dáno úředně na srozuměnou, aby neuveřejňovaly inserátů hadaček, kartářek a pod. Ve Frankfurtě n. M. chytli věc za jiný konec: pohrozili, že osoby u hadaček postižené budou veřejně jmenovány (tak jako ženské koketující se zajatci). Jelikož vysoké honoráře hadačkám mohou platiti jen osoby z „lepších" tříd, viděti, že to vzdělané pozlátko, kterým tyto se honosí proti náboženskému tmářství — všeliké takové hokuspokusy zakazujícímu — jest po případě jen hrubší pověrčivostí a světlonosné noviny jejími šiřitelkami.

*

Přibývá seznamů spisův úředně zabavovaných, ovšem spisů vydaných před válkou, jelikož teď i státní censura jest předběžná,

tak jako církevní. Obsahu spisů těch netřeba dále se dohadovati, i kdo jich nezná. Na pornografii — vyššího i nižšího slohu — ještě nedošlo a sotva asi dojde: tuť by zmizely snadno až dvě třetiny krásného písemnictví z oběhu.

*

O pohledávkách knihkupeckých za odběrateli rozhodují soudcové buďto více podle nynějšího způsobu v literárním odbytu — zásilky na ukázku, zvláště u časopisů — a odsuzují dlužníka, když si zásilky ponechával. Obvyklá výmluva, že nebyl povinen neobjednaných věcí vraceti, ano že třebas ještě leží u něho neupotřebeny atd., neuznávána. Anebo postupují přesně podle obchodní zásady: bez objednávky žádný závazek, a žádají po žalujícím knihkupci důkaz, že účtovaná tiskovina žalovaným objednána.

Tyto druhé rozsudky bývají častější, i rozumí se samo sebou, že znamenají pro nakladatele a knihkupce velikou nesnáz. Na př. časopis vychází 30—40—50 let; hledejte teď první objednávku! Anebo: X Y v ústavě odbíral časopis od společného objednavatele, který vycházeje z ústavu napíše nakladateli jednotlivé adresy pánů vstupujících do veřejného života, aby se časopis dále posílal jim. Anebo: Vytýkají vám — jako na př. „Hlídce" — že se málo rozesílá na ukázku, že jste nehybní, naznačí vám nějaké adresy známých atd. — a konec konců nedostanete ani za poštovné, neřkuli za časopis, jelikož nemáte objednávky.

Netřeba jistě zvlášť podotýkati, že za takových okolností se tisk přímo ubíjí. Nakladatel musí platiti mzdu, potřeby výrobní, honoráře atd. hotově, odběratel zůstává dlužen po léta a konečně on nebo pozůstalost pohledávku upře; stává se to i u lidí, kteří o potřebě dobrého tisku umějí na schůzích pěkně řečniti!

Je pravda, že vracení ukázkových tiskovin jest někdy obtížné, ano i s výlohami spojené, nebo že se zasilky nepojištěné mohou cestou i ztratiti. Na druhé straně však nemožno pokaždé ručiti za to, že jsem knihy nedostal, že jí nemám, neboť kdo má více knih, snadno novou založí, anebo kdo knihy půjčuje, půjčil ji a neví již o tom. Ale toť konečně věcí smírné dohody, neboť slušný nakladatel čestné ujištění takové uzná. Kdo dovede poměry doby uvážiti, tomu netřeba výslovně zdůrazňovati, jak trapné jsou pře takové, kdy odběratel po léta posílané tiskoviny přijímal a pak odepře je platiti, jelikož prý jich neobjednal. U soudu snad vyhraje, ale dle regule iuris i morum dopustil se přece zlodějství. I zde by bylo třeba trochu více svědomí než „právnického" důvtipu.

O povznesení dobrého tisku se často mluví a píše. Chcete-li znáti jednu a hlavní příčinu jeho neúspěchů, zde ji máte: dlouholetý úvěr a ztráta pohledávek. Tu nepomohou ani sbírky ani fondy, neboť bezednými býti nemohou.

Politický a vojenský.

Soustřeďovací snahy české pro jakési překážky uvázly. Zdá se, že hlavně schází krystalisační bod, jak osobní, tak věcný, an každý hledá, což jeho jest.

Jest-li pro národní společenství aspoň v jedné, jistě ne podřízené věci směrodatným vysoké učení pražské, pak by pro sblížení stran máloslibným bylo, jak se tam zachovali při letoší volbě rektora, pominuvše zas fakulty theologické. Bylo by zajímavo znáti důvody jejich, neboť že by všechny čelné osobnosti vzpíraly se volbě kněze z důvodů pokrokářských, je přece neuvěřitelné. Volitelé z fakulty theologické tentokrát k volbě se ani nedostavili, proti opětovnému pominutí se ohradivše.

*

V novém 19členném ministerstvu vlašském, kde levice nabyla silnějšího vlivu, octnul se také vůdce katolíků, milanský advokát Meda a převzal finance, odbor nyní zajisté ještě nevděčnější než jindy. Že účastenství jeho ve vládě jde na účet soukromý, neznamenajíc nijaké změny v poměrech církevno-politických, prohlášeno z Vatikánu úředně a rozumí se ostatně samo sebou.

Ze strany republikánské vzat místo Barzilaie Comandini, kterého však nyní strana se zřekla. Válečná strana v ministerstvu posílena Bissolatim, reformním socialistou; byv poddůstojníkem, dostal dozor nad generály.

*

Aby severní Amerika poznala zas jednou válku z blízka, stará se věčně nepokojné, lotrovstvím zamořené Mexiko, a za ním stojící Japonsko, jež nechce spokojiti se odlivem svých lidských přebytků na pevninu asijskou, nýbrž vymáhá si jej i do Ameriky, proti tamním zákonům. Potrestati nelidské dobrodruhy mexické, zvláště surovce Carranzu, bylo by velmi záslužné, jen že Mexičané umějí také válčiti a spolu s Japonci dovedli by to mnohem lépe než vojska, vlastně milice Wilsonova; ale aspoň bychom pak my měli od tohoto „mírotvorce“ pokoj.

*

Ministerstvo války prohlásilo (výnos č. 14.344 ze dne 8. června 1916) protizákonným jednání oněch velitelství, která dávají mužstvu povolení ke sňatku jen pod tou podmínkou, když se nevěsta zaváže, že nebude klásti požadavků na erár ani stran podpor po čas vojenské služby nastávajícího manžela, ani stran zaopatření, kdyby padl nebo zemřel.

*

Válečné poměry změnily se v červnu jen potud, že naše vojska v Bukovině ustoupila ke Karpatům, aby zaujala pevnější postavení, a v Italii přenesla útok částečně na půdu vlašskou.

Řecko octlo se již úplně v područí nepřátelském, ale i nová vláda Zaimisova činí co může, by se válce ubránila. Opatření čtyrdohody v pomezí řeckém povedou asi k tomu, že Bulharsko bude zbaveno závazku, šetřiti území řeckého jako nestranného.

Námořní bitva v Severním moři mezi Angličany a Němci není ještě do všech podrobností popsána. Angličané chlubí se tím, že i když jejich ztráty jsou prostě větší než německé, tyto zase vztažitě jsou bolestnější, jelikož prý ne tak snadno nahraditelné jako v Anglii. Že utonul se svou lodí (v boji?) její ukrutný válečník Kitchener, mohlo by snad přispěti k urychlení konce.

*

Automobily ve francouzském vojsku. Počátkem bojův u Verdunu bylo železniční spojení Verdun—St. Menehould přerušeno, bylo tedy nutno k dopravě střeliva, zásob a jiných válečných potřeb použiti sítě silniční.

Jak „Russkij invalid“ vypráví, byla k tomu ustanovena komise, jež má k disposici 200 automobilových oddělení se 300 důstojníky, 8500 muži a 4000 automobily. Každá kolona ujede denně průměrně 70 km, při čemž se spotřebuje 2000 hl benzinu, 200 hl oleje a 2000 kg mazadla. V uvedeném počtu nejsou obsaženy automobily sloužící přímo pevnosti Verdunské a armádě argonské. Železnice v údolí Maasy má býti používáno výhradně pro dovoz zásob, kdežto automobily slouží přesunům vojska, dovozu střeliva a technického materialu, jakož i reservních zásob potravin.

K udržování silnic v dobrém stavu a k dozoru určeno 19 důstojníků, 30 poddůstojníkův a 225 mužů.

Celkem prý služba na této automobilisované trati uspokojovala. Od 22. února do 7. března bylo dovezeno 22.500 t. zboží válečného. Automobil ujel denně průměrně 165 km, všechny nákladní automobily ujely v té době celkem 1,200.000 km. V téže době dopravilo 190 automobilů 250 praporů, to jest asi 190.000 mužů. Kromě toho dopraveny ke frontě zásoby potravin, léky, technický material, odvezeni pak ranění a civilní obyvatelstvo, 2500 t. zboží a 10.000 osob. Kdyby se tato doprava dála železnicí, bylo by třeba 15 obyčejných vlaků denně každým směrem. Takto bylo v pohybu denně 1700 nákladních automobilů, to jest jely v časové vzdálenosti 25 vteřin.

*

O tom, jak slyšeti střelbu z děl, přináší zprávu Zeitschrift für Schieß- und Sprengstoffwesen:

Protože rychlost zvuku při střední teplotě a vlhkosti vzduchu obnáší 333 m za vteřinu a počáteční rychlost těžkých střel 700 až 900 m, tato se pak odporem vzduchu během letu tak zmenší, že jest mírnější než rychlost zvuku, a protože tedy možno za to míti, že těžké střely zvukové vlny při výstřelu částečně sebou strhují, později pak v pomalém letu je zase uvolňují, vysvětluje se z toho často pozorované dvojí až trojí zadunění při výstřelu.

Podivný a těžko vysvětlitelný zjev je ten, že zvuk výstřelu na jistou vzdálenost dobře slyšitelný najednou ustává a dále je zase slyšitelný a to ve všech směrech, tak že povstává jakés „pásmo mlčení". Zjev tento bylo poprve pozorovati 15. srpna 1760 v bitvě u Lehnice, pak v roce 1809 u Hannoveru, 6. srpna 1890 u Spichern a nyní opět při ostřelování Antverp.

Jiný zjev je tak řečený zvukový stín, totiž náhlé umlknutí zvuku, který se již nevrátí.

Zjevy tyto dlužno vysvětliti jednak poměry území (horami nebo lesy), jednak mraky, větrem nebo mlhou. Vlny zvukové totiž se s počátku na všecky strany stejnoměrně šíří, částečně podél země, částečně do vrchu. Tam pak v nových vrstvách vzduchových buď docela umlknou anebo se odrážejí ode mraků, dorazí k zemi a pak se opět odrazí. Konajíce takto delší cestu než ony, které se přímo šíří, docházejí též později k našemu uchu, čímž povstávají místní a časové mezery.

Tato pozorování jakož i výzkumy meteorologické jsou tím cennější, že slouží k vysvětlení mnohých zjevů a dějů v ovzduší pro vzduchoplavbu nesmírně důležitých.

*

K nešťastné vzpouře irské přinášejí noviny také tento příspěvek. Dublinský diktator gen. Maxwell u Limerického biskupa Dra O'Dwyera stěžoval si (se žádostí o přesazení) na dva kněze, z nichž jeden vybízel vstupovati do čet dobrovolnických, druhý jim posvětil prapor — skutky, jež možno si z okolností vysvětliti, ne však schvalovati. Biskup mu 17. května prý odpověděl: „Četl jsem pečlivě Vaše obvinění obou kněží, ale nemohu v něm najíti žádného důvodu ke kázenskému zakročení s mé strany. Oba jsou znamenitými kněži; smýšlejí sice rozhodně nationalisticky, ale že by nějaký občanský nebo církevní zákon byli přestoupili, nenalezám. Ve Svém dopise 6. t. m. obrátil jste se ke mně s prosbou, bych Vám ve Vašem úkole vojenského diktatora v Irsku byl nápomocen. I kdyby každý skutek toho druhu nepřekračoval mých práv, události posledních týdnů činily by mně zhola nemožným súčastniti se nějak výkonů, které považuji za neodůvodněnou a tísnivou ukrutnost. Pamatujete se na vpád Jamesonův do Transvaalu, kdy tlupa lupičů vpadla do spřáteleného státu a bojovala proti vojsku zákonné vlády. Zasloužil-li kdo trest smrti, byli to jistě oni. Ale úředním i neúředním vlivem, jejž anglická vláda vynaložila, dosaženo, že byli zachráněni. Vy však jste se postaral, aby žádná prosba o milost pro ubohé mladíky, kteří se Vám v Dublině vzdali, nebyla vyslyšena: prvá zpráva, kterou jsme o jejich osudu slyšeli, byla, že chladnokrevně postříleni. Já osobně pohlížím na Vaše počínání s úžasem a myslím také, že svědomí země jím pobouřeno. Dále zdá se mi opatření Vaše, že sta, ba tisíce ubožáků beze všeho soudního šetření deportováno, stejně nesmyslným jako libovolným zneužitím Vaší moci, a vůbec jest vláda Vaše jednou z nejhorších a nejčernějších kapitol v dějinách zlovlády v této zemi."

Jest-li dopis ten pravý, měli bychom tu nový, v posledních stoletích málo obvyklý příspěvek k otázce moralisty kdysi živěji přetřásané a spokojivě nerozřešené, totiž k otázce: „Adversus tyrannos“.

Sir Casement, jenž za vzpoury připlul ku břehům irským na pomoc, ale vládou severoamerickou Anglii prozrazen a zajat, odsouzen anglickým soudem k smrti. Vůdce irský Redmond hrá u vlády anglické divnou úlohu.

Ročník XXXIII. Číslo 8.

HLÍDKA.

Účast kardinála Dietrichštejna za boje mezi arciknížetem Matyášem a Rudolfem II. roku 1608.

Napsal Jan Tenora. (Č. d.)

Hned od začátku pontifikátu (1605) bylo vůdčí myšlenkou politiky Pavla V. vzhledem k císaři, aby upravena byla otázka nástupnictví v říši. Nemyslil na nic jiného tak, jako na volbu krále římského, pravil o tom státní sekretář kardinál Borghese. Zprvu nepřikloňoval se k žádnému určitému arciknížeti a nedoporučoval žádného jménem, teď ovšem vývojem událostí jediný byl možný arcikníže Matyáš. Na císaře měl býti učiněn přímo nátlak. Proto bylo znova pomýšleno jak v Římě, tak ve Španělích vypraviti k císaři zvláštní poselstvo za tím účelem v naději, že pak sama sebou pomine roztržka mezi císařem a arciknížetem. Španělský vyslanec v Praze San Clemente vida však neochotu a odpor císařův proti zamýšlenému nátlaku, radil, aby ze Španěl nebyl nikdo posílán, dokud sám nepodá zprávy. Beze sporu těžší postavení měl nuncius apoštolský, jenž vzhledem k dávno projevovanému úmyslu v Římě zakročiti k podobnému kroku odhodlati se nesměl, ačkoliv ani sám nebyl v pochybnostech, jaké nepříležitosti z toho vzejdou. Papež skutečně maje na pomoc formální žádost arciknížat rakouských[1]) ustanovil v konsistoři 5. května kardinála Jana Garciu Millina za legáta k císaři a jiným knížatům německým vytknuv za jeho hlavní účel, aby usiloval o volbu římského krále, což prý ne-

---

[1]) Arcikníže Maximilian výslovně praví, že prosil papeže, aby poslal legáta (Briefe und Acten, VI. 382); Matyáš měl v Římě svého agenta Ridolfiho (*Hurter*, l. c. VI. 31).

zbytno pro křesťanství a dům rakouský. Protektor Germanie kardinál Paravicino oznamoval tak císaři listem ze dne 10. května;[1]) dotyčné breve papežské a s ním list státního sekretáře kardinála Borghese poslal nuncius císaři za svého pobytu v Kolíně, kdež také odevzdal Matyášovi papežské breve, list státního sekretáře a legáta Millina, který arciknížete napomínal k rychlému skončení všeho sporu. Již tehdy odpověděl arcikníže, že legát přijde asi pozdě, ježto co nejspíše stane se rozhodnutí.[2]) Také kardinál Dietrichštejn dostal brevem Pavla V. ze dne 16. května zprávu o vyslání apoštolského legáta Millina a byl napomínán, aby legáta v předsevzetí smířiti Rudolfa II. s Matyášem podporoval, a aby ve spojení s ním odstraňoval všecky překážky toho smíru.[3])

Císaři poslání legáta a zvláště za udanou příčinou vůbec nebylo vhod. Ale napřed ve své svrchované tísni určitě se proti poselství nevyslovil, tak že ani sekretář Barvitius, ani tajný rada Lamberk, ba ani sám kardinál Dietrichštejn, s nimiž nuncius hned dříve o zamýšleném poselství rozmlouval, nemohli mu oznámiti, že císař poselství ono odmítne. Ale kardinál Dietrichštejn zajisté dobře znaje poměry nikdy nebyl nadšen pro všecko to poselstvo a neschvaloval ho veřejně i před nunciem, což mu ovšem vyneslo porok, že by jen sám chtěl projednávati věci, jichž by ani ve stu letech nesrovnal, a že jen svou nestálostí a lehkomyslností zdržel až do té chvíle smír, který by byl jinak již dokonán, jak na omluvu svého vlastního nezdařeného diplomatického umění referoval nuncius do Říma.[4])

Když však měl již císař jistotu, že stavové čeští jsou s ním, projevil určitě, jak nemilé jest mu zasahování papežovo. Nevděčný úkol oznámiti vůli císařovu nunciovi připadl kardinálu Dietrichštejnovi. Dne 2. června pravil kardinál a ostatní tajní radové papežskému nunciovi a španělskému vyslanci, aby zítra ráno posečkali na ně v kapucínském klášteře, že mají s nimi jménem císařovým mluviti. Tam skutečně se ráno 3. června[5]) všichni sešli a k velikému svému překvapení slyšel zejména nuncius, co císař vzkazuje. Jeho jménem děkoval zprvu kardinál papeži za otcovskou péči, kterou osvědčil

[1]) Briefe und Acten, VI. 372.

[2]) Vatikánský archiv, *Borghese*, II. 150. lett. 8.

[3]) Kroměřížský archiv kníž.-arcib. A. II. 30, originál.

[4]) Vatikánský archiv, *Borghese*, II. 155. fol. 325.

[5]) *Fiechere* má chybné datum 4. června (Monum. Hung. hist. VI. 16). Podobně chybně udáno také v Br. u. Act. VI. 402.

v nynějších neshodách mezi císařem a arciknížetem tím, že netoliko chtěl, aby nuncius pracoval o smír, nýbrž i aby byl vypraven za tím účelem legát a latere. Podobně mluvil hned k vyslanci španělskému děkuje, že také král španělský ustanovil zvláštní poselství ke dvoru. Potom však pokračoval kardinál, že císař, ačkoliv uznává nejlepší vůli obou panovníků, přece nepokládá v nynější době ta poselstva za vhodná, ježto, jsou-li vypravena jen pro smír mezi bratry, přijdou již pozdě, neboť za tři, čtyry dni bude jednání buď domluveno, nebo načisto rozbito. Bylo-li by však poselstvo to vypravováno za jiným, tajným účelem, musí se povážiti, že by způsobilo rozčilení mezi knížaty protestantskými a ostatními kacíři v Německu, kteří jsou teď tolik podezíravi a podrážděni a při tom sjednoceni, čehož nikdy prve nebývalo. Dokladem toho jest, že sotva baron Althan mluvil hodinku s vévodou bavorským, začali nekatolíci vyčítati císaři, že jedná o spolek s knížaty katolickými na jejich škodu, a že, jak byli španělský vyslanec a nuncius ve Znojmě za příčinou smíru s arciknížetem, právě tehdy Hannewaldtovi poslanému císařem o pomoc do Saska řekli tam, aby jen vyznal před kurfiřtem a jeho radou, že arcikníže a císař jsou tajně dorozuměni, a že vyslanec a nuncius přišli toho spolku více upevnit a nabídnout za své panovníky, čeho by bylo třeba, a že zbraně uchopené jen na pohled určeny jsou na konec proti protestantům; rovněž počínání si evangelíků minulého týdne ukazuje, jak málo je císař bezpečen ve vlastním státě před svými poddanými nekatolickými, jichž je daleko více než katolíků. Další jednání bylo odloženo do sv. Martina, a teď je v zájmu jak bezpečnosti císařovy, tak v zájmu náboženství, aby se tím nehýbalo; do té doby se mysli již uklidní a obmyslně rozdvojí, aby byl pokoj v království i v náboženských věcech. Proto pokládá císař oboje poselství za škodlivé, ježto jen způsobí v Německu semknutí se nekatolíků proti katolíkům, a císař oslabený od svých a opuštěný od ostatních musil by v nedostatečnosti své jen ustupovati. Ovšem císař chce co nejspíše svolati nový říšský sněm, aby se všecko v Německu napravilo, jehož by se osobně súčastnil; kdyby až tam obojí poselství se dostavilo, jak bývalo zvykem, nebyla by dána nikomu žádná zábarka, a přítomnost císařova by ji odstranila. Císař tedy žádal, aby poselství to se nevypravovalo, a bylo-li už vypraveno, aby bylo odvoláno a odloženo až do budoucího říšského sněmu.

Tímto vzkazem císařovým byl zvláště nuncius nemile dojat, ježto legát byl již na cestě. Odpovídaje vyslovil přesvědčení, že papež jen v nejlepším úmyslu legáta vysílá, i politování, že nebylo s ním

o takovémto smýšlení císařově sděleno nic dříve, když ještě z Kolína posílal breve apoštolské, ani tehdy, když častěji o poselství mluvíval s císařovými úředníky, ještě než se papež skutečně rozhodnul. Teď však papež již legáta jmenoval, legát jest již na cestě, a těžko ho zadržeti, aby to nebylo na ujmu nejen důstojnosti papežově, nýbrž i císařově. Podle mínění nunciova byl posílán legát jen za účelem smíru mezi císařem a arciknížetem,[1]) a poslání jeho nebylo by nikdy neužitečno, ať by si bylo jednání již domluveno, nebo ať by se bylo ztroskotávalo. Španělský vyslanec odpověděl na přednešení kardinálovo jen zkrátka, že neví, byl-li již kdo ze Španěl za vyslance ustanoven, že očekává v brzku jen svého nástupce, a že o všem tomto podá zprávu svému králi.[2])

Na odchodě omlouval se kardinál nunciovi, že mu to spíše nemohl říci, protože nerozhodovala o tom tajná rada, než císař sám, jenž teprve včera je o tom uvědomil.[3]) Omluva ta neuspokojila nuncia; věřil sice, že legát se odmítá na podnět samého císaře, jenž prý jen v tom vyniká, že hledá vytáčky a výmysly, aby se jen zbavil toho, co mu není po chuti, ale nepřímo poukazoval, že je také súčastněn kardinál Dietrichštejn. Veliká rozmrzelost nunciova patrna je z toho, že ve svých zprávách do Říma přímo vyvracel officiální výmluvy císařovy zaslané papeži v té příčině, a že neustával nevražiti na kardinála, o němž, i když byl nuncius přesvědčen, že se mu křivdí, přece přičiňoval poznámky nepřející a nepříznivé.[4]) Potřeboval ovšem někoho, na koho by svedl naprostý nezdar diplomacie papežské zastupované nunciem u císaře, a na koho by také se sebe svedl nepochybnou nelibost Říma nad takovým bezohledným znevážením autority papežské.

Jako císař odmítal prostřednictví z Říma a Španěl, tak ani nebyli mu vhod druzí prostředníci, kteří přijížděli, nebo se nabízeli. Již koncem května přibyl od arciknížete Alberta z Nizozemí jeho vyslaný hrabě Ottavio Visconti; 27. května měl sice u císaře audienci, ale potom jeho instrukce k arciknížeti Matyášovi nebyla od tajných rad schválena, nýbrž musila býti pozměněna, aby v ní zase Matyáš nezneužil odstavce o smlouvě arciknížat z r. 1606.[5]) Další zasahování

[1]) Tento údaj není ovšem precisní.

[2]) Zprávu tu podával teprve 14. června. Br. und Act. VI. 402—403.

[3]) Vatikánský archiv, *Borghese*, II. 150, lett. 18. z 3. června.

[4]) Tamže, *Borghese*, II. 155, fol. 325.

[5]) Briefe und Acten, VI. 392. O Viscontim domníval se agent francouzský Baugy, že arcikníže Albert jej posílá, aby pro sebe použil sporu mezi císařem a Matyášem; snad se chtěl sám státi římským králem. *Chlumecký*, l. c. 476. Srv. *Kybal*, l. c. 95.

hraběte nebylo pak císařem připuštěno. Rovněž když 2. června dostal císař psaní od arciknížete Maximiliana, že by přišel společně s kurfiřty falckým a mohučským, kdykoli by bylo císaři libo, vyslovil se, aby arcikníže přišel, ale kurfiřti aby nechodili, a zvláště ne falcký.[1])

S arciknížetem Matyášem navazoval však císař další jednání. Dne 4. června navrhoval arciknížeti, aby dále vyjednávali v Dubči komisaři císařovi, kteří by byli z tajné rady, z nejvyšších úředníků zemských a z výboru stavovského, s vyslanými arciknížecími o některých vedlejších artykulech nezbytně plynoucích z hlavních článků; konečné rozhodnutí mělo však býti u císaře a stavů. Zároveň žádal císař, aby arcikníže s vojskem dále nepostupoval, nýbrž ve svém ležení zůstával. Na tuto nabídku odpověděl arcikníže téhož ještě dne kardinálu Dietrichštejnovi, aby vyslaní jen přišli, že již zítra může se zahájiti vyjednávání.[2])

Návrh tento císařův spočíval na nedorozumění. Císař se svého stanoviska domýšlel se, když stavové čeští přijali arciknížete za čekance království českého, a když mu odstoupí Uhry a Rakousy, že jednání ve hlavní věci jest hotovo, a že zbývá domluviti jen vedlejší, méně důležité požadavky. Tím mínil své vlastní požadavky, aby dostalo se mu náhrady a odškodné za postoupené země. Arcikníže však zase naopak za předmět dalšího jednání pokládal své neuspokojené žádosti, z nichž mínil se ještě domáhati, čeho by jen možno bylo. Na obou stranách chtělo se však demonstrativně poukázati na své síly; předcházela přehlídka vojska.

S císařské strany byl přehlížen vojenský lid hned 3. června na lukách královských a pokračováno v tom i v následujících dnech. Lidu stavovského počítalo se pěchoty 18.000, jízdy 1500 mužů, vojáků najatých 5000; mimo to pokládali Pražané svou hotovost na 10.000 mužů.[3]) Císař měl svého vojska 2000 jízdy a 2500 pěších;[4]) aby se více najímalo, na to nebylo peněz. Ale ani toto vycvičené vojsko nebylo nikterak dobře připraveno k boji. Stavovské vojsko bylo nevycvičeno, byli to prostě povolaní a sebraní poddaní bez důkladných důstojníků.[5]) Jen většina jízdy byla ze šlechty. Na stavovské vojsko ne-

[1]) Vatikánský archiv, *Borghese*, II. 150, lett. 18.

[2]) *Hurter*, l. c. VI. 49, 50.

[3]) *Tomek*, l. c. Č. Č. M. 1856, sv. IV. str. 139.

[4]) Zpráva kardinála Dietrichštejna z 16. června v Mikulovském archivě historickém, svaz. 158; vlastnoruční koncept.

[5]) Briefe und Acten, l. c. VI. 406.

bylo spolehu a nebylo veliké naděje, že by zvítězilo. Nebylo ani nadšení do boje; nahlas se říkalo, aby císař splnil, co arciknížeti slíbil.[1]) Praha se však přece opevňovala.[2])

Arcikníže Matyáš zase zdůrazňoval své požadavky tím, že hned, jak se vrátili jeho vyslaní z Prahy, postoupil s vojskem svým blíže ku Praze, až k Dubči. Dne 6. června byla konána přehlídka jeho vojska, druhého dne přijel Maximilian z Liechtenštejna se svým plukem a artilerií, a byl představen arciknížeti, dne 8. června bylo předvedeno před něho 6 praporců.[3]) Vojsko jeho cenil kardinál Dietrichštejn na více než 20.000 mužů;[4]) bylo to vybrané vojsko.[5])

Další jednání, teď hlavně mezi stavy českými a arciknížetem, nebylo však tak rychlo zahájeno, jak Matyáš očekával. Stavové čeští nenáhlili, nýbrž chtěli napřed slyšeti odpověď arciknížete na své snešení sněmovní, jak jim ji Karel z Žerotína slíbil. Dne 6. června přednášel ji opět Karel z Žerotína ve sněmu. Děkoval, že stavové přijali arciknížete za čekance království českého na jisté výminky, ale bylo mu s podivením, že stavové nechtějí přijmouti úplně tak oprávněné požadavky arciknížete, a proto znova žádal, aby stavové hned za živobytí císařova volili arciknížete za krále, a císař aby se u stavů za to přimluvil, a správu království českého v celosti arciknížeti postoupil. Jen tak byly by odstraněny obtíže, a bylo by ujednání zabezpečeno, neboť reversem císařovým stavové nejsou jisti, že zvolení arciknížete za krále českého stálé a jisté jest; rovněž musil by arcikníže potáhnouti na sebe královaní, panování a vladařství za živobytí císařova, kdyby císař byl těžko nemocen, kdyby se ze země odstěhoval, a kdyby úklady a vpády nepřátelské nastaly. Ale přece ze svých požadavků již slevoval: nepostoupí-li císař správy celého království českého, aby mu zároveň s Moravou odstoupil také knížetství slezské a obojí Lužici, protože země ty bez toho pod císařem býti nechtějí, a pro větší bezpečnost před Turky. Dokud tito hlavní artykulové s císařem a stavy nebudou najednáni, nemůže se arcikníže z království hýbati se svým

---

[1]) Zpráva Dietrichštejnova z 16. června, l. c.

[2]) *Tomek,* Dějepis Prahy XII. 445.

[3]) *Tomek,* l. c. Č. Č. M. 1856, IV. 139. Diarium l. c. *D'Elvert,* Chronik der Stadt Iglau, l. c. 260. — Z ležení Matyášova přeběhlo do Prahy k císařskému vojsku 7. června 21 mušketýrův, a ujišťovali, že jich ještě více za nimi přijde; byli puštěni i do kanceláře české. (Sb. *Cerroniho,* II. 207, str. 105—108.)

[4]) Mikulovský archiv historický, svaz. 158, koncept kardinálův z 16. června.

[5]) Briefe und Acten, l. c. VI. 406.

vojskem, jemuž zastavuje činění škod podle své nejvyšší možnosti, a škůdce na hrdle i jinak trestati dává, a věci odňaté navracovati poroučí. Potom ještě žádal, kdyby i císař po sobě zanechal nedospělé syny, aby přece arcikníže voleným králem českým zůstával, a teprve po smrti Matyášově aby dědicové císařovi zase kralovali před dědici arciknížecími, dodávaje k tomu ještě modalitu: kdyby císař od dotyčných zemí (Moravy, Slezska, Lužice) upustil, že se v Čechách žádného panování za jeho života neujme. Konečné, aby stavové ze sebe jisté osoby jak z úředníkův a soudců zemských i rad císařských, tak i z obce volili, kteří by měli plnou moc o věci jisté, případné a z těchto hlavních příčin vyplývající se smlouvati a zavírati. Na odpověď dávala se českým stavům třídenní lhůta. [1])

Po řeči Žerotínově mluvil jménem stavů nejvyšší purkrabí: děkoval za to vzkázání, ale že stavové se domnívali, že arcikníže bude s uvolením stavů spokojen; žádal pak o strpení; že však doufá, že bude moci již zítra se schválením císařovým dáti odpověď.

Všecka výmluvnost Žerotínova, jenž dovozoval, že stavové čeští svým polovičatým a omezeným svolením sami sobě škodí, ježto neřeší otázky sporné, nýbrž ji zadrhují, a sami řádnou správu země znemožňují, nedotkla se stavů nikterak, aby v něčem povolili. Ba tím více utkvívali na svém odmítavém stanovisku, čím bylo patrnějším, že arcikníže ve svých požadavcích již kolísá a ustupuje. Odtud soudili na jeho slabost a doufali v dohodu, ale na účet jeho požadavků. Sami dávali stále na jevo své rozhořčení nad loupežným vojskem arciknížecím, a volali pořád k sobě nový lid. [2]) (P. d.)

---

[1]) Instrukce Matyášova v mikulovském archivě historickém, sv. 158. a ve Sbírce *Cerroniho* v zem. arch. moravském II. 207. str. 102—105 a 207—212. *Chlumecký*, l. c. 480—481. *Beckovský*, l. c. II. 35. Vatik. archiv, *Borghese*, II. 163, lett 284.

[2]) Vatikánský archiv, *Borghese*, II. 163, lett. 284.

Nový způsob vyučovati katechismu.

Napsal JAN OLIVA. (O.)

Srovnejme schema Baeumker-Sternovo a schema mé: kdo chce, snadno tu shodu najde a tím má důkaz pro správnost mého schematu. Pro rok 5. až 8. není u Baeumkera-Sterna podrobnějšího rozdělení, já jsem je podal. Základ jeho tvoří hesla: 5. politika, 6. kultura, 7. civilisace, 8. humanita. Pouhý pohled na postup těchto hesel ukazuje, že se postup ten děje i zde od konkretního k abstraktnímu, tedy i toto schema obstojí před logickým a psychologickým prozkoumáním. — Nemusím snad připomínati, že nemyslím, aby se děti v 5. školním roce učily politice, v 6. kultuře a pod., nýbrž jen tolik, že v 5. roce dostanou základní pojem o politice, totiž učení o vrchnosti... dle učení katechismu a příkladů z dějepravy. Podobně další roky.

Zkoušku, zdali schema výše podané odpovídá svému účelu, možno vykonati ještě jiným způsobem, následujícím.

Katechismu učí se ve spojení s dějepravou a církevními dějinami. Třeba tedy jenom nahlednouti do rozvrhu látky dějepravné pro jednotlivé školní roky a porovnati to s hořejším schematem a máme zkoušku provedenou. Známý katecheta biskup dr. Knecht ve své příručce k vyučování dějepravě podává takový rozvrh. Vezměme na př. 4. školní rok; pro ten uvádí články: rozmnožení prvních lidí a zkáza mravů, Chám, Abraham příklad svornosti, ustanovení obřízky, zázraky v Egyptě, velkonoční beránek, přechod mořem rudým, zázraky na poušti, Samuel, Heli, jeho zlí synové — šlakem poražený, rozeslání apoštolů, nejvyšší moc svazovací a rozvazovací, proměnění Páně, bohatec a chudý Lazar, Otče náš, Ježíš předpovídá smrt svou, o posledním soudu, Petrovo zapření, Jidášovo zoufání, Ježíš před Pilátem a Herodem, nevěřící Tomáš, nejvyšší úřad pastýřský, kázání Petrovo o seslání Ducha sv. Jistě žádný tento článek nevybočuje z hesla pro 4. třídu daného: vlastní duše (dobré a zlé skutky). Konání dobrých skutků a pomůcky k tomu (zařízení církve...), varování se skutků zlých a pomůcky k tomu, odměna oněch, trest těchto, to jest obsahem učiva 4. školního roku. Obsah tento, jak je vybrán z katechismu a dějepravy, roztřídí se v několik skupin, ale všechny ty skupiny jsou stále spojeny hlavním heslem (duše, skutky). Namítne snad někdo: na dobré a zlé skutky může se ukázati při každém biblickém příběhu a proto heslo pro 4. školní rok zvolené není dosti svérázné pro tento

rok. Odpovídám: je pravda, že při každém biblickém příběhu možno ukázati na dobré a zlé skutky, ale přes to myslím, že heslo ono obstojí na svém místě. Přijde na to, jak na ony skutky ukážeme. Má-li se na ně ukázati tak, jak toho vyžaduje učení katechismové, aby děti chápaly jasně, oč při takovém učení jde, pak myslím, že heslo ono obstojí jedině při 4. školním roce. Dříve nemožno toho docíliti, děti nemají k tomu potřebného duševního pochopení, a později to odkládati nelze z té příčiny, že by další učení nemělo patřičného základu, neboť chování se křesťana-katolíka k vrchnosti, občanstvu, národu a lidstvu předpokládá nutně známost o tom, co jsou dobré a zlé skutky. Takto hlavní heslo dobré a zlé skutky dobře spojené s několika skupinami dává pěkný vhled do učiva náboženského ve 4. školním roku. A jako při 4. školním roku, podobně je tomu při všech ostatních, jen s tím rozdílem, že při vyšších rocích přijdou do výběru učiva i články z církevních dějin. Takto pomocí hesel a jim podřízených skupin má katecheta stále jasný vhled v látku jednotlivých školních roků.

b) O této látce jednotlivých školních roků třeba nyní ještě pojednati po stránce rozsahové, totiž o tom, jaký rozsah může a má míti učivo, jež se hodí podle úvah pod a) podaných pro jednotlivé školní roky.

Rozsah ten musí se zase stanoviti dle schopností dětí. Každý katecheta ví, že schopnosti jednotlivých tříd průměrně vzaty dosti se liší; některá třída při menší práci dá mu výsledek mnohem lepší než třída jiná při mnohem větší práci. Není tedy možno stanoviti pravidlo všeobecně platné, nýbrž jen přibližné. Přes to přece jedno pravidlo, ovšem záporné, platí pro obecné školy všude stejně: non multa sed multum. Co tím míním, hned vysvitne.

Kdo zná velký katechismus Skočdopolův a velký nynější katechismus rakouský, hned pozná, co myslím. Tam je toho pro děti multa, a po všem učení neznají multum; pro samé stromy nevidí lesa. Velký ten i ten katechismus neumí ani gymnasista ani theolog, a má jej uměti venkovské dítě! Katecheta se s tím moří ve škole, a výsledky všeho toho namáhání vidí pak při snoubencích na katechismu. O tom každý kněz z duchovní správy může vypráběť, co ti snoubenci pak umějí!

Právě bylo v Hochlandu 13 (1915) 338 od lékaře dra Graßla poukázáno k tomu, jak je zbytečným pro venkovské děti pěstovati tělocvik ve škole (pro městské je potřebný). Podobných zbytečných cviků je v našem katechismu mnoho: jsou to všechny definice věcí,

které děti jinak dobře znají, jako: krádež, podvod, lež, pomluva a pod. Na příkladech se jim to ukáže snadno, definice zbytečně zvětšují knihu. Proto dobře náš „Oltář“ všechny podobné věci vynechal. Bohužel, že na jiné straně upadl ve stejnou chybu: v učení o oběti a mši sv., o církvi chtěl míti z dětí učené theology. Je jistou věcí, že při farním konkursu kandidáti mnohé otázky zodpovídali úplně dle Oltáře k úplné spokojenosti zkoušejících! Po tom definice pro děti naprosto neúčelné, na př. definice Boha, ducha, duše a mn. podob. Při tom aspoň Oltář hledí všemožně býti srozumitelným, kdežto velký katechismus rakouský je pro děti přímo nesrozumitelný. O tom již tolik psáno, že není třeba to opakovat.

Že na všech stranách se cítí, jak mnoho zbytečného učiva katechismy naše mají, viděti ze zavádění minimálních osnov, a ještě ty pro některé osady budou maximální.

Zmenšení učiva náboženského dle zásady non multa sed multum možno jak v katechismu tak hlavně v dějepravě docíliti následujícím způsobem. Výroky, příklady a podobenství písma sv. nebyly pronášeny vždy před posluchačstvem stejně vzdělaným, nýbrž někdy před obyčejným lidem, jindy před vzdělanci. Podle toho celá stilisace těchto výroků, příkladů a podobenství byla od Pána upravena a zachovala se nám v evangeliích; jinak, docela prostě, mluvil Pán před obyčejným lidem, jinak, povýšeně a řekněme učeně, vědecky, mluvil před farisei a zákonníky. Evangelia synoptická většinou (ne vždy a všude) podávají nám učení Páně před lidem, evangelium Janovo před vzdělanci. Podobný poměr je mezi epištolami katolickými a epištolami sv. Pavla. Na tento moment se, tak se mi zdá, úplně zapomíná při výběru učiva katechismového a hlavně dějepravného. Pro naše děti v obecných školách (ať venkovských, ať městských) jistě je příliš těžké a nesrozumitelné mnoho z toho, co v katechismu a v dějepravě je vyňato z evangelia Janova a epištol Pavlových; je to těžké a nesrozumitelné proto, že to bylo myšleno a mluveno před vzdělanci, a naše děti nejsou takovými vzdělanci; proto by velice se ulehčilo katechetovi i žákům, kdyby tyto věci se vynechaly, nehledě ani k tomu, že by tím cena katechismu a hlavně dějepravy se zmenšila. Uvádím pro příklad z dějepravy: chvalozpěv P. Marie, chvalozpěv Zachariášův, Jan předchůdce Páně (část), Ježíš u studnice Jakubovy, kázání v Nazaretě, šlakem poražený, člověk 38 let nemocný (konec), hřích proti Duchu sv., rozeslání apoštolů (část), přislíbení nejsvět. Svátosti, žena kananejská, daň chrámová, nezbytný přítel, loučení s apoštoly, a p. d.

Analogicky také ze Starého zákona mnoho možno vynechati bez ublížení věcnému poučení dětí v obecné škole.

Co je asi příčinou, že tak rozsáhle je zpracována dějeprava i katechismus? Příčina toho je, dle mého náhledu, dvojí: 1. počátek nynějších katechismů a dějeprav je z doby reformace a protireformace, kdy i obyčejní lidé a hlavně školy brali velkou účast na disputacích o víře. Tu přirozeno, že každá strana chtěla již dětem dáti základ co možná široký pro tyto náboženské kontroverse, často hodně subtilné. Základ ten ukládali tehdejší autoři katechismů a dějeprav v těchto učebnicích. Pro naše časy tento cíl již odpadl, proto třeba i učivo, jež výhradně jen z tohoto důvodu bylo vybráno do učebnic, z těchto učebnic zase, aspoň částečně, vypustiti. S touto prvou je úzce spojena 2. příčina. Poněvadž věci víry pro dřívější lidi měly rozhodný zájem, bylo ve staré škole náboženství věnováno mnohem více času než nyní. Učitel denně učil nebo čítal v dějepravě, kněz zase v katechismu a epištolách. To vše nyní se úplně změnilo. Učitel, není-li proti, jinak se o náboženství nestará, a kněz při 2 nebo 1 hodině týdně málo svede, zvláště když rodina je namnoze již životu náboženskému odcizena. Z těchto 2 příčin třeba při výběru učiva nyní více než kdy jindy držeti se hesla non multa sed multum. Zvláště to platí i o důkazech v katechismu, na př. že J. Kristus je Synem B., že církev katol. má všechny známky...; mnoho z toho možno vynechat, mnoho omezit.

Ostatně přirovnejme znalost dospělých, i když pilně navštěvují kázání, v náboženských věcech: jak často malá je ta znalost, a od dětí bychom chtěli vědomosti theologů!

Pokud jsem o věci této mluvil s kněžími z duchovní správy, všichni nejrozvážnější a nejzkušenější říkali souhlasně: pro obecné školy postačilo by úplně, kdyby malý katechismus Skočdopolův trochu se rozšířil!

2.

Vývody dosavadními přiblížili jsme se k další důležité methodické otázce: jak dosíci toho, aby si děti osvojili nejpotřebnější učivo, vybrané dle předešlých zásad, trvale nejen v paměť, nýbrž i v život?

Že tu má velký význam účelné opakování, je jisto, a každý katecheta to dobře zná. Já sám ze svého času studentského

stále si vzpomínám, jak v tomto opakování byl mistrem professor dějepisu u nás, ředitel gymnasia v Německém Brodě, kněz praemonstrát P. Fulgent Ledvinka. Za jeho methody jsme stále měli v evidenci všechnu dříve probranou látku dějepisnou a zeměpisnou. Taková methoda je skutečně praktická, pro život. Není pochyby, že mnohý katecheta počíná si podobně.

Třeba však, aby všichni katecheté takto si počínali. A k tomu může a má přispěti i (učebnice) katechismus. Jak, to právě chci zde stručně naznačiti.

Dětem školním se musí stále a stále opakovati na vhodných místech, tak aby toho nemohly pro život zapomenouti, že hlavním účelem všeho náboženství (i vyučování náboženského) je ctnost, ctnostný život. Modlitba, mše sv., svátosti, církev a pod.[1]) jsou vlastně jenom prostředky a pomůcky k dosažení hlavního účelu (ctnostného života). Ovšem musíme se míti na pozoru, abychom oceňujíce ctnostný život, nepodcenili oněch prostředků, proto jako hlavní methodickou zásadu musíme tu stanoviti toto: ctnostný život se neudrží bez modlitby, mše sv., svátostí, církve: modlitba, mše sv., svátosti, církev bez ctnostného života ztrácejí pro duši vlastní cenu; jinak řečeno, ctnostný život a ony pomůcky jsou si tak vzájemně potřebny, jako milost zevnější a vniterní.

Tuto důležitou věc musí katechismus stále ukazovati, musí stále připomínati, že ctnostný život je unum necessarium, a musí proto stále nabádati děti, aby se o toto unum necessarium vždy snažily, musí však také stále připomínati, že výše uvedené prostředky a pomůcky jsou v nynějším našem životě také nevyhnutelně nutné, poněvadž člověk má také tělo, nejen duši, a je stižen hříchem a jeho následky, a proto třeba stále nabádati děti, aby i o tyto prostředky a pomůcky stále pečovaly, o ně se snažily.

Těmto právě prosloveným požadavkům může katechismus učiniti zadost tímto způsobem:

na počátku při oddílu náboženství, po učení o tom, co je náboženství, naznačí se význam náboženství v ten smysl, že cílem všeho náboženství (a vyučování náboženského) je ctnostný život jakožto unum necessarium;

po každém pak hlavním oddílu, když se učivo jeho probéře, ukáže se, že a jak vše to je pomůckou k ctnostnému životu

---

[1]) Srv. *Schanz* v Kirchenlexikonu 2. vyd. 10, 1005—6.

a že kdo této pomůcky nemá a neužívá, nemůže býti opravdu křesťansky ctnostně živ, a dodá se, že jedno bez druhého neobstojí. Když na př. probéře se učivo o mši svaté, ukáže se, že a jak mše sv. je pomůckou k ctnostnému životu a že evangelíci . . ., kteří této pomůcky nemají, anebo ti katolíci, kteří jí neužívají, nemohou býti opravdu křesťansky ctnostně živi, že obojí nutně souvisí, jedno bez druhého neobstojí.

* * *

Jsme u cíle své cesty. Úkolem naším bylo ukázati, jak třeba zaříditi vyučování katechismu, by vyhovovalo požadavkům naší doby. Za tou příčinou v I. polovině článku tohoto bylo pojednáno o tom, jakým způsobem má se uspořádati látka katechismu, tak aby katechismus byl věrným obrazem katolického světového názoru, aby byl jedním slovem katechismem opravdu katolickým. Ve II. polovině pak ukázáno k tomu, jak látka katechismová jednou stanovená má se methodicky podávati dětem jednotlivých školních roků resp. tříd, hlavně pod tím zorným úhlem, že hlavním účelem všeho náboženského vyučování je ctnostný život.

Jak dalece ze slov mých čtenář učinil si jasný obraz o tom, co mi ve článku tomto tanulo na mysli, nevím; to by mohla ukázati jedině diskusse, dá-li článek k nějaké diskussi podnět. Upřímně řečeno, věcná diskusse byla by mi vítána, ne pro moji osobu, ale pro dobro věci. Nečiním nároků na prosté přijmutí všech svých náhledů, spokojen budu úplně, podám-li aspoň v některých bodech vhodné podněty ku dalšímu přemýšlení. Z přemýšlení takového často rodí se nová vhodná zpracování, nové pokusy, nová hlediska . . .

Tím bych mohl vhodně ukončiti. Přece však ještě musím říci několik slov. Právě jsem mluvil o důležitosti podnětů ve vědecké práci. I tato má práce může býti dokladem k užitečnosti takových podnětů.

Na začátku svého článku mluvil jsem o tom, jak katechismus může a má býti základem všeho vyučování náboženského, jak v obecné, tak střední, tak vysoké škole, tak aby na něm v dobrém smyslu se jevila pravda slov lectorem unius libri timeo. Red. „Hlídky“ napsal mně o tom několik řádek, jež mi byly podnětem, že jsem po ukončení vlastního článku svého o této věci znova uvažoval. Výsledek toho uvažování byl pro mne překvapující a byl zároveň přímým stvrzením mého článku, jak aspoň se domnívám. Zdá se mi totiž, že katechismus rozdělený a zpracovaný tak, jak jsem to v tomto

článku naznačil, je skutečně základem pro všechno vyučování i ve středních i ve vysokých školách. To by znamenalo tolik: student ve střední škole a theolog v semináři rozvinují jenom dále, přiměřeně svému postupu ve studiích, to, čemu se v nejzákladnější a nejstručnější formě učili v obecné škole; a theolog, když jako katecheta vrátí se do obecné nebo střední školy, najde tam ve stručnější formě totéž, čemu se učil v semináři ve formě mnohem obšírnější a terminologií přísně vědeckou, jádro však je stejné. Tak si představuji stálý kontakt v celém vyučování náboženském a theologickém: proud od dola vzhůru a proud opačný od shora dolů... O b s a h jeden, r o z s a h různý dle stupně škol, t e r m i n o l o g i e lidová ve škole obecné, odborná ve škole theologické, lidově-odborná ve škole střední... Místo dalšího porovnávání a vysvětlování uvádím zde přehledné s c h e m a, j a k s i p ř e d s t a v u j i s o u v i s l o s t mezi částmi katechismu a nejvyššími jejich rozvětveními v jednotlivých theologických vědách:

Úvod katechismu — apologetika, exegetické obory.

1. symbol — dogmatika, homiletika, katechetika.
2. mše sv. — liturgika.
3. pokání širší — morálka.
4. askese — asketika, mystika.
5. církev — právo, historie, pastorálka.
6. sv. obcování — symbolika.
7. poklad — lidověda náboženská (církvověda).
8. odpustky — koinonika, vnit. organisace.

Závěr katechismu — konfessijní nauka, statistika církevní.

Proč jednotlivé theologické vědy dány v tomto pořádku k jednotlivým částem katechismu, nemožno zde podrobně vykládati; bude-li výkladu takového třeba, podám jej jindy. Ostatně myslím, že tato poznámka týkati se bude jen některých věd, neboť u některých vnitřní souvislost jejich s dotyčnou částkou katechismu je patrná a jasná na první pohled. Také postup věd odpovídá postupu theologického studia!

Žádná hlavní theologická věda nevynechána, i na nové, u nás neznámé, ale v Německu hojně pěstované, vzat náležitý zřetel; věda vnitřní organisace se teprve rodí, není dosud pro ni zvláštní terminus technicus.

Islandské písemnictví r. 1915.

Podává ALOIS KOUDELKA.

Nejen v časopisech, nýbrž i samostatně vydalo islandské písemnictví cenné novinky.

Lyrika zaujímala na Islandě vždy první místo v poetické tvorbě. Až do nedávna odívány isl. poetické náměty skoro výhradně v těžkopádné, ale často nádherné roucho alliterace. Mnoho pozoruhodných lyrických sbírek rychle po sobě spatřilo světlo světa. Tak lyrická produkce Matthiasa Jochumssona čítá již 5 svazků, z nichž vydal teď výběr pod názvem „Úrvalsjódh"; Stephán G. Stephánsson vydal svoje „Andvökur" (Probdělé noci) ve třech svazcích; Thorsteinn Erlingsson vydal své za 20 let napsané básně pod názvem „Eidhurinn" (Přísaha). Neznámý, v Americe žijící Islanďan vydal ve Winnipegu sbírku básní: „Nobkur ljódhmaeli eftir Thorskabít", jež však nezasluhují příliš velikého zájmu. Pozoruhodná je sbírka básní — vyšel dosud první sešit — Bólu-Hjálmars, již vydává Jón Thorkelsson.

Román a povídka těší se teprve od konce minulého století jak větší pozornosti čtenářů, tak i většímu počtu jejich pěstitelů. Mezi nimi prvním — aspoň rozhodně co do plodnosti — jest Jón Trausti, jenž vydal už přes 10 románů a svazků povídek. První cyklus jeho románový nese název „Heidharbýlidh"; druhý cyklus: „Sögur frá Skaftáreldi", onen o 3 svazcích, tento o dvou. Líčí v nich každodenní život na osamělých dvorech selských s povahami zádumčivými, ale nadanými elementárními vášněmi, tedy skutečné lidi, jež odpovídají rázu půdy a podnebí. V třetím cyklu, jemuž dal název „Gódhir stofnar", z něhož dosud vyšly 2 svazky (obsahující 1 větší a 3 menší povídky), líčí zase selský život v dřívějších dobách.

Jónas Jónasson, i u nás z překladů známý, sebral své po časopisech jako naše bývalé almanachy roztroušené povídky a vydal je souborně pod názvem „Ljós og skuggar" (Světlo a stíny). Jest jich všech 10, ceny arci nestejné. Lyrik Gudhm. Fridhjónsson vydal sbírečku pěkně se čtoucích povídek „Tólf Sögur"; Hulda, jež až dosud známa byla isl. čtenářstvu jako básnířka, podala mu minulého roku na stůl pět povídek pod titulem „Aeskuástir" (asi Mladé lásky). A neznámý autor, podepsavší se prostě Valur, vydal sbírku povídek

s názvem „Dagrúnir“. Ve všech těch povídkách stojí v popředí líčeň přírody; zádumčivost, jíž prostoupen je citový život hlavních osob, činí z nich tu a tam podivíny.

Zajímavým zjevem mezi islandskými spisovateli jest básník a romancier Gunnar Gunnarson, jenž píše a básní jak islandsky, tak i dánsky. Brzo vyjde některá jeho práce napřed v dánštině (to platí najmě o jeho románech, jež se těší veliké oblibě), hned zase v islandštině (hlavně básně).

Z překladů jenom uvádím překlad Homerovy Iliady, Tisíce a jedné noci, Ben Hura; hojně se též překládá Sienkiewicz a Tolstoj a jiní ještě.

Známý skald Einar Hjörleifsson napsal též drama „Syndiu annara“ (Hříchy jiných).

Spiritismus dávno již na Islandě domovem, a to asi také příčinou, proč se tam tak dobře daří moderní theosofii. Jest na Islandě několik už theosofických spolků, jež vydávají v islandštině rozličné spisy o theosofii. Prof. Ag. H. Bjarnason podrobil island. jasnovidce (Drauma-Jói) vědeckému šetření (na výzvu britské společnosti pro psychol. bádání) a výsledky svého šetření a pozorování uveřejnil islandsky. Sedlák Sigfús Sigfússon podává ve svém Dulsýnir rozličná telepatická a jiná pozorování a jiný opět sedlák založil zvláštní časopis pro podobné zjevy. — A když právě o časopisech mluvím, musím se zmínit o dvou nově (r. 1915) založených časopisech. Bývalá Idhunn znova ožila (kdysi vydával ji Björn Jónsson spolu s Jón Olafsonem a Steingrímurem Thorsteinssonem) za redakce prof. Ag. Bjarnasona a spisovatelů Einara Hjörleifssona a Jón Ólafssona. E. Gunnarson vydává Vanadís. Onen časopis přináší převážně práce původní, tento zase překlady, ale oba pěstují jak krásné písemnictví, tak i vědecké. Až dosud nejlepším islandským časopisem byl a asi zůstane v Kodani vydávaný Eimreidin, z něhož také hlavně čerpám.

Z vědeckých prací uvádím Gud. Finnbogasona „Vit og otrit“, jež podává výsledky amer. vědcův o provádění a dělbě práce na vědeckém podkladě. Ag. H. Bjarnason vydal jako 4. svazek svých dějin filosofie (Yfirlit yfir sögu mannsandane) dějiny filosofie v západních zemích (Vesturlönd).

Z historických děl zasluhuje zmínky především ukončení Víkinsagy od Jón Jónssona, jakož i téhož historie Islendingsagy. Sigurdhur Gudhmundson, jenž pracuje za podpory zemského

sněmu o obšírných dějinách islandské literatury, vydal „Agrip af fornislenzku bókmentasögu“ (Nástin staroisland. písemnictví). Zmínky zasluhuje též vydání 2. sešitu velikého slovníku island. (Ordhabók) od Jóna Ólafssona.

Z právnické literatury možno uvésti Einara Arnórssona sbírku „Núgildandi Lög Islands“ (Dnešních na Isl. platných zákonů) a posléze — protože u nás až na poslední místo se strká — z theologické literatury uvádím „Grundvöllurinn og Kristur“ (Základ a Kristus), v němž Jón Helgason, tlumočník moderní theologie německé, objasňuje svoje o tom názory a stanovisko.

Z dějin města Loštic.

VÁCLAV KUBÍČEK. (Č. d.)

Sáhové dříví bylo pro místní sousedy nedrahé. Při klučení lesa „Na stádlech“ před rokem 1708 prodával se sáh po groši a vytěžilo se z vykácené asi 40 m. obnášející plochy pro městskou pokladnu 19 zl. rýn.[1]) Za mírnou cenu prodávalo se též dřevo kmenové na místní novostavby.[2]) Na opravy dávalo se občanům kmenové dřevo zdarma, nesmělo se ho však užívati za palivo.[3]) Kdo na ten účel potřeboval, zajel si do lesa, zkácel a odvezl, zaplativ polesnému po 1 kr. z kmene. Koláři brali si potřebné dřevo z lesa zadarmo — dokonce bez vědomí hajných a purkmistrů. Roku 1732 si při obnově obec na to stěžuje jako na „prastarý zlořád“.[4]) Při úřední obnově roku 1747 prosí polesný o zproštění z úřadu, „protože ho nikdo nechce poslouchat a každý o své ujmě chce kácet“.

Obec mimo na své várky a do cihelny spotřebovala jenom na deputáty ročně 136 sáhů paliva. Záhubou lesa byly zvláště unčovské bory. Závazek povstal z bývalé dávky dobrovolné roku 1638, kdy se Loštice uvolily na „půl kopy borů více nebo méně“. V obnovené listině z roku 1674 vyjádřil Unčov závazek neurčitě „kdykoli potřeba městu zdejšímu — Unčovu totiž — toho kdy ukáže“. Když se jednala smlouva roku 1699, odváděly se bory už „od dávných let“. Bylo však domluveno, že se bory nesmí žádati na nic jiného, leda na vodní trouby pro město Unčov. Odvádělo se jich 40 až 60 ročně.[5]) Musely býti přes čtyry sáhy dlouhé a průměrně aspoň 11 palců tlusté. Unčovský

---

[1]) V kongruové listině nového faráře búzovského r. 1726 čítá se sáh tvrdého dříví po 15 a měkkého po 12 kr. (Dekan. matr. moheln. z r. 1671 p. 254.) — Hrozné vichory r. 1741 nadělaly v panských lesích třebovských tolik škody, že ve dvou následujících letech pořezalo se 247.000 kmenů na měkké palivo, jehož se prodával sáh po 18—21 kr. (*Volný*, Mähren V. 787.) — V Moravičanech, kdež neměli vlastního lesa, kupovali r. 1748 sáh tvrdého po 1 zl. 48 kr. a měkkého dřeva po 1 zl. 12 kr.

[2]) Když Lorenc Houser r. 1755 stavěl číslo 136, vykázáno mu na celou chalupu z městských lesů dřeva za 2 zl. 30 kr.

[3]) Usnesení měst. rady z roku 1737.

[4]) »Uralter Missbrauch«.

[5]) Roku 1739 udávají Loštice, že 20 až 60. Roku 1746 Unčov, že jich dostává 40 až 60. A obec r. 1749, že musí odvádět 40—50. Dle šetření z r. 1753 nejméně 40.

magistrát dal si je sám vyznačit, zkácet a odvésti vlastním nákladem. Jelikož při vydávání borů dálo se mnoho škody jak vrchnosti tak obci, prosilo město při obnově roku 1738, aby budoucně, jak dříve bývalo, vyřezaly se trouby z borů hned na místě. Vrchnost svolila.

Jelikož se nekácelo dle určitého rozvrhu, nýbrž všude, kde byl který pěknější strom, byl les na mnoha místech otevřen a velice trpíval větry. Po každé větší bouři býval plný vývratů. Nemalá škoda děla se mu tím, že se v něm na jaře i v létě pásly ovce a krávy.[1])

Za takových okolností měly obecní důchody z lesa příjmy nepatrné. Od roku 1722 do 1752 je známo 19 ročních položek účtu polesenského. Nejvyšší je 257 zl. roku 1741 patrně proto, že v tom roce řádily prudké větry, nejnižší 17 zl. roku 1749. Průměrem vynášel loštický les ročně 105 zl. 55 kr. čili pět krejcarů z měřice.[2]) Dřevo sáhové se od roku 1737 vůbec neprodávalo ani na pálení ani na šindel. Pro domácí potřebu kupovalo se dříví na panství búzovském a biskupickém, sáh s dovozem po 1 zl. 30 kr.[3]) Co ročně naděláno z vývratů, spotřebovalo se na obecní várky a na deputát.

Kromě 10 sáhů dříví farského dostávali dva ponocní po půli, pastýř jeden sáh, obecní starší, rozkazač[4]) a správce hodin po dvou, učitel pro sebe a pro školu tři, dva hajní po pěti, právní posel sedm, městský písař deset, starší purkmistr dvanáct, mladší a rychtář po osmi a deset radních konečně každý po šesti sáhách.[5]) Mimořádně, nebylo-li dřeva, se vybavila deputátní dávka městské radě penězi.[6]) Oba purkmistři dávali si původně dříví nadělat, kolik chtěli, jelikož prý by při platě jinak skrovném neobstáli. Při prohlídce účtů roku 1741 zapověděla to vrchnost. Od té doby brali jen odměřenou dávku.

---

1) Přiznání z roku 1749 a 1752.

2) Jaké byly ceny, nelze udat, že byly však nepoměrně nízké, dlužno souditi na př. z roku 1752: vítr toho roku nadělal mnoho vývratů, za jejichž zpracování se vydalo 238 zl. a stržilo se 284 zl. 9 kr. — V Mohelnici prodával se r. 1755 sáh dřeva k pálení po 20 kr. a stržilo se vůbec 430 zl. — Roku 1757: 389 zl. — Roku 1779: 252 zl. Městského lesa na Stříteži bylo 2511 měřic, nesla tudíž měřice za těch tří let 8½ kr. — Z panského lesa búzovského vytěžilo se za rok 1767 celkem 2417 zl. 24 kr.; bylo-li ho tolik, jako r. 1695, nesla měřice něco maličko přes 10½ kr.

3) Přiznání z r. 1749.

4) Robotansager.

5) Úhrnem 136° deputátu.

6) Tak roku 1717 dostala rada místo dřeva 11 zl., dostal tudíž každý radní místo 6 sáhů po 1 zl. 6 kr. čili 11 kr. za sáh paliva. (1 zl. = 60 kr.)

Když bída o palivo z místního lesa byla čím dále citelnější a stesky obce na špatné hospodaření s lesem se ozývaly hlasitěji,[1]) spokojila se rada roku 1749 zase s peněžitou výbavou a „deseti radním pánům, kteří původně každej po 6 sáhy drýv na místě salar[2]) dostali, pro nedostatek dříví každému ročního salaria dáno po 1 zl. 48 kr.“ [3]) Ale spokojila se pouze na krátko. V červnu roku 1752 přednesl obecní starší v městské radě, že jelikož radní mají deputátní dříví, aby se každému z obce také vyznačilo něco dříví, — ne-li, ať ani rada dříví nedostává, nýbrž náhradu za ně. Když úřad prosbu zamítl z důvodu, že není dříví, oznámila obec dne 28. dubna 1753 ústy obecního staršího, že si nadělají dříví sami. Leč nedošlo k tomu. Obec nechala si tu věc k čekanému tehdy úřednímu šetření stran městských důchodů.

K šetření dostavil se v srpnu téhož roku krajský komissař olomucký Josef šlechtic Pillersdorf se dvěma zástupci vrchnostenskými. Přijel z Litovle, kdež také byl pořádal obecní hospodářství. Počínal si důkladně. Během devíti dnů prohlédl pivovar a výslechem odborníků probral podrobně várečné příjmy a vydání, dal si ukázat obecní pole a změřil les, položku za položkou prošel obecní účty, vyhledal v archivě staré doklady pro závaznost jednotlivých platů do obecní pokladny a všude počítal, jak by se daly zvelebit obecní důchody. [4])

Co bylo možno, zlepšilo se hned. M ý t o, jež poslední léta vybíral nájemce obchodu solného Alex. Staršovic s průměrným výtěžkem ročním 23 zl. 51 kr., bylo mu odňato.[5]) Též o b c h o d s o l n í pro značné nedoplatky svěřen jinému nájemci za 35 zl. ročně. H o n i t b u nechtěl nikdo najmout, vzali ji tudíž oba hajní se závazkem, odvádět za ni ročně 5 zl. do důchodů. Se zastaveným p o l e m obecním nedalo se nic zařídit, ostatně byl výnos jeho proti dřívějšku slušný.

---

[1]) Při úřední obnově r. 1732 stěžuje si obec, že les málo vynáší, a bude-li se s ním tak zacházet, jak se děje ode dvou let, že bude brzo vymýtěn. — Roku 1737 usneseno v městské radě, že se nebude vydávati žádné dřevo k pálení — Roku 1747 vzdal se polesný úřadu proto, že ho nechce nikdo poslouchati. — Roku 1749 vyjadřuje se obec při úřední obnově, že nemá nic proti odstupující radě, nová však aby lépe hospodařila s lesem.

[2]) místo platu.

[3]) Vybaven tudíž sáh 18 krejcary.

[4]) Podrobný elaborát ze dne 20. listopadu 1753 v měst. registr. unčov.

[5]) Celkový roční příjem z mýt v Lošticích a v okolí dá se posouditi z přehledu, v němž uvedeno, kolik z kterého mýta se odvádělo do aerarní pokladny »ad fundum viarum«. Číslice tuto podané značí polovici, u mýta búzovského třetinu čistého výnosu. (Zemský archiv brněn. místodržit. odd. M. č. 8.):

Živě jednalo se o várkách obecních. Pravidelně vařívalo se na účet obce jednou do roka, někdy bylo půldruhé várky, jindy dvě, některá léta nejsou v účtech žádné položeny. [1]) Původně míval je purkmistr aneb obecní hospodář, jemuž dva z výboru dodali obilí sesypané od sousedů. Hrubý příjem z várky býval 60 zl., stoupl však na 70 ba i 80 zl., když po roce 1738 se várky pronajímaly veřejnou dražbou. Ovšem odčítala-li se cena 24 m. ječmene sesypaného nájemci od obce, zbývalo čistého výnosu z várky 24—30 zl. Na 42 zl. zvýšil se užitek roku 1742, kdy na půldruhé várky sesypáno také jen 24 m. Od roku 1745 byl tento výtěžek stálý. Na přímluvu krajského komissaře, jenž hrozil, že jinak obecní právo várečné bude pronajato, povolili vároční měšťané obci na umoření dluhů — obnášely 2618 zl. — tři várky roční. Každý soused měl dle rozsahu své usedlosti dodati k nim potřebnou částku sladu a dřeva. Ale čepovat se obecní várka směla pouze v jednom z domů nákladnických. Tolik celkem zařídil krajský komissař hned za své přítomnosti.

Jiné důležitější otázky předložil k rozhodnutí královskému zástupitelstvu a komoře. O správě hospodářství obecního vůbec navrhl, že by nejlépe bylo městské důchody pronajmout, jelikož placený správce s nutným služným aspoň 70 zl. by obci jenom přitížil. K vůli úspoře výloh a z toho důvodu, aby se členové rady bez důležité příčiny nestřídali tak často, nýbrž několikaletým členstvím se stali k úřadu způsobilejšími, doporučoval, omezit dosavadní roční obnovy na tři nebo dvě léta. Aby se obci ulehčilo, nařídil zmenšit počet radních o čtyři, tedy místo dosavadních deseti aby jich bylo pouze šest, k tomu dva purkmistři a rychtář. Přes to však vzhledem k malým důchodům obecním nebyl pro zlepšení jejich příjmů.

Mizerný stav obecního lesa mluvil spíše pro snížení aspoň deputátu. Jmenovitě hajným ubral komissař z dosavadních deseti sáhů

Z mýta	Za léta 1762—1767	1768—1773	Roku 1775
na Búzově	1 zl. 55 kr. $3^{4}/_{21}$ d.	7 zl. 51 kr. $^{20}/_{21}$ d.	3 zl. —
v Úsově	359 zl. 33 kr. $1^{20}/_{21}$ d.	455 zl. 8 kr. $^{12}/_{24}$ d.	459 zl. 50½ kr.
v Jevíčku	22 zl. 37 kr. 3 d.	62 zl. 55 kr. $3^{8}/_{21}$ d.	56 zl. 32 kr.
v Litovli	425 zl. 9 kr. $2^{4}/_{21}$ d.	537 zl. 43 kr. 2 d.	543 zl. 20 kr.
v Mohelnici	1 zl. 23 kr. $3^{16}/_{21}$ d.	18 zl. 51 kr. $2^{10}/_{21}$ d.	19 zl. $16^{1}/_{4}$ kr.
v Unčově	168 zl. 8 kr. 1 d.	221 zl. 57 kr. 1 d.	184 zl. $56^{3}/_{4}$ kr.
v Lošticích	12 zl. — —	20 zl. 48 kr. $3^{10}/_{21}$ d.	148 zl. 13 kr.

[1]) Roku 1736, 1740, 1741, 1745—1748.

dřeva šest, členům městské rady pak navrhoval povolit jen polovic toho, co dosud mívali; za ostatní polovici měli purkmistři a rychtář dostávati z důchodů místo sáhy dřeva po 1 zl., radní po 1 zl. 18 kr. Tak že by zbývalo jen 74 sáhů dřevního deputátu. K dalšímu zotavení lesa zapověděl komissař na deset let veškeré kácení. Jen při největší potřebě smělo se bráti dřevo stavební.

Stran u n č o v s k ý c h b o r ů, proti nimž zásadně nebylo lze namítat, bylo vyšetřeno, že se jich ročně vydává nejméně 40, čímž les tak řídne, že za několik málo let nebude stačit ani na 10. Podle smlouvy smí Unčov bory žádat jen na vodní trouby, a pouze na ty nemůže borů každoročně potřebovati 40. Proto navrhoval krajský komissař královskému zastupitelstvu, aby se dodávka, nemá-li se les nezbytně zničit,[1]) na deset let úplně zastavila,[2]) budoucně pak aby se po každé čtyři zástupcové obce v Unčově přesvědčili osobně, zdali se dodané bory všechny skutečně potřebují jen na vodní roury pro město a ne k jiným účelům.

Od předpisu k rozkazu bývá cesta tím zdlouhavější, čím menší jest hybná síla rozkaz provázející a čím větší překážky se nadstavují předpisu. Úmyslům, s nimiž krajský komissař šlechtic Pillersdorf konal uložené šetření, prováděcí síla chyběla vůbec. Zpráva jeho velice pečlivě sestavená, číselně a jinak všestranně podepřená, zůstala v Brně bez vyřízení. Pěkné návrhy jeho na zlepšení hospodářských poměrů v Lošticích byly tam pochovány. Tomu pak, co sám byl zařídil z úřední moci hned mezi šetřením, postavilo se do cesty jednak nepochopení se strany obce, jednak lhostejnost se strany Unčova. Počet radních trval nezměněn, lesní deputáty odváděly se nezkráceně dál.

Ale bez působivých důledků šetření přece nebylo, již třeba jen v tom, že rozvířilo řadu otázek, jež nyní přišly do proudu, aby vlastní silou své důležitosti už nezmizely s povrchu až do rozřešení. Byly to zejména tři záležitosti, jež během čtyr následujících let současně zrály a současně též dozrály, totiž s n í ž e n í p o č t u r a d n í c h č l e n ů, o d s t r a n ě n í h o s t i n r e n o v a č n í c h a č á s t e č n á v ý b a v a d ř e v n í h o d e p u t á t u.

Poslední měsíce roku 1753 rozložilo se v Lošticích na zimní pobyt 136 mužů vojska, pro něž obec mimo stoly a židle dala zhotovit 68 postelí. Na úhradu výloh obrácen výnos obecních várek. Konaly

---

[1]) »wegen ohnvermeindlicher Hinrichtung dieser Wälder«.

[2]) »sothane excessive und gar nicht in numero fundirte Abreichung«.

se v říjnu tři, jak nákladníci byli povolili při srpnovém šetření. V příští dvě léta mělo se stavěti devět nových chalup.[1]) Potřebné dřevo na ně kladlo značné požadavky obecnímu lesu. Dle znění polesenského řádu platného pro Moravu rokem 1754 smělo se kácet jen od 1. listopadu do konce února, bez povolení místní vrchnosti nemělo se ani kácet ani prodávat, a les měl býti rozvržen v roční oddíly, z nichž mohl se vykácet pouze jediný ročně.[2])

Když dne 28. ledna 1755 při úřední obnově se předčítal královský tento patent, stěžovala si obec, že ačkoli v lese není už téměř dřeva ni stavebního ni sáhového, rada nicméně dostává deputátní palivo. I prosila obec, aby se radě za dřevo dávala náhrada. Na prosbu rady však ponechala vrchnost deputát beze změny.

V březnu roku 1756 obecní starší poznovu přednesl vyjádření obce, jelikož v lese jest málo dříví, aby se rada spokojila s tím, co dostávala kdysi, totiž místo šesti sáhů dřev každý radní po 1 zl. 48 kr. à místo borovice po 30 kr. V lese skutečně už nebylo možno dělati dříví. Proto rada, jíž nabízených 18 kr. za sáh bylo málo, chtěla si deputát koupit na panství žadlovském, ovšem na účet obce. Když občané na vzdory začali chodit do lesa, vyhlásil úřad, aby se příště nikdo neopovážil o své ujmě dělati v lese dříví.[3]) Nové jednání s obcí ustrnulo poznovu na 18 kr. náhrady. I nezbylo radě, leč o slušnou náhradu zažádat u c. k. hospodářské komisse v Brně. (P. d.)

---

[1]) Nynější čísla 7. 85. 102. 133. 136. 146. 149. 159. 161.

[2]) *Scholz*, Die Verfassung u. Vermögensverwaltung der Munizipalstädte p. 101—103.

[3]) Usnesení rady ze dne 21. května 1756.

Rozhled po husovské literatuře z r. 1915.

Píše JIŘÍ SAHULA. (Č. d.)

Vyslechnuvše úsudky tří moderních historiků, kteří české veřejnosti jsou vynikajícími autoritami, obraťme zřetel k okolnostem, které měly silný vliv na mravní poměry v době Václavově vůbec. Aspoň letmo se dotkneme formy tehdejšího obecného rozvoje, pokud hatil reformační práci.

Praha sama, stavši se již za života Karlova proslulým velkoměstem, zkvétala za Václava dále. Sytá radost ze života v ní překypovala; vždyť byla zvána nejveselejším městem evropským. Obecný, překotný pokrok však po stránce morální vrhal i stíny — jako všude jinde. Bylo i pro nejbystřejší hlavy těžkým úkolem stanoviti, jak upraviti cesty k návratu mravnosti dřívější, aby nebyl poškozen pokrok. Množily se a práci svou zdokonalovaly zástupy průmyslníkův (i umělců), jichž výrobky byly přepychové anebo sváděly k bujným kratochvílím a požitkářství.

Vydatným pramenem měšťanských příjmů bylo vaření piva. Právo k této živnosti měl každý měšťan usedlý. V obou větších městech pražských z nahodilých zmínek od polovice XIV. věku do roku 1419 napočítáno 86 sladoven a 55 pivovarů. Množili se i sladovníci a pivovarníci odborní. Medovina pila se dále; konsum vína přirozeně byl zvýšen, kdyžtě vinařství zásluhou Karlovou tolik rozkvetlo. Přepychové zboží vyráběli rukavičníci, lišťaři, biretníci, tkaničníci, drástníci, šlojířníci, krumplíři (krumpéři), koltráři, zlatníci, zlatotepci, stříbrníci, pasíři, šmeleníci, obrazníci, vrhcábníci, kostečníci, oháněčníci, věnečníci a jiní průmyslníci. Dovední huslaři loutníci, pištělníci a bubnáři tehdy pracovali spíše pro světáky než k podpoře uměleckých snah. Malířů v pramenech naskýtá se průběhem let 1348—1409 v Praze 98. Skutečnými umělci byli mezi nimi jen někteří, většinou cech malířů sloužil milovníkům obyčejného přepychu. Illuminatoři, kteří pracovali o malbách drobných v knihách, nemalovali také jen obrázky svatých a náboženské symboly. Mravokárci měli dosti příčin vytýkati, jak různé způsoby maleb slouží spíše rozkošnictví než duchu zbožnosti. I vzrůst jiných oborů lákal ku zneužívání, k rozkošnictví.

Jak vymeziti k vůli evangelické mravnosti kléru i laiků směr činnosti takových pracovníkův, aby neutrpěla osvěta i existence množství

průmyslníků? Do jaké míry uposlechnou cechy hlasu nejvýznamnějších reformatorů? Přední harcovníci nových řemeslnických odborů objevovali se obyčejně nejprve u královského dvora. Služeb průmyslníků, hotovících výrobky přepychové, ovšem užívali i bohatí duchovní v míře hojné. Za Karla IV a Václava IV kvetla zvláště marnivost v odívání, v bohatém zdobení těla. Cizí kroje v Praze rychle domácněly. Winter dí: „Štítný a po něm duchovenští karatelé tehdejších způsobů cizích dávají výtkám svým ráz morálný, pýcha prý v tom všem. Nám se zdá, že v té pýše jeví se také pokrok hospodářský, pokrok obchodu a průmyslu, životný vzrůst.“ (Dějiny řemesel a obchodu v Čechách, 121.) Z příčin národohospodářských byl těžký boj i proti zcela zbytečným a častým rozmarům módy; tím svízelnější zápolení s živnostnictvem, vyrábějícím produkty, jež v kulturním rozvoji zaujímaly místo důležitější. Horlení reformatorů proti požitkářství a přepychu netýkalo se jen mravnosti, zasahovalo bezděčně velmi hluboko do stávajících řádů socialních. A pokud sluhům přepychu nebyla zaopatřena živnost nová, potud tito více méně svým zaměstnáním podporovali zjevy pohoršlivé, jichžto škodlivého vlivu mohli býti ušetřeni nejvýše klášterníci přísných řeholí, an kandidát kněžství plul v obecném zvířeném toku tehdejšího bujného života a byl-li údem university, reklamoval pro sebe ještě daleko větší volnost než občané jiní. Žil ve světě a se světem.

Obchod se rozvětvil do netušené šíře. Právě proto, že byl Karel IV zároveň německým králem a římským císařem, podařilo se mu s kraji velice vzdálenými uzavříti výhodné obchodní smlouvy významu dalekosáhlého. Komunikační prostředky různého druhu značně zvelebeny. Obchodní styky s jinými zeměmi za Václava IV ovšem ještě vzrůstaly. Vzpomeneme-li ještě proslulé pražské university, snadno pochopíme, proč zvláště Praha se přímo hemžila cizozemci, jichž výstřednosti, pokud lahodily smyslům, byly ovšem snadno od domácího lidu napodobovány.

Zkrátka v Čechách jevily se markantně všecky stíny překotně vzrůstající civilisace — zrovna jako v zemích jiných. Světáctví se šířilo netoliko mezi klérem, ale i mezi urozenci a prostým lidem.

Ale odpověď na otázku, o jaký stupeň klesla staročeská přísná mravnost, byla by velice složitá a neurčitá. Na úpadek mravnosti stýskalo se ve století každém. Mravokární kazatelé pak obyčejně přepínali, generalisovali. Jistě v Praze nebyla dekadence citelnější než

v jiných velkoměstech; pozorujeme-li nad to, jak pražské obecenstvo v obrovských zástupech se shromažďovalo kolem kazatelen i nejpřísnějších reformatorů, vidíme-li, jak velký počet velkoměstského lidu jevil sklon k tuhé askesi, můžeme říci, že v Praze bylo lépe než ve velkoměstech zahraničních.

Stíny civilisačního ruchu nedají se lehce vymýtiti mravokárnými hlasy reformatorů, nepřispěje-li s celou opravdovostí jasnými nařízeními a ráznou exekutivou moc světská. Reformatoři směli počítati na úspěchy částečné, obmezené místem i časem. Ale k pronikavému obrození obecnému bylo potřebí, aby nejmocnější činitelé ve státě (církev i politikové) podali si ruku. Ovšem lehce vysvětlitelno, proč se rozpakoval sám dvůr vydávati přísné zákazy přepychu a různého rozkošnictví. Repressalie by byly hluboko zasáhly do existenčních poměrů stavovských, do finančnictví, obchodu i do české kultury. Země, k níž hleděno z okolních krajů jako k těžišti civilisačního procesu a která byla spjata tolika cévami se státy okolními, byla by se citelnou reakcí isolovala. Nestačilo zakazovati pouze zneužívání darů pokročilé kultury, bylo potřebí k uspíšení radikalní reformace odstraniti zcela ta lákadla, jež sloužila k ukájení smyslného rozkošnictví výhradně. Ale královský dvůr, třebaže pozoroval, jak se v zemi korupce šíří i z papežské kurie, váhal přetrhati svazky s centrálou církve, zvláště z příčin politických, finančních a obchodních. Kdež by se byl tedy král odvážil přetínati nitky pokračující civilisace samé, která zemi tolik obohacovala! Nad to přes různá prohlášení u dvora nebylo mnoho dobré vůle. Či v kruzích dvorských zavládla obecná reforma? Vždyť sám král se svými milci docela křiklavým způsobem poporoval svatokupectví, sloužilo-li to osobnímu prospěchu, a pronásledoval upřímné reformatory konservativní. I z jeho akcí církevních zřetelně pronikají na povrch tendence světské.

To jsou okolnosti, které mají býti známy obecně, ale na které se rádo zapomíná; snad právě proto, aby tím jasnější paprsky dopadaly na čela reformatorů radikalních. A tu se právě táže střízlivý pozorovatel moderní, zdali rozběhy reformatorů doby Karlovy a Václavovy se rozvíjely na půdě realní, zdali nadšené horlení jejich mohlo vésti k nápravě všenárodní a trvalé. Milíč byl řečníkem ženialním, asketou nejopravdovějším. Ale viděl smrtelné hříchy i v nevinných radovánkách a v rozvoji čistého umění. Ba i záliba v krásách přírody mu byla svodem ďábelským. Při hymnách na tohoto proslulého muže se zapomíná, že

uskutečnění jeho snah by se bylo stalo hrobem umění a všeliké radosti z pozemského života. Národ by se byl stal podstatně tehdy sektou Plačtivých, trýzněných přecitlivělým svědomím, zbytečnými skrupulemi. Milíč na ulici nepromluvil bez nevyhnutelné potřeby ani slova, nikdo ho neviděl smáti se. Přes to však, že byl apokalyptikem, má nesporně velkou zásluhu o jeden praktický návod k mýcení mravní korupce. Založilť a přivedl svízelnou námahou k rozkvětu útulnu pro kající hříšné ženy (Jerusalem); ústav nebyl toliko domem modlitby; bylo zde pečováno také o to, aby kajicnicím bylo zaopatřeno zaměstnání čestné, které by je obstojně vyživilo. Tedy Milíč snažil se s dobrým zdarem řešiti i jeden problem socialní. Ale vysoce vyvinutý mysticismus překážel reformatorovi studovati socialní situaci obecně a nalézti neomylné léky i na mravní neduhy jiné, které souvisely s otázkami existenčními a kulturními. Milíč působil výhradně afektem, nikoli praktickými radami. Proto také čteme, že mnozí řemeslníci, jichž zaměstnání svádělo lehce k podvodu, obraceli se k živnostem jiným; snadno lze uhodnouti, že jim za to byli vděčni řemeslníci, u nichž převládala chytrá vypočítavost nad zbožností. Někteří posluchači Milíčovi docela odcházeli „na poušť“, aby se mohli káti dokonale v samotě; tedy duševní energie, místo co by se byla uplatnila prospěšně v životě, lámala se resignovaně. Kdyby býval takový proces prodělával národ celý, jistě by získal málo pochvaly u moderních přísných soudců orthodoxního kněžstva doby Karlovy a Václavovy. Český lid by se byl vzdal civilisačního závodění s národy jinými, byl by ustrnul v primitivní životosprávě na škodu při nejmenším národohospodářskou. Ostatně není známo, jak veliký počet posluchačů kráčel v přísných šlépějích Milíčových, kolik jich na pustá místa odešlo. A pak — příliš stupňované horlení sice vzbouří pěnivý příliv, který brzy opět se mění v odliv. Ani mohutné episody neznamenají ještě pravidla přirozeného, obecného vývoje.

Snílky málo praktickými byli i nadšení přátelé a žáci Milíčovi. Tomáš Štítný reformuje s rozvahou, s bystrými postřehy skutečného složitého života; odhaduje, co jest možno a jaké úsilí by bylo utopií. Ale Hus pluje zase ve vodách Milíčových. Utvrzuje nedůvěru k osvětě, šíří těžké, pochmurné představy. Brojí proti světským obrazům, proti malování postav mythologických, zlatému a stříbrnému kování knih. Mathemata nejsou mu po chuti, protože odvádějí theologa od jeho úloh. Zapovídá tanec, má odpor k nedělním přednesům zpěvů, hudby a básní atd. Takové zásady reformační ovšem nenaleznou úchvaly u žád-

ného myslitele moderního. Ani nebylo možno, aby se pevně zakořenily ve všech vrstvách národa českého aspoň za věku Husova.

Hus šlehá soustavně a ostře svatokupectví, ale nenalézá žádoucího východu z korupčního bludiště. Neměří stejným loktem uchvatitelům a přechovávačům. Nevykládá jasně a podrobně, že ani nejlepší vůle kléru simonie neodstraní, pokud potrvá sobecká zvůle patronů při obsazování beneficií a pokud urozenci budou užívati i křiklavého násilí proti přirozeným právům jak kléru nižšího tak hierarchie. Hus kárá ostře kněze, kteří po marném usilování o úřad duchovní živí se z nouze ruční prácí. Ale jeho opravné návrhy (vyčtené z Viklefa) neznamenají v přirovnání k statutům Arnoštovým skutečného pokroku. Naopak prudkými výpady správná cesta k jadrnému obrodu se zatemňuje. (Jest příznačno, jak se vraceli husité ku staré reformační praxi, když se mlhy po delší bezvýsledné horečce rozptýlily; hleděli více k starobylým statutům Arnoštovým než k radikalním rozběhům Husovým. Jest velice charakteristické, že Rokycana káral trpce ty převraty církevního práva, ku kterým vlastně došlo viklefskou propagandou.) Polovičatým a nedůsledným stanoviskem Husovým k moci laiků v církvi rozplývají se a matou přesné linie práva církevního, čímž se hatí systematický a harmonický postup reformní.

Přišel Hus od akademických debat a obžalob k praktickému provádění nápravy aspoň dle příkladu Milíčova? Na takovou drobnou, nehlučnou, ale obtížnou a vysoce záslužnou práci nedostávalo se mu času; častá kázání, debaty, houževnatá akce organisační, činnost literní a práce na universitě zaujímaly celou jeho mysl. Bývalé Milíčovy útulny „Jerusalema“ využil se svými druhy k posílení organisace viklefské. Byli tam přijímáni studující, kteří se přihlašovali k novému náboženskému směru. Tak vznikla kollej, která se stala semeništěm Husových apoštolů. To nutno míti na paměti, že viklefisté měli organisaci pevnou, že své stráže rozestavovali velice účelně. Kdo se přihlásil buď veřejně nebo tajně do cechu, bezpečně spoléhal na davovou záštitu, jakmile se ocitl v postavení kritickém. Vstupem do organisace chránila se chytře proti kaleným střelám novotářův i řada kněžských byrokratů. Heslo „všichni za jednoho, jeden za všecky“ osvědčovalo svou sílu též v okamžiku, kdy měl trpěti příslušník cechu i za pohoršlivé přečiny. Vzpomeňme jen, jak úsilovně s použitím všech obratných prostředků se zastávali notorického světáka ti viklefisté, kteří mlčeli k nejkřiklavějšímu násilí, páchanému na reformatorech konservativních. Ovšem

propaganda viklefská byla velice vtipná a čilá netoliko v Praze, nýbrž i na venkově.

Propagandě viklefského převratu prospívala značně právě jeho realní neurčitost. Na velikou změnu těšili se svorně šlechtici, chudí kněží, drobní řemeslníci i rolníci. Přední hlavy viklefismu neřekly nikdy jasně, v jakých mezích, do jaké míry má býti který stav na útraty kněžstva konservativního obdařen.

Kdyby bývali Husovi stoupenci vynaložili aspoň polovici ohnivé své energie na praktické a důsledné řešení některého zvláštního oboru socialně-náboženského, jak veliké zásluhy by si byli získali! Jim však se v přední řadě jednalo o úspěchy vnější, o pohodlnější postup. Proto tak horečná agitace, ironie, dráždění konservativců. Proto radost nad rámusící ulicí, nad skandálními výjevy v kostelích a neforemnými, jizlivými popěvky. Vědělo se přece, že takovými prostředky se vyšší mravnost nezjednává, že zdravá reformace má podmanit vůli, uchvátit srdce. Kdo brojil proti mnohoobročnictví a simonii, neměl také zapomínati, že Kristus jmenoval mezi dvěma hlavními příkazy Zákona lásku k bližnímu. Jestliže bližensképáky nebyl dostatek u některých konservativců, viklefští agitátoři rozsévali zášť plnou. Zloba, která s Kristovým evangeliem neměla společného nic, ovšem dobře zapadala do rámce strohého apokalyptismu, který mohutněl stále zřetelněji! (P. d.)

Z kníž. arcib. knihovny v Kroměříži — za † Fr. Hrbáčkem.

DR. A. BREITENBACHER.

Od té doby, kdy B. Dudík vydal specialní knížku o kníž. arcib. knihovně a archivě v Kroměříži,[1]) nebylo o ní, jejím vzrůstu, stavu, používání atd. uveřejněno žádných zpráv. Zatím vystřídali se na arcibiskupském stolci olomouckém tři hodnostáři: kard. Fürstenberg († 20. srpna 1892), Theodor Kohn (1892—1904) a kard. Fr. S. Bauer (1904—1915). Právě uvedený rok 1915 znamená však pro arcibiskup. knihovnu nejen novou změnu vlastního pána, nýbrž i ztrátu dlouholetého správce: nedlouho před úmrtím kard. Bauera odešel na vždy také dlouholetý správce knihovny č. kanovník Frant. Hrbáček.

Okolnost, že už po tak dlouhou dobu nebylo o arcibiskupské knihovně ve veřejnosti ničeho slyšeti, dále že inventarisace pro převod na nového pána úředně konaná přímo vybízí k rozhledu po uplynulé době a konečně, že se 1915 skončila činnost vynikajícího správce knihovny, byla mi pobídkou, abych podal veřejnosti jakýs účet za uplynulou dobu, jak dalece bylo možno ji kontrolovati. Tyto řádky tedy sledují vlastně dvojí účel: mají všimnouti si knihovny a tím posloužiti informaci o ní, ale mají zároveň přispěti, aby jméno kanovníka Hrbáčka, jehož úmrtí ve vědeckých časopisech zůstalo bez povšimnutí, nepropadlo naprostému zapomenutí.

Fr. Hrbáček narodil se 20. března 1847 v Blatci a na kněze vysvěcen 5. července 1872; odtud působil po vykonaných státních zkouškách z děje- a zeměpisu jako professor[2]) na kníž. arcib. gymnasiu v Kroměříži až do 1905, kdy odešel na odpočinek s titulem místoředitelským. Později mu udělen druhý titul: kanovníka koleg. kapituly kroměřížské. Od konce r. 1887 byl správcem kníž. arcib. knihovny a

---

[1]) Bibliothek und Archiv im f. e. Schlosse zu Kremsier. 1870.

[2]) O Hrbáčkovi jako učiteli promluvil překrásně nad rakví ředitel kníž. arcib. gymnasia msre dr. Bonif. Segeťa (— promluvu vydal tiskem a přátelům Hrbáčkovým rozdal knihkupec Viktor Gusek z vděčnosti za mnohé a mnohé služby, jež mu Hrbáček prokázal, jmenovitě, že jemu jedinému z Kroměříže vždy ponechával veškeré dodávky pro kn. arcib. knihovnu —) a msre Karel Polzer věnoval mu v letošní výroční zprávě téhož ústavu posmrtnou vzpomínku (Výroč. zpráva str. 13—15).

archivu, od r. 1898, kdy arcibiskup Kohn ustanovil zvláštního archiváře,[1]) až do své smrti 30. července 1915 zůstal správcem jen knihovny — a budiž zrovna podotčeno: nikoli titulem, nýbrž skutkem. Ba právě za svého t. ř. odpočinku (1905—1915) Hrbáček rozvinul, sproštěn jsa učitelského břemene a moha se věnovati nerušeně jedinému úkolu, píli přímo mravenčí:[2]) konal revisi knihovny, ale nikoli pouhou mechanickou, aby zjistil, zda-li všechny katalogisované knihy jsou na svých místech, nýbrž prohlédal pečlivě knihy, jmenovitě starší, srovnával se zápisy v katalogu, doplňoval tyto a opravoval; nejednou objevil ve svazku přivázané knihy, o nichž nebylo v seznamu zmínky. Práce tato byla ovšem jak zdlouhavá tak tělesně i duševně namahavá a knihovník Hrbáček byl se služebníkem Fr. Robáčem, ostatně pracovníkem ve svém oboru dovedným, na vše sám.

Hrbáček dále zjistil řadu duplikátův, určil knihy bez titulu, autora, roky vydání atd. Právě v této úmorné práci osvědčil jak neobyčejnou odbornou znalost tak i svoji tichou, ale houževnatou píli a vytrvalost. Jen odborník dovede oceniti, kolik času, trpělivosti, studia atd. mnohdy třeba, než lze napsati na katalogovém lístku v podobných případech dvě, tři slova. Je známo, že v tomto nepoměru mezi vykonanou prací a viditelným výsledkem spočívá tragičnost úřadu knihovnického.

Do jaké míry takovým způsobem Hrbáček zrevidoval knihovnu, prozatím nelze mi říci. Při té práci ovšem vzorně plnil své řádné obyčejné povinnosti: objednával nové knihy, dával vázati, katalogisoval, reponoval — což jest pro nedostatek místa v arcib. knihovně z nejobtížnějších prací — půjčoval atd., ale i dosti často, jsa o radu tázán, v otázkách vědeckých, dříve i v archivních, milerád vyhovoval naň vznesené žádosti ať ústně či písemně.

Při knihovně je též sbírka historicky cenných neb zajímavých mincí a medailí; také tu Hrbáček nejen udržel ve vzorném pořádku — při převzetí úřadu knihovnického po něm shledal jsem při 9904 mincích a medailích do jediného kusu vše v pořádku — ale také

---

[1]) Jest jím msre Fr. Snopek.

[2]) Vděčný žák Hrbáčkův msre Julian Roska, centrální ředitel k. a. statků, vymohl svému bývalému učiteli po jeho odchodu na odpočinek u kard. Bauera mimo jiné zvýšení knihovnického platu (— 66·66 K měsíčně —) na 90 Kor. (od 1908), později (od 1912) s drahotním příplatkem na 102 K měsíčně. Byl to arci též nikoli nezasloužený honorář, protože Hrbáček odešed do výslužby si pracovní dobu v knihovně o své ujmě zdvojnásobil.

ji o mnoho kusů rozmnožil, přimluviv se za jich zakoupení. Právě sbírka mincí a medailí byla trochu jeho libůstkou — jako knihy jednající o umění.

Sbírka mincí a medailí vzrostla za posledních dvou knížat arcibiskupů takto:

	Medaile: poč. kusů			Mince: poč. kusů			Cena	
	zlat.	stříbr.	kov.	zlat.	stříbr.	kov.	K	h
I. Za kn. arc. Kohna (1892—1904)	31	293	218	289	596	19	39829	28
II. Za kard. Bauera (1904—1915)	2	12	12	26	45	2	6331	50
Stav koncem 1915	183	1629	2079	1376	4483	154	—	—

Hrbáčkově péči byly svěřeny, aspoň nepřímo, též obrazy, jež kn. arcib. residence kroměřížská chová ve svých místnostech. Hrbáček vypracoval — měl-li po ruce už nějaký starší seznam a v jakém rozměru, není mi známo — a sám napsal katalog obrazův o 14 rubrikách;[1]) práce to úctyhodná, uvážíme li, jak nesnadno jest mnohdy vystihnouti ten či onen obraz a že obrazů je celkem 488.

Hlavní péče jeho soustřeďovala se arci na kníž. arcib. knihovnu, vlastně dvě: jednu t. zv. „starou", která má 13768 svazků a jest uzavřený celek, který se nerozmnožuje, a knihovnu „novou", která se ročně obohacuje o několik set svazků. Knihovna jest vědecká, obsahu ponejvíce theologického a jemu blízkých odborů, historického (dějiny církevní, rakouské, české a moravské, pramenná díla a dějiny umění atd.), filosofického a encyklopedického; najde se však dost i děl z jiných oborů jako filologického (klasického i moderního: velké slovníky, nákladné fotograficky reprodukované kodexy klassiků, časopisy atd.), přírodopisného, hospodářského, stavitelského atd.[2]) Programu

[1]) Jest však mnoho, velice mnoho rubrik nevyplněno a právě těch, které nejvíce zajímají, totiž autorů, vůbec původu atd. Při přerámování obrazů kdysi byly prý okraje ořezány a tím zmizely značky malířských mistrů, takže u mnohých obrazů jest původce neznám. — Katalogisování obrazů podnikl Hrbáček, jak jsem slyšel, na popud arcib. Kohna.

[2]) Hořejším výčtem bylo sice povšechně pověděno, jaká díla byla zakupována, ale jest to přece jen široké vymezení a bylo by třeba podrobného výčtu, aby si čtenář učinil představu o skutečné ceně knih, jež se ročně pokupují. Bylo totiž zásadou nezjednávati levnějších knih, jež si každý, kdo jich potřebuje, snadno opatří, nýbrž nákladná díla, na něž obyčejný smrtelník zpravidla nestačí. V tom spočívá též zásluha Hrbáčkova, že na taková moderní díla upozorňoval a doporučoval je ke koupi. Ale vím už z úřední agendy Hrbáčkovy, že se mu podařilo získati pro knihovnu ať koupí — i do tisíců jdoucí — ať darem nejednu vzácnou starou památku rukopisnou nebo tištěnou; určitějších dat mohla by poskytnouti jen podrobnější, zvláštní zpráva, které tu však nemohu podati.

přesného a pevného, dle něhož by se knihovna rozmnožovala soustavně, nebylo a není; nestačí ani místo ani obvyklá dotace ani není tu podobného praktického, nutného důvodu, pro který by se tak mělo díti, jako na př. při vysokých školách a pod.

Když Hrbáček převzal (koncem 1887) knihovnický úřad, měla nová knihovna 7461 děl o 15.162 svazcích a vzrostla od té doby až do konce r. 1915 o 4224 děl a 9428 svazcích, takže čítala koncem r. 1915 11.685 děl o 24.590 svazcích.[1])

Za arcib. Kohna vzrostla nová knihovna (při smrti jeho předchůdce kard. Fürstenberga měla 15.845 svazků) o 4246 svazků, jež stály i s vazbou 64.871·35 K; za kard. Bauera o 4200 svazků v ceně 72.856·57 K (i s vazbou).

Obě knihovny, stará i nová, mají koncem r. 1915 celkem 38.359 svazků.

V knihovně bylo koncem r. 1915 také 137 rukopisů o 172 svazcích; nejstarší pochází z 8. století, nejmladší jest z r. 1897.

Kromě v hlavním katalogu (žurnálu) ještě zvláště jsou vedeny mimo rukopisy také inkunable či prvotisky (s hranicí do r. 1500), počtem 170. Hrbáček katalogisoval pečlivě jak rukopisy tak prvotisky; katalogy jsou dvojí: lístkový a běžný (žurnál).[2])

Zajímavých dat nabyl jsem o tom, co při knihovně jest nejdůležitější, t. o jejím používání vypůjčováním knih. Knihovna je sice soukromá, vydržována jsouc arcibiskupstvím, ale přece bez obtíží lze vypůjčiti knihy za norem pro vědecké knihovny platných, t. j. osobám přiměřené vzdělání majícím a zasluhujícím důvěry ohledně navrácení knih.[3]) V užším poměru knihovna stojí třeba ne právně tedy aspoň skutečně ke kníž. arcib. gymnasiu v Kroměříži, jsouc takořka jeho příruční knihovnou a opatřujíc nezřídka díla, jichž si některý člen učitelského sboru nemůže pořiditi pro velký náklad.

---

[1]) Co bylo po Hrbáčkově smrti (VIII.—XII. 1915) zakoupeno, jest tu rovněž vpočteno.

[2]) Pro rukopisy nebylo běžného seznamu, pořídil jej už pisatel.

[3]) Jen žadatelům mimo Kroměříž meškajícím jest třeba podati ku knížeti arcibiskupu písemnou žádost za dovolení, aby jim knihy směly býti posílány poštou. — Ostatně jest na vůli žijícího knížete arcibiskupa, zdali pravidla o používání knihovny zostří neb uvolní. — Knihy jest dovoleno podržeti nanejvýše tři měsíce; ale poslední léta zavládl šlendrian, že mnozí nevrátili knih až 4, 5 let. Vina jest na těchto, že neplnili, čím byli povinni, a že hřešili na shovívavost knihovníkovu vědouce, že knih z ohledu na jejich osobu nebude reklamovati.

Zápisy vypůjčených knih za úřadování Hrbáčkova jsou ve zvláštní knize a sahají od července 1888 do konce 1915,[1]) t. j. činí plných 27 let. Z knihy zápisů vyčte, kdo zná posledních třicet let v Kroměříži, kousek společenské historie městské jako z nějakých zápisů analistických: tu vynoří se jméno kněze, který přišel do Kroměříže ztrávit dny svého odpočinku, brzy objeví se jméno professora, který se dostal na některý střední ústav v městě, jindy zase středoškolský katecheta — a ti jdou až na malou výjimku pravidelně za sebou — atd.

Z zápiscích však se zřetelně obráží jako plus doba, v níž se větší počet členů učitelského sboru kníž. arcib. gymnasia z vůle arcib. Kohna oddal professorským studiím,[2]) aby ústav získal dosti zkoušených sil a tím mohl nabýti práva veřejnosti.

Ani onen známý turnaj filosoficko-nábožensko-politického veřejného hádání v letech nedávno uplynulých, který byl s určité strany rozpoután a byl na různých místech Moravy, hlavně střední, veden na veřejných schůzích, nezůstal v knize beze stopy: mimo jiné zvláště jméno škol. rady Dra Fr. Nábělka, který vstoupil za katolické stanovisko na kolbiště, zůstane v knize vzpomínkou na ty opravdu ošklivé štvanice.

Přirozeně četněji zastoupena jsou též jména těch, kteří byli nebo jsou v knížecích službách (ceremonáři, centrální ředitelé, úředníci), konečně literární činnost toho neb onoho ať už v městě či mimo město žijícího pracovníka zvýšila také počet vypůjčených knih.

Ale, jak řečeno, vynořují se sice nová a nová jména, ale také mizí už známá, obvyklá — odchodem, odkud není návratu, úředním přeložením na jiné místo, ale rovněž i naprostou ztrátou zájmu atd.

Za dobu 1889—1815 bylo vypůjčeno celkem 3171 děl o 5216 svazcích, čili ročně průměrně 117·47 děl o 193·18 svazcích, což je počet zajisté nevalný, zvláště když právě největší číslice z toho patří jen nepatrnému počtu vypůjčivších.

---

[1]) Aby mohlo býti počítáno s celými léty, byly vynechány měsíce VII.—XII. 1888, jimiž kniha začíná, ale byly přibrány měsíce VIII.—XII. 1915, ač Hrbáčka už nebylo.

[2]) Poslední léta jeví se nápadný pokles počtu vypůjčujících, který se konečně omezuje na tři, čtyři jména; zjev to, který však lze lehce vysvětliti známým ze všech středních ústavů ochabnutím vědeckého zájmu po vykonaných státních zkouškách, ale hlavně také, čehož na ústavech laických v té míře není, přílišným zaměstnáním: kněžské povinnosti, jež zaberou každodenně na dvě hodiny, vyučování nejméně při plném počtu hodin a mimo to u devíti členů prefektura, t. j. dohled na studenty v internátě.

V jednotlivých letech bylo vypůjčeno děl a svazků:

R. 1889: 63 děl o 114 sv.	R. 1898: 90 děl o 170 sv.	R. 1907: 215 děl o 324 sv.
1890: 46 děl o 93 sv.	9: 61 děl o 99 sv.	8: 159 děl o 229 sv.
1891: 36 děl o 65 sv.	1900: 55 děl o 106 sv.	9: 142 děl o 212 sv.
2: 32 děl o 53 sv.	1901: 73 děl o 131 sv.	1910: 177 děl o 241 sv.
3: 47 děl o 73 sv.	2: 85 děl o 196 sv.	1: 132 děl o 160 sv.
4: 84 děl o 239 sv.	3: 154 děl o 209 sv.	2: 216 děl o 303 sv.
5: 101 děl o 165 sv.	4: 102 děl o 190 sv.	3: 229 děl o 345 sv.
6: 76 děl o 123 sv.	5: 129 děl o 214 sv.	4: 187 děl o 255 sv.
7: 55 děl o 92 sv.	6: 113 děl o 197 sv.	1915: 312 děl o 618 sv.[1])

Na jednoho z vypůjčivších, jichž bylo po celou dobu 1889—1915 celkem 200, přišlo by průměrně 15·85 děl o 26·08 svazcích.

Zajímavo jest pozorovati poměr, ve kterém byly různé stavy zúčastněny při vypůjčování knih. Z celkového počtu 200 byli 103 kněží s 2433 spisy o 3977 svazcích, 19 professorů,[2]) z nich 14 českých se 141 spisy o 207 svazcích a 5 německých se 101 spisem o 134 svazcích; ostatní stavy vykazují téměř bez výjimky pouhé jednotky, takže by bylo zbytečno je zvláště vytýkati.

Neméně poučno je sledovati, kolik spisův a svazků kdo měl vypůjčeno, kdo dosáhl rekordu nejvyšší absolutní číslicí atd. Přísně pojato měl by býti ovšem brán zřetel k době, ve které kdo vypůjčil určité množství knih, ale na takové drobotiny věnovati čas bylo by zbytečno, protože u toho, kdo nemá zájmu na pokladech knihovních, ani sebe delší doba nezvýší počtu vypůjčených knih.

Dle absolutní číslice obdrželi bychom tuto řadu (aspoň v číslech největších):

1. 386 děl o 462 svazcích (prof. Dr. Ant. Kubíček, katech. paedagogia).
2. 311 děl o 479 svaz. (prof. Dr. Ant. Breitenbacher na k. a. gymnasiu).
3. 250 děl o 403 svaz. (prof. Dr. Kar. Hubík na k. a. gymnasiu).
4. 119 děl o 210 svaz. (prof. Al. Spisar, katech. něm. reálky).
5. 101 dílo o 144 svaz. (Dr. Bonif. Segeťa, nyní řed. k. a. gymn.)
6. 83 děl o 115 svaz. (Fr. V. Peřinka, spisovatel).
7. 82 děl o 163 svaz. (Jos. Olšina, vikář).
8. 68 děl o 156 svaz. (Julian Roska, centr. ředitel k. a. statků).
9. 65 děl o 71 svaz. (Dr. Jos. Vrchovecký, katech. čes. gymn.)

---

[1]) Číslice narostla tím, že si jeden pán koncem 1915 vypůjčil rázem 167 svazků.

[2]) Počet světských profesorů jest — za sedmadvacet let a při tak velkém počtu středních škol (už téměř po dvě desítiletí jest jich v Kroměříži pět) — nápadně nepatrný; o příčinách tohoto jistě příznačného zjevu nebudu se šířiti, nýbrž uvedu pouze jediný, který se týká knihovny a který v tom či v onom případě také rozhodl, t. že dříve mnohý profesor nevěděl, že by si směl z arcib. knihovny knihy vypůjčiti.

10. 61 děl o 101 svaz. (Vilém Walter, far. v. v.).
11. 54 děl o 79 svaz. (Kar. Lechner, prof. něm. gymnasia).
12. 47 děl o 67 svaz. (prof. Dr. Jos. Klapetek na k. a. gymnasiu).
13. 41 děl o 56 svaz. (Žunkovič, c. k. major).
14. 40 děl o 73 svaz. (Karel Polzer, spiritual v k. a. semináři).
15. 40 děl o 65 svaz. (šk. rada prof. Dr. Fr. Nábělek).
16. 39 děl o 61 svaz. (Dr. Fr. Botek, k. a. ceremonář).
17. 34 děl o 40 svaz. (Meth. Špaček, kaplan).
18. 31 děl o 41 svaz. (Dr. Roháček?)
19. 31 děl o 44 svaz. (Jos. Foukal, prof. v. v.).
20. 30 děl o 43 svaz. (Dr. Aug. Štancl, kat. na něm. gymn.) atd.

Hrbáček vyhověl rád knihami, bylo-li jen lze; jako správce knihovny byl znám pouze jako vždy ochotný k službám a proto k němu známí, zvláště bývalí žáci, rádi docházeli na radu. Měl cosi patriarchálního, co přitahovalo, spojovalo, jak nejlépe by vyložili professoři k. a. gymnasia ze zkušeností nabytých po jeho odchodu. —

Přejav po Hrbáčkovi úřad správce kníž. arcib. knihovny urovnal jsem nejprve úřední agendu knihovní, jak se vůbec zachovala — nejstarší doklady jsou teprve z dob 1848; lví podíl připadá z ní do úřadování Hrbáčkova. Bude to cenný material pro dějiny knihovny, ale též pro posouzení arcibiskupů, hlavně Fürstenberga, Kohna a Bauera; nejhlavnější, a to z kolika příčin jest, jak bylo lze už předem tušiti, knihovní agenda za arcibiskupa Kohna, liší se ostře jak od předchůdcovy tak nástupcovy. Než o tom promluví kdysi historik.

Předcházející řádky jsou jen málo výmluvným, za to tím upřímnějším výrazem dávné úcty a lásky k Hrbáčkovi, jehož ceny, myslím, nelze vyjádřiti výstižněji než řekne-li se, že byl ve všem, čím byl, vzorným.

Posudky.

Ferdinand Strejček, Lumírovci a jejich boje kolem roku 1881. Rozpravy Č. Akademie III. tř. č. 40. Praha 1915. Stran 152.

Rozprava Strejčkova jest vlastně obšírným doplňkem jeho životopisu Jos. V. Sládka, kde jen zlehka se dotkl redaktorské činnosti básníkovy. A jest jistě dobře, že zpracoval podrobně dějiny tohoto liter. období, jehož důležitou složkou byl Lumír právě za Sládkovy redakce: účastníci většinou vymírají a postupem let bylo by stále nesnadnější objasniti pohnutky a souvislost mnohých událostí. Spis. měl ku pomoci ještě hojně osobních vzpomínek hlavních účastníků: Sládka a El. Krásnohorské, i netištěnou dosud korrespondenci; kromě toho ovšem sebral pilně po ruznu v časopisech uveřejněné doklady a poznámky.

Nejzajímavější jsou první dvě části studie: o redaktořích Lumíra od r. 1873—1898 a o hlavních spolupracovnících L. za redakce Sládkovy. Obsahují mnoho důležitých příspěvků k poznání povahy a činnosti t. zv. „Lumírovců", zvláště pak důkazy, jak pusobil Lumír, jeho redaktoři i spolupracovníci, na rozvoj individuality jednotlivých spisovatelů. Tak na př. poprvé tu ukazuje Strejček, jak Vrchlickému byl vzorem i Svat. Čech, pak polští básníci Krasiński a Słovacki: poznal je teprve prostřednictvím překladů Kvapilových, dával se jimi nadchnouti a promítal je často do svých prací. Největší vliv měl Lumír a zvláště Sládek na liter. vývoj Zeyerův.

Ve třetí, nejobšírnější části („Lit. boje kolem r. 1880") nevyhnul se spis. opakování věcí, o nichž pojednal již dříve. Boje samy snaží se posuzovati nestranně; ač ovšem sympathisuje se Sládkem, Ferd. Schulze nazývá „hlavním rozněcovatelem a udržovatelem svárů a hněvů", uznává zase, že „rozhodně nejvěcnější a nejrozmyslnější bývala Eliška Krásnohorská". „Při chladnější rozvaze bylo by každému i z protivného tábora souhlasiti s jejími požadavky a názory vyslovenými v Osvětě z r. 1879: aby z ducha a světa antického nebyla nám předváděna jen antická nahota a antická požívavost, nýbrž také antická statečnost občanská, antické rekovství a vlastenectví — nejen krása antických forem, leč též vzlet i hloubka antického ducha; ze světa pak křesťanského nejen mlhavý mysticismus, ale též vznešené, lidské, umravňující stránky křesťanského idealu . . ."

Ale Lumírovci i z jinak namnoze dobře míněných rad a úvah protivné strany „vyjímali toliko hrany a hroty, které se jim zdály namířeny proti jejich individualitám a esthetickým zásadám, a pomíjeli dobrých stránek kritických". Strejček vysvětluje to také trudnými poměry nakladatelskými a spisovatelskými, jež redaktoru Lumira a jeho lit. přátelům zavdaly podnět „k potírání veškeré kritiky,

tedy i věcné. Sami hlásali zcela odůvodněně ‚svobodu umění‘, avšak vzpírali se ‚volnosti kritiky‘, a v tom byla jejich tragická chyba“. Počáteční ideové spory ustoupily a na konec ovládly jen záležitosti osobní. A tak byl „konflikt celé té literární vojny spíše veseloherní než tragický“.

Z některých poznámek spis. hned ve druhé části studie jest patrno, že „volnosti kritiky“ nejvíce se vzpíral Vrchlický a že k vůli němu asi nejspíše vznikl celý boj. Při veškeré chvále a uznání, které mu vzdávala kritika Osvěty o jeho prvních knihách, nepatrné celkem výtky ho urážely. „Jar. Vrchlický — praví Strejček — velice těžce snášel výtky, které se mu činily, zejména výtku cizáctví a ‚nahoty‘, a rozhořčení své dával na jevo přátelům svým, kteří vstupovali za něho do šraňků slovních potýček a výpadů... Vrchlický svoje odvety vkládal nejraději do veršů svých“, a to i hodně hrubých. Ač to popíral, podléhal přece i Vrchlický vlivu kritik: v jeho pracích lze sledovati stálý postup, vývoj a konečný obrat ve smyslu hlediska národního.

A ještě jiný dobrý účinek měly tyto lit. boje, hlavně zásluhou El. Krásnohorské: zdokonalení jazyka a básnické formy u všech tří básníků Lumírovců. První básně Sládkovy a Vrchlického podrobila Kr. neúprosné kritice po stránce formalní, vystoupila proti jejich „kazimluvům“ a „cizomluvům“, což mělo nepopíratelný účinek.

Jinak ovšem celkový dojem podrobně v knize vylíčených polemik působí na čtenáře trapně. A přece, srovnáme-li je s hrubými často liter. boji let devadesátých a s četnými „liter. affairami“ nedávných dob, byly, pokud se týká osobních urážek, jen zcela nevinnou předehrou. *M.*

Lehrbuch der experimentellen Psychologie für höhere Schulen und zum Selbstunterricht von *Joseph Fröbes* S. J. Professor der Philosophie an der philosophisch-theologischen Lehranstalt zu Valkenburg. Erster Band, erste Abteilung. Mit 25 Textfiguren und einer farbigen Tafel. Herder, Freiburg im Br. 1915. Str. 198.

Vedle povšechného úvodu o významu a povaze empirické psychologie, pro niž psychologie experimentní vlastně pracuje, obsahuje tato prvá část na dva svazky rozpočteného díla nauku o počitcích, v poslední pak hlavě o jednoduchých smyslových citech vzhledem k počitkům. Dle svého úkolu omezuje se spis přesně na svůj patřičný obor, neodchyluje se ku spekulativním úvahám, obsah sobě vytčený však přese vši stručnost vyčerpává, předkládaje nejen co zjištěno, nýbrž také co a jak se dosud hledá a vyšetřuje. Jestiť experimentní psychologie vědou mladou a namnoze ještě nejistou; příručka tato správně tedy nepodává jen pouček, nýbrž také popisy různých pokusův a názorů, stopuje cesty k poučkám již dnes nebo snad v budoucnu vedoucí. Jelikož tu záleží všechno na podrobnostech, nutno ovšem vývody její do podrobna sledovati — kdo by v ní hledal jenom nějakou přehlednou pomůcku, by se v předmětě jejím vyznal, tomu se

arci bude zdáti nepřehlednou a k okamžité informaci nezpůsobilou: chceť býti pilně studována, a ani tak neodpoví spokojivé ke všem otázkám, jež na ni snad budou vznášeny, z té prosté příčiny, že k nim dosud vůbec odpověděti nelze. Také předpokládá jakousi zásobu vědomostí tělovědných, o které se opírá.

Psychologie experimentní stala se koncem 19. století takořka střediskem filosofie. Že náleží k základům duchovědy vůbec, rozumí se samo sebou a nemůže se jí tedy vyhýbati ani ten, kdo s přeceňováním jejím nesouhlasí. K pěstění jejímu arciť nezbytně náleží laboratoř, málokomu přístupná. Ale hlavní výsledky její nutno znáti každému, kdo chce filosofii methodicky a soustavně pěstovati. Dílo Fröbesovo, ač není pro začátečníky, bude v tom dobrým, spolehlivým vodítkem. Škoda, že nepodává více vyobrazení. *V.*

* * *

Josef Hofer, Povídky z Kopanic. Olomouc 1916. Str. 136.

Josef Hofer projevil belletristický talent již v některých částech svých lidových apologetických spisků, kde příklady ze života, zvláště ze života vlastního, kreslil se vzácnou názorností a přesvědčivostí. Pobyt mezi svérázným a jaksi přirozeně dosud poetickým lidem kopaničářským podnítil a posílil tento jeho talent, a nemůžeme než si přáti, aby p. spis. dále jej vzdělával. Již první jeho kniha přináší do naší literatury něco nového, osvěžujícího. Oproti většině hrdinů moderních románův a povídek jsou tito prostí Kopaničáři i Kopaničářky pravými originály, ať již v lásce k domovině i svobodě a nezdolné touze po ní, ať v názorech na poměry manželské, nebo konečně v celé životní filosofii, kde vedle víry velikou úlohu mají posud pověry.

A to ještě omezil se p. spis. většinou na realisticky věrné, ovšem bystře odpozorované líčení skutečných událostí, o nichž vypravuje prostě tak, jak je poznal z kněžských svých styků s lidem. Nesnaží se skoro nikde působiti uměle zahroceným dějem, nevyšetřuje ani psychologické souvislosti jednotlivých faktů, ani vniterné spojitosti s přírodními dojmy. Jeho osoby působí bezprostředně svými činy a pak slovy ráznými, úsečnými, často malebnými, jež v nářečí kopaničářském znějí našemu čtenáři jen s počátku trochu nezvykle. Stačí přečísti třeba zdařilý obrázek „Jak potrestal Kopaničář svou ženu“, a máte pěkný vzor Hoferovy tvorby. Doufáme, že brzy obrátí se od povrchu také více k duši toho lidu, prohloubí se a také umělecky propracuje — pak bude míti trvalou literární cenu.

Knihu umělecky vyzdobil Ferdiš Duša. Pěkný přehled života a činnosti spisovatelovy napsal red. Lad. Zamykal.

M. Jahn, Ráj a jiné povídky. 1916.

Jako ve většině dřívějších knih Jahnových převládá i v této poslední jeho sbírce povídek nálada vážná, někdy až pochmurná. Vypra-

vuje rád o drobných i velkých bolestech výminkařů, lidí v základě dobrých, ale za nějaké provinění trpících neb i nevinně pronásledovaných; v mírném svém realismu nevyhýbá se ani kresbě prudších lidských vášní neb i zločinů, jež se tají v zapadlých valašských pasekách. Při tom však erotické motivy objevují se jen ojediněle a jsou podány všude dosti jemně, takže nikde neurážejí. Příjemným osvěžením při četbě jsou dvě povídky ze života dětského („Hodový koláč“ a „Noc“), jakož i poslední „Modlitba“ ze života kněžského. Skoro všechny povídky jsou umělecky propracovány, postavy i jejich prostředí rázovitě zachyceny, takže zvláště u vážnějších čtenářů neminou se účinkem.

Karel Šípek, Lidé šprýmovní a historky o nich. 1916.

Náměty k většině prací v této své „šesté knize humoresek“ vylovil Šípek ze svých životních vzpomínek. Nejsou to vždycky „šprýmovní lidé“, o kterých vypravuje: mají spíše nějakou slabůstku nebo libůstku, ze které druzí tropí si smích, nebo kterou lehce, neurážlivě ironisuje spisovatel sám. Na př. takový „dobrý člověk“, jenž se odbornicky zamiloval do bojiště rakousko-pruského a nemohl se pak proto ani oženiti, má v sobě tuze málo šprýmovného, ale za to více působí svým jasným a klidným názorem životním. Také ty „historky“ jsou někdy až příliš jednoduché nebo zase jen anekdoticky založené. Ale celkem vane z těchto vzpomínkových črt milé domácí kouzlo a zdravý humor, lepší než v některých skutečně humoristicky myšlených povídkách. Z nich jedna dotýká se poněkud choulostivějšího předmětu, takže nemožno dáti knihu každému bez výhrady do rukou. Ostatně celým svým rázem, narážkami na poměry pražské, divadelní atd. zaujme spíše městského čtenáře.

Knihovna lidu a mládeže.

Antonina Domańska, Pážata krále Zygmunta. Přel. Fr. Vondráček. — Povídka líčí živými barvami pestrý život na krakovském dvoře slavného polského krale Zygmunta I. Kostru tvoří jakýsi turnaj šesti pážat, kdo z nich vykoná největší a nejvtipnější žert. V celku neškodnými a nevinnými kousky přivedou k veselosti celý dvůr a často i samého krále. Příslušnému trestu ujdou pro obětavou statečnost při požáru. — Kniha předpokládá již dosti značné dějepisné i kulturní vědomosti, proto hodí se lépe studentům než menším dětem, jimž i celé její ovzduší je cizí.

Jindř. Š. Baar, Ptáci. 1910. — Spis. seskupil v pěkně vypravené knize šest „drobných prós“, jichž motivy týkají se ptačího života, tak úzce často spjatého — ať již skutečně, ať jen symbolicky — se životem lidským. Pozorovatelský talent, pronikající přírodu i duši člověka, a vzácné vypravovatelské umění Baarova jeví se

v těchto jemných obrázcích výrazněji než kdekoli jinde. Uspokojí plně prostého i vzdělaného čtenáře.

Václav Špaček, Mezi bratry. Ludmila 1916. — Vlastními hrdinkami této venkovské povídky jsou dvě až příliš sidealisované dívky, jež se zrovna předstihují ve šlechetnosti: obě si chtějí vzíti za muže mrzáka, jehož slabomyslný bratr zabil třetího, lehkomyslného bratra, milence jedné z obou dívek. Povídka má pěknou tendenci, ale té by jen prospělo, kdyby byla méně nápadná a kdyby vypravování mělo rychlejší spád; zvláště střední část jest příliš rozvláčná a povídavá.

Karel Klostermann, Vypovězen. 1914. — Smutný příběh hodné, zbožné rodiny dělnické. Muž, jenž vlastní silou se propracoval z opuštěného sirotka k řádnému postavení, zapomene se jednou v opilství a dopustí se menší krádeže. Polepší se pak úplně hlavně zásluhou své šlechetné ženy, ale po letech vinou obecních sporu je z obce vypovězen. A nyní hrne se na ubohou rodinu pohroma za pohromou, jež spis. líčí s klidnou, neúprosnou logikou, takže čtenář neubrání se pohnutí. Z pochmurného obrazu lidské zloby zasvitne však přece několik dobrých povah a nejkrásněji povahy obou manželů, přemáhajících všechny rány osudu vzájemnou láskou, pevnou důvěrou v Boha a obětavou trpělivostí. Knihu možno dobře doporučiti i do lidových knihoven. *M.*

Kristian Novák, Svatý Hostýn. Brno 1901. — Mezi poutníky, hledajícími ve svých duchovních a tělesných strastech útěchu u trůnu Ochrankyně Moravy na Hostýně, setkáváme se s Aničkou Havelkovou z Jarošovic, tetou její Kučerkou s děvčátkem Loizinkou, jež má bolavé oči, se starým Havelkou a synem jeho Václavem bohoslovcem, k nimž se přidružili dva výletníci z Jarošovic: mladý mlynář Lipovský a sládek Sladomel. Poutníci vykonavše s upřímnou vroucností svoji pobožnost vracejí se spokojeně domů — až na starého Havelku, který, utek v rozhodném okamžiku od zpovědnice, nenabyl onoho duševního klidu, kterého si zjednat na Hostýn byl přišel. Leč ani výletníkům nebyla pout bez užitku. Mladý Lipovský byl nepozorovaným svědkem hrdinského odmítnutí nástrah, jež zde byl Aničce učinil mladý sedlák Dvořák, který pohrdnuv dříve Aničkou vzal sobě jinou bohatou nevěstu, ale nebyl s ní šťasten. Lipovský pocítil od té chvíle zvláštní náklonnost k Aničce, kterážto náklonnost proměnila se doma v upřímnou lásku. Leč přičiněním Dvořáka bylo oběma zakoušeti mnohou trpkost. Klevetami připravena Anička o čest před lidmi. Než nevina její a podlost Dvořákova, jehož stihlo neštěstí, vyšly na jevo. Lipovský s Aničkou opět se shodli a to právě po smrti Václavově, kterou si ten v obavách před obtížemi stavu duchovního na Hostýně byl vyprošoval, když starý Havelka smrtí synovou a nemocí dceřinou pohnut svědomí své pokáním na Hostýně byl uklidnil. Lipovský po roce slavil na Hostýně s Aničkou svoji svatbu, při kteréž příležitosti též malá Loizinka nabyla zdraví, jak se jí to před rokem při první pouti v kostele v noci bylo zdálo. Do knihoven lidu se román hodí.

J. S. Turgeněv, V předvečer (přel. J. Veselovský). První láska (přel. B. Herbenová). Šlechtické hnízdo (přel. J. Hrubý). Praha 1893. — Hrdinka románu Jelena jest poetickým zosobněním povahy z prvních let reforem v Rusku, plné neurčitého vznětu a usilování po novém a dobrém. Její duše instinktivně směřuje k čemusi lepšímu. Očekávala nejprve lásku, ale již ve volbě mezi třemi mladíky, ji milujícími, objevuje se nám nová ruská žena, žádající nejen soucitu k lidem, ale činného zápasu se zlem. Proto její obrazivost podnícena jest Bulharem, Insarovem, chystajícím povstání proti Turkům. Mýlili se oba jeho soupeři, uvažujíce, že Insarov má vlastnosti, jež nelíbí se ženám; důvody tyto platily pro dřívější pokolení; nová ruská žena a s ní nový ruský život hledal především mravní opory. Insarov chtěl osvoboditi vlast, a to rozhodlo volbu Jeleny. Pohrdne postavením, ohledy a jde do boje, možná že na smrt. Když Insarov předčasně zemře, Jelena rozhodne se zůstati věrnou jeho památce a zasvětiti boji zbývající život, nechce vrátiti se do Ruska, kde nevidí pro sebe vůbec pole činnosti. — V novelle První láska líčí Vladimír Petrovič svou první lásku, jako šestnáctiletého hocha, který by čas něčemu lepšímu věnovati mohl. — Hlavní osobou románu Šlechtické hnízdo jest ruský šlechtic, statkář Lavrecký, který je zjevem sympathickým, přesně myslící a cítící, který však celý život věnoval osobním radostem neb osobnímu žalu. Ztrativ za hranicemi rodinné štěstí, přijíždí zpět na Rus, aby se věnoval práci. Dostačí však několik záblesků náklonnosti hrdinky románu Lízy, a neukojitelná touha po osobním štěstí znova schvacuje jeho bytost. Líza, dívka plná soucitu k lidem beze všeho vnějšího lesku, vtělené usilování po dobru a hrdinském milosrdenství, připomíná nám život staré šlechty ruské bez společenských zájmů, jakož i dobu, kdy život ruské ženy soustředil se pouze v lásce, a kdy po nezdaru v ní pozbývala veškerého účelu existence. Hodí se pro sečtělé čtenáře.

Knihy v dřívějších ročnících Hlídky posouzené a odporučené (v závorce ročník Hlídky): Albert E., Na zemi a na nebi. Básně (1901). Albieri Pavel, Z amerických toulek (1898). Ambrož Ferd., Wiesnerova druhá obrázková čítanka (1900). Andrlík F. J., Srdci a rozumu (1896), Zápisník Václava Čecha (1896). Odpouštějme (1908). Archleb Luděk, Dvojí sukno (1908). Aylicson, Říčka. Přel. J. Kuffnerová (1898). Baar Jindř. Š., Několik povídek (1907), Jan Cimbura (1908), Poslední rodu Sedmerova (1908), Mžikové obrázky: II. Hloží a bodláčí (1910), Milovati budeš (1910), Chvíle oddechu (1913), K Bohu (1915). Barca Calderon de la, První květ na Karmelu. Přel. P. V. Běloblávek (1915). Bartocha Jos., Čeština na bývalé universitě v Olomouci (1906), Z pamětí a života Fr. Bartoše (1907). Bartoň Josef, K lepšímu (1910), Dva bratří (1913). Bartoš Frant. Domácí čítanka (1901), Národní písně moravské (1904). Bedének Jakub, Od plubu ke koruně. Přel. J. Koněrza (1896). Berková Františka, Doktor Smrčka (1904). Bílý Frant., Od kolébky našeho probuzení (1904), Jan Amos Komenský (1911), Příspěvky k praktické poetice (1915). Bouška S., Pietas (1897),

Legendy [se Zdenkou Vorlovou] (1904), Duše v přírodě (1904). Brodský Boh., Pan poslanec (1896), Vesnické obrázky I. (1898), Vesnické obrázky II. (1899), Z vesnic a samot (1900), Soumrak (1901), Z vesnic a samot X. Prázdný klas (1901), Libuše Trnavská (1907). Dolomeno (1907). Browning Elisabet Barreth. Sonety. Přeložil Ant. Klášterský (1915). Brožek Josef, Z různých dob (1913). Bulant Ant., Písně a legendy (1896). Bystřina Otak., Hanácké figurky (1899 a 1910), Castelnuovo Enrico, Nešťastník. Přel. Václav Hanus (1896), Demantový prsten. Román mé tetičky (1896). Tereziny vlasy. Přel. K. B. Koppová (1896). Cigánek Emil, Leander Čech (1913). Coloma Luis, Několik povídek. Přel. Al. Koudelka (1896), Maličkosti. Přel. A. Pikhart (1898). Coppée Frant., Povídky. Přel. Pav. Projsa (1896 a 1900). Čečetka F. J, Srdce lidské (1903), Rudé květy (1910), Bílí husaři. Panská krev (1913). Čech Svat., Sníh (1901), Rozličná prosa (1896). Čech Frant., Ujatý roub (1906), Pouto (1910). Čechov A. P., Povídky (1897). Červenka Otok., Boj s kapitálem (1901). Červinková Riegrová Marie, Letní sen života (1896). Desbeaux Emil, Márinčino proč? (1897). Dickens Ch., Otec a syn. Přel. F. R. Záhradský (1866). Diniz Julius, Svěřenky páně farářovy. Přel. O. S. Vetti (1899), Dívčím srdcím (1902). Dostál Alois, Slavíčí stezka na Křivoklátě (1886), Ze slávy otcův (1896), Ze školy života (1896), Pro víru a vlasť (1901), Unesené dítě a jiné povídky (1908), Konviktista (1910), Na paběrce (1912), V okovech (1913). Doubrava Fr., Čítanka dospívajícího jinocha (1896), Dressler Václav, M. A. Šimáček a jeho dílo (1912). Dvořák Rud., Dějiny markrabství moravského (1907). Dvořák Xav., Meditace (1897), Improperie (1902). Dvorský Frant., Naše staré obrázky (1908). Erjanec Frant., Husaři na Polici. Přel. Fr. Štingl (1897). Faster Otto, V pavučinách (1907). Fastrová Olga, Jiřinčiny trampoty a jiné povídky (1910). z Finberka Jan Václav, Mezi tkalci (1901), Stíny života (1901). Forestici Masson, Advokátovo svědomí. Přel. A. Tuček. (1901). Gaum, Trojí Řím. Přel. Ant. Koutný (1897 a 1901). Goncourtové Edm. a Julius, Sestra Filomena. Přel. J. J. Benešovský Veselý (1897). Grigorovič D. V., Rybáři. Přel. K. Štěpánek (1896). Harfálek K. O, Vánoce v horách (1913). Havel Martin, Ze zápisků Phil. stud. Filipa Kořínka, III. Chamradina (1896), IV. Poslední svého jména (1896), V. Rodiny dvou sester (1896). Hauptmann Gerhart, Potopený zvon. Pohádková brána. Přel. F. S. Procházka (1903). Heimburgová Vilemína. Ze života mé staré přítelkyně. Přel. T. E. Tisovský (1896). Hejda Frant., Ze soudní síně (1904), Ve starém cechu (1906). Heller Servác, Firma Stocký a spol. (1899). Herites Frant., Na niti humoru (1898), Návštěvy (1896), Vrásky duše (1900), Vlny života (1900). Herman Fr., Železný kruh (1911). Hermann Ign., Páté přes deváté (1896), Tři povídky kratochvilné (1913), Výbor z básní Ad. Heyduka (1896). Hlavinka Alois, Dějiny světa v obrazech (1904 a 1913). Holniský J. G., Zavržený (1907). Horáček Cyrill, Výminek (1900). Hořica Ign., Z lidské bídy (1896), Obrázky ze Slezska (1896). Hromádko Fr., Z přírody (1899). Hrudička Alois, Františka Slavatová a její doba (1903)

Husová Anna R., Z lesních potulek (1897). Cherbulicz V., Miss Rovelová. Přel. Eliška Řeháková (1896). Chlumecký Adam, Evangelium svobody (1896), Povídky (1912), Z husitských dob (1912). Chmelenský Ladislav, Duncamův sen a jiné povídky (1910). Chram Fr., Na různých strunách (1915). Chramosta Fr., Tři stromy (1897). Ibsen Henrik, Rosmersholm. Přel. K. Kučera (1899). Jahn M., Zapadlé hory (1900), Nevzešlo ráno (1898), Údolím života (1902). Janda Fr., Život bl. Jana Gabriela Perboyre (1896). Janke Dvorský Z., Z jiného světa (1896). Janot R. E., Příroda a lidé (1896), Po různých stezkách (1902). Jaro. Almanach pro mládež — Dědictví Komenského (1901). Jarkovský Stanislav, Počátky a konec. Nad propastí (1897). Javorník V. K., Bludičky (1899). Jehuda Kara Ben, Za plotem (1903). Jelínek E., Nahodilosti (1896), Pro společnost (1896). Jeřábek Vikt. Kamil, Dobytí Podolan (1908). Jesenská Růžena, Jarmila (1896). Ježek J., Daniel O'Conell (1896). Jirák Fr., O zemi (1912). Jirásek Alois, Psohlavci (1896). U nás I. Úhor (1898), II. Novina (1900), F. L. Věk (1896, 1899, 1900), Bratrstvo. Bitva u Lučovce (1901). Jokai Mořic, Krotitel duší. Přel. G. N. Mayerhofer (1901). Kabelík Jan, Povídky ze Shakespeara (1899). Kadlčák J. M., Rádce hospodářský (1898), Včelařské besedy (1899), Z haličských potulek (1899), Římská pouť Moravanů (1900), Bez lásky a víry. Láska bez víry (1902). Kalandra Č., Obrázky z naší vsi (1913), Do zlaté matičky (1915). Kalašová Marie, Julius Zeyer (1902). Kamaryt Ant., Z české kroniky (1900). Kaminský Bohdan, Nocturno (1896), Studie a povídky (1896), Motivy ze Sychrova (1896). Karásek Jiří z Lvovic, Chimery cizí výpravy (1906). Karásek Karel, Soudruzi (1902). Kavanová Marie, Naši básníci (1904). Kirilov E., Listovní tajemství. Přel. Fr. Mach (1897). Klácel Matouš, Franta na vojně (1896). Klášterský A., Včely (1899). Klecanda Jan, Školou života (1896). Klika Gustav, Choralista (1913). Klika Josef, Malíř světlo (1901). Klostermann K., Skláři (1897), Domek v polední ulici. Chuchláci. Kochanovická epopeja (1898), Hostinný dům (1899), Kam spějí děti (1902). Kobza Zdeněk, Svatopluk Čech (1911). Kolísek Alois, Některé vzpomínky na českou vlast v Italii (1900). Kolísek Leop., Lurdy a pouť do Lurd 1896 (1900). Kopal Petr, Apostati (1902), Defraudant (1903). Koráb J. Al., Trosky mých snů (1896). Kořenský Josef, Na Krymu (1896), Cesta kolem světa (1897). Kosmák V., Chrt (1896). Košnar Julius, Z nedávných dob (1910), O sv. Václavu a vývoji úcty svatováclavské (1911), Čítanka svatováclavská (1912). Košťál Fr. J., Ptactvo v názorech, pověrách a zvycích lidu českého (1896), Božíhodové kázání (1900), Tři obrázky z hor (1901), Ze života horského lidu (1906). Kozák M., Kytice z národních pohádek ruských a srbsko-chorvatských (1896). Kramoliš Č., Ve stínu bitvy u Slavkova (1912). Krásl Fr. a Ježek J., Sv. Vojtěch (1898). Krásnohorská El., Do proudu žití (1898). Kretz Frant., Jak jsem sbíral (1913). Kulda B. M., Mojžíš (1896). Kulhánek L., Na rozcestí života (1915). *A. S.*

Rozhled

Náboženský.

U vídenských soudů projednáván spor o vlastnictví tamějšího františkánského kostela a klášterní budovy, v níž jest konvent a v jejíž části bývala státní knihtiskárna. Proti náboženské matici, jíž vlastnictví přisuzováno, přiřknuto ono ve dvojí instanci františkánskému řádu.

Názory o t. ř. podmětu, tedy vlastníku církevního majetku, jak známo, se rozcházejí. U řádů žebravých, jako jsou františkánské, dominikánský, karmelitský, augustiniánů-eremitů, servitů, k jiným pochybnostem přistupuje původní řeholní zákaz veškerého majetku. Sv. František Ass. na př. (v 6. hl.) praví, aby si bratří ničeho nepřisvojovali a nestyděli se jíti žebrotou, ačkoli (v hl. 4., která zakazuje používati peněz) dovoluje v nouzi utéci se k duchovním přátelům. Nesnáze životní vedly k pochybnostem a sporům, jež rozřešeny m. j. dekretálkou Mikuláše III. Exiit qui seminat (1279) v tom smyslu, že všecko, čeho františkáni mohou nabýti, náleží církvi vůbec, jim pak povoleno pouze toho používati. Stanovena tedy znova neschopnost vlastnictví.

V onom sporu jak žalobce tak soud praví, že v Rakousku ono vlastnictví římské církve — jež až dosud někteří zastávají — nikdy uznáváno nebylo a že zde rozhoduje právo zvykové, jelikož většina klášterů františkánských v pozemkových knihách připsána řádu; jen dalmatské a jak se zdá uherské i sedmihradské kláštery, po př. úřady zůstávají prý při fikci vlastnictví římského.

Náboženská matice pak může se pokládati pouze za opatrovníka majetku bez pána, kterým však v tomto případě ukazuje se řád. Tedy —.

Řešení to, jež tu ovšem jen z hruba vypsáno, jest, obstojí-li, pro právní poměry naše zajímavo i důležito.

Hlediska církevního arcif nemění. Žebravé řády vznikly, jak známo, v době, kdy vedle přepychu a rozmařilosti zavládla bezmezná bída, tak že skuteční nebo domnělí hlasatelé evangelické prostoty nalezli mnoho stoupenců, zabíhajících do výstředností nejen společenských, nýbrž i věroučných, zvláště když přes příliš zdůrazňována nezměnitelnost poměrů takových; ne bez příčiny prohodil Marx, že spíše odpustí se atheismus než pochybnost o správnosti řádu majetkového. Stejnou zbraní nemajetnosti, ale dobrovolné, měli žebraví řádové čeliti bouřlivému náporu bludařův a byli, jak myslí Hergenröther, takto lépe než dotavadní řádové „ozbrojeni proti pýše a bujnosti, již ukazovali tak mnozí benediktinští opati“, honosící se biskupskými odznaky a všelijakými výsadami.

Problem arciť nebyl a není tak snadný, jak středověcí a novověcí reformatoři — s husími nožkami i bez nich — se domnívají. „Peníze jsou do kovu ražená svoboda“, praví kdesi Dostojevskij věštecky — a „paupertas meretrix“, jak předpokládáno ve všech bojích nábožensko-politických. Jak spojiti majetek s evangelickou prostotou, toť právě otázka, a právě tak nesnadná, jako ta, jak v nemajetnosti dostáti nutným požadavkům. Zůstaneme-li jenom na půdě náboženské, sv. František Ass. přál si, a vzhledem ku zbytečnému byzantinskému přepychu jistě právem, prosté bohoslužby, prostých svatyň atd. Ale což umění? což chvalitebná touha vyzdobiti nejvzácnější co nejvzácněji? Atd. Že lidská ješitnost ráda vztahuje na sebe to, co vlastně určeno Bohu a božskému, budilo vždy pohoršení a obviňováno proto náboženství: jakým právem, rozumí se samo sebou. Ale kde jsou meze, jež by každému vyhověly?

Totéž platí i v oboru vědy, umění a osvěty vůbec. Nemajetnosti družkou prý jest práce. Jenom nemajetnosti? A vždycky? Těžíme z práce klášterní minulých věků více než se vůbec uznává, ve všech oněch oborech; byla by ta práce možna bývala bez zajištěného živobytí, bez pomůcek? Dnešní zkušenost mluví jinak, a právě členové tak nákladných ústavů mají nejméně důvodů zveličovati, co tu a tam zavinilo bohatství klášterních předchůdců jejich. Či snad měli si tito hleděti jen zaměstnání náboženského? Mnohdy by snad bylo lépe tak bývalo, ale právě proto, že františkánské řády na př. z většiny duchovní správou se zaměstnávaly, nedocházely a nedocházejí toho uznání, jakého i v té příčině zasluhují. Zapomínáť se, že vzdělávání náboženské umožňovalo vzdělanost vůbec. Ovšem i z nich vyšli učenci znameniti.

A konečně sama otázka žaludková hlásila se naléhavě ke svým právům naproti požadavku přísné řehole: žíti den ode dne pouze z dobrovolných darů. Čím více členů přibývalo, čím více působišť v různých zemích, za různých podmínek životních obsazovali, tím častěji ocítali se v nesnázích, od nichž nebylo pomoci leč odchylkou od přísného pravidla, které stanoveno za okolností zcela odlišných. Nehledě k tomu konečně, že darované stává se také majetkem a když přesahovalo denní potřebu mohlo býti schováno na zítřek — fysická možnost vyžebrati si potřebné jistě vždy nebyla, a starost o to, bez možnosti nějakého výdělku sotva vždy byla duchovnímu životu prospěšná. Bylo to jako s jinými pravidly, na př. postu, na který teď častěji myslíme. Sv. František z Pauly (v Kalabrii) dovoloval svým bratřím paulánům jen vodu, chléb, zeleninu a olej — zakázáno bylo nejen maso, nýbrž i vše, co s ním souvisí, vejce, mléko, máslo, sýr atd. Jak by dle toho bylo možno žíti u nás, zvláště v zimě, cítíme.

Jakmile tedy úzký kruh několika nadšenců se rozšiřoval, bylo nutno dávati neb i žádati úlevy. Ty snad někdy zacházely daleko, někdy však také bezdůvodně působily rozkoly a spory v řádech — zajímavo jest, že zmínění dobře zaopatření vědcové bez rozmyslu tak rádi se staví na stranu „přísnější“; ovšem již dobře zaopatřený mistr jejich Hus dělal to také tak. Doklady horlitelů z našich dějin jsou známy,

v cizích dějinách typický jest případ Savonarolův. Ve sporu jeho zaujímala záležitost majetková místo sice ne první, ale ani ne poslední, jak novým bádáním ukázáno. Sami observanti, tedy přísnější členové jeho (dominikánského) řádu, byli žádali a dostali od Martina V a Sixta IV dovolení společného majetku. Savonarola se spirituály nazýval toto zmírnění nedovoleným a neplatným, ačkoli mužové jistě ne méně dokonalí, jako františkán sv. Bonaventura a dominikán sv. Antonín Flor. vzhledem k časovým poměrům zmírnění ta uznali potřebnými a dovolenými — nehledě k tomu, že řehole a jich pravidla závisejí na schválení papežském. I v dalších krocích, kdy nová kongregace (toskanská), Savonorolou založená, nechtěla se přičleniti laxnější prý kogregaci římsko-tuscijské, chtěl Savonarola býti papežštějším než papež; ba odvolával se, po známém způsobu, i na své vidění, že prý z 28 bratří jeho kláštera (San Marco) před 1493, totiž před jeho reformou zemřelých 25 zatraceno! — —

V pasovském theologicko-praktickém měsíčníku (1916, 771 dd) čteme několik poznámek o příjmech a výdajích ženských klášterů. Některé z nich nežádají po vstupujících určitého věna spokojujíce se tím, co se nabídne; některé žádají určité obnosy. (Proč se věno žádá, je známo — také proto, aby z nemajetných neb i majetných klášterů nestávaly se útulky hrabivosti rodin vůči ženským členům.)

Příjmy ženských klášterů bývají: U starších řádů někdy výnos darovaných statků (nájemného nebo z vlastního hospodaření). Těch případův u novějších řádů neb ústavů nebývá mnoho, leda že i ty hledí si na venkově nějaké hospodářství zříditi. Hlavním příjmem bývá věno příchozích; jelikož bohačky poměrně málo do klášterů vstupují — nejsouť ani všechny šlechtičny zámožné, jak známo — rozumí se samo sebou, že z věna toho pro vlastní majetek kláštera málo zbude, spočítáme-li, co osoba ta spotřebuje než ku společnému výdělku přispěje a čím na společné výdaje (potřeby domu) má přispívati. Další příjem dávají poplatky těch, již používají služeb klášterních (školy, pensionáty, nemocní). Poplatky za ošetřování nemocných bývají zhusta hořkým chlebíčkem; neníť neznámo, že v městech bývají sestry volány k nemocným, aby panstvu nahradily služku, a dle toho také odměňovány.

Výdaje těchto klášterů jsou: Stavba a opatrování budov pro sestry, školy, nemocnice. Zaopatřování i těch sester, které ještě anebo již ničím k němu přispěti nemohou. Platy osobám, bez jichžto služeb sestry se obejíti nemohou, na př. lékaři, lékárně, posluhům. A především dobročinnost, neboť nedají-li „bohaté“ kláštery, kdož pak má dáti?!

Příjmy ze škol, internátů, pensionátů zdají se nemyslícímu davu — vzdělanému i nevzdělanému — samozřejmě výdělkem dostatečným. Co do škol, měl by stačiti pohled na účty škol městských, zemských a státních, jak se poplatnictvo musí tužiti, aby je uhradilo. Internáty a pensionáty ovšem musejí se vypláceti, ale stačí srovnati je s jinými podobnými ústavy, kolik které mohou vynášeti.

V našich krajích jsou ženské kláštery oblíbeny, proto — ačkoli na některé jsou oprávněné stížnosti nouze asi nemají, jako jejich sestry v Italii a j. Naopak posílávaly se prý právě od nás mateřincům v cizině (všecky jsou v cizině!) hojné příspěvky. S hlediska klášterního je to správné, s hospodářského méně. Zcela nesprávné však jest, co někteří (světští) dozorci veřejných ústavů sestrami spravovaných znamenali, že k vůli této dobročinnosti nebylo všude o dostatečnou výživu sester při jich namahavé práci postaráno. Ujma je sice bohumilá, ale jen když není na ujmu zájmům vyšším.

*

Pěkně vykládá freiburský biblista S. Weber v Tüb. Quartlschr. (1916, 36 dd) podobenství o bohatci a Lazaru (Lk 16, 19—31), jež posud vykládáno přerůzně a přece ne spokojivě. Dle W. příběh nevypráví událost skutečnou, nýbrž vymyšlenou, ale vymyšlenou docela přiměřeně k názoru a přesvědčení posluchačů: nechce jich o nějaké nové pravdě poučovati, nýbrž jim znázorniti a zdůrazniti, co ze zákona znají neb aspoň znáti mají. Tento ráz příběhu jakož i stručnost jeho naznačuje, že tu máme podobenství neboli parabolu zvláštního způsobu, totiž varovnou neboli výstražnou, nikoli vlastně naučnou; k oněm čítá W. u Lukáše také podobenství o fariseu a celníku (18, 9 dd), o neplodném fíkovníku (13, 6), o vzpurných vinařích (20, 9), o velké hostině (14, 16) a o hřivnách (19, 11), podotýkaje, že z nich podobenství o bohatci a Lazaru ještě nejvíce blíží se naučným.

Ačkoli podobenství toto sestává z příběhů dvou (v domě bohatcově a na věčnosti), jest přece jednotné: rozmařilý bohatec nedbá za živa, co náboženský zákon přikazuje o lásce bližęnské, uznává chybu svoji, až už jest pozdě, chce aspoň bratry své míti varovány, ale dostává v odpověď, že i oni mají to, co on měl, Mojžíše a proroky, tedy řádný a pravidelný pramen poučení a napomínky — mimořádné prostředky (seslání nějakého varovníka) jsou marné, kde ony pravidelné se zanedbávají, a zbytečné, kde se oněch dbá. Rozhodnutí toto proneseno nikoliv Lazarem, aby neznělo jako mstivá odpověď povýšeného, nýbrž autoritativně Abrahamem, „otcem víry“, kterého se posluchači dovolávali, v jehožto lůně (dosl. hrudi) Lazar odpočívá (= spolu stoluje, totiž jest účasten jeho blaženosti).

Obalená výstraha tato platila fariseům, soběstačným a lakotným, kteří z názorně důtklivého obrazu mohli ji dobře vycítiti, zvláště když na konec uslyšeli, že tu nejde o nějakého zhýralého cizince, nýbrž o jejich soukmenovce, rovněž syna Abrahamova, a ne snad nejhoršího z nich. Je to varovná napomínka: žíti podle víry, podle vyznávaného náboženství, kteréž odsuzovalo bezcitnou lakotu a hlásalo věčnou odplatu za hřích i ctnost.

Slova Abrahamova, že bratří bohatcovi neuvěří ani kdyby kdo z mrtvých vstal a je varovat přišel, vykládána také tak, jakoby se jimi zázraky prohlašovaly za bezúčelné pro víru. Nehledě však ani k tomu, že v podobenstvích ne všechny části znamenají něco také pro věc zpodobněnou (jako jest v jinotaji, allegorii), sloužíce jen k vykres-

lení příběhu, obsahují vážnou myšlenku, že mnohdy ani nápadné, zcela mimořádné projevy vůle boží (zázraky) nejsou s to, by nevěrce vyburcovaly. A snad, praví W., chce tu Pán poukázati k nevěře, s jakou se potkalo vzkříšení Lazara, ba jeho vlastní. Souhlasná prý jest odpověď jeho k Judovi, když se ho tázal, proč hodlá se (po vzkříšení) ukázati jen jim a ne světu (Jan 14, 22); oslavený nevydá se novému zamítnutí.

W. neuznává, že by naše podobenství mělo za účel poučovati o pravdách, jež se v něm spíše předpokládají, na př. že rozmařilost a bezcitnost k chudým je trestuhodna, trpělivé snášení chudoby že bohulibo. Že rozmluvou mezi Abrahamem a bohatcem neučí se, jakoby oslavenci a zatracenci spolu mohli se dorozumívati, uznává se vůbec; je to rys náležející pouze obrazu.

W. nazývá podobenství toto ukázkou pastýřského působení Ježíšova. Co sám v obraze dobrého pastýře vytknul, že ztracenou ovečku úsilovně hledá, to sám vůči zarputilým protivníkům prováděl: důtklivými obrazy, výstražnými příklady, jež docela lehce chápati a na sebe vztahovati mohli, snaží se svědomí jejich probuditi, a teprve pak nenapravitelnou zlobu jejich přímými výčitkami odsuzuje. Die heftigsten Anschuldigungen und Vorwürfe, die Jesus nach den letzten Kapiteln der Synoptiker den Pharisäern entgegenschleuderte, bedürfen im vorangehenden Wirken des Herrn ihrer Veranlassung, wenn die Entwicklung des Verhaltens Jesu gegen die Pharisäer als natürlich und sachgemäß erscheinen soll. So erscheint sie aber gerade durch die Warnparabeln ... Sie schützen im Evangelium den Namen des guten Hirten, wenn es erzählen muß, wie Jesus entschieden und scharf die Gleichgültigkeit und Verstocktheit strafte.

*

T. ř. k e n ó s i s (exinanitio) Kristova (dle Fil 2, 7) a téhož listu slovo h a r p a g m o s (rapina) objasňují se dle výkladu, jejž podává N i s i u s (Bibl. Ztschr. 1916, 44 dd), velmi vhodně významnou parallelou Žid 12, 2: ... Jesum, qui proposito sibi gaudio (anti tés prokeimenés autó charas). Nisius ukazuje slovním výkladem i svědky z řecké patristiky, že obvyklý pochrysostomský a v latině zobecnělý výklad jest pochybný. Rozumíť se Proposito sibi gaudio obyčejně tak, že Spasitel „p r o radost sobě předloženou přestál kříž“ (Sýkora) t. j. že k vůli (příští) oslavě (Boha-č l o v ě k a) zvolil kříž (někdy též: m í s t o [pozemského] blahobytu zvolil kříž).

Nisius klade důraz na tento druhý význam předložky a n t i (= místo). Smysl onoho výroku apoštolova, který c h c e Ž i d y p o v z b u d i t i k e s t á l o s t i v e v í ř e p ř e s e v š e ú t r a p y, jest prý: Odložíce veškero břímě (onkos = dle Nisia: Pomp) pozírejme k vůdci víry Ježíši, který m í s t o r a d o s t i j e m u d a n é (před ním ležící) podstoupil kříž. Radostí tou rozuměla by se pak sláva, již Kristus jakožto druhá božská osoba od věčnosti měl a má; nepřestal jí sice míti ani když se vtělil, ale vzav na se podobu a strázeň lidskou slávy a radosti božské jakoby se na čas byl vzdal.

Dle toho pak vykládá N. též ona slova listu k Filipanům o loupeži (harpagmos): Kristus necenil si toho, že jest roven Bohu, tedy že jest Bohem, za něco, na čem by naprosto lpěl, čeho by nechtěl opustiti, nýbrž ponížil se... Výkladem tímto lépe než dosavadním by se vysvětlovala protiva: ... nýbrž ponížil, oprázdnil se, ačkoli zůstává při něm otázka, jak přeložiti pak slovo harpagmos (= uloupené, kořist a pod.); možná námitka dogmatická, že ani všemohoucí Bůh nemůže vůbec něčemu, neřkuli ponížení lidskému dáti přednost před svou božskou slávou, vyvrátila by se samým výrokem apoštolovým a christologickým výkladem o poměru kenóse (exinanitio) k ní. K záměru slov apoštolových, odvrátiti nebo varovati Filipany od sobeckosti, by se tento výklad ovšem hodil znamenitě: nekonečné, dobrovolné ponížení Nejvyššího jest zajisté s to, by hluboce zahanbilo lidské sobectví.

N. dodává, že onen výrok Žid. 12, 2 náleží takto hned po Fil. 2, 5 k významným důvodům christologickým, jsa s druhé strany důkazem pravosti listu k Židům aspoň co do myšlenek paulinských.

*

O lidové písni duchovní praví jesuita Kreitmaier (Stim. d. Zeit 1916, 397): „Jistě jest mezi starými písněmi i takových, které svědčí i cítění našeho lidu... ty jsou a zůstanou vždy časovými... Ale počet hudebních těch perel není tuze velký... Nesmíme zapomínati, že lid jako celek má málo historického smyslu. Domlouvejte mu sebe častěji, jak staroctihodná některá píseň jest, on ji odmítne, když se mu nelíbí. Chtíti lid vychovávati, vkus jeho historisovati, jest počínání zcela beznadějné... Prvým pravidlem při výběru kostelních lidových písní jest jejich účelnost co do náboženského povznesení věřících, a to věřících naší doby“.

V rozpravách o lidovém zpěvu při zpívané mši svaté „Musica divina“ pokračuje chtíc je příštím číslem ukončiti. V č. červencovém odporuje se i mírným návrhům Hornovým, zde minule zmíněným. Časté zpívání mší svatých se neschvaluje, a bez výslovné dispense římské není prý naprosto dovoleno při nich zpívati v jazyku domácím, neboť opačná consuetudo je tu docela vyloučena! Že v Německu se tímto nespokojí, jest jisto.

Vědecký a umělecký.

Zmínili jsme se minulého roku na tomto místě, že nové básnické výtvory polské objevující se v časopisech jsou skoro výlučně obsahu válečného, vojenského a vlasteneckého. Při výbuchu války umlkly jakoby na vyšší rozkaz verše mdlé lyriky, subjektivních nálad i rozplizlé erotiky a jejich místo zaujaly buď napodobeniny lidové vojenské písně nebo nadšené oslavné hymny o rekovnosti polských legií, o deptané a probouzející se otčině, o nadějích v budoucí obrození Polska.

Básníků i čtenářů bylo tolik, že se ukázala potřeba uspořádati anthologii válečné poesie polské. Kromě několika menších sbírek současné vojenské lyriky zaslouží pozornosti hlavně dvě obsáhlá díla. Péčí „Naczel. komit. Narod." vydali Dr. Stan. Lempicki a Dr. Adam Fischer „anthologii poesie polské z roku velké války" pod názvem „Polska pieśń wojenna" (Lwów 1916). Z ní nejlépe možno poznati veliké množství výtvorů vojenské lyriky: obsahuje celkem 300 básní od 185 básníků, hodnoty ovšem nestejné. Předností sbírky jest, že udává zároveň, kdy mnohé z nich povstaly, pokud vůbec bylo lze to zjistiti. Celé dílo jest rozděleno podle různých, více méně libovolných hesel na 24 oddílů.

Objemem poněkud skromnější, ale za to trvalejší ceny jest druhá anthologie „Pieśń polska w latach wielkiej wojny", již uspořádal Ludvík Szczepański (Kraków 1916). Obsahuje velmi pečlivě a kriticky vybrané výtvory z let 1914—1915. Nejcharakterističtější při ní jest, že přináší celou řadu jmen nových spisovatelů, podávajících věci nejlepší hodnoty, vytryskle zřejmě z duše uchvácené bezprostředními dojmy. Ze starších známých básníků zpívali za války jen Kasprowicz, Gomulicki, Dębicki, Rydel, Żulawski, Słoński, Zbierzchowski.

*

Že také vědecká činnost v Polsku počíná se ještě za války probírati k novému životu, dokazuje mimo jiné i to, že v Krakově byl vydán první silný svazek (224 stran) orgánu polských orientalistů s názvem: „Rocznik oryentalistyczny". Jako vydavatelé jsou podepsáni Andrzej Gawroński, Jan Grzegorzewski, Wlad. Kotwicz a Jan Rozwadowski.

Z desíti odborných rozprav jsou některé i všeobecně zajímavé; tak třeba studie nového rektora krak. university prof. Jana Rozwadowského o „slovníkových poměrech mezi jazyky slovanskými a iranskými", kde dokazuje, že výrazy společné jazykům slov. a iranským mají výlučně podklad náboženský a morální a že není mezi nimi žádných výpůjček bezprostředních a jistých.

Mojžíš Schorr ve svých „příspěvcích k fraseologii žalmů biblických a babylonských" vhodným sestavením

poetických obrazů, které jsou společné oběma dílům, snaží se ukázati vliv starší literatury babylonsko-assyrské na mladší věkem poesii staroisraelskou. Neboť básníci bibličtí žili v téže duchovní atmosféře Babylonu, které podléhala tehdy celá Malá Asie a částečně i Egypt; nic prý tedy divného, že více nebo méně vědomě mohli používati obrazů a výrazů, které jim byly známy z literatury babylonské. Přes to však spis. silně zdůrazňuje, že náb. poesie židovská o celé nebe převyšuje v každém ohledu útvory babylonské.

Týž učenec ve druhé rozpravě o „dvou nových fragmentech kodeksu Hammurapiho“ dochází k výsledku, že r. 1914 v Nippur nalezené a S. Langdonem a A. Poebelem vydané dva nové fragmenty představují starší redakci kodeksu H. než známá stela v Louvru (vydaná Scheilem) a že jich redakce připadá pravděpodobně na 1. až 31. rok vlády téhož panovníka.

Tadeusz Kowalski ve dvou článcích píše zajímavě o „poesii staroarabské“ a o „jistých potravinách požívaných v Arabii v čas hladu“.

*

Vyskytly se v Německu hlasy, aby díla Verdiho z programů německých byla vyloučena, jelikož mistr netajil se svou nechutí k Německu. „Hochland“ (Dr. E. Schmitz) z toho zrazuje.

„Viva Verdi“ (zkratka: Viva Vittorio Emanuele, Rè d'Italia) volali italští nadšenci po zabrání Říma, naznačujíce tím nejen svůj ohnivý patriotismus, ale také smýšlení mistrovo. Garibaldovská Italie už v 60. letech strhla i Verdiho k nepřátelské příchuti proti Německu. Roku 1862 složil Verdi operu La forza del destino, kterou příštího roku v Petrohradě sám dirigoval a kterou r. 1869 pro milanské divadlo de la Scala přepracoval; umělecky je opera tato významu přechodného, ale v Italii těší se zvláštní oblibě pro scénu cikánky Preciosy s vojíny. Ti totiž dají si hádati a cikánka vybízí je k účasti ve válce, již právě Italie s Německem vede. „Smrt Německa“ — zpívá sbor. „Němci byli ode dávna Italie a jejích synů metlou“, zpívá válečnou píseň Preciosa s refrainem: „E bella la guerra“. Za dnešních poměrů ovšem se může divák snadno přenésti z roku 1869 do května 1915 — a Verdi bude státi ve světle největšího nepřítele Německa.

Ani v soukromých stycích netajil Verdi zvláště r. 1870 své nechuti k Německu, které 1866 Italii tolik pomohlo. Hraběnce Maffei píše v říjnu 1870: Pravda, vychloubavost a vypínavost francouzská při všem jejich neštěstí byla a jest nesnesitelná; přece však Francie dala modernímu světu svobodu a civilisaci a tato — netřeba o tom pochybovati — stojí i padá s ní. Ať už naši spisovatelé a politici vychvalovali učenost a vědu i umění — Bůh jim to odpusť — vítězů (tedy Němců): kdyby blíže přihlédli, poznali by, že v žilách jejich dosud proudí stará gotská krev, plná pýchy, hrdosti, která nestrpí vedle sebe nic neněmeckého, plná bezmezné loupeživosti“. Krále pruského srovnává s Attilou, který zastavil se před majestátem věčného města, tento však chystá se hlavní město moderního světa bombardovati.

„Sto tisíc vojáků našich“, končí list, „mohlo snad Francii zachránit. Jsem raději pro mír, který bychom poraženi spolu s Francouzi podepsali, nežli pro dnešní nečinnost, která nám bez toho přinese kdysi jen opovržení. Evropské válce neujdeme; nepřijde dnes ani zítra ale přijde a smrtelně nás zraní. Záminka se vždycky najde: snad Řím či Středozemní moře! Bez toho Jaderské moře prohlásili za vody německé“. A v prosinci téhož roku píše hraběnce znovu: „Nepřijedu do Milána k vůli těm proklatým Gotům, již jsou příčinou mých starostí — kdybychom jen byli do Francie poslali 150—200 tisíc vojáků — možná že by to bylo jinak dopadlo. Jistě bychom, třeba poraženi, byli nalezli všeobecný obdiv. Tak však po skončení války dostane se nám od Francouzů nenávisti a snad ještě většího pohrdání moderními Goty než dosud“.

Ostré výrazy Verdiho zvláště proti prvnímu císaři nového Německa ovšem musí pobouřiti každého příslušníka tohoto státu. Přišel však rok 1889 a Italie vstoupla s Německem a Rakouskem v trojspolek; jakého politického smýšlení byl potom Verdi, nelze zjistiti, jeho vážnost však v Německu rostla jednak snad novou politickou konstelací, jistě však že Verdi přibližoval se směru Wagnerovu, třeba při tom nepřestával býti originalním. Aida, Requiem, Otello, Falstaff razí si cestu Evropou, a Němci nazývají ho „Wagnerem milých spojenců“. Je třeba tedy rozlišovati, praví Schmitz, mezi Verdim politikem a umělcem. První měl právo svůj názor otevřeně projeviti, druhý zůstal obdivovatelem německé tvorby hudební a jejím ctitelem. Když byl v letech 90tých jmenován čestným členem spolku „Beethovenův dům“ v Bonnu, ač titulů takových nepřijímal, zde však učinil výjimku se slovy: „Jedná se o Beethovena, před takovým jménem dlužno se poklonit“. A světlo dramatické reformy Wagnerovy ozářilo i jeho, třeba že se Verdi nestal nikdy Wagnerovým nohsledem. Verdi politik umřel, ale Verdi umělec bude vždy majetkem všesvětovým — tedy i německým, dodává Schmitz.

*

Význačné hvězdy letních nocí. V zimě, kdy Orion se svojí družinou propůjčuje nebi největší půvab a nebe za jasných zimních večerů září krásou přímo nepopsatelnou, dotírá na pozorovatele této nebeské krásy obyčejně chlad. V létě zase, kdy míváme příznivé, teplé počasí a dlouhé večery, nebe obléká jakoby chudobnější háv, který se nehonosí bohatými a skvělými souhvězdími, jako v zimě, ale hlavně a nejvíce překážejí světlé, letní noci, v nichžto večerní soumrak bez vlastní temnoty noční přechází hned zase v soumrak ranní, a proto i slabší a pomenší hvězdy 4., 5. a 6. velikosti lze jen těžko anebo vůbec jich nelze spatřiti. Je tedy požitek hvězdářský poněkud kalen v zimě i v létě, ale ne vždy znemožněn.

Kdo se na konci července nebo na začátku srpna postaví venku tváří k jihu, uvidí nad sebou, ne úplně v nadhlavníku, ale poněkud ku předu, směrem k jihu krásnou hvězdu první velikosti a bílé barvy; jest to Vega, největší a nejjasnější hvězda v souhvězdí Lýry; a hodně na pravo, směrem k západu, září červenavým světlem jiná hvězda

první velikosti, totiž A r k t u r, největší hvězda v souhvězdí, jemuž jméno Bootes, to jest volař; toto souhvězdí nazývá se také Arktofylax, medvědář, poněvadž na mapách hvězdného nebe Bootes, volař, následuje za velkým medvědem, a drží na provaze „Ohaře", kteří jakoby pronásledovali „Velkého Medvěda". Arktur jest tedy hvězdou první velikosti a září světlem červeným; patří totiž už ke hvězdám „starším", které ve svém vývoji už daleko pokročily a oproti hvězdám „bílým" už poměrně dosti vychládly. Hvězdáři vypočetli jeho teplotu na 2.500° až 3.500°; ovšem že z jeho teploty nemáme užitku žádného; neboť zahřívá nás asi tak jako obyčejná svíčka, vzdálená od nás 8 až 10 m. Vzdálen jest od nás asi 30 světelných roků; totiž světlo, kterým září dnes, vyzářil už roku 1886. Arktur jest sice „stálicí", totiž hvězdou pevnou, nehybnou; avšak proto nestojí pevně a nehybně na jednom místě, nýbrž pohybuje se prostorem světovým rychlostí přímo úžasnou 415 km za sekundu, jak vypočetl prof. Kobold. Patřiť Arktur k oněm málo hvězdám prvé velikosti — jsou to na naší obloze ještě Aldebaran, Sirius a Prokyon čili Velký Pes a Malý Pes, — které v dobách historických tak nápadně posunuly se ze svého původního místa, že to neušlo ani hvězdářům minulých století, ačkoli neměli přesných měřických nástrojů jako hvězdáři nynější, a většinou konali svá pozorování jenom neozbrojeným okem. A skutečně byl to Halley, pozorovatel a vypočítatel. Halleyovy „vlasatice", jenž roku 1717 poznal a dokázal, že Arktur, Aldebaran, Sirius a Prokyon nestojí pevně a nehybně na svém místě, nýbrž že se pohybují prostorem světovým, a proto nelze jich zváti „stálicemi" ve vlastním a užším smyslu. Kromě toho Arktur pohybuje se směrem k nám každou sekundu asi 6—8 km.

*

L é t a v i c e v s r p n u. V nocích od 9. do 14. srpna každoročně jeví se našim zrakům nádherné divadlo nebeské, když totiž podle lidového rčení „hvězdy se čistí", nebo „hvězdy padají". Jsou to létavice, zvané „Perseidy", poněvadž zdánlivě vycházejí ze souhvězdí Persea. Lid nazývá je „slzy sv. Vavřince", poněvadž na 10. srpna připadá svátek sv. Vavřince. Létavice tyto přicházejí každý rok; první zmínka zaručená děje se o nich roku 830 našeho letopočtu, kdy v nějakém starém anglickém kalendáři církevním jsou nazývány „ohnivé slzy sv. Vavřince". V létech 1908 a 1909 bylo vyšetřeno, že tyto létavice se rozžhavují ve výši od 16 do 493 km, a pohasínají ve výši od 13 do 192 km, z čehož jde na jevo, že naše ovzduší, třeba už hodně řídké, sahá až asi do 500 km vysoko. Schiaparelli dokázal, že aspoň část těchto létavic jsou zbytky vlasatice z roku 1862 III. Podívaná na tyto „padající hvězdy" je skutečně krásná; kdo obětuje na to trochu času a spánku, bude spokojen a nebude toho litovati. Ovšem nelze zapomínati na hlavní podmínku: jasné nebe. Překážeti bude také poněkud měsíc, který bude 13. srpna v úplňku.

*

Německou Wurst, Wurstware zovou v češtině vuřty neb uzenicemi. Tento název připadá sice na mnohé druhy vuřtů, ale ne na

všechny, ba právě na vlastní vuřt — jaternici — ne. U Kosmáka čteme vhodný tuším výraz: střevnice, jehož ani Jungmann ani Kott nemá. Zaveďme si jej!

*

Přátelé lidovědy na místech, kde meškají uprchlíci anebo kde pracují zajatci, mohli by lecjakou zajímavou a cennou zprávou přispěti ke srovnávacímu lidopisu. Na příklad: Jak soudí náš lid o nich a jak oni o nás? O životě náboženském, o pobožnosti a pobožnostech? O životě domácím, rodinném, hospodářském? O pracovitosti? O vzdělání a vzdělávání? O stycích společenských? O dorozumívání? atd. Kdyby se nasbíralo více zpráv, uveřejnili bychom je.

Vychovatelský.

S jakou (řekněme) lehkomyslností se pracují někdy různé nyní tak oblíbené pokusné studie o náboženských představách mládeže, ukazuje článek mnichovského protestantského učitele Alberta Hutha ve vážném jinak časopise „Zeitschrift für pädagogische Psychologie und experimentelle Pädagogik" (1916, 68 a d.) Huth uveřejňuje tu náb. názory svých 12—13letých žáků. Dal chlapcům k písemnému vyjádření sedm otázek: I. Jak povstal svět? II. Jak povstal člověk? III. Co si myslíš o Kristově narození? IV. Jak si vysvětluješ Matku Kristovu? V. Proč zemřel Kristus? VI. Kdo jest Duch svatý? VII. Proč se modlíš?

Času k tomu ponechal jim celé — půl hodiny! Jak mohli chlapci, kteří nemají zvláštní obratnosti ve vyjadřování, zodpověděti v této době sedm otázek, dotýkajících se skoro celé nábož. filosofie, otázek, z nichž o některých největší duchové s přirozeného stanoviska říkají své Ignoramus?!

Huth sám v článku se ospravedlňuje, proč se cítí povolaným klásti svým žákům takové otázky. Jeho doznání dovoluje nám nahlédnouti pěkně do ducha a praxe „moderní školy". Píše: „Ve třídě, ve které učitel jest nejlepším přítelem svých svěřenců, ve které jest dovoleno dětem úplně se vyzpovídati, úplně volně se tázati — tam jest možno s mnohem větší vyhlídkou na úspěch začíti mluviti přímo o náboženských představách, aniž bychom se musili báti, že uslyšíme jen staré, naučené kolovrátkování... Taková třída jest dnes, bohužel, ještě velikou výjimkou... V mé třídě není jednoduše docela ničeho, o čem by nemohlo býti rozmlouváno mezi mými žáky a mnou. Pravím to úplně bez omezení — mluvili jsme o problemech sexualních, o politice, o nábožensko-filosofických problemech — jak právě přátelé mezi sebou mluví. Děti vědí o mně všecko, co chtějí věděti, o mých poměrech, mých ideálech atd. — a já vím o nich všechno, co se mi zdá vědění hodným. Mimo školní čas žijeme ovšem také společně, navštěvujeme se vzájemně, děláme společné výlety — zkrátka, jsme opravdu dobrými přáteli. Šel jsem docela tak daleko, že jsem jednotlivým vyvoleným hochům dovolil, aby mně tykali... V takové třídě mohou býti projednávány také náboženské otázky".

Ale i za vylíčených tu poměrů jest jistě zcela nemožno, aby 12—13letý žák podal — za půl hodiny! — odpověď obsahující jeho samostatné, odůvodněné přesvědčení. Poví jen to, čeho se dověděl s jiné strany, a snad za krátko, je-li třeba, řekne pravý opak; zvláště zná-li dobře názory a ideály tazatele, bude mluviti tak, aby se mu líbil, bude opakovati, co od něho slyšel, aby se ukázal jako svědomitý žák a dobrý přítel. A tak to bude přece jen zase „staré, naučené kolovrátkování". Viděti to třebas na odpovědech daných na uvedené dříve otázky Huthovy; dle nich by se zdálo, že jeho žáci jsou samí

pochybovači nebo již úplní nevěrci. Ale jest to patrně jen ozvěna toho, co pisatel článku jako učitel sdělil svým žákům v přátelském styku a ve škole. Ukazuje na to i okolnost, že většina odpovědí souhlasí nápadně nejen obsahem, ale i svou formou.

Ze všeho tedy je zřejmo, že z takových, podobnou pokusnou cestou získaných poznatků nemožno vyvozovati nějakých všoobecně platných důsledků — jako činí třebas sám Huth, který se obrací proti konfessijnímu nábož. vyučování: dětem prý nemá býti dogmaticky podávána určitá, pevně založená nauka, nýbrž jen se mají rozvinouti před nimi věčné problémy lidského pokolení. Děti mají býti propuštěny ze školy jako „hledající“, pak neustanou dříve, až si vytvoří samy svůj životní názor... Moderní učitelé ovšem mohou docela „dogmaticky podávati“ domněnky Darwinovy a pod. jako jisté nauky.

Za stejným asi účelem začali také u nás někteří učitelé pokusně zkoumati náboženské názory dětí. Pro učitele náboženství jsou podobné studie užitečny, neboť jest pro něho jistě jen s prospěchem, zná-li názory a představy svých žáků, aby věděl, nač má při vyučování zvláště obrátiti svou pozornost. Ale třeba k tomu schopností, jemného citu a porozumění. Kdo vidí v náboženství jen přirozený duševní proces, může svými pokusy působiti škodlivě na víru dospívajícího člověka.

*

V „Hochlandu“ (1616, č. 9) přimlouvá se soudce Dr. Albert Hellwig, aby hned po válce byl uskutečněn pro celou říši německou zákon, dle něhož by bylo možno účinněji postupovati proti špatné literatuře a špatným filmům. Návrh podobného zákona byl podán v říšském sněmu již r. 1914, ale válečné události zatlačily jej do pozadí. Nyní nahrazují jej výnosy a zákazy některých vojenských velitelství, jimž musí býti v tom ohledu každý vychovatel jen vděčný. Uznalo se všeobecně, že v boji proti literární a filmové špíně nestačí jen poučování a t. zv. positivní prostředky (poskytovati lacinou dobrou četbu a pod.); tyto musí býti doplněny nebo vlastně teprve umožněny negativními opatřeními (policejním zakročením). Jejich pomocí podařilo se již u všech veřejných kinematografů odstraniti aspoň horší a hrubší sexuelní i kriminální filmy.

Smutné zkušenosti za války ukázaly každému, kdo chce viděti, jak bláhovým bylo dříve brániti se proti všem podobným zákazům a spoléhati jen na vkus obecenstva, na pečlivost rodičův a snad i na slušnost výrobců. Pro tyto platí jen obchod a žádné ethické, vychovatelské nebo vlastenecké ohledy. A jak málo zná většinu rodičů, kdo se domnívá, že jsou si zcela vědomi svých vychovatelských úkolů, že dovedou také rozeznati literaturu nezávadnou od špatné, že dovedou sami posouditi, které filmy se nehodí pro jejich děti, a oznámiti svůj názor také majiteli kina! Jak málo zná konečně naši mládež, kdo se domnívá, že bude ochotně poslouchati napomínání učitelův a rodičův a mravně čísti jenom doporučené spisy pro mládež, navštěvovati jenom nezávadná pro ni určená představení! Kdo tak myslí, jistě již docela zapomněl, jak sám ve svém mládí s rozpálenými tvářemi hltal

indiánské škváry, historky o námořních lupičích, loupežnické romány a pod.

A tu jest častá námitka: Také jsme ve svém mládí, aspoň v jistých letech, četli se zálibou špatnou literaturu, a přece vyrostli z nás schopní státní občané. Proto třeba jen bezpečně důvěřovati zdravému jádru mládeže, jež překoná krisi a sama se pak povznese nad podobnou literaturu.

Než nedalo by se dokázati, že také mnozí z našich někdejších druhů více nebo méně vlivem špatné literatury utrpěli pro vždycky škodu na těle i na duši? A pak nutno uvážiti, že tento vliv, jenž ohrožoval náš vlastní rozvoj, byl celkem nepatrný v poměru k nejvýš stupňovaným dávkám literatury nejhrubšího druhu, jež otravuje dnešní mládež!

Každý znalec poměrů ví, že v dřívějších dobách nebyla technika pisatelů literární špíny tak vysoce vyvinuta jako dnes, že nebylo používáno tak raffinovaných prostředků, aby se kupila sensace na sensaci. Historky indiánské a loupežnické, v nichž jsme se kdysi kochali, byly nevinné oproti detektivním, „pikantním“, „mládeneckým“, „zapovězeným“ škvárům, jimiž se dnes odvažují sytiti děti a zvláště dospělejší mládež.

Pro nás byla mimo to četba pestrých sešitků vždy jen episodou v dětské hře a episodou v našem vývoji. V nové době však tento „literární“ průmysl dovede výtečně svou obrovskou produkcí, pronikavou reklamou, raffinovanou volbou titulů a vypočítavou výpravou strhnouti k sobě všechny vrstvy mládeže od chlapce, který sotva se naučil čísti, až k výrostku, jenž si již opatřuje „nevěstu“. Když vidíme, s jakou dychtivostí a s jakou neostýchavostí mladší i starší mládež obojího pohlaví oddává se požitku této četby nejen pod školními lavicemi a na lavičkách párků, nýbrž i na ulici, na železnici, v pouliční dráze, nemůžeme pochybovati, že špatná literatura musí míti nejvýš intensivní vliv na mladistvý duševní život. K tomu přistupuje ještě obrazivost vzněcující vliv světelných divadel, jichž dříve také nebylo!

A s obojí strany hrozí po válce nebezpečí ještě větší, jak jest viděti již z nynější neobyčejně sesurovělé válečné literatury — zatím ovšem jen německé — i z nynějších filmů. Dětská fantasie jest událostmi a poměry skoro již chorobně předrážděna, a to ji činí ještě více než dříve přístupnou všemu, co odpovídá této náklonnosti, tedy především nezdravé literatuře. Proto boj proti ní jest jedním z nejvážnějších a nejnutnějších úkolů všech, kterým záleží na zdravém rozvoji naší mládeže a tím celého národa!

*

Častěji byla již probírána otázka, pokud sebevražda souvisí s výchovem školním a zvláště náboženským. Zajímavě a nestranně řeší ji také berlínský nervový lékař Dr. Placzek v nedávno vydané knize: „Selbstmordverdacht und Selbstmordverhütung. Eine Anleitung zur Prophylaxe für Aerzte, Geistliche, Lehrer und Verwaltungsbeamte“. (Lipsko 1915).

Na několika místech obrací se spis. proti názorům těch, kteří při každé sebevraždě dětí obviňují jedině školu. Před sto a více lety zaznívala stejná žaloba na vzrůst dětských sebevražd. V převážné většině případů má větší vinu dům nedostatečným dohledem, nedostatečnou prozíravostí a porozuměním pro duševní život dítěte. Kde bylo nutno skutečně uznati spoluvinu školy, jednalo se více o pochybení jednotlivých neschopných učitelských osob než o základní chyby školních zařízení. Jistě mohou a potřebují býti zlepšeny vyučování a výchov školní, v době nervosity a psychopathie náleží ke škole nervově lékařský rádce, ale skutečností jest, že mnozí, přemnozí rodičové sami podrývají školní výchov. Stížnost na přetěžování u normálních žáků jest neoprávněná.

Hlavními příčinami sebevraždy jsou dle spis. duševní nemoci. „Zůstává pravdou, že podmínky pro všechny osobní přednosti musíme si přinésti na svět a že celé naše životní štěstí jest podmíněno mnohem více vrozenými nám a zděděnými vlohami než čímkoli jiným" (str. 197). Tyto nejčastější příčiny dětských sebevražd mohou dle něho býti potírány účinně uskutečněním zásad eugenických; zatím nutno se omeziti na snahu, aby zděděné zkázonosné náklonnosti a zrůdnosti byly zmírňovány a seslabovány. „Vždy znovu a znovu musí býti zdůrazňováno, že i těžké, osudné dědičné zatížení nikterak není totožným s nevyhnutelnou nutností onemocnění. Také těžce dědičně zatížené dítě může bezpečně jíti životem a vykonati prospěšnou životní práci, musí však jeho výchov býti rozumný. Na prvním místě musí rodičové se snažiti vzornou životosprávou důtklivě působiti na dětskou mysl. Co v nejčasnějším dětství bylo vštípeno v dětské srdce, zůstává nezničitelným ziskem pro celý život" (223). Za to zhoubně působí na takové děti hypochondrická úzkostlivost ve výchovu, velebení dětských výkonů, přesycování duševní stravou, předrážďování fantasie, nesprávné oceňování vloh, nucení do vyšších škol a pod.

Je-li nervová soustava dědičně nepříznivě disponována a nesplní-li ani rodičové svých vychovatelských povinností, jeví se pak tím škodlivěji také účinek zevnějších příčin, zvláště ducha doby (skepticismu, nevěry, polovzdělání) a četby: kéž by tisk všeho druhu „byl si vědom, jak zhoubně jeho slovo podněcuje vášeň napodobovací", neboť sebevražedné skutky působí nakažlivě, zvláště když pachatel byl nějakou dobu veřejně činným (233). Důležitým činitelem jest také probouzející se pohlavní pud. Poučení o něm nesmí býti ponecháváno náhodě nebo nejkalnějším pramenům: mají je dáti rodičové v přiměřený čas a vhodným způsobem.

V řadě výchovných prostředků k zabránění dětských sebevražd uvádí spis. na předním místě náboženství, zvláště katolické, a v něm zase několikrát oceňuje význam zpovědi: „Kdo nepředpojatě se snaží oceniti působnost jejich (t. konfessí), musí přiznati katolické církvi největší sílu a musí viděti tento účinek dokázaný i v nepochybné skutečnosti, že mnohem méně katolíků vůbec dopustí se sebevraždy než jinověrců" (219). „Neuvěřím nikdy, že by pouhé morální

vyučování mohlo dětskou mysl stejně povznésti, své nauky stejně hluboce v dětské srdce uložiti a pro jednání účinnými učiniti, jak to ve svém působení na dítě vždy ještě dovede náboženství. Nikdy se nepodaří učiniti morální vyučování stejně dojímavým, poněvadž právě mystické roucho náboženského učení, víra ve vševládnoucí dobrotivou prozřetelnost má a musí míti zcela jiný účinek; mohu dáti jen výraz svému přesvědčení, že náboženství jest činitelem, jehož nemožno dosti vysoko ani oceniti".

„Poněvadž dospělý zdánlivě není již schopen přetvoření, může zbýti jen přání, aby výchov více než dosud, důrazněji než dosud činil dětské srdce věřícím, bez ohledu na to, zdali dospívající duch později snad víru setřese. Jest to nepochybně jeden z nejcennějších výchovných momentů, je-li v dětské srdce v době jeho největší vnímavosti uložena víra v Prozřetelnost a nejvýš spravedlivé řízení světa. I když v pozdějším životě tato víra bude snad ztracena, zůstane nepochybně trvalá opora, jež v boji proti klíčící myšlence na sebezničení může nevědomě či vědomě státi se účinnou... V každém případě může a musí býti náboženský výchov mládeže pokládán za jednu z nejnaléhavějších potřeb, chceme-li vytvořiti lidi schopné odporu..., poněvadž má k tomu sílu dnes tak jako dříve" (216 a d.).

Hospodářsko-socialní.

Bezmasé dny zastaly nás jistě málo připraveny, jak naše chuti tak naše zásoby. Oněm konečně pomohou dobré kuchařky — ač i ty jsou v té nepřipravenosti pojaty, neboť naše kuchyně na přípravu jídel bezmasých věru málo byla a jest zařízena — a konečně potřeba, hlad, jenž prý — ale jenom prý — jest nejlepším kuchařem, neptáme-li se totiž, co mu říká zdraví.

Hůře jest se zásobami, odezíráme-li od zemáků, jichž bohudíky jsme pořád měli a jak se ukazuje také míti budeme; o hrachu, čočce atd. není ještě spolehlivých zpráv, doufejme však, že zemědělci na ně pamatovali a že se jim také vydaří, abychom vystačili. Co nedostatečně pěstováno neb aspoň nezužitkováno, jsou zeleniny v užším významu. V těch venkov poskytuje náramně málo pro přímou výživu lidskou, jmenovitě městskou, naopak vesničané nedaleko měst chodí si pro ně do měst, v jichž okolí se soustavně a řádně pěstují. Vina jest obyčejně v tom, jako při ovoci, že jich pěstovati neumějí, často arci také v tom, že nemohou nebo nechtějí si s nimi dáti tolik práce, kolik třeba. Následek je ten, že „příkrmy" bývají, a to nejenom nyní, dražší než pokrmy, a pak ovšem všechno vegetarianské kázání jest marné, i když od jiných příčin odezíráme. O těchto byla tu již častěji zmínka. Dnes, kdy dokonce již i houby se prohlašují za jídlo velice živné, budiž tu otištěno několik číslic, jak fysiologové hodnotí výživnost některých zelenin.

Z obvyklých požívatin zeleninových jádro zelí nebo kapusty má prý 1·83% dusíkatých látek, kapusta zimní (jarmus) 3·99%, květák 2·48, zelníček 4·83, špenát 3·71, chřest 1·95, a z nich ještě nějaká část jsou pouhé amidy (kyseliny, klí, škroboviny), z velké většiny však jsou to výživné látky proteinové.

Naproti tomu má vojtěška průměrně 6·25%, ba listí mělo při kosení koncem dubna 8·1 (stonky jen 3·1), při druhém na konci května 8·8 (3·3)% látek dusíkatých; arciť je tu také větší procento dřevnatých vláken (4·52 proti 1·88 u zimní kapusty, 0·94 u špenátu, 1·15 u chřestu), ale přes to část výživná zůstává daleko větší. Podobný jest poměr u příbuzných druhů. Za to náš nejznámější jetel luční jest v listech i stoncích příliš dřevnatý, tak že by ani pečlivá příprava, jíž takové zeleniny vyžadují (nekolikeré spaření, cezení atd.), neučinila ho jak náleží stravitelným.

*

Naši dodavatelé tkanin, len a konopí, již dlouho nám nestačí ani množstvím, nehledě k drahotě a k některým nevýhodám v upotřebení. Rakousko platilo přes 300 miliony Kr. cizozemsku za bavlnu, jejíž světové spotřeby asi 2 třetiny vyrábí Amerika; anglická bavlna z východní Indie spotřebuje se na východě, hlavně v Japonsku, egyptská v Anglii.

Pokusy z kopřivou dály se již dávno, avšak nenacházel se laciný a spolehlivý prostředek, jak vydobývati ze stonků vlákna. Prof. Richtrovi ve Vídni podařilo se před 15 lety najíti jej ve čpavku, ale byl to postup nákladný. Nyní ukázalo se, že stačí i voda. Z pokusů 1914 vážněji obnovených vyšlo na jevo, že 100 kg kopřivových stonků dá 9 ale také až 30 kg vláken s pevnotou mezi bavlnou a lnem; len dává kolem 28%, konopě dokonce jen 13% vláken. Z továren vynikají severočeské a komárenská, kam se dodávají vydatné kopřivy štyrské. Tím, na jaké látky se vlákna zpracují, řídí se také přísada bavlny: na plátěné látky 50% kopřiv a 50% bavlny, na „bavlněné" 90 a 10, na niti k pletení, ale i na látky oděvní 70 a 30. Z odpadků vyrábí se bavlnka čili vata nyní tak potřebná (s 15% bavlny jakožto pojítka), papír, lepenka, z nití v továrně broumovské dokonce plynové hořáky. Z listí dobylo se něco sladiva a ethylalkoholu, dřevnaté zbytky výhodně rozmnožují krmivo.

V Německu za týmž účelem konají pokusy s vlčím bobem (škrkavičníkem), jehožto vlákna prý rovnají se jutovým. Arciť možno ze slámy té dobýti jen asi 5% vláken, ale jakožto vedlejší a docela lacino dobytelný výtěžek jest i on velmi cenný, neboť vedle něho zůstává sláma a zrní samo, jež usušeno a semleto je znamenitým krmivem (40—50% bílkoviny, 4—5% tuku, 20—30% uhlohydrátu; hořkost možno až na 0·1% vyloučiti).

*

Myšlenka odměn za děti, která stále zaměstnává Francii, vrací se v jiných podobách i jinde. Tak v Německu, kde už také pozorují příznaky francouzského zlozvyku, navrhují pojištění mateřské. Vycházejíce z nauky porodníků, dosud nevyvrácené, že přec jen mateřské kojení je dítku nejzdravější, žádným zvířecím mlékem byť sebe lépe upraveným nenahraditelné, káží odtud v zájmu lidnatosti vyvoditi přísné důsledky: jednak aby matky, které kojiti mohou, ale nechtějí, k této povinnosti byly přidržovány, jednak aby matky, které by kojily, ale pro výdělečnou práci tak činiti vůbec nemohou aneb ne dostatečně, pojištěním pro případ mateřství možnosti té nabyly.

Politický a vojenský.

Sensací dne, kdyby hra některých maďarských politiků nebyla už příliš průzračná, byl by rozkol v maďarské straně 48cátníků. Právě teď, kdy jde o to, uhájiti Sedmihrady a Uhry před Rusy, uznal vůdce její hr. Karolyi za dobré se vytasit se směnkou značné hodnoty: nežádáť nic méně než personální unii, celní rozluku a pod. mezi „Uherskem“ a Rakouskem. Teď! Strana se proto zmenšila, ale nezmizela. Naděje přátel čtyrdohody v Rumunsku, kladené v tuto stranu, snad zklamou, doufejme.

*

V Německu obavy některých stran, že by kancléř odhodlal se k mírnému míru, vyvolaly odpor proti němu, neštítící se snad ani změny, jak dějí se ve čtyrdohodě napořád. Již poleva v ponorkové válce budila nespokojenost ostřejších živlů, kteří neznajíce poměrů v každém i nejrozumnějším ústupku vidí porážku a káží vždy a všude řiditi se bezohledností anglickou.

Tu mimoděk vynořují se vzpomínky na Bismarcka, jak on by to byl všecko jinak spravil. Ano, připomínají druzí, kdyby šlo jen o pozemní a politickou válku, snad. Ale naproti Anglii právě on mnoho zameškal, co panovníku bylo doháněti, totiž obchodní a válečné loďstvo, zámořské osady a obchod, problem balkanský, který Bismarckovi nestál ani za kosti jednoho braniborského vojáka atd. Že zámořské osady nebyly s dostatek pojištěny a jsou teď skoro všechny ztraceny, souvisí právě s tímto nemožným poměrem námořním. Čím mohly býti, ukazuje na př. Cingtau, ani ne za 100 let tak vyspělý, že Japonci z tamějších závodův uhradili, ještě s přebytkem, celou správu Kiaučau. Anglie tedy naproti dobytému území francouzskému, ruskému atd. poněkud právem staví obsazené německé osady, ač ovšem rovnosti tu není, tak jako metr půdy na venkově a v městě má cenu zcela různou. Jak choulostivá ostatně jsou to místa pro mateřské země vůbec, jak nesnadno se hájí, víme dobře z dějin, starších i nedávných. A i nyní pociťuje sama Anglie, jak snadno zranitelná je tu i moc nejsilnější, ona sama totiž, ne sice v osadách, ale na cestě k nim. Průplav Suezský totiž, ovládaný Anglií, neposkytuje nyní bezpečné dráhy na východ, i nutno s ohromnými výdaji (na uhlí, na větší počet lodí, jelikož pro zásoby uhlí nemohou tolik jiného zboží nakládati, na ztrátu času) objížděti jižní Afriku. Zdali průplav jest pouze ohrožován nebo zatarasen anebo vyhýbají-li se mu trojdohodní lodě jen pro nebezpečí středomořských ponorek, jak praví, není známo, neboť o tamějších poměrech dochází velmi málo zpráv.

O Bismarckovi, jenž tak silně zasáhl do osudů rakouských, rozepsal se ostatně při té příležitosti také vídenský historik-poeta v.

Kralik, m. j. spisovatel dějin rakouských, ve kterých objevuje sice častěji nová zajímavá hlediska, zvláště státoprávní, ale některé obrysy, zvláště co do „sudetských zemí" ne nepodstatně po vídensku zkresluje. Romanticky obrací pozornost k Bismarckovi z let padesátých min. stol., maje za to, že vývoj v tom směru byl by pro středostáty výhodnější býval než pak skutečně byl. Co takto pokaženo, napravuje prý teprve politika Viléma II ve vzájemné součinnosti.

O nejnovějším překvapení, jež připravil světu plavbou obchodní ponorky do Ameriky, nelze zatím více psáti.

*

Rusko jakoby se východu chtělo docela vzdáti uzavírá povážlivou smlouvu s Japonskem (3. čce): na oko je to sice vojenské zajištění (I. žádná strana nesúčastní se spolku proti druhé namířenému, naopak II. přispěje jedna druhé, kdyby zájmy její byly ohroženy), ale s ním ponechává se Japonsku na východě takořka volná ruka (dráhy, obchod). Politikové nazývají smlouvu dovršením porážky z r. 1905, ale s ostnem proti tehdejšímu intrikantovi, Anglii.

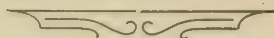
Arciť vypočítavé Japonsko mělo-li celý svůj válečný průmysl dáti Rusku v službu, chtělo ochotu za ochotu. Jak Rusko toto ohromné zadlužování, ve Francii, v Americe, v Anglii a v Japonsku chce překonati, jest opravdu hádankou. Zdali o tuto smlouvu či vůbec o nespokojenost se stavem věcí klopýtl Sasonov, není veřejnosti známo, ani to ještě není známo, co vláda Stürmerova Rusku a světu přinese. Vojska a výzbroje opatřilo si za poměrného klidu zimního a jarního dosť, jak s ním dovede zacházeti, se teprv ukáže. Černovice uvidí sice cara, do Lvova však zatím cesta zatarasena.

*

Z tureckých zpráv překvapuje, že podařilo se stoupenci Anglie zmocniti se Mekky a emiratu v ní. Možno za to míti, že výsledek ten bude jen chvilkový, jelikož emira toho ustanovuje kalif, tak že vetřelec by stěží dobyl uznání — ačkoli také nutno počítati s nějakými protivami mezi světem arabským a osmanským, jež tu nabyly vážnější podoby.

Ročník XXXIII. Číslo 9.

HLÍDKA.

Několik skladeb z 15. století.

Podává Aug. Neumann.

Knížecí bibliotheka mikulovská chová kromě četných traktátů též některé písně z 15. století.

I.

Píseň o přijímání.

(Bibl. mikul. rkp. I 50 fol. 414b.)

Mikulovský kodex I 50 chová řadu Čapkových písní. Některé z nich publikoval Kolář,[1]) některé ukázky z písně o sedmeru svátostí otisknuty byly anonymně.[2]) Zcela neznámou zůstává píseň: „Kdežkoli jest tielo, tuť se sletie orlice“. Jest v témže kod. I 50 na straně 414b[3]) a sice je vsunuta do anonymního traktátu „de ritibus ecclesie primitive“ a to v části pojednávající o přijímání. Poněvadž celým svým obsahem vztahuje se k přijímání pod obojí způsobou a končí vybídnutím: „Protož, jezme život, pijme život!“, není vyloučena možnost, že tuto píseň zpívali Táboři před přijímáním anebo snad při něm.

---

[1]) Pam. arch. IX str. 825—34 (z rkp. táborského) »O modloslúženie«. V *Kolářově* předloze tvoří píseň o úctě svatých a o úctě P. Marie jednotný celek, v mikulovském rkp. jest každá samostatně.

[2]) Sborník hist. kroužku 1908 str. 222.

[3]) Dle katalogu mikul. knihovny publikovaného Čes. akademií *(Patera-Špaldák)* je tato píseň na str. 191b. Ani jinde nesouhlasí s nynějším stránkováním.

Autorem je Čapek. Lze tak bezpečně souditi dle závěrečného pokynu, jenž jest pro písně tohoto muže charakteristickým: jsou to slova: „Zpievaj každý vierný!" [1])

Doba sepsání. Slova o věřících, kteří „jedno tielo svaté za pokrm mají a jednou drahů krví se napájiejí", ukazují na dobu, kdy radikální názory eucharistické nebyly ještě tak vyhraněné, i můžeme píseň položiti do doby kolem r. 1417.

Obsah. Skladatel přirovnává lid k orlicím. Jako orlice se všechny sletí, jakmile spatří někde nějaké tělo, tak i věřící se scházejí, by nasytili se těla a krve Páně. Spasitel slíbil věčný život všem, kdož budou těla Jeho požívati. Proto nechť hodují při stolu Páně a budou s Ním jednou na věčnosti kralovati.

Uvedené táborské písně, pokud jsou zaznamenány v kodexu mikulovském, jsou zároveň dokladem znárodnění popěvků Čapkových. Jak se dá z latinského přípisku souditi, zapsal je neznámý pisatel v roce 1499. [2]) Mezi tímto rokem a dobou Čapkovy činnosti skladatelské uplynula řada let. Během této doby jméno autorovo vypadlo z lidské paměti a tak písně, které ještě kolem r. 1435 nazval táborský pisatel písněmi Čapkovými, byly o šedesát let později „cantilena vulgaris", píseň lidová. Že se písně jeho držely tak dlouho, není divu. Táboritů již tehdy sice nebylo, ale jejich nástupcové, čeští bratří, byli zrovna tak, jak oni, naplněni odporem proti úctě svatých a s ní spojenému uctívání ostatků. Potlačení této úcty bylo právě předmětem uvedených písní pode jménem „O modloslúženie" spojených, tak že ony nebyly ani v době pozdější bez významu. Nejlepším důkazem toho jest příčina, jež vedla neznámého pisatele k jejich zapsání: „... ne veritas commutetur in mendacium..."

Uvedená píseň jest novým příspěvkem k táborské hymnologii vůbec a skladatelské činnosti Čapkově zvláště. Text její zní takto:

1. Kdežkoli jest tielo, tuť se sletie orlice,
to jest volených zrak, vostřít se srdce,
v prohledání k tomu,
aby tielo Kristovo jedly spolu.

2. Viernie jedno tielo svaté za pokrm majie,
a jednů drahů krvi se napajiejie,

[1]) V rukopisu táborském, jehož použil, jak zmíněno, *Koldř*, jsou písně těmito slovy končící přímo připsány *Čapkovi* (kol. r. 1435).

[2]) Fol. 166a: »Hec et reliqua signata sunt... Modřane in vigilia vigilie Incarnacionis Domini 1499.

jedûc, pijíc z nieho,
proň živi jsûc, život věčný majie z nieho.

3. Tak sám pán Kristus die:
„Ktožkoliviek mé tielo jie a mú krev pije,
tenť ve mnie přebývá a já v niem.

4. Játť sem chléb živý s nebe sstupující
a kto z toho chleba jiesti bude,
na vieky živ bude.“

5. Protož jezme život, pijme život
a takť bude pravý život,
svieta po dokonánie
a sámť bude nám slúžiti
u viečném královanie. Amen.

Zpievai každý vierný.

II.

Marianská píseň.

(Rkp. mikulov. II 24 fol. 189b.)

Vroucí píseň marianskou chová rukopis II 24. Je to píseň „Ó králevno nebe“, překlad z latiny. Prostými, avšak srdečnými slovy se Bohorodička prosí o přímluvu u svého božského syna, aby věřící mohli se státi po tomto světském putování měšťany nebeskými. Překladatel snažil se všemožně zůstati latinské předloze co nejbližším. Tato snaha se jeví předně v slovné závislosti. Tak na příklad překládá:

da n o b i s petentibus . . .

jako:

prosícím s v ý m modlením . . .

jen aby „nobis“ mohl alespoň nějak vyjádřiti. Podobně: „Puerpera“, opisuje větou: „jenž boha porodila“.

Ještě více jeví se závislost při srovnání metra českého textu s latinským originalem. Autor hledí se přizpůsobiti své předloze i v počtu slabik. Ovšem nedaří se vždy jeho snaze. Některý verš jest o něco delší (na př. 2. v. o dvě slabiky), jiný opět kratší (tak při 4. v. chybí dvě slabiky). Čítání slabik v českém metru vzhledem k latinskému jest místy i na ujmu jazykové ceně překladu, poněvadž se při něm nebere ohledu na přízvuk.

Překladatel se při tom jeví jako muž obou jazyků velmi dobře znalý a pro verš citlivý. Text zní takto:

O regina celi, via virgo,
dei filia
et puerpera
da nobis petentibus his civibus
ut simus cum civibus in celestibus
veramque caritatem
nos hac in via partem habentes
Mariam, pia tandem manentes
in patria, in gloria.

O králevno nebe, cesto,
jenž Boha porodila
jsúc jeho dcera,
day nám prosícím svým modlením,
bychom svatými mieštieny byli na nebi,
pravú lásku spolu
zde cestie skrze tie, Maria,
majíc potom v svaté lásce
přebývánie v božie chvále.

III.

Oslavná báseň ku korunovaci Matyášově.

(Zem. arch. morav., sbír. Cerr. Rkp. II 88, 265b.)

V rukopisu Cerroniho sbírky II 88 je zaznamenána na str. 265b oslavná báseň složená ke cti Matyáše Korvína u příležitosti jeho zvolení za krále českého.

Autor byl horlivým přívržencem Matyášovým, jak se dá souditi dle slov: „Iste rex nostros animos fideles...“ Jimi se staví otevřeně na stranu uherskou. Lokální zabarvení 3. verše,[1]) přísně katolický duch a velmi dobrá znalost latiny nám naznačují, že byl asi knězem a nepůsobil-li tehdy v Olomouci, že tam aspoň při korunovaci osobně byl přítomen.

Dudík[2]) nazývá přítomnou skladbu historicky bezvýznamnou. Úplně bezvýznamnou však není, jelikož dává nahlédnouti do duše horlivého stoupence Matyášova.

Anonymní poeta nejprve líčí náladu, jaká ovládala katolickou ligu před volbou. Dle jeho zprávy byli všichni členové již velmi sklíčeni

[1]) Píše v něm hrdě o kathedrále:

Colle constructum prominente templum
Olomucense...

[2]) Ceroni's Handschriftensammlung str. 485.

a jedině od uherského krále čekali osvobození od nadvlády kacířské. Aby pomoci jeho co nejdříve dosáhli, tedy zvolili jej na kvap (cito).

Matyáš stal se králem českým. Co si o něm náš básník myslil, když přijímal volbu? Byl prý „mente discussus". Slova ta nás překvapí; uvážíme-li, co úsilí vynaložil Matyáš, aby dosáhl české koruny a když byl u cíle, pak byl „mente discussus"? Ještě více překvapuje druhá zpráva o nově zvoleném králi, totiž s jakou myšlenkou přijímal Matyáš českou korunu? Je s dostatek známo, že počínání jeho nebylo tak nezištné, aby směřovalo vždy jen a jen k obraně víry.[1]) K tomu poznání došli nedlouho po jeho zvolení v Římě. Proto velmi podivně působí na čtenáře zpráva, dle níž prý se král Matyáš podvolil volbě — pro Krista! Nechť ať již měl dotyčný skladatel pravdu čili nic, slova tato jasně dosvědčují, že v řadě přívrženců krále uherského byli přece lidé, kteří věřili v nezištnost jeho jednání. Chvála nového vladaře je toho nejlepším důkazem, prý jest: „vir aequus" a „laudibus dignus".

A ještě nám něco básník praví: jak působila volba na katolickou ligu. Členové její dosáhli cíle. Radostí naplněni vzdávají dík Spasitelovi a zároveň spatřují v novém králi postrach svých odpůrců.

Přítomná báseň tlumočí city pánů jednoty shromážděných na volbě v Olomouci a v tom spočívá její historický význam.[2])

Carmen de electione Mathiae regis Ungariae in regem Boemiae celebrata in Olmicz circa festum inventionis Sanctae crucis, Anno Domini MCCCCLXIX, et colliguntur anni ex capitibus versuum subsequentium.

Maximo cultu veneranda, quantis
egimus nonis Maji iocunde
festa victricis crucis et beatae
digna reperta.

Congredi gentes patriae Bohemae
praesules verae fidei barones
urbium foras licuit cohortes
christicolarum.

Colle constructum prominente templum
Olomucense laicisque cleris
perstrepit votis domino repletum
religiose.

Creditur sacrum iugiter vocatum
Gnewma tot rectis animis dedisse

[1]) *Palacký*, Dějiny IV[IV] 593.

[2]) Dle poznámky je text v *Cerroniho* sbírce opisem z bibliothéky Klementinské, z Rkp. Y, I, 3, č. 99.

publice clament: „Placet, eligatur,
Ecce Mathias!“

Clara delecto, cito vota fiunt
celicis iussis partibusque terrae
Mente discussus, pie Christe pro te
Flexus obedit.

Laudibus dignus placido Mathias
Addit assensum diadema regni
praepotens regno titulum Boemi
pannoniarum.

Xeniis Jesu referamus omnes
Gratiam tantus strepat tubarum
clangor, ut nobis veniat vir equus
terror in hostes.

Iste rex nostros animos fideles
allevet pressos, reprimatque, mactet
cum suis sectis hereses iniquas
quam vehementes.

Xantus humentem citius liquorem
linquet, arcturus jaciet et axem
quam Dei causam populusque princeps
deseret ob te.

IV.

Husitská modlitba po kázání.

(Bibl. mikul. rkp. I 71 fol. 1 a.)

Katolické modlitby po kázání v době Matyáše Korvína složené publikoval již před lety Müller.[1]) Husitské modlitby dosud publikovány nebyly.

Husitský ráz jejich jest hned na první pohled patrný. Neděje se v nich žádné zmínky o papeži, toliko zcela obecně se vzývá Bůh „za správce svietské y duchovnie“. Naproti tomu však mluví o těch, „ktož budů jiesti jeho svaté tielo a píti jeho svatů krev“.

Modlitba obsahuje celkem sedmero proseb. První jest povšechného obsahu. Je za celou obec křesťanskou, za všechny stavy duchovní i světské. Následuje druhá modlitba za všechny vrchnosti, bez rozdílu hodností. Prosí Ducha sv., aby mohli vládnouti k své vlastní spáse i blahu všech ostatních bližních. Třetí prosba za kajicníky, čtvrtá za všechny, kdož budou toho dne přijímati pod obojí způsobou. Pátá za

[1]) Arch. für slav. Philologie I, str. 617—620.

zatvrzelé hříšníky, kteří ve svých chybách trvají, nejsouce pamětlivi muk, jež na ně čekají. Proto nechť jim Bůh dopřeje své milosti, vždyť si smrti hříšníkovy nepřeje. Šestá prosba je za nemocné, pocestné a zarmoucené křesťany. Poslední jest konečně za zemřelé křesťany.

Přítomná modlitba je drobným doplňkem ku bližšímu poznání husitské bohoslužby.

Post sermonem preces ad populum.

(Bibl. mikulov. Rkp. I 71, 1a.)

Pokořiece se Bohu, modlmež se jeho milosti svaté, neb modlitba pokorná etc. A nayprve modlme se za obecné dobré všeho zboru křesťanského. Ať milý pan ráčí dáti to, což jest všem užitečného a spasitedlného. Podle toho pomodlme se za všecky stavy křestianské, světské y duchovnie, ať milý král nebeský ráčí je napraviti, aby všichni v svém stavu pravie stáli (naplniti svú milostí božskú k hodně zpravování lidu svého). [1])

Také se modlme milému Bohu za správce svietské y duchovnie od nayvyšieho až do naynižšieho, ať milý pán a správce nayvyšší všeho svieta ráčí jim dáti toho drahého mistra, utiešitele ducha svatého, aby skrze jeho milost jsúc naučeni, nayprve své tielo y duši y smysli pravie spravovali, potom také y les, poddací, aby se všichni spolu milému Bohu dostali. Za pána, ať mu dá pán milost a prospiech.

Dále take pomodlme se za lidi kajície, kteříž pravie litují, že jsú hnievali milého hospodina, že jsú přikazanie jeho neplnili a již sú umyslili nehnievati viece jeho.

Podle toho pomodlme se za ty, kteříž dnešní den pamatujíce na veliká dobrodienie milého boha, na jeho lásku velikú, budu jiesti jeho svaté tielo a píti jeho svatú krev.

Také se pomodlme bohu za hřiešníky, hřiešníce zatvrzelé, ježto ani pamatují na milost boží, ani na královstvie nebeské, aniž pomnie na své hřiechy ani na buducie muky. Protož bez baznie božie hřiešie a jeho přikázánie přestupují. Ať milý pán milosrdný, jenž nechce smrti hřiešného člověka, ráčí na nie svú milostí vzhlédnúti.

Podle toho za nemocné, za vierné, za pocestné, za lidi zamúcené.

---

[1]) Pozdější přípisek.

Modlte se milému pánu bohu také y za mrtvé, ježto sú nás již předešli z tohoto svieta, neb což sme my byli, jsú oni, což jsú oni, my budeme. Protož modlte se, obmeškalit sú se kteří v čem a jsú na cestie spasenie, at jim milý pán ježíž ráčí dáti viečné odpočívánie.[1])

---

[1]) Třeba ještě podotknouti něco k písni »O kněžích svatokupeckých«, publikované Feifalikem, Sitzungsberichte d. Wiener Akad. 1862, 651—658. Rkp. mikul. II 115 fol. 95b—97b má úplnější text. Kromě obšírného nadpisu má ještě první dva verše, které ve Feifalikově edici scházejí. Znějí takto:

(Nadpis.)

Počíná se o kněžích svatokupcích, kterak oni lid zjevnie lapajie, počnúc od dietek, aneb od dietinstva až do starosti jich tak, že nepominú nižádného, ani nemocného, ani mrtvého, by užitku nemieli od nieho, ni baby, ni šestinedielky.

1. Obrok a svátosti rozmnožili,
svátkuov naplodili,
a otpustky dávali,
aby svoy miešec naplnili,
bratrstvo zamyslili.
ženy, sedláky mluvné naučili,
aby na nie žebrali.

2. Ke cti, k chvále napřed buožie
a hřiechuov na odpuščenie,
ale také zpievayme pro výstrahu jiných.

Z dějin města Loštic.

VÁCLAV KUBÍČEK. (Č. d.)

Unčovský magistrát, jemuž byla žádost zaslána k dobrozdání, potvrdil ve své zprávě, že loštických lesů již opravdu velice ubylo a že nestačí na potřebné deputáty, že by však bylo nespravedlivo, aby se členům rady hradilo dřevo dle návrhu obce. Vzhledem k tomu, že při budoucí obnově má býti počet radních snížen, navrhl magistrát, aby za minulý čas i pro příště platilo se oběma purkmistrům a rychtáři místo každého sáhu po 1 zl., ostatním členům rady po 45 kr. Ve smyslu vrchnostenského návrhu povolila c. k. hospodářská komisse tuto náhradu na tak dlouho, až obecní lesy se opět zmohou na deputáty. Zároveň svolila, aby k úlevě městským důchodům zmenšil se počet radních.[1]) Při obnově dne 5. října 1757 dosadila vrchnost v nový úřad ku dvěma dosavadním purkmistrům a rychtáři toliko šest radních.

Byla to první obnova bez povinné starodávné hostiny. Renovační hostiny bývaly tak nákladny, že vypočítavější obce se z nich raději vybavovaly. Město Jevíčko platilo od roku 1667 vrchnosti ročně 12 tolarů místo hostiny.[2]) Obci loštické nebylo to neznámo, též Unčov nebyl neochoten se vzdáti svého práva za přiměřenou výbavu, ale v hostinách bylo cosi tak vábivého, že obec nepomýšlela na výbavu. Roku 1697 si obec stěžovala sice až v Brně, ale stížnost netýkala se renovačních hostin samých, nýbrž že proti dřívějšku jsou příliš drahy a stojí na 100 zl. mor. Aby se výlohy zmírnily, bylo téhož roku písemně domluveno, že budoucně mají k obnově přijížděti pouze dva zástupci vrchnostenští se syndikem. Ti že budou pohostěni toliko jedinou večeří a jediným obědem a dostanou dle hodnosti určité diskrece.[3])

Ale už roku 1703 opakuje se stížnost, že obnova přijde ročně na 100 zl., což že „obci je poněkud nesnesitelno". Jak vypadala renovační hostina, lze si představiti z účtu za rok 1712.[4]) Jednodušší

[1]) Dopis ze dne 13. května 1757 v měst. registr. unčov.

[2]) *Volný*, Mähren V. 646.

[3]) *V. Kubíček*, Z dějin města Loštic p. 356.

[4]) »Předně dne 6. října na renovaciouřadu od J. C. M. pana rychtáře a slavného magistrátu král. města Unčova z várky obecní, co Jiřík Hladiš šinkoval.«

oběd byl „dle starobylého obyčeje“ po odjezdu unčovských pánů vy-

---

Za 1 tele Janovi Petrášovi dáno	2 zl.	40 kr.	— den.
Za 21½ lib. hovězího masa po 3 kr. dáno	1 „	4 „	2½ „
Item za 14½ lib. škopovýho po 3 kr.		43 „	1½ „
Za 22 lib. vepřovýho po ½ groši	1 „	18 „	—
Za 11te kuřat Janovi Hustýmu		36 „	—
Za chléb pekařovi	1 „	18 „	—
Za jazyk		6 „	—
Zase za 2 slepice a 6 kuřat		27 „	—
Item za 2 kapouny Hepilovi		18 „	—
Více za 1 lib. špeku		6 „	—
Zase Bernardce za 12 kuřat malých po 2 kr. dáno		24 „	—
Item zase jí za 4° menších po 1½ kr.		6 „	—
Více Hans Georg Sachsovi za mouku	1 „	—	—
Item za 24 lib. zvěřiny po 4½ kr. dáno	1 „	48 „	—
Více za jednoho ptáka tetřeva		45 „	—
Item za 1 slouku		18 „	—
Za 1 zajíce		15 „	—
Za 2 selat		34 „	—
Za ptáky skřivánky Václ. Kopřivovi		18 „	—
Zase za skřivánky Kácelovi		15 „	—
Item za 12½ lib. čerstvého másla po 9 kr. Hepilovi	1 „	52 „	—
Více ještě za 17 žejdlíků přepouštěného másla per 6 kr.	1 „	42 „	—
Item za 7½ lib. čerstvýho másla	1 „	7 „	1½ „
Více za všeliké dojivo, smetanu, tvaroh, mlíko, tvarůžky na koláče do kuchyně		30 „	—
Item dle consignaci za všeliké krámské koření	5 „	4 „	—
Více zase Vrabcovi za 6 kuřat		22 „	1½ „
Za 3 štosy perníku a confectu na tabuli		24 „	—
Za 2 lib. svíček dáno		20 „	—
Za 1 spížek soli		47 „	—
Za hrozny dáno		12 „	—
Item za všeliké zahradní věci a ovoce		57 „	—
Více za vejce od purkmistrové vzaté		7 „	—
Item Ondrovi Pudilovi za vejce a smetanu		9 „	—
Více za ryby kapry a štiky na pátek do Zábřeha	1 „	45 „	—
Item za drobný ryby Ignaciu Červinkovi dáno		9 „	—
Za vinný a pivný ocet		18 „	—
Za jednu bečku piva Janovi Brtníčkovi	5 „	—	—
Item za pivo na Budin pro J. M. Cís. p. rychtáře dáno		6 „	—
Item za víno J. M. paní císařskej do Unčova	13 „	30 „	—
Více za víno do kuchyně dáno		21 „	—
Za 8 lib. švestek dáno Ign. Červinkovi		24 „	—
Za vlaský ořechy		6 „	—
Item discreci J. M. Cís. král. panu rychtáři	5 „	—	—

strojen pro nový úřad a starší obecní.[1]) Potřebné dříví a pivo — čtyry až osm věder — se pravidelně nekladlo v účty. Z obou mlynářů byl každý povinen dodati k renovaci „osm mírek pšeničnej pěknej mouky, jednu krmnou hus a dvě kačeny". Nečítaje tyto příspěvky a pak povozy pro unčovské pány, stála hostina v letech 1712—1752 průměrně 75 zl. 42 kr. hotových.[2])

Na úhradu renovačních výdajů buď se věnoval výnos obecních várek[3]) anebo se skládalo sbírkou, ku které přispívali všichni usedlí dle výměry pole.[4]) Renovační vydání vzrostlo, když od let 1727 vrchnostenských zástupců začalo přijíždívati pravidelně pět, jindy šest, někdy až sedm. I hostin přibylo, když rokem 1733 obnova úřadu židovského, jež se dosud dála týž den s obnovou křesťanskou, začala se konat až druhý den potom. Vrchnost odjíždívala tedy z Loštic teprv až třetí den. Pohostění zvětšilo se tím na dvě večeře a na dva obědy, k čemuž obec židovská přes vyzvání vrchnosti nechtěla přispět ničím.

Kdežto dříve bývaly renovace na podzim, kdy všechno je lacinší, konávaly se později až v zimě. Na prosbu obce roku 1738 přeložila je vrchnost zase na dřívější dobu. Též jinak měl unčovský magistrát s obcí v té příčině uznání. Chtěje jí zlevnit útraty hostin renovačních, „z nichž vrchnost bez toho nejmín užije", navrhl roku 1741 při šetření stran obecních účtů, že by místo hostin se spokojil 50 zl., za něž by se vrchnostenští zástupci stravovali sami. Z jiných statků unčov-

---

panu primatorovi dáno	3 zl.	— kr.	— den.
panu purkmistrovi	2 „	—	—
panu syndikusovi	1 „	—	—
servicovi		34 „	—
Vozkovi dáno		17 „	—
Item kuchařovi od strojení při renovaci	1 „	30 „	—
Více co v kuchyni pomáhali		30 „	—
Summa	63 zl.	25 kr.	

[1]) Z účtů za týž rok 1712 »Po obnově pro ouřad a starší obecní dle starobylého obyčeje: Předně za 17 lib. hovězího masa per 3 kr. dáno 51 kr. Item za jedno skopě dáno 36 kr. Více za jedno vědro piva a na másy 1 zl. 42 kr. Summa 3 zl.«

[2]) Z těch let je známo 14 položek za renovační hostiny; nejnižší byla 56 zl. 15 kr. — nejvyšší 98 zl. 34 kr.

[3]) V účtech za r. 1745: »p. Alexandru Staršovicovi na renovaci za vybraný všelijaký věci, poněvadž peníze z várky nestačily« — 5 zl. 28 kr. Várka vynesla toho roku 82 zl.

[4]) Na př. r. 1750 majitelé 2 měřic po 15 kr., 3 až 10 m. po 30 kr., přes 10 do 19 m. po 45 kr. a od 20 do 80 m. po 1 zl.

ských platila od roku 1727 Ruda místo hostiny 50 a Něm. Libiny dokonce 100 zl., ale Loštice nepřijaly vrchnostenského nabídnutí.

Roku 1749 nařídila královna Marie Terezie, aby úřední obnovy v královských městech konaly se vždycky až za tři léta a všechny hostiny při tom aby přestaly. Patentem ze dne 8. května 1750 byly hostiny renovační vůbec zapovězeny. Unčov však s tichým souhlasem Loštic necítil se dotčen vládní zápovědí, jelikož renovační hostina v Lošticích byla článkem smlouvy nedávno — roku 1746 — stvrzené královnou.

Právě proto též krajský komissař roku 1753 proti smluvenému pohostění nenamítal nic, ba vykládaje onen článek smlouvy z roku 1697 dle písmeny, nepřijal ani nové unčovské nabídky o výbavě hostin ročním obnosem 40 zl. Jen druhou večeři a druhý oběd strojený nákladem křesťanské obce k vůli obnově židovské zapověděl přísně s podotknutím, chtějí-li vrchnostenští zástupci zdržeti se v Lošticích déle, ať je pohostí nebo zaplatí židé. Vrchnost vzhledem k tomu žádala po židovské obci 5 zl. místo renovační večeře a 10 zl. za oběd. Pod nátlakem hrozby, že nedají-li, bude obnova bývati v Unčově, zavázal se židovský úřad k ročnímu poplatku 14 zl.[1])

Patentem ze dne 17. prosince 1755 byly renovační hostiny opětně zakázány pod pokutou čtvernásobného obnosu.[2]) Vrchnostenský zástupce, a sice pouze jeden jediný, směl při obnově brát jen obyčejné diety dle vzdálenosti osady, a to ne více než 3 zl. denně. Do unčovské pokladny mělo z Loštic ovšem i dále plynout 12 zl. mor. dřívější „diskrece" jakožto renovační poplatek.

Leč v Lošticích obnova dne 16. února následujícího roku se dála jak dosavad, jen hostina byla něco skrovnější. Vydáno na ni 38 zl. 45 kr. Teprve královská komise hospodářská v Brně učinila hostinám konec. V účtech obecních za rok 1755 vytkla renovační výlohy z poznámkou, že mají býti nahrazeny a budoucně že se nesmí opakovat. Nic nepomohlo, co Loštice uváděly, že tyto „nyní zmírněné výlohy" se zakládají na smlouvě a byly uznány svého času též krajským komisařem.

Královské zastupitelstvo, jemuž městská rada předložila tyto námitky, odpovědělo na podzim roku 1756, že renovační hostiny jsou

---

[1]) Skládal na to židovský rychtář 3 zl., tři přísežní po 2 zl. a pět přísedících po 1 zl. Dne 6. listopadu 1753 uvědomuje Unčov o tom ujednání krajského hejtmana olomouckého s dodatkem, »daß also der Loschitzer Stadtlrath nur das erste Nacht- und Mittagmal vigore transacti abzureichen verbunden bleibt«.

[2]) »sub poenâ quadrupli«.

zapověděny bez ohledu na jakékoli smlouvy, „což městu tím méně může být obtížno, anoť královským zákazem břímě smlouvou uložené se nejen zmírňuje, nýbrž ve prospěch obecní pokladny úplně ruší“. V podobném smyslu vyřízeny též námitky unčovského magistrátu s dodatkem, že členové vrchnostenské deputace při obnově v Lošticích musejí se spokojit obyčejnými dietami a bezplatným dovozem tam i nazpět.

Při obnově dne 26. ledna 1757 nedala si však obec přece vzít aby aspoň „dobrovolně a zdarma“ — „podle možnosti trochu“ nepohostila vrchnostenské zástupce. [1]) Kromě 12 zl. obvyklé diskrece zaplatila vrchnosti 23 zl. diet. Ale i ty byly na dotaz Loštic pro budoucno zrušeny královským zastupitelstvem, jež rozhodlo, [2]) že má zůstati pouze při dosavadním poplatku renovačním. Unčovský magistrát vzhledem k němu jest povinen, jakožto vrchnost dědičná, vykonat obnovu bez veškeré další odměny. [3]) Při „malém pohostění“, zdá se, že zůstalo se strany obce dobrovolně až do zániku obnov úředních roku 1787.

5. Město na cestě ku zlepšení hmotných poměrů.
(1757—1764.)

Stav města v číslech. — Vznik a zánik poštovní stanice. — Cíle a zásady nové berní soustavy. — Výsledky opravného řízení v Lošticích. — Předzvěsti válečného roku 1758 v okolí. — Loštický kraj za pruského vpádu. — Pohyby císařského vojska. — Ústup pruské armády od Olomouce k Mor. Třebové. — Smutné stopy válečné. — Pozůstalost faráře Jaicha. — Farář Ondřej Sperling. — Obec staví valchu. — Vrchnost pořádá obecní hospodářství.

Žně roku 1757 se málo podařily. Míra rži stála 2 zl. 51 kr. [4]) Loštic přibývalo za těch let vůčihledě. Kdežto roku 1749 bylo v obci křesťanské 139 a v židovské 19 čísel, přistavěno počínaje rokem 1754

---

[1]) Usnesení rady ze dne 29. prosince 1756: »k renovaci chce obec něco věnovat, ale jen dobrovolně, gratuito«, tak se má psáti do Unčova. Dle renovačního protokolu ze dne 26. ledna 1757 dostalo se Unčovským »nach Möglichkheit ein wenig Tractament«.

[2]) 14. března 1757.

[3]) Později — roku 1762 — byl týmtéž královským úřadem omezen též počet vrchnostenských zástupců na dva radní s účetním aktuárem. Z unčovské pokladny bylo za to placeno radním po 2 zl. a aktuárovi po 1 zl. denně, úhrnem 10 zl.

[4]) V účtech obce mohelnické označuje se ten rok jako »Missjahr«.

nových domů křesťanských patnáct a tři židovské. Vzrostlo tudíž město během čtyr let na 176 čísel.[1]) Kromě toho bylo 16 bytů výměnických, jež se nečítaly za zvláštní domy, nýbrž ke stavení původního majitele. Obyvatelů křesťanských, soudě dle počtu narozených, bylo roku 1757 asi 1140.[2])

Znamenité výhody mělo se dostati městu císařskou silnicí, jež dle schváleného roku 1751 vládou návrhu měla jíti z Olomouce přes Mohelnici a Landskron k Praze.[3]) Při koupi domu č. 121 roku 1756 bylo vymíněno, „že poněvadž časem skrz zdejší městečko cesta císařská vedena býti má", bude předešlý majitel povinen vrátit kupiteli 50 zl. pro případ, že by cesta do pěti let měla se razit přes prodané pole. Ale vládní projekt se tehda neuskutečnil.

Za to dostalo se městu roku 1754 poštovní stanice. Bylotě toho léta zavedeno poštovní spojení mezi Prahou a Olomoucem přes Králové Hradec a Litomyšl. Od Olomouce k Litomyšli měly býti dle úmyslů vlády hlavní stanice v Unčově a v Mor. Třebové. Od obou měst muselo však být upuštěno. Od Unčova proto, že tím směrem byla by se prodložila trať o půl druhé míle, a že tam cesty byly špatné v čas, kdy vylívá voda. V Mor. Třebové pak nikdo nechtěl převzíti závazek poštovní jízdy pro nedostatek koní.[4])

---

[1]) Dřevěné jatky řeznické, cihelná chatrč a pastýrna se nečítají.

[2]) Průměrná číslice narozených v době 1770—1777 byla 44, v době pak 1750 až 1757: 48. Bylo tedy r. 1757 v Lošticích nejméně tolik duší, co r. 1771, totiž 1140. — V Unčově r. 1754 čítalo se 1856 obyvatelů.

[3]) Reskriptem ze dne 9. srpna 1749 uložila královna Marie Terezie komornímu praesidentu Jindřichovi baronu Blümenegovi, aby vypracoval soustavu o udržování starých a založení nových silnic. Komise jím řízená projektovala mezi jiným novou hlavní obchodní silnici z Olomouce do Třebové k vůli spojení s Prahou. Po stvrzení projektu r. 1751 bylo spojení s Prahou schváleno, silnice měla však jíti z Olomouce s pominutím Litovle přes Mohelnici a k Landskronu. Ale ke stavbě nedošlo. V letech 1784—1786 vyměřil inž. Josef Wussin trať z Olomouce k Mor. Třebové a zhotovil plán silnice, jež však ani tehda se nestala skutkem. *D'Elvert*, Schriften VIII. 16. 17. 20. 104.

[4]) Vládnímu zástupci, jenž koncem roku 1753 tam osobně jednal v té záležitosti, bylo řečeno, že kromě dvou kupců a hostinského, kteří mají po dvou koních, nikdo v městě koní nechová. Z kupců nechtěl úřad poštmistra žádný, a hostinský neměl v obci důvěry. Panský úředník třebovský se vyjádřil o věci s politováním, že okolnosti jsou správně udány a že bohužel bude těžko zříditi v městě poštovní stanici. Tolik je v aktech. (Zemský archiv brněn. místodržit. odd. P. 4. sub. 64.) Patrně hrály zde úlohu tytéž příčiny, ze kterých za sto let později vzpíraly se některé osady proti stanicím železné dráhy.

Místo Unčova zřízena tudíž poštovní stanice v L i t o v l i, kdež měšťan Martin Bös[1]) převzal závazek, dopravovati dvakráte týdně úřední poštu na nejbližší stanice před a za Litovlí. Za to bylo mu zaručeno, že úřad zůstane dědičně na jeho domě[2]) a že si může ponechat polovici listovního porta, pokud jeho roční výnos nebude přes 400 zl. Jízdné cestujících, kteří používali poštovní příležitosti, náleželo mu celé.

Za další hlavní stanice směrem k Litomyšli byly určeny město Mor. Třebová, L o š t i c e a Kaclířov. O převzetí poštovního závazku v Lošticích vyjednával krajský úřad olomucký s tehdejším purkmistrem Hepilem. Karel Hepil krejčí, bohatý majitel dvou rinkovních domů č. 115 a 116, měl sedm dobrých koní a byl ochoten přijmouti nabízený úřad za týchž podmínek jako litovelský Martin Bös. Poznamenal jen, že by do Litovle muselo se jezdívat přes Sobáčov, jelikož obyčejnou cestu přes Nové mlýny a Doubravou znemožňuje často voda. Dále poukázal na to, že z Loštic do Kaclířova bude nutno v Třebové koním dopřát oddechu, jelikož by nevydržely jet sedm hodin v jednom kuse pro kamenitou cestu a časté stoupání. Konečně se vyjádřil, že listovní porto nevynese v Lošticích snad ani 10 zl., jelikož v městě není obchodu a tudíž žádné korrespondence; jakým způsobem byl by tedy v tom případě odškodněn za dodání dvou koní k dopravě povinné pošty úřední? (P. d.)

---

[1]) na nynějším rink. domě č. 20.

[2]) »gegen Erhaltung des Erblichkeitsprivilegii auf sein Haus«.

Rozhled po husovské literatuře z r. 1915.

Píše JIŘÍ SAHULA. (Č. d.)

Viklefovci dobře mohli seznati, že takovou taktikou, která hledala oporu v povykujícím množství, zdravý proud reformační se neposílí. V době, kdy tak pečlivě přihlíženo k neporušené dogmatice, bylo jisto, že veliká část kněží a laiků nepůjde za těmi, kteří byli silně podezřelí z kacířství, a že se nedá přinutiti k reformaci formy viklefské. Místo obecné reformace tedy vzplane tuhý zápas, na straně obojí se nebude úzkostlivě přihlížeti k jakosti zbraní. Konservativci, nazývaní sluhy Antikristovými, budou vzdorovati přirozeně svým sokům dle fysické možnosti. Zvláště nevstoupí do společnosti svých smělých soudců jako povolní kajícníci, kterým Kainovo znamení jest vpalováno na čelo nespravedlivě.

Syn tohoto světa, oddávající se pohodlnému, rozkošnickému životu, poskvrňoval svoji duši a leckde působil pohoršení v blízkém okolí. Kdo však rozněcoval zášť veřejně, kdo celé davy naplňoval nenávistí a fanatickou umíněností, bral na sebe zodpovědnost několikanásobnou. Přikazuje sebezápor sokům, otvíral širokou bránu k duševní zvůli jiného druhu celým plukům svých stoupenců. Vlny duchovní pýchy, které se v táboře viklefistů vysoce vzduly, byly špatnou přezvěstí, že tato společnost jest předurčena k reformaci celého národa, k utužení bližensk é, vpravdě evangelické lásky. Davový justament, odporující jakékoli radě vnější, natropí v ohledu mravním často větších škod než hříchy těla, které nejsou páchány ostentativně před množstvím. Uvážlivý reformátor, jsa si vědom vlastní křehkosti nechce lámati všecko rázem; nemyslí, že milost Ducha mizí všude tam, kde se sám neobjevuje, kde sám neřeční a nekárá. Maje před sebou příklad apoštolů, cvičí se i v trpělivosti a hledí s oddanou důvěřivostí vstříc řízení samého Boha.

Klamavé sebevědomí ovšem volí cestu jinou. Sv. Isidor napsal: „Pýcha jest horší nežli všeliká nešlechetnost.“ Ale z různých druhů přepjaté hrdosti jest nejnebezpečnější mocně planoucí pýcha duchovní. Obyčejná světská pýcha kazí jenom osoby některé — obyčejné egoistické pozéry; její zhoubné stíny jsou brzy patrny i davům. Naproti tomu pýcha duchovní zavléká do svých tenat a značně mate i občany velice zbožné, skromné. Neblahá výslednice přílišného sebevědomí

duchovního nejeví se prakticky na venek ihned, nýbrž teprve v čase pozdějším. Proto právě silné individuality náboženské mají dbáti při své akci obrodné největší opatrnosti. Před zraky stoupenců naprosto jsou skryty hranice mezi úsilím zcela idealním a duchovní pýchou. Sám idealní reformator, zapomíná-li na nejdůkladnější sebezpyt, nepozoruje, jak jeho reformační působení znenáhla se zbarvuje proudem přehnaného osobního hodnocení.

Proslulý ruský myslitel Solovjev velice výrazně charakterisuje duchovního člověka, který podlehl pokušení rozumu. Pokoušející hlas praví: „Tys poznal pravdu, v tobě se projevil pravý život. To není všem dáno... Byť pravda nebyla z tebe, jě přece tvá, náleží tobě vyvoleně před ostatními lidmi... Duchovní život, jenž v tobě povstal, je tvou převahou nad ostatními, a tato převaha dokazuje tvou osobní povýšenost nad nimi... Vládna pravdou, nemůžeš upadnouti v blud — jsi hříchu neschopen.“ Přisvědčíme-li tomuto našeptávání, „upadne náš rozum v domýšlivost a domýšlivost přivádí ku scestí a lži. Neboť těše se myšlenkou o své výbornosti, počíná si rozum náš ceniti pravdy ne již jako pravdy vůbec, ale jako s v é, leč tím právě ztrácí všeliké kriterium mezi pravdou a bludem, neboť s v ý m může být i blud i všeliká lež“. Ale i když mysl v té příčině daleko nezbloudí, rodí a šíří se v naší duši ješitnost a závist. „Neboť vědomí o své výbornosti jsouc jen přisvojením, žádá nezbytně cizího uznání. Poněvadž samolibost je zaujata nikoliv naším b y t í m v p r a v d ě, nýbrž jen naším v ý z n a m e m, není uspokojena, neznamenáme-li jiným právě tolik jako sobě.“ Snaha ta jest ješitností. „Avšak neukojení této snahy, kdy cizí mínění nám odpírá výhradné uznání a staví jiné nám na roveň nebo výše nás, budí nezbytně v ješitníku nepříznivý cit soupeřství, řevnivosti a závisti... Svodu samolibosti propadají obyčejně lidé, kteří již dosáhli jistého významu a zásluh. Takoví stávají se dopuštěním božím zakladateli sekt nebo haeresiarchy a náčelníky lidových hnutí, ale nezřídka upadají též v pomatenost a hynou žalostně.“

Ale dle Solovjeva jest n e j n e b e z p e č n ě j š í v e l i k ý s v o d d u c h o v n í v ů l e. Duchovní člověk, když přemohl pokušení rozumu, přemýšlí, že svět musí býti především prakticky podroben vyššímu počátku, jemuž odpírá. A vniterní hlas našeptává: „Tys představitel tohoto vyššího počátku, — ne z vlastních hodnot a sil (neboť jsi se zřekl již domýšlivosti), ale silou milosti boží... musíš chtít vynaložiti všemožné snažení, abys podrobil svět vyšší pravdě a přivedl lidi ke království božímu. K tomu však musíš míti v rukou nezbytné prostředky...

především se ti musí dostati moci a vyšší autority nad jinými lidmi, musíš je sobě podrobiti, abys je vedl k jediné spasitelné pravdě. Tedy musíš všemožně hledati moc a sílu ve světě."

V těchto vývodech jako by byl nejvhodnější klíč k seznání povahy viklefských harcovníků. Co při nich moderní ctitelé vysoce velebí, to se jeví troudem, aplikujeme-li na tehdejší scenerii slova Solovjeva. Ruský myslitel mezi myšlenkami, které pronáší jako odpověď na zmíněné pokušení, praví také toto: „Třeba že jsem se stal účasten pravdy boží . . ., přece z toho ještě nenásleduje, že bych byl způsobilý spravovati lidi . . . Nečekám-li, abych přijal své určení od Boha, ale hledám sám moci, musím se v té věci uchýliti k lidským způsobům a prostředkům. Leč lidské způsoby a prostředky k dobývání moci jsou dobře známy, jsou to: úskočnost a klam s počátku, násilí a vražda na konec . . . Tudíž mám sloužiti slávě boží a spasení světa v tom, co je mi dáno v mém údělu, očekávaje s trpělivostí naplnění cest božích ve mně a ve světě, snaže se dobrotou a milosrdenstvím mírniti cizí zlo, nerozmnožuje ho svým vlastním" (Duchovní základy života).

Řádky Solovjeva vzbuzují dojem, jako by byl filosof povahu hnutí husitského studoval! Výtky reformatorů konservativních, že viklefisté dychtivě vyhledávají sporu ve fysické moci, byly důrazné a tolik zdůvodněné! Hus prohlašoval častá svá kázání za nezbytnou povinnost i po zákazu duchovní vrchnosti. Přímo se hrozil, jak by reformace upadala, kdyby ustal ve svých ostrých filipikách. Na své řečnění a psaní kladl tak velikou váhu, že docela zapomínal na zabezpečený a ukázněný ideový chod viklefského hnutí pro případ osobního ustoupení z veřejného kolbiště. Za příprav k odchodu do Kostnice sice vydal afektované memorandum, ale neurčil, kdo má býti v Čechách přední autoritou náměstnou, nevymezil, v jakém rozsahu smějí jeho stoupenci dále vzdorovati, aby příboj zvůle nepobořil všech hrází. Proto také brzy v Praze mezi viklefisty se rozmohly zmatky tak veliké, jež byly provázeny i zápasy krvavými.

Tím ovšem ještě není řečeno, že duchovní pýcha byla věcí vzdálenou vynikajícím společnostem konservativním. Vždyť naopak je známo, že právě tato nepěkná vlastnost vynikajících hierarchů katolických natropila již před Husem nezměrných škod.

Shrnujeme stručně, že přísná reformace viklefská byla v praxi jednostranná; chtěla reformovati příkře jen některé, k jiným jevila nápadnou šetrnost. Bezděčně i vědomě brzdila kulturní pokrok a hospo-

dářský rozmach tak, že s ní nemohli souhlasiti ani rozvážní osvícenci středověcí; tím méně obecnou chvalořečí smí zasypávati viklefskou reformaci intelligent moderní, který jednotlivé stránky onoho hnutí prostudoval. Reformace na základě viklefském nemohla vykázati úspěchů dlouhodobých, protože se pohybovala na nejisté, nevyzkoušené půdě. Nemohla se státi majetkem všenárodním; i kdyby si bývala utvořila páteř pevnější, byla by platila pro úzký kruh vyvolenců. Bezohledným pronásledováním ušlechtilých kněžských konservativcův a chytrou ochranou chybujících radikálů prozradila, že nestačí ani k nápravě kléru, natož národa celého. Husté zamlžení apokalyptické svádělo docela k předpovědem naivním. Viklefovci se domnívali, že se dají vyléčiti mravní neduhy kategorickými příkazy theologickými a užitím moci i bez důkladného promyšlení, jakým nejvhodnějším způsobem se mají zásady aplikovati na pestrý běh života skutečného.

Očividná přepjatost viklefských moralistů budila u mnohých občanů nechuť k reformaci vůbec. Ovšem v některých místech bezohledným nátlakem aspoň na krátko některý bod programu proveden do krajnosti; ale v téže oblasti provalily se povážlivé vředy druhu jiného. Ti synové světa, kteří aspoň zevně se podřizovali přísné nutnosti, hledali náhradu v potutelném ukájení sobectví jiným způsobem; pokrytci k vůli dosažení pozemských cílů dovedli předstírati, že i ty jejich přečiny, které těžko bylo lze srovnati s Desaterem, směřují výhradně k mravnímu obrodu společnosti. Kněží viklefští, kteří tak horlivě agitovali proti požitkářům konservativním, starali se čile o dobré zaopatření vlastní prostředky nepřípustnými. Jestliže Zbyněk, Páleč, Stanislav a jiní poroučeli, husitští kněží tyranisovali krutě na mnoha místech, pokud nebyli těžce ujařmeni sami.

Budova reformace, postavená tak rychle a domýšlivě na písku, řítila se zrovna tak brzy v žalostné trosky. Zvláště jest charakteristické, že některá zaměstnání, která byla viklefistům za Husa velikým trnem v oku, po válce v zemi do polovice vylidněné proti době Václavově se ještě rozmnožila. Na př. vaření piva stalo se důležitou existenční otázkou městského stavu vůbec. Problem pivovarní vyvolal dlouholetý a velice tuhý zápas socialní mezi městy a šlechtou. A jaký vliv mělo nadměrné rozmnožení krčem i na stav kněžský, svědčí výmluvně akta konsistoře husitské.

Že katolické kněžstvo v době Václavově nápravy potřebovalo, nikdo nepopírá. Slovem i skutkem to dosvědčovali i ti hierarchové, kteří přicházeli s králem a viklefisty do ostrých konfliktu. Fiskalni

soustava papežské kurie, která bujela dlouho, vnášela korupci i do takových krajů, kde šlechetní hierarchové neúnavně se snažili urážeti nejostřejší hroty svatokupeckých zlořádů. Netoliko radikální proudy nápravné, které jevily sklon k odluce od oficielního centra církve, nýbrž i výbuchy blouznivého apokalyptismu lze částečně omluviti veřejným, mravně nepřípustným způsobem finančnictví papežského. Za přepjatosti a svody radikálů centrála církve byla spoluzodpovědna již tou okolností, že vlastní vinou pozbývala náležité autority v očích duší zanícených.

Jak hluboko však vnikla rakovina korupce do stavu kněžského v Čechách, posud dle stávajících pramenův určitě stanoviti nelze. Dr. Sedlák jistě překvapil i katolické čtenáře energickým prohlášením: „Nápadného množství kněžských provinění prameny nevykazují, tak že naprosto nelze mluviti o zkaženosti duchovenstva. Co však nám napovídají akta, co praví arcijáhenská visitace, arci jen pro jeden rok a malou část arcidiecese, co dotvrzuje stálé zdůrazňování statut synodálních a kárná slova kazatelův, stačí nám, abychom konstatovali jakési uvolnění mravnosti v kleru. Vysvětlují je všecírkevní a společenské poměry, a není větší než v ostatním křesťanstvu“ (M. J. Hus 17—18).

Tímto úsudkem však spor o stupni demoralisace kléru doby Václavovy není rozhodnut definitivně, třebaže slova Sedlákova jsou opřena o jasnější dokumenty než tradiční mínění historiků liberalních. Sedlák při hodnocení kněžské morality řídí se methodou J. Löhra, který vydal r. 1910 v Münsteru pozoruhodný spis „Methodisch kritische Beiträge zur Geschichte der Sittlichkeit des Klerus besonders in der Erzdiözese Köln am Ausgang des Mittelalters“. Löhr dokazuje, že kázání z té doby, synodalní předpisy a reformační dekrety mají cenu pouze relativní; obyčejně nepodávají látky k úsudku obecnému. Větší váhu mají zápisy o kanonické visitaci; ale i tu nutno se tázati, nejde-li o nespravedlivé denunciace, přestřelky a zobecnění. Zvláštní význam však pro statistiku mravních poklesků mají účty o trestech v diecesích, kde výlučně nebo skoro výlučně stanoven byl na různé přestupky trest peněžitý. A tu se přichází k zajímavému výsledku; na př. v arcidiakonatu xantenském bylo na 450—600 klerikův, z nichž potrestáno peněžitě jenom pět.

Ale i při nejúčelnější methodě vyvstávají nové záhady. Soudí-li Sedlák správně, že denunciace neznamená ještě usvědčení, že nepravdivé udání mohlo býti výronem nepřátelství nebo zištnosti, můžeme

zase na druhé straně se domnívati, že nebyla celá řada skutečných provinění udána vůbec. Jestliže kněz dovedl se zalichotiti patronovi, jestliže si získal lásku farníků nějakými úsluhami anebo některou líbivou vlastností své povahy, sotva byl na něho udán každý větší přestupek. I tehdy uměl kněz buditi umělými prostředky pro sebe v blízkém okolí příznivou náladu, když mu hrozilo trestné stíhání. Kdyby se nalezly sumární české účty z doby Václavovy, v nichž zaznamenány pokuty peněžní, byli bychom pravdě blíže, ale zcela jasno by nenastalo. Každý kněz nebyl pokutován penězi; a pak nevíme určitě, jak přísná byla praxe jednotlivých církevních soudců.

Jak lehce ze msty mohl býti obviněn z velikých provinění kněz šlechetný, patrno docela ze žalob na arcibiskupa Zbyňka. Naopak zase příklady svědčí, jak zhýralec nalezl mezi osadníky zastání, dovedl-li se vlichotiti v jejich přízeň anebo hověl-li náladě vlivných občanů lehkomyslného života. V samé Praze farář u sv. Petra na Poříčí byl hříšníkem veřejným; nicméně někteří osadníci ho chválili, že jest farářem dobrým. Z tohoto případu se vytloukal proti církvi kapital i v husovském písemnictví r. 1915. Jak prý tedy vyhlíželi teprve faráři jiní? Trestaní prý byli ještě horší! Ale tu je zúmyslná chyba v celkovém počtu. Osadníci u sv. Petra měli faráře, jakého zasloužili, který se jim líbil.

Ze všech dosavadních pramenných výzkumův o mravní hodnotě kněžstva doby Václavovy vysvítá, že tradiční liberalní kritiky a generalisující pohany byly značně přemrštěné. Lze také stopovati v liberalní literatuře nynější zúmyslné zamlčování velikých mravních přečinů, jichž se dopouštěli protivníci kněžstva konservativního. Ale aby se dospělo k plnému vyjasnění, aby úhrnné zvážení ctností i nepravostí duchovenstva a laiků bylo zcela spravedlivé, k tomu bude zapotřebí složitých studií dalších. (P. d.)

Účast kardinála Dietrichštejna za boje mezi arciknížetem Matyášem a Rudolfem II. roku 1608.

Napsal JAN TENORA. (Č. d.)

Ještě více byl podrážděn císař znovu předkládanými požadavky arciknížecími. Byl zmítán roztodivnými myšlenkami a svíral se hněvem nad nenasytností Matyášovou. Co asi všecko chce, a kdy se uspokojí? Napřed žádalo se jen za potvrzení míru, pak o nápravu vlády, potom o úplnou vládu v Uhřích a Rakousích, pak za odstoupení těchto zemí a korunování, potom o zajištění následnictví v Čechách, konečně za Moravu, Slezsko a Lužici, a pořád nechce se s vojskem odtáhnouti, nýbrž staví se nové požadavky a předkládá se všecko, co jest jen na potupu císařovu. Zdálo se císaři, že chce se dociliti, aby se mu omrzel život nebo panování. [1]) Všecko ho popuzovalo, služebníkům dostávalo se důtek, každé chvíle měnil své zámysly, tak že byl z toho takový zmatek, že ani jeho úředníci ani stavové nevěděli, na čem jsou. Zase pomýšlel na odjezd, a hned opět dopřával sluchu vojenské radě, aby všecko vyjednávání zrušil, hned chtěl začínati zase ze začátku a odvolati všecky ústupky. Přetěžko bylo audience dosíci [2]); vyslanci kurfiřtů saského a braniborského stěžovali si, že se jim nic nepoví nebo jen málo nařekne, a nezbývalo, než aby je tajní radové napomínali k trpělivosti. Vyslanec krále polského přibyl začátkem června, a měl audienci teprve 7. června odpoledne, a přece přicházel se slibem všemožné pomoci. [3])

Předrážděná mysl císařova nejraději by přiklonila se k vojenské radě. Skutečně císař 7. června chtěl, aby stavové čeští odvolali svou připověď, že přijímají Matyáše za čekance království českého, a aby dali se s ním do boje. [4]) Ale tajná rada nebyla tohoto náhledu a nechtěla na sebe bráti zodpovědnosti za nejistý výsledek; zejména kardinál Dietrichštejn se tak vyslovil. [5]) Rovněž stavové čeští byli pro pokojnou

[1]) Briefe und Acten, l. c. VI. 399; zpráva Hannewaldtova vévodu bavorskému Maximilianovi z 9. června.

[2]) Vatikánský archiv, *Borghese*, II. 150, lett. 23.

[3]) Briefe und Acten, l. c. VI. 389.

[4]) *Pešina*, Mars Morav. II. l. c. fol. 56.

[5]) Mikulovský archiv historický, svaz. 159, koncept kardinálův nedatovaný, ale z 16. června 1608. Monum. Hung. hist. IV. 25.

dohodu, třebas že zbrojili a nebojácnost ukazovali. Než ze stálého vrtkavého kolísání císařova plynulo, že nebylo mezi ním a stavy žádné jednolitosti a naprosté svornosti, a v tom zase spočívala slabost této strany. Nebylo jinak ani možno, protože zájmy císařovy a českých stavů nebyly totožny. Na venek zastupoval zájmy císařovy kardinál Dietrichštejn, kdežto zájmy království zastupovali sami stavové.

Vyslaní Matyášovi ke sněmu českému marně čekali na slibovanou odpověď a marně se také dožadovali 8. června audience u císaře. Byli odkázáni na tajné rady. Na to zase nechtěli přistoupiti vyslanci, ale přece odpoledne přišli katoličtí komisaři arciknížecí na domluvu k nunciovi, španělskému vyslanci a kardinálu Dietrichštejnovi, a Žerotín a Tschernembl odebrali se k vyslancům kurfiřta saského a braniborského. Účelem jejich bylo působením těchto vlivných činitelů dosíci, aby císař svolil k požadavkům arciknížete posledně předneseným; neopomenuli ani hroziti, nepovolí-li císař, že započne nepřátelství a nastane krveprolití. [1])

Než výsledkem činnosti vyslaných arciknížecích bylo jen, že 8. června byli na sněmu dle svolení císařova zvoleni komisaři, kteří by na Dubči jednali o jiné artykule z hlavních pocházející a o pokoj s arciknížetem. [2]) Tu bylo souhlasné stanovisko stavů s císařským. Vyslaní arciknížete vrátili se z Prahy do Českého Brodu 9. června pozdě večer [3]), když jim byla odpoledne od stavů dána odpověď, že stavové nemají sice vědomosti, jaké by to byly věci a artykule případné, s hlavními spojené a z nich vyplývající, ale že s vůlí a vědomím císařovým volili osoby, aby o tom jednali a to namluviti mohli, a k tomu že jmenují den ve středu 11. června na Dubči u p. Adama Zapského. [4]) O ostatních žádostech arciknížecích obsažených v jeho replice ani se slovem nezmiňovali; — odmítali je tedy trvajíce na své dřívější odpovědi.

Komisařům císařovým a stavovským byl vydán do Dubče glejt Matyášův a plnomocníků království a zemí s ním spojených 10. června. [5])

---

[1]) Monum. Hung. hist. IV. 20.

[2]) *Beckovský*, II. l. c. 35 seznam jejich. *Gindely*, l. c. I. 232 jmenuje také zvoleným Thurna, jenž však není ani u *Beckovského* ani u *Skály* I. 106 jmenován; uveden však jest ve Sbírce *Cerroniho*, II. 207, str. 239, kde také seznam vyslaných jest obšírnější a podrobnější nežli u Beckovského.

[3]) Diarium, l. c.

[4]) Sbírka *Cerroniho* II. 207, str. 105—108 a 235—239.

[5]) Mikulovský archiv rodinný, svaz. 342, originál.

Aby pak ještě jasněji poznán byl podklad zahajovaného jednání, vypravil se na rozkaz císařův v noci z 10. na 11. červen kardinál Dietrichštejn k arciknížeti. Shledal však arciknížete neoblomného, jenž nechtěl od svých posledních požadavků v ničem ustoupiti, a nového důrazu jim dodával opovědí, že s vojskem svým položí se 12. června ještě blíže Prahy. [1])

Na pohled za málo slibné nálady k ústupkům sjeli se komisaři obou stran 11. června v Dubči. Tam teprve nejvyšší purkrabí pražský Adam ze Šternberka dával odpověď na dvojí žádost arciknížete na sněm vznesenou; opakoval, že s vůlí a vědomím císařovým snesli se, že ze své dobré a svobodné vůle přijímají arciknížete Matyáše za čekance království českého, pokudž by císař bez řádného dědice zemřel, ale aby dal reversy, že nemá to býti právům a svobodám království ku škodě, že všecky povinnosti vykoná, jimiž se králové čeští zavazovali, a že se nebude za živobytí císařova vkládati v kralování a vladařství království českého a zemí k němu příslušejících; pakli by se to od arciknížete nestalo, nebudou ani stavové arciknížeti ničím dále povinni. K tomu ještě dodatkem oznámil snešení stavů s císařem: kdyby císař dědice řádně poślého měl, a ten by po jeho smrti osiřel, aby arcikníže Matyáš byl předním jeho poručníkem, ale vedle něho že může císař také jiné poručníky nařídití. [2]) Odpověď tato stavovská kryla se s odpovědí danou již předešle a nepodávala žádných ústupkův, o něž 6. června žádal arcikníže.

Ale také arcikníže trval na svém a rozšiřoval své požadavky o „vedlejší artykule“. Stavovské komisaře žádal, aby stavové svolili arciknížeti k ruce roční summu peněz na stavění a opravu pomezních zámků, aby zaplatili zadrželou službu válečnému lidu, aby platili na poselství k císaři tureckému a ježto arcikníže podniknul svou výpravu na ochranu království a zemí, aby ušetřeno bylo království české záhuby tatarské a turecké, a aby beze škody bylo odvedeno vojsko jeho ze země, žádal o 400.000 zl., nebo, kdyby stavové k tomu nesvolili, a císař ze svého tolik dáti nechtěl, aby bylo mu postoupeno panství pardubské nebo krumlovské, aby si na ně vypůjčil. Pak vystoupil s osobními požadavky: Odpůrci jeho byli někteří služebníci císařovi, kteří v zemi nic nemají a pro svůj užitek tyto země v hromadu seštvali, proto žádal, aby je císař úplně odbyl. Potom následovaly neuspořádané

[1]) Monum. Hung. hist. IV. 21

[2]) *Beckovský*, l. c. II. 36.

nároky jeho drobnější. Chtěl, aby stavové vedli náklad na obchod solný v Gmundenu, aby stvrdili pokoj s Turkem a s Ubry, aby země zemi na pomoc v nastalé potřebě přispívala, aby arciknížeti jakožto čekanci království českého pomáhali, jakož zase arcikníže se jim týmž způsobem zakazuje. Aby panství v Čechách nebyla zastavována a prodávána bez vědomí arciknížete a stavů. Všichni spojenci a stranníci arciknížecí mají požívati úplné amnestie a mohou se v koruně české a v zemích k ní přivtělených i sousedících zakupovati i odtud stěhovati beze vší překážky i všecky své potřeby svobodně jednati. Bude-li to všecko smluveno a srovnáno, a bude-li všecko cizí, najaté císařské vojsko ze země vyvedeno, potom hned arcikníže lid svůj válečný ze země vybude. Konečně pak arcikníže žádal, aby všecky smlouvy o tomto dojednání byly potvrzeny netoliko císařem a korunou českou, nýbrž i králem španělským, kurfiřty a arciknížaty rakouskými, jakož aby pokaždé purkrabí na ty artykule přísahal.[1])

Komisaři císaře a stavů vzali na vědomost žádosti arciknížete a vrátili se do Prahy, aby tam o nich mezi sebou pojednávali; komisaři arciknížecí vrátili se také v noci do Českého Brodu. Druhého dne, 12. června, splnil arcikníže svou hrozbu. V poledne vytáhl se svým vojskem a položil se u Koloděj.[2])

Touha po konečném pokoji a tato demonstrace vojenská zasáhly zase v jeho prospěch, a to téhož dne v Praze. V tom zastávali se ho stavové, aby mu císař vyplnil, co slíbil, aby mu tedy byla vydána uherská koruna. Císař však jí posud nevydával, protože byl položil za podmínku, aby se ještě před přijetím koruny zavázal reversem, že se svým vojskem hned beze škody ze země odtáhne, že postupuje svůj tyrolský podíl a zakazuje se působiti, aby i druzí arciknížata své tamější podíly císaři postoupili, a že odškodní císaře za postoupené země. Ačkoli dosud arcikníže takového reversu nevydal a vydati nechtěl, přece císař teď polevil po vůli stavův a vydal korunu nejvyšším zemským úředníkům, aby byl arcikníže tím spíše jí ubezpečen. Za rozžatých svící zapečetili ji v kapli sv. Václava pečetí svatováclavskou.[3])

To bylo předzvěstí, že budou všecky požadavky uherských stavů splněny, a vyjednávání s nimi a se stavy rakouskými nedělalo již velikých obtíží. Země tyto byly již v hlavním uspokojeny a zmocnění

[1]) *Beckovský*, l. c. II. 37—38.

[2]) Diarium, l. c.

[3]) Monum. Hung. hist. IV. 21.

z obou zemí pozbývali již zájmu na dalším trvání a pobytu v Čechách. Zbývající ještě nároky jejich ustupovaly do pozadí, ale za to spojencům jejich Moravanům nastal hlavní úkol za dalšího jednání: uplatniti svoje požadavky a dovésti je k touženému splnění.

Původní snaha Moravanů docíliti, aby byl arcikníže Matyáš zvolen a korunován za krále českého, při čemž královská koruna česká zůstávala by nepřetržitým svazkem spojujícím obě země, Čechy i Moravu, přece úzce, byť i byla Morava oddělena od vlády Rudolfovy, rozbíjela se o naprostý odpor stavů českých nepovolujících žádné volby a korunovace. V tom byli stavové čeští, tak jako již prve nejvyšší zemští úředníci, za jedno, že legální král český může býti jen jeden, a poněvadž království jest volební, že nemohou za živobytí svého krále, jehož se přidržují, voliti a korunovati za krále jiného, byť to byl i bratr nynějšího krále. Tento může nejvýš býti přijat a volen za čekance království českého a za budoucího krále českého, ale za živobytí nynějšího krále nemůže míti práva zasahovati do panování a ujímati se ho. A při této příležitosti, kdy stavové čeští rozhodovali mezi svým králem a čekancem království, dávali také na jevo zemím ke království přivtěleným, že zároveň s králem svým nad nimi vládnou a na panovnické moci podíl mají.

Zástupcům stavů moravských nezbylo konečně než ustoupiti v tom, že tedy arcikníže Matyáš nebude zvolen a korunován za krále českého, a spokojiti se přijmutím jeho za čekance království. Musili se tedy vzdáti projevu slavnostní formy, se kterou spojovali svou příslušnost ke království českému a svou nedílnost od něho, ačkoli těžce nesli takové polovičaté rozřešení, jež nevyhovovalo jejich pojmu státoprávnímu. Při tom přes tuto nedokonalost nového útvaru ústavního věrně trvali na svém stanovisku: Morava měla zůstati i na dále zemí k věčné nerozdílnosti spojenou s královstvím. Ale zároveň zdůrazňovali také Moravané, že stavové moravští jsou se stavy českými úplně rovnoprávni, že neuznávají žádné povýšenosti a přednosti stavů českých nad sebou, ani žádných povinností a závazků ke stavům českým, jimž žádná ingerence do správního poměru Moravy k Čechám nepřináleží. Pod žádnou podmínkou nechtěli však zmocnění stavů moravských upustiti od svého stežejního požadavku: nezůstati pod vládou císařovou, neboť na tomto předpokladě bylo hned od počátku založeno jejich spojenectví s arciknížetem a s Uhry a Rakousy.

Ohledy státoprávní i stavovské na obou od sebe tak odlišných stranách dávaly směr dalšímu jednání mezi stavy českými a morav-

skými. Byl to teď zápas výhradně mezi stavy obou těchto zemí; odpor stavů českých však neohnul ani nezlomil houževnaté neoblomnosti stavů moravských v jejich konečném cíli; pochopitelno ovšem, že v tom zápase bojovala zprvu více řevnivost a nedůtklivost se sočením a nevraživostí, než nestranná rozvaha a klidná domluva.

Jak bylo těžko překlenouti propast mezi stavy obou zemí, viděti z toho, že se o odloučení Moravy nemohli stavové navzájem dorozuměti po kolik dní; otázka ta vznášela se pořád nad veškerým jednáním jako chmurný mrak, v němž vybíjejí se příkré protivy, neshody a nedorozumění. Proto zatím raději se jednalo o otázkách celkem podružnějšího významu, které však stály a padaly s hlavní otázkou o Moravě, neboť jen tato byla základem dohody, a nedohoda při jejím projednání vylučovala naprosto smír a porovnání mezi císařem a arciknížetem.

(P. d.)

Posudky.

Ignát Herrmann, O živých, o mrtvých. Kniha drobných vzpomínek. 1916.

Ani v těchto črtách o žijících i zemřelých spisovatelích, redaktorech, malířích a hercích nezapře Herrmann humoristy: vybírá si nejčastěji radostné okamžiky a příhody, jež s nimi prožil anebo jež aspoň nyní po letech zladily se v milou vzpomínku. Neměl jistě při tom nijakých literárně historických úmyslů. Většina vznikla původně jako příležitostné články v časopisech při úmrtích, narozeninách nebo různých jubilejích; a některé z nich — nic nepovídající, feuilletonsky frásovité, oslavné statě — jsou dnes skutečně zcela bezvýznamné: nemohou býti leda dokladem, jak se ve velkých žurnálech někdy podkuřuje z přátelské ochoty či z jiných příčin. Mnohé vzpomínky však, byť nepřinášely zrovna nových důležitých zpráv, budou lit. historiku vítaným příspěvkem k poznání povahy jednotlivých spisovatelův. A každého vzdělanějšího čtenáře zaujmou jistě pěkně líčené podrobnosti ze soukromého života na př. Mik. Alše, Svat. Čecha, Nerudy, Marolda, Jana Červenky, Marie Ryšavé, Mošny a m. j.

* * *

Titanism v novém českém dramatě. (*Stanislav Lom,* Vůdce. Dramatická báseň o třech dějstvích. Praha 1916.)

Mladý, skoro neznámý ještě spisovatel český, Stanislav Lom, odvážil se dramaticky řešiti odvěký problem lidského titanismu, usilujícího urvati božskou moc a dávajícího se v zápas s božstvem.

Titanem v jeho básni jest — Mojžíš. Dovedl právě národ israelský na sklonku čtyřicátého roku po poušti k hranicím země zaslíbené. Překonává svým moudrým, vyrovnaným klidem vzpouru Datana z kmene Ruben, jenž těžce nesl vůdcovství Mojžíšovo a toužil po úplné svobodě jednotlivých kmenů: v rozhodné chvíli největšího nebezpečenství se strany nepřátel semkne Mojžíš všechny kmeny, zvítězí nad spojenými nepřáteli a přesvědčí Israelity, že síla i svoboda národa jest jen v jednotě a v podrobení se zákonu Páně.

Těmito událostmi vyplnil spisovatel první dvě dějství, jež tvoří jaksi samostatný celek: Datan ode všech opuštěn končí sebevraždou, Mojžíš zůstává oslavovaným vítězem a vůdcem. Vlastní vniterné drama Mojžíšovo odehrává se teprve v dějství třetím.

Dosáhl cíle pouti, přivedl lid na pokraj země zaslíbené, ale — není spokojen. Položil si cíl mnohem vyšší: očistiti také svůj národ znovuzrozením nitra, „zvednouti jej vlastního života mízou ku vyšinám božství". Bylo k tomu třeba mnohých

„úderů drtivých ran“, mnohých strádání i trestův. A nyní vidí, že lid není dosud úplně vychován tak, aby nebyl schopen porušení, je dosud vzpurný, tvrdošijný a snadno upadá v modlářství

A nová myšlenka muří Mojžíše: ten národ, „jenž těžce byl tvořen, muž k muži ve strádání pouště“, přijde nyní do úrodné země, tam spokojí se údělem zeměděleů, pastvinou stád a polí, „hledě jen, aby si naplnil útroby, oddal se požitkům těla. Pak bylo by lhostejno, kdyby byl v otroctví egyptském uhníval u hrnců masa a potupné práce!“ Pro vyvolený národ boží jiný je cíl než pokoj a mír: nemá býti otrokem země, nýbrž jejím pánem, k božství se má povznésti myšlenkou Mojžíšovou!

Nemá se člověk státi tak silným,
by dovedl stvořiti kdekoliv
zaslíbenou zemi?!
By mohl i v píščité poušti
vzbuditi z duše sny a dáti jim tvar?!

Proto nedovolí Mojžíš lidu, aby vešel do země bohaté plodností polí, znovu do pouště obrátí jeho krok, aby tam dokonal svůj přerod — třebas to bylo proti vůli Jahve!

I proti němu vás bránití budu,
jestliže chystá vám zplanění jalové
v změkčení duší a těl!

A v hrdém sebevědomí odvažuje se Mojžíš rouhavého zápasu s Bohem. On učinil vlastně Jahve u národa tím, čím jest: vyvedl jej ze Sinaje, aby byl národu Bohem a národ jemu synem a jím aby vládl nad celým světem... Mojžíš sám nalezl si cestu k nadzemským vyšinám, do světů, jimiž jde Jahve. A nyní již ho

neláká život, jenž omezen možnostmi člověka!
Výš chci, za hranice lidství!
Bojovat s Bohem ve vyšinách Jeho,
pít ze zdrojů Jeho síly!

Bůh nemůže přece býti žárlivým na svoji sílu. Velikost touží vždy po rovném druhu, po zápasu plodném a čistém. Zapáchá v nižinách hnilobný klid, však čista jsou temena hor, o něž se blesky tříští!

Bůh životem je,
a život je boj!
Ne mrtvým klidem se dochází k Nejvyššímu —
zápasem člověk se probíjí k němu!

Jen okamžik děsí se Mojžíš svých slov, zapochybuje, má-li dosti síly, aby dal „tělo a život bezkrevným snům. Silami lidskými měřím svůj cíl a děsím se úkolu svého!“ Ale odpor Josuův a ostatních Israelských, pohled na malomocné znovu v něm vzněcuje pocit vlastní povýšenosti a pohrdání k „malým duším“, jež nechápou cest jeho

ducha. Hrozí se myšlenky, že jeho životní dílo má býti na pospas i posledním z Israele bez rozdílu, že má se státi „tržištěm malých, kde každý najde svůj zisk. K vysostem božím nevstoupí nikdo nečistý, malé duše!

Tam nikoho nepovedu,
leč je-li sám dosti silen,
aby mne následoval! —
Volám tě za svědka, Nepoznatelný!
Jsi-li, zjev tomuto lidu, že se mnou je
zákona tvého síla a čistota obrodu tvého,
že milost tvá bouří jde, láska tvá bolem,
a jediným že je požehnáním:
kvas, kypění, mohutnost, vzrůst!

Tu zvedne se v poušti vichr písečné bouře. Mojžíš vztýčí se jako Bůh v nadlidské síle, vykřikne však hrozným hlasem a kácí se do propasti, smeten bouří Hospodinovou...

Čtenář se domnívá zprvu, a jistě právem, že Mojžíš hyne trestem za svou rouhavou pýchu: je smeten bouří jako v odpověď na své vyzvání Boha. Každé drama lidského titanismu skončilo dosud podlehnutím v zápase s Bohem.

Avšak spisovatel spojil s tímto dramatem ještě jiný konflikt: zápas božského prvku v člověku s prvkem pozemským. Mojžíšovi nepodařilo se povznésti národ na vyšiny božství, kam mohl dospěti pouze on sám, Vůdce, Nadměrný, Nadčlověk: jeho cesta „míjela příbytky lidské“, byla „rozpiata nad propastí, bezmezná, neklesající“. Zmizel se země, „s jeviště osudů Israelských“ — ne za trest, nýbrž aby „v smrtelném objetí Titana s Bohem“ dosáhl Boha v jeho sídlech, kam ostatní „malých duší“ nemohou ho následovati.

„Jsme národem země“, vyjadřuje to Josua po jeho smrti. „Budeme žíti dál, životem plným, ku kterému dosud jsme rostli! Rozdělily se cesty naše a Vůdcova... My chápeme myšlenku zjevenou — ale on síla byl sama, jež myšlenky tvoří...“ Člověk obyčejný nedostihne jeho nadzemských cest a musí se spokojiti tím, že poddán Bohu ovládá zemi...

Jen v jednotlivci ozývá se na okamžik bolestný stesk, že nyní „všechno je mrtvo a nadarmo zrozeno bylo, co božského pialo se v nás, sledujíc Vůdce“. Ostatně však celý národ vztahuje lačně ruce k zemi na obzoru a přidává se radostně k Josuovi, když ujímá se prvotního díla Mojžíšova a prohlašuje povzneseným hlasem svůj program:

Zákony, zjevené Jediným Bohem
— Mojžíšovými ústy —
zachovávati budu a bdíti nad plněním jejich,
by splněno bylo i nám!
Nedosahujeme Boha — —!
Však smlouva a zákon nás všechny s ním na věky spíná!

Bůh pánem naším
a my pány země!

Jak vidno, máme tu před sebou drama titanismu, několikráte již zpracované ve světové literatuře, v nové, silně n i e t z s c h e o v s k y zbarvené formě. Spisovatel ostatně sám v poznámkách nazývá Mojžíše „Nadměrným“ a „Titanem“ a mluví o jeho „nadlidské síle“, jež se rovná konečně síle božské. Mojžíš jest N a d č l o v ě k a proti němu stojí Josua s průměrným d a v e m, spokojujícím se požitky zemé a panováním Jahve. A Nadčlověk i s Jahve i s davem podniká zápas, aby sám „se probil k Nejvyššímu . . .“

Bylo by asi zbytečno uvažovati, jaký hlubší náboženský smysl tkví v tomto „probití se k Nejvyššímu“. Vůbec myšlenky Mojžíšovy projevované v častých řečech třetího dějství jsou tak roztříštěny a různými cizími prvky promíšeny, že jeho postava ztrácí se nám v nejasné mlze ještě dříve, než je smetena Hospodinem. Stále více vtírá se čtenáři domněnka, že ten moudrý vůdce israelský z prvních dvou dějství mění se spisovateli v uměle vytvářený, stále doplňovaný a konečně přece se rozplývající s y m b o l.

Tak z některých znaků mohli bychom souditi, že Mojžíš měl býti básníku symbolem tvůrce, genia, jenž nalézá radost a štěstí jen v bolesti tvoření, jen pokud vidí v dáli před sebou svůj vysoký cíl — a jakmile ho dosáhne, není spokojen, obává se „zplanění a ztučnění“ a chce výše, stále výše k Bohu, Jemu se rovnati a s Ním zápasiti v tvůrčí síle.

Jasno! (praví Mojžíš) Není-li krásnějším
hledati, toužiti, tvořiti, za něčím jíti,
než úrodu splnění v náručí svírati
v obavách před zlým a před hnilobou?

Ale s té cesty hrozí strhnouti tvůrce nepochopení davu upoutaného ku hmotě, lidská malichernost a nemohoucnost . . .

Z jiných slov dalo by se souditi, že básník měl na mysli zase jiné symboly — důkaz to, že chtěl vložiti do svého Mojžíše mnoho, a to moderních idéí, a výsledkem toho jest nejistota, mlhavost, abstraktnost vůdčí osoby dramatu.

Jak docela jinak vypadá s k u t e č n ý M o j ž í š ve světle Písma! Přečteme-li si příslušné biblické části, nejlépe poznáme, jak málo šťastně a vhodně zvolil si spisovatel pro postavu nadčlověka právě osobu slavného vůdce a proroka israelského. Snad zlákal jej tajemný konec života prorokova, ale jinak líčení Písma nedává ani nejmenšího podnětu k představě nadčlověka naplněného nejvyšší pýchou i proti Hospodinu, pohrdáním k bližním, kteří ve své prostotě nemohou chápati jeho nadzemských cest. Naopak: Mojžíš jeví se nám tu jako muž pokorný, uznávající chyby své, plný důvěry v Hospodina i lásky k lidu, za nějž nepřestává orodovati. A nikde ani stopy, že by se zdráhal uvésti lid do země zaslíbené. Stačí přečísti třebas jen „Píseň Mojžíšovu“ (Dt 32)

a zvláště „Požehnání Mojžíšovo“ (Dt 33), básně dotýkající se právě poslední doby jeho života. Před smrtí volá tu Mojžíš:

Chciť hlásat jméno Hospodinovo!
Vydávejte čest našemu Bohu! — — —
Není Bůh jiný jako Bůh Spravedlivcův (t. j. Isr.),
před jehož velebností rozestupují se mračna . . .
Blaze tobě, Israeli! Kdo se ti vyrovná,
národe Hospodinem zachráněný?
On je tvým ochranným štítem
a tvým vítězným mečem!

A vybízeje Israelské k zachovávání přikázání božích slibuje: „Abyste činíce je zůstali dlouho v zemi, do které přes Jordán táhnete, abyste ji zabrali.“

Ostatně skoro souhlasně s biblickým podáním líčí spisovatel Mojžíše v prvních dvou dějstvích; je tu proto také mnohem životnější a konkretnější a má málo společného s onou nadlidskou postavou posledního aktu. Přirovnává se sice pěkně ke stromu, jenž jest „nejvyšším vtělením hrubé své země“, mluví již o tom, že chce k výšinám božství pozvednouti svůj národ, ale vyznává hned také: „Svoboda naše a vyvýšení je v podrobení se zákonu Páně“. A o zákoně Páně stále mluví, přikázání jeho formuluje a ještě na konci druhého dějství oznamuje, že Jahve splní své zaslíbení, uvede je do země Kanaan, budou-li zachovávati Jeho přikázání. A hned zítra na to sám vyzývá Jahve k zápasu a chce proti Jeho vůli provésti svou . . .

Že ani jinak nedbal spisovatel historické přesnosti, dá se ovšem čekati a již snadněji vysvětliti a omluviti. Pro větší dramatickou účinnost přeměňuje si leckdy události, časově, místně i věcně. Tak na př. vzpoura Korea, Datana a Abirona stala se mnohem dříve. Dle Písma byli Datan, Abiron a ostatní účastníci pohlceni zemí, Kore usmrcen ohněm — v dramatě Datan se probodne, Abiron jest probodnut ve stanu zároveň s pohanskou kněžkou, Kore dostane malomocenství. Podobných libovolností jest mnoho, zvláště také v popisech předmětův a míst.

Povážlivější jest, že osoby — většinou prostí pastevci — mluví docela tak, jako by se vzdělávaly ve slohu nejmodernější literatury. Mnohé obrazy jsou sice zcela pěkné a východnímu duchu přiměřené, ale vedle nich zase jest plno abstrakcí a nic nepovídajících frasí. Jak cize to zní, když si představím nějakou tu dávnověkou osobu třebas jen na jevišti deklamovat: „Váš horečný cíl je dostupen žárem strázně“. „Jitro, jež nepatří nám, bolí nás marnou touhou“. „Záplavy možnosti“ a pod.

Jest-li báseň schopna také života na sceně, ukáže teprve pokus pražského Národního divadla, jež ji podle novinových zpráv přijalo k provozování v budoucím období. Může tento pokus jen zajímati, neboť báseň Lomova přese všechny nedostatky je dílem myšlenkově vážným a zajímavým. Problem, jejž si mladý spisovatel postavil, byl

příliš těžký, než aby jej napoprve zdolal. Ale že se toho vůbec odvážil v době, kdy jeviště oplývá všednostmi a hrubostmi, může býti dobrým znamením pro jeho literární budoucnost. *M.*

Mimořádně zmiňujeme se též o románě německém, jelikož příběh jeho odehrává se v naší vlasti, v Bystřici pod Hostýnem. *Paul Zifferer* v Die fremde Frau (Berlin 1916) líčí totiž osudy tamější zámožné, z dávna privilegované židovské rodiny Grabnerovy. Jeden člen její vzal si dceru židovského vetešníka, proti vůli svých rodičův i sourozenců, tak že zůstala jim cizí a v odcizení tom sama se upevňovala, nenalézajíc ani v muži svém opory. Národnostní a společenské protivy v letech sedmdesátých m. st. (volby, začátky továrny na ohýbané dřevo!) vzrušují drobný a bezvýznamný jinak život bystřické společnosti, která však nepředvedena dosť výstižně, abychom nebyli poněkud překvapeni prudkým vzbouřením, jež se vybíjí hlavně proti palírně Grabnerově. Mimochodem vpleteny v děj příběhy z místní rodiny hraběcí, z blízké obce „Rottal“, z poutí na Hostýn; o těchto částech napsáno v kterýchsi novinách, jakoby poutě jimi měly býti nějak zostuzeny, ale po tom není v románě stopy — přání bylo tu asi otcem myšlenky —, neboť Zifferer, ačkoliv jinověrec (některé zmínky o katolické bohoslužbě jeví její neznalost), píše o nich i o náboženských věcech střízlivě a nepodjatě.

Osoby kresleny ostře, poněkud schematicky. Jednostranná pozornost ke kruhu strany Grabnerových jest vinou, že z vlastního venkovského života bystřického málo spatřujeme; jako ta paní rodině, tak nám většina osob románu zůstává jaksi cizí, především muž oné paní, žid v hospodářství se lopotící. Lichoceno není žádné straně, naopak stínu naneseno víc než dosť, i nesnadno najíti osobu sympathičtější; hlavní postava, „cizí žena“ jest jí nejméně, vyjma snad její počáteční utrpení v rodině mužově. Jádro dobových zápasů nevystiženo, spis. se jím zevrubněji asi neobíral.

Knihovna lidu a mládeže.

Marie Gebauerová, Péťa pes. Nakl. Laichter. Král. Vinohrady. 1916. — Spisovatelka dostala mladého psíka a začala jej odnaučovati různým nectnostem a cvičiti v rozmanitých kouscích; každou neděli vyjíždí si s ním na výlet, v prázdninách na Moravu a do Slovinska — o všech těchto drobných událostech, kdy dostane se Péťa do styku s lidmi a s přírodou, vypravuje ve své úhledné knížce prostě a přece zajímavě a názorně. Nevymýšlí nějakých neobyčejných příhod, kde by se projevilo hrdinství psa — až snad na poslední kapitolku, kde Péťa pojednou zmizí a spis. v duchu jej vidí spěchat až k Soči, vyhledat na bojišti pána... Z Prahy na Soču jest přece jen daleko i pro „chytrého“ psa, který prý vycítoval smutek své paní a rozuměl jejím

slovům, čehož neopomíjí spis. často zdůrazňovati, právě tak jako klásti ho za vzor lidem. — Jinak hodí se knížka dobře dospělejším chlapcům, kteří jsou vnímavější pro krásy přírody a dovedou se zájmem sledovati život v ní; zkušenosti Pétě psa na leccos je upozorní.

Jos. D. Konrád, Tureček. 1913. — První čtyři povídky líčí velikou příchylnost malých dětí k domácím zvířatům: ke koni, k selátkům a kočce. Není tu nic strojeného, vypočítavého, jen zajímavě vypravované prosté příběhy ze života dětského před věkem školním, života nevinných radostí a přece již plného otázek, i otázek náboženských. Pěkně podal spis. zvláště dojmy a otázky čtyřletého hošíka při zaopatřování jeho matky. Ač v náb. ohledu počíná si nejvýš šetrně, přece i každý malý vtipnější čtenář upozornil by ho na dva zřejmé „omyly“. Při popisu zaopatřování píše: „Vedle byl talíř s kouskem chleba, jehož sousta nemocná měla při posvátném obřadu požíti... a který nyní měl význam skorem takový, jako nejsvětější hostie.“ A v poslední legendární črtě „Modlete se ze vlast, děti!“ tvrdí, že v nebi jsou bez rozdílu všichni, kteří ještě nepřekročili prahu nevinnosti a nevědomosti, „všechna náboženská vyznání: křesťané i pohané, mohamedáni i židé“.

Boleslav L. Černý, Šotek. 1913. — „Šotek“ jest malý králíček, jenž z touhy po svobodě uteče z chléva do lesa, ale brzy po smutných zkušenostech pozná, že stokrát lépe mu bylo v zajetí, kde o něj pečovali jiní — a vrátí se zase tam, kam patří. Důvěrný poměr domácích zvířat ve chlévě a dětí hospodářových i krásný, ale nebezpečí plný život v lese spis. líčí velmi pěkně a poutavě; trochu nepřirozeně znějí jen některé zvířecí hovory, zvláště mravokárná napomínání starého králíka. Knížka hodí se mladším dětem. *M.*

E. de Pressensé, Roza. (Přel. Aug. L. Tvrzký.) — Po odjezdu otcově do Ameriky přišla 9letá Rosa ku staré tetě, které jakož i věrné její kuchařce Martě svým vznětlivým a nerozvážným chováním působila mnoho starostí. Ve známé, vzorné rodině paní Rychlé dostalo se Růženě vhodného vyučování a ušlechtění srdce, obzvláště moudrými pokyny paní Rychlé a její obětavou mateřskou láskou ku všem trpícím a nešťastným. Tak stala se Růžena moudrou dívkou, která na konec útěchou naplnila srdce své staré tety. Po smrti tetině dostala se do rodiny Rychlých, kde utvrzena byla v dobrém příkladem paní Rychlé. Dobrotu svou osvědčila Růžena po návratu svého otce z Ameriky, když tento onemocněl. Láska dceřina, ve strastech utužená, zachránila otci život. Po mnohých bouřích životních dochází Růžena klidného žití. Hodí se pro 3. stupeň.

V. Lužická, U potoka Stříbrného. — Vlasta, dcera bohatého továrníka Laciny, a Jarmila, dceruška mlynáře Bílého v rozkošném údolí Stříbrném v Krkonoších v dětství lnuly k sobě upřímnou láskou. Rodiče obou byli hodni; leč pohodlná, rozmazlená a domýšlivá Vlasta byla pravým opakem skromné a pilné Jarmily. Vlasta, dlíc v zimě v Praze, odcizila se citlivé Jarmile, což tuto velmi bolelo. Rodinu továrníkovu stihnul však úpadek, kdežto rodina mlynářova pílí a skromností, šetrností, domohla se značného jmění. Jarmila,

milujíc stále vroucně Vlastu, ráda by jí pomohla, ale Vlasta s matkou, nechtíce se pokořiti, raději strádaly, kdežto otec odjel do Ameriky. Teprve po smrti matčině, nedostatkem donucena, obrátila se Vlasta celá usoužena k Jarmile, která se jí s láskou ujala. Zotavivši se v rodině Bílých jala se Vlasta pilně pracovati a stala se účetní pana Bílého. Změnivši také úplně svou povahu, stala se s Jarmilou svou dobročinností anděly údolí a celého kraje. Pro 3. stupeň.

V. Lužická, A v potu tváře budeš pracovati. — V Tomáškovi, synu chudého tkalce v Krkonoších, roznítil pan profesor Vilímek se svou dcerou Jaroslavou jiskru snaživosti, která přičiněním pana profesora stále mocněji a ušlechtileji plápolala. Na přímluvu profesorovu přijat Tomášek za pomocníka k hraběcímu zahradníkovi, jehož přízeň si hoch svou pilností, poctivostí a upřímností záhy získal. Hrabě poznav hochovy vlohy, poslal jej na studie do Prahy, kde jinoch výtečně prospíval, až stal se sám profesorem. Ve svém štěstí však nezapomínal hoch na své chudé rodiče, nestyděl se za ně, ale kde mohl, dával jim svou úctu a vděčnost na jevo. Pro 3. stupeň.

F. J. Andrlík, Spolužáci. — Ve škole Chlumecké sešla se „panská“ trojice (3 zámožní žáci): Stanislav Blažina, Jan Štědrý a Pavel Svoboda, která pohrdala chudšími žáky. Leč neštěstí stihlo Stanislava: rodiče jeho, přišedše o jmění, předčasně zemřeli, a on se svou sestrou Anežkou octnul se v chudobinci. Když i tato, jediná jeho útěcha, zemřela, neměl opuštěný hoch žádného, kdo by se k němu znal; proto utekl do světa. Ve světě bylo mu snášeti mnoho ústrkův, zůstal však hochem poctivým a pilným. Po trpkém strádání došel přec blahobytu a navrátil se do svého rodiště, kde zachránil před bídou rodiny svých bývalých druhů, nevzpomínaje nelásky, s kterou se k němu chovali, když před časem octnul se sám v bídě. Hodí se pro 3. stupeň.

F. J. Andrlík, Bez rodičů. — Chudý posel Vavřín ujal se nemluvněte-sirotečka, jehož na Štědrý den nalezl s matkou téměř zmrzlého. Dítě, o němž nevědělo se nic bližšího, bylo pokřtěno na jméno Tomáš. Tomášovi dostalo se u Vavřínů vychování jako vlastnímu dítěti. Teprve po smrti Vavřínově zvěděl o svém osudu, a aby své pěstounce v bídě ulevil, tajně ji opustil. Bylo mu projíti trpkou školou života, leč důvěra v Boha, poctivost, pilnost a nezlomná vůle dopomohly mu k zámožnosti. Tajně podporoval matku Vavřínovu a později dopomohl jí k dědictví po zámožném bratrovi. Při této příležitosti vyšlo na jevo, že jest synovcem své pěstounky. Později, pamětliv smutných osudů svého mládí, založil na blízku místa svého prvního vychování sirotčinec. Hodí se pro 3. stupeň.

F. J. Andrlík, Zápisky chorého dítěte. — Obrázek ze života chorého dítěte pro 2.—3. stupeň.

Jan Dolenský, Hvězdičky. — Roztomilá kytička povídek, básniček, báchorek, obrázků dějepisných, zeměpisných a přírodopisných. Vhodné pro 2. stupeň.

Jan Dolenský, Sedmikrásy. — Podobně jako Hvězdičky.

V. J. Němirovič-Dančenko, Sám sobě pomáhej! Působení majora Bobkova. Přel. J. Veselovský. Král. Vinohrady 1910. — Není věru neužitečnějšího člena společnosti lidské nad mladého šlechtice Stohrada-Steckého. I oblékati jej musí služebníci, za práci se stydí a myslí, že je daleko víc než ostatní lidé. Dobře hochu říká jeho strýc: kdyby svlékli jeho, šlechtice, a vedle něho sedláka, nebude mezi nimi rozdílu, leda že sedlák je svou prácí užitečnější než lenivý pán. Aby hocha vyléčil, zavede jej strýc do lesů k cizím lidem. Mnoho utrpení stojí našeho Šášu než se naučí pracovati, neobtěžovati péčí o svou osobu jiné lidí, než se naučí vždy a všude pomáhati. Povídka nabádá mládež ku práci a proto se pro ni hodí. — Nelze tak snadno nalézti člověka tak dobrotivého a obětavého, jako jest major Bobkov. Stala se mu ve službě krutá křivda: za poctivost byl sesazen. A přece srdce jeho se nezatvrdilo. Divná věc: voják a má nade vše rád — děti. Nikoli své vlastní děti, nýbrž děti vůbec. Říká se, že podle lásky k dětem poznáme nejlépe dobrého člověka. Bobkov byl mezi dobrými nejlepší. Ač měl skrovnou pensi, přijal k sobě 30 osiřelých dětí. Nezbylo mu, než aby pro své svěřence žebral, ale učinil to rád, vida, jak dílo jeho jest požehnáno. Zdaž může kdo trávit život krásněji, než tento major-dobrodinec? Možno doporučiti.

Fr. X. Svoboda, Bitevní vichřice. V Praze. — V 16 krátkých obrázcích podává spisovatel menší episody z války, z nichž však většina zdá se býti odkoukána z pozorování větších vojenských manevrů nežli ze skutečné války. Obrázky neobsahují celkem nic závadného.

Karel Karásek, Smíření. Praha 1916. — Základní myšlenka tohoto obrázku byla již často zpracována. Dva sousedé znesvaří se spolu pro nepatrnou věc. Nečiní sice nic proti sobě, přece však rodiny obou trpce nesou nepřátelství otců, jemuž by rády učinily konec. Pokus Svobodův, který stižen neštěstím v hospodářství, prosí Tichého o pomoc, nevede ke smíru. Za to však neštěstí, které potkává Tichého — ztráta spořitelní knížky a přepadení v lese, jež by rád svedl na syna nenáviděného souseda, jehož nevina však před soudem dokázána, když pravý pachatel dopaden — přivodí smíření obou, takže oba společně postaví kapličku na místě neštěstí a přátelství upevní sňatkem svých dítek. Do knihoven lidu se hodí.

Jan Ev. Nečas, V ovzduší našeho Radhoště. Frenštát 1901. — Sbírka básniček opěvujících krásu přírody v horách a obzvláště ve stínu našeho památného Radhoště. K nim druží se podání některých zvykův a pověstí z okolí Radhoště, kde náš sice chudý valašský lid přece spokojeně žije. Tendence mnohých básniček jest pěkná, leč rythmus (často k vůli rýmu) poněkud těžkopádný. Jinak neobsahují básničky nic závadného.

A. B. Bouthier, Setník. Přel. O. S. Vetti. Holešov 1914. — Věrně dle novozákonních zpráv líčí spisovatel některé hlavní události z messiášské doby, jakož i boje, jež tyto události způsobily

v některých rodinách a ve společnosti. Setník Kajus, vykonavatel rozsudku nad Kristem, vyznává pod křížem: „V pravdě tento člověk byl Syn boží“ a stává se se svou snoubenkou Kamilou, švakrovou Pilátovou, prvními přívrženci Kristova učení z pohanstva, neboť v srdcích jejich již dříve vyvinuly se láska a obdiv k prorokovi. Účelem románu dle úvodu spisovatelova není nic jiného, nežli vzbuditi v srdcích čtenářů touhu po Evangeliu, pročež četbu knihy doporučujeme čtenářům vzdělanějším a studujícím, kteří v ní naleznou nejen utvrzení v pravdách náboženských, ale též mnohá poučení o poměrech římských a upozornění, kterak mají pohlížeti na klassická díla, především Vergila, Horáce, Cicerona. Různé chyby v textu přičísti lze asi na vrub tiskařův.

Jan Vyhlídal, Hanácké děti. Brno 1909. — Pilný sběratel lidovědný podává tu jako dodatek k Bartošovu spisu „Naše děti“, co se mu ještě podařilo sebrati mezi lidem, uprostřed něhož žije. Sbírka pobaví ty, kteří s Hanáky se stýkají, a objasní jim též poněkud charakteristiku lidu, u Hanáka pak vzbudí milou vzpomínku na mládí. Spisek doporučujeme.

Knihy v dřívějších ročnících Hlídky posouzené a odporučené (v závorce ročník Hlídky): Lane Allen James, Sestra Dolorosa. Přel. O. S. Vetti (1898). Lang Alois, Buddhismus (1904), Jindřich Suso (1911). Lejkin N. A., Návštěva u Turků. Přel. A. Straka. Naši v cizině. Přel. J. Wagner (1900). Lie Jonáš, Niobe naší doby (1896). Lier Jan, Klín klínem (1899). Ljaliné M., Černá Hora. Přel. J. F. Khun (1896). Loti Pierre, Námořník. Přel. J. Guth (1896). Lužická V., Babiččiny loutky (1896). Mádl Kar. B., Umění včera a dnes (1904). Mael P., Hrdinná srdce. Přel. F. S. Procházka (1896). Malota Hektor, Osudy nalezence. Přel. J. J. Benešovský Veselý (1896). Manzoni A., Snoubenci. Přel. T. Korec (1902). Marian R., Čechové a Němci a boje o Frankfurt (1898). Maupassant Guy de, Vojenské novelly. Přeložil J. Pšenička (1896). Maurice Reny Saint, Závodník. Přel. K. Barta (1901). Mauritz Iustus van, Figurky z Amsterodámu. Přel. V. Kuneš (1899). Mellánová B., Neobstála (1903), Dědictví (1913). Merhaut Jos., Andělská sonata (1900), Vrancv (1906). Michajlov M., Cizí hříchy. Přeložil V. Mrštík (1896). Milota Jan, Z čarovného sadu (1898), Na úsvitě zlatého mládí (1906). Místecký Ferd. P., Písně a meditace (1901). Moravec Bedřich, Z mlhavých dob (1898). Mrázek Vojtěch, Engadinem (1901). Mrštík V., Pohádka máje (1897). Musil Daňkovský E., Obrazy přírodopisné (1898). Mužík A. E., Skvrny a paprsky (1898), Krůpěje rosy (1903). Morozová L., Učená-hloupá. Přel. Ščerbinský (1896). Nábělek Fr., O hvězdách (1906). Nansen Frithjof, Na severní točně. Přel. J. Guth (1897). Nečásek Ant., Nápady a rozmary (1911), Pestří ptáci (1902). Němcová B, Babička (1896), Tři pohádky (1896), Pan učitel (1896). Novotný Oldř., Krůpěje světla (1911). Oleřišský L., Za svítání (1907). Oliva Václav, Tovaryšstvo Ježíšovo (1911). Osman K., Jan Berka. Za pravdou (1903). Ostravický Č., Šerem k ránu (1901). Patejdl, Klapy-klepy-klap (1908). Pauly Jan, Pašijové hry (1900). Pavlík Sychra V. B., Na tvrzi, rychtě a statku (1910). Pavlovský Xyx, Zemí

(1911). Pazderníková B. (přel.), Pětifrank, Putování kamaráďovo (1896). Pečínková Běta, Ženy (1914). Petrů V., Báje a báchorky všech národů (1896). Pilbaurová Herma, Z duše (1896). Pittnerová Vlasta, Starodávné selanky (1901), Došla štěstí (1903), U Zdobilů, Teta Anna (1908), Plivník (1910), Lidé a lesy (1911), Selská pýcha (1912), Andulko, mé dítě (1912), O statečné mlynářce (1913), V Habrovanech (1914). Podlipská Žofie, Nejmladší syn (1896). Podpěra Josef, Květena Hané (1912). Pokupská Milena, Okovy. Přel. Al. Koudelka (1901). Polabská Tereza, Patero povídek (1908), Dvé povídek (1910), Kvítky a klásky (1896). Potapenko J. N., Šestero. Přel. J. Miks (1896). Prawdzić Božydar, Vítězství kříže. Přel. J. Košnar (1896). Preissová G., Obrázky bez rámů (1896), Povídky (1899), Mládí a jiné povídky (1899), Korutanské povídky (1896). Preissig Vojtěch, Broučci (1902), Procházka Emil, Do Svaté země (1911). Procházka F. S, Přástky (1896), Král Ječmínek (1906), Pepánek nezdara (1907). Procházka Kar., Lid český s hlediska prostonárodně náboženského (1910). Procházka Prok., Nauka o domácím hospodářství (1899). Prokůpek J. A., Český rolník (1899). Přikryl Ondřej, Nové Hanácké Pěsničky (1902).

A. S.

Rozhled

Náboženský.

O vidění císaře Konstantina V. rozepisuje se Schrörs (Ztschr. f. kath. Theol. 485 dd) vzhledem ke kritikům svého názoru. Na základě toho, co byl dříve dokázal, že totiž vidění to jen omylem pokládá se za církevní tradici (srv. zde str. 428), k níž naprosto nenáleží, dovozuje, že není proč pochybovati o věrohodnosti císařově, když Eusebiovi o svém poledním vidění a nočním snu vypravoval, že však ono zjevení kříže na obloze jinak žádným historickým pramenem nedoloženo. Konstantin uctíval tehdy ještě pořád Apollona, boha slunce, jehožto znakem byl kříž, i jest na snadě závěr, že při své modlitbě k němu měl přelud kříže.

K námitce vzaté z důvodu náboženské vhodnosti zázraku při této světodějné příležitosti poznamenává Schrörs, co obyčejně bývá pomíjeno, že boj mezi Konstantinem a Maxentiem nebyl nikterak bojem o náboženství křesťanské, neboť Maxentius, jinak tyran a zpustlík, za svého šestiletého panování k církvi byl právě tak snášelivý jako jeho protivník, a to nejen v Italii, nýbrž i v Africe. Vítězství Konstantina křesťanství arciť více naklonilo; v listě svém k biskupům v Arelatě shromážděným (314) píše však jen povšechné: deus omnipotens in caeli specula residens tribuit, quod non merebar, nezmiňuje se o určitém zjevení, jež by bylo vůbec známo, a zůstává bez křestu až na konec života, nenastupuje ani katechumenátu.

*

Dle nejnovějších zpráv přikloňuje se Vatikán v římské otázce k řešení s vládou italskou bez mezistátního zasažení, ač ovšem s mezistátním vědomím a zárukou. A to v tom směru, že by třeba sebe menší část římského území byla papeži postoupena jako samostatnému panovníku (nyní jest pouze trpěným uživatelem), tak že by tu byl jakýsi podklad a symbol, o nějž by se mezistátní nároky jeho právně opíraly. Dlouholetý knihovník vatikanský, proslulý jesuita Ehrle zmiňuje se již i o hranicích obvodu toho, jež voleny tak, že by nijak nevadily státní volnosti ve správě a dopravě jeho vlastní.

Co do moci zůstal by takový církevní stát odkázán na dobrou vůli státu italského; za míru by případní nesnáze, jichž ovšem nikdy scházeti nebude, řešily se pomocí světové diplomacie — za války však ... inu, řekne se: je válka!

Podrobnosti záměru toho nejsou známy, jmenovitě nemluví se o tom, kdo to bude platiti. —

Ve vyslanectví anglickém a ruském nastala změna. Anglický vyslanec nahražen novým, buď že starý neuměl Kurie získati čtyr-

dohodě aneb že (udanlivá) přímluva za Casementa neměla úspěchu. Ruským vyslancem stal se tentokrát katolík.

*

Dnem 15. července t. r. vešlo v život nařízení rakouského vojenského velitelství, jímž Cholmsko přivtěleno znovu ku království polskému. Všechny polské listy uvítaly projevy největší radosti tuto událost, jež má tak veliký význam také pro kat. církev. Ve vyloučení Cholmska kladli Rusové značné naděje, jak o tom přináší četné doklady na př. spis Leona Wasilewského „Rosya wobec Polaków w dobie konstytucyjnej“ (Kraków 1916).

Návrat 200.000 unitů ke katolicismu po vydání tolerančního ukazu z r. 1905 byl příliš bolestnou ranou pro pravoslavné duchovenstvo; uvažovalo se o tom, jak znemožniti další šíření katolicismu a znovu získati ztracené již ovečky. Dobrým prostředkem k tomu mělo býti odtržení Cholmska od království polského, při čemž byly zřejmě poskytnuty zvláštní výsady pro obyvatelstvo pravoslavné a dány výjimečné zákony pro katolíky. Dlouho projednávaný projev uskutečněn konečně r. 1913, kdy byly vymezeny také hranice nové gubernie cholmské, obývané 476.432 katolíky a toliko 278.311 pravoslavnými.

Byla to — praví Wasilewski — zřejmá illustrace ke slovům pravoslavného biskupa Mikuláše na jedné ze schůzí dumy r. 1912: „Historickou úlohou říše ruské bylo a jest zrusifikování všeho, co není ruské, a obrácení na pravoslaví všeho, co není pravoslavné.“ A Cholmsko „nacionalisté ruští nejen ustanovili zrusifikovat, ale i přetvořit na operační základnu v dobytí Haliče ... V pravoslavném semináři v Cholmu byli vzděláváni na budoucí propagatory ruského pravoslaví synové haličských popů moskalofilů ...“

Pod okupační vládou rakouskou počíná se i tu katolicismus svobodněji rozvíjeti. Jsou dovoleny missie lidové a církevní slavnosti, vracejí se katolíkům kostely zabrané jim dříve od pravoslavných nebo opuštěné pravoslavné cerkve přeměňují se v posádkové kat. kostely, do nichž má přístup také občanské obyvatelstvo. V celém rak. okupovaném území má církev kat. stejnou náboženskou svobodu jako v samé říši rakouské.

Mnoho také pro oživení kat. života slibují si Poláci od vzkříšení Matice školské, jak o tom svědčí listy arcibiskupa Krakowského a bisk. Zdzitowieckého, který potvrzuje s radostí, že za válečné vřavy povstalo příčiněním duchovenstva „nesčetné přímo množství škol.“

V celku rádi také uvítali polští katolíci zprávu, že rak. velitelství zakročilo proti mariavitům. Dalo totiž zavříti v některých městech mariavitské kostely s odůvodněním, „že v království polském mohou působiti pouze ty náboženské společnosti, které v Rakousku právně trvají.“ Poněvadž v Rakousku není vůbec mariavitů, proto ztratili všechna veřejná práva také v král. polském. Mohou jedině konati domácí pobožnosti, v kroužku nejbližší rodiny, kostely však, školy a ústavy byly uzavřeny.

Podporování mariavitů ruskou vládou bylo, jak známo, jedním z prostředků k potírání katolicismu a zároveň k roztržení Poláků ... „Przeglad Powszechny“ (1916 č. 7) přináší k tomu dokladem řeč biskupa Eulogia v Cholmu 18. června 1906: „Dej Bůh — pravil Eulogius — aby celá Polska stala se brzy mariavitskou, neboť tehdy zmizí také duch neshody mezi oběma bratrskými národy. Přijde den, kdy mariavitism a pravoslaví sloučí se v jednu společnost. Tehdy z této unie náboženské vykvete jednota Slovanů a na Polsku sleji se všechna dobrodiní a požehnání, jichž jsou účastni všichni poddaní našeho mocnáře, sloučení ve víře.“ Unie mezi pravoslavím a mariavitismem stala se skutkem, když v některých městech byly pořádány společné slavnosti a mariavičtí duchovní obdrželi stejné výsady s duchovenstvem pravoslavným. Tak používáno i pověry, jen když to škodilo katolictví!

V obsazeném rak. území byl mariavitism celkem málo rozšířen. Hlavním sídlem jeho byla Łodz, nyní pod německou správou. V protestantském tisku také nalezli mariavité v poslední době obrance ve jménu tolerance a svobody svědomí; jsou prý vlastně jen „větví starokatolické církve, v Rakousku právně uznané“.

*

Dr. Heinz Brauweiler v „Hochlandu“ (srpen 1916) obírá se poměrem svobodného zednářstva ke světové válce a přichází k důsledku, že zednářstvo nemá samostatného podílu na vzniku světové války a že ho tu bylo použito jen jako povolného nástroje ve službě politických sil. Když válka vypukla, postavili se svobodní zednáři v Německu a v Uhrách na jedné, ve Francii, Anglii a Belgii na druhé straně bez odporu do řady bojovníků pro věc vlastní země. Že všechen kosmopolitismus byl „odstaven“, nebylo vytýkáno žádné straně.

Ani před válkou nebylo nikdy internationální organisace svobod. zednářů s jednotným vedením. Zvláště německé a anglické zednářstvo uchovalo si vždy své vlastní a zcela neodvislé postavení. Možno mluviti jen o jakémsi druhu jednotné organisace svob. zednářů románských zemí, ale jejím základem nebyly tak zásady zednářské, jako spíše ovládající vliv francouzské kultury, s jejímž antiklerikálně-demokratickým směrem ovšem zásady ty souhlasily.

Za to spolupůsobení italských svobodných zednářů při přípravě italské zrady jest jasně dokázáno a jest to také důsledkem zmíněného francouzského vlivu. Ne poslední pohnutkou při tom byla myšlenka, že tak bude možno zasáhnouti papežství a kat. církev. A s nejvážnějšími obavami musíme hleděti na další vývoj věcí v Italii, poněvadž svobodní zednáři všemi prostředky se vynasnažují, aby ukázali Benedikta XV jako nepřítele Italie a stranníka středních států; chtějí tak v případní katastrofě své země obrátiti rozhořčení davů proti Vatikánu, jednak aby tím zachránili pravé vinníky, jednak aby se tak přiblížili ke konečnému svému cíli, zničení papežství.

V ostatních dosud neutrálních zemích jest pozorovati horlivou činnost svobod. zednářů, a to ve prospěch čtyrdohody všude tam, kde s franc. kulturním vlivem byly rozšířeny také ideje román-

ského zednářstva — totiž ve Španělsku, Portugalsku, jiho- a středoamerických státech, v Řecku a Rumunsku, ve Švýcarsku i Holandsku, kde také katolíci podléhají franc. vlivu. O severních státech není dosud dosti spolehlivých zpráv, právě tak jako o Spojených státech severoamerických.

Zvláště bylo by nebezpečno — praví spisovatel — chtíti odůvodňovati soud o poměru zednářů k válce jejich „světovým názorem“ — poněvadž takového vůbec není. Svobodní zednáři náležejí vždy jen k současným vládnoucím liberálním a protináboženským směrům, netvoříce nových. Používají nebo podněcují dané proudy podvratné, o sobě snad i nelišné, ba ušlechtilé, jako jest na př. otázka národnostní, která v jejich rukou místo ušlechtilého zápolení a vzájemné podpory na poli osvěty křesťanské stala se nekřesťansky bratrovražednou zbraní mezi národy a říšemi. Svob. zednářstvo není „společnost k ideálním učelům“; jest jen „schopným nástrojem“ — proto nutno v první řadě hleděti k cílům, v jejichž službu jest postaveno.

Chce-li se německé svob. zednářstvo uvarovati všeho podezření, pak jest to možno jen pod tou podmínkou, že se zřekne bez výjimky všeho dosavadního tajemnůstkářství: chce-li býti kulturní mocí, má vésti zápas duchů čistými, otevřenými zbraněmi; tvrdí-li, že má sociální a společenské úkoly, ať podrobí svou činnost úsudku veřejnosti, jak to každý jiný spolek pokládá za svou povinnost! Čím váženějším se německé zednářstvo stalo — císařové Vilém I a Bedřich byli jeho protektory, Vilém II protektorátu nepřevzal, svěřiv jej jinému členu rodiny — tím vážnější jest jeho povinnost.

*

„Každá kněžská jednota jest převracování církevního řádu na ruby a znamená vládu ze zdola nahoru a proto jest každý takový spolek necírkevní a žádný biskup na církevní půdě stojící nemůže býti pro ně nadšen“, pravil biskup Brněnský Dr. Bauer, „veliký a nesmířitelný nepřítel“ Jednoty duchovenstva, proti níž pracoval „velmi houževnatě v Čechách, na biskupských konferencích ve Vídni, ba i v Římě“ (dle Věstníku katol. duch. 1916 č. 22).

P. red. Pauly, jenž to píše, nezmiňuje se o nechuti osobní, kteráž ovšem nevycházela z Brna, nýbrž z Prahy a rozšiřovala se i na věc, na Jednotu. Druhá část vysvětlení jest přec jen také ve způsobu správy církevní, jak na ni nebožtík pohlížel a, řekněme hned, podle povahy své i povahy věci pohlížeti musel. Co do této, je samozřejmo, že každý spolek duchovenstva (vyjímaje snad spolky jako jest v Praze spolek doktorů theologie) jaksi prolamuje ústrojí správy církevní, jak nyní zavedena a prováděna. Dle ní kněz vlastně není sui iuris v žádném směru, ač mu toliká duševní i duchovní práva svěřena (na kazatelně, ve škole atd.) Všimněme si určitého, zcela jasného případu, spolků katechetských: tak jak nyní náboženská výuka a dozor na ni upraven, není pro stavovskou, odbornou organisaci vlastně místa, neb aspoň nemá pro řízení katechetské činnosti žádného významu, jelikož to provádí se činiteli jinými, náhodou snad odboru toho dobře znalými, ná-

hodou snad také ne. Na nich docela záleží chtějí-li spolku dbáti či ne. Má-li spolek odbornou knihovnu, sbírku pomůcek, koná-li porady a přednášky, je to jistě na prospěch soukromého vzdělání spolkových údů, které se v činnosti jejich snad projeví, ale snad také ne, pokud vybočuje z předepsaných forem; aby také na tyto působil, o to sice každý takový spolek usiluje, ale bez pronikavých změn v zásadní soustavě je to u nás takořka vyloučeno. Mutatis mutandis pak platí to i o jiných spolcích, ať mají za účel zájmy duchovní či hmotné. Řekne-li se, že právě kard. Bauer mohl ku změně poměrů takových svým dílem přispěti, na to netroufáme si odpověděti. Jisto jest, že změnu nepokládal za žádoucí a proto se stavěl proti ní.

Jak v uvedené zprávě nadhozeno, bál se kard. Bauer jakéhosi poručníkování církevních úřadů se strany spolků. Viděti z toho, že pojímal věc vážně a důsledně: jednota duchovenstva buďto bude platným součinitelem v rozhodování o zájmech duchovenstva, a toho dle stávajících poměrů připustiti nemohl nebo řekněme pouze: nechtěl, anebo bude to spolkařská bezvýznamná hračka, která mu ovšem připadala zbytečnou. Biskup Bauer — mluvíme jen o době brněnské — vůči kněžstvu nehověl ani otrokářství ani policajtství a ponechával jednotlivcům dosti volného pole k samostatné působnosti, pokud jeho zakročení nevyžadovala. Že tu a tam jsa mylně zpraven někomu ublížil, jest pochopitelno; zápasilť sám od začátku až do konce s nepříznivým okolím a nejdůvěrnější rádcové nebyli všichni a vždycky na výši své odpovědné úlohy. Čilý život v diecesi jej těšil, ale přímého podpůrce v něm málokdy měl. Kde jeho zasažení bylo potřebí, stěžováno si zhusta na nerozhodnost a váhavost, jež vysvětlovala se nejen povahou, nýbrž i nepříjemnými zkušenostmi. Kde jako v oné otázce duchovenských jednot šlo o zásadní novoty, jevilo se to tím zřejměji. Značnou měrou rozhodovalo u něho vysoké sebevědomí, jak úřední, tak osobní, beze sporu oprávněné, ale ovšem nikoli neomylné. Jako sám podjal se veleobtížného úkolu sestaviti nový rakouský katechismus, působiv na obecné škole jen kratičkou dobu a to za poměrů zcela jiných, tak také domníval se, že úřední cestou o vše potřeby církevní jest lépe postaráno, necítě asi, jak málo on sám jest mužem počinu, iniciativy, a jak velice přesouvají se veřejné poměry vůbec, jež i o věcech církevních rozhodují, na stranu ústavní svépomoci a vlivu parlamentního. Docela nic domýšlivý starší kněz-poslanec z Moravy řekl jednou, že poslanec u vlády zmůže víc než biskup. Nevíme, zdali tomu tak, ale že víc než biskup, který s příslušnými mocnostmi tohoto světa měl tak málo blízkých styků jako Dr. Bauer a který tak nerád jak on se k nim obracel, skoro bychom věřili. Že mocnosti ty mu nepřicházely se zvláštní ochotou vstříc, jest v brněnské diecesi vůbec známo. Nepřímo snad sám poměr ten uznával a kněžím-poslancům své diecese žádných omezení neukládal, tak že v provoláních svých docela právem směli zdůrazňovati svou faktickou nezávislost, ale vůči sobě žádného nátlaku si nepřál, a tím se řídil také vzhledem k duchovenským jednotám.

Těchto několik slov napsáno pouze na vysvětlenou, naprosto ne na obranu nebožtíkovu, k níž nemáme pražádné příčiny a k níž necítíme se ani povolány. Leccos by ostatně k vysvětlení dodati mohla brněnská Jednota ze svých bohatých zkušeností a krisí. Nedávno zabýval se pražský duchovenský denník podobnými utopiemi co do diecesní nebo zemské synody, představuje si ji z neznalosti úředních dokladů zcela mylně jako nějaký kněžský parlament. Byl-li tu a tam nějaký sklon k podobné úpravě poměrů, bylo to zcela osobní. Vývoj práva, zvláště za posledních let, ubírá se jiným směrem, kterýž ovšem může se dle okolnosti pozměňovati, ale zatím platí a rozhoduje tak, jak zní.

*

Známý katolický kanonista Freisen v díle o vývoji právních poměrů církevnopolitických rozeznávati káže mezi právem psaným a prováděným, veřejným a skrytým, hlásaným a trpěným, zkrátka mezi theorií a praxí v právě církevním, dovozuje, že i v něm podle místních a dobových okolností vlastní správa odchyluje se od písmeny zákona. Kritika Freisenovi toto rozlišování z části zazlívá.

Novinami po čase zas proběhla zpráva, že nově upravené církevní právo po přehlédnutí vykonaném od biskupů má již býti vydáno, a uváděno s tím v souvislost nastávající odstoupení stát. sekr. kardinála Gasparri, aby se své práci mohl docela věnovati. I kdyby toto pravda bylo, práce konečná tak brzy hotova býti nemůže, neboť opravy a návrhy biskupův asi byly četné, tak že porady o nich a závěrečná redakce vyžádají si ještě mnoho času. Některé předpisy, jež se odchylně od dřívějška provádějí, bývají označovány jakožto předpisy tohoto nového práva, ač ovšem v theorii platí zásada: Lex rite non promulgata non obligat.

*

Na Velehradě má býti místo dřívějšího gymnasia zřízena missijní škola se zvláštním zřetelem k potřebám balkanským.

*

Jak se dělá historie, zvláště církevní, ukazuje také tento příkladeček. V životopise Frant. Faust. Procházky mluví prof. Dr. J. Hanuš o překážkách a chikanách onomu v řádě jeho činěných; zde v č. 7. věc ta obšírně vysvětlena a výtka na pravou míru uvedena. Přes to píše „Nový věk", týdenník prý katolický, v č. 15: „Většina jeho spolubratří a představených, nevzdělaných a nad to ovládaných tradicemi protireformačními, s nechutí, ba s podezřením sledovala vědeckou horlivost mladého snaživce . . . a chikanovala jej způsobem rozmanitým."

Jak viděti, ví toho nepodepsaný pisatel ten už víc než Hanuš, zná většinu Procházkových spolubratří, jak byli vzděláni či nevzděláni (ač nezná snad ani jednoho) atd. Nejpodařenější pak jsou v listě, jenž asi také myslí, že hájí zájmy katolické, ony „tradice protireformační"; to tedy pauláni měli býti ovládáni tradicemi reformačními?!

Vědecký a umělecký.

V článku Zákon přírodní a duch (Dtsche Revue 1916 č. 8) praví greifswaldský fysik Mie m. j. o výpočtech dle zákona příčinnosti v pochodech hmotných: Pozorujeme-li elektrické jiskry, které přecházejí mezi dvěma koulemi, shledáme, že každá jiskra jde poněkud jinou dráhou než ostatní, ačkoliv nikdy se tuze neodchylují od dráhy nejkratší. Závisí to na zvláštním sestrojení vzduchových molekulí, o němž ovšem nic nevíme, pročež ani dráhy oné vypočísti nedovedeme. A přece jest věcí náramně důležitou, jakým směrem blesk uhodí, v jaké střepiny se granát roztříští, jakým směrem se ony rozletí atd. Tedy „náhoda“!

Dále atomy, jenž nám už nejsou atomy, nedílnými částicemi, nýbrž složeninami rozmanitých částí s rozmanitými silami, pohyby, ba ani částice atomů, t. ř. elektrony jednoduchými nejsou! Kdybychom chtěli (a mohli) všechny ty složky spočítati a popsati, bylo by potřebí nekonečného počtu veličin a číslic. Představa, že dle zákona příčinnosti je svět jako hodinový stroj, jest nepřesná: stroj ten měl by nekonečný počet koleček a závaží, t. j. nebyl by strojem.

Ačkoli tedy zákon příčinnosti jest a zůstává nejvyšším zákonem přírodovědy, jest přec jen ideálem jejím, jehož nemůže ani odmítnouti ani naprosto, bez výjimky (restlos) prokázati. Plnost a rozmanitost dění příčinným názorem přírodovědy vyčerpati nelze. Ta neměla by býti tázána na věci, na které odpovídati nechce a nemůže [a ani nemá!]. V té příčině lze svět srovnati s hudební skladbou, kteráž ovšem zakládá se na zákonech fysikalních a dle nich docela zevrubně může probrána a popsána býti. Ale již tento popis měl by mezery, neboť i rythmus vykazuje odchylky mathematicky nepostižitelné, a odstíny tonů, barvitost jejich o sobě i v souhře má tolik jemnosti do sebe, že jich fysikalním výpočtem vyjádřiti nelze. A přece jsou to ještě pořád jevy jaksi hmotné, které však samy již odlišují hudební dílo od pouhého mechanismu. Což teprve vlastní náladový a citový, duševný obsah jeho! Nemohou tedy v přírodním dění odstíny a odchylky hmotného mechanismu poukazovati na duchový prazáklad a prapůvod světa? Jistě bylo by přiměřenější srovnávati svět s uměleckým dílem nežli s hodinovým strojem.

„Grobe Mirakel“ Mie odmítá, avšak záleží na tom, co jimi myslí. A pak: malé příčiny — velké účiny!

*

Význačné hvězdy letních nocí. Kdo na konci srpna a na začátku září okolo deváté hodiny večerní popatří na nebe nad svojí hlavou, uvidí téměř v nadhlavníku krásnou velkou hvězdu první velikosti procházeti poledníkem; jest to Vega, nejjasnější hvězda v souhvězdí Lyry, barvy bílé nebo bílomodré. Vega jest po Siriovi nejjasnější hvězdou naší severní oblohy, a slouží při určování velikosti hvězd za normální jednotku. Na levo od Vegy, tedy severovýchodně,

jest malá hvězdička asi čtvrté velikosti, a pod Vegou, tedy jihovýchodně, jest jiná drobná hvězdička, které s Vegou tvoří malý trojúhelník stejnostranný, který se velmi pěkně vyjímá v polní obzorce; arabští kočovníci viděli v tomto trojúhelníku svoje známé tři kameny, mezi kterými na tábořišti rozdělávali oheň a na něž kladli kotel na vaření potravy. Tento trojúhelník lze viděti i pouhým okem; avšak kdo má dobrý zrak, lehce postřehne, že ona hvězdička na levo od Vegy jest nějak jakoby podlouhlá, a kdo má zrak zvláště bystrý, ten tam může viděti vlastně dvě hvězdičky vedle sebe. Avšak kdo nechce namáhati svého zraku a podívá se pohodlně polní obzorkou na Vegu, spatří tam zcela jistě onen trojúhelník, a na místě oné levé hvězdičky blízko sebe vlastně hvězdičky dvě. Je to známá hvězda ε Lyrae, hvězda podvojná; ale kdo by se na ni podíval poněkud silnějším dalekohledem hvězdářským, spatřil by ku svému překvapení, že každá z těchto dvou hvězdiček jest zase hvězdou podvojnou, takže jsou tam vlastně čtyři hvězdičky, které pouhému oku jeví se jenom jako jediná, a ještě k tomu dosti malá hvězdička. Vega jest ovšem „stálicí“, avšak proto nestojí pevně a nehybně na svém místě, nýbrž pohybuje se dále prostorem světovým, ba přibližuje se dokonce našemu slunci, a tím také nám, a sice rychlostí asi 19 km za vteřinu. Ovšem že netřeba se báti nějaké srážky. Neboť Vega jest od nás vzdálena aspoň 16 světelných roků, takže světlo, kterým září dnes, vyzářila r. 1900, a při této ohromné vzdálenosti jest prostor, o který postupuje ročně dále, tak nepatrný, že činí jen asi 400.000. díl největšího kruhu, který bychom sobě opsali na báni nebeské. Říkáme, že Vega přibližuje se k našemu slunci, ale můžeme také říci, že naše slunce přibližuje se k místu, kde stojí Vega; zkrátka obě tyto „stálice“, naše slunce i Vega, přibližují se k sobě zmíněnou rychlostí asi 19 km za vteřinu. Hvězdáři dávno pátrají, kam vlastně naše slunce s celou svojí soustavou prostorem světovým putuje; zatím ještě se neshodli na přesném a určitém místě, avšak souhlasně praví, že ono místo, kam slunce naše míří, jest někde blízko Vegy, a to mezi souhvězdím Lyry a mezi sousedním západním souhvězdím Herkula.

Vega jest i tím pozoruhodna, že asi za 12.000 roků, tedy asi roku 14.000 bude polární hvězdou místo nynější polárky. Vega jest dokonce i sama hvězdou podvojnou; avšak poněvadž sama září silným světlem, proto mizí její průvodce v její záři, a lze ho viděti jenom ve větším dalekohledu hvězdářském

Na levo od Vegy k jihovýchodu, přiléhá k onomu trojúhelníku, o němž byla na začátku řeč, dosti pravidelný, nevelký kosodélník, který lze spatřiti už pouhým okem; avšak velmi pěkně vyjímá se v polní obzorce; kdo se vůbec podívá na Vegu polní obzorkou, tomu tento kosodélník ujíti nemůže. V tomto kosodélníku třeba hledati onu známou „kruhovitou mlhavinu v Lýře“ a sice asi uprostřed mezi oněmi dvěma hvězdami, které tvoří spodní, tedy jižní, kratší stranu onoho kosodélníku. Kdo má bystrý zrak a silno zvětšující polní obzorku, mohl by na onom místě onu kruhovitou mlhavinu viděti jako slabý, útlý mráček; její vyobrazení viděti často v knihách vědeckých i lidověpoučných ;

ovšem, kdo by ji chtěl viděti tak jasnou a zřetelnou, jak bývá vyobrazována, musil by míti už pořádný dalekohled hvězdářský. Tato kruhovitá mlhavina sestává podle Wolfa ze čtyř soustředěných prstenců, které se liší dokonce i lučebně od sebe; vidmo vnitřního i zevnějšího prsténce poukazuje na prvek, který posud na zemi nebyl objeven. Což by nebylo vlastně nic nového ani nic divného; neboť známe už řadu prvků, které byly už napřed pomocí spektografu objeveny ve vidmech těles nebeských, a pak teprv podařilo se objeviti je i na zemi. Nejznámější příklad v tomto oboru jest prvek helium, které bylo napřed nalezeno na slunci, a pak teprv na zemi.

Antares. Když vrcholí Vega večer nad naší hlavou, pak jest červenavý Arktur v Bootovi už hodně na západě. Když sobě spojíme Vegu a Arktura přímou čárou a hledáme asi v polovici této přímky, avšak hodně nízko nad obzorem, asi tam, kde vídáme v létě měsíc a a v zimě slunce, pak najdeme zcela jistě nápadnou hvězdu první velikosti a barvy ohnivě červené, která tvoří s Vegou a Arkturem ohromný trojúhelník; tato nová hvězda jest Antares, největší a nejjasnější hvězda v souhvězdí Štíra. Nazývá se Antares, jakoby Anti-Ares, protivník nebo sok Aresův nebo Martův, poněvadž jest rovněž barvy ohnivě červené jako oběžnice Mars čili Ares, bůh války. Antares jest sice hodně nízko nad obzorem, a ztrácí se proto v párách obzoru, avšak při jasné obloze lze ho snadno nalézti, a pohled na něj odmění malou námahu. Neboť Antares jest jednou z nejkrásnějších hvězd první velikosti a září barvou ohnivě červenou; avšak kdo se na něj dobře podívá polní obzorkou, tomu se zdá, že barva červená přechází v barvu modrou, a při delším patření jest divák překvapen rozkošnou hrou barev, ve kterých Antares plá, neboť zdá se, že se mihotá ve všech barvách duhových; a tato hra barev jest ještě rozkošnější, když nedržíme obzorku tiše a nehybně, nýbrž když jí pohybujeme v malém kruhu, takže přenášíme tento pohyb na hvězdu, která před našima očima obíhá v malých kruhovitých nebo elipsovitých křivkách, a nám se zdá, že vidíme před sebou nikoli jedinou hvězdu, nýbrž šňůru perel nebo jiskřících drahokamů, hrajících ve všech duhových barvách. Pohled skutečně překrásný, který opravdu stojí za to, aby se jim pokochal každý, kdo má jakoukoli polní obzorku!

Antares jest hvězdou podvojnou; avšak jeho průvodce jest maličký, proto mizí v záři hlavní hvězdy, a lze ho spatřiti jenom ve velkém dalekohledu. Antares jest od nás vzdálen přes 100 světelných roků, asi 112, proto vyzářil světlo, kterým se kocháme dnes, někdy v té době, kdy císař Napoleon I stál na vrcholu své moci a slávy. Přibližuje se k nám za vteřinu asi o 3 km. Poněvadž jest ohnivě červený, proto překročil už vrchol svého vývinu, kdy nevyhnutelně zářil barvou bílou, jako dnes září Vega; a již klesá, stárne, někdejší bílý žár přechází v žár červeně rudý, až kdysi vyhasne úplně.

Když sobě spojíme Arktura na západě a Vegu nad naší hlavou přímou čárou, a rozdělíme v duchu tuto přímku na tři stejné díly, pak najdeme na této přímce dvě krásná souhvězdí; a sice na levo, tedy východně od Arktura, v první třetině oné přímky, postřehne pozorovatel

podle toho, jak má bystrý zrak, pět, šest, nebo sedm hvězd, nezrovna velikých, ale pěkně uspořádaných v polokruhu jako čelenka královská, sestavená ze zářících drahokamů; jest to líbezné souhvězdí „severní koruny", v němž nejjasnější hvězda, na první pohled patrná, nazývá skutečně G e m m a, drahokam. Podíváme-li se na toto pěkné souhvězdí polní obzorkou, pak uvidíme ovšem mnohem více hvězd, a jejich krása vynikne tím více.

Pokročíce od Arktura přes „severní korunu" ještě o jednu třetinu dále, nalezneme bez obtíží uprostřed mezi „korunou" a Vegou velké souhvězdí; jest to H e r k u l e s, a právě tam, kde ona přímka, spojující Arktura a Vegu, protíná Herkula, tam tvoří toto nové souhvězdí ohromnou písmenu velkého H, kteréž bez velkých obtíží a bez zvláštní obrazotvornosti nalézti. Toto H, jakoby tištěné, není ovšem úplně pravidelné, nýbrž jeho boční strany, táhnoucí se od severu k jihu, jsou jakoby nalomeny, podobně jako voje u „velkého vozu", a sice jsou nalomeny právě tam, kde je prostřední příčka spojuje, která spadá téměř úplně do zmíněné přímky, spojující Arktura a Vegu. Toto souhvězdí čítá ovšem mnohem více hvězd, než jsou ony, které tvoří ono zmíněné velké H, a proto, kdo má trochu obrazotvornosti a dá sobě trochu práce, může sestaviti z hvězd tohoto souhvězdí číslo 12, které jest prý napsáno na báni nebeské na památku dvanácti hrdinských skutků Herkulových.

Pravili jsme, že boční strany onoho velkého H, které tvoří souhvězdí Herkula, jsou jakoby nalomeny; vypadá to asi tak, jakoby někdo z velkého H chtěl násilím učiniti písmenu X; a sice boční strana levá, tedy východní, obrácená ku souhvězdí Lyry s Vegou, jest nalomena více, druhá strana boční, tedy pravá a západní, obrácená k Arkturovi, jest nalomena méně. Když sobě nyní z této pravé, západní bočnice vezmeme její horní polovici, táhnoucí se od příčky, obě bočnice spojující, ku severu a prohledáme ji bystrým zrakem nebo lépe polní obzorkou, pak najdeme v její vrchní, severní části zcela jistě něco jako lehký, světlý mráček, jako mlhavinku. Jest to známá hvězdokupa v Herkulovi, která se pouhému oku nebo v malém dalekohledu jeví jenom jako malý mráček; avšak poněkud větší dalekohled hvězdářský rozloží a rozdrobí tento mráček ve skvostný, překrásný shluk hvězd, kterých se tam na malém prostoru tísní asi 5000 nebo 6000. Tuto hvězdokupu objevil Halley jako lehký mráček roku 1714, avšak teprve 1873 W. H e r s c h e l j i s v ý m z r c a d l o v ý m d a l e k o h l e d e m r o z l o ž i l v e h v ě z d y.

Prodloužíme-li přímku spojující Arktura a Vegu o necelou polovici dále, najdeme bez obtíží na levo, východně od Vegy jasnou hvězdu, která není sice tak jasná jako Vega, ale zcela jistě nám padne do očí, jsouc mezi první a druhou velikostí, rovná se asi hvězdám „velkého vozu". Jest to Deneb, nejjasnější hvězda v souhvězdí „Labutě". V těchto místech právě dosahuje „Mléčná dráha", v níž souhvězdí „Labutě" leží, svého největšího lesku a shlíží na nás svým jemným, něžným světlem. 28. srpna byl nový měsíc, první čtvrť jest 5. září, a proto stojí za to za těchto několik tmavých večerů pozvednouti očí svých vzhůru a

všimnouti sobě této nebeské krásy z nezměrných končin všehomíra.

Kdo přihlédne poněkud bystřeji, tomu neujde, že nedaleko Deneba „Mléčná dráha“ se dělí ve dvě ramena, která téměř rovnoběžně postupují k jihu. Deneb jest jedna z nejvzdálenějších jasných hvězd; jeho vzdálenost od nás obnáší totiž přes 400 světelných roků, takže dnes září světlem, které vyzářil asi tenkráte, když Kolumbus objevil Ameriku. Tak dlouho bylo jeho světlo na cestě. Poněvadž jest od nás tak nesmírně vzdálen a přece ještě tak jasně září, proto domýšlejí se hvězdářové, že jest jeho světlost aspoň tisíckrát tak velká jako světlost našeho slunce.

Od Deneba směrem Mléčné dráhy k jihu uvidíme zcela jistě, počínaje Denebem, čtyři hvězdy téměř v přímé čáře, končící poněkud jihovýchodně od Vegy; Deneb je z nich nejjasnější, tři jiné jsou méně jasné, ale přece zřetelné a dobře viditelné; tyto čtyři hvězdy tvoří dlouhé rameno Severního kříže, kratší rameno tvoří dvě hvězdy, jedna jihovýchodně, druhá jihozápadně od Deneba, jejichžto spojovací přímka stojí kolmo na onom dlouhém rameni. Těchto šest hvězd tvoří dohromady velký a skutečně pravidelný Severní kříž, na rozdíl od Jižního kříže, který je menší, nepravidelný, ale za to prý jasnější; my ho ovšem nikdy nevidíme.

Nejjižnější, čtvrtá hvězda dlouhého ramene onoho Severního kříže, jihovýchodně od Vegy, nazývá se Albireo. Je to jedna z nejkrásnějších dvojhvězd naší oblohy; ovšem polní obzorkou jí nelze rozložiti v její složky, třeba k tomu už poněkud většího dalekohledu, který by zvětšoval aspoň asi padesátkrát. Jedna z oněch dvou hvězd, ve které větší dalekohled dvojhvězdu Albirea rozloží, jest oranžově červená a druhá jest krásně modrá; jsou to jako dva drahokamy, jejichžto barvy nesmírně oku lahodí.

Když nyní spojíme přímou čárou Vegu a Deneba, rozpůlíme a uprostřed zřídíme kolmici a prodloužíme k jihu, směrem k obzoru, ovšem že v Mléčné dráze, najdeme jinou hvězdu první velikosti; jest to Atair neboli Altair, nejjasnější hvězda v souhvězdí Orla. Atair stojí uprostřed mezi dvěma hvězdami, z nichž jedna jest pod ním a jedna nad ním, tvoříce dohromady přímou čáru, podle čehož rovněž Ataira lehko poznat. Atair jest po Siriovi a po Prokyonovi jednou z nejbližších hvězd první velikosti, neboť jest od nás vzdálen „jenom“ asi 14 světelných roků, avšak blíží se k nám rychlostí asi 30 km za sekundu.

Vega, Deneb a Atair tvoří dohromady velký trojúhelník, který sic není tak velký jako trojúhelník Vega-Arktur-Antares, avšak právě proto, že jest menší, spíše padá do očí, a upoutává pozornost na sebe; a tento trojúhelník jest právě příznačným útvarem na nebi letních nocí. A když pak ještě vedeme od Ataira přímku uprostřed mezi Vegou a Denebem a prodloužíme ji ještě jednou tak daleko na sever, dospějeme ku polárce neboli severní hvězdě, a tyto čtyři hvězdy, totiž: polárka, Vega, Deneb a Atair utvoří dohromady hodně šikmý kosočtverec nebo kosodélník, který se nám velmi lehko vštípí do paměti.

Vychovatelský.

Hermann Bahr v románě „Himmelfahrt“, čtvrtém ze dvanácti, kde snaží se vylíčiti cestu z nevěry neb aspoň náboženské lhostejnosti k náboženskému idealismu a ke katolictví — ač román vydán v Berlině, píše o odchovanci kněžského gymnasia: „Zřejmě ovládala jej pouze ona bláhová nechuť ke kněžím, již měl ještě ze školy. Byl vychován v Kremsmünsteru (u benediktinů), a jakkoli hoši tam na duchovních, svých učitelích, lpěli, vyrůstali přece v nejprudším vzdoru proti veškeré církevnosti (Kirchenwesen).

František (hrabě, hlavní postava románu) byl pobožný, když tam přišel, a vrátil se jakožto volnomyšlenkář, posměvač, ba se skutečnou nenávistí proti popům; proč, nebyl by sám dovedl říci. Vzpomínalť ještě dnes vděčně hodných, vlídných, učených kněží, kteří mladé chase ponechávali veškery volnosti, pedanty opravdu nebyli a byli vším jiným spíše než pobožnůstkáři. Žáci nebyli k ničemu nuceni, v ničem jim nepřekáženo, nikdy nebyli duchovní cvičbou týráni, a nejoblíbenější pater Zirwin, filolog, byl dokonce rozhodným pohanem“.

Bahr dotýká se tu, snad mimoděk, předsudku u věci neznalých rozšířeného, že v gymnasiích kněžími řízených žákům napořád, i při vyučování odborném mluveno o náboženství, čímž chtějí onu nechut proti němu vysvětliti, totiž jakýmsi přesycením. U nás jest nyní takových ústavů pramálo, vlastně jen jeden, ale z mužů v naší veřejnosti činných jest jich ještě dosti, kteří na takových studovali neb aspoň jednotlivé kněžské professory z některých předmětů měli, a ti zajisté dosvědčí, že tomu tak nebylo, že i tito professoři hleděli si svého předmětu, jako tam ten „pohan“, ba naopak, že by nebylo škodilo tu a tam ve vyšších třídách nějakou obranně poučnou poznámku ve směru náboženském vtrousiti, kde předmět k tomu zrovna vybízel.

Bahr dále vykládá: „Ale přirozená sklonnost mládeže vzpírati se potřebuje něčeho k odporu a chápe se všeho, co jen právě má po ruce, aby si na tom posměchem a pohrdáním ulevila. Jinak si František nemohl vysvětliti oné dětinské vzteklosti, jakou se tehdy předstihovali, vzteklosti, zloby a posměchu, ne proti víře, kterou si mnohý ze schlubných křiklounů při tom zachoval neporušenu, nýbrž proti církvi, jíž veškeru poslušnost vypověděti kázala svobodným německým mužům čest. To již patřilo k věci, jako kouření a knajpování, a každý by se byl styděl zůstati tu za druhými, druh dělal to po druhu, ba snažil se nad jiné tu vyniknouti. A tak silné jsou takové z pravidla zcela náhodné návyky mysli (Denkgewohnheiten) v ranném mládí, že z jeho spolužáků všichni, kteří později veřejně nějak vynikli, chápali se každé příležitosti, tvářiti se nápadně protiklerikálně. František o politiku se nikdy nebyl staral: všeliké stranictví bylo mu odporné, všichni straníci měli tak šeredné manýry. Ale i jemu dělalo dobře, při příležitosti vy-

slechnouti pádné slovo proti drzým přehmatům církevní nesnášelivosti . . .“

Výklad ovšem, jako v románě, neúplný, ale ne docela nesprávný. Ostatní příčiny toho zjevu až příliš známého, ač ne zobecnělého, zkoumati náleží těm, kteří mají k tomu příležitost. Nevychovávát jenom škola — ta prý, dle mnohých škarohlídů, nejméně — nýbrž také rodina a společnost vůbec. Řeknete snad: Ale to se pak pohybujeme pořád v bludném kruhu. Vždyť na to právě kněžské duchovní ústavy jsou, aby vychovávaly společnost, lepší společnost, lepší otce, lepší matky — a najednou čteme a vidíme, že propouštějí své odchovance nábožensky horší než je přijaly, takové, od nichž nejméně nadíti se možno, že svým životem a působením k nápravě společnosti přispějí. Mnoho pravdy v námitce té jest, i stojí těm, jichž se týká, jistě za uváženou.

Román Bahrův, ač má nejednu slabinu co do myšlenkového i co do uměleckého postupu, jsa hodně doktrinářský a přes to myšlenkově ne zcela pevný, možno upřímně doporučiti každému, kdo v románě nehledá jen kratochvíle; je to dílo velmi vážné a pro četné přednosti cenné.

*

„Das lit. Echo“ (srpen 1916) otiskuje zajímavý, pro nás ovšem ne nový názor spisovatele Karla Schefflera, že moderní literární směry samy zavinily velké rozšíření špatné literatury. Praví mimo jiné: „Kdo dnes vybízí k ničivému boji proti špatné literatuře, jest jist všeobecným souhlasem. Mně zdá se býti důležitější jiná méně populární obrana: odpor proti „literárnímu“. Jest veliká otázka, zda-li t. zv. špatná literatura vůbec může býti vyhubena dříve než tento druhý boj bude vítězně vybojován. Ano, můžeme jíti ještě dále a tvrditi, že robustní povaha lidu potřebuje špatné literatury, aby paralysovala ona nebezpečí, jež se opisují slovem „literární“. Neboť proč čte lid? Nikoliv aby provozoval duchovní gymnastiku, nýbrž aby povzbudil, roznítil vůli, aby pozoroval svou ještě dřímající nebo sociálně upoutanou činnou sílu v podobenstvích, byť i sebe drsnějších. Proto lid při čtení není zvědav na umělé a učené reflexe, nýbrž na jednání a události; chce ne skeptické konstatování, nýbrž poetickou spravedlivost a raději obsah bez formy než pečlivou formu bez dostatečného obsahu.

Dříve potřeboval lid, aby uspokojil tuto touhu, sáhnouti jen k nejlepšímu. Staré lidové eposy, vypravování Bible, pohádky a pověsti, to všechno kypí událostmi a mluví — kromě všeho ostatního vysokého, co obsahuje — bezprostředně k vůli. Literatura naší doby však neposkytuje vůli výživné potravy. Staří básníci jsou vždy zábavní, ano napínaví při četbě, poněvadž uměli vynalézati činy a podávati život objektivně; moderní literáti jsou v celku nudní, poněvadž netvoří, nýbrž vlastně jen poeticky resonují a nikdy nepřekonávají zcela subjektu. Poněvadž v lidu přes to zůstává potřeba a touha po vypravování, rozpadá se naše písemnictví na dvě části: vyšší literaturu a zábavnou četbu“.

Kdo půjčuje knihy, jistě sám se přesvědčil, že ani našemu lidu nezavděčí se obyčejně t. zv. moderní literaturou, byť i v ohledu mravním a náboženském byla bezzávadná! Prostý čtenář nerad čte o osobních dojmech, náladách a názorech spisovatelových, nemiluje dlouhých líčení a úvah: chce viděti před sebou názorně vylíčené skutečné jednající osoby nebo i děj vymyšlený, ale bohatý událostmi a činy, jež jedině působí na jeho vůli i srdce. To dobře věděli i naši oblíbení lidoví spisovatelé, k nimž dosud musíme sahati, chceme-li nasytiti žízeň lidu po dobré četbě.

Zajímavo také srovnati, co týž shora zmíněný literární časopis na jiném místě podává k charakteristice nedávno zemřelého lidového spisovatele Jindřicha Hansjakoba: „Žádných náladových obrazů, žádných krajinářských hýření, žádných duševních analysí nenajdeme v jeho četných knihách, nýbrž látku, události a nesčetné charakterní hlavy. Jemu byl totiž takovou každý člověk. V každém pacholku, v každém povozníku, v každém pastýřském chlapci nalézal něco zvláštního. Vypadá to v jeho knihách, jakoby svět byl jediný veliký dům rarit. Provází své postavy zpravidla od kolébky až ke hrobu, vykopává všechny jejich kořeny a ukazuje nám, jak mnohonásobně spletené a romantické bývají často zdánlivě tak prosté životní cesty jednotlivých lidí.“

*

Jinou příčinou, proč z moderní literatury tak málo děl se hodí za četbu pro lid, jest jejich erotomanie. Pravý přítel lidu již z mravních ohledů nemůže dáti takové knihy do jeho rukou — a konečně lid sám, pokud jest ve svém jádru nezkažený, cítí proti nim jakýsi přirozený odpor. Přiznaly to nedávno také samy „Národ. listy“ (v čísle ze dne 22 srpna t. r.), uvádějíce úryvek z Holečkových „Našich“. Sedláci jihočeští dle Holečka chovají odpor k zamilovaným výjevům v zábavných knihách. „Kniha musí vyhledávati a hlásati pravdu; nikoli pravdu materiálnou, povrchní, změnám podrobenou, nýbrž vnitřní, jakou mol nežere a rez nekazí. Proti žádné literatuře nemají předsudků, jen proti erotomanské, ta je přímo k posměchu vybízí. A erotomanská literatura za dní našich tak se rozmohla, že ona vlastně na sebe strhla jméno literatury. Přímo se pohoršují, vypravuje-li kniha příliš zamilovanou historii ze života selského. Ji pokládají za urážku selského stavu a charakteru. Když v knize selský hoch i děvče vylévají si nejhoroucnější city lásky, naši posluchajíce to, rdí se hlubokým studem. ‚To přeskoč‘, žádají čtenáře. Zdá se jim to neslušným, ano necudným, něčím, co dokonce na papír nepatří, co jej znesvěcuje.“

K tomu poznamenávají „N. l.“ mimo jiné: „Je nutno, aby také v literatuře nastala reakce proti chorobným směrům, které neznají ničeho vyššího, lepšího a krásnějšího, než „se vyžít“ a utonouti v bahně perverse. Tyto směry jsou hroznějším nebezpečím pro všecko evropské lidstvo, než celá nynější válka s jezery krve a neslýchanými hrůzami, neboť po každé válce následuje obrod, ale duševní úpadek, projevující se krajně úpadkovými směry evropských literatur a umění, jest neschopen, aby se zastavil, neřku aby se obrodil. V době, kdy voláme

po očistě jazyka, musíme se neméně horlivě zasazovati i o očistu mysli a srdce, o očistu mravů, o očistu pohlavního a rodinného života.“

Co páni nyní uznávají, na to naše kat. listy ukazovaly již dávno — a dostávalo se jim za to jen posměchu nebo nadávek. A ještě v červenci t. r. právě „N. l.“ se pohoršovaly nad tím, že v „Hlídce“ v rubrice „Knihovna lidu a mládeže“ uvedeny mezi knihami v dřívějších ročnících nedoporučenými také spisy některých našich liter. polobohů. Prý sestavujeme nový index! Máme přece snad právo varovati správce aspoň katolických lid. knihoven před knihami škodlivými v ohledu náb. nebo mravním. Že jsou mezi nimi také spisy na př. Vrchlického, Šlejhara, Vikové Kunětické a j., není naší vinou. Stejným právem uveřejňují zemské školní rady seznamy knih, jež nutno vyloučiti ze žákovských knihoven — a jest mezi nimi i Svat. Čech, Sienkiewicz. de Amicis a j. „Nár. l.“ podotýkají k vládnímu seznamu zabavených spisů, že již podle nadpisův jejich vidno, jaký to brak. Což myslí, že jen raubířské a jiné krváky jsou škodlivé? Protináboženské, cizoložnické a podobné padělky pařížské módy proto, že je píší čelní spisovatelé, jsou národu zdravé?

Ostatně, že to „N. l.“ s „očistou mravů“ nemyslí tak vážně, ukazují poslední jejich stránky, kde v každém čísle vedle pochybných inserátů objevují se až dosud pověstné „Dopisy“! (Příznačno, že právě denníky, zastupující českou svobodomyslnost, tento „psí kout“ tak pilně pěstují).

I naši lidé by si měli dobře rozmysliti, co znamenají nové a nové -ismy v písemnictví, a nepřísahati hned na všechno, co jest nové, protože je to — dráždivější. Raffinovanost není ještě umění! A když (ne klerikalní) lidé řeknou, že nemáme spisů pro lid, tedy je to přiznání právě pro náš národ prasmutné a pro spisovatelstvo i vzdělanou, pramalou menšinu národu, která hltá nejraději pornografii, tuze málo čestné.

Hospodářsko-socialní.

Náhražky za máslo, nejlepší ovšem ale i nejdražší mastidlo, vyrábějí se v Evropě nedlouho. Právě před poslední velkou válkou evropskou (1870) byl Mège-Mouriés ukončil svoje pokusy, jež podnikl popudem Napoleona III, by lidu opatřeno bylo lacinší mastidlo. Na císařském hospodářství u Vincennes, jež lučebníku za tím účelem bylo vykázáno, objevena cesta k výrobě margarinu. M. zpozoroval, že kráva i o hladě dává ještě něco mléka, jehož mastnota, soudil M., pochází tedy z tuku kravského těla, z jeho loje.

Jak se mastnoty v těle našem ztravují, není ještě s dostatek prozkoumáno: slina a žaludeční šťáva na ně nepůsobí, teprve střeva pomocí šťávy žlučové a pankreatické je zažívají, a to za stejných jinak podmínek tím snadněji, čím snadněji se mastnoty rozpouštějí, tedy asi při naší tělesné teplotě kolem 37°. Máslo rozpouští se v teplotě 28 až 33°, kromě toho pak stravitelnosti jeho napomáhá též to, že sestává také z vody, která obsahuje bílkovinu v kaseinu, uhlohydrát v mléčném cukru a různé soli, ulehčujíc střevům zažívací práci. Arciť zaviňuje voda také, že máslo snadno žlukne — ačkoli v Marokku prý zažluklé máslo rádi — čímž nevýhodně se liší od tuků vody prostých. Kromě toho chová máslo také obyčejné mastné kyseliny, jako stearinovou, olejovou, a též kyseliny prchavé (kapronovou, laurinovou atd.), jež mu dodávají zvláštní vůně a čivy chutnací vhodně dráždí.

Při zmíněných pokusech tedy soudil M., že lůj, z něhož mastnota mléka u hladné krávy pochází, cestou z útrob do vemene nějakým způsobem těžko rozpustného a proto nestravitelného stearinu pozbývá. Na tom pak, že lůj zbavuje se stearinu uměle, založena výroba margarinu.

Hlavní částí jeho je t. ř. oleomargarin, t. j. z rozpuštěného a lisy zhuštěného loje zbylá tekutá část, která schládnouc vypadá jako máslo a rozpouští se asi při 30°. Přimícháno bývá k tomu něco mléka a až do války bylo nařízeno přimíchávati 10% sezamového oleje, dle něhož také se snadno od másla rozeznává.

Naše pásmo jest poukázáno skoro jenom na tyto živočišné tuky, neboť rostlin, jež by dávaly tuky tvrdé nebo polotvrdé, u nás není Výroba olejů ze lnu, maku a řepky jest příliš nákladná, by se pro potřeby výživné vyplácela. Arciť nestačí nám ani zvířecí tuky na výrobu margarinu a jemu podobných náhražek, ale bylo nám jich obstojně dováženo. Ale i dovoz tuku z palmy kokosové, oleje (ne tekutého) z palmy olejové (z Afriky) a j. rostl rok od roku, ačkoliv jen tuk z palmy kokosové a z jader palmy olejové, které jako máslo mají značně prchavých kyselin tukových, hodí se za poživatinu lidskou, buďto zpříma jako rostlinný tuk nebo jako příměsky k margarinu. Ostatní rostlinné tuky zpracují se při výrobě stearinu a mydla.

Tím, že se lučbě podařilo všechny tyto a podobné olejovité látky jednak dobýti, jednak v tuhé kusy shustiti, rozmnoženy náramně naše poživatiny i předměty denní potřeby, neposléze i proto, že v tuhé podobě bylo snadno je s místa na místo dopravovati. Nyní jsme chudší o mnohou zásobu, ale též o leckterou potřebu, která se nám zdála nevyhnutelnou. Psycholog a ethik si tuto okolnost pochvaluje, neboť čím méně potřeb člověk má, tím svobodnějším jest, ale že by toto sebéodpírání zůstalo dobrovolným jako kladný výtěžek z války, tím ať se netěší. Jednak jest velmi mnoho lidí, kteří ho ani za války neprovozují, jednak živnostnický ruch postará se o to, by národové „nepropadli“ askesi!

*

Z hospodářských příčin odklízejí se i ve školách různé domnělé nezbytnosti (plýtvání papírem, barvami atd.). Tak dochází i na vycpané ptactvo v kabinetech, místo něhož se zavádějí věrné, uměle hotovené modely. Nahradíť ono zcela dobře, budou lacinší, nezbaví přírodu užitečných ptákův a nebudou podléhati tak snadno zkáze, přes to, že nebudou obsahovati jedovatých látek jako vycpaniny (otrušík a j.).

V závodech živnostenských nutno teď upustiti od všelijakých „zdravotních“ opatření, na př. natírání zdí olejovou barvou a j., a ačkoli zbylé mužské dělnictvo pozůstává z jedinců méně vzdorných — třebas ne méně vzdorovitých —, neviděti, že by zdraví jejich proto bylo horší.

*

Ve Spojených státech severoamerických konají čile pokusy, jak by bylo možno podávati pod vodou neodvisle od drátu zprávy telegrafické a telefonické — podmořská telegrafie bez drátu. Má se za to, že dle doby, jež uplyne od vyslání elektrické vlny a od jejího návratu po odrazu od velkého předmětu, bude též možno měřiti některé vzdálenosti, jako vzdálenost ledové hory od lodi anebo hloubku dosud nevyzkoumanou na jistých místech moře. Zvláště pak pro ochranu pobřeží a vůbec pro námořní službu měl by vynález význam dalekosáhlý. Oproti vzduchu skýtá voda řadu výhod, jež budou na prospěch podmořské telegrafii. Nemáť voda elektrických zjevů, které ve vzduchu zvláště za parných slunečných dnů rušivě působí na telegrafii bez drátu. Též zvuk nenaráží ve vodě na tolik rušivých překážek jako ve vzduchu, tak že signály jsou mnohem zřetelnější. Hlavní částí celého přístroje je oscillator, nástroj to, jímž možno vyvoditi velmi rychlé elektromagnetické vlny. Americké pokusy používají oscillatoru professora Fessendena, o němž přednášel v říjnu 1914 R. E. Blake ve výroční schůzi „American Institute of Electrical Engineers“.

Připojením možno použiti oscillatoru jako vysílače i přijímače. Jako přijímač jest mnohem citlivější nežli všecky mikrofony.

Pokusy, jež koná Submarine Signal Company pomocí ponorek i obyčejných lodí, jsou stále ještě v začátcích. Dobrého spojení doci-

leno jen na vzdálenost 1 km, největší vzdálenost, na které bylo znamení pozorovati, byla 44 a 57 km.

*

Otisky prstů, jichž se poslední dobou používalo jen v kriminalistice, zavedeny od 1. srpna v Německu k omezení vyzvědačství též na některých cestovních pasech. Popis osoby a fotografie nestačí, nutno připojiti ještě otisk levého palce. Na hranici rakousko-německé je cestujícím v obojím směru též zakázáno bráti s sebou jakékolivěk knihy nebo zápisky, i kdyby to byl jen nepatrný lístek. Kněžím obyčejně breviář propuštěn, ale direktář nikoliv, z toho prý se netřeba modliti.

Politický a vojenský.

Na obranu Fr. W. Foerstera ve známé mnichovské aféře (vysokoškolském protestu) vystoupil také redaktor „Hochlandu“ prof. **Karel Muth** („H.“ 1916 č. 10). Nepěkné ony události z polovice června jsou mu důkazem, jak velice jsme vzdáleni od pravé svobody. Foerster ocenil v curyšském časopise „Friedenswarte“ ideje velkoněmeckého politika a filosofa Konstantina Frantze; při tom označil foederativní myšlenku jako hlavní zásadu křesťanského myšlení ve světové politice. „Jestliže v souvislosti s tím žádá kritické revise Bismarckovy politiky a při tom vysvětluje své stanovisko, nelze pochopiti, proč by se proto musil, jak tvrdí projev fakulty, každý Němec rozhorliti; neboť při veškeré lásce a vděčnosti, kterou pociťuje německý národ k „železnému kancléři“, neuznával nikdy — zvláště v učeném světě ne — Bismarcka za nějaké dogma, jímž by se nesmělo otřásti. I nejvytrvalejší zbožňovatel státu quo v Německu musí se s tím smířiti, že v nynější době, kdy všechno ve světě zdá se býti uváděno v pochybnost, bude také nejmladší minulost podrobena ještě jednou kritické revisi.“

I jiné otázky, kterých se Foerster dotýká, nepotřebovaly nikoho pobouřiti, uvážíme-li, že otázky mnohem převratnější, zasahující samotný základ a podstatu našeho křesťanského společenského řádu, mohou býti ve jménu akademické svobody bez vlasteneckého odporu přednášeny i v posluchárnách. „Ať tedy souhlasíme s Foersterem nebo ne, na tom v tomto případě nezáleží; bolestnou jest pouze klatba muže, jenž nejvyšší kulturu svědomí činí počátkem i koncem svého učení a o jehož pravém německém smýšlení neměla by vzniknouti ani nejmenší pochybnost.“

Foerstera jako ethika uráží bismarckovská morálka o vzájemném poměru států, která z veliké části ovládá ještě dnešní názory. Mohou-li se však na mnichovské universitě přednášeti i nekřesťanské nauky o státní morálce, proč by nesměl také zástupce odboru pro ethiku a sociologii přivésti k platnosti svuj více křesťansky založený názor? Má ovšem pacifistickou příchuť, jež mnohému je snad nemilou. „Ale právě tím stýká se dnes Foerster se snahami také v docela jiných táborech a můžeme býti předem přesvědčeni, že by tyto snahy nechali u něho beze všeho platiti, kdyby je podepřel zednářsko-humanitními a ne křesťanskými idejemi.“

*

O brněnské censuře přednesli 13. srpna **němečtí** novináři místodržiteli tuto zprávu: „Největší podivení vzbuzuje censurní praxe v Brně. Už přes rok zabavuje brněnský censurní úřad zprávy, které jsou vzaty z vídeňských listů, a nepřeje zdejšímu tisku v politických otázkách ani takovou míru volnosti, jaká je dopřána listům v jiných obvodech vlasti. Zprávy, které v ranním listě byly zabaveny, mohou večer býti bez závady otištěny a naopak. Censurní úřad staví

zdejší tisk denně před nové záhady, pro něž jest jen jedno vysvětlení: Bezmocnost a bezradnost míst, pověřených dozorem nad tiskem. Místodržitel se prosí, aby zdejšímu úřadu byly dány srozumitelné pokyny, které by jej uchránily vylíčených přehmatů."

Místodržitel odpověděl m. j., že příčinou bývají také změny rozkazů.

V zalitavské sněmovně žádáno, by řeči tam pronesené byly beze změny do Předlitavska propuštěny.

Maďarská opposice obou směrů, ostřejšího i mírnějšího, domahala se od říšského vedení důvěrnějších zpráv o celkových poměrech mocnářství, vojenských a hospodářských, a o případních podmínkách mírových, by je zase svým důvěrníkům sdělovala a tak k obeznámení jejich s poměry přispívala. Když to z části odepřeno, žádá buďto svolati delegace nebo přiměti ministra zahraničí, by v zalitavské sněmovně jsa vyzván k dotazům odpovídal; co tamto žádala jako důvěrná sdělení, bude prý teď přetřásati ve sněmovně veřejně.

Válka s Rumunskem, dosavadním spojencem, jenž po většině naší i německou výzbrojí a v poslední chvíli ještě léčivem a lučebninami opatřen, obrátí snad zřetel k jiným věcem. Praví se ve vyhlášce její mezi jiným, že Rumunsko ji podniká také za osvobození svých soukmenovců. Tedy irredenta na jiné straně.

Rumun Dr. Alex. Vajda, poslanec v Pešti, píše v „Reichspost" 420: „Die in Tausend Jahren zur Virtuosität entwickelte politische Kunst der magyarischen Oligarchie mit all ihren Kniffen, Finten, Verschlagenheiten und taktischen Griffen begann allmählich auch unter uns Schule zu machen und erschwerte die Verständigung zwischen dem rumänischen Volk und der Regierung ... Die Rumänen in Bukowina waren zufrieden".

I členové opposice prohlásili ve sněmovně, že na obranu ohrožovaného Sedmihradska a Banátu bude se od nich bojovati až do posledního muže. R. 1915, kdy na základě ústupků Bülowových vyjednáváno s Italií, aby se nabylo času, napsal hr. Andrassy, člen též opposice, ve vídenském vůdčím denniku, že by bylo dobře, k ústupkům těm přivoliti a pobřeží Jaderské rozděliti mezi Italy (s Terstem) a Maďary; tím by třetí činitel, slovanský, z Přímoří odpadl, a problem by se zjednodušil.

Tedy poněkud jiný recept.

*

Rumunsko má asi půl milionu vojska, v bojích sice necvičeného, ale svěžího. Hranice proti nepřátelům jsou velmi rozsáhlé, bez ruské pomoci by mnoho neznamenalo. Rusko ovšem chce ho použíti pouze za průchodiště k Dardanelám, když Bulharsko jím býti nechtělo.

Řecko pomalu přestává býti pánem svých osudů. Středostátům prospívá již jen tím, že vojsko jeho nebojuje proti nim a že Bulharům bez boje popustilo pohraniční území i s výzbrojí pevných míst. Právě úspěchy bulharské proti spojeným vojskům zostřily v Bukurešti nátlak čtyrdohody, jejíž válečné úspěchy jinak vzhledem k obětem na žádné straně nemají pronikavého významu.

O spleti mezistátních smluv, jak tajné nebo polotajné s námi i proti nám uzavírány, proniklo nyní do veřejnosti mnoho zpráv, jež dopodrobna probírati vedlo by nás daleko. Mnoho úctyhodného ani po stránce důvtipu ani po stránce mravní z nich nevyčteš. Co nás hlavně zajímalo, poměr našeho urputného nepřítele vlašského k Německu, jest nyní poněkud vysvětleno: mezi Italií a Rumunskem, jež si rádo hraje na stát latinský, byla jakási smlouva, jež po vstupu Rumunska do války přiměla i Vlachy vypověděti válku Německu, zvláště když Anglie jim zajistila větší podporu hospodářskou.

Bude li nově nastalými okolnostmi ,válka ukrácena či prodloužena, neví asi nikdo; ponecháno každému hádati, jak chce. Zimní válka zdá se neodvratnou.

*

Zkušenosti války. Na základě zpráv amer. důstojníků, přidělených hlavním stanům, přednášel plukovník Fread v sezení branného výboru sev.-amerického o některých zkušenostech dělostřeleckých.

Granát duševně působí silněji nežli šrapnel, i když tento způsobuje větší ztráty. Strašlivý výbuch granátů působí tak na vojsko, že útok snadno vázne a řady se snadno rozptýlí. Doporučuje se tedy pro polní výzbroj 10% šrapnelů a 90% granátů.

Kalibr polního děla 7·62 cm je prý nejvýhodnější. Kromě toho prý se doporučuje 9·7 cm houfnice pro střílení ve velkém oblouku a děla 12 cm i houfnice 15 cm pro velké vzdálenosti (až 13 km). Co do pochodu je doprava koňmi lacinější než automobily. Modely, jež se v nejbližší době asi v Americe zavedou, jsou: houfnice 19·3 cm, jež jsou již hotovy, houfnice 24 cm, jež jsou již navrženy, a houfnice 40 cm, jež se teprve předloží ke schválení.

V Army and Navy Journal odhaduje se počet prasklých rour u děl francouzských velmi vysoko. Za příčinu se považuje velká dávka látky výbušné, příliš malá tlouštka stěn granátových (1·25 cm) a chemické sloučení kovu s látkou výbušnou. Nové americké granáty mají proto vložku aluminiovou. —

Na puškách ukořistěných na východním bojišti bývají upevněny na spodní části bodáku nůžky na stříhání ostnatého drátu, jež jsou tak sestrojeny, že pomocí pák se svírají a drát přestřihují, když je voják položí na drát a táhne k sobě.

Kongresu Spoj. st. sev. am. předložen návrh zákona o pořízení 35·6 cm děl a 40·6 cm hmoždířů, jež by byly umístěny na železničních vozech. Jim k vůli bylo by potřeba zříditi železniční koleje odbočující od hlavní tratě na místa, kde by se jich mělo použíti. Místa ta byla by vybetonována, dělo či hmoždíř by při výstřelu zůstal na voze. Postavení a příprava k výstřelu by vyžadovala pouze 5 minut. Náklad rozpočten na 50 mil. dolarů.

*

Boj proti létadlům. Létadla sestávají jak známo ze dvou skupin, z řiditelných vzducholodí a z aeroplánů. Vzducholodě jsou průměrně 10 m dlouhé, 20 m. vysoké a 12 m. široké, rychlost kolísá

mezi 40 až 80 km. za hodinu, t. j. 11 až 22 m. za vteřinu. Obyčejně letí ve výšce 1000 m a vystupují až k 1500 m. Tyto vzducholodě střílením z obvyklých teď zbraní mnoho netrpí, protože musejí býti mnohokráte trefeny, aby se jejich obal nebezpečně poškodil. Ani na loďku se tuze nevyplatí stříleti, protože je obyčejně pancéřem chráněna.

Aeroplany jsou průměrně 8 až 17 m široké, 5 až 12 m dlouhé a 3 až 4 m vysoké, rychlost obnáší 70 až 180 km za hodinu, tedy 20 až 50 m za vteřinu. Obyčejně letí rychlostí 100 km za hodinu čili 30 m za vteřinu ve výši 800 až 1000 m. Ani ty neskytají pohodlného cíle, protože několik ran do nosné plochy nemá významu. Nutno zasáhnouti motor nebo letce samého, ale i zde setkáváme se u částí nejchoulostivějších s pancéři. Protože zbraně proti létadlům užívané uspokojivě trefují jen do výše 1000 m, lze snadno pochopiti, jak nepatrný jest jejich účinek.

Vzhledem na tyto okolnosti jest velmi nevýhodno stříleti na létadla ze zbraní malokalibernich, protože 1. těžko rozeznati vlastní létadla od nepřátelských, 2. střílením na ně ohrožuje se vlastní vojsko, 3. jistota, zasáhnouti cíl malý a rychle se pohybující, je nepatrná, a 4. prozrazuje se tím postavení vlastních vojsk a ulehčuje značně úloha pozorovatele.

Proto považují odborníci za účelné používati děl jen k tomu účelu zvláště sestrojených.

*

Regulator výšky u aeroplánů. Prof. Donat Bánki v Budapešti sestavil přístroj, jímž se dá udržeti aeroplan vždy v letu vodorovném. Jakmile letec dosáhl výše, ve které si přeje zůstati, uvede dvěma hmaty přístroj vážící jen 6 kg v činnost. Kdyby aeroplan klesal, zvýší přístroj samočinně rychlost motoru, kdyby stoupal, sníží tuto rychlost, tak že aeroplan letí stále ve stejné výši, dokud si toho letec přeje.

*

Vzlet vodních létadel. Ve schůzi společnosti pro stavbu lodí přednášel inženýr K. Schaffran o vývoji vodních létadel. První z nich měla kolečka jako létadla pozemní a jimi se pohybovala na zvětšené plošině na zádi lodě. Tím však byla příliš upoutána na t. ř. mateřskou loď. Byla-li nucena sestoupiti na širém moři, byla ztracena. Později byla létadla opatřena plovacími tělesy, jimiž se udržovala nad vodou, zatím co šroub je udržoval v pohybu, ale vzlétnouti nemohla, protože kolečka ponořená ve vodě překážela. Zřízena tedy kolečka tak, že se dala po vzletu přesunouti vzhůru. Ale i tu zůstával aeroplan příliš těžký. Kolečka tedy odstraněna a plovacím tělesům dána podoba malých člunů na vodě klouzajících. Když se zvýší rychlost motoru, zdvihne se aeroplan snadno nad vodu. Před vzletem se za tím účelem spustí jeřabem na vodu. Má-li totéž létadlo vzlétnouti s lodě nebo se země, tedy se postaví na lehký vozíček, který pak zůstane dole, když se létadlo zdvihne.

Ročník XXXIII. Číslo 10.

HLÍDKA.

Účast kardinála Dietrichštejna za boje mezi arciknížetem Matyášem a Rudolfem II. roku 1608.

Napsal JAN TENORA. (Č. d.)

Na zahájeném vyjednávání chtěli míti hned na začátku podíl také nuncius, vyslanec španělský i hrabě Visconti. Nabízeli svých služeb, že zakročí u arciknížete. Ale císař přímo odmítnul. Nemilý vzkaz císařův zase musil vyřizovati kardinál Dietrichštejn. Večer 12. června v domě španělského vyslance po mnohých řečech a okolcích musil oznámiti, že císař pokládá jejich cestu za zbytečnou; že zítra zase začnou čeští komisaři vyjednávati, a že bude dobře, když nuncius a ostatní počkají, až co se vyřídí.[1])

Skutečně 13. června zase bylo v Dubči dále vyjednáváno, a jednání se prodloužilo po dva následující dny. Zprvu trvala neústupnosť; čeští komisaři co do žádostí nově jim předložených, týkajících se přímo císaře, odkazovali na něho, a ostatní společné buď odmítali nebo odkládali. Odkládali žádost o sbírku na ochránění pomezních měst a zámkův, odmítali platiti starý dluh na vojsko a na posla k sultanovi. Zejména rozhodně se ohradili proti záplatě 400.000 zl. vojsku arciknížecímu a proti postoupení panství pardubského nebo krumlovského. Připadalo jim zrovna k posměchu, aby platili na vojsko, jehož se nenadáli, aniž ho potřebovali, které nad to hrozné a nenabyté škody zemi způsobilo; pročež žádali, aby jim tolikė škody byly zapla-

[1]) Monum. Hung. hist. VI. 21.

ceny. Aby zmíněná panství byla arcikníželi postoupena, rovněž odpírali, ježto jsou na nich zajištěny velké dluhy císařovy vzniklé pro dlouhé války. K tomu dodávali, že císař svá panství dědičná může dáti a prodati, komu chce, ale stolní statky že nemohou býti zastaveny, protože jsou pro opatření a vychování krále českého. Jen svolovali k pomoci arcikníželi v čas nastalé potřeby a k amnestii na obou stranách, ale žádali, aby arcikníže sám nejprve lid svůj přes hranice vypravil, a potom že rozpustí císař i stavové své vojsko. Co se týče smlouvy smírné, aby byla potvrzena nejen od císaře a koruny české, nýbrž i od dožádaných spolupodpisatelů, stavové nevěděli, jak k tomu přistoupiti, protože to v moci císařově nepozůstává, a tak brzy to ke konci přivedeno býti nemůže. Přísahu však nejvyššího purkrabího odmítali, protože sami všichni tři stavové a podle nich nejvyšší purkrabí za to připověděli a pečetí zemskou to stvrditi chtějí.[1] Tato odpověď českých komisařů byla formulována v české kanceláři jako česká resoluce císařova.

Arcikníže Matyáš nespokojil se s touto odpovědí českých stavů, nýbrž znova předložil rozšířené své požadavky 14. června císařovi. V nich napřed žádal, aby vydána byla uherská koruna a všechny zápisy, aby stavové uherští a rakouští byli propuštěni z povinnosti, aby privileje veškerého domu rakouského se týkající byly zase do Vídně dopraveny, aby všecky spisy Uher a Rakous byly arcikníželi odevzdány, a aby císař srovnal se s ním o dluhy těch zemí, jichž je tolik, že arciknížetem nemohou býti zaplaceny. Opakoval, aby mu dáno bylo 400.000 zl. na záplatu vojska, nebo aby mu postoupeno bylo panství pardubské nebo krumlovské, a aby stavové pomáhali ochrániti hranic od jaderského moře až k Sedmihradům, a přidal, aby se přispívalo také z říše, kde by byl svolán říšský sněm, na němž by byl arcikníže Matyáš císařským komisařem; jemu k ruce by se takové peníze odvozovaly. Znova uvedl stížnost do některých služebníků císařových a žádost, aby nebyla zastavována a prodávána panství v Čechách bez vědomí arciknížete a stavův, a připojoval, aby proti markrabství moravskému a jiným zemím, které ujišťují, že stojí při arcikníželi Matyášovi, ani císař ani koruna česká ničeho nepřátelského nijak nepodnikali, a aby ty země ve všech svých stycích a vztazích svobodné byly, dokud se zase s korunou českou nespojí. Potom opětuje se žádost

[1] *Beckovský*, l. c. II. 38—40. Kodex *Hofrův* ve Sbírce *Cerroniho*, l. c. II. 207, str. 129—134.

o amnestii, o rozpuštění císařského vojska a o žádoucím stvrzení smluv a na konec projadřuje se, aby se nezapomenulo na to, aby císař na budoucím říšském sněmu doporučil kurfiřtům a knížatům Matyáše za svého nástupce v říši, a na otázku, jaký titul bude míti za živobytí císařova vzhledem ke koruně české.[1])

Rovněž stavům českým předložil arcikníže 15. června znova všecky své dřívější požadavky ze dne 11. června, k nimž byly ještě přidány zvláštní pohledávky Moravanů: aby císař dal Moravanům revers, že slušnou a spravedlivou věc učinili, když k dobrému království českého spolu s arciknížetem a zeměmi s ním spolčenými do Čech vtrhli; aby Moravané si mohli po smrti arciknížete Matyáše, kdyby císař na živě zůstával, jiného arciknížete z domu rakouského za pána vzíti; aby z kanceláře nebo komory české žádné poručení do Moravy nevycházelo, a minulé pře i výpovědi, které v království českém na ujmu svobod moravských jsou učiněny, aby byly přetrženy a vymazány; aby stavové čeští se vyjevili, chtějí li držeti pokoj s Uhry a s Turky; aby stavové čeští se stavy království uherského v takové spolčení vešli, jako stavové moravští v Ivančicích, a aby císař s Berky sňal úřad hejtmanský a komornický a vzal ho na závazek, že odpoví stavům moravským na nejprvnějším sněmě.[2])

Požadavky arciknížete byly výbojné, založené a budované na nedostatečné informaci císařského dvora i českých stavů. Zmínka v nich o zemích, které ujišťují, že stojí při arciknížeti, týkala se Slezska; v Praze nebylo posud jistých zpráv, co bylo tam na sněmu usneseno, kdežto arcikníže a jeho strana jako výsledek poselství do Slezska vypraveného rozhlašovala a nadsazovala, že se již Slezsko pro ně vyslovilo, a že nechce o nic méně, nežli Morava, ačkoli to nebylo pravda.[3]) Taková smělá tvrzení při neznalosti stavu věcí na straně císařské také mátla, naplňovala obavami a nakloňovala k povolnosti, zvláště když nepřátelské vojsko zase blíže postoupilo.

Ze všech požadavkův arciknížetem Matyášem a jeho stranou předkládaných zůstával stále nejobtížnějším o Moravě. Zdálo se pořád, že nelze protiv vyrovnati; jednání se rozbíjelo a přerušovalo. Ale vyšší nutnost kázala, aby se zase obnovovalo: císař nemohl očekávati pomoci

---

[1]) Mikulovský archiv rodinný, svaz. 342; tištěno, ale pod chybným datem 20. května, u *Hammer-Purgstalla*, l. c. II. př. 227, str. 113—115 (srv. *Hurter*, l. c. VI. příl. CCXXXIII. str. 632).

[2]) Kodex *Hofrův* ve Sbírce *Cerroniho* II. 207, str. 212—221.

[3]) Vatikánský archiv, *Borghese* II. 150. lett. 23 z 16. června.

již odnikud, stavové nechtěli hnáti zájmů císařových, jež zastoupily, do krajnosti a odvážiti se nejistého boje, a ani arcikníže v zemi nepřátelské nesměl přepínati.

Naděje císařova na zahraniční pomoc byla zklamána. Ani ze Sas a Branibor, na něž až do poslední chvíle byla naděje skládána, pomoci nebylo; naopak kurfiřt saský psal císaři a radil mu, aby odstoupil Uhry, Rakousy a Moravu, dávaje při tom na uváženou, jak by z té jiskry mohl se zanítiti veliký, nebezpečný plamen ve veškeré říši německé, jehož by císař na konec uhasiti nemohl.[1]) Na dalekou slibovanou pomoc z Polska nebylo také spolehu. Bez účinku byly stížnosti, jimiž si císař stěžoval 14. června arciknížeti Maximilianovi do nenasytnosti Matyášovy, jehož požadavky splniti bylo by nezodpověditelno jak pro císaře, tak stavy.[2]) A pozdě již bylo, že volal konečně do Prahy arciknížete Ferdinanda, vévodu bavorského Maximiliana, a jeho otce vévodu Viléma.[3]) Jedině byl odkázán na stavy české, kteří však měli v první řadě ohled na sebe. Knížatům a stavům slezským sice poděkoval za věrnost jejich, ale účinné pomoci odtud nemohl očekávati.[4])

Ani arcikníže Matyáš nemohl již více posíliti své posice. Obrátil se ještě 14. června na krále polského, aby v jeho prospěch působil, a žádal potomního dne kurfiřta saského, aby vyslanci arciknížecí bez překážky směli se odebrati ke kurfiřtům a do říše v jeho zájmu.[5]) Ale intervence z daleka, která nemohla platně hned zasáhnouti, již napřed minula se cíle. Také jemu zbývala jen troufalost, projevovaná slovy a zdůrazňovaná zbraní, ale přesila vojenská již nebyla na jeho straně. Dne 15. června hnulo se jeho vojsko ještě blíž ku Praze a položilo se nad Malešicemi u Štěrbohol polem, a brzy také nejbližší okolí pražské okusilo loupeživých přepadů vojska arciknížecího.[6])

Trapné nejistotě, kam schýlí se v poslední chvíli vážky, na nichž položena byla válka a mír, byl posléze učiněn konec. Za jednání stavů českých s moravskými se otázka o Moravě přece trochu vyjasnila a bylo jí lépe porozuměno. Čeští stavové uznali, že zmocnění stavů moravských nezamýšlejí strohého separatismu, jakož se na české

---

[1]) Mikulovský archiv historický, svaz. 158, koncept Dietrichštejnův z 16. června.

[2]) *Hurter*, l. c. VI. 40.

[3]) Tamže, VI. 42. Vévoda Vilém odpovídal až 23. června, že do Prahy sám nemůže, a synové jeho nic nepomohou (Briefe und Acten, l. c. VI. 413).

[4]) *Hurter*, l. c. VI. 59.

[5]) Tamže, 42.

[6]) Diarium, l. c. *Skála*, l. c. I. 107. *Tomek*, Dějepis Prahy, XII. 446.

straně domýšleli a jeho se hrozili jako úplné vnitřní rozluky od království, jehož byla Morava předním údem, nýbrž že cílem jejich hlavním jest zevnější odluka od nynějšího panovníka v království českém, která smrtí Rudolfa II zase pomine. Nesouhlasili ovšem ani s tím a nikterak se jim nelíbila dožadovaná správní samostatnost Moravy, — ale požadavky moravské stále více rozšiřované a stupňované, další nekonečné nároky strany Matyášovy, jimž nestačili se čeští stavové brániti, nepřístupnost a uzavřenost císařova, jenž jen zkrátka a nevlídně odbýval všecky zprávy, o nichž mu čeští komisaři přednášeli, nejistý výsledek, kdyby snad se pokusili odraziti násilí na sobě páchané zase násilím, veliké škody zakoušené od cizího vojska, jež široko daleko se na plen rozjíždělo a již i před samou Prahou se položilo, převážily konečně jejich odpor a přiměli je, ač s mnohým zdráháním, že přece 15. června v zásadě svolili, aby arcikníže Matyáš spravoval Moravu za živobytí císařova; Morava neměla však býti oddělena od království, nýbrž po smrti císařově měla se zase vrátiti pod tutéž správu. Císaři jen na stavy české odkázanému nezbylo než podříditi se této nutnosti a s trpkostí a nevolí dáti svůj souhlas. Ale dával ho přece ještě snadněji než čeští stavové, jen aby nebyl již vyrušován ze svého ústraní, které mu bylo nade všecko, tak že prý raději by se vzdal svých zemí, než aby vystoupil ze svého nedostupného zátiší. Trpce bylo to pociťováno, vždyť ozývalo se obecné mínění, že by zapuzeno bylo všecko vojsko arciknížete, jen kdyby se císař vybral na ulici.[1]) Podrobněji vymeziti způsob a dosah tohoto dočasného odloučení Moravy bylo ponecháno dalšímu jednání, k němuž bylo látky sporné dost. Čeští stavové důsledkům svého svolení bránili se a omezovali je, jak jen mohli, moravští však chtěli pro svou samostatnost co nejvíce vytěžiti. Jenom ústupky bylo možno dojíti k dohodě.[2])

Pro arciknížete Matyáše znamenalo však postoupení Moravy vždycky veliký úspěch. Program jeho vyložený stavům českým dne 6. června byl tak z části naplněn U vědomí konečného vítězství chtěl se ještě pokusiti o ostatek, zvláště o Slezsko a obojí Lužici. A jakoby ani to všecko nestačovalo, napínaly se na jeho straně další požadavky tak — jak se vyjadřuje nuncius papežský, — že by byli chtěli celý svět, kdyby ho měl císař. Ani sám arcikníže tak neupřílišoval, jako

---

[1]) Vatikánský archiv, *Borghese*, II. 165, lett. 41.

[2]) A. Č. XXVII. 350, 546. Žerotín píše 15. června Baugymu, že Čechové nabízejí již Moravu, ale za nepřijatelných podmínek.

jeho rádcové.[1]) V kritické té době došlo přece 15. června k tomu, že u arciknížete, jenž ráno přijal polského vyslance a pak s vojskem postoupil, měli večer audienci nuncius, španělský a nizozemský vyslanec. Účelem jejich audience, kterou měl každý zvlášť, bylo upevniti smírnou náladu a přivésti arciknížete k větší povolnosti. Nuncius odevzdal arciknížeti nové breve papežské a napomínal ho, aby byl již domluven smír. Arcikníže celkem projevoval ochotu, a na konec kde byl prvé odpíral, buď ustupoval nebo neodpovídal; ze všeho nejvíce trval na tom, aby se dostalo jeho vojsku záplaty; co se týče Slezska, zdálo se, že jest na polo překonán. U požadavku arciknížete, aby zůstal králem, i kdyby císař po sobě pozůstavil řádné syny, poukazoval nuncius, že by takový nárok byl úplně protivný zájmům rodu rakouského, a že konečně spírají se pro nic za nic. Na domluvu nunciovu, že se vypráví, že arcikníže nabídnul Slezsku náboženskou svobodu, popíral to naprosto a ujišťoval, že za náboženství katolické život by obětoval. Podobně odpovídal arcikníže vyslanci španělskému i hraběti Viscontimu.[2])

Ale nicméně nemohl se ještě ani tehdy arcikníže spřáteliti s myšlenkou, že by neměl dosáhnouti všeho, a že by měl císař zůstati i na dále panovníkem. Psal 16. června svému bratru arciknížeti Maximilianovi známým svým způsobem o ryzosti svých úmyslů, ale jak se zradou proti němu bojuje, jak sám všecko dělá, ale císař nic. Na arciknížeti nebude tedy vina, nastane-li krveprolití. Zapřísahal tedy bratra, aby u císaře působil a se přičinil, aby byly splněny žádosti jeho a zemí s ním spojených, a aby císař úplně zřekl se vlády.[3]) (P. d.)

---

[1]) Žerotín však 8. prosince 1608 sám o sobě dí, že radil k umírněnosti. A. Č. XXVII. 402.

[2]) Vatikánský archiv, *Borghese*, II. 150, lett. 23.

[3]) *Hurter*, l. c. VI. 41, 52.

Neznámá statuta moravská z 15. století.

Podává Aug. Neumann.

Z moravských statut, spadajících původem svým do XV. století, byla až dosud uveřejněna pouze statuta kapitolní a synodální.[1]) Řády rázu místního dosud nejsou známy. I předvádíme tu některé jako příspěvek ke kulturním dějinám moravským.

I.

Řád klášterní školy ve Šternberku (1413).

Již před lety uveřejnil Skalský jeden řád šternberský.[2]) Kromě toho je znám ještě jiný, o dvě stě let starší, řád tamější školy klášterní. Original jeho, pergamenová listina s pečetí konventu, chová se mezi listinami zrušených augustiniánů kanovníků ve Šternberku v zemském archivě moravském (F. 1).

Tento řád vznikl z potřeb čistě časových. V tehdejších časích byl totiž na venkově nedostatek žáků tak citelný, že kněží byli nuceni vzíti k přisluhování chlapce neznající vůbec latinsky. Proti tomu se s velkým důrazem obrátil biskup Olomoucký, Václav Králík, zakázav pod trestem bráti laiky na místo akolytů.[3]) — Podobné nesnáze měli patrně i šternberští kanovníci a ne-li, tedy se aspoň snažili je předejíti. Proto v kapitole, svolané na sobotu před septuagesimou r. 1413 (18. února), sepsána byla listina ohledně povinností a příjmů žactva a školního mistra s tím výslovným úmyslem, aby bohoslužby, až do té doby v klášteře chvalitebně zachovávané, časem neupadly.

---

[1]) *Fasseau,* Collectio synodorum et statutorum almae dioec. olomucenae. Rezii, 1766. I. díl obsahuje statuta olomoucká, III. díl statuta brněnská. Synodu vyškovskou z r. 1413 s hist. úvodem a kritickými poznámkami vydal *Dudík* (Statuten der Diöcese Olmütz v. J. 1413, Brünn 1871).

[2]) Die Kirchenordnung von Sternberg in Mähren aus d. J. 1614. Jahrbuch der Gesellschaft für d. Gesch. des Protestantismus in Mähren, XXVIII.

[3]) *Dudík,* u. d. čl. IV, str. 12. »Verum quia et maxime in parochiis ruralibus hoc contingit, ut propter clericorum defectum sacerdotes solos oporteat celebrare . . . vel pueros . . . qui nec verba, que respondent sacerdoti intelligunt . . . inhibemus igitur et sub eadem poena statuimus, ne presbyteri sine clericis divina . . . celebrare presumant.

Jak se o to klášter postaral, seznáme z myšlenky, jež mluví z celého textu: Udržeti klášterní bohoslužbu na její výši zlepšením hmotných poměrů žáků. Jak známo, bylo za tehdejší doby leckde velmi špatně o ně postaráno. Aby tedy uhájili živobytí, pomáhali si buďto krádeží,[1]) anebo se potulovali od místa k místu. Takoví scholárové, kterým bylo nejprve sháněti po obci kus chleba, samo sebou byli velmi nespolehlivými pomocníky v kostele. Z té příčiny upravil šternberský klášter hmotné poměry svých žáků tak, že chlebové starosti stály daleko od nich a oni mohli se úplně věnovati svému (...ut devocius militent in decantandis missis ... et ultra hoc aliud non requirant).

Statuta předně působí mravním nátlakem na mistra i žactvo. Vždyť je-li o jejich školu tak dobře postaráno, pak také zajisté budou všichni svých povinností řádně dbáti.

Pak se vypočítávají jednotlivá officia. Předně mše sv. ke cti P. Marie, fundovaná biskupem Litomyšlským, Albertem ze Šternberka.[2]) Dle jeho ustanovení mělo šest zpěváků při ní působících dostávati týdně po jednom groši. Později však dotyčná fundace byla přidělena v užívání rektorovi a klerikům se dostalo jiného odškodnění. — Druhým officiem byla nadace pana Petra ze Šternberka a manželky jeho Anny.[3]) Spočívala ve mši za ně a předky, jež měla býti sloužena dle domluvy. S ní souvisely obvyklé vigilie s devíti lekcemi a klerici měli při nich zpívati. Za tím účelem odkázali oba zmínění manželé jednu kopu grošů, která s předchozí fundací o pěti groších připadala k užitku školního mistra. Osm zpěváků mělo dostati po půl kopě grošův a za jiných okolností bylo sumu rozděliti tak, aby klerikové dostali po patnácti groších. Peníze rozděloval sakristan.

Kromě toho připadaly kantorům a klerikům všechny zbytky z refektáře, po případě mohli žáci dostati ještě také zvláštní dávku piva. Školní mistr měl se hmotně rovnati členům kanonie.

Konvent snaží se udržeti důstojný ráz bohoslužby též i nařízením ohledně řízení kostelního zpěvu. Rektor, poněvadž se má starati nejen o zpěv, nýbrž i o vyučování ve škole, tedy aby mohl své povinnosti zastávati, má míti k ruce schopného pomocníka ve škole a varhaníka v kostele; po případě by mohl stačiti pouze jeden muž, byl-li by obojího schopen.

---

[1]) Tamt. čl. XXXIII, str. 34 ...quia ibi scholares existentes (= na venkově). ...necessaria interdum habere non possunt, et sic plus in furtis, quam in literis addiscunt.

[2]) Cod. dipl. Mor. X, č. 111 str. 129. Praha, 4. března 1371.

[3]) Cod. dipl. Mor. XI, č. 334, str. 304. B. m., 15. září 1384.

K tomuto ustanovení, které jest vlastně organisací zpěvu při klášterním kostele, přistupuje článek, vztahující se na rektora. Má říditi chór při ranní a poslední mši sv. Při větších slavnostech zpívá se žáky vigilie a nešpory oblečen jsa s ostatními v rochetě. Nad to má svoje svěřence předčiti vzděláním a svatostí života. Jmenovitě má se varovati hospod a neslušných zábav, které zajisté nemohou sloužiti učelišti řeholních kanovníků ke cti. Chtěl-li by se vedení školy vzdáti, má dotyčný statut vrátiti.

Takto zlepšením hmotných poměrů dovedli si šternberští augustiniani připoutati své scholáry a pevnou organisací, kterou jim dali, zajistili svému klášteru v budoucnosti důstojnou bohoslužbu.

Jak obezřele si šternberští počínali, seznáme srovnáním jejich statutu s opatřením vyškovské synody téhož roku (1413) konané.[1]) Stran úpravy při bohoslužbě, totiž nošení rochet, se shodují: žáci, kteří stěží dovedou uhájiti života, nemohou si jich opatřiti. Proto v klášteře je pořídí probošt, v diecesi místní faráři. V druhém, a to hlavním bodě stran udržování žáků, rozcházejí se však úplně. Synoda použila prostředku velmi málo účinkujícího: hrozby.[2]) Jednoduše pohrozila kněžstvu pokutou, bude-li bráti k akolytování nekleriky. Jak ale je měli kněží vydržovati, když místy (pod vlivem domácích rozbrojů) byly existenční poměry tak smutné, že farář sám jenom živořil?

Řád šternberské školy klášterní (1413).

(Zem. arch. mor., list. klášt. šternb., F. 1.)

In nomine Domini nostri Jhesu Cristi et benedicte matris eius, domine et nostre patrone. Quum enim ecclesia militans a triumphante derivetur et presertim, quantum ad ritus ecclesiasticos laudem Dei concernentes, sicut scriptum Exodi XXV°: „Inspice et fac secundum exemplar, quod tibi in monte monstratum est“,[3]) hoc est in monte patrie celestis. Super omnia autem nichil tam conforme facit militantem ecclesiam triumphanti, quam incessabilis laus divini modulaminis conversacione cum celesti.

Omnia igitur secundum apostolum, I. ad Cor. XIV honesta et secundum ordinem fieri debent in nobis et precipue, que concernunt ritum ecclesiasticum pariter et cultum. Et si omnibus operepretium est ordinate cuncta disponere in ecclesia spiritualiter, tamen canonicis regularibus ex vi nominis

[1]) *Dudík* u. d. čl. IV, str. 12.

[2]) *Dudík* u. d. str. 9.

[3]) V. 40.

ordinabilius et regularius singula convenit regulari, sicut et regulari tradicione dicitur:[1]) „Nichil fiat, quod cuiusquam offendat aspectum“, vel auditum, „sed quod vestram deceat sanctitatem“. Nam Ecclci XXIV° dicitur ad laudem sapientum: „Homines in virtute pulchritudinis studium habentes, pacificantes fuerunt in domibus suis“.[2]) Pax enim domus ordinata est imperandi atque obediendi concordia inhabitancium.

Nos igitur Florianus, totusque conventus canonicorum regularium ordinis sancti Augustini monasterii sancte Marie in Sternberg ad perpetuam rei memoriam. Ne consuetudines laudabiles et cerimonie, que *a)* ad cultum et statum ecclesie hactenus in domo nostra laudabiliter observate et in futurum servande scolarum nostrarum ad regimen pertinentes, oblivione et incuria quovismodo lapsu temporis depereant, hoc decretum statuimus et firmamus capitulariter presentibus tenendum et servandum per rectores scolarum nostrarum presentes et posteros easdem inhabitancium.

Justum etenim est et multum honorificum, ut beneficiis salutaribus gratitudinis vicissitudo equivalens reddatur. Cum autem in monasterio nostro per Dei clemenciam et benedicte matris alme domine copiose per nostros fundatores provisum est tam rectori scole, quam clericis officia ecclesiastica exsequentibus, quo competenter sustentari possunt et in servicio Dei et benedicte matris fideliter perdurare, dignum et iustum est, ut talia ministeria sibi iniuncta absque fraude et dolo cum omni devocionis diligencia exsequantur.

Ut autem cognitis beneficiis, que a monasterio nostro percipiunt eo graciores et hylariores in laude Dei et cultu ecclesie se exhibeant, scire debent, quod a principio institucionis et ordinacionis quoad *b)* cultum dei in ecclesia nostra missarum vigiliarum et aliorum laborum statum ecclesie concernencium, ita statutum fuit et ordinatum per primum fundatorem nostrum, reverendissimum in Cristo patrem et dominum, dominum Adalbertum, episcopum lythomyslensem, felicis memorie, qui primam missam beate Virginis Marie cantari instituit per sex cantores cantandam et festivandam. Quibus quidem cantoribus septimanatim per unum grossum distribui ordinavit. Et hoc per longa temporum curricula fuit firmiter observatum. Et cum eodem precio rector scole nichil penitus agere debuit, sed suis emolumentis scolasticis et proventibus debuit contentari. Processu vero temporis visum est tam fundatori nostro, quam preposito et conventui, quod census misse predictus, videlicet quinque sexagenorum cum grossis XII pro magistro scole deputaretur, ut eo comodosius posset nostre ecclesie deservire. Clericis autem in labore eiusdem misse perseverantibus alia racione.

Idem placuit domino Jhesu Cristo et benedicte matri cultum ecclesie multiplicare et dilitare per dominum Petrum Sternbergensem fundatorem

[1]) Regula sv. Aug. kap. VI.
[2]) Není na uv. místě, nýbrž 44, 6.

---

a) Orig.: quo.
b) Orig.: quo ad.

nostrum et conthoralem ipsius, dominam Annam. Instituta est missa defunctorum pro remedio animarum, benefactorum et predecessorum nostrorum singulis diebus exceptis dumtaxat IX leccionum, vel qui pro IX leccionum habentur iugiter decantando, vigilie eciam IX leccionum pro animabus predecessorum et fundatorum nostrorum certis temporibus, quocies opportunum fuerit per clericos sunt decantande.

Et inde provisum est de beneficio competenti tam magistro scole, quam clericis eandem missam cum vigiliis decantantibus. Magistro scole una sexagena grossorum addita est, ita ut a monasterio nostro sex sexagenas habeat, et efficacius tam ecclesiasticis, quam scolasticis officiis intendat, quo se sentit munificius muneratum. Cantoribus vero VIII°, qui defunctorum et beate Marie missas decantare debeant, cuilibet ipsorum sexagena media est deputata, nisi magistro scole comodosius visum fuerit, quatenus divisis clericis octo pro matura missa et octo pro defunctorum, eciam precium divideretur, et cuilibet ex eis quindecim grossi per annum tribuantur. Precium autem missarum, tam mature, quam defunctorum ad officium sacristani pertinet singulis dividere, tam magistro, quam clericis singulis mensibus, prout expedit et oportet.

Insuper pro amminiculo spirituali sustentacionis ad honorem domini Jhesu et benedicte matris elemosyna datur de monasterio nostro cottidie, tam mane, quam vespere secundum opportunitatem temporis pro cantoribus et clericis scolasticis quidquid in mensis fratrum canonicorum superhabundaverit, ut eo devocius militent in decantandis missis beate Marie, defunctorum et summe misse, et ultra hoc aliud non requirant, nisi visum fuerit patri monasterii, domino preposito, reliquias ciborum, pulmentorum, coquine, pro supplemento tribuere, vel quandoque pane et cerevisia pro sustentacione eorum subsidium ministrare. Magister autem scole expensas debebit habere, sicut unus ex canonicis fratribus eodem potu tam vini, quam cerevisie, quo utuntur, et quantum utuntur debebit omnimode participare, nisi placeret domino preposito eundem ad mensam suam vocare.

Ad eundem magistrum autem pertinebit universa et singula prelibata opere exsequi cum diligencia operosa et quidquid iniunctum sibi fuerit et mandatum per dominum prepositum vel priorem pro laude Dei in ecclesia nostra faciendum, hoc tenebitur exsequi prompto animo et parato, sicut hactenus est servatum. Et ut honorificencius talia peragantur, magister scole tenebitur succentorem valentem in scolis habere pro audiutorio et cantorem ydoneum pro implendo cultu ecclesiastico, vel horum alterum, qui sit sufficiens pro utroque. Ad quem pertinebit mature misse interesse et regere, summa missa adiuncta, cui vel quibus magister scole providere deberet scolarium, pro eius vel ipsorum laboribus de suis proventibus scolasticis vel ecclesiasticis, sicut eidem visum fuerit et consonum ecclesiastice honestati, rector autem scole omnibus diebus festivis et quum fratres canonici intersunt vesperis, aut vigiliis et diebus dominicis superpelliceo debet uti, cantores vero, qui missas beate Virginis et defunctorum ordinati fuerint ad cantandum singulis diebus superpelliceis utantur similiter, cuiuscunque condicionis existant, de quibus dominus prepositus debet providere. Idem autem rector scolarum sciens se rectorem positum per dominum prepositum in regimen scolarium in ecclesia, quam in scolis, debet preminere auctoritate regiminis, ut

non solum doctrinis suos imbuat clericos, sed eciam vita honesta, moribus et exemplis. Unde tabernas omnis vitare debet et spectacula omnia indecencia, quia talia non conveniunt canonicorum regularium honestati. Cum autem rector scole locum mutare voluerit, privilegium hoc tenebitur domino preposito, sive conventui absque omni vicio presentare. In promissorum omnium robur firmius et testimonium efficacius, sigillum maius prepositure nostre presentibus est appensum. Datum in domo nostra iam dicta, sabbato ante septuagesimam, anno domini millesimo quadringentesimo terciodecimo.

Z dějin města Loštic.

VÁCLAV KUBÍČEK. (Č. d.)

Ve smyslu tohoto vyjádření navrhl v březnu 1754 královský tribunál do Vídně Hepila za poštmistra, ponechávaje odškodnění jeho pro případ malého výnosu porta dobré vůli královny.[1]) Výnosem ze dne 20. dubna 1754 schválila královna za poštovní stanice Litovel, Loštice a Kaclířov dle návrhu královského tribunálu, co do Loštic však určila, jelikož Hepil za dopravu úřední pošty žádá odškodnou, že úřad poštmistra obdrží Frant. Gloria, jenž se zavázal převzíti jej úplně za týchže podmínek jako Martin Bös v Litovli. Nicméně pro velikou vzdálenost mezi Lošticemi a Kaclířovem svolila královna, aby se jízdné od cestujících smělo žádat a vybírati dvojnásobné. Ustanovené poštmistry má vrchní správce pošt v Brně vzíti pod přísahu a nedleně všechno zařídit, aby spojení Olomouce s Králové Hradcem k Praze od 1. května začalo.[2]) V září téhož roku jela královna Marie Terezie zdejší krajinou.[3])

Nový poštmistr Frant. Tomáš Gloria, královský tajný komoří a kabinetní kurýr,[4]) necítil se v Lošticích doma. Cosi mu tam chybělo. Úředně označil to všelijak. Za jedno neměl v městě vlastního domu a nájemné musel platit vysoké. Také spíži pro koně buď vůbec nedostal v místě anebo jen za drahé peníze. Největší nesnáz působila poštovní cesta vedoucí z Loštic přes Lišnici a odtud lesem ke Studené Loučce a dále k Třebové: při špatném počasí bývala nesjízdná, ba nebezpečná a mohla být upravena jen velikým nákladem. Právě proto jí mnozí cestující vyhýbali a jezdívali raději přes Mohelnici po vlastní

---

[1]) K tomu dodal: »— wäre übrigens zu wünschen, dass zwischen Loschitz und Ketzelsdorf eine unterlegte Post und zwar zu Mähr. Trübau als dem bequemlichsten Mittelort einzurichten sich die Thunlichkeit ergeben möchte«.

[2]) Zemský archiv brněnský l. c.

[3]) Zápisky moravičanské: »1754 dne 6. září skrz naši dědinu královna Marie Terezie jela a peníze rozhazovala. Cestu jsme museli opravovat. Sedláci dali 556 vozů a pěšího lidu 905 osob. U nás koně přepříhány byly a šézu mazali, za to jsme dostali 3 dukáty. Jana Skácela souseda zdejšího dcera Kateřina 1/1 roku stará dostala také jeden od Marie Terezie«. (Královna totiž v tom č. 33 čekala, než všechno bylo k cestě připraveno, a chovala zmíněné dítě v náručí.)

[4]) v matričních zápisech se vede s titulem »nobilis dominus ... magister postarum, Suae regiae majestatis intimus conclavis, cursor equestris, vulgo cabinetscourir«.

nebo najaté příležitosti. Loštický poštmistr byl tím zkrácen v poštovních důchodech.

S takovými důvody žádal už v listopadu 1754 u c. k. zastupitelstva a komory v Brně, aby poštovní stanice byla z Loštic přeložena do Mohelnice. Není písemně doloženo, ale zdá se, že za tou žádostí stálo vlastně město Mohelnice samo, jež umístěním poštovní stanice v sousedních Lošticích se cítilo zastíněno a bystře prozíralo, jak značných výhod by nabylo, kdyby mělo poštovní stanici. Leč žádost poštmistrova byla tentokráte zamítnuta s poukazem na nedávné rozhodnutí královny.[1]) Na jaře roku 1757 koupil poštmistr dům čís. 60 v Mohelnické ulici za 1300 zl.[2])

V listopadu roku 1757 nabyla platnosti n o v á b e r n í s o u s t a v a. Dle dosavadní soustavy nebyly zdaněny poddanské louky, pastviska, zahrady ani lesy. Z panských pozemků čítaly se do starých lánů pouze ty, které dříve byvše v poddanském držení, po roce 1669 jakýmkoli způsobem připadly vrchnosti. Berně z nich bývala však mnohem nižší nežli z lánů poddanských.[3]) Ostatní pozemky a výnosné předměty panské, v Uničově tudíž jakožto městě královském ani pozemky jednotlivých měšťanů ani půda přesně vrchnostenská nepodléhaly lánové dani.[4])

Jenom část daně žádané panovníkem přejímaly od roku 1671 vrchnosti a odváděly ji dle počtu svých vrchnostenských komínů jakožto berni řádnou[5]) a — od let asi 1684 — dle počtu poddanských lánů

---

[1]) Žádost de praes. 27., zamítnutí 28. listopadu 1754 v zemsk. arch. brněn. l. c.

[2]) Gloria poštmistroval v Lošticích do r. 1760. Ještě v červenci je v matrice úmrtní zápis jeho dítěte. Jeho nástupce M a r t i n L e d e r e r (1760—1763) bydlel zase v nájmu, ve kterém domě, není známo. Třetím a na dobu více než 100 let posledním poštmistrem v Lošticích byl J o s e f Š m i l. Za něho byla poštovní stanice r. 1764 přeložena do Mohelnice, kdež se stal prvním poštmistrem. Kdy byla zřízena poštovní stanice v M o r. T ř e b o v é, o niž se poznovu jednalo v listopadu 1754, nenašel jsem v aktech zemsk. archivu. Zaznamenáno tam jen, že poštovní stanice z L i t o v l e byla dnem 1. května 1785 přeložena do U n č o v a. Z Olomouce jezdívala tehdy pošta směrem ke Král. Hradci pokaždé v pondělí a ve čtvrtek ráno. O poměrné rychlosti této dopravy možno si učiniti představu ze soukromé noticky z r. 1830. Když po zlaté svatbě zdejšího měšťana Alexia Drlíka syn jeho Pius, účetní v železném obchodě vídenském, se vracel do Vídně, psal rodičům, že tam z Olomouce »po eilwognu« byl za 24 hodin. — Teprve r. 1868 zřízena v Lošticích opětně poštovní stanice.

[3]) *D'Elvert*, Schriften XXV. 317. Tak třeba r. 1749 platili poddaní z lánů po 56 zl., vrchnosti však pouze 20 zl. (*D'Elvert*, Schriften XIV. 508.)

[4]) *D'Elvert*, Schriften XXV. 315 — XIV. 507. 575.

[5]) »Ordinarianlag«.

a veškerých poddanských panských komínů jakožto berni mimořádnou.[1])

Aby nejenom lid poddaný, nýbrž i vrchnosti byly zdaněny, a sice stejnoměrněji, měly dle nové soustavy berní dani podrobeny býti pozemky a výnosné předměty vrchnostenské i nezdaněné dosud pozemky poddanské: louky, pastviny, zahrady a lesy. A sice všechny pozemky ne jako dosud dle výměry, nýbrž dle výnosu. Za tím účelem zavedeno roku 1748 „opravné řízení“ čili místní úřední šetření.[2]) Při něm se lesy měřily, výnos pak i výměra pozemkův a jiných užitečných předmětů se přiznával. Přiznání vrchnostenské přijímalo se „sub fide nobili“, poddanské se úředně zkoumalo.[3])

Hlavní zásady opravného řízení byly tyto: pole a zahrady se dělily v osm tříd podle dobroty půdy. Čím lepší třída, tím méně mor. sáhů se počítalo na měřici. Za nejlepší čili první třídu se bralo pole, na němžto z vyseté měřice ozimého obilí se sklízelo šest měřic, v poslední třídě se vzala za podklad sklízeň toliko půl třetí měřice. Z hrubého výnosu jedné míry pole odčítala se třetina na úhor, símě a práci, zbytek se považoval za čistý výnos.

Pustiny, úhory a pastviska se cenily dle jakosti půdy, za kolik let se teprv obdělávaly, na polovici, třetinu nebo šestinu čistého výnosu polního, louky pak podle toho, kolik dvojspřežných vozů sena i otavy se sklízelo. Dvojspřežní fůra sena neb otavy cenila se na poddanských lukách 1 zl. 20 kr.

Domy se dělily dle polohy a výstavy v pět tříd. V první čítal se čistý výnos domu na 16 zl. 52½ kr., v páté třídě, do níž patřila města s dobrými trhy výročními i týdenními, ale co do spojení odlehlá, čítal se výnos domu městského 3 zl., předměstského 1 zl. 30 kr. a chalupy 45 kr.[4]) Čisté výnosy jiných užitečných podniků se počítaly: z vědra vyčepovaného vína 18 kr., ze sudu piva 42 kr. a jednoho mlýnského složení na nestálé vodě 6 zl. rýn.

---

[1]) »Extraordinaribeitrag ex proprio«. Na př. r. 1711 platil Unčov sám 1. řádné berně ze 277 městských komínů po 2 zl. 43 kr. — 2. mimořádné berně ex proprio ze 67 a $^{3}/_{4}$ osmin lánů poddanských po 8 zl. 42 kr., nad to pak ze 277 městských a 373 poddanských komínů ex proprio po 1 zl. 43 kr. — (Z obecních účtů v městské registr. unčov.)

[2]) »Steuer-rectificationsgeschäft«.

[3]) *D'Elvert*, Schriften XIV. 499. — XXV. 579.

[4]) Výnos domů vyjadřoval se tehdy slovem: »ficticium stabile«.

Součet 180 zl. rýn. čistého výnosu se počítal za lán tam, kde nebylo žádných výhod místních,[1]) jako je třeba snadný prodej plodin a výrobků, chov dobytka, povoznictví nebo nějaký zvláštní místní užitek rolnický. Kde se nalezly takové výhody, počítalo se dle rozsahu jejich za lán pouze 175, 170 nebo 165 zl., takže z celkové summy výnosů vycházelo více poplatných lánů.[2])

Se světlem těchto zdánlivě suchoparných údajů v ruce dlužno pohlížet na výsledky opravného řízení v Lošticích. Přiznání výnosů z roku 1749 se zkoumalo zde úředně teprve v květnu 1756. Nalezeno při tom, čítaje měřici půdy vesměs po 680 čtver. mor. sáhů, polí soukromých a obecních 1728 m. $2\frac{1}{2}$ osminy, ovocných zahrad 21 m. $4\frac{1}{4}$ osmin, luk 27 m. 4 osminy, pastvin 28 m. $2\frac{1}{2}$ osminy, lesů 388 m. 7 osmin. Všech pozemků tudíž 2194 m. $4\frac{1}{4}$ osmin po 680 čtver. mor. sáhách.[3])

Čistý výnos pole bral se při tom nízko. Podle tehdejšího způsobu hospodaření vůbec ležívalo pole jako jinde na Moravě tak i v Lošticích vždy třetí rok úplně ladem, „aby si odpočinulo". Ačkoliv už v letech 1750 ozývaly se hlasy, že odpočívání pole je zcela zbytečno, byla většina hospodářů toho přesvědčení, že pšenice se může dařit jenom na poli vyleželém. Dle úředního šetření ležívala v Lošticích třetina veškerého pole ročně úhorem.[4])

Orba byla těžká. Dle přiznání šetřením potvrzeného se pole obdělávalo třikrát koňským dvojspřežím, v tratích „U vody" a „Mezi vodami" trojspřežím. Úroda nebyla valná. Sela se po většině rýž, pše-

[1]) adminiculum.

[2]) Tolik celkem dle výpisů *D'Elvertových* (Schriften XIV. 520. 535.) Je to partie co do pramenů ležící skoro ještě úplně ladem. Leč i z toho, co podáno tuto, jde na jevo, že při tereziánském láně nečítá se plocha, nýbrž výnos. A to je poznatek pro místopisce velmi důležitý.

[3]) Přečítáno na sáhy vídenské (1 mor.^{0} = 1·07 víd.) bylo zdaněno pozemků celkem 998 jiter po 1600 víd. sáh. Katastr josefinský však vykazuje 8542 jiter čtvereč. sáhů. Zustalo tudíž v Lošticích nezdaněno přes 544 jiter půdy. Jednotlivě se jeví rozdíl takto:

Dle katastru	polí	zahrad	luk	pastvin	lesů	rybníků	úhrnem
	jiter sáhů	jiter sáhů	jiter sáhů	jiter sáhů	jiter sáhů	jiter sáhů	jiter sáhů
terezianského	758 — 1529	9 — 1272	12 — 809	12 — 1431	176 — 1361	— —	998 —
josefinského	941 — 914	24 — 652	41 — 549	105 — 1196	423 — 453	6 — 357	1542 — 921
nezdaněný rozdíl	155 — 985	14 — 980	28 — 1340	92 — 1365	246 — 692	6 — 357	544 — 921

[4]) Dle přiznání z roku 1749 jen čtvrtina.

nice a ječmen pro domácí potřebu, len toliko poskrovnu, protože se nedařil. Proso pěstovalo se pravidelně. Z měřice režného výsevu sklizelo se půltřetího mandele snopův. Ani zemáky ani pícniny pro dobytek se tehda ještě nepěstovaly. Odbyt obilí, odkázaný ponejvíc na trhy mohelnické, byl slabý. Na čtvrtečním trhu v Lošticích se málo prodávalo.[1])

Pro takové okolnosti zařaděno soukromé pole v Lošticích do šesté třídy, v níž se čítalo z měřice výsevu půl čtvrté měřice sklizně. Čistý výnos jedné míry vzdělaného pole a zahrady stanoven na 1 zl. 2 kr. Pole obecní čítalo se jen s třetinou tohoto výnosu. Pozemky, které patřily kostelu před visitací lánu, v letech 1656—1669 se vůbec nepřiznávaly.[2])

L o š t i c k ý l e s byl vřaděn do druhé třídy. Bralo se v ní za podklad dobré dřevo s odbytem poněkud špatným.[3]) Čistý výnos míry lesa, stanovený v této třídě vlastně na 30 kr., určen pro les loštický jelikož obecní obnosem 10 kr. Ze 152 d o m ů křesťanské obce se fara, škola, špitál, radnice, pivovar a dvě stavení mlýnská do berního seznamu nepoložily, ostatních 145 vtříděno do páté stupnice a sice 38 jakožto domy městské, 76 jako předměstské a 31 jako chalupy.

V obou m l ý n e c h nalezeno po dvojím složení moučném a jednom kašníku. Z každého složení se počítalo 6 zl. a z kašníků po 45 kr. čistého výnosu. V í n a se vyčepovalo ve zkoumaném trojletí 1751—1753 průměrem ročně $173^2/_3$ věder.[4]) P i v a z várek soukromých i obecních $373^1/_2$ sudu čtyrvěderních. Ostatně ani z povoznictví ani z chovu dobytka neshledal se úředním šetřením zvláštní užitek, jenom ze setí prosa. Následkem toho se v L o š t i c í c h p o č í t a l o z a l á n 175 zl. č i s t é h o v ý n o s u.

Po součtu výnosu 2478 zl. 49 kr. $^{13}/_{36}$ den. napočteno v Lošticích $13^{49}/_{64}$ lánův, a sice $12^{24}/_{64}$ lánu výnosu pozemkového, nálevního a mlýnského — lán po 175 zl. — a $1^{25}/_{64}$ lánu výnosu domovního — lán po 180 zl.[5]) Z těchto $13^{49}/_{64}$ lánu bylo počínaje 1. listopadem 1757

---

[1]) Tak dle přiznání z roku 1749; dle šetření komise roku 1756 se týdenní trhy v Lošticích vůbec ani nekonaly.

[2]) Kurr. konsist. olom. dto 13. července 1750.

[3]) *D'Elvert*, Schriften XIV. 535.

[4]) Roku 1751: 26 beček, r. 1752: 19 a 1753: 7 — úhrnem 52 beček po 10 vědrech.

[5]) Výsledek opravného řízení (Rectification-anschlag) z rektifikační komise stavů markrabství morav. dto v Brně 15. listopadu 1757:

předepsáno obci loštické po 60 zl. daně obnosem 825 zl. 56 kr. 1 den. K tomu ze 124 komínů po 40 kr. úhrnem 82 zl. 40 kr.

Předním cílem berní opravy bylo, zvelebiti státní důchody pro případ nové války s Pruskem. Válka vypukla skutečně roku 1756. Na jaře potomního roku vtrhlo pruské vojsko několika proudy do Čech. Král Bedřich porazil dne 6. května císařskou armádu, potom jal se oblébati Prahu, již na rozkaz královny Marie Terezie spěchal vybavit hrabě Daun. Pluky rozložené na zimních bytech po severní Moravě, hýbaly se v ty časy do Čech. Z Unčova odtáhl 6. května 1757 pěší pluk Německého řádu.[1]) V Mohelnici ležely od 19. prosince 1756 pod plukovníkem hrabětem Kallenbergem tři kompanie téhož pluku, čítající na 340 mužů. Ti hned 18. dubna odtáhli do Čech

	Zdaněno:	Taxa	Výnos
poddanských výnosů	Polí vzdělaných 1495 m. $5^1/_4$ osmin	1 zl. 2 kr	1545 zl. 30 kr. $2^3/_4$ den.
	zahrad ovocných 21 m. $4^1/_4$ osmin	1 » 2 »	22 » 14 » $3^3/_4$ »
	úhorů 129 m. $2^3/_4$ osmin . . .	— 31 »	66 » 49 » $2^5/_8$ »
	» 15 » $3^1/_2$ » . . .	— $20^2/_3$ »	5 » 19 » $^1/_6$ »
	» 4 » $^3/_4$ » . . .	— $10^1/_3$ »	— » 42 » $1^5/_{21}$ »
	Sena lučního $53^3/_4$ dvojspř. fůr .	1 » 20 »	71 » 40 »
	piva $373^1/_2$ sudu	— 42 »	261 » 20 »
	vína cizího $173^2/_3$ věder	— 18 »	52 » —
	pastvin 6 m. $2^1/_2$ osmin	— $20^2/_3$ »	2 » 10 » $1^5/_6$ »
obecních výnosů	Vzdělaných polí při mlýnech 32 m. 6 osmin	1 » 2 »	33 » 4 »
	sena lučního $^1/_2$2 fůry dvojspřež.	1 » 20 »	2 » —
	čtvero slož. moučné na nestálé vodě	6 » —	24 » —
	dvoje složení kašové	— 45 »	1 » 30 »
	polí obecních 23 m. $4^1/_2$ osminy .	— $20^1/_3$ »	8 » 6 » $3^5/_6$ »
	úhorů $^1/_3$ 27 m. $3^3/_4$ osminy . .	— $6^8/_9$ »	3 » 9 » $^{11}/_{12}$ »
	pastviska $^1/_6$ 22 m.	— $3^4/_9$ »	1 » 15 » $3^1/_9$ »
	lesa II. třídy 388 m. 7 osmin . .	— 10 »	64 » 48 » 3 »
Ficticium stabile: 1 lán $^{25}/_{61}$ per divisorem 180 zl. Domů V. tř.			
	městských 68	3 » —	114 » —
	předměstkých 76	1 » 30 »	114 » —
	chalup 31	— 45 »	23 » 15 »
Adminiculum: jedno: setí prosa 5 zl. odečteno od 12 $^{24}/_{61}$ lánu . .			61 » 52 » 2 »
	Úhrnem . . .		2478 zl. 49 kr. $^{13}/_{36}$ den.

[1]) Deutschmeister infanterie regiment. Zimoval tam od 21. prosince 1756.

přes Mor. Třebovou. Čtyry pluky Sasů, které týmže směrem pospíchaly přes Mohelnici 12. května a dva dny na to pět pluků císařských, tábořilo za městem.

Se spojenými sbory císařskými porazil Daun pruského krále v krvavé bitvě u Kolína 18. června, což počátkem července slaveno po Moravě děkovnými službami božími.[1]) Posledního září roznesla se pověst, že Prusové vpadli ke Goldštýnu a k Rudě. Koncem prosince oznamuje městská rada mohelnická krajskému úřadu nenadálý příjezd tří saských pluků dragonských.[2]) V Moravičanech „mnoho proviantu museli vozit a dávat do Litomyšle, do Litovle a k Olomouci".[3])

(P. d.)

[1]) V Mohelnici vystříleno dne 5. července 1757 při »Te Deum« za vítězství 21 liber prachu po 20 kr. a měšťané střelci dostali od rady půl sudu piva za 3 zl. 45 kr. (Z obecních účtů mohelnických.)

[2]) V účtech města Mohelnice za r. 1757: 1. října poslovi vyslanému od rady do Zábřeha »wegen preussischen Ausfall bei Goldenstein und Eisenberg, um zu erkundigen, ob es in der Wahrheit« — Botenlohn 12 kr. (Od míle platilo se 6 kr.) — 28. prosince: poslovi »welcher den Bericht ins königl. Kreisamt wegen unversehens eingetroffenen Marsch der drei Chursächsischen Regimenter Dragoner getragen« — 24 kr.

[3]) Ze zápisků v obecní truhlici moravičanské.

Rozhled po husovské literatuře z r. 1915.

Píše Jiří Sahula. (Č. d.)

IV. Zastaralá tradice a zbytečné omyly.

Úvahy, které r. 1915 Husa živě velebí, skoro všechny silno přepínají; přebarvují povahu husovského prostředí, nepátrajíce po věcném zdůvodnění a nevěnujíce pozornosti nově objeveným pramenům, volajícím mohutně po opravě romantických představ. Bez jakýchkoli kritických poznámek docela se předkládaly čtenářstvu husovské statě, jež sepsali před 10—64 lety mužové, kteří ani historiky nebyli. Otiskovány horlivě a s průhledným účelem ty staré české básně, které sice formu mají ladnou, ale obsahem svým se vážně potýkají s dějepisnou pravdou. Vyžadovala by mnoho času kritická pitva vzletných výlevů, jichž se užívalo jako laciné náhražky za věcné poučení.

Nad to však správný historický obraz byl znetvořen dlouhou řadou omylů velice křiklavých, nejzbytečnějších; vždyť veliký díl těch nesprávností odporuje i vývodům vážných odborníků liberálních. Dotkneme se zde aspoň některých neomluvitelných poklesků.

St. Klíma vydal na pamět 500letého jubilea sbírku husovských statí pod titulem „Život a význam Mistra Jana Husa". Na str. 18. čteme, jak arcibiskup Zbyněk snažil se v Čechách vykořeniti učení Viklefovo o svátosti oltářní. A Klíma hned dodává: „Jest pozoruhodno, že Hus učení Viklefovo v té věci nedržel, ale vyznával totéž učení, jaké později učil Luther a církev evangelická augsburského vyznání." — Kdybychom nevěděli, že leckde straší ještě podvrh Lžipogiův, věru bychom těžko hádali, z kterého pramene pisatel objevil, že Hus zaujal v učení o Eucharistii stanovisko tak radikalní. Klíma však měl uvážiti, že pro lutherský radikalismus Hus nebyl obviněn a souzen ani v Čechách ani v Kostnici.

Na téže straně pisatel mluví o sporu kacířského kazatele Mikuláše z Velemovic z r. 1408: „Soudcové jeho naléhali, aby přísahal na evangelium a krucifix, on však nechtěl jinak, než při Bohu živém přísahati... A Hus odpověděl: ‚Hle, vy chcete tohoto kněze odsouditi, pravíce, že drží blud valdenský, ač on sám přisáhl skrze Boha; jest to spravedlivé?' Abrahama se pak ujal zvláštním listem." Na str. 24 Klíma praví o žalobách na Husa v Kostnici: „Dále naň ža-

lovali zmíněnou námi příhodu ... Hus prý řekl, že lépe jest přísahati při Bohu živém než na obraz nebo pergamen. Tedy dovolávati se Boha bylo tenkráte bludem.“ V kterém kostnickém slyšení ta žaloba byla Husovi přednesena, pisatel nepraví. Překvapuje jistě každého, na jakém sypkém základě Klíma si tvoří úsudek o stanovisku církve k přísaze. Vždyť je zřejmo, že se jednalo ve sporu pražském nikoli o podstatu přísahy, ale o její formu; jestliže Abraham obřadem zřejmě pohrdal, měla církev přece právo za účelem sebeochrany prohlásiti, že její obřad není pochybený. Kdo přísahal na evangelium a obraz Ukřižovaného, ten se Boha nedovolával? Ten měl na mysli jen obraz a pergamen?

O bludných článcích, vyňatých Pálčem z Husova spisu, praví Klíma: „Ze článků Pálčových některé byly úplně falešné ... Jiné Páleč překroutil nebo ze souvislosti vytrhl“ (str. 25). Opak jest pravdou. Překrucoval a vykrucoval někdo zcela jiný než Páleč. Hus v Čechách chválil a hájil Viklefa povšechně; za své nepřátele prohlašoval ty, kteří poukazovali na 45 bludných článků Viklefových. Měl dosti příležitosti a času, aby se přesvědčil, že ty artikule naprosto se nehodí do rámce nauky církve obecné; vždyť to dokazovali jiní čeští mistři přesvědčivě. Ale v Kostnici Hus po předložení článků na 32 z nich odpověděl, že jich nedržel a nedrží, u desíti pravil, že by v jistém smyslu mohl býti nebo jest pravdivý, u tří neodvážil se ani tvrditi ani popírati; jasně se nepřiznal k žádnému. Právem tedy odpovědi tolik nemužné vzbudily veliký rozruch mezi osobními Husovými přáteli. Pak se projednávaly články, které vypsal Páleč z Husova spisu buď doslovně anebo dle smyslu zcela správně. Z poctivosti Pálčově pranic nemění stesky Husovy, že prý Páleč vyňal články „falešně a nespravedlivě“. Podnes každý dějepisec se může přesvědčiti pečlivým srovnáním článků Pálčových se spisem Husovým, jak se Hus neobratně vytáčel, chtěje postaviti své učení do světla nejpříznivějšího. Ostatně byl by si Hus vyžádal za svého zpovědníka křivého svědka? Nad to Hus při osobním setkání odprošoval Pálče, že ho nazval lhářem. Ale to se vědělo již dříve, než Klíma svou knížku vydal. Tolik aspoň i na další řádky knížky o tom, jak prý bylo proti Husovi křivě svědčeno záludnými výňatky z jeho knih.

Také v brošuře Klímově se ohřívá znovu tato praktická ukázka husitské logiky: „Hus postavil se proti autoritě církevní a papežské, která tehdy ještě, ačkoli padala již, byla všemocná“ (str. 169). Tedy síla chátrající těšila se daru všemocnosti. Snad proto, že francouzská

vláda zacházela s papežem jako s dvorním kaplanem; snad proto, že světská moc dovedla proti řádnému papeži postaviti a delší čas udržeti několik vzdoropapežův. A což v Čechách? Arcibiskup Jan z Jenštejna div že nebyl zabit jako jeho generální vikář. Zbyněk byl nucen z Čech prchati, do vyhnanství posláni čeští katoličtí mistři fakulty bohoslovecké, kněžské statky byly bezohledně drancovány. Otázka kalicha, která se tolik dotýkala víry, začala se přetřásati na církevním sněmu teprve v květnu 1415, ačkoli v Čechách již rok hýbala myslemi v Praze. Sv. Jan Nep. byl popraven beze všeho řádného soudu s křiklavým porušením práv církevníh i čistě lidských, kdežto Hus vzdoroval celé církevní moci i jejím klatbám po pět let. Teprve v Kostnici vsazen do vězení a ještě ke všemu shromáždění otcové různými cestami se snažili zachovati jeho život. Takový byl obraz „všemocností" církevní.

Na str. 115 se praví o Husovi: „Na universitě zjednal nám spravedlnost, dal základ naší literatuře". Ta spravedlnost se realisovala takto: napřed viklefovci vtáhli konservativní české údy do boje za tři hlasy; když cizinci odešli, byli vyháněni z university proti všemu právu vynikající čeští katolíci, až se generalní učení ocitlo na pokraji záhuby. Dal-li základ české literatuře teprve Hus, pak Tomáš Štítný a jiní národní literáti pořizovali znamenité české knihy — bez základu.

Ale obraťme se již jinam, ke spisku „Mistr Jan Hus" od prof. J a n a N o v á k a. Tam se praví hned na 1. straně, že se Hus narodil 6. července r. 1369. — Ale rok jeho narození není bezpečně zjištěn. (Srv. na př. V. Novotný ČČM. r. 1915 str. 129—146).

Na str. 20 Novák dí v příčině výslechu Husova v Kostnici: „Když se (Hus) pozdravoval, dokázal o mnohých z 45 článků, jež jako kacířské z jeho spisů byly vyňaty, že se jim dává jiný smysl, než mají." Předně oněch 45 článků nebylo vyňato ze spisů Husových, nýbrž z Viklefových; a pak Hus nedokázal ani o jediném z 45 článků, že jim dávali žalobníci smysl jiný, než jaký skutečně měly.

Na str. 22: „Většina koncilia sestávala z kněží, kteří si v tehdejších nepořádcích libovali; ti Husa nenáviděli... aby ho mohli utratiti, musili ho obviňovati z kacířství." Ovšem o nedobré vůli většiny těch kněží zůstane Novák důkaz dlužen na vždycky. Za to si měl povšimnouti, jak mocně hýbali myslemi všeho koncilu právě nejrázněјší reformátoři; zvláště však nemělo ujíti jeho pozornosti, že právě soudcové Husovi byli netoliko charaktery křišťálovými, ale že jejich horlivá činnost reformační byla obecně známa. Z toho, jak zakročil sněm bezohledně

proti samému Janu XXIII, vysvítá dostatečně, chtěla-li většina koncilu broditi se nadále v tehdejších nepořádcích.

Hus prý ve věrouce zastával volnost názoru (str. 24). Naprosto nezastával; sám měl přesvědčení, že pravda náboženská může býti pouze jedna a že touto pravdou jest vázán každý bezpodmínečně. Proti kacířům pronášel slova velice ohnivá; ovšem samospasitelnou pravdu viděl leckde v něčem jiném než církev.

Ant. Rambousek ve spisu „O Mistru Janu Husovi" praví: „Z každého kázání Postilly je patrno, že šlo kazateli od srdce." První díl Postilly však jest pracován dle nedělní Postilly Viklefovy a desítina textu jeví na Viklefovi závislost slovní.

Podle staré bezdůvodné tradice kráčí Rambousek rovnoběžně s jinými husovskými pisateli touto větou o Zbyňku Zajíci: „Byl povahou spíše voják nežli kněz" (str. 23). Zatím z dokladův, uveřejněných od F. Stejskala v Čas. katol. duch. (r. 1913) i odjinud vysvítá, že Zbyněk již jako vojín jevil povahu velice útlocitnou, zbožnou. Zpěčoval se potříti zcela nepřátelskou moc, když viděl, že by tím trpělo obyvatelstvo civilní. Jako arcibiskup byl nejupřímnějším reformátorem, ale proti osobním protivníkům jevil energie málo; raději před nimi prchal. Proti frasím neustále opakovaným stojí významná fakta, kterým by již jednou husovští spisovatelé měli věnovati náležitou pozornost.

Kniha Anny Kolářové-Císařové „Žena v hnutí husitském" nese známky pilného studia a jest psána solidně, třebaže zřejmá tendence svádí často k vývodům přepjatým. I zde nacházíme některé omyly zcela zbytečné. Na př.: „Husitství je prvním z mohutných projevů velikého evropského hnutí reformačního" (str. 16). Tak by nejvýš mohl psáti ten, který nikdy neslyšel o velikých reformačních akcích katolických. Opravdová reformace přece vždy nepotřebovala jeviti revolučních sklonů; naopak právě ty mohutné reformační rozběhy, které se varovaly vysokomyslného hluku, docílily úspěchů nejzdárnějších, trvalých.

Mluví li spisovatelka o hnutí evropském, nechť uváží, že husitské hnutí jenom nepatrně proniklo za hranice Čech a Moravy a že v samých Čechách veliké zástupy, toužící po reformě davů, jevily i za nejžhavějšího plápolu husitské idey pevné odhodlání setrvati v tradicích konservativních. Za to mocné reformní akce papežů, zbožných mnichů uchvacovaly svým kouzlem několik národů. Rovněž tak mravně-reformní hnutí kacířská dávno před Husem nacházela stoupence ve velikých

oblastech, v několika říších. Ostatně Viklef nežil jen proto, aby výhradně v Čechách vzniklo mohutné hnutí jeho ideí. Praktické, velice rušné a krvavé pokusy o realisaci Viklefových zásad zabouřily ve velikém národě anglickém dávno před vystoupením Husovým. V té příčině tedy husitství rozhodně nemá přednosti před jinými davovými projevy místními. (Ani slova nelze sleviti z toho, co zde již opakováno: Celá světová sláva husitská, jež ostatně n a š e m u n á r o d u t a k šeredně se vyplatila, p o c h á z e l a j e d i n ě z husitských v í t ě z n ý c h v á l e k. Chce-li spisovatelka doklad z přítomnosti, nuže ať spočítá si všecky j u b i l e j n í p r o j e v y v z a h r a n i č í, kolik jich najde! Nedovede-li si schodku toho vysvětliti, nuže vysvětlení má zde: 1914 a 1915 nebylo jisté straně z Čech možno za hranicemi pro husitství a g i t o v a t i, proto si tam na celou tu slávu téměř ani nevzpomněli. *P. r.*)

Prý středověká církevní morálka „odsuzovala ženu k úplné pasivitě v církevním životě“ (str. 77). Kde byl tak vysoce vyspělý kult mariánský, ani nebylo možno ženu tolik omezovati. Zakladatelky a abatyše klášterů, jichž radám ochotně naslouchali hierarchové, proslulé spisovatelky, jichž náboženská díla byla tak horlivě čítána, svědčí o jiném. Osvícené dcery velmožů křesťanských měly zvláště vynikající vliv na běh záležitostí církevních, jak víme i z dějin českých, polských a uherských. Co činila na př. Dúbravka, Mlada, Anežka, Zdislava a jiné, rozhodně nebylo „úplnou pasivitou“. Myslí li spisovatelka, že emancipace radikálních žen husitských byla zvláštní předností před tichou oddaností žen katolických, nutno uvážiti, že té svobodě brzy sami husité učinili konec, když fanatické výstřelky ženské zvůle ohrožovaly všeliký řád. Táborská mužatka jistě nestála evangeliu blíže a nebyla duševně cennější než pokorná a svědomitá žena katolická. Kališníci neprovázeli výstředností táborských bojovnic pochvalou.

Prý zboží synů paní Anny Mochovské, „městečko Ústí, zvané Sezimovo, stalo se Husovi na krátko jihočeským Efraimem“ (93). Co je to?

Táborská strana „uskutečnila na čas lidovou obec starokřesťanskou, přiblížila se v praxi nejvíce duchu evangelia“ (str. 168). Nepravda. Starokřesťanská obec měla jinou víru než Táboři, nevychovávala vášnivých apokalyptiků a chiliastů, nevolala soustavně po bezohledné pomstě, po krvavé odvetě; naopak obracela pilný zřetel k zákonu křesťanské lásky. Také by se mělo teprve dokázati, že aspoň půl roku zavládl v Táboře komunismus důsledný, ideální. Sveřepé vydírání netoliko jinověrcův ale i pracujících bratří pramálo svědčilo o tom, že chtěli zástupci Tábora uvésti v život veliká hesla opravdově a na stálo.

Z péra dr. J. V. Simáka vyšel spis „Hus a doba před ním“. Na str. 19. čteme: „Ký div . . ., že morální zásady XIV. věku stály hluboko pod názory doby naší. Což může býti svědectvím výmluvnějším, než když král římský, první panovník světa, dal si malovati do Písma svatého obrázky, sice krásné a líbezné, ale obsahu přece jen velmi málo vážného!“ (str. 19). Věru podivné zdůvodnění úsudku! Tím panovníkem byl přece Václav IV, rozhodný ochránce Husa a jeho spolureformatoru. Nyní by bylo žádoucno dokázati, že tehdejší strážcové mravnosti ochotně dovolovali malovati oplzlé obrázky do Biblí vubec. Václav totiž via facti si udělil privileje sám násobným zpusobem. Nohama šlapal nejjasnější příkazy církevní, tyranisoval bezohledně katolické reformátory, podporoval notorické bludaře, shromažďoval kolem sebe světácké milce atd. Jelikož bylo jisto, že by byl konservativní hierarchie neuposlechl, měli ho přece poněkud ukázniti viklefovci, kteří se těšili z veliké přízně u samé královny a dvořanstva. Hus však se svou družinou z agitačních příčin byl velice opatrný. — Že by bývaly mravní zásady hluboko pod úrovní nynější běžné morálky, na to dr. Simák vůbec dukazů nesežene. Netoliko viklefovci, ale i konservativní reformátoři kárali přestupky, jež se zdají nynějšímu světu malicherné. Kdyby se bývala v Praze silně rozšířila podobná literatura a podobné umění, jaké představují moderní romány, filmy, sochy a inserty, byl by vzplanul velikým odporem snad sám Václav, jistě ne mravní velikán.

Promlouvaje o výsledcích reformační činnosti Konrádovy a Milíčovy, praví autor: „Než u vyšších kruhů duchovenských nápravná snaha ztroskotala nadobro“ (str. 25). Tak! Vždyť právě arcibiskupové Arnošt, Jan Očko, Jenstein a Zbyněk jevili nejupřímnější snahu po nápravě, dávajíce dobrý příklad vlastním životem. Tito dle vlastní možnosti pomáhali do řad hierarchie kněžím stejně smýšlejícím. Hus sám děkuje přízni arcibiskupově za vzrůst svého vlivu a popularity. Teprve nástupcům Zbyňkovým, kteří hleděli zachovati s viklefovci dobrou vůli, byla opravdová reformace lhostejná.

Prý církevní statek „nenesl užitku komu jinému mimo církev“ (str. 29). Ale probůh, což pak členové Církve nebyli lidé, čeští lidé? A což ty veliké církevní náklady na vzdělání lidu? Bez pomoci církevního majetku by se nebyla založila universita. A což ty davy laiků, žijících velmi dobře z výnosu církevního majetku? Tělesná a duševní práce osob řeholních a konvršů nepřinášela národu užitek? Naopak stávalo se často, že církevní držitel bez vlastní viny ocitl se ve finančních nesnázích, zatím co jeho zřízenec žil kavalírsky. Když neměli

laikové z církevního jmění nic, jak si vysvětlíme, že po konfiskaci zboží církevního vedlo se drobnému lidu daleko hůře než ve XIV. století? Ostatně sociální dějiny země české v hlavních rysech jsou knihou každému otevřenou, i je divno, že Dr. Šimák v ní neumí čísti.

Prý nelze vytýkati hlasatelům nápravy, ani Husovi, že došlo k revoluci. „Nikoli jen vina a svévole jejich, vždyť vskutku ničeho takového se nenadáli a nechtěli, nejvýš neopatrnost ve volbě prostředků. Vina jest také jinde“ (str. 38). Souhlasíme docela, že je t a k é vina na lidech církevních. Ale že se viklefovci násilného převratu nenadáli, že ho nechtěli? Měšťané, šlechta a sedláci zcela vědomě se připravovali na hmotné těžení z náboženské bouře. Čeští viklefovci byli apokalyptiky a proto sami beze vší rozpačitosti předpovídali, že nastávají dni hrůzy, veliký zápas s Antikristem. Viděli již před obecnou bouří (ještě před upálením Husovým) davové demonstrace a násilnosti. Jen slepci mezi nimi mohli náležeti do počtu těch, kteří se nenadáli a nechtěli. Ta „neopatrnost“ byla vlastně plánem dobře promyšleným.

(P. d.)

Posudky.

Isis, Sarapis a božstva sdružená dle svědectví řeckých a latinských nápisů. Napsal *Antonín Salač* v Náchodě. Nákl. České Akademie 1915. Str. 127.

P. spis. postavil si za úkol přispěti k dějinám božstev egyptských a jich úcty v pozdější době čilejších styků mezinárodních probráním řeckých a latinských nápisův objevených mimo Egypt sám a porůznu uveřejněných. Jsou to hlavně božstva Osiris a nástupce jeho v době ptolemaiské Sarapis, pak Isis, Harpokrates a Horos, Anubis, Bubastis, z části Nefthys; v popředí zájmu i mimoegyptského jest Isis jakožto manželka a matka.

Původní náboženské názory egyptské, pokud je známe, jsou velevýznamné pro dějiny náboženství vůbec. Vývoj jejich v mysli řecké značí jakési znaturalisování a zčlověčení po způsobu řeckém, kterým se řídí také bohocta. Spis náš sleduje stopy její ve všech krajinách, kde se památky jejich vyskytují; především tedy v Helladě a osadách jejích evropských i asijských, i v západní Asii vůbec, v Italii, Gallii, Germanii a v Africe. (Seznam míst bylo by snad dobře bývalo připojiti.) V líčení tom samozřejmě ukazováno též, jak egyptské živly kde přimykaly se k původním bájím, jak je pronikaly neb zatlačovaly. Kromě stránky vlastně mythologické máme tu četné a cenné drobnosti k dějinám vzdělanosti vůbec. Pracné dílo p. spis. zaslouží uznání tím více, čím nesnadnější byl mu přístup k pramenům a pomůckám. (5. biblická kniha nevozákonní zove se úředně Actus apost., nikoliv Acta Str. 18.) Kdo se zajímá o srovnávací vědu náboženskou, u nás arciť nepěstovanou, najde ve spise p. S. leckterý zajímavý poznatek, propracuje-li se spoustou citátův a filologických i archeologických výkladů; ten budiž mimochodem též upozorněn na zevrubný článek Ph. Dr. Ludmily Matiegkové v letoším (XXV) ročníku Věstníku Č. Akademie „Názory starých Egypťanů o duši". *V.*

Dr. Otto Willmann, Die Wissenschaft vom Gesichtspunkte der katholischen Wahrheit. 1916. Str. 188. Katholische Lebenswerte III. Bd.

Každá věda, jíž na pravdě záleží, musí se snažit, pojem tento sobě objasnit. A právě novějšími mysliteli byl pojem pravdy stále víc a víc zatemňován. Boj proti objektivní, pro všechny a pro vždy platné pravdě, byl četnými filosofy zahájen, pravda subjektivní, namnoze jen individuelní měla vrchu nabýti. Následek toho byl veliký zmatek. Není pochyby, že hlavní vinu toho nesou nesprávné theorie poznání. Willmann je přesvědčen, že lidová metafysika nám částečně pojem

pravdy odhaluje. Různými rčeními a průpověďmi dává se nám to na jevo. Životní praxe rozumí pravdou vždy shodu se skutečností. Kdyby se v soudnictví dle moderních pojmů o pravdě mělo jednat, kam by se dospělo? Dejme tomu, že by soudce, přívrženec systemu Humeova, měl názory jeho se řídit. Soudce takový by nesměl žádného zákonníka uznat, neboť každý zákonník obsahuje *obecná* pravidla, a dle Humea je vše, co je všeobecné, zmateným výrazem mnohých jednotlivostí. Někdo byl by obžalován, že svému sousedovi hlubokou ránu do hlavy způsobil. Ale dle zásad anglického skeptika musilo by se říci, že mezi hlubokou ranou a uhozením není žádné příčinné souvislosti, protože jenom *ze zvyku* spojujeme dva zjevy, jež časově po sobě následují. Pak musilo by se ještě podotknout, že ani hlava ani rána nejsou věcmi, nýbrž jenom komplexem dojmů smyslových, k nimž člověk představu podstaty přimýšlí. Zodpovědnost za poranění musí soudce zavrhnout, protože on sám i svědci jsou komplexy představ, jež se s největší rychlostí střídají. Co udělá soudce? Osvobodí obžalovaného a poraněný může jedině v tom mít útěchu, že jeho díra v hlavě je pouhým dojmem, který rychle jiným bude vystřídán, nechce-li ovšem užíti jus talionis a obžalovanému také takový dojem způsobiti.

A což kdyby se soudce pojmem pravdy dle *pragmatismu* a jemu částečně podobného *biologismu* měl řídit? Zmatkům by nebylo konce.

Co je věda se stanoviska pravdy křesťanské? Je snad jen bludem? je zbytečnou nebo snad dokonce škodlivou? Nikdy! Věda, jež pravdy objektivní podávala a také dokazovala, byla církvi křesťanské vždy vítanou a byla také i důležitým opěrným sloupem pravdy její. Pravdu objektivní žádala vždy církev od různých odvětví vědeckých a zavrhovala vždy pravdu subjektivní, pravdu pro tu kterou dobu, pro toho kterého člověka platnou. Neprokázala tím vědě platných služeb? Příznakem moderní vědy je decentralisace; skoro každé odvětví pracuje jen pro sebe, jakoby jiných odvětví vůbec ani nebylo. Schází synthesa, jíž by všechna odvětví v jeden harmonický celek spojena byla. Mnozí filosofové se tím nijak netajili, že moderní vědě — hlavně filosofii schází středisko neochvějné, k němuž by všechna odvětví směřovala. Nedostatek toho nahlížejí moderní myslitelé sami. Paulsen n. př. píše: „Slovo o bankrotu vědy, jež nyní z Paříže k nám zní, obsahuje hlubokou pravdu; positivismus vědy bez filosofie vede k bankrotu“ (160). Může však filosofie moderní sama nedostatku odpomoci? Neschází snad i jí pevný střed? „Od té doby, kdy poslední školská filosofie Kantovou kritikou byla zničena, pozbyla schopnosti býti školským předmětem učení (ihre schulgemäße Lehrbarkeit), svět si zvykl věřit, že filosofie není věcí, jíž by bylo třeba vážně brát“ (160). Tak Paulsen.

Věda a hlavně filosofie ztratila svou rozháraností spojení se životem, což se velikou měrou i v *ethice* jeví. Buckle píše o té věci: „Soustavné písemnictví o mravouce dosáhlo svého vrcholu v 13 století, pak rapidně klesalo a koncem 17. století ve většině civilisovaných

zemí zmiklo" (162). Litovat prý není třeba ničeho. — Kladeli se v novější době někde příliš silný důraz na směry voluntaristické a pragmatistické — prý v zájmu spojení vědy se životem — pak se obyčejně věc tou měrou přepíná, že se věda sama tím ohrožuje nebo dokonce snad i ničí. Eucken naříká, že se vůči proudu různých dojmů stáváme nejistými a bezbrannými, a že obsáhlá synthesa dějin a rozumu je těžko dosažitelnou nebo že jí snad vůbec ani dosíci nelze. Willmann tvrdí, že splniti Euckenovy požadavky jest jen v křesťanském názoru světovém možno; jím jest prý i historický i rozumový prvek spojen. O středověkých myslitelích píše Dilthey, že byli opravdu „mocí světovou"; při všech svých odchylkách zachovali jednotu v bodech nejdůležitějších. A právě toho se moderním myslitelům nedostává. Otevřeně píše o tom Dilthey: „Všude, kde metafysika dále potrvala, proměnila se v pouhou soukromou soustavu svého původce a těch osob, které pro stejnou náladu duše (Verfassung der Seele) tímto soukromým systemem byly lákány . . . . Volná pestrost metafysických soustav, z nichž žádná není dokázatelnou, se utvořila . . . . Jedná se snad o to, mezi těmito soustavami najít pravou? Byla by to divná pověra; tak srozumitelně (vernehmlich) jak jen možno hlásá tato metafysická anarchie relativitu všech soustav metafysických" (181). Zcela jinak má se věc v katolicismu. Ký div, že mnozí evangeličtí učenci pěstitelem a obhájcem ideální kultury duševní jej nazývají a o něm prohlašují, že je v době přítomné jedinou mocí, která život oduševňuje. (F. J. Schmidt.) Neštěstím moderní filosofie je relativismus, který Windelband případně nazval resignací filosofie. Kdo se může spokojit se zásadou Lessingovou: „Ať si mé myšlenky stále méně k sobě se pojiti, ano sobě dokonce odporovati zdají: jen když jsou to myšlenky mé, při nichž čtenář najde látku, aby sám myslil" (Hamburger Dramaturgie)? Jen když jsou to mé myšlenky! může sobě každý říci, to mně stačí; ale pak každá vážná diskusse o pravdě objektivní je zbytečnou, protože jí vůbec není. *Dr. Jos. Vrchovecký.*

* * *

Jindřich Š. Baar, V temných barvách. Česko-slovanská akciová tiskárna. Praha 1916.

Baar skoro ve všech svých pracích užíval rád temnějších barev. Volil si ponejvíce vážné motivy, řešil těžké životní otázky, kreslil se zálibou události a lidi smutné, nešťastné, trpící. Poslední svazeček jeho prací, jímž byla zahájena nová knihova „Světové obzory", přináší tři takové obrázky. „Pomstila se" mlátička starému výminkaři, jenž se nemohl smířiti s novými stroji a ze vzdoru odvážil se sáhnouti rukou do jejích koleček. „Staré stromy" v parském poli překážejí mladému adjunktovi a jsou odsouzeny k vykácení — proti vůli ředitele, jenž je kdysi dal vysázet a nyní s nimi prociťuje svou zbytečnost i smrt. Je to mistrná náladová kresba, zvláště v místech, kde líčeny poslední okamžiky parním strojem trhaných jabloní. Prostřední obrázek

„Mrtvé uctivě pochovávati“ hodil by se do dřívější sbírky spisovatelovy „Z duchovní správy“. S bolestnou ironií líčí pokryteckou starost lakomých rodičův o pohřeb dítěte, jehož nemilovali a jehož smrt byla vysvobozením pro obě strany.

Bohumil Zahradník-Brodský, Hrst novel. 1916.

Je to pořádná „hrst“: obsahuje celkem 33 kratších i delších prací, z nichž pouze některé zaslouží názvu novely, kdežto jiné zase jsou docela krotké kalendářové nebo feuilletonové povídky. Jako v pestrém kaleidoskopu mihne se tu čtenáři množství episod a figurek ze života venkovského, ale nejčastěji z kruhů bohatých i před úpadkem stojících továrníků, statkářův, úředníkův a pod. Spis. dovede většinou velmi obratně zachytiti některý okamžik ze spletitých a rozmarných osudů životních, upoutati napínavým dějem a někdy opravdu dojmouti. Unavně však působí přílišná jednotvárnost motivů: kromě pěti či šesti povídek předmětem všech ostatních jest milostný poměr muže k ženě, chápaný většinou jen smyslně. I taková „láska“ se čtenáři omrzí, čte-li o ní v různých variacích skoro třicetkrát v jedné knize.

Knihovna lidu a mládeže.

Alois Dostál, Rozvětvená rodina. Dědictví Svatojanské, 1916. — Při četbě nejnovější Dostálovy povídky vzpomněl jsem si mimoděk na nedávné jedno české drama, kde syn-kněz zapomene na své chudé rodiče, odcizí se celé rodině — jest „pánem“. Byl by to mezi českým kněžstvem výjimečný případ. Častěji stávají se takové, o jakém vypravuje zde p. spis. Idealní, lidumilný kněz, Pavel Douběta, jest pravým otcem své celé, velice rozvětvené rodiny; podporuje neštěstím stižené, napravuje pobloudilé, těší, radí, smiřuje, vychovává synovce a neteře... Už se zdá s počátku čtenáři, že dobrosrdečný kněz stane se, jako tolik jiných, politováníhodnou obětí své rodiny; ale na štěstí jeho srdce má dosti lásky i pro ostatní osadníky, pečuje o kostel, živí u sebe i cizí děti, podporuje i cizí studenty — zkrátka je vzorem neobyčejně horlivého kněze. A nač spis. zvláště klade důraz, jest Doubětova dětinná láska k matce, která mu vede hospodářství a která jest duší celé té rozvětvené rodiny i vlastní hrdinkou povídky.

Celé ovzduší knihy je značně idyllické, jako obrázek ze starších dob nebo z krajin, kam ještě nedosáhly vlny novějších společenských, politických i nábož. bojů. Souhlasí s tím také celý způsob vypravování, jež plyne zvolna (někde až příliš zvolna), prostě, bez větších vzrušujících událostí, jako klidný potůček lučinou.

Petr Kopal, Farář z Černodola. — Rozsáhlá, půl osma sta stran čítající kniha předvádí řadu „obrazů z činnosti katol. kněze

v naší době“, spojených osobou faráře z Černodola. P. Beneš jest ideální, energický a nejvýš činný kněz, jenž nejzanedbanější osadu přivede k rozkvětu náboženskému, mravnímu, hospodářskému i socialnímu a působí při tom i na celé široké okolí, až padá předčasně jako oběť své horlivosti. Poněvadž spis. chtěl nakresliti v osobě černodolského faráře všestranný obraz činnosti kat. kněžstva vůbec, jest postava ta v mnohém ohledu hodně zidealisovaná a málo pravdě podobná, třebas jednotlivosti byly líčeny dle zkušeností — různých kněží. Do vypravování vpletl množství episod a zvláště úvah o nejrůznějších otázkách týkajících se kněžského i veřejného života; tak na př. o otázce patronátní, kaplanské, kostelnické, učitelské, příbuzenské, židovské, karitativní a j. P. spis. projevuje v nich většinou své zdravé reformní názory, třebas o mnohém soudíme dnes poněkud jinak. V uměleckém ohledu prozrazuje kniha cvičeného obratného žurnalistu. Při veškerém realismu nechybí mu však také trochu — romantiky. Že každý kněz přečte knihu se zájmem, jest jisto. Ale hodí se zcela dobře také vyspělejším a vážnějším čtenářům z lidu.

Karel Klostermann, Mrtví se nevracejí. 1915. — Kniha má název podle první z pěti povídek: pošumavský dělník vrací se z práce v Německu domů, kde zanechal manželku a bratra. Cestou se doví, že jest pokládán za mrtvého a že bratr žije s manželkou jeho, poněvadž přišla z hamburské nemocnice úřední zpráva o jeho smrti — jak se později ukáže, týkala se tato zpráva jiného muže téhož jména a z téže vesnice. Také obvinění manželky a bratra jest nespravedlivé. „Mrtvý“ zabloudí však v lese a zmrzne. Podobně pochmurné jsou další povídky, z nichž dvě, „Paralysis moralis“ a „Sekundář“, obsahují události ze vzpomínek spis. na dobu lékařských studií ve Vídni. Celou druhou polovinu knihy zaujímají „Různé vzpomínky z mládí“. Název ten hodně zklame: jest to jen popis cesty spis. po Francii konané již r. 1874, promíšený různými odbočkami a úvahami, někdy vhodnými, ale mnohdy zcela zbytečnými. Až do omrzení často oslovuje spisovatel — i v povídkách — „laskavého čtenáře“ a „spanilou čtenářku.“ Tyto asi nebudou míti dosti trpělivosti při četbě knihy.

Jos. D. Konrád, „Čím, srdce, čím jsi zhřešilo?“ 1892. — Trochu romantický příběh o starším kaplanu, jenž pocítil lásku k nešťastné dceři známého mlynáře. Byla zpěvačkou v cizině, provdala se tam proti vůli otcově a nyní přišla jako vdova domů zemřít. Používá přátelského citu knězova, aby se postaral o její dítě a smířil ji před smrtí s otcem. Kaplan jest líčen zcela sympathicky jako vzorný, bezúhonný a zbožný kněz ušlechtilé povahy. Chybí mu jen větší opatrnost a prozíravost: i to, co v nejšlechetnějším úmyslu podnikl pro dítě a co spis tak chválí, mohlo a musilo vzbuditi podezření. Pěkně jest nakreslena také postava stařičkého faráře, jenž byl kaplanu v rozhodné chvíli učitelem kněžského odříkání. Závadného v knize není nic.

Karel Jonáš, Žebrochtivci. 1912. — Jest to vysloveně tendenční román, namířený proti východočeskému otrokářství harfenickému. („Žebrochtivec“ znamená v hantýrce toho, kdo dychtí po

„žebru“, harfě.) Líčí — prý na podkladě dokumentů — řádění nesvědomitých agentů v Čechách a smutné osudy harfeníků, zvláště pak harfenic, jež vylákány jimi do ciziny, hlavně do Ruska, Turecka i Japonska, hynou tam mravně i tělesně. Spis. sám praví v úvodě, že předním účelem románu jest obrátiti k této otázce zřetel povolaných činitelů, tedy asi úřadů. Některé jednotlivosti jsou sice zajímavé a životné, ale jako celek nemá kniha valnější literarní a umělecké ceny. V poslední době opatřil k ní nakladatel novou málo slušnou obálku, aby více táhla. Román sám je psán tonem vážným, ale přece pro některé drastické sceny a líčení do lidových knihoven bych ho nedoporučil. *M.*

Servác Heller, Na horách. Tábor. — Spisovatel líčí dojmy a příhody, jež zažil v zimních prázninách na horách. Nejprve v hospodě u tří havranů pak ve sněhem zavátých samotách: Kadeřábkově rasovně, v Dolanském dvoře Finkensteinově a v „poustevně“ mysogyna dvořáka Strnada. Při svém nuceném pobytu byl svědkem tří milostných zápletek, jež všecky končí svatbou. Narážek protináboženských v knize není mimo starý „vtip“, jejž spisovatel vkládá do úst panské („Já jsem věřící křesťanka a věřím tedy, co se mi k věření předkládá, ať je to pravda nebo ne“, str. 244) Kniha do spolkových knihoven i pro vyšší stupně škol se hodí.

J. Arbes, Poslední dnové lidstva. Praha. — Hlavní, do omrzení opakovanou myšlenkou spisu jest, že náboženská šílenost, jež v úžasné míře se množí, vzniká převážnou většinou z hrozných a děsivých hypothes o konci světa. Tyto bludy šíří nejen víra předkládajíc legendy z doby temnosti a zaslepenosti, nýbrž i věda uvádějíc různé domněnky o konci světa barvami děsnými. Člověk a svět jest určen ku blahu a štěstí, a jejich konec může býti též nejslastnější na př. nenáhlým ubýváním dusíku a přibýváním kyslíku ve vzduchu. Tuto myšlenku snaží se Arbes odůvodniti sám, vkládá ji v řeč jesuity Vambeřického a zvláště v řeči i spis hraběte Jiřího Buquoye, zemřelého r. 1851. Tendenci spisu slouží i historie nešťastné matky, která je stíhána domněnkou, že dítě její není jejího manžela, nýbrž kantora, jenž zastihl ji ve mdlobách. Ve svých mukách nalezla klid ve zpovědi, ale začala se obírati nadějí v poslední dny lidstva, až při kázání o posledním soudu sešílela. Tendence knihy je tedy protikřesťanská. Do knihoven se nehodí. Ostatně suchoparný sloh a rozplizlé, logicky slabé mudrování mnoho čtenářů nepřiláká.

John Habberton, Hýta a Batul. Přel. A. Malá. Praha 1911. — Co vše vyvedl 5letý Hýta a 3letý bratr Batul! Některé kousky jejich jsou podařené dětské příhody. Většina však nemá v sobě nic dětského ani žertovného. Kluci filosofují hůře než dospělí, raffinovaně směšným způsobem vypravují dlouhé příběhy biblické a podávají náboženské dotazy jako pochybovači a nevěrci. Kniha do knihoven se nehodí.

Jan Klecanda, Matčino vítězství. Praha — Baron Ervín přijal na zámek Adélu, nemanželské dítě svého zemřelého bratra,

netuše, že hrdá a krásná paní Marcelína jest matkou dítěte. V baronce probudila se láska k dceři, k níž se dříve nehlásila, nedovedla však zjednati si lásky dítěte. Byla k němu tvrdá, jednak aby se neprozradila, jednak ze žárlivosti k vychovatelce Lauře, jíž nepřála lásky dítka a náklonnosti barona. Když jednou z trestu zavřela Adélu do temné světnice a byla pro svou přísnost od barona kárána, vyzradila své tajemství. Baron upřímností dojat odpustil, ale lásky k ní neměl. Za to Adela v nemoci sblížila se se svou matkou. Baronka těžce nesouc, že manžel jest jí cizím, odešla s Adélou ze zámku do Vídně, kde si ručními prácemi živobytí vydělávala. Baron teprve nyní poznal, jak změnila se Marcelína a jak stala se mu drahou. Po čase přivezl matku i dceru na zámek k novému, šťastnému životu. Knihu lze zařaditi do knihoven pro dospělé. *J. J.*

V. Lužická: Opuštěná. — Tři sestry přijaly neznámé, osiřelé děvče Jaroslavu za schovanku. Děvče však později vidouc, že jest v domácnosti břemenem, z nerozumu uprchlo. Po mnohých útrapách přišla Jaroslava ku vdově mlynářce, v jejímž domě utěšeně se rozvíjela jak na duši tak na těle, až ji mlynářka přijala za svou. Ač Jaroslava v mlynářce našla svoji druhou matku, přece toužila po tom, poznati svůj původ. Po čase dostala se na nějakou dobu do zámku, kde jí bylo ošetřovati starou, nemocnou paní, která, ač jiných lidí nenáviděla, dívku sobě zamilovala, v níž později poznala dítě své nevlastní vypuzené dcery. Jaroslava zvěděla o tom teprve, když po smrti staré paní stala se její dědičkou. Nyní vděčně vzpomněla sobě na své první vychovatelky — tři sestry, — a postarala se o ně, když svou švakrovou s dětmi, pro něž kdysi z domu jejich uprchla, uvedeny byly do bídy. Pro 3. stupeň.

V. Lužická: Učte se! — Na přímluvu své churavé dcerušky Slávky přijala paní Dobromilová zanedbaného sirotka Vojtěšku do domu. Když dceruška umřela, nastoupila Vojtěška její místo a pod vedením dobré paní stala se z ní pilná a vzdělaná děva. Leč nová pohroma ji stihla. Předčasnou smrtí paní Dobromilové osiřela poznovu. Tu ujal se jí spolek sv. Ludmily a pomohl jí, že se stala učitelkou. Jako učitelka působila Vojtěška s láskou ve škole, nabádajíc všechny k pilnosti svým příkladem i slovy: Učte se! Učte se! Pro třetí stupeň.

V. Lužická: Šípková růžička. — Hana, nebohá odchovanka chudé divé kořenářky Veruny, přijata byla po smrti své pěstounky na přímluvu sourozenců Lidunky a Vašíka do statku Kudrnova. Hodný staroušek, příbuzný Kudrnových, vynasnažil se všemožně, by srdce její ušlechtil. Seznámivši se s Miladkou, hodnou churavou dívkou z Prahy, dlící na zotavenou na venkově, požádána touto za společnici, ve kterémž postavení měla příležitost dále se vzdělávati. Hanička však toužila seznati svůj původ. Zavítavši s Miladou na návštěvu k dědečkovi, zví, že jest jeho vnučkou a sestřenicí Lidunčinou. Doklady k tomu byly v modlitební knížce, která nalezena byla s nějakými penězi pod šípkovou růžičkou, kam ji kořenářka,

tetka Veruna, pro Hanu byla uschovala. Hana přijata úplně do rodiny Kudrnovy, zasnoubivši se s Vašíkem. Pro 3. stupeň.

V. Lužická: Babiččiny loutky. — Babička vypravuje svým vnoučatům příhody s loutkami ze svého nejútlejšího mládí. Pro 1. stupeň.

V. Lužická: Z chatrče a z domu. — Spisovatelka vypravuje o chudé, leč nadané a bystré Ludmilce, která svou pílí a laskavostí probudila k činnosti a lásce ku práci bohatou, leč netečnou Dorničku. Pro 2. a 3. stupeň.

V. B. Třebízský: Národní pohádky a pověsti. Vhodné pro 2. stupeň.

Kar. Světlá: Škola mé štěstí. — Bohdanka, dceruška chudých, prostých rodičů Kalivodových, přičiněním známé dobročinné panny Katynky dostala se do školy, kde přičinlivostí a mravným chováním vynikala. Jevila nevšední vlohy ku kreslení, jemuž také věnovala každou volnou chvíli. Vyšedši ze školy, pomáhala panně Katynce vydatně v obchodě, při čemž neopomíjela v oblíbeném kreslení dále se vzdělávati. Smrt Katynčina učinila 16letou Bohdanku její dědičkou, čímž rodina Kalivodových se povznesla mezi rodiny zámožné. Avšak matka, neumějící hospodařiti, brzy vše promarnila. Z bídy pomohla opět Bohdanka svým kreslířským uměním. Učitelem svým, znajícím její neobyčejné vlohy, doporučena za kreslířku jistému továrníkovi, jehož paní, oblíbivši sobě skromnou děvu, zvolila si ji za společnici. Továrníkův syn pak vrátiv se z cest a poznav šlechetnou povahu Bohdančinu, pojal ji za manželku. Škola byla skutečně základem jejího štěstí. Pro 3. stupeň.

Hoffmann Fr.: Obětovnost dívky. Přel. P. J. Šulc. — Opuštěná, sličná dívka Hilda přijata hrubým, potulným komediantem, jehož dobrá, avšak churavá manželka byla jí druhou matkou. Táž paní ujala se též opuštěného hocha Kurta. Leč paní zemřela a komediant necita, opustil oba sirotky, když Hilda nechtěla se odtrhnouti od Kurta, který k ní velmi přilnul. Hilda s pevnou důvěrou v Boha pátrá po příbuzných malého Kurta. Po mnohých obtížích vypátrá šlechtický původ Kurtův, při tom však vypátrá i svůj šlechtický původ a najde svoji matku. Látka vypravování vzata z poněkud cizího ovzduší. Hodí se jen pro nejdospělejší dítky.

Fr. Hoffmann-Ed. Just: Hrabě a medvědář. — Stanislav, syn hraběte Těšínského, měl zděditi rozsáhlé statky po svém otci. Leč po statcích těch dychtil lehkomyslný, marnotratný a zlomyslný strýc jeho Albín. Po nezdařených úkladech o život Stanislavův, najal sobě zištného medvědáře, aby jej unesl. Stanislav zavlečen do Ruska, kde zapomenul na svůj původ, přece však zachoval sobě šlechetnou mysl. Zachránil knížete Voronzovského před úklady medvědářovými, a zůstav u něho, snažil se dohoniti, co ve svém vzdělání zameškal. Poslán knížetem s penězi ku známému, na cestě zachránil opět medvědáře, svého únosce a trýznitele, který nyní z vděčnosti vyzradil

mu jeho původ. Stanislav shledal se opět s otcem, strýc Albín se však v zoufalství oběsil. Boží mlýny melou pomalu, ale jistě. Pro 3. stupeň.

Kniby v dřívějších ročnících „Hlídky" posouzené a doporučené: Rais K. V., Západ (1899), Třešně (1899), Pantáta Bezoušek (1898), Výbor spisů pro mládež (1896), V záři minulosti (1896), Jak hráli o králi Václavovi (1896), Lopota (1896), Čtení o K. Havlíčkovi a V. B. Třebízském (1901). Rodziwiozovna M., Modrá krev. Přel. J. Koněrza (1896). Rosůlka Fr., V Solné komoře (1897). Rovello Gerolamo, Mater Dolorosa. Přel. V. Hanus (1899). Rožek K., Květy krve, Smích osudu (1914). Rypáček, Msg. Vladimír Šťastný (1911). Řeháková A. Povídky z cest (1896). Řezníček V., Rudolf Bozděch (1903), Velký Čech (1897). Říha V., Povídky o svatbě krále Jana (1901). Sahula Jiří, Význam a důsledky husitství (1900). Salov E. A. Vzteklá. Přel. K. Štěpánek (1896). Sedláček Jan V., Pouť do posvátných míst Sv. Země a Egypta (1902). Seidl Jan, Nadlesní (1901), Od jara do zimy (1903). Shakespeare W., Julius Caesar. Přel. Sládek, uprav. Bartocha (1898). Schulz Ferd., Moje nebožka (1899). Sienkiewiecz H., Quo vadis? Přel. J. J. Langner (1898), Ohněm a mečem, Pan Wolodyjovski (1901). Skřivan K., Potulný zpěvák (1903). Sláma Fr., Z naší minulosti (1896) Slavičinský J. M., U Křůpalů (1907). Slavík F. A., Pruské usilování o země české (1901). Slovák Al., Bitva u Slavkova (1898). Sokolová Vil., Větříkova píšťalka (1900), Rozehrané struny (1900). Soukal Jos., Z dávné minulosti (1899), V klidu a víru (1896). Starkel Julius, Červená čepička. Přel. P. Skalický (1898). Steinich Kar., Počátky zeměpisu hvězdářského (1900). Studnička F. J., Bohatýrové ducha (1898). Semerádová N., Vánoční svátky (1913). Svoboda Fr. X., Vzrušující hlavy ženské (1897), Povídky (1901), K žatvě dozrálo (1901). Svobodová Růž., Přetížený klas (1896). Svojsík Al., Japonsko a jeho lid (1914). Synek Fr., Pravdou k životu (1911). Šafaříková Pavlína, Dějiny dalekohledu (1899). Šafránek Jan, Za českou osvětu (1899). Ščeglov Ivan, Na pohostinských hrách. Přel. Ščerbinský (1896). Šebestová Aug., Lidské dokumenty (1900). Šidlo Fr., Nepřítel lidstva (alkoholismus) (1901). Šilhavý Fr., Národní báje a pohádky (1897). Šmáček M. A., V novém životě (1899). První služka (1898). Šipek, Za větrem (1903). Šlosar Doubravský V., Stíny duší (1907). Šmíd J., Výbor her a zábav mládeže škol obecných (1896). Šolc Lev. Z denníku Amielova. Dle Tolstého (1902). Šťastný A. B., Prášky (1912), Pro dlouhé večery (1913). Tři povídky (1899), Štech V., Koleje (1896), Hloží (1896), Českým ženám! Nejsme s vámi spokojeni (1897), Strmiska (1902). Šubrt Fr. A., Klicpera dramatik (1899) Šujan Fr., Švédové u Brna r. 1645 (1898). Švec P. M. Štěpán, Tajemství mše svaté (1915). Tenora Jan, Život P. Martina Středy (1899). Timkovskij N., Poslední den. Přel. K. Štěpánek (1897). Tinseau Leon de, Na rozcestí. Přel. J. Guth (1897). Tisovský T. J., Na panství kmotra čápa (1898). Tolstoj J. N., Povídky pro lid, Co jest umění. Přel. P. Papáček (1903). Tonder Č., Z minulosti (1898). Patero historických povídek (1908), Za městskou zdí (1912). Tréval Viola, Právo ideálu. Tůma Fr. Sokol, Sudiči (1900). Tůma Kar., Zlaté péro (1896). Turgeněv

J. S, Povídky z let šedesátých (1898), Noviny. Asja. Přel. A. Černý (1897). Uher J., Kapitola o lidech kočovných a jiná prosa (1906). Václavek M., Valašské pohádky a pověsti (1898). Vachala A., Castiglione (1914). Valoušek Fr., Tři povídky (1898), Zkáza (1913). Váňa J. J., Z lesův a luhův (1899), Odměna věrného přátelství (1896), Vycházky do polí a lesů (1896). Vaněk F. B., Sacerdotium (1897). Vašek Ad., Tatíčkův zločin (1897). Vesters Jir., Fabrikantova dcera. Přel. Al. Koudelka (1900). Vever Fr., Ve zbrani (1910). Veličke V., Bezbožná. Přel. E. z Bílé a B. Prusík (1896). Vožický F. P., Meliorace (1913), Odrodilec (1907). Vrba Rud., Otázka zemědělská (1896). Vrchlický Jar., Kniha Sudiček (1896). Vyhlídal Jan, Z hanáckých dědin a měst (1902). Weinberger M., Vzpomínky z cest (1899), Obrázky z katol. missií (1896). Wilkinsová M., Dvě detektivní novelky. Přel. O. S. Vetti (1896). Winter Z., Miniatury (1900), Staropražské novelly (1896). Zákoucký K. J., V proudech života (1899), Vzpomínky z mládí (1900). Zarin A. E., Osudné setkání. Přel. J. Matěcha (1896). Zeyer Jul., Amparo a jiné povídky (1899), Radúz a Mahulena (1898), Maeldunova výprava (1896), Tři legendy o krucifixu (1896), Karolinská epopeja (1896). Zítek Jan, Pomněnky z českých krajů (1902). Žemla Jos., Granáty tety Roziny (1913). Z tajemství světa. Přel. A. Straka (1900). Dvě maloruské povídky. Přel. Fr. Hlaváček (1896). Ruští umělci (1900). Královna Palmyrská (1914). Ó tyhle vdovičky! Přel. Ščerbinský (1896).

A. S.

Rozhled

Náboženský.

Sv. Otec Benedikt XV vyslovil se proti výměně zajatých kněží. Z důvodů na snadě jsoucích.

*

Věci římské zaměstnávají sice celý válčící svět, ale vážnější změny nevykazují na žádnou stranu. Co se s druhé strany žádá, porušení neutrality, jest úřadem papežským naprosto vyloučeno, více pak zatím slovo jeho nezmůže. Že Benedikt XV úpravu poměrů, jak jsme již podotkli, čeká ne tak od mocí vládních, jako od uznalosti a spravedlivosti národu, nemůže nevzbuditi úcty k takovému smýšlení a rozhodnutí, anoť by jedině zaručilo jakousi stálost úpravy, pokud ve věcech takových a u národu vlašského o stálosti vůbec možno mluviti. Bylo by pak ovšem záhodno, ne-li nutno, aby celý katolický svět, tedy i ostatní národové, přímo i nepřímo skrze své vlády věci té se ujímali.

Romanské listy s posměškem poznamenávají, že středostáty teprve teď nápadně římskou otázkou se obírají. Nehledě k tomu, že čtyrshoda v Římě pracuje jistě všemi prostředky pro sebe, něco pravdy poznámka ta do sebe má: vyšší, náhodou nešťastná politika po celou dobu od Beusta a Bismarcka až do nedávna tlumila, co tlumeno býti nemělo: rozhodný požadavek katolický, aby poměr papežství k Italii a k celému světu byl řádně upraven, a to, jak nyní viděti, v zájmu celého světa.

Že vláda italská právního poměru k papežství šetří jen tam, kde jí libo, vidno i z takových opatření, jako jest zabavení vyslaneckého domu rakouského (Palazzo di Venezia): věc o sobě ne právě důležitá, více asi k vůli ulici spáchaná, ale právě proto právně tím významnější, že ani v takových věcech citů papežského Stolce nemá býti šetřeno.

Zprávy o chystaném úředním sblížení Francie s Kurií se pořád vyvracejí. Že by je rádi viděli francouzští hierarchové, kteří smutnými zkušenostmi s vládou neodnaučili se optimismu a proto s každou maličkostí, jako na př. dovolením bohoslužby za nějakého úředního účastenství, jsou spokojeni, jest pochopitelno. Kdyby bylo upřímné, viděl by je ovšem celý katolický svět rád, ale za této vlády byla by to nanejvýš opět jen „politika", nic víc a nic míň.

Acta Ap. Sedis uveřejňuje výnos C. s. Officii z 13. čce. o biskupských reservatech. Kromě známých předpisů nařízeno tam, aby reserváty byly jen tři, na nejvýše čtyry, a aby facultas absolvendi byla habitualiter dávána nejen canonico poenitentiari, nýbrž také vicariis foraneis, a těmto také facultas subdelegandi, zvláště na místech od sídla biskupského vzdálených. Reservatio přestává za hranicemi diecese i kdyby cesta tam schválně byla podniknuta.

Koncem minulého roku táž C. s. Off. zakázala všechny zprávy a spisy o t. ř. tajemství lasalettském.

*

Ve Würzburgu zakázán t. ř. Echaristischer Liebesbund des göttl. Herzens Jesu, souvislý se zjeveními Barbory Weigandové. Osobě té a jejím „zjevením", kterými asi ode dvou let širé okolí znepokojováno, věnuje m. j. freisinský prof. Dr. A. Ludwig článek v Theol. u. Glaube (1916, 296 dd), používaje té příležitosti, by promluvil o soukromých zjeveních vůbec. Weigandová narozena koncem let čtyrycátých m. stol. v Rücku u Schippachu, byla velmi zbožná, toužila po častém sv. přijímání a nemajíc doma kněze chodila prý 5—6 hodin do Aschaffenburgu. Později vstoupila do služby v Mohuči, kde vypukly u ní úkazy náměsíčnické (somnambulistní) a visionářské s nároky reformními. Sbírky na kostel v Schippachu, jinak ovšem docela chvalitebné, po r. 1913, kdy navštívila Lourdy, měly vésti ku stavbě světového eucharistického dómu v Schippachu jakožto protějšku k dómu lourdskému, jakož vůbec od té doby snila o světové církvi; kněz a stavitel vydali se do Španěl studovati tamní velechrámy, byli však ve Francii zajati. Válka nepřestane, dokud nebude dóm dostavěn!! Co do Eucharistie hrozí celé hnutí státi se druhým vydáním ostudy s Taxilem, neboť diskredituje pověrou (časté) sv. přijímání.

O svých zjeveních praví W. s pochopitelným sebeklamem, že jí Kristus Pán 1900 řekl: „Není pravda..., že by některá duše, že by neučené venkovské děvče samo ze sebe mohlo vybájiti všecka ta slova, která já v něm nebo skrze ně mluvím."

Nemohouce podati svého rozboru takových mimořádných jevů, zaznamenáváme pouze některé výroky prof. Ludwiga. Opouštěje starší, ovšem chybnou alternativu: buďto Bůh nebo ďábel, proti které již Benedikt XIV poukázal na přirozené extase a vise, založené v přirozených tělesných a duševných mimořádných podmínkách, praví celkem, že „zjevení" taková pocházejí z neuvědoměného, polouvědoměného nebo podvědomého obsahu duševného, nejsouce ničím jiným než průvodním výsledkem rozjímání a přemítání toho, co v kázaních slyšáno nebo v knihách čteno. Se svatostí osobní nemá to stran pravdivosti co činiti, neboť více méně hysterické osobnosti takové za to nemohou; chybou však jest, jak Radmacher podotýká, že se z takových utvořil zvláštní typ svatých, který tak často vyskytuje se v hagiografii a v lekcích breviáře.

Jestiť známo, kolik omylů, ba nesmyslů taková zjevení obsahují. Dle Marie z Agredy na př. žila Maria P. po nanebevstoupení Páně 21 let, podle sv. Brigity 15, podle Elišky ze Schönau půldruha, podle Kateřiny Emmerichové 13 let. O této ukázal Cardauns (srv. Hochland 1916 a j.), že „vidění" její zhusta se shodují se známou sbírkou Legenda aurea. I kde dvoje stejné vidění nezávisle se vyskytuje, na př. u Emmerichové a Marie Schumannové o tom, jak pochopové Krista spustili do Kidronu a opět vytáhli — „de torrente in via bibet"! — nutno hledati nějaký společný pramen, jímž tu jest u Emmerichové

bezpochyby Martin Cochem a snad také u Schumannové. Dle Gersona varoval Řehoř XI před smrtí svou od mužův a žen, které pod rouškou náboženství pronášejí fantasie svého mozku; mínil tím hlavně napomínky sv. Kateřiny Sienské, která jinak nemalých zásluh o náboženství a návrat papežův do Říma si dobyla, ale rovněž nebyla prosta onéch neuvědoměných suggescí. Jsouc dominikánkou, opakovala názor školy té proti immaculata conceptio, tak jako jiní a jiné opakovali více méně věrně, co byli četli nebo slyšeli; již Tertullian ve svém montanistickém poblouzení pokládal za hlas a osvědčení boží, když posluchačka jeho řeči u vytržení opakovala. V době čarodějnic a pod. opakovaly se povídačky o stycích s čerty, hugenotští hoši kázali stejně nadšené jako zmateně, co byli v kázaních slyšeli, katolické visionářky často mluví o Marii, jíž protestantské pomíjejí, u moderních mluví „duchové" o karmě, reinkarnacích atd. U osob skutečně svatých — Emmerichová na př. po léta žila jen z Eucharistie a vody, ovšem ležela na kost vyhublá — nesmí ani svatost mýliti, tím méně jevy fysiologické, byť i se svatostí souvislé, na př. stigmata, jakož ani trnová koruna u jmenované Em.

T. ř. podvědomí nebo (Herbartova) podpraží představ všichni psychologové neuznávají, ale na jméně konečně nezáleží; že je v duši oblast subliminalních potuch a pomyslů přímé pozornosti uniklých a při vhodné příležitosti se přihlašujících, nasvědčuje zkušenost umělecká i medianská, která taktéž jest cosi mimořádného, ale přece osobního obzoru nepřesahuje.

Pro vůdce duší vyplývá ze všech pamystických blouznění pravidlo, aby hysterických přepjatostí zvláště v tak rozčilené době nepěstovali.

*

Názory a předpisy církevní o nedělním klidu řídily se původně, jak ukazuje Jos. M. Nielen (Katholik 1916 seš. 8), hlavně zřetelem k tomu, aby se nekonalo, co by vadilo účastenství v bohoslužbě a příčilo se duchu jejímu. Za nejstarší předpis — mimo povšechnou zmínku Tertullianovu („differentes negotia") — pokládá N. onen alexandrijského biskupa a mučeníka Petra z r. 312, kterým se zakazují pře, soudy a násilnosti, a odsuzují všichni, kteří něco dělají mimo to, co duši prospívá, a mimo opatření dobytka. Dle různých výroků sv. Augustina vzhledem k výroku Kristovu (Jan 8, 34: Každý, kdo páše hřích, otrokem jest hříchu) duchovní směr omezoval klid sváteční na to, by nebylo hřešeno. Sněm Laodicejský (ve 4. stol.) však byl již ustanovil, aby křesťané, pokud mohou, v neděli od práce odpočívali. Strohé předpisy starozákonní o klidu sobotním na zákonodárství křesťanské nepůsobily. Nesmí se při této věci, jakož ani u předpisů postních zapomínati, že starokřesťanská církev nesestávala většinou z těch, kteří byli pány svého zaměstnání a času!

Státní zákon o nedělním klidu (die solis) vydán poprvé 321 Konstantinem V. Zakazoval soudy a městská řemesla; později zakázána rušivá vojenská cvičení, divadla, dostihy a pod. Proti hlučným a

a rozpustilým zábavám bylo častěji nutno zakročiti, jelikož neděle, ač den radosti, byla jimi spíše znesvěcována nežli slavena.

Zákonodárství 6. a 7. století bylo co do zákazův i trestů celkem velmi přísné; sněm Maçonský (585) na př. ostrými tresty stíhá přestupky proti nařízení praeterquam quod ad victum praeparari convenit, ab omni corporali opere suspendatur. Francké zákony opět jsou poněkud mírnější, a synoda Varneuilská (755) po Orleanské (538) opakuje, že některé názory o zakázané práci, na př. ježdění, jsou ducha více židovského nežli křesťanského. V jednotlivostech předpisy, po př. zákazy i později se rozcházejí, shodujíce se však co do práce zemědělské a jí podobných, t. j. tělesně těžkých a namahavých; arciť opakuje se také zákaz šíti a plésti, ano ještě Benedikt XIV zakazuje v neděli a ve svátek bez výminky holiti (Inst. eccl. 43, 9), ačkoli v hl. 4. uvádí slova Gersonova: De operibus servilibus non exercendis diebus dominicis et festivis plus frequenter determinat consuetudo loci et personarum a praelatis tolerata quam alia lex scripta. I nedělní klid v obchodech, o nějž nedávno tolik se zápasilo, nalezáme přikázán sněmem kolínským r. 1662; arciť zakazován jistou měrou i obchod hostinský, taneční zábavy atd., jež konečně i se zdravotního hlediska, nyní skoro jedině rozhodujícího, by měly býti omezeny. Lehké práce domácí, ne řemeslně provozované, uznávají se celkem za dovoleny.

Podobně až asi do 15. stol. nebyla stejně určována doba nedělního klidu; ještě r. 1331 sněm Vratislavský ji určuje de vespera in vesperam, tedy od večera soboty, ba místy počítána od poledne sobotního do pondělka. Naopak zaznamenává Regino Prymský, že sněmem Adrispašským povoleno před nedělní mší sv. orati a síti, zahradu nebo vinici obdělávati a obražovati — jiné práce ne —, tak že úplný klid nastával teprve touto bohoslužbou. Kostnický sněm určitě vyslovil, ač jen jako zvyk města a diecese, že svátky trvají od půlnoci do půlnoci.

*

Missijní společnost sv. Josefa v Mill-Hillu u Londýna, založená nadšeným knězem Herbertem Vaughanem, pozdějším arcibiskupem a kardinalem Westminsterským (u nás má missijní dům v Brixenu), slavila letos zlaté jubileum požehnané své činnosti. Je to první a dosud jediná katol. missijní společnost v Anglii a Irsku. Vaughan sám nejdříve v letech 1863—65 procestoval Kalifornii a jižní Ameriku a sebral značnou sumu peněz k uskutečnění své myšlenky, aby též angličtí katolíci súčastnili se v britských koloniích missijní práce. Své dílo začal 1. března 1866. V červnu 1869 položil základní kámen ku kolleji sv. Josefa v Mill-Hillu, kterou 1. března 1871 otevřel. Tělo jeho v kollejní zahradě odpočívá v prostém hrobě.

Dle „St. Joseph's Missionary Advocate" hned po otevření kolleje, ještě téhož roku, 4 missionáři provázeni samým zakladatelem odešli k černochům do Spoj. Států. Společnost tato učinila se však samostatnou. V roce 1875 převzal Vaughan missijní pole v arcidiecesi Madras (Přední Indie), kdež dnes působí 47 kněží s arcibiskupem v čele.

Praefektury v nehostinném Kašmiru a Pandžabu dostalo se mladé společnosti roku 1887, nyní zde působí 15 kněží. Jako čtvrté missijní pole připadl jim r. 1881 angl. ostrov Labuan a severní část Bornea, pracuje zde 28 kněží. Konečně od r. 1886 pracují též na Novém Zelandě (21 missionářů). Na horním Nilu pracuje missijní společnost sv. Josefa od r. 1895 (59 kněží). Leopold II, král belgický, svěřil jim r. 1905. belgický stát Kongo; hned následujícího roku španělská vláda nabídla jim Filipiny (31 kněží).

Celkem pracuje 216 Mill Hilbských missionářů ve všech dílech světa na vinici Páně. Padesát kněží pak jest ještě zaměstnáno doma, na školách a kollejích; všech tedy jest 266. Společnost sama nemohla by nikdy vyvinouti takovou činnost, kdyby nebyla zavčas otevřela poboční ústavy v Holandsku r. 1890 v Rosendaalu a u nás v Tyrolích hned rok na to. Dorost si vychovávají ve Freshfieldu u Liverpoolu a Tilburku v Holandsku. Hmotné prostředky obstarává hlavně Council of St. Joseph's Society za předsednictví vévody norfolkského.

*

O rozvoji církve latinské a řecko-katolické v diecesích Lvov, Stanislavov a Przemyśl za posledních 50 let píše prof. Al. Stefanowicz ve lvovské Nivě. Církev řecko-katol. ve Lvově i Stanislavově 1863 měla duchovních úřadů 1292, duchovních 1275 a věřících 1,335.977, — r. 1914. počítala diecese lvovská 814 duch. správ, 872 kněží a přes milion věřících, Stanislavov pak 505 duch. úřadů, 538 kněží, a 1,022.000 věřících. — Římsko katol. arcibiskupství lvovské 1866 mělo 276 duch. správ, 366 kněží a 538.963 věřících, r. 1914 čítalo 387 duch. správ, 559 kněží a 1,054.767 věřících.

Řecko-katol. diecese přemyšelská 1866 měla 755 duch. správ, 751 kněží, a 819.610 věřících, 1914 však čítala 764 duch. správ, 804 kněží a 1,252.492 věřící. — Římsko-katol. biskupství przemyšelské 1866 mělo 371 duch. správ, 412 kněží a 680.389 věřících, a vzrostlo 1914 na 523 duch. správy, 501 kněze a 1,239.402 věřící.

Z toho viděti, že v diecesi Lvov i Stanislavov za tu dobu vzrostly o 27 (13%) řecko kat. a o 111 (40%) latinské duch. správy, že přibylo o 135 (10%) řecko-kat. a o 193 (51%) římsko-kat. duchovních, — o 62% řecko-katol. a o 95% římsko-katol. věřících.

V diecesi přemyšelské vzrostl počet řecko-katol. duch. správ o 8 (1%), římsko-kat. o 152 (40%), o 54 (7%) řecko-kat. kněží a o 89 (21%) římsko-kat. kněží, o 52% věřících řecko kat. a o 82% věřících římsko katol. Vůbec církev římsko-katol. vedle řecko-katolické církvi v celé východní Haliči mnoho získala za posledních 50 let před válkou.

*

Obyvatelstvo Rumunska náleží z 91·5% k pravoslaví, 4·4% jsou židé, katolíci a protestanti dohromady asi 3%, ve zbytku převládá islam. Rumuni vznikli smíšením osadníků římských s domorodými Daky, jsou tedy v jádru přímí potomci živlu thráckého, jenž s kulturou římskou přijal i jazyk románský. Dle rumunského historika

V. Pârvana, professora bukureštské university, bylo křesťanství starým Rumunům hlásáno latinsky. Nasvědčují tomu dosud základní výrazy náboženské: crestin (lidově chrestianus), pagan, sânt, altar, duminica, rugaciune, cuminecare, sânta, scriptura, cruce . . . Slovanské výrazy jsou řídké, majíce ještě více ráz obřadný, řeckými pak se označuje pouze hierarchický stupeň. Z čehož patrno, že oba byly později zavedeny.

Pokřestění Rumunska stalo se asi v 5. století; apoštolem země je svatý Niketas, jehož životopis napsal svatý Paulinus, biskup v Nole. Vznikem nešťastného rozkolu v 11. stol. má i církev katol. v Rumunsku své dějiny rozdílné od státní církve orthodoxní. Má tedy v prvé době pět biskupství: Milkov (1227—1523), Severin (1246—1502), Seret (1371—1434), Argeš [Ardžis] (1381—1644), Bajar (1418—1523). Všechna tato biskupství zanikla; v 17. stol. utvořen samostatný církevní obvod Bacan; v století 19. nikopolští biskupové, jichž pravomoci bylo Valašsko podřízeno, usídlili se v Bukurešti. Papež pak Leo XIII. brevem 27. dubna 1883 zřídil arcibiskupství v Bukurešti a biskupství v Jassy. Nyní prý se jedná o konkordát.

V roce 1899 bylo v diecesi Bukureštské farních a filiálních kostelů a kaplí katolických 89 s 40 kněžími, v diecesi Jassy 135 se 47 kněžími. Ve větších městech je celkem 8 ženských klášterů, jež se věnují výchově dívčí. Téhož roku bylo v Rumunsku katolíků 169.667; v roce pak minulém 197.000. Školství si obstarávají sami; v samém Bukurešti vydržují 17 škol, arcib. školu chlapeckou se 4třídní realkou, celkem 3531 dětí (1556 Rakušanů a Němců), v celé diecesi bukureštské je 40 škol se 5670 žáky (2504 Rakušané a Němci). V Jassích je škola farní, seminář, pensionát a sirotčinec; v ostatní diecesi je jich rovněž několik. Arcibiskupem jest Einsiedelnský benediktin Raimund Netzhammer, Báděňan; biskupem jest od září 1905. Duchovní správa je vedena německy, franzouzsky, rumunsky a italsky; jelikož německý živel převládá, kdož ví, nebude-li po válce právomoc katolíků ještě více ztenčena, čímž by se ovšem malé procento katolíků značně zmenšilo.

Rumuni v naší říši, kteří se po vítězných vpádech Turků a Tatarů uchýlili do Sedmihrad, spojili se r. 1690 s Římem. Mají zde svou vlastní církevní provincii Fogaraš se třemi suffragany Vel. Varadin, Szamos Ujvar a Lugos, čítají asi 1,186.788 vyznavačů se 1629 kněžími. Volba nového metropolity sjednocených Rumunů sedmihradských (ritus graeci) Vazule Mangry je právě potvrzena vládou.

Pravoslavná církev prodělala v posledních osmi letech velkou krisi. V prosinci totiž r. 1908 byl multánský metropolita a spolu vicepresident synodu Parthenias Clinceano obviněn z choulostivých přečinů. Protože bylo zapleteno několik vyšších hodnostářů církevních, ministr kultu Haret použil vítané příležitosti a zostřil ještě synodní zákon z r. 1872, jímžto pravoslavná církev dostala se úplně do služeb a závislosti státní! Hned začátkem r. 1909 vydala zákon, jímž nižší klerus, ba též laici professoři nabyli na ústavech theologických velikého vlivu, státní dohled pak na celé vedení církve zostřen. Primas rumunský, metropolita bukureštský, Gheorghian protestoval. Před vyřízením protestu

však zemřel. Tu vláda dosadila na oba metropolitní stolce své stoupence, kteří v synodě provedli schválení onoho státního zákona.

Dle tohoto nového zákona, jenž byl ještě r. 1911 pozměněn, řídí rumunskou církev sv. synod a vrchní konsistoř.

Sv. synod sestává z metropolity bukureštského a jasského, 6 diecesních a z titulárních biskupů. Ministr kultu má v sezeních synodu poradný hlas. Právomoc synodu a vrchní konsistoře vztahuje se na věci „čistě církevní", v ostatním má rozhodující slovo vláda. Ona též většinou rozhoduje při volbě biskupů, kterou mohou sice vykonávati členové synodu a vrchní konsistoře, ale také každý orthodoxní poslanec a senator. Vláda si vyhražuje potvrzení. Podobně má veliký vliv na vrchní konsistoř. Tato sestává ze členů synodu, ze zástupce theologické fakulty v Bukurešti a zástupců třech kněžských seminářů, kteří mohou býti (jako na př. i v Rusku) také laiky; ze dvou představených klášterů a 17 kněží světských, kleriků a diakonův, a to tak, že kněžstvo řádové i světské sestaví listinu kandidátů do konsistoře, vláda si pak dle svého vybere. Konsistoř má sice jen poradný hlas, ale může při obsazování far, disciplině kleru, volbě studijních knih theol., tisku liturg. knih atd. jednati částečně samostatně, ovšem vždy s konečným schválením vládním.

Většina biskupů, v čele jich primas Athanas Mironesco, této synodní reformě z r. 1909 a 1911 se podrobila. Pouze romanský biskup Serafim protestoval a dal oba metropolity a biskupa z Husi i ministra vyučování do klatby. Hned r. 1910 hrozil v únorovém sezení sv. synodu proti oněm třem církevním hodnostářům kanonickým procesem, takže synod zaujal skutečně proti reformnímu zákonu stanovisko protivné. Přes toto usnesení vláda zákon uplatnila.

V květnu téhož roku krise se ještě přiostřila. Většina synodu s primasem v čele nechtěla biskupa Serafima připustiti vůbec ke slovu. Tento pak ihned obžaloval u sv. synodu primasa Mironesco z haerese, plagiatství a smilstva. Haerese prý se dopustil tím, že připustil protidogmatický a protikanonický zákon vládní; plagiatu, že spisy Mironescovy, jež mu otevřely brány university a akademie, jsou vlastně opsány z Cathreina S. J. (!); v příčině smilstva chtěli tři kněží diecese Mironescovy podati důkaz.

V okružním listě pak sv. synod vzal primasa pod svou ochranu a naopak obviňoval samého žalobce Serafima, načež tento prohlásil, že vícekrát do synodu nevkročí, dokud tam bude zasedati Mironesco.

V roce 1913 odsoudil synod poslední spis biskupa Nikodema Munteanu jako podezřelý z haerese; na zakročení ministerstva kultu dostalo se biskupu satisfakce, začež synod odstranil ředitele v semináři hlavním a Jassech. Vláda zde však dala své veto, prohlásivši kněžské semináře za „národní zřízení"!

*

V chorvatském časopise „V r h b o s n a" Ambr. Benkovič článkem „A n g l i k a n c i i r u s k a c r k v a" jedná o pokusech sloučiti obě jmenované církve, pokusech to asi marných.

Předně nauka církve anglikánské není přesně vymezena. Jsou tu mnohé směry. Mnozí zapomněli modlitby protestantské a zavedli katolické pobožnosti a obyčeje; uznávají dvě svátosti, ale obřady mají pro všech sedm svátostí. Jedni drží se čistě katolických dogmat, jež jinak vysoká církev (The Anglican Church) zavrhla. Jsou však jiní, již upadají v druhou krajnost, drží se názorů liberalních protestantů, Ritschla ml., Harnacka a j. Duše a srdce jedněch, nespokojených anglikánskou církví, lnou ke katolictví, k dogmatům i životu katolickému, druzí opět hledají sblížení s jinými vyznáními křesťanskými, jelikož mnohé body nauky anglikánské církve jsou čistě protestantské. Zavrhují na příklad neomylnost církve, papeže i všeobecného církevního sněmu, tvrdí, že samo písmo sv. stačí, že není třeba podání, že víra sama spasí; mají pouze 2 svátosti, zakazují úctu obrazů a ostatků svatých. To vše je obsaženo v 39 článcích „vysoké církve“, majících kalvinistický smysl, kdežto liturgie anglikánská je zase více katolická, a v hierarchii se anglikáni nadobro vzdálili od protestantů a snaží se pro své duchovenstvo hájiti successionem apostolicam. Poněvadž také mezi anglikány a protestanty zjevna jakási přirozená antipathie, nedošlo nikdy k opravdovému pokusu sloučiti nebo sblížiti anglikány s protestanty.

Za to vyšší kruhové anglikánské církve často obírali se myšlenkou, jak by se sblížili se starokatolíky nebo s řeckou a ruskou církví.

Sekta starokatolíků chtěla se kdysi sloučiti s Řeky, Rusy nebo s Anglikány. Ale řecká církev starokatolíků neuznala, kdežto anglická církev je podporovala v naději, že v nich nabude přívrženců, jakých dosud neměla na pevnině evropské, a podobnou naději v starokatolíky skládala církev ruská pravoslavná. R. 1897 byl ve Vídni starokatolický sjezd, kde se mělo jednati o sloučení těchto církví, ale k opravdovému sblížení nedošlo.

Od té doby opakovaly se častěji pokusy sblížiti církev ruskou s anglikánskou, při čemž politický moment hrál důležitou úlohu. Anglikáni zajížděli častěji na Rus, Rusi navštěvovali Anglii, kdež dokonce založen „spolek pro šíření jednoty mezi křesťany“, jehož členové nejvíce se starali o ruskou církev. R. 1896 londýnský biskup Creighton navštívil Moskvu, 1897 arcibiskup yorkský Maclagan zavítal do Petrohradu, a téhož roku čuchovský pravoslavný arcibiskup zajel do Londýna, ale praktických výsledků cesty ty nepřinesly. Když r. 1912 zástupci anglikánských biskupů navštívili Petrohrad, Rusi je přijali velice přátelsky, ale konservativní strana ruská s biskupem Hermogenem v čele nechtěla slyšeti o žádných smlouvách. Za nynější války anglikáni snažili se vejíti v bližší styk s ruskou církví, biskup Bury navštívil Petrohrad, Moskvu a Kijev, povzbuzuje Rusy, by ještě větší oběti přinášeli pro zájmy — Anglie. Ale dogmatické protivy mezi naukou církve ruské a anglické jsou takové, že těžko věřiti, že by některá z nich se odvážila k tak značné oběti své nauky ve prospěch sblížení, jemuž v cestě stojí ještě jiné

těžkosti. Anglikánská církev zavrhuje ve 22. článku katolickou nauku o očistci a vzývání svatých, kdežto pravoslavná církev uznává vzývání svatých i učení, že lze pomáhati duším zemřelých modlitbami, dobrými skutky a obětí mše sv.

Anglická církev zavrhuje všelikou neomylnost církve, neuznává ani neomylnost sněmů církevních, kdežto východní církev věří, že Duch sv. mluví světu v církvi, jíž dal dar neomylnosti.

Anglikánská církev uznává dvě svátosti, křest a svátost oltářní, ruská uznává všech sedm svátostí, některé arciť v pochybném významu (na př. posl. pomazání, evcheleon, po přednosti za účelem tělesného zdraví).

Anglikánská církev věří sice v přítomnost těla i krve Kristovy v nejsvětější svátosti oltářní, ale neuznává transsubstanciace, tvrdíc, že zůstává dále podstata chleba i vína, kdežto ruská církev věří v transsubstantiaci, byť neměla pro ni výrazu.

Anglikánská církev nemá zpovědi, jež vyšla z obyčeje, protože je pro ni zpověď jen zbožný obřad, jehož není třeba tomu, kdo upadl do hříchu; ruská církev má zpověď za svátost potřebnou hříšníkům.

Sňatek, stav manželský mají Rusi za svátost, anglikáni za pouhou smlouvu před knězem.

Velikou těžkost působí církvi východní, má li anglikánské kněze považovati za řádně vysvěcené, přestoupí-li k církvi východní, či má-li je znova ordinovati. Katolická církev znova světí anglikánské duchovní, kněze východní církve přijímá bez nového svěcení. Ani v očích východní církve neplatí anglikánské svěcení kněžstva, jelikož anglikáni neuznávají svěcení kněžstva svátostí, ba ruská církev souhlasně s katolickou neuznala Parkera, anglikánského biskupa, jenž jiné světil, za řádně vysvěceného.

Sotva tedy dojde k trvanlivému výsledku ze všech těchto pokusů anglikánské a ruské církve, poněvadž rozdíly dogmatické, právní a liturgické jsou velmi značné. Jedna nebo druhá církev by musila mnoho popustiti nebo převzíti nějaké články víry, jichž dosud neměla. I anglická i ruská církev snázeji by se dohodly s církví katolickou než mezi sebou. Ostatně nebylo by snad pro církev obecnou neštěstím, kdyby se tyto dvě nekatolické církve sblížily, možno, že by to bylo krokem na dráze ku sblížení církví vůbec.

Mimochodem budiž ještě podotčeno, že německé odborné časopisy jako Ztschr. f. kath. Theol. nebo Theologie u. Glaube mnoho se zabývají naukou ruské církve, která pohříchu čím dál více katolické se vzdaluje.

Vědecký a umělecký.

Výzdoba knih belletristických provádí se u některých nakladatelství pražských čím dál bohatěji, a zdá se, že i přes vysoké ceny výrobky takové se jim vyplácejí, ačkoli — — konce nebývají vždy tak skvělé jako začátky. Skromnější vydavatelé spokojují se t. ř. secesními obálkami, někdy klikyhákovitými nadpisy na hrubším, nehlazeném papíře; aspoň něco, zač možno na ceně přiraziti. Mimoděk vzpomíná si člověk u mnohé takové ozdobné knihy na odpověď, jakou dávají nóbl vyfintěné žebračky, když vzhledem k zevnějšku jejich — na sebe všecko, do sebe nic — projevíte nějakou nedůvěru co do jejich nuzoty a potřebnosti: Do mne nevidí žádný, na mne každý! Ale konečně, kupují-li se takové knihy, je to znamením, že to které obecenstvo má — peníze, někdy také vkus. Žádá-li se však ozdobná úprava šmahem, i pro knihy asketické, lidové atd. — literární zpravodajové jí mohou žádati, neboť oni knih nekupují — ocítá se vydavatel vůči svému obecenstvu na rozpacích: jedni knihy nechtějí, že jest málo ozdobná, druzí, že jsouc ozdobná je drahá. Tu je zlá rada.

Které knihy si opravdu zaslouží umělecké výpravy a také ji dostanou, stávají se tak ovšem dvojnásob cennými, ale jen jest-li skutečně umělecká.

*

Na ozdravění divadla jakožto ústavu uměleckého sestoupil se v Němcích Verband zur Förderung deutscher Theaterkultur, jenž měl 26. a 27. srpna t. r. ustavující schůzi v Hildesheimě. Přihlášení členové jsou ze všech tříd obyvatelstva a z různých směrů myšlenkových i uměleckých, souhlasící v tom, že nynější divadlo namnoze jest obchodním zábavním podnikem, zhusta i dosti nízké úrovně, a to podnikem pro stát, zemi nebo společnost tak nákladným, že to nikterak není v náležitém poměru k uměleckému a osvětnému výsledku jeho.

Rozumí se samo sebou, že divadlo na výdělek nikdy se neudrží na stupni uměleckém, a pak ovšem nebyla by pražádná škoda, kdyby bylo zatlačeno kinem, u kterého aspoň víme, s kým máme čest, kdežto divadlo i při nejnižších produkcích představuje se jako chrám Thalie. Bylo-li by skutečně chrámem umění, nepotřebovalo by tolik přepychu, v menších místech ne tolik her, na něž ani básnictví ani obecenstvo nestačí, a podpora veřejnosti (státu, země, města) byla by nejen oprávněná, nýbrž i povinná, jako na jiné věci umělecké, na př. musea. Ale na to za nynějšího orientálního kšeftovnictví jest pramálo naděje. Neubrání-li se mu ani dvorní divadla, jakž pak teprve maloměstská?

*

A. v. Harnack píše (v posudku kteréhosi díla o poměrech starokřesťanských) stran předpojatých domněnek ve vědeckém bádání: Wie immer bei geschichtlichen Kombinationen, so hat auch hier

die „Vorvermutung" — man kann sie als heuristisches Prinzip nicht entbehren — eine verhängnisvolle Rolle gespielt. Die „Vorvermutung" mancher heutigen Forscher, nicht nur philologischer, geht bei urchristlichen Begriffen, die sie untersuchen, dahin, daß sie nicht original sind und nicht aus dem Judentum, auch nicht aus der griechischen Philosophie stammen, sondern aus einer alten Mysterienreligion. Daß „Vorvermutungen" leicht blind machen, das müssen wir alle bekennen; aber daß sie davon abhalten, das Material in seinem ganzen Umfang zu untersuchen, das können wir vermeiden. (Preuß. Jahrb. sv. 164). Samozřejmé, a přece tak málo zachovávané pravidlo!

*

Egyptolog div. farář Poertner probíraje záznamy (stely) mrtvých ve starém Egyptě vzhledem ku Gn 12 (kde Abraham, aby se zachránil, vydává Sáru za svou sestru) upozorňuje, že egyptský výraz pro pojem sestry znamená někdy také pojem manželky. Ostatně dle Gn 20 byla Sara skutečně také (nevlastní) sestrou Abrahamovou.

*

Lidumilné snahy v soudnictví trestním pronikají čím dál hlouběji — právem, pokud vylučují nepotřebnou a nespravedlivou krutost, neprávem, pokud na základě všelijakých deterministických domněnek vylučují odvetné tresty vůbec. Lépe prý zločin zameziti nežli trestati, praví Beccaria. Ovšem, ale proto není třeba ani správno mezi obojím způsobem — odvetou (právního řádu a společnosti) a profylaxí — stanoviti hráz nepřestupnou; vždyť i odveta může a chce vésti k zamezení dalšího zločinu. Praví sice klasická škola naprosté odvety: punitur, quia peccatum est, kdežto relativistická: punitur, ne peccetur, ale obojí se nevylučuje. Námitka ze statistiky, že trestáním se zločinům nezabránilo, jest, jako každá ze statistiky mravů velmi vratká: může kdo věděti, že jich nezabránila nebo kolik jich zabránila? Rakouský zákoník proto správně obojí zřetel spojil, proti švycarskému, který nadržuje více profylaxi, a proti staršímu německému, který jí zase dbal příliš málo. Naprostá přesnost ovšem jest, jako in moralibus vůbec, nemožná, i hledí se případní mezery nebo nedostatky v praxi vyrovnávati všelijak, na př. větší volností soudcův, o které tu nedávno jednáno, nebo odsuzováním podmínečným a pod.

Toto podmínečné, vlastně neurčité odsuzování, kde soudce nestanoví určité lhůty vazby, nýbrž jen vazbu vůbec, jež pak v mezích minima a maxima řídí se dle chování odsouzencova, má své obhájce i odpůrce. Tito hlavně namítají, že odsuzování takové málo šetří podstaty trestu, pokuty a odvety, a pak, že svádí k přetvářce, jakož vůbec náprava v káznicích jest velmi pochybná.

U zločinců nebezpečných a zpětivých jest vazba profylaktická skoro jedině úspěšná, ale i tu má německý návrh mnoho stoupenců, by ukládána byla, až vlastní trest byl odpykán, a to po trestech častěji opakovaných za zločiny podobného druhu. Znamenáť profylaxe

taková nemalé zatížení společnosti v různých směrech (náklady, a to zhusta pro nejistý výsledek, úbytek pracovní síly atd.).

Našemu názoru náboženskomravnímu odpovídá obojí význam trestu, jako odvetného pokání i jako výstrahy pro budoucnost. Ve S. Z. převládá se začátku prvý, ač nevylučuje druhého, a to jak vůči lidem, tak také vůči Bohu. Vědomí hříchu proti Bohu zove sice Wundt plodem pozdějšího vývoje, pročež mají prý zprávy biblické býti z pravěku posunuty do doby pozdější, ale toť domněnka, souvislá s jinými nepřijatelnými předpoklady, jichž tu dále rozbírati nelze. Co do společenské stránky všechno poukazuje k tomu, že v začátcích vládla jako trest jistých zločinů k r v i n a, odveta krevní a to rodinná. Když na př. vrah vzdoroval, stála zaň jeho rodina, odtud boj rodiny proti rodině, čeledi proti čeledi, kmene proti kmeni; rodina však také mohla vraha ze sebe vyloučiti, načež on byl nucen vše opustiti a stal se psancem; „každý, kdo mne najde, zabije mne“, praví si Kain.

*

Kritický přírodozpyt nynější rozeznává D a r w i n o v y veliké zásluhy od s o u s t a v y d a r w i n i s m u, který jak praví b. Uexküll, biologii padesát let zdržel. Za jiných okolností časových, než byla ona doba materialismu, byly by snad objevy a důvtipné dohady Darwinovy zůstaly v mezích přesné přírodovědy a ji prospěšným způsobem obohatily neb aspoň k úspěšnějšímu bádání podnítily. Takto však z hesel jeho sestrojena soustavná mythologie živočišstva, pěstovaná za stanoveným účelem: odůvodniti materialismus, po případě stáhnouti člověka mezi zvířata. Theorie vývojové zneužito lehkovážným způsobem k povrchnímu výkladu jevů biologických, jež čím dále záhadnějšími se ukazují, i těm, kteří o idei tvůrčí nechtí slyšeti. Tvůrčí úkon z vnějšku zove bonnský biolog Ribbert názorem náboženským, odsuzuje ovšem i platnost zákonů darwinských, s vnějšími vlivy hlavně počítajících. Máme jen uzavřený vývojový postup, praví, při kterém vše k životu potřebné již dříve v nějakém, nám ovšem neznámém způsobu bylo dáno. Jen podmínky, za kterých se to mohlo uplatniti, nebyly tehdy ještě dány, a je zjistiti, toť to jediné, co k „vysvětlení života“ vědecky můžeme učiniti. Nad to jest pro nás vysvětlení života tak málo možno, jako u přetvořování celého ústrojného světa z celého všehomíra. To vše jest nám přijmouti jakožto dané.

V ý b ě r (selekce) nic netvoří, nýbrž používá toho, co z nitra bylo silnější a při soutěži schopnější. Ne vyhlídka dala schopnost, nýbrž schopnost dala vyhlídku a směr. Variabilita jen z nitra byla možná.

P ř i z p ů s o b e n í Lamarckovo jest rovněž jen příznivým vývojem toho, co v nitru jest. Athleta si nedělá muskulatury — přizpůsobiti se může jenom něco, co již jest.

M u t a c e též nevznikají ze zevnějšku, neboť nalézáme je na př. u semen též rostliny za okolností stejných, u nesčíslných druhů diatomeí v témže moři; příčiny jsou zas uvnitř, snad při oplodnění, tedy zase dění z niterných podmínek. Vlastnost nabytá je druhový znak zevnějšími vlivy změněný, tedy jaksi stupňovaný. Znetvořeniny nenáležejí

k vývoji, i kdyby se dělily; poruchy, způsobené nepříznivými okolnostmi zevnějšími se nedědí, ony pozměněné druhové znaky též ne, jako svalstvo athletovo ne. U salamandra sice světlo změnilo barvu a zdědila se, ale snad to byl vliv světla již na buňky v těle matky, tak že není tu vlastně dědičnosti.

Každý účin zevnějšku, který na organismech něco skutečně mění, má v zápětí nikoli prospěch a vývoj druhu, nýbrž nemoc jejich.

O duši zvířecí, praví b. Uexküll, nelze mluviti, jelikož o ní nemůžeme nikdy ničeho se dověděti; můžeme mluviti pouze o zvířeně, o tom, co z ní jest nám přístupno. Každý organismus, i lidský seznává jen část toho, co jej obklopuje, a na to třeba empirickou vědu omeziti.

*

O paměti nebo dědičnosti hmoty mluví někteří fysikové, zvlášť u pružnějších těles. Hookeův zákon praví, že účin síly, na př. tažné u niti nebo drátu, jest úměrný s přetvořením toho kterého tělesa. W. Weber poukázal na zřejmý zjev, že přestane-li ona síla působiti, nevrací se pružné těleso stejnou rychlostí v dřívější stav, ano působila li na ně déle, že se ono trvaleji přizpůsobuje, t. zůstává „vytaženo“, relaxováno, jak to nazval Maxwell; onen pomalý přechod v dřívější stav přičítán vniternému tření, které mu překáželo. Živá obrazivost v tomto návratu spatřuje paměť hmoty, Vito Volterra jev dědičnosti ve hmotě. Zakroutíme-li drát, na jednom konci upevněný, na druhém konci na pravo a necháme ho tak nějakou dobu, pak na krátko jej zakroutíme na levo v stejném úhlu a hned jej pustíme, odkroutí se sám, ale ne do pravidelné polohy, nýbrž dále na pravo, jak byl dříve, a teprv odtud pomalu nazpět. Mathematická formule pro tento zákon, odchylná od rovnice differencialní, zove se rovnicí integral-differencialní. Méně poetičtí fysikové ovšem nemluví tu o paměti ani dědičnosti, nýbrž hledí vyzkoumati podmínky čistě fysikalní.

*

Poměr mezi teplotou podnebí a velikostí ssavců i ptáků vyjadřil 1849 Bergmann: jelikož povrch živočicha, dle mathematické poučky, v poměru k jeho tělu je tím menší, čím větší živočich, a proto menší živočich poměrně více tepla vyzařuje nežli příbuzný větší, žijí menší živočichové snadněji v krajinách teplých, větší snadněji ve studených. V. Bötlicher novým zkoumáním tento výsledek celkem potvrzuje; kde poměr ten ve volné přírodě ovšem nějak porušen, nahrazuje se potřebná teplota hustějším oděvem (chlupů, peří), tučnou vrstvou podkožní, zimním spánkem atd.

*

Pohled na hvězdnou oblohu v září a říjnu.[1] Ze dvou velkých trojúhelníků, které vládnou na nebi letních nocí, pokročil onen větší, jejž tvoří hvězdy Arktur-Vega-Antares, už silno na západ; menší trojúhelník, utvořený z hvězd Vega-Deneb-Atair překročil

---

[1]) Na str. 608 ve 12. řádku shora vynecháno slovo lze; v 11. řádku zdola má státi letopočet 1783.

na začátku října poledník, a od východu blíží se pomalu souhvězdí podzimní. Mezi Atairem v Orlu a mezi Albireem v Labuti, tedy poněkud severně nad Atairem lze spatřiti i pouhým okem skupinu asi 6 nebo 7 hvězd nevelkých, uspořádaných téměř v přímé čáře a tvořících souhvězdí „Šípu“, který jakoby mířil k východu; pojmenování „šíp“ se na tuto skupinu hvězd hodí velmi dobře.

Poněkud na východ od Ataira jest malé souhvězdí rovněž asi 6 nebo 7 hvězd, tvořících téměř číslici „9“; jest to malé, ale zřetelné a výrazné souhvězdí „delfína“, které se velmi pěkně vyjímá v polní obzorce. Když nyní spojíme přímkou Vegu s Denebem a Ataira s delfínem a prodloužíme obě přímky asi dvakráte na levo, tedy na východ, najdeme zcela jistě veliký čtverec, téměř úplně pravidelný, utvořený ze čtyř hvězd, asi tak jasných, jako jsou hvězdy „velkého vozu“. Jest to „Pegasus“, okřídlený oř básníků; onen čtverec nazývá se také „nebeský stůl“; je v něm málo hvězd jasných, a proto vyniká onen čtverec tím více; ze čtyř hvězd, které jej tvoří, patří tři k souhvězdí Pegasa, čtvrtá patří k sousednímu, východnímu souhvězdí Andromedy. Když počkáme poněkud, až se Pegasus přiblíží ku poledníku, zpozorujeme zajisté, že se svým tvarem velmi podobá známému „velkému vozu“: má také čtyři hvězdy, uspořádané ve čtverec, jakoby vůz, k němuž přidělána oj, směřující k východu a utvořená ze čtyř hvězd, tvořících téměř přímou čáru a jasných asi jako hvězdy „velkého vozu“; tři první z těchto čtyř hvězd ojových, bližších ku Pegasu, patří ku souhvězdí Andromedy, kdežto čtvrtá, nejvýchodnější, patří už ku souhvězdí Persea

Patříce od onoho čtverce v Pegasovi na sever ku polárce, uvidíme pěkné souhvězdí „Kassiopeia“, mající tvar jako tištěné německé W, utvořené z pěti hvězd, dosti jasných. Toto W psali bychom na báni nebeské čtyřmi tahy, a konec čtvrtého tahu tvořila by pátá hvězda onoho W. Když bychom od polárky k této páté hvězdě vedli přímku a prodloužili ještě asi jednou tak daleko k obzoru nebo k jihu, dospěli bychom rovněž k onomu čtverci v Pegasovi, a to téměř přesně k oněm dvěma hvězdám, které tvoří východní stranu tohoto čtverce nebo „nebeského stolu“; a když pak tuto východní stranu prodloužíme ještě jednou tak daleko k obzoru, pak dospějeme dosti přesně k jednomu z nejdůležitějších bodů na hvězdné obloze, totiž k bodu jarní rovnodennosti, který ovšem není blíže označen nějakou jasnější hvězdou; avšak nyní na podzim můžeme sobě aspoň dobře obhlédnouti okolí, v němž tento důležitý bod třeba hledati, a v kterých místech nachází se slunce okolo 21. března, když u nás začíná jaro. V tomto bodu jarní rovnodennosti protínají se rovník nebeský a dráha slunce čili ekliptika; v tomto bodu stojí slunce okolo 21. března, když přechází z jižní části svojí dráhy na severní, když začíná tedy vystupovati nad rovník, následkem čehož dny se dlouží a noci se krátí. Když je slunce v bodu jarní rovnodennosti, jest den tak dlouhý jako noc, a slunce koná ten den svoji dráhu nebeskou v rovníku. Kdo by tedy chtěl vědět a vidět, kde a v kterých místech jest třeba hledati rovník

nebeský, nepotřebuje činiti zvláštních pozorování; třeba jen dáti pozor na denní dráhu, kterou slunce koná buďto 21. března nebo 23. září; neboť tyto dva dny slunce pohybuje se v rovníku nebeském, s tím toliko rozdílem, že 21. března vystupuje nad rovník — dny se dlouží a noci se krátí, — 23. září však sestupuje pod rovník, — dny se krátí a noci se dlouží. Dráha slunce v tyto dva dny představuje nám rovník nebeský.

Když bod rovnodennosti jarní spojíme s polárkou přímou čárou, která tedy jde vedle východní strany onoho čtverce v Pegasovi a vedle páté hvězdy ve velkém W v Kassiopeji, a když tuto přímku prodloužíme za polárku na druhou stranu báně nebeské rovněž tak daleko, pak tam najdeme onen druhý bod, v němž se protínají rovník nebeský a dráha slunce čili ekliptika, totiž bod rovnodennosti podzimní, ležící v souhvězdí „Panny", v němž slunce stojí 23. září; i tento den slunce opisuje na báni nebeské rovník nebeský, a proto den i noc jsou stejně dlouhé. Tato přímka, spojující body rovnodennosti jarní a podzimní a procházející polárkou, nazývá se „kolur rovnodennosti".

Vychovatelský.

Již během minulého školního roku bylo zakázáno užívati na českých obecných a měšťanských školách některých učebnic, zvláště zpěvníků. V prázdninách pak přišel z nenadání zákaz všech dosavadních čítanek spolu s oznámením, že budou vydány pro všechny školní roky nové trojdílné čítanky. Je to ve finančním ohledu nepříjemné překvapení jak pro rodiče, tak zvláště pro ony školy, jež opatřují svým žákům všechny učebné knihy a pomůcky.

Na počátku roku mají děti v rukou zatím jen první díl (pro 2. a 3. šk. rok), proto není možno učiniti si o nových čítankách ještě pevného úsudku. Nápadno je, že skladatel jejich není jmenován. V obsahu jsou mnohé články přejaty ze zakázaných čítanek Jursových, nově přidány jsou některé články mající jednak buditi cit oddanosti k panovnickému domu a širší vlasti rakouské („Jsem Čech a Rakušan"), jednak uváděti přímo do nynější války a do života vojenského. Snad bylo by bývalo lépe, vydati tuto část samostatně jako vložku do starých čítanek — neboť jest patrno, že i tyto nové čítanky budou zase jen přechodným vydáním: v dějinách nynější války najdou se zajisté později lepší a působivější příklady nežli zde uvedené. A také drsně vojenské (rovněž nepodepsané) rýmovačky o šavličkách, bodácích, puškách atd. („hr na nepřítele!") sotva přežijí válku.

Co jediné příjemně každého překvapilo, jest pěkná zevnější výprava knihy, zvláště hojné illustrace, většinou Kašparovy. Tato novinka, doufáme, udrží se v našich čítankách i po válce.

*

Při tak vypravených čítankách ještě ubožejší popelkou se objevuje náš „katechismus". A není, zdá se, zatím naděje, že by také jeho se dotkla nějaká pevná opravná ruka . . .

Za to potěšitelnou novinku oznamuje dobře u nás známý katechetický pracovník Jindřich Stieglitz: v posledním (8) čísle mnichovských „Kat. Blätter" uveřejňuje ukázky svého nového katechismu v článcích, jenž vyjde úplný již nyní na podzim s názvem „Grösseres Religionsbüchlein". Jest to uskutečnění návrhu vídeňského katechety Viléma Pichlera, o kterém jsme referovali na tomto místě minulého roku, jakási náboženská čítánka, v níž odpadá zastaralá, unavující šablona stálých otázek a odpovědí. Náboženské pravdy podány jsou v souvislých článcích, což má jistě nemalé výhody. Genetický vývoj, podle Willmanna perla mezi methodami — přichází tu ke svému přirozenému právu. Celé články dají se odíti v krásnější i dětem přístupnější formu, než je-li postup vázán stále otázkami. Také slova písma sv. přicházejí tu mnohem více než dosud k platnosti.

Ke každému článku jsou připojeny drobnějším tiskem jako pomůcka pro dítě i katechetu otázky, jež v článku byly již obsaženy a také tiskem vyznačeny. Jak spis. oznamuje, jest těchto otázek pouze

310 — počet, jenž jistě může býti probrán i za málo příznivých školních poměrů, zvláště když otázky a odpovědi jsou krátké, určité a snadné. Lepším žákům může býti z ostatního textu jednotlivých článků podle libosti přidána látka k memorování, zvláště slova písma sv. Článků jest celkem 100. Mnohé ovšem obsahují látku pro více vyučovacích hodin.

Novinkou také jsou illustrace — 12 obrazů mnichovského náboženského malíře Aug. Pachera, zvláště pro katechismus vytvořených. — Obrazová výzdoba katechismu vždycky pozvédá jeho cenu v očích dětí; neboť mládež chce se nejen učiti, nýbrž také se dívati a díváním se učiti. Radost nad obrazy přenese se také na obsah knihy. Bylo to viděti nejlépe nyní, když děti dostaly první illustrované čítanky . . .

Bude u nás jistě ještě dlouho trvati, než myšlenka Pichlerova a Stieglitzova dojde všeobecného uznání. Ale v zájmu náboženského vědění a života našich dětí bylo by si přáti, aby se tak stalo co nejdříve. „Jsem přesvědčen“, píše Stieglitz, „že stará forma katechismu nedá se již trvale udržeti, nýbrž spíše či později padne. Katechismus v článcích jest katechismem budoucnosti!“

*

Rozhovory o reformách středních škol v Německu přešly nyní z časopisů již také skoro do všech zemských sněmů. Hlavně při rozpočtových debatách pronesena tu nejrůznější mínění a návrhy, dotýkající se nejvíce humanistického studia. A ukázalo se, že vedle četných odpůrců mají gymnasia dosud celé řady nadšených obhájců. Tak na př. v saském sněmu promluvil ministr kultu Dr. Beck na jejich obranu důkladnou řeč, kde pravil mimo jiné: Osvědčilo-li se některé zařízení v největší době tak vynikajícím způsobem, musíme býti při jeho odsuzování velmi, velmi opatrni. Myslím, že gymnasia nejsou, jak se jim předhazuje, světu odcizené zbytky dřívějších klášterních škol, nýbrž pokračovala úplně souhlasně s novějším vývojem . . . Vedle antické podávala se tu vždy našim mladým lidem také novější literatura, a to tak dokonale, jako na žádných jiných školách. Již dávno minuly časy, kdy moudrost celého gymn. vyučování spatřívala se tu a tam v tom, aby studenti uměli oceňovati jednostranně antickou vědu a osvojili si mluvnické vědomosti. I když se zdůrazňuje dle potřeby formalní vzdělávací cena klassických řečí, přece hledíme vždy duchovně přiblížiti žákům starou dobu s jejími vznešenými krásami a vylíčiti ji jako významný stupeň ve vývoji dnešní světové kultury, majíce při tom současně zřetel k moderním řečem a exaktním vědám. Snažíme se, abychom dle starého gymnasijního hesla: Christo, patriae, studiis vychovali pokolení křesťansky, vlastenecky a vědecky upevněné, charakterní a zdravé, jež v naší nábožensky, politicky a hospodářsky tak vážné době bude povoláno hájiti nejvyšší statky naší vlasti.“

Překotné reformní snahy školské odsoudil na témže sněmu Dr. Dehnl, jenž vyslovil všeobecnou zásadu: „Musíme se varovati, abychom nepřikládali příliš velikého významu školské formě. Jest důležitá a důležitá jest také učebná osnova, ale důležitější ještě než obojí

jest duch, který ve škole panuje. a osobnost učitele, z níž všechen duch vychází. Vědomostmi bohatý učitel, jenž jest zároveň pravým paedagogem a charakterním člověkem, bude dobře působiti a své žáky na řádné lidi vychovávati v každé formě školy, kdežto hudlař i při nejidealnější školské formě a zřízení nebude nikdy tím, co jest nejhlavnější — vychovatelem mládeže.“[1])

Bavorský min. kultu Dr. v. Knilling prohlásil, že zůstane dosavadní trojí rozdělení vyšších škol. „Záliby pro realistické ústavy není. Jsem upřímným přítelem humanist. gymnasia a nepřihlížel bych klidně, kdyby se objevily snahy obmeziti tento druh škol ve prospěch některého jiného. K tomu však není také ani nejmenší známky. Ale jsem také přesvědčen, že v učebném programu humanistického gymnasia bude třeba tu a tam něco opraviti.“

Co do našich poměrů, zdá se býti zapomínáno, že gymnasia jsou po přednosti přípravkami na universitu, nikoli přímo na praktická povolání. Vzhledem k tomu jest gymnasií příliš mnoho, výběr žactva pak pochybený. Nejde však pouze o to, by se gymnasista naučil řečem, jichž v odborném studiu často bude potřebovati (kromě filologa dějepisec, právník atd.), ale o povšechné vzdělání, o obzor jednak myšlenkový (což by konečně překlady z části, ale jen z části nahradily), jednak slohově umělecký.

„Zbytky dřívějších klášterních škol“ (slova min. Becka) gymnasia skutečně jsou, ale jako celý renaissanční a humanistický směr časem upadlé v jednostrannost nic méně než klášterní ve smyslu křesťanském. Zvláště v Rakousku vliv humanistický a osvícenský učinil z nich namnoze učeliště formalismu a vzbudil jim proto tolik nepřátel, ačkoli nesmí se zapomínati, že na vysokých školách ani v poslední době odchovanci gymnasií i co do realních předmětů nebyli o nic méně vítáni než odchovanci reálek (nehledě ku zcela odborným předmětům, na př. deskriptivě)!

V té věci, co do realií, jakési vyrovnání nastává; filologie klasická totiž upouští od nároku, naučiti gymnasisty mluviti a psáti klasickou latinou, jakož vůbec předsudky o klasičnosti mluvy padají. Velikou vadou našeho, zvláště rakouského gymnasia (o romanských nemluvíc) zůstává právě to, že se omezuje na filologii staroklasickou, jakkoli poslední dobou vrací se k širšímu předbřeznovému výběru látky. Čeho ještě potřebí, jest, aby, z ideových i praktických důvodů, přibrala i latinu (a řečtinu) starokřesťanskou (patristickou) i středověkou. Předsudek, že naše osvěta se zakládá hlavně na antické, nutno opustiti i v praxi vyučovací. Zakládáť se na antické i středověké, ale v přímé souvislosti jistě víc na této než na oné. Že humanismus do scholastiky vnesl tolik živlů staroklasických, neznamená, že ji vymýtil a nahradil: osvěta nepozůstává z pouhých knih, nýbrž i ze životních a společenských zařízení! A, s našeho hlediska, má-li se konečně z onoho neslaného a nemastného paganismu osvícenství vybřed-

[1]) P. M. Baumgarten (Katholik 1916, seš. 9) žádá „Ausschluß aller Elemente, die den Mangel pädagogischen Taktes durch Autoritätsüberspannung zu ersetzen trachten“;

nouti, potřebí v humanitním vzdělání ústrojně včleniti silné, zdravé názory křesťanské, k nimž i starověk poukazoval, pokud přirozeně mohl. Jako jest philosophia perennis, tak jest i cultura perennis, i přes okliky a výstřelky pokračující, a bylo by jen anachronismem vraceti se o 2000 let nazad. Toto hledisko musí v reformě gymnasií převládnouti, jinak vyjde každá na plano.

*

Po otázce o vojenském výchovu mládeže rozvířila se nyní v Německu nejvíce otázka ženského služebního roku. Není ovšem zcela nová; vynořila se již asi před 25 lety, a stoupenci její hleděli získati pro ni veřejné mínění občasnými články v novinách, brožurami i přednáškami. Světová válka konečně dala jim příležitost k rozsáhlé agitaci, při níž prohlašují praktické provedení své myšlenky po válce za nevyhnutelně potřebné pro vlast. Snad všechny ženské spolky obírají se nyní touto otázkou a literatura o ní vzrůstá neobyčejnou měrou. Odůvodňuje se nutnost ženského služebního roku, pojednává se o jeho účelu a rozsahu, tvoří se celé plány, — ale ve všem panuje ještě veliká nejasnost a zmatek.

S katolické strany zamítavé stanovisko z výchovných hlavně ohledů zaujímá v časopise „Pharus“ (září 1916) známý pracovník o ženské otázce redemptorista P. Aug. Rösler.

Stoupenci ženského služebního roku jako první svůj důvod udávají, že dnešní rodičové a škola nedostačují k výchovu děvčat pro jejich životní povolání v rodině a ve státě jako manželek, matek a hospodyní... Tuto neschopnost — dokazuje P. Rösler — zavinily tři okolnosti, jež po století vykonávaly zhoubný vliv na ženské pokolení.

Je to především zneužívání ženské síly k výdělkům. Odcházejí-li ze školy propuštěná děvčata nižších stavů ihned do výdělečné práce, do továren a pod., jest u nich nemožno dostatečné hospodářské vzdělání; a pro vyrůstající druhou generaci, jejíž matky neučily se již hospodařiti, vůbec již přestala možnost hospodářského vzdělání v rodině. A stát od doby hospodářského liberalismu přese všechny varovné hlasy s naší strany přihlížel klidně k tomuto zneužívání ženské síly.

Nejvýš zhoubně působil dále na ženskou mládež materialistický duch nové doby, jenž učil hledati všude jen požitek a utíkati povinnostem a obětem. Matky dřívějších dob učily se v křesťanském světovém názoru poslouchati, namáhati a přemáhati se a uměly i své dospívající dcery příkladem i slovem vésti k tomu, aby z téhož pramene čerpaly ducha věrnosti, obětavosti a trpělivosti. Moderní státy snažily se namnoze seslabiti a odstraniti výchovnou činnost církve; a také v dosavadních návrzích a plánech budoucího ženského služebního roku neděje se zmínka o náboženství.

Výchovu ženské mládeže uškodila konečně i sama dnešní škola, jež svou jednostrannou byrokratickou centralisací nedbala namnoze oprávněných ohledů na rozmanité potřeby rodiny a lidu. Pro samé vzdělávání rozumu bylo zvláště u děvčat zanedbáváno vzdělání srdce.

Následek toho jest dnes volání po výchovu k mateřství. Avšak nucená státní škola nebo nucený služební rok není jistě schopen, aby nahradil nedostatek vhodných matek, jež by zajistily nezbytný výchov rodinný.

Jde-li tedy při otázce ženského služebního roku o výchov žen, které by své povinnosti jako manželky, matky a hospodyně plnily lépe než dnešní ženy, nutno pomýšleti na hlubší reformu. Obnova šťastného rodinného života se schopnými a svých povinností znalými matkami předpokládá ozdravění celé společnosti a školu, která jako pomocný ústav rodiny, církve a státu stála by v pravém poměru ke každému z těchto tří činitelů, místo aby byla jednostranně státním ústavem. Skoro všichni stoupenci ženského služebního roku mají na mysli především ženskou velkoměstskou mládež a mladistvé tovární dělnice. Ač tyto vyžadují ovšem zvláštních ohledů, přece nemohou býti brány za měřítko pro děvčata z lidu vůbec. Vlastní lidový charakter nutno hledati spíše mimo tyto kruhy. Ve venkovských krajinách, kde děvče vyšlé z obecné školy zůstává v rodině, byla by nejlepší náhradou za ženský služební rok povinná, prakticky řízená pokračovací škola dívčí.

Jako druhý důvod pro zavedení ženského služebního roku udává se nutnost, aby ženy stejně jako muži vykonávaly svou služební povinnost ke státu. Ženský služební rok má tedy odpovídati vojenské branné povinnosti mužů. Děvče má býti přinuceno vystoupiti z rodiny, aby vstoupilo v bezprostřední služební poměr ke státně organisované společnosti, aby řeklo státu: tu jsem k službám! Mnozí propagatoři hnutí líčí ve svých spisech podrobně kasarnování žen ve společných domech, uniformách atd. Jiní zase zdůrazňují, že tímto vojenským zřízením žen nalezen je prostředek k dosažení politického hlasovacího práva.

P. Rösler však vyslovuje přesvědčení, že právě myšlenka vojenského zřízení žen narazí na zdravý smysl lidu a prokáže celé věci nejhorší službu. Vyvésti děvče z rodiny znamenalo by, paedagogicky uvažováno, nastoupiti nejnešťastnější cestu pro výchov k mateřství, jenž jest přece jedině dokázatelným cílem ženského služebního roku. Plní-li žena povinnosti svého povolání v rodině, jest činna nejen pro své osobní blaho, ale slouží bezprostředně i celé společnosti. Tím se stanoviska státněobčanského jest rovnocenna muži, resp otci.

Pravá ženská služební povinnost musí tedy býti založena a cvičena v rodinné škole. Škola obecná a pokračovací má doplniti a dokončiti dívčí výchov v rodině Státu ovšem přísluší jistý dohled na toto vzdělání; je li zanedbáváno, může zasáhnouti nucením. „Francie v uplynulé části 20. století podává odstrašující doklad, kam vede úplné sestátnění výchovu a vyučování, jakmile církvi nepřátelská vláda, po příp. parlamentní většina bez Boha a náboženství, jež všude jest možna, zneužívá své moci, aby školou a vojenskou službou odcizila lid nadpřirozenému světu a vštípila mu vlastenecky zbarvený fanatismus pro tento svět. Potřebujeme však v Německu žen, které by podle idealu nejvznešenější německé ženy, sv. Alžběty Durinské, pokládaly celý svůj život za služební povinnost k Bohu, k rodině, k bližnímu a k vlasti.“

Proti ženskému služebnímu roku vyslovil se také prof. F. W. Foerster ve své mnichovské přednášce o „nastávajících úlohách ženského výchovu".

Nyní, kdy úkoly státu volají po hlubších mravních silách, musí k působení pro stát vedle otce přistoupiti matka se svou domov tvořící silou, jež spojuje duše; žena musí býti duší socialní organisace, musí dobrotu slučující lidi pozvednouti k moci pronikající celý život.

Proto také nesmí v praktické socialní práci upadnouti v methody mužovy. Všeobecný služební rok nehodí se pro tyto velké výchovné úlohy, kde se jedná o nejjemnější individualisování a zvniternění. V ženě musí býti teprve vytvořen nový způsob myšlení, jakého jest třeba, a hlubší cit zodpovědnosti. Svou vlastní sferu musí žena teprve pozvednouti; pak může se státi vůdkyní pro ženy z lidu.

Z jiných důvodův odsoudila snahy o ženský služební rok jinak radikalně smýšlející Dr. Rosa Kempf v časopise „Archiv für Sozialwissenschaften und Sozialpolitik" (sv. 41). Obává se, že by bylo těžce poškozeno národní hospodářství, jemuž by tak ušlo ročně 600.000 ženských pracovních sil, i soukromé hospodářství, jemuž by byly na čas odňaty práce schopné dcery (rolníci na př. byli by tím nuceni platiti cizí výpomoc za své dcery, tak jako za syny povinné vojenskou službou). Pisatelka domnívá se dále, že při společném životě děvčat z různých tříd třeba očekávati fysickou i mravní nákazu, u děvčat z lidu vzrůst náchylnosti k nespokojenosti a útěku z venkova, u děvčat z vyšších tříd poklesnutí s kulturní výše stavu. Vůbec celá novota byla by nesnesitelným zasáhnutím do osobních práv jednotlivce a rodiny a otevírala by bránu státnímu socialismu.

*

V zimním semestru 1915—16 bylo v Německu na universitách zapsáno 4820 posluchaček, o 900 více než v roce před tím. Dvě stě studentek bylo z Rakouska, Švýcar a Ameriky. Katoliček bylo 23%, ostatní byly protestantky a židovky. Filologii a dějepis studovalo 2393 (před tím 2000), mathematiku a přírodní vědy 847 (691), lékařství 1166 (944), zubařství 74 (66), státovědu a hospodářství 167 (123), právo 96 (62), lékárnictví 17 (16), evang. theologii 13 (12). Téměř polovina studovala tedy na fakultě filosofické, ačkoli počet zde klesl proti roku 1912 se 75·81% na 73·23%, za to na lékařské fakultě stoupl na 24·82% (21·85%) ostatní odbory obnášely 2·25% (1·80%). Na berlinské universitě bylo zapsáno 1224 = 25·4% studentek. Na posledním místě jest universita v Giessenu, má 33 posluchaček, nově otevřená ve Frankfurtě 193, nejmladší pak ve Varšavě 95 žen.

Hospodářsko-socialní.

Z obou středostátův ozývají se hlasy, že vyživovací opatření nutno změniti. U nas i v Zalitavsku volá se po jednotném vedení jejich, v Německu, kde je již mají, poukazuje se na to, že od začátku války bylo lépe obchod s potravinami ponechat soukromým osvědčeným obchodníkům a státní zasahování omeziti na dozor.

V Německu možná že by to bylo stačilo, po př. lépe se osvědčilo. U nás nutno o tom pochybovati: jestiť celý obchodní život náš tak zorientalisován, že ani nejostřejší opatření vládní tomuto soustavnému vyděračství čeliti nedovedou. Et a bove maiore discit arare minor, hokynářka od velkoobchodníka. V uherské sněmovně bylo uváděno, že v Německu, lidnatém a průmyslovém Německu. drahota stoupla ani ne o 100%, u nás přes 200%, a to za plodiny a výrobky domácí, jelikož cizích se sem skoro již nedostane!

Kdesi vina je. Částečně snad v menších zásobách, v též uherské sněmovně však pravili, že v nedostatečných vládních opatřeních. Řečník opposice pravil, arciť s laskavým rýpancem směrem k nám, že Uhry, obilní komora, mají proto nedostatek; hr. Tisza však odpovídal cosi o nepříznivé sklizni. Pravdu mají snad oba: Uhry mohly by býti zásobárnou všech ostatních zemí mocnářských, těch totiž, které pomoci té potřebují, kdyby se tam více hospodařilo. Zdali letos byla sklizeň dobrá či špatná, dovíme se možná po letech. Lepší než vloni byla jistě, a že má živiti více krků než lonská, vyrovnává se — jak dalece, není veřejnosti ovšem známo — obdělávánim a výtěžkem některých zabraných zemí, Polska i Srbska. Že celkem nebylo obděláno a vytěženo tolik a tak jako za pravidelných let, rozumí se samo sebou, ale šílené zdražování tímto úbytkem odůvodněno naprosto není. Vina jest hlavně v oné orientalisaci.

V začátcích nynějšího období zdálo se zásadnímu stoupenci i odpůrci, že státosocialismus přec jen bude dobrá věc, a mnozí našinci začali se podle toho skoro „přeučovati“: organisace sem, organisace tam, samá organisace, nesmírné výdaje na ni, sekatury organisovaných a konec konců nesnáze, a to hned po žních. Socialistická nebo lépe řečeno kommunistická myšlenka se neosvědčila, strážník nakukující po domech do trouby a do hrnců na sporáku není pro ni obrázkem právě nejlákavějším. Arciť, nutná potřeba vyžaduje nutných opatření, theoretisovati není teď kdy. Podaří-li se té jedné pevné ruce, kterou jednotná zásobovací ústředna — v Zalitavsku v osobě zvláštního ministra, u nás jako ministra — slibuje, zavésti tu aspoň poněkud pořádek, bude to zásluha nemalá, rovná zásluhám vojevůdce na bojišti.

*

Po Německu i my chystáme se k další válečné půjčce, jejíž výše opět asi bude neomezená. Že příznivě dopadne, o tom není po-

chybnosti. Jestiť úbytkem dovozu a válečnými výdělky nahromaděno tolik peněz ve vnitrozemí, že takořka potřebují ventilu.

Záložny a spořitelny proto snižují úrokovou míru za vklady (zdali také při zápůjčkách, neslyšeti!), oplývajíce penězi, jichž nemají jak upotřebiti.

Vláda sama vyhýbajíc se žádanému „puštění žilou" daní za válečné zisky (řekněme: velkozisky!), zvyšuje pouze obvyklé daně, přímou výdělkovou, nepřímé kolkovní a poštovní. Zdali tu všechno spravedlivě rozděleno, nesnadno říci, zvláště postiženým. Ale předepíše-li se závodům, které válečných výdělků nemají a naopak polovice dělníků odvodem pozbyly, tedy již druhý rok jistě o mnoho méně vydělávají, 100% zvýšení, je to na pováženou.

V předpisech o poštovních poplatcích m. j. určeno, že dopisky úřední, tedy známkované, od 1. října stojí 8 h, kdežto dopisky soukromé, jaké mívají větší závody, a ovšem také pohledky, nutno známkovati 10 h — tedy stát za to, že při těchto uspoří papír, žádá náhradu 2 h. I kdyby se takto účtovala výroba známek, cena papíru dopisek jistě není menší. Má-li předpisem ztížena býti nadvýroba pohledek, nevíme, jakož vůbec nesnadno si důvod jeho vysvětliti. Zástupci velkoprůmyslu již také se ohradili.

*

Ve Francii mají zvláštní automobily pro poštovní holuby. Celkem mají podobu známých omnibusových aut. V hořejší části jsou klece pro holuby, ostatní část slouží za obydlí a ložnici, jakož i za temnou komoru, v níž možno vyvolávati maličké fotografie, jež holubi donášejí. Pod sedadly je místo pro zásobu zobu a jiné potřeby.

*

V Praze vydaný německý spis Strakoschův o pozemkové otázce rakouské zavdal podnět ku vzpomínce na polemiky mezi agrárníky a průmyslníky stran ochranných cel na plodiny a výrobky zemědělské. Tito odvolávali se na úřední šetření za ministra orby Bráfa podniknutá, jichž výsledek však úředně neuveřejněn. Jak nyní vychází na jevo, nedostal se velkolepě a důmyslně založený podnik Bráfův přes začátky a proto veřejnosti daleko neúplné údaje ty nesděleny; pokud jich však odpůrci zemědělských nároků (Pantz se soudruhy, socialisté) použili, vedly ovšem k závěrům pro zemědělce nepříznivým, ale také nesprávným.

*

Ve Vídni ustavila se 25. září t. r. společnost pro křesťanskou sociologii. Předsedou zvolen princ Lichtenstein, místopředsedy Dr. Geßmann, Kunschak, Dr. Mataja, kněží prof. Dr. Schoepfer, prof. Dr. Swoboda.

*

Dle německého duchovenského spolku Pax (z r. 1905) ustavil se také pro Rakousko ve Vídni pod protektorátem arcibiskupovým spolek téhož jména (26. ledna 1916). Účelem jeho jest, seine Mitglieder in zivil-

rechtlichen und wirtschaftlichen Angelegenheiten zu beraten. Politické účely jsou vyloučeny.

Zdali také české kněžstvo se k němu připojuje, není nám známo. Zdá se, že vídenské katolické kruhy o našich katolických věcech, spolcích, časopisech atd. málo vědí, neb aspoň málo o ně dbají.

*

Moravské učitelstvo domábá se válečného přídavku, arciť asi lepšího než dostalo české. Orgán jeho vytýká nynějšímu finančnímu ministru Moravy Dru Pluhařovi z lidovecké strany, že deputaci učitelskou nevlídně odbyl, a že hlavně neb jedině on v zemském výboře se proti učitelskému požadavku staví. Zdali toto jest pravda, nevíme, ale že z ničeho se nesnadno dává, ví každý.

Bylo by zbytečno, opakovati staré předhůzky, čí vinou kára se zajela, že zatím jí vytáhnouti nelze, zbytečno také domnívati se, že učitelstvo proto zmoudří a příště ve výběru lidí bude prozíravější, právě učitelstvo, které má vésti a vede davy lidu. Že by zlepšení potřebovalo, o tom není pochybnosti.

Politický a vojenský.

Zalitavský sněm proti hr. Stürgkhovi a b. Burianovi spatřuje vhodnou zbraň v tom, kdyby svolána byla předlitavská říšská rada a delegace. Příčiny boje toho veřejnosti nejsou známy. Ministerským změnám v době tak vážné, nejsou-li právě nutny, státy spořádané rády se vyhýbají, byť se nebály, že budou nebezpečny; my ostatně měli jsme v nedávné době změn tolik, že není-li docela vážných příčin, bylo by jistě lépe věcí nebýbati,

Aby říšská rada byla svolána, přejí si potajmu asi poslanci všichni. Veřejně se přihlásili Ukrajinci, socialní demokraté i ustavácká šlechta. Láká-li koho příklad sněmování peštského, kde hlavně známí oligarchové si vylévali žluč na vládě nutno zcela nestranně podotknouti, že věcného užitku rokování takové nepřináší. Že se chyby staly a stávají, jest lidské, a bylo by smutné, kdyby vláda čekalo, až jim to řekne sněmovna. Ostatně velkohubé naparování opposičních řečníků ve zmínkách o strannictví proti maďarským vojákům jest už nesnesitelné, protože lživé, a Tisza kdyby jejich „neinformovanost“ jim chtěl ukázati, měl by tuze snadnou práci. Měla-li by pak předlitavská sněmovna k tomu odpovídati, byl by to pěkný „politický“ turnaj. Přímo babsky pomluvačné pak byly vzteklé útoky maďarských zednářů na hr. Czernina, jehož osobnost jim ovšem milá není a nebude: oni by to byli v Rumunsku (jako v Italii) spravili lépe! Jinak ovšem ústavní život býti má.

*

Zábor polský je středostátům sice cennou zárukou pro mírové jednání, pokud jej udrží ve své moci, zemím samým pak po stránce osvětné i hospodářské jde mnohem více k duhu než poddanství ruské, ale politicky a vojensky nerozhodnutý poměr nemůže působiti než tísnivě. Nejistá budoucnost nedá vzniknouti dokonalému přimknutí, zvláště pak poměr území válečně obsazeného, ale státoprávně neurčeného váže mnoho vojenské síly polské, jíž moci tam nyní vládnoucí dle válečných zákonů použíti nesmějí. Na druhé strany záměry o usamostatnění polského státu, jenž by pak svou brannou silou mohl se postaviti středostátům po bok, narážejí zatím na nepřekonatelné obtíže.

*

Na bojištích východních se vyhlídky značně zlepšily.
O rumunském přepadu praví se, že právě pro Rumunsko samo byl předčasný, anoť vojsko nebylo ještě docela zmobilisováno ani těžší výzbrojí s dostatek opatřeno. Viďna i z toho ne tak politická neobratnost čtyrdohody, jak se říkává, nýbrž nátlak nutnosti, jenž velí pospíšiti za každou cenu. Že by bylo pro říši lépe bývalo, kdyby Rumunům vstup na naši půdu byl zamezen, jak v zalitavské sněmovně

horleno, o tom není pochyby; Tisza odvětil, že to bez nebezpečí na jiných bojištích nebylo možno, a lze mu zajisté uvěřiti, zvláště když nebylo možno předvídati, kdy král zase bude míti svou slabou chvilku, jak prý často mívá, a naléhání ministrův a královny podlehne. Rozčilovati se nad věrolomností atd. jsme si skoro již odvykli.

Zdali tím poněkud zapříčiněny úspěchy anglo francouzské na západě, kdož ví! Odpočatá Anglie, jak bylo předvídati, rozhání se teprv nyní k silnějším podnikům, počítajíc s únavou všech ostatních, přátel i nepřátel. Co ten její rozmach bude obojí stranu státi, uvidí, kdo se dožije. Z obapolných výroků možno souditi, že souboj jde „na nož!“, i nebylo by divu, kdyby Německo vrátilo se k bezohledné válce ponorkové.

*

Řecko dle posledních zpráv je skoro již ve válce proti nám, třebas ne úředně, z vůle zákonné vlády. 4. sbor, jenž dobrovolně dal se Němcům (prý z hladu?) zajmouti, nechtěje připojiti se k Venizelově revoluci, bude možná dobrou, třebas ne právě silnou reservou pro statečného krále, který stíhán nemocí, úklady a útoky nejbližšího okolí dostává danému slovu a zachovává neutralitu. Snad pokyn od spřízněného cara, že Rusko nemá na řecké anarchii zájmu, ochrání královskou rodinu nejhoršího. Vojensky zatím by Řecko neznamenalo mnoho, zvláště kdyby zatím Rumunsko bylo povaleno, ač ovšem každý nový, byť i sebe slabší nepřítel již může býti nepříjemným.

*

Učitelé, kteří *a)* byli přiděleni náhradní záloze, *b)* dokončili službu náhradních záložníků a byli přeloženi k domobraně a *c)* si vyžádali právo jednoročních dobrovolníků teprve po prvním výcviku, jehož se súčastnili jako náhradní záložníci — nebyli připuštěni k výcviku za záložní důstojníky.

Nyní takoví učitelé, zatím ročníků 1865 až 1882, mohou na svou žádost býti vycvičeni za záložní důstojníky, pokud je jejich mimoslužební poměry nečiní k tomu nezpůsobilými. Pod *a)* uvedení musejí se vzdáti výhody § 32 br. zák. z r. 1889, po případě § 82 br. zák. z r. 1912 a požádati o přiznání výhod dle § 21 : 2 br. zák. z r. 1912. Je-li žadatel v poli, rozhodne o žádosti velitelství pluku, jeli pak žádatel v území mimoválečném, doplňovací velitelství. Pod *b)* uvedeným může uvedené velitelství přiznati právo nositi odznak jednor. dobrovolníků. Tito učitelé zůstanou zásadně u těch pluků, u nichž jsou uloženy jejich listiny. Kdyby však někdo z nich byl nyní přidělen výjimkou k jízdě, dělostřelectvu nebo vozatajstvu, bude přesazen ke svému příslušnému pěšímu (zeměbraneckému) pluku, jakmile mu bude přiznáno buď jednoročnické právo nebo právo nositi odznak jednor. dobrov.

*

Za zimních cvičení na jaře 1916 byly konány ve Švédsku pokusy ve střílení pěchoty proti sněhovým krytům. Kapitán N. Bockman podává o nich zprávu v Norsk. Mil. Tidsskrift. Při prvním pokusu byla sněhová hráz 1 m vysoká a 1·5 až 3 m silná. Přední

strana byla kolmá, sníh zmrzlý, teplota až — 8° C, vzdálenost střelců 100 m. Hráz nebyla ani jednou proražena. Při druhém pokusu byla hráz seslabena o 0·5 m ku podepření rukou, čímž hráz na nejslabším místě zůstala jen 1 m silná. Tato hráz byla v nejhořejší části proražena. Při třetím pokusu vložena do sněhu lepenka ve vzdálenostech 0·5 m od sebe, ostatní bylo jako při 1. pokusu, jen že se střílelo ze vzdálenosti 250 m. Střely vnikly 1·25 m hluboko. Čtvrtý pokus konán s čerstvě napadlým sněhem, jenž byl udupán; teplota — 5° C, vzdálenost 250 m. Proražena byla hráz jen tam, kde byla 1·10 m silná. Střely vnikly až na 1·30 m daleko. Pro pátý pokus byly naváleny při tání velké sněhové koule a z nich utvořena hráz. Mezery pak vyplněny sněhem. Vzdálenost 250 m, teplota — 2° C. Kryt tento byl částečně při tloušťce 1·50 m proražen, většina střel byla též nalezena ve hloubce 1·50 m.

*

Ocelové přilby se v Anglii osvědčily. Dle statistiky časop. British Medicinal Journal bývalo prý ze smrtelných i lehčích poranění 15% poranění hlavy, v zákopech docela 25%. Ale za velké bitvy svedené na počátku března, při níž byli Angličané opatřeni novými ocelovými přilbami, způsobily střely z pušek, jež pronikly přilbami, ne celého půl procenta všech zranění. Celkem pak poškození lebky tvořilo méně než 1% všech zranění. Přilba anglická není tak lehká jako francouzská, ale skytá mnohem lepší ochranu.

*

Dle novin bylo prý ve Francii s příznivým výsledkem zkoušeno dělo kalibru 52 cm. Není známo, jest-li to dělo v užším slova smyslu či hmoždíř. Známo, že každá váha stoupá v poměru ku třetí mocnině váhy kalibru a též jsou známy velké modely francouzské, zavedené před válkou, i možno si učiniti představu o tomto novém dělu či hmoždíři. Granát hmoždíře kalibru 270 mm. váží 150 kg., vážil by tedy hmoždířový granát kal. 52 cm. asi 1080 kg. Výbušnou látku 270 mm. granátu tvoří 45 kg. melinitu, vážil by tedy melinit v granátu hmoždíře 52 cm. 315 kg. Tento granát sám by vážil asi tolik jako obyčejné polní dělo, hotové k výstřelu. Roura hmožd. 270 mm. váží 4400 kg., u hmoždíře 52 cm. by vážila přes 30.000 kg.

Číslice ty by byly nepoměrně vyšší, kdyby to bylo dělo dle vzoru velkých lodních děl. Granát sám by vážil 1939 kg., výbušná látka asi 580 kg., roura 241 tun. Při počáteční rychlosti 815 m/vteř. doletěl by granát, vystřelený kolmo vzhůru v prostoru vzduchoprázdném 33.900 m. vysoko.

Shotoviti dělo tohoto kalibru v takové době, aby se ho mohlo použiti v nynější válce, je zhola nemožno. Možné by to bylo s hmoždířem, ale pravděpodobně se tu jedná jen o živou fantasii nebo lehkověrnost francouzského novináře.

*

Hummondovo radiodynamické torpedo možno prý vésti bez drátu s břehem spojujícího s lodě nebo s létadla. Nese

tunu výbušné látky a pohybuje se pod vodou rychlostí 27 mil. Americká vláda hodlá vydati 1,167.000 dollarů na zakoupení všech práv a patentů, protože pokusy, konané před pochybovačnými znalci z řad pozemních i námořních, se skvěle vydařily.

Torpedo lze sestrojiti buď jako torpedový člun určený k práci na hladině anebo jako vlastní torpedo pro činnost pod hladinou. Může je říditi bez drátu každým směrem jediný muž pomocí teleskopu a elektrického klíče. V pohyb se uvádí benzinovým strojem, rychlost lze zaříditi dle libosti. Torp. člun může ujeti až 50 m. mil za hodinu, torpedo podmořské 27 až 28 mil. Kormidlo se vede gyroskopicky a je tak citlivé, že bambusová tyč 1½ palce silná byla na vzdálenost 3 5 mil od břehu při patnácti pokusech desetkrát trefena. Kdyby nepřítel náhodou nalezl délku elektrických vln, možno ihned voliti jinou délku, mezitím co torpedo běží k cíli. Kdyby nepřítel přece účinek elektrických vln zrušil, běží torpedo automaticky k východišti těchto nepřátelských vln.

Torpeda možno použiti za dne i za noci. Vhodně umístěná světla činí je viditelným tomu, kdo je řídí, zatím co ho nepřítel nemůže zpozorovati. Kdyby se nepřátelská loď z jednoho kontrolního obvodu vzdálila, může torpedo novou kontrolní stanicí býti dále vedeno.

Torpedový člun může vzíti torpedo s sebou na moře a je z velké vzdálenosti vystřeliti. Zasáhne-li nepřátelskou loď, může se člun vrátiti, jinak může sám na nepřátelskou loď najeti, při čemž, obsahuje půl tuny výbušné látky, zničí ji a ovšem i sebe.

Torpedové stanice mají se zříditi na těchto místech: Kap Virginia, Puget Sund, Colon (u průplavu Panamského), Boston, Fisherův ostrov, Corregidor (na Filippinách), Panama, Narragansett, San Francisco, Honolulu, Portland. Podél břehu postaví se malé věže spojené pozemním vedením, každá pro jednoho pozorovatele opatřeného teleskopem a elektrickým klíčem.

*

K častým zmínkám novin o soukromém majetku a škodách na něm za války páchaných budiž podotčeno, že teprv asi od století považuje se mezi vzdělanými válečníky za nedotknutelný. Že však ve skutečnosti se ho zhusta nešetří, netřeba považovati za nějaký atavismus — jestiť až příliš lidské, ač nesprávné, v rozzuření válečném jej ničiti nebo ve vítězném sebevědomí si jej přivlastňovati. Státy úředně ho nezabavují leda na výstrahu nebo v záruku majetku svých příslušníků v nepřátelských zemích; v náhradu soukromých pohledávek jej zabavovati bylo by však nejenom nesprávno, nýbrž i nebezpečno, neboť by se mohlo státi, že by dlužník v cizině byl pak odsouzen platiti znova, tedy dvakrát.

Náhrada za válečné škody, jako při vis maior vůbec, zákonem stanovena není, ač ovšem stát ve svém zájmu hledí poškozeným přispěti.

Ročník XXXIII. Číslo 11.

HLÍDKA.

Rozhled po husovské literatuře z r. 1915.

Píše JIŘÍ SAHULA. (Č. d.)

Dle mínění Šimákova (str. 40—41) nadměrné povznesení kleru „vedlo až k tomu, že skoro jen kněze činí účastna milosti boží, kdežto laika téměř vylučuje. Tím, že všecky obřady, modlitby i zpěvy při bohoslužbě v chrámu se dějí výlučně v jazyce latinském a od osob jen svěcených, výhradně způsobem liturgickým, přísně předepsaným“. — Předně výlučnost nebyla tehdy naprostá; na př. při bohoslužbách hlaholil i český zpěv laiků. Dále se měl Šimák vystříci povážlivé záměny pojmův. Chrámová latina a privilegovanost stavu duchovenského neznamenala přece ještě olupování osob neposvěcených o milosti boží. Katolická dogmatika vysvětluje, že milost přirozenou a v značné míře i nadpřirozenou udílí Bůh člověku bez prostřednictví knězova; kněz jest prostředníkem milostí svátostných, ale i těchto může dosíci laik částečně bez spolupůsobení osoby vysvěcené. Zbožný laik tudíž může mnoho milostí získati, i když kněze ani nevidí. A pak — roztřídění věřících na výsadní rozdavače a přijímatele přece napovídá, že jedněm dána moc proto, aby z ní čerpali duchovní užitek druzí; při tom prostředník, trvá-li v hříchu smrtelném, svou vlastní vinou může míti méně milostí božích než přijímatel. A konečně u svátostí častěji udělovaných — pokání, přijímání, po př. i posledního pomazání — je kněz také přijímačem jako laik! Církevní právo duchovenstva a milost boží — toť jsou pojmy různé.

Po smrti Milíčově a Janově v nové reformní generaci „již méně běží o hrůzu z Antikrista i zkázy světa, mnohem víc o klidnou nápravu

vezdejšího žití“ (str. 52). — Tak se může zdáti jen povrchnímu pozorovateli. Zatím však Hus a Jakoubek ze Stříbra dali antikristskému přízraku určitější rysy a stupňovali český apokalyptismus obecně. Táborský chiliasmus byl jen důsledným vyvrcholením toho, co hlásal soustavně Hus se svým předním pomocníkem.

Odchodem cizích studujících r. 1409 „vzešla arci i škoda hmotná a do jisté míry i vědecká, byly však daleko převáženy tím, že Čechové dostali nejvyšší učiliště do vlastních rukou. Vědecká, pokroková [oh!] práce česká — třeba na krátko — nyní mocně zazářila“ (str. 63—64). — Nepravda. Universita utrpěla spory viklefskými rány tak těžké, že se z nich nevzpamatovala po celá dvě století. Z převratu měla zisk církevní politika viklefská, ale obecné dobro národní pohořelo. Jestliže česká práce vědecká na krátko na universitě zazářila, bylo to zásluhou zbývajících doktorů konservativních. Když tito byli od viklefistů vypuzeni, právě fakulta bohoslovecká, která byla korunou university, jen živořila. Sám Flajšhans přiznává: „Universita sama odchodem cizích mistrů utrpěla ztrátu n e n a h r a d i t e l n o u . . . Konkurence vědecká, jaká trvala, dokud starší učenci a mistři němečtí zápasili s českými, najednou přestala“. Ve čtyřech následujících letech další pokles. „Odchodem Husa a kaceřováním některých jeho přívrženců ztratila fakulta artistů vynikající své učitele a po vyhnání čtyř mistrů theologů fakulta theologická skoro úplně zpustla. Roku 1413 nekonáno ani zkoušek bakalářských, roku 1414 nekonáno ani slavné kvodlibet, obyčejná parádní ukázka universitního působení, ani zkoušky mistrské, cizinců téměř již nebylo — slavné učení Karlovo bylo v úpadku neodvratném“ (M. J. Hus, 207—8, 333.) Úpadek university v dalších letech ještě méně svědčil, že škody, vzniknuvší odchodem cizích údů, byly daleko převáženy. Byl-li vědeckou, pokrokovou prací na universitě vzestup náboženského viklefismu a apokalyptismu, pak ovšem česká práce na universitě zazářila až příliš mocně.

Prý arcibiskup Zbyněk r. 1409 svým odporem proti akci viklefistů „v kněžstvu i lidu se připravil o veškeru moc a úctu“ (str. 64). — Ne tak! O moc byl připraven arcibiskup protizákonným násilnictvím Václava IV a jeho vlivných milců. Ti, kteří vřele ke Zbyňkovi lnuli, neodvažovali se vystoupiti na obranu arcibiskupského stolce ze strachu před královou prchlivostí a před hlučící ulicí, kterou si viklefisté účelně sorganisovali. Úcta k pronásledovanému arcipastýři nevyhynula ani v srdci těch rozumných pozorovatelů, kteří tíhli k novotám. Ve Starých letopisech (str. 13) o Zbyňkovi poznamenáno: „Pochován jest s velikú

poctivostí a s žalostí; neb ho mnozí lidé chválé i podnes, ktož sú jeho znali, žej' byl dobrý člověk, by ho byli kanovníci a kněžstvo svú radú nekazili." Tím „kažením" bylo povzbuzování, aby Zbyněk hájil nezadajná církevní práva, která ve skutečnosti platila v Čechách jen potud, pokud dovoloval královský dvůr.

Šimák praví, že „většina otců v Kostnici neměla zdání o nesmírném významu" procesu Husova (str. 88). Zatím však tolik okolností svědčilo, jak veliký rozruch v Kostnici pře Husova způsobila. Vždyť se vědělo, že jest Husovi protektorem panovník jedné z nejmocnějších říší křesťanských; obecně byly známy převraty na pražské universitě, davový odpor pražského lidu proti odpustkům, slyšelo se o glejtu samého Sigmunda atd. Ostatně Šimák sám na str. 96 líčí, jak působilo nakládání koncilu s Husem: „Šlechta česká cítila je jako těžkou urážku koruny. Moravané rokovali 5. května v Brně, čeští páni 12. května v Praze. Poslali pak do Kostnice stížnosti o kolika stech pečetí ... Podobně pracovali i čeští páni v Kostnici, k nimž se přidali také poslové krále polského ..." Možno si tedy mysliti, že většina otců neměla ani zdání o neobyčejném významu věci Husovy? Již to, že Hus býval rektorem veliké university, vzbuzovalo zvláštní zájem každého kostnického intelligenta.

Spis. pokračuje dále vyšlapanou pěšinou: „Kdyby bylo většině prelátů opravdu záleželo na reformě církevní ... pak by nebylo vůbec došlo ku sporu Husovu. A kdyby bylo koncilu kostnickému od srdce běželo o provedení programu, za nímž se sjížděli, nemohli v Husovi viděti nežli právě horlivého svého bojovníka, příkladného kněze a nadšeného kazatele, kterýž připravoval už napřed půdu vznešeným jejich úkolům, a chybil-li v čem, jistě chybil jen bezděky z přílišné horlivosti nebo z nepraktického idealismu ... Ale jestliže byly vrženy na reformní snahy stíny kacířské, těžko bylo menšině prelátů, stojících upřímně o nápravu, postaviti se proti většině. Koncil kostnický nebyl by zašel tak daleko, kdyby nebýval již napřed a potom znova a znova poučován a naváděn živly z Čech, zaujatými urputně proti Husovi. O těch — aspoň o většině — nemůže býti pochyby, že by je vedla pouze horlivost o pravou víru a láska k pravdě, nýbrž vášnivá nenávist a zlá vůle, kteráž od počátku hleděla pošlapati v Čechách každé sémě nápravy již za Waldhausera a za Milíče, a jíž poštěstilo se konečně uštvati Husa před cizím, nedostatečně poučeným koncilem." Ta zlá vůle „předstírala, že jde Hus za Wyklifem, ale toto předstírání bylo jen záminkou ... ta zášť proti reformě žalovala r. 1410 pokoutně papeži, bez důkazu,

že se šíří v Čechách kacířství... ač ještě r. 1408 prohlašoval arcibiskup, že neví o žádném kacířství... Ale neměli protivníci odvahy, aby vystoupili veřejně proti Husovi, když sám vyzýval k žalobě na sebe — je jalovou výmluvou, že by nebyli obstáli před násilím ulice; tehdy měli arcibiskup i král tolik moci, aby je chránili... Ale daleko v cizině, v Kostnici, kde Hus vydán byl moci i zvůli, tam nabyli odvahy...“ (str. 88—90).

Proti plýtkým dohadům stojí důležitá fakta. Těžko nyní připouštěti, že Hus chyboval jen bezděky z přílišné horlivosti nebo z nepraktického idealismu. Hus přece zamítal velice sebevědomě věcné, přesvědčivé opravy a výtky theologův učenějších, než byl sám; docela odpovídal pichlavými sofismaty. Věděl, jak soudí oficielní strážci katolické nauky o Viklefovi; nebylo mu neznámo, z jakých příčin byly prohlášeny spisy anglického mistra za kacířské netoliko v Čechách, ale i v Anglii, Francii a jinde od předních znalců katolické věrouky. Slyšel a četl pádné protidůvody. Přes to vše, kdykoli měl zapřísti náboženskou debatu, šel se vždycky napřed poraditi s Viklefem. Nebylo nesnadno poznati, jak Viklefův radikalismus provádí zřejmý odboj proti shodným zásadám svatých Otců, jak připravuje dalekosáhlý převrat, ba že z něho probleskují jiskry anarchismu. Pokud Hus nedošel k takovému poznání samostatným studiem, byl na to upozorněn těmi, kteří dosah Viklefových zásad pochopili lépe. Hus viděl ostatně zřetelně, že se v Čechách na základě viklefismu rozvíjí převrat rozměrů nedozírných. Přípravy české šlechty a pražské ulice neklamně zvěstovaly, že se jedná o podstatnou změnu v organisaci a správě církevní, o dalekosáhlý přesun autority. Mistr sám revoluční proud podporoval vědomě. Jeho kázání byla agitační. Zřetelný jest účel na př. těchto Husových slov: „Nebojte se klatby. Věru, bylo by třeba, jako ve Starém zákoně nařízeno bylo Mojžíšem, aby každý, kdo chce hájiti zákona božího, přepásal se mečem a byl připraven, tak abychom my se přepásali a hájili zákona božího“ (Sedlák: M. Jan Hus, 177.) Kdo rozvířil boj proti stávající autoritě, mohl předem jasně znáti výsledek. Tolik se vědělo, že celý národ se nepřidá ochotně na stranu Husovu a že tedy vzplane urputný boj mezi konservativci a novotáři; viklefisté to dobře předvídali a proto se pečlivě na tuhý zápas připravovali.

Vědomí, že dělal propagandu věci revoluční, prozradil Hus v Kostnici náhle a nápadně tím, že při vyšetřování zamítal řadu radikalních článků Viklefových a že se odříkal Viklefa tak, jako by se ho věc anglického mistra ani netýkala. Možno tedy ještě dnes tvrditi,

že Hus chyboval v Čechách jen bezděky? Na str. 104 docela Šimák dí, že Hus „neměl tušení o svých odchylkách“!! Smutné by to bylo vysvědčení pro universitního professora a reformatora, kdyby bylo pravdivé.

Který pravověrný prelát měl v Kostnici touhu postaviti se proti prelátům, usvědčujícím Husa z notorických bludů? O ty hlavně v Kostnici šlo, nikoliv o vyšetřování reformační horlivosti Husovy. Z dlouhého přelíčení, z domluv a rad otců kostnických vysvítá, že usvědčující dokumenty nebyly soudcům překvapením vítaným; naopak prozrazovali, že pokračovati v soudu jest jim povinností velice obtížnou. A což ti žalobci z Čech? Štěpán Páleč, který zasadil v Kostnici Husovi rány nejtěžší, nehleděl přece v Čechách „od počátku pošlapati každé sémě nápravy“. Vždyť byl žalobce reformatorem sám; jeho osvícení pomocníci, kteří se proti viklefismu stavěli otevřeně, také pracovali čile pro mravní obrod. A proč se hněval Hus tolik na arcibiskupa Zbyňka, který tak horlivě nápravu podporoval?

Koncil byl nedostatečně poučen potud, pokud se k jeho sluchu nedostalo, co všecko Hus psal a kázal. Vždyť na př. koncil při jednání o českém kalichu nebyl zpraven o podílu Husově na rozšíření té novoty. Mistr nebyl prohlášen za kacíře na základě nespravedlivých pomluv, nýbrž na základě článků, vyňatých správně z jeho spisův; za takových okolností byly zbytečny upřílišené žaloby i obrany. Však také Hus měl touhu některé své psané vývody před sněmem zatajiti.

Nepředstírala zlá vůle, že jde Hus za Viklefem; ale sám Hus měl za to, že mu Viklef otevřel oči, šířil horlivě úctu k Viklefovi na universitě i v širých vrstvách lidových, kompiloval ze spisův anglického bludaře knihy latinské i české. Naopak tedy zřejmou značkou vůle nedobré bylo předstírati, že Viklef k srdci Husovu příliš nepřirostl.

Jestliže arcibiskup r. 1408 prohlašoval, že v provincii pražské nenalezl žádného kacíře, jednal pod fysickým nátlakem bez důkladného šetření; později ho ta slabost mrzela.

Praví-li Šimák, že protivníci neměli odvahy vystoupiti proti Husovi veřejně, zapomněl na některé důležité věci. Ačkoliv Hus častěji vytýkal, že se mu imputuje kacířství bez úředního usvědčení, vyhýbal se po pět let řádnému soudu papežskému, k němuž byl volán několikrát. Když pak na jeho výzvu svědčili v Kostnici i konservativní Čechové, stýskal si na to jako na bezohlednou nešetrnost.

S chytrými viklefisty vůbec bylo těžko se domluviti o rozsahu jejich odklonu od pravověří. Ozval-li se hlas, že bylo nalezeno ve

spisech 45 bludných článků Viklefových, protestovali namítajíce, že ty artikule byly vyňaty nesprávně. Byla-li jim předložena otázka, zda články drží, odpověděli, že nehodlají jim holdovati ve smyslu kacířském. Jindy zase projevovali údiv, proč pronásledovati Viklefovu filosofii, proč ničiti spisy filosofické; ale nedodali, že spálení bludařských traktátů náboženských téhož autora schvalují. Hus dle povinnosti svého úřadu a dle vlastního slibu měl sám oznamovati církevnímu soudu protikatolické články, aby byly včasně vymýtěny. Mistr však naopak zastával se vášnivě netoliko Viklefa, ale i Jeronyma Pražského, valdského bludaře Mikuláše a jiných sektařův.

Místo ostrých výtek proti českým protivníkům Husovým dala by se napsati kapitola o lehkomyslné nedbalosti, ba zbabělosti těch, kterým svěřena stráž na katolickém Sioně. Na př. otázka českého přijímání pod obojí počala se přetřásati na sněmu teprve v polovici května r. 1415, ačkoli tato novota byla v Praze odporučována a šířena již celý rok.

Šimák pokládá za jalovou výmluvu strach konservativců před násilím ulice, zapomínaje, jaké sveřepé činy byly v Praze páchány proti konservativním duchovním již pro ty jejich výtky a žaloby, které nevedly k Husovu uvěznění. Myslí-li, že arcibiskup a král měli dosti moci k ochraně žalobcův, odpovídáme, že arcibiskup byl nucen prchati před hněvem jak viklefistů tak královým. Václav IV čekaje, že hnutí viklefské posílí jeho politickou moc, k rázné obraně konservativců nejevil vůle. Umučení sv. Jana Nep., za které král zaslouženě potrestán nebyl, bylo špatným povzbuzením konservativcům pozdějším k rázné potitice církevní; proto také česká hierarchie si přála, aby rozsudek pronesl sám papežský dvůr, s nímž se Václav znepřáteliti nechtěl.

A že nabyli sokové Husovi odvahy teprve daleko v cizině? Čtyři doktoři pražští přece projevili tak značnou energii, až byli za své důvodné žaloby zbaveni důchodův a vyhnáni ze země. Jiní trpěli násilí a potupy jiného druhu.

Šimák praví (str. 102), že Jan XXIII byl zvolen zákonitě a že tedy vlastně byl pravým náměstkem Kristovým. Nikoliv, Jan byl nástupcem vzdoropapežovým; před svou volbou stal se duší spiknutí proti zákonnému papeži Řehoři XII. Jestliže v tehdejších zmatcích i mnozí pravověrní jej považovali za papeže zákonitého, to na skutečném právu nic nemění. A proč sněm trestal Jana ještě rychleji, rozhodněji než Husa? Příčinou zde nebylo jen mravní pohoršení, které Jan šířil, nýbrž i žaloby, že jest kacířem. Takové obvinění působilo

nejmocněji, naháněla nejdůvodnější hrůzu z věcí příštích. Srovnáme-li osud Janův s Husovým, pak můžeme seznati jasně, že při odsouzení Husově hrála osobní zášť úlohu zcela podružnou. Ke všemu ještě tak dlouhé odklady s konečným přísným nálezem, zvláštní veřejná slyšení, zevrubná kontrola dokumentů, předložených po pilném zkoumání! Se samou osobou žádného kacíře veliký církevní sněm nezaměstnával se tolik jako s osobou Husovou. A to jest právě významno, že nález nad Husem diktovali osvědčení reformatoři nečeští, kteří na potrestání mistrově neměli osobního zájmu. Spíše bylo možno čekati pomstu Jana XXIII, ale tento muž právě Husa chránil. Tedy „vášnivost a zlá vůle“ Husa neuštvala.

Jestliže Šimák praví, že Husovi předkládali sami soudcové „články i docela katolické jako bludné, aby je odvolal“ (str. 104), měl by zajisté blíže vysvětliti a řádně vyložiti, co tím míní; osvícení soudcové, kteří tak zřetelně projevovali starost o Husa i neporušenou víru, byli by vědomě rozmnožovali zmatek? (P. d.)

Z dějin města Loštic.

VÁCLAV KUBÍČEK. (Č. d.)

Pobyty, průtahy a dodávky vojenské neminuly jistotně ani Loštic. O dotyčných výlohách toho roku možno si učinit obraz z účtů mohelnických. Celkové vydání města s bytováním vojska za pět měsíců činilo 529 zl. 15 kr., načež přijato zemské náhrady po ½ kr. denně za muže 376 zl. 22 kr. 2 den. Za přípřež vydáno 491 zl. 45 kr. proti náhradě z veřejné pokladny 153 zl. 24 kr. Branců postavilo město v roce 1757 sedm, z nichžto dva byli dobrovolníci a jeden koupen v Olomouci „od dobrého přítele“ za 40 zl. Celkem stáli branci 228 zl. 37 kr., načež přijato za každého z fondů zemských po 20 zl. náhrady. Z celkového vydání vojenského v obnose 1249 zl. 37 kr. neslo tudíž město 579 zl. 50 kr. čili téměř polovici samo bez náhrady.

V Unčově bytoval od 7. února do 1. května 1758 tělesný pluk bavorského vojska.[1]) Ten přivezl ssebou přes 670 nákažlivě nemocných, od nichžto se po městě nákaza tak rozšířila, že nebylo téměř domu bez nemocného.[2]) O Lošticích pocházejí první záznamy válečné ze dne 20. února 1758, kdy tu podobně jako v Unčově zřízena polní nemocnice pro raněné z pomocného vojska bavorského.[3]) Ranění leželi na radnici.

---

[1]) Churbaierisches Leibregiment.

[2]) V unčovské matrice úmrtní po zápise ze dne 5. února 1758 poznamenáno: »Hoc tempore Babari, qui lapso anno in auxilium serenissimae domui Austriacae contra Borussorum regem in Silesia et Saxonia degentem venerant, hibernalia hic Neostadii injecerunt, inter quos sexcentos septuaginta aliquot infirmos secum advexerunt, et carssanis quibusdam civium domibus nosocomium fecerunt et cives infirmitatibus ita infecerunt, ut vix domus quaedam reperta fuerit, quae infirmitatem non attraxisset«.

[3]) Krajský úřad olomucký oznamuje král. tribunálu dne 6. února 1758, že bavorští nemocní nemohou býti umístěni v Plumlově, i navrhuje pro ně Loštice, kdež není dosud žádného vojska. Počet nemocných je značný. — 10. února sděluje král. tribunál krajskému úřadu předběžně, že nemocných je přes 400. — Téhož dne nařizuje tribunál krajskému hejtmanu brněnskému, aby odeslal do Loštic všechny nemocné vojáky, až na ty, kteří bez nebezpečenství nemohou býti převezeni. — 13. února krajský úřad olom. král. tribunálu, že pro 600 vojenských postelí v Lošticích je potřeba 600 přikrývek. (Arch. zem. brněn. místodržit. odd. Militaria 58.) — Dne 17. února 1758 jednala městská rada loštická u přítomnosti veškeré obce o umístění nemocných. Měšťan Karel Hepil, jehož jeden dům stál tehdy prázdný, uvolil se na žádost obce popustit na

Po Čechách stala se toho roku Morava jevištěm války. Král Bedřich chtěje udeřit na Vídeň, mínil se napřed zmocniti hlavní pevnosti, jež mu stála v cestě, totiž Olomouce. Počátkem května překročilo pruské vojsko v síle přes 50.000 mužů moravské hranice a spojilo se dne 3. května před Šternberkem. Odtud téhož dne obsazen Unčov pěti sty husary pod majorem Owstienem.[1]) Pět set rakouských husarů, ležících dosud ve Šternberku, ustoupilo před Prusy do Litovle, za jejímiž zedmi a náspy se postavili k obraně. Odrazivše čtyry útoky pruské jízdy a dělostřelby, opustili druhého dne město se ztrátou 31 zajatých a odtábli do Olomouce. Téhož dne o 11. hodině předpolednem přijel do Litovle král Bedřich s generálním štábem a dvaceti tisíci vojska, jež se utábořilo na zeleném osení mezi Vískou, Rozvadovicemi a Nasobůrkami. Tam byl do 12. května hlavní stan králův.[2])

Odtud rozesláný směrem k Mor. Třebové jízdné hlídky, aby zjednávaly zprávy o pohybech armády Daunovy.[3]) Ta stála v severovýchodních Čechách, ale přední stráže její harcovaly už poblíž Mohelnice. Jedna z nich přepadla 5. května u Loštic pruský výzvědný oddíl o 40 jezdcích a zajala jich 15. Ostatní se zachránili útěkem. Předvojem armády Daunovy byl s 5000 muži lehkého vojska generál Laudon, jenž přes Rychnov, Ústí a Landskron dorazil dne 6. května do Zábřeha, odkudž v neděli následujícího dne položil 700 mužů do Úsova a táhl přes Mohelnici a Loštice ke Konici. Tam se v pondělí utábořil. V patách za Laudonem táhl s dvěma pluky pěchoty a jedním plukem jízdy generál Janus směrem od Králik přes Šilperk a Zábřeh, zanechal 450 mužů v Šumberku a ohradil se na stráních vyšehorských nad Mohelnicí. Menšími četami obsadil Lišnici, Loštice a zámek búzovský.[4])

ten účel obě světnice. Když však dne 20. února nemocné přivezli, zdráhal se Hepil přijmouti je, i byli ubytováni na radnici. (Z dopisu měst. rady lošt. do Unčova ze dne 14. března 1758 v měst. registr. unčov.)

[1]) *G. F.* von *Tempelhof*, Geschichte des siebenjährigen Krieges (Berlin 1784) II. 37.

[2]) Šíř o tom *Kux*, Geschichte der Stadt Littau p. 209.

[3]) Od 10. května do 17. června 1758 byly pohřby z měrotínské farnosti nejako dosud při tamějším kostele, nýbrž všechny v Lošticích. Patrně byl měrotínský hřbitov obsazen pruskou hlídkou. Podobně učinili Prusové opevněnou stanici ze hřbitova v Cholině. »Magna damna tam in oeconomia quam in agris et decima parochia cholinensis per hunc inimicum incursum fuit perpessa nec duobus millibus compensanda. Hostibus cessit domus parochialis in habitaculum, coemiterium in propugnaculum« (Ze staré pamětní knihy cholinské na str. 156.)

[4]) *Tempelhof* l. c. p. 37. 40. 41. — *Chytil*, Prusové na Moravě p. 31.

Zatím Prusové svírali Olomouc čím dál těsněji. Dne 18. května začalo pravidelné obležení, k jehož obraně král opustiv 12. května s částí vojska tábor litovelský, zaujal postavení u Prostějova. U Litovle zůstal kníže Mořic Dessavský s druhým armádním sborem o 15 praporcích a 15 švadronách. Markrabě Karel Bádenský stál se sedmi praporci a třemi švadronami husarů blíž Unčova.[1]) Pruský polní komissariát se ubytoval ve Šternberku.[2]) Když takto úmysly Prusů stran obležení ozřejměly, vrchní velitel císařské armády polní maršálek hrabě Daun aby město mohl vybavit, dal se na pochod od Litomyšle k Jevíčku, kdež dne 24. května stanul a opevnil se v krajině od Opatovic k Chornicům.[3])

Téhož dne rozložil se polní zbrojmistr generál Harsch u Mohelnice na stráních vyšehorských, odkudž generál Janus byl postoupil k L o š t i c ů m. Odtud se znamenitým výsledkem znepokojoval až do polovice června pruské ležení litovelské[4]) a přinutil jeho stráže, jež stály u Řimic a Nových zámků, couf̈nouti k Nasobůrkám.[5])

Polokruh od Mohelnice k Jevíčku a Vyškovu byl vůbec obsazen neproniknutelným řetězem lehkých sborů jízdních, za nimiž hlavní armáda rakouská se mohla nerušeně hýbat, stále sledujíc jednotný cíl, obležení Olomouce znesnadnit, ba znemožnit. Dne 16. června odtáhl Daun potichu od Jevíčka, spojil se u Konice s generálem Harschem, jenž den před tím byl opustil ležení nad Mohelnicí a po mistrném pochodu horskými cestami položil se dne 17. června mezi Brodkem a Ivanovicemi. Markrabě Karel Bádenský a kníže Mořic v Nasobůrkách nevědouce, kam míří pohyby rakouské armády, nechali vojsko celou noc ve zbrani. Pruský generál Saldern, vyslaný dne 16. června od Nasobůrek s praporcem granátníkův a oddílem husarů na výzvědy, nalezl tábor na výšinách u Mohelnice opuštěný.[6])

Neúnavným přičiněním lehkých sborů rakouských, které znemožňovaly Prusům dovoz, vzmáhal se mezi obléhajícími co den citel-

---

[1]) *Tempelhof* l. c. p. 47.

[2]) Odtud datovány dne 20. května 1758 přípisy na všechna panství, že jelikož král pruský vtrhl do Moravy, mají všechny císařské příjmy plynouti do jeho pokladny. Ať se tedy všechny hotovosti z příjmu daně, mýt, soli a tabáku zasílají měsíc od měsíce do vojenské pokladny pruské. (Arch. zem. brněn. místodržit. odd. M. 58. sub. 94.)

[3]) *Czerny*, Mähr. Trübau II. vyd p. 239. 248.

[4]) »multum damni Prussis intulit«. (*Moravetz*, Moraviae historia III. 357.)

[5]) *Tempelhof* l. c. p. 54.

[6]) *Tempelhof* l. c. p. 81. 83

nější nedostatek peněz, potravin a střeliva. Poslední naději skládal král, když v polovici června sám převzal vrchní velení u Olomouce, v dovoz potřebných zásob, jež po 4000 vozích byly na cestě ze Slezska. Obdržev zprávy o tom maršálek Daun, rozeslal ihned přiměřené rozkazy k přepadení dovozu. Generál Laudon s četnou pěchotou, granátníky, s plukem dragonův a druhým husarským jakož i s 1500 Chorváty vytrhl z Konice a oklikou přes Mohelnici dorazil dne 27. června k silnici u Dvorců. Útok jeho na pruský dovoz byl sice následujícího dne odražen, když však dne 30. června spojiv se s generálem Žižkovičem přepadl dovoz u Domašova poznovu, zničil jej až na nepatrné zbytky i s vojenským jeho doprovodem.

Další pobyt Prusů před Olomoucem a na Moravě vůbec byl tím znemožněn. Odpoledne 1. července svolal král generální štáb do hlavního stanu ve Smržicích a sdělil mu své rozhodnutí, že obležení zanechá. Téhož dne odtáhla jedna část armády pod knížetem Mořicem přes Laškov k Nectavě a Jevíčku. V noci z 1. na 2. července dal se na pochod ostatek vojska s děly a zavazadly na 4000 vozích pod generálem Keithem k Litovli. Skoro ráno dne 3. července o 5 hodinách hnulo se odtud vozatajstvo pod velením generála Retzova s devíti prapory jízdy přes Královou k Úsovu a k Mohelnici. Jelikož pohyb zavazadel se děl velice pomalu a generál Keith uslyšev, že blíž Úsova bylo vidět rakouské čety, obával se zálohy Laudonovy a Žižkovičovy, nařídil generálu Rebentischovi, aby rychlým pochodem se čtyrmi praporci granátníkův a 150 husary táhl po pravém břehu Moravy přes Soběčov, Mladeč, Řimice, Doubravici a Moravičany a čekal Retzova nad Mohelnicí. Král byl od čtyr hodin ráno na pochodě přes Nectavu k Třebové.[1])

Téhož dne 3. července o 2. hodině odpoledne polní maršálek Keith stáhnuv k sobě posádku litovelskou bral se touže cestou jako generál Rebentisch s posledním sborem armádním přes L o š t i c e k Mohelnici, kdež se večer společně utábořili na levém břehu Mírovského potoka. Pravé křídlo dosahovalo ke Křemačovu, levé k Moravě.[2]) Poslední vozy se zavazadly dojely ležení kolem půlnoci. Celá cesta

[1]) *Tempelhof* l. c. p. 137. 138.

[2]) V červenci r. 1758 sděluje mírovský správce do Záhřeba, že Prusové na zpátečním pochodě od obležení Olomouce stáli sice jenom čtvrt hodiny cesty nedaleko M í r o v a, do zámku však že nevkročili. Panství s v i t a v s k é že je docela vypleněno, slad pobrán, rybníky vyloveny. (Notizenblatt 1859 p. 88.)

prošla bez překážky, jen mezi Královou a Úsovem bylo vozatajstvo napadeno zástupem selských dobrovolníkův a karolinských husarů, kteří několik vozů vydrancovali.

Hůře vedlo se Prusům následujícího dne. Generál Laudon, jenž dne 2. července od Domašova byl přitáhl k Zábřehu, vyslal 4. potom oddělení Chorvatův, aby napadli pruské vozatajstvo. První vozy jeho byly už od jedné hodiny ráno na cestě přes Podolí a Studenou Loučku k Třebové. Zadní část vozatajstva, jež teprve k večeru téhož dne vyjížděla z mohelnického ležení, byla v lesích před Studenou Loučkou přepadena od jízdy Laudonovy. Po krátkém tuhém boji ukořistili útočníci na 150 koní a rozbili díl vozů. Přes 60 Prusů mrtvých a raněných zůstalo na bojišti.[1]) Po jednodenním odpočinku odtáhlo pruské vojsko dne 6. července z Třebové do Čech.

Bylo potřebí, aspoň hrubými rysy nastínit válečné běhy pruského pobytu na Moravě, aby vysvitlo, že krajina loštická byla nepřetržitě jakoby mezi dvojím ohněm a stála na pospas nepříteli i příteli. Ne těžko si tu představit, jak osení ještě nezralé a toho léta nadějně pěkné bylo sežínáno pro potřeby vojenské nebo ničeno při pochodech, jak zásoby obilí, slámy a sena se odvážely, dobytek všeho druhu se odváděl a jak lid hrozbou ohně a meče byl obírán o peníze.[2])

Město L i t o v e l, kdež byla hlavní pruská nemocnice, v níž zemřelo 447 vojáků, čítalo si škody obecní, soukromé a v sedmi městských osadách přes 160.000 zl.[3]) M o h e l n i c e byla cele vydrancována, prý z pomsty, že tu roku 1742 upadla do zajetí pruská posádka.[4]) B ú z o v trpěl velmi. Zvláště při zpátečním pochodě od Olomouce bylo pruské vojsko odkázáno jen na stravu a spíži vynucenou násilím. A co nemohli vzíti s sebou, ničili úmyslně, aby zdrželi rakouskou armádu, kdyby je pronásledovala.[5]) M o r. T ř e b o v á musela 5. července složit 1500 zl. výpalného a na 600 zl. stálo jednodenní stravování vojska, jež kromě tisíců zlatých, uloupených soukromníkům, vzalo s sebou 1546 kusů dobytka hovězího, 3756 ovec a 152 koní.[6]) Z T ř e š t i n y vzali s sebou mnoho dobytka a obecní pokladnu s úřední pečetí.

---

[1]) *Tempelhof* l. c. p. 141. 144.

[2]) Tak si stěžují stavové na sněmu zemském v srpnu 1758. (*D'Elvert*, Schriften XXV. 2. odd. p. 144.)

[3]) *Kux*, Geschichte der Stadt Littau 210. 211.

[4]) *Syrůček*, Geschichte Müglitz p. 20.

[5]) *Arn. Schäfer*, Geschichte des 7jähr. Krieges II. 71.

[6]) Zeitschrift des Vereines für die Gesch. Mährens 1899 p. 443—446.

V Moravičanech „Brandenburk, když dne 3. juliusa přimašíroval, raboval lidom koně, krávy, černý dobytek, husy, slípky, šaty. Peníze lidom na cestě obíral. Chrám Páně sv. Jiří v noci k sv. Prokopu vyraboval, v zákristii u dveří zeď prolámal a zámek odrazil, ornáty co mohl pobral a šaty bílé i s voltářů posbíral.“ [1])

V unčovských osadách městských plenili Prusové několikrát, spotřebovali osení na spíži a uloupili veškeren dobytek. [2]) Unčov sám byl od 3. května po dva měsíce obsazen Prusy. [3]) Obecního vydání, obnosů pod rozličnými tituly vynucených a celkové škody napočteno na 36.000 zl. K dovršení válečných svízelů byla v městě od 7. listopadu 1758 vojenská nemocnice. Koncem roku leželo tam a v okolních osadách na 1268 nemocných. Zemřelo jich celkem 205. Též unčovských farníků zemřelo toho roku 276. [4]) Teprve 21. června 1759 byli nemocní z Unčova převezeni do hlavní nemocnice v Uh. Hradišti.

I Loštice byly „od nepřítele docela vyloupeny a ochuzeny“. [5]) Též jinak zůstala válka městu v neblahé paměti. Z bavorských vojínů, kteří koncem února byli sem přivezeni, mnozí už nespatřili své pozemské vlasti. Dobojovali v Lošticích životní boj podlehnuvše ranám nebo nákaze. V prvních dnech dubna byl tu pochován též polní kaplan jejich, Krištofor Riderer, kněz z řádu tovaryšstva Ježíšova. Z nemocnice rozšířila se nákaza i po městě a smrt kosila hojněji než jiná léta. [6]) (P. d.)

---

[1]) Současný zápis v obecní truhlici moravičanské. Srv. k tomu zápis z pamětí moravič. v Selském archivu 1904 p. 108.

[2]) »Die armen Dorfschaften durch das abfouragirte Getreid und oftmalige Plünderung auch in totum geraubte Horn- und Zugvieh in erbarmungswürdigen Stand« — píše Unčov 5. prosince 1758 c. k. zastupitelstvu do Brna.

[3]) »Der feindliche preussische Einfall und die hierorts durch zwei Monate lang gedaurte sehr kostbare und onerose Einquartirung« — píše městská rada unčovská 21. listopadu 1758 c. k. zastupitelstvu. (Zemský arch. brněn. místodržit. odd. Milit. 58.) Též stará pamětní kniha ve farním archivě unčov. udává, že pruské vojsko leželo v městě dva měsíce. Ubytováni byli u měšťanů po 30—40 mužích. Oproti tomu píše Volný (Mähren V. 153), že Prusové byli v městě od 3. května do 17. června pouze.

[4]) Kdežto r. 1755 bylo zemřelých jen 82, r. 1756: 64 a 1757: 92.

[5]) »ab hoste penitus spoliati et depauperati« — píše farář Sperling konsistoři praes. 9. srpna 1758.

[6]) Z příležitostné poznámky v obecním arch. lošt. vysvítá, že r. 1758 v Lošticích »grassirten üble Seuchen«. Počet zemřelých z Loštic r. 1754: 43, r. 1755: 30, r. 1756: 34, r. 1757: 20, r. 1758: 56.

Neznámá statuta moravská z 15. století.

Podává AUG. NEUMANN.

II.

Domácí řád kaplanů svatojakubských v Brně (1416).

Městská rada brněnská zakoupila v letech 1414 a 1416 dům kláštera žďárského[1]) a oslavanského,[2]) aby z nich zřídila útulek pro kaplany svého patronátního chrámu sv. Jakuba. Při té příležitosti sepsali starší města pravidla, jimiž měli se střídníci říditi jak v povinnostech kněžských, tak i v domácím životě.

Text onoho řádu se zachoval v opise z konce první polovice 15. století v městském archivě brněnském. (Rkp. č. 40,[3]) str. 67b—68a.)

Účelem jeho bylo, aby kaplani, vzdáleni jsouce nástrah i starostí světských, mohli se důstojně a úplně věnovati svému povolání (... ut ... in tranquilitate quietis constitute [= duchovní osoby] divino cultui constancius atque devocius valeant inherere).

První takovou překážkou byla přílišná vzdálenost od kostela. Právě proto jim zařídili dům v bezprostřední blízkosti chrámu, aby tím horlivěji a častěji mohli konati služby boží (... ut et loci affinitas ad ecclesiam eos magis et crebrius oracionibus et divino cultui faciat insudare ...) Městská rada asi viděla na kanovnících u sv. Petra, jakou závadou jest přílišná vzdálenost od kostela. Když totiž o devatenácte let později (1435) vytkli jim basilejští legáti nedodržování officií, tu omlouvala se kapitola, že »pro přílišnou vzdálenost residencí nemohou její členové za nepříznivého počasí učiniti své povinnosti zadost.[4])

Za druhé se snažila městská rada zajistiti důstojný a mravně bezúhonný život svého kněžstva. Příčinu měla k tomu velmi vážnou. Viklefská zásada, dle níž kněz ve stavu těžkého hříchu slouží neplatně, stala se tehdy okřídleným heslem, které zavádělo lid od církevních bohoslužeb do proticírkevních shromáždění lidu. Něco podobného přísně katoličtí konšelé brněnští ve svém městě nepochybně dopustiti ne-

---

[1]) *Steinbach,* Diplom. Sammlung I. 183. *Drož,* Dějiny kláštera a města Žďáru, str. 80.

[2]) *Bretholz,* Die Pfarrkirche zu St. Jakob in Brünn, str. 64.

[3]) Je to městský kopiál.

[4]) Monum. concil. Saec. XV., I. sv., str. 615.

chtěli. Vždyť řád kaplanský jim byl zároveň příležitostí k osvědčení pravověrnosti.[1]) Proto se dostalo městským střídníkům přísného nařízení co do života v domě i mimo něj. Magistrát si vyhradil právo jmenovati kněze, který by vedl duchovní život v domě a zároveň se svou existencí zaručil za jeho naprostou bezúhonnost. Tento představený se zároveň pod týmž trestem zavázal nevpouštěti do domu žádnou osobu podezřelé pověsti. Z téže příčiny žádná mužská ani ženská osoba nesměla míti domovních klíčů. Podobného práva mohli požívati pouze domácí a z těch ještě toliko ti, kteří měli dovolení vycházeti ven, ať již v době noční nebo denní.

Za třetí hleděli zajistiti klidný a důstojný život duchovní odstraněním všech sporů, jež by v budoucnosti snad mohly nastati. Sem se vztahovala otázka bytová a obsazování beneficií. Aby si snad nezáviděli bytů, tedy se snažil magistrát zaříditi všechny byty stejně. I v případě, kdyby někdo si chtěl na vlastní útraty vypraviti obydlí, pak nesměl učiniti dle své chuti a vůle, nýbrž dle plánu navrženého magistrátem. Po smrti střídníkově mělo připadnouti obydlí bez jakéhokoliv rozsuzování jeho nástupci. Podobně se měla věc s obsazováním beneficií. Presentační právo příslušelo pouze magistrátu. V případě resignace mohl nastoupiti zase jen střídník při sv. Jakubu.

Městská rada předpokládajíc asi, že kaplanům jsou jednotlivá officia dobře známa, zmiňuje se pouze o nové povinnosti, plynoucí z nadace Anežky z Meziříčí:[2]) v suché dny měli se kaplani modliti vigilie o třech lekcích a ráno sloužiti mši sv. ke cti sv. Anežky s exequiemi pod pokutou jednoho groše. Kromě toho měli sloužiti v radniční kapli, kdykoliv by je o to magistrát požádal.

Kromě povinností rázu čistě duchovního měli svatojakubští střídníci ještě břemena hmotná. Spočívala v udržování společného domu. Na ten účel měl každý oltářník nebo kaplan zaplatiti při instalaci po dvanácti groších z každé marky ročních příjmův. Záleželo na tom, jak se k místu dostal. Při prosté presentaci platil půl marky, obdržel-li však místo za složení určitého obnosu (cambium), tedy jeden věrdunk grošů.

Jak patrno, bylo snahou brněnské rady udržeti bohoslužby na jich výši upevněním duchovního života patronátního kněžstva. Tím se nám jeví brněnští starší jako horlitelé o důstojnost života kněžského a sice jako přísní horlitelé. Již tón statut sám o sobě tomu nasvědčuje. Zanedbávání povinností bude se trestati bez výjimky (irremissibiliter),

[1]) »... quod ex professione orthodoxe fidei, quam inspirante domino confitemur...«
[2]) Měst. arch. brněnský, list. dat. v Brně 20. března 1413.

kněz, vedoucí správu domu, ručí svým postavením za pořádek, domovní klíče může míti pouze ten, komu jest povoleno vycházeti, co pak se vycházení týká, je třeba míti dovolení netoliko pro pozdní dobu, nýbrž dokonce i pro denní hodiny. Konšelé brněnští, jako patroni, dovedli velmi dobře použíti své pravomoci k povznesení života svého kleru sepsáním stručného, avšak energického návrhu, který zajisté prospěl v mezích jejich působení daleko více nežli suchoparné traktáty a pamflety, obracející se více k intelligenci a k massám lidu, nežli k povolaným orgánům.

Domácí řád kaplanů u sv. Jakuba v Brně (1416).

(Arch. města Brna, rkp. č. 40, pag. 67b—68a.)

Nos magister civium et iurati cives Brune pro nobis et successoribus nostris tenore presencium publice recognoscimus universis, quod ex professione orthodoxe fidei, quam inspirante domino profitemur, libenter animos nostros ad ea convertimus et eciam in his quodammodo mente hilari in domino gratulemur, per que ecclesiasticas personas pro cultu divini numinis ad deique laudem et gloriam dispositas in eorum votivis desideriis pro utilitate earum et comodo, ubi possumus promovemus, ut tales in tranquilitate quietis constitute divino cultui constancius atque devocius valeant inherere.

Sane itaque seniorum nostrorum consilio, eorumque beneplacito et voluntate unanimi accedente, non improvide, sed matura deliberacione prehabita, cupientes bonorum operum et oracionum per huiusmodi ecclesiasticas personas salvatori omnimodo exhibendarum fore participes et meritum a domino reportare, honorabilibus et discretis viris, dominis Andree, capellano capelle beate Virginis Marie nove fundacionis in parochiali ecclesia sancti Jacobi aput nos per nobilem et generosam domicellam Agnethem de Mezercicz de novo instaurate et dotate Johanni Sindelin, altariste altaris sancti Viti in dicta ecclesia sancti Jacobi, necnon ceteris capellanis et altaristis memorate ecclesie sancti Jacobi presentibus et futuris domum retro cimiterium in vicinatu dotis antedicte ecclesie situatam et a venerabili patre, domino abbate in Zdiar et suo conventu pro eis comparatam, ut eorum propensius augeatur utilitas et loci affinitas ad ecclesiam eos magis et crebrius oracionibus et divino cultui faciat insudare, ab omnibus losungis, contribucionibus et quorunlibet onerum imposicionibus et generaliter a quibusvis gravaminibus civitati quomodolibet imponendis voluntate libera et de certa sciencia liberavimus et vigore presencium liberamus sub condicionibus inferius annotatis:

Primo, quod nos et successores nostri habeamus potestatem uni ex capellanis aut altaristis pro tempore existentibus ipsius domus regimen committendi, qui nobis et successoribus nostris ad hoc videbitur esse ydoneus, atque valens. Quique eandem domum et inhabitatores eius in honore et honorifice a suspectis personis sub pena sue destitucionis, quam nobis omnimode reservamus, debebit conservare.

Item omnes capellani et altariste in memorata domo habitantes tenebuntur omni anno singulis anni quatuor temporibus una speciali die a domino plebano[a] ecclesie sancti Jacobi sine ipsius preiudicio ipsis ostensa et nominata vigilias trium leccionum et in mane unam missam pro defunctis decantatam infra secundam, videlicet beate Agnetis, missam decantare cum exequiis et aliis ceremoniis debitis et consuetis et qui ex dictis capellanis et altaristis circa celebracionem premissarum, aut per se, aut alium ydoneum, non adesset, idem pene unius grossi debebit irremissibiliter[b] subiacere pro cera ad huiusmodi exequias comparanda.

Volumus eciam propter disceptaciones sopiendas, quod quicunque capellanorum aut altaristarum commodum per se receptum et iam electum, aut in futurum eligendum, de novo extruxerit et reformaverit, quod tale commodum tantum ad successores sui beneficii amodo debeat pertinere, atque per aliquam opcionem ad alterius beneficii possessorem aliquando devenire, aut devolvi.

Insuper quoque disponimus ordinantes, quod quilibet capellanorum et altaristarum de novo domum intrancium pro fundo loci commodi sui de qualibet marca census annui quibus beneficium suum dotatum est domus provisori duodecim grossos dare et assignare debebit super emendacione domus et commodorum[c] necessariorum impendendos modo et ordine superius expressatis.

Voluntatis nostre quoque eciam est, quod quicumque post mortem alicuius predecessoris sui per nos et successores nostros ad aliquod beneficium nobis debitum iure presentandi promotus fuerit et presentatus, quod talis unam mediam marcam grossi, is autem, qui per cambium ad beneficium subintraret, unum fertonem grossorum, tantum pro reformacione domus hospiti ipsius pro tempore existenti det et solvat cum effectu. Et quicunque habere commodum[d] spectans ad altare seu beneficium suum, ut supra describitur, et per se in domo manere nollet, quod id commodum suum et sui beneficii nulli alieno, aut extraneo pro aliquali summa pecuniarum locet aut arrendet annua pensione, cui iurisdiccio inhabitacionis domus non competit propter pericula, incommoda[e] evitanda.

Eciam volumus, quod nullus alienus utriusque sexus hominum claves habeat ad domum, nisi habuerit iurisdiccionem in domo manendi et morandi, et diei, vel noctis tempore exeundi.

In eventum eciam, si quis capellanorum aut altaristarum in prenominata domo pro se et suis successoribus commodum de novo voluerit exstruere, quod illi iuxta nostram dimensionem latitudinis, longitudinis et altitudinis hoc faciat et de fundo ac pro stuba et aliis reformacionibus pro tempore necessariis tres fertones grossorum det et solvat cum effectu et in singulis videlicet et aliis, prout alii dare consueverunt ad dandum, sit ligatus.

Vigiliis quoque et misse defunctorum singulis quatuor temporibus sub eadem pena aliis imposita adesse sit astrictus.

---

a) Orig.: plebena.
b) Orig.: irremissibilem.
c) Orig.: comodorum.
d) Orig.: comodum.
e) Orig.: incomoda.

Ceterum eciam ordinamus, quum dominum aliquem ex dictis capellanis aut altaristis ex necessitate nobis incumbente ad nos faceremus ad pretorium evocare ad divinum officium celebrandum, quod is, qui sic vocatus fuerit absque renitencia et quavis reclamacione venire debeat, et divinum coram nobis et successoribus nostris officium in altari viatico celebrare.

In evidenciam huius atque robur, presencia sigilli nostri appensione de certa nostra sciencia iussimus communiri, feria II. post festum Jacobi, apostoli mayoris, anno dominice incarnacionis millesimo quadringentesimo sextodecimo.

III.

Bohoslužebný řád ivančický (1457).

Bočkova sbírka zemského archivu moravského chová pod číslem 7817 smlouvu z r. 1457. Jsouc patrně uzavřena mezi domácím kněžstvem a městskou radou, popisuje s jedné strany dopodrobna všechny povinnosti kněží, s druhé strany naproti tomu podává seznam příjmů za ně plynoucích. Tato druhá část není tak obšírná a přesná jako první: tím vypsání kněžských úkonů tvoří převážnou část smlouvy, pročež můžeme ji nazvati bohoslužebným řádem Ivančic.

Našim historikům je znám toliko z výpisů Wintrových [1]) a Kratochvílových. [2]) Originál jeho byl zapsán v městské knize, s níž vzal zároveň za své. Tak zachoval se pouze opis, pořízený před sto lety V. Volákem, farářem z Hostěradic. Bohužel je to kopie místy nespolehlivá, jelikož zmíněnému knězi působilo čtení starého písma nesnáze. [3])

Nadpis klade původ řádu do r. 1457. [4]) Bližšího datování se lze dopátrati v I. článku, v němž se přikazuje, aby kněží dostali svíce na t e n t o svátek Očišťování P. Marie (h o c Purificacionis Mariae). Byl tedy sepsán o hromnicích, t. j. dne 2. února 1457.

K bližšímu seznání poměrů, za kterých zmíněný řád vznikl, nutno seznámiti se s náboženskými poměry v Ivančicích za doby husitské.

Dobytí města vojskem Albrechta rakouského v r. 1435 jest událostí všeobecně známou. Avšak věci nedlouho na to následující nebyly

[1]) Život na školách partikulárních (po různu).

[2]) Dějiny Ivančic str. 176—177.

[3]) Tak na př. na počátku v pravém slova smyslu okresloval slova sobě nečitelná později, když se již do čtení vpravil, opisoval si věrně neznámé zkratky, které *Boček* později doplnil.

[4]) *Kratochvíl* (u. m.) klade jej mylně do r. 1557.

dosud historicky vylíčeny, ačkoliv člen basilejského poselství, Jiljí Carlerius, ve svém důkladném „Liber de legationibus" [1]) zaznamenal o nich zprávy tak cenné. Dle něho dostavila se brzy po příchodu legátů k biskupovi Filibertovi deputace moravského kněžstva, aby se ústy Pavla z Miličína otázala ohledně sedmera věcí. Předmětem šesté otázky bylo: Co činiti s obyvatelstvem dobytých Ivančic? Ještě téhož dne (2. června) dostalo se jim odpovědi. Zněla krátce, ale jasně: Tamější plebán má vyzvati měšťanstvo, aby upustíc od přijímání pod obojí, vrátilo se ku starému způsobu, podávání pod jednou. Tedy bezpodmínečné přijetí katolicismu. O průběhu obnovy katolictví v Ivančicích nezachovalo se nám zpráv, ale z pozdějších pramenů lze nepřímo souditi na výsledek aspoň z části příznivý: po dvaceti letech shledáváme se tam se silnou katolickou stranou a ta nám svědčí o úspěchu v době nedlouho uplynulé. Ten však byl toliko částečný. Pusobilať při náboženském převratu ve městě více otázka národní nežli změna cítění náboženského. Městská kniha vykazuje totiž v polovici 15. století [2]) velmi mnoho konšelův a obdarovatelův německých, představujíc nám tím německou stranu jako sloup katolického života. V statutech samotných uvádí se německý kazatel na místě prvním a po něm teprve český. Českých dárců z té doby neshledáváme tolik, co německých, pročež můžeme statisticky usuzovati, že mezi českým obyvatelstvem nebylo tolik horlivých katolíků jako mezi německým. V tom nás také utvrzuje řád samotný, kladoucí zcela jasně důraz na katolické smýšlení výpomocné síly laické při bohoslužbě. Jak vidno, tvořili Němci ivančičtí v polovici 15. století (jako v ostatních městech moravských) jádro katolické strany, Češi naproti tomu hlásili se k ní pouze částečně.

Odtud také již porozumíme vzniku bohoslužebného řádu. Dle častého dovolávání se tradice, mohli bychom považovati smlouvu za obnovení starých zvyklostí ve věcech obřadů. Proč ale nedošlo k jejímu sepsání hned v roce 1435, kdy ve městě byla bohoslužba skutečně

---

[1]) Monum. concil. I, str. 552 a 554.

[2]) Rkp. zem. arch. č. 392. R. 1443 byli tito konšelé: Johannes Floiserus, Petrus Eitelkraut, Johannes Uberfurer, Johannes Gurmazl, Johannes Stohl (Fol. 3a.) R. 1444: Purkmistr: Ondre Lebusch, konšelé roku předešlého a kromě nich ještě: Hans Seidenswoncz, Niclas Leison. Toliko jedno jméno je české: Ondre Mudrák. (Fol. 7a.) R. 1448: Mathes Wedarm, Johannes Floyzier, Petrus Eytlkraut, Adam Gewdner. (U. m.) V roce sepsání statut (1457) nenacházíme v představenstvu ani jediného českého jména. Purkmistrem byl: Peter Rinderschink, konšely: Gerig Smid, Stefan Peck, Hons Tuch, Mathes Hons Cremser, Gerig Fleischer.

obnovena? Proč se tak stalo až teprve o dvacet dva roky později? Došlo k ní tehdy proto, aby před čtvrtstoletím obnovená bohoslužba udržela se i v budoucnosti.

K dosažení vytknutého cíle napomáhala městská rada, majíc ku pomoci dva účinné prostředky: připustiti ke kostelu toliko věrné katolíky, čímž předem byly vyloučeny všechny nespolehlivé živly, a za druhé vyplácení obroků. Budoucnost katolické bohoslužby závisela takto na otázce, na jak dlouho bude katolické vedení města. A když ve století následujícím přešlo do rukou nekatolických, byla tím i otázka bohoslužby rozřešena.

V řádě ivančickém se často naráží na starodávné zvyklosti při bohoslužbách. Na základě takových zmínek můžeme si představiti celotýdenní bohoslužbu ve venkovském kostele moravském. Předně nutno rozlišovati všední dny od svátkův a nedělí. — Ve svátek byly zpívané nešpory, matutinum a slavnostní vyzvánění, trvající půl hodiny. Poslední mše je zpívaná, a tak jest po celou oktávu. V neděli se kromě toho po nešporách ještě vykuřují oltáře. — Ve všední dny byl tento pořádek: Od sv. Trojice až do konce roku sloužilo se každé pondělí requiem s příslušnými obřady po mši. Ve čtvrtek byla vždy slavná mše sv. ke cti Těla Páně a po ní svátostný průvod kostelem se svícemi. Za hlaholu zvonův a zpěvu bral se kněz k oltáři, kde dal požehnání a vrátil se.

Bohoslužby obstarával plebán za pomoci vikářů; počet jejich se neudává. Na kázání byli ustanoveni dva kněží: jeden kazatel německý, druhý český. Neznámo zůstává, zda-li postavení kazatelů těchto bylo místem samostatným, anebo zda-li souviselo s vikářstvím. Kromě toho ještě bylo vyhrazeno zvláštní místo pro kněze sloužícího ranní mši sv. (maturista debet esse specialis).

K výpomocnému personálu patřil především školní mistr. Jemu k ruce byl zvoník. Na něm se žádalo, aby byl věrným stoupencem strany katolické. Patrně proto, že měl opatrovati kostelní klenoty. Spolu se zvoníkem pomáhali rektorovi školní žáci a pomocník.

Důležitou úlohu hrál též městský písař, maje na starosti záznamy desátkův a jich řádné odvádění. On vlastně zastával nejdůležitější úlohu, která ohledně bohoslužby spočívala na laicích.

Odtud také zcela dobře rozumíme nařízení, aby on první dostával svůj podíl čtyř věder a teprve po něm uvádí se farář. Příjem plebánův byl dvojí: z domácího úřadu a z přifařených Rosic. Ve statutu však není jasně a úplně označen příjem z Ivančic, nýbrž děje se v něm řeč

většinou jen o Rosicích. Tam měl farář zapsáno sedm drailinkův a osm věder. Kromě toho ještě bral jeden drailink, neznámo odkud, snad od města. K oné dávce ještě přináleželo osm véder, o které se dělil městský notář a komora zemská. Obéma podílníkům připadalo po čtyřech vědrech. Všechno ostatní náleželo zemi.[1])

Rektor měl stravu na faře. Pomocník se zvoníkem se též přiživovali přisluhováním u farního stolu, jinak měl místní plebán platiti pro ně zaopatření ve škole. Zvoník dostával také ještě každou neděli a svátek tři denáry.

Bohoslužebný řád ivančický (1457).

(Zem. arch. mor., sbírka Bočkova, č. 7817.)

Anno 1457. Nota cedulam plebani et iura ecclesiae ab antiquo.[2])

Primo: Plebano et sacerdotibus suis, cuilibet sacerdoti, unam candelam in longitudine medii brachii, et plebano longiorem ad passum, hoc Purificacionis Mariae.

Item omni sabbato cuilibet sacerdoti ad horas VII candelas[3]) in longitudine ad passum, et quum sacerdotes celebrant missas, tunc ministrantes post missam debent conducere sacerdotes cum candelis et ipsis dare.

Item campanator debet pulsare solempnibus*a)* festivitatibus ad mediam horam et debent cantare festivis diebus vesperas.

Item omnibus diebus festivis debet cantare matutinas.

Item campanatori debet dare vitricus*b)* ecclesiae singulis festivitatibus festivales IIII denarios de tabula[4]) et omni die dominico I den(arium).

[1]) . . . illud debet tollere marchio terrae Moraviae, vel dominus, cui commissurus est, et qui tenet a marchione . . . Ivančice byly tehdy královským městem, tedy se zde patrně myslí podkomoří. Tuto dávku odvádělo město již v r. 1447, jak vysvítá ze zápisu v městské knize (fol. 213b): »It. Anno Dni M°CCCC°XLVII° D. Wanko, tunc temporis provisor et tutor civitatis Eywanczicz recepit decimas vini XII ternarios.« Tímto Vaňkem byl zřejmě Vaněk z Boskovic, kterýž jediný toho jména se uvádí mezi hodnostáři zemskými. (Viz *Boček*, Přehled knížat a markrabat atd.)

[2]) Nadpis *Volákuv*: »Notae pro tit. D. D. parochis civitatis Ewančic.« Po straně připsal: »Excerpsit ex libris civitatis Ewančic, Anno 1801. Wenc. Mic. Wolak patric. Ewančic, t. t. parochus Hosterlicii.«

[3]) Po straně přípisek *Volákův*: »Bis positum per errorem.«

[4]) Připsáno *Voláekm*: »De tabula iudico: mensa, in qua ponebant*c)* oblata seu offertorium.«

a) Orig.: solempnis.
b) Orig.: victricus.
c) Orig.: ponebat.

Item plebanus debet de iure habere praedicatorem Teutunorum et secundum pro Bohemis et quotidie celebrare maturam missam et summam super diem, ut mos est alibi de iure; et matura missa debet cantari singulis sabbathis diebus et maturista debet esse specialis.

Item nota. Ab antiquis temporibus fuit mos, et de iure, quod celebraverit solempniter missam de Corpore Christi singulis quintis feriis, cantans conducendo a cancello super altare, cum campanulis et candelis et post benediccionem contra conducendo ad cancellum, et missa(m) cantans per totum, ut alibi mos est circa fideles, tenentes Romanam ecclesiam et obedientiam sequentes.

Item, rector scholae debet expulsales dare, mediam partem campantori, et rector debet sibi dare iuvenes ad pulsandum, et plebanus debet servare campanatorem in expensis suis, prout decet servitorem. E contra campanator debet servire plebano et sacerdotibus, tum et ecclesiae esse fidelis [1])

Item, vitricus ecclesiae debet clenodia ecclesiae conscripta registro (habere) porrigere campanatori, sive festivitatibus summis, sive in feriis et post octavas campanator debet porrigere contra vitrico ecclesiae.

Item candelas, quas porrigit vitricus ecclesiae sacerdotibus ad legendas horas, hoc est vicariis, et pro matura missa, non plebano, debet eis porrigere singulis sabbatis diebus a festo sancti Galli usque ad festum Georgii.[2])

Item plebanus debet iure servare rectorem in tabula, et prebenda, dare ad scolas pro succentore et campanatore, si campanator nollet servire in curia ad mensam.

Item, secundis feriis a festo St Trinitatis usque per circulum anni requiem cum circuitu post maturam missam, sicut mos est alibi.

Item dominicis diebus post vesperas, ut fit, circuitus altaria thurificando et aspergendo, sicut mos est alibi.

Item in quadragesima quotidie cantare summam missam, ut mos est, cum litaniis et processione.

Item in omnibus solempnibus *a)* festivitatibus, ut cantet per octavam summam missam.

Item nota: Jura ex parte decimae.

Item in Rositz VII ternarios [3]) per decem et octo urnis.

Item plebano unum ternarium, decem et octo urnis.

Item notario civitatis, quator urnas, ubicunque sibi eligit, et notarius de iure debet conscribere decimas et iuvare colligere tum domino, et non in Rossicz, nisi in percussione decimarum. — Et quid remanet, exceptis

[1]) Str. 1.

[2]) Připsáno v textu: Anno 1457.

[3]) Poznámka *Voldkova*: »Rositz hat zur Seelsorge nach Einbenschitz gehört.«

a) Orig: solempnis.

septem ternariis [1]) in Rossicz et uno ternario plebano et quatuor urnis notarii, illud debet tollere marchio terrae Moraviae, vel dominus, cui commissurus est, et qui tenet a marchione, sit multum, vel modicum.

Et nota, qua notarius semper est primus cum suis quatuor urnis causa servicii, et plebanus statim sequitur cum suo ternario, postea in Rossicz, ultimo ad cameram marchionatus Moraviae, vel cui donat. (P. d.)

---

[1]) Připsáno *Voldkem*: »Ternarius heisst vieleicht Dreiling von 18 Eimer.«

Účast kardinála Dietrichštejna za boje mezi arciknížetem Matyášem a Rudolfem II. roku 1608.

Napsal JAN TENORA. (Č. d.)

Naproti tomu znova a znova utkvíval císař na myšlence nenáviděnému bratru nepovoliti v ničem, a odvolati všecko. Byly to ovšem záchvaty chorobné, za něž těžko a nemožno by bylo přejímati zodpovědnost. Nechtěla jí také míti tajná rada císařova. Císař jí předal ony další požadavky arciknížete a zemí s ním spojených, aby o nich uvažovala. Předseda tajné rady kardinál Dietrichštejn sám koncipoval odpověď ponechávající konečné rozhodnutí samému císaři. Jménem celé tajné rady podal císaři ráno 16. června spis, v němž stručně zopakoval instrukce a memorialy císařovy z 8., 16. a 20. května, dávaje císaři samému na uváženou, jak arcikníže splnil při tom jednání podmínky císařovy. Nad to arcikníže přitáhl až tak blízko se silným vojskem, a ježto z ohledu na všecky okolnosti bylo by povážlivo s ním se měřiti, svolil císař se zarmouceným srdcem, aby arcikníže spravoval také Moravu. Kurfiřt saský rovněž píše, aby byly odstoupeny Uhry, Rakousy a Morava; zajisté tedy radno ponechati ty země vlastnímu bratrovi a uhájiti si říše římské, Čech, Slezska, Horní a Dolní Lužice, Tyrol a předních zemí rakouských (vorlandter). Za tohoto stavu věcí podává tajná rada své dobrozdání v ten smysl, aby se arciknížeti na první artykul odpovědělo, jakož císař se již zakázal 20. května a svým psaním z 21. května, že vydá uherskou korunu a zápisy na Uhry a Rakousy, a že propustí stavy těch zemí z povinnosti, že stane se tak hned, jakmile arcikníže dá tehdy žádaný revers a ustanovena bude náhrada císařovi; ale aby se to beze všeho odkladu mohlo smluviti, že žádá císař místo náhrady za odstoupené Uhry a Rakousy a jako bratrský jemu náležitý deputát roční plat 100.000 uherských dukátů na dvě lhůty.[1]) Další dobré zdání tajné rady bylo, aby císař o privilejích týkajících se veškerého domu rakouského doradil se napřed s ostatními arciknížaty, aby spisy postoupených zemí dal

[1]) Kardinál při tom poznamenal: »Ir Mtt. wellen 200.000 ff.« a škrtnul další požadavek císařův: »neben alle jar 3 zig zu sex ross auss Ungarn und swai hauptross, 500 emer ungarischer wein, 500 esterreichisch geschikt wern«.

císař vyhledati a do Vídně odeslati a dluhy těch zemí aby převzal arcikníže.[1])

Na základě tohoto dobrozdání tajné rady odpověděl císař na požadavky arciknížete a zemí s ním spojených 17. června. Ve všech těchto artykulech přijal dobré zdání tajné rady za své, na další pak odpovídal buď dovolávaje se odpovědi v české resoluci, jako o záplatě vojsku arciknížecímu, o nezcizování českých panství a amnestii, při čemž si císař vyhražoval, aby žádný pro službu nebo nějaký úřad císařův netrpěl žádné škody ani co do osoby ani statků, nýbrž aby bylo všecko zadarmo a zúplna vráceno, nebo dávaje určitější rozhodnutí. Tak že nemůže zabezpečiti říšské pomoci na ochranu hranic beze svolení kurfiřtů, knížat a stavův, ani že nemůže říšský sněm na novo býti zahájen bez nového souhlasu kurfiřtů. Žádost o odstranění cizích služebníků císařových, kteří se ani nejmenují, připadá císaři naprosto zvláštní; jest se svými služebníky dobře spokojen, a ježto si v té příčině žádný panovník poroučeti nedá, aby byl v takových věcech od arciknížete ušetřen. Aby arcikníže vyvedl ze země svůj vojenský lid, který dělá tolik škod a zhouby, toho jest svrchovaná potřeba; naproti tomu vojsko císařovo není nikomu na škodu, nýbrž na nezbytnou obranu císařovu; než jakmile arcikníže se svým vojskem ze země vytáhne, císař také své vojsko rozpustí. Smlouva bude podepsána císařem a korunou českou; potvrdí-li ji také král španělský a arciknížata, není císař proti tomu. Ale aby císař doporučoval kurfiřtům arciknížete Matyáše za svého nástupce v říši, nevidí se tenkráte císaři tak činiti. Ostatně ve všech věcech, které se týkají Čech, odkazoval císař na svou českou resoluci a dokládal, že na nic více nepřistoupí, než že žádá, aby se arcikníže již pro vždycky spokojil s dobře rozváženou a konečnou vůlí císařovou.[2])

Toto písemní ultimatum císařovo současně bylo provázeno dalším opevňováním Prahy a vojenskými přípravami, aby se město mohlo obrániti. Vojsko arciknížete bylo již tak blízko, že srážělo se s vojskem císařovým v menších krvavých šarvátkách. Přirozenou nezbytností musilo již co nejspíše padnouti rozhodnutí: buď smír nebo nepřátelské útočení.

S odpovědí císařovou vyjeli k dalšímu jednání s komisaři arciknížecími kardinál a čeští komisaři 17. června odpoledne o 5. hodině.

---

[1]) Mikulovský archiv historický, svaz. 158, vlastní koncept kardinálův nedatovaný, ale podle Monum. Hung. IV. 26 je z 16. června; na další požadavky arciknížete není tuto dobré zdání tajné rady uvedeno.

[2]) *Hurter*, l. c. II. příl. CCXXXIII. str. 632—636.

Vyjednávání se dálo ve dvou velkých stanech postavených na jakémsi vrchu od ležení arciknížecího vojska stranou ku Praze. Čeští komisaři pobyli tam hodinu a vrátili se do Prahy. Druhého dne (18. června) přijeli opět o 1. hod. odpoledne a rokovali s komisaři arciknížecími do 7. hodiny večerní.[1]) Vzhledem na poslední návrhy císařovy byly oznámeny českým komisařům ústupky, k nimž se arcikníže Matyáš odhodlal; zase jevilo se v nich více smířlivosti, ale přece stále zůstávalo dosti neshod v názorech.

Hned první otázka o žádaných reversech na arciknížeti byla posuzována od něho zrovna naopak: napřed že žádných reversů dáti nemůže, dokud nebudou hlavní věci smluveny, dokud koruna uherská a zápisy nebudou vydány, stavové z povinnosti propuštěni a následnictví v Čechách zajištěno. Rovněž revers o Tyrolsku mohl by arcikníže Matyáš vystaviti jen za svou vlastní osobu; co se však týče ostatních arciknížat, mohl by se jen zavázati, že se u nich za to přimluví. Co do roční odškodné nechť císař uváží, jak šestnáctiletá válka země vyssála a jak všecky příjmy v nich jsou zadluženy; o odškodné jednati není ani možno jinde, leč na zemských sněmích, a jakým obnosem bude tam vyměřena, nemůže se zaručiti. Proti tomu, aby císař domluvil se o vydání privilejí domu rakouského s ostatními arciknížaty, nenamítá arcikníže Matyáš ničeho, ale zatím žádá jejich opisy ověřené, a aby byly listiny ty ve dvou měsících odvedeny. Dluhy odstoupených zemí převezme tedy arcikníže, ale také aby bylo obyvatelům těchto zemí dopomáháno k jejich spravedlivosti v zemích císařových. Ale arcikníže neodstupoval od svého požadavku o postoupení panství pardubského nebo krumlovského a nezcizování českých panství; trval na své dřívější žádosti. O říšské pomoci na ochranu hranic tvrdil arcikníže, že říšský sněm byl k ní ochoten, proto ať císař se přičiní, aby skutečně byla poskytnuta. Žádost o odstranění cizích služebníků císařových je dosavadní zkušeností až příliš odůvodněna. Amnestie má býti udělena, ale musejí z ní vymíněni býti, kteří v Rakousích a na Moravě se provinili proti zemským svobodám a snešením. V tom ustupoval arcikníže, aby vojenský lid jeho byl ze země vyveden, a chtěl to co možná podporovati, ale že přece zadrží jej na moravských hranicích, až pokud císař a čeští stavové svého lidu nerozpustí. Konečně dodával arcikníže, že se bude ucházeti o stvrzení smluv králem španělským, kurfiřty a arciknížaty.[2])

[1]) *Diarium,* l. c. Monum. Hung. hist. IV. 25, 27.

[2]) *Hurter,* l. c. VI. 54.

Při všem jednání nejspíše docílila se dohoda o Uhry a Rakousy. Od českých komisařů byly již předloženy smluvné osnovy, aby byly schváleny. Byla čtena osnova latinského listu, že císař Uhry, ponévadž sám tam nemůže byti přítomen, propouští z poddanosti na žádost stavu království uherského a na vyhledávání toho od arciknížete; byla schválena. Dále byly čteny dvě německé osnovy, že císař oboje Rakousy, nemoha sám při nich býti, pro spokojení své a pro jejich lepší opatření na žádost jejich odevzdává arciknížeti na jeho vyhledávání toho. Kardinál Dietrichštejn, jenž chtěl tyto země zachovati aspoň dětem císařovým, kdyby jakých po sobě zanechal, ozval se k tomu, aby se doložilo, že oboje Rakousy mají se v tom dále zachovati tak, jak dědičné smlouvy a úmluvy domu rakouského v sobě obsahují. Ale Rakušané, kteří chtěli míti na vždycky přetrženy všecky styky s císařem, odepřeli tomu, pravíce, že k tomu nedopustí. Ohražovali se také proti dalšímu textu osnovy, aby plat z těch zemí císaři vydávali, dovozujíce, že s toho býti nemohou, protož aby se toho nežádalo. Naproti tomu podali sami svou osnovu odevzdavacího listu a trvali na tom, aby císař na každý ten kraj rakouský obzvláštní takový list na ten a ne na jiný způsob dal napsati, sice jinak že k tomu nepřistoupí. Rozpor tento odložen byl na císaře. O dalších celkem podružnějších otázkách, o nichž zmiňuje se odpověď arciknížete, bylo docíleno více dohody; byly větším dílem přijaty, a jen něco z toho odloženo na císaře, aby do druhého dne o tom rozhodnul.

Obtížnější bylo jednání o věcech týkajících se království českého a zemí k němu přivtělených. Žádosti stavů českých, aby arcikníže vydal revers, že volení jeho za čekance není na škodu a protržení práv, privilejí, svobod a starobylých zvyklostí království českého, a že se neujme vlády bez vůle císařovy a všech tří stavů, arcikníže povolil. Ale tuze srazily se obě strany a dlouho bylo pohnutě rokováno o Slezsku. Komisaři arciknížete jménem jeho žádali postoupení Slezska, ale vyslaní čeští se ohlásili, že to není možno, arcikníže dovolával se smlouvy, kterou má se Slezany spečetěnou, ale vyslaní čeští jí nechtěli ani slyšeti, — až tedy na konec prohlásili vyslaní arciknížete, že od Slezska Matyáš upouští. Ale ani při tomto ústupu nezapomenul arcikníže na svou předstíranou úlohu ujímati se domněle potlačovaných a tím zachovati si zdání, že všecka jeho výprava jest oprávněna, neboť že neběželo o nic jiného než o nezadatelná práva zemí, chtěje si tak zároveň nakloniti Slezany, a proto si vyhražoval, aby do smlouvy projednávané bylo postaveno, aby císař Slezanům práva a privileje jejich potvrdil a

dal jim užiti. což by slušného při císaři vyhledávali. Čechové však v této výhradě viděli neoprávněné zasahování do vnitřních poměrů království českého a země přivtělené a nechtěli k tomu nikterak přistoupiti, a jen s velikou prací svolili, aby bylo do sněmu vepsáno, že arcikníže a stavové království českého se přimlouvají k císaři, aby Slezané své žádosti užili. Než vyslaným arciknížete toto nedostačovalo, pročež ohlásili, že arcikníže od tohoto požadavku nikterak neupustí. Kdežto tedy tuto nedocíleno shody, uhájili si stavové čeští svého žárlivě hájeného předního místa a práva vlastního rozhodování co do další žádosti arciknížete, aby Slezanům, jako údu království českého, bylo oznámeno o volení arciknížete za čekance království; zůstáno na tom, že se jim to sněmem v známost uvede, ale že není potřeba zvláště jim o tom oznamovati. Také další žádost vyslaných arciknížecích, aby Slezané také uvolili sbírku na hranice proti Turkům, byla vlastně odmítnuta odkazem, uvolí-li se Čechové na budoucím sněmu k této sbírce, že bude se to moci potom také na Slezanech vyhledávati. Rovněž odepřeli čeští vyslaní, aby markrabě braniborský se svým manstvím, které náleželo ke koruně české, byl do smlouvy pojat.

Vnitřní záležitosti království českého i zevnější styky se zeměmi sousedními byly předmětem dalšího dohodování. Když bylo jednáno o případním poručnictví dědiců, nechal-li by jakých císař po sobě, ohlásili vyslaní arciknížete, že arc. Matyáš nechce v tom žádného míti za tovaryše, ale aby se v týchž smlouvách doložilo, čehož pominuto, aby při tom arcikníže i království české spravovati mohl, avšak vše s radou nejvyšších úředníkův a soudců zemských a všech tří stavů království českého. Při žádosti, aby Čechové přispívali pomocí na hranice uherské, odkazovali vyslaní čeští na místo kompetentní, budoucí sněm, dokládajíce, že nyní nejsou povinni nikomu, ani císaři, berní dávati, ježto je svolána veřejná hotovost zemská; bude-li se však na budoucím sněmu pomoc jejich vyhledávati, že chtějí učiniti, co jim bude možného, ježto uznávají, že království uherské jest jejich pevná bašta proti Turkům. Vyslanci uherští s poděkováním toto zakázání přijali. Ale aby Čechové platili zadrželou službu vojsku na pomezních pevnostech, a aby platili i druhému vojsku, na něž se již byl arcikníže 50.000 zl. vzdlužil, tomu odepřeli čeští vyslaní, dovozujíce, že stavové odvedli od sebe všecko, což císaři svolili. Bylo tedy na tom přestáno od vyslaných Matyášových, kteří pak jménem jeho toliko za to žádali, aby se to nějak vyhledalo, za kým ty peníze musily zůstati. Nejvyšší komorník zamluvil se k tomu, že se na to chce ptáti, ale že se to

stavů nic nedotýče. Rovněž odepřeli vyslaní čeští přispěti na turecký dar a platiti těch 400.000 zl. na vojsko arciknížete; také v tomto ustoupili jeho vyslaní a to tak při tom zůstaveno. Jednati o solný obchod v Gmundenu a o defensi odloženo do budoucího sněmu. O amnestii usnešeno, že se má obapolně uděliti, ale vyňati byli z ní ti, kdo se proti zemi dopustili. Přistoupilo se také k tomu, aby ty smlouvy stvrdily se bez krále španělského a bez kurfiřtův, a nejvyšší purkrabí aby k tomu nepřisahal. O cestě vojska Matyášova ze země měla se státi námluva později. Další přednesené žádosti arciknížete, která v okolí jeho měla svůj zvláštní význam, aby se mohl psáti voleným králem českým, odporovali čeští vyslaní a podávali to na císaře.

Bedlivé revisi podrobena byla osnova ve skupině požadavků moravských. Prorážela tu řevnivost a nedůvěra stavů moravských ke stavům českým; Moravané znova osvědčujíce, že se neodtrhují od Čech, hájili a uhájili si při tom svého dosavadního stanoviska, že mají právo sami o sobě rozhodovati, že nejsou na stavech českých závisli ani jim podřízeni, nýbrž s nimi úplně rovni. Své jednání zase ospravedlňovali hájením svého práva a privilejí a v tom smyslu vytýkali jeho oprávněnost i do budoucna. Proto jen podmínečně císaře odprošovali, ale zároveň trvajíce na svém rovnoprávném poměru se stavy českými odmítali vliv, který si stavové čeští osobovali na císaře. Na základě vlastní samostatnosti vymezovali zmocnění moravští stejná práva stavovská v obou zemích. (P. d.)

K úpravě katechismu.

Píše Fr. Valach v Mor. Ostravě.

P. Olivova rozprava o novém způsobu vyučovati katechismu v letoší Hlídce navrhuje změny velice pronikavé, tak že nelze jí pominouti ani kdyby výslovně nevybízela k diskussi. Po mém soudu jsou návrhy její namnoze nepřijatelné.

Co do východiska rozpravy, že „důsledně a všestranně pravá katolická soustava nebyla provedena v žádném dosavadním katechismu“, jenž by tedy byl „oprávněn nositi název katolický katechismus v plném významu toho slova“ (str. 19), myslím, že názvu toho zasluhuje každý, který správně a úplně podává učení katolické. Schemat katechismových může býti více, tolik, kolik může býti dělidel (rationes divisionis). Sám Schöniger praví: Indem ich meinem Plan, den ich für den richtigen halte, vorlege, räume ich jedem das Recht ein, auch einen anderen Grundgedanken zu liefern. (Christl.-pädag. Blätter 1915, str. 298.) Kniha určená pro děti může alespoň míti jiné rozdělení než summa theologická; katechismus pro země téměř čistě katolické může býti jinak učleněn než katechismus určený pro diasporu. Pro školu nejvhodnějším bude ovšem katechismus s učleněním nejpřirozenějším a nejjednodušším; a tím jest ono rozvržení, které se — dle slov Viléma Pichlera, jednoho z nejstřízlivějších pracovníkův o reformě katechismu — „od prvních křesťanských dob přimykalo... ku stálým církevním formulím a výčtům“, k symbolu a přikázáním totiž, jak sám p. spis. uvádí. Pichler však přidává: Die wiederholt gemachten Versuche, im Katechismus ein gelehrtes System zur Darstellung zu bringen, sind gänzlich mislungen. (Chr.-päd. Blätter 1915, str. 202.) — Ostatně sebe „vědečtější“ osnovy katechismové vykazují dodatky a příspěvky, které s ostatními částmi organicky nesouvisejí. Nedáť se celé učení a veškerý život křesťanský se svými nesčetnými vztahy, otázkami a předpisy, často čistě positivního rázu, vtěsnati do jednolitého, snad uměle založeného systemu vědeckého. Mimo to souvisejí jednotlivé články spolu tak těsně a doplňují se navzájem, že je lze zařaditi do statí různých, a někdy jest opravdu nesnadno stanoviti, kam nejvhodněji náležejí. — Právem píše Fr. Krus S. J. (Chr.-päd. Blätter 1915, str. 230): Leichte Verständlichkeit, klare, von jeder Systemmacherei freie

Disposition... sind die weiteren, für immer vorbildlichen Vorzüge der Canisius Katechismen.[1])

Jednoduchým u přirozeným rozdělení Olivovo není. Uznává sice také potřebu, držeti se symbolu atd., ale způsob, kterak to provádí, a další pravidla, která pro rozdělení stanoví, sotva lze uvésti v souhlas s požadavky didaktickými. Vyznávát ostatně sám, že „v katechismu naší doby musí se bedlivě přihlížeti k potřebám naší doby, musí se tedy položiti zvláštní důraz na jisté body našeho náboženství, jež právě v naší době stojí v popředí života. A položí se duraz na ně tím způsobem, že se z nich učiní hlavní oddíly katechismu".

V tomto čistě vnějším zdůrazňování jednotlivých článků vidí autor téměř spásu a veliký rozmach života katolického; jak neblahé následky připisuje na př. se Schönigerem okolnosti, že o církvi sv. se nepojednává ve zvláštním hlavním oddílu, nýbrž jen „jako namátkou při devátém článku"! Kdo ze zkušenosti ví, jak málo si všímají rozdělení učebnic nejen děti, ale i žáci středních škol, ten s autorem, tuším, nesouhlasí.

Ostatně divíme se, které otázky pokládá p. spis. za časově velmi důležité: obcování svatých, soustavnou asketiku, poklad církve, odpustky atd. — proto z nich učiněny také hlavní články, kdežto učení o Písmu a tradici je článkem „podružnějším" (i vůči protestantům?), ačkoli na str. 21 se Schönigerem se žádá, že musíme dáti ostře vyniknouti rozdílům mezi katolickým náboženstvím a protestantismem.

---

[1]) *P. red.* Dobře-li obojím výrokům rozumím, zdá se v námitkách býti jakési nedorozumění. V článku O-ě předpokládána tuším správná zásada, že každý naukový obor, tedy i nauka o katolickém náboženství, má svou nejpřiměřenější soustavu a tedy i methodu, nejpřiměřenější totiž obsahu a významu nauky samé. Zdali takto bude také didakticky nejpřiměřenější, toť ovšem jiná, ač by vlastně mělo tak býti, t. j. vyučovati by se mělo dle povahy předmětu. Takováto nejpřiměřenější, nejlogičtější soustava se právě hledá, jelikož nižádná z dosavadních prý nevyhovuje; nemíněno tedy slovo »katolický« katechismus tak, jakoby všecky dosavadní katolickými nebyly, jakož ani požadavek takové »katolické« systematiky nemůže býti nazván pouze vnějším nebo podružným. O soustavnosti nauky katolické se dosud skoro vůbec nepracovalo, ačkoliv i samy příručky bohoslovecké, opakujíce totéž dvakrát i třikrát, jiného pak pomíjejíce, by lepší úpravy potřebovaly. U dětí snad, nevím, vědecký tento zřetel nerozhoduje; docela bezvýznamno však asi také není, postupuje-li se tu dle promyšlené a věci přiměřené soustavy či ne. Krusovo odmítavé »Systemmacherei« zdá se mi tu nemístným. Budou zajisté i dále mnozí, kteří se spokojují tím, co jest, budou však také mnozí, kteří se nespokojí ujištěním, že něco lepšího jest nemožno, a budou i dále o něco lepšího se pokoušeti.

Toť jen zásadně na dorozuměnou — do disskuse tím nebudiž zasahováno.

Dále: nejsou nauky o jsoucnosti boží, o božství Krista Pána, o nesmrtelnosti duše atd. daleko časovější, aktuelnější než nauka o pokladu církve a o odpustcích? A přec je spis. probírá „jen mimochodem“ u článků jiných!

Odtud také ona nesouměrnost jednotlivých hlavních oddílů, na př. obcování svatých, poklad církve, odpustky — tvoří právě tak jednotlivé hlavní oddíly jako „pokání v širším smyslu slova“, které obsahuje: přikázaní boží a církevní, dobré a zlé skutky, svátosti a svátostiny!

Příčina, proč katechismus náš nemá prý dosud soustavy, která jedině vyplývá z katolického náboženství, není správně udána. Vždyť Kanisius se řídil zásadou autorem stanovenou, že proti protestantům třeba dáti ostře vyniknout (i nyní!) rozdílům mezi katolicismem a protestantismem!

Neprávem dovolává se spis. na str. 21. svědectví Schönigerova. Schöniger praví pouze, že proti protestantům musíme zdůrazňovati rozdíl mezi katolicismem a protestantismem, a nikoli — jak p. spis. chce — že vyučování náboženství vůbec musí vycházeti (t. j. na prvním místě učiti) od toho, čím se liší katolické náboženství ode všech ostatních.

Pokládám za nepaedagogické nebo alespoň zbytečné, začínat u maličkých rozdíly náboženskými, zvláště v krajích téměř úplně katolických. Důvod, proč začínáme u maličkých křížem, jest jiný, totiž, že jest kříž z nejprvotnějších poznatkův a úkonů náboženských, které si i malé děti přinášejí už z domu do školy a že tím katecheta navazuje na věci známé.

Že distinktivem, jímž se liší katolicismus ode všech ostatních náboženství, jest kříž? Avšak krucifix a znamenání se sv. křížem a smrt Páně jsou tři různé pojmy a v důkazu nesmějí býti zaměňovány. Praví sice p. spis.: „kříž s tělem Páně (krucifix) a znamenání se křížem, obě jakožto symboly smrti Páně na kříži“. Odpovídám: Pokud jest krucifix a znamenání se křížem symbolem smrti Kristovy, nelišíme se jimi od protestantův (alespoň ne tak zjevně, že by mohly býti brány jako dinstinctivum catholicum vůbec, neřku-li u dětí) a naprosto ne od schismatiků, kteří se v učení o smrti Páně s námi shodují. I kdyby nekatolíci dělali znamení kříže třebas naopak a kdyby jejich kříže corpus neměly, po stránce symbolu značí vždycky touž smrt Páně. Mimo to jest nesprávné, že lutheráni nemají corpus na kříži. Řekl mi protestantský katecheta, že augsburští mají velmi často kříže s tělem Páně. U nás v Mor. Ostravě se koná nyní mezi

protestanty sbírka na umělecké tělo Spasitelovo pro kříž v kostele lutheránském. — A což naše kříže missionární, nemající corpus, nejsou ryze katolické? A kdyby se křížem rozumělo jen znamenání sv. křížem, může se pak říci, že v tomto bodu (ve věci tak naprosto zevnější) „musí katolický katechismus . . . hledatiti své nejzákladnější, nejvniternější, principielní, rozdělovací, ale i sjednocovací hledisko“? (str. 21). — Kříž a smrt Páně (i v širším slova smyslu) nejsou základem pouze katolického názoru (str. 458) a specifickým znakem jen katolictví (str. 89), nýbrž křesťanství vůbec. Důkaz toho podává konečně p. spis. sám tím, že ukazuje „rozhodný význam smrti Páně na kříži pro učení křesťanské“ slovy theologů protestantských. Ostatně nelze schvalovati, že p. spis. zavádí pojmy a názvy neobvyklé a zbytečné jako: smrt Páně v širším smyslu (o čemž později), pokání v širším smyslu, askese v širším smyslu, askese vlastní; bude tedy míti jeho katechismus více pojmů, které ovšem musejí býti vysvětleny; a přece jest největší snahou nových katechismů vyhýbat se pojmům zbytečným, jakož učinil na př. i Stieglitz, vynechav velmi šťastně na př. při lítosti pojmy „pohnutky nadpřirozené“, „lítost nadpřirozená“ a pod. Neprávem také dovolává se někdy slov a výrazů, třeba jen řečnicky a mimochodem prohozených, pro svoje výklady. Tak na př. rozhodný význam kříže a smrti Páně pro náboženství křesťanské dokazuje také slovy Schrörsovými a Schubertovými, v nichž vyskytuje se slovo Crux; leč Schörs rozumí tímto slovem ne smrt Páně, nýbrž víru v božské řízení světa, Schubert pak nadpřirozenou sílu církve; je zřejmo, že oba kladou důraz ne na slovo „crux“, nýbrž na slovo „stat“. Schrörs dí: „Když vše kolísá, nekolísá naše víra v božské řízení světa. Stat crux, dum volvitur orbis.“ Protiva jest jasná: kolísá (volvitur) — nekolísá (stat). Schubert píše: Viel Not hat uns bisher die Kriegszeit gebracht, den Optimisten unter uns auch gar manche Enttäuschungen. Aber das eine haben wir wieder erfahren: die übernatürliche Kraft der Kirche, der wir unsere Dienste geweiht. Stat crux, dum volvitur orbis. Dieser Gedanke möge uns selbst trösten und von uns stärkend und ermutigend auch auf unsere Gläubigen übergehen. O smrti Páně, umučení, kříži nebo něčem podobném v celém článku Schubertově, do něhož jsem mohl nahlédnouti, ani slovíčkem se neděje zmínka.

Digrese autorova o Zacheovi (na str. 87) jest nepřesná a snad i nesprávná. K vývodům jeho podotýkám tolik: 1. Navrácením majetku atd. Zacheus své viny nenapravil; napravil ji aktem lásky boží (do-

konalé lítosti), který alespoň musil býti obsažen v onom skutku. (Předpokládám ovšem, že p. spis. věci také tak rozumí; jiného smyslu slova sv. Maxima míti nemohou.) Proto 2 i dle našeho nynějšího stanoviska by to Zacheovi velmi mnoho pomohlo i beze zpovědi, neboť obdržel by milost posvěcující již před zpovědí, arciť se závazkem, že to v příští zpovědi udá; není však nikterak třeba, aby člověk na hříchy a na zpověď při úkonu lásky výslovně myslil; stačí voluntas implicita implendi praecepta gravia vitae christianae a k těm patří též roční zpověď.

3. Dobré skutky samy o sobě neshlazovaly ani před smrtí Páně a ve St. Zákoně těžkých hříchů; činily to pouze ty dobré skutky, které byly konány z lásky boží; jest mnoho dobrých a také nadpřirozených skutků, jejichž pohnutkou není láska k Bohu.

Nesouhlasím s požadavkem, že „kdežto Pán Ježíš si počínal jako paedagog postupně, nám třeba si počínati opačně"; se stanoviska, kterého on konečně došel, že musíme pohlížeti zpět na jeho dřívější učení. (Analogie s řekou, jíž se autor dovolává, nic nevysvětluje.) Postup retrospektivní může býti mnohdy radný, jindy — zvláště u dětí — bude postup Kristu Pánu vlastní daleko úspěšnější.

Popírám, že symbolum začíná učením o Pánu Ježíši (ve smyslu na str. 87 uvedeném); právě naopak — symbolum začíná o Bohu Otci, Stvořiteli a pak teprve přistupuje k učení o Kristu Pánu; dle symbolu bychom tedy napřed jednali o Starém Zákonu (o stvoření) a pak teprve o Zákonu Novém. Praví tedy p. spis. u příležitosti výkladu o Zacheovi neprávem, že „zde zároveň vidíme, jak mají se vykládati články dějepravy".

Kterak z vývodů jeho tamtéž uvedených má plynout, že „pro praktické vyučování náboženství, pokud jde o milost, ospravedlnění a pod., mnohem lepší jsou příklady z dějin církevních nežli z dějin biblických" (tyto jsou prý více pro vzdělanější!) — nenahlížím. Rozumí snad dějinami biblickými jen St. Zákon a dějinami církevními Zákon Nový nebo jen události od založení církve se sběhnuvší? Patří příklad se Zacheem, Maří Magdalskou, podobenství o marnotratném synu (přece místo klasické v nauce o ospravedlnění a o sv. zpovědi!) dle p. spis. do dějin biblických nebo církevních? Jestliže do biblických, pak popírám jeho jeho hořejší tvrzení a p. spis. pak jest v rozporu s obecným přesvědčením: pakli do dějin církevních, pak převrací bez důvodu ustálené názvosloví!

Že ke kříži (smrti Páně) se musí stále přidávati učení o zmrtvýchvstání Páně, o jeho nanebevstoupení, dokazuje p. spis. ze sv. Pavla, ze dvou protestantských theologů a z toho, že Kristus Pán známky svého ukřižování, své rány, nechal si i na svém oslaveném těle a vstoupil s nimi na nebesa. — Toto poslední nedokazuje vlastně nic; ve slovech sv. Pavla 1 Kor 15, 17 o souvislosti mezi smrtí Kristovou a jeho zmrtvýchvstáním i nanebevstoupením není řeči; citáty protestantské pak dokazují pouze dějinnou skutečnost zmrtvýchvstání a nanebevstoupení Paně. Na str. 386 čítá p. spis. k smrti Páně v širším smyslu i seslání Ducha sv.; důvodu neudává. Mimochodem podotýkám k dokladům z theologů protestantských, že někdy ovšem jsou vhod. Ale co má znamenati na př. emfatická apostrofa Pfennigsdorfova, začínající slovy „Přistupte blíže, vy svatí a spravedliví...“, kde Pfennigsdorf po sv. Štěpánu, Ignáci a Chrysostomu s řečnickou amplifikací předvádí jako zástupce svatých, mučeníkův a vítězů Jakuba Böhma, „mocného ševce“ (sic!), Schleiermachera, císaře Viléma I, Bismarcka, Tennysona a Livingstona?

Z citátu druhého uvádím slova: „Právem řekl Albrecht Ritschl, pro křesťana že je to synthetickým soudem a priori, že Kristus vstal z mrtvých.“ Kantův „synthetický soud a priori“ důvodem?!

Smrt Páně (ovšem v širším smyslu) jest prý hlavním obsahem symbolu a proto je toto symbolum zároveň první hlavní částkou katolického katechismu. Poněvadž však hlavní obsah symbolu právě uvedený „se doceluje“ v symbolu druhým neméně důležitým učením o nejsv. Trojici, proto Bůh trojjediný + kříž (v uvedeném smyslu a rozsahu) jest obsahem první hlavní části katolického katechismu. — Dejme tomu zatím, že smrt Páně jest hlavním obsahem symbola a že tento obsah se doceluje učením o n. Trojici, následuje, že celé symbolum jest obsahem první části katechismu? Na str. 458 se žádá, že i při hlavních částech se má stále ukazovati, „jak to vše souvisí se základem celého katolického názoru světového: se smrtí Páně!“ Jak n. Trojice s tím základem souvisí, p. spis. nikde neukázal; „docelování“ nestačí — všechny nauky našeho učení se navzájem docelují! — Kterak se ukáže, že druhý prvek prvé hlavní části (smrt Páně) souvisí s oním základem (se smrtí Páně), tedy jak smrt Páně souvisí sama se sebou, nesnadno říci; tím že se činí základ schematu zároveň první hlavní částí, ostatním částem docela souřadnou, hřeší se proti základním požadavkům rozdělení.

O mši sv. má se dle p. spis. jednati před svátostmi a ve zvláštním traktátu a nikoli jako mimochodem u Svátosti Oltářní.

Hlavní důvod toho je: zdůrazniti tím důležitost mše sv. Ale už z metodických důvodů se naprosto nedoporučuje, oddělovat mši sv. od Nejsv. Svátosti, s níž organicky a dogmaticky nerozlučně souvisí (srv. Linke, Chr.-päd. Blätter 1915, str. 337). Že mše sv. jest velmi důležitá, uznáváme všichni milerádi.

K traktátu o mši sv. (jako centru) připojuje p. spis. modlitbu a církevní rok a shrnuje vše pojmem bohoslužby. Svátosti však, které jsou praecipui actus cultus divini, quem cultum Christus initiaviat offerens se ipsum in cruce oblationem et hostiam Deo — tyto svátosti jsou od bohoslužby odtrženy, k ní tedy nenáležejí? — Což, „nedocelují“ svátosti kult náš více než církevní hodinky a církevní rok? P. spis. praví: souvisejí sice svátosti i svátostiny se mší sv., ale přece ne tak jako hodinky a církevní rok, proto jen tyto poslední dva členy necháme přímo při oddílu o mši sv. (bohoslužbě). A s důrazem připomíná ještě (str. 180), že „tato druhá část katechismu jest jistě správně zařazena dle pravidel výše . . . podaných.“

Ke stati o svátostech podotýkám: u svátosti pokání závisí platnost také na spolupůsobení přijímacího. — Stavu milosti, potřebného u svátostí živých, dojíti lze — vyjma sv. přijímání — nejen sv. zpovědí, ale i dokonalou lítostí. Není pouze theoreticky důležité na to upozorniti; na př. snoubenci byli u zpovědi a přijímání v den před svatbou; dopustí-li se některý z nich po přijímání, ale ještě před svatbou těžkého hříchu, musí jíti zase ke zpovědi, aby mohl hodně přijmout svátost stavu manželského?

Co na str. 181 d. o působení svátostí pověděno, jedná téměř výlučně o působení svátostí, které připouštějí i protestanté. Pokud se to týká působení svátostí psychologického čili subjektivního (ex opere operantis), netřeba dalšího vysvětlování. (Že svátosti jsou pouze prostředky pokání v širším smyslu? Při svátosti svěcení kněžstva na př. ten smysl musí býti velmi široký!) O objektivní stránce svátostí p. spis. také mluví, ale tím na prvním místě nikterak nemyslí moment specificky katolický, jímž se od protestantův lišíme t. j. ex opere operato, nýbrž pouze, že obět kříže jest pramenem všech milostí, tedy i oné milosti, jež ve svátostech . . . se uděluje. Ale tolik připouštějí protestanté také; i u nich pramenem „milosti svátostné“ je smrt Páně na kříži. Terminu „ex opere operato“ užívá p. spis. jen jednou, ale to se týká milostí mše sv., k níž p. spis. při svátostech jen jako mimochodem odkazuje.

Souvislost přikázání a dobrých i zlých skutků se svátostmi, na str. 182 stanovená, jest velmi zevnější. Souvisejí spolu jen proto, že výklad přikázání atd. jest prý nezbytnou podmínkou hodného přijetí svátostí! — Že se tímto oddílem t. j. hlavně učením o svátostech lišíme od církví pravoslavných, není pouze méně známo, nýbrž theologu katolickému neznámo. Praví p. spis. že „kdo chce postihnouti v tomto bodu rozdíl mezi námi a pravoslavnými, musí vniknouti hodně hluboko do učení o svátostech.“ A jako korunního svědka toho rozdílu obou církví, který tedy hluboko vnikl do učení o svátostech, uvádí p. spis. — protestantského theologa F. Kattenbusche. V článku však, který p. spis. cituje, musíme Kattenbuschovi slepě věřit, že „západ a východ propastí náboženského cítění (!) byly rozdvojeny a to že jest nejhlubší příčina, proč dosud nemohly se nalézti... Proto možno dobře říci, že pojmy čili ‚problémy‘ placatio Dei et sanatio voluntatis i na dále označuje se něco, co ve svém zvláštním způsobu náleží k základům římského katolicismu.“ (O. p.)

Posudky.

Dr. Frant. Drtina, Úvod do filosofie. Díl I. Část historická. Základní úvahy. Myšlenkový vývoj evropského lidstva. — Jan Laichter. Praha 1913—14. Stran 559. Cena 8·64 K.

Vlastní úvod do filosofie v tomto díle, o kterém tu má býti obšírněji promluveno, zabírá jen 107 stran, a z těch odpadá asi třicet stran na literaturu filosofickou a úvody do filosofie, tak že na vlastní úvod zbývá necelých 80 stran. Další část je druhým rozšířeným a opraveným vydáním dřívějšího spisku autorova. „Myšlenkový vývoj evropského lidstva“, vydaného r. 1902.

Na prvních stránkách uvádí se přes dvacet definicí filosofie; Eisler ostatně podává v druhém svazku svého díla „Wörterbuch der philosophischen Begriffe“ takových definicí mnohem více — asi na desíti stránkách. Úvod obsahuje dvě pojednání: „Filosofie a odborné vědy“ (str. 5—55) a „Filosofie a naboženství“ (56—79). Ono poukazuje, kterak filosofie byla souhrnem vší vědy a že se časem odborné vědy od filosofie odloučily a v době nové nepřátelské stanovisko vůči ní zaujaly.

Jak v Úvodě, tak i v druhém vydání „Myšl. vývoj e. l.“ je mnoho nesprávností, jež ve spise vystupujícím s vysokými nároky a smělými útoky jsou tím křiklavější.

Neodolatelnou mocí tíhne duch lidský k pravdě o světě; jak jí nabude? „Filosofie chce být i dnes v podstatě, čím byla vždy, chce být κτῆσις ἐπιστήμης, souhrnem veškeré vědecké práce za účelem jednotného světového a životního názoru v soustavu uvedené“ (46). Názoru světovému jde o odpověď na otázky: co je svět, co je jsoucno, jaký smysl má? „K otázce té chtěl Aristoteles odpovědět svou metafysikou, a i dnes jest metafysika posledním cílem všeho úsilí vědeckého i filosofického“ (48). Metafysika, dlouhou dobu tupená a sesměšňovaná nejen přírodozpytci nýbrž i četnými filosofy, je ještě dnes přece k něčemu dobrá, ba nezbytná k tomu, máme-li se nejdůležitější pravdy dopátrat, nemá-li naše nejpalčivější otázka vyznít na prázdno. Filosofie — vlastně metafysika má vědecky odůvodněný názor o světě vytvořit a to takový, který by životní praxi byl podkladem. Jádrem filosofie zůstává i dále „metafysika, usilující o odpověď k otázce o podstatě, smyslu, idei, jádru jsoucna . . . Je to ovšem úkol velmi nesnadný, ba v celku svém asi nemožný“ (51). Dle slov p. spis. dosud nemáme světového názoru na vědeckých základech zbudovaného, dosud nemáme vědeckého podkladu pro životní praxi, a proto, že hlavní úkol filosofie je celkem „asi nemožný“, nebude prý mít lidstvo nikdy takového vědecky odůvodněného názoru o světě a vědeckého podkladu pro životní praxi. Protože však člověk nejen

přemýšlí a zkoumá, nýbrž i cítí, chce a jedná, „tudíž cit, vůle a jednání musí také určovati zvláštní zřetele filosofie, má-li býti lidsky universalní“ (53). Čtyři strany dále nazývá autor cit a vůli mocnějšími polovinami bytosti lidské (57). Určují-li však tyto irracionalní prvky zřetele filosofické, pak odchyluje se filosofie čím dále tím víc od pravdy objektivní, na níž jedině záleží, jde-li o výklad světa a smysl života. Jest obecně známo, že odborná věda je čistě objektivní, bez osobních vztahů, a takovou má být i filosofie, chce li, aby vážně byla brána; p. spis. však tvrdí, že „filosofie naproti tomu je subjektivně, osobně zabarvená a tím právě může za určitých poměrů státi se vůdkyní života“ (53). Subjektivní zabarvení — u četných myslitelů je to hotovým překroucením některých pravd — kritického ducha odpuzuje a důvěru znemožňuje. „Filosofie tvoří s m ý š l e n í“ (53). Každá vážná diskusse o pravdách filosofických je tím takořka vyloučena. Totéž platí o názoru Lewesově, že filosofie je vyjádřením osobnosti. Že všechny osobnosti nejsou stejny, není nejmenší pochyby, a z toho ovšem nezbytně následuje, že filosofie musí býti různé, když se jimi ta která osobnost zrcadlí. Jak filosofické studium, které v nejdůležitějších otázkách nás bez odpovědi nechává, může býti nazváno „potřebnou výzbrojí pro praktický život“ (54), jest pak opravdu hádankou.

O předních myslitelích dí p. spis., že se snům oddávali, domnívajíce se, že rozum a věda mohou lidstvo oblažit. Tedy snem byl jejich ideal. Co může lidstvo trvale oblažit? Byli učenci, kteří na otázku tuto dávali určitou odpověď — n á b o ž e n s t v í. Což ale není snad ono také pouhým snem? P. spis. tvrdí, že náboženství nepřibliží k pojmům vědeckým. „Náboženství a filosofie jsou nutné póly duševní činnosti, národů a jednotlivců“ (63). Z toho následuje, že filosofie nemůže býti věcí čistě citovou a bez objektivní pravdy: „Filosofie . . . zrodila se z náboženství, a zase sama, až bude dokonalá, stane se nejdokonalejším náboženstvím všeho lidstva“ (64). Lidstvo se nedočká, až filosofie, bude-li se dále tak pěstovat, jak ji dosud moderní myslitelé pěstovali, se stane dokonalou, a proto nikdy se též nedočká nejdokonalejšího náboženství. — Že by filosofie byla vývoj naboženský řídila, polytheism theismem nahradila a patrných úspěchů v té příčině u širokých vrstev se dopracovala, jest historickou nepravdou právě tak, jak je nepravdou, že filosofie povznášela, produševňovala a zušlechťovala náboženství a že mu životní sílu zachovala. Která filosofie to byla?

Pro řeckou filosofii jest p. spis. velmi nadšen, ale i ji posuzuje nesprávně. Řekovi, praví, byl rozum „bezpečným vůdcem ve všem myšlení a konání“ (128). Divná věc, že tento „bezpečný vůdce v myšlení“ vedl k takovým filosofickým školám, o kterých každý vzdělaný Řek věděl, že se ani v základních bodech neshodují a že se prudce potírají. Nebyla tato okolnost příčinou, že se na rozum ani u Řeků nepohlíželo jako na „bezpečného vůdce ve všem myšlení“? A výsledek toho byl, že filosofie posléze, jak píše p. spis. sám, „vstupuje opět ve styk těsný s náboženstvím, ze kterého vyšla, a v něm hledá za rozervaných poměrů veřejných a společenských spásu a útěchu. Z náboženství filosofie

vzešla, k náboženství se vrací.“ Proč tedy hledala filosofie spásu v náboženství? Epikurovu morálku nazývá p. spis. výrazem šťastného naturalistického nazírání hellenského člověka na svět. „Žít znamená vlastně být šťasten, život je Epikurovi hlubokým zdrojem, z něhož prýští ustavičně rozkoš a slast. V nich spatřuje Epikur pravý smysl a cíl lidského života. Jen kdo pociťuje mnoho rozkoší a slastí, je skutečně blažen“ (269). Kdo nás poučuje o tom, co je pravou a nepravou rozkoší? Kdo jiný než „bezpečný vůdce“ rozum? „Máť člověk rozum, jenž určuje mu, kdy kterou slast má volit a kdy které se má odříci.“ Názor tento je Drtinovi „vážným životním názorem“! „Filosofie Epikurova je jakoby zoufalý poslední výkřik skonávajícího řeckého naturalismu“ (273) Proč názor ten skonal? I když epikureismus nebyl „hrubým požitkářstvím“, jisto je, že dle původce tohoto názoru „slast žaludku“ byla kořenem a pramenem všeho dobra! A dle nejznamenitějšího žáka Epikurova, Metrodora, byl žaludek tím, k čemu v základech veškera přirozená filosofie směřovala. Kam dospěli četní žáci Epikurovi, je známo. Republika „Messenia“ v Arkadii vypověděla epikurovce, protože jejich zhoubný vliv na mládež poznala. Po jejich odchodu bylo kněžím nařízeno, aby znovu chrám posvětili a město od nákazy očistili.

O Aristotelovi praví Drtina, že ve své „Metafysice“ píše též o Bohu. „To bylo možno jen v Řecku, kde náboženství nemělo dogmat“ (8). Což ve středověku se o Bohu nepsalo? nebyl problém tento středem středověké filosofie? A byl vždy luštěn správně n. př. u Eriugeny, Almarica z Beny, Occama a jiných? Církevní dogmata nezakazovala pomysl Boha filosoficky probírat. Že v Řecku dogmat náboženských nebylo, jest i není pravda, jak to kdo myslí. Nebyla jsoucnost božstva Řekům dogmatem? Směl o bozích každý Řek učit, čemu chtěl? Dogmata nejsou pouze tam, kde je církev, jsou i ve spisech myslitelů všech dob, i dnešní.

O Řecku praví se dále, že nemělo kněžstva jako zvláštní kasty; tři řádky na to: „Kněží byli státní úředníci“. Nesprávně se dí dále, že v Řecku mohl každý v náboženství volit „názor ve shodě se svým přesvědčením“. Co stalo Sokratovi, Diagorovi, Prodikovi a jiným? V díle „Frygické řeči“ mluví Diagoras bez obalu o eleusinských a samothráckých mysteriích. Z toho povstalo v athenském lidu hrozné pobouření. Na měděném sloupě bylo rozhodnutí lidu vyryto, jímž se každému, kdo by Diagoru zabil, slibovala hřivna za odměnu, kdo by Diagoru živého do Athen přivedl, měl dostati hřivny dvě. Prodikos byl v Athenách jako svůdce mládeže pro atheismus popraven. Co se stalo Sokratovi, je známo. Drtina praví, že Sokrates byl proto odsouzen, že byl „státu nebezpečným“. A přece náboženství bylo institucí státní!

Dle D. teprve 1822. uznáno se stanoviska církve katolické za přípustno věřit, že země okolo slunce se točí. To snad proto, že starý index zakázaných knih nebyl opraven? Vždyť před Koperníkem psal Mikuláš Cusanský, kardinál: „Consideravi quod terra ista non potest esse fixa, sed movetur ut aliae stellae. Quare super polis mundi revolvitur quasi semel in die“. Rukopis, v němž tato slova jsou, je v knihovně

v Cusách nedaleko Trevíru. Kepler píše 28. března 1605. Janu Jiřímu Herwartovi z Hohenburgu, že církev katolická zasluhuje chvály, protože astrologii zavrhla a o systemu Koperníkovu dovolila volnou diskussi. V Mnichově chová se ve dvorní a státní knihovně řecký kodex, v němž nacházíme tato slova, rukou psaná: „Clemens VII. Pont. Max. hunc codicem mihi dono dedit anno MDXXXIII Romae postquam ei praesentibus Fr. Ursino, Joh. Salviati cardinalibus, Joh. Petro episcopo Viterbiensi et Mathaeo Curtio Physico in hortis vaticanis Copernicanam de motu terrae sententiam explicavi. Albertus Widmanstadius cognomine Lucretius, serenissimi dmi secretarius domesticus et familiaris." Tajemník W. vysvětluje r. 1533. papeži a některým kardinálům a jiným přítomným hostům nauku Kopernikovu. Deset let před tím, než dílo De revolutionibus Kopernik vydal, asi sto let před Galileim dal papež, přijav vysvětlení nové nauky, na jevo svou uspokojenost drahocenným kodexem řeckým, kterým tajemníka W. obdaroval. Hlavní boj proti Kopernikově soustavě zahájen byl protestanty. Dílo své věnoval Kopernik papeži Pavlu III., který věnování přijal. Dvanáct papežů se vystřídalo po Pavlu III. a žádný proti nové nauce nezakročil. V té době počínali sobě protestanté zcela jinak. Luther nazývá Kopernika „Frauenberským bláznem", Melanchthon dí, že soustava Koperníkova je proti Bibli a že je hanbou a pohoršením se jí přidržovat. Protestant Osiander obávaje se útoků od svých souvěrců, vpašoval falešnou předmluvu „O domněnkách tohoto díla" do díla astronomova. Protestant Rheticus, přítel a žák Koperníkův, musil na nátlak Melanchthonův ve Wittenberce od přednášek svých upustit. Evangelík Kepler byl od evangelíků pronásledován, protože s novou soustavou souhlasil. R. 1619. píše jesuita Kochanský, že každému katolíku je dovoleno pátrat po nevývratných důkazech otáčení země. Dekret kongregace neměl v 18. století žádné váhy, což vysvítá z dopisu jesuity Boscoviche, který r. 1755. píše: „Následkem neobyčejného souhlasu vypozorovaných poznatků (der Beobachtungen) s Keplerovými zákony nemají již astronomi jeho theorii o nebi za pouhou domněnku, nýbrž za dokázanou pravdu." -- Ale ještě r. 1837. obhajoval známý astronom dánský Oersted Kopernikovu soustavu proti výtkám některých protestantských theologů, týž učenec, který si i křesťanství vážil a o bádání v přírodě směle tvrdil, že každé důkladné studium přírody vede k poznání Boha.

Prý dogmata o stvoření, vykoupení a o posledním soudu nemají dostatečné opory ve světovém názoru Kopernikově. Toť možno, ale ona na té opoře nespočívají aniž jí potřebují! V nekonečném prostoru prý není místa pro nebe a peklo ve smyslu středověkém. Kdo tvrdí, že pomysly středověké o nebi a pekle, jak je u některých spisovatelů shledáváme, kteří však nejsou směrodatni, že jsou pomysly učení křesťanského? Proto, že někteří filosofové, na př. i pan prof. Dr. Drtina, napsali o pravdě hlouposti, není pravdy vůbec? „V tomto hmotném světě není místa, pokud jde o zkoumání přírodovědné, pro jsoucno duchové vůbec" (72). Je toto zkoumání jediným vědeckým zkoumáním jsoucna? Jest-li ano, pak je veta po filosofii vůbec. Že

zkoumání světa organického i neorganického odnímá oporu náboženským představám, jak se v dogmatech vytvořily, je planým povídáním materialisty. Divná věc: A tolik přírodozpytců, a to největších, bylo přece a zůstalo věřícími křesťany (srv. o tom spis Knellerův, Das Christentum u. die Vertreter der neueren Naturwissenschaft)! Po důkladné práci badatelské a učitelské, jíž se na př. de Cyon asi padesát let věnoval, chce se stanoviska vědy svým dílem (Gott und die Wissenschaft) zapěti hymnus ke cti Boha = Tvůrce. Že Kant theoreticky všechny důkazy o jsoucnosti boží zničil, může věřit jen člověk, jemuž literatura o tomto předmětě je španělskou vesnicí. — Prorockými nazývá autor slova Pestalozziova: „Zná Boha, kdo člověka zná, a miluje Boha, kdo miluje člověka“ (77). Opravdu divné proroctví! Jakoby křesťanství tisíciletí před tím lásku k Bohu nebylo nerozlučně spojovalo s láskou k bližnímu. Pro Drtinovu znalost, vlastně neznalost příslušné literatury křesťanské je zrovna příznačným, že v literatuře o náboženství uvádí se asi sedmdesát spisovatelův a mezi nimi z tohoto a minulého století ani jediný čelný katolický.

O náboženství řeckém píše se, že bylo náboženstvím života vezdejšího a radosti z něho, smyslné krásy a životní rozkoše (114). Člověk řecký prý by nebyl rozeznávání těla a duše pochopil! „Vědomí hříchu a pomysl povinnosti jsou pojmy morálce řecké dosti cizí“ (124). V každém náboženství setkáváme se s pojmy viny a v mravouce s pojmem povinnosti; jen vymyšlené pantheistické náboženství, o němž někteří spisovatelé blouznili, nezná toho rozlišování. Co bylo životní moudrostí řeckou? „Užívati všech rozkoší a slastí může člověk, pokud tak činí s náležitou měrou“ (125). „Život shodný s přírodou, toť jakoby poslední krásné slovo řeckého materialismu“, dí p. spis. Spokojil se národ s těmito zásadami? Došel jimi pravé spokojenosti, tak že si ničeho jiného nepřál? Nikoli. Právě tento národ pociťoval nedostatečnost a prázdnotu pozemského života živěji a silněji než jiní. Nejen náladoví básníci, nýbrž i historikové a filosofové mluví o člověku jako tvoru, který zasluhuje politování, o světě jako moři neštěstí; barvami někdy až hroznými líčí trampoty pozemské. Nejlepší věcí jest, nenarodit se, a narodíš-li se, pak jest nejlepší věcí, co nejspíše zemřít; s tímto náhledem se u Řeků často setkáváme, vždyť jej jeden z řeckých bohů, Silen, sdělil Midasovi jako životní pravdu. Pessimismu bylo v Řecku dosti, tak že pomlčet o něm nelze. — Katechismem člověka řeckého byl prý Homer. P. spis. však uvádí vynikající myslitele řecké, kteří „katechismus“ tento co nejdůrazněji zavrhovali. Herakleitos dokonce žádal, aby Homer holí z gymnasia byl vypuzen. Řecká mysteria prý naváděla k mravnosti! Řecká mysteria nezasvěcovala do nějakých důležitých pravd náboženských. Osudy některých bohů, jejich radosti a žalosti, jejich zjevení na zemi, jejich poměr k lidem a dobrodružství, smrt a vstup do podsvětí a jiné předvádělo se v mysteriích scénami theatralními a to způsobem takovým, který smyslům lichotil, ba je zrova opájel. Plato sám byl proti četným odporným historkám, jež se mystům o bozích vykládaly. Žádala-li se čistota od těch, již do mysterií

ohtěli býti zasvěceni, pak nebyla to čistota mravní, jak ji v křesťanství nacházíme. Hetérám byl přístup beze všeho dovolen. Prostředky, jimiž bylo možno čistoty nabýti, byly — umývání říční nebo mořskou vodou, okuřování sírou nebo natírání krví sprašné svině. Teprve v mysteriích třetího století po K. jsou určité stopy, jimiž se snaha po mravní dokonalosti jeví. Právě tenkráte namáhala se novoplatonská filosofie pomocí křesťanských ideí pohanstvo obrodit.

Co do vlastních věcí křesťanských jeví spis stejnou ignoranci jak smělost. Vrcholem obojí jest úsudek, že křesťanství znamená „úplné popření člověka s jeho nadšením pro dobro a krásno“ (321).

Veškerou přirozenost káže nauka Kristova potlačit, píše Drtina. Faktum jest, že se v křesťanství nežádá potlačení přirozenosti, nýbrž ovládání její. Přepjaté nauky jednotlivců nejsou ještě vůbec křesťanské. Uvedené místo z „Listu k Diognetovi“ je dokladem toho, že p. spis. nepíše pravdy. „Tělo nenávidí a pronásleduje duši, ačkoli tato mu žádného příkoří nečiní, zdržuje-li je od smyslných výstředností“ (324). Co se učenci liberalní napřemýšleli, co jest vlastně podstatou křesťanství! Dle moderní theologie evangelické není prý věc dosud objasněna. Drtina si však takovými problémy neláme příliš hlavy. Autoritativně rozhoduje: „Tedy popření světa, sebezapření a odloučení se ode všeho vezdejšího, to je podstata křesťanství evangelického, to je smysl křesťanského supranaturalismu“ (325).

Že rozum lidský byl dědičným hříchem úplně zatemněn a vůle lidská zničena, není a nebylo nikdy naukou křesťanskou; jen Luther, zakladatel náboženství, k němuž se p. prof. Dr. Drtina „obrátil,“ s některými jinými tak učil.

K státnímu celku nemá prý křesťan povinnosti, dává jen proto císaři, co jest císařovo, aby nevzniklo pohoršení. Stát je křesťanu „nutným zlem“! (326). Křesťan neuznává pravomoci světských soudů! Že majetek je dle sv. Ambrože hříchem, opakuje se znovu, jako ve spisku r. 1898 vydaném. Tehdejší kritik uvedl v Hlídce (r. 1898, str. 462) pod čárou důležitý citát ze spisu sv. Ambrože. Poctivý odpůrce by nesprávný svůj výrok opravil. „Pro křesťana nemá valné ceny ani zdraví a krása tělesná“ (335). Církev to byla, která proti výstředním sektám gnostickým, jež tělo ničit a komolit dovolovaly, ba přímo přikazovaly, vážně vystupovala. Tuhé sebemučení nebylo nikdy idealem křesťanským a některá přepínání v askesi neodpovídala duchu církevnímu. „Sv. František z Assisi pozbyl zraku stálým nářkem nad svými hříchy a smrtí Kristovou“ (360). Sv. František z Assisi — a stálý nářek!

Spravedlivost prý není křesťanům žádoucí (337). Nač psali první obhájci křesťanští své obrany, když křesťanům na spravedlivosti nezáleží? Proč se hájili proti různým pomluvám, šířeným nepřáteli? Příznačným dokladem ledabylosti a zarytého strannictví jest, co napsáno na str. 345. V podání Celsově prý se vyjadřuje křesťan takto: „Žádný učený, žádný chytrý člověk, žádný mudrc neopovažuje se

k nám přijít; chytrost, vědění, učenost pokládáme za zlo; ale kdo je prostoduchý, kdo je nevědomý, kdo je dítě, kdo je blázen, přijdiž s důvěrou k nám.“ Pramen? Cels. 3. 44. Co to je? Že Celsovo dílo „Pravdivé slovo“ se nás nedochovalo, Drtina sice dále praví, ale proč pak neuvádí vlastního pramene, totiž díla Origenova „Proti Celsovi“? Jak poctivě zde i jinde cituje, buďiž ukázáno na příkladě. Nepřítel českého národa, chtěje nás co nejvíc potupit, napsal dialog mezi Čechem a cizincem. Aby český národ co nejvíc sesměšnil, kladl by Čechu do úst slova co nejhloupější. Kdyby pak někdo vydal spis o českém národě a v díle svém všechna slova hloupě mluvícího Čecha z onoho díla vážně bral, každý by jistojistě spisem takovým praštil jako pamfletem. O Celsovi snad Drtina aspoň tolik ví, jak vášnivým odpůrcem křesťanství byl; jenom proto dává Celsus křesťanu taková slova mluviti, aby novou nauku co nejvíc potupil. (O. p.)

* *
*

Jiří Mahen, Duha. Cyklus veršů. 1916.

Kniha má sedm oddílů podle duhových barev, jež mají symbolisovati různé stavy a nálady duše básníkovy, jak je to naznačeno vždy v úvodních verších před každým oddílem. Byla by to jistě pěkná myšlenka, ale provedení její nemožno nazvati zdařilým. Měl jsem po přečtení dojem, že spisovatel, chtěje vydati sbírku svých za různých dob vzniklých básní, sestavil si zmíněné schema a vyplnil každou tu přihrádku sedmi čísly — volenými namnoze docela libovolně a náhodně. Nejen že v knize není nijakého ideového vývoje, ale ani jednotlivé básně většinou nesouvisejí se symbolikou příslušných barev, takže bylo by možno leckde zcela jinak je rozestavit nebo je promíchat, a výsledný dojem byl by týž: mdlý chaos nálad, v němž jen tu a tam mihne se jadrnější myšlenka, pěkný básnický obraz, přiléhavý výraz bezprostředního citu.

Dokladem uvádím třeba šestý oddíl, kde „zlatá“ barva vzbuzuje v básníku touhu: všemu rozumět, přírodu a nejvíce člověka chápat! Čekáme po tomto úvodu něco myšlenkově vážného — a zatím čteme na př. „Veselou modlitbu“, kde si básník přeje býti pstruhem v řece, aby si na něm milý s milou pochutnali!... Takových tužeb, čím „rád by byl“, má vůbec jaksi mnoho. Prorokem, vojákem, pirátem, žebrákem, zbloudilcem, básníkem, milencem, světákem, pijákem, dítětem, pannou, starcem — není toho dost? A konec všeho: „Být ničím v světě a přec být v něčem!“ Ba snad chtěl by býti i knězem v jakémsi vysněném bílém kostelíku — dle všeho asi husitském — tak snad by se našla jeho bytost, všechny touhy jeho tam napily se, až by konal obět a hlásal tak nadšeně slovo boží, že „snad i ti psi tu pochopili chvíli, do pracek hlavu tiše položili a u dveří se sotva zavrtí...“ Podivný kostel, kam vodí lidé psy! Či ocitli se v básni jen k vůli rýmu: do smrti — zavrtí?

Václav Hrubý, Lidé jednoho dne. 1913.

„Episodický román", vydaný teprve po smrti spisovatelově, líčí v několika málo spolu souvisejících kapitolách život inteligentních vídenských Čechů, většinou úředníkův a studentů. Vlastně jen noční život, probíjený v hospodách a kavárnách nejnižšího druhu, kde při kartách a pitkách filosofují o všem možném. Vyšlí ze skrovných venkovských poměrů, využívají vířivého prostředí velkoměsta, žijí den ode dne, otravují své mládí, nemyslí na důsledky ani na budoucnost. Hlavní hrdina, Bogislav, je — dle úvodu vydavatelova — personifikací spisovatele samého, „filosofem české národní choroby a slabosti". Pronáší za vhodných i nevhodných příležitostí dlouhé řeči, kde uplatňuje své satirické i paradoxní názory o literatuře, národnosti, náboženství, o politice, vědě, morálce, lásce atd. Je docela zjevným atheistou, pessimistou, ba nihilistou. Kořenem všeho zla a slabosti národní jsou gymnasijní professoři, kteří kontrolují studentům zpěvníky při školní mši, dohlížejí na zpověď, pedanticky dbají o to, aby se studenti učili jejich předmětům . . . Země jest jen kolonií trestanců, blázinec a kriminál zároveň. „Okamžik jest jest jediný Bůh, v jehož jsoucnost lze věřiti." Proto účelem života jest, opatřiti si co nejvíce příjemných okamžiků. „Já a dnes! je mým heslem." Jinde zase — při pivě ovšem — horlí proti odrodilcům, horuje pro národní očistu a samostatnost v umění a literatuře, pro povznesení morálky — a hned na to vede své soudruhy do veřejného domu . . .

Vydavatel v úvodu se domnívá, že román může prospěti celému národu a zvláště vídenským Čechům. Nevím, věru, čím. Umělecké hodnoty jeho jsou velmi skrovné, sloh je zcela žurnalistický, dějového vývoje v něm skoro vůbec není; hospodským vzduchem prosáklé zásady filosofického i mravního nihilismu jistě nikoho nepoučí a tím méně povznesou.

Oskar Wilde, Obraz Doriana Graye. Přel. Dr. B. Prusík.

Je to v nedlouhé poměrně době druhý (!) český překlad Wildova románu o neobyčejném thematu, jenž spojuje život snů se životem skutečným. Dorian Gray zůstává stále mladým a krásným, zatím co na jeho podobizně viděti všechny stopy jeho stárnutí a zvláště jeho vášní a hříchů. Využívá toho plnou měrou: pod maskou nevinného mládence vyrůstá v něm největší zhýralec, jenž opíjí se požitky tělesnými i uměleckými, až s lehkým srdcem zavraždí i svého přítele, původce zázračného obrazu, a znepokojující svědomí utlumuje v opiových brlozích. Na konec chce zničiti zrcadlo svých hříchů — podobiznu, ale zatím ničí tím sám sebe. (Vzorem postavy této byl Wildeovi jeho bohatý mladý přítel Skot Harry O'Neil, o kterém se právě teď píše, že padl na západním bojišti.)

Román, psaný oslnivým, břitkým slohem, může poskytnouti vzdělanému, rozumnému čtenáři vedle uměleckého požitku dosti látky k přemýšlení. Spis. ovšem nemínil nijak poučovati, ba naopak: v úvodě horuje o zásadě „umění pro umění", vylučuje morálku ze své knihy.

Jediným mravním zákonem a skoro náboženstvím jest mu krása. Aby Dorian mohl krásně žíti, smí ničiti život jiných. Přesytí se ovšem i požitky „krásy“, za nimiž neúprosně jde trest. — Poznamenati dlužno, že Wilde nikde tu nelíčí naturalistických scen z hýřivého života Dorianova, jenž jest jen zcela krátce naznačen. Za to jest kniha plna lesklých i obratných dialogův, aforismův a překvapujících často paradoxů přítele Dorianova, Henryho, jež méně zkušenému čtenáři snadno mohou se státi nebezpečnými, tak jako byly hrdinovi románu.

Knihovna lidu a mládeže.

Gabriela Preissová, Jerla. 1901. — Mírně sentimentálním způsobem psaná povídka o hrdé selské dívce z Korutan, jež pocítila blouznivou lásku nejprve ku knězi, a v pozdějším věku ke studentovi, až poznavši jeho nehodnost, podá ruku ode dávna ji milujícímu, dobrému učiteli. Prostý děj zpestřuje kresba korutanského ovzduší a z daleka až na vesnici doléhající ozvuky kulturních zápasů slovinských. Pěkně jest podána postava idealního kněze, nadšeného vlastence a buditele lidu, vedle něhož tím bídnějším se jeví pokrokový student, potměšilý a cynický frásista, bez citu a svědomí. Povídka hodí se zvláště čtenářkám.

Karel V. Rais, Káča a jiné obrázky. 1912. — Poslední dosud kniha Raisova, po níž se již delší čas odmlčel. První tři obrázky jsou pěkné vzpomínky z prázdninových cest do domova na venkově, čtvrtý, „V neděli“, jest hodně rozvláčné líčení nedělního života starých výminkařek, jež po kostele a na besedě si vzájemně sdělují své velké i malé starosti. Celou druhou polovinu knihy zaujímá „Káča“, roztomilý, bezděčně humoristický obraz ze života dobráckého učitele na přechodu ze starých poměrů k novým školským zákonům. „Káča“ je tu obrovský džbán, který z nedorozumění koupil při učitelské zkoušce pro svého řídícího a s nímž pak na daleké cestě domů zakusil mnoho trampot — nejvýš obětavě, ale zbytečně. Kniha vhodná do lidových knihoven. *M.*

Tereza Nováková, Na Librově feruntě. Praha. — Librů syn stárne, aniž nalezá nevěstu, která by se na tu dřinu při gruntě za roboty chtěla přivdati. Ta robota povolí, a všecko dobře dopadne. Kniha mile pobaví a neobsahuje celkem nic závadného. Čtenář najde tu pěkné popisy některých starých zvyků: zvaní na svatbu, stínání berana v hody. Místní barvitosti dodává podřečí, jímž osoby hovoří. Pěkně vylíčen také krásný domácí rodinný život na Librově gruntě a upřímná povaha obyvatel horské vesnice. Též různé vlastenecké náměty jsou knize k ozdobě. Proto doporučujeme.

J. S. Machar, V záři hellenského slunce. Praha. — V knize zpracovány náměty z dějin řeckých a římských, ovšem že ne ty nejlepší, a v těch ještě vložky, které nepovzbudí mládeže ku mrav-

nosti ani jí nevlejí úcty k náboženství. Náměty biblické spracovány poněkud nejasně a některé obsahují až blasfemii. Též hetéry hrají ve sbírce značnou úlohu. Machar zná vůbec antiku nikoli ze spisů vědeckých, nýbrž jen z ledajakých povídání, a ta ještě v protikřesťanské zášti zkresluje. Zde sice ne tak křiklavě jako jinde, ale přes to na otázku: Možno-li knihu dáti do rukou studující mládeže? odpovídáme: Raději ne.

Milovati budeš bližního svého, jako sebe samého. Dle G. Nyrice vzdělal Fr. B. Tomsa. Pro 3. vydání upravil Kar. Bulíř. — Bětunka, dcera škotského barona, nevinně obviněného ze zrády, poslána pro vlastní bezpečí k příbuznému baronovi do Anglie, kdežto rodiče dle udání prchli do Ameriky. Na cestě provází ji starý sluha Tomáš. Zbloudivše v zasněženém kraji byli by zahynuli, kdyby je nebyla zachránila nedaleko jedoucí společnost, upozorněná na ně štěkotem psa. Zachráncem byl baron, k němuž se ubírali. Oba přivedeni k životu, ale sluha pominul se s rozumem. Jelikož Bětunka nechtěla opustiti věrného sluhu, nebyla baronkou přijata do zámku, nýbrž ponechána u hodného sedláka, kde pracovala s chutí jako děvečka. Směla však docházeti do zámku, kde se jí dostávalo vyučování s dětmi baronovými, od nichž však jí bylo zakoušeti mnohých příkoří, jež ona trpělivě snášela. Při dojení však dostala do prstů kravské neštovice, pročež byla ze zámku vyloučena; ale právě tato nehoda zachránila ji před pravými neštovicemi, na které jedno dítě baronovo zemřelo a druhé pak jen stěží životem vyvázlo. Lékař vyzkoumav příčinu její záchrany, zkusil na ní s dobrým výsledkem prvního umělého očkování, čímž položen základ k jeho slávě. I král anglický pozval jej k sobě, aby naočkoval princezny. Bětunka musela jej všude provázeti. Svým milým chováním získala sobě přízeň královu, u něhož se přimluvila za svého otce, jehož nevina vyšla též na jevo. Rodiče Bětunčini, kteří tajně žili v Londýně, pokusili se o její únos, při tom však zvěděli o prohlášení své neviny. Poděkovavše králi, odjeli do útulku Bětunčina, kde mezi tím starý Tomáš přišel k těžkému úrazu, z něhož se nejen pozdravil, nýbrž při objevení se svého pána i rozumu opět nabyl. Štěstí bylo tedy odměnou trpitelům. Látka poněkud cizí. Pro 3. stupeň.

Žofie Podlipská. Povídky. (Malá tulačka, Chůvička.) — Osiřelá malá Mařenka, dlící u nevzdělané, ale poctivé tety, uprchla z bázně před školou, která jí byla líčena jako něco hrozného. Na útěku však poznala, že jest tulačkou. Naslouchajíc na svém útěku kdysi z úkrytu školnímu vyučování, pocítila neodolatelnou touhu po škole, a ta ji zachránila, že se nestala nástrojem zlodějů. Sirotka na přímluvu svých dvou dítek přijali zámožní rodiče za schovanku; dítky pomáhaly Mařence vzdělávati ducha, ona pak jim splácela vděčností srdce a těžce nabytými zkušenostmi. — Chudá, desítiletá, slabá Madlenka nabídla se, by svým rodičům ulevila, že půjde za chůvu. Službu dostala u Houšků, jichžto synáčka pečlivě opatrovala, takže si ji svěřenec zamiloval. Podobně vychovala Madlenka ještě dvě sestřičky Honzíčkovy. Honzíček zatím vystudoval v Praze a stal se lékařem, ale

s Madlenkou již se neshledal, poněvadž se se svými rodiči odstěhovala. Dr. Houšek založiv si v Praze svou vlastní domácnost, žil šťasten se svými dětmi, jimž často vyprávěl o své chůvičce Madlence, podle níž pojmenoval i své nejmladší děvčátko. Kdys o svatojanské pouti prostřednictvím své dcerušky Madlenky setkal se se svou bývalou chůvičkou, která přijata jím do jeho rodiny, pečovala opět o jeho dítky a požívala lásky všech. Pro 3 stupeň.

Žofie Podlipská, Pod lipou. — Drobné povídky pro děti 1. stupně.

Výbor ze spisů V. Kosmáka. Pro mládež upravil Fr. Šilhavý. — Kratší, roztomilé povídky pro 2. a 3. stupeň.

A. B. Šťastný, Z pestrého záhonu. — Krátké, ale pěkné povídky pro 3. stupeň.

Ig. Prokeš, Povídky z Krkonoš. — Kratší, pěkné povídky o Krakonošovi, který dobré lidi odměňoval a jim pomáhal, zlé však a necitelné trestal. Pro 2. stupeň.

Václav Špaček, Dětské žití. — Kratičké a poučné povídky pro děti 1. stupně.

Anna R. Husová, Mezi vílami a trpaslíky. — Pěkné báchorky pro děti 1. a 2. stupně. *A. S.*

Joh. v. Jensen, Ledovec. Přel. Em. Walter. Praha 1616. — Spisovatel snaží se dokázati, že kolébkou jedné části lidstva byl sever, kde praotec Dreng bojem s nehostinnou přírodou vynikl nad zchoulostivělými pralidmi, kteří před ledovcem ustoupili na jih. Dreng a podobný jemu osudem potomek Hvidbjörn pouhou náhodou zdokonalují se duševně i kulturně, jsou zakladateli náboženských, společenských, kulturních i hospodářských zřízení. Celý směr spisu jest nevědecky darwinistický. Do knihoven se nehodí.

Ed. Štorch, Život v pravěku. Nymburk 1912. — Předešlému spisu tendencí i obsahem jest podobna knížečka Štorchova. Slohem se dánskému spisu nevyrovná, obsahem sahá ještě do vzdálenější doby, popisujíc pravěké tvorstvo až do opice-člověka. Naivním způsobem zkresleny jsou zprávy biblické v příběhu o pračlověku A-Damovi, E Vě, Kai-Novi a A-Belovi. Aby pak čtenář život v pravěku dovedl si představiti, přidány jsou směšné obrázky od Jar. Filipa. Do knihoven se nehodí. *J. J.*

Rozhled

náboženský.

Proti onomu řešení římské otázky, jak poslední dobou o něm psáno, zdá se, že ve smyslu papeže Benedikta samého, aby totiž byla vyřízena vládou a národem italským v souhlase s Kurií, ozývají se mezi německými katolíky vážné zásadní námitky. Vycházejí samozřejmě z hlediska, že otázka ta není pouze vlašská, tím méně pak že pro celou budoucnost zůstavena může býti libovůli vlašské, i kdyby na ten čas jí byla řešena spokojivě, čehož ostatně není zatím žádných ukázek.

V Bavořích a vůbec v Německu namahají se prý marně, by mnichovská nunciatura byla obsazena opět Němcem, ne Vlachem.

Z důvodů neutrality prý také budou letos jmenováni kardinálové jen vlašské národnosti.

Zahájení činnosti nejvyššího církevního soudu Rota Romana německý a rakouský konsultor (Heiner a Perathoner) obcovati nemohli.

Název „zajatec vatikanský“ býval nepřátelským tiskem uváděn s posměchem. Nyní snad uznává se za pravdivý, a to v nejedné příčině. Římský Avignon, jak kdosi prohodil (málem bychom řekli: Italský . . . .!), není o nic lepší než francouzský. Politicky však jest poměr nyní nepříznivý jak jen možno, a ani v míru nebude tak brzy zlepšen. Katolíků v Německu jest menšina, rakouští pak jsou, inu jsou... Je tedy přirozeno, že hlasy jejich naproti romanským málo vydají, a jinověrci o papežskou svobodu se zasazovati přece nebudou, leda by zase z politiky, která na chvíli přinese nějaký úspěch, na které však nic stálého zbudovati nelze; a o to v naší věci jde.

*

O kněžském oděvu stanoví Congr. Consist. 5. května 1914 a 31. bř. 1916: Zvyk v diecesi platný nemá se bez příčiny měniti, ale ordinariové mají právo, vyslechnouce kapitolu nebo poradce, podle změněných poměrů změny zavésti. Vzhledem k pochybnostem předloženým z Kanady (!) co do ustanovení sněmu Quebeckého v té věci (talár smí býti nošen jen při duchovních úkonech, jinak delší kabát a kollár) prohlašuje C. Cons.: nelze předpokládati, že by sněm ten hac in re, per se minoris momenti et fluxa byl chtěl omeziti pravomoc biskupskou; bylo by to prý nemoudré bývalo.

*

Taktéž ze severní Ameriky došel C. Cons. dotaz stran spolkových neb rodinných tanečních zábav, které se konávají za tím účelem, aby roztroušené katolické rodiny se časem sešly a seznámily, též aby ze vstupného na nějaký dobrý účel se vytěžilo. C. Cons. obnovujíc

zákaz sněmu Baltimorského zapovídá (31. bř. 1916) kněžím plesy a zábavy takové podporovati a jim obcovati.

*

Francouzské kněžstvo, zařaděné do vojska jako jiné mužstvo, slouží ovšem stejným způsobem jako toto: v bitevní čáře bojuje, při zdravotních oddílech odvádí a ošetřuje nemocné, pracuje v kancelářích — jak na ně připadne. Zprávy francouzských duchovních, již ovšem také jsou plni Vive la France! ale přece ne tolik, aby nevycítili, že místo knězovo přec jenom není mezi střílejícími, ujišťují, že kněžstvo má s sebou vesměs přenosné oltáře a že vojsku slouží mše svaté; duch mužstva v náboženském směru prý se vlivem jeho značně lepší. Netřeba pochybovati, že všichni velitelé nejsou knězožrouty a někteří z přirozené snášelivosti nebo lhostejnosti vojákům náboženské úkony dovolují, ačkoli nesnadno si představiti, jak by si kněží mohli oltáře dopravovati do bitevní čáry. Jest jen smutné, že pastorační činnost mezi muži teprv až tam se má rozvíjeti, a to ještě v duchu nesmířitelného chauvinismu, jak se ukazuje v úředních projevech.

U kněžstva vlašského jsou poměry celkem stejné, ačkoli tam prý se duchovního povolání více šetří.

*

Co do lidového zpěvníku shodli se němečtí biskupové ve Fuldě 22. a 23. srpna shromáždění na 23 písních, jež mají býti po celém Německu mimo Bavory zavedeny. Jiné písně přiřadí si každý kraj dle zvyku a potřeby.

*

K výroku apoštola národů: „a kdybych odevzdal tělo své tak, že bych hořel" (v klasické chvalořeči na lásku, 1 Kor. 13, 3) píše prot. vykl. Preuschen v tento smysl: Místo kauthésómai (ardeam) mají některé rukopisy kauchésómai (glorier), ale ono jest mnohem lépe doloženo. Co do smyslu však obvyklý výklad o mučenickém spálení nevyhovuje, neboť při něm se tělo neodevzdává dobrovolně; tím méně možno mysliti na sebespálení. Pr. připadá na myšlenku, není-li tu řeč o herojském úkonu lásky, vydati tělo své ku vpálení otrockého znaku, aby z kupního obnosu byli obdarováni chudí. Do souvislosti („a kdybych rozdělil na výživu chudých všecky statky své, a kdybych odevzdal tělo své . . .") by se výklad ten jako stupňování obětovnosti skvostně hodil. Že se svatí vydali do otroctví za jiné, je známo: v marianském řádě De mercede zavazoval členy dokonce (čtvrtý) slib zůstati za zajatce u Saracenů v rukojemství válečném.

*

Německé protestantské missie v Turecku založil Král Bedřich Vilém IV. Spolu s Anglií zřídil totiž v roce 1841 evangelické biskupství v Jerusalemě a jmenoval r. 1846 druhým biskupem mladé církve Angličana Samuela Gobata. Tento, aby získal protestantismu Reky, od nichž doufal, že budou činiti největší procento zdárného výsledku protest. missie, založil pro ně „Biblickou školu" a povolal na

ni za učitele protest. missionáře z „Chrischonského ústavu“, založeného r. 1840 Fr. Spittlerem a zvaného vlastně „Pilgermission aut St. Chrischona“ (Chrischona [Christiana] je protest. osada nedaleko Basileje). Ústav vychovával mladé, prosté muže na diakony a výpomocné síly missijní pro Palestinu. Za těmito přišly r. 1851 do Jerusalema diakonky z Kaiserswerthu (město v pruské provincii porýnské). R. 1853 v Berlíně založen „Jerusalemsverein“. Centrálou missií stal se Betlem. Všechny evang. missie především založily školy; aby zdar byl plnější, získáni za učitele intelligentní Arabové.

Zvláště Jerusalem má mnoho německých protest. škol. Roku 1886 odtrhli se Němci evang. od anglického biskupství a založili samostatnou obec, která má zde šestitřídní školu obecnou se 200 žáků, školu elementární, od r. 1902 školu pro arabské hochy (53) a od r. 1906 smíšenou opatrovnu pro malé děti (203). Školy tyto vydržuje zmíněný „Jerusalemsverein“.

Mimo to je v Jerusalemě „syrský sirotčinec“, založený Ludvíkem Schnellerem. Kaiserswerthské diakonky mají vedle missijní školy německo-protest. sirotčinec „Talithakumi“ (140 děvčat), dívčí učitelský seminář pro výchovu domorodých učitelek (r. 1914 — 6 chovanek), školu pro externistky (1914 — 20 žaček) a diakonky. V opatrovně je denně 60—90 dětí. „Syrský sirotčinec“, nejstarší něm. protest. ustav v Jerusalemě (zal. 1860), má od roku 1867 oddělení pro dívky a od r. 1882 pro slepce. Nyní má ústav okrouhle asi 500 chovanců. Z toho v roce 1915: v třídě elementární 132 hochů a 31 děvčat, v učitelském semináři 21 hochů, ve škole řemeslnické 43 učňů a 19 tovaryšů. V sirotčinci působí: 2 němečtí protest. duchovní, 1 výpomocný arabský kazatel, 1 německý nadučitel, 6 něm. učitelů a 3 domorodí učitelé.

Činnost podpůrná „Jerusalemsvereinu“ jest asi tato: v Betlemě: školy arabské — obecná chlapecká (112), učí Arabové, dívčí obecná (75), 2 učitelky domorodé, opatrovna (51), ředitelka Němkyně, armenský zdejší sirotčinec, vydržovaný rovněž Jerus. spolkem má 52 chovanců, učí zde 3 něm. učitelé. V Bet Djale (sevzáp. od Betlema) — chlap. škola (90, 3 učitelé domor.), dívčí (95, 2 učitelky domor.), opatrovna (78, 2 domor. síly učitelské). V Hebronu — chlap. škola (25, 1 domor. učitel). V Bet Sahur (sevzáp. od Hebronu) — chlap. škola (33, 1 domor. učitel) a dívčí (26, 1 domor. učitelka). Obecné školy v Haifě (přístav. město u Karmelu) a Jafě.

Diakonky Kaiserswerthské mají kromě svého ústavu v Jerusalemě tyto školy: v Alepu (Haleb v Syrii) německou dívčí školu (60, 3 diakonky) s opatrovnou (20, 1 sestra). V Beirutě německý diakon. ústav s německou školou (r. 1912 v prvém 10 chovanek, ve škole 168 žaček, 9 sester učitel.). V Areyi na Libanoně škola dívčí (r. 1906 — 40, 2 sestry). Ve Smyrně vyšší dívčí školu německou (170 žákyní, 7 sester, 9 odb. učitelů a 9 odb. učitelek). V dívčím zdejším sirotčinci mají 150 děvčat.

„Evangel. spolek Karmelský“ má v Haifě (r. 1915) element. školu (129); učí nyní zároveň na řecko-orthodoxní klášterské škole v arabské, turecké, francouzské a německé řeči 81 žáků.

Nesmí se též podceňovati práce školské „Pomocného spolku německého pro křesťanské dílo lásky na Východě“, který pracuje hlavně v Armenii; má 5 hlavních a 28 vedlejších stanic. V roce 1913—14 učilo 109 sil učitel. 3361 dětí. V Mesereh měl spolek před válkou vyšší chlapeckou (270) a vyšší dívčí školu (386), učitelský seminář (25) a seminář učitelek (6). Na těchto ústavech působilo 26 učitel. sil. Němčině se vyučovalo od 4. škol. roku. V Muš má elem. školu smíšenou (108, 7 učitel. sil). V Haruniji obecná škola (190, 6 učitel. sil). Němčině učí se ve všech třídách. V Maraši (vilajet halebský) je vyšší chlapecká a dívčí škola (170, 140, 16 učitel. sil); němčině učí se od 5. škol. roku. V ostatních 28 stanicích učilo 43 sil učitelských 1658 dětí.

„Deutsche Orientmission“ vydržuje několik škol v Anatolii a Armenii. Její sirotčinec v Urfě měl r. 1913 100 chovanců a syrsko-německá škola tamtéž 95 žáků.

Vědecký a umělecký.

Rozloha Polska před dělením byla 13.300 čtverečných mil. Z evropských států bylo větší Rakousko a Rusko, které mělo 82.000 mil. Francie měla 9438, Španělsko 9064, Anglie 5400, Prusko 2750 mil. Lidnatost činila 11 milionů; stálo tedy Polsko na čtvrtém místě v Evropě, po Rusku, Francii a Rakousku, z nichž každé mělo přes 20 milionů obyvatel. Ale i po prvním dělení bylo ještě Polsko dosti velké, jen o něco menší než Francie, měříc 9438 mil čtverečných. Lidnatost před druhým dělením obnášela 8 ½ milionů. Vedle Ruska a Francie, které měly už přes 26 milionů obyvatel, a Rakouska (přes 20 milionů) předčily Polsko Anglie 13¾ milionu a Španělsko 10¼ milionu; Prusko mělo pouze 5 ½ milionu.

Po rozdělení Polska jednotlivé státy dostaly:

Rusko:			
I. děl. r. 1772	1693	mil čtver. se	1,300.000 obyv.
II. „ r. 1793	4550	„ „ „	3,000.000 „
III. „ r. 1795	2185	„ „ „	1,200.000 „
	8428		5,500.000
Prusko:			
I. děl. r. 1772	660	mil čtver. se	580.000 obyv.
II. a III. děl. r. 1793, 1795 .	1914	„ „ „	2,000.000 „
	2574		2,580.000
Rakousko:			
I. děl. r. 1772	1509	mil čtver. se	2,650.000 obyv.
III. „ r. 1795	870	„ „ „	1,200.000 „
	2379		3,850.000

Rusku tedy připadla skoro polovice zabraných zemí. Století 19. změnilo hranice polské znovu. Napoleon totiž po vítězné válce s Pruskem odňal mu v míru Tylžském (1807) jeho polské provincie a utvořil z nich velkovévodství Varšavské pod vládou svého spojence saského kurfirsta Bedřicha Augusta. Hlavní město Varšava dostalo medicinskou fakultu, právnickou akademii a vojenské školy. Po vítězné válce s Rakouskem připojil Napoleon k Varšavskému velkovévodství území, jež Rakousku připadlo v třetím dělení i s Krakovem. Rusko při tom ze svých zabraných zemí neztratilo ničeho, naopak v r. 1807 dostalo od Napoleona Bělostok s okolím (160 mil čtver., nynější západní část gubernie grodenské) a r. 1809 kus Haliče, zvláště Tarnopol s okolím (121 mil čtver., část tato vrácena byla Rakousku r. 1815). Velkovévodství měřilo 3000 mil čtver. a mělo 4 miliony obyvatel. Kongresem vídeňským r. 1815 byl však tento největší státní útvar polský po roce 1809 rozdělen na tři části:

1. Království polské pod vládou cara ruského, 2312 mil čtver. se 3 miliony obyvatel — tedy ¾ velkovévodství.

2. Svobodné město Krakov v rozměru 21 mil čtver. o 95.000 obyvatel, se zřízením republikanským pod vrchním dozorem Ruska, Rakouska a Pruska.

3. Velkovévodství Poznaňské v rozsahu 6000 mil čtver. a okolo 850.000 duší podrželo Prusko. Toto velkovévodství mělo tvořiti samostatnou, státoprávní jednotku v říši pruské, ale už téhož roku odtrženy od něho kraje cholmský a michalovský s Toruněm a přivtěleny protiprávně k Západním Prusům.

Město Krakov připadlo k Haliči r. 1846.

Tak Rusko v 19. století z bývalé Rzeczypospolitej (bez Kuronska) dostalo $^4/_5$, Rakousko (1425 mil) a Prusko (1047 mil) $^1/_5$.

V roce 1815 na území bývalého Polska žilo asi 16 milionů lidí; na Litvě a Rusku 8 mil., pod vládou pruskou $1\frac{1}{2}$ mil. (v tom $^1/_3$ Němců), v Království — obyvatelstvo výlučně polské — 3 mil., v Haliči $3\frac{1}{2}$ milionu.

Před světovou válkou, dle statistických údajů z r. 1910 byla lidnatost tato:

Litva a Rusko 25 milionův; království Polské $12\frac{1}{2}$ mil., Halič 8 mil., Poznaňsko a Západní Prusy $3^4/_5$ mil.

*

O místní jména sedmihradského území, obývaného Němci a na čas Rumuny obsazeného, rozpředla se rozprava mezi obyvateli a mluvčími Maďarů. Denník oněch stojí na tom, aby píše-li kdo německy, psal ona jména německy, píše-li maďarsky, pak maďarsky; jsouť prý německá jména aspoň tak stará jako maďarská, někdy i starší.

Druhá strana odvolává se na známý zákon Bánffyho, který v celém Zalitavsku zná pouze jména maďarská. Návrh, aby i jména míst v cizině, pokud mají v maďarštině zvláštní tvary, byla v maďarštině takto psána, přijala maďarská vědecká akademie za svoje pravidlo; zastance německých jmen odtud odvozuje právo, v němčině psáti jména německy, jelikož prý jména místní náležejí také k pokladu jazyka, jenž nižádným zákonem odklizen býti nemůže.

Řešení na oko prosté — ale jak psáti pak v řeči třetí, na př. v češtině? Rozpaky německých novin viděti ještě lépe při jménech z nynějšího jihozápadního bojiště, kde vyskytují se i trojí tvary!

*

Dr. Max Ettlinger píše v „Hochland" (říjen 1916) o nových pokusech s „myslícími" koni a psy, o nichž už tu psáno a jež nepřestaly ani ve vážných válečných dobách. Ba v jistých spisech vykládají se o některých zázračných zvířatech duševní výkony, jež ještě daleko předčí obdivované kdysi počtářské kousky. Tak na př. univ. prof. Dr. H. E. Ziegler vydal nedávno listy o mannheimském psu Rolfovi, jež se týkají sporných otázek esthetických, náboženských a filosofických, ba ukazují docela duševní účastenství zvířete na válečných událostech ve smyslu krajního pacificismu.

Než mannheimský případ osvětlil sám dřívější stoupenec domněnky o zázračných zvířatech, lékař Dr. Vilém Neumann, jenž podává dů-

kladnou zprávu o výsledcích svého zkoumání v časopise „Münch. Mediz. Wochenschrift“. Dle ní jest nepochybno, že domnělé myšlenkové projevy tlapou klepajícího psa nikdy nemají původu v nějaké duševní práci zvířete samého, nýbrž vždy v myšlenkových výkonech jeho lidského okolí. Signály pronášejí se dle Neumannovy domněnky mimovolně. Nevěří v nějaký vědomý klam, nýbrž jen v jakousi „zcela mimořádně daleko jdoucí autosuggesci“ osob zvíře předvádějících. Ale tomu nesnadno věřiti vzhledem k okolnosti, že na př. desku, na kterou pes počítaje tlapkou klepe, drží, nazdvihuje a spouští zkoušející osoba.

O počítajícím šimpansovi („Basso“) ve frankfurtské zoologické zahradě vydal letos obšírný spis würzburský experimentální psycholog prof. Karel Marbe. Dokazuje, že také toto zvíře řeší své poměrně jednoduché početní úlohy jen jemným pozorováním nepatrných, mimovolných pohybů hlavy. Jediný pro zvířecí psychologii positivní výsledek záleží tedy také zde — jako v případě „chytrého Hansa“ a jeho nástupců — ve větší naší jistotě o úžasně jemné smyslové pozorovací schopnosti mnohých zvířat.

*

Dr. L. Wulff-Parchim uveřejňuje zprávu o jednoduchém způsobu, jak možno bez pomoci středobodu sestrojiti kruh. Do dvou konečných bodů přímky jakožto průměru kruhového se vrazí hřebíky, k nim se přiloží pravoúhlé pravítko vnitřními stranami, do pravého úhlu se vloží tužka a pravoúhelné pravítko se posouvá na obě strany tak, aby se stále dotýkalo oněch dvou hřebíků. Tužka při tom opíše dva se doplňující polokruhy.

*

Pohled na hvězdnou oblohu v listopadu ukazuje nám skupinu čtyř souhvězdí, kterou bychom dobře mohli nazvati „skupinou královskou“. Neboť tato čtyři souhvězdí jsou pojmenována dle čtyř osob, které dle řeckého bájesloví patří dohromady, tvoříce rodinu ethiopského krále Cefea, jehož manželkou byla Kassiopeia, řevnivá na Neptunovy vnučky Nereidy, a dcerou Andromeda.

Abychom tato čtyři souhvězdí snáze našli, vezmeme sobě ku pomoci Deneba v Labuti, povědomý čtverec v Pegasovi a známou již Kassiopeiu. Trojúhelník, který tvoří Deneb v Labuti, polárka a Kassiopeia, vyplňuje téměř úplně „Cefeus“. Je tam ovšem spousta hvězd, avšak všechny jsou drobné, nejjasnější tři jsou třetí velikosti, a proto je těžko vyznat se mezi nimi. Avšak když spojíme Deneba s polárkou přímou čárou, pak mezi touto přímkou a mezi Kassiopeiou sestavíme sobě z pěti hvězd bez obtíží obraz, jak kreslí děti chalupu, totiž čtverec a na něm trojúhelník, znázorňující střechu. To jest právě Cefeus. Onen čtverec v Cefeovi jest obrácen dolů, k Labuti s Denebem, a střecha jest obrácena ku polárce; ovšem že nesahá až k ní. Souhvězdí Cefea má mnoho krásných, barevných dvojhvězd, hlavně zelených a modrých; ovšem jsou to hvězdičky drobounké, a proto potřeba k nim už většího dalekohledu. Avšak aspoň jednu barevnou hvězdu lze v Cefeovi vidět

pouhým okem, nebo aspoň v obzorce, a sice asi uprostřed, malinko pod základnou oné dětské chalupy, která nám znázorňuje Cefea, je t. zv. „hvězda granátová“, kterou tak nazval Herschel, poněvadž je to nejčervenější hvězda celé severní oblohy; jest ovšem jenom asi páté velikosti, tedy maličká, ale krásná; komu nestačí zrak, ať vezme polní obzorku a bude spokojen. — Souhvězdí Cefeus je znamenito také tím, že severní točna se mu vždy více a více přibližuje, za 180 roků vždy asi o jeden stupeň, nebo o dva průměry úplňkové, takže ti, co přijdou po nás, budou viděti severní točnu nikoli v „malém medvědovi“ jako my, nýbrž v Cefeovi, a sice okolo roku 4000 našeho letopočtu bude polárkou γ Cefei, totiž ona hvězda, která nám v oné dětské chalupě znázorňuje kalenici, a okolo roku 7200 bude polárkou α Cefei, totiž západní hvězda v základně oné dětské chalupy, kterážto hvězda je zároveň nejblíže u Deneba v Labuti.

Souhvězdí Kassiopeia leží uprostřed přímky, spojující polárku a známý čtverec v Pegasovi, neboli „nebeský stůl“. Kassiopeia má mnoho hvězd, avšak velmi snadno lze ji poznati podle oněch pěti hvězd druhé a třetí velikosti, které tvoří jakoby tištěné dvojité W. Kdo by chtěl, může sobě také představiti, že je to ohromná číslice 3, kterou nemotorný žáček hranatým způsobem napsal na oblohu. Na mapách hvězdnaté oblohy vypodobňuje se Kassiopeia jako královna, sedící na křesle; a skutečně není k tomu třeba veliké obrazotvornosti, abychom sobě z oněch pěti význačných hvězd druhé a třetí velikosti a ještě jedné hvězdy čtvrté velikosti sestavili ono křeslo, na němž trůní královna Kassiopeia. Postavme se, nebo lépe posaďme se pohodlně na židli, tváří k jihu, pak nahněme hlavu do zadu, abychom dobře viděli na levo nebo na východ ono velké W Kassiopeie; poznačme sobě v duchu pět hvězd, tvořící ono W, běžnými čísly: 1, 2, 3, 4, 5, a doplňme sobě hvězdy 3, 4 a 5 na čtverec a sice malou hvězdou čtvrté velikosti, která je tam zcela jistě směrem od páté hvězdy ku polárce; tento čtverec nám představuje sedadlo; když k tomuto sedadlu přidáme nyní přímky, spojující hvězdy 1, 2, 3 jako prohnutý lenoch, obdržíme zcela jistě křeslo, důstojné i nějaké královny. I Kassiopeia má rovněž jako Cefeus krásné, barevné dvojhvězdy, červené, modré i zelené, kterýchž ovšem pouhým okem spatřiti nelze.

Jižně pod Kassiopeiou je souhvědí Andromedy, v němž nám padnou do očí hlavně tři hvězdy druhé velikosti, které tvoří téměř přímou čáru a jsou přidělány jako oj ku čtverci v Pegasovi, směřující ku severovýchodu. Již v říjnovém sešitě bylo řečeno, že čtyry hvězdy, tvořící onen čtverec v Pegasovi, nepatří všechny k Pegasovi; neboť ze dvou hvězd, tvořících východní stranu onoho čtverce, patří hvězda severní ku souhvězdí Andromedy, a nazývá se Sirrah; druhá, východnější, nazývá se Mirach a třetí, nejvýchodnější, nazývá se Alamak, jenž jest krásnou, barevnou dvojhvězdou; neboť hlavní hvězda jest oranžově červená a průvodce modrý; ovšem že třeba už většího dalekohledu, který by Alamaka v jeho složky rozložil. Nad prostřední hvězdou v Andromedě, nad Mirachem, uvidí každý, kdo má jen poněkud dobrý

zrak, známou mlhavinu v Andromedě již pouhým okem; polní obzorkou ji ovšem lze spatřiti jasněji a zřetelněji. Jeví se nám v podlouhlém tvaru a jest podobná „vekám“, jak je kdysi pekávali pekaři, nebo „vánočkám“ blahé paměti.

Když čáru, tyto tři hvězdy v Andromedě spojující, prodloužíme ještě poněkud na severovýchod, octneme se už v souhvězdí Persea a hvězda druhé velikosti, ku které dospějeme, jest α Persei neboli Algenib. Pod Algenibem a Alamakem, asi uprostřed, vidíme hvězdu druhé velikosti, je to β Persei neboli Algol, tvořící s Algenibem a Alamakem pěkný trojúhelník. Algol jest hvězdou měnlivou, jsa vzorem pro mnohé jiné hvězdy měnlivé, o nichž se praví, že jsou „typu Algolova“.

Vychovatelský.

Ředitel katolického vychovávacího ústavu N. Moll rozebírá v časopise „Pharus“ (1916, č. 9) často nyní opakovanou a statisticky dokazovanou výtku, že dorůstající naše mládež je stále horší a zločinnější. Statistika nepovídá všeho a může často velmi klamati. Anglické přísloví nazývá ji třetím druhem lži. Podle německé statistiky zločinnost mládeže od r. 1882 až do r. 1906 ustavičně stoupá, pak do r. 1911 značně klesá, od té doby zase rychle stoupá. Za války vydanými předpisy k „ochraně mládeže“ bylo zařazeno pod trestní právo i kouření, návštěva hostince i kina a večerní potulování. Vychovatel nemůže toho schvalovati, poněvadž by tu postačily disciplinární tresty. Tak nejen vyžene se mladistvým posvátná bázeň před soudy, jež jinak přece chrání před přestupováním zákona, ale také nespravedlivě vzroste číslice mladých zločinců a mnohému mladíku zůstane pro vždy skvrna soudního trestu, jež může pak stále škoditi v povolání. Podle Klumkera celá čtvrtina mladistvých zločinců provinila se proti zákonům, jež byly vydány teprve v posledních třech desítiletích. A zapomíná se také, že zločinnost dospělých v posledních dobách vzrostla ještě více než mladistvých.

Nutno tedy jen opatrně vyvozovati důsledky ze statistických dat a všímati si spíše příčin, jež zaviňují zkaženost mládeže. Není to paedagogika, jež ve svých moderních snahách někdy selhává, ale na prvním místě nepříznivá hospodářská situace našeho obyvatelstva a špatné rodinné poměry.

Zvláště jest nápadno velké množství přečinů proti 7. přikázání božímu: tři čtvrtiny mladistvých bylo odsouzeno pro krádež, podvod, zpronevěru a pod. Zde nejsou asi vychovatelé také zcela bez viny. Prohlédněte tucty paedagogických knih, a shledáte, že skoro nikde není vychovatelsky projednána krádež. O lži, hněvu, vzdorovitosti, lenosti, svárlivosti a jiných věcech mluví se podrobně, přes krádež a s ní související chyby přechází se mlčky nebo jen krátce. Máme přímo pocit, jakoby tu vychovatel viděl před sebou nemoc, pro niž nezná zvláštních léků a jež se mu zdá nezhojitelnou. Skutečně jest nesmírně těžko, učiniti zloděje opět poctivým a podvodníka opět věrným a spravedlivým. V Bavorsku 38·8% pro krádež trestaných chovanců polepšoven spáchalo po propuštění krádež znovu! Z toho smutného zjevu tím více vyniká povinnost pro vychovatele, kněze a učitele, aby v katechesi věnovali důkladnou pozornost právě 7. přikázání, zdůrazňovali ctnost poctivosti, často o tom mluvili a svěřenou mládež chránili zvláště před prvním hříchem krádeže. K vyléčení skutečného zloděje jsou asi nejlepší prostředky, jež radí moudrý Alban Stolz: navykati poctivosti i v nejmenších věcech, úsilovně navykati práci, největší nepřítelkyni krádeže, a konečně někdy také použíti nespáleného

popelu, což může býti podle Stolze tak silné, že „lidé na ulici se zastaví pro křik mladého zloděje“. Ovšem nesmělo by se psáti, že majetek jest krádež, ani ne krásti na velko, jak se nyní krade a nóbl krade.

Zvláštní pozornost musí vychovatel věnovati dále zlepšení rodinných poměrů. Velký kus sociální moudrosti spočívá v onom učení Písma, jež nám klade na srdce péči o vdovy a sirotky. Dítě bez otce nebo matky, nemanželský chlapec zaslouží vždy a všude naší pozornosti, poněvadž jest ve zvýšené míře stálým nebezpečím pro zkázu ostatních dětí.

Ne méně důležitou jest také povinnost pracovati proti bezmyšlenkovité volbě povolání u mládeže. Mnozí krátkozrací rodičové posílají chlapce i děvčata hned po propuštění z obecné školy do továrny nebo závodu, aby tu nádenickou prací pomáhali rozmnožovati rodinné příjmy, a nedbají docela budoucnosti dítěte a jeho pozdějšího povolání. Jsou to krvavé peníze, jež tu mladý předčasně vydělává, jež jej však tím více bolí, když se stane rozumnějším a sezná, že vinou rodičů nedostal se přes dobré vlohy svoje dále než na pouhého nádeníka. Arciť jest i těchto potřebí.

V modě jsou nyní některá povolání (mechanika, elektrotechnika, installatera, obchodníka a pod.), jež svým pěkným jménem nebo vzpomínkou na lepší časy lákají hromadně naši mládež a vytvořují tak proletariat nepotřebných učeníků a pomocníků — povolání, jež vyžadují přece za dnešních poměrů mužů duševně probudilých a nadaných. Za to velikému počtu jiných povolání (kováře, pekaře, sedláře a m. j.) se mládež pro jejich těžkou práci vyhýbá. Nejvíce ovšem polnímu hospodářství. A přece žádné jiné povolání nevykazuje tak málo mladistvých zločinců, žádná živnost neposkytuje tolik zdravotních výhod, radosti a změny, žádné okolí nedovede lépe vyhojiti navyklé chyby, jako právě polní hospodářství se svou prací ve volné boží přírodě. Tělesná práce vůbec z různých příčin je znevažována. T. ř. vzdělaná společnost vinou školy a spolkaření trmácí se v tělocviku všelijak, ale aby místo toho nějakou, snad ani ne tak namahavou, avšak účelnou a užitečnou práci konala, na to není zařízena: sport sebe hrubší (kopaná na př.!) jest nóbl, práce ne. O dělnictvu majícím přístup do tělocvičen platí totéž; jest zajisté dobře, že mustroje ohromnou část námahy odňaly, ale jak se i nad to kolikrát tělesné námahy štítí, kterou jinak v tělocvičnách nebo dupárnách „neunavně“ vykonává, nezasvěcenec by ani nevěřil. A „lidumilný“ tisk, jistého druhu lékaři a náhonči je v tom ještě podporují.

*

Generální guverner v Belgii a člen panské sněmovny pruské, svob. pán Bissing, podal ve sněmovně návrh, aby v učitelských seminářích a na vysokých školách byla zavedena pohlavní paedagogika jako povinný předmět. Jako správce dobyté země, kde pohlavní neřesti zvláště bují, poznal nebezpečí pohlavních nemocí, jakož

i jejich vliv na pohotovost vojska. Tato věc má dle něho největší význam pro budoucnost Německa. Včasným zasažením možno předejíti hrozící úbytek porodů. Nejdůležitějším při tomto problemu je, starati se o vhodné vychovatele mládeže, kteří by dovedli opatrně ji poučovati.

Zpravodajem v debatě o návrhu Bissingově byl generální vrchní lékař Dr. Neuber. Přimlouval se za urychlené uzákonění toho návrhu. Zajímavy byly mnohé údaje, přednesené Drem Neuberem. V Prusku poškozuje se pohl. nemocemi národní jmění ročně o 150 mil. marek, kdežto tyfus, ač je to hodně rozšířená nemoc, připravuje zemi pouze o 8 mil. marek. Z aktů životních pojišťoven vychází, že z těch, kteří se přihlašují k pojištění, je 20% takových, kteří byli nemocni pohlavně. V Berlíně z 1000 nováčků jest 41 pohlavně nemocných; z příslušníků pruských ústavů slepců je 30—40% těch, jejichž slepota od narození zaviněna pohlavní nákazou; 11% všech manželství v Německu je bezdětných a z polovice musí býti připsána tato bezdětnost na účet pohl. nemocí. Pohlavní nemoci zmenšují v Německu číslici porodův asi o 300.000. Roku 1876 přišlo v Německu na 1000 obyvatel ještě 41 dětí, r. 1913 již jen 27. (Srv. ostatně str. 749.)

Ministr kultu se vyjádřil, že vláda chce věnovati otázce největší pozornost. Pohlavní paedagogika může však býti na universitě jen částí celkové paedagogiky, a v tom směru bude vzat na ni patřičný zřetel při novém plánu pro vedení vysokých škol. — Kníže-biskup Dr. Bertram pronesl nazor, že ku spolupráci v této věci musí býti přibráni také rodičové a pak spolky, jež se obírají vzděláváním mládeže. Poučováním a výstrahami není ještě všechno vykonáno, ba — můžeme dodati — není vůbec mnoho vykonáno, neboť studující lékařství, kteří jsou jistě poučeni a varováni s dostatek, nevykazují v té věci příkladných výjimek! Hlavní věcí, podle slov B., jest vycítiti správný okamžik, v němž možno přistoupiti k dítku. S těmito změnami byl návrh Bissingův přijat.

*

Německá vláda otevřela teď na podzim universitu v Gentě, jíž Vlámové téměř po sto let místo francouzské se domahali.

Za to belgické university, i lovaňská katolická, odepřely zahájiti přednášky.

Na lékařskou fakultu university záhřebské sbírá si národ. Obyčejně, jak známo, zřizuje takové ústavy stát; Maďaři nedávno ustanovili se zříditi si dvě nové university.

*

Frintaneum, ústav pro kněžské vyšší studium bohovědné u sv. Augustina ve Vídni, slaví letos sté výročí svého založení (18. listop. 1816); jméno má od zakladatele a prvého představeného Jak. Frinta (1766—1834), posléze biskupa v St. Pölten, v našem písemnictví známého ze životopisů Bolzanových. Z ústavu vyšla řada církevních hodnostářův a učencův, i českých. Pokud zásluhu o vědeckou zdatnost

jejich přičítati ústavu a pokud jim samým, nesnadno cizímu říci; celková úroveň theologie v Rakousku přes to stoleté vyšší studium není právě vysoká, čehož ovšem jsou různé příčiny.

Nejvíce „chovanců“ měl ústav kolem r. 1850, nyní je jich tam, dle novin, jenom něco přes 30, mezi nimi 8 ze Zalitavska, 6 Rusínů, 3 Poláci, 3 Chorvaté, 3 Vlaši, 3 Rumuni, 2 Slovinci, 1 Čech. V čele jest představený, 3 ředitelé studií, 1 spirituál.

Hospodářsko-socialní.

O bohatství zemí polských, středostáty obsazených, lze souditi z těchto číslic: Uhelné doly dąbrowské (gubernie piotrkovská) vynesly r. 1913 6850 tun uhlí a zaměstnávaly 31.000 lidí. Z toho vyvezlo se do okolních ruských gubernií 5% a něco též do Haliče, ostatní všechno spotřeboval tamní průmysl a kraj. Celé uhelné pásmo dąbrowské odhadují na 4—5 miliard tun, takže při nynější spotřebě stačilo by na 700 let. Uhlí to se však nedá koksovat, takže železářský průmysl musí dovážeti koks z Moravy a Horního Slezska.

V západní části pánve dąbrowské v okolí Zawiercia a Siewierza je uhlí hnědé, jehož upotřebuje okolní průmysl, briketů však z něho nedělají. Velké poklady uhelné jsou v gubernii radomské, dosud však nebylo zde důkladně kopáno. Dle Gusche je jakosti velmi dobré. Jelikož je právě zde mnoho lesů, nebyla uhlí věnována náležitá pozornost.

V dřívějších dobách dolovalo se i na rudu železnou, poslední čas před válkou bylo toto bohatství zanedbáváno. Jednak železářský průmysl polský trpěl velmi od r. 1900 rozmachem jeho v Rusku a pak zákazem vývozu železné rudy za hranice polské. Těžba v roce 1900 činila 484 tisíc tun, roku 1909 pouze 123 tisíc tun a r. 1910 173 tisíc tun, pak zase počala se vzmáhat.

V království polském jsou 4 druhy rud železných: z Kielecka, Radomska, Wieluńska a okolí Będzina. Na Kielecku nedoluje se od počátku minulého století. V Radomsku je ruda železná v pásmu 2800 km, hlavně kolem Suchedniowa, Starochowiec, Ostrowca a Samsonova. Na čáře Krakov—Wieluń je ruda u Olkusze, Žarek a Częstochowy.

Doly u Będzinu mají podružný význam. Gliwitz cení rudu želez. v království polském na 300 milionů tun čistého železa, ač jiní tvrdí, že je ještě větší.

Olovo je z okolí Kielců a Olkusze. Nedoluje se však zde. V huti kielecké pracovalo se v letech 1815—1830, vlastně v Białogonu u Kielců, a získáno 1000 centů olova, 150 centů stříbra a 800 centů mědi.

V Olkuszi přestalo se pracovati za válek švédských v 17. stol. Za to ruda zinková je zde dosud ve velkém množství, jakož i v nedalekém Sławkówě. Před válkou činil výnos zinkové rudy z království polského 80% veškeré těžby ruské. Z Olkusze vozí se ruda do tří hutí Sosnowických.

Měď je na Kielecku pod Miedziankou a Miedzianou. V letech 1815—1830 dobyto ze 70.000 centů rudy měděné 5000 centů čisté mědi. V poslední době 1904—1907 vydobyto 8035 centů čisté mědi.

Dle statistiky Grabského z r. 1912. bylo v Polsku 41 dolů uhelných s 25.429 havíři, 3 doly rudy zinkové z 1543 havíři, 29 dolů na rudu železnou s 1824 havíři a solné doly v Ciechocinku. Hlavní zřídla

rudy jsou: gubernie radomská, kielecká a jižní část gubernie piotrkovské a kališské.

Dle statistiky Fiedlerovy byly v Polsku známy hutě železné již okolo r. 1025 a velké hamry i hutě byly v plném rozkvětu za posledního Piastovce, Kazimíra Velikého, v okolí Częstochowy. Podrobný seznam hutí i hamrů pochází z r. 1782. V roce 1911 zaměstnávaly hutě i hamry 15.884 pracovních sil.

Průmysl železářský kvete na Varšavsku a Piotrkovsku, je při něm zaměstnáno na 48.715 dělníků. V Polsku rozmohla se zvláště výroba strojů; následkem velkého vývozu do Ruska vzrostl počet továren strojových r. 1902 na 12.718. Výroba jejich r. 1905 čítala 2,661.172 rublů.

Velikým bohatstvím polským jsou též jeho rozsáhlé lesy. V letech 1816—1820 zabíraly lesy 18% půdy, okolo 3700 hektarů. Nyní zaujímají 2288 hektarů. Nejvíce lesů má gubernie suwalská (35 % půdy), nejméně kališská a plocká (9 %). Velikých pil je 332, továren dřevěných výrobků 394, obojí pak zaměstnávají 13.352 pracovních sil, 55 % veškeré výroby činí výroba nábytku.

Továrny cementové (60%), skelné hutě a továrny na lustry (16%), výrobky sádrové (24%) zaměstnávají 23.055 dělníků a zboží jejich cení se na 30,433.000 rublů.

Cena zboží továren na obuv a kůži (3/4) činí 29,378.000 rublů a zaměstnává 7012 dělníků.

Papírnických 181 podniků je hlavně v gubernii varšavské, i je zde zaměstnáno 10 353 pracovních sil, 50—60% výrobků papírnických vyváží se do Ruska a Asie. Cena všech produktů obnáší asi 25,695.784 rublů.

Chemický průmysl zkvétá v gub. varšavské (49%) a piotrkovské (45%), cení ho na 29,831.000 rublů; 104 společenstva zaměstnávají 7511 dělníků.

Výrobu poživatin má v rukou 525 podniků, zaměstnávajíc 35.364 pracovních sil, okrouhlá cena dle Grabského jest 64,713.000 rublů. Zahrnuty jsou zde: cukrovary (50%), pivovary 6·4%, vinopalny 8·2%, továrny tabákové, likerů a j. 35·4%. První cukrovar byl založen na Radomsku r. 1826. Dnes je cukrovarů v Polsku 50, produkce cukru r. 1912 činila 184·92 tisíc tun.

Pivovarů je 193, zaměstnávají 2718 dělníků. Vaří 131.404 tisíce litrů; spracují 38.000 tun ječmene, chmelu domácího 31·6 tun, zahraničního 29·3 tun.

V roce 1912 bylo v Polsku 499 vinopalen, zaměstnávajících 3318 dělníků. Výroba činila 140 milionů 40% lihu. Spracovalo se zde: 27.800 tun obilí, 380.000 tun bramborů, 19.600 tun melasy a 26·7 tun jiných materialií. Vinopalny jsou podniky rolnickými, nejvíce jest jich v gubernii lublinské (97), varšavské (86) a sedlecké (75).

*

Dráha Haidar Paša (Cařihrad)—Konia—Bagdad má, podle novin, k letoším vánocím býti dostavěna. Ještě 1. čce psalo

se, že zvlášť obtížná trať Dorak—Kara Bunar o 42 km, z toho $11\frac{1}{2}$ km průkopů v pohoří Taurus, a pak trať Ras el Ain—Mosul—Samarra o 591 km není a za války sotva bude dostavěna. Zatím šíří se ona zpráva. Celá trať z Cařihradu do Bagdadu má 2435 km. Bylo by to nové obchodní a stavitelské vítězství německé podnikavosti, tím pozoruhodnější, že do nedávna ohrožované vojskem ruským i anglickým, které chtíc si v Bagdadě podati ruce, bylo by tak lacino přišlo ke vzácné kořisti.

Dráha by již za války znamenala velice mnoho jednak pro převoz vojska a jeho potřeb, jednak pro dovoz potravin z bohaté Mesopotamie, čímž by se nám Turecko stalo ještě platnějším spojencem, zvláště kdyby se v těch krajích zavedlo lepší zemědělství.

O úrodnosti půdy ve Svaté zemi na př. ukázkou píše řed. P. Schmitz, že u jezera Genesaretského našel bobové lodyhy m vysoké, s větvemi o 12—19 luskách po 2—5 jádrech, tak že takový jediný keř dá přes 200 zrnek. I pšeničná stébla mívají větvičky s klasy; sám viděl na jednom 18 klasů, tak že „stonásobný užitek“ jednoho zasetého zrnka, jak Spasitel praví, není docela žádnou nadsázkou. Arciť bylo by nutno bedlivěji vypleňovati plevel, který tu rovněž velice bují; bodláčí na př. o 2 m výšky s větvemi přes m dlouhými není docela nic vzácné — a právě v tom prý velice rádo hnízdí drobné „ptactvo nebeské“, zvláště druh plotníčka Prinia gracilis. Vedle bodláčí nejčastější jest fenykl, jehož lodyha také časem zdřevnatí, ačkoli zůstává zelenou mívajíc dole objem až i 12 cm. Nemá-li žeň docela býti ohrožena, nutno plevel hubiti hned ze začátku, dokud nezmohutní a nezdřevnatí; podobenství Spasitelovo (o koukolu mezi pšenicí) navazuje na to, majíc arciť na mysli plevel méně silný, který sklizně tolik nepoškozuje, ačkoliv i tu třeba předpokládati za naučným záměrem odchylku od počínání dobrého hospodáře.

Nížiny mesopotamské pak jsou ještě daleko úrodnější.

*

Pozorujete-li boj společnosti proti vyděračnému zdražování, jak se okrádaní křečovitě svíjejí a ze spleti rozvětveného vydřidušství vymotati se snaží, jest vám, jako když se díváte na skupinu Laokontovu. Nejsou to nějaké tajné síly, známe je všichni, osobně i tiskem bývají, pokud možno, jmenovány, ale vše marno: tahle „orientace“ jest nepřekonatelná.

Ve výboře německého říšského sněmu katolickým středem podán a proti hlasům svobodomyslným i socialistickým přijat návrh, aby vláda v úřadě pro válečnou výživu zjistila

1. jest-li pravda, že tam a u válečných pomocných společností jest zaměstnáno příliš mnoho lidí, a to
2. z velké části mužové vojenské služby schopní, a že se tam
3. platí nad míru vysoké mzdy, a
4. jest-li pravda, že tam zaměstnáno nepoměrně mnoho osob jüdischer Konfession.

Zástupce socialistů Scheidemann zvláště proti poslednímu odstavci ostře mluvil.

Co členové výboru, souhlasící i protestující, dotazům těm říkali pod kůží, sněmovní zprávy neoznamují.

U nás takových dotazů zajisté potřebí — není.

*

Z nově zakládaných bank buďte zmíněny: „Ilirska banka“ v Lublani počinem zem. hejtm. posl. Šusteršiče, a „Marienbader Kriegskreditbank“ s tepelským opatem v čele.

*

Dle úředních zpráv narodilo se ve Vídni r. 1914 za prvých osm měsíců 22416 katolíkův, a 1421 židů, kdežto v též době r. 1916 jen 13903 katolíkův a 1297 židů; přirozený úbytek obnáší tedy u oněch 37·98%, u těchto jen 8.72%. O příčinách, kromě přistěhovalství, nesnadno psáti.

*

Ve zmínkách o vzrostu či úbytku lidnatosti vyskytuje se často základní chyba, třebas byly číslice co nejpřesnější. Mluvívá se totiž o úbytku či vzrostu sňatkův a porodův a usuzuje odtud prostě o úbytku či vzrostu lidnatosti. To jest nesprávné, jelikož o lidnatosti nerozhoduje tak počet porodů, jako spíše počet dětí, které překonavše aspoň prvé dětské nemoci zůstaly na živě. A tu se ukazuje, že poměr jest mnohem příznivější než se obyčejně za to má; jsou totiž zdravotní podmínky (výživa, lékařská pomoc atd.) mnohem příznivější než dříve, tak že přese všecky poruchy a neplechy obyvatelstva přibývá. Značnější úbytek porodů vůbec pozorovati teprve asi za posledních 15i let, co „kultura“ fin de siècle šíře a hlouběji proniká. Po válkách pozorovati pokaždé přírostek sňatkův i porodův, a tak bude i po nynější válce: přibude-li z nich i obyvatelstva, záviseti bude na tom, jaké to pokolení se bude roditi, zdravé-li či nezdravé.

*

Lékařská věda za války činila takořka divy. Nakažlivé nemoci, průvodkyně každé války, omezeny v těch ohromných davech lidstva za nejnepříznivějších okolností (z východu!) na míru poměrně tak nízkou, že se to zdálo nemožným, a byla by je omezila ještě více, kdyby u všech vojsk byla stejnoměrně mohla zasahovati.

Neméně důležitý úkol jí ovšem nastává na sklonku války a po ní: předně vrátiti jakkoliv onemocnělé vojíny do pravidelných poměrů co nejlépe vyléčeny, a pak dílem svým přispěti, aby celkové zdravotní poměry se nehoršily. Péče o invalidy zaměstnává arciť nejen lékaře, nýbrž i techniky a národohospodáře, pokud půjde o to, učiniti je výdělku schopnými. Nejpovážlivější stránkou, kde i lékařská věda dosud jest bezmocnou, budou nemoci pohlavní, jež mohou ohroziti celá pokolení. Není tu kde šířiti se o podrobnostech a návrzích, jak státní společnost zamýšlí se před touto hlízou uchrániti. Že docela to možno nebude, nelze si tajiti; jde pouze o to, by nákazy bylo co nejméně.

Co do celkové úpravy zdravotních opatření, pokud závisejí přímo na lékařích, žádají tito především, aby t. ř. společenské lékařství neboli socialní medicina byla jednak zvláštním předmětem universitním, jednak aby co do praxe byla státem jednotně sorganisována, a správa její ovšem lékařům svěřena. Jako technikové ohražují se proti tomu, že v odborech jejich rozhodují právníci, tak činí teď i lékaři. Žádají-li dokonce ministerstvo zdravotnictví a ustanovení jeho zřízenců v jednotlivých krajích, nelze proti tomu zásadně nic namítati, leč obavu, bychom místo „zeleného stolu" právníků nedostali ještě sekantnější zelený stůl lékařů; nedávné zkušenosti z působení nejvyšší zdravotní rady nejsou tu příliš povzbudivé, i bylo nám slabou útěchou, že v ní rozhodoval právě náš krajan (Dr. Kusý).

Co do vzdělání lékařského upozorňují odborníci sami, že MUDr. = Medicinae universae doctor, u nás od r. 1873 jedině uznávaný, stalo se za tu dobu pojmem příliš idealním, aby slabý jednotlivec mohl mu vyhověti. Jak předseda dolnorakouské lékařské komory dv. rada Finger píše, i ve válce bylo a jest záhodno, na tento titul příliš nespoléhati a hleděti ku specielnímu, odbornému vzdělání a — což ještě více — k příslušné praxi; mnoho chyb se tak může zameziti. Proto bude také třeba opraviti studijní a zkušební řád a co s tím souvisí. Občasné lékařské sjezdy měly by býti také vůbec vzdělavacími kursy a přednášky jejich nikoliv jen parádními kousky toho kterého výtečníka.

Týž Finger však upozorňuje také, že lékařovo vzdělání dosavadní jest čistě vědecké. „O svých stavovských povinnostech neuslyší posluchač nic". Zvýšené obírání se společenskými problemy co do hmotného zajištění a stránky hospodářské živí prý čím dál více smýšlení materialistické, zavádí lékařský stav mezi řemesla a hrozí snížiti jeho mravní úroveň.

Že i lékaři domahají se větších příjmů, nepotřebuje překvapovati. Jestiť i tu vedle bohatství „lesklé bídy" dosť. Mnozí vrátí se pozbyvše zatím „svých" pacientů, kterých snad již nezískají. Nemocenské pokladny dávají sice svým lékařům stálý příjem, ale místa ta bývají někdy všelijak obsazována. Jest pak mnohdy vinou lékařů samých, že se nechají „zproletarisovati", mravně i hmotně. Zvláště poměr ku křesťanskému okolí jest bolavou stránkou v národním životě našem, i není pak divu, že nedostává se potřebné důvěry a podpory, která se ovšem věnuje raději tomu, kdo v oněch nejvážnějších, nejsvětějších věcech aspoň dá pokoj.

*

Dle „General Electric Rewiew" podařilo se P. Daveyovi pomocí Roentgenových paprsků objeviti bubliny v litině. Při jednom pokusu objevena v tyči 31·7 mm silné bublina v průměru 0·53 mm, v desce pak 15·8 mm silné docela bublina 0·18 mm dlouhá. Uváží-li se, že takové bublinky bývají příčinou velikých neštěstí, bude míti

objev ten zvláště veliký význam při zkoušení nosných těles, ale také děl a veškerých střelných zbraní.

*

Mnoho se píše o krisi v socialismu, který buď přirozeným průběhem událostí anebo vyšší mocí vidí hroutiti se mnohý z těch paláců blahobytu, jež sobě a společnosti budoval. Krev není voda — theorie není praxe. Bylo by předčasno usuzovati, že třídní boje podstatně jsou znemožněny — vždyť vedou se ve skryté vlastně pořád, a přemnoho těch rozhodných činitelů jen bojem žije. Ale již to, že se toto začíná uznávati, že tištěným a předříkávaným programům nechybí nic než upřímnost a opravdovost, že vedoucí a vedení nejdou vlastně za týmž cílem — již to jest potěšitelno, třebas ještě všem očí neotevřelo. Není radno klamným nadějím se oddávati, ani snad přeceňovati, co tíseň chvíle vynucuje, boj náš konečně není jen hospodářsko-socialní, nýbrž také duševný a duchovní, ale na neplodnost a zvrácenost mnohých oněch zásad podle nabytých zkušeností ukazovati možno. Nepřítel jest nejen za hranicemi: Mnohem horší je doma, v sobectví, nesnášelivosti, násilnictví a vyděračství, slovem v zásadách bezohledné životní nevěry, v níž pokolení vyrůstalo a vychováváno.

Bedřich Adler,

do posledka redigoval vědecký orgán strany („Kampf“), napsal tam v říjnu, že říšské schůze její jsou vlastně jen schůzemi činovníků. Členové strany necítí potřeby samostatnosti. Jsouce státem navyklí patriarchalnímu absolutismu, spoléhají na moudrost vůdců a samostatně mysliti pokládají za vyplýtvanou námahu. Hüllt sich dann noch nach kirchlichen Vorbildern das Denkmonopol in den Mantel der Autorität, so kann sogar der erstaunliche Wunsch auftreten, den Parteigenossen zu verbergen, dass auch die Führer nur Menschen sind.

Správně ukazuje A. na rozpor, že proletáři nejsou vedeni proletáři, nýbrž úředníky, buďto že se jimi z proletářů stali anebo že vůbec rodem a studiemi vyšli z bourgeoisie. Rozpor ten možno dle A. řešiti jen tak, že tito důvěrníci, kteří hmotně proletáři prý býti nemohou, aspoň duševně zůstanou zcela závislí na proletariátě.

Toť pěkná vyhlídka! Ale konečně netřeba nám lámati si jejich hlavy, jen to budiž podotčeno, jak docela jinak pohlíželi na úkoly své opravdoví (ne všichni bohužel!) průkopníci křesťanského solidarismu. Nepotřebovali podřizovati rozumu svého proletářským davům, nýbrž ponze vyložiti, oč běží — všechněm, vedoucím i vedeným. A čím to? Tím, že mluvili pravdu, v níž byli všichni za jedno, a nebájili lidu fantastických utopií.

Za zmínku stojí, že z organisovaného dělnictva knihtiskařského ve Vídni ozývá se odpor proti tomu, jak se odchovává dorost, čili v t. ř. otázce učňovské. Již co do odborného výcviku se uznává, že přese všechny zvýšené podmínky (v městech měšťanská škola) a odborné školy znalost a zdatnost dorostu neroste, nýbrž klesá; zdůrazňované specialisování nejenom nepomohlo, nýbrž uškodilo. Ještě větší jsou stížnosti na nekázeň a nevycválanost mladých „umělců“. Že si

pp. professoři pokračovacích škol s nimi nevědí rady, je stará věc; ale i v závodech při práci je tovaryš svému přidělenému učni již jen kollegou, soudruhem. Podle toho též učení a spolupráce dopadá.

Jako nahoře ve zmíněných zásadních věcech, tak i v této praktické zkušenosti byl by na snadě škodolibý výsměch, kam že se to došlo, kdyby věc nebyla tak vážná a smutná: velká většina řemeslnického a dělnického dorostu zvláště v městech jest otrávena politickým žvaněním a hloupými hesly o volnosti a rovnosti. Otravu tu prováděly organisace a §§ ji umožňovaly.

O jmenovaném Adlerovi píše známá jeho rodiny, že již v mládí „musel to celé politikaření (Politisiererei) spolu prodělávati a že příliš záhy byl přecpáván vědomostmi, které se pro jeho věk ještě dlouho nehodily“. Mimovolně si tu člověk vzpomene na to organisační vzdělávání v socialismu vůbec.

O pokračovací škole s jejím výlučným odbornictvím po způsobu škol průmyslových a obchodních škoda mluviti, zvláště kde zavedena v neděli dopoledne, tedy místo povinných služeb božích. Také výkvět našeho vychovatelství!

Politický a vojenský.

21. října ministerský předseda hr. Stürgkh tajemníkem socialnědemokratické strany Dr. Bedřichem Adlerem, když oba v hostinci byli poobědvali, zastřelen. Proč, nikdo neví, jistě ani vrah sám. Velevážná událost byla v novinách již přetřásána se všech možných stran, tak že zatím nelze nic nového sděliti. Adler je z radikálního křídla nejradikálnější, čímž liší se poněkud od otce svého, Viktora Adlera, vůdce strany, jenž nedávno ještě o horkokrevném synu prý řekl, že byl vždycky osel. Meškal a působil delší dobu v Cyrichu — ve Švycařích teď žije i jeho rodina — jest bez konfese, zda z katolictví či protestantismu, nebylo ještě v novinách zjištěno; kterési toliko se zmínily, že děd jeho byl v Římě pokřtěn samým papežem (?).

Hr. Stürgkh, z nezámožné šlechty, tajně prý občansky oddaný s jakousi židovkou, vyšinul se za předáka strany bojem proti ministerstvu Thun-Kaizl, a strana jej pak držela přese vše útoky, třebas nebyla s ním ve všem spokojena, kteréhožto štěstí ostatně žádný rakouský ministerský předseda ještě asi nebyl a nebude účasten, aspoň dotud ne, dokud budou tu různí národové a jich strany; jestiť něco jiného býti vůdcem strany a rakouským ministrem.

Nový muž, vlastně jen redivivus na tomto místě, Dr. v. Körber je takořka nadějí Předlitavska: podaří-li se mu, co se od něho čeká, jest arcif jiná. Vyrovnávání se Zalitavskem totiž jest prý už jako hotovo, tak že tu ani jeho osvědčená — a velepotřebná — houževnatost asi mnoho nespraví. Ovšem čekají ho i jiné veledůležité úkoly, politické (úprava říšských poměrů po válce vůbec!) i hospodářské. Smýšlením jest liberál, jak snad ještě známo z bojů „protiřímských“, ale přítel jednotného, silného mocnářství. Kdyby našel všude schopné lidi, zajisté by ukázal, co dovede, zvláště nebude-li mu do díla mluviti neschopná sněmovna. Noví ministři se chválí; zvláště doufá se, že v hospodářských otázkách budou šťastnější než na př. min. Spitzmüller s akciovou zásobovací ústřednou.

*

Nepříjemná válečná příhoda, rumunské vojsko na rakouské půdě je takořka již odbyta, a to příznivěji než bylo čekati. Rumunsko totiž, poražené se dvou stran, přestalo býti nebezpečným nejen našemu území, nýbrž i trati spojující středostáty s východem. O kořisti spotřebních zásob, jakých si v dobývaném Rumunsku slibováno, úředně dosud nedošlo podrobnějších zpráv, jakož ani o významu přístavu Constanckého není shodných úsudků; že ho čtyrspolek zatím používati nemůže, leda kdyby se podařilo tam dopraviti silnější loďstvo válečné proti ruskému, jest na bíledni. Zdolání Rumunska úplné bylo by i vojensky proti Rusku s nemalou výhodou, jelikož by obsazení

nebylo spojeno s velkým roztříštěním vojenských sil, nýbrž vojsko tam postavené bylo by většinou jen posunuto v pevná a co do výživy zajištěná místa proti ruskému náporu.

Jinak se válečné poměry podstatně nezměnily, odezíráme-li od nějakých pokroků francouzskoanglických ve Francii. Že by Německo některou ze svých osad uhájilo, na to nemohlo ani pomysliti, a Anglie ačkoli se chlubí, že má takto skoro 3 miliony čtv. km dobytého území „německého“, nejde s touto zástavou vyjednávati o mír, vědouc, že ve Francii a Belgii zatím každý metr má více ceny, než v Africe kilometry; 80% cukru, 50% železa, 70% tkanin, 85% uhlí na svou celou spotřebu dobývala si Francie právě v tomto severním svém pásu. Ostatně že Anglie neválčí pro Francii, snad i Francouzi již uznávají, jen říci toho nechtí neb nesmí: Calais na př., po věky anglický, budí zajisté velmi příjemné historické vzpomínky, jak pěkné by bylo zde zůstati a vybudovati si tak něco jako jest na př. Gibraltar! Bude-li zřízen podmořský průkop z Francie do Anglie, o kterém opět začíná se mluviti, tím lépe; není sice dávno, co angličtí politikové myšlenku tu nazvali bláznovstvím, ale projektu suezskému se v Anglii původně nevedlo lépe, a přece!

Na severu zdá se jakoby Německu vyvstával nový hrozivý mráček, ale snad bouře nebude. Norsko si neutralitu vykládalo po americku i donutilo Němce k ostřejším opatřením, která stala se tím potřebnějšími, čím honosnější přicházely zprávy o dokončení dráhy z Petrohradu k nezamrzajícímu přístavu Murmanskému. Snad Norsko ani Švedsko, závislé namnoze také na dovozu německém, nepoženou věci do krajnosti.

V Řecku „ochránci malých národů“ se zařídili po domácku, ale posledního kroku, odstraniti krále a zříditi republiku se přece neodvážili: kdož ví, stalo-li se tak z úcty k dynastickým citům carovým anebo také z obavy, že národ řecký přece není tak věrolomný a kretského dobrodruha poslušný, jak se do světa hlásalo; armáda tohoto jaksi málo roste, ačkoli našlo se dosti prazvláštních důstojníků, kteří se k němu přidali. Italské výboje v řeckém Epiru ostatně nejsou tak nevinné, aby Řeky lákaly čtyrdohodě na pomoc.

*

Mezi pokusy, jak co nejjistěji určiti postavení nepřátelského dělostřelectva, aby bylo možno s výsledkem na ně stříleti, jest nejzajímavější ten, jejž konal ředitel lublaňské stanice pro pozorování zemětřesení prof. Belar se svým citlivým přístrojem, nikoli větším psacího stroje. Dle zpráv časopisů podal první autografickou zprávu o bojích u Gorice. Přístroj jeho zapisuje každý hluk na ulici, rozeznává drožku od dvojspřeží, ve vzdálených ulicích jedoucí dělostřelectvo od vozatajstva, jedoucí rychlíky od vlaků nákladních. Dnes již možno rozeznati, zda střílí naše či nepřátelské dělostřelectvo. Zřetelně možno pozorovati rozdíl kalibru a počet děl nepřátelského dělostřelectva. Zvláště zajímavých výsledků docílily Belarovy přístroje seismografické při boji pod vodou. B. tvrdil již před čtyrmi lety, že

při silném výbuchu pod vodou kulová vlna, která vznikne na povrchu, na lodi v okolí takovou silou narazí, že ti, kteří jsou na člunech nebo menších lodích, mají pocit, jakoby najeli na skálu a to tím později, čím větší je vzdálenost od místa výbuchu. Tehdy se o tom pochybovalo, nyní mu skutečnost dává za pravdu. Nyní posuzují velitelé torpedových a podmořských člunův účinek svého torpedového útoku dle doby, jež uplyne mezi výstřelem a mezi nárazem způsobeným onou vlnou. Na základě toho může i seismograf na pevnině, má-li svá tykadla ve vodě, zaznamenávati podmořské výbuchy. Takovýto oznamovatel pohybu pod vodou, kdyby byl umístěn u vjezdu do přístavu, jistě by ohlásil každý pokus nepřátelské ponorky, protože rozvíření vody, způsobené její vrtulí uvedlo by seismograf v bouřlivý pohyb. Ač ještě asi mnoho času uplyne, než se podaří pomocí seismografu přesné na mapě označiti místo, na kterém stojí nepřátelské dělostřelectvo, přece již to skytá velkou výhodu, že možno konstatovati počet střílejících děl i jejich kalibr.

*

Daily Express přináší zprávu z Nového Yorku o nezdařené americké mobilisaci. Nedávná mexická krise odhalila nejednu slabinu válečné pohotovosti Sp. Států. V nejdůležitějším obvodu, totiž východním, jejž tvoří 22 států se 128.000 muži milice, sešlo se za týden po vydání mobilisačního rozkazu všeho všudy 20.000 mužů, tedy nic více než jedna divise, v koncentračním táboře. Myslilo se, že stát New York má vše připraveno pro své vojáky v táboře u Poughkeepsie, ale když dán plukům rozkaz, aby se tam odebraly, shledáno, že tam není dosti vody, a pluk 69., který měl tábor upraviti, hlásil po celotýdenní práci, že místo je pro tábor naprosto nevhodné. V Sea Girt ve státě New Jersey neměli stanů: myslili, že se o ně postará vláda ve Washingtoně, tam zase myslili, že je to věcí státu New Jersey. Podobný zmatek panoval i v ostatních státech.

„New York Sun“ též mluví pessimisticky o válečné síle země. Poměry nejsou lepší, než byly za války španělské v roce 1898, kdy se všudy nedostávalo výzbroje a obleků; nebýti tehdy zákeřnictví anglického i slabé Španělsko by se Unii bylo ubránilo. Tělesný vývin u polovice branců nevyhovuje a jakýs důstojník míní, že mohou býti rádi, když ze 128.000 jich narukuje 60.000. Při mobilisaci jich bylo jen málo řádně vypraveno a vyzbrojeno, ačkoli bylo kongresu ještě letos v lednu sděleno, že je vše pohotově jak pro řádné vojsko, tak pro milici a pro 250.000 dobrovolníků. Odborníci míní, že by Spojené Státy potřebovaly aspoň 6 měsíců, než by se k válce připravily.

To, mimo jiné, měli na mysli stoupenci bezohledné ponorkové války v Německu, když Wilson Anglii tolik stranil. A kdo ví, zda neměli pravdu! Tento nyní sám volá na poplach, vida Japonsko roztahovati se v Číně a spolčenou Anglii vázánu jinde.

V Japonsku po jednonohém Okumovi (druhé pozbyl pumou v revoluci) nastoupil vládu zase jednoruký Terauči (druhé pozbyl v bojích na Formose). Někdejší jeho sympathie pro Německo zůstanou

asi platonickými, dokud ho nebude — potřebovati. G e n t r o, všemocná rada starších v Japonsku, která podnítila válku s Čínou i s Ruskem, jest rozhodně imperialistická a neustane naléhati, aby dodělával, co Okuma začal, ale netroufal si provésti: panasiatismus. Zubožené finance se za dvě poslední leta zvetily, tak že prý už ani se nedodává spojencům tolik střeliva na výdělek a vyrábí se pro domácí potřebu. Předlužené Rusko donuceno k příznivé pro Japonsko smlouvě, z níž Anglie velké radosti nemá. Amerika, stavši se z dlužníka věřitelem Evropy, dostala ovšem také panské choutky, a ať si zvolí předsedou Wilsona či Hughesa (čti: hjúsa), bude nucena za ně tasiti zbraně; dosť možná, že Wilson měl pravdu řka, že to poslední velká válka, které se Americe podařilo vyhnouti.

Ročník XXXIII. Číslo 12.

HLÍDKA.

K úpravě katechismu.

Píše FR. VALACH v Mor. Ostravě. (O.)

Vnitřně nevčleněna, vlastně k ostatním jen přivěšena je 3. hlavní část katechismu: o askesi (str. 259). P. spis. se prostě táže, jsou-li předeslanými třemi hlavními oddíly vyčerpány všechny základy katolicismu; a nachází, že zbývá ještě askese, a proto ji zařazuje jako 4. oddíl; na otázku, kterak askese souvisí s prvními 3 oddíly, dává neurčitou odpověď: buďto jest jejich spojením nebo doplněním nebo obojím zároveň. Ovšem doplněním. Ale to platí o kterékoliv jiné části našeho učení, všechny se navzájem doplňují. Vlastní jeho důvod jest však jiný — vnější: má býti jednou také pojednáno o askesi soustavně, aby důležitost askese byla očividná, jelikož se v askesi jeví velice důležitý prvek života a učení katolického (str. 259).

Co praví p. spis. při této příležitosti o vlivu protestantismu na katolické katechismy, zdá se mi holou fikcí. Protestanté nemají žádné náklonnosti ani k učení o tradici, o milosti posvěcující, o zpovědi, o mši sv. atd., pohrdají jimi a ve svých katechismech o nich soustavně nejednají, a přece katechismy katolické, Kanisiem počínaje, věnují jim jistě tolik péče, kolik dle katolického názoru světového je třeba. Proč máme mysliti, že by právě z oné příčiny byli vynechali soustavné pojednání o askesi? Skladatelé tehdejších katechismů měli pro to jinou příčinu — tutéž, pro kterou nejednají o askesi ani katechismy naše. A ta je, že o ní pojednáno dostatečně v oddílech jiných: o ctnostech, evangelických radách, o následování Páně, jak sám p. spis. přiznává; soustavné pojednání není jediným způsobem, jímž se ta která nauka

zdůrazňuje. Mimo to nepřispívá k jasnosti a přehledu, jedná-li se o téže věci dvakráte (dokonce snad i třikráte): jednou nesoustavně, po druhé soustavně. — Ona zdravá askese, o níž byla řeč a která je v katechismu s dostatek obsažena, pro katolického křesťana úplně dostačí.

K největším vadám schematu p. spis. čítám hlavní rozdělení v část individualní a socialní — už proto, že jest neproveditelné; věci svou podstatou k sobě náležející bylo by při důslednosti nutno oddělovati. Na př. svátosti zařazeny do části individualní; ale myslím, že křest alespoň rovnou měrou, ne-li více, patří do části socialní; jestiť i signum externum ingressus in ecclesiam tamquam societatem! A mše sv., jediná oběť Nového Zákona, je snad pouze věcí individualní? Vůbec bohoslužba, hodinky církevní, rok církevní, liturgie... svěcení kněžstva a manželství jsou podstatně socialní prvky našeho náboženství. Ba i askese, probíral-li by se v ní totiž život řádový, náleží také do skupiny druhé. Přikázání o svěcení dne Páně, poměr rodičův a dětí, představených a poddaných (= 4. přikázání), přikázání 5., 6., 7., 8., 9., 10. jsou regulativy života především socialního. To všechno umístil p. spis. do části individualní.

P. spis. sám pociťuje nevýhodnost tohoto rozvržení. Možnou námitku, že celá druhá skupina jest už obsažena v první (v symbolu), že se tedy o těchto pravdách musí jednati dvakrát na různých místech, odbývá slovy, že se tu „uplatňuje... dvojí úplně různé stanovisko"; při symbolu mluví prý se o církvi (podobně je tomu i při ostatních oddílech) „jakožto faktu zjevení božího..., tedy o faktu založení církve, pokud tento fakt jest výhradně účinkem zjevení (působení) božího — kdežto při socialní stránce mluví se o církvi v jejím dějinném působení, jež jest výsledkem dvou činitelů: božského a lidského prvku v církevním konkretním životě" (str. 284). NB. O církvi jedná p. spis. ve svém katechismu dokonce třikrát: po třetí v úvodě; v obou případech shora uvedených jde prý o materialní stránku církve — kdežto „zde v úvodu se jedná o církev po stránce pouze formální, jakožto formě, ve které a kterou se nám podává zjevení boží, kteréžto zjevení boží po stránce materiální jest pak zpracováno v uvedených 8 hlavních oddílech katechismu... Pojednání to (v úvodu totiž) bude ovšem velmi stručné." Vlastně zde běží o čtyry „stránky" čili hlediska: 1. formalní, 2. materialní; a tato zase se dělí na 3. církev jakožto specialní fakt působení (ne zjevení; o tom je řeč v úvodě!) božího a 4. na církev v jejím působení dějinném. — Který ze žáků tomuto rozdělení porozumí? A přec má býti rozdělení takové, aby je žáci aspoň poněkud chápali!

Ostatně tím, že p. spis. klade na začátek (byť jen v úvodě — začátek je začátek, ať se jmenuje jakkoli) traktát o církvi, sám prakticky vyvrací, co „dokázal“ výše, že totiž všeliké vyučování náboženství má začínat křížem a smrtí Páně. A na jiném místě zase praví, že „přísně vzato“ patří na prvé místo katechismu — symbolum (str. 87).

Zakončení katechismu traktátem „o konfesích“ nemožno nazvati jinak než dodatkem čili přívěskem, opět organicky nevčleněným; logicky se hodí do autorova úvodu, kam zase z didaktických důvodů nemůže býti vřaděn.

K oddílu o svatých obcování podotýkám:

1. Že „obcování svatých“ jest o jeden pojem nebo moment nebo „věcné plus“ širší než „církev“ (totéž platí o pokladu vůči obcování svatých a odpustcích vůči pokladu), to nevysvětluje dostatečně dělení jich v jednotlivé celky. Uvnitř týchž oddílův a pododdílů se vždycky vyskytují podobné přírůstky v pojmech (stupňování pojmů); kdybychom provedli zásadu tuto důsledně, rozpadl by se nám katechismus na spoustu hlavních částí. A jak nepatrné je často ono plus! Při pokladu na př. jedná se jen o pojem zástupného zadostučinění; mimo to lze poklad církve a odpustky skutečně nazvat — jak to i p. spis. se Seebergem činí (str. 310) — theoretickou a praktickou stránkou jedné a téže věci; nač je tedy trhat?

2. Je proti ustálenému a obecnému názoru, že pojítkem u obcování svatých jest milost posvěcující (že pisatel citátu myslí tuto a ne milost pomocnou, zřejmo z toho, že ji nazývá příčinou skutků záslužných, ne pouze nadpřirozených); vždyť obecně se připouští, že k obcování svatých patří i ti členové církve, kteří jsou v těžkém hříchu — či nepatří tito k církvi bojující a nejsou účastni modliteb a „zásluh“ církve? — a přece nejsou spojeni s Kristem atd. milostí posvěcující.

Odůvodnění Schönigrovo pro odtržení traktátu o odpustcích od svátosti pokání — p. spis. je schvaluje na str. 383 — je dogmaticky nepřesné. Praví totiž Schöniger: „Nauka o odpustcích jako dodatek svátosti pokání jest velkou metodickou chybou. Nepatří totiž mezi svátosti, nýbrž ke stati o pastýřském úřadu církve. Neboť církev neuděluje odpustků mocí svého úřadu kněžského, nýbrž mocí svého úřadu pastýřského. Pak nezaměňovalo by se odpuštění hříchů za odpuštění trestů časných . . .“

Odpovídám: Odpustky uděluje církev arciť mocí úřadu pastýřského; ale neuděluje kněz ve sv. zpovědi odpuštění hříchů také

i mocí úřadu pastýřského, své jurisdikce? „Jurisdictio in hoc sacramento non ut in aliis sacramentis administrandis est solum condicio extrinsecus efficiens, ut actus sit licitus, sed elementum intrinsecus constituens ipsum actum, ut sit validus“ (Pesch, Prael. dogm. VIII 2. vyd. n. 428); příčina toho je, že absolutio versatur circa fideles ut subditos (Pesch ibid. n. 419). Není tedy příčiny, odpustky od svátosti pokání oddělovat; naopak metodicky se velmi doporučuje jich neoddělovat; neboť k účinkům svátosti pokání patří též prominutí jisté části časných trestů; je tedy docela přirozeno, že se jako dodatkem hned přidá jiný způsob prominutí časných trestů, t. j. odpustky. — Příčinou zaměňování odpustků s odpuštěním hříchů je dle mého mínění také částečně úřední názvosloví, které užívá za časné tresty názvu „peccata“ (na př. v generální absoluci se praví „indulgentiam plenariam et remissionem omnium peccatorum tibi concedo“); proti tomu netřeba změny schematisace, na to stačí — poučení. — Že by pak otázka odpustků byla nyní tak aktuelní, nemyslím; za dob Kanisiových byla jistě aktuelnější a přec nebyla učiněna oddílem hlavním.

Dle zásady své dospívá p. spis. ku schematu, majícímu s úvodem a závěrkem d e s e t hlavních částí, a myslí docela vážně, že si žáci obecných škol toto rozdělení mohou s n a d n o pamatovati; neboť prý se dá rozvrhnout na úvod a závěr a zbývajících osm částí opět na dvě skupiny. Možná si je zapamatují; rozumět mu jistě nebudou, zvláště ne, kterak spolu jednotlivé části souvisejí. A při tom rozčlenění p. spis. nemůže nikam zařaditi traktát — o milosti. Pravím úmyslně: n e m ů ž e, i kdyby chtěl. Za příčinu, proč učení dogmaticky tak důležité nebylo možno učiniti nějakým zvláštním oddílem, uvádí, že „vniterný ráz, vniterná podstata milosti toho nedovolila. Milost boží co nejúžeji se připojuje ke všem oddílům, jest vniterným jich doplněním, ba nejvniternějším jejich základem k cíli člověka. Tento ráz nemožno vyjádřiti d o s t a t e č n ě tím, že by se učení o milosti dalo za jeden hlavní oddíl, třebas nejprvnější, nýbrž jedině tím, že se připojí na vhodném místě k e v š e m o d d í l ů m (já podtrhuji). Učení v osmi oddílech výše naznačených bude pak míti ráz více objektivní, učení o milosti boží bude míti ráz více subjektivní“. — Tedy se o milosti bude jednati o s m k r á t e na různých místech, s o u s t a v n ě však nikde; o věci dogmaticky t a k d ů l e ž i t é! A při tom se žádá samostatné zařazení askese jen proto, že je tolik důležitá a že o věci tak důležité se má jednat na některém místě také soustavně. — A když už milost boží jakožto základ soustavy katechismové, souběžný se zá-

kladem druhým (t. j. se smrtí Páně) a jemu docela rovnocenný (viz str. 455), pro toto své základní postavení nemohla býti nikam zařazena, proč se to mohlo státi se smrtí Páně? Vždyť smrt Páně v jeho schematu také všude „probleskuje“ a je zabarvuje a mu dává subjektivní ráz (viz str. 90). Ba kříž a smrt Páně jest ještě hlubším základem než milost, neboť v tomto bodu „musí katolický katechismus . . . hledati své nejzákladnější . . . hledisko“ (str. 21). — Nedůslednost za nedůsledností!

P. spis. praví (str. 458), že podává pouze základní rysy; podrobné práce prý není třeba „a také by ku poznání hlavních zásad . . . nepřispěla, spíše by byla na závadu“. Dodávám: nejen na závadu, nýbrž by ukázala, že schema jeho jest — neuskutečnitelné.

Základní vadou jeho soustavy ukázaly se býti druhá a třetí podmínka (viz str. 20 a 21).

Vracím se ještě k některým nepřesnostem a pod., kterých jsem zatím pominul, chtěje dokončiti kritiku vlastního schematu.

Idea oběti v životě křesťanském (v citátu autorově, vzatém z Jatsche) není ideou specificky katolickou. Nemají pravoslavní také život mnišský, který se — i dle p. spis. — na idei oběti zakládá? Zda se vyrovná mnišský život schismatiků řádovnictví našemu, je zase jiná otázka; zde běží o ideu, o zásadu. A je snad idea oběti ideou života řádového vyčerpána? — Dále: smíme protestantům, třebas i na základě jejich učení, upírati ideál oběti? Autor sám cituje na jiném místě (str. 23) slova Pfennigsdorfova: „Tak povznesl se nad klamné obrazy naturalistické mravnosti křesťanský ideál oběti, jak nejčistěji vyzařuje z kříže Kristova“.

Že by idea oběti „v posledních desítiletích i v katolické církvi poněkud pobledla“ — opět slova Jatschova — nevěřím; je to alespoň úsudek neodůvodněný. Vždyť se všeobecně uznává, že na př. misijní život v posledních desítiletích dožil se rozkvětu nebývalého — je to snad poblednutí idey oběti? Mimo to: velikost oběti se nesmí ceniti pouze naprosto, nýbrž vzhledem k poměrům každé doby a země. U nás a v naší době je pro mnohého člověka velkou obětí jíti veřejně do kostela; bylo tomu vždycky tak? Byly doby a také u nás v Rakousku jsou ještě kraje, kde člověk, třebas nevěří, by byl společensky takořka nemožný, kdyby do kostela nechodil. Ba myslím — je to mé soukromé přesvědčení — že by život katolický v době naší obstál i tehdy zkoušku, kdyby se oběť měřila i naprosto.

Co se praví na str. 388 o formálním a materiálním principu protestantismu, jest nesprávné. Zachováme-li tutéž terminologii — a

ve srovnání je to nezbytné — musíme říci, že je-li formálním principem katolicismu magisterium infallibile, jest jím u protestantů evidentia nebo illuminatio Spiritus Sancti nebo něco podobného („Salbung“ a j., protestanté se zde rozcházejí) a je-li materiálním principem katolicismu Písmo a tradice, jest jím u protestantů pouze Písmo. Snad sveden jsa slovy prof. Einiga (str. 457), pohlížejícího na věc s jiného stanoviska, nazývá autor formálním principem protestantismu Písmo, materiálním ospravedlnění.

Povšimnutí zasluhuje poznámka (str. 459), že by bylo záhodno, rozlišovati už u dětí různé stupně lásky k Bohu. Snad toho nebude vždy třeba a nebude možno tak učiniti vždycky nějakým zvláštním přídavkem ke slovu „láska“, ale myšlenka je dobrá a podporuje jasnost. Autor myslí asi na známé rozdělení lásky na tři stupně: 1. láska varující se jen hříchu těžkého nebo 2. i hříchu všedního nebo 3. beroucí na sebe i skutky nezávazné (opera supererogatoria). S jiného hlediska nazývá totéž sv. Ignác v knize exercicií „tres humilitatis modi“. Ještě jinak může se totéž vyjádřiti, že plníme 1. vůli boží zavazující pod těžkým hříchem nebo 2. vůli boží zavazující jen pod všedním hříchem nebo 3. vůli boží nezavazující pod hříchem čili vůli božího zalíbení (voluntas divini beneplaciti); neplniti této vůle boží není hříchem ani všedním, nýbrž pouze nedokonalostí t. j. nedostatkem větší dokonalosti, k níž nejsme zavázáni.

Dlužno však odmítnouti návrh p. spis., že by bylo radno „vrátiti se ke staré myšlence svatých Otců, hlavně Augustina, a rozeznávati tři druhy hříchů: malý, prostřední, velký. Logicky a soustavně vystačíme ovšem s dvojicí: velký, malý hřích, ale v praktickém životě to často činí obtíže“. Na to odpovídám: 1. Dogmaticky je toto rozdělení nemožné; jaké postavení by měl onen prostřední hřích vůči milosti posvěcující? Byl-li by v e d l e ní možný, pak je hříchem malým, jinak hříchem velkým; tertium non datur. — 2. Nechápu, jaké obtíže v praktickém životě může rozdělení ve dva druhy hříchů činit. — 3. Pro jasnost by bylo nejlepší, kdyby byl p. spis. uvedl, možno-li, doslovně ona místa sv. Otců, hlavně Augustina, v nichž vidí ono navrhované rozdělení; návrh jeho by se tím byl stal mnohem konkretnější a jasnější.

Poměrně krátký díl druhý nepokládám já a, tuším, ani p. spis. za tak důležitý, abych jej do diskuse přiváděl; částečně jsou základy jeho, obsažené v části první, dostatečně probrány.

*

Práce moje vyzněla aspoň zdánlivě negativně; nestalo se tak vinou mojí. Abych positivně alespoň zakončil, připojuji krátce svůj názor o otázce rozdělení katechismu, jádru to práce autorovy. Pravím:

Otázka osnovy jest při reformě katechismu věcí více méně podružnou, ač by nebylo dobré, nechávat jí při sestavování nového katechismu úplně stranou. Hlavní důraz klade se nyní právem na metodické provedení jednotlivých částí, ať jsou tyto učleněny jakkoli; co tím myslím, je čtenáři pozorně studujícímu reformy katechismu jasno. V tomto bodě a ne v jiném by se mělo všechno naše úsilí a práce naše soustřeďovat; tam nebude vyplýtvána nadarmo. — Že přísně vědecké rozdělení učebnice určené pro děti není jedině oprávněno, ba že do posledních důsledků není snad ani proveditelno, je názor alespoň dostatečně odůvodněný. I pro příručku theologickou dostačí mi také s hlediska vědeckého naprosto rozdělení běžné, jak je má na př. Pesch, Pohle a j. Pro katechismus pak úplně dostačí a jsou velmi účelná rozdělení na př. Viléma Pichlera, Stieglitze a P. Lindena. Pojem opravdu dokonalého schematu jest ostatně pojmem asymptotickým: stále se mu více blížíme a nikdy ho nedojdeme; je zároveň variantou závislou na metodicko-teoretických proudech té které doby. Nemohu říci, které z nynějších schemat jest nejlepší, nejmetodičtější, zkrátka nejúčelnější; že jím není schema p. spis., jsem vývody svými, doufám, s dostatek ukázal.

Účast kardinála Dietrichštejna za boje mezi arciknížetem Matyášem a Rudolfem II. roku 1608.

Napsal JAN TENORA. (Č. d.)

V osnově českými vyslanými připravené napsáno bylo o odcizení se Moravanův od správy císařovy: „že se JMC. ráčí s stavy snésti", ale Moravané chtěli, aby se napsalo: „že JMC. ráčil k tomu radou stavů milostivě povoliti"; napsáno bylo: „že jsou toho stavové království českého nemohli při Moravanech obdržeti, aby se tak od správy JMC. neodtrhovali", ale to aby bylo vypuštěno, aby nebylo odtud nějakého domnění, jakoby se od Čech odtrhovali; stálo tam, „že se jim dovoluje, aby sobě na tento čas za ochranného pána JMA. vzali", ale aby slova: „na tento čas ochranného" byla vypuštěna. Zároveň žádali zmocnění moravští, aby listem na pergameně od císaře byli z povinnosti a poddanosti propuštěni, a k tomu listu aby stavové čeští na svědomí přitiskli svou pečeť. V osnově dále stálo: „aby žádnými poručeními od úřadův království českého stěžováni nebyli", ale zmocnění moravští žádali, aby bylo přidáno: „ani kommissemi právními" a ke slovům: „po smrti tohoto krále českého zase povinnostmi králi českému mají zavázáni býti", aby byla dodána výminka: „v tom, což by nebylo proti právu a privilejím jejich". Dokládalo se tam: „aby v tom čase, dokadž budou pod cizí správou, bez vůle a vědomí stavů království českého žádných privilejí, což by bylo na ublížení království českého, sobě nejednali", a při tom Moravané žádali, aby se jim v tom páni Čechové také tak na druhou stranu zavázali. Napsáno bylo: „aby to, což jest tu JMCské od nich ublíženo, ráčil mimo sebe pustiti", a tu žádáno, aby se doložilo: „ač jestli co toho jest", a aby se vypustilo, že to císař činí „na přímluvu stavův". Ke slovům: „statkův, nápadův, spravedlností svých v Čechách aby užiti mohli" aby se přidalo: „i ouřadův", poněvadž maršalství české ouřad na Moravě jest. Tyto změny a další žádosti Moravanův, aby Čechové vídenský pokoj přijali a jemu dosti činiti chtěli, aby všecky pře a sročení Moravanů do Čech před osobu císařskou minuly, aby opatřeno bylo, nemohou-li některé nálezy býti přetrženy, aby takovými nálezy, jakož z nich jest mezi prokuratorem císaře Ferdinanda a Janem Zahrádeckým, nebylo proti nim kráčeno,[1])

[1]) Srv. *Kameníček*, Zemské sněmy a sjezdy moravské, II. 85.

— byly všecky přijaty a obě strany se na nich snesly a k nim přistoupily.

Ale tuhý odpor zdvihli čeští vyslaní proti dalšímu požadavku moravskému, aby jim císař dal list na to, že jest milostivě spokojen s tím, co stavové markrabství moravského před sebe vzali.[1]) Viděli v tom právem odsuzování své dosavadní politiky a urážku svou i císařovu. Než ani Moravané od svého neustoupili a podporovali tuto žádost výhrůžkou, neučiní-li císař tak, že se sami zvláštní apologií musejí očistiti. Rozpor tento byl konečně odložen na císaře. Za to však vyslaní čeští odmítli požadavek, aby císař zaplatil do Moravy dluhů svých 800.000 zl.;[2]) byl by to pak dluh české komory a tedy vlastně nové břemeno českých stavů, kteří sami na sobě měli takových dluhů již přes 3,000.000 zl., proto vzhledem na nemožnost převzíti ten dluh odepřeli tomu, aby si to jen páni Moravané sami opatřili.

Podnětem nového sporu byla otázka jurisdikce biskupství olomouckého. Ze vzájemné řevnivosti a neustupnosti postavili se čeští vyslaní stavovští po bok biskupa olomouckého, kardinála Dietrichštejna, jenž zastával, že biskupství olomoucké, jemuž přísluší výlučné postavení na Moravě, náleží pod jurisdikci krále českého. Král český byl sice až doposud markrabím moravským, tak že nebylo sporu o jurisdikci panovnické co do poměru k biskupství olomouckému: jurisdikce ta náležela králi českému, jenž byl zároveň markrabím moravským. Ale nyní nadešel rozdíl. Král český nebude de facto markrabím moravským a markrabí moravský bude nezávislý na králi českém. Biskupství nepodléhá však markrabímu, ježto markrabí není nad biskupem a biskup není pod markrabím, nýbrž biskupství podléhá jen králi českému; z toho tedy plyne, že biskupství má býti i na dále pod jurisdikcí jen krále českého a nikoli pod jurisdikcí jen pouhého markrabí moravského, — čili v praktickém významu, že poddaní biskupského manského práva bezprostředně mají zření ke králi českému a ke koruně české, tak že mohou ke králi apelovati, — a s markrabím nemají

[1]) *Skála*, l. c. I. 107—108 dí: O to také mezi komisaři českými a Moravany byla veliká tahanice, jaký revers císař Moravanům dáti má... Moravané totiž dovozovali, že císař skrze neupřímné a zlé rady proti jejich landfrydu neobyčejnými obsílkami do soudu komorního, též poručeními z kanceláře české landfryd jejich na ublížení práv, privilegií a svobod jejich protrhoval, proto že Moravané nic proti povinnostem svým odtržením se od správy jeho a přidržením se arciknížete neučinili, nýbrž že by byli zhřešili proti landfrydu a povinnostem, kdyby toho byli neučinili.

[2]) *Skála*, l. c. I. 107 uvádí 700.000 zl.

nic činiti. Ale zmocnění moravští všem takovým vývodům nepřiznávali platnosti a v odporu proti nim nechtěli povoliti, pročež také to bylo odloženo na císaře.

Snadno bylo docíleno shody v tom, aby Moravanům byl dán výpis privilejí na ně se vztahujících, ale zase co do Ladislava Berky rozbíjelo se rokování: zmocnění moravští nechtěli nikterak od toho upustiti, aby neměl soudem jejich rozeznán býti. Naposledy byl učiněn návrh, aby Karel z Žerotína sepsal všecko, co ujednáno, a ráno do Prahy odeslal; viděti, kdo byl hlavním budovatelem a tvůrcem nového poměru Čech a Moravy. S takovou rozjeli se vyslaní s obou stran 18. června v hodinu před večerem, a další jednání položeno bylo na 19. červen na 4. hodinu po poledni.[1])

Žerotín podal skutečně 19. června požadavky stavů moravských upravené podle dosavadního jednání; kde nebylo docíleno ještě dohody, opakoval, na čem trvají.[2]) Svůj výsledek oznamoval téhož dne Žerotín spolu s ostatními zmocněnými na Moravu nejvyššímu sudímu Maximilianu Lvovi z Rožmitála a z Blatné na Těšeticích těmito důvěřivými slovy: „Co se markrabství moravského dotýče, netajíme se před VMtí, že jest JMCská nás strany markrabství moravského z povinnosti, poddanosti a závazkův našich do konce jest propustiti a k tomu dovoliti ráčil, abychom sobě JMt arcikníže jakožto budoucího krále českého za pána přijíti, jestliže by pak Pán Bůh JMt arciknížecí dříve nežli JMCskou s tohoto světa povolati ráčil, tehdy jiného kteréhokoliv [bychom] chtěli pána z domu rakouského za vrchního pána sobě vzíti mohli, a tak až do vykročení JMCské s tohoto světa pod správu JMCské ani království českého se mimo vůli svou nenavracovali, nýbrž pod správu JMA, jakožto již při sněmě tomto obecním na hradě pražském voleného čekance a budoucího krále českého, svými vlastními pořádky se řídíc abychom dle svobod našich zůstávali, ano i potom když bychom zase k prvnější správě české přišli a království českému pod budoucím králem českým, jakožto ti, kteříž se od koruny české nikterakž odděliti nemíníme a nechceme, navráceni byli, aby nám mimo svobody a pořádky naše na časy budoucí a věčné v nic od žádného saháno ne-

---

[1]) *Cerroni*, II. 207, str. 230–234, kodex *Hofrův;* — relace to pánu z Rožmberka z 19. června s podrobnostmi jako od účastníka rokování.

[2]) Soudím, že takový jest původ podmínek moravských, jež uvádí *Kameníček*, l. c. II. 463; srv. *Beckovský*, l. c. II. 41; *Tomek*, l. c. ČČM. 1856, sv. 4, str. 141. Německá kopie požadavků moravských bez data v mikulovském archivě historickém, svaz. 158.

bylo, ani žádná obsílání mimo privilegie naše na nás mimo [zemi] do království českého nevycházely, tak taky té věci markrabství moravského v mnohých a obšírných artykulích bohda dostatečně v smlouvu (z kteréž, že v krátkých dnech docela zavřína a utvrzena bude, celá naděje jest) obsaženo bude, nepochybujíc [o] VMti i jiných JMtech, že v tom s námi i všichni čtyři páni stavové markrabství moravského bohda dobře spokojeni bejti ráčíte.“ [1])

O konečné srovnání a želaný mír působilo se na všech stranách. U arciknížete Matyáše na novo byli nuncius a vyslanec španělský a nizozemský přimlouvajíce se za dojednání a poznávali prý zase zřejměji jeho dobrou vůli; zajisté střízlivá úvaha o jeho vlastním postavení nutkala k větší povolnosti, než jakou před tím na jevo dával. Uhry a Rakousy byly uspokojeny, odstoupení Moravy pod správu arciknížete bylo dojednáno. Arcikníže byl si toho vědom, že jen potud spojenci jeho s ním budou, pokud toho vlastní zájmy jejich zemí budou vyžadovati, a že musí tedy jim osobní své tužby podříditi. Již z toho ohledu musil si i s vojskem svým ukládati reservu. A i kdyby všecko vojsko, které s ním bylo, bylo hotovo všecko obětovati pro arciknížete, přece viděl, že se svým vojskem nemůže již dále, aby se neutkal bojem s vojskem císařským. Útokem aby se snad zmocnil Prahy, bylo zrovna nemožno, ježto by město ubránila četná zemská hotovost i vojsko císařské, a aby dobýval města obležením, na to nebyl dosti silným, a nepřipouštěl toho ani nedostatek potravin, který se citelně jevil. Bylo jasno, že arcikníže došel již hranice, které nemohl překročiti.[2])

Ovšem i v Praze byla obecná touha po míru a odtud náklonnost k dalším ústupkům. Jak daleko mají sahati, o tom uvažováno od vyslaných českých 19. června. K zamýšlenému rokování s komisaři arciknížecími toho dne nedošlo; byla lhůta původně stanovená k nové schůzce příliš krátká. Vedle svých porad měli kardinál Dietrichštejn a ostatní čeští komisaři společnou audienci u císaře po 9. hodině ráno; podávali zprávu o průběhu dosavadního jednání. Když při tom císař zvěděl, že po příkladě Moravanů nechtějí ani Rakušané vrátiti se pod vládu císařovu, kdyby zemřel arcikníže Matyáš před císařem, nýbrž aby potom jiný bratr císařův jimi vládl, povzdychl si,

---

[1]) *Hovorovy* paměti, l. c. Sbírka rukopisů moravského zemského archivu č. 332, fol 119—120.

[2]) Vatikánský archiv, *Borghese*, I. 641, fol. 182; list nunciův kardinálu Millinovi z 20. června.

že i jeho Rakušané chtějí ho také dokonce opustiti a od něho odpadnouti. Slyšení to trvalo do 10. hodiny.[1])

V dalším dohodování s vyslanými arciknížete Matyáše bylo pokračováno 20. června. Kardinál a čeští vyslaní dojeli ráno asi o 9. hodině[2]) a oznamovali zprvu výsledek svého slyšení u císaře. Čeho se dožadovali zmocnění uherští a rakouští, císař povolil ke všemu. Domáhal se jen platu z Rakous, ale i v tom ustoupil, aby toho vyhledával při budoucím rakouském sněmu; arcikníže sliboval, že se k tomu přičiní. Potom rokováno o otázkách, které dosud zůstávaly spornými. Čeští vyslaní žádali od arciknížete revers, jímž by se svou knížecí věrou zavazoval, že se při odtažení jeho vojska nebudou díti žádné škody, a komu by se přece stala, že se zaplatí; takovému reversu bylo sic odepřeno, ale zároveň připovídáno, že se revers tak udělá, aby s ním stavové mohli býti spokojeni; aby se jen vojsku arciknížete dovážely potraviny, pak že se škody předejdou. Lid svůj že arcikníže chce hned na pomezí rozpustiti, ale naproti tomu aby se stavové čeští zavázali, že najatý lid císařský co nejspíše bude rozpuštěn, a v případě kdyby snad někdo chtěl jej z království českého proti arciknížeti vésti, anebo rozpuštěný zase najímati, že stavové chtějí tomu brániti a arciknížeti proti témuž lidu pomáhati. Tak měla býti znemožněna všecka odveta a pomsta císařova vlastními jeho poddanými, jimž dáváno smlouvou právo postaviti se proti svému panovníku. A ještě dále zasahovali vyslaní arciknížete do pravomoci císařovy nad zemí, která mu měla zůstati. Prohlásili, že arcikníže nemůže upustiti od toho, aby se nezastal Slezanů, dokud se jim v jejich těžkostech nepomůže tak, aby spokojeni byli. Čeští vyslaní povolili i v tom a usneseno, že mají Slezané své slušné žádosti užiti. Proti císaři a špatné vládě jeho, která měla býti kontrolována, trval také arcikníže na své žádosti, aby se vyhledal počet, kam byly vynaloženy ony berniční peníze, jimiž mělo býti na pevnostech placeno. (P. d.)

[1]) Monum. Hung. hist. IV. 28.

[2]) Tak udává se v podrobné relaci pánu z Rožmberka u *Cerroniho*, II. 207, fol. 248, kdežto Monum. Hung. hist. IV. 28 praví, že vyjeli čeští komisaři o 6. hod. ráno.

Rozhled po husovské literatuře z r. 1915.

Píše Jiří Sahula. (O.)

Ve sbírce „Zlatoroh" vyšel F. V. Krejčího „Jan Hus". Realistické nazírání tu proniká. Spis. nerozpakuje se otevřeně protrhávati i třpytnou romantickou gloriolu, jíž ozdobili hlavu Husovu liberálové minulého století. Jádro sporu mezi církví a Husem vystihuje p. spis. celkem správně a potírá stručně líbivé tradiční domněnky. Z předsudků nedovede se však vymaniti zcela a silná snaha po samostatném pochopení Husa, po originelním zhodnocení husovského prostředí svádí ho leckdy k nesprávnostem.

Krejčí v posudku literární činnosti Husovy praví: „Již za rozčilujících letních zápasů napsal svůj ‚Provázek tříramenný' a nyní za interdiktu pracuje na ‚Výkladu', největším svém díle. Mohl-li v takové době psáti něco tak rozmyslného a celým svým tónem klidného jako jsou tyto jeho výklady věroučných článků, otčenáše a desatera, svědčí to dojista o neobyčejné síle ducha" (str. 121). — Co do ‚Provázku' neobyčejné síly ducha sotva bylo potřebí k dosti snadné kompilaci ze spisů Viklefových a jiných. A že zmíněné výklady jsou celým svým tónem klidné, může důvěřivě napsati pouze ten, kdo jich obsah zná jen z tendenčních chvalořečí. Prudké útoky Husovy, generalisující kritiky a příliš ostré tituly svědčí spíše o všem jiném než o klidném rozmyslu.

Prý postavu Karla IV „si zidealisovaly pozdější věky na otce vlasti, poněvadž v něm spatřovaly vtěleno něco z tvůrčího genia země české" (str. 21). — Krejčí seznává sám, že si Husa příliš zidealisovali po kostnickém dramatu jeho pozdější ctitelé, a domnívá se, že úcta ke Karlovi rozvíjela se podobně. Zatím však nebylo vhodné příležitosti ani mnoho času, aby sektářský lid století 15.—17. stupňoval zájem o památku panovníka, který byl mocnou oporou papežské kurie, konservativního kněžstva vůbec a pravověří. Anebo snad stoupala po 14. století u nás známost Karlových skutků? To jest právě nejlepším vysvědčením pro tohoto panovníka, že nejnadšeněji k němu lnuli jeho vrstevníci, Čechové sledující vlastním zrakem jeho veliké skutky. Karlovi nikdy se nedostalo pocty tak hromadné a vřelé jako při jeho smrti. V Praze nastal nevídaný poplach všeho lidu jako za zdrcující živelní pohromy. Pohřební řeči, třebaže jejich forma byla scholasticky

šroubovaná, tlumočily svým obsahem dobře obecné mínění. Tehdy proslulý mistr Vojtěch Rankův také pronesl slova: „Kdož by tedy při smrti tak ctnostného knížete lhostejným zůstal, kdož by netruchil, kdož by mohl srdce svého zármutek a bolest zatajiti, vida, kterak ztratil otcem vlasti, nepřemožitelným sloupem říše, podmanitelem světa, nepronikavým štítem víry katolické tolik útěchy, tolik ochrany a podpory!“ (ČČM 1879, str. 555.) Zkrátka, otcem vlasti nazývali Karla právě ti, kteří byli očitými svědky jeho tvoření. Zidealisování věků teprve pozdějších nebylo potřebí, jelikož zdárná výslednice vynikajících podniků Karlových mluvila zcela zřetelně sama. Sám Hus nazýval Karla uznale „světlem knížat“ a „císařem svaté paměti“. Jan Očko z Vlašimě pronášeje pohřební řeč byl si jistě vědom dosahu a zodpovědnosti vlastních slov před nejbližšími svědky života panovníkova, když prohlásil, že neschází nic jiného, než aby církev vyhlásila na zemi Karla za blahoslaveného, jakož na nebi svatým jest. (Srv. Kalousek, Karel IV Otec vlasti, 173.) Tolik jest nutno připomenouti i v této úvaze proto, že leckde se zastírá vynikající význam práce Karlovy proto, aby se pohodlněji omluvily pozdější nesnáze a zlořády, zaviněné nedbalostí anebo neobratností Václava IV.

Tu hned jeden doklad! Krejčí konstatuje, jak Jeronym bouřil po Praze proti „nadvládě“ jiného národa. „Bylo to, lze říci, prvé široké a mocné vzplanutí národního českého vědomí. Tato prvá veliká nacionální vlna zachvacuje všecky mysli... Že hlava českého království děkovala za vzrůst své důležitosti tomu, že byla sídlem německého krále, to uvedlo její domácí obyvatelstvo do postavení, nad nímž s počátku vrtělo hlavou a později zatínalo pěsti. Slovanský národ, vysunutý daleko na západ, byl tak silně vtažen do oblasti latinsko-germánské kultury, že se veškerá jeho bytosť počínala ztrácet pod vrstvou cizoty. Latina v kostelích a na universitě, němčina na radnicích, u měšťanů, obchodníků, světáků a dvořanů — co zbývalo pak češtině? Ona se stává popelkou na vlastní půdě“ (str. 75.) — Tedy i nyní ještě má horlivé vyznavače zaostalá domněnka, že vlastností jarého vlastenectví jest vášnivý hluk, bouřlivý zápas. Ani jediný uvážlivý Čech za Karla IV nevrtěl hlavou nad překvapujícím povznesením hlavního města koruny české, ani jediný nezatínal tehdy pěstí. Vždyť pražské obyvatelstvo české rychle bohatlo i z kapitálu — cizího; o tom se posud málo mluví, jak obrovské obnosy zanášeli do Prahy ze zemí nečeských kupci, studenti, šlechtici a četná vyslanectva — právě proto, že hlava království byla sídlem německého císaře. Cítil-li

se zde český lid dříve jako v podruží, za vlády Karlovy stoupala jeho moc a vážnost valem. Jak se rychle měnil i číselný poměr obyvatelstva ve prospěch národnosti české, poučuje nás zřetelně pečlivá statistika Tomkova. Je-li obtížno nyní uváděti podrobné doklady o velikém rozmachu živlu i jazyka českého ve městech vůbec, možno přece aspoň čísti Tadrovy „Kulturní styky". Tam na př. po uvedení výmluvných dokumentů se praví i toto: „Řeč česká těšila se v době císaře Karla IV ve všech částech říše německé takové vážnosti a rozšířenosti, jako nikdy před tím aniž kdy potom" (str. 180). A jen slepec nebo demagog mohl záviděti, že národ druhý, který do Prahy zanášel veliké kapitály, chtěl zde užívati jistých svobod a blahobytu tehdy také. Zvláště němečtí starousedlíci měli v Praze svá historická práva kterých nebylo možno rušiti bez urážky spravedlivosti. Tím se lišili Čechové doby Karlovy od husitů, že měli mysl otevřenou pro reální postřehy a že dovedli střízlivě srovnávati veliké výhody se skrovnými obětmi.

Byla-li latina v kostelích i na universitě, viděli Čechové v sousedních státech poměry jiné? Tím se národnost neobrožovala. A snažili se vyhostit latinu z university a chrámů kališníci? O řeči obcovací na radnicích, u měšťanův atd. by se dověděl Krejčí z knih vážných historiků zcela něco jiného, než co zachycuje ze sféry povětrných novohusitských domněnek.

Ale stávala-li se někde za vlády samého Václava IV čeština popelkou přece, kde byla vina? Vždyť král v zájmu osobním pomáhal k úřadům velice důležitým bez rozpaků neschopným cizincům, z nichž neměli prospěchu ani Češi ani Němci. A dvořané, kteří byli tak mocnou oporou Husovy strany, opravdu raději holdovali jazyku cizímu než českému? V čirém sebeklamu se nachází literát, který se domnívá, že prvá veliká nacionální vlna zachvátila mysli teprve zásluhou viklefovcův. Jestliže mohli husité některá svá přání vtěliti ve skutek, děkovali za to uvědomělému vývoji národnímu z doby Karlovy. Pod Karlovým vedením se nebouřilo, nebylo toho potřebí; za to se však pracovalo pro zdar všeho českého lidu velice účelně. Pro Prahu bylo násobným prospěchem, že tam vyvolena residence německého císaře. Když dokonán násilný převrat, pocítili Čechové velice palčivě, o jaké výhody přišli.

Prý na veliké sváry Lucemburků se musí dívati národ, „jenž tento cizí rod povolal na trůn" (str. 75). Karel IV byl synem Elišky Přemyslovny a vnukem slavného Václava II. Proto také Čechové prohlašovali otevřeně Karla za svého dávno dříve, než byl korunován. Tím méně jim byl cizincem Václav IV.

Prý latinou tehdy nemluvil „v životě nikdo nežli kněží a mniši“ (str. 30.) — Latinsky mluvili na universitách i mistři laikové, hovořili latinsky mezi sebou i studující; latina byla dorozumívacím jazykem evropských diplomatů, v této řeči spisovány netoliko smlouvy se státy cizími, ale i privileje udílené jednotlivým stavům, městům a podobně. Latiny užívali i obchodníci, dle ní tříbili svůj sloh spisovatelé národní. Zkrátka touto řečí za doby Husovy se mluvilo a psalo tolik, jako by ani nebývala řečí mrtvou. Latina tedy nebyla „privilegovaným mezinárodním jazykem kasty kněžské“, jak dí Krejčí jinde (str. 18). A ostatně, nebyla by vhodným prostředkem dorozumívacím ve vědě až dosud?

„Svědomí, k vyšším stupňům se vyvíjející, praví poctivým lidem z konce středověku, že nelze přece dojít k spáse tak lacino, jak to církev nabízí, jen pouhou poslušnou vírou, ba snad jen za peníze odpustků“ (str. 59). — Stručné, ale velice překvapující vysvětlení jádra středověké theologie! Neučila církev desateru i za papežského rozkolu? I za nejhlubšího poklesu moci papežské vykládána od kněží morálka podrobně; právě proto, že laikové byli řádně poučováni o požadavcích křesťanské ethiky a že nad morálním stavem v Čechách bděli ostražitě Arnošt z Pardubic, Jan Očko, Jenstein, Zbyněk Zajíc a jiní hierarchové, probouzela se veliká nevole proti zlořádům papežské kurie. Nebylo naprosto potřebí zevnějšího protikatolického popudu anebo útvaru individuelní morálky k vývoji svědomí k vyšším stupňům. Ten vývoj byl dokonán a obsažen v rámci nauky katolické. Každý křesťan mohl věděti, že pouhá poslušná víra k spáse nestačí. Vždyť i v těch chvílích rozvratu církev rázně hájila význam dobrých skutků proti — samému Viklefovi. Jednalo se hlavně o to, jak krásné zásady obecně realisovati, a v té příčině právě viklefisté nebyli rádci nejlepšími. — Církev neučila, že možno „dojít k spáse lacino, za peníze odpustků“. Populárně řečeno: odpustky nejsou prostředkem spásy, nýbrž pouze dozvukem prostředků; tím méně spásu mohou zaručiti odpustkové peníze. Brána spásy se otvírá po hodném přijetí svátosti pokání; teprve pak dle naší víry lze se nadíti skutečného účinku odpustků, které značí pouze odpuštění trestů časných, nikoli věčných. Proto také po vydání odpustkové buly Jana XXIII ozývaly se s kazatelen výzvy k přijetí svátosti pokání a kněží opatření fakultami horlivě zpovídali.

V Kostnici komisaři, zkoumající Husovu při, „počínají si sice zcela korrektně, všech forem a předpisů církevního práva jest šetřeno, ale přes to shledává Hus ve 44 článcích, jež byly vytaženy z jeho

raktátu o církvi, mnoho zkomoleného, libovolně z celkové souvislosti vytrženého a v jeho neprospěch nesprávně. Zajisté, že v jednotlivostech tomu tak bylo“ (str. 165). — Z traktátu Husova o církvi bylo vypsáno 42 bludných článků. Hus i Mladenovic sice tvrdili, že některé články ve spise vlastně nejsou, jiné že jsou zkomoleny nebo změněny; ale nejjasněji je usvědčoval z nepravdy sám obviňovaný spisovatel. Výtah Pálčův kontrolovali dle originálu učenci jiní a přesvědčili se, že Hus vytáčí se obmyslně.

Duševní stav Husa uvězněného v Gottliebenu líčí Krejčí svižným slohem příliš svérázně. Na př. praví, že v Husově povaze „nikdy nebylo pozorovat stopy chorobné exaltace“ (str. 172). — Patrně autor nečetl Husových apokalyptických stesků a proroctví o plánech Antikristových. Husova existence sice prý v zápase s koncilem podlehne, „ale ze dvou idei. které se tu srazily — idea autority a idea pravdy, získané vlastním osobním úsilím — zvítězí tato druhá, idea Husova, protože jest novější, protože jest nesena geniem mravní síly“. — Která idea pravdy, získaná vlastním úsilím Husovým měla zvítěziti? Hus nevymyslil žádné zvláštní pravdy nové a radikální články vypisované z Viklefa spočívaly na písku. Idea autority nepotřebuje býti opakem idey pravdy a mravního úsilí; vždyť pro faktickou mravní reformaci Hus v Kostnici odsouzen nebyl. Pře byla o Viklefovy věroučné články, které nezvítězily, ale rozplývaly se v dýmu kostnické hranice tak rychle, že pozdější spor kališníků s katolictvem netočil se kolem artikulů viklefsko-husovských, nýbrž kolem článků jiných. Myslí-li Krejčí, že již rozmach principu náboženské individuality značil pokrok a větší přiblížení k pravdě, dějiny dosvědčují, že tato zásada vedla spíše k myšlenkové anarchii. A takovou věroučnou zvůli potíraly po trpkých zkušenostech sekty samy.

Novější idea není proto ještě bezpečným pokrokem. Autor nad obsahem svých dějepisných předloh dlouho nepřemýšlel. Flajšhans na př. napsal o příchodu Husa a jeho přátel do domu vdovy Fidy: „Tato přijala je laskavě a příbytek její stal se, jak praví Hus, brzy pro Čechy domem ženy sareptské; sem přicházeli hosté z Čech“. (M. J. Hus, 378.) To asi povrchně Krejčímu tanulo na mysli, když napsal, že Fidu „přirovnává Hus k oné ženě ze Sarepty, o níž mluví Skutkové apoštolští“ (str. 161). — K takové ženě Hus Fidu přirovnávati nechtěl a nemohl již proto, že „Skutkové“ o ženě ze Sarepty vůbec nemluví.

Ale na nejklůzčí led odvážil se Krejčí svou kritikou scholastiky a středověké kultury vůbec. Zapomněl, že k správnému posudku nestačí opakovati pohrdlivá Masarykova gesta. Slyšme, jak ochotně od-

krývá autor mezery svého poznání. Hus prý ve škole prachatické vstoupil „do onoho podivného světa umělého slovíčkářství a systému bezduchých formulek, neživých abstrakcí a logických kejklů, slovem do oné mučírny mladistvé mysli, jíž bylo středověké vzdělání". A v Praze na fakultě artistské? „Typy a formy, na něž učitel Alexandra Velikého se pokusil před sedmnácti staletími svésti svůj obraz světa a přírody, přemlety nesčíselnými mozky a jazyky, zploštěny a vyabstrahovány do zvláštních výtahů z několikáté ruky, tyto mrtvé surogáty představují ještě pro mladého Čecha před rokem 1400 vrchol lidského vědění". Podává se „rozmělněný Aristoteles, z různých extraktů latinsky papouškovaný"; jest uveden v jakýs takýs soulad s naukou církevní. Scholastická filosofie jest „neplodné broušení mozků na slovíčkách a logických dedukcích". I pražská universita „je svým duchem prozatím ještě zkostnatěle konservativní a udržuje středověkou scholastiku v celé platnosti. Tak na př. ve významném tehdejším sporu o t. zv. realismus a nominalismus stojí pražská universita... při realismu, směru to zpátečničtějším a scholastičtějším... Jestliže tato universita se přes to za nedlouho postaví do tak prudké oposice proti církvi, nestane se to záslubou této středověké ‚vědy', podněty k tomu vyjdou ze zcela jiných stran. Všecka ta atmosféra učenosti, kterou mladý Jan z Husince vdechuje, je ztuchlá a dusná, schopná každou velkou iniciativu spíše tlumit než ji podporovat". Mistra Husa „nikoliv školský rozum, ale srdce přivědlo na výši jeho historického úkolu". Pak mluví Krejčí o „kejklích kasuistiky" a dokládá: „Oč se boj rozzuří, to bude stát úplně mimo tuto školskou učenost" (str. 30, 37, 38, 41.)

Bylo by zbytečno uváděti řadu obšírných protidůvodů, na odmítnutí těch slov, která nejsou informací a vysvětlením, nýbrž povšechným, zřejmě předpojatým odsuzováním. Pravdou jest, že středověké školy často ulpívaly příliš na slovíčkářských formulkách, na pedantickém formalismu. Jest však příliš odvážné mluviti o kejklích kasuistických a logických. Pravidla logická a kasuistická vyměřovala cesty správného myšlení a klidnila rozpory svědomí.

Takové nauky měly zajisté pro praktický život značnou cenu; prospěly by mnoho i pokolení nynějšímu, jehož úsudky nevynikají právě vytříbenou logikou. Komu však středověká logika a kasuistika jest kejklířstvím, jak asi ocení složité mathematické a fysické formulky, jichž znalost se vyžaduje na středních školách? Ty obyčejně pro praktický život znamenají méně než ony předměty

středověké. Kolik absolventů potřebuje goniometrie nebo analytiky? V hodinách fysiky násobí se hmotou- „m“, rozeznává se kyvadlo mathematické od fysického; vypočítá se rychlost běhu tělesa po rovině šikmé a pak se řekne, že zevnější okolnosti obyčejně výpočet činí bezpředmětným. A což algebra, studium rovnic neurčitých, násobení nulou, výměr asymptoty? Pro praktický život jinocha, který se nemíní oddati studiu odbornému, všechno — krásné hříčky, jimž se však věnují ze sta sotva dva. V moderní filosofii jest více zbytečného slovíčkářství, než se osmělujeme přiznati.

Na středověké universitě nepodával se Aristoteles „rozmělněný“, nýbrž velice bystře opravovaný. Scholastika hleděla více k Aristotelově formě než k obsahu; vyvracela jeho bludné názory, souhlasíc v mnohých věcech raději s Platónem. Zbavovala aristotelismus nevhodných přímětků filosofů arabských. Scholastická filosofie nabyla neplodným broušením mozků, ale podávala ucelený názor životní, opřený o víru i rozum. Moderní filosofie teprve o takovou harmonii se pokouší; brousí sice mozky na slovíčkách horlivě, ale v praksi šíří neplodný skepticismus. Svou výslednicí tedy se liší od scholastiky diametrálně.

Byla-li všecka atmosféra učenosti, vdechovaná od Husa, ztuchlá a dusná, proč právě horliví žáci a ctitelé scholastiky rozepiali křídla k majestátnímu vzletu? Dante Alighieri (1265—1321) jest nejslavnějším básníkem všech věkův a národů. A přece jeho díla svědčí, že svým celým přesvědčením hluboce tkvěl ve scholastice sv. Tomáše Akvinského. Podlomila duševní energii Tomáše Štítného universitní scholastika? Naopak ty „neživé abstrakce“ a „kejkle kasuistiky“ byly mu povzbuzením k samostatnému tvoření. Nebýti toho „neplodného broušení mozků“, sotva by byl vychován ve XIV. století první národní filosof, který živě přihlížel k životní praksi. Scholastičtí myslitelé důmyslně odpovídají na tisíce námitek, které pronášeli nekatolíci proti našim věroučným článkům. Ba docela apologie scholastiků odpůrce předstihuje uváděním dlouhých řetězcův otázek, jimiž by jinověrci i nevěrci mohli pronásledovati katolický názor světový v časech příštích. Na tyto námitky, možné v budoucnosti, odpovídá se velice promyšleně předem.

Ale i v jiných oborech scholastikové osvědčovali pronikavý samostatný úsudek. Německý sociolog Werner Sombart právě proto, že scholastiku více studoval než p. Krejčí, napsal ve své knize „Der Bourgeois“ (r. 1913, str. 314): „Zvykli jsme si zcela neprávem v nich viděti světu odcizené učené pecivály, kteří pojednávají o neskutečných věcech v nekonečném opakování a nesnesitelných rozvláčnostech. To

sice platí o mnohých z menších světel, nikoli však o velkých". O výchovné ceně scholastiky pronáší tento úsudek: „Jestliže přečteme spisy scholastiků pozorně, především podivuhodné dílo velikého Tomáše Akvinského, jehož monumentality dostoupily pouze výtvory Dantovy a Michelangelovy, máme dojem, jako by jim na srdci leželo ještě jiné výchovné dílo než výchova k uhlazené zdvořilosti: výchova vlastních současníků na přímé, zmužilé, moudré a rázné muže. Nač kladou ve svém učení o ctnosti největší důraz, k čemu vždy a vždy znovu povzbuzují, jest proniknutí celé bytosti pružností a svěžestí. Nic neodsuzují tak velice jako duševní a morální schlíplost". Dle Sombarta scholastikové vynikali jasnými hospodářskými postřehy; nebyli to světu odcizení a svět nenávidějící hloubálkové. „Stojí vůči kapitalismu s nekonečně větším porozuměním věci a s nekonečně větší sympatií než snad v 17. století horliví zvěstovatelé puritanismu. Jaká plnost praktického vědění vězí v „Summě" Antoninově (z Florence)! To jest dílo jednoho z největších znalců života svého času."

A umění? Anglický myslitel John Ruskin dí, že mohutná, zázračná díla středověké architektury lze si vysvětliti jen inspirací nejvniternějších nábožensko-mravních duševních sil té doby. Jemu jest středověk „věkem v nejvyšší míře tvůrčím pod výborným vedením a vůdcovstvím mužů obdařených nejrozsáhlejšími a nejzářivějšími schopnostmi konstruktivními a spekulativními, jichž činy staly se romány, myšlenky moudrostí, umění pokladem tisíciletí."

U nás sám Dr. Zdeněk Nejedlý na př. (v č. 7. „České Kultury" z roku 1912) konstatuje velikou změnu názorův o středověku a dodává: „Čím dále, tím více naplňuje nás středověk úctou, neboť i ten kdo měří dějiny podle jejich významu pro budoucnost, nemůže dnes neviděti ve středověku pravé základy moderního života".

Víme dobře, že citáty nejsou vrcholem argumentace; proto přestáváme jen na malých ukázkách. Ale co mluví odborní znalci o významu a výslednici scholastického prostředí, co namítají proti pohrdlivým gestům notorických neznalců, jistě stojí za uváženou.

Jaké faktické světlo vnesli do „mlh" středověku Hus, Jakoubek a jiní čeští viklefisté? Byli také scholastiky, ale méně obratnými nežli scholastičtí spisovatelé sto let před nimi. Jen proto, že Krejčí neprostudoval dostatečně genese českých viklefistů, domnívá se, že podněty k velikému obratu na universitě vyšly odjinud než ze středověké vědy a že na „výši historického úkolu" přivedlo Husa srdce, nikoli školský rozum.

První podněty k radikálním (nikoli pokrokovým) změnám církevním vyšly z rozumů školských, ze scholastiky znetvořené. V Čechách s počátku se četly filosofické spisy Viklefovy horlivěji než theologické! A jakou tvářnost mají akademické disputace viklefistů s konservativci? Myslí-li Krejčí, že Husa povzneslo k vynikajícímu významu historickému srdce, pak zde asi naráží na mistrovu akci moralistní. Ale — nekárali demoralisaci vtipněji a účelnějšími šlehy reformátoři již před Husem? V době Husově byli bystrými moralisty Gerson a jiní učenc francouzští. Moralisovali i Husovi odpůrci v Čechách obratně. Ale těmto mužům kárání demoralisace nepojišťuje v historii zvlášť vynikajícího jména.

Boj se rozzuřil o učenost školskou v přední řadě. Hus zápasil formulkami vědeckými, byl souzen a odsouzen pro svou zvláštní dogmatiku, jejíž kořeny tkvěly v akademických knihách, v universitních disputacích. Vždyť potom i táborské pobloužení sbíralo své prameny z valné části v učenosti školské! Předním táborským theologem byl delší čas anglický viklefista učený mistr Payne.

Pochvaly zasluhuje ráznost, s jakou se Krejčí postavil proti tradičním domněnkám o nepěkných úmyslech koncilu, o jádru Husovy pře a proti legendárnímu přebarvení Husovy povahy. Přiblížení k historické pravdě jest v jeho spisu patrné.

Z dějin města Loštic.

VÁCLAV KUBÍČEK. (Č. d.)

Z prvních obětí byl místní farář Karel Leopold Jaich. Působil v Lošticích jako výpomocný kněz[1]), kaplan a farář 49 let. Mimo vlastní obvod zastával do roku 1727 duchovní správu farnosti búzovské a do smrti farnost měrotínskou. Památkou po něm je socha sv. Jana Nepomuckého, postavená jeho nákladem roku 1716.[2]) Založenému od něho bratrstvu růžencovému věnoval roku 1743 monstranci.[3]) Psával neumělým těžko čitelným písmem. Býval pravidelně čtyřikrát, pětkrát, někdy až dvanáctkrát do roka křestním kmotrem, třeba i když sám křtil. Ještě pět dní před smrtí pracoval v duchovní správě. Zemřel po kratičké nemoci dne 13. března 1758 ve věku 76 let a byl pochován v kostelní kryptě.[4]) Z bohaté jeho pozůstalosti obnášející 5600 zl.[5])

---

[1]) ecclesiasticus, kněz bez pevného platu a bez biskupského ustanovení.

[2]) Stála původně před špitálem, nyní je na silnici mohelnické.

[3]) Na monstranci je vyryt nápis: »C. J. P. L. congr. S. S. Ros. Praes. offert anno 1743.« (Karel Jaich, farář loštický bratrstva ss. růžence předseda obětuje r. 1743.)

[4]) *Volný*, círk. topogr. olom. IV. p. 29. klade nesprávně úmrtní den na 13. srpna.

[5]) Zlatých peněz bylo celkem 4346 zl. 11 kr.: zejména 416 kremnických dukátů v ceně 1747 zl. 12 kr., císařských 209 v ceně 870 zl. 50 kr. a holandských 265 v ceně 1093 zl. 7 kr. 2 den. Stříbrných peněz 1383 zl. 33 kr. a náčiní od stříbra za 71 zl. 19 kr. Knihovna pozůstávala ze 86 děl většinou bohoslovných. Dva koně, jeden 37 — druhý 27 let starý, cenily se dohromady za 12 zl. 22 kr. 2 den. a kráva jedna za 12 zl. 30 kr. Hospodyni vyměřeno za 11 let služby po 12 zl. ročně. — Jinak bylo farní obročí loštické co do příjmů v poslední třídě. Dle seznamu farských obročí z roku 1752 (zemsk. arch. brněn. č. 154 nové) a dle pozdějšího seznamu tištěného cenily se fary v děkanství mohelnickém takto:

Fara	Řeč farn.	Třída příjmů		Výnos	Taxa investiturní	Taxa za přídavek z r. 1755
		dle starého rozdělení	dle rozděl. z r. 1754			
Mohelnice	obojjaz	1.	2.	1200 zl.	35 zl.	10 zl.
Úsov	»	3.	5.	500 zl.	23 zl.	7 zl.
Búzov	»	3	6.	300 zl.	19 zl.	6 zl.
Dubicko	česká	2.	6	400 zl.	19 zl.	6 zl.
Zábřeh	»	2.	6	400 zl	19 zl.	6 zl.
Konice	»	3.	6.	400 zl.	19 zl.	6 zl.
Loštice	»	3.	6.	400 zl.	19 zl.	6 zl.
Maletín	německá	3.	6	300 zl.	19 zl.	6 zl.
Moravičany	česká	2.	3	1000 zl.	31 zl.	9 zl.
Rohle	obojjaz.	4	6.	300 zl.	19 zl.	6 zl.
Vyšehoří	»	3.	6	300 zl	19 zl.	6 zl.
Zvole	»	4	6.	300 zl.	19 zl.	6 zl.

připadlo kostelu dle závěti 1100 zl., z nichž 250 zl. stalo se základem mešní nadace za duši nebožtíkovu.

Jelikož místní kaplan Jan Ehrenberger v den pohřbu Jaichova rovněž ležel na úmor z namáhavé služby, již ve dne i v noci neúnavně konal ve vojenské nemocnici, byl jmenován administratorem osiřelé fary Jakub Březolupský. Z navrženého dne 4. dubna městskou radou, výborem a celou obcí terna[1]) zvolil magistrát unčovský a představil biskupské konsistoři Ondřeje Šperlinga. Byl rodák unčovský s 11 kněžskými lety, jež byl ztrávil v Dubicku, Šumvaldě a v Úsově. Následkem obležení Olomouce bylo mu farní obročí úředně odevzdáno teprve 27. srpna, sídlel však v Lošticích hned od konce dubna. První neděli v září konal slavné služby boží na poděkování, že pruské nebezpečenství šťastně odvráceno.

Farář Ondřej Šperling zastával duchovní správu nedlouho, ale pěkně, jsa knězem laskavým, zbožným a horlivým. Zvláště dával si záležet na křesťanském cvičení a konával je osobně, někdy i ve dvou osadách za jedinou neděli.[2]) Jeho podnětem bylo v březnu roku 1759 založeno zvonění ve čtvrtek večer na památku smrtelné úzkosti Páně. K nadační jistině 50 zl. přispěli kromě něho měšťané Frant. Herold barvíř na č. 118, Jan Žejkovic mydlář na č. 123, oba purkmistři toho času, dále ranhojič Karel Patsch domkař na č. 29 a tkadlec Michal Walter.

Velmi měl na zřeteli opravu farní budovy. Zvláště hospodářské její části byly tak chatrny, že rozpočet na celkovou opravu hned roku 1754 obnášel 1037 zl. Zesnulý předchůdce chtěl polovici na to věnovati z vlastního jmění. Ale k opravě nedošlo. Při smrti Jaichově bylo stavení venkoncem zpuštěno. Zahradní plot, stodola, stáje podobaly se zbořenisku. Do světnic farní budovy samé teklo a zbudované většinou jen z cihel nepálených horní patro, v němž ani oken nebylo, stálo na

[1]) byli v něm Kristian Bártl, kaplan švábenický, na přímluvu děkana Tetoura, Ondřej Šperling a Jakub Budišal, kooperátor vyšehorský.

[2]) Když v srpnu 1758 žádal v konsistoři o povolení vynaložiti z kostelního jmění potřebný obnos na opravu farní budovy, doprovodil mohelnický děkan Marek Torberger jeho žádost slovy: »Meretur gratiam, quia vir pius, devotus, zelosus et in labore spirituali indefessus; quamquam ex propris cooperatorem habeat, tamen in persona plurima persolvit, tam conciones quam catecheses, etiam una die aliquando duos pagos absolvit«. (Dopis de praes. 31. srpna 1758 v registr. arcib. konsist. olom.) — Křesťanské cvičení bylo nařízeno každou neděli, jednou ráno, podruhé odpoledne. (Kurr. konsist. olom. dto 15. února 1740, 13. července 1750, 18. prosince 1752). — Jan Ehrenberger ucházeje se po smrti Šperlingově o faru, slibuje, že chce následovati příkladu svého předchůdce a »dále stavěti na duchovních základech tak chvályhodně položených«.

spadnutí.[1]) Faráři Šperlingovi povolila konsistoř na opravu z kostelního jmění 400 zl., jichž použil částečně k pokrytí fary. Další práci v tom směru znemožnila mu smrt.

Počet zemřelých v městě roku 1759 dostoupil čísla 66 snad vinou nějaké nemoci nakažlivé. I farář — ač teprv 42letý — jí podlehl dne 11. září. Byl pochován od faráře zábřežského. Mohelnický děkan, jenž obyčejně prokazoval tuto poslední službu kněžím svého obvodu, tehdy právě skonával.[2])

Z pozůstalosti Šperlingovy obdržel kostel 243 zl. Nástupcem jeho stal se 20. října dosavadní kooperator dubický Jiří Alois Čepl rodem z Příbora. Místního kaplana, zatímního správce fary Jana Ehrenbergra, jenž v navrženém od rady a veškeré obce terně byl na místě prvním, Unčov pominul vzdor přímluvě rady loštické.[3]) Mimo jiné ucházel se o faru též Ondřej Vlašinský, farář v Bludově, rodem z Loštic a Jakub Budišal, bývalý kooperátor vyšehorský, toho času v Bystřici pod Hostýnem. Unčovský magistrát představil konsistoři Jiřího Čepla, jenž byl před tím čtyry leta v Brankovicích a sedm let v Dubicku.

Válku sedmiletou byť i v dáli vedenou bylo cítit ustavičně. Z nařízení císařského měl roku 1759 každý obyvatel markrabství odvésti k výživě vojska veškeré obilí nad domácí spotřebu. Platilo se náhrady za cent mouky pšeničné 5 zl., režné 4 zl. 30 kr., za vídeňskou míru ječmene 1 zl. 52½ kr. a za míru ovsa 1 zl. 30 kr.[4]) Za dodávky v těchto letech měla obec 625 zl. 36 kr. v zemských úpisech čili stavovských památkách. Spíže vozila se nucenou přípřeží do Litomyšle, Olomouce, Litovle, Unčova a do Krnova. V srpnu roku 1760 vypsala obec sbírku na dva brance, které měla dodati k armádě. Nebyl-li branec dodán osobně, muselo se zaň položit 50 zl., náhrady za dodaného se obdrželo 20 zl. Přes půl roku bytovalo v městě oddělení husarů z pluku Karla Palffyho, z nichžto sedm zemřelo.

Ostatně bylo v obci vše potichu. Nehledě k nevysvětlitelnému jinak mlčení písemných zpráv z oněch časů, je důkazem toho stavba

---

[1]) »Inveni universalem ruinam omnium« — píše mohelnický děkan vyslaný od konsistoře do Loštic k prohlédnutí fary.

[2]) Marek Torberger † 12. září 1759.

[3]) V loštickém terně, jež bylo ujednáno na radnici »in Versammlung einer, sämmtlichen ehrbaren Gemeinde (64 občanů) nach vollbrachter Individual-votation« byli: dosavadní administrator Jan Ehrenberger, J. Čepl a Kristian Bártl.

[4]) Kurr. konsist. olom. ze dne 22. prosince 1758.

valchy. Z jara roku 1761 podnikla ji obec úhrnným nákladem 278 zl. 28 kr. Dosud valchovali soukenníci z Loštic na valše mohelnické.[1]) Postavením valchy v městě mělo se prospět i domácímu řemeslu i pokladně obecní. Za první rok platil z ní spojený cech tkalcovský a soukenický 32 zl. do důchodů.[2])

Znamenitý krok ke zlepšení důchodů obecních učinila roku 1762 vrchnost unčovská. Vrchní dozor nad obecním hospodářstvím ochranných měst, jak jej od roku 1749 provádělo královské zastupitelstvo v Brně, přešel císařskými výnosy na vrchnosti.[3]) Podle těchto výnosů nesmělo město bez povolení vrchnosti nic odprodat ani se zadlužit a mělo roční účty předkládati vrchnosti. Ta měla zřizovat hospodářské dozorce, přesvědčovat se o pokladní hotovosti a zkoumat účty, načež byla povinna podati zprávu král. zastupitelstvu, zdali účty se nalezly v pořádku. Tento svěřený úkol zahájil unčovský magistrát v květnu roku 1762 vrchnostenským šetřením stran obecního jmění loštického.[4])

Co do výsledku lišil se tento úkon od podobného šetření se strany krajského úřadu před devíti lety tím, že vrchnost, co shledala za potřebno, mohla z úřední moci provádět účinněji a čeliti všem nepořádkům, jež by se v obecním hospodářství vyskytly proti jejím rozkazům.

Prvním předmětem šetření byly obecní várky. Dle závazného povolení nákladníků z roku 1753 byly tři ročně. Pronajímaly se obyčejně všechny dohromady za 90 zl. tím způsobem, že obec sesypala potřebné obilí, zaopatřila chmel a přidala 12 sáhů dřeva, načež nájemník uvařil a vyčepoval 48 sudů piva. Radě a výboru dával zdarma vědro piva, jindy zas 5 zl. obci jakožto litkup. Výnos várek byl vlastně určen na umoření obecních dlubů, ale těch během devíti let přibylo na 4028 zl.[5]) Nicméně vrchnost uznala na prosbu velkoměšťanů, že stačí pouze dvě várky obecní. Při tom zůstalo pro další budoucno.

---

[1]) Dle obecn. účtů mohelnických z r. 1584 platili domácí od postavu sukna po 6, přespolní po 9 denárech.

[2]) Valchu, původně označenou č. 84, přikoupil r. 1794 ke své zahradě majitel domu č. 81 Alexius Drlík. Byla dřevěná. Práce nádenická při stavbě platila se denně po 12 kr., zednická po 27 kr., od lámání sáhu kamene 18 kr., tisíc nepálených cihel 52 kr., dovoz tisíce cihel pálených 14 kr.

[3]) Cís. výnos ze dne 21. května 1759 a 3. ledna 1761.

[4]) »Commissio localis zur Untersuchung und besseren Einrichtung des Stadt Loschitzer Commun oeconomici« — dto 25.—28. května 1762 v měst. registr. unčov.

[5]) oproti 2618 zl. z roku 1753.

Jiné důchody obecní byly při vrchnostenském šetření znovu pronajaty: obchod solní za 43 zl. 40 kr., mýto za 28 zl., prodej tabáku za 14 zl., rybolov v obecním díle řeky za 2 zl., valcha s podmínkou, že se od postavu sukna má platit po 4½ kr. za 36 zl. opět cechu tkalcovskému a soukenickému. Židé schválně pozvaní ke dražbě, neměli do pronájmu chuti.[1]) Honitbu chtělo roku 1761 najmouti búzovské panství, obec si ji však podržela sama. Ustanovila k tomu myslivce s ročním platem 6 zl. a s právem na lesní význačné i pokuty.[2]) Při šetření rozpočten čistý výnos honitby na 10 zl. Též cihelnu s výnosem 38 zl. ponechala vrchnost ve správě obecní.[3]) Z kamenných lomů neměla dosud obecní pokladna užitku, jelikož každý co potřeboval si dal nalámat. Při šetření stanoveno, aby domácí platil od sáhy nalámaného kamene po 2 a cizí po 6 kr. do důchodů.

Účinně zasáhla vrchnost do hospodářství lesního. Dosavadní zvyk, že každý občan dle libosti bral si z lesa, co potřeboval ke stavbě, označila komisse za zlořád.[4]) Nařídila, že od nynějška smí dostati dřevo jenom ten, kdo ho skutečně potřebuje ke stavbě, ale ne už zadarmo, nýbrž za levnou cenu. A sice mělo se platit hotově za celou krokev po 12 kr., za poloviční po 6 kr. a za latu po 1 den. — Správu obecních důchodů vedli dosud dva členové rady ročně k tomu jmenovaní od vrchnosti při úřední obnově. Nyní svěřila ji vrchnost jedinému na delší čas ustanovenému hospodáři s roční odměnou 20 zl. 24 kr. z městské pokladny. Jeho služba záležela v tom, že pod dozorem staršího purkmistra spravoval obecní jmění a kladl o něm roční účet. Zvláštní péči měl věnovat obecnímu lesu, z něhož vykazoval žadatelům potřebné dřevo s dorozuměním purkmistrovým. K jeho značení odevzdána novému hospodáři Tom. Aloisi Artusovi úřední lesní sekerka.[5])

[1]) »wollten nicht anbeissen«.

[2]) Z vyznačeného kmene po 1 den. a $1\frac{1}{2}$ kr. pokuty, dopadne-li koho se sekerkou v lese.

[3]) Za podklad vzato, že se pálí dvakrát ročně po 20 tisících a že se prodá tisíc po 4 zl., z čehož se vydá: cihláři od dělání tisíce po 42 kr., za dovoz k peci a odvoz po 12 kr., od pálení 9 kr., za sáhu drev na tisíc 2 zl.

[4]) Nalezeno totiž, »dass der Missbrauch zur Regel geworden, dass ein jeder nach Belieben in den Wald gefahren und sich Bauholz abgeholt habe«, jelikož prý občané sami platí daň z lesa.

[5]) Tom. Al. Artus, měšťan na č. 71 stal se téhož roku i rychtářem. Nějaký čas potom byl od zvláštní deputace vrchnostenské sesazen i z rychtářství i z obecního hospodářství »wegen seiner groben Aufführung«.

Posledním článkem vrchnostenského šetření byly obecní jatky. Bylo jich deset a stály dvěma řadami proti sobě na náměstí u kašny. Dosud platili z nich řezníci do důchodů ročně úhrnem 23 zl. 20 kr. Vydáním na opravu chatrných dřevěných bud se výnos značně menšil. Proto navrhla vrchnost, aby se jatky s ponecháním dosavadní činže prodaly uživatelům dědičně. Návrh nebyl zlý a zalíbil se obci tak, že následujícího roku zadala u zemské vlády[1]) o povolení k odprodeji netoliko jatek, nýbrž i valchy obecní. Jatky prodány koncem téhož roku řeznickému cechu za 500 zl., valchu koupil cech soukenický a tkalcovský za 80 zl. Roční činže 23 zl. 20 kr. z jatek a 36 zl. z valchy zůstala důchodům i na dále. (P. d.)

[1]) 1763 začala úřadovati zemská vláda čili gubernium.

Posudky.

Dr. Frant. Drtina, Úvod do filosofie. Díl I. Část historická. Základní úvahy. Myšlenkový vývoj evropského lidstva. — Jan Laichter. Praha 1913—14. Stran 559. Cena 8·64 K. (O.)

Způsob, jakým prof. Dr. Drtina v citátech dovolává se svědků nebo pramenů, je právě takový, jak se to dělati nemá. Uvede, často bez přesného údaje, nějaký výrok jednotlivce a udělá z toho nauku křesťanskou. Rozumí se samo sebou, že nežádáme od něho, aby v zájmu pravdy on sám zkoumal také svědectví jiná, pokud nejsou ještě obecným majetkem nynější vědy — ačkoli v tom jako universitní badatel měl hledati svůj úkol a svou slávu, nikoli v opisování ledajakých pramenů několikátého řádu — tolik přece nutno žádati od každého, by se aspoň poohlédl po čelné literatuře nynější, v níž by velmi snadno se přesvědčil, kdyby chtěl, že naproti starým úsudkům zamítajícím na př. filosofii řeckou u židů i křesťanů jsou též aspoň stejně četné a vážné úsudky opačné. Je to právě ona doba křesťanství, která hledá naproti filosofii pohanské správné stanovisko a chce se s ní konečně vyrovnati. Naproti úsudkům odmítavým staví se důrazně na př. Klement Al., an ukazuje, jak filosofie řecká vedla pohany ke Kristu, jak pravdy, k nimž dospěla, lze vřaditi do pokladu pravd křesťanských, ano jeho „Stromata" mají m. j. za účel ukázati veliký význam její. Viděl ť na př. ve svém předchůzci Pantaenu, bývalém stoiku, jak jej a mnohé jiné připravovala na Krista. Sv. Basilius zvláštním spisem doporučoval ji mládeži. A napsal-li Boethius úvahu „De consolatione philosophiae", napsal-li Origenes své hluboko sahající rozbory filosofické atd. atd., to jistě nejsou svědkové, že nevědomost ve věcech světských byla „skutečným idealem života křesťanského" (347) anebo že „všeobecným stalo se přesvědčením, že vlastně vzdělání má nabýti toliko ten, kdo stavu duchovnímu chce žití své zasvětiti" (388). To jsou brošurkové fráse, žádná věda.

Byl osud a úpadek filosofie jen dekretem Justinianovým z roku 529. zaviněn, jak Drtina tvrdí? Nezavinila filosofie antická úpadek svůj sama? Školy filosofické zanikaly přirozenou smrtí v době, kdy svět pohanský byl ještě v plné síle. Dio Cassius velebí Marka Aurelia, že svým nařízením, aby učitelům filosofie v Athenách slušný plat byl dán, nepoctil jen hlavního města řeckého, nýbrž že tím dal veškerému světu učitele. Ve větších městech dostávali učitelé filosofie od dob Antoninových příplatek ze státní pokladny. Longinus (okolo r. 230 p. K.) píše, že znal osobně mnoho filosofů, a uvádí jména některých platoniků, jmenuje tři peripatetiky, čtyři stoiky, kteří v Římě, Athenách a Alexandrii slovem i pérem působili. Ale všichni znali pouze to, co hlásali jejich předchůdci, a vysvětlovali jejich nauky. Brzy na to dostavil se úpadek, tak že nebylo dostatečného dorostu. Longinus podo-

týká, že čtyřicet let později byl nedostatek dorostu zrovna neuvěřitelným. Filosofické stolice osiřely; učitelé i žáci ztráceli se skoro stejnoměrně; a mládež hrnula se raději k řečníkům, kteří myšlenkovou chudobu lesklými frásemi zastírali. Na troskách zůstal novoplatonism, který usiloval o spojení filosofie s náboženstvím namnoze extasí.

Rozháranost ve filosofii zavinila nemalou měrou její úpadek. Ve svém „Hermotimu" líčí nám Lucian člověka, který nejlepší filosofický system hledá. Konečne rozhodne se pro stoicismus, uvádí proň různé důvody, které mu však přítel Lycinus vyvrací. Lycinus přirovnává filosofii k městu, k němuž cesty hledáme; mnoho vůdců se nám nabízí, z nichž každý ujišťuje, že samojediný cestu k němu zná, jiné, kteří se také za vůdce nabízejí, tupí a sesměšňuje, vytýkaje jim, že cesty pravé neznají. Z rozmluvy obou vysvítá, že k správnému posouzení těchto systemů by bylo neobyčejného důvtipu třeba, pak neúnavné píle a dokonalé nestrannosti a mimo to život fénixe; a ještě by prý bylo možným, že se všichni mýlí. Snad není pravda vůbec ještě nalezena. A kdyby byla již nalezena, kdo nám lidem ji potvrdí? Kam vedla neobmezená důvěra v sílu lidského rozumu? K poznání, že neobmezeně přece jen rozumu důvěřovati nelze. Rozpor mezi theorií a praxí některých filosofů byl někdy křiklavý. Co všechno odpovídalo dle jejich přesvědčení(!) rozumu a přírodě! Právě tato okolnost byla příčinou, že se inteligence od filosofie odvracela, staletí už před tím, než vyšel známý dekret Justinianův o filosofické škole athenské Špatný život některých myslitelů za římských císařů filosofii velmi poškodil. Lucian vytýká filosofům své doby ješitnost, přetvářku, hrabivost a nemravnost.

Křesťanské ctnosti jsou prý ctnosti passivní. To tedy na př. apoštol Pavel byl člověk passivní! Práce, zvláště hmotná, nepožívala prý u křesťanů takové úcty jako dnes: nemělo se pracovat, protože život pozemský má být nápodobou nebeského života — bez práce! To tedy tentýž Pavel v druhém listě Soluňanům nepsal pravě křesťansky (3, 10.)!! Na štěstí však právě „nejhorlivější asketové bývali zároveň nejpilnější pracovníci" (363) a „zúrodnění a vzdělání širých, pustých končin střední Evropy stalo se namnoze zásluhou a přičiněním řádů mnišských". Ano i výrok sv. Bernarda, že nečinnost je nepřítel duše, uvádí se na 362 str. Nepravdou je, co Drtina na 380 str. píše: „Mnozí (církevní otcové totiž) velmi záhy uznávali, že myšlenky křesťanské byly obsaženy již v mythologii a filosofii pohanské". Kteří církevní otcové hlásali tento názor? Jen o některých pravdách křesťanských, shodných s učením filosofů pohanských se to tvrdilo; nikdo však všoobecně nepsal, že myšlenky křesťanské jsou v pohanských mythologiích obsaženy. — Nepravdou je, že „jen v životě klášterním byla spása věčná zajištěná" (360), nepravdou, jíž nikdo z vynikajících církevních učitelů nehlásal. Ze všech stavů máme světce; a to i před kláštery!

V článku, stanoveném na nicejském koncilu stala se prý církev teprv od dob Theodosiových katolickou! V dějinách církevních bludů vyzná se Drtina znamenitě. Tak prý dle něho Nestorius hlásal, že v Kristu je dvojí přirozenost! Si tacuisses!

Ani Řehoř VII ani Augustin ani Tomáš neučil, že stát jest výplodem hříchu, jak vytýká Drtina. I ze spisů protestantských doby nejnovější mohl se o tom poučiti. Tak vyvrací Troeltsch v posledním díle svém takový předsudek o sv. Augustinu. Jen povrchní nahlédnutí do Tomášova díla „De regimine principum ad regem Cypri“ (I. a II. kniha k. 2—4. pochází od sv. Tomáše, ostatní od Tolomea de Lucca) bylo by p. spis. poučilo, že vznik, nutnost a oprávněnost státu a státní autority se dokazuje z přirozenosti lidské. Tertullian uvádí text modlitby, již křesťané za císaře konali a kterou mu blaho a klidné panování vyprošovali. Týž spisovatel učí, že Bůh dal národům císaře za vůdce. „Víme, že v nich je to, co Bůh chce, a chceme, aby vůle boží byla v platnosti, a považujeme to za svou svatou povinnost“. Že křesťané nijak proti státu nebrojili a ani válce se nevyhýbali, tomu nasvědčují další slova Tertullianova: „Žijeme mezi vámi na tomto světě a po dobu svého života používáme vašich soudů, porážek, lázní, trhů a veškerého jiného obchodu. Jezdíváme s vámi po moři, bojujeme vedle vás, provozujeme rolnictví a vyměňujeme zboží“.

Že Augustin neměl jiných názorů o státě než Tertullian, ukazuje korresondence s Volusianem, vznešeným Římanem, který byl vysokým úředníkem státním, přes to že byl pohanem. Vlivem svých příbuzných kteří křesťany byli, navázal Volusian písemní styk s Augustinem, jemuž různé námitky proti učení křesťanskému sdělil, n. př., že nové náboženství vylučuje obrannou válku a tím znemožňuje rozvinutí ctností válečných, že vychovává panovníka i poddané k resignaci, čímž se síla a samostatnost státu podlamuje. Odpověď světcova je zajímavou. Válečná činnost se novým učením nezakazuje. Jan Křtitel nemluvil proti vojenskému povolání, nýbrž jen proti výstřednostem, jichž se vojíni dopouštěli. Kdyby každá armáda prý byla takovou, jak ji mravouka křesťanská míti chce, kdyby všichni panovníci a místodržící, vrchnosti a soudcové, manželé a manželky, pánové a služebníci, pravidly evangelia se řídili, výsledek by brzy umlčel výtky, že křesťanství je proti blahu státu. Tak Augustin! Když místodržitel africký, Bonifác, po smrti své manželky z pohnutek křesťanských do ústraní uchýlit se chtěl, řekl mu Augustin, že i v táboře vojenském může Bohu sloužit, a vyzval ho, aby svého nadání a sil svých na světě pro blaho křesťanství užil. Nová nauka, dí Augustin, „učí krále, aby pečovali o své národy, napomíná národy, aby se svým králům podrobovali“. „Hae sunt nebulae (Pelagianorum) de laude creaturae, laude nuptiarum, laude liberi arbitrii, laude sanctorum: quasi quis nostrum ista vituperet ac non potius omnia in honorem Creatoris et Salvatoris debitis laudibus praedicet“, praví Augustin. Tak rozumí potlačení veškeré přirozenosti, tak popírá svobodnou vůli, jak Drtina o něm píše! O otroctví praví světec, že hřích byl první příčinou jeho, a popírá, že by řádem přirozeným podmíněno bylo. O stanovisku Augustinovu vůči kacířům lze si utvořiti správný úsudek, všimneme-li si počínání bludařů vůči katolíkům. O surovosti těchto bludařů bylo by mnoho psáti. Kněžím katolickým, jichž se zmocnili, sypávali do očí vápno, na něž lili ocet. Jednalot se Augu-

stinovi jenom o pomoc proti násilí; aby surovosti se užívalo vůči kacířům a jen násilím aby do církve zpět přivedeni byli, zásad těch byl světec dalek!

Biskup Jan ze Salisbury nazývá prý biskupy bohy. Že tento biskup, který ve svém díle „Policraticus“ píše o lásce k Bohu, o pokoře, již nezbytnou podmínkou k dosažení milosti boží nazývá, biskup, který zbožně žil a sedm let ve vyhnanství ztrávil, jako nějaký Nero nebo Caligula sebe a ostatní biskupy bohy byl prohlásil, tomu ať věří, kdo chce.

Slované a Germáni nebyli dle Drtiny schopni, aby křesťanství v ryzí podobě přijali! Věrozvěstům nezbývalo asi nic jiného než aby původní křesťanství padělali! Z toho lze poznat, jak spisovatel křesťanství rozumí. Inu, kdo Tertulliana „přísným monotheistou“ (416), ale zároveň též „důsledným materialistou“ (414) nazvati může, má sám jediný správný názor o křesťanství.

O středověké filosofii čteme v knize tolik nesprávností, jako snad v žádném novějším díle, pojednávajícím o myšlení středověkém. Místy se čtenář, s věcí obeznalý, neudrží smíchu. Scholastická filosofie prý poučovala člověka o všech osudech neomylně! Nejvyšší autoritou byl prý Aristoteles, v němž nalézáme plnost vědění a moudrosti o světě přirozeném! (15) Byl myslitel stagirský skutečně jedinou autoritou ve filosofii, věřilo se mu slepě? Drtina sám přece píše, že Aristoteles měl četné odpůrce. Boj proti Aristotelovi byl tuhý. Boethius nazval myslitele ze Stagiry „turbator verborum“. Neznámý autor ze století 10. užívá výrazu: „aristotelicus labyrinthus“. „University středověké byly ústavy, kde se vykládala hotová pravda“ (15). Vedle minima jistých pravd filosofických, o nichžto s takovou důkladností bylo uvažováno, že i dnes odborník ve filosofii se tomu divit musí, filosofovalo se o důležitých problemech jiných, z nichž některých ani středověk ani novověk nerozluštil. Že se jen hotová pravda předkládala, není proto pravdou. Scholastikové dávali podněty k různým novým problemům filosofickým. Adélard z Batu praví výslovně, že myslitelé „moderní“, jak nazývá myslitele své doby, nesmějí mlčeti v tom domnění, že předchůdci probádali vše. Týž myslitel středověký srovnává takové, kteří ve filosofii vše jen autoritou vynikajících předchůdců rozhodnout chtěli a svého rozumu užíti se báli, k nerozumným tvorům, kteří jdou tam, kam je člověk vede. Roger Bacon nazývá slepou důvěru vůči autoritám ve věcech filosofických a vědeckých obyčejným pramenem bludů. Duns Scotus praví, že oni filosofové, kteří veliké vážnosti se těšili, nedokázali všeho, čemu učili, a že proto nelze filosofické záhady prostě rozhodnouti dovoláváním se toho kterého myslitele. Jakou práci si dal sv. Tomáš, aby se pravého smyslu té které věty spisů Aristotelových dopátral, a jak opatrně vše zkoumá a po zralé úvaze buď s názorem souhlasí nebo ho zamítá nebo věc za dosud nerozhodnutou prohlašuje. Kdyby opravdu Tomáš byl souhlasil s názorem, který filosofům scholastickým Drtina připisuje, byl by práce takové nechal a prostě prohlásil, že veškeré další bádání je zbytečným, protože pravda je hotova. Či snad teprve po Tomášovi se scholastikové přidržovali onoho

názoru a další vývoj a zdokonalení měli za věc nemožnou? Že filosofická pravda v celku byla již nalezena, že ji třeba jen dále podávati, že filosofická práce jest ukončena a další pokračování zbytečným, nebylo přesvědčením vynikajících myslitelů středověkých. Ve skutečnosti čteme ve spisech scholastiků ostré výtky proti těm, kteří o dalším pokroku a zdokonalení filosofickém pracovati nechtěli. Bernard, který o vynikajících myslitelích dob předchozích uznale mluví a k obrům je přirovnává, kdežto filosofy své doby k trpaslíkům na ramenou oněch obrů, praví, že tito trpaslíci přece jen dále vidí než obři sami. Drtina píše, že filosofie středověká byla ztrnulá; učebnice beze změny trvaly po celá staletí. Grabmann však praví, že vlastní scholastika žádných učebnic filosofických nenapsala; literatura filosofických kompendií prý začíná teprve na prahu novověku. (Der Gegenwartswert. 32 str.) A Grabmann zná scholastiku trochu lépe než Drtina.

Kolik nepravd bylo již o scholastice napsáno, že byla jen služkou theologie, že filosofie středověká byla jen potud oprávněnou, pokud se zabývala theologickými pravdami! U Aristotela byla metafysika vlastní filosofií, filosofií katexochen, pravou moudrostí; ostatní vědy zaujímaly vůči ní místo služebné, a sice v tom smyslu, že jejich výsledky metafysika měla zpracovati. Philo, žid alexandrijský, pozměnil poněkud tuto myšlenku tím, že místo metafysiky zaujaly u něho pravdy Bohem zjevené; theologie byla jemu vrcholem vědění vůbec, skýtajíc pravdy nejdůležitější, kdežto vědy jiné podávají nám poznatky podřadné. Podobně, ale ne úplně, má se věc u myslitelů středověkých. Ale u filosofů těch není poměr filosofie k theologii poměrem služebného ducha k pánu, jako třeba Drtina tvrdí, že se filosofie jen jako prostředku k obhájení pravd a nauk křesťanských užívati smělo.

Drtina píše: „Dogma na př. zní „Deus homo“ (Bůh člověkem), filosofie středověká má úkolem vyložiti „Cur Deus homo?“ (Proč Bůh člověkem?). Objasniti, vysvětliti i hájiti článků víry proti pochybnostem slabověrných a útokům nevěřících, toť úkol scholastiky“ (str. 452) Dle D. vytkl si ten který myslitel určitý článek víry, uvedl stanovisko rozumu, bylo-li nepřátelské, pak se řeklo, že rozum jest omylný, uvedly případné výroky filosofů — hlavně Aristotela, patřičně se tyto názory „pozměnily“ a „upravily“ a pravda prý byla obhájena! Myslí-li opravdu Drtina, že toto byla filosofie scholastická, pak dává jen neznalost svou na jevo. Jako každá filosofie měla i scholastická úkolem, cestou rozumovou vysvětlit přírodu a řád světový z posledních příčin. Největší myslitelé století XIII, kdy filosofie ta vrcholu svého dosáhla, přesně mezi theologií a filosofií rozlišovali a proti každému neoprávněnému zaměňování se stavěli. Filosofické otázky dlužno luštit filosoficky a ne theologicky, žádá Albert V. a v souhlase s ním jeho veliký žák. Bäumker tedy tvrdí vším právem, že dogmata neudávala filosofickému myšlení určitého obsahu; jen určitý směr prý udávala.

Kolik problémů, jež s theologií nesouvisely, zajímalo středověké myslitele! Sv. Tomáš jevil veliký zájem o filosofii Aristotelovu. Kdyby byl dle receptu, připisovaného Drtinou scholastice, filosofoval, byl by

si řekl: „Co je mně do pohanského myslitele? — Církev zkrátka to neb ono prohlásila, s tím se musíme spokojit, ať si ten který myslitel minulé doby myslil cokoli.“ Marně bychom podobných tvrzení u sv. Tomáše hledali. Dobře věděl, že v otázkách filosofických žádná autorita rozhodnout nemůže, že v těch věcech rozhodují rozumové důvody. „Studium filosofie není na to, aby se vědělo, co myslili lidé, nýbrž jak se pravda věcí má,“ dí Tomáš (De coelo et mundo. 22. str.) a proto zachoval si samostatnost v posudku díla Aristotelova a to i v takových bodech, jež s theologií žádného spojení neměly. Demetrios Kydones a později Georgios Scholarios přeložili značnou část spisů Tomášových do řečtiny. Proč? Kdyby Tomáš byl s Aristotelem úplně ve všem souhlasil a jen jeho zásady opakoval, byli by se s Aristotelem v originálu spokojili. Ale čtením spisů Tomášových poznali samostatného ducha, který filosofické otázky filosoficky řešil a žádným důležitým problémům se nevyhýbal. — V dílku, které myslitel svému řádovému generálovi poslal, čteme slova: „Nec video, quid pertineat ad doctrinam fidei, qualiter Philosophi (t. j. Aristotelis) verba exponantur.“ Drtina tvrdí, že vědění, pokud nemělo cílem poznat Boha, bylo dle sv. Tomáše hříchem. Kolik takových „hříchů“(!) se světec tedy dopustil! Grabmann píše o dojemné touze vynikajících scholastiků poznati pravdu úplnou a o napjetí vší myslící energie, aby cíle bylo dosaženo. „Die wissenschaftliche Arbeitsweise besonders der führenden Denker in der Hochscholastik bekundet ein vorsichtig abwägendes logisches Denken, eine pietätsvolle und doch auch wieder selbständige Verwertung, Darstellung der bisher geleisteten Geistesarbeit, ein sachliches Eingehen auf Zeit- und Streitfragen, auch auf die Ansichten der Gegner, eine glückliche Verbindung von Beobachtung und Spekulation . . .“ (Der Gegenwartswert. 31)

O otrocké závislosti čelných scholastiků na Aristotelovi nelze mluvit. I Harnack to uznává. Mnicha Rogera Bacona nazývá monista Rud. Schmidt prvním volným myslitelem. „Ani závislost na autoritách ani převládání deduktivní methody není pro scholastiku zvlášť charakteristickým.“ (Lehrbuch der Dogmengeschichte. III. sv. 313. str.) Sebe povrchnější znalec scholastické filosofie nemůže uniformovanost filosofii scholastické vytýkat; skoro v každém století narážíme na prudké boje mezi mysliteli, jež filosofickými zbraněmi vybojovány býti měly. V Tomášově díle: „De unitate intellectus contra Averroistas“ čteme tato slova: „Toť naše vyvrácení jmenovaného bludu; neopírá se o důvody víry, nýbrž o myšlenky a důvody samých filosofů“ Co tedy ve filosofických spisech Tomášových rozhodovalo? Rozum! Hlavním požadavkem světcovým jest, aby člověk, který pravdu hledá, ani láskou ani záštím se ovládat nedal, aby nezaujatě kráčel za pravým cílem. Světec sám nevyhýbal se ani největším obtížím a malichernostím, o nichž věděl, že jasné a přesné odpovědi nepřipouštějí, pomíjel. Pohodlná nauka o dvojí pravdě nebyla naukou vynikajících scholastiků. Blud ten přijal beze vší výhrady v době renesanční Pietro Pomponazzo.

Bez kritických úvah scholastika nebyla; nacházíme v ní četné úvahy o povaze lidského poznání a jeho vztazích ke skutečnosti. O přesnou terminologii pečovali scholastikové co nejsvědomitěji; mnohé terminy filosofické, které odkazem antické filosofie nebyly, mají dosud ve filosofii moderní svůj přesný význam.

Bez empirického zkoumání přírody středověk nebyl; i ve středověku jeví se zájem pro mathematiku a mathematické pojímání přírody. Tvrdí-li Drtina, že nepředpojaté zkoumání přírody „bez vyšších zřetelů bylo vůbec cos nezvyklého, ba často vyhlašováno za něco nedovoleného“ (542), míchá zaujatě pravdu s nepravdou. Nemoranus, Bradwardin a jiní pracovali v mathematice; Roger Bacon, Peckham, Witelo pěstovali optiku a jiné obory mathematické fysiky. Introspektivní analysi psychickou nacházíme u Jana ze Salisbury a sv. Tomáše. Durandus a Occam pátrají bedlivě po psychických prvcích, činných při tvoření pojmů. Nejznamenitějším přírodozpytcem ve středověku byl Albert V. Krásná slova pronesl o něm na 80. sjezdě německých přírodozpytců a lékařů jeden z řečníků, Stadler: „Albert byl pozorovatelem prvního řádu, a kdyby vývoj přírodovědy cestou, již Albert započal, dále byl se bral, byla by se jí oklika tří století ušetřila“. (Verhandlungen deutscher Naturforscher und Ärzte. I. Teil. 1909. 35. str.) Týž přírodovědecký spisovatel vydává nyní dle rukopisu kolínského obsáhlé dílo Albertovo De animalibus libri XXVI. První svazek (1.—12. kniha) není dílem nepatrným, nýbrž velmi značným (cena 28 M.)

Tak vypadalo to nedovolené zkoumání přírody. Se vším důrazem žádá Albert V., aby ve vědě přírodní rozhodovala empirie. „Earum autem“ dí Albert „quas ponemus, quasdam quidem ipsi nos experimento probavimus, quasdam autem referimus ex dictis eorum, quos comperimus, non de facili aliqua dicere, nisi probata per experientiam. Experimentum enim solum certificat in talibus, eo quod de tam particularibus naturis syllogismus haberi non potest“. Ať pátrá Drtina zde po otrocké závislosti na Aristotelovi. Slova jeho o neobmezené autoritě myslitele stagirského „Aristotela, v němž nalézána plnost vědění a moudrosti o světě přirozeném“ (559) jsou k smíchu a tak nesprávna jako rok 1277, kdy prý Tomáš zemřel. Dle Drtiny byl Tomáš papežem Innocencem XXII prohlášen svatým! Že papeže takového dosud nebylo, Drtina nepotřebuje věděti.

I sv. Tomáš kladl na empirické bádání důraz. „Naturalem philosophiam propter experientiam tempore indigere“, je jeho zásadou (viz Grabmann l. c. 45 str.)

Rozdělení „qualitates primae et secundae“, jež se od Johna Locke stalo tak slavným, bylo již Albertovi V. známo. Mnohá myšlenka, na niž se jako na moderní pohlíží, je již ve foliantech myslitelů scholastických. Vilém z Auvergne, sv. Tomáš, Bonaventura, Matouš z Aquasparty zabývali se bedlivě záhadami theorie poznání, hlavně otázkou, pokud naše představy jsou objektivní, pokud subjektivní. Edmund Husserl, frýburský universitní profesor filosofie, bývalý pří-

vrženec psychologismu, přiklonil se v důležitých bodech ke scholastice. Dokladem toho je dvousvazkové dílo „Logische Untersuchungen“, v němž píše: „Výtka, že jedná se o restituci (rehabilitaci) scholasticko-aristotelské logiky, nad jejíž méněcenností dějiny soud pronesly, nesmí nás znepokojovat. Možná, že se ještě ukáže, že dotyčná disciplina nijak není tak nepatrného obsahu a tak chudou na hluboké problemy, jak se jí vytýká ... Je také otázkou, zda opovržení tradicionelní logiky není neospravedlněným působením nálad renesančních, jejichž motivy se nás dnes již dotknouti nemohou“. (Log. Unt. 1. 39 str.) I právník Ihering píše (v díle Der Zweck im Recht. II. sv. II. vyd. 161 str.): „Výtka neznalosti padá na moderní myslitele a protestantské theology, kteří obmeškali velikolepé myšlenky tohoto muže (sv. Tomáše) si osvojiti. Udiven táži se, jak bylo možno, že takové pravdy, byvše jednou proneseny, u naší protestantské vědy tak zcela v zapomenutí přijít mohly? Kolik bludných cest mohla si uspořit, kdyby je byla uvážila. Nebyl bych snad celé své knihy psal, kdybych je byl znal. Neboť základní myšlenky, o něž se mně jednalo, jsou již u onoho vynikajícího (gewaltig) myslitele v dokonalé jasnosti a nejvýraznější přesnosti (prägnantester Fassung) vyjádřeny“. K takovému poznání dospěje i nejzaujatější nepřítel myšlení středověkého, jakmile jen do filosofie scholastické vnikne. Co znamená výraz „philosophia perennis“ vysvětluje Gutberlet v prvním článku prvního ročníku časopisu „Philosophisches Jahrbuch“. Pouhé repristinace nikdo nežádá, ale další práce na zdravých základech Tomášových je žádoucí.

Významným je, že dosud nebylo možno, všechna díla středověkých myslitelů tiskem vydat. Veliká díla sentencí a summy, z nichž četné dle úsudku znalců veliký význam mají, nejsou dosud tiskem vydána. Nejstarší a snad jediná systematická metafysika scholastiky františkána Tomáše z Yorku nevyšla dosud tiskem. Mnoho prací o scholastických myslitelích vyšlo ve sbírce „Beiträge zur Geschichte der Philosophie des Mittelalters“, již Hertling, Ehrle, Baumgartner, Grabmann a Bäumker vydávají. Dosud vyšlo jen osmnáct silných svazků. Že tato obrovská práce na moderní spisovatele, vyjímaje p. prof. Dra Drtinu a jemu podobné bez vlivu nezůstala, jest jisto. Reinhold Seeberg, jehož nikdo z nějaké náklonnosti k církvi a kultuře středověké vinit nebude, píše: „Všude pociťuje, kdo jen poněkud v tomto oboru se vyzná, jak nejistým naše poznání v jednotlivostech jest. Při tomto stavu věci jest potřebou naléhavou vší vědy, aby středověkou filosofii a theologii konečně systematicky a methodicky studovat začala. Grandiosní práce je tím označena. Zajímavého, nového a poučného je tam mnohem víc, než si někdo při povrchním zaměstnání nebo pod dojmem starých předsudků myslí.“ (Lehrbuch der Dogmengeschichte. III. sv. VIII. str.) Tak soudí učenec, který se jen „poněkud v tomto oboru vyzná“! Rozumí se samo sebou, že neprohlašujeme děl těch za učebnice filosofie vhodné nebo i jen dostatečné pro nynější dobu, o to zde nejde: neboť jednáme tu o spise, který chce poučovati o myšlenkové povaze středověku, tedy o dějinách středověké

mysli křesťanské, a takový přece má se zakládati na znalosti děl, ve kterých se mysl ta projevuje, ne jen všelijakých protestantských moderních traktátů, které o středověku vědí právě tak málo jako p. spisovatel.

Po přečtení díla Drtinova řekne si čtenář, do filosofie scholastické nezasvěcený, že studium této filosofie je mařením času. Nikdo nepopírá, že bylo mnoho scholastiků, kteří mlátili jen prázdnou slámu, ale takových professorů filosofie měly a mají také pokrokové university víc než dosť. Kdyby si p. spis. „jen poněkud“ novějších spisů o filosofii scholastické byl všímal, novější díla spisovatelů katolických byl studoval, byl by jistojistě o křesťanství a filosofii jinak psal. Po léta takové nepravdy Drtina katolické mládeži akademické hlásá, po léta podle takových přednášek u rigorosa zkouší — zda-li ví, co je svědomí a zodpovědnost? Kdyby katolický spisovatel o moderní filosofii neznaje ji tak psal jak píše Drtina o křesťanství a scholastické filosofii, veškeren pokrokový svět volal by: Ejhle klerikální inferiorita! Dílem svým dokázal prof. Drtina makavě, že nezná ani novější literatury o středověké filosofii, že je v té příčině aspoň o třicet let pozadu. Dílo jeho odměnila I. třída České akademie cenou.

Dr. J. Vrchovecký.

Alfred Lichtwark, O kultu květin. Přeložil B. Markalous. Umění a řemesla XII. Praha 1916.

Umělečtí buditelé jako Brinckmann, Lichtwark, Klinger a j. mají velké zásluhy o povznesení vkusu obecenstva co do předmětů průmyslového umění. Knížka, o niž tuto jde, může býti pokládána jaksi za opožděnou vzpomínku na spisovatele r. 1914. zemřelého. Lichtwark, rodilý Severoněmec, později ředitel Umělecké síně v Hamburgu, vzkřísil v městě, které mu přirostlo k srdci, umělecký život a působil daleko za hranice svého působiště i za hranice říše. Přeložené dílko ukazuje jeden směr jeho činnosti, pěstování lásky ku květině divoké i pěstované. (Říká se tomu „kult“? P. red.)

Nyní jsou nám již jeho názory běžny, ale tím více třeba uznati, co práce dalo mu a jeho spolubojovníkům na tomto poli než přemohli nevkus doby vyjádřený kyticí Makartovou a falešnou renaissancí. Jemu náleží zásluha, že z Anglie přinesl a v Německu rozšířil oblibu chrysanthemy, že ukázal na důležitost vhodné vasy pro kytici, která ať je sebe levnější jen když je vkusná. On šířil pěstování květin v oknech a zájem o prosté polní květiny. Vše to líčí v krátkých kapitolách přeložená knížka, již čísti by se hodilo též na vyšších stupních škol, zvláště dívčích. P—a.

* * *

Gabriel Ronaj, Pane, smiluj se nad námi! Básně. „Eva“, Olomouc 1916.

Jednotnou myšlenkou nesená sbírka skutečné náboženské poesie — ne pouze rýmovaných úvah, — jest v naší literatuře zjevem velice

vzácným. Gabr. Ronaj podal nám ji hned v první své básnické knize (před tím vydal drama „Sluneční píseň“). I z jeho veršů — invokací dle litanie ke všem svatým — ozve se sice dosti často příliš prosaický a jen didaktický ton, ale nicméně viděti v nich pravého, nábožensky cítícího básníka. Zápasí ještě s formou, jež nechce poddati se myšlence, verše jeho jsou často tvrdé, skoro kostrbaté, tvořené jen dle počtu slabik a nedbající přízvuku, výrazy i obrazy jsou někdy málo vhodné (na př. v básni „Svatý Martine!“ srovnává:

„Sek gordijský, jímž Alexandr uzel prosek,
ač nejslavnějším tnutím ode dávna sluje,
jest proti seku tvému loď, z níž trocha trosek.“)

Než některé i formálně pěkné básně dávají naději, že i tu p. spis. brzy zvítězí a půjde pevně svou cestou. Jsou to zejména invokace společné, na př. „Všichni svatí učitelé!“, „Všichni svatí mniši a poustevníci!“ a j., kde se neváže tak těsně sevřenými a rýmem příliš spoutanými slokami, jako v invokacích jednotlivých světců. Obsahově však i tu se mu většinou podařilo několika charakteristickými rysy nakresliti případnou podobiznu světcovu. Jen někde vypadla trochu bledě, nejasně a chaoticky, zvláště tam, kde spis. se snažil umístiti v jediné nedlouhé básni všechno, čeho se dověděl při bedlivém jistě předcházejícím studiu životů svatých. Takovým většina čtenářů a čtenářek sotva by porozuměla bez obsažných poznámek, jež jsou vhodně připojeny vzadu.

Alois Jirásek, Písničky a jiná prosa. 1916.

Zdá se, že hlavně válka pohnula spisovatele, aby do tohoto svazku Sebraných spisů zařadil jako nejrozáhlejší oddíl i své „první práce“, vzniklé již před 40 lety — vesměs povídky z bouřlivých válečných dob, plné krvavých výjevů, jež dnešnímu čtenáři se již věru znechutily. Jakýmsi protějškem jsou „Písničky“, (psané r. 1915), svěží idylla z venkovského českého zámečku na konci 18. století, kam jen z dálky doléhají ozvuky současných válečných událostí na západě. Knihu doplňuje pestrá směs časopiseckých krátkých článků z kulturní historie, zvláště pražské za baroka, z lidopisu, literatury i nynější války. Ani v těchto zábavně poučných črtách nevyhnul se Jirásek zastřeným narážkám na „nového světce“ sv. Jana Nep. Inu, český „historik“, arci patřící už také do historie. Jinde otiskuje poslední pořízení zámožné měšťanky pražské s odkazy na mše, kostely atd. a vidí v tom „bigotnost pobělohorské doby“, „strach a úzkost před očistcem... mocný vliv kněžstva“ atd. Ale na jiném místě v článku o jakési čarodějné knize musí doznati známou zkušenost, že v témže „filosofickém“ osmnáctém století kruhy vznešené společnosti propadaly nejvíce pověrám. „Chlubily se svou nevěrou, stavíce ji okázale na odiv. Než s nevěrou panovala pověra, pověra přepodivná i nechutná“.

Knihovna lidu a mládeže.

Kazimír Przerwa Tetmajer, Anděl smrti. Přel. Fr. J. Pavlišta. Praha. — Mladý, nadaný umělec-sochař Roman Rdzawicz, zamiluje se do hezké slečny Marie Tyżwické, která mu opětuje svoji lásku a s ním se zasnoubí. Rdzawicz celý šťasten vtiskuje svému dílu Andělu žití tvář své milované snoubenky. V tom dostává od ní lístek, v němž ona se ho zříká, že ho nemiluje, ano, že ho ani nemilovala. Ani jeho umělecké úspěchy mu jí nezískají. Chlad, s kterým Marie naň pohlíží, vzrušuje jej znova, a on vrátiv se domů chce znázorniti svůj osud novým dílem: Andělem smrti (žena obnažující se deptá muže na zemi ležícího, zahaleného v plášti). Ohlášený její sňatek s jiným jej přiměje dáti Andělu smrti tvář Marie a vystaviti jej v den sňatku Mariina. V ten den však, když má již Anděl smrti odnesen býti na své místo, přichází do dílny zbožňovatelka umělce Ella Rosinská, odnímá mu smrtící zbraň a chce jej odvésti pryč k novému životu; tu procitá v srdci jeho láska k Elle, rozbíjí sochu Anděla smrti, avšak sešílí.

Karel Leger, Augustin Fojtík. Trest. Katuška. Praha. — Fojtík, syn chudé pradleny, studuje, ale nejsa nadaný jest nucen toho nechati, stane se pomocníkem kantorovým a zván i do zámku hrát. Tam jsou jaksi zapleteni s pašeráky a zapletou i jeho, ačkoliv důstojníci pašeráky stíhající bývají tam hosty. Při milostném výjevu důstojníkem zastřelen. Na pět dní těch příběhů trochu mnoho, místy divokých. Těch několik blasfemií do textu vložených spisu také ceny nedodá. — Ženská krása hraje úlohu též v druhých dvou povídkách. V „Trestu" mladý muž zabíjí vlastně drzého podezřívače své ženy, a jediný přítomný svědek jest ochoten svědčiti, že mrtvý zemřel nešťastnou náhodou, když krásná žena jemu na chvilku se věnuje. „Katuška", doma ženuška velmi hodná, odjíždí každý rok na týden do Prahy, aby zde na předměstském divadle sbírala vavříny, až na to manžel přijde. *A. S.*

Kar. Rais, Za světem. Sp. sv. VI. — Poslední radosti. Představenému narodila se holčička. Nikdo ji nevítal s radostí, ani matka, ani otec, ani dospělí děti. Jen výměnkářka těšila se s dítětem a dovedla mu získati celou rodinu. Dítětem vše se jí polepšilo, byla to její poslední radost. — Špačci. Starý jenerál Zubr a přítel jeho Rozvora vystavěli budky pro špačky, aby jeden druhého překvapil. Málem by se bylo proto staré přátelství zkalilo, když tu smrt paní Rozvorové oba starce sblížila. Špačci však neusadili se v budce žádné. Do knihoven se hodí.

Kar. Rais, Horské kořeny. Sp. sv. XV. — Pro číslo. Krejčí Sejkora v zimní nepohodě přinesl si z města číslo novin a nemohl se dočkati, až po práci pozdě v noci bude si je moci přečísti. — Ta srdce! Když Józa Nepovím ovdověl vtíraly se mu svou pomocí pobožnůstkářka Terynka a sestra švagrové Veruna. Z kraje od sestřenicu přišla dcera Tonička. Utíkala z domova před hanbou a hledala e-

strýčka útulku. Nechal ji u sebe a postaral se o její dítě vzav si ji za ženu. — Výprava z hor. Farář vypravuje se do Prahy na výstavu. Do knihoven se hodí.

A. V. Šmilovský, Setník Dřevnický. Starý Méchura. Sp. výpr. sv. II. — Setník žije na pensi na Vidovli u statkáře Straky. Po smrti paní Strakové ujme se její dcery Františky proti maceše a vymůže jí, že se smí provdati za statkáře Sezimu. Po brzké smrti jeho vede setník hospodářství a probudí v mladé vdově chuť k životu i správě statku. — Starý Měchura. Životopis hudebního skladatele (1803—1870.) Do knihoven se hodí.

A. V. Šmilovský, Nebesa. Procul negotiis. Sp. výprav. sv. V. — Nebesa. Farář „Nebesa“ přijal na faru dítě společnice barončiny Jenny, jíž baron Mundy slibu splniti nechtěl. Po smrti matky chtěl baron chybu svou napraviti, ale Jenny dala ruku kupci Doubkovi, u něhož nalezla mužnou povahu. Dítě vychovával farář pro barona. — Procul negotiis. Statkář Lonek pozval k sobě starého přítele radu Sychravého. Do klidného života přivedl maryáš a osud bláznivého Andrýska neshody, jež ukončila smrt radova. Do knihoven se hodí.

Kar. Leger, V zátiší. — Syn bohatého obchodníka žije v útulném domku. Tichý život byl rozčeřen příchodem Ludmily, sirotka po jakési příbuzné. Děvčátko vyrostlo ve sličnou dívku, a zamilovalo se do svého strýčka, který svou lásku k ní přehlušoval vzpomínkou, že jest starým a nesmí k svému životu připoutati život dívky. Tím spíše podlehl nástrahám vdovy po sousedu kontroloru. Ludmila musí z domu. Veršem psaný román. Do knihoven se hodí.

Jiří Mahen, Kamarádi svobody. Praha. — Osudy studentské společnosti „pětky“, zvláště jednoho z ní, technika Tomáše Černého. Ve 24 letech život jej znudil, zdál se mu prázdným, protivným, cítil se ve světě osamělým „korábem bez plachet“. Po tříleté známosti rozešel se s Martou, která se k němu nehodila. Na prázdniny nejel k matce, nýbrž do zapadlého městečka, kde byl jeden z pětky. Tu časem v přírodě pookřál, časem si zabouřil, na konec však přišly zase chvíle roztesknění a pessimismu. V této teskné prázdnotě poznal Magdu Mečířovu, dceru dělníkovu. Vznikla mezi nimi láska tak podivná, jak podivným byl celý život jeho. Před odjezdem žádal na Magdě, aby se mu na výletě obětovala zcela. Zamítla a dala se za deště na cestu k domovu vzdálenému 6 hodin. Nachladivši se zemřela. I Tomáš se roznemohl, ale po nemoci vzpomínka na čistou lásku Magdy plnila duši jeho mužností a těžkým klidem. Román, plný úvah a symbolů, plný líčení duševních stavů navzájem si odporujících, byl by čtenáři méně vzdělanému zcela nesrozumitelným. Ponurý názor na život zanechá v duši pessimistický dojem. Tu a tam šlehne laciná narážka na náboženství a nepochopení jeho, jinde zase vážná pravda nutí k přemýšlení. Vzdělanému čtenáři možno doporučiti, do školních knihoven se nehodí.

Jul. Zeyer, Dobrodružství Madrány. Sebr. sp. sv. IV. Praha. 1902. — Po millionovém bohatství dony Cataliny touží její

teta, fanatická abatyše Dolores, aby ho použila ve prospěch svaté církve, však touží po něm i záletný kardinál, aby je sňatkem získal pro lakotného synovce dona Estabana. O tom doví se Češka Madrána, která Španělskem cestuje se zbohatlým umělcem Kosmou. V přestrojení jako přítel Kosmův setká se s donou, jež láskou k ní zbavena jest chmur, jež halily její mysl. Když kardinál donutí donu k zasnoubení se synovcem, uteče k tetě do kláštera, kde však je vězněna spolu s Madránou. Cítíc blížiti se konec života ustanoví Madránu dědičkou. Při vzbouření lidu zmocní se don Estaban Madrány i Kosmy, ušetří však obou, když Madrána ve prospěch jeho zřekne se dědictví. Chudi vracejí se Kosmos a Madrána ze Španěl, kde poznali, jak se milují. Co do obsahu, nebýti jména Zeyerova a jeho skvostného slohu, přičetl bys román bezmála ke krvákům. Renaissanční hýření fantasie je tu až příliš bujné. Do knihoven školních se nehodí.

Jul. Zeyer, Gompači a Komurasaki. Sebr. sp. sv. X. — Kněžna Nadesiko mstí se za zhrzenou lásku Gompačiho na rodině jeho milenky Komurasaki. Na nesnesitelné daně nestačí ani peníze, za něž se Komurasaki prodala. Když otec sepsal žalobu na knížete k vladaři, byl jako hlava vzpoury vydán kněžně. Ta dala rodiče přivázati na kříž a před smrtí jejich před jejich očima popraviti 3 syny. Gompači mstil se tím, že pomalu šípy ubil kněžnu. Za to směl skončiti harakiri. Nad jeho mrtvolou probodla se Komurasaki. Pro dospělé čtenáře silných nervů se hodí.

Jul. Zeyer, Rokoko. Sestra Paskalina. Sebr. sp. sv. XII. Rokoko. — Lékárník Pistorius vsadí se s umělcem Florianem o jeho flétnu, že za dva měsíce se ožení. Vezme si 14letou Dorničku, do níž v den svatby se zamiluje Florian. Lékárník poraniv se o rozbitou flétnu zemře a Dornička vzdá se dědictví, aby si mohla vzíti Floriana. — Sestra Paskalina. Zbožná novicka Paskalina uteče z kláštera s rytířem Nikodemem zachránit dle snu slavného knížete křesťanského na východě. Stane se obětí Nikodemovou, který ji po roce opustí. Po letech bídy, hanby a pokání vrátí se do kláštera, kde Panna Maria v podobě její zastupuje ji tak, že ani sestry odchod její nepoznaly. Do knihoven se hodí. *J. J.*

Císař a král František Josef I †.

Daleko přes půl století třímal otěže vlády nad mocnářstvím, složeným z tolika různorodých částí a vydaným, přes nutnost svoji pro evropskou rovnováhu, tolika podvratným nárazům, v návalu dalekosáhlých událostí minulého a tohoto století, v číhavé závisti sousedstva a krátkozraké proradnosti. Mnohý z těch osmašedesáti roků vlády jeho nutno nejen jako za války hodnotiti dvojnásobně, nýbrž mnohonásobně, pro to, co se za něho událo v panovníkových osudech vladařských i osobních.

Doba jeho stává se předmětem dějepisu, jenž vyšetří, jakou měrou osobnost jeho zasahovala do osudů svěřeného mu státu, jakou do dějin evropských i světových vůbec.

Dobu dělají lidé a doba dělá lidi. Byť ne docela, z velké části zajisté. Prvá polovice vlády Františka Josefa byla dobou převratů ve všech směrech, jež ve prospěch celku i částí říditi bylo uměním. Politicky zkoušeny různé soustavy vládní, absolutismus vystřídal ústavu, aby jí opět ustoupil; dualismem ukončena zatím úprava poměrů celoříšských, zápasy veřejného života přenesly se do obojích sněmoven, odrážejíce se i ve sněmovnách zemských. Přírostek jihoslovanský z r. 1909 čeká ještě svého politického včlenění v celek mocnářství.

Lord Palmerston pravil kdysi o našem zesnulém panovníku: „Rakousko nemá vlastně vlády v obyčejném významu. Chce-li císař něco provésti, nucen napřed prostředkovati mezi svými ministry“. A Deák podobně: „Chudák král! Ač má tolik ministrů, má-li se něco podniknouti, nucen si to udělati sám“.

Výroky tyto, byť neplatily venkoncem docela doslovně, obsahují kus pravdy, a to nikoliv jen pro dobu, o níž proneseny. Dle nich mohli bychom říci, že tedy věci občanů rakouských byly v dobrých rukou. Ale chyba při tom byla. Obyvatelstvo totiž nehledíc k panovníkovým závazkům ústavním, příliš spoléhalo na jeho panovnická práva a zanedbávalo svoje vlastní ústavní jak práva tak povinnosti, ztěžujíc tím panovníkovi rozhodování naproti přemocným činitelům, kteří se ústavně uplatniti dovedli.

Katolictví na př. ačkoli po jednostranné výpovědi konkordátu přestalo býti náboženstvím státním, mělo od r. 1849, kdy zbaveno dotavadních pout policejních, jednak v ústavním zřízení, jednak

v osobě panovníkově dosti opor, aby svá práva beze škody jiných uhájilo. Přes to jich docela neuhájilo, jelikož příslušníci jeho z největší části jsouce zvyklí hierarchickému vedení, svobody té samostatně využitkovati buď neuměli anebo nechtěli, nemajíce ponětí o dosahu novot. Nebylоť ani jasného programu o možném a nemožném, potřebném a nepotřebném, dosažitelném a nedosažitelném, podle zdejších poměrů totiž. Spoléháno na „císaře pána“ více než ústavní poměry dovolovaly, místo co by se oprávněné požadavky ústavním způsobem byly podepřely a tak rozhodnutí panovníkovo usnadnilo.

Nehledejž nikdo v těchto slovech pobídku k nějakému „kulturnímu boji“, jehož ani t. ř. „bojovný klerikalismus“ nevyhledává, jsa si dobře vědom, že jako každá bouře má sice dobré ale i zlé účinky. Oč tu vlastně jde, jest pouze zásada, že veliké většině mají, beze škody menšiny, zaručena býti také příslušná práva. A zastává-li menšina zásadu, že náboženství jest věcí soukromou, tedy že do ústavních zákonů nepatří, je to právě jen chybný okruh, jímž menšina svou vůli vnucuje většině: když rozhoduje většina, nutno jí také ponechati rozhodnutí o tom, zdali uznává náboženství za věc soukromou či veřejnou, a dle toho také zákonodárství chce mít upraveno.

Že by pak toho práva bylo vždy šetřeno bývalo, jistě nikdo vážně neřekne, ani v Předlitavsku ani v Zalitavsku. Správně může toliko říci, že si ho většina nedovedla vynutiti. František Josef se své strany mohl 1874 českým biskupům říci, že ještě mnohému zabránil, co na ujmu katolického náboženství zamýšleno; o některých věcech, na př. co do zrušení klášterů, je to známo, o jiných bude jistě moci vypravovati příští dějepis. K chystanému nejostřejšímu opatření z Říma na štěstí nedošlo. Chybné tamější posuzování našich poměrů bylo by jinak mívalo následky nejosudnější.

Není širší veřejnosti s dostatek známo, jak štědře podporoval náboženské podniky v cizině, na jihu a na východě. Teprve nyní se poznává, jak málo s jeho záměry tam spolupůsobili příslušní povolaní činitelé, na škodu nejenom náboženství, nýbrž i velmocenského postavení říše.

I v národnostních otázkách obou polovin říše vůči přemocným vlivům spravedlivě zakročoval, jmenovitě v potřebách osvětných. Rozštěpení nás oslabilo, radikalismus spojence odpuzoval, a tím ovšem i mocnáři znesnadňováno činiti tolik, kolik snad, právem či neprávem?, naň skládáno.

Nesmí se zapomínati, že ve znovabudování říše důležitou úlohu hrála nejen pokročilost osvětná, nýbrž i hmotná, hospodářská, průmyslová. Stát i panovník, třebas povinen chrániti slabých, nucen s ní počítati. Co my jsme v té věci promeškali, nezůstalo ovšem bez vlivu na náš poměr k celku. Výstřední liberalismus hospodářský a kapitalismus byl a jest nezdravý, ale je to choroba světová, jíž jednotlivý stát může se brániti sebe více, docela však zatím se jí žádný neubránil a neubrání. Proti výsledkům jeho v politice náboženské i národnostní nutno na váhu položiti něco rovnoceného: práci a její výtěžek. Imponderabilia cum ponderabilibus! Intelligence, jíž jest nadbytek a jež právě z nemalé části k podvratným snahám se propůjčuje, zapomíná v osobivosti své, že ze samých úředníků obecností vydržovaných obecnost se skládati nemůže, že třeba též nečeho hmotného, „čeho nabyl občan pilný"; přítomnost nás o tom velice citelně poučuje. Předpoklady k tomu, vymaniti se z tohoto pro nás tak osudného sebeklamu, jsou nám za klidného panování Františka Josefa dány. Bude-li jich vydatněji použito?

Knížetem míru byl nazýván zvěčnělý panovník, ačkoli za války vstoupil na trůn a za války s něho sestoupil. Za mlada nevyhýbal se ani osobně práci válečné, ale od bitvy u Solferina se jí přímo činně neúčastnil (návštěva českých bojišť po bitvách 1866 působila prý naň dojmem nesmazatelným), ač ovšem ji za války i v míru bedlivě sledoval a řídil, jako málokdy maršálskou uniformu odkládal. Tím neprozíravější byla politika ve sněmovnách mnohdy provozovaná, nechtíc povoliti ani nejpotřebnějších požadavků vojenských, i nebylo divu, že po svých válečných zkušenostech odporem takovým takořka osobně býval dotčen. Že soukromý život jeho až do poslední doby byl vojensky přísný a odměřený, jest vůbec známo.

Mnoho prožil, mnoho pracoval, mnoho vytrpěl. Když jej naposledy vkládali na lože, namítal, že se má ještě mnoho modliti. Nuže, dejž mu milostivý Král králů a Pán pánů připojiti k modlitbám pozemským chvalozpěvy věčné tam ve vlasti míru božího.

Rozhled

náboženský.

Č. 11. Acta apostolicae Sedis m. j. obírá se jazykovým sporem anglo-francouzkým v Kanadě. Papež, jak se samo sebou rozumí, napomíná, by se spory mezi katolíky vyřídily pokojně, by oběma národnostem se všemožně vyhovělo, kněží tedy učili se oběma řečem, taktéž i ve školách, které Francouzi „aliquo numero“ navštěvují, by se řeč jejich pěstovala.

Jsou to asi tytéž potíže jako u nás. Angličina jest řečí úřední a pro život veřejný potřebnou, francouzští kněži jí dosti neovládají atd.

V témže čísle předpisuje se biskupům Sp. Států, by jednotlivě nenápadnými poptávkami mezi kněžstvem a vlastními zkušenostmi hleděli pořiditi seznam kněží, kteří by po případě hodili se za biskupy, o jednotlivých návrzích pak ve společné, nenápadné schůzi se poradili a konečnou listinu sestavili, na jejímžto základě by pak osiřelé stolce co nejrychleji mohly býti obsazovány. Vše má se pod přísahou díti tajně, by ani ti, jichž se věc týká, ani širší veřejnost nic nezvěděla o seznamu, jehož opis má se bezpečnou cestou poslati do Říma.

*

Dle římského výnosu o přímých biskupských reservátech (srv. str. 657) se počet jejich zmenšuje. Solnohradský arcibiskup Dr. Balt. Kaltner tázal se kapitoly a několika zkušených duchovních správců, mají-li se dosavadní reserváty (6) omeziti anebo — jelikož vlastně zatěžují více zpovědníka než kajícníka — vůbec zrušiti. Skoro všichni odpověděli, že zrušiti, a tak se také stalo.

*

Tak zvaný „políček“, který uděluje biskup při sv. biřmování, vysvětluje Noldin (De sacram. n. 94) — odvolávaje se při tom na Dölgera — jinak, než se posud činilo. „Alapa“ quae dicitur — praví — non videtur esse aliud quam signum caritatis et pacis. Antiquitus enim episcopus confirmans dicens „Dominus tecum“ vel „Deus humilium sit tecum“ osculatus est confirmandum. Cursu temporis in locum osculi decentiae causa successit lenis tactus, quem scholastici „alapam“ dixerunt. — I z důvodů vnitřních se výklad tento doporučuje. U svátostí i svátostin zachovávána vždycky zásada: actiones significant idem quod verba concomitantia. Zde by však dotek, při němž praví biřmující biskup „Pax tecum“, znamenal pravý opak slov, totiž vybídnutí k boji; nový výklad zjednává shodu akce a slova. — Také Stieglitz vynechal už ve svém katechismu obvyklý výklad symbolický, ačkoli ještě ponechal název „Backenstreich“. Vypustí-li náš nový katechismus i posavadní pojmenování „políček“ (místo „dotek“), nestane se tak na ujmu vážnosti svátosti biřmování — zvláště vůči dětem.

O symbolistice našich náboženských obřadů bylo by i s hlediska nábožensko-výchovného mnoho co psáti, pokud jsou obecenstvu srozumitelné a nábožensky významné a pokud ne; srv. na příklad oblékání pontifikalií v kostele. Řekne se ovšem: obřady se mají dětem a obecenstvu vyložiti. Ale kde, kdy? A lze všechny nábožensky spokojivě vyložiti? Budiž na př. znova připomenuto, co praví Dr. Scheicher, autor zajisté vážný, o líbání prstenu při přijímání Nejsvětějšího: Religosní doba to nebyla, která ten zvyk zavedla. Liturgika mnohem víc než dosud měla by choditi do školy k dějepisu.

*

Dějepisné, po případě slovné pojímání především velí u příslušných výroků též hermeneutika biblická, nemá-li celé Písmo státi se pramenem libovolných osobních domněnek, jež pod rouškou mysticismu tolik bludných nauk zplodily. V posledním sešitě Innsbruck. Ztschr. J. kath. Theol. J. B. Nisius vykládaje obšírným článkem 2 Kor 3, 16 dd, vrcholící ve slovech: Pán však Duch jest, a kde Duch Páně, tam svoboda . . ., praví, že nedorozumění dosavadních výkladů zaviněno bylo t. ř. homiletickým, vzdělavacím pojímáním naproti historickému. Dle N. apoštol slovy v. 16: Když obrátil se k Pánu, odnímá se závoj (cum autem conversus fuerit ad Dominum, auferetur velamen) nechce říci, že když se člověk (v onom případě židovstvo) obrátí, závoj s mysli spadne, nýbrž, maje na mysli jen křesťany již obrácené, pokračuje onou větou v líčení předobrazu, typu (Mojžíše), který tvář si zastíral neb odhaloval, když mluvil k lidu nebo k Hospodinu. Tento „Hospodin pak jest (byl) per appropriationem Duch svatý“, od něhož i my, jsouce ve svobodě (dítek božích) zbaveni závoje otroctví starozákonného a nezastřeným obličejem patříce na slávu boží, přeměňováni jsme v týž obraz (Kristův).

Nisius myslí, že tímto výkladem obnovuje výklad starších Otců a zároveň upevňuje důkaznost v. 17a pro božství Ducha sv.

O minule (734) zmíněném výkladu Preuschenově 1 Kor 13, 3 myslí Dr. K. Hubík, že jest filologicky nemožným, a praví, že apoštol mluvě o vydání těla na spálení má na mysli obětovnost oněch, kteří při požáru vydávají se do plamenů, by ohroženým přispěli. I takto by tedy vyloučen byl obvyklý výklad o upálení mučenickém.

Eschatologickými výroky (Mt 24, 43 d. Lk 12, 39 d. 1 Sol 5, 2, 4) o posledním příchodu Páně (u apoštolů „dne Páně“) jako zloděje obírá se na u. m. Urban Holzmeister, nesnází totiž, vyplývající z podobenství Spasitelova o hospodáři, který věda, kdy zloděj přijde, by bděl, a napomenutí, že posluchači mají bdíti, proto že nevědí, kdy Syn člověka přijde. Vzhledem k obdobné, ale podrobněji podané myšlence apoštolově (1 Sol 5, 2. 4) soudí H. takto: Slova Spasitelova o neznalosti posledního dne doplňují se slovy apoštolovými, že věrci vědí, kterak den onen jest neznámý a nejistý; proto nutno bdíti stále. Napomenutí ke střízlivosti kromě doslovného smyslu vštěpuje, aby se pro tu nejistotu neoddávali nečinné otupělosti, ospa-

losti nebo zapomenutí; častý výklad, že by tím slovem apoštol varoval od nedočkavé přepjatosti, nesouhlasí s hlavní myšlenkou.

H. ještě připomíná, že obraz zloděje v této spojitosti (neočekávaného překvapení) není dosud ani ze starozákonní nebo rabínské ani z řecké slovesnosti jinak doložen, kdežto jiný, o bolestech rodičky, je starožidovský. — Co do drastičnosti jeho poukazuje na realistický smysl židovských posluchačův, na jiné silné výrazy, na př. Žalm 77 (78), 65 a na trestní spravedlivost soudcovu naproti vinníkům, kteří jedině jím překvapeni budou (dle 1 Sol 5, 4.)

K Lk 2, 7 (o rodišti Spasitelově) píše Dr. Kastner v Tübing. Quartalschrift (1916, 184 dd), navazuje na dřívější své vývody (1913, 235 dd), že třeba mysliti na nějakou noclehárnu po způsobu nynějších karavanserajů, pro lidi i pro dobytek, ale nikoliv od městečka vzdálenou („v městě Davidově“ praví anděl), ačkoliv od Justina M. se mluvívá o jeskyni. Slova Lk, že nebylo místa v hospodě, vztahuje s Vezinem nikoli na přenocování vůbec, nýbrž, podle větné souvislosti pouze na jesle: položila jej do jeslí, jelikož nebylo [jiného] místa v hospodě.

Vídenský prof. Dr. Nivard Schlögl O. Cist. uveřejnil v novém svazku svého obsáhle založeného, ač odborníky různě posuzovaného překladu Starého zákona veršem zpracovanou knihu Ijjob. V nesnadno řešitelné otázce po původci knihy té rozhoduje se prof. Schlögl pro Jeremiáše, který prý starou látku z doby patriarchů znova zpracoval.

(K těmto a jiným zprávám o nových výkladech biblických podotýkáme, ač-li toho třeba, že uveřejňováním nevydáváme jich za správné a konečné. Jako jinými zprávami Rozhledu má jimi býti jen ohlašováno, co se ve světě děje a pracuje — jinak tantum valent, quantum probant auctores).

*

Ve známém oddíle případů z duchovní správy linecká Quartalschrift v posledním sešitě má také případ z Německa o nepřístojnostech následkem přehorlivého konsekrování nadbytečného množství partikulí, jež, jak tam psáno, rector ecclesiae nucen pak tajně a nedůstojně dát odnášeti do kostela filiálního. I u nás prý se cosi podobného stává nebo stávalo. Konsekrace zajisté jest vysokým úkonem bohocty, avšak nemůže býti záslužnost její pojímána ve smyslu materialním — čím více, tím výše —; sice bychom došli k důsledkům naprosto nepřípustným. Jestiť mše sv., tedy konsekrace a communio, především sacrificium a cena, cultus publicus, nikoli devotio privata. Čím více dle nových předpisův eucharistické úkony se pěstují, tím více třeba pečovati, ne vilescant.

*

Názory ruských bohovědcův o lidském poznání Boha vypisuje stručně Stanislav Tyszkiewicz v Innsbr. Ztschr. f. kath. Theol. (1906, 797 dd.) V jádře styká se jich nauka nápadně s protestant-

ským fideismem citu, ale podstatný rozdíl je ten, že jsoucnost boží jest pravoslavným docela jista a všechny naše pomysly o nadpřirozenu Bohem jsou v nás působeny, kdežto dle protestantského rationalismu cit náš nadsmyslové a Boha si tvoří; naproti tomu jest „Rus passivní ve všem — jestiť Orientálem jako Hindu“.

T. uvádí tři hlavní svědky z ruské theologie nynější. S. A. Pessotskij z kievské akademie, jedné ze čtyř vysokých učelišť ruských, praví, že náboženství jest život člověka v Bohu; jest pak pociťováno především v srdci, a to vrozeným náboženským citem. Tomu třeba rozum i vůli podříditi, a takto celou rozumnou i svobodnou bytostí náboženství prožíti. Rozumové poznání, jež P. po kantovsku zove zevnějším zdajem, tu neprospívá, jest jen pro nedokonalé, začátečníky; chybou jeho prý hlavně jest, že jest u všech lidí stejné, kdežto náboženství jest osobní, každé osobnosti vlastní — ačkoli na druhé straně praví, že náboženská ona zkušenost citu jest u všech stejná, ke stejným výsledkům vedoucí a má platnost empirického důkazu! Náboženství dostali jsme od Boha zjevením, a proto nemůže prý rozum býti jeho kriteriem!

Biskup Silvester učí podobně, že rozum jen pod vedením vrozeného náboženského citu přispívá k přirozenému poznání Boha; vlastní přesvědčení o jsoucnosti boží však dává jen srdce. Kant prý vyvrátil scholastické důkazy jsoucnosti boží nadobro, za to Jacobi jako žádný jiný filosof západu zbudoval přijatelnou soustavu, dle níž víra v jsoucnost boží, jako každá jiná základní pravda, rozumem dokázána býti nemůže. („Víra“ ovšem ne!)

Za předního ruského theologa mnohými pokládaný Nik. Malinovskij taktéž odvozuje náboženskou vědoucnost od přímého působení všudypřítomného Boha na zvláštní onu vrozenou, citovou schopnost duše, při čemž úvahy rozumové zvláště u neuvědomělých mohou nějak prospěti. —

Znalec dějin nauky křesťanské snadno v těchto úryvcích pozná jednostranné zdůrazňování východních nauk o vniterném světle, o vrozených ideách atd. A čtenář slavných romanopisců ruských, jmenovitě Dostojevského a Tolstého, vysvětlí si tak snadno leccos v jejich úvahách náboženských. Staletý odchylný vývoj theologie východní a západní, nepochopitelné jinak styky Rusů s rationalistickým západem z odporu proti katolictví vedly k těmto rozdílům, jež byť i v podstatě byly theoretické, značí přece propast mezi pravoslavím a námi.

*

Poměr manželství smíšených k nesmíšeným v Německu byl v posledním desítiletí u protestantů 14·65 : 100 (nyní 17·48 : 100), u katolíků 27·18 : 100 (nyní 32·52 : 100). U židů je poměr ten zvláště zajímavý. Smíšená manželství u židů byla zvláštností. Od roku však 1901—1913 stoupla procenta ze 16·97 na 30·96. Za války se poměry utvářily takto: na sto manželství nesmíšených připadlo — u evangelíků 10 smíšených (o 7% méně než před válkou), u katolíků 26 (o 7%

méně než před válkou), za to však u židů 53, o 22% více než roku 1913. Lze skoro jistě čekati, že procento smíšených manželství po válce ještě stoupne u všech vyznání.

Návrh německého středu, by válečné úřednictvo sčítáno bylo také dle náboženského vyznání, znepokojil obyvatelstvo židovské, ačkoliv, jak se ne bez úsměvu oznamuje, měl původně za účel, kterak se tu šetří poměrné rovnosti (parity) vůči katolíkům.

Pruské velitelství nepřeje si míti důstojníků bezkonfesních.

Bavorské velitelství zakázalo lovecké štvanice za dopoledních služeb božích.

Vědecký a umělecký.

3. prosince koná se v Křesťanské akademii pražské ustavující schůze nové koncentrační „instituce, která by byla finančně silnou oporou veškeré katolické práce duševní v českém národě, soustředila veškeré síly odborné a vždy v čas jich užila, dávala pracovníkům podněty, vypisovala ceny na důležitá themata, starala se o proniknutí významných prací literárních, zaujímala stanovisko k otázkám, vzněcujícím hladinu českého života kulturního, stala se vážnou tribunou, jejíž hlas by slyšel celý český národ, a vůbec jež by časově, jednotně a cílevědomě řídila dělbu literární práce katolické v zemích českých". „Jest nepopíratelnou skutečností, že čeští katolíci jako před válkou tak i po válce zůstanou odkázáni sami na sebe a na svou vlastní sílu."

Provolání a pozvání, z něhož tato slova vyňata, podepsali kromě Msgra Dra Josefa Tumpacha, mezitím žel předčasně zesnulého, pp. praelát Dr. Fr. Ehrmann, kanovník Václav Müller, prof. Dr. Jan Sýkora a red. Fr. Světlík. O výsledku podáme zprávu příště, podotýkajíce dnes pouze tolik, že hlavní starostí, v provolání z přílišného snad optimismu nezmíněnou, bude, odkud těch potřebných pracovníků nabrati, anebo, jelikož jich není, řekněme raději hned přímo, kde a kterak jich vychovati. Knižní učenost, jednotlivci pracně v soukromí nabytá, ve mnohých oborech naprosto nestačí: v nich třeba vyškolenosti a methodicky vedené praxe, na př. archivní, laboratořské. Hic Rhodus!

*

Nového spolku na ozdravění divadla (srv. str. 666) ujímá se vřele v „Hochlandu" (listopad 1916) Dr. P. Expeditus Schmidt a odůvodňuje zejména, proč přistoupili k němu také katolíci. Pisatel sám zdůrazňoval potřebu takové organisace již r. 1900 v časopise „Die Wahrheit". Tehdy ovšem, kdy kulturní boj byl ještě v čerstvé paměti, nemohlo se předpokládati, že by se podařilo někdy sdružiti všechny síly, jež jsou schopny a ochotny sloužiti kultuře v této věci. První praktickou práci vykonali tu v Německu soc. demokraté, kteří se svými „volnými scenami" vymanili se ze vlivu po obchodnicku provozovaného divadla. Na něco podobného pomýšlelo se tehdy také s katolické strany: Calderonovy společnosti — v Mnichově a v Berlíně — pokoušely se v malém sloužiti ušlechtilým snahám umělecké divadelní kultury. Svého cíle, tak krásně zamýšleného, nemohly dosáhnouti, poněvadž základ, na němž musily budovati, byl příliš těsný — „nepotřebujeme zamlčovati, že křesťansky smýšlející kruhy nešly s námi tak, jak jsme mohli doufati a očekávati." Práci společnosti stavěly se na odpor ještě jiné překážky. Ale právě to, čeho nedosáhly, ukazuje, jak potřebný je zcela široký základ. Jest nutno učiniti divadelní umění zase záležitostí celého národa,

osvoboditi je od úlohy, jakou má po většině nyní: pomáhat zabíjeti několik večerních hodin omezenému kruhu zámožných lidí.

Důsledkem nové kulturní úlohy divadla musí býti ovšem také jistá změna ve výboru umění, jež se tu podává. Mnohé, co v dnešním divadle zámožných kruhů zvláště rádo jest požíváno jako silné dráždidlo, zakazuje se v lidovém divadle samo sebou. Lidová scena nemůže býti místem smělých pokusů; ještě méně smí se státi prostředkem k podkopávání zdraví našeho lidu. Zkrátka: nesmí býti vedena ohledy výdělečnými, nýbrž vědomím povinnosti, svými uměleckými dary sloužiti kultuře celého národa.

Pokusy o nápravu divadla konaly se již dlouho. Nejvíce oživlo toto hnutí s jara r. 1914, kdy se zrodila myšlenka velikého spolku k povznesení div. kultury. Na kat. straně působily v tom směru zvláště přednášky jesuity P. Oversmansa; podařilo se jim překonati v jistých kat. kruzích tak mnohou pochybnost, jež překážela dosud zabývati se tak málo známým divadlem. Válka zdržela sice uskutečnění myšlenky, ale neutlumila jí; ba ukázala spíše její nutnost a připravila sjednocenost rozličných s počátku názorů. Ač vlastní podnět vyšel z kat. strany a ač v Hildesheimu sešli se zástupci různých vyznání i různých polit. směrů, byli všichni spojeni jednou snahou a katolíkům projevena všemožná blahovůle.

Nový spolek pořádal již řadu přednášek a začal vydávati u Diederichsa v Jeně sbírku spisů „Deutsche Theaterkultur." V jednotlivých městech zakládají se místní skupiny, aby šířily zásady spolku. Další prostředky k dosažení cíle jsou dle stanov tyto: zařizování a podpora divadel lidových, spolkových a městských, urychlení obšírného divadelního zakonodárství a zostřených opatření proti čistě obchodním zábavným divadlům.

„Nejsem tak nadějeplný — praví P. Schmidt — že bych chtěl hned nyní předpovídati nejnádhernější výsledky. Jest položen základ. Stojíme teprve na počátku práce. Nekulturní obchodnické divadlo nedá se odstraniti jednou ranou. Ale bez růžového optimismu smíme doufati, že znenáhla počnou se jasně rozlišovati kulturní jeviště a obchodní podniky. Kdežto nyní každý přirozeně tvrdí, že pěstuje umění, bude tu vytvořena moc, která důrazněji nežli nejváženější jednotlivý kritik může vysloviti zavrhující úsudek.

*

V témže čísle „Hochlandu" má red. Karel Muth delší úvahu o novém dramatu Hermanna Bahra „Die Stimme", proti němuž příkře se postavila jistá část tisku, jehož premiera se však v darmstadském dvorním divadle (18. října t. r.) setkala se značným úspěchem.

Předmětem dramatu jest thema víry a nevěry, jež Goethe nazývá největším a nejvýznamnějším ve světových dějinách. Mladý učenec, jejž skeptické ovzduší otcovského domu učinilo romantikem, ožení se s velmi zbožnou katoličkou. Ta však umírá spíše, než se jí podaří jej obrátiti. Muž vyciťuje její ztrátu tím bolestněji, poněvadž si činí výčitky, že nevyplnil nejdražšího přání své ženy — že ho vyplniti ani nemohl.

Od té doby zjevuje se mu žena každé noci ve snu; slyší její hlas, ale nerozumí, co praví. Stále na útěku před těmito viděními, jež sám označuje jako pouhé hallucinace, zažije zcela neobyčejný případ. Při jízdě železnicí slyší náhle nejen hlas, nýbrž rozumí také určitě a jasně naléhavému vyzvání, aby ihned opustil vlak. Poslechne, a krátce na to stane se železniční neštěstí. Událost je tak zřejmá a také pro jiné tak nepochybná, že mu, jak praví, nezbývá nic jiného, než věřiti ve svou nepříčetnost nebo — v zázrak. Ale zázrak v jeho světovém názoru nemá místa. Musí se tedy přeučovati, neboť cítí, že bez víry v bezprostřední božské řízení světa nemůže dále žíti, chce-li vůbec obstáti před svým rozumem.

Než brzy začíná boj znovu. Pochybnostmi žáků a přátel přesvědčuje se, že ona událost jako taková neznamená docela nic pro jeho rozhodnutí k víře. Ani zázrak nemůže ho změniti, leč že by se stále opakoval a tak vždy znovu se potvrzoval. To se však nestalo. Radí se kněze, jenž mu vysvětlil psychologii víry, ale k poslednímu kroku nemohl ho pohnouti: víra jest úkon vůle; moderní člověk však chtěl by vyšší silou s hora býti přemožen, jen aby nemusil nésti mravní zodpovědnosti za svobodně učiněný krok. Selhala síla logiky — k vítězství pomohla teprve síla lásky. Láska jest nejmocnější silou na zemi, přemáhá smrt, i smrt srdce. Učenec objeví, že jeho mladá žena dobrovolně přinesla svůj život za obět, vyprosila si na Bohu smrt, aby on v bolesti nad její ztrátou dospěl k žádoucímu obratu svého života. Toto poznání roznítí také v jeho srdci v nejkritičtější chvíli silný pocit lásky, a tento stupňovaný cit dává jeho vůli sílu, jíž dosud neměl. V touze volá po své ženě. Tu slyší pojednou zase její hlas. Ale tentokráte ne vniterně, jako pouhé vidění, nýbrž v tonu zhmotnělý. Napomíná jej a zapřísahá: „Uč se věřiti a budeš věděti i patřiti!“ Když hlas dozněl, jest jeho duše přeměněna, vůle k víře nalezena. Vyznáním, že věří, končí drama.

Bahr soudí tu slabost vůle moderního člověka, tak jako Ibsen na př. soudí lež, jež otravuje společenský život. V theorii je tu všechno spravné. Logika, s jakou se to děje, jest nevývratná. Ale jest nemožno působiti s jeviště pouhou logikou — jest potřeba také jednání. Ve hře Bahrově jsou pouze dvě události: na počátku podivuhodné zachránění hrdiny před železničním neštěstím — na konci jeho obrácení. V této sceně však jest dle úsudku pisatelova hlavní chyba kusu. Skutečné zaznění hlasu působí trapně jako nemilé překvapení plné hrůzy, jako v pravém smyslu slova deus ex machina. Jen duševní zkušenost, kterou každý může spoluprocítiti, dovede vytvořiti podmínky také pro nové náhledy, dovede vniterně osvoboditi a povznésti. Tím byl by ztratil kus také svůj thesový ráz, svůj dialektický hrot. Přiměřený byl by pro něj jen náboženský a ne magický konec. Náboženskou však jest všechna láska, která osvobozuje člověka od sebe sama. Kus má tak málo nároků, aby byl pokládán za kus náboženský, jako román „Himmelfahrt“ téhož spisovatele, o němž tu psáno

dříve (str. 610). Kritikové druhé strany náhlým a úsilovným obratům Bahrovým, jichž už více prodělal, nedůvěřují.

*

„Die christliche Kunst“ (listopad 1916) přináší doklady ke kapitole: obchod s obrazy. Tak známý malíř prof. Hans Thoma vypravuje, že r. 1869 byl namaloval krajinku, kterou prodal jednomu pánu v Basileji za 100 marek, a kupec daroval obraz dobročinnému bazaru. Před několika lety prodala kterási paní z Basileje obraz obchodníku s uměleckými předměty, jenž podal za něj 4000 franků. O několik týdnů později získala jej drážďanská galerie za 16.000 marek! Před 20 lety namaloval Thoma obraz „Zpívající děti na břehu řeky.“ Prodal jej za 2000 marek; nedávno byl týž obraz koupen od obchodníka za 45.000 marek.

*

V září t. r. byl slavnostně otevřen v Lipsku nový důležitý ústav pro literaturu a knihovnictví — „Deutsche Bücherei“ — podobný ústavům, jaké již dlouho mají Francouzi ve své Bibliothèque nationale (1731), Angličané v Britském museu (1753) a Američané v kongressové knihovně ve Washingtonu. Úkolem jeho je shromažďovati všechny německé knihy, časopisy a jiné tiskoviny kromě novin, dále všechna v Německu tištěná cizojazyčná díla, písemnictví Němců mimo říši a konečně úřední i soukromé tisky. Časově jest ovšem při žádoucí úplnosti nutná počáteční hranice: jest to 1. leden 1913; každé od té doby vyšlé dílo jest tu hned pohotově.

Mimo svůj dům nepůjčuje však knihovna ničeho. Má to mimo jiné tu velikou výhodu, že je vskutku archivem německého písemnictví, neboť při tak omezeném používání budou všechna dnešní díla dobře zachována pozdějším pokolením. I když mezi nimi bude mnohá věc bezcenná, zase na druhé straně bude zachráněno mnoho cenného, co by jinak podlehlo nepochybné zkáze. Vedle archiválního účelu jest neméně důležitým úkolem nového ústavu bibliografie, pak všeobecné knižní otázky, na př. tisku titulů pro všechna německá díla, zjednodušení katalogisace, zřízení sběrny pro výměnu spisů universit a podobných učených ústavů a společností, vzdělání knihovníků a pod.

Hmotných prostředků k nákladnému dílu poskytuje „Bursovní spolek německých knihkupců“ spolu se saskou vládou a městem Lipskem. Skoro všichni něm. nakladatelé beze všeho nucení slíbili dodávati své tiskové výrobky za knihkupecké ceny nebo zdarma. K nim se přidružily mnohé úřady, mezi nimi nemalý počet biskupských a jiných duchovních úřadů. O další rozvoj a podporu ústavu pečuje „Společnost přátel německé knihovny“ pod protektorátem saského krále Bedřicha Augusta. V hotové již rozsáhlé budově jsou kromě různých místností (pracoven, čítáren, kanceláří atd.) upraveny schránky pro milion svazků; mimo to jest již nyní zcela připraven pozemek pro další budovy k umístění 10 milionů knih.

*

Jak ocenil Haeckel své „Světové Záhady“? Rakouská spisovatelka Marie Stone-ová, nadšená ctitelka Arnošta Haeckla, píše o své návštěvě u něho a o rozhovoru s ním. „Měl jste nedávno v Berlíně přednášky“ řekla spisovatelka. „Ano právě nyní vyšly“ zněla odpověď. „Toť nejlepší práce, již jsem vydal“ pokračoval Haeckel. „Nyní již ničeho psáti nebudu, již jsem to také všem řekl. Zkušenosti, jichž jsem s knihami svými nabyl, jsou zvláštní. Kdysi napsal jsem několik dobrých, ale skoro nikdo jich nečetl. Pak jsem napsal několik zcela obyčejných knih, ty měly úspěch obrovský. Tu zajde člověku chuť. Mé „Světové Záhady“ na př., jimž vůbec žádného zvláštního významu jsem nepřisuzoval, jsou nejrozšířenější knihou mojí — jsou do četných jazyků přeloženy a asi půl milionu exemplářů jejich jest rozšířeno. Velmi povzbuzujícím to není, vytvořit něco velikého a významného . . . Pro „Světové Záhady“ dostávám ze všech dílů světových tisíce dopisův . . . po několika dobrých knihách netáže se nikdo. Inu, lidé jsou zvláštní, ti četní . . .“ Kolik inteligentů našich patří k těmto „četným“, jímž jsou Haecklovy „Světové Záhady“ evangeliem a alfa et omega vší vědy! Knihy, jež Haeckel dobrými nazývá, jsou knihy, v nichž se zcela jen svou odbornou vědou zabývá, v nichž přesně rozlišuje, co je vědou dokázáno a co je pouze domněnkou. Kdyby se ve „Světových Záhadách“ tímto pravidlem byl řídil, byl by je týž osud stihl, jako jeho dobré knihy. Smělá tvrzení, jež s vědou nic společného neměla, zjednala „Svět. Záhadám“ tak mnoho čtenářů. Jenom tak se stalo, že do roku 1914 310.000 exemplářů díla v řeči německé bylo vydáno, a že dílo do pětadvaceti řečí bylo přeloženo.

Před vydáním dvousvazkového díla „Was wir Ernst Haeckel verdanken“ požádal Rudolf Schmidt, generální tajemník „Svazu monistů“ osobnosti, které do díla články slíbily, že by bylo zvlášť vítaným „ein näheres Eingehen auf die Welträtsel und ihre Wirkung“. Tím se asi Haecklovi zavděčil! Oskar Hertwig, žák Haecklův, se o tomto díle a jeho vlivu ani slovíčkem nezmínil. Příznačné! Heřman šl. Ihering líčí Haecklův vliv na mládež akademickou v šedesátých a sedmdesátých letech minulého století. Některá místa nejsou žádnou chválou Haecklova atheismu. Tak na př. píše: „Nejvyšší vymoženosti vědy, filosofické názory, jež z nich plynou, jsou mně svatyněmi a drahokamy. Perel však neházíme rádi před s . . . ě. To zní snad tvrdě, ale přiznávám se otevřeně, že jsem zde v cizozemsku zřídka před něčím hlubší odpor pocítil, než před brutálním, polovičně pochopeným atheismem nevzdělaných nebo polovzdělaných lidí“. Ve skutečnosti lákalo a láká dosud jen smělé protináboženské stanovisko „Světových Záhad“ četné čtenáře. Bez protináboženského a krajně protikřesťanského rázu stihl by toto dílo Haecklovo dílo týž osud, jako ostatní díla jeho. *Dr. J. V.*

*

Profesoru německé pražské university Nestlerovi podařilo prý se určiti stáří bakterií. Původně se myslilo, že bakteriové výtrusy zachovají klíčivost po tisíciletí. Nestler však na základě svých pokusů mluví

proti tomuto číslu, kdyžtě po 92 letech, při jeho výzkumech, největší část bakteriových zárodků zahynula a déle prý než 200 let bakteriové zárodky nežijí. Nestler totiž zkoumal hlínu, která se uchovala v herbáři na meších před dávnou dobou sbíraných. Zkoušená hlína ležela v suchu, v herbáři 100 let, bakterie v ní obsažené vegetovati nemohly. Přece však ve všech kouscích hlíny byly nalezeny zárodky bakterií života schopné. Na př. na jednom mechu, sbíraném r. 1818 Opizem, nalezl Nestler 0·05 g hlíny a z té vypěstoval ve 3 dnech 82 kolonií bakterií. Dle toho 1 g by obsahoval 1640 bakteriových zárodků; v 1 g hlíny čerstvé je 650.000—11 milionů zárodků bakteriových. Porovnáme-li oba g hlíny s 92letou differencí, vidíme, že většina zárodků zahynula. Skutečně také vypěstované kolonie bakterií patří jen druhům, jejichž výtrusy dobře snášejí nepříznivé vlivy zevnější, zvláště sucho a zimu.

*

Nejstarší měření zeměkoule pochází od řeckého učence Eratosthena z r. 275 př. Kr., dle něhož rovník měřil 250.000 stadií, dle našeho 50.000 km. Dle nejnovějšího měření z r. 1911, jehož výsledek teprve teď byl uveřejněn, činí průměr zemský od pólu k pólu 12,713818 megametrů (1 megametr jest 1000 km), rovníkový pak průměr činí 12,756776 megametrů. Rozdíl vysvětluje badatel Krebs polárním sploštěním země. I velikost slunce byla nově stanovena pomocí 2428 slunečních fotografií. Průměr slunce činí 1392,155000 megametrů, rovníkový 1392,018000 megametrů; i slunce jeví tedy jakési sploštění, ne však polární, nýbrž rovníkové, což teprve teď bylo objeveno.

Vychovatelský.

V posledním semestru r. 1913 bylo na rakouských universitách zapsáno 27.070 posluchačů. Počet ten dle úředního udání z konce května letošího roku poklesl skoro o 36%, činil totiž pouze 9875 posluchačů; v tom je zahrnuto 2300 posluchaček, takže mužů bylo pouze 6575. Na technikách je sice též úbytek, ale ne tak veliký. V letech 1914—15 bylo zapsáno v Rakousku 4101 posluchačů, ve 1915—16 činil počet 2128, tedy asi 48% méně.

V Německu je úbytek vysokoškolského žactva ještě větší. Už koncem prosince 1915 bylo zaměstnáno službou vojenskou 80% posluchačstva, zvláště lesnické vysoké školy trpí, majíce material tělesně nejzdravější; některé dokonce mají býti zavřeny. Závazek vojenské služby vedle hmotných škod přináší s sebou i úbytek duševní zdatnosti, která má zvláště význam u těch, kdo nuceni studia přerušit. Někteří navrhovali, aby se zkoušky zmírnily, jiní radí zvýšenou prácí nahradit ztrátu času, jelikož život ve svých požadavcích bude vymáhati stejnou zdatnost jako po nevojácích, a možná že po válce by absolventi se zmírněnou aprobací, nevykazujíce přec jen potřebných vědomostí tížeji se na zodpovědných místech udrželi. Druhý způsob jest jistě akademičtější.

Byl-li do války příliv cizinců na university v Německu značný (v roce 1908 činil skoro 9%), bude prý jich po válce ještě větší. Německá valečná technika svědčí o převaze německé vědy; vytěžiti z těchto německých vymožeností bude cizina jisté usilovat. Jak časopisy zaznamenávají, byl prý dán pokyn při zápisu cizích posluchačů, že nikde nesmí býti počet větší než 15%; a ti kdo budou přijati, musí se prokázati naprostou znalostí němčiny, příslušným vědeckým vzděláním, pevnými prostředky k akademickému životu (standesgemäß), kolejné bude pro cizince vyšší a konečně musí každý zapraviti semestrovou taxu — 100 Mk. Ba v posluchárnách a laboratořích při demonstracích patří 4 přední lavice posluchačstvu německému. Toto přísné „halt!“ neplatí však posluchačům spojenců Německa za nynější války. Na 200 tureckých žáků bude už teď studovat německé reálky, pak ovšem techniky, aby svých vědomostí užili doma v zemědělství a inženýrství. Studium posluchačů zemí nepřátelských v Německu je prý jen poškozováním německých zájmů. „Hätten wir den Japanern gedroht, unsere Schulen für immer für sie zu schliessen, wir hätten Tsingtau vielleicht nicht verloren“ (Schremmer, Die deutche Schule auf deutscher Grundlage).

*

Návrh generálního guvernéra v Belgii svob. pána Bs : zavedení pohlavní paedagogiky do škol, o němž zprávu minulé číslo „Hlídky“, stal se zase podnětem k četným časopiseckým rozpravám o této těžké otázce. Katolickému náz

málo příznivá revue „Pädagogische Warte“ (1916, č. 14) poznamenává k návrhu zcela rozumně: „Školní poměry při hromadném vyučování vylučují předem ‚srdečně důvěrný poměr otce a syna‘. Znají jen jeden prostředek: odvolávání se k rozumu. Cílem však je spoutati a k určité dráze donutiti nejsilnější ze všech pudů. Kořeny jeho sahají až k základům přirozených sil. Kdo se domnívá, že jest možno jej až do těch hlubin následovati a krotiti všeobecným třídním poučováním a přemlouváním, nezná lidské bytosti. Jen jednoho dosáhne: dřímající žádosti předčasně probudí a podráždí. Vždy znovu musí býti poukazováno k tomu, že ani nejjasnější rozumové vzdělání nechrání před pohlavními prostopášnostmi, nechrání ani studentů a lékařů, tím méně mladistvých, jejichž tělesný a duševní organismus v mnohem menší míře dovede klásti odpor probouzejícím se žádostem. Učitel může si jen přáti a všemožně o to pracovati, aby mládež pokud možno nejdéle zůstala ve stavu „nevinnosti“, aby tak získal dostatečně času k ukončení jejich tělesného a duševního výchovu.

Jako učitel stojím proto úplně na stanovisku knížete biskupa Dra Bertrama a ministra kultu, který v debatě v panské sněmovně pruské prohlásil doslovně: „Nemůže býti úlohou školy, dávati při vyučování přímé poučení. Kde se tak někdy beztaktně stalo, rodičové právem protestovali . . . Poučení mládeže jest samo v sobě věcí rodičů. Ale ode všeho poučování neměli bychom si příliš mnoho slibovati. I mezi jistě dobře poučenými studujícími mediciny a mezi lékaři není počet pohl. nemocí podstatně menší než na jiných fakultách a v jiných povoláních. Chceme-li skutečně zlepšení v tomto oboru, pak musí síly ethiky, morálky a náboženství býti postaveny ve službu této věci“.

*

Z vojenské strany ozývá se v poslední době častěji napomenutí, aby ve školách věnovala se větší než dosud péče zachování zraku. Válečné zkušenosti zvláště ukázaly, že nejzávadnější zrak má mládež velkoměstská: je totiž slabý do dálky. Možno to vysvětliti mimo jiné příčiny také tím, že velkoměstské děti jsou zvyklé stále na úzký, omezený prostor, vidí před sebou stále jen řadu domů, zrak jejich se upíná z jedné blízké stěny domů na druhou, pohled do dálky jest zatarasen budovami, oko si odvyká viděti v dálce. Není tu žádného cviku v pozorování vzdálených předmětů, oko otupí, pozbude pružnosti. Mládež velkoměstská jest tak vedena k tomu, že věnuje pozornost jen blízkým věcem, nevšímá si předmětů vzdálených a kraje poněkud vzdálenějšího v jednotlivostech nerozezná — což ovšem zejména vojenské schopnosti její není na prospěch.

Jinou příčinou seslabování zraku velkoměstské mládeže jsou školní budovy. Málo kde stojí budovy na volném prostranství, kam by mohlo volně slunce. I nové budovy stavějí se v úzkých ulicích, takže v učebnách musí se svítiti dlouho ráno a záhy odpoledne Při umělém osvětlení odráží se pak světlo od tabule, takže tato jeví se jako zrcadlo. S některých míst ve třídě není na tabuli vůbec viděti.

Všech těchto nedostatků nelze ovšem odstraniti, ani při stavbě nových budov docela zameziti.

Ostatně ohlašuje se nový náhled o příčině krátkozrakosti u dětí. Není prý jí ani tak nedostatečné osvětlení jako spíše zvyk příliš naklánět hlavu a spojený s tím nával krve. Kdož tedy ví, co se ještě vyzkoumá! Dalekozrakost na př. myslivců, rolníků atd. ke stáří také není příjemná, ba může vésti k oslepnutí jako krátkozrakost.

*

Ve druhém dílu nových čítanek pro obecné školy ocitla se také tato perla nepodepsaného básníka „Vojenské hymny“:

Jeli nám souzeno
padnouti za tebe,
vítězně vejdeme
i s torbou do nebe!

To je právě tak vkusné, jako když jeden přenadšený řečník ujišťoval vojáky, kdyby v boji padli, že budou v nebesích vojevůdcovi volati hoch!

Hospodářsko-socialní.

Ministerský předseda Koerber sotva stačil politiky dožadující se zasedání říšské rady odbývati poukazy na důležitější věci, výživu totiž obyvatelstva, dle nesporné zásady: Primum vivere, dein philosophari. Nenadálá změna na trůně dobu sněmování přiblížila a doufejme, že se tam bude prováděti filosofie praktická, totiž hospodářská především.

Naproti četným výborům, komisím, poradám a šetřením předlitavského zásobovacího úřadu, který sice nově zřízen — předsedy dlouho nebylo lze najíti, až to vzal p. Kokstein, prý árijec — ale do 1. prosince neúřadoval, jen starý pokračoval v omezování, uvádí se bezkomisně rázné počínání přednosty stejného úřadu v Pešti, bar. Kürthy, který začal — vymetáním, ne sice zásob, ale úředníků. Doufejme, že takto zásob Uhrám i nám přibude, budou-li oni ochotnější nám více z nich ponechati než dosud; to se aspoň slibuje.

Pijáci vína po novém ohromném zdražení jeho aspoň někteří jistě povzdechli si, proč neplatí raději ještě starší vinařský zákon, dle něhož mohlo víno růsti a zráti i ve sklepích! Předpokládajíc ovšem, že by nebylo také tak předraženo. Rozumí se samo sebou, že víno jakožto léčivo nutno především dávati tam, kde ho potřebí, totiž do nemocnice. Ale bude-li veřejná správa je platiti dle nynějších stanovených cen, pak to bude věru drahá medicina. Snad se však uskrovní aspoň ti zdraví, co tam jsou!

*

Zájem o kopřivy k účelům tkacím jevil se v Německu dle Techn. Rdschau už začátkem minulého století. V Lipsku dokonce měli i továrnu na zpracování kopřiv; v letech sedmdesátých sama vláda (hlavně následkem války německo-francouzské) vypisovala i premie na zužitkování opomíjené dosud rostliny. Len, hlavně však bavlna, jejíž vlákno je jemné a pevné, úplně všechny pokusy zatlačily. Nouze však láme železo; bavlny je nedostatek, nezbývá než znovu činiti pokusy s kopřivami. Lodyhy kopřivové se suší po 36 hodin při teplotě 50—60° C, pak se vochlují; tím se má vyzískati 9—11% vlákna. Jiná methoda káže kopřivy sušit a usušené zahřívati po 48 hodin při 70—75° C v otevřeném kotli; po této proceduře dají se kopřivy vařit po 6 hodin při tlaku 3 atmosfér. Vedle kopřiv spracují se také lodyhy chmelu a vrbové lýko. Zvláště toto máčí se při teplotě 30—40° C ve zředěném amoniaku, po čemž se vochluje; na to následuje v mírném roztoku mydelném asi hodinu vaření a čištění novým vochlováním. Sama vlákna kopřivová se neosvědčila; jsou sice jemnější než lnová, ale poměrně slabá. Nejvýhodněji se spotřebují kopřivy při výrobě bílého zboží, prádla, jako směs s bavlnou. (Srv. zde str. 557 d.)

R. 1915 zpracováno na tkaniny 1·3 milionů kg kopřiv. R. 1916 již teď odhadnuta sklizeň kopřiv na 6 milionů kg. R. 1915 placeno za 100 kg 26 K.

*

Novoyorské „The Times Anualist“ bojí se poválečné krise dělnické. Je jisto, že dnešní válka je zlatým dolem Ameriky. Americký obchod (v tisících dolarů) je tento:

		Vývoz:	dovoz:
Anglie	1914	594.272	293.961
	1916	1518.646	308.444
Francie	1914	159.919	141.446
	1916	630.672	102.077
Rusko	1914	31.303	23 320
	1916	270.490	5.313
Německo	1914	344.704	189 919
	1916	288	13.945
Rakousko Uhersko	1914	22.718	20.110
	1916	153	13.945

Činil-li vývoz americký ve dvou mírových letech do středostátů 1200 milionů, klesl za dvě léta válečná na 146 milionů. Za to u čtyrshody ze 3 miliard mírových stoupl za války na 5,375 miliard, obrovským procentem je zde zastoupena munice. Ale nejen továrníci, nýbrž i muniční dělníci válkou vydělávají. Kupecký příručí měl týdenního platu 9 dol. (40 Mk), v muniční továrně mu platí 40 dol. (170 Mk). Po válce se bude dělnictvo těžko vracet do starých výdělkových sazeb. V míru za 21 měsíců přistěhovalo se do Ameriky 2,102.360 osob a 538.850 vystěhovalo, tedy přírostek činil 1,563.510 lidí. V 21 měsících válečných přišlo 503.364 a odešlo 239.644 lidí, tedy přírostek 209.720. Rozdíl v míru činí 1,353.790 lidí. Číslo to má v americké pracovní nabídce veliký význam. V posledních letech zabývala se Amerika myšlenkou vystěhovalectví obmeziti, aby zabezpečila dělnictvo své. Teď toho nebude třeba. Všechny státy evropské budou se snažiti upravením sociálních poměrů pracujících tříd udržeti dělníky doma, bude zde ve všech oborech dostatečná po nich poptávka; a jelikož průmysl i obchod evropský bude usilovati o veliký rozmach, budou i mzdové poměry takové, že nebude třeba hledati obživy v zámoří.

*

Neue freie Presse oznamuje svým čtenářům schlubně, že od 28. července 1914 až do 11. listopadu 1916, tedy za 841 dní v 689 výkazech na 1380 stranách výzev a seznamů vykázala 14,055.736·10 K válečných darův od asi 184.600 dárců, mezi nimi dárců 1—100 K asi 148.500.

No ano!

Politický a vojenský.

Právem dědičné posloupnosti nastoupil vládu v mocnářství syn arcivévody Otty a chce míti úřední jméno Karel — v Předlitavsku I., v Zalitavsku IV. Z nejbližšího okolí dvorského propuštěni hr. Paar a Bolfraß; o Dru Kerzlovi, rodem Čechovi, jehož manželka (protestantka) nedávno zemřela, tchánu ministra Trnky, dosud úředně nic neoznámeno.

Císař nastupuje vládu beze všech osvědčení, jest však zavázán ve sněmovnách složiti ústavní slib, v Zalitavsku pak dáti se do šesti měsíců korunovati, chce-li tam nové zákony platně se závazností jejich podpisovati.

Jaké změny jinak nastanou, jaký bude nový směr vlády, nelze ani z daleka naznačiti. Přetěžké zajisté jsou úkoly, které panovníka čekají.

*

18. listopadu došlo konečně a náhle k soustředění českých stran — co do záležitostí politických v Českém svazu (předs. posl. Staněk), co do mimopolitických v Národním výboru (předs. Mattuš). O šlechtě není tu zmínky. Demonstrativní ráz toho skutku naproti osobivé nedočkavosti a snaze, vyloviti z kalných vod nynějších poměrů, co ústavní cestou urváno býti nemohlo, všude dobře vycítěn. Více zatím od něho asi čekati nelze; státnické zkoušky teprv nastanou.

Mimoděk vzpomínáme si tu na chování liberálního zastupitelstva vždy prý věrné Vídně roku 1866, kdy nepřítel blížil se k ní a proslýchalo se, že nemá býti bez boje vydána, nýbrž vojenskou mocí bráněna. Zastupitelstvo její, v čele Dr. Zelinka, známý čtenářům z dopisů Fr. Tomáška k Sušilovi, žádalo, deputaci k císaři (10. čce) aby město bylo prohlášeno za otevřené a nebráněno. To konečně nebylo nic zlého, císař také nic nenamítal, jen podotknul, že on chce býti posledním, jenž by odešel. Ale kromě toho také právě za největšího nebezpečí žadali, aby „k upokojení myslí“ ministerstvo Belcrediovo, téhož Richarda Belcrediho, který již jako český místodržitel byl na nebezpečí války marně upozorňoval, bylo propuštěno a nahrazeno jiným, takovým, jakého si vždy věrná liberální Vídeň přála. Ani nevšímavost ani zjevně projevená nelibost císařova nezarazila moudrých otců města, aby pokusu toho neopakovali, až se jim, vlastně jejich zadákům stalo po vůli. Dle tohoto osvědčeného receptu který N. fr. Presse ne nadarmo ze zásuvky vytáhla, mají ti vždy věrní také dnes postupovati.

K prohlášení samostatné říše polské totiž, jež vydáno oběma panovníky středostátů, hlavně za tím účelem, aby upraven byl právní a vojenský poměr polských obyvatel a branců k dřívější vládě ruské a čtyrdohodě vůbec (legie polské neuznávány tam za řádné vojsko, ačkoli sebranka v „cizinecké legii“ francouzské jím býti chce), připojen u nás slib rozsáhlé samosprávy pro Halič. Strany spatřovaly v

tom něco obdobného k tomu, co provedl Beust s mocnářstvím r. 1867, že by totiž pak nastala v nových dvou částech nadvláda jedné strany. Ukrajinci postavili se na odpor co do Haliče, u nás sestoupily se za účelem společného jednání strany české. Co budoucnost přinese, ví jediný Bůh, jenž ale neopouští těch, kdo se sami sobě nezpronevěří. Přítomnost zjevných zárodků šťastnější budoucnosti ukazuje nám věru pramálo.

*

Na bojištích kromě nějakého postupu čtyrdohody ve Francii a v Makedonii, kde obsadila Bitolj, tedy kus území Srbům odňatý, není změn, leč velmi vážné v **Rumunsku**, kde od severozápadu i od jihu úsilovně postupuje se k Bukarešti. Kořist válečná co do zbraní i zásob spotřebních byla již v Konstanci značná a množí se v úrodném Valašsku hojnou měrou; petrolejová těžiska, v nichž pracuje se namnoze s cizími penězi, i neutrálními, chtěli Rumuni vůbec zničiti, ale po odporu průmyslníků rozhodli se zničiti pouze závody. Třeba spoléhati na to, že jak „dobrý počtář" Mackensen, tak řízný a prozíravý Falkenhayn vědí, jak daleko se mohou odvážiti, aby ruskou pomocí nebyli zaskočeni.

O „královském slově" rumunského Ferdinanda kolují divné zprávy. Jsa z katolické větve Hohenzollernů dal před sňatkem svým co do potomkův obvyklý revers, hned po narození prvého však zakázal katolickému arcibiskupu přístup a dítě pokřtěno pravoslavným metropolitou; když pak vážně onemocněl, zatoužil býti po katolicku zaopatřen, a sám strýc jeho král Karol arcibiskupa o to poprosil. Poslední pak královské slovo, co do neutrality, byla prostá lež. Tu se pak vysvětluje ledaco, i v Rumunsku, neboť ryba prý od hlavy páchne.

Řecko, totiž král a jeho věrní se násilí anglofrancouzskému pořád ještě brání, ale čím dál slaběji. Venizelos vypověděl nám válku nechtěje svých vojáků vydati v nebezpečí, že by se s nimi nakládalo jako s franktireury, a čtyrdohoda jej za spojence přijala: jednáť prý on pouze jménem královým, tedy za Řecko; „jen trošku jináč".

Wilson ve **Sp. státech** opět zvolen: irské a německé hlasy nebyly prý sjednoceny, ale zdá se, že připadly většinou jemu v naději, že zachová se neutrálněji nežli před tím, aspoň tak jak v poslední době.

V **ruských** věcech nesnadno se vyznati. Stürmer padl nátlakem anglickým na bojechtivé liberály, jsa v podezření, že vyjednává o mír. Car sice Anglie od japonské války nemá v lásce, ale povolil. Jednání o zvláštní mír se takto rozbíjí nejen o nepovolnost anglickou, nýbrž i o nemožné požadavky ruské.

*

Rumunské pevnosti byly moderně zařízeny ponejvíce koncem minulého století a to v první řadě proti nejnebezpečnějšímu nepříteli — totiž Rusku.

Dělí se ve tři skupiny: u Serethu, v Dobrudži a centrální opevnění Bukarešti.

Skupina u Serethu má za účel uzavříti 85 km prostoru mezi Karpaty a nižinou dunajskou. Obsahuje tři opěrné body: Galac, Namoloassa a Focsani. Jsou to opevnění pancéřová dle systemu Schuhmannova postavená roku 1889, sestávající vždy z několika pevnůstek. Z těchto každá má 3 7cm a 5·3cm rychlopalná děla umístěná na obvodu v pohyblivých nebo pytlových pancéřích, za nimiž jsou postaveny 12centimetrové houfnice, děla pevnostní a hmoždíře, vždy několik pohromadě.

Galac se svým pásem 45 km dlouhým se skládá z desíti Schuhmannových pevnůstek ve třech za sebou ležících řadách. Vyzbrojena jest 24 dvanácticentimetrovými houfnicemi, 20ti hmoždíři 12 cm, 160ti rychlopalnými děly 5·3cm — vesměs v pancéřových lafetách. Dunajská fronta u Galace nebyla vzhledem na mezinárodní povahu této řeky vůbec opevněna. Stalo li se tak za nynější války, není známo.

Namoloassa s pásem 20 km dlouhým se skládá z osmi pevnůstek Schuhmannových ve dvou řadách za sebou. Výzbroj tvoří 20 houfnic 12centimetrových v pancéřových lafetách a 80 5·3cm rychlopalných děl v pohyblivých pancéřích.

Focsani s pásem 23 km dlouhým má 15 Schuhmannových pevnůstek ve třech řadách za sebou a oddělenou houfnicovou baterii u Vartescoi. Výzbroj tvoří 15 děl 12centimetrových v pancéřových lafetách, jež možno dolů spustiti, 40 12centimetrových hmoždířů, 90 5·3centimetrových rychlopalných děl ve spustitelných panc. lafetách a asi 250 3·7cm rychlopalných děl v pohyblivých pancéřích.

Kromě těchto tří opěrných bodů bylo v roce 1890 u Cosmesti postaveno předmostí.

Pevnosti v Dobrudži nebyly zevrubně známy. U Tutrakanu a Silistrie byla, jak známo, předmostí s několika pancéřovými bateriemi; kromě toho bylo opevněno i hlavní město jižní Dobrudže: Dobrič. Důležitá dráha vedoucí od Černého moře přes Dunaj do Bukarešti byla chráněna opevněním u Constance, Medgidie a Černé Vody.

Jádro pevností rumunských tvoří silně opevněné hlavní město Bukarešť. Velká rozloha města (30 čtverečných km) je příčinou, že pevnůstky, jež stojí ve vzdálenosti 6 až 9 km od města, tvoří pás v objemu 75 km. Opevnění vybudováno v létech 1885 až 1896 v podstatě dle návrhu známého belgického stavitele pevností Brialmonta, dle jehož plánů opevněny též Antverpy. 18 pevnůstek a 18 menších opevnění postavených ve vzdálenosti 4 km od sebe tvoří ocelový pás kolem města. 43 pancéřových věží, každá pro dvě 15centimetrová děla, 18 p. v., každá pro jedno 12cm. dělo, 74 p. v. s tolikéž 21centimetrovými houfnicemi, 127 spustitelných pancéřů pro rychlopalná děla 5·3cm a 54 pozorovacích pancéřů, — všechny dle systemu německého, tvoří toto mohutné opevnění. K tomu připočísti dlužno 476 děl pro střelbu s boku. Ohražení města samého v podobě mnohoúhelníka, navržené též Brialmontem, dosud, pokud známo, neprovedeno.

Ač jsou všechna tato opevnění moderně zřízena a jak lze předpokládati, poslední dobou sesílena a zdokonalena, přece možno pochybovati o tom, dovedou-li odolati moderním obléhacím dělům.

*

Dle úřední zprávy 30 září 1916 bylo ve vojenské službě 1874 kněží římsko katolických, 177 řecko katolických a 736 nekatolických. Od počátku války padli na bojišti dva, zemřelo následkem nemocí ve válce pochycených 19, raněno bylo 17 a zajato bylo 49 kněží katol.
Z diecese gorické upadlo 90 kněží do zajetí vlašského, 4 z nich zemřeli,. 27 ponecháno pak na místech a 59, Slovinců i Vlachů, odvlečeno (na Sicilii, Sardinii a do měst vlašských); proč a nač, kdož pak ví! V Gorici františkán P. Vavpotič Vlachy zastřelen.

*

Dle pražského úředního listu pro školy Čech dosud padlo učitelů z Čech 253 německých a 187 českých, vyznamenáno 242 německých, 74 českých (z těchto 3 katecheti).

*

Na Gallipoli bojovala prý s Angličany proti Turkům sionitská legie (Zion Mule Corps). Poprve od zkázy Jerusalema ustavil se tento ryze židovský vojenský sbor koncem r. 1914 v Alexandrii, většinou z ruských studentů, kteří se byli vystěhovali do Palestiny a odtud vládou tureckou vypuzeni. Angličané i vůči nim hráli úlohu ochránců: že prý jako bojuje se o samostatnost Palestiny a o budoucnost židovstva v ní! Legie, která velmi statečně bojovala a proto také mnoho trpěla, měla židovské velení a židovský odznak, t. ř. hvězdu Davidovu. Když podnik gallipolský selhal, zbylí členové legie propuštěni a z části dali se zařaditi do anglického vojska.

*

Po čas války mohou u nás sanitní praporečníci, kteří v poli při mobilních sanitních ústavech výborně se osvědčili, nejméně půl roku v této hodnosti jsou a též mimoslužebně se osvědčili hodnými hodnosti důstojnické, býti jmenováni „sanitními poručíky v reservě“ po případě „domobraneckými san. poručíky na čas války“. Budou nositi uniformu svého pluku a genevský pás na ruce. Výnos tento se vztahuje na ony mediky, kteří absolvovali nejméně čtyry semestry. Sanitní praporečníci a kadeti, kteří mají absolvováno méně, musejí, chtějí-li se státi důstojníky, podati žádost, aby byli přeloženi ke pluku do fronty, jako obyčejní kadeti nebo praporečníci.

*

Obrovské létadlo. Dle sdělení francouzských listů staví se v Americe na objednávku jedné z mocí čtyrdohody obrovský aeroplan dle návrhu známého vynálezce Santos Dumonta. Nosná plocha tohoto létadla bude 40 m dlouhá, motor bude pracovati tisíci konských sil. Rychlost prý bude obnášeti 200 km za hodinu. Nosnost se počítá pro třicet osob. Protože létadlo jest určeno k účelům válečným, bude asi vyzbrojeno dvěma děly kalibru 5cm a osmi strojními puškami.

O jiných podrobnostech konstrukce se nepíše, ale tvrdí se, že co do pevnosti, stabilnosti, rychlosti a vzletu překoná všecky dosavadní evropské i americké konstrukce.

*

Na konec něco veselšího. Mohli bychom kromě mnoha jiného otisknouti na př. z humoristických listův „idyllu“, jak německý voják na pohraniční stráži tázán dozorčím důstojníkem, možno-li tu, na nechráněném místě projíti, zavolá si napřed „Vladimíra“ „od naprotivá“, jest-li on tam na stráži či Ivan („ten pes, ten hned střílí“), a když se ozve Vladimír, odpoví důstojníku, že pak je do 11. hodiny cesta bezpečná. Ale něco z vojenské služby občanstva ve vnitrozemí, jak teď v Německu uzákoněna (u nás už před 4 roky). Jeden velice horlivý stoupenec její, známého rodu, nabídne se (dle přání kancléřova) příslušnému úřadu a když mu chtějí práci přiděliti, odpoví, tak že on to nemyslel: on že by chtěl cestovati a hlásati nezbytnou vlasteneckou povinnost občanů, by se přihlašovali do válečných služeb. Kolik takových zas bude? Ovšem pod pevným platem a dietami, jinak ne!

ohledem na Novozákonnou obět k bedlivému prodělání.
ý předmět to ovšem není; ale neméně důležitý pro nás;
:ových věcích nikdy se nepsalo. Materiálu máte dosti; avšak
:i mnohé záhadny jsou, což člověka ku probadání pobízí.
v zalíbeném Vám předmětu a v tom pracovati budete,
ám druhdy snad dostane.[1]) Než buď tak nebo onak o bu-
Vaší, já toliko prohlídám ku potřebě naší, a prosím, abyste
přijal. Utile cum dulci chcete; i toho se Vám dostane; za-
potřeba vzíti ohled netoliko na staré národy, nébrž i na
p. Germány, Slovany. O oněch má Grimm Mythol. pag.
hož Vám zapůjčiti mohu; o Slovanských žertvách obětech
raďte se s Miklošićem; v Grimmu o tom sice též něco stojí
sch Mythologie der Slaven, Lemberg 842, leč velmi málo, a já
u věci té posloužiti. Přijde o tom Vám samému badati a
věc ta důležita dosti jest; ale materiálu neznám; ač pak
ěc ta jakožto do úlohy nyní nepatřící s krátkem odbyti
Ale tím sobě propravíte cestu k sepsání o obětech St. Z.
ovanův. (Grimma bych poslal hned, mám II. vydání 844;
nevím, jestli již jinou látku jste sobě nevyvolil, zadruhé
ihu ve Vaší bibliothece naleznete.) Připomínám spolu, že
němž Vy jste chtěl pracovati, p. Bílý vypracoval pro svůj
na tom jest, aby ho vydal v jazyku českém. Kdyby ale
Vám předepsala předmět, myslím, abyste především o témže
m pracoval.
písem páně Weissových[2]) týká, prosím obraťte se na něho.
sotva bude míti opsány, avšak snad Vám je vypůjčí od
:áka svého.
inologie theologické není; rozumějte nově vydané. Ale pokud
e stýká, jest něco v terminologii gymnasijné od p. Šafaříka
em největším ale ve Štítném nachází se. Grammatiky české
ebujete, aniž dosud máme takovou; nejlépe študovati staro-
Šafaříkovu v I. díle Výboru l. 1845 vydanou spolu se vše-
p. Čelakovského, co právě nyní vychází v Praze, ba již vyšla,
te Maticí. Od p. Miklošiće jest výborná Lautlehre
sprachen.
m Evaldovy Jahrbücher 4 ročníky a Menzlův Literaturblatt
vázaný, prosím, aby neztratilo se číslo některé. Evald jest

[1]) ...ssura S. Z.
[2]) ... mravouky v Brně.

můj, Literaturblatt patří hraběti Taroucovi. S poděkováním posílám 1. Thalhofera, 2. dva díly Bähra, 3. Ebrarda. Přiložený pakétek, prosím, doručte Josefovi Tomáškovi;[1]) budu mu psáti co nevidět. Obrázky aby dal každému z bratří a sester svých; ač lépe snad, aby Frantovi schoval, až ho propustí. Hišamar lechá [?] posud platí; za to stříbro padá, Bůh zachovej pokoj![2])

S tím zavírám a Vás oba srdečně líbaje ostávám upřímý přítel

Fr. Sušil.

V Brně d 20 Novemb. 853.

Prosím poručení p. Poslušn.

156.

Hošek Sušilovi.

Opakuje žádosti předešlého listu stran dissertace, české mluvnice a j.

Ve Vídni 21/11 1853.

Důstojný Pane!

Psal jsem 4ho t. m. a ačkoli o záležitosti, o které jsem laskavé odpovědi v krátce očekaval, však až posud marně. Věda pak, že obyčejně brzká odpověď mne docházívá, myslím, že se list můj snad ztratil. Pročež ve vší krátkosti opětuji nejhlavnější obsah jeho. Předně nejponíženější zpráva o mém rigorosum z dogmatiky 31. oktobru odbytém, což však, bohužel, žádnou změnu ve stavu východních záležitostí nezpůsobilo. Za druhé ne méně ponížená prosba o zaslání přislíbených Jahrbücher Evaldových a Litteraturblattu. (Přikázal jsem již bratrovi mému [!], aby k Vám zašel; nevím však, stalo-li se.) Třetí věc, ne méně důležitá, má se takto: jak známo, musí každý k dosažení doktorátu nějakou práci zdejší fakultě odevzdati, kteráž se od děkana ustanovuje. Já bych ale chtěl utile cum dulci při tom spojiti, a tím rozumím, abych to již německý [!] řekl: einen vaterländischen Stoff(!) A tudíž jsem žádal o Vaši laskavou radu, by jste mi navrhl nějakou takou látku (aneb i látky, in num. pl., na vybrání) a spolu i pomůcky, především domácí, a možno li jich podosáhnouti. Nemohu sice pro tento čas s přeučenou důkladností do věci té se pustiti, ale — řekl bech tak

[1]) Synovci S.

[2]) Hrozily zápletky na východě (válka krimská).

alebo tak, ale řeknu, že — co není, může ještě být; a pročež považuji to z ohledu poněkud širšího a obecnějšího; co nyní bych pracoval pro universitu, mohlo by až někdy i látky podat a upotřebnit[!] se pro jiné účely! Ohled tento má největší váhy, a toť spolu i utile i dulce!! fakulta zdejší sice ustanovuje práce ty; však ale mám to již skoro jisté, že se mi po vůli stane, aniž při tom autonomie její něco utrpí. Z té příčiny jsem tedy žádal o Vaše přispění, a doufám, že oslyšen nebudu. — Však ještě toho není dost! Prosím, udejte mi nějakou mluvnici českou, dobrou a možné-li i vědeckou; i tu musím dobře prodělat a po ní Schleicherovu staro-slowánskou[!]. Jak vidíte, chystám se tedy opravdu do zbraně! — Nyní se obírám morálkou; leží přede mnou: Werner, Probst, Dickhoff, Stapf a Ligouri. Myslím, že jich dost, však místo co bych Stapf-ovu prodělati měl, mnohem lépe by mně prospělo a spolu i práce ulevilo (což věru povšimnutí hodno, an bych tím více jinými se obírati mohl), kdybych měl písma p. Weisse! Bylo-li by možné, velice by jste se mně zavděčil zaopatřením jich! Neb něco latinského prodělati musím; Stapf ale se mi nelíbí, písma zdejšího professora tím méně (i sám p. Švec mi pravil, abych jich nečetl!) a takto bych tedy jen čas nimi[!] promárnil, kdežto bych tím způsobem, jak doufám, něco lepšího dosáhl.

Tedy ještě jednou, možné-li, a nedělá-li Vám to žádných obtíží aneb snad i mrzutosti, prosím, by jste sobě neobtěžoval, mi v tom také přispěti. Kdybych věděl, že lépe, jemu samému (totiž prof. Weissovi) psáti, učinil bych to!?? — Račtež mi též oznámiti, nevyšla-li spolu i theologická terminologie? — Nového Vám nemohu nic psáti. Obávám se velice zmatků těch východních, a následků jich, jak církvi tak i národu nepříznivých. Nám především tolik na stálém pokoji záležeti musí! — Z Florisdorfu od Tomáškových nejvroucnější úctu. Chodívám tam v neděli a ve svátek; včera ještě jsem s Josefem skoro celého půl dne ztrávil; o Frantovi ničeho!

Pp. Stára a Poslušný (bude myslím na druhý měsíc dišputovat, a jest skoro již jisto, že morálku [1]) nedostane, za to se mu snad navrhuje St. Zákon, což ale přijmouti nechce — až po druhé více o tom —) se Vám co nejvroucněji poroučejí; což i já činím, zůstávaje prozatím

Váš oddaný

Fr. Hošek.

[1]) na fakultě olomoucké.

Právě nyní přicházím z místa as 3 hodiny od Vídně vzdáleného, kdež „paní dobrého pastýře" do kláštera nově zřízeného uvedeny byly; a kdež jsem se i sešel s — p. Dudíkem![1])

157.

Sušil Hoškovi.

Seznam poslaných spisů. Pro mravovědu radí Summu Tomáše Aq. Připomíná práci o aktech východních mučenníků. Žádá opatřiti mu staroslovanský breviář a missál.

Drahý Příteli!

Poslal jsem Vám dříve Literaturblatt v. Menzel Hgg 1852 nevázaný čísel 104.

Ewald Jahrbücher J. 1849. 50. 51. 52. čtyry ročníky.

Ebrard wissensch. Kritik der Evangelien I. B.

Symbolik mos. Cultus & Bähr 2 Bde.

Thalhofer über unblut. Opfer 1 B.

Připojuji nyní také Winera Realwörterbuch, an ho snad potřebovati budete. Děkuji i Vám i p. Stárovi za tak dlouhé čekání.

Osmělil jsem se připojiti 4 podobizny pro p. Jos. Tomáška a jeho sestry a prosím, an tam často jezdíte, račte mu je doručiti. Jest to present od p. hraběte T.[2])

Co do moralky zapomenul sem přidati, že Summa sv. Tómy z Aquína Vám nejlepší službu prokáže, tak že ani skripet nebude potřebí.

Že mě těší to Vaše k vlastenskému studiu prohlédání, ovšem dobře víte; leč já prosím držeti se syrského a dbáti o akta, jež ze syrského přeložil p. P. Zingerle; kdo ví, jestli napotom budete textu syrského míti; ve Vídni ovšem nalezá se.

Žádoucno, abychom tu v Brně měli staroslovanský breviář a missál a sice i od těch, již užívají cyrillice, i od hlaholitů. Prosím, dokud ještě ve Vídni jste, prohledejte k tomu, nebude to snad toli [!] peněz státi. Kdybych já s peníze ty nebyl, tedy snad p. hrabě T.[2]) pro

---

[1]) mor. historiografem.

[2]) Taroucy.

sebe zakoupí. On Vás navštíví; tyto dni hodlá do Vídně, maje tam po práci. Od něho se dovíte věcí těch, jež bych Vám byl psal.

Již tedy Vás P. Bohu poroučeje a srdečně líbaje ostávám

věrný přítel

Fr. Sušil.

V Brně 1 prosince 853.

158.

Sušil Hoškovi.

Posílá spis d'Elvertův a své písně.

Drahý Příteli!

Zkrátka!

Posílám, ač věru nerád, poněvadž žádám, abyste o obětech napsal pojednání, tuto knihu od p. d'Elverta histor. Lit. Geschichte, v níž se dovíte o věcech oněch, jichž dověděti se chcete. Dále musíte sám se obrátiti na p. Chytila, aby Vám zapůjčil rukopisů o novokřesťěncích; pravil sem mu a žádal jsem ho; zatím on ale čeká na Vaši písemnou žádost, abyste ho ujistil a ubezpečil.

Připojuji 4tý svazek písní mor., jeden pro Vás či raděj pro p. kapucína, a tři druhé, prosím, p. Tomáškovi Josefu pro něho a pro jeho dvě sestry račte odevzdati.

Nového zhola ničeho nevím. Nepíši Vám o p. Chytilovi více, poněvadž posavád myslím, že raději o těch obětích napíšete disertaci. Kdybyste předce na něho psáti obmýšlel, tedy — snad dosud jest jenom Landschaftskanzellistou.

Posílám druhý (853) ročník Menzlova Literaturblattu.

Objímám Vás oba se vší ochotou a láskou

Váš upřímý přítel

Fr. Sušil.

Pozdravení.

Obdržel sem poštou v křížové obálce thesky p. Poslušného; děkuji a vyřiďte mu i spolu službu ode mne.

Psali mi z Floridsdorfu, že se jich sestra kamsi dostala v Uhřích, já o věci té zhola ničeho nevím; rádbych věděl, co a jak.

159.

Hošek Sušilovi.

Látka k dissertaci.

Ve Vídni 21. ledna 1854.

Důstojný Pane!

Oba Vaše listy milé, též i knihy poslané jsem obdržel. Pro dnešek, an se mi právě času nedostává, jen několik slov. Lituji, že navrhnuté mně látky: „o starozákonních obětích“ přijmouti nemohu, an to předmět obtížný a též i přenáramné obsáhlosti jest, a já na jakoukoli práci na nejvýš jen až 6 neděl obětovati mohu; z čehož patrno, že za čas ten nelze věc tu jen poněkud hlouběji promysliti; ač bych toho jistě dovedl, že by mi práci tu za dostatečnou přijmuli, pro sebe bych však z toho nemohl žádného užitku doufati. — P. p. hrabě mi slíbil pomucky k jinému předmětu poslati; očekávám však toho marně. Pročež Vás snažně prosím, aby jste jej na to ráčil laskavě upamatovati; pak-li by to ale s látkou tou z jakékoli příčiny nešlo, tuť bych ještě navrhl: o moravských bratřích; při čemž by mně, jak patrno, nejvíce šlo o domácí zdroje a pomucky! (Komenia hist. Fr. M. doufám zde dosáhnouti.) A nepodaří-li se i to, tak mně nic jiného nezbývá, než přijmouti jakékoliv látky zde — i zcela lhostejné! Prosím tedy opětně, byste sobě neobtěžoval, mi o tom co nejspíše (neračtež se horšiti!) nějaké zprávy podati, an se nyní již rozhodnouti musím. Od Tomášků všelikou úctu. — Budoucně více a obšírně. Prozatím, očekávaje laskavé odpovědi, ostávám

se vší úctou

Fr. Hošek.

160.

Hošek Sušilovi.

Pro zaneprázdněnost nemožno dissertaci o obětech S. Z. vypracovati. Pomůcky k práci o Novokřtěncích. Podobka Sušilova. Fürst na faru.

Ve Vídni 1ho února 1854.

Důstojný Pane!

Opět jen několik slov! Knihy poslané jsem obdržel a odevzdávám je na patřičné místo.

Nerad toho vidíte, že nechci pojednání o obětech na se vzíti — tomu rád věřím, pročež jsem již i v předešlém listu napsal, že toho

lituji. Ale račte jen uvěřiti, že mi to zhola nemožno. Abych i svědka na to měl, promluvil jsem o tom s p. dr. Švecem; on sám by byl předmět ten velice schválil, připustil mi však nemožnost, uvázati se v práci tu. Rád bych si všechno do konce tohoto roku školního odbyl; ale jakých to prací ještě mám. Švecovi musím při korrektuře pomáhat; mámť as 20 hochů (císařských jokeyů) vyučovat v náboženství, tak že nyní znaven a celou školu mám; častéj přichází na mne kázat a v zpovědnici též musím vypomáhat (z čehož patrno, že já zde též i o praxi dost a dost mluviti mohu), k tomu morálka a pastorálka, v nichž jsem až dosud valných pokroků neučinil, an k morálce zvláštního donum perseverantiae zapotřebí, an žádná, a mám jich 5 před sebou, dostatečná není — — a k tomu by jste ještě žádal, pojednání napsati tak ohromného obsahu. A při tom by se snadno státi mohlo, že by o předmětu tom předepsali, bych sv. Otců až do VIho století k tomu cíli prohlídl. Já naše pány znám! A s tím bych mohl za 6 neděl hotov býti? Ano, kdybych teprv po letošních prázdninách promovoval, toť by byla ovšem jiná. A kdo ví, nestane-li se to! aneb dokonce, kdo ví, budu-li ještě promovovat. Stojí to 150 zl. stř. a já jsem toho přesvědčení nenabyl, stojí-li doktor za to! Ostatně ještě posud nevím, jestli se mně ta práce historická povolí, o čemž Vám teprv as ve čtrnácti dních zprávu podati mohu, a nepovolí-li se, tuť ovšem zbytečná všechna starost. Co se však věci té samé týká, jest mi něco poopraviti. D. p. hrabě, když tenkráte u mne byl, sám mi navrhl, že se o pomůcky ty postará a je co nejspíše pošle. Že jsem tomu povděčen byl, netřeba připomenouti. Obzvláště s p. Chytilem sám a osobně promluviti slíbil. Pročež mi bylo divno čísti, že Vy jste ho ráčil požádati, začež srdečně děkuji; an jsem však já Vás o přímluvu Vaši neprosil, mysle, že mi všeho potřebného p. hrabětem poskytnuto bude (přislíbil mi i nejnovější spisy o novokřtěncích a jmenovitě knihu tu, již v Hamburgu nalezl!), vypadá to jako hrubianství z mé strany, což mi nemilo, anť jsem v tom docela nevinnen. Žádal jsem Vás v posledním listu, by jste mu to ráčil připomenouti. K tomu ještě něco! Před několika dny přinesl mi sluha Rauchovy tiskárny 10 v ý t i s k ů Vaší podobizny!

Ovšem, že mne to překvapilo, a kdyby nebyl spolu přinesl zvláštní lístek, na němž napsáno, že se od p. hraběte mně odevzdati mají, nebyl bych je mohl přijmouti.

Nevím však, co a jak s nimi! Bylo by mně tudíž velmi milo, kdyby jste ráčil nějakým způsobem příležitostně poptati <se>, a

výslovné ustanovení jich mi sděliti. Ovšem že neopominu, toho potom šetřiti a díky mé uctivě vysloviti.

Z několika slov stalo se jich více než několik. P. Poslušný již odejel; čím se stane, dosud neznámo. — Budu li přece pracovat o novokřtěncích a dostanu-li jen 2 neb 3 z uvedených u d'Elverta knih, toť bych již nepotřeboval p. Chytilových rukopisů.

U nás také nic nového; bojíme se velké vody, až se kry pohnou. Redemptoristé co nevidět se opět tu usadí a p. Fürst dostane faru. Ostatní až po druhé. — Srdečně se Vám, důstojný Pane, poroučeje, ostávám

se Vší úctou Vám oddaný

Fr. X. Hošek.

Bylo-li by Vám opět libo, několik štipendií po 12 kr. přijmouti, zaopatřím je.

161.

Hošek Sušilovi.

Ve Vídni 17/2 1854.

Důstojný Pane!

Alea jacta est! Před několika dny byla mi od děkana fakulty theol. písemně odevzdána thesis: historia Anabaptistarum in Moravia. Musím se přiznat, že mne práce ta nyní netěší, pro ty mrzutosti, jichž mně natropila. Sám bych nebyl nikdy na ni přišel, kdyby se nebyl p. hrabě beze mého přičinění nabídl. Nuž — uvidíme! P. quardian Čepka Vám za poslané písně co nejvroucněj děkuje. — Včera nás navštívil Hain, kaplan v Brně, a vypravoval nám o jakési pověsti v Brně roztroušené, že v. p. Procházka se stane direktorem normálky, a tudíž někdo z nás (však ale bezpochyby: já — prý) katechetou na gymnasium! Nevím, co na tom, an jste nikdy o podobné věci nepsal — nemožné však to není — jak samo sebou patrno. Posito ale — co bych tomu měl říci, nevím; to ale již nyní vím, že nebudu míti chuti, mimo náboženství ještě jiný předmět vzíti a pochybují též, že bych to vydržel, denně až i 5 hodin přednášeti, o tom velice pochybuji! a tudíž by arci nic jiného nezbývalo, než jíti někam za kaplana. Ovšem, ovšem — ale co na plat, jsemť již na to zcela připraven. Než o tom až později více, a k tomu i o jiných věcech, s touto spojených. P. dr.

Švec, jehož jsem se o tom ptal, nevěděl o ničem, a doufám, že spíše oznámí, pak-li co obmýšlejí.

Právě co toto píši, obdržel jsem z bibliothéky universitní: Fischer: von der Wiedertäufer etc., ostatní díla tam nemají; až za několik dní podívám se do císařské knihovny, naleznu li tam něco; o tom budu psáti obšírněj. Musel-li bych pak psáti p. Chytilovi, jest mi ovšem zapotřebí věděti jeho byt, an bych psal bratrovi, aby mi s listem k němu zašel.

Z domu smutné zprávy. Bratr starší těžce nemocen; Pán Bůh sám ví, jak to s ním vypadne; k tomu při nynější nesmírné nouzi stratili mnoho peněz, a kdyby se to mělo opakovat, přišli by o všecko; mámť po zemřelém otci něco od nich dostat, patrnoť však, že nemají-li sami nic, i já ničeho nedostanu!

Stíhá nás neštěstí jedno po druhém.

P. Poslušný již byl odejel, a nevíme dosud ničeho, co s ním! Mohu se spolehnout na to, obdržeti od p. p. hraběte [1]) přislíbený spis o Nkřest, jejž u sebe chová, kdybych ho potřeboval? A co s těmi 10 ex. Vaší podobizny? Bylo by milé, něco jistého o tom slyšeti.

Prozatím srdečně se Vám poroučeje ostávám

se vší úctou oddaný

Fr. X. Hošek.

162.

Sušil Hoškovi.

Ředitelské místo na hlavní škole po Vinc. Žákovi. Dissertace a promoce Hoškova. Studium spisů Miklosićových. Příbuzní Sušilovi. Uchazeči o ono ředitelství.

Drahý Příteli!

Co věděti žádáte, tuším již víte, mohl jste zajisté mluviti s p. hr.[1]) Pověst ta, kterou u Vás roztrousil Brňák kaplan, Váš spolužák, zhola nepravdiva jest, a nevím v čí hlavě se vylíhla. P. Procházka Matěj nikdá nemínil za direktora dostati se při normální hlavní škole; a věru an nyní až potvrzen bude [2]), si o 900 stech zl. stř. bude státi,

[1]) hr. Tarouca.

[2]) za gymn. professora.

měl by zaměniti to za 600 zl. stř.? Jistěby toho ani jiný kdokoli, buď i třebas budoucí dochtor neučinil.

Ta byla snad jediná věc, o níž Vám psati přijde, anoť otázky jiné, jež jste učinil, ústních odpovědí došly. Na čem ste se ustanovil, zhola nevím; ale myslím, že jste již psal panu Chytilovi o zapůjčení potřebných Vám věcí, jestli předce onu thesku vyvoliti musíte. Mně jak víte bylo by milejší bývalo, kdybyste byl vzal o žertvách Starého Zákona, již proto, aby se něco o Starém Zákoně u nás pracovalo a poněvadž myslím, že to Vaše pole bude. Myslím! Ale nevím aniž kdo na světě ví, kam Vy dostanete se na rok. Bude-li co prázdno, též se neví; ač veškeři jsme smrtedlni a Morana lehko nás umořiti může; podle toho jak věci nyní jsou a stojí, nezdá se. Aspoň p. Klimek[1]) neustoupí, an letos víc a více okřívá a téměř docela omládl; spíš já potáhnouti bych musel; to jisto, že do lázně musím pro ustavičnou zimu a holé mravence, jenž ševelí a procházejí se v nohou mojich.

Vidíte, že nemnoho příčiny spíchati; avšak doktorát předce udělejte a dojista promovujte, poněvadž doktor je — doktor, vždy má titul svůj a čest svou — nébrž poněvadž Vy to dioecesi dlužen jste, že na Vás 4 léta čekala; aspoň jí té cti dopřejte, jenž před světem z titulu toho jí plyne.

Dovolte, abych Vás poprosil o věc dvojí; jednu abyste se naučil od Dr. Miklošiće věcem, jež přednáší, nemožno-li veřejně do jeho přednášek choditi, tedy aspoň privátně. Druhá věc, abyste ve Floridsdorfě optal se, proč mi nepíší, a jmenovitě o sestře Marii Horvathové a manželu jejím nepíší; nevím, jak a kam se stěhovati budou a jak brzo do Floridsdorfu přibyti mají; jak asi má se ta ubohá, majíc manžela churavého. Rád bych psal do Uher Horvathům, ale nevím jestli tam dosud, anebo kde se nachází [!]; prosím, tedy vymozte mi list z Floridsdorfu v nejbližším času.

Žádáte, abych Vám věci nové psal. Odkud je věděti? O direktorát zmíněný nikdo z kněží se neuchází, tedy J. Exc. p. b. povolal p. direktora v ústavu hluchoněmých, aby se o místo to ucházel, což on i učinil. Z jiných pánů žádal to p. Pátek a p. Hořička, oba učitelé na hlavní škole. Praví se, že to obdrží do jista p. Lang, direktor Vám ovšem známý. P. d. Žák již se stěhuje a zatím věci direktorské odevzdal p. Chmelíčkovi.

Projádřil se p. Šembera professor, že prý nemůže dostati posud, ač tři léta uplynula, Růže a Trní, dovoluji si Vás obtěžovati abyste

---

[1]) prof. S. Z. (str. 26[2]).

přiložené psaní s knížkou tou mu poslal příležitě aneb sám půjda někdy snad okolo doručil.

Očekávaje brzkého nějakého listu a oba dva bratrsky líbaje ostávám

Váš upřímý přítel

Fr. Sušil.

V Brně d 12 Března 854.

163.

Hošek Sušilovi.

Dissertace. Čekaná návštěva Sušilova. Budoucí úřad H. Překlad syrských hymnů. Dissertace. Biskup Schaffgotsche pochvalně o H. Richersova theorie elohistická a jahvistická.

Ve Vídni 5/4 1854.

Důstojný Pane!

Váš milý list od 12. března byl mi teprv 27. března doručen (bezpochyby neměl bratr spíše příležitosti); mimo to chtěl jsem počkati, až p. Stára třetí rigorosum z historie a práva odbyde [!], pročež mne mějte vymluvena, pak-li tak pozdě odpovídám.

Nemýlím-li se, psal jsem v posledním listu svém, že alea jacta est, že totiž mi již uloženo, sepsati historii novokřestěnců v Moravě. Byl bych rád žádosti Vaší vyhověl, ale račtež uvěřiti, že nebylo možné, o čemž, dá-li Pán Bůh, obšírně ú s t n ě! Byl jsem totiž v neděli ve Florisdorfě (jak mi řekli, psali již?!), a tu jsem slyšel k nemalé radosti své (myslím to úpřimně!), že máme naději, Vás na několik dní zde spatřiti! To by byla radost! Ale při tom již Vás musím snažně prosit, by jste spíše přišel, než na pondělek velikonoční. Já bych tak myslil, že by se to snad nejvhodněj státi mohlo na bílou sobotu, ačkoli nevím, co by Vás k tomu přimělo pozděj teprv přijíti. Tedy ještě jednou: račtež to nějak již zpravit. Náš p. biskup je zde; též nám vypravoval, že p. H. Lang bezpochyby se za direktora do normálky dostane; při tom nám i spolu oznámil (ačkoliv jsem to já již věděl), že pro nás beze vší pochyby nic prázdno nebude! Co na plat? a co dělat? To nemohu řícti [!], aspoň positivně; negativně však, t. co nebudu dělat, to již nyní mohu říci: totiž, ani nebudu bědovat, ani se neoběsím a do vody již dokonce neskočím! Více však věru nemohu říci. Že bych tomu rád byl, kdyby se mi St. Z. bylo dostalo, pro mnohé příčiny,

o tom jste přesvědčen; Bůhtě však můj svědek, pakli-li [!] mně kdy jen napadlo, na něčí smrt neb odstoupení jen pomyslit; ačkoli by se zdále nápadné a skoro pravdě nepodobné! Však je tomu přece tak! — Však ústně více o tom; jak i o věci jisté, sem náležící. — Že na sv. Efréma nezapomínám, tohoť důkazem, že jsem si již koupil Castelli-ho slovník syrsko-latinský vydaný od Michaelis! Tomu budete povděčen!? Syrský originál však musím nevyhnutelně míti; pak-li se nepoštěstí dosáhnouti ho někde u nás, doufám že mi ho zaopatří p. dr. Švec! Divíte se snad tomu? aneb snad by jste se chtěl škaredit? Ten člověk tam dusí Němce a Maďary jako kočky a troubí s panslavismem ze střech!! Prosím! holubičí národ, a takové věci! to by byl nápad![1])

P. Chytilovi jsem posud o zapůjčení potřebních [!] věcí nepsal; nevím jeho byt atd. Pokud jsem litteraturu onu poznal, budeť toho zapotřebí, anť chci as 12—15 archů sepsati, což našim pánům zajisté lichotiti bude.

Račtež si pomyslit, p. hrabě[2]) měl za to, že práce ta přijde do tisku, což mne nemálo překvapilo! — Censor ji jednou přečte, podá o ní své zdání, ostatní hlasují podle toho a práce se uloží a bude ležet až třebas na věky! Myslím, že toto zvláště p. Chytilovi nemilé nebude! Než jakým způsobem bych spisy ty dostal? Miním [!] bratra svého k němu poslati, ten by převzal věci ty a mně odeslal; ovšem že bych ho i písemně o to požádal. Aneb radil by jste mně něco jiného?

Včera mi vypravoval p. direktor Widmer, že se setkal s naším p. biskupem a že dlouho a velmi velmi chvalitebně o mně s ním (totiž s p. Widmerem) rozmlouval! Jak pak se Vám to líbí, anebo co tomu řeknete? Však i <o> tom mnohem více ústně.

Ráčíte psáti, bych „Růže a trní“ s přiloženým listem p. Šemberovy [!] odevzdal; psaní však žádné přiložené není, ač je-li v balíčku samém?! Knihu odevzdám bez pochyby sám s radostí. — Však ale jest mi spíchati, by psaní ještě dnes na poštu se dostalo. P. biskup též dnes odjede. Mnohé jiné věci si ponechám, až Vás ve Florisdorfě uvítám; ale ku konci ještě něco pranového — račtež si pomyslit, jakýsi p. Richers psal knihu o St. Z. jednající a jak samo sebou patrno, mluví také o částech těch, jenž se jehovistickými a elohimskými zovou, a tu praví, že kdež v Genesi se nalezá Jehova, tuť že <se> tím rozumí druhá osoba Božská, Christus, a že tedy elohim značí první, Boha Otce!!

---

[1]) Věty nejasné

[2]) Tarouca

Však i o tom obšírněj ústně. Pročež, nebude-li zhola nemožno, račtež přijít a sice brzo, s radostí Vás, důstojný Pane, bude očekávati

Vám vždy oddaný

Fr. X. Hošek.

164.

Sušil Hoškovi.

Nemohl jeti do Vídně. Akta vých. mučeníků. Překlad Flavia Josefa. Příbuzní. Lázně. Amnestie.

Drahý Příteli!

Těšil sem se na Vás; splynulo to na prázdno. Myslím, že sem se nedojetím do Vídně nezachoval žádnému. Ale nemohl jsem již pro užívání léků; pak sem též kolikráte se položiti musel; nad to 3. bál sem se, že se pohádáme s příbuznými pro Frantu; 4. čtvrtou příčinu mohu též udati. Byl bych asi 50 fl stř. vydati musel. Anoť musím do koupele a snad do dvojího (do Karlových Varů i do Teplic), musím střádati, an nejméně 200 fl stř. potřebovati budu při té veliké drahotě. Ty věci veškery — nejvíce ale churavost a ta bázeň vády — mě přiměli [!] k tomu, že sem potěšení toho se odřekl, s lidmi mými a zvláště s Vámi se sejíti. Chtěl sem s Vámi mnohé věci mluviti. Nejprve o tom, abyste hleděl letos, dokad ve Vídni jste, ze syrského přeložiti akta o mučedlnících východních; později kdo je Vám bude půjčiti moci? Bylaby to věc překrásna, kdyby dědictvím vyjíti mohla akta ta. Já nyní opravuji staročeský překlad o válce židovské Flavia Josefa; jest to dosti špatný překlad, tak že docela z nova na přemnohých místech překládati musím, ano že by snad lehčeji bylo, překlad z brusu nový učiniti.

Druhá věc jest povědíti Vám, že ste snad kvapně prořekl se o Starém Zákoně Vámi obdělánu býti mohoucím; to Vám více ke škodě než ku prospěchu poslouží. Leč co se stalo, již nemůže se odestáti a nebude proto snad tak zle velice.

Lidé moji ve Floridsdorfu se snad rozhněvali na mne pro listy jim psané, v nichž jsem velmi se vysypal proti Frantovi. Věru kdo ví, jakou zlost se [?] on odjakživa činil, co nyní pro tu hanbu [1]) já a pater

[1]) uvěznění.

Tom. Procházka trpíme, jakou bolest sem snášeti musel, že sem i do nemoci pro to padl, nebude za divné považovati, že sem tak z hruba tesal.

Co do Vaší thesky již nic neříkám a spokojuji se se vším, co ste učinil. Snad jste se již obrátil na p. Chytila skrze svého bratra, a doufám, že nebude od toho, aby Vám nepůjčil věcí, jichž má.

Škoda že jsem Vás nemohl viděti, anoť nyní před jesení sotva sejdeme se; okola 14. julia hodlám do lázně; letos již k tomu svrchovaný čas, an jsem v loni zanedbal.

Právě čteme o tom, kterak se mnohým politickým vězňům stala milost od císaře pána; snad i Fr. T.[1]) mezi nimi jest. Leč toho brzo se dovíme. Zatím Vás upřímě objímaje

trvám přítelem

Fr. Sušil.

V Brně 24 Aprila 854.

165.

Hošek Sušilovi.

Blahopřání ku jmeninám. Rigorosum. Dissertace. Budoucnost. Ign. Wurm.

Ve Vídni dne 17/6 1854.

Důstojný Pane!

Přicházím pozdě ovšem ku dni 16ho, což prosím by jste laskavě prominouti ráčil, s přáním zajisté srdečným, by Vám všemohoucí Bůh všeho, cokoliv si žádá šlechetné srdce Vaše, na přímluvu sv. Františka, uštědřiti ráčil; požehnal snahám a prácím Vaším a hojně odměnil a popřál mnohá léta blahonosného účinkování. Nepatřtež tak na slova ta, alebrž více na upřímnou mysl píšícího je, jehož oddanost a úcta se nezměnila.

Byl bych rád něčeho od Vás, se byl dozvěděl, ale žádný mi nemohl nějakých zprav[!] podati; tak že nyní již po dlouhý čas ničeho nevím. — Co se mne dotýká, ráčíte již vědět, že jsem 29ho května z moralky rigorosoval; chvála Bohu: nyní pracuji o dissertaci; a byl bych již spíše psal, ale měl jsem as po 14 dní jakousi zimnici, jenž mne dosti trápila. Jak se mně daří, jaké vyhlídky atd., krátká odpověď: zcela proti vůli a chuti; jsemť velice nespokojen a rozerván. Mimo

[1]) Tomášek.

mnohých odporných událostí, jenž se rodiny naší dotýkají, připadá mi jakási [tak] domů jíti. Musím se upřímně přiznat, že kdybych i hned co professor 800 dostal, že toho nebude toli, co nyní mám! Toť první. Za druhé a nejdůležitější. Jak známo, beze vší pochyby p. Nöttig [1]) se dostane za kanovnika a p. prof. Weiß za rektora semináře. Co by z toho pošlo, patrno; odtud nejvíce ty strachy atd. atd. atd. Psal bych o tom více; dílem však nemám mnoho kdy; a dílem nolui per chartam et atramentum.[2]) Je to případnost.

Wurm psal onehdy p. Stárovi a tu cosi podotkl, že prý by se z něho brzo státi mohl pravý Boleslav. Toť zajisté mystická tajnost a tma. Darmo hlavy si lámat.

Ptal jsem se v posledním listu svém, chcete-li, bych Poslušnému vaši podobiznu poslal, nevím však posud ničeho. Též bych rád se od Vás dozvěděl, jak a co udělat, když budu mít své thésky hotové, komu je také mezi jinými, o nichž se to samo sebou rozumí, poslati, ku příkladu p. praelatovi v Rajhradě, na st. Brně, atd. atd. Tomu bych byl velmi povděčen!

Údá-li se příležitost, račtež laskavě p. Chytilovi díky mé a úctu vysloviti; pospíším si, abych mu výpisky jeho co nejspíše navrátil.

Po p. Jos. Tomáškovi [3]) poslal jsem 4 svazky historie filosofie [4]), za něž srdečně děkuji.

Spolu posílám nové dílo p. quardiana L. Čepky; prosím račtež ho odevzdati p. redaktorovi,[5]) by se na to podíval a v hlásku nějak oznámil, pakli by kdo se přihlásil a předplatiti chtěl; cena bude obnášet as 50 kr. na stříbře. Prosí též, by se nehoršil, že posílá toliko korrekturu, an nemá posud hotového výtisku.

Co nejspíše budu opět a obšírně psáti.

Prozatím laskavosti Vaší <se> odporoučeje zůstávám

se vší úctou oddaný

Fr. Hošek.

166.

Sušil Hoškovi.

Věnování dissertace biskupovi. Cesta do lázní.

---

1) pozdější biskup Brn., tehdy (od 1847 II., 1853 I.) představený alumnátu.

2) písemně.

3) synovci S.

4) asi Ritterovy.

5) Hlasu.

Drahý Příteli!

Od díků musím začíti a tuším nejlepší dík, když Vám na Pánu Bohu tolikéž žádám všeho dobra, čehokolivěk srdce Vaše želavo jest. Leč nevím, jak se Vám povede na rok a kam Vás dají; ptáti se na ty věci, nejde; a sám se jich člověk nedoví. Také zbytečno dělati sobě starosti, děkujte Bohu, že zdráv jste; věc jedna z těch jista jest, že p. N.[1]) kanovníkem bude, miláček roku Vašeho, z čehož bezpochyby velikou radost máte. Ale věc ta druhá, co navrhujete o představeném rektoru či regentovi, to v tajnosti jest a dotčený pán, jemuž to Vy ráčíte přisuzovati, o tom zhola věděti nechce.

Thesky své věnovati biskupovi svému téměř všady obyčejem jest. Ptejte se na to písemně kanovníka Panšaba, zdali to smíte učiniti. S podobiznou, o které pravíte, můžete dělati, co chcete; mně do ní nic není.

Knihy moje prosím vezměte zpátky a pošlete je po příležitosti bratrovi svému anebo je sám přineste; Tomášek sotva dojede do Brna, ač bych velice rád ho viděl!

Nové dílo p. quardiana Čepky odevzdal jsem.[2]) Ale praví, že toho učiniti nemůže, dokad není titulu knihy té; titulu zajisté a obsahu potřebí, máli kniha ohlášena býti; potom učiní mu tu službu s obtíží spojenou, poněvadž sám ku policii a nevím kam ještě jíti a platiti taxu musí. Leč Vy račte jenom o titul a obsah postarati se a zapečetěný exemplář bratrem Vaším p. Pojmonovi [3]) poslati. Dím zapečetěný, poněvadž mne list Váš došel bez pečeti odevzdán byv mně v alumnátě, kde nevím kdo mohl do něho nahlednouti a snad i nahledl; ač pak tam nestojí věci, které by nemohly všem hlásány býti. Zarazila mne ta věc poněkud, když jsem list otevřený viděl a potom četl.

Vidí se Vám slova, co se píší v onom listě o Boleslavovi, tmavá. Leč tu se Vám přihází, co i jiným, že sebe nejméně člověk zná. Vy sám bolestíte, oboléváte a Boleslavem také již jste, an onen pán teprv jím býti hodlá.

Já mám zkoušky 7 a 8ho julia a pak budu hleděti do koupele, abych se toho nevzácného v nohou mojich hosta nějak zbavil. Ale odkad vzíti peníze? Při té nesmírné drahotě? Deset zlatých...[3]) za byt na týden! To je hrůza! Cesta tam, stravování atd. Věru bude [tak] muset sobě vypůjčiti od — Vás, proto že sám pravíte bohat býti. Vidíte

---

[1]) srv. str. 247.[1])

[2]) redaktoru Hlasu.

[3]) nečitelné.

opět, že není dobře hned se vším ven z úst, nébrž dobře něco chovati podtají. Píšete, že psáti budete brzo; prosím pište též jestli — (Vy se jistě něčeho jiného domýšlíte) Vás ještě v Brně uhlednu.[1]) Zatím Vás srdečně líbaje jsem

Váš přítel

Fr. Sušil.

V Brně 20 Junia 854.

167.

Sušil Stárovi.

Omluvy, proč nepřijel do Vídně: nemoc a příbuzní.

Euer Hochwürden!
Theurer Freund!

Ich bedaure, dass Sie so viele Anstalten für mich zu der vorgehabten Reise getroffen haben, weil das Alles, wie figura zeigt, unnöthig geworden. Jedoch bin ich als derjenige, der die Schuld davon trägt, ganz erböthig die Unkosten zu bestreiten und den Schaden gut zu machen.

Doch ich will Sie, lieber Freund, mit Possen nicht weiter behelligen, da mir bei meinem Zustande vielmehr Klagen als Scherze einfallen. In meinen Füßen grappelt es immer mehr und mehr, und ich muß dieses Grappeln heuer so Gott will in einem Bade begraben. Dann hat mich aber der Fall mit meinem Neffen Franz so herabgebracht gehabt, dass das schlechte gelbliche Aussehen meinen Freunden und auch den Ärzten, die ich in anderer Hinsicht berathe, sehr auffiel. Jetzt Gottlob ist es in Hinsicht des Aussehens und des Teints besser; nur das Grappeln kann nicht weichen.

Es ist mir sehr leid, dass ich nebst meinen Anverwandten, die ich bei Gelegenheit herzlich zu grüßen bitte, Sie nicht habe begrüßen und umarmen können. Aber ich mußte mediciniren und zu andern Ursachen kam auch die, daß ich mich wegen Franz mit der ganzen Freundschaft oder vielmehr Verwandtschaft zu verfeinden fürchtete.

---

[1]) Hošek, vrátiv se toho roku po promoci, byl 1855—1864 professorem pastoralky v Brně, předmětu to, jenž se mu snad nejméně hodil. V dopisech zmíněné práce ze syrštiny neprovedeny, naděje neuskutečněny Vydal toliko »Život a spisy sv. Augustina« a »Novokřtěnci na Moravě«. Dlouhá léta žije v Meraně beze všech styků z vlastí.

Ob ich aber durch meine scharfen Briefe dem zuvorgekommen, ist freilich eine andere Frage.

Ich bitte mich im frommen Andenken zu behalten und verharre in aller Achtung

Ihr aufrichtiger Freund

F. Sušil.

Brünn 23t. April 1854.
Von Prof. Weiß Alles Gute.

168.

Karel Wittek (1824—1902), sourodák Sušilův z Nového Rousinova, od r. 1867 prvý ředitel českého gymnasia v Brně, Sušilovi.

Změna gymnasijního studia a zkoušek. Prof. Grysar. Vzkaz Šemberův o rytci map (srv. str. 57). Srv. Životopis K. Wittka od Fr. J. Rypáčka v 36. školní zprávě I. českého gymnasia v Brně.

Psáno j a v, jednou g a třikrát w. Ve všech listech vyskytují se chyby proti správné kvantitě samohlásek, z nichž ovšem některé nutno přičísti chvatu (sam, přal, uctý, výráz a vyraz).

Důstojný, vysoce učený pane professor!

Že po tak dlouhý čas nedostal [!] jsem slovu svému, tím větším dílem vinnen jest nedostatek času. Nebo mimo 4—5 hodin, které každodenně ve škole strávím, domácí prácí tak zanešen jsem, že mi sotva oddechnouti lze, to tím méně, poněvadž pílím, bych co nejdřív hotov byl. Avšak nevím, co s námi, t. j. s kandidáty gymnasialního učitelství, díti se bude, pravdivá-li jest pověsť, jenž po Vídni koluje; i zdá se, že o pravdivosti jeji [!] pochybovati nelze. Praví se totiž, jak třeba i Vám již známo bude, že minister osvěty úmysl má se poděkovati, a že snad pod řízením jeho nástupníka studia docela reformovaná budou. Toto domnění zajisté bezdůvodné není, když pohledneme na ošklivost, v jaké stávající organisační návrh gymnasialních studií zvlášť ve vysokých domích stojí. A kdo by také se domnívati chtěl, že by ti páni své synky tak trápiti dali, ježto sami bez takového trápení k nejvyšším důstojnostem přišli? — Toho všeho ale dle náhledu mého potřeba nebylo, kdyby žádoucí reformace s takovou přenáhlenosti [!] se byla nestala.

Praví se také, že by na místo Thunovo povolán byl v. Baumgartner[1]), a tu k pravdě podobné jest, že by filologie (zvlášt řecká) do pozadí vtlačena byla.

---

[1]) Nestalo se, B. povolán za ministra obchodu.

Co se mých professorů týká, tedy Dra Grysara, pf. filologie lat., zvlášť vyznačiti musím, co muže netoliko velmi účeného, nýbrž i vlídného a učitele dokonalého, u kterého že mnohému se naučiti možná, upříti se nedá.

Ještě podotknouti musím, že skoušející komisse žádná nestává, a kdo ví, bude-li jaká zřízena, poněvadž se taky povídá, že zákon straniva státních zkoušek na vysokých školách vyzdvižen [!] bude, co by pak snad i u nás se stalo, tak že snad byvalý [!] konkursy by zase zavedeny byly. Co do ostatních osobních poměrů mých, tedy že příliš lesklé a závidění hodné nejsou, tvrditi netřeba. Doufám však, že přec nějak se proderu a k žádanému cíli příjdu. [!]

Příčinou mapp, o kterých jste mi říci ráčil, jsem s prof. Šemberou mluvil; on ale mně řekl, že o nalezení rytce není, a že bude-li Vám v tom něčeho potřeba, Vám s radosti [!] k službám bude.

Račte, důstojný pane, přijati výraz neobmezené úcty

Vašého [!] vděčného sluhy

Karla Wíttka.

Ve Vídni dne 6. unora [!] 851.

Račte též láskavě pozdravovati vd. p. Procházku.

Wieden, Karoligasse No 367, Stiege 1, Stock 1, Thür 7.

169.

Wittek Sušilovi.

Nesnáze hmotné.

Psáno vesměs v a j.

Vysoce Učený, Velebný Pane Professor!

Kojím se nádějí, že dlouhé mlčení mé nebudete míti za nevšímavost a zapomĕnlivost, a že velká síla prácí, nímiž [!] zanešen jsem, mne u Vás, Velebný Pane, zajisté omluví. Však i tím bych se nebyl dal ode psaní zdržovati, kdyby se v osudu mém taková změna byla dála, že bych Vám byl mohl radostnou zprávu podáti. [!] Mělť jsem sice naději k tomu, ἀλλὰ τἀνθρώπινα τοῦ θεοῦ ἐν δυνάμει κεῖται. Na návrh mých professorů byl jsem ministerium vyučování k potvrzení za supplenta na gymnasium Teresiánském předložen, tam ale návrh odmrštěn s tím poukázáním, že je-li druhého supplenta třeba (neboť jeden byl potvrzen), jiný ustanoven býti má, poněvadž mně vláda již

nápomocná byla. Tak také to místo jiný obdržel. Na to byla zase dvě místa k obsazení, a sice na gymnasium acadómickém pro latinu v třídě 5. a 6. — Poněvadž na opětné navržení mých professorů školní rada na předešlé ministerialní rozhodnutí se odvolával, ponaučil jsem ho, že mi od vlády dosavád žádná pomoc nebyla [tak], nýbrž že jsem jen remuneraci za lonskou službu dostal, načež on, dotčený návrh že k ministerium zašle, mi přislíbil, což, jak slyším, i professorům řekl. Mezitím místo v třídě 5. obsazeno bylo; na návrh však mě se týkající ještě žádné rozhodnutí s hory nepřišlo. Poněvadž ale druhý běh již dosti daleko postoupl, pochybuji, že má naděje se vyplní.

Ke všemu tomu přijde, že mi dosaváde nebylo možná nějakou privátní hodinu nalézti, tak že den ode dne do truchlivějšího stavu přicházím.

Velké štěstí jest, že mi aspoň z jedné strany pomoženo bylo. Před nějakým časem totiž zde nějaký pán byl, jehož sina [!] jsem lonského roku učil (nyní ale je v Prešpurku), který se po mých nynějších poměrech snažně vyptával a mi na své jmeno [!] v jednom zdejším kněhkupectví úvěr zaopatřil. Tak jsem byl aspoň té starosti zbaven, jak se potřebnými knihami zaopatřím. Nabidl [!] se on mně sice také, bych, kdybych do nesnáze přišel, jemu psal a že mi s radostí pomůže; k tomu se ale docela odhodlati nemohu.

Jednu ještě náději mám. Neboť professorové u ministerium zakročiti chtějí, by mi aspoň pro nynější běh něčím nápomocné bylo. Svolí-li ministerium k tomu, čili nic, Bůh sám ví; že ale se nepředá, je jisté. Z toho všeho již, že v nejlepším stavu se nenacházím, snadno, Velebný pane, nahlídnete.

Nového něco rád síce [!] bych Vám psal, ale skutečně sám nic nevím, poněvadž o noviny se starati času mi nezbývá. Povětří ustavičně téměř ošklivé a deštivé máme.

Že ze stálého zdraví se radujete, doufám a Vám od pana Boha žádám.

Přijměte, Velebný pane professor, výraz nezměněné úcty

Vašého vděčného sluhy

Karla Wittka.

Ve Vídni 9/5 851.

170.

Wittek Sušilovi.

Je supplentem na gymnasiu. Vyzván hlásiti se do Těšína.

Psáno vesměs j, ale w.

Velebný Pane!
Vysoce učený pane professor!

Řeknete snad, že již jsem na Vás zapoměl, poněvadž tak dlouhý čas o sobě slyšeti nedám. Avšak jindy-li jsem se nedostatkem času omlouval, nyní to tím více učiniti mohu. Nebo, co Vám třeba ani již neznámé nebude, musíme všichni, jenž jsme dříve supplovali, v běhu tohoto půl roku skouškám se podrobiti, tak abychom až k velkonoci hotovy [!] byli. Z toho již poznáte, jak prácí zanešen jsem; k čemu ještě příjde, že na Jozefovským [!] gymnasium v 5. třídě řečtinu suppluju. Arci jen 4 hodiny v týdni přednáším, ale za to mám ½ hodiny cesty do školy. Ostatně mám jak v předešlém běhu 100 zlatých na stříbře od ministerstva povoleno.

Tak teda předce jedenkráte k cíli přijdu a asi za 5 měsíců se Vám, Velebný pane, zase ukázati doufám, zbyde-li [!] mi totiž tolik času, bych do Brna přijíti mohl.

Director Gabriel se mne dal ptáti, jestli bych měl chuť do Těšína jíti, a mne hned o odpověď žádal, by on hned k tomu pracovati mohl, abych hned po skoušce definitivně stanoven byl Dosaváde jsem mu ještě odpověď nedal, poněvadž mi ku psaní přijíti možna nebylo; chci to ale asi zejtra učiniti.

Za 7 neděl budu o domácí práci žádati. Nebylo by nazbyt, kdybyste jednou, Velebný pane, při mši svaté na mne si zpomenouti ráčil, aby mne Bůh svým duchem osvítil.

Že se, velebný pane, ze stálého zdraví těšíte, doufám, ačkoliv bych sobě přál, bych v tom jistotu měl.

Konečně račte příjati vyraz [!] neobmezené úcty

Vašého vděčného sl.

Wittek.

Ve Vídni dne 25/10 851.
Račte mne poroučeti v. p. prof. Procházkovi.

171.

Wittek Sušilovi.

Dík za podporu. Žádost do Těšína. Moravský školní rada.

Psáno vesměs w.

Velebný Pane!
Vysoce učený Pane Professor!

Přede vším jiným dovolte, bych za láskavý dar Váš Vám své srdečné díky vzdal. Nemohu zapírati, že mi neočekávaný sice, ale velmi vhod přišel, zlášť [!] nyní, kde se mi potřeby den ode dne množí, příjmy ale sotva k opatření tělesných potřeb stačí.

Co se budoucího stanovení mého týče, tu jste, Velebný Pane, dobře tušil, že jsem již do Těšína zadal. K tomu ale mne všelicos přimělo. Předně jistota, že hned po skoušce stanoven budu, kde bych třeba jinák [!] zde zadržen ještě dále až ku konci školního roku supplovat mohl. Za druhé Vám nebude neznámo, že školní rada na Moravě všecka uprázdněná místa vypsal a jak slyším 2 i také již obsadil, co by se až do mého času snad se všemi stati [!] mohlo. Dále nevím, jeli zvláště ku přaní [!] pod moravským školním radou sloužiti; nebo, jak se o něm praví, velmi rád klevety slýcha, a malo [!] kdo s ním se srovná. Konečně jest i k obávaní [!], že by mne třeba i na nějaké německé gymnasium do Uher poslali, čemu bych tuze rád se vyhnul. Ostatně víte, že proto, že do Slézka pujdu [!], tam pro celou budoucnost zůstati nemusím, a zatím příležitost míti budu, jazyk materský pěstovati a — budeli tak vůle Boží — k příští činnosti se připravovati. Ačkoliv i mne [!] by milejší bylo, bych v své bližší vlasti pracovati mohl. Neračte se tedy mrzeti a pomyslete, že někdy člověk i u vzdálenosti cíle, po němž touží, dosáhne.

Račtež výjev neobmezené úcty přijmouti a dále v lásce své zachovati

Vaše [!] Velebnosti vděčného sluhy.

K. Wittek.

Ve Vídni 8ho Novbr. 851.

172.

Wittek Sušilovi.

Jmenován skutečným učitelem. Nesnáze hmotné.

Psáno v, třikrát w.

Vysoce důstojný i vysoce učený pane professor!

Již dříve bych se byl odhodlal Vám, důstojný pane, psáti, kdybych dílem nebyl velice nevrlým býval, dílem také nedostatek, jejž

jsem na jakýkoli Vás zaujímati mohoucí předmět trpěl, mne ku mlčení nebyl přinutil. Horšíte-li pak se ale již nade mnou, tedy doufám, že list ten ještě sto bude, Vás udobříti [!] a mi Vaší [!] dřevnější přízeň zase vydobyti.

Přesvědčen jsa o podílu, jenž vždy ráčíte bráti na osudu mojim, spěchám Vám, důstojný pane, zděliti, že jsem včera překvapen byl novinou, že dle předvčerejších vídenských novin za skutečného gymn. učitele ustanoven jsem. Bylť tedy den včerejší pro mne arci velice důležitý, jejž jsem — pán bůh ví — drahný čas už s nedočkavostí očekával, věda, že celou mou budoucnost pojistiti má. —

Dosavad se mi zde dosti špatně vedlo, jelikož jsem s měsíčním platem 30 zlatých vystačiti měl, a to při nastoupení na novou života dráhu, kde se mi tak mnohé věci nedostavalo, jíž [!] jsem předc míti musil. Nyní však doufám, že za krátký čas se poněkud zotavím.

Ostatně, co jsem zde něco uvykl, též spokojenějším se býti cítím, nežli na začátku jsem očekával. Nicméně však bych sobě přál, bych zase v mé drahé Moravě žíti mohl. — Zdráv, chvála pánu bohu, jsem, an osvobození od neustálého namahání - se mi o zdraví tělesné více pečovati dovoluje, nežli mi to ve Vídni možné bylo. Dejž bůh, bych touž zprávou z ohledu Vášého [!] zdraví potěšen byl!

Račte zachovati v dobré paměti a láskavě přijíti výraz nejhlubší a nezměněné úcty

Vašého vděčného sluhy

Karla Wittka.

V Těšíně dne 19. června 852.

173.

Wittek Sušilovi.

Žádá, by jej přijel sezdat. Školská práce.

Psáno vesměs w.

Vysoce důstojný Pane!
Vysoce učený Pane Professor!

Poněvadž doba onna [!], kdežto stav svůj změniti, t. j. se oženiti míním, se přiblížila, nemohu Vás, důstojný pane, Vás neupomenoti na Váš slib, totiž by jste mne čest mne sezdati proukazati račil [!]. Avšak se obávati musím, že oslyšán budu, an Vám možno nebude se na jakou

cestu dáti. Za den svatební totiž určitý jest 14. b. m., a oddavky předsevzány budou ve farním kostele ve Friedlandu blíže Misteku, kdežto nevěsty rodiče ubytováni jsou. Ostatně Vám oznámiti musím, že nevěsta jest děvče docela chudobné, s kterou však pro jiné ctnosti duševní že šťastným budu, doufám. Nepřekáží-li Vám tedy, důstojný pane, povinnosti úřadní, tož bych Vás prosil, by jste mou prosbu vyplniti a mne ihned o tom spraviti ráčil. Neboť bylo by tehdá i zapotřeby, bych i já potřebné přípravy zřídil.

Co se mého úřadu týká, tedy jsem týhodně 18 hodin ve škole zaměstnán, a totiž 4 jazykem řeckým v třídě IV. i VI., pak 10 hodin jazykem řeckým i latinským v třídě VIII., kde také ordinariat mám. Že tím způsobem dosti prácí zanešen jsem, snadno nahlídnete. — Při všem tom však chvála Bohu, dobrého zdraví užívám.

Račtež, důstojný pane, i dale [!] přízeň svou zachovati a brzo několika řadkův [!] účastného učiniti

Vašého vděčného sluhy

K. Wittek.

V Těšíně, dne 1/11 852.

174.

Wittek Sušilovi.

Narození a křest syna. Učitelská zkouška z řečtiny.

Psáno vesměs v.

Vysoce učený,
velebný pane professor!

Nemohu opominouti Vám, velebný pane, jenž vždy netoliko slovem ale i skutkem podíl na osudu mém bráti jste ráčil, zprávu dáti, že jsem v běhu měsice [!] předešlého ve Vídni zkoušku z jazyku greckého dokončil a v ni dobře obstal [!]. Avšak i v jiné pro můj dům radostné a blahodarné události že Vaší přivětivé všímavosti dojdu, přesvědčen jsem, a protož i tu Vám sděliti meškati nechci. Desátého totiž měsice minulého mně má milá žena porodila syna, který všelikého neduhu prostý od svého narození až do dnešního dne, jako i matka, chvála pánu Bohu, z žádoucího zdraví se těší. Poněvadž ale 12ho téhož měsice jsem do Vídně odjeti musel a kmotři od Těšína vzdáleni jsou, tedy křtiny na čas po mém se - navrácení z Vídně odloženy byly, a

tak se přihodilo, že dítě mé nadobyčejného štěstí, totiž od našého [!] nejdůstojnějšího pana knížete-biskupa Vratislavského,[1]) kterýž pravě [!] z příčiny posluhování svátosti biřmování přítomný byl, křtěnu býti účastným se stalo.

Nemohu list svůj končiti bez vyjádření svého srdečného přání, abyste, velebný pane, kdyby snaď [!] úmysl aneb nějaká příhoda Vás v nastávajících prázdninách do našich končin přivedla, neopominul nás navštíviti, a sice u nás, ne však, jak jste poslednikráte nám k žalosti učinil, u někoho jiného se ubytovati. Doložiti však musím, že jen do polovice toho měsíce zde v Těšíně zůstanem, pak ale do Fridlandu se odeberem, kde však že ne méně, jak u nás samých, srdečně vítán budete, Vás ujistiti mohu.

Konečně Vás, důstojný pane, ve svém a ve jménu ženy své o dálší přízeň a náklonnost prose, mám čest vší úctou se psáti

Vaší Velebnosti vděčný sluha

Karel Wittek.

V Těšíně dne 4ho Augustu 855.

175.

Wittek Sušilovi.

Dotaz stran uprázdněných míst na gymnasiu brněnském.

Psáno jednou au a w.

V Těšíně d. 20. Juli 856.

Důstojný Pane !

Nepochybuji na hotovosti Vaší mi mou opakující se nedbalost prominouti, ačkoliv i hned přiznati se musím, že pro nynější navalení prací snad i déle povinnosti své zadost učiniti bych byl odkládal, kdybych okolnostmi nucena se neviděl, k Vám prosbou se obrátiti a k tomu ještě o brzkou odpověď Vás snažně žádati. Věc jest ta. Po vypsání uprázdněných míst učitelských na gymnasium Brněnském uzavřel jsem o jedno z nich žádati, co jsem také učinil. Po nějakém čase ale pravilo se, že ona místa se neobsadí. Poněvadž ale o hodnověrnosti té věci se dověděti nemožno, a mně z všelikých duležitých příčin mnoho na tom záleží, tož jsem si umínil k Vám, důstojný Pane,

---

[1]) Förstera, dle něhož i hoch nazván Jindřich.

své útočiště vzíti a Vás prositi, abyste se (co Vám zajisté snadné bude) dověděti se příčiniti [!] ráčil, co na oné věci pravdivého jest, — když ale nic, zdali mezi oněmi, jenž pro ona místa navrženi jsou, já se nacházím neb ne.

Zdali pak i letos náděje, již jste, důstojný Pane, v posledním písmě svém ve mne [!] vzbudil, že totiž snad v nastávajících prázdninách se sejdeme, splane? Že nám všem srdečně vítán budete, bez pochyby přesvědčen jste. Asi do 14. budoucího měsíce já sám v Těšíně meškati budu, pak ale, jak obyčejně, ostatek prázdnin se ženou ve Fridlandě ztrávím.

Že můj synek viššího [!] stáří nežli 8 týdnů, bohůžel [!], nedožil, Vám snad známo bude, jako i ztvrzovati netřeba, že ztráta jeho srdce naše těžce ranila.

Nového Vám nic psáti nemohu, leč že v Těšíně spokojeným se býti necítím a že bych, čím dřív tím raděj, jinam se odebral. Však ale, jak Pánu Bohu se líbí. —

Za láskavé zaslání překladu prvního zpěvu Odyssey Homerovy p. prof. Procházky[1]) a Vašého pojednání o prosodii české, nimiž jste mne velice obradoval, Vám srdečně děkuji a nadezvanému pánu byste díky a poručení mé vyříditi ráčil, prosím.

Konečně račte, důstojný pane, láskavě přijati poručení manželky mé a prosbu o dálší v přívětivé paměti zachování

Vašého vděčného sluhy

K. Wittka.

176.

Wittek Sušilovi.

Dík a rozpaky pro jakýsi dar. Báňsko-Bystřičtí a M. Procházka. Rodinné.

V Frydlandě d. 28. srp. 1861.

Veledůstojný Pane!

Přede třemi dny mi lístovním [!] poslem doručený Vašnostin laskavý dar, za nějž tuto nejsrdečnější díky vzdávám, velmi mne překvapil a do nemalých rozpakův uvedl, zvláště proto, že ve mně myšlénku vzbudil, že jsem snad (jakkoliv si toho vědom nejsem) slova v dotýčné

---

[1]) v programě gymnasia brněnského, ovšem německého, 1855.

prosbě[1]) pronešená dostatečně neuvážil a tak snad bezděky k lichému úsudku o sobě příčinu zavdal. Čehož ovšem velice bych litoval, a to tím více, poněvadž bych tím způsobem pro budoucnost takměř k mlčení odsouzena se cítil, kdykoli by mi s Vašností se raditi nebo o nějakou pomůcku prositi potřebí bylo, co by se snadno často stati [!] mohlo. Toliku ale zajisté jsem se přiučil (v čemž jakouž takouž útěchu nalézám), že budoucně více na pozoru se míti a jazyk svůj na uzdě držeti musím.

Vašnostina zpráva o skvělém zadostučinění, jakého se mému velectěnému p. colleg. Procházkovi za všecky dřívější nezasloužené hanebné útoky v Bystřici od tamějších Slovanů dostalo, tuze mne potěšila, a osměluji se snažně prositi, byste mu, Vašnosti, mou gratulaci a zároveň srdečné pozdravení vyříditi ráčil.

Co se mne a mé rodiny týká, dosavade se všichni z úplného zdraví těšíme a doufáme, že nás Bůh i na dále pod svou mocnou ochranu vezme. Manželka má jako i všeci příbuzní Vašnosti svou úctu vzkazují, a Otilka, která po vyřízení jí Vašnostina vzkázání nic jiného nežli „kde jste a co tam děláte", ptáti se nevěděla, uctivě ruky líbá.

Opětuje vroucné díky své, ostávám s neobmezenou úctou, Veledůstojný Pane,

Vašnostin ke všelikým službám ochotný sluha

K. Vítek. [tak]

177.

František Blaha (1813—1879), tehdy professor náboženství na gymnasiu jihlavském, Sušilovi.

Pro přípravu na zkoušky nemůže uložené práce pro Dědictví zatím převzíti.

Jednou psáno w (Dědictwí).

Drahocenný Příteli!

Vaše laskavé psaní jsem pravě obdržel v takový čas, kde jsem mnohými prácemi zaneprazdněn byl, a protož doufám, že mě [!] odpustíte, když jsem se s odpovědí až přes čas od Vás určený spozdil. Že jsem své postaveni změnil,[2]) jest factum, že jsem však své smýšlení strany

[1]) neznámé.

[2]) Bylť vychovatelem v rodině markýza d. Piatti v Loosdorfu v Dol. Rakousích.

záležitosti Vám povědomé nezměnil, též. Až do Brna přijdu, což se jistě v čas velikonočných svátků stane, povím Vám obšírněji, jak se to stalo, že mi náš p. biskup navrhl místo katechety na Jihl. gymn. prozatímně převzíti. Nyní ale k věci samé, strany které hlavně odpověď míti chcete. Žádáte odemně [!], aby [!] Vám dílo dle Gott in der Natur etc. pro dědictví Sv. Cyr. a Meth. vypraconal. K takové práci já se nyní z dvouch [!] příčin zavázati nemohu. Předně z nedostatku času, neb jsem se zavázal ku konkursu z náboženství pro horní gymnasium a k tomu se musím ještě státní skoušce ze 2 pro gymnasia předepsaných předmětů podrobiti. Musím tedy pilně pracovati, chcili tyto věci za 2 roky vykonati. Druhá hlavní příčina jest ale, že se dosti jazyka česko-slov. mocným býti necítím, což již k. p. z toho psaní poznati můžete,[1]) a protož i v tom ohledu mnoho pilnosti a cviku v řeči spisovné a vědecké mi jest potřeba. Každý nepředpojatý musí uznati, že já při nynejších [!] okoličnostech nejsem v stavu ještě jinou povinnost na sebe vzíti. Neb u mne platí tá [!] zásada: Kdo slovo dá, musí ho splniti. Ostatně se domnívám, že se s dílem mně ponavrhnutým ještě čekati může, a jestliže by ve 2 letech žádný k této práci se neodhodlal, tedy by já po tomto čase se pokusil žádost Vaši splniti. — Ostatně račte mou úctu p. hr. Tarouccovi a ostatním známým vyříditi, Vás ale v duchu líbaje, ostávám se vší uctou [!] a láskou

Váš upřímný přítel

Fr. Blaha.

V Jihlavě dne 12ho břez. 851.

178.

Blaha, tehdy farář a děkan v Heralticích, Sušilovi.

Očekává jeho a Karla Šmídka návštěvu.

Důstojný Velectěný příteli!

Den ode dne očekávám od Vás spravu [!], kteráby mě [!] příchod Váš do Heraltic oznámila. Jelikož se to až posud nestalo, opakuji tedy mé pozvání v minulém roce učiněné, a těším se tou nadějí, že mě v společnosti Prof. Šmidka, jejž srdečně pozdravuji a na slovo dané připomenouti prosím, svou návštěvou poctíte. Račte mi tedy jen oznámiti,

---

[1]) Je tu kromě vyznačených chyb ještě několik jiných (s odpovědi, příjdu, svátku, poznáti a j.) Tak i v dalších listech.

v který den byste se na cestu z Brna — po železnici do Rosic — a odtud poštou do Třebíče vydati ustanovil, aby Vám příležitost do Třebíče k Vašemu přijetí do Heraltic v pravý čas odeslati mohl.

Těšiloby mě velice, kdyby několik dni v přátelském obcování s Vámi a s mým dobrým přítelem Šmidkem trvati mohl. Protož buďte ujištěn, že Vás toužně očekávati bude

Váš upřímný přítel

Fr. Blaha.

V Heralticích dne 10. srpna 1862.

P. S. Poštovský posel týdenně 3krát do Třebíče dochází a sice: v pondělí, ve středu a v pátek — račte při odesílání Vašého [!] laskavého psaní na tuto okolnost ohled vzíti.

179.

Blaha Sušilovi.

Děkuje za výtisk překladu sv. Matouše a sděluje, že choroba krční polevila.

Velectěný Příteli!

Příjmete [!] moje upřímné díky za Vaše laskavé psaní od 25. listopádu m. r. a za Exemplář sv. Matouše mě [!] zaslaný. Bude mi dílo toto vždy milou upomínkou na Vaše v Heralticích pobytí o minulých prazdninách. Kojím se tou nádějí, že Vám i budoucně obtížno nebude k nám do hor a jmenovitě do Heraltic zavítati, z čehož by se všichni přátelé a ctitelé Vaši ve zdejší krajině upřímně radovali. — Co do mé choroby v krku Bohužel až posud nejsem úplně v pořádku a zvlášť před svátkami vánočními v nemalé nesnázi jsem byl — jelikož jsem velice ochrapěl — avšak Boží pomocí jsem všecky práce vykonal a přese to všecko se cítím nyní o něco lépe. — Zpráva, že prof. Šmidek úplně se pozdravil, velice mě potěšila, prosím račte mu a p. prof. Procházkovi všecko dobré ode mne vyříditi.

Račte mě ve Vaší lásce zachovati a zůstávám se vší uctou a láskou

Váš upřímný přítel

Fr. Blaha.

V Heralticích dne 7. ledna 1864.

180.

Blaha Sušilovi.

Blahopřeje k čestnému kanovnictví. Doufá ve změnu chování k naší straně.

Velevážený Příteli!

Račte přijmouti mé srdečné blahopřání k Vašemu povýšení k důstojnosti čestného kanovníka při stoličném chrámu v Brně. Překvapila mne táto [!] novina, ne snad, že se Vám této hodnosti dostalo, nýbrž proto, že jistá až posud nám méně příznivá strana aspon [!] poněkud v 11. hodině Vaše všeobecně uznané záslughy pro vědu a církev — neřku i vlast — uznala a dlouholetému přání Vašich [!] přátel a ctitelů — co do Vaší osoby — vyhověla. — Jest se nadíti, že na dotýčném místě spravedlivější zásady k naší straně budoucně k platnosti přijdou, a protož toto překvapení více nežli v jednom ohledu radostné a vítané bylo.

Při sklonu tohoto roku přeju Vám od srdce, aby Vás Buh [!] ještě mnohá leta nám i vlasti zachovati ráčil.

Jaké plány máte pro tento školní rok a nastávající budoucí prázniny? Těšilo by mne, kdybyste na nějaký čas k nám do Heraltic zavítal.

Opakuji mé srdečné blahopřání a do Vaši [!] lásky a přízně se odporoučeje, zůstávám

Váš upřímný přítel a ctitel

Fr. Blaha.

V Heralticích dne 30. prosince 864.

181.

Blaha Sušilovi.

Děkuje za II. díl N. Z. Adresa císaři na moravském sněmě. Blahopřeje k čestnému doktorátu. Choroba.

Velevážený Příteli!

Srdešné díky Vám vzdávám za Vaše laskavé psaní od 29. října jakož i za dary, nimiž [!] jste mne a mé sestry obmysliti ráčil. Sestry byly radostně překvapeny, když jsem jim zaslané od Vás věci odevzdal,

a děkuji co nejvřeleji za Vaše na ně se zpomenutí. Neméně i já jsem se těšil z II. dílu pisma [!] svatého a přál by Vám a sobě, aby Vám Bůh dobrotivý tak dlouho života a zdraví prodloužiti ráčil, abyste dílo toto, nimž [!] jste literaturu naši tak velkolepě obohatil, ukončiti mohl. —

Již jsou 2 roky, co jsem Vás v Heralticích neviděl, těšilby se velice s [!] toho, kdybyste aspon v letošním roce tuto návštěvu opakoval a do Heraltic zavítal. Mnoho se stalo od té doby, ač nemnoho potěšitelného, a jak nyní věci stojí v politice, nevím, jestliže se něčeho lepšího dočkáme. Sněm moravský v nynejším sestavení — aspon mnoho nádéje nepodává. S rozhořčením přijalo obecenstvo slovanské na Moravě jednání levičáků a častky [!] velkostatkářů, když se jednalo o adrese, která se k návrhu p. arcibiskupa olomuckého měla Císaři pánu na důkaz důvěry a vděčnosti podáti [!]. S toho souditi lze, jak velice veřejné mínění jest proti valné častce poslanců našich s levicí souhlasujících. Jestiť to ovoce volebního řádu z doby Šmerlingově [!], nimž naše zájmy tak špatně se zastupují. Vederemo.

Zpráva o Vašem povyšení k důstojnosti doktorství mě velice potěšila a se mnou všecky Vaše přátele a ctitele, a sice tím více, jelikož Universita německá[1]) to byla, která Vás touto hodností poctila, přijměte tedy — ač trochu pozdě — mé srdečné blahopřání k této nové důstojnosti.

Co do mých domácích poměrů málo mohu zděliti, jsem sice tak dalece zdráv, že jsem až posud povinnostem svým — dosti obtížným dostáti mohl, nicméně neduh v ohryzku a trubicích od roku 1863 ještě úplně odstraněn není — ano k tomu se přidružil ještě neduh v játrech, — nepůjdeli to v ohledu posledním až do jara ku předu — nezbývá mi dle mínění lékařova nic jiného než lázně karlovarské navštíviti a tam pomoc hledat. Moje matka — nyní v 83. roku věku svého — takřka jen živoří, zlašť [!] v zimní době, a sestry obstarávají domácí záležitosti.

Pánům Procházkovi a Šmidek-ovi račte mé srdečné pozdravení vyříditi. Od Vás zprávu stran příchodu do Heraltic v tomto roce očekávaje a Vaší lásce se odporoučeje, zůstávám se vší uctou a láskou

Vaším upřímným přítelem a ctitelem

Fr. Blaha.

V Heralticích dne 10. pros. 1865.

---

[1]) vídenská, o svém jubileu.

182.

Blaha Sušilovi.

Děkuje za dárky a zve na zotavenou k sobě.

Drahocenný Příteli!

Balíček s dary Vašností nám zaslanými sem došel, sestry a já Vašnosti vzdáváme srdečné díky za toto radostné překvapení nám učiněné, věci nám zaslané budou vždy milou upomínkou na Vašnostina pobytí mezi námi.

Avšak poznámka, kterou jste stran Vaši [!] churavosti učinil, mne nemile dojala, tím více, an Mor. Orlice později tuto zprávu též podala a ochuravění Vašnostiné [!] co povážlivé poznamenala. Ač dle poslední zprávy bohudíky se Vám lépe dařiti má, jsem přesvědčen, žeby delší pobytí na venku ve vzduchu zdravém a čistém Vaše úplné uzdravení urychlilo. Činím tedy ten návrh, abyste na nějaký čas sem do Heraltic přišel a až do úplného zotavení zde zůstal. Jelikož v Třebíči a Brtnici snadno lékařské pomoci k nalezení, odpadla by i taková překážka. Račte tedy můj návrh na uváženou vzíti a mně pak zprávu dáti, na čem jste se ustanovil.

P. prelát Novoříšský těžce onemocněl, Dr. Fric z Jihlavy byl povolán, a nalezl stav nemoce velmi povážlivý; avšak od 19. t. m. všeliké nebezpečenství odstraněno. Já jsem bohudíky zdráv — ač né [!] úplně, doufám, že nastavající [!] jaro vše vyrovná.

Sestry se Vašnosti odporoučejí a děkují za Vaše laskavé na ně se zpomenutí. Já však opakuje své díky a Vaší lásce a přízni se odporoučeje zůstávám se vší uctou

Vašnostin upřímný přítel

Fr. Bláha. [tak]

Heraltice dne 25. dubna 1868.

183.

Adam Špaček (1805—1884), kooperator v Batelově, Sušilovi.

Žádá opravu svého překladu povídky. Česká cvičení s Kampelíkem v alumnátě. Moravská Národní Jednota a její kalendář Koleda (srv. F. S. 202.)

ě a ň označuje tečkou místo kličky. Píše: neyvíce, neylepším, neydříve.

Velebný Pane!

Za otce a vůdce Slovanů mezi kněžstvem, aspoň mladším, Vás považuje, nemohu se na nikoho s takovou důvěrou obrátiti, jako na Vás. Již před několika léty přesadil sem povídku, jíž mi pán baron Dobřansky z Plandrů blíž Ihlavy [!] zapůjčil, maje úmysl, abych našeho nekatolíckého [!] patrona čtením ji [!] na jiná myšlení stranu náboženství přivedl. Ovšem že si toho náš patron ani nevšímal, a ani jeho katolické sestry ji nečtly. Když tedy tito lidé dobré vůle baronovy nepoužili, učinil sem to já a na češtinu přivedl ji. Ale práce ta zůstala ležeti, nebo nevěděl cesty, jíž bych ji do světa pustiti měl.

Pánu pokladníku našeho dědictví Karlíku učinil sem v jednom psaní o této práci zmínky, a on mi náději dal, „že se na mé dílo ohled vezme". Těchto pár slovíček probudilo ve mně myšlenku překlad opravovati, ač to těžká práce, poněvadž sem již textu před sebou neměl, a první překlad jen zběžně dělal. Nezbývalo mi tedy nic jiného, nežli dle doslovného překladu vyhledávati smysl průpovědí často v překladu zatmělých. Kromě toho byl to také, jak se mi zdá, jen překlad z anglického jazyka, a v něm smysl místami [!] nesrozumitelný, zvláště v 8mém oddělení, kde takové rozmluvy se nachází, kterým jen dobrý bohoslovec porozuměti může. Této kapitoly sem se nejvíce bál, an v ní dvojí obtížnost pro mne se nacházela, totiž špatný překlad německý a slabost ve vědě bohoslovecké. Ale s důvěrností na vyšší pomoc pustil sem se předce do díla. V 8mé kapitole musel jsem všecky síly sebrati, abych ji tak postavil, by aspoň smysl v tom byl; že sem tu mnoho ze své skrovné zásoby theologické vědy přidáti [!] za potřebné uznával, vyznati musím; proto nelze tuto kapitolu za překlad považovati; a odtuď se stalo, že sem na titulu nenapsal překlad, nýbrž jak tam psáno.

Kdyby v teto [!] povídce 8mé kapitoly nebylo, nebyl bych ji pro dědictví naše ani opravoval; že ale v § 2 statut dědictví přijímání zábavných spisů, v nichž obrana nebo utvržování [!] některé katolické pravdy, jíž se časový odpor týká, vysloveno jest, a tato kapitola v sobě to obsahuje: proto sem ji pro dědictví strojil, ač povídka sama v sobě velmi zajímavá jest. Prosím tedy, račte sám posouditi, dostává-li toto dílo onomu §, a uhodl-li sem v té kapitole smysl církevní.

Na místo předmluvy napsal sem v zadu něco o výkladu biblí; napadlo mi to právě když sem na kazatelnici 4. neděli v postě jíti měl, a po odříkání Credo při velké mši tutéž neděli pořád se mi to více objasňovalo. Proto stojí to také v zadu, an již dílo přepsáno bylo. Že by to buďto po předmluvě spisovatelově a neb někde v 8. oddělení po-

vídky státi mělo, mám za to. Račte i to posouditi, jeli mé mínění o výkladu biblí pravé; neli, račte to přetrhnout.

Co se řeči týká, šetřil sem dle možnosti populárnosti, ačkoli nelze mnohým substantivům se vyhnouti, sice by to ještě mnohou práci stálo.

Nevím dobře, jak se má v povídkách participií užívati. Poněvadž se v povídce všecko jako minulé vypravuje, užíval sem, když dvě časoslova po sobě následují, prvního obyčejně in praeterito participio, místama také in participio praesenti, zvláště tam, kde jednání hned následovalo, ač i toho veskrz není šetřeno. Důkladného učení gramatikalního sem nedostal, bylať to jen vlastní pilnost a krátké navedení Kampelíkovo,[1]) při čemž on i my ještě od vicerectora p. t. Penningra stíháni jsme byli. Též bude chybně nad časoslovem in perfecto buďto scházeti čárka nad a, a neb státi, kde býti nemá. Račte, prosím, tyto chyby opraviti.

Některá průpověd je zatmělá, ale, jak sem z německého překladu pozoroval, stálo[!] se to schválně, aby to nemělo určitého smyslu; to viděti v řeči Arthurové[!] kde stojí toto 0 znamení na straně olůvkem.

Po straně nechal sem místo, kamby se chyby poznamenati a lepší průpovědi napsati mohly.

Pospíchal sem s prácí, abych Vám ji, Velebný Pane, k velkonočním svátkům posláti[!] mohl, věda, že tu račte míti pochvíli, anžto my nejvíce práce máme. Jestliže bych Vaší laskavosti hoden byl, račte mi, prosím, své mínění o této práci v několika slovech napsati, a zdali by se dílo pro dědictví hodilo čili nic. Jsem sice červ, ale rád pořád vrtám, a zaháleti mi nelze, ač pomálu pracuji, ale snád[!] in inanum —!

Knihu „Leben und Geist des hl. Franz von Sales“ posud nemám; mohl by mi ji snád pater Blaha z Brna přinest, abych věděl, dostatečen-li sem do díla toho se pustiti. Že ascetiky miluji, nezapírám.

To mi snád pater Blaha od Vaší Velebnosti ústně vyřídí, jak to stojí s Jednotou sv. Cyryla a Methuda, jeli živa a hodna, aby se podporovala. Proti koledě[2]) od ní vydané nic bych neměl. Budeli se ale stranu náboženství pořád neutralně chovati, nevím. Že sobě pan Mat. Fr. Klácel u vysvětlování slova „Inquisice“ lepší vědomosti získati a neb práce ušetřiti, ne ale to zlé při ní na církev uvalovati měl, neupírám. Tu mohl jen Dubenského pastora knížky v roku 1848 proti F. Soukupovi ospravedlnění vydané, použíti, a bylby v nejlepším

[1]) externistou v alumnátě 1831. Srv. životopis K. Hlídka 1900, 353 dd.

[2]) kalendáři.

smyslu (?) vysvětlil, co inquisice byla. Mne [!] se zdá, že pan Klácel lepším jest básníkem nežli historikem, aspoň ne katolickým. Já zase sobě myslím, že každý soud pro vinníky jest něco strašného, byťby i samy[1]) Andělé ortele vynášeli. A víme z písma svatého, jak hrozný bude soud pro hříšníky, až zasedne na soudnou stolici ten, jenž byl a jest pouhá láska. —

Račte mi tedy, prosím, aspoň zkázati, mám-li při Jednotě setrvati čili od ní odstoupiti, a možno-li onu desítku snád české matici postoupiti, a neb co činiti mám. Zpátky ji nechci a ani nedostanu.

Odpusťte, že tak dlouhým psaním Vás zaneprázdňuji, doufám však, že neračte důvěru na zlou vykládati stranu

Vaší Velebnosti oddanému bratru v Kristu

Adamu Špačku;
Coop. v Bat.

Na den sv. Isidora[2]) 851.

Velebný Pane!

Když toto psaní již napsáno bylo, dostal sem od v. p. patera Tomaše Podlahy, kaplana v Červené Řečici v Čechách za Pelhřimovem, psaní, a v něm 10 fl. stříbra pro dědictví svat. Cyryla a Methudia s tou žádostí, aby budoucně vydávané dědictvím knihy [!] do Batelova posílány byly, odkudžby se lehce do Horní Cerekve, odsud do Pelhřimovu [!] na děkanství a pak již rovnou cestou do Řečice zasílaly. Prosim tedy, račte je panu pokladníku doručiti, aby co nejdříve ve hlasu jednoty pro ujištění patera Podlahy otištěny byly.

Adam Špaček.

184.

Špaček, lokalista v Palupíně, Sušilovi.

Stěžuje si, že pozdě dostává podíly Dědictví. Život na novém působišti.

Pochválen buď Pan Ježíš Kristus.

Velebný Pane,
Velectěný Bratře v Kristu Ježíši Pánu našem!

Ne žebych tu žalobu níže přednešenou za hlavní příčinu tohoto psaní kladl, obracím se s tímto psaníčkem na Vaší [!] Velebnost, nýbrž

---

[1]) Napsáno napřed: sami, pak i doplněno v y.

[2]) 4. dubna.

bych Vám, jako otci,[1]) mé zde bytí popsal, obracím se na Vás. Žaloba jest: že od dědictví našeho ničeho nedostávám, dokud se s psaním na náležité místo neobrátím. Tři obrazy dostal sem, až sem se hlásil, nevím už ani kde. Pak se mi dostali tři z Batelova, ač sem žádal, aby se mi počtou [!] do Palupína posílalo, cokoli se dědictvím vydá. Nýni [!] již ze všech stran slyším „putování Páně“ [2]) chváliti, v Batelově již to dávno přečteno mají, a já opět nic. Snad se na mne zapomělo. Nebyloby divu. Vždyť jsem na poušti. Dům pustý, všudy do něho teklo, kostel pustý, sama škvrna a chudoba, sama pavučina a nečistota. Již jest vybílen a ozdoben, dal sem z mého 73 zl. $\frac{w}{w}$. Dvůr neb dvoreček pustý, ani kročit nebylo možno, již sem sám ho porovnal. Drvárna žádná, již sem si ji postavil, hrabě slíbil mi střechu, ale hned z jara, posud není žádná. Chlév pro krávy pustý; dnes sem ho dláždil sám a sám. Pole plné skál [!]. Dal sem vydobyt; ještě množství trávy musím přemoct a vykořenit. Zahrádka pustá, ohradil a zryl jsem ji sám, živí mne již 8 neděl. Osada chudá, ale co pravím. Vždyť jsem již od svat. Václava 1852 měl dnes druhou mši svatou v černém rouchu. — Ostatní mrtví byli žebráci a dítky. Co sem se lokálním stal, již sem vydal 1400 i více $\frac{v}{v}$, proto mám i 100 zl. stříbra dluhu a předce nejsem chudý. Já se divím, že jsem ještě bohat. Uměl jsem jako kaplan hospodařiti, a předce sem, mímo [!] přízni, na 200 zl. stříbra na učedníky vydal, byli to syrotci [!]. Velebný Pane, chlubím se, a nemám se chlubiti. Činím to jen proto, abych Vám velikou dobrotu Božskou zvelebil, že mne z prachu a lejna vytáhla a na stupeň příliš veliké důstojnosti postavila a — obohatila. In te Domine speravi, non confundar, ach kdybych směl doložiti — in aeternum, sed peccavi super arenam maris. In iniquitate conceptus sum, et in peccatis concepit me mater mea.

Ač bídu Vám píšu, předce sem spokojen až na to, že z duchovního života, který jsem jako kooperator vedl a jedině študiím čas věnoval, často sem vytržen. Mnohokrát sem již v duchu děkoval Bohu, že sem jako kaplan bedlivě študoval a obzvláště na kázaních pilně pracoval. Zajisté kdybych 40 let knězem ještě byl, nenaučil bych se jako samostatný tolik, co sem se jako kaplan v 17 letech naučil.

Mám apoštolské: Praebe te ipsum exemplum bonorum operum míti na mysli, a já myslím, že k tomu ne jen duchovní povinnosti patří, nýbrž i tělesní práce, způsob hospodářství, denní pořádek, pořádek

---

[1]) Byl o rok mladší Sušila!

[2]) od Tomáše Procházky.

domácí, zřízenost domu, ve všem čistota, a o to s potem na celém těle pracuji, tak sice, že 2 krát i třikrát převlíkat se musím. Buď Pánu Bohu chvála! čím více tělem se namahám, tím zdravějším jsem na těle i na duši.

Jako kaplan byl sem jedině duchovním, teď i člověkem světským, có se prácí týká.

Nerozumím-li dobře textu apoštola Pavla k Tim.[1]) a nemám-li v těchto věcech snažiti se býti příkladem, račte mne pokárat. Od Vás, velebný knězi, příjmu míle [!] rád pokárání, ale ne od hlupáků, z nichž mi jeden, vida mne kopati, řekl: To se na ně nesluší; vždyť jest psáno: Na nemocné ruce vkládati budou, a dobře se míti budou. Já řku na to: Nemocní. On odšel.

S Bohem Bratře v Kristu! s Bohem! Pamatujte v modlitbě na mne. Potřebí mi toho.

Váš vroucný ctitel a služeb.

Adam Špaček,
lokalní.

V Palupíně 21. srpna 853.

185.

Špaček Sušilovi.

Posílá ruskou knížku po zemřelém Rusovi.

I zde ještě psáno e = ě.

Pochválen buď Pán Ježíš Christus!

Velectěný p. t. velebný Pane, a příteli!

Odesílám Vám celé dědictví po jednom Rusovi zemřelém v Batelově.[2]) Kyryliku dobře neznám, zkrácením nerozumím, pro mně [!] tedy knížka neužitečna. Na odměnu (neračte se smáti) za krásné pojednání o ruském katechismu[3]) Vám ji posílám, důvěřuje se, že jest obsah její římsko-katolický, nikoli schismatický, a že sem římskému katolíku, ne pak odtrženci na smrtelné posteli rozhřešení udělil, které bych po předeslaných otázkách a daných mi odpovědích ani jinák [!] nebyl odepříti se odvážil. Radujte se v Pánu, jakož i já se v Něm a zdaru

---

[1]) uvedeným slovům: Praebe . . .

[2]) dřívějším působišti Š.

[3]) v Časop. katol. duch. 1860.

slovanstva raduji. Bůh Vás zachovej, byste spatřovali dlouho ovoce snažení synů vlasti věrných, anžto jste ráčili kdysi vídati jen beznádějná poupátka.

S Bohem, s Bohem!

Váš upřimný ctitel

Adam Špaček,
lokalní.

Na den obrácení sv. Pavla 1861.[1])

186.

Hermenegild Jireček (1827—1909) Sušilovi.

Žádá o návrh moravského zpravodaje „Vesny".

Vysoce vážený Pane!

Nejsa Vašnostem ani od osoby ani ode jména leda z několika listův Vesny co redaktor její povědom, nepokládal bych sebe za oprávněna, abych se k Vaší Důstojnosti obracel písemně, kdyby mne k tomu nevedla záležitost, kterou jsem se jal zastupovati, a která že Vašnosti opravdu a velice na srdci jest, jak z Vašn. dávného národního smýšlení a činného působení, tak ovšem z nynějšího k ní a k našemu zde počínání blahosklonného míněni hluboce jsem přesvědčen.

Tím vědomím pobídnut vznáším na Vaši [!] důstojnost srdečnou prosbu, abyste mi v prvních počátcích těžkého podniknutí mého raden i pomocen býti ráčil. Vímť, že nejen před zákonem odpověden jsem, ale mnohem více před obecenstvem a literaturou. O svých silách nemnoho zmůžu, ač z celé duše k práci lnu; s raddou[2]) i pomocí láskavých příznivců troufám sobě dobré vykonati dílo.

Na míru rád bych tomu byl, kdybych měl Moravu v listu svém co nejdůstojněji zastupovanou; kdybych měl nepřetržitý obraz jejího duchovního života; k tomu především vyhledávám trvalého spojení s Brnem; okolností nedokonale znaje, musím v tom spolehnouti na radu muže, kterýž takovou dáti chce i bezpečně dá.

Kdybyste Vašnosti neztížili sobě zpraviti mne o muži, kdoby vstoupiti mínil s redakcí Vesny u stálé dopisovatelské spojení, vysoce

---

[1]) 25. ledna. Z Palupína.

[2]) Tak, ač níže: radu.

byste mne ke vděčnosti povinna učinil. Přál bych sobě muže nejen ve věcech zběhlého, ale především řádně smýšlejícího; obracím se k Vaší Důstojnosti, jsa bezpečen, že Vašnost jen takového mně navrhnete; s důvěrou neobmezenou spoléhám na Vaší laskavost.

Podpisuji se s vysokou úctou

Hermenegild Jireček,
redaktor Vesny.

Ve Vídni 10. května 1851.

187.

František Doucha (1810—1884) Sušilovi.

Lituje, že S. pro churavost nemohl mu vyhověti, snad příspěvky pro sbírku básniček, již chystal a do níž mu Kulda přispěl. Vrací rukopis S-vých národních písní a obyčejů.

Adresa na str. 4. 8°: Obdrží Velebný Pan Fr. Sušil, professor bohosloví v Brně. Dopis byl asi vložen do balíčku s rukopisem.

Milý příteli!

Zarmoutila mne zpráva, že jste byl nemocen; i přeji Vám srdečně rychlé zotavení, — srdečně, jakož ho sám žádostiv bývám. Líto mně též, že jsem za touž příčinou nemohl obdržeti vyplnění prosby mé; snad se to bude moci státi ještě někdy jindy; jen se dokonce, prosím, nenamáhejte! Zdraví vše druhé předchází.

Díky vzdávám p. Kuldovi za ty básničky, z nichž mi některé již známé byly. Jest užitečné, že v tom pracuje; toliko, neměl-li by za zlé, bych podotknul, aby sobě neobtěžoval, na budoucnost básničky své zde onde více urovnati a vyhlazovati, a pak jemnějšími výrazy nahraditi některé, jež při čtení s dítkami, zvláště vzdělanějších stříd [1]) velice vadí; vím ze zkušenosti, že se na taková nedopatření některých spisovatelův mnohdy trpce, i s posměškem ukazuje. Některou z těch básniček milerád s malou opravou do své sbírky přijmu; neboť bych rád, aby dítky poznaly o jednoho pracovníka více, o ně pečlivého.

Posílám Vám rukopis Vaší sbírky morav. národních písní a obyčejů, pro který jsem sám u Tyla byl. Líto mně, že tu sbírku nemohu

[1]) Tak psáno: tvar ten se tu a tam ujímal, v letech sedmdesátých na př. i ulice v Prostějově byly tak označeny.

na delší čas u sebe podržeti; ale nepochybně se mi toho čísti dostane v tištěném národopisním [!] díle, na které se těšíme. Nebylo-liž by možná, učiniti z toho výpisky významů k doplňkům Jungm. Slovníku? Jest to důležité. Sám bych to byl učinil, kdybych byl mohl podržeti déle rukopis, kdybych se nechystal na venek,[1]) a — kdybych neměl před sebou jiných prací.

Pozdravení všem našincům.

Buďte zdráv!

Váš upřímný přítel

Frant. Daucha. [tak]

V Praze 26. května 1851.

188.

Tomáš Hájek (1823—1910), kaplan v Napajedlích, Sušilovi.

Přihlašuje se za úda Dědictví C. M., moha však příspěvek poslati až později.

Otištěno věrně, se všemi chybami.

Velectěný, Veledůstojný Pane!

Radostí se zařilo oko mé četa v novinách, k jakému výtečné: cíli se šlechetní, schopnostmi nadáni, Moravané spojili chtíce spojenými silami pracovati na vinnici Páně a takým spusobem zdaru pojistiti símě božího. Jestli to povinnost jednoho každého blížnímu u provozování dobrého díla nápomocným byti; pokládám já to tím vice za svou povinnost, k tak šlechetnému oučelu „k zdaru a vzdělání mých krajanů“ dle možnosti mé pomáhati, neb jsem katolík, kněz, Slovan, Moravan. V těchto slovech jest mé a mnoho jiných spoludruhú smejšlení obsaženo. Pročež doufám, že uvěříte, Velectěný Pane, mi, když pravim: Milerád přistoupím k dědictví moravskému, jak medle jen okoličnosti to dovolí, bych aspon 10 fl. stříbra složit mohl. Já doufám, že v běhu roku 1851. se to s pomoci boží stane. Nechci slov šířiti, odkuď ta má nynější nemožnost pochází; sám víte, do jakých nehod v těchto letech duchovenstvo katolické přišlo; a právě v techto letech jsem já vyšel na vinnici Páně.

---

[1]) Jsa pro stálou churavost v deficienci, býval zván na šlechtické zámky.

Ráčtež přijmouti tuto mou odpověď na Vaše vybídnuti v hlasu jednoty katolické.

V uctivosti Vašnosti oddaný

Tomáš Hájek,
kaplánek.

V Napajedlích dne 14. Července 1851.

189.

Karel Šmídek Sušilovi.

Ustanoven za učitele náboženství na jihlavské gymnasium. Přestálá nemoc. Záměr do budoucna.

Důstojný, Vysoce ctěný Příteli!

S velikou radostí Vám oznamuji, že dekret, nímž [!] povolán jsem na gymnasium Jihlavské, už mi jest doručen, kdež se spolu nejdůst. p. biskup velmi chvalnými slovy o mé dosavádní duchovní činnosti zmíňuje. [!] I uznávám, že jest to nyní mou povinností, bych Jemu své díky složil. Obracuji se tudyž na laskavost Vaši, byste mne zpraviti ráčil, je-li nyní p. biskup doma neb na visitacích, a kdy bych do Brna přijíti měl; ovšem tento týden sotvy, neboť právě povstal jsem z velmi nebezpečné nemoci, níž jsem byl sklíčen, totiž zanícením krku ode neustáléko kázaní. [!]

Na svém novém stanovisku ponořím se úplně v církevní vědy, abych s pomocí Boží prospěl Církvi a drahému národu a potřebám našeho věku. Obdařtež mne i dále svou radou, Svou pomocí a Svým přátelstvím, abychom „spojenými silami" plnili velikou úlohu naši.

Račtež, prosím, poctíti mne byť i několika řádky co

Svého upřímného ctitele

K. Šmídka,
koop.

V Hustop. na den sv. Bonaventury 1851.[1])

190.

Jan Šavel, professor bohosloví v Č. Budějovicích, Sušilovi.

[1]) 14. července, v Hustopeči.

Prodej knih Sušilových. Příchod biskupa Jirsíka.

Psáno w.

Velectěný příteli!

Račtež odpustit, že po tak dlouhý čas již mlčím, neodpovídaje ani na Vaše drahocené [!] listy, tak že mlčení mé za nezdvořilost již by se vykládati mohlo, čekal sem [!] tak dlouho, až bych část svého dluhu zapraviti mohl.

Odesílám Vám zde 15 fl v stříbře, které jsem [!] za Vaše „svatý [!] Otce“ obdržel. S několika zlatými zustanu [!] ještě v dluhu (jak se mně zdá s 3 neb 4 fl), hodlám je poslat co nejdříve.

Snadno uhodnouti můžete, že několik exemplářů mně ještě zbylo, které odbýti míním na rok.

Hymny církevní nenachází podobného uznání jako Otcové.

Vaše „růže a trní“ se mně i zdejším bohoslovcům nad míru líbí, mohl byste z nich něco sem zaslat; však prosím až po prázninách. Neračte se hněvat na mně [!], že ty peníze tak rozkouskuji, věru! nemohu jináče.

Co ste psal o našem p. biskupovi, že stranou něho již Němci s Čechy brojí, na tom není ani za mák pravdy. Myslím, že zde najde u obojí strany stejného uznání. Tůze [!] se prodlužuje jeho příchod, praví se, že teprv koncem října přijde.

Prosil bych, abyste mně ráčil zaslat jakési poznamenání, kolik kněh sem již od Vás obdržel, co sem zaplatil a co jsem ještě dlužen. Já sem velmi nepořádný člověk.

Naše zkoušky počaly dnem 21. srpna a koncem toho měsíce se zkončí. Málo mladíků se hlásí do bohosloví.

Bůh Vás žehnej a dej Vám vše dobré!

S velkou uctivostí zůstávám

Vaším vděčným a poslušným přítelem.

Ján [!] Šavel,
professor.

V Českých Budějovicích 23. srpna 1851.

191.

Kaplan Jakub Procházka Sušilovi.

Překlad Montalembertova Života sv. Alžběty (vydán Dědictvím C. M. 1855). Šíření „Moravana“.

Velebný Pane Professor!

Dle mého domnění by se pouhý toliko překlad života sv. Alžběty z Montalamberta [!] pro náš lid nehodil, protož jsem sobě umínil spis tento obdělat. K tomu konci mě[!] již p. Šmídek radil, abych si zaopatřil německý překlad, který prý již pro obecný lid přepracován jest. Avšak v seznamu kněh nalézám více překladů téhož spisu, nevím tedy, který z nich ten prostonárodni jest.

Na Vaši otázku, jak daleko jsem v práci té pokročil, se upřímě přiznávám, že jsem hrubě ani ještě nezačal, an jsem toto minulé léto při opravování našeho chrámu Páně velmi zaneprázdněn byl; doufám však, že nyní již bez překážky v práci pokračovat moci budu.

Kalendář „Moravan“ dle možnosti své rozšiřovati chci. 30 exemplářů jsem již převzal od p. Suchánka, rozprodajíli se brzo, budu žádat o jiné. Zatím zůstávám s povinnou úctou

Vaší Důstojnosti oddaný

Jakob Procházka.

V Pavlovicích dne 19. října 1851.

192.

Jak. Procházka Sušilovi.

Život sv. Alžběty.

Důstojný Pane Professor!

Život sv. Kateřiny Senenské, jak jej Malan sepsal, se dlé [!] mého důmění pro obecný lid nehodí, odesílám jej tedy nazpět. Zároveň připojuji i kratičkou předmluvu k životu sv. Alžběty, prosím však, byste ji, nebude-li přiměřena, dle svého uznání přeměniti ráčil.

U překládání Montalembertova životopisu sv. Alžběty jsem německého překladu nepoužil. Četl jsem v časopisu „Neue Sion“, že životopis tento dle Mont. v řeči německé od Werfera pro lid přepracován byl; psal jsem tedy o něj; místo něho mě však byl poslán jiný německý překlad a to teprv, když jsem již byl s překládáním ku konci dospěl. Později mě sice byl i Werferův spis doručen, ten jest ale až příliš zkrácen.

Chystám se již delší čas do Brna, nevím však, jak brzy se tam budu moci vypravit. Odporoučeje se tedy zatím do Vašich modliteb a Vaší laskavé přízně, zůstávám

Vaší Důstojnosti zvláště oddaný

Jak. Procházka,
kaplan.

V Pavlovicích dne 10. listop. 1854.

193.

Sušil Jak. Procházkovi.

Posílá na překlad 2 životopisy sv. Frant. Borg. (vydán Dědictvím C. M. 1860).

Drahý Příteli!

Posílám Vám tuto předce jednou Život Fr. Borgie od Bartoliho 2 díly a spolu jeho život od Ribadeneiry, jehož nevím máteli či nemáte; máteli, tedy, prosím, odešlete brzy nazpět Ribadeneiru,[1]) poněvadž se mi zdá, že ste cosi pravil o latinském Životě téhož svatého. Bartoliho jsem vypůjčil z bibliothéky v. pp. minoritů; Ribad. z alumnátu.

Nyní tedy, prosím, račte pilně pracovati o Životě tom, abychom při Dědictví nepřišli v nesnáz co tisknouti. Přiloženou kosmologii, prosím, dejte p. faráři, že mu ji posílám.

Nového nevím, leč že z Ameriky psal p. poběhlý kněz, druhdy katolický, jenž byl v Železicích posléze kaplanem. Chce se vrátit a žádá p. biskupa o ochranu. Jeho lítost jest ale více politická než náboženská. Uvidíme. S tím ostávám Vás srdečně líbaje a do modlitby se poroučeje

Váš věrný přítel

Fr. Sušil.

V Brně d 26 Novb. 856.

194.

Kateřina, Marie, Josef a František Tomáškovi strýci Sušilovi.[2])

---

[1]) Psáno po obakrát: Ribadan.

[2]) Srv. Vilém Kaláb, Nové příspěvky ku poznání Fr. Sušila v ČMmor. 1911, kde otištěny velmi zajímavé listy Sušilovy k těmto dětem po sestře jeho. V životopise F. S. jsem jich použíti nemohl, an řed. Sigmund Horvath, syn Marie Horvathové, ro-

Neť Marie o seznámení se se svým příštím manželem Horváthem.

Chybný pravopis v listech obou neteří nahrazen správným. Marie píše w, š = s s dvěma čárkami (místo kličky). Jméno Horváth psáno různě.

Mnohovážený, velebný pane Strýčku!

Kdykoli jsem Vám psala, tedy jsem to nikdy tak těžko a s tak bolným srdcem nečinila jako nyní — — neb jsem Vám, velebný pane Strýčku, kterého co mou zemřelou drahou matičku ctím a miluji, ještě nikdy tak něco důležitého pro celý čas života mého — svěřiti neměla. — Doufám tedy, že dobrotivost Vaše mne laskavě vyslyší.

Asi před dvěma měsíci měli zde husaři würtembergští Concentrierung, kteří v okolí Hradištském již dvě léta leží; z té příčiny odtáhli zdejší vojáci do nejbližší dědiny a do Kunovic přitáhla z Napajedel celá eskadrona. Bytů pro důstojníky jestiť zde velmi málo, a museli tedy na faře, v hospodě a též my jednoho poručníka[!] přijat,[1]) a totiž hned na celý měsíc, což nám velmi obtížné padlo. — Stranila jsem se od důstojníka toho co možné, a nehovořila jsem s ním nikdy více, než což jsem, by mne snad za nezdvořilou nepovažoval, za dobré uznala. On ale naproti tomu vždy společnost mou vyhledával, a zdálo se mně vždy, že by mně rád něco svěřil — což jak jsem zpozorovala, jemu jsem tím více vyhýbala. Když tedy viděl, že nikdy sám se mnou mluviti nemůže, svěřil se nevlastnímu švagrovi mému, zdejšímu rektorovi, že totiž mně hned od prvního okamžení velmi nakloněn jest a že, an nyní od vojska propuštěn, v císařskou službu vstoupí, kdyby v tom má a rodičů mých vůle byla, mě za manželku pojal. — Já jsem tomu, an mně to rektor vypravoval, nedůvěřovala, neb, ačkoliv muž ten již sedlý jest (neb již 30 let stár), přec jsem to za pouhý žert považovala, a pročež jsem rektorovi ani žádnou odpověď nedala. Když pak měsíc ku konci došel, tedy se všem zdvořile odporučil a odjel do Napajedel. Při odchodu žádal ale rodiče, zdali, když skrz Kunovice někdy pojede, nás navštíviti může, což mu i rodičové v nepřítomnosti

---

zené Tomáškovy, tchán prof. Kallaba, k opětné žádosti mé o nějaké rodinné zprávy o nich se nezmínil, napsav jenom několik údajův o vztahu příbuzenském, odjinud mi známých. Prof. Kallab moje opisy listů zde otištěných měl v rukou, ale v oné práci jich nepoužil, jelikož »není v nich zpráv nových, které by vysvětlovaly dopisy Sušilovy«. Po té překvapil mne návrhem, abych mu celou svoji sbírku listů Sušilových vůbec svěřil k uveřejnění, k čemuž ovšem nedošlo.

[1]) poručíka.

[2]) otec se byl znova oženil.

mé dovolili. — Stalo se, že hned za pět dní do Veselí jel (Horváth se jmenuje) a se u nás stavil, právě když František doma byl. Já jsem Františkovi chování Horváthovo ke mně pověděla, a pročež on jej přísně pozoroval. — Když odjel, pravil mně František takto: „Já jsem Horvátha co možné zkoušel a co jsem poznal, zdá se býti velmi hodný člověk.“ Ten samý den nám též vypravoval Horváth, že na třetí den stran jeho civilní služby do Uher pojede, a poněvadž František též ten den jet měl, odjeli tedy oba z Hradiště v společnosti a zůstali u Josífka v Angru na noc. Jak se s bratry trochu obeznal, tedy prý je (jak mně František psal) žádal, by mně psali: „zdali jemu nakloněna jsem?“ — což oni učinili. Nevěděla jsem, an to nyní z pouhé pravdy šlo, co začít — utekla jsem se jedině k Bohu všemohoucímu, modlíc se, by mne v záležitosti té, v které celé mé časné blaho spočívá, darem Ducha svatého osvítit ráčil — rozvážíc při tom mé, bohužel! dosti smutné postavení a odevzdala jsem se docela do vůle Boží. — Najednou ale přijde psaní od Horvátha z Peštu na rodiče mé, an se kontrolorem se 600 stř. stal, zdaliž oni tomu dovolují, pak-li já jemu nakloněna jsem, bych se jeho manželkou stala. — Mezi tím časem se rodičové na chování jeho přeptávali a vždy vše chvalitebné slyšeli, tedy přečtouce list jeho mně pravili: že by, zdali já to svolím, velmi rádi viděli, an by se též starosti jejich trochu ulevily. — Tu jsem si, milovaný pane Strýčku, nic jiného nepřála, jen u Vás asi s hodinu být a Vás v této tak důležité záležitosti o Vaši radu prositi, poněvadž to ale možno nebylo, tedy jsem se opět k Otci nebeskému utekla. — Ve třech dnech přijel Horváth sám a žádal rodiče ústně o mne, a já vidouc, že to přání jejich, a že on ba vskutku tak hodný muž jest, s ním snad šťastná budu — přivolila jsem tak dalece tomu, až co Vy, velebný p. Strýčku, tomu řeknete? — neb vždy myslím a se zajisté nemýlím, že na místě matinky mé mluvíte. Horváth ale, též i rodičové pravili, že, an oni to dovolili, i Vy, velebný p. Strýčku, proti tomu nic míti nebudete. — Pročež Vás, milovaný p. Strýčku, poníženě prosím, by Jste mne jen pár řádky poctil a mně vůli Vaši oznámiti ráčil. — Co mne u Horvátha nejvíce rmoutí, jestiť, že on rozený Uher jest — neb jsem si vždy přála, kdybych někdy do toho stavu vstoupit měla, by nastávající choť můj vlastenec byl — myslím si ale, že jest to osud můj. —

Prosím Vás, milovaný pane Strýčku! račte mně odpustit, že jsem se osmělila Vám tak mnoho psát — neb již jedině Vás na světě mám, komuž se snad docela svěřit smím. — Musím též podotknout, že od

prvního listopadu se opět k Rousinovu, na chobotský mlýn, který na blízku Lulče leží, se stěhovat budem; tamější mlynář bude na našem místě. František mne prosil, bych se, až do Brna pojedu, u Vás, velebný p. Strýčku, přimluvila a Vás prosila, by Jste mu jen pár slovy psaní jeho sodpověděti ráčil, by se sladkou naději kojit mohl, že Jste jemu provinění jeho odpustil. — Račte tedy přijmouti vřelou sestrovskou prosbu mou a račte odpustit křehkost — kterouž více k nerozvážnosti a věku mladému jeho připočítati lze. — Ubezpečuji Vás, milovaný p. Strýčku, že toho bratr můj velmi lituje — neb mně pravil, že to bude vejstrahou pro celý život jeho.[1]) — Pročež doufám, že dobrotivost Vaše, která s námi vždy tak otcovsky nakládá, i nyní prosbu tuto milostivě vyslyší. — Konečně se osměluji Vás, dobrotivý pane Strýčku, prositi, by Jste laskavě aspoň jednu Mši svatou za mne obětovati ráčil, by Otec nebeský volení mé požehnal. — Od rodičů mých následuje vroucné pozdravení. Já ale se odporoučím milosti Vaší a budu se blahou nadějí kojit, že poctíte jen pár slovy Vaši Vám mnohokráte ruce líbající

ponížeпou neteřu

Marii Tomáškovu.

V Kunovicích dne 22/10 1851.

195.

Marie Tomáškova.

Další zprávy o snoubenci.

V Kunovicích dne 26/10 1851.

Mnohovážený, milovaný pane Strýčku!

Z jednání Vašeho opět poznávám, že se mne při každé příležitosti, obzvláště ale nyní, při posledním a tak důležitém kroku života mého, tak otcovsky ujímáte a pročež nemohu nic jiného činiti, než za tak laskavé a moudré počínání Vaše Vám, velebný pane Strýčku, srdečně děkovati a Boha všemohoucího prositi, aby Vás nám ještě po mnohá léta v stálém zdraví zachovati ráčil.

---

[1]) Byl se 1848 na studia universitní proti vůli S-ě odebral do Prahy, tam byl údem »Českomoravského bratrstva« (s přezviskem Chlopicki), zapleteného do květnového spiknutí 1849 a unikl vyšetřování jen útěkem z Prahy do Uher, pak vřaděn do vojska, propuštěn, 1853 po vyšetřování uvězněn.

Horváth jestiť katolík, to jsem věděla spíše než se svěřil, že se manželem mým státi chce, sice, ubezpečuji Vás, milovaný p. Strýčku, bych zajisté nebyla svolila. Vypravoval totiž jednou ve společnosti, že otec jeho evanjelík byl, matka ale katolička. Otec prý ji velmi miloval a ponechal prý jí tedy vychování dítek jejich, a ona prý je ku katolickému náboženství vedla.

Rodičové jeho již zemřeli. Otec jeho byl prý obroční aneb důchodní, to jistě nevím, na panství jednoho hraběte. Měl bratra, který co honvéd ve válku uherskou sloužil, též i sestru, která již vdána byla, měla snad již malého synáčka, — od roku 48tého ale neslyšel pranic o žádném a vše jeho poptávání bylo prý marné. Myslí si tedy, že se snad oni všeci obětí ukrutného tyranství, tehdy tak v Uhřích panujícího, stali. Má tedy jedině strýčka, bratra totiž matky jeho, který v (Steinamanger), nevím vlastně jak se to píše, poštmistrem jest a který, jak on praví, jemu ve volení jeho žádnou překážku činiti nebude. — Místo, kde vlastně kontrolorem býti má, se jmenuje po německy (Prywitz), na moravsky mně to nemohl říct. Jestiť to ještě na Slovensku, na blízko Nitry. To mne ještě velmi těší, že to na Slovensku jest, že tam pouhé Maďary nejsou. Horváth mně ale přislíbil, že se moravsky učit bude, doufám, že to učiní — neb to i hraběti Almassy, který mu k službě té dopomohl, přislíbit musel, an na Slovensku řeči moravské nevyhnutedlně zapotřebí má. Že službu tuto tak honem dostal, nevím, mám-li za divné řízení Boží aneb za pouhou náhodu považovati. On totiž hned jako (Wachtmeister) zadal o nějakou civilní službu, mezi tím časem se ale stal poručníkem. Byl asi týden od nás pryč, tu mu přijde dekret, že se asistentem se 400 stř. stal, který dekret i Františkovi ukázal. Při tom ale pravil, že, an nyní co důstojník vyšší službu požadovati může, si (Urlaub) vymůže, by aspoň na 14 dní do Peštu zajel a to u hraběte Almassy vymohl, a stalo se, že za 12 dní co kontrolor se navrátil. Tentokráte ale ještě sebou dekret neměl, pravil totiž, že na pluk jeho počtou dojde, jestiť to ale již 10 dní a posud nic z Opavy (od prvního října jsou husaři přesazeni do Slezska) nepíše — obávám se tedy, že se mu snad něco nepříjemného přihodilo. Bůh to uchovej!

Vejminky neučinil Horváth žádné, neb mu otec pravil, že já žádné jmění nemám a že se tedy velmi mejlí, zdaliž si mne bohatou představuje — načež on odpověděl, že se posud na bohatství neptal a že si totiž ne peníze, nýbrž mne vzíti chce. — Jestli to šlo od srdce, tedy jedná dosti šlechetně. Nemám velké příčiny na upřímnosti

jeho co pochybovati, neb každý, kdo jej zná, chvalitebně o něm mluví, možná ale též, že se může přejinačit — což Otec nebeský snad nedopustí. Tak k. p. nám vypravoval ostravský [?] poštmistr, který se zdejším rektorem z příznĕ jest a s Horváthem celý rok velmi mnoho zacházel, že na něm žádnou jinou chybu nezpozoroval, leč že velmi náhlý jest; ale on to již jednou otcovi řekl, an mu o jeho vojácích vypravoval, a doložil při tom, že když mu vyhne nejlepší učiní. Musím též podotknout, že Horváth již hned před revolucí v Uhřích husarem byl, a stal se, an pod velitelství Košutovo všechny husarské pluky přišly, důstojníkem. V roku 49 byl ale zároveň s druhými co sprostý voják asentován.

Již od dětinství mého matky nemajíce, jsem dosti zkusila a nejednou jsem trpce cítila, jak dítě, jsouc ještě bezrozumné, tak dobré matinky zapotřebí má — však tak jako nyní jsem milovanou máti mou ještě nikdy nepohřešovala. — Vidím Ji, jak by byla o to pečovala, abych jen spořádaně z domu vypravena byla — byla by zajisté vše vynaložila, bych jen na ničem nouzi netrpěla. — Nyní ale se musím se vším spokojit a nebudu ani nic žádat, než co mně dobrovolně dají, an dobře vím, že se zde přísloví: „co nejde od srdce, nejde ani k srdci" říct mohu. [!] — Kdyby nám aspoň byla to nechala, co jsme po naší předrahé stařence měli, ale i to již nemáme! ale co naplat — musíme již vše s trpělivostí snášeti. — Odpusťte mně, milovaný pane Strýčku, zdali jsem Vám snad s tím nepříjemnou hodinu připravila, srdce mé jest již velmi přeplněné a nemám pražádného, před kým bych mu trochu ulevila. — Prosím Vás, velebný p. Strýčku, kdyby Jste mne snad ještě pár řádky poctil, o tom nic nezmíniti. Nyní přijměte ještě srdečné díky za laskavost Vaši, kterou Jste bratru mému propůjčiti ráčil. Bůh Vám vše mnohonásobně vynahraditi račiž! Od prvního se budeme stěhovat do Chobota a první cesta má bude do Brna, těším se věru na okamžení, kde Vás, milovaný pane Strýčku, opět zuhlídám.

Nyní, můj předrahý pane Strýčku, Vám ještě jednou za vši lásku ke mně srdečně ruce líbaje, zůstávám Vám vždy ve všem poslušná a

ponížená netera

Marie Tomášková.

NB Katy nechá poníženě ruce líbat, od rodičů mých vroucné pozdravení. Otec nechá za odpuštění prosit, že on nepsal, neb, an již za dva dni se stěhovat budeme, má mnoho zeměsknání. Prosím, račte

odpustit mému špatnému psaní, neb jsem musila večer psát, an ve dne též mnoho práce mám.

196.

František Tomášek.

Studium, potřebné knihy a jiné výlohy.

Nečetné pravopisné chyby (kníh, Vašich a pod.) opraveny.

Ve Vídni 23 Října 1851.

Předrahý Pane Strýčku!

Váš mi milostivě zaslaný list od 16ho t. m. sem, ač dosti pozdě, totiž 22hô, dostal, jak Vám dokáže recepiss; co tomu opozdění příčinou bylo, nevím, divné mi však bylo, že jsem ho do kollegium a ne do obydlí dostal, kdežto přec moje adressa dosti zřejmě napsána byla. Děkuji Vám srdečně za projevenou s ním ke mně lásku a důvěru, a vynasnažím se jí co možné hodnu býti.

Co slyším za předměty, sem Vám spíše zdělil; neopomenu teď odporučené od Vás mi čtení páně Phillipsova navštěvovati; on také přednáší velmi zajímavý předmět, jak Vám známo bude, „Deutsche Reichs- und Rechtsgeschichte". Zapsati se však k němu nemohu dáti, poněvadž lhůta byla až do 15ho t. m. určena. Proto ale mohu a budu jeho čtení navštěvovat, jakož i přednášky páně Fornasarovy o literatuře vlaské. Historii církevního práva ale přednáší professor zmíněného práva spolu v tomto.

Vy ste mne láskavě vyzval, bych Vám zdělil, čeho potřebuji; nejvíce knih. Zapomněl sem dílem mnoho, a pak stav mnohých věd se změnil následkem událostí nedávných. (Statistika, věda finanční atd.) Professor Pachmann vydal církevní právo a jeho dějepis. To bych rád měl. Stojí 5—6 zl. stř. Občanského zákona mi velmi třeba; rád bych totiž co den ode dne podle kommentára professorova tento zákon studoval, což při 1400 paragrafů a množství suplementních dekrétů nejprospěšnější jest. Pročež si ho zejtra koupím. Jiných knih bych prozatím nepotřeboval a tím více nekoupil, kdyby mi i možné bylo, poněvadž, nejsa posud zcela oznámený v úkolu mojím, lehko bych něco planého mohl skupovat. Pročež myslím toho na další ponechati.

Z Vašich mi laskavě poslaných peněz (20 zl. stř.), za které Vám poníženě děkuji, sem upotřeboval dnes a včera 6 zl. st. Koupil sem si totiž vestu, dva šátky na krk, jedny rukavice a lampu. Zimní kabát dostanu z domu, prozatím mi Josef ze svých jeden půjčil a jeden mi (lehký letní) daroval. Obuvu bych měl dosti, ne však obleku. Potřebuji nevyhnutelně nějaký lehký kabát.

Nevěda, kolik mi otec měsíčně zasílati obmýšlí, a poněvadž on se rád opozdí, nechci se z peněz vydat, a proto sem Pachmanna posud nekoupil a míním ho teprve koupiti, až pro oba tyto pády budu míti jistotu. Pak budu v stavu Vám, Předrahý Pane Strýčku, můj budget měsíční předložiti, a budu Vas o Vaši další milostivou podporu prositi.

Jedoucímu mi z domu otec 15 zl. stř. dal, z kterých sem se hned třetí den ve Vídni vydal. 3 zl. 20 kr. na železnici, 5 zl. za obydlí, 3 zl. za klobouk, 2 zl. 30 kr. za immatrikulaci a bylo po penězích. Kdyby nebylo Josefa bývalo, nebyl bych věděl, co začíti. On mi pomohl a věru rád, bratrsky mi pomohl.

Konečně Vám srdečně děkuji za Vaši mi proukázanou, upřímnou starost o moje duševní i tělesné zachování a dovoluji si Vám pojistiti, že sem Vašich mi před časy udělených porad v cizině často s vroucím vděkem spomínal, nalézaje tam v cviku Vaší mi před několika lety laskavě udělené rady „pracuj a modli se“ velkou útěchu a spokojenost sám se sebou. To samé je a bude po čas života moje heslo.

Ostávám Váš

poslušný a vděčný synovec

Frant. Tomášek.

197.

František Tomášek.

Denní potřeby. Přednášky Phillipsovy. Horváth.

Ve Vídni 10ho Listopádu 1851.

Předrahý Pane Strýčku!

Vaše mi láskavě zaslané psaní i s obsaženými v něm penězy (25 zl. stř.) sem obdržel a srdečně Vám za oboje děkuji. Ráčil jste

se mne ptáti, mnoho-li mimo měsíčných 5 zl., kterých od otce dostávati budu, mi měsíčně třeba bude? Oběd mne denně 12 kr. stř. stojí, tedy měsíčně 6 zl. stř. Na snídaní, večeřu, prádlo a jiné maličkosti co do papíru atd. potřebuji jistě ještě jednou 6 zl. Byla by tedy moje ponížená a důvěrná prosba na Vás, by ste mi měsíčně 12 zl. milostivě posílati ráčil. — Ptál [!] ste se mne, co mne nejvíce zajímá a těší. Poznávám opětně z této otázky Vaši starost outlocitnou o mne, a lituji, že Vám nemohu leč pérem děkovat. Ze čtení, kterých poslouchám, mne nejvíce zajímá čtení p. Phillipsovo pro jeho krásné přednášení a velmi zábavný a zajímavý předmět. V posledním svém čtení nám přednášel o rodině starých Němcův, kterou Sippe nazýval (odkudž Sippschaft), o právných a vnitrních její poměrech a konečně o krvině a následovně o Sühne a Fehde. Zajímavé je jeho etymologisování. Tak nám vykládal o původu jména často užívaného Karl. Karel veliký prý ho dostal od svého otce, který jsa na cestách a dostana zprávu, že jeho manželka syna porodila, prý řekl, „že ho to těší, daß es ein Karl (ident. mit Kerl) ist.“ Možná, že je to stará a známá Vám pohádka, ale mně i velkému dílu posluchačů byla novou.

Co mne těší? Posud mne nic více netěšilo, než že na svobodě jsem, a Vaše láskavost a náklonnost. Zábavy posud neznám, aniž po nich bažím, po léta jim odvykna; a nemám konečně peněz pro divadla neb zábavy obecné, které bych snad chuť měl navštívit. Ač známých tudy mám dost, nenavštěvuji žádného mimo mladého Zelinku, syna majitele kunovského mlýna, jenž právě rigorosa dělá právní, a toho leda jednou neb dvakráte v týhodnu. — Do kostela chodím, jako katolíku patří. — Od sestry Marie sem slyšel, že si má brat Horváta. Znám ho od vidění. Zdá se mi být hodný a spořádaný a Marii velmi nakloněný. Byl minulý týden v pátek tudy ve Vídni s Josefem mne navštívit, ale jen na 6 hodin. V poledne přijeli a na večer o 7 hodinách jeli zas nazpět. Ptal ste se Josefa, jeli Horvát katolíkem? Co do toho Vám mohu zdělit, že byl až do svého 16ho roku v jednom klášteře, nemýlím-li se v Pečuhu (Fünfkirchen) ve školách. Že není chlubným aniž křiklounem, pozná každý, ježto on nemnoho mluví. Že Marii k vůli do civilní služby přestoupil, ač ho to mnoho práce, cestování i peněz stálo, je jisto. Co do zámožnosti jeho, má do 3000 zl. stř. jmění. Já, co věrný a upřímný bratr Marie, musím říct, že sem ni v řeči ni v jednání jeho, pokud sem totiž měl k tomu příležitost, čehož pozoroval, coby mohlo poškvrnit jméno čestného muže. Víc nevím.

Konečně Vám za láskavý Váš list opětně děkuji a Vaší náklonnosti se odporoučím

Váš poslušný a vděčný synovec

Frant. Tomášek.

198.

Kateřina Tomáškova.

Cesta a pobyt v Privici.

š = s s dvěma čárkami.

V Prývidci dne 23tého/2 852.

Předrahý, velebný pane Strýčku!

Naše psaní sme den ode dne odkládali, bychom Vám něco znamenitého o Prývidci popsali; vyskytlo se však něco, pro mne velmi hrozného, co Vám později popíšu.

Nyní musím naši cestu popsati. Jak sme se od Vás, milovaný pane Strýčku, v Brně odloučili, dojeli sme šťastně do (Gänserndorfu), čekali 2 hodiny na vídenský vlak, s kterýmžto náš drahý František a celá rodina Zelinkova nás doprovázeti přijela. Paní Zelinková však nedojela, ty dvě děvčata, mladí dva Zelinci a starý pán, ten však se odebral brzy a jel do Hradiště. Byl to věru radostný den pro mne, že sme mohli zase pohromadě býti. — Do Břetislavi sme dojeli o desiti hodinách ráno, naši bratříčci a Zelinkovi zůstali do odpoledne, o třech hodinách sme zase my je na železnici doprovodili, kdežto oni do Vídně, my zpátky do Břetislavi jeli. Město Břetislava se mně velmi líbí, též Mary i Horváthovi. Viděla sem i Dunaj, který zrovna podle města teče. Trnava jest také pěkné město, tam sme byli v chrámu Páně, ten jest podobný v Brně Petrohradskému. Odtuť sme dojeli do Rypína na noc a druhý den o 11 v noci šťastně jsme Pryvidcu uviděli. Zde se mně ještě dosti líbí, to jediné však, že zde nikde tak čisto není, jak v domech též na ulici, jako v Moravě, co se čistoty týče, to tak brzy druhou Moravu nenajde. — Taky jsou zde tři kostely, v tom třetím sme však ještě nebyli, neb jest $^1/_4$ hodiny vzdálený, co jen bude pohodlnější počasí, taky se tam podívám, včil je tady krutá zima tak asi osm dní, u jednoho kostela jest klášter u Piaristů, ten jest krásně malovaný. My býváme na rynku, zrovna na proti kanceláře, kde Horváth píše. Větším dílem zde všechno slovensky mluví, též v kostele jsou slo-

venská kázání. Děvečka naše jest slovenka, půl hodiny odtuť, mne vždy jmenuje Kyšasonka a Mary paní velkomožná.

Musím tedy popsati, co se se mnou minutý týden v pátek událo. Ve čtvrtek pravil Horváth: dnes pojedem do Bojnic na návštěvu k jednomu známému komissařovi, který spíše zde bydlel, My sme se oblékli a jeli, byli sme od jeho paní vlídně přijati, on ale nebyl doma. Kde ten komisař bývá, jest koupelné místo, asi půl čtvrt hodiny odtuť leží městečko Bojnice, na německy Bajmotz, tam jest pěkný zámek, již velmi starý, dosti ještě zachovalý. Druhý den v pátek k nám poslala paní apatykařka, jestli se nám líbí, že ona pojede do Bojnic do koupel, aby sme s ní jeli. Horváth pravil, aby sme jen jeli, že jest příjemně se tam koupat, poněvadž ta voda přírodní teplá teče a jako krystal čistá jest. Apatykařka je taky s tou komisařkou známa, proto sme naše povrchní šaty tam odložili a šli se koupat. Jsou tam komůrky, kde se zase obléct může. Tam kde se koupe, jest čtverhranné, s kamením vydlažené místo, když stojí, tak jde voda mně až pod krk, jest to velmi příjemné. Ta paní a my dvě sme se tak koupaly a paní komisařka se na nás s chodby dívala a mluvila s námi. Najednou se otvírají dvéře a p. komisařka praví: můj muž jde! To říci, jako kdyby nás elektrika projela. Mary byla blízko komůrky, ta tam hned vlezla, já sem byla až na prostředku a p. apatykařka taky vzdálena od mne. Já tedy jsem [!] se velmi ulekla a chci taky honem za Mary běžet, v tom mně ale voda podrazila nohy a já celá tam padla — jak mně bylo, to ani nevím, přec jsem měla aspoň tolik síly, že se sem sobě sama pomohla, ostala sem a šla celá ulekaná do komůrky, tam se mnou třepala zima, po chvíli pak mně bylo lepší, pak jsme se oblékly, šly k té paní komisarce, její pán se velmi omlouval, že by to zajisté nebyl udělal, kdyby věděl, že se tak uleknu, tam prý ale jest ten obyčej, že se páni i paničky dohromady koupají, jsou všichni oblečeni, též my sme byly oblečeny v sukních i v kabátkách, ale přec jsem se velmi styděla. Pak sme jely domů, to mne bolela velmi hlava a pořád mně bylo na nic od toho leknutí, položila sem se hned do postele a usnula, ráno na to mně již bylo docela dobře. Děkovala sem Bohu, že sem tak šťastně tomu vyvázla, mohlo to hůře vypadnout, kdybych sobě nemohla pomoct a tak sama se tam byla koupala. — Nebyla bych více tak šťastná bývala Vás, milovaný Pane Strýčku, a vše moje drahé ještě jednou spatřiti, též i naši milou Moravičku! Náš přemilý, dobrotivý Bůh tomu chtěl, bych ještě déle se mezi mojimi drahými těšiti mohla.

Ostatně sme všichni posud zdraví. Noviny, co by Vás zajímati mohly, nevím žádné.

Ještě jsem zapomněla napsat, že jsem viděla též pevnost Leopoldov a u Fryšťaku sme jeli přes Váhu, též pozděj zase přes Nitru, když jede do Bojnic, musí též přes Nitru jet. Před naším domem jest velká kašna a velmi dobrá voda tam teče až s[1]) jakýchsi hor.

Nyní Vás pod ochranu Boží odporoučeje a Vám mnohokrát ruce za všechno líbaje, zůstávám

Vaše poslušná neteř

Katy Tomáškova.

199.

František Tomášek.

Sušilovy básně, Čelakovského Mudrosloví, Palackého dějiny hustitství. Přednášky. Výdaje. Příbuzní.

Ve Vídni 19ho března 1852.

Předrahý Pane Strýčku!

Có sem se s Vámi rozloučil, obíral sem se trochu naší literaturou. Četl jsem Vaše básně a nemohu zatajiti, že čta jich, kolikrát city překonán sem zaplakal; sonettem Vaším, památce mojí nebožky matky věnovaným, hluboce dojmut zaplakal sem nekonečnou vděčností k Vám pojat, nemoha si jinak odlehčit. Jak se Vám odsloužit, nevyrovnaný Strýčku? Báseň tato rozmohla ve mně žal pro ztrátu matky nevyslovitedlným spůsobem.[2]) Neméně mne dojaly Vaše sonetty za předmět mající nákazu národu našeho, marné pudy a snahy škodné naše kárající, láska, jakouž vlast a národ náš kocháte, jakož i pravda, kterouž nám kážete. Slovem, pro mne jsou Vaše básně kniha neocenitedlná a nemohu Vám dosti za láskavý tento dar děkovati.

Čelakovského přísloví a pořekadla sem z Matice dostal a velmi sem potěšen nímy [!], je to však dílo, kteréž dobře poznat, mnoho času třeba. Antošovo přísloví, dělat píšťaly etc., má tam variantu, totiž: lýčí dřít, pokud je míza. Lépe sem přebral poslední díl Zapova Zeměpisu s dodatky, jehož statistická data, převraty od několika let zjinačená, mi právě vhod přišla.

[1]) z vyškrabáno.

[2]) z přepsáno.

Palackého druhý díl bojův Husitských sem bedlivě četl a mnoho analogie v chování Čechů v posledních letech sem našel; charakter se aspoň ničím nezměnil, což ovšem není divu, poněvadž, jak mi známo, mnozí z tak zvaných vůdcův národu v našich časech si vzory z oněch brali. Obdivoval sem krásnou jeho řeč.

Přednášky p. Phillipsovy navštěvovat mi, jakož každému, kdo zapsán není, pod trestem relegace zapovězeno; nicméně od známých stenografické spisy vypůjčit dostávám. P. Phillips byl asi před 3 neděly [!] nemocen a celý týden nepřednášel, aniž jak sem slyšel přednášky jeho velmi navštěvovány jsou, což snad rozjíždění studentův domů připisovati možno.

Posledního tohoto měsíce končí se první běh a Vy ste mi laskavě slíbil na prvního příštího měsíce mi měsíčné zaslat pro měsíce duben a máj. Já ale pro první běh nejsa osvobozen od placení školního platu, na druhý týden ho položit mám. Otec, na něhož sem se v této záležitosti obrátil, mi odepsal, že mu teď není možno mi pomoci, poněvadž čtvrtroční musí platit, že mi ale rád později pomůže. Pročež Vás, předrahý Pane Strýčku, vroucně prosím, by ste mi láskavě co možná brzo nadzmíněné měsíčné pro duben a máj milostivě zaslati ráčil, abych později nepřišel v nebezpečí stratit půl roku. Děkan juridické fakulty, u něhož sem se poradil v této záležitosti, mi zdělil, že po prvním semestru mohu se hlásit teprv ku colloquium pro osvobození od placení školního, že ale mi nemůže dovolit pro první běh colloquium dělat. V druhém běhu, dáli Bůh, osvobozen budu. —

Děvčata mi z Prividze asi dvakráte psaly, jakož i Horvát; co sem poznal z listu, se tam Marii velmi nelíbí; není prý nad Moravu na čistotu. Krajina se oběm [!] líbí, jsou tam na blízku teplice Bojnica, kamž prý jednou zajely. Minulý týden byl zde zlatník z Prividze a donesl mi lístek od nich, však nic zvláštního mi nepsaly, leč že Marie byla ale dva dni chorá a že posud touží po Moravě.

Předevčírem byl zde Josef a zůstal zde na noc; nocoval u Zelinků, poněvadž u mne není místa a od Zelinků není než několik kroků k nádraží, a pak se zdá, že pan Josef se tam dobře baví. V krátkosti bude assistentem,[1]) jak sem slyšel od Zelinky i od jednoho ingenieura. Přeju mu od srdce. Měl tady s jedním mechanikem velkou disputaci o magnetickém držáku (mag. bremse) a přisvědčil mu onen a vyjádřil se chloubně o Josefu.

---

[1]) Severní dráhy, nad jejímž nádražím ve Vídni shotovil elektrické hodiny; JUDr. Ondř. Zelinka, pozdější vídenský starosta, rodák z Vyškova, byl jejím předsedou.

Včera sem byl u Hoška; je zdráv, jakož i Stára. Hošek se nemůže posud knih z Matice dopídit; ptal se mne, jak já sem si jich zaopatřil, a já se nezdráhal jemu poradit. Rmoutil se nad tím, že od Vás již dlouho listu nedostal.

Konečně Vás opětně o laskavé brzké zaslání měsíčného prose, zůstávám, Vaší milosti se odporoučeje,

Váš vděčný a poslušný synovec

Frant. Tomášek.

200.

Marie Horváthová.

Příhody na cestě do nové domoviny. Prodej rodinného majetku v N. Rousinově.

V Pryvidcy dne 23tého[1]) 1852.

Milovaný, velebný pane Strýčku!

Vždy sem odkládala psaní, až bych aspoň krajinu zdejší poznala, též bych, an nyní s Horváthem déle žiju, Vám, dobrotivý pane Strýčku, spokojenost mou vyjeviti mohla. — Především jiným tedy musím vyznat, že, zdali Horváth se nepřemění, sobě lepšího manžela přáti nemohu — — slovem, nalezla sem Jej tak, jak sem sobě Ho představovala — Bůh dej, by si jen vždy stejným zůstal — tedy bych věru spokojena byla. —

Cestu a dobrodružství naše by bylo zdarma popisovati, an to již beztoho Kati činí.[2]) Ve středu 11ho února sme šťastně o 11 hodinách večer do Pryvidce dojeli, přijda do bytu našeho, sem se takořka zachvěla, neb tou [!] čistotu co v Moravě máme, zde pohřešuji — i pomyslela sem si v duchu: věru jestiť jen jedna Morava — to však Moravička přemilá — — i Horváth pravil, že co se čistoty týče, ještě nikde tak čisto jak v Moravě nenalezl, pravil též, že by to co nejvřeleji přál, by sme se jen na blízko Moravy dostali — a tedy to věru k obávání nemám, že by kdy do nižších Uher žádal.

Ještě nikdy sem se tolik nenasmála, což na cestě z Trnavy do Pryvidce. Již hned v Trnavě v hostinci sem nabyla velký titul od

---

[1]) února?

[2]) srv. č. 198.

kočisty, který z Pryvidce pro nás dojel, totiž: „paní velkomožná", a kasa naše se náramně menšila (vzdor tomu, že sem v Břetislavě ani železných hrnků, ani za krejcar něco jiného byla koupila —), tedy sem k Horváthovi pravila: „p a n í v e l k o m o ž n á a š e i n ů[1]) n i c" — přijeda do Ripina, kdežto sme noclech dělali, tu nám již vzdor tomu, že sme jen v celej naší casy 2 zl. stř. měli, (Euer Gnaden) říkali, já a Katy sme již od smíchu nic nemohli, však na tom ještě dosti nebylo, druhý den sme na poledne do Topolčan přijeli, kdežto Horváth známého hospodského má, pravil nám tedy, že si asi 4 zl. od něho vypůjčí, neb sme již jen 5 kr. stř. měli — sotva sme do hostince vjeli, již nám (Kellner) vstříc přišel a z voza nás zdělával, to šlo jen pořád „p a n í U r o z e n k a", tu sem si myslela, až jen Horváth bude chcet peníze, však ten velký titul přestane — ale zatím Horváth 4 zl. vypůjčil a já sem přec „paní Urozenka" zůstala, a (Kellner) mně opět do voze pomáhal. — Věru, na tu cestu nikdy nezapomenu, co sme tu vše zkusili! Však i cesta ta na mne velmi zle oučinkovala, neb celý týden sem churavá byla, nevím, zdali to snad od nastuzení původ svůj mělo nebo snad od tesknoty — první dny mně věru velmi teskno bylo. —

Onehdy sme teprv naše první návštěvy učinili a byli sme všude velmi vlídně přijati, dnes sme na oběd ku paní Apatykářce pozváni, jestiť to velmi hodná paní, též i její pán, nebylo nám možné se jim vymluviti. Včera byl zase Horváth pozván za svědka jeho kancelářskému sluhovi ku sňatku, musela sem tedy já jakož i Katy též na svadbu jíti. —

Takž sme tedy poslední masopust strávili. Včera sme byli v kostele u Piaristů a dnes ve farním. Kostel Piaristů jest věru velmi krásný, zvlášť velmi pěkně malovaný, též i farní nejni špatný, ještě malý jeden kostelíček, jest ale asi 1/4 hodiny vzdálený, pročež nyní tam slouženo nebývá.

Krajina zdejší jest věru zajímavá a romantická, těším se již na to, až nás, milovaný p. Strýčku, navštívíte, a doufám, že se Vám zde líbiti bude. Mladý Zelinka nám též přislíbil, že nás s Františkem na letnice navštíví, myslím, že jistě přijdou.

Nyní sem již viděla 4 velké vody, totiž: Moravu, Dunaj, Váhu a Nitru. Když sme přes Nitru jeli, vzpomněla sem si na slovenskou píseň: „Nitra, milá Nitra, ty slovenská Máti, ked pozrem na tebe, musím zaplakati." Jest to věru krásná píseň.

---

[1]) šajnů, peněz.

Nyní, milovaný pane Strýčku, přijměte opět naše srdečné díky za všecka nám v tak velkej míře proukázaná dobrodiní — Bůh všemohoucí Vám odplať mnohonásobně již zde na světě, pak ale životem věčným. My se ale vynasnažíme, bychom se toho dobrodiní vždy hodnými stali.

Jak jste ráčil Horváthovi poslednikrát řícti, bych stran prodeje tej hospodky na Strýčka pekaře psala, tak sem to učinila, by jen nějakého dobrého kupce hledat nechal, psala sem též, že i Vy mu snad stran tej věci psát budete, prosím Vás tedy, velebný p. Strýčku, nenili Vám to obtížné, by Jste to učinil, neb od Vás to má větší cenu. — Horváth nechá mnohokráte ruce líbat, byl by též rád psal, však jestiť nyní v kanceláři zapřáhnutý, že mu věru možné nebylo, pravil ale, že to co nejspíš učiní. Otci musím též dnes psát a to nejvíce stran těch státních papírů, neb Horváth, chudák, posud od jeho Strýčka peníze nedostal a tedy sme nyní ve velkej nouzi, nemůže tedy Otci spíše až 1ho března a to sice jen polovičku poslat. — Nyní, dobrotivý pane Strýčku, ještě jednou díky naše opětujíce, zůstáváme

Vaše vděčny a poslušny

Marie a Karel Horváth.

201.

František Tomášek.

Národní poměry v Lednici u Břeclavy. Prodej rodinného domu.

V Břeclavě 8ho června 1852.

Předrahý Pane Strýčku!

Za příčinu [!] že peněz nemám se posud v Lednici, kamž sem na svátky přijel, nacházím a mínim na boží tělo ve čtvrtek v noci do Vídně se zas odebrat; pročež Vás vroucně prosím, by ste mi měsíčné milostivě do Vídně co nejspíš zaslat ráčil, jestliže ste snad již mi ho zaslal, Vám srdečně děkuji. —

Dle Vašeho napomenutí sem se ohledl v Lednici a v okolí, jak se naší národnosti zde vede: zle jak všudy.

Škola v Lednici, ač tam polovice obyvatelův Slovákův jest, pouze německá jest, ani učitel ani pomocník (oba deutschböhmi) moravsky neznají. Učitel, bývalý muzikant u knížecí bandy, je nepřítel všeho slovanstva, k tomu prvním raddou a obecním písařem a lidem

pro svůj velký vplyv na strach. Jsa zabaven písařstvím, o školu nedbá, vyučování pomocníkovi zanechávaje: skouška a visitace se, jak bývalý vrchní sám pravil, jenom k vůli hostině držeji.

To samé o kostele platí. Kázaní co neděla německé. Slováci němčinu nemilujíce, před kostelem stojíce hovoří, po kázaní do kostela jdouce i při mši sv. se blízko dvéři [!] držejí.

Před sv. Duchem, jakož i spíše před velkonoci, šla deputace Slovákův lednických k faráři tamějšímu, žádající, by ve svátcích pro ně moravsky se kázalo, odkázaní byvše od něho na kaplana, kterýž jim to slíbil, za odplatu drželi oféru a hojně obětujíce, kaplanovi svou vděčnost proukázali (někteří i po 1 fl. stř. dali).

Při ouřadech se skoro všecko německy píše; jediný notár Zahrada z Hodonína Slovákům všecky spisy česky vystavuje, ač nevelmi se zdá býti v češtině pevný; četl sem několik jeho spisů českých: píše německými literami a pravopisu málo zná. Myslivští a zahradničští [!] mládenci, nejvíce Češi, rádi si při sklence zazpívají vlasteneckou, mají i něco českých kněh. — Počet Němcův v Lednici se v posledních letech zmnožil: stavění zámku mnoho vídenských tovaryšův tam přivedlo, kteří oženivše se mistry se tam stali, však i Čechové se mezi nima nacházejí.

Slovanský živel v Lednici klesá nemaje ni ve škole ni v kostele podpory, ba v obou se pracuje na zněmčení nebohého našeho lidu.

„Ba, matku Slávu v tuhou rakev složit chtějí,
A jaré síly synův, ty spějí.“

Josef mi oznámil, že máte[1]) kupce na hospodu a že dával 9500 zl. v/v. Tyto dají po $4\frac{1}{2}\%$ ve spořitelni ročně 162 fl. stř. nebo 405 zl. v/v. čistého výnosu, a toli, co mi známo, teď nenese hospoda. Budeli jaké zprávy [!] třeba, spotřebuje se třeba celý výnos roční neli více (jestli se letos neprodá) a tak bude 162 zl. ztraceno a kdo ví, jestli ji kdo na rok drážej koupí. Toto moje mínění stranu prodeje, ovšem jen majícího ohled na užitek domu, a ceny [!] jeho v penězích. —

Marie a Horváth Josefovi psali, nic však zvláštního: Katy přijede na začátku příštího měsíce.

Josef svoje assistenství pořád očekává. Co se škol týče, Vám budu v nedělu z Vídně psat. Prozatím Vám oznamuji, že církevní právo v druhém běhu u Pachmanna slyším a že i u Phillipsa sem zapsán.

---

[1]) Záležitosti pronajatého rodinného hostince s polnostmi v Novém Rousinově č. 25 obstarával Sušil, maje na něm s Tomáškovými podíl po rodičích.

Vaší lásce se odporoučí

Váš vděčný a poslušný synovec

Fr. Tomášek.

202.

František Tomášek.

Phillipsovy přednášky. Prodej domu. Chystaná změna manželského práva v Rakousku.

Ve Vídni 18ho července 1852.

Předrahý Pane Strýčku!

Ctěným Vaším listem od 6ho t. m. ste mi oznamil, že kollegia 7ho skončíte a 20ho že budou zkoušky, mezi tím že hodláte někam zajet. Toť příčina, že sem Vám posud nepsal.

Že mladý Görres umřel, bude Vám od jinud známo; p. Phillips, sotva zprávu telegrafickou dostana o jeho úmrtí, se odebral do Mnichova (minulý pátek). Nadějem se však, že se brzo navrátí. Výborné bylo jeho čtení o času Ludvíka 14ho, jehož domácí život nazýval „haeresis morum", o Fridrichu IIhém, Josefu IIhém a dále až do roku 1815. Praktické následky rozkolnictví Tomasa, Jansena, van Estena [!], Hontheima (Febronia[1]) v oboru církevního práva, dějepis mravů minulého století, stav věd, filosofie a práva nám tak obšírně a zajímavě líčil, jako by se toho člověk věru nikde nedočetl. O Josefu IIhém nám všelico, což sme posud neslyšeli, zdělil. O čemž však více oustně. — Co se týče mě [!] patřících peněz z hospody, sem ovšem slíbil jich Otcovi půjčit, však ale poradil sem se v této věci Josefa, který mi též pravil, že budeli (co ovšem brzo se stane) assistentem, svoje peníze Otcovi půjčí. Že by mi byla Vaše laskavá rada v tomto pádu prospěšnější bývala, to ovšem, ač trochu pozdě, nahlížím. Rozmejšlel sem nad touto záležitostí a oustně Vám zdělím, jak dle mého mínění mi i Otci pomoženo býti může. Co se týče sestrám připadajících podílů, byl sem a sem posud toho mínění, že bude nejlepší peníze na ouroky na jistém místě uložit.

Tento týden v sobotu míním, budouli kollegie ukončeny, se do Brna nebo raději do Rousinova odebrat, odkudž bych na 26ho do

[1]) Thomasius, van Espen, Hontheim, osvícenští kanonisté, Jansenius ml., původce jansenismu.

Brna dojel; sám posud nevěda, odjeduli v sobotu, za jisté držím, že se na 26ho t. do Brna dostavím.

Josefovi sem psal dvakráte; nevím však, dostal-li moje psaní, poněvadž mi posud neodpovídá, a sice před i po prodaju hospody, aby se uspokojil pro směnku.

Konečně Vás, předrahý pane Strýčku, musím zas prosbou obtěžovat; potřebuju totiž na cestu do Moravy a na zaplacení malého dluhu 10 zl. stř., a vroucně Vás prosím, byste mi laskavě brzo pomoci ráčil.

Vaší lásce a dobrotě se odporoučí

Váš vděčný a poslušný synovec

Fr. Tomášek.

Ještě jednu novinu:

Díl občanského zákona, jednající o stavu manželském, bude přepracován zcela dle canonu Tridentského concilia, což nám p. Pachmann jsa oudem komisse k tomu účelu sestavené zjevil.

203.

Kateřina Tomáškova.

Nemoc bratra Josefa. Osobní zprávy.

Předrahý, milovaný pane Strýčku!

Píšu též několik řádků. Josefa nemáme doma, slaví jeho svátek v Štyrsku u Bagary, kterýž minutý týden zde byl a ho sebou vzal. Sem vskutku tomu ráda, neb Josef špatně vyzíral, byl nemocen s krypou [?], jak to často u něho bývá, krvácel někdy 5 krát za den, tedy již jak vosk vyhlížel, trochu se tam zotaví na čerstvém povětří, budou snad honit, mají zajíců i druhé zvěře dosti. Snad víte, že se Bagar odstěhoval z Veitše [?], bývá nyní v Retteneggu a jede se po železnici jen do Spittalu pod Semeringem. Bohu díky, že Ste již zase ozdravil. Já ještě mezi nama nejzdravější jsem, buď Bohu chvála. Jak to bude, nevím, ráda velmi bych Vás, předrahý pane Strýčku, viděla a nevím, jak se toho štěstí dopídit. Dojedete snad k nám do Vídně? Neb možná, že mně pán Josef[1]) dovolí k Marii, což bych ráda byla, an se tak velice na mého synovca těším, obzvláštně když mne již volat umí.

---

[1]) bratr, jemuž obstarávala domácnost.

Verunka [1]) zde byla, těší se též, že slibu Vašemu zadost učiníte, an prý Ste jí slíbil, že též k nim dojedete. Ona byla v Maria-Celu na pouti a jela s Josífkem a Bagarem až do Spittalu. Jak sem já před 5ti neděli z Bohumína jela a se u Verunky stavila, dojel tam pan Pastor Hurban se Slovenska a těšilo mne to velmi ho učit znat, byla též jeho paní a švagrová sebou.

Nyní spěchaje končím, an děvečky nemám, ta musela domů, an Otec onemocněl. Šťastnou cestu a navrácení Vám ze srdce přejíce, zůstávám mnohokráte ruce líbaje

vděčná netera

Katerina.

Ve Vídni 27 Srpna 852.

204.

František Tomášek.

Vézení.

Psáno inkoustem na (modrém) dopisním papíře.

Sidit v temnicě
Dobryj molodec...

V Hradci Králové 1ho října 1854.

Předrahý Strýčku!

Přiložený list, který Josefovi přináleží, buďtež tak láskav bez prodlení jemu zaslati. — Mnoho mi osud uložil, vazba Vašeho synovce je tuhá, velmi tuhá — krutější tím více, že mezi vrahy, loupežníky, ba i parricidami zavřen jest, od rána do večera těžko pracovati, s takým lidem obcovati musí, a posměchům a týrání všeho druhu vysazen jest. Zdráv jsem, ač obyt tak uzpůsoben jest, že člověk časem zhynouti musí. Nevím, zdali čas mi vyměřený vydržím, leč doufám v boha, že mi snad spíše pomůže. — Zkoušel sem v nocích spánku prázdných dobře své svědomí co do příčiny odsouzení mého a věřte upřímně, nenalézám úpadku — jestli jinak soudnost moje zdravá. Dáli mi bůh dočkati vysvobození a Vás, předrahý S., zase obejmouti, zdělím

---

[1]) roz. Vrbíkova, provdaná za sběratele pohádek Matěje Mikšíčka, přítele Sušilova, úředníka Severní dráhy.

Vám příčinu mého odsouzení a Vašemu osobnému úsudku ji ponechám. Slyšel sem, že soudruzi moji při příležitosti zasnoubení císařově [!] propuštěni byli, snad též zapomen [!] nebudu.[1])

Konečně (neb děje se to po tajmu — psaní totiž zakázáno — a nemám co zbytečného psáti) Vás objímám a srdečně líbám zůstávaje

Váš vděčný synovec

Cyril Franta.

205.

František Tomášek.

Dóm milanský. Četba. Nedostatek.

V Miláně 14ho listopádu 1856.

Předrahý Strýčku!

Píšu Vám, a rád bych Vám mnoho psal, leč co bych rád, nedostačí papír ani řeč, a o mé bídě — škoda papíru a času. Je tu v Miláně, jak Vám vědomo, tolik velikolepých výtvorů uměleckých, že by ovšem nescházelo Vám čeho popsat. Neznaje všecky ty krásy, velikoleposti a skvostnosti krasovědecky oceniti a popsat, nezbývá mi než osobní city, jakéž mnou při pohledu toho neb onoho předmětu ovládaly, zděliti, skorem se obávaje Vám se tím obtížným státi.

Nejznamenitější stavení v Miláně je bez řeči gothický hlavní chrám, duomo di Milano, Vám z obrazů známý; podivný to chrám, ba sám o sobě div.

Není to — zevnitř aspoň — ze zašlé starověkosti strmící, pošmurný, temný dom, jak na příklad chrám sv. Štěpána ve Vídni neb sv. Víta v Praze, než, ač gothická budova, příjemný, lahodný oku krom velikosti čistotou, skvělostí, skvostností a majestatností svou. Obdivoval, trnul sem zíraje na množství štíhlých bílých věží, svěžích soch, oblouků, klenutí a jiných okras, srdce se houpalo, prsa se dmula radostí nad tolikou krásou.

Zdá se, jakoby věčné mládí ochvívalo svatyni tuto a podobá se mi, že skvostný, oku příjemný tento pohled nejvíce bílému mramoru, z něhož chrám tento budován je, připsati dlužno. Jinak by zajisté po

[1]) Stalo se teprve na jaře 1856, ale nebyl propuštěn docela, nýbrž opět zařazen k svému pluku v Milaně.

tolika století vyblížel, jinak by k oku a srdci mluvil, kdyby ze sprostějšího, ba snad i z jinobarevného staviva zbudován byl. Málem všecky sochy jsou tak úplně zachovány, jakoby právě z rukou mistrův byly vyšly.

Jinak je uvnitř. Tam panuje gothické ono temno, které spojeno s velikostí rozměrů, vysokostí pilířů ducha poráží, úzko plodí. Sklenné obrazy, z nichž okna pozůstávají, nepropouštějí světla, a tak uvnitř temno. Bělost, skvělost mramoru se tratí, olova barvu na sebe berouc, k tomu pronikající zima — nebe pod mračny pozdě na podzim.

Nemoha pro zkažený zrak sklenné obrazy, jež sem podotkl, rozeznati, nemohu Vám nic o nich sděliti krom velikého překrásného obrazu v okně nad hlavními vraty. Je to — pakli sem se nemýlil — nanebevzetí panny Marie. Obraz to překrásný, nebeským duchem vanoucí. Zacházející slunce právě straně této přálo a bylo mi, jak když v pošmúrný čas překrásnou duhu se udá zříti. — Měl-li malíř účinek ten v úmyslu, dlužno vyznati, že se cíle nechybil.

Nepříjemný mi byl pohled na sochu sv. Bartoloměje. Pro anatomy, jako curiosum, může míti ovšem třeba velkou cenu, ale co výtvor křesťanského umění já — ač jen dle citu svého soudím a rád bych se dal, jeli jinak, poučit — ho nepovažuji. —

Nechtěje zameškat krásného pohledu s věže na okolí Milánské, zaplatil sem, lezl sem a dolezl sem se vyhlídky přemilé. Tu se rozprostírá Lombardská veliká rovina, pásmem vysokých hor od severu ovroubená, mezi nimiž několik velikánů jak mezníků stojí — historická listina, na níž krom tolikera i náš národ zapsán. Tam ona pole, kde dobouřila Fridrichova síla, tam Alessandria, všem cuzím [!] v postrach — tam Pavia, Melegnano, Severo, kde staletý boj, nedokonán ještě — kropil máť syrou zem. Mihaly se přede mnou obrazy četných vojsk spůrných feudalův, pyšných vojvod, statečných měšťanův; zbořeniny měst, Milána — a zas přeutěšený obraz jeho. Očarován, překonán tolikerou krásou, spomínkami, uchvácen duchem svatyně této, šel sem. —

O životě společenském v Miláně Vám ničeho nemohu sdělit. Sám jsa o sobě, vyloučen ze společnosti civilní jako voják ve Vlaších, vyloučen jako sprostý z kruhů vzdělanějších vojínů, trávím čas čtením. Již v Lublani sem si koupil Tassův Jeruzalem, s nímž sem se po dva měsíce bavil. Teď právě čtu Manzoniho „Snoubence“. Do divadla se podívat mi nedovolila posud kapsa. Do umělecké výstavy sem posud nemohl, proto že jen až do 3tí po poledni je otevřeno a teprv po třetí,

kolikráte až o 5té mohu vyjít; a o dovolení požádat se mi posud nezdálo býti příhodno. Tak sem posud málo Milána poznal.

Poněvadž plat můj na potřeby moje nedostačí, jsem přinucen Vás, předrahý Strýčku, žádati, byste mi z mého podílu na pozustalosti nebožky matky 20 zl. láskavě zaslal, a to co možná brzo. Poslal mi sice Josef na začátku minulého měsíce 10 zl., z těch sem se až na malý zbytek vydal. Nechci více od něho žádati, leč by mi ze své vůle poslal, nevěda, bude-li mi kdy možno za to, čím mu povinován jsem, se odsloužiti, takž i Vám. —

Bůh ví, vrátím-li se kdy! Podobá se, jako by mi nebe toho nepřálo, co mi nejmilejší, zač sem — předvídaje nehodu svou, jí, žaláři ba horšímu vzdoroval — rodinu a vlast. Zdraví mé také již trochu nestálé, hlava pololysá, bída za mnou, bída se mnou, bída přede mnou! Nuž budiž! Pokud snesu — snesu, ale cítím, že časem již klesám. —

Konečně, odpusťte láskavě mým darebným řádkům. Nemaje s kým o věcech kromslužebných promluvit — psal sem své myšlenky, jaké právě byly, ulehčiv si tak.

Váš vděčný synovec

Frant. Tomášek.

206.

František Tomášek.

Kroky o propuštění z vojska. Postní slib. Jitřní v dómě. Četba.

V Miláně 25 ledna 1857.

Předrahý Strýčku!

Čekal sem dlouho s odpovědí na drahý Váš list, který mi s obsahem 20 zl. od Kateřiny zaslán byl, a předně Vám srdečně děkuji za láskavá ke mně slova, jakož i zaslané mi peníze.

Záležitost propuštění mého ves rozum i čas můj zaujala; kolísaje v nejistotě — každého dne konečného rozhodnutí čekaje, ode dne ku dni sem odkládal na milé Vaše řádky odpovědět, a tak se mi nahromáždilo tolik co Vám psáti mám, že sotva v stavu budu vše Vám za jedno zdělit.

Předně vězte, že p. plukovník mi slíbil, že z jara, snad v měsíci březnu — na dovolenou až do vřadění do reservy odeslán budu. Jak sem toho docílil, z následujících řádků poznáte.

Nemoha nijakým způsobem zde ničeho docílit a znaje, že ani Josef ani Kateřina při vší vůli své mi nepomohou, poznal sem, že je třeba po lidech se ohlednouti, jež by i vůli i moc měli mi pomoci.

Psal sem tedy Drovi Zelinkovi, žádaje ho, by se u svého bratrance — kapitána Müllera od generalního štábu za mne přimluvil, kterému, co poručíku generala Benedeka, lehká věc moje propuštění na dovolenou vymoci. Stalo se dle vůle mé.

Pan kapitán Müller mne poctil několika řádky, kterýmiž mi radí, bych se u mého bývalého představeného v kanceláři Maršala Radeckého, p. majora-auditora Strauba, jenž nyní co vládní radda a direktor policie v Miláně dlí, v záležitosti této přeptal a o podporu prosby mé žádal.

Zašel sem tedy k panu Straubovi, který mne vlídně přijal a — abych nešířil slov — mi přislíbil, pana plukovníka o propuštění mé na dovolenou požádati, o čemž sem pak já p. kap. Müllerovi na vyslovenou mi vůli vědomost dal.

Konec mnohému psaní a čekání byl, že mi včera od pána poručíka pluku bylo řečeno, že z jara se vší jistotou budu propuštěn.

Tolik dobrého; ale i nemilou zprávu Vám musím sdělit. Došel sem dopis od pražského soudu, kterýmž se pluk vyzývá, útraty vyšetřování mého ode mne dať zapraviť. Je to summa 93 zl. 47 kr. Včera sem byl od pana auditora předvolán a ptán, mám-li jakého jmění, načež sem mu odpověděl, by se o to cestou služební poptal, že mi známo, že slova má v tomto pádu nic neplatí. Psalo se tedy do Slavkova a bude od obce Rousinovské záviset — budu-li platit čili nic. Vystaví-li mi listinu nemohovitosti, pak ne, v jinakém pádu ovšem nic nezbude než platiť. Leč o tom Vám později zprávu dám. Zatím Vás však prosím, pakli něco z peněz za dům v Rousinově na hotově, 100 zl. na zapravení dluhu toho připraviti, aby snad záležitost tato propuštění mému nevadila.

O slavném přijeti J. J. VV. jistě z novin vše, co se dělo, víte — a popsání slavnosti této mi prominete.

Na radu Vaši u J. V. císařského o propuštění zakročiti — jsem se přeptal, mnoho-li v tom pro mne svobody stává, bylo mi však od p. vládního raddy Strauba řečeno, že jen panu plukovníkovi v tom pádu za mne prosbu zadati přístojno. Tolik sem ovšem nemohl, maje již jinak slíbeno — žádati. —

Slib, jakýž Josef a Horváth do rukou Vašich složili, i já s radostí skládám, dokládaje, že již od nového roku se masa v pátek zdržuji, a se budoucně zdržovati slibuji.

Svátky vánoční sem v spomínkách na milou rodinu moji, na drahou Moravu přežil.

Při vší té skvostnosti a kráse, jakáž zde v kostelích obyčej [!], nebylo jak u nás; oko neuvidělo radostných tváří, ucho neuslyšelo radostných zpěvů — mocného shonu lidu křesťanského — jako u nás.

Místo toho úzkostné ticho — a to na jitřní — krom unisona mnoha kněží, čtoucích dle ambrosianského obřadu, a za responsoria lecjaké arie z oper na varhany. Italiani nynější si to tak snad přejí — ale mně se to zdálo býti předc neslušné — ať nedím hůře.

Tak zklamán v naději své, v jakéž sem se ohledem na vysoko radostný, poetický den ten kochal, promoknut zevrub i zevnitř (neb právě pršelo), klusal sem se sklopenou hlavou — do práce.

Poptával sem se zde na časopis Civiltà cattolica, leč navzdor všemu ptaní nenašel sem ho.

Krom Promessi sposi sem četl „Italia percorsa e descritta“ od Ignazia Cantúa, malý to spis, ale dle mého úsudku dobrý.

Končím, slibuje brzo více Vám psáti a v náději Vás na jaře obejmouti.

Váš vděčný, poslušný synovec

Fr. Tomášek.

207.

František Tomášek.

Slíbený návrat. „Božská komedie“ v divadle. Choroba Tomáše Procházky.

V Miláně 17ho února 1857.

Předrahý Strýčku!

Poslednikráte Vám snad z Milána píšu!

Byla mi dána soukromná vědomost, že transport, s kterýmž do vlasti odeslán budu, již budoucí týden odjede; takovým způsobem bych ku konci února do Kroměříže, kde se teď záloha pluku našeho nachází, dojel.

Těším se z celého srdce návratu mému a použiju čas, jakýž mi ještě v Miláně trvati bude, bych ještě viděl cokoliv mi viděti bude volno a hodno. —

Minulou neděli sem byl v divadle Ronchi, kde se provozovala Dantova božská komedie. Krom mechanismu, který chváliti dlužno, nebylo to nic zvlášního, neboť deklamace byla slabá.

V obrazích předvádí „l'autore del meccanismo le immense e recondite bellezze di cui si adorna l'opera della sublime immaginazione di quel sommo" a jakž takž dostojí slovu svému, a sice v třetím zpěvu dell' Inferno „esponendo copia del quadro di Michel' Angelo B. rappresentante il giudizio universale — — ricavato dalla D. Commedia".

Neznajícímu báseň tuto, mihaly se mi v paměti obrazy z Telemacha, jehož sme, již tomu dávno, v Ivančicích s p. Tomášem[1]) překládali.

Jaký vpliv [!] tato a podobná provozování na obecenstvo, a zvláště na mládež mají — lépe než já posoudíte; že však takému podniku vše chvála sluší, nikdo neodepře.

Neznám jiná vlaská města a kraje, leč zdá se mi, že Lombardové nýni [!] aspoň v nejednom způsobu nad jinými krajany svými horují. — I vláda uznala sílu ducha národního lombardského, jak z posledních nařízení J. V. císaře vysvítá.

Oh! kdež sme my ještě za nimi! Jak člověk při pohledu na cizí bohatství vlastní chudobu cítí! Sbohatnem-li i my? —

V posledním Vašim [!] listu mi píšete, že pater Tomáš[1]) je churav. Lituji ze srdce může [!] tohoto ctihodného, učitele mého, moha lépe jiných záslahy jeho o vlast a mládež naši oceniti. Lituji, že cnostná Jeho obětavost, nežístná [!] horlivost Jeho tak smutného konce na Blažku se dožíti musela, a prosím Vás srdečně vši moji vděčnost a úctu Jemu vyjádřiti, jakouž Jemu po návratu mém ústně vyjeviti pevné předsevzetí moje. —

O jisté peněžité záležitosti Vám ničehož nemohu psati. Nepřišla posud odpověď ze Slavkova.

Nevím, co začnu, až se vrátím; nemaje však mnoho potřeb, doufám si jakkoliv povšedního chleba získati.

A s tím končím zůstávaje

Vaším vděčným synovcem

Fr. Tomášek.

208.

František Tomášek.

Přípravy na návštěvu Sušilovu. Vojenská dovolená. Hudební produkce o květné neděli.

Bez data, z Vídně.

---

[1]) Procházkou — Telemach asi Fénelonův.

Předrahý Strýčku!

Kde kdo se těšil na Vaši návštěvu k velkonoci; pravím kde kdo a to vším právem; paní Šemberová, zdověděvši se o zámínce Vaší, neopominula o tom kde komu vědomost dát.

Tak se stalo, že prý u p. Fikejsů se na návštěvu Vaši těšili, ba že i konferenci drželi, jak by Vás skvostně uctít a přivítat; Bočkova Zdenka prý celých čtrnáct dní studovala, všady se radila, ba i pisebně consultovala nejslavnější kuchařky a cukrářky, jak Vám co nejvzácnější, nejchutnější tort upéci. A co já vím, co se ještě mezi těmi paničkami mluvilo, na čem se usnesly, ustanovily, přestaly! A teď vše zdarma! Pomněte jenom, z čeho se budete musit zodpovídat! — Na mne paní Šemberová, která návštěvu Vaši za jistou měla, toli doléhala, bych Vás všemožně k tomu přiměl, na svátky do Vídně dojet, že sem jí konečně přislíbiti musil, Vás pěkně, uctivě pozvat a o všech těch přípravách Vám zprávu dat, což i přítomnými řádky konám. —

Minulý pátek sem byl v Kroměříži, kdež se mi prodloužení na dovolenou dopřálo. Je mi radostí Vám zdělit, že Dr. Zelinka úplně svému slibu dostál. Nejen že se postaral o protekci jeneralovu, dal mi i bezplatný lístek do Hulína i nazpátek. — A paní jeho, slyševši o žádosti mé, sama udělala jeneralovi návštěvu a poprosila ho, by se mne ujal; což se i stalo a sice, jak sem již pravil, s dobrým výsledkem.

Bylo nám líto, že ste na svátky se jinak rozhodl; leč, co se dotýče koncertů, byl byste již pozdě byl dojel. Neboť na květnou neděli byl poslední. Dávala totiž zpěvácká akademie: „Tenebrae factae sunt“ od Palestriny — Surgite populi od Durante — pak kusy náboženského obsahu od Orazia Vecchi, S. Bacha, Mozarta, Leisninga, Händla a Mendelssohna.

Večer pak v divadle u korutanské brány dávali „Samsona“ Händlovo oratorium.

Nevím, co Vás zdržuje na svátky v Brně neb vůbec na Moravě, ale jinak Vám musím dať za dobře, neb v tomto týdni by bylo, krom kostelních slavností a hudby, málo, ba nic, co by Vás bavilo. Gallerie jsou zamčeny, divadla eo ipso — návštěvy také před svátky nesluší — a bude-li ve svátky krásné počasí, bude hledět každý na venek.

Tak tedy na svatodušní svátky! Těšíme se srdečně Vaší návštěvě a přejíce Vám všeho zdraví a zdaru jsme

Vaši vděční synovci

Josef i Frant. Tomáškové.

209.

František Tomášek.

Adressa bratra Josefa. Zamýšlená návštěva tohoto a Sušilova u Horváthů. Tomáš Procházka.

Ve Vídni 27ho augusta 1857.

Předrahý Strýčku!

Milý Váš list nás předvčirem došel, a jelikož Josef právě u Bagara mešká, nemůžem Vám nic dále udať, leč že v pondělí na druhý týden do Štěpánova jistě pojede. Tam byste mu tedy vědomost dáti mohl, pakli zamýšlíte ho tam navštívit. (Adressa J. T. abzugeben in der Directions-Kanzlei des Eisenhütten-Werks Stefanau.) Další pak ústně umluvíte. On, jak sem Vám psal, Horváthovi dojista slíbil návštěvu na vinobraní; Vy též, jak ste nám sdělil, a milé by Josefovi bylo, kdyby ste cestu tu spolu konali.

Zpráva o Pat. Tomášovi nás k velké lítosti pohnula; nemyslili sme zajisté, že tak zle s ním stojí; rád, ze srdce rád bych svého učitele navštívil a co mi okolnosti a kapsa dovolí, ještě letos, snad po prázdninách do Ivančic zajedu.

Konečně Vám přeji dobrých prazdnin [!] a zůstávám snad až na shledanou

Váš vděčný synovec

Fr. Tomášek.

Pakli Štěpánov mimo cesty necháte prosíme Vás, byste nám do Vídně psal stranu návštěvy do Nitry.

210.

František Tomášek.

Ozdravění Sušilovo. Kuzmányho chystaný časopis. Beda Dudík o češtině? Úmrtí synů Bilkových. Šemberův způsob šířiti české spisy.

Bez data.

Předrahý Strýčku!

P. P. Šembera Vám vzkazuje svou službu a těší se Vašemu okřátí. Ptal sem se ho na časopis, který p. Kuzmany [1]) vydávati obmýšlel;

[1]) Karel K. (1806—1866), slovenský básník i vědecký spisovatel, zastával napřed jednotu spisovného jazyka, pak se přiklonil ke slovenčině.

a byla mi odpověď, že posud p. K. se náděje nevzdal — ale dostatečný počet prenumerantův se nesešel. P. Šembera mi slíbil, že bude stranu té věci jednat dle Vašeho a p. prof. Procházky přání. —

Žádal mne p. Šembera, když sem mu oznámil, že Vás Josef v těchto dnech navštíviti hodlá — abych se postaral, aby Josef na zpáteční cestě knihy z dědictví pro jeho p. Š. dcerku Zdenku vybral a jich sebou dovezl. Prosím Vás tedy, předrahý Strýčku, máte-li Moravana a život J. Kapistrána při ruce, byste jich Josefem zaslati ráčil.

P. Šembera byl velmi rozzloben na D. Dudíka — krom jiných, ne právě ke cti sloužících řečí — prý se jmenovaný historiograf vyjádřil: „Mit dem Böhmischen ist jetzt nichts“, ba ovšem pro takého, der in Geschichte macht.

Zdravého sem našel p. Šemberu i s rodinou.

Leč p. Bilkovi [1]) ve čtyrech nedělích oba synkové zemřeli — velmi ho to prý hněte; neměl než ty, chudák.

Líbil se mi trochu terroristický způsob, jakým p. Šembera odběratelů našich kněh vyhledat zná. Objednal v jednom knihkupectví 10 exemplářů Mikovcových Starožitností a při jedné schůzce dal si jich od mužův jak Dr. Dvořáček atd. i s prenumeračními lístky odebrat.

O „Elendě“ Vám budoucně více musím psáti.

Zatím i s Kateřinou Vás líbám.

Váš vděčný synovec

František.

na spěch

211.

František Tomášek.

Blahopřání ku jmeninám. „Moravské noviny“. Výlety slovanské mládeže.

Předrahý Strýčku!

Přijmětež srdečná naše přání k svátku Svému. Bůh Vám dej zdraví, a žehnej prácím Vašim pro blaho vlasti a národu! Ať pravda zavládne v národu našem, ať se otčina naše oslaví a k důstojnému mezi národy místu dospěje. Ať zkvete símě Vámi sázené, ať sejde a dozraje v tisícero zrno, ať se ujme stromek Vámi tolik pěstovaný, a zroste v mohutný strom — národnost naše! a strom ten ať jako skála stojí,

[1]) Petr Bilka (1820—1881), majetník vyšší vychovatelny ve Vídni.

a hrdě v rozkvětu svém hlásá jméno pěstitele, jenž tolikou láskou ho pěstoval, jméno Vaše! — Doufám, že mi brzo dopřáno bude osobně k Vám do Brna zavítat, neb co sem slyšel, budu ve vécech železnice v Brně <míti> práci.

Knihy p. Raj. [1]) sme obdrželi a nové budem hledět obstarat. — Odpověď p. Šmídkovu, na koho sluší, dodáme. Novin mnoho, a přec ničeho, co bych Vám zděliti mohl; noviny bez toho čtete, že měl Sultan zimnici, a kde jaký výroční trh, toho se možno v Moravských novinách dočísti. A stojí-li to zač se hádat, je-li zimnice — ne — psina — je-li psina nemocí? a následovně Sultan churav? Celý svět se o tom hádá, jeli churav čili nic, tu slavné oraculum Brunense se vytasí — „Sultan má psinu!“ O moudrosti přemoudrá!

Zdejší slov. mládež si už dvakrát v y l e t ě l a, neb jak tomu jiní říkají v y š l a do Vídenského lesa. Jedni dělali v ý l e t y, druzí v y c h á z k y. Pravil sem, aby dali při svou p. redaktorovi do Brna rozhodnout, to je judex & arbiter, němuž [!] ani sám ten obluda Bonapart se nevyrovná.

Než dost o panu redaktorovi. O výletech Vám Kateřina bez toho psala; já sem podílu neměl, mám práce nad míru.

Končím, a do lásky a náklonnosti Vaší se odporoučeje zůstávám

Váš vděčný synovec

František.

Ve Vídni 15/6 860.

212.

František Tomášek.

Změna místa. Knihy od protoiereje Rajevského pro Sušila. Mechanické práce Josefovy. Ministr v. Bruck.

Psáno na dopisním papíře 4⁰, na němž vytlačeno: Dr. Zelinka, Hof- u. Gerichts-adwokat Wien.

Předrahý Strýčku!

Píši Vám na spěch v kanceláři jen několik řádků. Jsem již od nějakého času pln naděje, že konečně mi místa žádoucího ve světě se mi [tak] dostane. Umřel totiž právní konsulent od severní dráhy — dráhy

[1]) Rajevského.

to, jak Vám známo, Moravské, kdež i Josef slouží, a má se mi dostat býti adjunktem. Že velmi nedočkavě si toho přeji, uznáte, aniž mi třeba bude výhody Vám šířeji líčit, jakéž mi tím budou, neb aspoň by mohly býti.

Ucházel sem se u našeho starého pána [1]) o protekci, neb jeho slovo v tomto pádu rozhodne, a přesvědčil sem se, že mu milejší sem, než sem se snad sám domeyšlel. Opponoval ze začátku, představuje mi, že mohu být advokátem; co že tak zvláštního zýskám, pakli se mi i místa toho dostane; až pak konečně, uznav platnost důvodů mých, mne propustil, sám pak zůstav, vyvolal: toho, onoho, 5 sem si jich vychoval, kteří byli po vůli a dle přání mého, a teď i posledního z nich snad ztratím. Věřte, bylo mi měko [!] v okamžení tom a co si na slova ta zpomenu, pokaždé líto mi ho, po Vás a rodičech snad největšího mého dobrodince; neb kolikrátkoli sem ještě, a cokoli sem po něm žádal, ničeho, toť svatá pravda, mi neodepřel.

Po několika hodinách mne opět před očima maje: jděte, pravil, k generalnímu sekretáři a hleďte si svého, já nemohu odporovat přání Vašemu. — Suďte sám, není to příliš od muže mi teprv od dvou let představeného? Skorem se musím obávat, že nevděčným budu, pakli od něho půjdu, a pakli k tomu do opravdy přijde, bude okamžik loučení mého s ním věru strastný. Bůh mu nahradiž tolik dobroty! —

Že se Vám, předrahý Strýčku, knih ještě nedostalo, dílem tím se děje, že p. Raj.[2]) právě ty, které si přejete, rozpučeny [!] měl, dílem že ho není vždy doma, a často návštěvy své opakovat v krátkých lhutách nevidí se mi z mnoha příčin za příhodné.

Byl bych tam tyto dni zašel, pro dešt mi však nevhodno bylo; zejtra však je neděle a mám čas, zajdu tedy a požádám ho; prosím Vás však nezazlíti na mne, že se Vám žádaného posud nedostalo.

Josef pokračuje s motorem, a zkoušky posud dobře se daří. Též jedny hodiny pro severní železnici uhotovil, které na severním nádraží chvály došly.[3])

Kateřina na oči trpí. Má nátchu v nich a nemůže se jí sprostiti. Z Uher ale žádné zprávy už od tří měsícův. Poslali sme Zihovy[4]) vázaného na jeho svátek 24/4, posud žádné odpovědi.

---

[1]) Zelinky.

[2]) Rajevský.

[3]) Srv. str. 288[1]).

[4]) t. j. Sigmundovi (Horváthovi; srv. str. 276[2]).

Obranu p. Šmídkovu sem dal i p. Šemberovi čísti; rozumí se samo sebou, že každé slovo p. Šmídkovo podepíše. Jinakých novin nemám.

Úmrtí neb lépe samovražda p. Brukova mnoho povyku zde nadělala. O processu terstských kupců[1]) nic jistého se neví, ač musím vyznati, že se i málo o věci ty starám.

Líbaje Vás i s Josefem a Kateřinou

jsem Váš vděčný synovec

Frant.

Ve Vídni 5/5 860.

213.

František Tomášek.

Radost z dosaženého místa. Slov. beseda a komik Burgerstein.

Předrahý Strýčku!

Když se člověk šťastným cítí, je mu třeba přítele, komu by se zdělil, s kým by, abych tak řekl, přílišné břememo svého blaženství poděliv, sobě ulehčil.

Pracoval sem celý týden s namaháním a dnes o 9té hodině z kancelářu [!] jda, tolik štěstí domů nesu, že mi věru potřeba, tolik štěstí, tolik blažícího břemena s Vámi, přemilý Strýčku, děliti. Neb, táži se, kdo byl věrnějším a kdo je větším mým dobrodincem? Nebyl-li ste Vy, jenž od dětinských let mých dílo bohumilé nade mnou konal? Kdo mi byl matkou, když mi matky nebylo? Kdo mne v srdci svém nosil, když mne svět odsoudil? O přijmětež, přemilý Strýčku, díky mé, díky nekonečné! —

Včera sem požádal dobrodince svého, Dra Zelinku, jemuž dnes pro uprázdněné místo adjunkta právního konsulenta u severní dráhy candidáta vybrati bylo, by se o mne zastal; měl sem ovšem konkurentův, jimž i více spůsobilosti pro místo uprázdněné odepříti nebylo; dva doktorové práv o službu tu zároveň se mnou žádali. Nevím, co chvalného o mně pronešeno býti mohlo, neb co se pro mně [!] říci dalo, aby mně přednost příslušela. Dr. Zelinka mi ovšem vysvědčení dal,

---

[1]) Po válce 1859 vyšetřovány podvody ve vojenských dodávkách, při čemž i ministr financí v. Bruck jako podezřelý volán za svědka; požádav za propuštěnou z ministerstva a dostav ji podřezal si žíly.

nad něž lepšího sem si přáti nemohl, představoval mi však opět, co tím místem získám, že mohu býti advokátem, notářem atd. Vzdal se konečně námitek svých, uznav, že, byť bych třeba časem svým k spůsobilosti pro úřad takový dospěl, ovšem málo náděje stává místa takového dočkati. Uvidíme, co se dá dělat, mi konečně řekl. Já sem na poslední okamžení, mohu říci, žádost zadal, a dnes už, čeho sem věru na dobro neočekával, Dr. Zelinka mi zprávu donesl, že direkce severní železnice mne za koncipienta a provisorního adjunkta právního svého konsulenta přijala. Služba má zatím 700 zl. a na obidlí [!] 150 zl. obnáší.

Těšte se tedy, přemilý Strýčku, štěstí mému, které konečně jen Vám děkuji, a račte mi zachovati i v postavení, do kteréhož mi vstoupiti je, lásku a náklonnost svou, o kterou srdečně Vás prosí

Váš štastný synovec

František.

Ve Vídni 12/5 860 v 11 hod. večer.

ps. Bez pochyby zůstanu ještě asi 1 měsíc u Dra Zelinky, bych vše, co mi sluší, spořádal. Budu hledět na druhý týden v neděli neb na svatodušní svátky do Brna k Vám zajet, slíbiť však na jisto posud nemohu. Marie psala, že jsou všecí [!] zdraví.

O dosažení služby mé nové by se i hezká humoreska psáti dala. — O tom více ústně.

List tento od soboty v kapsi nosím; maje hlavu plnou pochybování, nechtěl sem ho poslat, až budu míti „čorno na bíloji", čehož se mi konečně dostalo.

Knihy bez pochyby máte; 2hý díl Besědi[1]) nedošel a protož se Vám nedostane.

Končím líbaje Vás

jsem Váš vděčný synovec

Frant. Tomášek.

17/5 860.

Před včírem sme byli na besedě; tentokráte i Josef. — Nedá se upříti, že tato beseda, ovšem nad ty, jež ve zvyk vešly, vynikala — tak obecenstvem jakož i umělci a pořádkem a slušností; pan Burgerstein však — podnikatel — opět dokázal, že jen sprostácké rýmy umí psat — špacírem facírem atd. —

---

[1]) Psáno azbukou.

214.

Kateřina Tomáškova.

Vyjížďka z Blanska do sloupských jeskyní a k Macoše.

5/9 1860 z Blanska.[1])

Předrahý pane Strýčku!

Přijmitež vroucné díky za zaslané listy; nevím, jak zasluhuji tak mnoha pozornosti — bolelo mne to i velice, že ste u mne omlouval se a nečetl list na mne psaný od sestry a švakra, nyní ho chci přikládati a vidím k nemalé mrzutosti, že sem ho předce zapomněla v Frustthalu u Milinky, neb včera sem zase došla k Tonynce do Blanska. Do Frustthalu jest skoro hodina cesty. Marie lituje, že nedojede nikdo od nás, i Horváth i Ziba prý plakal, jak mu maminka zdělila zprávu tou [!]. Zkrze pana Kremsra si nedělejte žádné myšlení, že by ste ho byl urazil; on spíchal, neb na ulici čekal na ně nějaký p. Sasavský. V neděli sem byla ve Sloupě, však jen na požehnání v kostele a právě pan pater Procházka odbýval ho, poznala sem jej hned. Na třech kočárech nás tam odtud jelo, přítelkyně od p. Kremsrové z Brna, její strýček a dcerka, pak Ingenierka z Rajcu, velmi milá to češka, rozena z Příbramu a my ostatní všichni. Den byl krásný, přijeda blíž Sloupa, k pověstné propasti, slezli sme s vozu a rozložili se na trávníku, pojedli něco, an sme si sebou jídlo vezli, a šli pak po odpočinku do jamy či jaký to název má. Překvapilo mne náramně, co oči mé viděly — chodeb toli — a tak ozdobené, jak by ruka lidská byla utvořila je, vše klenuté a co nejpodivnější, že ve dvou chodbách v podlaze nachází se trámy, jakoby spojovaly dvě zdě dohromady, od nejstarších dob prý nikdo se upamatovat nedovede, že by trámy tam se byly kladly. Voda kape se stěn, sedá a tvoří se z ní kámen, podoben kristalu. Dojda k propasti, pustili tam naši vodiči kamene — ozvěna byla skoro strašná, kterou činily kamene po zdi dolů letící; až pak za dlouhou chvíli bylo slyšeti pád kamena do vody, která prý dolu vždy se drží a jak mnozí z našich průvodčích jistili, i rybník s mnoha ryby se tam nachází. Pravilo se nám, že kdyby sme chtěli vše prochodit, 8 hodin by k tomu třeba bylo. Mokro tam bylo velké, a podivné, že zem slínovitá, místama voda na vrchu stála. Též nám místo ukázáno bylo, kde před nedlouhým časem kosti

[1]) Napsáno od Sušila tužkou.

snad ještě z předpotopního zvířete vykopané byly. Vyjda ven sme poseděli ještě a nastoupili cestu zpáteční přes Jedovnice a Lažánky.

Ve čtvrtek minutý týden sme šly my tři paničky či ženské k Macoše. Jda okolo výtoku Punkvy, blíže Macochy již, zastavivše tam, zočila sem na první pohled jména mladého Šembery a Kubíčka, kteří 8 dní před námi zde byli, i u Macochy sme je nalezli, jakož též ostatních známých. Hrůza obejde jednoho při pohledu do hlouby té, kteráž 88 sáhů obnáší, chvojí a kamene sme dolů házeli, a ozvěna mezi skalami byla podivná. Jaké všeliké divy chová příroda zde na Moravě v sobě, málo však má obdivatelů; málo se oceňuje, mnoho i našinců raděj do ciziny putují, tam citem a divením rozplývají nad cizí vnadou, nad cizí krásou.

Pán Franta [1]) tedy laskavě dovoliti ráčil delší pobyt na venkově — použím ho však až do pondělka; do Rousinova se podívat chci a musím, též bych již ráda zašla i do těch Mouchnic budeli možné, a pak s příma do Vídně.

Slečně Tonynce psát budu, přiložím list hned k Vašemu, jak ste mi dovoliti ráčil, a prosím, kdyby ho tá [!] pajmama doručila.

Frantovi zítra neb možná ještě dnes psáti budu. U paní Grossmanky jest výborná koupel sýrková [!], može si spravit jak teplou chce, kdyby sme ji ve Vídni měli, toť by byla zpráva!

Odepsal snad již po druhé František náš, nepíše nějaké noviny? Mně již trošku smutno po bratrech, co ten zvyk činí! —

Nyní končím, nemaje zajímavého co psát a také papír nestačí již. Líbajíc Vám, předrahý pane Strýčku, ruce

jsem vděčná netera

Kateřina.

Poručení od paní Kremsrové, p. Grossmanky a pánů jejich.

Pečetím v zámku Blansku list a náhodou pečatko též S., an sme u paní Šmidové.

215.

Kateřina Tomáškova.

O své návštěvě u Sušila v Brně a u příbuzných v Pouzdřanech.

---

[1]) bratr.

Ve Vídni 27tého září 860.

Předrahý pane Strýčku!

Nejsrdečnější a nejhlubší díky Vám vzdávám za dobrodiní a lásku, kterou ste mi proukázati ráčil při pobytí mém v Brně. Bůh dobrotivý Vám vše stojnásobně [!] nahraď a uděl, co si sám přejete. Byly to pro mne hodiny slasti a blaha plné, ježto stráviti o blíž [!] Vás mi Bůh dopříti ráčil. — Nemohu popsati city, které se mne zmocňují při úpomince na Vás! city to nejhlubší vděčné lásky, které chová dítě věrné k rodičům svým. O! přijmitež ji tedy, tou upřímnou lásku, neb nemoha prozatím jiným odměniti se, Bůh milý zachovejž Vás ve zdraví! Jak mi se zaryli hluboko v srdce Vaše slova, plná dobrotivosti, laskavosti, jakéž matka k dítkám mluvívá, tou samou mírou slova vážná, napomínání, jakéž moudrý otec dává dětem svým, jichž miluje. Bůh všemohoucí nám vše nahrazuje Vaší láskou, čehož sme ztrátou předrahé maminky pozbyli. Díky Jemu a Vám za vše.

Ve středu večer o půl 8mé sem šťastně domů dojela, pán Franta za stolem sedě četl, Josef na procházku zašel, po chvíli došel. Jsem ráda, že zase domácnost sem převzíti mohla, an mi [!] již zapotřeby bylo doma. Zdraví chvála Bohu oba bratří jsou. V Pouzramech [1]) sem se stavila a chci Vám popsati, čehož si přejete věděti. O sedmé hodině ve středu ráno dojeda na nádraží Bránovské [2]), zeptala sem se o cestu ku mlýnu Pouzramskému a zaměřila přímo k němu. Zaklepu na dvéře, slyším silným hlasem: dál! vejdu a tu právě všichni u snídaní za stolem seděli. Pán Rajmund vyskočil a pln radostí vykřikl: Tetinka Tomáškova z Vídně! Stará Tetička, ubohá, hned se dala do pláče, že prý si vždy přála vidět děti po milované sestřenici své Pepince, že aspoň vidí nejmladší z nich. Srdečně mne uvítali, i host, kterého tam mají, paní Švalbovou, sestra neb švakrová Rajmundovy maminky, jest tam již po několika neděl. Hned se mi sloužilo s kávou a otázek Bůh ví jakých dávalo, před vším pak, proč Vy, předrahý pane Strýčku, je nenavštivíte? Pravila sem, že mnoho zaměstnání máte, zvláštně letos ani nikam nejedete, tetička však neustále opakovala, jak ji to bolí, že tam nejdete. Jiných podobných věcí nechám, bych tím spíše na Rajmunda přišla. Co sem za několik hodin ztrávených tam zpozorovati mohla, myslím, že Rajmund tím jest, co všemožně se namáhá osvědčiti, totiž vlastencem hodným; a vše to jest k poděkování naší milé

---

[1]) Pouzdřanech (Pausram).

[2]) Vranovice (Branowiz).

Praze. Nedoufám sice, že spíše bez všeho citu pro národnost byl, ale Víděň, Víděň! mu byla na zkázu! Ubytován byv u německé baronky, která, jak jsem slyšela, pánu studentovi se kořila — pak obcování s německými studentami, návštěvy u rodin takových, vyhýbání se nás, an sme mu do svědomí mluvili, ještě cit onen více uspávalo; v Praze vše naopak — rozžala oheň lásky k vlasti, doufám, trvanlivě; což upřímně přeju. Nikdy sem neslyšela od něho slovo o literatuře české, tentokráte ale hned věděl, co nového vyšlo, podal mi vše k prohlédnutí, co sobě koupil za peníze, jež od otce pro vyražení dostal; též mnoho časopisů, i beletrystyckých. Po přečtení je rozdává mezi náš slovácký lid, o čemž sem se sama přesvědčila u jednoho melce, jemuž též mladý pán, tak ho nazývají, daroval noviny. Též mi nazpamět něco z Vašich „Růže a trní", Kollárové „Slávy dcery" povídal, jakož překlad z uherského „Sczozát" do slovenského velmi hlubokým citem a nadšením přednášel. Čejkovského „Poklad královský" mně daroval, i mně ho četl — radostí mi srdce zaplesalo a já v duchu přála i jemu domlouvala, by skutečně tím zůstal, co sem s radostí na něm seznala. Chyba však, že si nerozumijou otec se synem, k tomu otec slabý nezná iponovat[!] jedináčkovi. — Sotvá to kdy jinak bude, neb Rajmund již příliš dospěl. Slepou láskou učinil ho rozmazánkem otec a tetinky. Při tom jest prchlý, živý, i hned rozčilený, možná i jak otec praví, nerozvážlivý, kárání ale nevčas, jak sem to pozorovala, ho ještě horším učiní. Toli můj slabý rozum usoudit dovedl. Raj. na druhý týden snad se odebere do Čech opět, zastaví se u Vás, pak posoudíte Vy, předrahý pane Strýčku, zdaliž sem uhodla. Bratři Vás srdečně pozdravují a ruce líbají, já to samé činím a připojuji přání, by ste se zdráv z Prahy vrátil.

Vaše vděčná netera

Kateřina.

Nestačil mi již papír, bych více psala, též spíchám zkrze poštu, by list včas odešel. Povětří jest špatné, vítr náramný.

216.

František Tomášek.

O chystaném příchodu Sušilově (na Bachovy Pašije).

Předrahý Strýčku!

Hodlal sem, jak sem Vám přislíbil, dnes do Brna zajet, bych Vás do Vídně na návštěvu, kterou ste nám poněkud přislíbil — do-

provodil. Byl sem však tento týden v Opavě a Přerově a tím sem na dobro ztratil 3 noci a dva dni; — studování mi se, abych tak řekl, co den množí, pročež mne mějte už, prosím Vás, za omluvena — neb nemám věru času, bych na nejisto (totiž jestli by se mi dostalo separátního coupé ve voze -- neb ne — bych mohl cestou studovat), zas celý den nasaditi mohl. Dnes Vám po poště cedulky na cestu do Vídně i odsud do Brna — rekomandovaným psaním zašlu — numerované místo do Bachových pašií též už mám — a jistě Vás v pondělí večer očekávat budu; pojedu do Gänserndorfu Vás vyhlídat a odtud Vás do Vídně doprovodím. Věřte, že mi srdečně líto je, že Vás celou cestou doprovoditi nemohu; ve všední den mi, jak Vám známo, třeba do kanceláře — musím více pracovat, nežby můj díl po spravedlivu byl — leč o tom víc ústně.

V pondělí 14ho tedy můj list rekomandovaný Vám dojde; — zatím srdečně Vás líbaje

jsem Váš vděčný synovec

František.

Ve Vídni 13ho dubna 1862.

217.

Jan Krbec (1791—1857), zpovědník u sv. Víta v Praze, Sušilovi.

Žádá o pomoc při sestavování kancionálu a pro nové vydání Písma.

Změkčovacím znaménkem (u c, e atd. = č, ě) jest ve všech K-ých dopisech obyčejně tečka místo kličky. Co do pravopisu dosti často chybí tyto a jiné diakritické značky, na př. čárka nad i, nikoli však důsledně.

Veledůstojný Pane Professor.
Laskavý Pane Vlastenče.

Přicházím — jak jsem již v Blahověstu opověděl — s upřímnou prosbou, abyste ráčili při vydávání kancionálu laskavě pomocen býti. Jestiť k tomu právě Vaší pomoci velice potřebí; nejprve pro obsáhlou známost té věci, tak že není, kdoby tomu oukolu tak všestranně dostál, jako Vašnost; mimo to nastala mně nová, nepředvídaná práce, ješto mám opět na novém vydání Písma sv. pracovati, což ovšem všecku mou sílu i pozornost zajme, tak že mi nebude možno cos jiného podnikati; posléze jest má žádost, abychom ve všech literárních věcech s bratry Moravany společně působili, alespoň ve věcech církevních.

Neračtež tedy příchylnou prosbou mou pohrdnouti; kterážto v následujícím záleží:

a) Abyste ráčili kancional od r. 1764, jejž co základ vzíti míníme, přehlédnouti a ze jmena udati, které písně by měly vypuštěny býti;

b) které by se měly opraviti;

c) které by měly odjinud — starší a novější přijaty býti;

d) jaký pořádek kancionalu mělby se zachovati.

e) Posléze, poněvadž název „Zpěvník“ nevyznačuje příhodně sbírků písní, nýbrž jiného kořene jest, a některým se zdá býti název „Písenník“ příhodnější i správnější — co ráčíte sám o tom mysliti.

Snadby bylo příhodno ty věci znenáhla v Blahověstu aneb jiném časopisu v známost uvésti? Než račte činiti dle své libosti. Zdejší přátelé, zlašt [!] Votýpka a Marek hodlají též pro kancional sbírati a neopominu zaslané sbírky jakékoli časem Vašnosti cestou knihkupeckou sděliti.

Co ráčíte říkati naší biblí, že se na 5000 exemplářů skoro již odbylo, a veliký díl na Moravu.

Mínim teď znova všecko přehlednouti. Prosím, abyste mne ráčili na to neb ono, dle své známosti těch věcí, pozorna učiniti; neb poněvadž jsem ke všemu sám byl i jsem posud, a síla i pamět mne opouští, třeba mi velice přátelské rady i pomoci.

Vydání má býti latinkou, garmontem; a tisk bez rozdělení veršů *) toliko s poznamenáním jich po straně, aby se ušetřilo místa, poněvadž největší vydání dělá teď papír. Ten samotný dělá teď na arch 63 fl., ješto prve jeden arch se vším všude přišel jen na 55 fl. Odtuď také láce té biblí. Nyní bude muset býti dražší, ačbych nerad — o mnoho.

Začne se tisk nepochybně s N. Zák., to jest Váš školní předmět: pročež doufám jistého přispění dojíti.

My se zde velice radujeme z každého pokroku, kterýž se na Moravě ve věcech vlasti, ať jest to stránky literární, církevní, aneb jakékoli <děje>. Oučinlivost katolické jednoty nás skutečně překvapila. Zde nás moří strana odporná — německá; sami ničeho nedělají, a nám — překážejí.

Musím ještě připomenouti, abyste si ráčili mého pojednání o řeckém Aoristu povšimnouti v „Časopisu (páně Jungmannově) k prospěchu času přiměřených oprav na Gymnasiích“ r. 1850, str. 237 umístěného. Dle toho byloby třeba i v textu N. Z. leccos opraviti; k. p. Mat. 1, 25

*) leč v Žalmích a příslovích td., kde se podržeti musejí.

„nepoznával" místo „nepoznal", což pak již i v latinském (cognoscebat) dobře vyznačeno jest.

Račte se míti dobře, všecky známé vlastence pozdravovati a neodepříti žádosti

upřímného spoluvlastence

J. Krbce.

8/11 51.

218.

Krbec Sušilovi.

Daruje své spisky Dědictví C. M. Kancionál. Bible. Časopis katolického duchovenstva, nedostatek pracovního dorostu.

Velebný pane professor.

Jsa nemálo churav, odpovídám trochu zdlouhavěji na předešlé dva dopisy v jednom.

Předně týkaje se Dědictví sv. Cyrilla a Methoděje, račte dobrotivě jako předseda za mne oustně tu věc poříditi, žebych rád toho nechal při tom, jak jsem panu Bílému psal a určii: Já dávám ty do knihkupectví Nitsche etc franco porto odeslané knihy darem Dědictví sv. Cyr. a M. beze všeho ohledu a výminění, tak že může Dědictví s nimi naložiti zcela dle libosti. Toliko bylo připomenuto, kdyby snad bratří Slováci cos podobného založiti obmýšleli a zakládali, aby se jim k témuž cíli a týmž způsobem to 3tí sto „O bezženství" vydalo.

Ceny byly zde:

O bezženství 40 kr.

Zelinář 10 kr.

Pořádek 6 kr.

S tím se tedy lásce bratrské oudů sv. C. a M. poroučím.

Druhé, týkaje se kancionalu, jest u nás stav obležení, a protož nelze se scházeti a spolky tvořiti. Pracujem tedy každý pro sebe a kde třeba si dopisujem. A tak jsem to i myslil u Vašnosti. Račte jen své mínění o tom dále v Blahověstu uveřejňovati. Že nikdo neodpovídá, ukazuje srozumění. Votýpka pracuje; Marek (Jan z Hvězdy) pracuje a tak to přec k něčemu se schyluje. Že jsem tehda nejmenoval jich více, a zvláště našeho Vinařického, byla příčina, že jsem jen na ty se

chtěl odvolati, kteří mi byli jisti a již sami se k práci přihlásili, jakož nedávno Marek. Vinařický byl jinými věcmi zanešen, a teprva ho, an se sám nehlásí, pozvu.

Posléze týkaje se nového vydání bible, nechal se text Procházkův[1]); neb v tom chvatu sotva jsem mohl některá poznamenání stlouci, an se tisklo a dělalo; ano zde onde se ustoupilo i nazpět. Neměltˊ jsem, kdoby byl pomohl: ale bylo zaváží [!] na nohách dosti, že nebylo lze ku předu, ovšem pak k zadu. Těžko v takových věcech s lidmi jednati, o kterých se musí říci, že sami nevědí, co chtějí. Allioli[2]) má uznání papežské, a přec se jim nikdež nelíbí a jest i — hereticus. Než o tom dosti.

Nyní teprva procházím text, počínaje od Nov. Z. od Matouše. Lístek zapuzení se podrželo, že ani Jungmann nic lepšího nemá, a také to slovo tehdejšímu stavu ženy velmi příhodné jest; jako as, když u nás se říká: „Vyhnal ženu.“ „Rozvodní“ jest aequivocum, tedy „lístek rozvedení“ mohlo by ostáti. Jan 5, 46 může se ἄν pouhým ť vyznačiti: věřiliť byste. Slovem, byloby mnoho, mnoho co opravovati: ale jediný člověk, bez přítele, kterýžby připomenul, poradil; slabé oči, stará hlava, k tomu churavost, jakť jest to těžká práce. Jak pak bychom Mat. 5, 22 snesitedlně dali? Zde se šlo i nazpět, také pro návyk lidu; a také od Vulgaty nelze upustiti, jako tam ἑλικία statura. Račtež si mého pojednání o Aoristu povšímnouti.

S naším Časopisem, nevím, jak to půjde. U nás jest všecko pode vší [!] míru skleslé; a k tomu nesmírná neouroda — my staří klesáme do stavu nečinnosti a nových sil se nepřirozuje. Což tedy? Žeť ty [!] Pánové nevěřili a ničehož k rozmnožení české církevní literatury a literatorů nepřičinili, spíše zabíjeli, rušili. Posledním ruchem se trochu hnuli: ale nyní zas mohou — chrápati a na svém jediném koníku, jako jest herka německá, klusati. Z Brna se žádá o 300 exempl. bible, ale přišlo se pozdě, jižť není k dostání, leč pojediné vázané exempláře.

Račte se míti dobře! a přece ještě jednou na to pomysliti, nebyloliby možno starý kancionál projíti a které písně by se nehodili [!] — poznamenati. Zůstávám s ochotností

k službám

Jan Krbec.

18/11 51.

---

[1]) Františka Faustina P. (1786).

[2]) Německý překlad Písma.

219.

Krbec Sušilovi.

Překlad Písma. Kancionál. Jméno Method.

Tento list až na některá slova psán švabachem.

Velectěný pane professor.

Povstávaje ze své nemoci, jenž mne téměř po 6 týhodnů v pokoji i posteli držela — byl to následek vychlazení, Grippa — chápám se péra, abych slibu svému dostál a na Vašnostino poslední (27. listop.) odpověděl. Bylit [!] mi ty řádky velmi milé i vzácné pro poznamenání těch míst Písma sv. z Mikulovského rukopisu. I poznamenal sem si je obzvláštně rudkou, maje oumysl vzíti na ně při nastávající opravě, pokud jen možno bedlivý ohled. I zdajíť se mi některé velmi příhodné i trefné a spolu pravé. K. p. Sk. 16, 13 jest modlitebnice dle řeckého (προςευχη), jenž znamená modlitbu i místo k modlení, jediné pravé. Ale že Latiník překládá oratio, odtud i našinci všickni, pokud dle něho překládali, mají „kdež se zdálo býti modlení“ a podobně. I sami Bratří kladou „kdež býval obyčej modliti se“. Ač starší Severínka (1529) a snad i jiné staré vhodněji překládá : kdež se nám zdálo býti „místo“ — příhodné k — mluvení, což poslední zas chybné jest a vzato dvojsmyslné oratio místo modlitby za mluvu. Tu se tedy nedostávalo známosti hřeckého jazyka. Ale že i Bratří méně smysl věci pochopili,*) může býti divno tomu, kdo neví, že se i oni staršími překlady, dle latinského utvořenými, řídili a je zde onde i proti hřeckému ponechali. Že cyril. dobře položil modlitebnica, není divu, neb on překládal dle hřeckého. Ale Alliolimu právě to naši přílišníci (ultra's) vyčítají, že podobným způsobem od vulgaty odstupoval; měl prý se slova držeti a pokud třeba dole vyložiti? Já zas mu vyčítám, že nestejně si počínal; tu si povolil, tam zas těsně slova se držel. I přál bych, aby byl toho uvolnění v stejné míře všudež užíval, totiž kde vulgata — ne jiné čtení, ale patrný omyl, nesmysl má. K tomuto počítám já Mat. 6, 27 ἐπὶ τὴν ἠλικίαν [!] — ad staturam suam cubitum unum. Spojení slov a oumysl mluvícího patrně ukazují, že ἐλικία [!], ač jinde taky staturam, seu longitudinem corporis, na tomto místě však dlouhost života či věku znamenati musí. Neb Pán chce říci, že nelze člověku vším svým pečováním toho nejmenšího způsobiti; tedy týkaje se vzrůstu či

*) přeloživše: »kdež býval obyčej modliti se«.

postavy, byloby dost pídě, palce přidati, což teprv celý loket; i kdož jest hned o loket větší? Ale i namítá se: což se měří dýlka živobytí na lokte? Zajisté! Tak aspoň měří (cum grano salis) prostý rozum i prostomluva. Známéť jest naše starověké přísloví: Sv. Lucie (padalo dle času as na 25. prosince před opravením kalendáře) noci upije; na nový rok den delší — o slepičí krok; na tři krále o krok dále. Nejedná se tu o míru délky místa či prostory jednoho kroku, a tam jednoho lokte, nýbrž o dýlku času, coby udělal krok a — naměřil loket. Pozoru hodno jest, že to hřecké ἐλικία [!] ukazuje na naše „veliký, velikost“, jehož i mý v obojím, i o postavě a délce prostory i o dýlce času a věku užíváme. — Týkaje se historie českého biblictví, činím pozorna na knížku „Bibliotéka českých biblí od 13. věku až do 1820“ od Frant. Novotného z Luže. Dle domnění našich literatů — Palackého a jiných — měl i Hus veliký podíl na redakcí bible svého času, jakž potom vytištěna byla; než třeba prý to ještě více osvětliti. Takby nám tento nešťastný muž v literatuře více byl prospěl než víme aneb jen myslíme.

Moje pojednání o aoristu indikat. račte již míti. V budoucím sešitku našeho Časopisu[1]) (v únoru) bude o tom obšírněji jednáno; račtež mi i své mínění o tom projeviti. Myslím, že bude tím naší věci dobře poslouženo, avšak i naší cti, jelikož tu dosaváde Němci v tmě makají, kdež my plného světla požíváme. Zajisté náš ohlas k tomu přičiní, že i taky naši sousedé svůj omyl či raději zmatek naznají.

Začínám již nové vydání bible opravováním předešlého a sice s Novým Zákonem. Račtež tedy býti tak laskav a projíti z nenáhla Nový Zákon a zaznamenati mi místa, kde by dle Vašeho mínění bylo co opraviti. Neb, chvála Bohu, dobré vůle mám dosti, i trochu známosti věcí, kteréž sem předešlým vydáním nabyl a dále ji rozmnožil i posud zdokonalil: a však, jak jsem již dříve pověděl, potřebí mi přátelského připamatování, ježto má stará, šedivá hlava již velmi zapomětlivá jest, a slabé, zmožené oči též snadno přehlédají a nedopatřují. Obětujtež některou prázdnou chvílku té dobré věci. Rád bych, abychom měli teď dokonalejší opravu textu: a jak mnoho tu opravovati jest, vidno již z těch několika řádek, co o té věci mluvíme. Jindy povím o svém plánu, jak opravovati mínim.

Týkaje se „Kancionálu“, sdělil sem Vašnostino mínění o sjezdu k poradě v tu věc některým přátelům, a každý ještě se mnou se

---

[1]) katol. duchovenstva.

srovnává, že to neprůvodno i méně k věci samé příhodno jest. Protož račtež se s námi na tom dobrotivě snésti, abyste přijmul kus práce, bez ohledu na jiné, kteříž snad tutéž částku před sebou mají. Potom se práce srovnají a jedna z druhé doplní. Tak bych tedy žádal, abyste vzal na sebe Písně ranní a večerní. Poznamenejte, které vynechati a které skrátiti (k. př. Jak překrásně slunečko vychází — totiž dle mého zdání), a kterých a jak třeba opraviti; i opravte hned, co a jak myslíte. Máteli co jiného, nového neb starého, svého neb cizího — přidejte. Přikládám odpis písně německé, podobné naší: Jak překrásně slunečko etc. Přikládám taky: Příspěvek k lepšímu poznání slovanského slovesa etc.

Mějte se dobře, milý Pane, Bůh Vás i nás silni! Pokroky v Brně a na Moravě zajímají naši pozornost a snad i probudí ospalost a rozjaří činnost. Dejž Bůh, my jsme velice ochablí. Co učiní Dědictví sv. C. a M., bude i mně vhod, i přičiním se dále, pokud síla stačí, tomu ústavu prospěti. Ale proč říkáte: Methoda? Nejmenovalť se Methodus, nýbrž Methodius, tedy Method dě, jak Anton Antoně. Starší psali Methoděj, lépe Methodij, jakby Rus řekl a psal. Poněvadž to jméno teď právě v lid se uvádí místo „Strachoty“, třeba mu je právě podati. Zůstávám s náležitou šetrností i ochotností Vašnostin

J. Krbec.

27/12 51.

220.

Krbec Sušilovi.

Kancionál (účast Pickova a Vinařického). Bible.

Velevážený Pane Professor!

Odešlu s těmito řádky otisk z našeho Časopisu: o Aoristu, podobný onomu v časopisu gymnasialním [1]) otištěnému. Dávám při tom věděti, že opravu písní večerních přijal pan Picek [2]), kteréž mu jako netheologovi budou snažší: račtež tedy dobrotivě pracovati na ranních, a možná-li k tomu přijmouti Adventní a Vánoční? My zde opravujeme takto: děláme poznamenání na zvláštní papír, citujíce píseň, verš neb slovo,

---

[1]) Srv. str. 314.

[2]) Básník Václav Jaromír P. (1812—1869).

které se opravuje. A posléze teprv se to vtahne do nějakého k tomu cili odhodlaného tištěného exempláře. Panu Vinařickému jsem psal; ale on jest zaměstnán převelmi jinými pracemi, — t. pro ministerium cultus —; nicméně praví, žeby přeložil hymny nerýmované, pak-li již Vámi přeloženy nejsou.

Byloby třeba, abychom, týkaje se opravy bible, dále o tom mluvili. Přikládám tentokráte i vzor, jakbychom rádi nové vydání ustrojili, totiž poznamenáním veršů na straně, a nepřetrhováním kapitol na verše; k tomu literou latinskou, jak na vzorku viděti.

Račtež se dobře míti. Přeju dobrého zdraví, i šťastného zdaru v pracech Vašich.

Vaší Velebnosti k službám

Jan Ev. Krbec.

1/3 52.

221.

Krbec Sušilovi.

Bible. Kancionál. Stížnost Slováků.

Venerabilis Domine.

Nechci opominouti příležitosti, která se mi podává milou přítomností p. Bílého, k odpovědi na poslední řádky 31/12 51. A tedy hned do věci samé, totiž týkaje se Písma. I já uznávám, že nemožno všudež dostihnouti každý ostín řeckého textu, ale mním, že dosti na tom, když se to u větším díle a v hlavních věcech státi může. Tak, ku př. řecký optativ a conjunctiv všudež vyznačiti, jest zlástě [!] nám Čechům, a Slovanům vůbec, těžko i nemožno. Někde také brání zláštnost našeho jazyka za Řekem do slova jíti. K. p. Jdi, nechoď, kdežto Řek má oba aoristy. „Uzdravoval je“ říká Čech, ač má Řek aorist, protože tu více činů po sobě konaných se představuje. t. d. Protož kde nelze dostihnouti, přibližujme se pokud stačíme. Mat. 3, 10. ἐκκόπτεται není enallage, jakž Vulg. má, a dle soudu nejnovějších, ani příslovně povídáno, nýbrž, potažmo na předešlé κεῖται řečeno (οὖν), co se již vyplňovati počínalo, totiž vyměšování nehodných království Messiašova, pročež lépe jak díte, vytíná se. Act. 26, 31, πράσσει. V naší stojí nečinil, poněvadž Vulg. má fecit, potahujíc ta slova na jediný skutek Pavlův v chrámě, ješto dle Řeck. se praví, že Pavel vůbec vším svým kázáním, usilováním nic zlého nečiní, jakoby: „co dělá, není nic zlého“.

A protož tak mají Bratří, překládajíc[!] dle ř.

Jan 1, 45 jest arci v řeckém napsal, ale Čech snad jen proto položil „psal“, poněvadž napsal žádá, aby spolu přiloženo bylo, co napsal, ješto se zde jen o napsání mluví, tedy museli položiti psal. Kdyby stálo „psal, že přijde“, nemohloby[!] se to omluviti, a museloby se změniti v napsal. Podobně kdyby se jiného slova užilo, k. p. dal či vydal svědectví, aneb „pověděl, předpověděl, zmínil se o něm“. Tak tedy, míním, musíme i na zvláštnost svého jazyka ohled bráti. Chtěl jsem dále i optativ a conjunctiv ř. proštudovati a s naším způsobem mluvení porovnati, ale nevím, kda k tomu přijdu, jsa velmi churavý a k tomu jinými věcmi zanešený. A právě, an toto píšu, napadá mi, že i nám také třeba ještě rozdíl ustanoviti mezi k. p. jsem zanešen a jsem zanešený, kterýž já velmi cítím, ale někteří znamenití našinci nechtěji leč ono „zanešen“ trpěti. Act. 9, 13 nečtu ἀκήκοα, nýbrž ἤκουσα v novějších, jen recept má ἀκήκοα. Slyšel-sem[tak] vyslovuje ouplně ἤκουσα, poněvadž slyším jest ukončené a tím více slyšel-jsem; ἀκήκοα (perf. att.) vyznačuje více, totiž jako mám slyšeno, či ze slyšení. Joan. εὑρήκαμεν (1, 45) myslím, že nelze lépe vyznačiti než: nalezli-jsme, aoristem, poněvadž perf. εὑρήκαμεν znamená určitěji jako: „Máme nalezeného, máme ho“, kamž se arci pustiti nemůžeme. Act 9, 13 ἐποίησε, myslím, že třeba říci učinil, poněvadž je to aorist a vztahuje se na jisté činy Pavlovy dotad proti křesťanum spachané[!]. A. 4, 13 ἐπεγίνωσκόν[!] jest, mním, dobře a živě vysloveno jako ἐθαύμαζον; divili se — jeden přes druhého, a tak i ἐπεγίνωσκον, poznávali je jednoho i druhého i jeden po druhém, t. přicházeli k poznání, rozpomínali se, pamatovali se na ně, znenáhla je poznali (nach u. nach): nicméně musíme i můžeme dobře při poznali zůstati, ješto je výsledek poznání. Ac. 16, 22 zdá mi se ἐκέλευον s naším kázali podobný míti význam, více ukončený, tak jako εἶπον (imperf.) řekl. Dí i náš lid: Co říkal, kdež my díme „co řekl“. Záleží na tom, jak posluchač neb hledič (jako tamto u ἐκέλευον Lukáš), věc šířeji neb oužeji, a více méně ukončeněji si myslí, jakoby: když je svlekli, dávali rozkaz k bičování. Jan 5, 45 ἠλπίκατε, myslím, že jest vrubně dáno „naději máte“, poněvadž to perf., jakoby: „naději jste složili, složenou máte“; položili taky dobře, ale, propter perf., jest ono ouplněji vyznačeno. Jo 20, 29 πεπίστευκας máš uvěřeno, víru, tedy nejinak, než věříš. To zajisté zapomněl jsem ve svém pojednání podotknouti, že perfectum také přítomným časem vyznačovati se může i musí, ač to z celka samo se rozumí, jelikož

udáno, že perf. znamená něco do nynějška trvale ukončeného.

Praesens narrat. již latinář velmi zhusta vyložil perfectem či aoristem (k. p. Matt. IV.), tím více my Slované, ješto nám jen u příliš živém a blízkého, téměř přítomného skutku vypravování toho času užiti přáno, nepak o tak vzdálených věcech, jako jsou děje biblické, jež překládajíce lidu k srozumění a naučení podáváme. Jinak by bylo představování na theatru. Že při vypravování místo praes. užíváno u nás futuri (exacti) k. p. potom „najde" místo nachází neb našel (Joan 1, 46), jest známo. Ac. 10, 11 myslím, že třeba podržeti „viděl" neb říci „v tom vidí" místo „i vidí"; neb u nás se vůbec povídá aoristem neb imperf. a jen dramaticky se představuje živě přítomným časem, co minulo. Podobně činí latiník. Myslím tedy vůbec, že nám má býti pravidlem, překládati dle řeckého (neb dle vulg.) věrně do slova, a jen kde toho náš jazyk žádá, aneb kde nedostačuje — třeba tuto alespoň dle možnosti se přibližovati a tamto dovoleno se uchýliti, by se i našemu jazyku dosti učinilo. Činím taky pozorna, že naše české výklady proto tak neb jinak, rozdílně od čtení ř. položeno mají, poněvadž se přísně Vulgaty drželi, v čemž ani my nemáme svobodno co měniti, leč jen v poznamenání opraviti. Odtud tedy někdy — i nesmysly, kterýchž nikoli vykladačům, nýbrž čtení authorisované Vulgaty připočísti třeba. Z krátka připomínám, že jak jsem nahlédl do všech našich biblí, ve všech vydáních, od nejprvnější až do nejposlednější (Proch.), jest toliko j e d e n překlad do slova; toliko že se postupem času zde onde slovem hnulo, buď k lepšímu vyznačení smyslu aneb že se vzalo novější a známější za zastaralé. Bratří měnili více (ač jak díte i bezpotřeby), poněvadž měli před sebou čtení řecké. Dosaváde nejsme v tom stavu, abychom mohli zcela nové přeložení utvořiti, a naše práce jest — jen zde onde slovem aneb lepším pořádkem slov pomoci. Když se budou vydávati výklady na Písmo, jmenovitě na N. Z., třeba vzíti za základ čtení řecké a na Vulg. jen ohled bráti. Dobře taky s tím dílem ještě trochu počkati, až se i čtení řecké obecněji ustálí. Já měl na mysli k tomu cíli způsobiti překlad český N. Z. a vydati: ale teď — musím na novém vydání dle Vulg. pracovati, což mi velmi těžko jde, poněvadž má churavost netrpí trochu většího namáhání. Mám tu výklad na N. Z. knihy hist. od Bavoříka Augusta L. B. de Berlepsch 4 sv. Ten má výsledek všech novějších, dokonalých protest., tak že netřeba tolik jich kupovati a před sebou míti. Béře mnoho ohledu na staršího: Fritzsche a dokonalého Vinera (Grammatik des neutestamentl Idioms, kterouž mám před rukama, 5 vydání 1844), a

z nejnovějších na vyborného a mírného Mayera. Zatím snad vyjdou i katolická díla, nucena i zdokonalena onými [!] protestantskými.

Místo „tělo“ σαρξ dáti zas „p l e ť“, zdá se mi téměř nemožno, poněvadž toto v lidu našem zcela neznámo, ono tak obyčejno, ve všech knihách, katechismu, t. d. přijato se nalezá. Připadá mi podotknouti, že naše p a k a řecké δε jednoho významu jest, ano i do γαρ enim padá: kdo pak je to? Wer denn, jakož i δε; pročež ho latiník V.[1]) nezřídka s svým e n i m, e r g o vyložil. Na naše ť třeba lepší pozor míti než dosavad; užíváť se ho beze všeho pravidla, na mnoze bez popotřeby i proti smyslu. Též naše i čeká, zlásť [!] v Písmě, na — vycídění. Nalezá se ho příliš mnoho, mním, že ho u starých všudež a jedině užíváno, kdežto my nyní novější a klásti musíme. I jest a u c h. Ač se ho i z počátku tak (i v obecné řeči) užívá as jako řeck. svého δε pokračujíc a jako znova sobě zakročujíc. Máteli, laskavý vlastenče, o St. Z. ještě[2]) něco k poznamení, zašlete mi, neb počínám se Starým Z., nechav N. Sphaerulae jsou (dle hebr.) skutečně k u l i č k y či k n o f l í k y, jakž je k. p. u květin pod kališky vidíme, a lilia jsou kvítky (jak mním) ze zpod těch kuliček, na kterýchžto seděli [!] čišky či kališky. All.[3]) jest tu na omylu, klada, dobřeli se pamatuji, Scheiben, což by mohlo býti o k r ú h l e. Činím též pozorna na rozličné čtení Act. 16, 13 ἐνομίζετο — εἶναι putabatur či solebat esse, a ἐνομίζομεν — εἶναι putabamus — esse. Skoroby mi první lepší se zdálo, a tu by zůstalo m o d l e n í, ješto druhé žádá m o d l i t e b n i c i. Od tud [!] rozličné výklady. Naši starší mají: místo k — mluvení (oratio) potom opravili: m í s t o k m o d l e n í. Exod. 38, 7 viz 27, 8 prázdný a d u t ý cavus 39, 3 snad pestrým, květovaným? opere polymitario z mnoha nití jako Damast., jinde plumario vyšívaný (26, 1. et 31.*) Dle hebr. byloby snadno určiti, ale Sptuag a V. nadělali tu míchanice. Budeme tedy dělati co možná a ostatek necháme časům budoucím. Zláště třeba n e j e n j a z y k ř e c k ý, k čemuž jsem snad pohnůtku dal, ale zlášt i hebr. na základě slovanském pěstovati, k čemuž já nepostačuji, protože stará hlava již netrpí takového namáhání, jako požaduje takové nové študování hebrejštiny, aniž jest k tomu času, ježto žádá více let i téměř celé živobytí, a mého jest již na mále.

---

[1]) Vulgaty.

[2]) ps. ješto.

[3]) Allioli.

*) Obé se v hebr. jedním slovem vyznačuje; חֹשֵׁב, cogitans, artifex tuto: opere artificis — Kunstweber.

Teď ještě něco o kancionálu. Račte si povšimnouti, co o tom píší Slovenské Noviny (číslo 39. 1852). Račte jim na to sám aneb skrze někoho odpověděti v Nov. Moravských, neb zdá se, že tam našich časopisů dokonce nemají, sic by se byl o kancionálu dříve co třeba dověděl. Pozvalif jsme všech Slovanů, zlášť a jmenovitě i Slováků k tomu dílu hned z počátku a oni ničehož o tom neví. Máme se stříci, co Slovákům k ourazu slouží; copak to má as býti? Vyčítají nám jinde, že jsme neustupní, od nich se bočíme, nebeřem na ně ohledu, ješto my o ničemž nevíme, aniž nám co podobného napadá, aniž nám známo, co od nás jmenovitě chtějí a čeho se nám varovati a co vyobcovati, ježto by je a jich ucho tolik urážel. Myslím, že z nich mluví nerozum aneb nadutá Maďarština či lépe, nákaza maďarským hrdým duchem, a čeho sami plni jsou, to přičítají nám, na nic takového ani nepomyslivším. — Mním, že i při oupravě kancionálu šetřiti třeba zvyku lidu, a nechati nedotknuto, co jen poněkud ostáti může, a raději, co špatné jest, vyloučiti. Napadá mi taky uvesti příklad, odkud v kancionálu některé neshody. K. p. v advent. „Stojí tluka u d v e ř í, každý mu otevři". Že to pěkný obraz, patrno: ale u dveří má jednu slabiku více, a to odtud, že říkali a psali staří: u dřvi, což sice nepadalo přísně na otevři, aneb to o t e v ř i na ono, ale dávalo stejný počet slabik. Tak to vyložil náš dobrý znatel Hanka. Potom: kdež dva nebo tři — sberou se ve jmenu mém, opraveno nepochybně, jakž se domnívám, v jmeni či jmenu mém se sbeří. Ač na to se musím ještě Hanky otázati. Jungm. nemá o tom ničehož.*) Teď zpívají někteří: „v jmenu mém se sešli". Podobně na u padá někdy ou, což odtud, že staří říkali a kladli ú. Ku konci: Protož se připravme — varujme. Snad bylo „ostaňme" t. d. Račtež dobrotivě našeho kancionálu se ujmouti a poněvadž Slovákům bližší jste, račte i na jejich kancionály, zlášť od Hollého, ohled vzíti, ano, možnáli, Slováky vyzvati, aby se i se svým zbožím vytasili. — Čekám, že mne p. Bílý ještě před svým odchodem navštíví a tyto řádky s sebou vezme: pakli ne, půjdou po poště.

Abych ještě jednou na Slováky přišel, horšejí se na nás, že jich nepodporujem, a jmenovitě nikdo z Čech na jejich pešťanský časopis nepředplatil, ješto přec as — 19 Moravanů předplatilo; že knih jejich nekupujem t. d., tolik čteme v soukromých dopisech. Ale mybychom se jich mohli tázati, mnoholi oni nás podporovali, neřku penězi, ale

---

*) Myslil-sem, jak od metu, metám, meci, mecí: ale od seberu, sbírám se to nikdež nenalezá. Tak Hanka.

pracemi do časopisů. A když mermomocí nás nechtějí a na nás tolik zanevřeli, proč se nepřidají alespoň k Vám, jižto jim bližší ste? proč chtí nový časopis pro sebe zlášť, ješto by Vaše časopisy pro Vás i pro ně dosti práce daly. Týkaje se nás, my nemáme ještě tolik síly, abychom se mohli na dvé i tré roztrhovati, mámeť nyní sami s sebou co dělati a sotva tak ten život udržujeme. Tedy by mělo napřed jedno se důstatečně zmoci, a pakby teprva byl čas dále se rozvěťovati [!] — na dvé, tré t. d.: ale u nás Slovanů se obyčejně naopak déje, místo od kořene a pně do větví, chceme od větví ke pni a kořenu. Bohu to žalováno! Račtež se dobře míti. Přeji dobrého zdraví k důležitým pracem. Žehnej Bůh bratřím Moravanům. Radujem se srdečně z jejich bujarého rostu. U nás teměř stará ospalost, totiž ve světě theolog., vládnouti počíná, což namnoze novému pobožnůstkářství přičítáno býti může. S Bohem. Zustávám se náležitou šetrnosti i ochotnosti [!] k službám

J. Krbec.

29/4 52.

222.

Krbec Sušilovi.

Churavost K. Nápěvy kancionálu. Bible. Tom. Procházky Putování P. J. Překlad Eusebiových církevních dějin.

Důstojný, Veleváženy Pane Professore.

S potěšením přijal jsem Vašnostiny řádky ode dne 22/10. Delší Vaše mlčení nemýlilo mne; přičítalť jsem je tomu, že jste pracemi téměř zasypán, já pak týmž časem byl jsem pořád churav a ke všemu docela neschopen. Ano již jsem skoro všecku naději mimo sebe pustil, že bych mohl co důležitého pracovati a vyříditi, než právě teď na zimu trochu pookřávám a opět se pera chápám.

První práce mělaby arci býti druhé vydání bible: ale k té se mi dosud nedostává síly a dobrého pomocníka; potom — naši nedbají, myslíc [!], že toho pro lid není třeba.

Druhá, neméně důležitá práce mělaby býti kancionál. Ale k tomu jest třeba nejprve, jakž dobře soudíte, vydání nápěvů, podle nichž by se potom text spravoval. Ale ke vš mu tomu třeba času, sjednocených sil a — mnoho nákladu. Děláme tedy, co můžeme, ale nápěvy musí dříve a pro sebe vyjíti. Neb, ať nic neříkám o tom, že dle nich se musí taky oprava textu díti, coby byl platen kancionál, kdyžby neměl

varhaník žádného navedení, kterak zpěv řídit a provázet? Tuťby ležel kancionál jako mrtvý. Naše varhanictvo jest dosavad velmi necvičené v zpěvu kostelním, a k tomu tak mechanické, že co nemá před rukama hotovo a téměř vypuntíkováno, toho se samo nedovtípí. Protož se docela s vyrčením Vašnostiným srovnávám, aby byli [!] napřed nápěvy obzlášť pro varhaníky vydány.

Týkaje se toho, co o některých místech Písma sv. a o překladu jeho dotýkáte, přiznávám se, poučen dosavadní zkušeností, k tomu, že nám Čechům netřeba nového překladu, leč toliko střídmé jednoho neb druhého slova aneb některé povědi — opravy. A to se musí díti dle Vulgáty, s ohledem na text původní. Protože Vulgata jest v církvi latinské textem authentickým, ovšem v smyslu juridickém, tak as jako náš německý zákonník v srovnání s ostatními vydáními v jazyku českém, vlaském, maďarském t. d. Ale to nebrání u výkladu hleděti na text puvodní i u překladu, poněvadž taky tento někdy jen dle řeckého co do pravého smyslu pochopiti se může. K tomu jest teď u vydání textu řeckého téměř hotová anarchie, takžeby člověk nevěděl, dle kterého vydání se říditi. Nejmrzutější práce jest, kde Vulgáta má chybný smysl aneb pravý nesmysl. Tu arci nezbývá ničeho, než dáti v textu smysl Vulgaty a dole v poznámkách výklad dle čtení puvodního. K. p. Mat 6, 27 ἡλικία [!], kteréž zcela chybně i nesmyslně latinik vyložil, místo aetas, věk, slovem statura; a jiných více. V takových zcela nepochybných místech mohliby arci, dle mého zdání, biskupové povoliti, aby se pro lid hned pravý smysl podal do textu, poněvadž oni svou approbací beztoho za nic jiného nestojí, než že tam nic proti víře a mravům obsaženo není. A takovéto opravy byliby [!] spíše pro víru; a sotva by se jich v celém zákoně N. nalezlo 10. Než nelze se o to s nimi hádati. Dále taky myslím, že překlad k církevní potřebě, pro kostel, musí se všemožně slova držeti; na to tedy při těch částkách, kteréž se v kostele čtou, či při perikopách třeba zření míti: ostatně mohloby se více k smyslu hleděti.

Konečně bysme potřebovali taky Písmo a zlášť Nový zákon pro kněžstvo, a ten aby byl dle původního čtení s ohledem na Vulgátu, a sice aby vyhověl jak vědě tak i praktické potřebě. A tu práci, kdožby mohl prospěšněji na sebe vzíti než Vašnost? A poněvadž k tomu mnoho času i práce třeba, z druhé pak strany nikdo na to nechvátá, mohloby se něco důkladného vyvésti, kdyžby se k tomu ostatek života obětovalo. Já mám to neštěstí, že všecko u mne šlo na chvat a teměř tryskem, a tak posaváde, a to na konci věku.

Týkaje se futura v citovaném místě (A. 7, 55) a v jiných mnohých (Math. 4, 5. 6. 8. 9), tu nám Vulgata sama pomáhá, ješto bychom ztíží mohli v tom řeka následovati; protož beze všeho ohledu postavme vidit, viděl. Ale při tom nevyhnutedlno také intendens musí býti pohleděv. A však jest i v řeckém: ἀτενίσας a na to εἶδε, oba aoristy. Než já se mýlím, a jedná se tu o místo A. 10, 11, i tu dobře následovati Vulgatu; zajisté zúmysla interpreta v i d i t, ješto mu bylo těžko po předešlém c e c i d i t měniti časování. Při té připadnosti, žeby se překládalo z řeckého, muselby se et vyložiti i, da, d a s i e h t e r.

S potěšením pozorujeme zde pokroky vašeho dědictví. Kniha, již Veleslavínem vydaná, C e s t o v á n í P á n a J e ž í š e t. d. jest dobrý přídavek k Písmu sv. K tomu by bylo třeba, aby se ještě připojily mappy jak pro starý tak i pro nový Zákon, a k tomu všecka jména míst, s poznamenáním, kde o nich v Písmě zmiňka [!], a třeba i seznamenání jmen osobních. Toby dalo něco málo archu, a sloužiloby k výkladu a srozumění bible. Německé podobné spisy a mappy mohly by sloužiti za vzor. Mappy čím větší a zřetelnější, tím lepší.

Já zas dohotovuji církevní historii Eusebiovu, též Veleslavínem vydanou, s potřebnými poznamenáními a opravami; však tak, aby starý překlad zůstal. Nevím ještě, kudy s tím na svět. Snad dědictvím? Snad obojím — Českým i Moravským? Vezměte to v uvážení a dejte radu. Myslímť, že po bibli není pro lid užitečnějšího čtení nad historii církevní a v jistém ohledu nad onu Eusebiovu, poněvadž tak stará jest a hned z první církve puvod svůj má, v nižto se všecken církevní život teměř v tom způsobu již nalezá, jako dnes. Očekávám od Vaší dobroty, že mňe příště zpravíte, cobyste, týkaje se toho vydání, za dobré uznal.

Přeju dobrého zdraví i žádoucného zdaru všech předsevzetí a prácí, zůstávaje s náležitou šetrností

Vašnosti k službám

Jan Krbec.

V Praze 6/12 52.

Ještě musím podotknouti, žeby bylo lépe, aby kněžstvo zavádělo Te Deum, jak jest v Kancionálu dle římského zpěvu, bez rýmů.

P. S. Týkaje se barona B.[1]) i já se v tom srovnávám, že jeho náhledy mají obyčejně o s t r u h y, ale zdá se náhledy a výklady cizí

---

[1]) Berlepsche (str. 322).

věrně uváděti, a to se nám hodí. Místo Mat. 5, 32. 19, 9 nevím, nevztahujeli se na Deut. 22, 13 etc. totiž o smilství před manželstvím, ano tak se vykládá.

223.

Krbec Sušilovi.

Kancionál. Bible. Vydání Eusebia.

Adresa na str. 4°: Důstojnému Panu panu Fr. Sušilovi. professoru biblického učení do Brna. — Pravopisných značek chybí v tomto listě ještě více než v jiných.

26/6 [1])

Důstojný pane professor.

Pan pr. Procházka, který mne dnes dopoledne navštívil, hodlá zejtra zas odjeti; a protož jen zkrátka několik slov na Vašnostiny milé řádky. S kancionálem to velmi zdlouha jde; ano začínám pochybovati, že mi bude možno tu věc provésti, jelikož mne téměř všecka síla k práci opouští. Nejinak, ano ještě hůře to stojí se sv. Písmem. Myslí se, že ho není lidu třeba, a já — nemíním se v tu práci uvázati. Toliko pro sebe dělám na upravení českého překladu dle původního čtení N. Z. a studuji k tomu cíli znova celý N. Z. Týkaje se předešlého vydání, mnou redigovaného i vypracovaného, znám já nejlépe jeho nedostatky i vady: a však přec se musím diviti, že v těch okoličnostech ještě tak a ne mnohem hůře vypadlo. A však o tom někdy jindy. Že se některým zdá býti málo poznamenání, nedivím se: ale mohu jistit, že jsou, kterým se jich zdá, jmenovitě v N. Z., nazbyt. Tak jest těžko všem a všemu vyhověti. Však se snadno může shledati, že jich Procházka nemá více; ačkoli neupírám, že by jich mělo více býti. Než týkaje se geografických výkladů, a třeba i historických, ty by měli [!] v obzláštní knize [!] býti podány.

Eusebia chci rád Vašemu Dědictví sv. Cyrilla a Methoděje obětovati a navždy darovati. Nejpotřebnější vymínky dal-sem p. Procházkovi; ostatní podám později, až uvidím, jak vypadne zápis. Však tento nemá nikterak Vám překážeti. Požádal sem taky Brno a Holomouc o rozeslání zápisních listů. Račtež se o to postarati, aby se ty listy

---

[1]) Rok nepřipsán. Dle zmínky o přítomnosti prof. Matěje Procházky v Praze (srv. str. 320) možno snad se dohadovati, že list psán 1853.

tam podržely, a mně toliko počet zapisníků oznámen byl. Zápisy na Moravě připadnou Vám, o českých rozhodnu později; což Vám dám věděti. Tisk se povede, týkaje se formátu, liter a orthografie, jako posud u Vašeho dědictví. Kdyžbyste chtěli míti latinku, a snad i další krok v othografii: tė, dė, místo tě, dě[1]); d a r u j a partic. místo daruje, daruju, darujou místo daruji - jí, podle, take — bez čárky, jsem Vám rád po vůli; dejte mi o tom jistou zprávu. Jak mile byste určili formát, papír, množství nákladu, zaslal bych Vám návrh výloh. Zatím budu tedy očekávati, jak se usnesete a co určíte aby se dělo, a vůbec budeli Vám mé podání vhod a příjemné. Doufám, že se zatím taky dovím o výsledku zápisu, a takby se mohlo hned s tiskem počíti. Tisk by se musel zde díti, a redakci musím sám vésti, jen proto, žeby se jiný do toto díla nevpravil. S Bohem! Račtež se dobře míti! Přeju i dobrého zdraví i šťastného zdaru všeho předsevzetí. Zůstávám se vší ochotností i šetrností

Vaší Důstojnosti k službám

Jan Ev. Krbec.

Za Májovou Pobožnost srdečně děkuju.

224.

Jan Hraběta Sušilovi.

Hlásí se za úda C. M. Dědictví.

Otištěno zcela věrně pravopisem rkp.

Vysoce vážený, Důstojný Pane!

Jako vždy se vinulo srdce mé k našemu národu slovanskému vůbec, tak zvláště soudružná Morava byla a jest předmětem mé vážnosti a lásky. V letech mladosti své, z Rakous přes Moravu se vraceje r. 1820, nejkrásnější dny této cesty strávil jsem nedaleko od Kroměříže, poznav tam ten dobromyslný lid, jenž radost měl z toho, že tak dobře moravsky mluvím.

Jediná-liž mluva přelíbezná
Moravana s Čechem nepojí?

---

[1]) Nejasno, jaký rozdíl tu míněn; nad e je tečka (místo kličky) ve všech čtyřech případech, jen t a d po obakrát poněkud jinak psáno.

Však nicméně jiným ještě svazkem toužím býti spojen s milou Moravou; pročež přikládaje 20 f. prosím, abych přijat byl mezi údy Dědictví Sv. Cyrilla a Methoda. Nemohu skončiti tyto řádky, abych vroucí nevzdal díky za duchovní potravu a rozkoš, kterouž jsem přečasto čerpal z Vašich spisů. Bůh žehnej dálším prácem, kterými ještě literaturu naši obohatiti hodláte.

Buďte ujištěn, že s neobmezenou vážností jsem a setrvám

Vaší Důstojnosti nejoddanější ctitel

Jan Hraběta,
rodilý Čech, král. sask. capellan,
examinator synod. prof. a director
katol. progymnásium v Drážďanech.

V Drážďanech d. 3. unora 1852.

225.

Jan Kopp, farář v Horních Dabňanech, Sušilovi.

Harmonisace lidových písní.

Euer Hochwürden
Hochverehrter Herr Professor!

Bei meiner neulichen Anwesenheit in Brünn gab ich das (etwas übereilte!) Versprechen zu einem Theile der mährischen Melodien eine entsprechende Clavierbegleitung zu setzen. Ich bin nunmehr so frey, einige Nummern Euer Hochwürden zur gütigen Beachtung einzusenden. — Die Ansicht, die mich bei der Abfassung derselben leitete, ist diese. Sehr viele dieser Melodien sind uralt, und zwar desto älter, je mehr sie sich in der Anlage und Gliederung vom modernen Bau der Arien und in der Tonverbindung von den jetzt allein üblichen Dur- und Moll-Tonarten unterscheiden. Es wäre demnach nach meiner Ansicht ein sehr lächerlicher Mißgriff, wollte man sie nach jetziger Manier begleiten, so wie es lächerlich wäre, wenn z. B. Otakar II. im schwarzen Frack mit Lorgnette und Uhrkette aufträte. Der einzig richtige Weg — glaube ich — ist, daß man die Melodien als cantus firmus ansehe, und dazu eine 2te und 3te etc. Stimme im einfachen oder doppelten Contrapunkt setze, indem die begleitenden Stimmen einzelne Bruchstücke des cantus firmus theils nachahmen, theils zu demselben ein in Bewegung und Notengeltung contrastirendes Gegenthema bilden. Natürlich muß das in sehr bescheidenem Maße geschehen, damit die Haupt-

melodie dadurch nicht verdeckt oder alterirt werde. Auf diese Art wurden bekanntlich seit dem Beginn des mehrstimmigen Satzes bis zur vollen Ausbildung der jetzigen Arie die (geistlichen) Motette und die (weltlichen) Madrigals (namentlich in der Periode des Palestrina, der Gabrielli, des Orlando di Lasso etc.) behandelt.

Ob dieß, und in wie fern es mir gelungen, ist freilich eine andere Frage. Vielmehr lege ich auf diese meinen Versuche nicht das mindeste Gewicht, und zweifle auch nicht im geringsten, daß sich Andre finden werden, die diese Aufgabe ungleich besser lösen werden. Meine einzige Absicht ist, hiezu eine Anregung zu geben und den einzuschlagenden Weg zu bezeichnen. — Noch muß ich mich rechtfertigen, daß ich es wagte, überall ein Schlußritornell anzuhängen: dieß schien mir wegen der durchgängigen Kürze der Strophen nothwendig; um jedoch die Originalität der Melodien nicht zu beeinträchtigen, bildete ich sie durchaus nur aus Bruchstücken der Strophe selbst, und suchte sie im Charakter mit denselben homogen zu erhalten.

Da mir Herr Pater Krischkowský sagte, daß er sich mit derselben Arbeit beschäftige, so sistire ich vorläufig meine Arbeit, da ich nicht zweifle, daß er ungleich Besseres liefern werde. — Es war auch von einer beabsichtigten Publication die Rede; hievon möchte ich unbedingt abrathen. Bei dem gegenwärtigen Stand des Geschmaks oder Ungeschmaks in der Musik würden unsre wunderschönen Melodien beim größern Publico nur dann Gnade finden, wenn sie als „Transscriptions“ à la Liszt oder Kullak etc erscheinen würden, das heißt, als Melodien umgeben von ein paar Millionen 64tel und 128tel Noten, die im Bereich der sieben Oktaven untereinander, nebeneinander, übereinander und gegeneinander rennen, hüpfen, sausen, brausen, trillern und stürmen, wo dann mitten aus diesem Chaos die einzelnen Töne der gemißhandelten Melodie mühsam hervortauchen, rari nantes in gurgite vasto! Und dazu sind sie wahrhaftig doch zu gut. Wahrhaftig, ich kann mich an vielen derselben nicht satt singen und spielen; ja oft kann ich sie gar nicht los werden. Um so mehr freue ich mich auf die erste Sammlung (vom J. 1835), die mir Hw. Krischkowský versprochen. Ich bitte Ew. Hochwürden, ihm gelegentlich nur zu sagen, er brauche sie bloß zum Hausmeister ins gräflich Serényi'sche Haus zu geben; da erhalte ich sie sicher.

Ich hoffe sehr bald nach Brünn zu kommen, und werde so frey seyn Ew. Hochwürden zu besuchen, um die große Angelegenheit der alten böhmisch-mährischen Kirchengesänge zu besprechen.

Genehmigen schließlich Ew. Hochwürden den Ausdruck meiner unbegrenzten Hochachtung, mit der ich mich zu zeichnen die Ehre habe

Euer Hochwürden ergebenster Diener

Johann Kopp.

Ober-Dubian, 13. März 1852.

226.

Kopp Sušilovi.

Lidové písně.

Ober-Dubian am 30. April 1852.

Euer Hochwürden
Hochverehrter Herr Professor!

Vor allem andern muß ich um Vergebung bitten, daß ich Ihr verehrtes Schreiben so spät beantworte. Ich hatte nämlich die Absicht, in der Osterwoche nach Brünn zu kommen; deshalb unterließ ich das Schreiben in der Hoffnung, Euer Hochwürden persönlich zu sprechen; da dieß nun nicht geschehen konnte, so muß ich wohl schon schreiben, wenngleich ich den Plan, nächstens nach Brünn zu kommen, nicht aufgegeben habe.

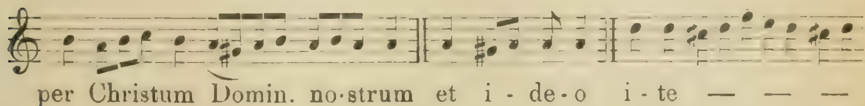
Durch die gütige Zusendung des I. Heftes der Lieder haben mir Ew. eine große Freude bereitet. Ich behalte mir vor, bei meiner nächsten Ankunft in Brünn meinen Dank an Ew. Hochwürden und an den H. Grafen Taroucca mündlich abzustatten.

Beiliegend übersende ich wieder einige harmonisirte Melodien. Ich muß vor allem andern bemerken, daß dieselben vor Erhalt Ihres werthen Briefes schon fertig waren, weil ich sonst die Schlußritornelle u. s. w. ausgelassen hätte.

Mit großem Vergnügen erfahre ich aus Ihrem Briefe, daß Ew. Hochwürden eine neue Auflage der Lieder beabsichtigen; nur wäre ich nicht für eine „Auswahl", sondern für eine vollständige Ausgabe, in einem Bande. Die Kosten würden bedeutend vermindert, und die Ausgabe wäre für die Besitzer unendlich bequemer, wenn die Noten gleich ins Buch selbst zum Text eingedruckt würden, was um so ausführbarer wäre, als zu den meisten Liedern nur Eine Zeile nothwendig wäre. — Ich theile nämlich die paar hundert Melodien in 3 Classen. Die erste Classe (die zahlreichste) bilden diejenigen, die einer

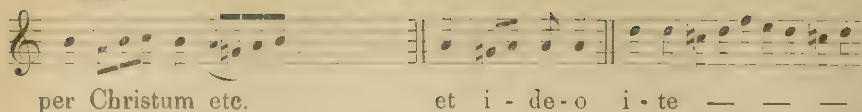
Dur-Tonart angehören, einen regelmäßigen Rhythmus haben und leicht zu behalten sind (z. B. No. 1, 38, 61, 135 des I. Heftes, No. 32, 42, 79 etc. des II. Heftes[1]). Da braucht man nur die Singstimmen abzudrucken, wie dieß im separaten Notenheft ad II der Fall ist und jeder halbwegs geübte Spieler kann die Begleitung improvisiren. Zur II. Classe gehören die Melodien, die aus einer reinen Moll-Tonart gehen. Die sind beinahe noch leichter zu begleiten, weil sie das Eigenthümliche haben, daß sie fortwährend in der Tonart bleiben, ohne in die nächstverwandte Dur- oder Moll-Tonart zu modeliren. (Solche sind im II. Hefte: No. 17, 22, 24, 72, 73, 78, 101, 105, 132, 143, 144, 154, 202, 210, 220, 224, 239, 252, 270, 272, 276, 282, 295, 317, 321, 326, 343, 405.) Für die ist eine Zeile ganz hinreichend.

Zur III. Classe gehören (und das sind eben die interessantesten), die nach den alten (Kirchen-) Tonarten gebildet sind, die man wohl auch — wiewohl fälschlich — die griechischen nennt (dorische, äolische, jonische etc.) Diese Classe zerfällt in dieser Sammlung wieder in zwei Abtheilungen: Zur Iten gehören jene, die sich seit Jahrhunderten unverändert (oder wenigstens in der Hauptsache unverändert) erhalten haben (wie z. B. im 2ten Heft No. 119, 133, 135, 174, 191, 206, 243, 280, 298, 305, 309, 379, 452, 458, 471, 475, 483). Zur zweiten solche, die eine Veränderung erlitten haben (z. B. im 2. Heft: No. 29, 45, 81, 85, 112, 113, 129, 127, 172, 173, 231, 257, 361, 375, 378, 394, 395, 408, 415, 481, 476) — als sich nähmlich unsre modernen 2 Tonarten (Dur u. Moll) im 17. und 18. Jahrhunderte festsetzten, und die alten 8 Tonarten völlig verdrängten, da gewöhnte sich das Ohr ganz an die neuen Tonfolgen, und man fing an den alten Gesängen an, zu ändern, um sie der neuen Weise zu accomodiren. Da die meisten der alten Tonarten kein subsemitonium haben, indem zunächst unter dem Grundton ein ganzer Ton liegt, so erhöhte man denselben, um so ein semitonium modi zu erhalten. Dieß Schicksal hatten sogar die liturgischen Gesänge. Man hört z. B. fast überall jetzt:

[1]) Roz. 1. a 2. sbírky (z r. 1835 a 1840). Koppovy návrhy týkají se nové, velké sbírky.

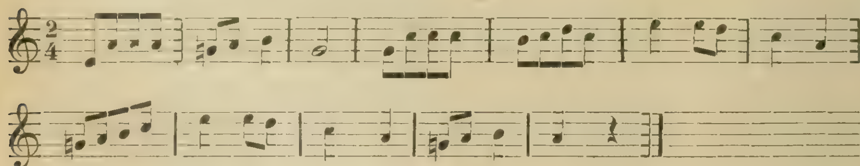
statt:

Noch mehr Abänderungen wurden nothwendig, seit man anfing diese Kirchen- oder weltlichen Gesänge mit der Orgel, dem Spinett etc. zu begleiten; denn die alten Tonfolgen wollten zur modernen Harmonie, zur harmonischen Ganz- und Halbcadenz etc. durchaus nicht passen, und so wurden sie nach und nach abgeändert und bis ins Unkenntliche verunstaltet.

Zu diesen durch Abänderungen entstellten rechne ich (aus der II. Abth.) die No.No. 29, 45, 81, 85, 112, 113, 129, 127 [tak], 172, 173, 231, 257, 361, 375, 378, 394, 395, 408, 415, 481, 476. An manchen davon habe ich die ursprüngliche Gestalt — wie ich glaube — wieder aufgefunden. Manche davon, z. B. 172, 361, 378 u. s. w. blieben mir, trotz aller Mühe, ein undurchdringliches Räthsel, so daß ich noch immer glaube, sie seyen nicht genau nachgeschrieben. Von besonderem Interesse für mich ist, wo zwei verschiedene Lesarten einer und derselben Melodie angegeben sind, wie (im II. Heft) No. 18 und 20. In No. 18 ist noch wenig geändert (nur die zwei cis), in No. 20 dagegen ist so willkührlich verfahren, daß die Einheit der Tonart ganz zerstört ist.

So liegt den beiden Varianten No. 238 a, b ganz sicher folgende ursprüngliche Melodie zu Grunde:

Das ist genau im modus doricus plagalis (nur hier transponiert): die Lesart b ist noch ziemlich treu; hingegen sub a hat schon eine gewaltsame accomodation an die Moll-Tonart. Der gleiche Fall ist z. B. bei No. 113 und 225. item No. 10 im I. Theil und No. 9 im II. Theil.

Nun also: zu den Melodien der III. Classe (von denen ich jetzt so viel geschrieben!) wäre es wünschenswerth, die Begleitung mit abdrucken zu lassen, weil meiner Überzeugung zu Folge ein gewöhnlicher Musiker gar nicht im Stande ist, sie leidlich zu begleiten. Übrigens würde es aber gar nichts machen, wenn auch diese bloß einzeilig, d. h. ohne Begleitung gedruckt würden: denn das unisono

(ohne Begleitung, oder mit Instrumentalbegleitung im Einklange) ist ja eigentlich ihre ursprüngliche Gestalt. Und, um die Wahrheit zu sagen, ihr eigenthümlicher Reiz, ihre Anmuth und Naivetät liegen eigentlich in der bloßen Melodie. — Man muß daher bei der Harmonisirung sich sehr in Acht nehmen, daß man der Melodie nicht weh thue; daß man die hingehauchten Schmetterlingsfarben nicht plump abstreife. Da diese alten Tonarten uns fremd klingen und gleichsam zwischen mehreren Tonarten zu schweben scheinen, so muß man auch dieses Unbestimmte in der Harmonie wieder zu geben suchen. Und darin liegt meine Entschuldigung gegen die Anklage, als hätte ich dem (wunderschönen) Liede: „U súsedůw“ etc. eine fremde Tonart aufdringen wollen Die ersten Takte liegen so gut in der D mol Scala, wie in jener von F dur. Um diese Unbestimmtheit nicht zu stören, ließ ich den I. Takt ohne Begleitung und begleitete die übrigen mit solchen Intervallen, die beiden Tonarten zugleich angehören. — Würde man aber mit F dur anfangen, und dann mit D mol schließen, so hätte man in Einer Melodie zwei Tonarten, was ein musikalischer Unsinn wäre. Denn die Melodien der alten Tonarten kennen gar keine Ausweichung in eine andre (verwandte) Tonart. Die Ausweichungen entstehen erst durch die Harmonisirung; sie sind nur scheinbar, d. h. sie liegen nicht in der Melodie, sondern nur in der Harmonie. So ist z. B. die Begleitung des „Otče náš milí [!] Pane“ bald in D mol, bald in C dur, bald in A mol u. s. w., während die Intervalle des Liedes immer im tonus primus authenticus verbleiben.

Ich weiß, daß diese meine Behauptung mit der gewöhnlichen Ansicht, als wären unsre alten Kirchen- und weltlichen Lieder in der Mol-Tonart geschrieben, und als könnte ein und dasselbe Lied in der einen Tonart anfangen und in der andern schließen (!) im Widerspruche ist: aber Jeder, der sich etwas mit der Geschichte des Volksgesangs befaßt hat, wird mir beipflichten müssen. Doch über solche Sachen läßt sich viel bequemer mündlich erörtern.

Also meiner langen Rede kurzer Sinn wäre: Bei der neuen Ausgabe der Lieder wäre am wohlfeilsten und bequemsten, wenn die Melodien gleich ins Buch zum Text gedruckt werden möchten (da brauchte das Oktavformat nur ein wenig größer zu seyn), und zwar in der Regel nur einzeilig (wie das erste Beispiel auf beiliegendem Probeblatte); u. ausnahmsweise einige wenige zweizeilig (wie das 2te Beispiel) und etwa eins oder das andre dreyzeilig, wo dieß durchaus nothwendig erschiene. Auf diese Art würde das Buch um

einige wenige Bogen dicker werden, u. man ersparte die kostspielige und dabei unbequeme Musikbeilage. [1])

Doch ich hoffe in der ersten Hälfte des Mai nach Brünn zu kommen, und da wollen wir die Sache mit gehöriger Breite besprechen.

Was die besprochenen Kirchenlieder etc. betrifft, so las ich unlängst im österr. Volksfreund, daß man in [2])

227.

Sušil Beneši Methodu Kuldovi jakožto jednateli Dědictví C. M.

Káže úpisem zajistiti pohledávku Dědictví u hr. Taroucy.

Na spěch k veřejnému přečtení.

Drahý Příteli!

Čas, abychom uvedli v pořádek záležitosti veřejné při našem dědictví. Prosím Vás tedy, abyste vystavil pro p. hraběte úpis na tisíc zlat. stř., jež dluhem jest našemu dědictví. Chtěl jsem to jenom vzkázati po p. Procházkovi; ale on se ostýchal to vyřizovati; snad se Vy nebudete báti to čísti před p. hrabětem. Čas jest, aby se to stalo; uvidíme, jestli Vy poslechnete starosty, jak pravíte, že toho potřebí jest, a jak p. p. Tomášovi pisáváte.

Já tedy poroučím, aby do pondělka toho nejblíž příštího, 28 junia 852 úpis ten vyhotoven byl. Se vší úctou

Váš

Fr. Sušil.

25 Junia 852.

[Kulda k listu připsal:] Tak kategoricky dovedl Sušil, star. Děd. C. M. rozkazovati; ovšem potkal se vždy s ochotným poslušenstvím.

228.

Kulda, od přátel Kulíškem nazývaný, Sušilovi.

---

[1]) jako byla ve zmíněných dvou vydáních.

[2]) Ostatek nezachován.

Na kopečku [1]) po Vašem odchodu dne 12. června 1855.

Velectěný Starosto a Pane!
I když nechci na pegasu jeť,
Přece proti vůli mojí hned
Mocná vůle Vaše vždy se stane.
Z rozkazů Vám síla jaká's plane
Anaž ostří básníkovi hled,
Tak že chudáku též naposled
Za veršíkem veršík z péra kane.

Jsouť však řádky ty jen nové zjevy
Úcty mé a poslušnosti k Vám,
Ač jsou bez pochyby — jak vždy — plevy.
Vy pak račte dáti důkaz nový
Zmužilosti, kterou dobře znám —
A tak čtěte verše Kuliškovy.

229.

Sušil Kuldovi do Chlumu v Čechách.

Kancionál a brněnská konsistoř; úkol Kuldův. Nový překlad církevních hymnů. Wurm u Olomouckého arcibiskupa stran kancionálu a sbírání písní. Životopis Tomáše Procházky. Odchod hr. Taroucy na bojiště.

Draby Příteli!

Pořád jsem odkládal se psaním, až by nějaká odpověď od slavné konsistoře nás došla na protokol schůze, která se 10. máje odbývala. Ale poněvadž nadarmo již tak dlouho čekám, nebudu Vás déle zdržovati v očekávání a napíši toli [!] co vím.

Nejprvé o kancionálu, jakožto věci předůležité. Psal Vám bezmála nástupce Váš u zanedbané mládeže, kterak se strhla v naší konsistoři slavné velká bouře hned 12. máje proti kancionálu námi strojenému, ač tehdáž ani ještě protokol náš žádán nebyl. Jeho Exc. četl návěští krátké o věci té v Blahověstě a s tou se v sedění dotčeném vytasil; načež prý zvláště p. Hammermüller bouřiti počal. I došel p. děkan Tidl ke mně hned za horka a abychom prý nějak předešli hromobití s Petrova na nás osnovanému snažně dorážel. Já abych šel ku p. biskupu a mu rozpověděl, že ještě nevydáváme, ba že se ještě jenom o práci jedná; aniž také co se dálo, dálo se s opovržením nějakým aneb zanedbáním Jeho Excellence; sl. konsistoř Pražská že s námi jednala co dědictví sv. Jana Nep., nikoliv co konsistoř, jíž my v Moravě podrobeni nejsme. Nad to prý abych zadal žádost, aby také pro mne sbírka od učitelů svatých písní se dála, jak to skrze slavnou Pražskou

[1]) »Na kopečku« (nad Lužánkami v Brně, nyní Beyschlägerova ulice) nazývalo se místo tehdejší polepšovny neboli ochranovny (»tam co bývají ti zlí kluci«, říkalo se v Brně), působiště Kuldova.

konsistoř se bylo dálo. Na to poslední ozvláště[!] ďoléhal, ale při tom na tom stoje, že nesmí vyzrazen býti, jakoby byl úředné tajnosti pronesl. Tak on p. děkan Tidl. Já jsem váhal a zpěčoval se jíti ku p. bisk. Exc., poněvadž se mohl mne otázati, odkud ty věci vím, an o nich toliko v sezení konsistorním řeč byla. Ale na druhý den jsem se předce rozhodlal a šel jsem, vyložil jsem věc jak stojí ústně a došed domů zpátky, napsal jsem, jak se rozvila a jakou měrou nyní se povahuje. Při tom jsem žádal, v té písemné žádosti, aby slavná konsistoř veškeré duchovenstvo provolala ku podporování mne, když se ve feriích ve sbírání aneb aspoň v poznávání vydám, kde se co zpívá a jakých nápěvů se užívá. Odpověď na to posílám Vam tištěnou, an přikládám lístek z kurrendy naší vystřižený, z něhož poznáte, čeho Vám potřebí.

Čas bude tedy již ruce přiložiti ku práci; a tudy, prosím, račte se v obdělávání kancionálu svatováclavského vydati. Ovšem, měl jsem Vám udati písně, které by se zpracovati měly. Kancionál svatováclavský jest velmi obšírný a má náramně mnoho písní, kteréžto množství zhola zbytečno jest a mysl a tělo zpěvákovo by obtěžovalo; vzrostlaby zajisté kniha, jíž by ani člověk unésti ani písní těch v paměti zachovati nemohl, ana kniha ta má také modlitby do sebe přijíti. Věc tu jsem složil na p. Křížkovského, aby mně udal nejlepší melodie, že potom se podle melodie té čistě napsané text opraví a obdělá. Dosavád nepřišel k tomu pro jiná zaměstnání; a já jsem exemplář svůj jemu zatím odevzdal, tudy nemaje ho při ruce jsem ani výboru toho učiniti nemohl. Leč Vy máte exemplář kancionálu toho a sám máte dosti vkusu a zběhlosti, že se sám výběru odvážiti můžete. Zatím nejkrásnější písně z Václavského kancionálu, ku každému cyklu a ku každé době toli, koli asi novější kancionálové mají, vyberte a spracujte, což Vám, jak vím, věc přelehka jest. Místněji o věci té musíme ještě jednati a musí ovšem rozsah, obměr a objem ustanoven býti a sice vůbec pro celý kancionál a pro zvláštní části zvláštně. O tom bohdá buď písemně buď i ústně jednati budeme, nejlépe v Praze v augustě, kamby jste[!] netoliko Vy, nébrž i jiní vel. páni sejíti se měli, jimž na kancionálu záleží a kteří nějakou měrou přispěti mohou k tomu, aby kancionál ten v každém ohledu žádostem lidu vyhověl a již ne tak lehko nějaké opravy vymáhal. Tudy se mi vidí, že jediný p. Děkan onen, jenž od slavné konsistoře Pražské vyvolen jest, málem jest pro tak veliký účel; strom jediný nečiní háje, a což ostatné slavné konsistoře řeknou? Leč o tom musíme ještě promluviti a snad také o záležitosti té dopisů více potřebí bude, aby vše před se jíti mohlo.

Já nyní vydávám hymny církevní v II. vydání, opraveném a rozmnoženém. Hymny breviáře jsou ve dvou přeloženích, jambickém a trochaickém, ovšem v rýmovaných převedeny; co bylo v prvním vydání, to předěláno a k blahozvuku připůsobeno. Kde v breviáři již rým, tam jeden překlad obyčejně učiněn toliko, ač i tu při některých dvojím překladem slova latinská pronesena. Jak věc ta vypadla, můžete z přiloženého překladu či z opravy překladu toho souditi. Jest to Stabat mater, kteréž jsem znamenitě proměnil, ale poslati nechtěl, poněvadž nevím, zdali ještě předce v té spůsobě, jak nyní se nalezá, do kancionálu přijde, čili nějakou proměnu podstoupí. Nevím, nepřicházím-li s tím pozdě.

P. Wurm byl u arcibisk. (nejd. p.) v Olomouci a povídal mu o kancionálu donesa mu ode mne žádost, aby při shledávání písní nábožných ráčil duchovenstvo k službám mně nakloniti. Se zlou se sice potkal, poněvadž nebožt. p. Bečák poručil kancionál chlapeckému semináři a vskutku nemalý peníz mu donáší. Posléze ale předce pravil, aspoň že věc tu v úvahu vezme, zvláště když byl p. W. pravil, že by z prodaných v dioecési Olomoucké kancionálů se nahradilo, co by vydáním nového kancionálu dioecése Olomoucká škodovala. Což p. W. slíbil, ač k tomu ovšem práva nemaje, poněvadž úd jeden za celou společnost ručiti nemůže aniž v závazky takové vcházeti, které se škodou společnosti spojeny jsou. O tom prozatím toli.

Co se děje se spisy a životem neb. Tomáše Procházky? S tak chvalnou horlivostí jste započal; bojím se, že snad Vás chuť opustila dále v tom pokračovati.[1])

P. hrabě Tarouca všecky věci odevzdává museu, nábytek veškeren prodá, byt již vypověděl, půjde do Italie co dobrovolný kněz spitalný a bude nemocné ošetřovati. P. bratr jeho, držitel panství českého, vzal na sebe dluhy jeho, aby zmatek z jeho odchodu nevzešel. On tedy sotva k Vám přibude. Za to p. Procházka a já, dá li Bůh, se bezmála dostavíme, o čemž ale ještě místněji vědomost dáme. P. Wurm jest na žinčici, jak již víte. Pozdravují Vás všichni; p. redaktor Hlasu dovolává se slíbených dopisů. Ostávám ve vší úctě

Váš upřímý přítel

Fr. Sušil.

V Brně d sv. Petra a Pavla[2]) 1859.

---

[1]) Kulda zde poznamenává: Následkem slov těch dal jsem se do práce, ač velice zaměstnán, a poslal jsem životopis do »Moravana« kalendáře.

[2]) 29. června.

230.

Sušil Kuldovi.

Kuldova práce pro kancionál.

Velebný Pane!

Dne 19. junia při veřejné schůzi výboru Dědictví sv. C. a M. přišla posléze otázka na kancionál, jenž nákladem a snahami obojího dědictví světla Božího spatřiti má. Poněvadž o věci té ještě mnoho vyjednávati přijde a jmenovitě o počtu písní na každou dobu církevního roku připadati majících se rozhodnouti musí, aby práce nadarmo vedeny nebyly; uznalo Dědictví naše úlohu tu na Vaši Velebnost vznésti a V. V. spolu splnomocniti, abyste o věci a záležitosti té s Dědictvím Pražským[1]) a jmenovitě s vpp. Drbohlavem a Bradáčem a Dr. Frenclem ve jménu Dědictví Brněnského vyjednávati ráčil. Ostatně vp. Maršovský již hned a jiní vv. údové našeho výboru při Pražské schůzi katolických jednot d 24 sept. atd. Velebnosti Vaší více o tom ústně povědí a prosbu složí jménem Dědictví našeho, abyste těžkou úlohu tu milerád na se přijíti si neobtěžil.

Frant. Sušil
starosta téhož Dědict.
Ignat Vurm
jednatel.

V Brně na sv. Prokopa[2]) 1860.

231.

Kulda Sušilovi.

Vydání životopisu a básniček Tomáše Procházky.

Důstojný Pane!
Velectěný příteli!

Rok 1863 blíží se, a k tomu roku slíbil jsem, že spíši život našeho Tomáše Procházky. V nemalém kancelářnictví, jež vikářství a zvláště dozorství nad školami s sebou nese, skutečně jen s namaháním značným životopis přítele a učitele svého téměř dokončil jsem; nyní

---

[1]) sv. Jana.

[2]) 4. července.

však nevím, zdali se bude moci ještě nyní — a zdaliž vůbec bude se moci přijmouti do Moravana; tuším, že požaduje 4 archy nejméně v kalendáři tom, a zkrátiť bych si ho nerad dal, ješto jsem, pokud možno, až přílišné stručnosti šetřil. Dále — také básničky Tomášovy opsal a sestavil jsem pro tisk, kteréž ovšem do kalendáře nehodí se, dílem proto, že některé z nich již Hlasem uveřejnily se, dílem ale proto, že jich značný svazeček jest. Vydati je tiskem slíbil jsem jeho ctitelům v Ivančicích — a sám o jich prospěšnosti v lidu našem přesvědčen jsem.

Tudyž táži se předně: zdali Vaší Důstojnosti a celému výboru Dědictví našeho na tom záleží, aby životopis Tomášův umístil se v kalendáři budoucím na rok 1864? — v případu tomto bych rukopis ovšem ochotně zaslal co nejdříve; — zadruhé: Kdyby se pro svou obšírnost nehodil do kalendáře, aneb kdyby vůbec již se tam umístiti nemohl, je-li totiž kalendář již dotisknut: račíte-li prokázati mi lásku tu, byste životopis přečtl, nežlibych ho v Praze vydal i s básněmi jeho?

Blíží se doba, kdy snad v Praze v čas sněmu déle potrvám, a doby této užil bych k tomu, by se knížka ta vytiskla.

Kdyby však v kalendáři se měl tisknouti život, potřebí bude také asi 300 otiskův pro Ivančice, jelikož jest se nadíti, že rozšířením jeho v mém a Tomáše rodném městě působení jeho blahodatné takořka pokračovati bude.

O to však každým způsobem snažně prosím, byste mi laskavě co nejdříve náhledy a přání své projeviti písmem neobtěžoval Sobě, an, jak zmíněno, nepochybně před 8. lednem do Prahy odeberu se — dá-li Pán Bůh. —

Naději se, že se těšíte dobrému zdraví, jehož národ náš potřebuje u Vás.

Bylbych psal Vurmovi, co pořadateli Moravana, avšak nevím, zdaližby jej list můj zastal, a zdaližby měl kdy odpovídati.

Pozdravení srdečné p. prof. Matěji Procházkovi a všem našincům.

Všeho blaha na Hospodinu žádaje Vaší Důstojnosti poroučí se ve přízeň sklonnou

s úctou oddaný přítel

Beneš.

Na Chlumu dne 10. prosince, 1862.

232.

Kulda Sušilovi.

Životopis Tomáše Procházky.

Velectěný Příteli! Důstojný Pane!

Z rozmanitého k novému létu potěšení mi přišlého v popředí jest radost mi způsobená vítaným listkem Vaším, v němžto svolujete k tomu, abych Vám rukopis svůj o životě našeho Tomáše předložiti směl ku přečtení. Nenadál jsem se, že listem tím poctěn budu, an mi p. Vurm v záležitosti té byl psal; a tudyž neváhaje poslal jsem rukopis příležitostně p. řediteli v ústavu pro hluchoněmé, a nepochybuji, že jej p. Vurmovi již doručil, a tuším, že již také Vaší Důstojnosti p. Vurm se o něm zmínil. Každým způsobem bych byl rad [!], byste mi tu oběť přinesl, a těch několik archů přečtl proto, že ovšem několikráte o Vaší osobě zmínka se činí, čemuž nemožno vyhnouti se, a tudyž bych rad, byste se přesvědčil, že ryzou toliko pravdu vyslovil jsem tamto. Sestřenici mojí Teresii netřeba již rukopis ukazovati, jelikož jsem od ní písemně některá data přijal, jmenovitě pak z posledních Tomáše dob; a více mi nemůže zděliti, jakož mi říci dala Mikulášem Hansem. Ráčíte jistotně svoliti, aby se 400 výtiskův zláštních [!] smělo vyhotoviti, pakliže starosta jednoty katolické Ivančické nevyjedná větší počet s p. Vurmem, k němuž jsem jej v záležitosti té byl odkázal; ráčíte zajisté vědět, že otiskův těch pro Ivančice a památku Tomášovu tam jest nezdatně potřebí; majíť výtiskové ti státi se prvním zdrojem k zamýšlenému pomníku jeho, a já soudím, žeby Dědictví naše po právu té se mělo oběti podrobiti, an mu Tomáš rukopis značný [1]) byl věnoval.

Dne 7. odeberu se na nějaký čas do Prahy, kamž již povoláni jsme do sněmu. Přeji, aby i ve sněmu Moravském dobrá věc naše zvelebila se a zvýšila, pokud v poměrech nevalně příznivých bude moci státi se.

Bratrskou úctu p. prof. Mateji Procházkovi a všem našincům, jmenovitě p. p. doktorům kollegům Hoškovi a Stárovi. Vurma srdečně pozdravuji.

Najdu-li v Praze nakladatele, vydám písně a básně Tomášovy o sobě; a pak nebudu váhati zaslati je Vám.

Díky hluboké vzdávaje za přání k létu novému navzájem i já přeji na Hospodinu Vaší Důstojnosti všelikého blaha pro vlastní osobu a pro

[1]) Putování Krista Pána. 1853

všechen národ náš. Bůh račiž Vám dlouhého dáti věku ve zdraví nerušeném. Račtež mne zachovati v přežádané a mne blaživé přízni Své sklonné.

Líbaje Vás poroučí se

nejoddanější ctitel a přítel

Beneš.

Na Chlumu dne 1. ledna 1863.

233.

Kulda Sušilovi.

Blahopřání ke kanovnictví.

Vysocedůstojný Pane!
Velectěný Příteli!

Sotva mi „Politika“ Pražská přinesla zprávu radostnou, že Jeho Veličenství císař Pán Vás vyznamenal čestným kanovnictvím v Brně, ihned spěchám, abych slovy nelíčenými a nejsrdečnějšími projevil svoje přání k nové hodnosti této, kteráž, ač pozdě, hlásati má milému národu našemu, že Vaše zásluhy, všelikou podobnou hodnost převyšující, spravedlivého uznání docházejí i u trůnu panovnického, jakož ho dávno měrou nejvrchovatější docházely po vlastech slovanských, jimžto Pán Bůh račiž drahocenný život Váš ještě dlouho k prospěchu a k útěše zachovati ve zdraví stálém.

Račtež úctu mou vysloviti důst. p. prof. Procházkovi a všem našincům se mnou se radujícím, mne pak v přízni své uchovati

co ctitele nejvřelejšího.

Beneš Method Kulda.

Na Chlumu dne 17. prosince, 1864.

234.

Jan Soukop (1826—1892) Sušilovi.

Žádá o posouzení svých pohřebních písní.

Veledůstojný, vysocevážený pane professor!

Již r. 1851 vybízel mne náš p. farář, abych se pokusil u skládání písně pohřební, kteráby více v duchu církevním zlášť [!] pak dogmatickém se pohybovala, než mnohé toho druhu písně, na mnoze po venkově

uvedené, kteréžto prázdnou často sentimentálností vyšperkované, málo katolického rázu do sebe mívají a proto i při pohřbu nekatolíků beze všech okolkův užívané býti mohou. I odvážil jsem se nesnadné této úloze dle skromné síly své ponekud [!] vyhověti, maje hlavně na zřeteli stanovisko katolické vůbec, zlášť pak článek o budoucím vzkříšení. Spolu jsem se vynasnažil naznačiti vděčnost, jakovou matce církvi za tolikeré milosti zavázáni jsme, jimiž nás od kolébky až k rovu doprovází. Jak dalece se mi práce ta podařila a jestli by se hodila k. p. do „Hlasu“ neb do Kancionálu a nebo jestliby vůbec zasluhovala uveřejněnu býti, neosměluji se vyřknouti, nýbrž očekávám, kterak ji Důstojnost Vaše posoudí, oč tuto pokorně prosím. Co do formy, snad mnoho přemnoho nedostatků se shledá; trvám zatím té naděje, že naleznu ponekud omluvy, an beze všeho dřívějšího návodu sám a sám, bez porady často přežádoucí na tomto poli se nacházím. Velice by se mi zavděčila Důstojnost Vaše poukázáním dráhy, jakovou bych se časem zdokonaliti mohl.

Obé [!] přiložené písně uvedl můj p. farář ve čtverozpěv; jednoduchý nápěv čtverozvučný pro klavír tuto jsem připojil.

V naší a Jedovnické farnosti se již těchto písní užívá.

S osvědčením nejhlubší úcti [!] a vážnosti

Vaší Důstojnosti nejoddanější

Jan Soukop
cooperator.

Ve Sloupu 27ho července 1852.

235.

Soukop Sušilovi.

Žádá o opravu čtyr básní svých.

Ve Sloupě 11. října 1861.

Veledůstojný Pane!

Pan prof. Procházka, kteréhož co nejuctivěji pozdravuji, upozornil mne na některé vady mých básní, jež, jak Vaší důstojnosti vědomo, vydati hodlám počátkem příštího roku, v svatvečer památky tisícileté. Co do básní rýmovaných pokusím se sám, bych naznačených vad, pokud toho dovedu, odstranil, jelikož v tomto druhu veršování více cviku mám, než ve verších metra antického. Laskavostí p. prof.

Procházky otevřely se mi teprv oči a vidím nyní v básních těch poklesky, kterých jsem dříve ani netušil. Nedůvěřuje pak sobě samému a obávaje se, bych při vší dobré vůli i pozornosti křiklavých nějakých vad bez opravy státi nenechal: osměluji se tímto Vaší Důstojnosti co nejsnažněji poprositi, byste přiložené čtyry básně klasickému pilníku Svému podrobiti a pak opět poštou (přes Blansko) laskavě zpět poslati ráčil.

Neopovážil bych se tohoto kroku, kdyby mi blahosklonnost Vaší Důstojnosti ke mne [!] odvahy nedávala, a kdybych sám si pomoci mohl.

Zároveň dovoluji si vysloviti co nejpovinnější díky za „Literaturblatt“, který pilně studovati budu a pak s poděkováním vrátím. Hlubokou úctu Vašnostem jak od p. faráře tak ode mne vzkazuje

Vaší Důstojnosti nejoddanější ctitel

Jan Soukop.

236.

Soukop Sušilovi.

Veršování časoměrné.

Ve Sloupě 17. Okt. 1861.

Veledůstojný pane!

Výtečná ochota, s kterou jste žádostnému přání mému tak rychle vyhověti ráčil, ukládá mi povinnost přemilou, bych své nejvroucnější díky Vaší Důstojnosti bez meškání složil. Zvláště pak vyslovuji hluboké své díky za laskavá pokynutí, vysvětlivky i opravy, kterými se mi dostalo vítaného světla u strojení veršů časoměrných, a lituji velice, že vzdálenost mi na závadě jest, bych si častější porady a poučení ústního vyprositi směl. Vyznávám na novo, jakož jsem již v nedávném listu vyznal, že jsem posud ponejvíce přízvučnými verši se zanášel a že básně časoměrné Vaší Důstojnosti zaslané jsou prvotiny moje druhu toho, a že při vší nedostatečnosti dosti píle mne stály. Vůbec přichází mi tento způsob veršování mnohem nesnadnější býti způsobu přízvučného. Nicméně se všemožně přičiním, bych pilným studováním návodu Vaší Důstojnosti k Prosodii — i Anthologie i v tomto oboru básnictví se zdokonalil. Hlubokou úctu od p. faráře oznamuji a setrvám

Vaší Důstojnosti vděčný ctitel

Jan Soukop.

237.

Soukop, farář v Doubravici, Sušilovi.

Blahopřeje k čestnému doktorátu vídenské university.

Vysoce důstojný pane a
předrahý učiteli můj!

Račtež dovoliti, abych se připojiti směl k přečetným ctitelům Vašnostiným, kteří se z nového velevzácného vyznamenání Vaší Veledůstojnosti srdečně radují, modlíce se Pánu Bohu, aby drahý život Vašnostin na oslavu Církve sv. i vlasti ještě na mnohá léta v neskaleném zdraví milostivě prodloužiti ráčil.

Kojím se milou nadějí, že brzo čarokrásné údolí či poříčí Svitavino navštíviti ráčíte i oblažiti toho, jenž v něm obývá,

Vaší Veledůstojnosti vděčného ctitele i žáka

Jana Soukopa.

V Doubravici 2. srpna 1865.

238.

Ondřej Caban Sušilovi.

Posílá členský poplatek pro Dědictví CM. a Mor. Nár. Jednotu.

†

Dvojctihodny, a Visoceučeny Pane Učiteli,
Pane, a Bratře Najvzácnejší!

Maje od dávna žádost pristúpiti do Dědictva SSv. Cyrilla a Methoda pod prednostenstvím Vaším postaveného, a krasňe zrostajíceho, aby mojej túžbe vyhovel tu posílam: 10 zl. v striebre, prosíce Vás, aby ste mňa za spoluúda tretí tridy prijati, a vstupnym lístem ubezpečiti ráčili.

Sem ešte pripojujem i inych 10 zl. v str. jakošto prvoročé vkladné do Moravské Národní Jednoty, prosíce Vás, aby ste dle potreby vše iné obstarati ráčili. Bude mne velmi mnoho na tom záležeti, aby co skór doplnil summu 100 zl. a tak zakladatelem Národní Jednoty se stati mohel. Škoda že kňazstvo jest vylúčené viššim rozkazem ze spolku tohoto, ktery vplyvem Vel. Duchovenstva len blahonosnejším i pro Cirkev sv. byti mohel.

Odpuste mojej smelosti, kterou nepriležiti Vám se stati jako neznámy[1]) opovažujem. Nech to slúži na důkaz mej k Vám velké uctivosti a důvěrnosti, kterauž vrelou modlitbou u Boha za Vás podporúvam. Boh Vás živ! pre blaho rodu a Cirkvi. Zůstávam v najvrelejši ucte

Váš nehodny Ctitel

Ondrej Caban
farár komjaticky pri Nitre na Slovensku.

V Komjaticech dne 18 10bra r. P. 1852.

239.

Kaplan Antonín Dudík (1824—1892) Sušilovi.

Ohlašuje úda Dědictví CM.

Velectěný dvojíctihodný pane professor!

Zdraví a mnoho dobrého vám na pánu Bohu žádám.

Bylť jsem opět tak šťastným, získati jednoho ouda pro dědictví sv. Cyr. a Meth.

Jest to „Jan Foukal, podsedník z Roštění, dědiny patřící k fáře Kostelecké děkanství Holešovského, jenž mne požádal, bych tu úlohu vzal na sebe, vám vysocevážený pane professor! slušně oznámiti, že chce s celou svou rodinou přistoupiti v III. třídu téhož dědictví. Protož odesílám vašnosti tuto dvojnásobný vkladek totiž 20. zlat. na stř. ve jménu jeho, s tou srdečnou prosbou, byste mu ráčil co možná nejdříve po poště odeslati, dostaneli ještě ten obraz a kalendář. Což by ho arciť těšilo. Pro budoucnost budou se mu knihy posílati opět poštou, jelikož v děkanství Holešovském jest již více oudů, a tudy nevystoupí porto vysoko pro jednoho.

Prosím o vysvětlení otázky, jak pak dlouho dostane se novým oudům tohotož roku za podíl obraz a kalendář, ježto posud dědictví vydalo?

Odpuste[!], že vás důstojný pane professor obtěžuji listem tímto; ale mám důvěru, že jej laskavě ode mne přijmete. Mějte se blaze.

---

[1]) se — přetrženo.

S Bohem

ctitel váš

Antonín Dudík

kněz círk. v Kostelci u Holešova.

V Kostelci dne 18. ledna 1853.

240.

Dudík Sušilovi.

Osobní zprávy. Dědictví CM. Očekávaná návštěva Sušilova. Národní kroj ve farnosti. Chystá kázání a katechese do tisku. Olomoucké hradby se opravují.

Dvojí ctihodný a důstojný pane professor!

Dopis Váš dto 12. března t. r. mne nad míru potěšil, spolu ale zavázal mě k povinné slušnosti, povděčnost svou několika řádky Vám tuto projeviti. Jak ten čas vážený pane professor ubíhá! Již 10 let od té doby, kdežto mi co filosofu druhého roku popřáno bylo, Vás často vidívati a s Vámi při jednom stole jídávati. Jak se vše mění! Vy ráčíte být povýšen u vyšší [!] stupeň důstojnosti, p. pr. Kalivoda jest zhola praelátem, bratr můj Beda ve Vídni jakýmsi pánem; já ale — bídným kooperatorem v Hrubém Týnci. Než jsem knězem a toto jest zajisté vysoká důstojnost v očích věřícího srdce. — Tážete se milý pane professor, jak mi v Týnci? Inu prosím Boha o svatou trpělivost a dar osvícení, bych křížky Bohem na mne časem seslané statečně nésti mohl. To neštěstí mám, že jsem již u třetího faráře a na žádrém nenálezám [!], co by mi v mém věku a přání blaze posloužiti mohlo. Nějakého vědeckého vzdělání, lásky k vlasti a k mluvě materské jakož i bratrské lásky darmo hledám od těch pánů. Takto jsem na sebe, na svoji sílu, mámli jakou, odkázán, i tu kladou se mi překážky v cestu. Rád bych uvedl kancionální zpěvy v chrámě, než tomu odpírá p. farář, rodem sice hanák z Hřebčína u Olomouce, ale jenž všecko, co národního, za bláznovství pokládá. Ostatně nekoná žádných povinností co duchovní pastýř v chrámě, ve škole, u lože smrtelného, nýbrž si drží kromě mne, jenž jsem potřebný, ještě jednoho takřka co svého zastupitele. Že to konsistoř povoluje při nynějším nedostatku kněžstva, jest mi podivno. — Letos bude náš arcibiskup visitirovat právě naše děkanství a pak holešovské. 24. dubna bude u nás generální visitací; 22. udělí se na Sv. Kopečku apoštolské požehnání a později stane se totéž na sv. Hostýně.

Tedy něco o našem dědictví. Patrno, že ruka Páně je v tom; neboť počet oudů množí se jako písek na moři. Jen že ten pořádek není takový, jakby sobě každý šlechetný žádal. Jak pak pane professor! nestalli se již ten návrh, kdyby konsistoře taký[!] na sebe něco přijaly, jak to viděti při dědictví Svatojánském? Dokud kněhkupectví bude obstarávati zásilky, nebude dle mého zdání nikdy dobře, protože ono tuto věc považuje za mimořádní. — Mi se odeslalo, oč jsem byl prosil; než v kalendáři pro rok 1855 stojí, že pro tento rok každý spoluoud dostane: „Moravan"; Mapa země Pal. Obraz sv. Cyr. a Meth. (Toto posud vyšlo r. 1855.) Nevím tedy, jeli to dobře.

Těším se již napřed, že mne letos svou přítomností v Týnci poctíte. Domnívám se, že i ve fárnosti naší bude některé zrnko národní, ač musím se přiznati, že k velké mé bolesti náš lid — fárnost naše — národní svůj kroj, obzláště[!] mužští, brzy naskrz již odložil, tak že se u nás již s hanákem v červených kalhotech, v plášti a klobouku více nepotkáte, nýbrž s pánem v burnusu, pantalonech a čepici. I německý duch straší u nás. Neboť ve škole učí se děti němčině a sedláci nálehají[!] ve svém nerozumu na to. Ach! milý pane professor! jak rád bych s vámi pohovořil a s Vašich ust rozhodná slova uslyšel, jaký to bude? Co se mého zaměstnání dotýká, tedy umínil jsem sobě, s boží pomocí vydati jeden ročník kázaní; mám jich již brzy pohromadě. Pak pracuji školní katechese s příklady.

Ostatně nového psal bych Vám z kraje našeho, než vše při starém. Hradby u Olomouce se začnou zase opravovat na znamení, že nechce to k pokoji se chýliti.

Tedy budu se těšiti na příchod Váš, jen račte mi oznámiti, v který asi čas může se to stati[!], abych při domě zůstal. Přijmětež hlubokou moji uctu a nejvřelejší pozdrav.

S Bohem

sluha

Antonín Dudík
Cptr.

V Hrubém Týnci dne 23. března 1855.

241.

Dudík Sušilovi.

Posílá 1. díl svých tištěných kázání. Překlad Akt sv. mučeníků.

Mnohoctěný, velevážený, důstojný pane professor!

Již několikráte ráčil jste mi podati důkaz své lásky a náklonnosti k mé osobě, což mne velmi těší. Kterak bych neměl tedy i já na Vašnosti pamatovati? Pročež osmělil jsem se, Vám mnohovážený pane professor! toto moje skromné dílko odeslati na památku. Ovšem památka tato jest neúhledná a nevím, nálezne-li u Vašnosti schválení, než buď jak buď, aspoň mám dobrou vůli zavděčiti se. Račte tedy tento první díl mých řečí přijmouti.

Než věru! budete se snad tázati, jak to vyhlíží s překladem „Echte Akten h. Martyrer“? O milý pane professor! až posud leží to — ladem. Ovšem rok bude, co jsem knižku byl od Vašnosti obdržel; než co platno, když v tom roce tak slabá byla má síla? Smlouva byla učiněna, že ke konci roku 1856. všecky 3 díly „Kázaní“ v manuscriptě po hotově budou, ale jak mnoho a mnoho mně jich scházelo! Tak tedy se úmysl můj tak notně opozdil. Než Bůh dá, že se přece brzy již do překladu pustím. Prosím tedy, mějte mne vymluvena. — V náději, že račíte [!] býti zdrav, dávám Vašnosti srdečné

S Bohem

v nejhlubší úctě

Anton Dudík
Coop.

V Týnci 18 19/11 56.

242.

Dudík Sušilovi.

Posílá překlad akt vých. mučeníků („Pravé dějiny sv. mučeníků východních“ 1858), který chce věnovati rajhradskému opatu G. Kalivodovi.

Důstojný, velevážený, dvojíctihodný velebný Pane!

Všecko kráčí k svému cíli. Podobně dosáhl jsem i já s pomocí boží onen cíl, jehož jsem sobě přispěním Vašnostiným byl vytknul. Překlad „actorum martyrum“ je hotov, jehož spolu s III. dílem svých kázaní tuto posílám.

Račte, Velebný Pane, tuto mou práci přehlédnouti a pak dle uznání pro dědictví upotřebiti. Hodiny celého roku k odpočinku pro mne určené vynaloženo na tuto práci. Bylbych tomu rád, kdyby vysocedůstojný opat Rajhradský Guntherus věnování tohoto spisu při-

jíti ráčil. To ostatní, prosím Vašnosti pane professor, račte mi písemně sděliti.

V náději, že se z dobrého ráčíte těšiti zdraví, očekávám v brzce nějakou od Vašnosti správu [!], kteráž mi velevítána bude. Můj srdečný pozdrav bratru[1]), jeli už v Brně.

S Bohem

Vám oddaný

Anton Dudík
Coop.

V Týnci dne 16. ledna 1858.

243.

Dudík Sušilovi.

Česká prosodia a mluva. Zanechal úmyslu připravovati se na doktorát bohosloví. Spisuje povídku. Honorář za překlad akt mučeníků.

Vysocectěný, Velebný pane professor!

List Váš, jehož jsem byl obdržel, velikou mi působil radost. I neprodlévám, na důkaz hluboké své úcty k Velebnosti naň odpověditi.

Přede vším račtež přijíti ode mne srdečný dík za poslanou knížečku o prosodii české. Četl jsem sice pojednání vaše o tomto předmětu v kalendáři, než vyznati musím, že jen povrchně. Nyní pak pustím se do toho s chutí, abych aspoň nechybně rozeznával slabiky dlouhé a krátké. Člověk přichází často do příležitosti, nějakou báseň v mateřčině složiti, a pak není to nic pěkného, pakli neví, jak to začíti a dokonati. Poznávám, milý pane professor, že naše řeč přece jen tuze hluboko klesla a zanedbávána jest byla!

Bohu budiž chvála, že dle Vašnostina vyjádření a vážného soudu překlad dobře se mi podařil. Ovšem pokleskû a chyb je tam dosti; než bych se jich budoucně chránil, jest mi toliko na vlastní pilnost se spoléhati, an znatele jazyka našeho na blízku nemám. Díky Vám upřímné, že jste mne na to neb ono upozorniti ráčil! Zajisté budu se těchto vad vždycky varovati. Jungmannův slovník mi arciť schází, ale pomůže-li Bůh, budu hleděti si ho koupiti. Mám slovník Šumavského.

Měl jsem sice úmysl na doktorat theol. študovati, než jsem se z toho již vyspal. Nejhlavnější příčina je dosti slabé moje zdraví. Onoť

[1]) Dru Bedovi D., jenž jako Sušil bydlel u minoritů.

vyžaduje častého pohybování - se a procházky, než při študování bych se úplně zkazil. Raději budu pracovati jiným a dle mého náhledu vydatnějším způsobem pro náš lid.

Můj bratr — jehožto račte ode mne pozdraviti a jemu oznámiti, že mu budu brzo psáti — ví o tom, i Vám to sděluji, že jsem se pustil do spisování povídky na základě pravdivé události v Rusích. Mám již 8 půlarchů. S pomocí boží chci ji letos dohotoviti a pak, bude-li se hodit, pro naše dědictví určiti. Času žebych měl nazbyt, to nemám, ježto v duchovní jsem zprávě [!], ale mámli pohodlnou chvílku, tedy pracuji dále.

Velectěnému panu opatovi Rajhradskému Gunterovi jsem psal doloživ poníženou prosbu, budeli nakloněn věnování mé práce přijmouti. Bude-li chtíti, možná, že se Vás, mnohoctěný pane professor, tázati bude, kterak Vy o věci té soudíte.

Strany honoráru co mám říci? Těžko u vlastní věci soudcem býti. Byloby mi to vhod, kdybyste to sám rozhodnouti ráčil. K tomu jest to jen překlad.

Toliko sub rosa podotýkám: za arch 4 zl. a 6 gratis exemplářů. Bez toho dal bych jednu nebo druhou školu, kdežto jsem co katecheta pracoval, za ouda do dědictví zapsati. — Prosím upřímně, byste v otázce této více ku prospěchu dědictví nežli mé osoby prohlédati ráčil.

Děkuji ještě jednou za laskavý Vašnostin list, jehož sobě na památku uschovám. Přijmetež [!] ode mne hlubokou úctu a srdečné pozdravení.

Svého milého bratra pozdravuji též upřímně.

Tím tedy uzavíraje svůj list ostávám

Váš povděčný ctitel

Anton Dudík
Cpt.

V Týnci dne 3. března 1858.

244.

Dudík Sušilovi.

Děkuje za práci překladu akt muč. věnovanou. Vzpomíná S-ovy návštěvy. Úsudek o kroměřížském semináři. Pověsti o synodě v Olomouci.

Mnohoctěný, důstojný pane professor!

Bylof to pro mne překvápení[!] milé, když jsem při návratu svém z domu otcovského ve svém pokojíku Vašnostin dopis byl natrefil. Okamžitě jsem jej přečetl, a všecko sloužilo k uspokojení mému. Nyní pak maje za svatou povinnost, odpověditi Vám, odesílám tuto několik řádků v sladké náději, že jich laskavě přijmete.

Předně vřelé a srdečné činím tuto díky Vám, velemilý pane professor, za ostudu a práci, jakou vynaložiti neobtěžoval jste sobě strany skromného mého překladu. Bude mi to mocnou pohnůtkou, hlouběji vniknouti v ducha drahé naší mluvy. Kvitanci, jakž udána, odesílám tuto. — Jak pak, pane professor, zdali sobě spomínáte na nocleh, jehožto jste ráčil u mne míti? Až budu farářem, vše se slušně vynahradí. Vaše cesta, jakouž jste vykonal skrze tři neděle, se mi líbí, než stýskáte sobě, že výtěžek velmi chatrný. Možná ale, a tím musíte se těšiti, jak podotknuto, že zásoba národních písní již vyčerpána.

Nového u nás velmi málo. Zajel jsem sobě k otci do Kojetína, kdež jsem celý týhoden strávil. Byl jsem při té příležitosti též v Kroměříži. Právě přijížděli študující ze všech stran, mezi nimiž mnoho chovanců semináře menšího. Podíval jsem se na tento ústav a vnitřní uspořádanost jeho. Byl tam veliký zmatek. Ještě se staví, tedy nepořádek dosti veliký. Snad Vám bude známo, že tito chovanci — snad lépe káranci — budou míti domácí študium, mladí kněží, jáhni a podjáhnové,[1]) budou jejich prof. Ubožáci, mají učit, a sami potřebují vůdce!

---

[1]) Podjáhni asi sotva, jáhni v těch případech, kdy ukončivše bohovědná studia byli ještě tak mladí, že ani s dispensí nemohli býti vysvěceni na kněze a ustanovováni proto na čas za praefekty semináře (internátu s gymnasiem); vzhledem k tomu, že tehdy se na studia středoškolská chodilo kolem 12. roku a později, ač ovšem odbývány někdy dvě třídy za rok, nebyly případy takové právě časté. Didaktická a vychovatelská průprava arciť byla jako na jiných ústavech skrovná, vzdělání odborné se začátku závíselo docela na píli a nadání jednotlivců.

Chovanci dlouhá léta nosili, jako bohoslovci olomoučtí, černý úzký talár, t. ř. kleriku, a to celý den, i při hrách (lepší žáci již od vánoc 1. třídy), za opasek červenou stuhu, venku až do let sedmdesátých nízký cylindr (začež jim od vlasteneckých uličníků nadáváno »hrotkařů«, jinak, pro černý šat, »kavoňů«); lepším žákům udělována tonsura v 2. třídě. Kněžstvo i obecenstvo, považujíc talár více za roucho liturgické neb aspoň úředně kněžské, namnoze soudilo jako Dudík; zvláště urážélo, když tu a tam některý chovanec — dle dávaného příkazu — nosil se tak i doma o prázdninách. Kdo si nepřiměřený, ba přímo nezdravý úbor ten pro hochy smyslil (na útraty jejich, ne ústavu, jako v alumnátech), vysvitlo by snad z úředních listin; říkávalo se toliko, že arcibiskup se tu řídil tím, co byl viděl v ústavech italských. Ani jinak nebylo po celá desítiletí o potřeby hmotné, o přiměřenou výživu, pohyb na čerstvém vzduchu atd., ani učebné

— Víte-li, jak nazývá lid tyto chlapce v klerikách, s tonsurou a kolárem? Sit venia — posrané panáčky!! Věru tím se nezvelebí duchovenstvo. Arcivojvoda Maxim. má taky seminář pro svůj řád, a chlapci nechodí ve vysokých botách a s kolárem. Pro chlapce se tato věc nehodí, což pro dospělého muže a kněze odznakem býti má. Než ostatně „videant“! Dále povídá se, že náš metropolit před svým odjezdem do Říma provincialní synodu slaviti chce. Avšak kde jsou napřed pastorální konference jako v Budějovicku? Co asi na světlo přinese synoda Vídenská? Ostatně nejsem více s to novin podati majících nějakou do sebe zajímavost. Jsem nyní tak dalece zdráv a to je nejlepší poklad, jehožto i Vám, pane professor, z hloubi srdce svého přeju. Že můj bratr opětně obdarován byl zásl. penízem od Würtemb. krále, třebas Vám známo. Těší mne to. Račte ho, budeteli s ním rozpráběti, ode mne v bratrské lásce pozdraviti.

Tím tedy ukončuji svůj list a odporoučeje se do Vašnostiny lásky a přízně znamenám se

v hluboké uctě Vám docela oddaný

Anton Dudík
Coop.

V Týnci dne 9. října 1858.

245.

Jan Fáborský, kaplan židlochovický, Sušilovi.

O rytbě mapy Palestiny, již F. byl pro Dědictví CM. nakreslil (srv. č. 38).

Důstojný Pane Professor!

Došel mne dnes list od p. t. prof. Šembery. Ačkoliv mi píše, že zároveň i Vašnostem list odeslal, uznávám za hodno dopis jeho na mne též Vám zdělit, nechtě o své vůli s ním vyjednavat. Já jsem — dle jeho náhledu — docela pro rytbu do ocele, an to mnohem více nestojí, a mappa je mnohem krásnější. Poslal mně na okázku litografovanou mappu Černé Hory. Kdyby měla palestina tak vypádat [!], veliké cti bychom ní [!] nedošli. Je to jarmareční škrabanice.

---

valně postaráno — sotva tak vinou arcibiskupovou, jako jeho rádců, kteří buď sami potřebám těm nerozuměli anebo netroufali si neochotných činovníků jeho většími požadavky obtěžovati. Praefektům totiž nevedlo se tuze lépe, a jen osobní svědomitostí a obětovností většiny z nich umožněn zdar ústavu dobrého, ale nedostatečně vybaveného.

Pročež se s ostatním výborem ráději pro rytbu do ocele račte usjednotit. Ostatně z dopisu P. Šembery vyrozumívám, že to ve Vídni s rytbou vůbec bledě stojí, a že bychom snad mnohem lepe[!] byli udělali, kdybychom se na někoho byli obrátili do Prahy. Mappa nákladem Matice České — Okolí pražské — vydána[!] je non plus ultra, a dělá Matici velikou čest. P. t. prof. Šembera v dotčeném listu — zlášť[!] ku konci — jaksi nemile naříká na nedostatek výtečných rytců. Co jest to pro celou Víden[!] asi tři neb čtyři?!! Prosím, račte mi hned odepsat, co a jak? by již jednou pořádek se mohl udělat.

Též jsem psal p. Šemberovi, že mu Dědictví Sv. Cyrilla a Methoda poštovní a jiné útraty se srdečnými díky vynahradí. Dúvěřuji se, že s tím budete srozuměni. — Peníze na plotnu by se mu arciť musely odeslat jak píše 15 zl. stř.

Od p. Dr. Škorpíka jsem posud neobdržel ničehož.

S nejhlubší úctou Vašnostin

Jan B. Fáborský.

In festo Conversionis Scti Pauli[1]) Seelovicii 1853.

246.

Fáborský Sušilovi.

Rytí mapy.

Důstojný Pane Professor
Velebný Pane!

Včerá[!], přijda z Brna domu[!], obdržel jsem list od prof. Šembery. Píše mi, že plotnu měděnou koupil, musel však k zaslaným 15 zlatým ještě 3 přidati (stojí tedy 18 zl. stř.) Zdražení to se stalo tím, že od 3 let, co on byl dal plotny pro Moravu dělati, cena mědi znamenitě postoupila. Ujišťuje mne však, že je plotna velmi pěkná. Přiložil konto, jež Vašnostem odesílám.

Rytec Knorr Čech již práci započal. Nevěda sobě však v písmu měst (větších, menších, dědin, atd.), pohoří, kopců, řek, rovin atd. pomoci, anť já začátečník ne přísný všude dělal rozdíl, poslal mi mappu zpět, prose mne, bych mu neprodleně dal vysvětlení. Dnes jsem již

[1]) 25. ledna.

počal opravy a dá Bůh v sobotu mu vše odešlu. Pracuje prý pilně. Poprosím ho, by sobě pospíšil.

Poslal bych rytcův list též Vašnostem, potřebuji ho však k opravám.

Vaší Důstojnosti s nejhlubší úctou oddaný

Jan Boj. Fáborský.

V Židlochovicích in festo Scti Longini Martyris[1]) 853.

247.

Fáborský Sušilovi.

Objednávka tuše na kresbu mapy.

Fáborský píše list na 3. str. papíru, na němž mu psal Schnepf do Židlochovic s adresou na str. 4⁰. Adresa na str. 2 zní: Židlochovice. Důstojnému Pánu Panu Františkovi Sušilovi, řádnému professoru bibl. študií, do Brna. Minoriten, příležitostně.

Důstojný Pane!

Byl jsem požádán, k p. Obdržálkové [!] stručné historii Černé hory (pro letošního Moravana) výkreslit chemickým tušem (inkoustem) mappu. Svolil jsem pod tou výminkou, když mně p. t. hrabě Taroucca zaopatří chemický tuš (NB. ne inkoust, jenž brzo vyschne a tím nepotřebným se stane; tuše sobě mohu však natřít dle potřeby a libosti) a příhodný k témuž kreslení papír. Pan Hrabě byl tak láskav a šel se mnou k Schnepfovi, který vše ve Vídni objednal (zdá se mi, že mu p. hrabě odporoučel zlášť Raucha) a mně zaslat připověděl. Včerá mi však na písemnou poptávku tuto poslal odpověď.*) — Vertas, rogo perhumile.

Byl bych psal na p. hraběte, vím však, že není v Brně, a Kuldu by posel nenašel; pročež se neračte horšit, že se vždy obracím na Vašnost.

Rád bych, kdyby p. t. Kulda vše u Perny objednal a mně co nejspíše zaslal, bych se do práce pustit mohl. Per několik mám, jen papíru a tuše mi zapotřebí. Papíru as 3 archy, z nichž každý by byl nejméně jednou tak velký, jako je litografovaná mappka Černé hory (příloha ke Slovenským Novinám). Též prosím, by se p. t. Kulda u Perny přeptal a mně laskavě sdělil, jakým způsobem se tuš chemický tře — zdaž jako tuš obyčejný.

---

[1]) 15. března.

S nejhlubší úctou

Vaší Důstojnosti oddaný

Jan Boj. Fáborský,
kaplan.

*) Brünn 28 Juny 1853.

Ew. Hochw.

Beantwortend Ihr Geehrtes vom 28. d. M. mache Ihnen bekannt, dass die lithografische Anstalt in Wien keinen solchen Tusch verkauft, und ich des Umdruks Papier [!] wegen, es zu bestellen keinen Auftrag von H. Grafen Sylva Tarucca hatte, weswegen ich Ihnen beydes nicht schicken kann.

Ich glaube, Sie werden Sich am besten an hiesigen Steindrucker Perna wenden, von dem Sie es jedenfalls erhalten werden.

Ergebenster

V. E. Schnepf.

248.

Matěj Procházka Sušilovi.

O své zkoušce z češtiny.

Vysoce učený Pane!
Drahý příteli!

Zkoušku klasurnou již jsem dne 23. t. m. odbyl, a snad dostatečným prospěchem. Měl jsem dvě úlohy: 1. Jaké pomoci poskytla neb poskytuje novější literatura česká k seznámení se se starou klassickou literaturou řeckou a latinskou. 2. Překlad asi dvou listů z německého díla Weberova: Andreas Hofer. Toto poslední, věřte mi, více mně zatopilo, nežli první úloha, jelikož k tomu žádných pomůcek a má zásoba slov posud pohříchu dosti skrovna.

V pondělí bude dopoledne ústní zkouška. Hodlám tedy odpoledne o 2. hod. s tlakem párovozným opět do Brna odjeti a snad již o desáté neb jedenácté hodině před půlnocí již v Brně býti. Na štěstí vzal jsem sobě klíč od domu sebou, jinak bych se tam nedostal.

Zprávu o Vašem díle již jsem Šestákovi odevzdal.

Úctivě a přátelsky Vás líbaje zůstávám

Vám vždy k největším díkům povinnovaný sluha a přítel

Matěj Procházka.

V Praze dne 24. června 1853.

249.

Matěj Procházka Sušilovi.

Úpisy na státní půjčku. Spisy pro Dědictví CM. Dílo o královně Dagmaře. Drobnosti.

Brunae — In festo S. Ignat Loyol.[1]) 1854.

Důstojný pane professore!
Veledrahý příteli!

Subskripcí na státní půjčku již se stala, a sice takto:

Prof. Sušický podepsal	. . . .	800	zl. stř.
„ Hainiš „	. . . .	800	„ „
„ Klimek „	. . . .	200	„ „
„ Veiss „	. . . .	200	„ „
„ Janiček asi	. . . .	400	„ „
Noettig asi toli[!] co Janiček			
Geissler[2])	. . . .	100	„ „

a pro Vašnost pana Professora osmělil se prof. Weiss podepsati — 200 zl. stř. Tolikéž podepsal jsem i já. Tuším, že budete Vašnosti s tím docela spokojen, aniž třeba pro tuto sumu se strachovati nedostatku pro vlastní potřeby, jelikož suma ta za čtyři léta se zaplatí a sice malou ujmou měsíčného. Netřeba tedy Vašnostem, by sobě o těchto prázdninách v něčem ujmu činili. Ujma služného započne koncem měsíce září.

Jelikož matice česká 15.000 podepsala, ujednali jsme mezi sebou, aby i naše dědictví 5000 na státní půjčku dalo. Tuším, že Vašnosti s tím srozuměn budete.

An právě jsem přemýšlel, mám-li peníze pro Vašnost vyzdvihnouti a do Teplic zaposlati, obdržel jsem druhé drahocenné psaní Vašnostiné [!]. Učiním tedy, jak Vašnosti přejete, aniž peněz těch vyzdvihnu.

P. provincial mimo pozdravení Vašnostem vzkazuje, že před 15. tohoto měsíce nelze mu z Brna odejíti; nesejde se tedy více s veleváženými a důstojnými pány, o nichž v psaní Vašnostiném podotčeno.

J. Exc. nejdůst. náš p. biskup na státní půjčku podepsal 36.000 zl. stř. Náramná zajisté to suma! Nikdo nepochopuje, kterak ten pán to zapraví, aby v domácnosti své nepřišel v nesnáze. Rajhradští podepsali

---

[1]) 31. července.
[2]) Professoři a představení bohosloví.

40.000 zl. V největších nesnázech, jak snadno pomysliti lze, jest hrabě Sylva-Taroucca, který, jak Vašnostem vědomo, téměř krýcara nemá a přece by rád lojalním se býti osvědčil.

Asi 7. měsíce srpna přijede do Brna Štulc se životopisem žádoucím SS. Cyrilla a Methodia; tak aspoň ujišťoval hraběte Tarouccu zvláštním psaním. Kalendář již čtvrtý arch se tiskne. Dílo Jak. Procházkovo teď teprv mohu zase dále prohlížeti, protože jsme tímto dnem, co Vašnostem píši, školy ukončili.

Dr. Dudík byl tyto dny v Brně a zůstavil mně dílo v dánském jazyku, v němž národní písně danského lidu o královně Dagmaře, bývalé dceře vévody Brněnského Ottona IV. r. 1213 smrtí sešlé, se obsahují, maje za to, že mezi řediteli fabrik Brněnských snadno nalezneme takových, kteří jazyka danského takou znamost[!] mají, že by nám — t. j. našemu dědictví pro kalendář — je mohli přeložit. Jsoutě obsahu romantického. Jmenovitě se v nich vyslavuje krása a dobrota oné královny.

Farář Keil již se navrátil do Brna a cítí se o něco lepším; Šuderlu až posavád jsem neviděl, tolik ale se dověděl, že mu lázeň prý nic neprospěla. — Úroda jest u Brna velká, o ceně však teď velmi kolísavé nemožno nic jistého psáti. — Tomeš[1]) míní již tohoto měsíce do Luk odjeti. Snad pojedeme spolu, totiž buď 5. neb 7. t. m. Kulda bude administratorem. Zůstanu asi 8 dní v Jihlavě.

Poslal jsem Vašnostem také vyzvání Matice české ku pracím pro Album. Nevím, dostal-li jste ho[!] či nic, jelikož o něm nezmiňujete.

Jinak nejsrdečnější úctu všech ctitelů Vašnostiných v Brně vyřizuje trvám

Vašnostem oddaný přítel

Mat. Procházka.

250.

Matěj Procházka Sušilovi.

O cestě do Terstu (srv. F. S. 352).

Adresa na str. 4°: z Sloupu. Důstojný a veleučený pán pan František Sušil, professor theologie, starosta Dědictví ss. Cyrilla a Methodia, čestný rada konsistorní atd. v klášteře Minoritském v Brně. Brünn. — Razítko na 5kr. známce: Blansko 9/9 — Brünn 9-9.

---

[1]) Šimbera.

Důstojný pane starosto!
Drahý příteli!

Obdržel jsem psaní Vašnostino, ale nezaradoval jsem se příliš. Je to veliký rozdíl platit za cestu do Tersti [!] 15 zl. pour plaisir a zase za ní [!] platit (také pour plaisir) asi 58 zlatých. Ovšem že možnost v Mariboře[1]) se zastaviti, jest velmi lákavá, avšak tím delší a útratnější byla by cesta ta. Já pak se bojím jednak že nevystačím s penězi svými, budu-li chtíti také do Olomouce, pak že příliš mnoho času ztratím, jelikož by ta cesta napotom na 6 neb 7 dní se protáhla a já přece ku pracím svým ještě velmi opozdilým nejméně čtrnácte dní potřebuji. Mám tedy chuť a nemám.

Už před obdržením psaní Vašnostina ustanovil jsem se na tom, že v pondělí příští aneb v úterý zase do Brna se vrátím, abych s větším úsilím mohl o své úloze pracovati. Při tomto ustanovení hodlám setrvati již také proto, že se domnívám, že nynější pošmourné a deštivé počasí aspoň do té doby jistotně bude panovati, a já bych nerád v dešti cestoval. Prosím račte tedy až do té doby strpení míti a mne v Brně očekávati. Vyjasní-li se na den Jmena Panny Marie, vydám se hned ten den na cestu.

Pozdravují Vašnost všickni Sloupenští, zvlášť [!] pak pozdravuje pana starostu

Vašnostin ctitel

Matěj Procházka.

V Sloupě dne 8. Sep. 860.

251.

Matěj Procházka Sušilovi.

Nemůže vyhověti pozvání do Jemnice.

Veledůstojný Pane kanovníku!
Drahý příteli!

Právě když jsem se chystal k výletu do Adamova, došlo mne velevzácné psaní Vašnostino, vyzývající mne do Jemnice. V prvním okamžiku radostně rozechvělý Vašnostinými slovy, chtěl jsem skutečně v týž den ještě (v neděli 22. t. m.) do Jemnice poštou odjeti. Ale

[1]) u biskupa Slomška.

uváživ, že jsem ještě nedávno při svém návratu z Pernštýnské Bystřice, odkud jsem o třech hodinách v noci odjeti musel, se značně zachladil, a žebych jeda celou noc ještě více a snad i nebezpečně se zachladiti mohl, pustil jsem mně jinak milou myšlénku o výletu do Jemnice mimo sebe a vyjadřuji zde toliko ještě srdečné díky jak veledůstojnému panu arciknězi za laskavé a pro mně[!] velmi čestné pozvání tak Vašnostiné Veledůstojnosti za drahocenný mně poslaný list. Snad co letos se státi nemohlo, provede se snadněji na přesrok.

Se vší úctou trvá jak veledůstojnému panu arciknězi tak Vašnostiné Veledůstojnosti

oddán

Mat. Procházka
prof. gym.

V Brně dne 23. září 1867.

252.

Friedrich Chrysander (1826—1901), vydavatel a spisovatel hudební, Sušilovi.

Sbírka národních písní a překlad jich do němčiny. (Srv F. S. 246.)

Adresa na 4. str. 8°: An den Hrn Herausgeber der Mährischen Volkslieder, durch gütige Vermittlung der Verlagshandlung K. Winiker in Brünn. — Razítko (Freimark — 9 Kreuzer): Mainz 15. Sept. 1853 6-7. — Frankfurt 15. Sept. 1853 $9^1/_2$-$5^1/_2$. — Brünn 18. Sept

Hochgeehrter Herr,

Meiner wahren aufrichtigen Meinung über Ihre ausgezeichnete Sammlung, die in der S.[1]) Musikztg ausgesprochen ist, weiß ich hier nichts zuzufügen, als den Ausdruck lebhaften Dankes für die mir bereitete Freude. Auf das Ganze komme ich in einem weiteren Zusammenhange zurück. Es mangelt mir aber die Kenntnis der Sprache der Lieder u. also viel. Daher bitte ich sehr, wenn Sie es irgend über sich gewinnen können, wenigstens Einiges zu übersetzen oder übersetzen zu lassen. Sollte es nicht gerathen sein, diese Verdeutschung in einem Octavbande nachträglich herauszugeben, die Lieder in der Reihenfolge, welche sie in der großen Sammlung einnehmen, außer den Lesarten begleitet mit Bemerkungen über die eigenthümlichen Sprach-

---

[1]) Süddeutschen.

laute, über Accente, Rhythmen, musikalische Instrumente u. dgl. Bei meinen vergleichenden Zusammenstellungen verschiedenster Nationalgesänge finde ich immer mehr, wie wichtig besonders die Erwägung der sprachlichen Eigenthümlichkeiten (überhaupt die ganze Gliederung der Sprache) ist; eine üppig entwickelte Sprache, wie z. B. die finnische, hat gleichsam alles Tonmaterial in sich absorbirt u. läßt Gesang gar nicht neben sich aufkommen.

Im Fall eine Übersetzung sich nicht publiciren lässt u. Sie besitzen dieselbe vielleicht handschriftlich — wollten Sie mir da dieselbe wohl zu Benützung überlassen, oder da solches vielleicht zu gewagt wäre, mir das Treffendste auf meine Kosten abschreiben und mit einigen gütigen Bemerkungen begleitet mir zukommen laßen. Durch Schott's Söhne in Mainz, oder durch die Buchhandlung von Oertzen u. Schlöpke in Schwerin wird solches sicher an mich gelangen.

Ich habe, außer Artikeln in der M-Ztg,[1]) nur eine kleine Schrift veröffentlicht, die ich Ihnem zusenden werde; sie wird aber Ihrer Nachsicht sehr bedürfen.

Verzeihen Sie mir meine zum Theil merkwürdige Bitten, sie kommen von Jemand, dem Ihr Geschick und Fleiß und der Reichthum, über den Sie gebieten, Hochachtung und Bewunderung einflößen.

In hochachtungsvoller Ergebenheit

Fr. Chrysander.

Schwerin d. 12. Spt. 1853.

253.

Chrysander nakladateli Sušilovy sbírky národních písní.

Opakuje přání v předešlém listě pronesená.

Adresa na 4 str. 8°: An die löbl. Buchhandlung K. Winiker. Brünn. K. Mähren. fr. — Razítko: Schwerin 17/5. — Hagenow-Rostock III R 17/5. — Brünn 20. Mai.

Schwerin im Großherzogthum Meklenburg 16. Mai 54.

An die löbl. Buch- und Kunsthandlung d. Hrn K. Winiker
in Brünn.

Die Anzeige von F. Suschil's Mährischen Volksliedern in der Süddeutschen Musikzeitung ist von mir verfaßt, ich erhielt die 3 ersten

---

[1]) jmenovaná S. Musikzeitung.

Hefte von der Redaction zugesandt. Der betreffenden Nummer legte ich einen Brief bei an den Hrn Herausgeber, auf welchen mir nichts erwiedert u. der vielleicht garnicht befördert ist. Die in Ihrem Verlage erscheinende Sammlung gehört nämlich, wie ich aus der Vergleichung fast aller gedruckten Sammlungen der verschiedensten Völker hinreichend erfahren habe, zu den allervortrefflichsten sowohl dem Gehalte wie der Anordnung nach. Deßhalb werde ich nächstens in der Zeitschrift f. d. Alterthum von Wolf und in der Süd. Musikztg u. in selbständigen Abhandlungen noch wiederholt darauf zurückkommen. Ich sprach darum gegen den Verf. den Wunsch aus, einen Theil derselben ins Deutsche übertragen zu sehen, mit einer ebenfalls deutschen Einleitung zu der ganzen Sammlung, das Verhältniß zu andern slavischen Gesängen, den Vortrag, die Volksfeste, die übl. Tänze u. musikal. Instrumente betreffend. Mit derselben Bitte wende ich mich nun an Sie, und möchte für die Abfaßung, wie sie jetzt beliebt ist, raten, dem Ganzen wenigstens ein genaues nach den Liederanfängen geordnetes Register mährisch und deutsch beizugeben; deßgleichen eine Einleitung in beiden Sprachen, die sich über die obengenannten Gegenstände zu verbreiten hätte und auch, was fast das wichtigste, über die Art der Melodienaufzeichnung Nachricht gäbe. Ebenfalls könnten anhangsweise die verbreitetsten Lieder hervorgehoben u. deutsch gegeben werden, aus jedem der 10 Abschnitte die charakteristischen, wenn Sie es nicht vorziehen, diese verdeutschten Lieder in einem kl. Octavbande (mit Angabe der Quellen, d. i. der betreffenden Nummern in der großen Sammlung) zu vereinen, um so die Bekanntschaft mit dem ganzen Liederschatze zu ermöglichen u. Ihrem schönen Unternehmen mehr Freunde zuzuwenden. Aehnlich hat Neßelmann jüngst die litthauischen Lieder gesammelt und eine kleine Auswahl besonders drucken lassen.

Diese Vorschläge werden Sie mir sicherlich nicht verargen, auch dann nicht, wenn Sie durch anderweitige Rücksichten gehindert sind, mir zu willfahren. Sollte insbesondere die Publication der Übersetzung Schwierigkeiten finden und Sie davon abstehen müssen: so erlaube ich mir die Bitte, mir entweder das Originalmanuscript oder abschriftlich dasjenige mitzuteilen, was vorhanden ist und meinen Zwecken, so genau wie möglich mit den mährischen Liedern bekannt zu werden, entspricht, also Übersetzung u. s. w. Ich werde Ihnen für alle Fälle die verlangten Garantien u. für die Mühewaltung eine Entschädigung gewähren.

Die Fortsetzung der Sammlung, also von Heft 4 an, bitte ich auf Rechnung der Buchhandlung Oertzen u. Schlöpke in Schwerin mir sobald als möglich zugehen zu lassen. Directe Zuschrift wird unter einfacher Adr. an mich gelangen; ich sage im Voraus meinen Dank, wenn Sie mich bald mit einer Antwort erfreuen mögen.

Mit Hochachtung ganz ergebenst

Fr. Chrysander.

Wenn Sie Samml. anderer slavischer Nationen auf dem Lager haben, so bitte ich mir die Preise anzugeben (wenn Melodien dabei sind); Sie finden an mir einen Käufer.

254.

Kanovník Matěj Kittner Sušilovi.

O jakémsi zakročení u švagra Vorla v Ivančicích (srv. str. 50 [1]).

Psáno švabachem, s několika chybami pravopisnými. í psáno j, j — g, ou — au, š — ss nebo s s dvěma čárkami, v — w.

Drahocenný Příteli!

Hned po obdržení Vašeho psaní pospíšil jsem si, Vaší žádosti zadost učiniti, a ještě toho dne jsem na mého Pana Švagra Vorla v Ivančicích psaničko odeslal, takže jej dozajista ještě před určitým dnem, 20tého 9br, došlo. Vám jsem ale dříve psáti nechtěl, až bych byl od švagra odpovědi dostal. Na tu ale ještě do níčka čekám, a protož také nevím, jak celá ta záležitost vypadla. Vy snad již známosti o tom míti budete. Již několikráte jsem se k tomuto psaničku chystal, ale pokaždé jsem to zase odložil, doufaje, že snad ještě zejtra této očekávané odpovědi se dočkám.

Poněvadž mně kompetenti všickni byli neznámi, protož jsem se v mém psaní jen na Vás odvolával, důklady, jak jste mně je popsal, švagrovi rozložil a jej ubezpečil, že přesvědčen jsem, že Vy byste se jeho dozajista tak neujímal, kdybyste o jeho hodnosti etc. sám přesvědčení neměl. Co jsem tím pořídil, neboli nic, doníčka nevím a každodenně ještě zprávy od Pana švagra očekávám. Vás ale jsem již déle nechtěl bez odpovědi zanechat, abyste snad, kdybyste také od tamtud žádné zprávy neměl, sobě nepomyslil, žebych žádostí Vaší byl snad opovrhnul.

Tak daleko jsem měl včera psaničko dopsané, když ke mně Padorwský[1]) Ssauer přišel, jenž se Vám mnohokráte poroučeti nechává. Odložil jsem tedy neskončený list, doufaje, že snad do dneška nějaké zprávy z Ivančic dostanu. Ale i dnes ještě nic nedošlo, tak musím hledět, abych psaničko dokončil, a jej dnes na poštu dostal.

Nového Vám nic psáti nevím, krom toho, což Vám nápodobně z Novin známo jest. O Vašem vynacházení a zdraví jste se v Vašem psaní nezmínil, doufám tedy, že jste neměl příčiny, o nějaké změně se zmíniti, a že tedy ještě v starém stavu se vynacházíte. Já chvála Pánu Bohu pořád ze stejného a stálého zdraví se raduji, jakož i také Matka a sestra, kteréž se Vám obě uctivě poroučejí.

Srdečně Vás objímám, a v té naději, že Vám, jak jen zprávu z Ivančic dostanu, tedy v krátkém času zase psáti budu, zůstávám

Váš upřímný přítel

Matěj Kittner.

V Mikulově dne 29tého 9br 1853.

255.

Guardian Leo Čepka Sušilovi.

Posílá svou knížku a děkuje za darované spisy (srv. str. 231, 247 d.)

Převelebný a Veleučený Pane!

Abych přímou a velikou uctivosť svou k Vaší Převelebnosti dosvědčil, drznul jsem se poslati maličký a z ohledu slovesného obsahu k Vaší vznešenosti chatrný dárek, tu modlitební knížku pro vojáky; mínil jsem tím i povinnosť svou vykonati, odtud povstavší, že Převelebnosť Vaše přeloženým hymnem Svým, Ave maris stella — spravení mého mi usnadnila; toto ale plnění povinnosti mé posláním moravských národních písní a Krbcova bezženství Převelebnosť tak vrchovatě odměniti ráčila, že se nikdy nebudu moci dostatečně odplatiti, proto v citu uznané nemožnosti tím příměji a srdečněji Převelebnosti Vaší děkuji. Když prosím, byste tento vyjev [!] povděčnosti rád přijati ráčil, připovídám, že nepřestanu k nebes Pánu hluboké vzdechy pozdvihovati, by dlouho a čerstvě Vás nám zachovati a tím k blahu nám přispívati ráčil.

---

[1]) Pardorf (Bavory).

Když díkův činění opětuji, zůstávám

Převelebnosti Vaší ponížený sluha

P. Leo Čepka
kapucín.

Ve Vídni dne 19. Října 853.

256.

Farář Karel Kandus Sušilovi.

Žádá o překlad nár. hymny.

Několik pravopisných chyb.

Předustojný Veleučený Pane!

Přiloženou „Volkshymnu" podal mi Novo-Městský podkrajský ku překladu pro lid náš moravský. Mně však to není dáno, a pro zachování cti a dustojnosti řeči naší máterské nevím se jinam jako na Vaši Velebnost s tou velikou prosbou obrátiti, byste ráčil tu práci na se vzíti, a překlad láskavě zas na mne [!] odeslati, by ku tisku ještě včas mohl podán byti.

Vím, že mně Vaše Velebnost pro tuto mou smělost nezazlí a prosím o dobrotivé povolení, bych se v nejhlubší pokoře mohl značiti

Vaší Dustojnosti oddaný sluha a ctitel

Karel Kandus,
farář.

V Običtově 18 13/4 54.
Post Saar.

257.

Minorita Sebastian Čapka Sušilovi.

Děkovný list na rozloučenou.

Několik pravopisných chyb, m. j. Páne m. Pane.

V Praze dne 1. října 1854.

Velectěný Pane Professor!

Nemoha se ústně s Vámi, důstojný Pane, rozloučiti a Vám za Vaši dobrotivost děkovati, činím to písemně, a tedy srdečně děkuji za

tu přemilou laskavost, kterou jste mně vždy tak dobrotivě proukazovati ráčil; dopřejeli Bůh, že bych se zase, jak doufám, do Brna navrátil, tedy všecko vynaložím na to, bych se Vám, vroucně milovaný Pane, zavděčiti mohl. Račte zatím toto ujištění mé vděčnosti laskavě přijati. Bylbych dřív psal, ale nezdálo se mně, že byste již v Brně byl a protož jsem čekal až na začátek školního roku, neboť jsem dobře věděl, že zase putujíce[!] pilně po milé Moravě, sotva den na jednom místě se zdržujete. Byl jsem v Bystřici na svatém Hostýně, byl jsem v Pavlovicích a v Prosenicích, a všady mně pravili, že jste tam právě byl; když jsem neměl nikde to štěstí, Vás, velectěný Pane, náhodou někde nalézti, tedy aspoň se těším, že Vám teplice [tak] u Trenčína dobře k zdraví sloužily. Z Prahy bych Vám něco psal, ale nevím nic obvzlášního[!], prosím však poníženě, byste pánům professorům Procházkovi a Weissovi mé uctivé poručení laskavě vyříditi ráčil.

S hlubokou úctou zůstávám povždy

Vaší Velebnosti srdečně oddaný

Sebastian Čapka.

258.

Čapka Sušilovi.

Zpráva o hledaném Pešinově Moravopisu, Sušilových sv. Otcův a Moravských písní, o tisku českého Písma v Praze.

Četné pravopisné chyby.

Veledůstojný Pane!

Poctěn dopisem Vaším myslil jsem, že za týden, neb jistě za dvě neděle Vaší důstojnosti odpověd dám; zatím k nejvyšší mé mrzutosti nebyl jsem v stavu ani do konce května odepsati, bych dostatečnou odpověď dáti mohl. Protáhlo se to z příčiny onoho Moravopisu. Není ho ani v archivě kapitolském, jak mne důst. p. kanovník Pešina ujistil, ani v bibliothece, do které jsem jen jednou za týden přístup měl. Pan p. Štulc mně poradil, že bude v Museum, avšak ani tam ho není. Pan Hanka chtěl mně aspoň poraditi, kde leží; díval se do knih, zdáliž by to nebylo někde poznamenáno, a když se nic nedozvěděl, tedy pravil, že snad bude v brněnském Museum. Napadlo mu též, že snad bude opis ve farním archivě u sv. Vojtěcha, neboť prý Bolelucký ten

rukopis sobě opsal a tam snad uložil. Tázal jsem se na to, a dostal přislíbení, že to pan farář prohledne, zdali tam je; zatím až posavad žádné nemám odpovědi. Přihodilo se však, že jsem tyto dni se sešel s důst. p. kanovníkem Pešinou, a tu on mně vypravoval, že si zpoměl na to. Ten díl Moravopisu, který ještě nevyšel, leží v brněnském Museum, ale prý podle vyjádření pana Dra Volnyho nemá toli[!] ceny do sebe, by s prospěchem vydán býti mohl, a to prý příčina, proč dosavad tiskem nevyšel. Tedy se, Velebný Pane, sám o tom přesvědčíte, hodí-li se ten rukopis k vydání či ne.

Pan Hess rád by vydání Svatých Otců apostolských přijal, ale nyní mu to nemožno, neboť má mnoho jiného k vydání. Kdyžbyste tedy ráčil trochu posečkať, až by poněkud s tím byl v pořádku. — Co se týká písní Moravských, ubezpečoval mne pan Pospíšil, knihkupec, jenž české národní písně vydává, že ještě ten rok u Vinikra v Brně vyjdou. P. Pospíšil vydává, jak Vám jistě známo, obzor literatury a tedy se již dříve sám písemně Vinikra na Vaše písně tázal. Ten mu odpověděl, že se pro slabý odbyt s vydáním opozditi musí, tento rok však dozajista celé vydání ukončí. P. Pospíšil řekl, žeby snad byl p. Vinikr lepší odbyt měl, kdyby svazečky nebyly tak úhledné, nýbrž ráděj sprostější. Pan Hofmann, u kterého jsem napřed byl, vydává výhradně jen nápěvy bez všech textů. Velebný pán Krbec se s vydáním písma svatého již nezabývá, ale p. Hess mne ujistil, že se písmo svaté nyní již tiskne v arcibiskupské knihtiskárni u Rohlíčka.

Račte, Velectěný Pane, dobrotivě odpustiť, že tak pozdě odpověd posílám, která Vás ještě k tomu neuspokojí. Mrzí mne to na nejvíc a dychtím po příležitosti, v které bych Vám oddanost svou a lásku lépe dosvědčiti mohl.

Nemýlím-li se, v pátek jest den Vašeho narození a v sobotu Váš svátek; přeju tedy z celého srdce Vaší důstojnosti vše milé a dobré a prosím Boha, by Vás ještě mnohá a mnohá léta svátek Váš světiti nechal, byste takto Jemu ke cti, všem pravdivým vlastencům k radosti a celé vlasti k prospěchu co jasná, přeušlechtilá hvězda svítiti mohl předlouhý čas.

S hlubokou zůstávám úctou

Vám srdečně oddaný

Sebastian Čapka.[1])

---

[1]) Nedatovaný list psán v Praze 1855 kolem 10. června.

259.

Josef Jireček (1825—1888) Sušilovi.

Navrhuje vydati Pešinovo dílo o Moravě Dědictvím C.M.

Ve spěchu někdy psáno í m. i.

Důstojný Pane !

Zanášeje se studiemi v historii literatury české, probral jsem právě tištěné spisy Pešiny z Čechorodu. Tu jsem přišel na jednu věc, která pro dějepis náš a zvláště pro Moravu velikou důležitost míti se mi zdá, ačkoli o ní nikde ani u Jungmanna zmínky nenacházím. Pešina jako děkan Litomyšlský r. 1663 vydal známý Prodromus Moravographiae, jakožto předchůdce a summovný výtah většího díla, dějepisu Moravy. Tehdá dílo to, jak z předmluvy i Prodromu i Martis Moraviae vysvítá, česky (patrio sermone) sepsané již měl, až na čtvrtý díl, kterýž měl obsahovati topografii moravskou, hotové. Kamž se dílo to, dle Prodromu soudíc, zajímavé i vážné, podělo? Zdá se mi, že ho potkal týž osud jako i jiné spisy katolických spisovatelů z předešlých století, t. že přišel v zapomenutí. Podle toho ale, že Pešina co kanovník Pražský umřel, měl bych se domnívati, že se snad rukopis v bibliotece a archivu kapituly Pražské, posud nedosti probraném, nachází.

A nyní k tomu, co mne ponouká, abych Vašnosti o tom psal. Kdyby se rukopis ten našel, byla by věc úvahy hodna, zdali by se nákladem dědictví sv. Cyrilla a Methodia vydati neměl. Pešina nestál ovšem na stupni nynějšího dějezpytu, nicméně mnohem výše než Hájek, ba na rovni s přítelem svým Balbínem. Sloh jeho český, soudíc z Prodromu, rázný jest a výtečný, zvláště kde souvisle vypravuje. A co nade vše, jest psán duchem jistě katolickým. Toto předkládaje, prosím Vašnosti, abyste toto jakožto starosta spolku vzal v laskavé uvážení, a shledáte-li za dobré v Praze dotázku učinil. Pokládal bych se za šťastného, kdyby jednání takové vedlo k žádoucímu cíli, a opět přišel jeden důkaz na jevo, že nejen husitstvo, české bratrstvo, a co se k tomu pak připlichtilo, národní vědomí mělo a k zvelebení vlasti pomáhalo, ale že i straně katolické nemenší zásluha a chvála přičísti se musí.

Račte přijmouti osvědčení srdečné mé úcty a oddannosti [!], s kterouž trvám

Vašnosti ochotný

Jos. Jireček.

Ve Vídni 7. Nov. 1854.

260.

Jireček Sušilovi.

Spis Pešinův. Duchovenstvo a spisy Matice České. Helfertův spis o Husovi. Almanach J. V. Friče „Lada Nióla".

Velectěný Pane!

Odkládal jsem s odpovědí na Vašnostin list od 24. Nov. m. r.[1]) dokudbych nemohl určitě poněkud psáti o některých věcech v něm dotknutých. Předně co se týká Pešinova Moravopisu, měl bych za to, žeby nejpřiměřenější[2]) cesta byla obrátiti se ku kanovníkovi Pešinovi, který jistě všecko podnikne, aby slávu jmenovce svého rozmnožil. Zároveň by neškodilo psáti Litomyšlskému p. děkanovi Frant. Paul-ovi, nenachází-li se co v tamějším archivu.

Spravedlivé příčiny ke stížnostem, které v posledních ještě dobách o některých spisech od Č. M. vydaných duchovenstvu se naskytaly, uznávám jistě v plné jich míře, a pobadnut listem Vaším, psal jsem přátelům svým do Prahy, aby se věci té ujali a nešvarám takovým učinili přítrž. Podle zprávy, které jsem tyto dni od prof. Tomka dostal, naději se nejlepšího. Doufám též, že konečně zvolí do sboru Matičného některého kněze. Pohříchu je v Praze mužů hlubokou theologickou vzdělaností a zároveň láskou k národu vynikajících nemnoho; vlažných v obojím ohledu dost. Neopomenu Vašnost zpraviti, ažby se co skutečně stalo.

Přání Vaše strany česk. vydání Helfertova Husa a Jeronyma myslím, že brzy bude vyplněno. Pan původce pracuje od delšího času nejen na českém sepsání, ale i také na tom, aby vydání to bylo skutečně nové, užitím nových pramenů. Je to věru divné, jak obecné předsudky se rozplývají! Husa pokládali za hlavního podpůrce a křisitele literatury, a to i nejlepší katolíci, kteří ostatní jeho počínání zvykli zatracovati. A předce při lepším přihlednutí není tomu tak. Husovskými bouřemi zanikl daleko krásnější rozkvět literatury, nežli kdy bouře ty spůsobily. Popatřeme jen na Štítného, proti němuž Hus pravý pidimužík. Než o tom by se muselo napsat celé pojednání. Já bych nic jiného nepřál, než aby se díla Husova vydala; vidělo by se pak, co stojí, a úsudek o něm bylby daleko snadnější, věru ne k prospěchu jeho.

---

[1]) asi odpověď k listu č. 259. Dle toho nedatovaný tento list psán 1855.

[2]) Napsáno: nepřiměřenější.

Vidíváte-li Vašnosti patera Škorpíka? Psal jsem mu v letě zároveň s poděkováním za Tichomořské missie od Jeho Excellencí; téměř myslím, že list můj jeho nedošel, že ani hlasu o sobě nedává.

Račte mne zachovati v laskavé paměti.

Vašnosti upř. oddaný

Jos. Jireček.

Byloby dobře, kdyby se i v Moravě někdo ozval proti Fričovu neřádnému almanachu. My ve Slovenských novinách učinili svou povinnost, a jinam jsem o tom psal.

261.

Jireček Sušilovi.

Chystaná Obrana Rkk.

Veledůstojný Pane!

Společně s bratrem[1]) pracujeme nyní na obraně našich rukopisů. K odbytí jedné výtky Feifalíkovy přál bych si věděti, jak lid moravský okolo Hostejna horu tuto jmenuje, zdali Hostýn či Hostén či snad Hostejn (ajn), což se mi zdá nejpodobnější. Vašnostem to jistě neznámo nebude, i prosím tedy k vůli věci, o níž se jedná, snažně, abyste mi ráčili pokudmožná [!] oznámiti, jak jméno vlastně v ústech lidu vzní [!].

K odbytí mnohých výtek výborně mi posloužila Vašnostina sbírka moravských písní.

Doufám, že se nám s pomocí Boží podaří, tento mizerný pokus politickonárodní zhatit. Hned po novém roce chceme, aby tisk se započal.

Prosím o vyřízení přátelského pozdravení vel. pánům Šmídkovi a Procházkovi ode mne i od bratra.

Osvědčuje upřímnou svou úctu zůstávám

Vašnosti oddaný

Jos. Jireček.

Ve Vídni 22/12 860.

Psaní račte laskavě adressovati úřadním mým titulem do ministeria kultu a vyučování.

---

[1]) Hermenegildem.

262.

Jireček Sušilovi.

Žádá „Moravana“, kde otištěn napomínací spis Tetourův. Nové práce.

Veledůstojný Pane!

Před několika lety uveřejněn byl v „Moravanu“ staročeský spis napomínací pana Tetoura z Tetova. Náhodou se stalo, že jsem jej přehlédl, aspoň k němu neobrátil té pozornosti, kteréž zasluhuje. Teprv nyní vynořují se mi zpomínky naň, kdež Zprávu a naučení pána Jana Hasišteinského z Lobkovic kritický přehlédám k vůli svým pracem historicko-literárním. Pokud se pamatuji, jeť spis Tetoura téměř identický se Zprávou páně Lobkovicovou. To by vedlo ovšem k tomu, že tento není původním její skladatelem, anobrž že poučení staršího užil jen a jménem svým je synu svému připsal. Z toho následovalo by, že napomínací ten spis byl obecný mezi šlechtou českou, a že jej otcové uvykli synům dospělým zůstavovati. Podobného rázu jest Rada otce synovi (Výb. I, str. 909), ježto obyčejně panu Smilovi Flašce připisována bývá.

Kdyby se domněnka ta dala dolíčiti, nabyli bychom tím zase důležitého poučení o mravech a spůsobech statečné šlechty staročeské. Bezděky tane mi tu na mysli překrásná duchovnája knížete Monomacha.

Nyní pak přijde prosba má. Kněhkupeckou cestou jsem posud, nevěda určitě léto, dotčeného ročníka „Moravana“ dosíci nemohl. I obracím se k Vašnosti s prosbou, ač možno-li, abyste laskavě spůsobili, by mi ten arch nebo co toho více jest, kde se Tetourův spis vytištěn nalézá, s naznačením ročníku pod křižovou [!] obálkou byl poslán. Nemíním, abyste se Vašnosti sami tím trudili; některý z mladších přátel mých, Vašnosti blízko stojících, snad mi tu prosbu vyplní a čeho třeba opatří.

Letošní zimu ztrávil se<m> pracuje na německém spise o školství rakouském z uložení úředního, i musil jsem tudíž, ač dosti nerad, literární práce své odložiti. Nyní bohdá budu moci přistoupiti k rozboru starých převodů Nového Zákona, kterým bohdá učená společnost v Praze pomůže na světlo. Vedle toho snáším ponenáhlu materiál k historii literatury naší. Chtěl bych zajisté, dá-li Bůh zdraví a prázdně, něco pořádného napsati. Mnoho mám už nashromážděno; ale vždy mně vadí vzdálenost od pramenův, ačkoli sobě seč moha pomáhám.

Nad to pak mně úřední povinnosti i nejlepší druhdy úmysly přetrhují a maří.

Přijmetež [!] prosím osvědčení upřímné úcty, s kterouž zůstávám

Vašnostin oddaný ctitel

Jos. Jireček,
odb. rada v minist. vyučování
(Wipplinger Strasse 29).

Ve Vídni 27. bř. 1868.

263.

Jireček Sušilovi.

Spis Tetourův. Sušilova zásilka bibl. rkp. z r. 1406. Ferd. Schulze nález listu Komenského. Sušilova nemoc.

Veledůstojný Pane!

Vašnostin list velmi mne mile potěšil, a neodepsal-li sem časněji, vinno tím jen veliké zaměstnání, které mi tentokráte i velkonoční svátky zhatilo. I otisk Tetourova naučení jsem obdržel. Vidím nyní po bedlivém zkoumání, že pan Jan z Lobkovic předce [!] jest původce naučení toho. Tetour*) dal je, jako to činilo panstvo naše staré bezpočtukrát za 16. a 17. věku, synům svým toliko přepsati; nepřiložil ani tolik péče, aby to, co pán Jan k jednomu synu mluvil, venkoncem zpluralisoval ke svým třem rozencům. I toto ujištění jest pro mne věcí velmi důležitou, důležitější nadto [!] tím, že mi list o to k Vašnosti psaný spůsobil Vašnostino nabídnutí strany nového Zákona, jež nejen s ochotou, anobrž s nejvroucnějsími díky přijímám. Jmenovitě na přepis z l. 1406 se velice těším i doufám, že mi rostoucí jaro dopomůže k poklidu, aby [!] práci rozzačatou přivedl k ukončení. Nejraději bych to učinil tak, že by se nejstarší texty vydaly celkem. Učená spol. česká od vydání toho nebude. I Palacký i Gindely slíbili mně v tom podporu výslovně; a jiní bohdá také od toho nebudou. Lhůta tří měsíců mi jistě postačí. Recepisse osměluji se na přiloženém listu připojiti.[1]) Kdyby bylo potřebí něčeho více, prosím o pokynutí, i vše s vděkem vyplním. Co se týče posílky, mám za to, ža poslání po vozní poště jest

*) Tetour byl hejtmanem slezským za Matyáše Korvina. L. 1311 ovšem zmátečný anebo moravice »kléskou«.

[1]) Nezachováno.

nejjistější, leč by se někdo ze známých právě cestou do Vídně hodil. Prosilbych, abyste oba rukopisy v jeden balík složiti dali a špagatem svázaný a zpečetěný mi (bez vyplacení ovšem) pod ouřední adressou mou (J. J. Sektionsrath im Minist. für Cult. u. Unterricht. W i e n Bureau: Wipplingerstrasse 29) poslali. Tou cestou obyčejně rukopisy dostávám.

Tyto dni byl zde Gindely i přinesl mi zajímavou zprávu, že Ferd. Schulz v Praze napadl na neznámý posud latinský list Komenského, v němž K. příteli jistému po žádosti jeho vypisuje své literární práce, mezi nimiž v ý s l o v n ě uvozuje i také básnické vzdělání žalmů, jichž torso v Praze Šafařík byl objevil. Račte si pomysliti mou radost, že se má domněnka tak pěkně zplnila.

Co mi psáti ráčíte o stavu Svého zdraví, lituji toho srdečně a rovněž z té duše přeji, abyste brzy brzy zotavili a ještě dlouho dlouho nám se zachovali.

S tím konče zůstávám Vašnostin

upřímně oddaný ctitel

Jireček.

Ve Vídni 17. dubna 868.

264.

Jireček Sušilovi.

Potvrzuje zásilku tří rkp.

Veledůstojný Pane!

Posilka Vašnostina řádně mne došla, což zatím n a s p ě c h oznamuji, abyste byli bez starosti. Přídavek byl mi milým překvapením. Zejtra odešlu potvrzení zúplněné.*)

Zatím pronášeje srdečné své díky za pomoc, kterou ste třemi těmi rukopisy studiu mému poskýsti [!] ráčili, zůstávám

Vašnostin oddaný ctitel

Jireček.

Ve Vídni 21. dub. 868.

*) Osvědčení.

Nížepsaný vyznávám tímto listem, že jsem prostřednictvím veledůstojného pana Dra Fr. Sušila, čestného kanovníka kapitoly brněnské,

rytíře řádu c. ruského sv. Anny II. třídy, professor[!] studia biblického na bohosl. ústavě v Brně, obdržel k použití půjčkou následující tři rukopisy staročeské:

1. Nový zákon s připojenými některými knihami starozákonnými, psaný l. 1406 na jemném pergam. Poč. ziuota Berankovua Mathus skrze proka řkucieho — hospodin z Syon genz bydli w Jeruzalemie.

2. Žaltář a breviář český na papíře v 4° poč. Blaboslaweny muz kteryz neodssel w radie... — domu spasenie odboha stalo se jest alleluia.

(Oba rkpsy z kapituly Mikulovské.)

3. Nový zákon se zpravidlem, náležely druhdy rodině z Tetova Tetouru, nyní konventu bratří menších (minoritův) v Brně, psaný na pergameně 4° Poč. Prva přiemluka s Je'o[a] we čtení S. Matusie — od vysokosti pekel vywedl ge. Dále připojeno naučení synům od Balt. Tetoura.

Zavazuji se, že nejpozději do polovice měsíce června letošního, t. j. za tři měsíce, všecky tři rukopisy navrátím zase k rukám veledůstojného pana prostředníka anebo toho, ku komu mně on ukázati ráčí.

Ve Vídni, dne 22. dubna 1868 (šedesátého osmého).

Jos. Jireček,
c. k. odborní rada v minist. kultu a vyučování.

Jen na kvap: už se mi prohlednutím kvapným rkpu 1406 vyvalily některé resultáty, o kterých bohdá v krátce Vašnosti šíře psáti budu. Díky opětné, odvděčím se nejlépe literární těžbou.

Vašnostin oddaný

J.

265.

František Machay, professor bohosloví v Nitře, Sušilovi.

Díky za knihy. Přihláška údů Dědictví C.M. a odběratel Hlasu. Setkání v lázních Trenčínských a nemoc. Omluva, že list psán slovensky.

Otištěno věrně, až na některé nejasně psané značky. Velmi časté bezpotřebné čárky rozdělovací neotištěny.

†

Vysoce učeny a důstojny pane,
Pane a Přiteli mne předrahy!

Bednu knih spolu aj s Listečkem Vašim od 1° Sept. danym, 16° Octobra jsem skutečne do ruk prijal. A můžete sebe mysleť, jak

veliké bylo prekvapeni, áno úžasnuti mé, když jsem tak velikou, rozličného obsahu, zásobu prevýbornych knih spozorůval! — Nemůžem se prevýšiť, abych se Vás ne ptal: i čo že ste to chteli s námi učiniti? tolikou priznivostí a láskou nás nezaslouženych obsipajice. — Já dle velikodušného zaslíbeni vášho očekával jsem jenom nekolik ostařelych časopisů, kalendářů a tim podobných knih; a hle! Vy ste nás s nejvybornejšimi nynejšiho času spisí a pokladmi duchovnymi obohatiti ráčili. I jak že se Vám za tak veliká dobrodeni odměnime? jak se Vám aspon odvdečime? Rozmýšleli a rokovali jsme mezi sebou o tem víckráte, chtíce Vám aspon částku útrat na knihy nam zaslany učinených v penezich vynahraditi; mezitim hledic na naši chudobu z jedné stránky, ponevadž sme se presvědčili, že nám ne lze s dostatečnou a slušnou odmenou se Vám odvdečiti; z druhé stránky ale rozjimajíce Vaši prízeň a dobrosrdečnosť, abychom Vás snaď neurazili, upustili jsme od tohto úmyslu nášho a sjednotili se v tem predsevzeti, aby jedenkaždy z nás, ktery se účastnym stál dobrodeni Vášho, dle sil a moci své se Vám budoucne odsloužiti vynasnažůval. — Vaši hojná odmena dle mého náhledu už do včilku v tem pozustáva, že ste nám poskitnuli blahonosné prostredky a zdroje k rozšiření královstvi božiho na naši zemy slovenské, k poznáni vašich výtečnych a mnohoslíbných učinkováni, — a k sblíženi - se naši prítelské k Vám přítulnosti; budoucne ale hojnejši odplatu záslůh vašich naleznete v tem, keď spisí a knihámi vašimi nás uzrete privedenych k jednote literarni, naklonenych k podporováni Vašich plodin cirkevno-narodnich, a s Vámi k jednému svatému cili spolupůsobícich. I dejž p. Bůh všemohouci, aby se to čim skůr uskutečnilo!

Knihy dle úmyslu Vášho a rozsoudku mého rozdelil a rozdal jsem z vetšiho dilu mezi chudymi, však ale hodnymi a nádejeplnymi chovanci Seměnište nášho, nezapomenůvše při tem aj na jinych dobřesmýšlejících mužů, kterích jsem též účastnich učinil. Všetci tito Vám za dobrodeni srdečné díky — skladají; zvláštne chovancové naši Vám rúce líbaji, a ostatni spolubratry Vás prítelski pozdravují a boškávají. — Slíbené sv. Písmo slovenské od „Palkoviče“ ve dvůh svazcích Vám přitomne s ochotnosti po Počte odesílam, mezitim nemyslim, že byste v nem nejakou radosť a potešeni najsť mohl, jsou tam mnohé nepravidlnosti. — Přitem ešťe se osmelujem s dúvernou prosbou Vás unúvať v nasledujicích:

1e Aby ste mne, F r a n t i š k a M a c h a y, kneze Biskupství Nitránského v Uhrích, Dozorce Nauk a dočasného Učitele Bohosloví na biskupském Semeništi Nitránském do Dedictvi SS. Cyrilla a Methoda

za spoluúda III[i] Tridy přijať a při vyplneni z mé stránky povinnosti, jeho dobrodeni budoucne účastného činiť račili. O jaké dobrodeni též prosí a se k Vám utíka aj

2e Titus Pięečny, Řadu sv. Františka knez a Slova božiho Hlásatel v Nitre. K kterému cíli pripojujeme 20 zl. stríbra, každy po 10 zl. str. prosíce Vás uprímne, by ste je na patřičné misto odevzdati sebe nestežuval. Prám čo toto pišem, prichádza ke mne zbožny Řeholnik, Patrícius Ravasz, Řadu sv. Františka knez, včil kaplan v mestečku Komňatice v Arci-Biskupstvi ostřihomskem v Uhřích a žáda též prijaty byti po

3e Do Dedictvi ss. Cyrilla a Methoda a preto zasila podobne 10 zlatych stříbra

4e Prosim Vás zaopatřiti na mou stránku „Druhy Všeobecny Sjezd“ Dúverníkův Jednot Katol. na Morave, za priloženych 24 kr. str. — Čo se zásilky budoucne týka, myslim, že ji knihkupec obstarávať bude, kterému by jsem radil, aby vetší zásoby po železnici, ne prostredne kroz Jednatele v Prešpurku, čo s vetšimi jak útratmi, tak aj obtižnostmi spojeno jest, ale rovno do Nitri na mňa atressuval, s doložením, že „Jornok“ jest ostatňá stanica železnice, kde se veci do Nitry zaslany vykladaji, a bezpečnym Rýchlikem každodennym do Nitry dovážeji.

5e Vás pekne prosim, by ste byl tak dobrotivy, půlročny predplatky na „Hlas Jednoty Katolické“ s učtem 1 fl. 52 kr. CM. patríčnému pánu Redaktorovi dorúčiti a Jej požádať, aby spomenuty Časopis se začátkem roku 1855o na mne v jedném a na „p. Jána Košela clerika a v druhem roku Bohoslovi Posloucháče“ též v jedném výtisku zasilať ráčil do Nitry v Uhrich. Vyrozumíce z drahocenného Listečku vášho, že idúc domů z lázní Trenčanskych, v kterych to veliké štesti se mi dostalo, s Vaši predrahou osobou se obeznámiť, čo mi večne milé a radostno zůstane — ste prechladnul, a následkem tehož na bolesť oči trpite, hořkym mne naplnilo zármutkem a spoluútrpnosťou, prečo prosim skrušene p. Boha Darce všiho dobrého, aby Vás čim skůr uzdraviti a nám pre rozkvet a blaho jak sv. Cirkve, tak aj národa našho dlho a to velmi dlho štestlivého a úplne spokojného zachovať ráčil. — Aj já pridouc domů z lázni zas jsem úpadnul do predešlych mdlob a nápadí zimnyčnymi až dosud trápeny len tak jsem postonával, a v tem vezi aj príčina, proč jsem Vám skůr odpoveď dati nemohl — mezitim buď p. Bohu chvála už včil — přeměnivše Lekáře — začinám k sebe přicházeť a mám nádej, že o nekolko dni úplne zdravy budem. — Moj soudruh Mikuláš Tisó, kterého ste v Teplicech s palicou poznal,

takovou už nepotrebuje, lebo noha se mu zahojila, ale na slabosť žaloudka též ešte trpi. Pozdravuje Vás srdečne a všetko dobré praje. — Mnoho a to velmi mnoho by jsem Vám měl psať, ale mi okolnosti nedovoluji — preto odkládám to na druhy kráť; včil Vás ešte len o to srdečne prosim a žádam, aby ste mi ráčil odpustiti, že tak neskoro odpovedam, a že pri skúseni velikého dobrodeni Vášho ešte se osmelujem Vás unuvánim obtežůvať; jak aj o to Vás prosim: aby ste se nepohoršil na mé v písani nepravidlnosti, neb pred tim, čo jsem už aj pred Vami vyznal, nebyl jsem přítelem česko-slovenčiny, psával a vzdelával jsem se len v naši slovenčine, a preto ani mluvnice české neobracel; včil ale, čo se nám oči otvorili, vidouc, kám vede rozkolnictvi; čo srdce naše za jednotou zatoužilo a zaplesalo: ne měl jsem času zásady a pravidla mluvnická sebe osvojiť a privlastniť, a preto len tak na spameť, skoro celkem jenom po nasky t. j. po slovenskí s Vami mluviť a dopisovať prinúteny jsem; mezitim věrim, že se srozumime při dobré vůli. — Naposledy když ešte nejsrdečnejši díky za dobrodeni Vám opetujem, uprimne Vás s mnohými našinci objimám, libam a se vši úctou a oddanosti zustávam

Váš verny pritel a bratr v Xtu pánu

František Machay,
Professor.

V Nitre 23. Novembra 1854.

266.

Machay Sušilovi.

Pro přípravu na zkoušky může životopis sv. Štěpána napsati až ve dvou letech. Zásilka knih Dědictví C.M. do Pešti.

†

Důstojny a Vysoce Váženy pane!
a mne predrahy Příteli!!

Váš drahocenny List, spolu i s knihami jsem ešte 9o Zaři dostal. Za vaši velkodušnou lásku a ke mne náklonnosť nejvrelejšé diky Vám skládám. Velmi by jsem byl rád Vám hned v tedy dať odpoveď, ale dvě přičiny mi to nedopustily. A sice nejistota tehdejšiho mého postaveni; a nevedomost z ohledu žádané odpovedě.

Aby ste mna ale rozumel, prinuteny jsem Vám na krátce aspon postaveni mé podotknuť. Z rozhovoru nášho v Teplicech se rozpomenete, že jsem se chtel chistat na prísnou skušku z věd biblickych; ponevadž jsem ale bohoslovi ne na všeučilišti, nibrž v Nitre poslouchal, z východnych — aramajskych reči, jakšto z arabské, syrské a chaldejské — žádné vedomosti jsem nemel, pretož mi bylo velmi težko se do tychto chitiť: — nicmene predce s pilnou usilovnosti a vytrvanlivosti jsem dne 8° Řijna jak z viš spomenutych vychodnych a ešte dvůh biblickych Reči, tak i z celého studium Biblicum v Pešti prísnou skuškú se žádanym výsledkem odbavyl, a tak prevelikou tou terchu z hlavy složice na dosavadnem postaveni mem ustáleny budu mocť pokračovať, jinač by jsem byl byval prinuteny ze Semenište ven vystúpiť, lebo náš p. Biskup žádá, aby každy Učitel byl Doctor. Musim se tedy včil ešte i z ostatnych věd bohosloveckych prísne skuške k obsáhnuti Doktorstvi v Bohoslovi podrobiť, co pri dobrém zdravy za 2 roky odbavim. Toto jsem Vám oznámiť musel prv nežby jsem Vám rovne na žádosť Vaši odpovedeť mohl, z ohledu pripravováni Životopisu Sv. Štefana I. krále nášho. Jestli totižto s vydánim Jeho Životopisu velmi ponáhlať ne minite, s velikou a srdečnou radosti se úvažu v práci. Na základe vydaneho latinsko-maďarského Životopisu Sv. Štefana — ktery původne pochádza od Hartvika biskupa a spisovatele z 12° stoleti — námerom našim primerane začnu pracovať pod tou výmenkou, jestli opraveni reči a slohu na seba prijmete a s vydanim aspon za dva roky poshovete, lebo skôr na žáden spôsob hotovy nebude. Já by jsem chtel Životopis tak rečeno původne vypracovať a Data len jako pramene použiť. Životopis Sv. Štefana od spolku Mad. výdany je velmi neúplny — áno jako sám tén spolek uznáva — su to len pramene — z kterych Životopisec čerpať má. — Co a jako o veci této myslite, prosim Vás čim skôr mne sdeliť — zatad se chitim Grammatiky společne spisovneho jazyka nášho — ponevadž, jako srdečne vyznať musim — dosud jsem ešte mluvnici československé se neučil.

Druhé, co ste mi v Liste spominal, jest, abych Vám oznámil, na keho zasilať máte knihy pre odsek slovensky spolku Sv. Stefanského v Pešti určené. Dohovával jsem to p. Radlinskému v Budine, ano i mnohé jiné veci jsem mu na pamět uvedl, vyhovaral se, jak vedel, ale duvody na stránku svu len velmi slabé donesl. Príslibil mi svate, že Vám hneď pisať bude. Zdáliž už splnil slíb? nevim. Na každy pád Vám oznamuju: že knihy — jak budete chteť — slobodne môžete

zaslať na p. Radlinskeho, Redaktora katolickych Novin od spolku sv. Stefana vydávaných. Býva v Budině in Festung, Landstraßgasse Nro 104. Hledal jsem aj p. Palárika, ale jsem ne mohl byť s nim. Bavil jsem se cely tyden v Pešť-Budine od 3—10° Rijna, a ščastlive jsem všecko pořidil, a to byla přičina, proč tak neskoro na Váš List odpovidam — lebo jsem o ničem jisty nebyl. Vinobráni se už u nás skončilo, a velmi skrovne vypadlo — ale co jest, to jest dobré víno. — Pozdravuji a boškávaji Vás naši národovci: Tóth, Tisó, Steffány, Šuchter. Já ale keď Vám ešte ráz srdečné díky za Vašé dobrodini činim a o skorou odpoveď z ohledu zminenych záležitosti důverne prosim — všé dobré z Vysosti Vám prajice a Vás vrele líbajíce, se vši uctu zustávam

Váš Verny Ctitel a Xtu pánu Brat

František Machay,
Professor Supplens a Predstaveny Nauk.

V Nitre 16° Řijna 1855.

NB. Jestli by se mi vaši důvery k prepracovani Životopisu Sv. Stefana podle zminenych náhleduv dostalo — prosim Vás uprimne, pošlite mi spominané Látky naňho se vztahujice — oznámte cenu jejich a já Vám všetko vdečne zaplatim.

267.

Machay Sušilovi.

Potvrzuje půjčená díla, slibuje uloženou práci a děkuje za darované knihy.

†

Důstojny a vysoce učeny pane,
Pane a Přiteli mne nejdražší!

Dobrodini a neustála přizeň Vaši ke mne jest tak veliká, že ji jenom cítiti, nijak pak vysloviti, tim méň odmeniti mohu. Abych však nevdečnikem nebyl, za svatou povinnosť si pokladám Vám oznámiti a verejne seznati: Že mne od Vás půjčené knihy, jakožto: Rerum Hungaricarum Monumenta Árpádiana od Endlichera. — „Elisabeth (Gisela) Herzogin in Baiern, erste Königin von Ungarn“ od Dra. Joan. Ránoldera. — A „Geschichte der Magyaren“ od Gr. J. Majlátha, jsem skutečně do rûk prijal. Tuto poslední, vyňavše z ní udalosti k vytknoutému cíli potrebné, pritomne Vám s nejsrdečnejšim podekúvaním zpátkem

odesílám; dvě ale vyše spomenuté dle dobroty a láskavostí vaší i dél ešte k užitku mému podržuji; jakové Vám neskûr bez chyby neporušené prinavrátim. — Co ste mi byl láskavě sdelil z ohlédu Sv. Jmricha a Sv. Ladislava ouplne se shoduji s Vaši mysli. S radosti se pousiluji dle možnosti vyplniti blahoplodná práni Vaši. Práce té jsem se už i chytil a nekteré udalosti posbíral. Usporádani celého Díla mi dosť dlouho potrvá jak pre ne zběhlosť v spisovné řeči a nedustatek k tomu potřebnych vědomosti, tak i pre množství jiných prác a zaneprázneni. O jistote ale vyplneni slibu mého nic nepochybujte. Jen o to Vás uprímne prosim: nevyzrazujte mňa, že jsem se na to vzal. Neb může byti, že pred soúdem Vašim neobstoji práce má, a potom by to zle vypadlo. Ne jináč bych se musil i jinych ešte, ze závisti a neprajnosti veci naší povstati mohoucích prekážek obávati. Máme my na našem Slovensku mnohé dobré duše; ale máme, Bohužel! i mnohých hadů, kterí jedem svým všíchno, cokolvek Slovanského jest, otráviti a znivočiti chtejí. Pred takými musime pozorliví byti!

Velikou vdečnosti jsem Vám zavázan za „Biblicky Dejepis Zjeveni Božiho v St. Zákone“, prám jsem tou knihu chtel u kněhkupce objednati, a Vy ste ma s ňí prekvapil. Ne méň radosti mi spůsobili „Sv. Bernarda Duchovní pohledy do hlubiny lidského Srdce“ jako i „Ave Maria“ Chronosticha mne od Vás darem zaslaná. Co že ale mám řici o prevybornych Dílech, jakymi ste nás ze stránky Dedictví SS. Cyrilla a Methoda obohatili? Už Vy to tam jen víte vybrati, co zdokonáluje ducha, pozdvihá srdce a všeoběcné potešeni spůsobuje! Za co ne jen já, ale i všichni Oudy Vám vrelé diky skladají, privolájice: „Pán Bůh Vám zaplatiž a udel svého svatého požehnáni.“

Ráčte mi dobrotivě odpustiti, že Vám tak neskoro odpovídám. Pričina jest, že jsem Vás nechtel dvakrát unúvati; posuď ale jsem „Geschichte der Mag.“ vždy potrebúval.

Ne mohu se zdržeti, abych Vám důverne neoznámil, že Vam za vinu pokladati musim Vaši velikou a neobmezenou ščedrosť. Pri tolikerych obětěch a dobrodinich, jaková Ste Vy do včilku mne preukázati ráčil, ešte i útraty počtovské, od kněh na mou prosbu mne zaslanych, nesti, to jest už predce mnoho! Kdybych se ne bál, že urazím Vaši skromnosť a lásky plné srdce — hneďky bych Vám náhradu pripojil. Mezitim včil si to na jinou priležitosť ponechávám.

Ponevadž jsem už celkem pred Vamí otevrel dúverné srdce mé, pevne věrim, že z ohledu toho vymlúvite neodbytnosť mou a vyhovite ešte nasledujícím poniženym prosbám mym:

1. Odevzdati půlročny predplatek můj na Expedici „Hlasu jednoty katolické v Brne“ 1 zl. str.

2. Doručiti pánu Eduardovi Karlik jakožto Pokladnikovi 20 zl. stř. co vklad do Dedictvi dvůh novych oudů.

3. Nařiditi Kněhkupcum Nitsch a Große, aby budoucne podle pripojeného Seznamu nám knihy spolu zasilali. — Venceslavovi Žák ale mohou pripojiti tich Zásilke, co v Trnavě bývaji, k p. Fr. Belluš, Lad. Lukács atd.

Ostatne, když Vás ponižene odprosuji pro spůsobená Vám unuvání; jako též že tak pozde odpovídám a tak neskoro knihu odesílám; ne mén i proto: že Vám jenom t a k tak po nasky — bez všelikého okolkuváni — píši: radostné svátky Vánočné, jako i šťastlivý nový rok a hojné požehnání božské Vám srdečne preji a do lásky Vaši se odporúčejíce pri bratrském pozdravení a boškávaní se vši uctou pri dobrem zdraví zůstávam:

Vaši Důstojnosti

Vždycky věrny v Xtu Pánu a Národe Brat

František Machay.

V Nitře 19. Dec. 1855.

Pozdravují Vás a všechnich věrnych Bratru, zvlašte p. hr. Sylva-Taroucu, Karlika, Pojmona a Kuldu — mimo mňa — Fr. Tóth, Tisó, Šuchter, Steffány, Caban — a jini.

NB. Chtel jsem List tento s prilohami i s penezí v Knihě „Geschichte der Magyaren“ pod jednou obálkou zaslati; — mezitim prinúten jsem penize v Liste osobytne a knihu osobytne — v které prílohy najdete — na Počte odevzdati. To poznamenávám proto, aby ste vědel, coho se držeti, jestli List prítomny skůr než knihu dostanete. Pán Bůh Vás živ a hojností všeho dobrého naplni.

Fr. M.

268.

Machay Sušilovi.

Proč nemůže život sv. Štěpána psáti. Neť Sušiłova Marie.

†

Důstojny a vysoce učeny Pane Professor
a Starosto Dedictvi, Pane a Přiteli mne nejdražši!

Težko jest statečnému člověku jedenkrát dané a upevnené slovo zrušiti a odvolávati; ale o mnoho težší ešte a špatnejší jest: s nepre-

možitedlnymi překážky márne chteti zápasiť, a skrz to jak sebe samému, tak i jinym ne užitek ale škodu a potupu, zmatek a mrzutosť spůsobiti. Aby se to aj nám neprihodilo, ačkolvek velmi težško a po mnohem premyšleni, naposledy sem se predce odhodlal, Vám nejvzácnejší Pane a drahocenny Príteli! uprimne, co aj s jak velikou bolestí a skormúceností srdce, vyznati: že zaslíbeny Životopis Sv. Štepana krále pri nynejších okolnostech mích vypracúvati stalo se mne úplnou nemožnosti. Dilo, aby se Dedictvím Ss. Cyrilla a Methoda na světlo vydati mohlo, jako to dosvědčuji všecké knihy dovčilku ním vydaný, musí byti dokonálé, jak z ohledu reči a slohu, tak i z ohledu samého předmetu a uspořádanosti. Požádavky tyto dle mého domnení jsou podstatny, nevyhnutedlne potřebny. Jak mnoho ale mne na nych schazí! smutnou sem se presvedčil skúsenosti, když sem odhodlane na Díle tem pracovati započal. V řeči česko-slovenské jakživ jsem před tim nepísával; nasledovne ani té obratnosti ne mám v ní, která pri všelijako-rozmanytých vyvynech potrebná jest. O slohu ani zmínky činiti ne chci. Len skutkem jsem presvedčen: že jest to celkem jiné, vypracuvať Kázeň pre lud aneb krátky do Novin napisati článek, jako se uvázati do Díla víš udaného! K čemu, abych ho dle Názoru mého a dle jiných podobných Díl, k. p. Zivot Sv. Alžběty, Život Sv. Vincencia de Paula, Vita S. Caroli Borromaei a. t. d. vypracuvati mohl, pri úplnem pokoji a hojnosti potrebnych prameni a žridel, predce bych ne jeden aneb dva ale snaď aj pěť roku potrebúval.

Už ale jaky že jest pokoj můj? Jsem Predstaveným naúk pri chovancich našeho Semenište biskupského; z ohledu toho zaneprazdneny byvám všelijakymi povinnosti. Jsem Professorem obojího Zákona, jak mnoho práce mám, sám vedeťi ráčite. Nastáva budouciho roku dle usnešení Praelatuv ve Vidni t. r. premena v přednášeni Věd biblickych, s ní nastávaji aj nové práce a obtižnosti. Musim se ochotne chystati dle naloženi Pána Biskupa k prísnym skuškám z ostatniho Bohosloví. Naposledy prinúteny jsem ešte aj to podotknuť, že jsem z vůle Jeho Excellencie Pána Biskupa našého ddo. 3° Nov. t. r. Vybavovatelem poslední vůle (Executor Testamenti) nikdy nezapomenutedlného Dobrodince mého, dne 2° Nov. v Xu Pánu pobožne zesnulého, nekdy Faraře Nitranského Štepana Szúlyovszky ustanoven. A ponevadž Jeho pozůstaly Majetek víc tisíců zlatych obnáši, jak aj pomery nekteré dosti zamotany jsou: mám s tim mnoho práce, dopisúvaní a běháni. Ani nádeje nemám, žebych se do roka z toho vyslobodil. — Tak tež co se pramenů dotyče, měl jsem pevnou nadej, jako jsem Vám to spominal,

že August Balogh, Farar Kočkovsky Biskupství našého, vydá obširné životopisi Svatích Uherskych, které v Neměine vypracuvané má, že jich budu moci použiti; mezitim pre nedostatek Predplatiteluv a s tim spojenych útrat tiskovych vec tá jest odložená a snaď aj na vždy pochovaná! Škoda by bylo zmaríti 14roční namaháni a práci Jeho! Jest on rodem Slovák, bolesť! že ne aj srdcem, mohl by nám dobre ve veci této posložiti. — Toto jsou hle pričiny, pre které Vás musim srdečne a poniženе prositi: aby Ste mna od povinnosti prejaté osloboditi ráčil. Ne ráčte mne to za vinou pokladati ani se na mňe mrzeti preto; lebo ne lenivosť, ne netečnosť má, ale ze závistlivych okolostojičnosti vyplivajícá nemožnosť jsou pričiny toho. Co Vám včil, barz s najvětši bolesti srdce a velikym zapyřením, predce ochotne oznámiť za svatou povinnost si pokladám, aby ste se o nekého jiného ešte za času postarati mohl. — Pri této priležitosti Vám i to oznámiti za slušné pokladám, že mezi Žádateli Fary Nitranské se i já nachazim, jakovou či dostanu či nic, v Semeništi predce víc stálosti ne mám, ponevadž tu žádné radosti ne cítim.

Propůjčeny mne knihy: „Rerum hungaricar. Monumenta Arpadiana“ jako i „Elisabeth Herzogin in Baiern, erste Königin von Ungarn“ Vám s vrelym podekůvanim nazpátek zasýlám.

Netř vaši, spolu i s p. manželem jsou zdravi, uprimne Vás boškávají, a vjedno so mnou šťasny a blaženy novy rok Vám srdečne přejí. Už si i Vinohrad koupili — jestli pridete do Nitry, budeme se miti kde zabaviti.

Náš velky Probošt Štepan Greguška — na kterého se istotne rozpomenete, nebezpečne onemocnel, ani nemáme nádeje, aby vyzdraveti mohl. — Ostatne Vás a všetkych našich vrele líbam a všichno dobré od P. Boha i s ostatnimi bratry srdečne preji a do prizne Vaši se poniženе odporučejice se vši uctou zustávám:

Vaši vysoce učené Důstojnosti Poniženy Služebnik a verny bratr

František Machay.

V Nitre 28/12 1856.

269.

Machay Sušilovi.

Omluvy pro nedodaný rukopis o sv. Štěpánu.

†

Důstojny a vysoce učeny Pane,
Pane a Priteli mne nejdražši!

Trese se mi ruka, chveje se celá bytnosť má; pobúrená jest mysl, skormuteny duch můj ne od toho času, čo sem bratrské lásky plny List Váš dostal a s prenáramnym pohnutim čital; ale od času toho, čo sem já učinenému slibu mému nedostavše, mé vypovedeni Vám zaslal. Lituji srdečne a želim bolestne: že jsem Vám nejviš cteny Pane veliku bolesť, a mrzutosť spůsobil! Rdim se, že jsem prekvapne, neprozretedlne udelal, vezmouc na seba to, čo jsem hodne a slušne vyvésti v stave ne byl, ne tak pre nedostatek sil, jako pre nepredvidané težké a závistlivé okoličnosti! To byla pričina, proč jsem Vám hned na Váš spravedlivě bolestny a velmi smirlivě i otcovsky poučujici List neodpovedel. Do včilku se nemohu na tolko utišiť a uspokojiť, aby sem bez treseni · se mysleť a pisať mohl. Ani včil ne vim, čo k uspokojeni vašemu, čo k vymluveni mému predněsť bych mal. Zákon kresťansky veli, urazenému dostiučinit. A ponevadž já mu dokonale zodpovidať nepostačuji: zúfať bych musel, kdyžby Vaše smyrlivá láska nebyla mi napred odpušteni udelila. Dekuji Vám z celého srdce za vaši dobročinnost, a prosím eště ráz za úplné odpušteni!! Prijmite mě do predešlé lásky vaši: a já se budoucne vynasnažim také hodnym učinit. To jest mé práni, a želáni nejvroucnejši! Preji Vám spokojené dny celého živobyti vašého. Nech Vám P. Pánuv a Darce všeho dobrého jak tu na zemi, tak v nebesich hojnou odmenu udeli za všecky práce a namáhani Vaše!

Pri této priležitosti se osmeluji Vás dúverne prosiť, aby ste ráčil pritomné penize na určená, a na druhé strane poznačená mista odevzdať. Horlivosť Vaše za rozširúváni všeho dobrého Vám jistotne nedopusti, aby ste se pre to unuváni na mne stežuval,

Pozdravují a všecko dobré od P. Boha Vám prejí PP. Tvrdovci, Tóth, Steffány. Pán Horváth i so svojou Paní jsou zdraví, boškávají Vás s uctou.

Já aj delé se do Vaši prizne a lásky porúčejíce pri srdečném Vás líbáni so vši úctou a dobropráním zustávam: V Nitre 19° Července 1857.[1]) Vaši vysoce učené Důstojnosti

nejuprimnejši Ctitel a bratr v Xtu Pánu

František Machay

---

[1]) I jindy klade M. datum před podpis.

270.

Machay Sušilovi.

Úmrtí Cabanovo (srv. č. 238). Zásilka knih údům Dědictví C.M. Slotův učitelský časopis. Odluka Slováků. Seznam údů Dědictví C.M.

†

Důstojný a výsoceněný Pane,
Pane a Příteli mne predrahý!

Zasilajíce Vám Seznám tých údů Dedictví SS. Cyrilla a Methoda, pre kterých knihy na rok 1861 vydané pod mojou Adressou do Nitry po Počte odesláti snažne prosim; spolu Vám aj to ne mohu neoznámiť: že, — bárz Vám istotne už známo jest, — prevelebný nekdy Pán Ondrej Caban Farár Komjatický pod Čislom 908^im zapsany eště 1860° r. dne 2° Mája, potom, jako nám všetkým na dedičnej roli spolupracujicím své posledné pozdraveni a požehnáni zanechal, v svatej oddanosti-se do vůle Boží oddal svou spravedlivou duši do ruk jej Stvoritele. Nech Mu je večny pokoj ve večnosti a mezi namy na svete blahá památka! Tak tedy pre Neho knihy se už vic nech neposílají. — Pre velebného pána Josefa Kompánek pod Čislem 4386^im kaplána v Pruska městečku ráčte narídiť pod jednou obálkou na pána Františka Strakovich, Farára v Lednici, znejicou budúcne zasílať. — Zdáliž P. Titus Písečny, Č. 2299. Fr. Vitus Kopečny, Č. 2445 a Fr. Venceslav Žák, Č. 3063. oznámili, kde se jim maji knihy zasilať? nevim. Jestli ne oznámili, nejbezpečneji bude buďto do Prešporku na P. Barnabáše Kužilek, buďto do Trnavy na P. Gvardiana adressované zaslati.

Jako že se ráčite mívať? My Slováci v Uhrách sme včil jako holý v trni. — Prám je u nás Pán Jiri Slota, Farár Tužinsky, robi kroky z ohledu dalšiho vydávani „Slovenského Národniho Učitele". Bude istotne vychádzať, a to v Nitre, pod Jeho správou. Premeny nekteré duchu času a požádavkam včilajšim primerené a nevyhnutedlné se v nem stanu. To ale všetko svazek jednoty literárnej medzi namy a Čechmi ne len neporuši, jako Nám to nespravedlive vytykano býva, ale radnej upevní. Kterí nás z rozkolnictvi a Pán Boh ví z jakých zlých námerov obviňuji, tí okoličnosti naše neznaji. „Nevedia čo činia". Nám ide o život aneb o smrť. Jestli tuto eště hneď okúsiť nechceme, čistej slovenčiny se pridržať musime. Ta nás prevede jedine k širšemu polu všeslavianského života. Boškáváme Vás.

S Bohem

Fr. M.

Seznám Údú Dedictvi SS. Cyrilla a Methoda Tridy IIIi, pre kterých se knihy pod Adressou na F r a n t i š k a M a c h a y, Professora Theologie v Nitre zasílati maji.

Čislo 2298. František Machay, Professor Th.
„ 2300. P. Patritius Ravasz.
„ 2446. P. Gabrieli Kardoš.
„ 2447. P. Chilian Komnánsky.
„ 2841. Velk. P. Jiri Tvrdy Kanovnik.
„ 2860. Pán František Tóth, včil už farár v Ribanech.
„ 2903. Velk. P. Štefan Tvrdy.
„ 3548. Pán Jiri Holček,
„ 3549. Pán Michal Keller.
„ 3576. Pán Josef Ščasny.
„ 5525. Pán Dr. Matej Šteffány.
„ 5524. Pán František Hrensik.
„ 7411. Pán František Novotny.
„ 7978. Pán Štefan Štefanik.
„ 8798. Pán Ján Gajdoš s manželkou Mariou.
„ 8797. Distrikt Bitčansky.

Sučtem Nro 16 výtiskov.
V Nitre 21o Nov. 1851.

František Machay,
Professor Bohoslovi.

†

Na požádani Pána Jiřího Slota prinúteny sem eště dodať: že on ve výpracováni Životopisu Sv. Štefana Krála Uherského pokračuje. Ze eště s nim hotov neni, pričina se hledať musi ve výhledáváni všelijakých k cilu vedúcich žrídel; sem patra: premena úradu; prestehováni se a mnohé jiné zaneprázneni a prekážky. Medzitým je zdravý a veselý. On a Páni Tvrdovci zvláštne Vás dají pozdravuvať. Ja ale se do Vaši prítelské prízne dúverne odporúčim, a so všetkou úctou pri srdečném boškávani Vás setrvávam

Důstojnosti Vaši Verny v Kristu a Narode bratr
František Machay.

V Nitre 21o Nov. 1861.

271.

Antonín Rybička (1812—1899) Sušilovi.

Přihlašuje se za úda Dědictví C.M. a radí, jakého druhu spisy by mělo vydávati. (F. S. 218 dd.)

Kromě vyznačených odchylek od obvyklého pravopisu častěji vynechána diakritická znaménka nebo psána nestejně (kniha a kníha, povídka a povidka).

Význačné věty návrhů Rybičkových, Sušilovi jakoby z duše psaných (srv. F. S. str. 212) tužkou podtrženy, zajisté od Sušila; které, vidno z uv. m. F. S. 218 dd.

Ve Vidni [!] dne 24. prosince 854.

Důstojný a vysoce vážený Pane!
Vele učený pane Profesoře!

Prohlížeje k vznešenému a blahodějnému účelu, který sobě Dědictví ss. Cyrilla a Metuda vytk<l>o, ustanovil jsem se na tom, že přistoupím co úd k tomu ústavu národnímu. Nevěda však, na na koho bych se u věci té obrátil, osměluji se Vaši Důstojnost, jakožto starostu řečeného spolku, co nejšetrněji žádati, abyste sobě nestížili příležících deset zlatých k. m. jakožto předepsanou sumu vkladní láskavě přijmouti, tu kde náleží odevzdati, a to, čeho potřebí, abych za úda dědictví řečeného pokládán a zapsán a — možnoli — knihami letos od dědictví toho vydanými podělen byl — láskavě a milostivě opatřiti, při čemž toliko ještě připomínám, že bych toho sobě přál, aby knihy a věci, kterých se údům podává, odevzdávány byly pro mně [!] do kněhkupectví brněnského, kteréž spisy dědictví Sv. Cyrilského má v komisi, odkud bych já je pak buď poštou, buď zdejším kněhkupectvím Leo-vým odebíral.

Při této příležitosti nemohu opomenouti, projeviti a přednesti [!] Vaší Důstojnosti prosbu a návrh následující:

Dědictví sv. Cyrilla vydávati chce povídky poučné a zábavné a učinilo k tomu konci již vyzvání k spisovatelstvu českému. — Dle mého zdání sotva se však vyhoví povídkami podobnými potřebám, ku kterým dědictví při vyzvání a vypisování tom prohlíželo. Mámeť povídek tak řečeného obsahu mravního a poučného již veliký počet, ovšem že z větší části pouze z jazyků cizích přeložených, jakož jsou povídky Šmidovy, Niericovy, Hoffmanovy a p. V příčině povídek těchto a vůbec všelikého povídkování pro lid a mládež nemohu ale a nebudu jiného zdání, nežli které u věci té kompetentní, bohužel že k nenabytné ztratě [!] literatury naší příliš časně v Pánu zesnulí mužové, jakož byli Vinc. Zahradník a Fr. Sláma v časopisu pro kat. duchovenstvo pronesli, že totiž lid náš povídkami à la Schmid & Cons. málo získá, ježto povídky ty vždy jen pokládá za povídky t. j. smyšlenky a báje, a malokdy [!] ví a má chuti, pravé v nich obsažené jádro mravoučné — ač jestli v nich jaké — rozluštiti aneb pro život něčemu praktickému se

naučiti. — Jsouť ovšem povídky v svém spůsobu a dle své tendenci [!] praktické vším právem klasické k p. Zschokovy (Kořalečný mor, zlatodol, místr Jordan), Salcmanovy (Arnošt Zabranský), Gothelfovy (Vojta atd.), a však ty máme již na jazyk náš vyloženy; že by pak mezi spisovateli našími [!] se našlo někoho, kdoby něčeho podobného pro lid náš tak se hodícího sepsati sto [!] byl, jak toho řečení Němci dovedli, o tom ne jen maličkost moje, nýbrž i každý jiný, kdo naše dosavadní literarní korifey zná, vším právem až dosavade pochybuje a pochybovati musí. Dle mého skromného zdání měli bychom nechati — alespon nyní [!] — všelikých povídek, o nichž, třebaby se znamenitý honorar vypsal, vždy bude pochybné, dosáhneli se jimi toho, čehož se chtělo dosíci, a mělo by se raději prohlížeti k vydávání jiného spisu, jímž by se snáze a také levněji dostiučinilo potřebám, kterým dědictví sv. cyrilské vyhověti usiluje.

Spis tento, jak já za to mám a se domnívám, budiž spíše čítanka pro lid čili kniha čítací, jakých v literatuře Anglické, Franzouzské i Německé (Lesebuch, Hausbuch, Hausschatz atd.) mnoho a to dobrých a praktických již pozůstává. V knize této by se měly vypisovati a líčiti jednotlivé památnější, zvláště na mravní vivinování [!] se člověčenstva vůbec a křesťanstva zvláště se vztahující příběhy, děje a vynálezy, a to ze staré i novější doby (kp. války Řeků s Peršany, Židů s Římany, války křížové, vynalezení tiskarského a jiného umění, životopisy mužů velikých z staré i nové historie, Mojžíše v porovnání s jinými zakonodarci, Cyra, Sokratesa, Epaminonda, Konstantina Velikého, Augustina, Karla a Alfreda Vel., Kolumbusa, Otců církevních, Ignace Lojoly, Karla Bor., Petra Velikého a t. p., pak mužů a žen o rozšíření víry křesť. mezi národy vůbec a mezi Slovany zvláště zasloužilých: SS. Boniface, Vojtěcha, Štěpána, Olgy, Daubravky i obrazy z válek mongolských, třidcetileté, z prvních persekucí křesťanstva za Římanů atp. . . taktéž i vypsání pamětných krajin, měst, hradů, znamenitých úkazů přírodních, obrazů přírodopisných, zanímavých obyčejů a zvyků národních, ku kterýmžto vypsáním by se často pro větší zanímavost a názornost přidati mohla i vyobrazení, kteráž by se nemusela dávati teprv původně a znovu dělati, nýbrž by se — a to za levnou cenu — použíti mohlo otisků z obrázkových novin domácích i zahraničních, v nichž — zvláště v öster. illustr. Zeitung — mnoho zanímavých obrazů z domácího života a zeměpisu se obsahuje.

Čtením popisů takových bylby lid náš ihned postaven a položen v život pravdivý, praktický, vzorný a vůbec křesťanský, poučil by se

přečta jeden i dva listy, více a důkladněji — jsa přesvědčen, že to, co takto čte a jako živě před sebou vidí [!], se skutečně stalo a v skutek uvedlo od lidí jemu rovných ovšem často menšími prostředky nežli on vládnoucích, — více a jistěji, nežli čítáním sáhodlouhých povídek, o nichž vždy jen se bude domnívati, že jsou smyšleny a tudiž [!] nemohou jemu býti pravidlem.

Že by kniha tato čítací musela psána býti slohem srozumitelným co možna nejvíce, při tom však i jazykem čistým a ušlechtilým, rozumí se samo sebou, pročež by potřebí bylo, aby před vydáním jí podána byla k revisí, co se týče jazyku, mužům, kteří jsou jeho tak mocni jako Slovútnost Vaše nebo pp. prof. Šembera, archivář Erben a t. p.

Mámeť ovšem již dějepis církevní a všeobecný, jakož i knihy čítací pro školy gymnasialní, v nichž se o věcech a mužích výše řečených lecčehož dočísti možno, — namítne mi někdo —, a však tuto odpovídám toliko, že při spisování kněh právě řečených spisovatelové jich zřetel měli zcela k jinému čtenařstvu a účelu, nežli z jakého se skládá větší část údů dědictví Sv. Cyrilla, jejž toto sobě bylo vytk<l>o[1]), a že knihy dotčené zřídka jen se nalezají v rukou údů dědictví tohoto.

Čítanka takova by mohla, ovšem musela, záležeti z několika dílů čili pokračování, tak žeby se vždy v 2—3 letech mohl vydávati jeden díl, který by vždy jiné a jiné věci a osoby popisoval, a tudiž by čítanka tato svým časem i jakous takous encyklopedii působila, zvláště kdyby náležitými rejstříky byla opatřena; — žeby se pak mohlo a mělo také použíti mnohých dobrých článků, které zde onde již v časopisech a kalendařích jsou roztroušeny a již zapomenuty, netřeba připomínati, a žeby se i užíti mělo mluvy nejen prosaické, nýbrž i krásných ballad, pověstí a legend v řeči vázané, ježto by psány byly tak, jak jsou všeliké básně Vašnostiny, Erbenovy, Vackovy a Štulcovy, rozumí se samo sebou a bylo by to i přáti i radno pro větší zanímavost a rozmanitost. — —

A však již přiliš [!] jsem zneužil trpělivosti Vaší Důstojnosti, a však vědom jsa toho, že na nikoho se neráčíte horšiti, kdo to poctivě smýšlí s národem svým, naději se, že i mně na zlou stranu to nebudete vykládati, že, sotva přistoupiv k dědictví sv. Cyril., již se osměluji řídícímu Sboru jeho činiti návrhy a jeviti snad nespokojenost s tím, na čemž se již ustanoveno. Všeho dobrého Vaší Důstojnosti na P. Bohu

---

[1]) jejž ... vytko — připsáno po boku.

ze srdce žádaje, činím se Vašnostině přízni poručena, zůstávaje se vší šetrností Vaší Důstojnosti

oddaný ctitel a služebník

Ant. Rybička

tajemník u c. k. nejvyššího soudu.

272.

Kaplan Jan Švéda Sušilovi.

Žádá o píseň pro svůj kostelní zpěvník. Stěžuje si na zdlouhavé rozesílání podílů Dědictví C.M. Poptávka po S. sbírce národních písní.

Několik hrubších chyb pravopisných.

Veledůstojný, Velectěný Pane!

Především musím za odpuštění žádati, že se opovažují Vám, Veledůstojný Páne! psáti. Ale týká se to slávy Boží a oslavení jeho Svatých a pro cíl tento podniknu všecko. — Vyslyšte mne tedy laskavě a vyplňte žádost mou. — S pomocí několika pp. spolubratrů a pp. učitelů jsem sebral ve východo-jižním dílu diécese naší písně duchovní, jež se na osadách v chrámu i doma zpívají, a je pro lid chci do tisku dáti. Spojil se též se mnou horlivý p. učitel na Hluboké blíže Budějovic, kde kníže Švarcenberg nedávno krásný chrám Páně vystavěl. V tomto chrámě jsou postranní oltáře sv. Josefa a sv. Eleonory a k těmto Sv. hledá p. učitel též písně. K sv. Josefu máme sice jednu: „Zdráv buď strážce Spasitele“ ale neznáme nápěv, a k sv. Eleonoře nemáme žádnou a není ji též možná nikde nalézti. A tu tedy k Vám, Veledůstojný Pane, se obracuji s žádostí vřelou, byste nám píseň k sv. Eleonoře as 8 slok dlouhou — aneb i delší — pro sbírku naši uspořádati ráčil, a také nápěv třeba udal, dle kterého by se zpívati mohla. Snad budete míti i píseň nějakou pěknou k sv. Josefu s nápěvem aneb ráčíte znáti nápěv písně nahoře udané k tomu Svatému. — Sv. Eleonora byla dcera Berengara V. hraběte Provencského a choť anglického krále Jindřicha III. Všemi cnostmi nadání žila s ním šťastně. Po smrti jeho opustila svět a vstoupila r. 1273 do kláštera Ambresburského a tam po 19 let v pokoře živa byla příkladem jsouc všech cností. — Již za jejího živobytí zvláště ale po smrti mnohé zázraky se skrze ni staly. — Králík[1]) životy Svatých díl I. p. 454. Spolu ale

[1]) Karlík.

prosím o brzké odeslání toho, což žádám. — Nevímť, kam bych se obrátil s žádostí svou, leč k Vám, Veleučený Pane, jenž již tak mnoho pro česť boží jste učinil a ustavičně činíte. — O neoslyšte mne! — — Nyní něco jiného. Jsemť spoluoudem Dědictví sv. Cyrilla a Methodia, ale musím si ztěžovati, že velmi nepořádně věci tím dědictvím vyšlé dostávám. Kdy již vyšel Moravan pro rok 1855 — a ještě ho nemám. Dostávám knihy skrze kněhkupectví P. Hansen v Budějovicích, a ten kalendář Moravan má sice k prodeji, ale pro mne z dědictví je nemá. — Prosím tedy, byste se o to postarati ráčil, by kněhkupectví Brněnské Nitše a Grosse pořádněji nám odesílalo knihy do Budějovic. — —

Ještě něco: Což moravské národní písně neráčíte dále vydávati? — Mnohé hlasy se ozývají a žádají je. — Ačkoliv vím, že mnohými důležitými prácemi zaměstknán jste, přec doufám, že i mou žádost vyslyšíte, a brzy žádanou píseň aspoň o sv. Eleonoře odešlete. —

Já sice Vaší Velebnosti ničeho podati nemohu, ale slibuji, že aspoň v modlitbách budu vděčným a jmeno Vaše bude se i stkvíti na zpěvníku mém — jak doufám, velmi rozšířeném. — Již jest skoro k tisku připraven. Ještě 14 dní na tu píseň čekati budu.

Odporoučí se lásce a zvláště modlitbě

Vaší Velebnosti vždy úctou a láskou oddaný

P. Jan Švéda
kaplan.

V Ledenicích 18 19/1 55.
p. Budějovice Č.

273.

Václav Pešina z Čechorodu Sušilovi.

Pešinův Moravopis a návštěva arch. Chytila (srv. č. 259). Návštěva Kuldova.

Eximie,
Vysoce důstojný Konsistorní Pane Rado!

Když se mne[!] nedostalo té radosti Jemnost Pána uvítati v mém příbytku, an obyčejně v čase prazdnin na cestách bývám: tak jest mi to uvítané a vzácné, aspoň dopis Váš na mne u sebe moci uvítati.

Tážete se mne Vysoce důstojný o Moravopisu předka mého v. kapitolním archyvě našem? — O rukopisu nevím. Bohužel, že Pešina jmění své, knihovnu svou i archyv obětoval klášteru sebou fundo-

vanému, Pavlánu [!] v Obořišti, 5 mil od Prahy; ve sto letech přišel Císař Josef, vyzdvihl klášter, a žide [!] na furách za pakatel odvezli, co bychom nyní rádi tisíci platili. „Auri sacra fames res nostras perdidit omnes! —

Ráčíte se omlouvati, a chcete mi tím jak píšete ulehčiti, když pana Chytila ke mne [!] odešlete. On se Vám jistě již přiznal, když jsem jemu k archyvu arcibiskupskému i kapitolnímu přístup vymohl, že, o týden později, přišel se poroučet, a ani ta místa z venčí neshlídl, kde se oných [!] pokladů domníváte.

Nenesu já toho vinnu [!], že se Vám nevyhovělo.

Pan jednatel Váš, veleslovůtný pan Kulda navštěvou svou mne vysoce potěšil a občerstvil mou lásku k milé Moravě[1]) a k Dědictví Svatému Vašemu, an se mi v dvoudenním pohovoření daroval. Vysoce mne těšilo Vašnostu tak mnohonásobných snáh [!] poznati a s nim [!] se povyraziti. Přinesl Vám moje uctivé přátelské pozdravení všem, v které příznivosti a naklonnosti trvám věrným k Vám býti,

Jemnost Pane ctitelem a přítelem

Vácslav Pešina
kanovník Strážný.

Na hradě Pražském, 4ho srpna, 55.

274.

Pešina Sušilovi.

Uzdravení Sušilovo. Životy Patronů svatovítského chrámu.

Veledůstojný Pane Professor,
vysoce slovůtný pane vlastenče,
Příteli mi Převzácný!

Bolestně mne ranila zpráva z péra Jeho Nejdůstojnější Biskupské Exellencí, že na Vás nebe těžkou připustilo nemoc. Zná Nejdůstojnější cenu Klenota, jakýž mu nebe v Vás pro Jeho církevní ustav dalo, a váží si ho vysoce. — Proto lkal u oltáře Božího tak dlouho, až Vám opětného uzdravení vyprosil. — Vás stratiti „budou někdy všecky kraje slovanští [!] želeti“. — Dejž Bůh, by se to stalo v Mathusalemském věku Vašem! Potomkům ale památka Vaše v požehnání zůstane! —

---

[1]) Působil P. dříve na Moravě (srv. č. 1).

Má duše ale velebí Hospodina, a pleše duch můj v Bohu Spasiteli svém, že pohleděl na záslužnost obětovného služebníka svého, a vyřkl nad Vámi žádaného uzdravení ten, jenž mocný jest a svaté jméno jeho!

Příjmetež ode mně [!], Veledůstojný Pane, Život svatých Patronů našich [!], jichž těla v hlavním chrámu Páně našem uctivě chováme, v obrazích kamenopisných, u jichžto hrobu za Vaše všestranné bláho Pána vezdejšího i věčného života prosím, by se nad Vámi zde i v nebi oslavil!

Dovolte, bych zde 10 zl. pro Museum[1]) a 2 zl. na „Hlas církevního Časopisu“ [tak] připojil; — a račtež tak laskavým býti, by obé k svému místu přišlo.

Dlouhý jest již ten čas, co se již známe; v kterém Vás ctí, miluje a žehná

Veledůstojnosti Vaší vřelý, věrný ctitel,

Dr. Václav Pešina,
rytíř z Čechorodu, kanovník strážce.

Na hradě Pražském 17ho ledna 59.

275.

Administrator Eduard Vymětal Sušilovi.

Drobnosti z osvětimanské fary po smrti farářově. Cholera.

Adresa na str. 4⁰: Důstojnému Vysoceučenému Pánu Panu Sušil Františkovi, v bohoslovectví professorovi, dědictví sv. Cyrilla a Methoda velezasloužilému starostovi atd. v Brně. — Razítko na 3kr. známce: Bisenz 22. Aug. — Mnoho pravopisných chyb.

Vaše Velebnost
Důstojný Pane Pane!

Srdečné díky vzdávám za dárek i list mně láskavě poslaný. Obé zajisté potěšilo mne velmi.

Častokráte jsme na Vašnosti zpomínávali, těšíce se, že i letos u nás zvláště pak na sv. Vavřince, pobyti ráčíte. Ovšem 10ho srpna oslavili jsme i letos, avšak byly to smutné hody. Všickni přítomní kněží těžce pohřešovali hospodáře.

Vyjádřil se p. děkan a nařídil mně psáti Vám, že když i zarostla Velebnosti Vaši cesta do Osvětiman — předc nezarostla do okolí. Pakli

[1]) = asi: Dědictví.

by se líbilo Vašnosti přijíti do našich hor na prázdniny, zve Vás p. děkan upřímně k sobě. U něho že budete vždy velmi rád viděn a srdečně vítán. I Pepinka by velmi ráda Vašnosti ještě uhlídala. Přeje si toho opravdově. Pobudem ještě ve fáře asi 3 tyhodně.

Nemoc nebožtíka p. faráře dlouho trvala. Hned s počátkem února se položil a chřadnul ustavičně, až 30. června v 2½ hod. ráno dokonal. Dle udání lékařův dal se mu rak neb jiné jakési vředy do žaludka.

Dědičkou veškerého jmění je p. Pepinka, s tou toliko vyminkou, aby sestře neb sestřencům 400 zl. stř. vyplatila.

Týdeň po smrti p. faráře zemřela jeho sestra.

S knihovnou Velebn. Pána stalo se následovně:

Někteří kněží z děkanství vybrali sobě každý několik knih se závazkem, sloužiti za nebožtíka mše svaté. Zůstalo ale ještě mnoho knih. Pepinka prosí, aby i Vaše Velebnost sobě které by se líbily knihy na památku po zemřelém Veleb. pánovi vybrati ráčila.

Jsou zde veškeré spisy sv. Augustina, sv. Řehoře Nazianzského.

Knihy, co zůstanou, mají se poslati do Holomouce a rozděliti novosvěceným.

Račtež — prosím za to Vaši Velebnost — račtež psáti několik řádků.

Cholera se i u nás ukázala, obzvlaštně v Břesovicích. Farářem v Osvětimanech stane se jistě lokální ze Žeravic, p. Frant. Černý.

Já nezůstanu, neb vím, že nebude více v domě tak jak bývalo.

Pepinka mnohokráte ruce líbá. Já poroučím se do Vašnostiny přízně a lásky a nejhlubší poklonu čině, jsem se vší úctou

Vaší Velebnosti vděčný

Edvard Vymětal,
administrator.

V Osvětimanech dne 21. srpna 1855.

276.

Kaplan Vincenc Sedlák ze St. Hrozenkova Sušilovi.

Četba darovaných knih mezi lidem.

Několik mluvnických i pravopisných chyb.

Pochválen buď J. Ch.!

Veledůstojný, vysoceučený pane!

Minul již rok ouplný od oné doby, když na Vaší zpáteční cestě z lázně Teplické ponejprv jsem tělesnou postavu Vaši uzřel, ducha ale Vašeho již před tím plody jeho učily mě znáti. Nezazlíte tedy, že ostýchavost bránila po tak dlouhý čas povinně oznámiti, jakož i dlužné vzdáti díky za onu zásilku knih, v níž tak zřejmě obětivost pro národ náš, zvláště ale pro národ křesťanský se zrcadlí. Znám, že ne první, ani ta největší to není oběť, již kladla ruka Vaše na oltář, ale nemožné jest mi, bych alespoň poněkud Vašnosti z útroby nevzdal díky, a Odplatitele všeho nevzýval, by žeň vydalo hojnou Vámi rózsívané símě. Nedalo mi to pokoje, a na vzdor předsevzetí mému nemohu zdržeti déle, bych Vám ohlas a stín mého díky naplněného srdce zde nezaslal, dozvěděv se z úst učitele zdejšího, co ještě pro lid zde přírodou po macešsky potrestaný činiti obmýšlíte. Nemněte ale, že by ladem ležely knihy, hnilobě neb plesnivině svěřené na jiných místech, nikoliv, není již jedné z těch prostonárodních, která by nebyla čtena. By mládež zimní dlouhé večery nemarnila, aneb snad zapovězené schůzky nekazily ji, a by alespoň u některých chuť ke čtení probuzena byla, oznámil jsem na křesťanském cvičení, že 3kráte v týdni, v neděli, v úterý a ve čtvrtek, budeme z těch kněh předčítat ve škole, rozumí se samo sebou, že jsem jim všelijakým způsobem chuti k tomu dodával. Představeného obce jsem požádal, by k tomu cíli o potřebné topivo se postaral, by chladnost jizby snad posluchače neodstrašila. A vskutku po prvníkráte dílem ze zvědavosti, dílem z dobrého předsevzetí, první den školní jizba byla naplněná. Výsledek tím docílený byl skvělý. Jak se to Kopaničáři dověděli, že takové knihy ku čtení a zdarma jsú k dostání, přicházeli jeden po druhém, bych jim jich půjčil, ne jen ale naši farníci, ale i okoliční, ba někteří v neděli zůstali v Hrozenku na noc, by večer to čtení mohli počúvat. Jsú rodiny, které na kopanicích se scházejí a nechají si ty knížky předčítat. Jest ovšem pravda, že dle pokažené povahy Slováka našeho mnohému to velice nevoní, anž smradlavou pálenku drží za voňavku, ale při dobré vůli a usilování vůdců časem to dospěti može tam, kam dospěl lid ve vzdělanějších krajinách naší Moravy. Letos sice to čtení nedržívám, ale knihy již sami od sebe ku čtení si vypoščávají. Nenechá se upříti, že by snadná to nebyla úloha, okopávati vinici zdejší, ale šlo by to, kdyby jen spojenými silami duchovní i světský vůdce o to usilovali. Při této příležitosti prosím

srdečný pozdrav i p. t. panu Kuldovi vyřídit, kteréhož jsem ve Sloupě poznal. Rád bych poslal i předplatní peníze redakci Hlasu jednoty katolické, ale jelikož i cena známa není, prosím nejak to tam zpraviti račte, bych alespoň jedno číslo dostal, pak jistotně dle nápisu patřičné peníze zašlu: Se vší úctou a oddaností

Vašnostin

Čeněk Sedlák,
cooperator.

Ve Starém Hrozenku [tak], 8ho ledna 1856.

277.

Sedlák Sušilovi.

Posílá povídku v domácím podřečí.

Veledůstojný a Vysoceučený Pane!

Ostýchavost a přesvědčení pevné, že nejsem v stavu a že nedospěly síly mé, bych úkol Vámi mně uložený dle přání Vašnostiného vykonal, toť hlavní myšlenka při zasílání tohoto listu. Avšak abych přesvědčil, že vůle sice by byla, ale že nepostačují vlastnosti a síly, odesílám jako na důkaz zde přiloženou ovšem ale Vaší uznalosti a Vašemu posouzení podrobenou povídku. Nejlépe Vám vědomo bude, co pro obecenstvo slušné a užitečné, jakož i co by záhubné býti mohlo. Nevěděl jsem aniž vím posud, jaké lépe roucho by jí slušelo, spisovnéli řeči, neb lidu toho, v jehož ústech udomácněna jest. Činil jsem to v posledním způsobu proto, že kdyby se pro veřejnost nehodila, alespoň pro Brněnský kruh milovníků takových věcí nějaká myšlenka a slovo v ní bude, které buď k rozesmání neb vyražení mysle přispěje. Snažil jsem se, co možná nejvíce věren býti mluvě lidu našeho a všechno jak jsem slyšel na papír položiti domnívaje se, že když nic jiného by Vás nezajímalo, alespoň řeč Vaši pozornost poutati bude, nechať tedy nedomníváte se, že chyba sem a tam by byla, ne, právě tak se mluví, není na příklad chybně psáno: t o b e, nepraví náš Slovák t o b ě, nýbrž tobe. Chodzil, nevím jak bych to jinak byl psal, anžto ani ouplně chodzil, to jest z, ani ouplně c slyšeti není. Jak nejlépe za ten čas mého zde přes dva roku přebývání řeč tu jsem se naučiti mohl, tak jsem to i zde postavil. — Ostatně Vašnosti nejlépe známo bude, co by lépe dáno neb vynecháno býti mohlo, pročež prosím, byste p. t. panu

Kuldovi sám věc tu sdělil. Jest ovšem pravda, že jsou mnohé chyby, které se nesrovnávají s okoličnostmi toho času, ale narrata referro[!]. Jak jsem koupil, tak prodávám; k. p. tuhého paleného že mu pohárek podal, kdežto bezpochyby tehdy ještě nebyla tato choroba tak rozšířená jako za našich časů. Co se Osefa dotýká, možná že Lopeník již dříve stál, ale jméno jeho proto se snad podotýká, že vůbec tento panovník v ústech lidu nižšího žije. Z mé strany ubezpečuji, že nic by mně nebylo milejšího, kdybych něčím ku vzdělání lidu tohoto přispívati mohl, pročež nucena se cítím, Vám zde i moje i lidu našeho díky vzdáti za Vaši jistotně velkou oběť, kterou za něj kladete. Nemohu opomenouti Vám sděliti, že obdivují lidé naši obětovnost toho pána v Brně, který ač vzdálen od nich, předce na ně pamatuje. Věčnost jistotně, neb pro odměnu časnou nepracujete, Vám mnohonásobně vynahradí ty klopoty, jimiž se k vůli lidu našeho[!] podrobujete. Přijměte i mé srdečné díky jakož i ubezpečení, že uzavírám v mojí každodenní modlitbě i prosbu za osobu Vaši. Hlas jistotně dostávám, jen ač to nestojí za řeč, na nápisū by mělo státi ne: Sedláček, ale Sedlák. Jsem se vší oddaností i důvěrou Váš

vděčný

Vincenc Sedlák,
cooperator.

Na Starém Hrozenku dne 22ho ledna 1856.

278.

Sedlák Sušilovi.

Neutěšené poměry na novém působišti.

Pochválen buď J. Kristus!

Vysocedůstojný velevážený Pane!
Příznivče můj drahý!

Když jsem letního času u Vás byl, ovšem mi nebylo vědomo, kam budoucně na vykázané mi dráze se octnu, ze Starého-li Hrozenka, aneb z jiného dílu světa vědomost o sobě Vám zasílati budu, což až posud jsem opomenul, tímto dopisem dlužně činím. Opatovice [1]) u města Jevíčka jsou mé nynější stanoviště. Od měsíce srpna trávím zde dni

[1]) Velké Opatovice.

mé, a tak dlouho právě opustil jsem Staré Hrozenko. Obtížným bych se stal vypisováním, jak a kterak Opatovice se mi dostaly za podíl k mému působení, to ale přes srdce snésti nemohu, bych sobě nezastesknil a Vám nepožaloval, jak trudno, jak teskno, ano jak bolestno mi bylo v onom okamžení, když jsem opouštěl ony pohraniční hory Tatranské, když mé ucho slyšelo naposled přízvuk slovenský, a moje oči patřily na ty prostosrdečné, upřímné tváře Slovákův, až v polohlasitém vzdechu a slze v oku srdce moje sobě ulevilo. Ovšem, celá rozsáhlá Morava jest mou vlastí; ale mohu za to, že jsem zvláštní láskou k oné krajině, bílými halenami poseté a dlouhými vlasy zarostlé, zahořel? Čtyry měsíce jsou již pryč, co zde dlím, aniž jsem ještě v tom nejmenším na zdejší lid a krajinu uvyknul. Ve dne ai ve snách můj duch bloudí mezi Kopaničáry.

Zde působím jako kolo vodou hnuté, ale dokavade zdejší jím chléb, zdejší musím zpívat píseň. Nechá-li mne ale Bůh při živě, jest můj pevný úmysl, slováckou opět zpívat píseň, jelikož jejich mluvu tak jsem sobě oblíbil, že jsem se i vynasnažil v obecném životě ji upotřebiti. Co se ale zdejších poměrů dotýká, jsou ony pro našince jak v církevním tak v národním ohledu nevelmi uspokojivé, pro budoucnost ale aspoň poněkud útěchu slibné. Od Boskovic až k Mor. Třebové, v rovince, tak zvané Malé Hané, jest, jak trefně se vyjádřil jeden ze zdejších mladých kněží, zakuklený helvetismus mezi katolíky; a vskutku i samými helvety namnoze pomíchaný, tak že pro kat. duchovního pastýře velkou úlohou zůstane, by v tom vosím hnízdě uštknut nebyl. Vanovice na blízku mají svého Superintendenta, a tak třenice mezi katolíky a helvety jsou neustálé a není snad rozhorčenější hádky, jako když pichlavý helvet své vtipy na katolíku brousí. A směle vystrkovali oni helveti své hlavy, anžto duchovenstvo katolické, na větším dílu Josefinismem nadchnuté, v úřadě svém jen chlebíčkovalo a tak netečnosti katolické vzrůstu popřálo. Mimo to ztratil katolický zde křesťan všechnu důvěru ke svým pastýřům, anžto tito jako nějaké vyšší bytnosti lid od sebe odháněli svou aristokratickou nadutostí a desátkovým pohunkováním. V očích se mi zajiskřilo, vida se po několika týdením zde pobytu této zkušenosti nabytého. Začal jsem se po lidu ohlížet, jeho strun se dotýkat, a vždy ramenami jsem jen pokrčil. O dědictví ss. Cyrilla a Methoda zde nebylo ani slechu, aniž kdo věděl, žeby takového stávalo, o Svatojanském platí to samé. Předchůdce můj kaplan věděl sice o tom, ale aby snad p. faráře, rodilého Němce z Grulicha v Čechách, neurazil, mlčel, a tak jeho lásku sobě získati

dychtil. Farář ten se sám vyznal, že stanovy toho ústavu jemu nejsou známé. Vůkolní lokální a faráři, vidouce mě čísti Pražské Noviny, šeptali si, ano nechali mě i pocítit, že jsem Panslavista, že oni takové řeči nerozumějí, a co pro lid potřebují, že již vědí. Co v takových okoličnostech počíti? Příležitostně při jídle s farářem o tom jsem mluvil, ale hned byla řeč na něco jiného obrácena. Až jednu neděli udála se mi v kázání příležitost, když jsem exkomunikaci jedné osoby ze zdejší farnosti z kazatelně ohlašoval, tu jsem, odvolávaje se na kurendu od naší konsistoře vydanou, něco obšírněji o tom dědictví ss. Cyrilla a M. promluvil a lid vybídnul, by i on v něm svého úča<ste>nství bral. A tak se stalo, že jsem jich 5 získal. Začátek bývá nejhorší, doufám časem opět některé více k tomu namluviti. Zasílám Vám tedy 50 zl. stříbra za 5 oudů, kteří na té cedulce napsáni jsou, s tou snažnou prosbou, byste přiměřené kroky učinil (jelikož nevím, na koho vlastně nyní bych se s tím obrátil), by tito jako oudové zapsáni a pak budoucně své knihy v jednom balíku dostávali. Aby jich ale více k tomu přilákáno bylo, prosil a žádal bych, by jim (byloliby možné) všechny knihy dědictvím vydané pro tento rok co nejspíše poštou odeslané byly, neb jisté jest, že oni to jiným okazovat, a tak jich k tomu lákati budou. Nápis, pod kterým se jim zasílati mohou, jest: J á n u F i k e r o v i, s e d l á ř s k é m u m i s t r u v O p a t o v i c í c h b l í ž e J e v í č k a.

Lid zdejší není tak bolavý, jen dobré vůle mu schází, a toho jest zde tím více třeba, aby v jednom ohledu katolíci nějakou zbraň proti helvetům měli. Kdyby bylo několik výtisků toho provolání, jež Dědictví toto k lidu vydalo, byloby snad dobře, kdybych jich sem dostal a pak mezi lid rozdal.

V národním ohledu proto smutně to vypadá, jelikož v děkanství opatovském kněží jsou sami rodilí Němci, úřednictvo jakoby smetl, a kteří nejsou, tak jsou ouhlavní odporníci té věci. Velice by mně bylo milé, ačkoliv to při valném počtu Vašich prácí žádat nemohu, kdybych několik řádků z Vaší ruky dostal, i já bych sem a tam nějakou novinku z této krajiny do Hlasu zaslal, bojím se ale, bych nenarazil. Ostatně k novému roku plnost božího požehnání a všeho dobrého Vám přeje, jsem Vašnosti

se vší úctou oddaný a mnohodlužný

Vincenc Sedlák,
cooperator.

V Opatovicích dne 15ho prosince 1856.

279.

Jesuita Jan Martynov (1821—1894[1]) Sušilovi.

Spolek sv. Cyrilla i Methoda v Paříži. Význam slovanského obřadu v bohoslužbě. Martyrologium Odonis. Cyrillice před sv. Cyrillem.

Přepis, jejž pořídil rada Augustin Vrzal, upraven takto: и = i, po samohlásce = ji. ѣ = ě. е = e, po d, t, n = ě, po samohlásce = je. я = ja, po d, t, n = změkčení; obdobně ю = ju.

19. Sent 1856 Praga.

Milostivy Gosudar,

Ja krajně žalěju, čto ně mog poznakómiťsja s Vami lično projězdom mojim iz Věny, gdě nachoditsja těper drug Vaš, Professor Dudek[2]), v Pragu, gdě ja ostanovilsja u Pr. Štulce. Tot i drugoj govoril mně o Vas takim obrazom, čto ně dovolstvujas odnim sožalěnijem vnutrennim, ja rěšilsja pomoč mojej bědě, i bez dalnych oborotov i činov pisať k Vam, poka ja ješče v stolnom gradě Čechiji, i ně daleko ot Vašego Brna. Eto dělaju ja těm směleje, čto kak Vy, tak i my rabotajem na odnom polě, vozdělyvajem odnu i tuže nivu, pod pokrovom odnich i těchže zastupnikov, t. j. Sv. Kirilla i Methodija. — My takže sostavili v Parižě, gdě ja živu obyknovenno, něbolšoje obščestvo Sv. Kirilla i Methodija; cěl naša — truditsja o sojediněniji Russkoj cerkvi s Rimskoju, izdanijem knig, obozrěnija, a potom, jestli Bog dast, takže missijami, školami, propověďju i ispověďju, i čto vsego glavněje, o b r j a d o m. My — rodom russkije; i my uběžděny, čto bez slavjanskago o b r j a d a — v naši vremena Slavjan ně pojmať. Poka Rossija otvorit nam dveri, pred nami — vsě drugija slavjanskija kraja v Avstriji i Turciji, i slědovatělno raboty vdovol. Pr. Dudek ot našego plana v vostorgě, i ně odin on razděljajet naš obraz myslej. Vot pervaja pričina, po kotoroj ja chotěl by uznat Vas lično, s Vami peregovoriť, v silu znakomago vsjakomu sověta i izrěčenija: v i r i b u s u n i t i s.

Vo vtorych, iměju ja do Vas odnu literaturnuju prosbu. Vot v čem dělo. Vy v Brně, i slědovatělno v sosědstvě Rajgrada (Raigern),

[1]) M. narodil se v Kazani, studoval universitu v Petrohradě, pak stal se vychovatelem v rodině hr. Šuvalova. Cestuje po Italii a Francii seznámil se s francouzským jesuitou Ravignanem, který jej získal církvi katolické. 1845 vstoupil do Tovaryšstva Ježíšova. Hlavní díla jeho jsou: Annus ecclesiasticus graeco-slavicus (1863), Specimen ecclesiae ruthenicae (1859), Trifolium serbicum (životopisy sv. Saby, Sermona a Šimona. 1863), Saulus et Paulus ruthenae ecclesiae (1864), Cursus vitae et certamen martyrii b. Josaphat Kuncevicii (1864), Vita Melitii Smotriscii, De statu ecclesiae moscoviticae a j.

[2]) Dr. Beda Dudík.

a v Rajgradskom monastyrě, kažetsja, nachoditsja do sich pór Martyrologium Odonis, pisannyj pri Karlě Velikom. — G. Bodjanskij, kotorago Vy koněčno po krajněj měrě po sočiněnijam <znajetě>, čitaja etu rukopis, pisannuju po latyni, našel v samom tekstě odno slovo, pisannoje po slavjanski. A imenno, na 15 strokě 2go lista, v statjě: quo genere vel cultu Sancti martyres venerandi sunt, načinajuščejsja slovami: populus christianus memorias martyrum religiosa solemnitate concelebrat etc.... at illo cultu, qui graece латрїа dicitur, latine uno verbo dici ñ potest etc. Nad slovom латрїа pripsano na verchu latinskoje latria. Otkuda Bodjanskij totčas zaključil, čto Slavjaně iměli kirillicu ješče do Kirilla i Methodija cělymi 50ju godami. — Nachodka kazalas blesťaščeju; no, kak govorit poslovica, ně vse to zoloto, čto blestit. Drugoj russkoj, Iz. Iv. Srezněvskij, viděvšij tuže rukopis i totže list, govorit, čto etot list, soděržaščij slovo латрїа, pribavlen poslě, no kogda neizvěstno. Na eto Bodjanskij ničego něvozrazil, i kak vidno iz jego poslědňago sočiněnija „o proischožděniji slavjanskich pismen, 1855", sčitajet mněnije svoje promachom (str. 326). I tak ja poprosil by Vas svěriťsja, dějstvitělnoli jesť raznica meždu pervym listom i drugimi, kak utverždajet Srezněvskij? Jesli by ja znal obo vsem etom prežde, to něpreměnno zaječhal by v Rajgrad jedinstvenno s těm, čtoby udostověriťsja vo vsem sobstvennymi glazami; těper ono uže pozdno, i vrjadli budět mně vozmožno vozvratiťsja vspjať.

Nakoněc choču ja predložiť Vam, čtoby my vzajimno soobščali meždu soboju naši proizveděnija, i byli takim obrazom členami obščestva, Vy našego a my Vašego. My tolko načinajem; no něsmotrja na to, možem uže soobčiť Vam ně odno sočiněnije, iz kotorych osobenno odno: La Russie sera-t-elle catholique? dolžno obratiť na sebja Vaše vnimanije. Jego uže perevoďat na německij i na russkij jazyki. Bolše govoriť o něm ně stanu: ipse videbis. —

G. Štulc otlučilsja na něskolko dněj, v Budvicu; ostavil meňa chozjajinom doma.

V zaključenije ješče raz sožalěju, čto něiměl sčastija ni poznakomiťsja s Vami, ni pogovoriť usta k ustam, a tolko poslať Vam poklon ot Dudeka čerez odnago iz Brunskich svjaščennikov, mojego soputnika, i prošu Vas něsomněvaťsja v iskrennosti, v kakoj prebyvaju,

Milostivyj Gosudar, Vaš pokorněјšij sluga,

J. Martynov,
presbyter S. J.

P. S. Moj adres zděs — u Štulca; a vo Franciji takoj: Mr. Mar . . . à Paris, rue des Postes, 18. — Vy možetě pisať ko mně po němec., ili po franc., ili po latyni, ili daže p o č e š s k i.

280.

Sušil Martynovu.

Dědictví C. M. Martyrologium Odonis.

Chybí často dělicí čárky.

V Brně 28. Okt. 856.

Velebný Pane!

Poctil jste mne listem a důvěrou, za kterouž Vám díky vřelé skládám; spolu podle možnosti žádání Vašemu vyhověti se vynasnažím. Již ale napřed žádám o prominutí, jestli mne při tom v nějakém nedostatku postihnete.

Každý katolík ať nedím každý katolický Slovan s velikou rozkoší a nádějí pohlídá na sbor ten, jenžto povstává v Paříži k účelu tomu, aby Rusko s Římem se spojilo a jednota církve ona, která svatými apostoly našemi [!] Cyrillem a Methodiem uvedena byla, v té veliké říši průchodu konečně došla. Proto v naší diocési [!] a jinde modlitební spolek zaražen jest, jenž ustavičně o to k Bohu modlí se; požehnání a zásluha modlení toho i na Vás v Paříži se vylévá, a Hospodin snahám Vašim milosti Své zajisté neodepře. Na Moravě jsme též učinili spolek, jenžto sluje: D ě d i c t v í ss. C y r i l l a a M e t h o d i a; ale spolek ten neprohlídá k tomu, aby odštěpení Slované k svaté církvi Římské přivedeni byli, nébrž veškeren záměr náš tam jde, aby l i d n á š v katolické víře utvrzen a upevněn byl. Jest tedy D ě d i c t v í naše odchodno od účelu svrchu řečeného Vámi zaměřeného, jakož i knihy, které vydáváme, tomu nasvědčují, ač pak také kněží účastníci téhož dědictví v oktávě ss. Cyrilla a Methodia mši svatou za obrácení či navrácení rozkolníkův slouží. Posavad — abych Vaši Velebnost obeznámil s dědictvím naším blížeji — vydali jsme 1. Putování Christa Pána, s mapou Palestiny. 2. Historii oceanských missií. 3. Život sv. Alžběty přeložený z Montalemberta. 4. Josefa Flavia válku židovskou přel. z řeck. 5. Život sv. Cyrilla a Methodia, jenž právě se dotiskuje a tudíž[1]) rozesílán bude; dílo to převýborné sepsané od p. V. Štulce;

[1]) ve správném významu = brzy.

spolu s písněmi, melodiemi, modlitbami a učenými poznamenáními a dodatky; kniha ta zasluhuje, aby veškeři Slované ji na jazyk svůj převedli. Vydali jsme obrazy sv. Ludmily, ss. Cyrilla a Methodia; a nyní tiskneme Fabiolu. Dědictví tedy naše nemá stejného s Vámi směru přímě; avšak s radostí se propůjčíme Vaší žádosti a posílati Vám budeme veškery věci, jež vydáváme, račte jenom cestu oznámiti, kterou by věci ty Vás docházely.

Co se dotýče otázky Vašnostiny o martyrologiu Odonově, mohu v tom žádosti Vaší posloužiti. Jel jsem do Rajhradu a požádal jsem důstojného p. preláta o rukopis ten a o tu stať, která počíná slovy: Populus christianus memorias atd. I nalezl jsem ono slovo na 15. řádku druhého listu (rukopis řečený počíná onou statí) illo cultu qui graece латрия dicitur atd. Jisto jest, že tak Slovan jenom psáti mohl и místo ї aneb místo еі; tak zajisté psáno латрия (nikoli латрїя). Ale p. Bodjanský by velmi nepříhodně odtud dovodil, že Slované měli cyrillici již před Cyrillem, a p. Srezněvský pravdu má, že list ten později — ač nevědomo kdy — přivtělen byl. Druhý list se docela liší a různí od prvního, nejsa nic jen toliko opis prvního, a tudy mnohem později přepsán byl, tenkrát totižto, když litery listu prvního již čitatelny nebyly; nebo list ten druhý docela totéž v sobě zahrnuje, co první a jest toliko přepis, opis, kopie listu prvního. Na to se račte spolehnouti, nebo jsem s p. prelátem ty listy oba dva prohlédl. Musí, jak praveno, list ten druhý mnohem později psán býti, jakož i pergament bělší jest a písmo jeho větší. Slovo latria pak na prvním listě psáno jest na řádku 12 písmem latinským. Bodjanský uznal blud svůj. Velmi se z toho raduji, že Vašnosti v tom po žádosti posloužiti mohu a tak aspoň nějak odsloužiti za čest tu, kterou mi v listě svém činiti ráčíte. Neméně zajisté já toho lituji, že se mi nedostalo té potěchy s Vámi rozmluviti v záležitostech svaté Římské církve ve Slovanském národě. Ráčíte-li mne poctiti někdy dopisem svym, velice mne oblažíte. Nyní mně nezbývá leč omluviti se, že později píši, nežli ste se nadál. Stalo se to poněvadž jsem došel tepruv s koncem septembra do Brna a hned nevěděl jsem, kde jste a kam psáti. Volil jsem tedy raději čekati, až bych myslil, že v Paříži se nalezáte. S tím se vším ostávám ve všeliké uctě,

Vašnostin nejoddanější sluha

Fr. Sušil,
professor theologie.

V Brně ut supra 28. Okt. 856.

281.

Martynov Sušilovi.

Oznámení o zamýšleném Sborniku. Apologie Smotrického. Ohlašuje spis „Annus ecclesiasticus slavicus".

1. Marta 1862 Pariž.

Počtěnnějšij kanonik,

Vy izvinitě meňa, nadějus, za to čto ja, so vremeni mojego projězda črez Brn, něposětil Vas pismom, i nědal počti nikakago znaka žizni. A meždu těm žiziň byla něprazdnaja, rabota kipěla, i pervyje plody etoj četyrechměsjačnoj dějatělnosti budut vskorě pod Vašimi glazami. Pokaměst posylaju Vam Objavlenije o našem Sbornikě, pro kotoryj, pomnitsja, ja pisal k Vašemu sobratu čestnomu Prochazkě, posylaja jemu Žitije Bl. Sarkandra, raboty bollandistov, s izobraženijem Blažennago.

Mně kažetsja, ně chudo bylo by oglasiť Objavlenije našego Kirillo-Mefodijevskago Sbornika v Glasě; sdělavši prosto perevod s russkago.

Pervaja knižka načnětsja pečataťsja nadňach, i budět soděržať Apologiju znamenitago Smotrickago,[1]) v kotoroj on razskazyvajet začěm jězdil na Vostok, i počemu russkije dolžny sojediniťsja s Rimljanami. Sočiněnije v vyššej stěpeni ljubopytnoje, važnoje i rědkoje. Vsě, kdo tolko pročityval moju rukopis, v voschiščeniji ot takago litěraturno-bogoslovskago sokrovišča. Apologija sovsěm gotova, i kak ona dovolno prostranna, to eto mně dajet vozmožnost, napečatať obě pervyja knižki Sbornika odnu za drugoju, bez ostanovki.

Buďtě tak dobry, poctěnnějšij kanonik, skažitě mně, čto Vy dumajetě ob našem Objavleniji, i zajavitě Vaše mněnije publično, v Glasě, kotoryj ja pročel, da s udovolstvijem.

Prigotovlenije Apologiji k pečati zaňalo u meňa vse vremja, tak čto ja prinužděn byl lišiť sebja udovolstvija besědovať zaočno s druzjami vopreki mojemu iskrenněmu želaniju.

Kromě Objavlenija posylaju Vam pervyj vypusk francuzskago Obozrěnija (Etudes religieuses), kotoroje vydajetsja našimi otcami, zděs v domě, i v kotorom načinaja s nyněšňago goda, každyj raz buděť čtolibo o Slavjanskom cerkovnom voprosě.

---

[1]) Smótrickij Meletij († 1633), jihoruský horlitel pro smír církve východní se západní, napsal 1628 spis »Apologia peregrinatey do Kraiów wschodnych«, kde poukazoval na výhody podrobení se Římu.

Približjajuščijsja jubilej — zanimajet meňa očeň, očeň, i Vy možetě byť uvěreny, čto s mojej storony ja dam etomu sobytiju vsevozmožnuju glasnosť v francuzskoj publikě. Těper umy tak zaňaty rimskim voprosom i senatskimi prenijami, čto vsjakoj drugoj vopros byl by ně svojevremen. Podožděm, kogda utichnět něskolgo burja. — Senatskimi prenijami voobšče očeň dovolny; priznaťsja, vnězapnosť pridajet jim ješče boléje cěny.

Potruditěs napisať mně, polučilli G$^{\underline{in}}$ Prochazka sočiněnije O. Van-Eka (Vanneeke) o bl. Sarkandrě, i kak on nachodit onoje?

Kak skoro otošlju v pečať Apologiju, primus za moje latinskoje sočiněnije Annus ecclesiasticus Slavicus, uže oglašennoje v poslědněm tomě Acta Sanctorum. Daj Bog tolko sil da zdorovja. Za dobroju voleju dělo ne stojit!

V zaključenije prošu Vas pokornějsě prislať pečatnuju ili rukopisnuju stať o nastojaščem položeniji Vašeho Kirillo-Methodijevskago obščestva. Ona poslužit mně matěrialom dlja statji, kotoruju ja naměren poměstiť v našem francuzskom žurnalě.

Zasim poručaja sebja i naše tězoimennoje obščerstvo Vašim molitvam, ostajus s serděčnoju družboju i počtěnijem,

počtěnnějšij kanonik, Vam predannějšij sluga

J. Martynov.
obšč. J.

282.

Martynov Sušilovi.

Zamýšlí napsati knihu o sv. Cyrillu a Methodu. Gagarin na východ.

Dopis psán latinkou a věrně otištěn.

13. Avg. 1862.

Dostopočtennějšij kanonik,

Krajně blagodarju Vas za pamiatj obo mně. Vaši pěsnopěnija i Vaše pis'mo služat dokazatelstvom, čto Vaša družba istinnaja; ibo ljubov dokazyvajets'a ne slovami, a dělami. Izvěstija o Dědictvě Sv. Kirilla i Methodia budut upotrebleny v svoje vremja. Vse, čto kasajets'a etago obščestva, Vy znajete, krajne meňa zanimajet, i těm boléje, čem bliže 9° Marta 1863 goda. Zdu Moravana s neterpěnijem. Hlasa ja vovse nje polučaju, i nje polučal. Věrno zaderživajut[1]) na granicě. Ja

[1]) orig. zaderžyvajut.

aboniroval sja čerez knigoprodavca (Franka), za odin den' do polučenja Vašego pisma. — Skažitě ob etom G. Schmideku, jesli on ješče redaktorom Hlasa . . . O Pamjatnikah, izdavajemyh G. Bodjanskim o Kirillě i Mefodii, ja nje iměju svěděnij; no nje bojusj jego učenosti. Naprotiv, těm lučše; ibo v jego knigě věrno najdutsja kakija libo novyja fakty, kotorymi, my katoliki, vospolzujemsja dlia francuzskago izdanija o Svjatyh slavjanskih Apostolah. Obščestvennoje mněnije obrazujetsja v Evropě francuzskimi knigami i brošjurkami. — Ja, kromě truda o Slav. Svjatyh voobšče, dl'a Acta Sanctorum gotovlju knižku o Kirillě i Mefodii, na francuzskom jazykě. Izdal li Štulc novoje izdanije svojego prekrasnago sočinenija?

O. Gagarin ostavljajet Pariž i jědet snova v Siriju, v Gaziu, gdě dolžen ostatjsja. Eto niskolko nie prepjatsvujet nam zanimatjsja poprežnemu,[1]) pisatj i pečatatj. Naprotiv, krug dějstvija, po vidimomu rasprostranjajetsja, hotja do sih por o Missii bulgarskoj nam neljzja dumatj. V Gazie my iméjem školu, i tam budet něskoljko malčikov bulgar. — Dlja etago-to on i jědet tuda. Pritom, jemu strach chotělosj na Vostok. Daj Bože, čtoby iz etago vyšlo čto libo dlja blaga Bulgarskoj i vostočnoj cerkvi!

Klanjajtesj sobratam Vašim Prohazkě i Šmideku i blagodarite togo i drugogo; Prohazku za Pawlovského[2]), Schmideka za dobruju volju.

Pridetsja li mně bytj v Vašem kraju k jubileju? Bog věstj. Budu li ja togda v Parižě, ne znaju. Pogovarivali o tom, čtoby pozvatj meňa v Rim, v novyj otděl propagandy, dlja slavianskoj časti. No pokuda eto — odni sluhi. — Do Marta ja budu zanjat zděsj mojim trudom dlja Bollandistov, i ni za čto, ně pojědu nikuda, pokuda nje konču načatago děla.

Proščajte, molitesj za menja, za Vesj Slavjanskij mir, za vsju cerkov, i sčitajte menja Vašim iskrennějšim drugom i s těm v městě

pokornějšim slugoju

J Martynov.

P. S. Pervoj N° Etudes prišlu, jesli toljko najdu exempljar lišnij [3]) — v redakcii ili u' knigoprodavca.

---

[1]) orig. poprežnemy.

[2]) spis o biskupu Stanislavu Pavlovském.

[3]) orig. lisnij.

283.

Martynov Sušilovi.

Smrt Slomšekova. Životopis Smotrického a bl. Josafata. Bulla o východní církvi.

17. Oktabrja 1862.

Ljubeznějšij a dostouvažajemyj kanonik,

Pozvoltě preždě vsego blagodarit Vas ot serdca za novoje izdanije Vašich „Stich otvorenij", i za soprovoždavšeje jich pismo. Naskolko poslědněje mně prigodilos, Vy možetě viděť iz poslědněj knižki našego francuzskago žurnala, v kotorom ja poměstil staťju o Vašem Kirillo-Methodijevskom obščestvě. Nadějus, čto Vy prostitě mně nětočnosti, kotorych vpročem ja staralsja po vozmožnosti izběgnuť, i kotoryja, dumaju, vo vsjakom slučajě něvažny. — S naměrenijem rasprostranilsja ja v svojej staťjě o Vašem Obščestvě, i kak člen jego, i kak nědostojnyj revnitěl slavy sv. jego Zastupnikov Solunskich.

Jesli by u meňa byl M o r a v a n z a 1863 g o d i Žizň Sv. Kirilla i Methodija G. Bila (Bily), věrojatno moji pokazanija byli by svěžěje, i zanimatělněje. — „Glas" prichodit dovolno akkuratno. V něm pročital ja pečalnuju věsť o končině Slomšeka. Prošu Vas, postarajtěs napečatať v Glasě biografiju etago plamennago revnitělja cerkvi Gospodněj. Mně by chotělos oznakomiť s etoj blagočestivoju ličnosťju zděšňuju publiku. — Kak žal, čto ja něpolučaju „Katoličeskich Novin", ni „Zagrebackago lista" ! Ně znaješ, kak polučať eti žurnaly. Želatělno bylo by takže, čtoby ktonibuď iz Vašich členov, na pr. G. Valuch, ili inoj, razobral staťju o Georgiji Poděbradě, napečatannuju v R e v u e d e s M o n d e s, s ukazanijem sdělannych uže kritik na dva poslědnija toma bogemskoj istoriji Palackago. — Kritika, sdělannaja Moravcem, byla by intěresněje, čěm sdělannaja francuzom ili mnoju.

G. Smidek napečatal v „Glasě" kratkij očerk žizni Smotrickago: ja prišlju jemu, jesli on chočet, drugoj očerk, boleje polnyj, vzjatyj iz mojego Predislovija k Apologiji : tam rěč idět i o blažennom Josafatě. V pročem ja naměren nadňach izdať snova polnuju žizň Smotrickago, napisannuju no latině jepisk. Sušoju[1]), nyně črezvyčajno rědkuju; — a zatěm žizň blaž. Josafata, togože Avtora. No . . . rabot u meňa nakopilas takaja kuča, čto pravo něznaju, kak spravitsja s nějú. — Vy viditě, kak mně nužny molitvennyja posobija, i krěpkoje upovanije

[1]) Susza Jakób, řeckosjednocený biskup chelmský (1610—87), autor knihy »Cursus vitae et certamen martirii b. Josaphati Kuncevicii«.

na boga. — U meňa počti gotovy Žitija Sv. bulgarskich, na francuzskom jazykě. — Apologija podvigajetsja. — Vpročem ob vsěch etich izdanijach budět, v svoje vremja, gevoreno, v „Etuďach".

V Galiciji — cerkovnoje dviženije usilivajetsja: Mitropolit i Peremyšlskij Vladyka izdali gramoty, po slučaju Papskoj bully o Vostočnoj cerkvi i novago otdělenija Propagandy. Polskoje duchovenstvo — jimi nědovolno, i odin Rim možet umirotvoriť spornyja storony. Ja naďějus poraskazať ob etom podrobněje v skorom vremeni, i prišlju Vam moju staťju dlja „Glasa".

V poslědněm Vypuskě našego žurnala jesť staťja o našich Missijach. K nim nado by pribaviť i Missiju, kotoraja otkrojetsja v Varšavě. Po poslědnim izvěstijam vidno, čto Russkoje pravitělstvo pozvolilo našim otcam osnovaťsja v stolicě Polskago gosudarstva, i čto vskorě oni tuda otpravjatsja. Chvala bogu! Ja uběžděn, čto tut imělos v vidu uspokojenije děmokratičeskich napravlenij i manifestacij. V Rossiji — k revoljuciji plyvut na všech na rukach: eto govorjat i pišut sami russkije: i ono pravda. No skoro li otvoritsja dlja nas dver v eto obširnoje Carstvo raskola i něvěrija — to tajna Gospodňa. — Bratrstvo osnovannoje pokojnym Slomšekom, ktorago ja ljubil neznaja lično, i za kotorago priněs uže ne odnu panichidu — uskorit etu želannuju minutu.

Proščajtě i molitěs za meňa, Vašego dušnopredannago

J. Martynova
T. S.

P. S. Eto pismo dlja Vas, ně dlja publiki. V Rim ja nějědu.

284.

Sušil Martynovu.

Opravy článku v Études o Dědictví C. M. a vydání Písma. Slomšek. Časopisy záhřebský a lublaňský. O Jiřím Poděbradském v Revue des deux mondes.

Velebný Pane! Drahý Příteli!

Dovolíte abych začal o tom, co se mi zdá závadno ve stati Vaší uměstěné [!] v Etudách. Připisujete našemu Dědictví sv. Cyrilla a Methodia touž úlohu, kterou měli světcové tito. A tu spadá na naše dědictví podezření, jakobychom snahou svou také k tomu prohlédali, aby ritus východní církve a jazyk při něm slovanský zachováván a

snad i rozšiřován byl. Oboje toto jest docela nás vzdáleno, an' jsme kněži latinského ritu a liturgie římské. Kdo článek Vašnostin v etudách a jmenovitě str. 679 čte: Telle fut la mission de ces apôtres; elle repose tout entière sur les trois principes suivants: union avec Rome, rite oriental, usage de l'idiome slave dans les offices divines. Telle est aussi la mission que s'est donnée la Société de Brunn. atd. Kdo dím slova ta čte, ten musí o nás souditi, že my o řecký ritus a o slovanský při něm jazyk pracujeme. To ale zhola křivo a nepravo jest a nikterak na nás nepřipadá; my nic jiného nejsme než spolek k vydávání kněh pro všestranné vzdělání národa českoslovanského. Při tom se modlíme a sloužíme mše svaté, by veškeří rozkolní a odštěpení Slované s Římem se spojili.

Druhý omyl týká se vydání písma svatého. Právě v Praze dvojí bible česká se tiskne a po svazkách se vydává, od Bezděky a od Frencha; i bylo by zbytečno vydávati ještě jednu s krátkými poznamenáními jak Menochius a Carrières. Já vydati hodlám obšírný komentář na nový zákon ve způsobu Maldonata a Estia a bezmála na l. 1863 stane se počátek s evangeliem svatého Matouše. Styděti se musíme my Slované, že veškeren ten pluk osmdesát millionový nemá širšího theologického výkladu aspoň k novému zákonu, an na př. Němci kněh takových, obzvláště protestanté mezi nimi na kopy čítají. Ještě nesprávně napsáno Les Slaves en l' Allemagne — Slované v Němcích; raději mělo státi v Rakousích t. j. v Austrii, Autriche. Čechy a Morava se od Němců čítá k Německu, ale národ český po všechna století proti tomu pojmenování a počítání protestoval.

Moravan na l. 1863 a Život sv. Cyrilla a M. od Bílého se Vám pošle s Hlasem, kdež čísti můžete o Slomškovi místnější zprávy. Byl muž to Slovan, byl kněz celým srdcem, byl biskup podlé srdce Božího. Znal jsem jej a obcoval jsem s Ním po jeden den, když v Rejhradě před pěti léty visitoval.

Zagrebackého listu katolického a Danice Lublanské dostati můžete, obrátíte-li se na redakci obou listů: v Záhřebě jeden, druhý v Lubláně (Laibach) vychází; Záhřebu říkají Němci Agram.

O Jiří Poděbradském stať napsati a náhledy v reviji dvou světů revue des deux mondes rozebrati na ten čas nemůžeme již hned proto, že u nás v Brně toho časopisu revue des deux mondes nemáme. Za to ale s radostí očekává p. Šmídek, co jste přislíbiti ráčil o s. Josafatu a Smotricském. O jiných Vámi vydati se majících spisech sám v Hlasu prosí, abyste pamatoval na Hlas a redakci jeho. Těší se takže na

slíbenou stať o úspěchách církve mezi rozkolem. O missiech [!] Vašeho ctihodného řádu artikul v etúdách postavený vytiskne se časem svým v Hlasu. Co o Polsku píšete a o Rusku, to mi záhadno a nevím, co tu mysliti, snad nebude tak zle.

Ku konci jste sice přidal, že list milý nám psaný jest jen soukromým pro nás, nevšak veřejným listem a že bychom tedy z něho nic neměli do Hlasu bráti a uveřejnovati. Leč na doléhání redaktora p. Šmídka předce velká část listu se otiskla v Hlasu. I račte odpustiti, že se to stalo. Naději se, že proto neustanete listy častými oblažovati. svého ve vší úctě trvajícího

Vašnostina slúhu [tak]

Fr. Sušila.

V Brně d 7 Novemb 862.

285.

Martynov Sušilovi.

Překlad a výklad Písma. Jesuité do Varšavy.

12. Nojab. 1862.

Počtěnnějšij i ljubeznějšij predsědatěl,

Vaše pismo ot 7. Nojabrja pročel ja s priznatělnostju. Istinnaja družba starajetsja byť poleznoju. Vpročem Vaši zaměčanija pri vsej svojej spravedlivosti, niskolko meňa něudivili: potomu čto oně sdělany byli mnoju samim pri pročtěniji otpečatannago ekzempljara. Vsego bolěje porazilo meňa město, gdě govoritsja o cěli Vašego obščestva; ja viděl něobchodimosť popravki, no uže bylo pozdno. Tak li ili inače stojalo v rukopisi, něpomňu; znaju tolko, čto nikogda u meňa něbylo na umě pripisyvať Obščestvu Vašemu cěli rasprosraňat Vostočnyj obrjad, ostaviv latinskij. Vsjakij, znajuščij Obščestvo, dolžen skazať, pročitav eto město: „očevidno, tut čtonibuď opuščeno tipografščikom". I dějstvitělno — pribavtě dva, tri slovečka, i fraza točna: Telle fut aussi, à part le rite etc. Eti tri slova očevidno nado pribaviť v perevodě.

Drugoje město o Vašem perevodě bibliji takže nětočno potomu, čto ja opustil slovo: dit-on, kotoroje smjagčilo by smysl. Osnovanijem etago izvěstija bylo odno město „Blagověsta", gdě govoritsja o Vašem naměreniji izdať tolkovoje Sv. Pisanije. Něznaja imenno, kakago roda

budět Tolkovanije, ja privel primĕr Menochievago[1]) kommentarija, kotoryj vo Franciji polzujetsja ogromnoju popularnosťju.

Čto kasajetsja titula: Slaves d' Allemagne, zdĕs on nĕ imĕjet ničego strannago, i jedvali zamĕnim drugim, stolže korotkim. Francuzskije žurnaly pered nĕskolkimi dňami vsei govorili o katolikach Germanskich (Catholiques del' Allemagne), imĕja v vidu odnich Germancev. Ja dumal, čto les Slaves cathol. del' Allemagne budět soveršennym pendant. Pri tom na francuzskom jazykĕ trudno bylo najti titul korotkij, i rĕzkij; a zaglavije mnogo značit dlja franc. publiki. Vspomnitĕ, čto staťja govorit o Bogemiji, o Moraviji, i o Karintiji.

Buďtĕ uvĕreny v odnom, čto mojeju jedinstvennoju cĕlju bylo sdĕlať Vam udovolstvije i oznakomiť nĕskolko zdĕšnich katolikov s Vašim Obščestvom Sv. Kirilla i Methodija. Vy zamĕtili, konĕčno, čto ja daže nĕrasprostraňalsja ob Obščestvĕ Sv. Nepomuka, ni slova nĕ govorju o Frenclĕ, i tolko vskolz o Vinarickom. Pri tom, dĕlo bylo k spĕchu, a mĕsto v žurnalĕ razčitano vpered; mnogoje daže soveršenno vypuščeno, kratkosti radi.

Perechožu k novosti o Varšavskom domĕ našich otcev. Etu novosť pisal dubitative, i vot počemu govoril, čto pismo nĕ dlja publiki, a dlja Vas odnich. Mnĕ soobščili etu novosť za položitĕlnuju; no somnĕvajas v jeja dostovĕrnosti, ja totčas obratilsja k officialnomu istočniku. I mnĕ otvĕtili iz Lvova, čto eto tolko pium desiderium nĕkotorych polskich otcev, kotorych gorjačija želanija daleko operežajut dĕjstvitĕlnosť. — Skažitĕ G. Šmideku, čto ja prišlju jemu v nĕprodolžitĕlnom vremeni staťju dlja Glasa, tolko s prosboju nĕ vystavljať mojego imeni, isključaja tĕch statĕj, gdĕ ja sam podpišus. Eto dajet mnĕ bolĕje prostoru, a žurnalu bolĕje statĕj.

Prošu Vas v zakljuČenije, nĕ somnĕvaťsja v iskrennĕj privjazannosti mojej k Vašemu bogoprijatnomu Obščestvu, k kotoromu, jesli nĕ ošibajus, imĕju česť prinadležať, i obĕščajus, pri pervom slučajĕ, vyskazať cĕl onago, i ispraviť nĕvolnoje nĕdorazumĕnije, vkravšejesja v moju staťju. Prošu takžĕ nĕzabyvať v Vašich molitvach

Vašego predannĕjšago slugu

J. Martynova.

P. S. Poklon P. Šmideku i Prochazkĕ. Polučili Vy knižku: A u ciel on se reconnait? Ona očeň raskupajetsja.

[1]) Jesuita Menochius (17. stol.)

286.

Martynov Sušilovi.

Slavnosti velehradské. Annus ecclesiasticus graeco-slavicus. Výklad evangelia od Sušila.

Nedatovaný list psán 1863.

Počtěnnějšij i ljubeznyj kanonik,

Nastupavšija prazdněnstva Sv. Kirilla i Methodija byli dlja <meňa> otčasti i radostu i pečalju. Mně radovalos pri mysli o toj česti, kakuju dolžny byli požať v Vašej prekrasnoj Moraviji jeja svjatyje Prosvjatitěli; pečalno že bylo dumať, čto mně něsužděno budět priňať v nich ličnoje učastije. No učastija ně priňať bylo něvozmožno. Vot počemu řešilsja ja priněsť k Ijulskim toržestvam choť maluju leptu, v naměreniji priněsti potom něčto polučše. Vinoju vsemu Annus ecclesiast. graeco-slavicus, vstrětivšij zděs něpredviděnnyja ostanovki. Belgijcy imějut mnogo prevoschodnych kačestv; no medlitělnosť jesť odna iz otličitělnych svojstv etago naroda, kotoryj, dumaetsja inogda, už ně potomstvo li Fabia Kunktatora? Kak by to ni bylo, moj glavnyj trud k Ijulju ně pospěl. No Serbskij Trilistvennik (v kotoryj, k sožaleniju, vkralis ošibki po pričině mojego otjězda v Pariž, poka on pečatalsja) i probnyj list mojego Grekoslavjanskago měsjacoslova, pokazyvajut, po krajněj měrě, čto ja ězabyvaju ni Sv. Kirilla i Methodija, ni jich revnostnago i ljubeznago starosty. — Mně očeň želatělno bylo by znať, polučili li Vy poslannyje na Vaše imja ekzempljary? u čto novago v Kirillo-Methodijevskom krugě i obščestvě? Jesť li novaja služba? čto dělajet Štulc? Vyšlo li žizněopisanije pokojnago Slomšeka? Na vsě eti voprosy i drugije, jim podobnyje, potruditěs otvětiť mně ili sami ili črez Šmideka, Prochazku ili drugago kogo, meněje zaňatago. Ja znaju po opytu, čto značit pečatať bolšija knigi; i potomu niskolko ně udivljus Vašemu molčaniju, kotoroje dostatočno dlja meňa objasnitsja Vašim izdanijem Tolkovago Jevangelija. No vse že, na něskolko strok najdětsja dovolno dosugu. Moje prebyvanije zděs prodlitsja do okončanija Měsjacoslova, t. j. do Senťabrja po krajněj měrě. S kakoju radosťu podněsu Vam trud moj, kogda on budět vpolně okončen, Vy možetě voobraziť sebě sami! — Ja dumaju i bulgarskije Svjatyje budut očeň rady tomu, kogda okončitsja Měsjacoslov. Bědnyje — to i dělo prosjatsja v pečať a priložiť posléděj ruki nědosug. No k mojemu utěšeniju Jubilej dlitsja do 31. Děkabrja; i slědov. 1863 god ně projdět bez pojavlenija vsego, čto ja gotovlju

na slavu Sv. Kirilla i Methodija. — Jich žizň, napisannaja Bilym (Bily) u meňa sovsěm gotova. Ostanovka byla za gravjurami Bellmannova izdanija; ja dumaju, čto prinužděn budu obojtis bez nich.

Ždu s nětěrpěnijem podrobnostěj o Velegradskich prazdněnstvach, pro kotoryja zděs ničego rěšitělno ně znajut. Nědavno kakojto žurnal pisal pro anniversaire m i l i t a i r e (vměsto millénaire) de S. C. et Méthode, a drugije tak i pečatali v svojich kolonnach.

Graf Fallju (Falloux) izdal novoju knigu: Madame Swetchine. — Journal de sa conversion. — Méditations etc. Prevoschodnaja! Osobenno istorija jeja obraščenija, pisannaja jeju samoju. — Kakaja bogataja ruda dlja Vašego Hlas'a! — I skolko v etoj knigi [tak] dlja duši, dlja blagočestija.

No pora prervať pismo. Proščajtě. Pišitě i ně zabyvajtě

Vašego duševnopredannago

J. Martynova.

Collège de St. Michel à Bruxelles.

P. S. Klaňajtěs vsěm našim obščim druzjam.

287.

Sušil Martynovu.

Překlad a výklad N. Z. Schůze v Mechlíně. Slavnosti velehradské.

Velebný Pane! Drahocenný Příteli!

Povinen jsem především hluboké a vroucí díky vzdávati za čest, kterou jste mne poctiti ráčil věnovav mi svůj Trojlist srbský; přijměte tímto díky ty upřímné moje; redaktor Hlasu podá ze spisu toho, co se mu viděti bude.

Ode spisu toho snadný přechod na jiný spis, na písmo svaté a výklad jeho, jejž já vydávám. Tiskne se v Praze sv. Matouš s obšírným výkladem ustrojeným dle způsobu, jakéhož držel se Maldonat; theologické otázky, jenžto se při čtení sv. Matouše namítnouti může, žádné se nepomíjí, ale ovšem bylo potřebno upraviti to dílo tak, aby i vzdělanci netheologové ho s prospěchem a bez nesnází užíti mohli. Tiskne se o tom díle pilně a vydání jest na největším oktávě, jenžto se již quartu podobá; šestnácte archů již vytištěno a bude dílo to hotovo téměř u prostřed měsíce augusta. Neopomenu Vašnosti exemplář doslati, jak mile vyhotoveno bude dílo; mimo obšírný kommentár, jakéhož

nemá žádný národ slovanský desud, také překlad docela nový — až na základě starého — ke kommentáru přičiněn jest.

K valné schůzi jednot katolických, jenžto se v Malíně odbývati bude, sotva kdo z našich krajů dostihne; vadí tomu především otázka peněžitá a nad to ač francouzsky umějíce jednak nemáme toho cviku, abychom ve shromáždění mluviti mohli. Ale ovšem se již napřed těšíme tomu výsledku, jenžto vyplyne odtud pro utvrzení a ukřepení života katolického.

O Velehradské slavnosti Hlas Brněnský obšírné zprávy dává a tudy mi divno, že se Vám zpráv o tom nedostává; snad Vás nedochází časopis ten? Redaktor jeho aspoň jej posýlá.

Na každý spůsob sobě arcibiskup Olomoucký velikých záslub dobyl tím, že slavnost svatých věrověstův našich s devátého marce na pátého julia přenesl; v marci nemožno putovati, an obyčejně ještě sníh, aneb aspoň blátivo a mrazivo bývá; počátek julia se mnohem lépe hodí pro takové slavnosti, any žně ještě nebývají a dlouhé dni nemálo ku poutem vábí a vnadí. Letos pátého Julia sešlo se k jedenkrátstotisícům lidu, ač jiní osmdesát tisíc jenom čítají; byl nesmírný lidu dav a kardinál Pražský Schwarzenberg k slzám prý až pohnut vida ten nesmírný a nesčíselný zástup nábožného národu. Vláda rakouská všelijak tomu nepřála na popuzení zarytých nepřátelů našich, kteří ihned při každém výjevě národního života — byť i docela jenom nábožného — čenichají jakýsi panslavism a o nevím jakých zrádách mluviti se nehanbí bezmála sami tomu nerozumějíce ba ani nevěříce tomu, co sami o lidu slovanském píší a roztrušují. Z Polska málo knězů přibylo pro vojnu tu neblahou a samovražednou, kterou dva bratrští národové vespolek vedou. Z Jihoslovan bylo několik Bulharů; biskup Stroßmajer nedojel, snad na zákaz vlády, jak se praví, jenž jenom demonstraci slovanskou v té pobožnosti a vděčnosti našeho národa vidí. Ze Slovenska, jenž druhdy činilo část Moravy a pod žezlo Starého Velehradu přislouchalo, nebylo tu žádného biskupa a pro zuřivost Maďarů, jenž ihned smrtí hrozili těm, kdožby se do Velehradu dali na pout, nepřišlo leč 32 kněží a to tajně a s nebezpečím života, ač někteří z nich i veřejně s lidem početným přibyli a na Velehradě kázaní učinili. Z biskupů byli kromě Schwarzenberga také biskup brněnský Šafgoč (Schaafgotsche), biskup Jirsík z Budějovic českých a arcibiskup Olomoucký, v jehož diocése Velehrad se nalezá.

Leč já nadarmo píši, an Vám věci ty ze Hlasu beztoho známy jsou. Račte jenom budeli možno dojeti a representovati národ svůj,

z něhož bezmála nikdo se při této pouti posvátné nepřiúčastnil. Budeme s Vámi znova tam putovati a s Vámi se o jednotu víry mezi národem naším, jehož patronové jsou sv. Cyrill a Method, modliti. Prosím ale, račte oznámiti a ohlásiti čas, kdybyste přibyl do Moravy, abychom mohli doma ostati; nebo víte, že prázdniny studentské jsou.

Očekávaje listu Vašnostina, trvám ve vší úctě a lásce Váš

upřímý přítel

Fr. Sušil.

V Brně d 22 julia 1863.

288.

Martynov Sušilovi.

O slavnostech velehradských. Proč Stroßmayer se jich nesúčastnil. Rački. Slovanská kollej v Římě.

5. Avg. 1863.

Počtěnnějšij a ljubeznějšij kanonik,

Ja polučil Vaše pismo od 22. Ijulja, za kotoroje blagodarju Vas ot vsego serdca. Preždě vsego izvěščaju, čto Hlas Brněnsky prichodit očeň pravilno; a jesli ja sprašival o Velegradskich prazdnikach, to eto potomu, čto častnyja korresponděnciji očevidcev gorazdo intěresněje i podrobněje. Ja s udovolstvijem pročital v Hlasě poměščennyja statji o tomže predmetě; no s krajněm sožalěnijem uznal čerez Vas, čto iz Russkich na prazdnikach něbylo počti nikago. Čto kasajetsja do meňa, to posětiť Velegradskuju svjatyňu nyněšnim lětom dlja meňa jedvali budět vozmožnym. Osobenno těper ja tak zavalen rabotoju, čto jedva mogu otlučiťsja na nědělju v sosědňuju ot Brjusselja daču, dlja korotkago otdycha; da i tam nadobno budět ježedněvno popravljať korrekturnyje listy mojego sočiněnija: Annus ecclesiasticus. — Ja naděјus, čto Sv. Kirill i Methodij ně budut na meňa gněvaťsja: věď ja dlja jichže slavy rabotaju vdali ot Moraviji; — i ně oni li pričinoju, čto ja dolžen byl požertvovať črezvyčajnymi toržestvami, byvšimi v vašich stranach? Ja vrjad li daže budu na Sobraniji v Mechlině (Malines), choťa otsjuda do Mechlina očeň blizko po želěznicě. — I tak iskrenno blagodarju Vas za druževskoje priglašenije, i prošu ně stěsňasťja nasčet Vašich kanikuljarnych projektov.

Meňa něskolko udivljajet otsutstvije archijereja Štrossmajera: ibo mně kazalos, čto vaše avstrijskoje pravitělstvo gorazdo liberalněje,

BINDING SECT. OCT 1 8 1972

AP
52
H6
roč.33

Hlídka

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY